Universidad de
Biblioteca

D.
HIERONYMI
OPERA

T. 3-4

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. HIERONYMI OPERVM

QVARTVS TOMVS

IN CVIVS

PRIMA parte reperies erudita quædam, sed hactenus falsò inscripta HIERONYMO.

IN SECVNDA, aliena, sed suis quæq; titulis autorem testantia.

IN TERTIA, lectu prorsus indigna, & impudenter attributa doctis uiris. quæ tamē adiunximus, ne quid amputasse uideremur editioni iam receptæ. Omnia diligentius recognita.

BASILEAE M D LIII

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO,
D. Guilhelmo Vuaramo, Archiepiscopo Cantuariensi,
totius Angliæ primati, DES. ERASMVS
ROTERODAMVS S. D.

QVI res humanas mari compararunt præsulum decus, mihi uidētur penitus earum naturam habuisse perspectam: sed hanc euidentius expresserunt, qui fecerunt Euripo similes. Nam reliqua maria stagnāt alicubi, nec ullos sentiunt motus, nisi quūm agitantur ui uentorum. At Euripus, id est mare inter Phocidem Bœotiæ partem & Euboiam insulā, incredibili celeritate septies die ac nocte sese subducit, ac totidem uicibus recurrit: atq; hoc etiam sæpius Euripus Taurominitanus, unde à rapido impetu nomen est à Græcis inditum. Quātas enim & quàm multas hic aliquot annis rerum mutationes uidimus in utriusq; ordinis, sacri uidelicet ac prophani, principibus, quanta tempestas concusit Christianā professionē, quanta perturbatio studiorum est consequuta. Deniq; quanta malorum omnium exundatio uidetur mundi supremum diem minitari. Ego certe nullis annalibus eram crēditurus ista, quæ uideo sentioq;. Sed bellorum ac religionis causam ipsi CHRISTO moderandā relinquamus. Quàm feliciter intra paucos annos effloruerant bonæ literæ. Rursus quàm parum abfuit, quin denuo uictrix barbaries obruerit omnia recta studia, quibus nulli maiori detrimento sunt, q̄ hi qui hæc impure colunt. Exoriri uideas passim tenebriones quosdā, qui simul atq; didicerunt decem uerba Latina, Græca duo, paradoxa sex, scribunt procaces libellos, miroq; supercilio fastidiunt tot seculorū unanimi sententia cōsecratos autores: haud dum scio maiorene ingratitudine an impietate. Putet istis uelut indoctum, ubicunq; nō offendunt illa sex paradoxa, in quæ nunc quidam insaniunt. Scilicet talium uirorum monumenta reijcienda sunt: ut horum loco rabularum, nescio quorū, rixosas legamus næ nias. Quo libentius hoc laboris suscepimus, ut Hieronymus noster qui pridem nitidissimus prodierat in lucem, nunc prodiret nitidior. In hoc uolumine nihil meum est præter censuras. Nec statim fastidiendum quod Hieronymi non est. Nam habet ordo primus permulta, adeo nō indigna lectu, ut uel Hieronymi titulo seruata gaudeam. In tertio nihil ferè comperi dignum, in quo pius & eruditus lector tempus cōterat. Si cui nō probatur nostrum iudicium, nō habet tamen quod nobis indignetur. Nō solum enim habet omnia quæ prodita fuerant superioribus aliorum editionibus, uerumetiā multa illis adiecta sunt: & habet eadem tum nitidius excusa, tum emendatius, quàm unquam antea fuerint. Per me licebit, ut suo quisq; iudicio fruatur. Admoniti sunt, qui ualent iudicio: fraudati non sunt, quibus displicet quicq̄ omitti. Precor ut dominus IESVS senectutem tuam, ut est pietate singulari prædita, ita floridam ac longæuam esse uelit ecclesiæ suæ.

Basileæ. VI. Id. Octob. Anno
M. D. XXXIIII.

A [redacted]

[redacted]

B [redacted]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ERudita prorſus & eloquens epiſtola, ſed quam, ut nihil aliud accedat, uel ſtilus palàm arguat non eſſe Hieronymi. Præterea conſentaneum non eſt, Hieronymum ad eandem uirginem iiſdem de rebus bis ſcripſiſſe. D. Auguſtinus nonnihil ſuſpicari uidetur ab hæretico Pelagio conſcriptam, quod inſint in ea nonnulla, quæ Pelagianorum dogmata reſipiant: præſertim cum is Pelagius in epiſtola quadam teſtetur ſeſe ad Demetriadem ſcripſiſſe. Beda putat eſſe Iuliani hæretici, qui traditur Pelagiani erroris autor. Cæterum error inſcriptionis hinc natus eſt, quod Hieronymus quoque ſcripſerit ad hanc uirginem argumento non diſſimili.

AD DEMETRIADEM VIRGINEM.

SI SVMMO ingenio pariq; freTus ſcientia, officiū ſcribendi facile me impſtere poſſe crederem: tamen tam arduum hoc opus ingredi, ſine magno difficultatis timore non poſſum. Scribendum tamen eſt ad Demetriadem uirginē Chriſti, uirginem nobilem, uirginē diuitem, & quod his maius eſt, ardore fidei, nobilitatem diuitiasq; calcantem. Quam utiq; pro tam inſigni admiratione uirtutis ut laudare omnibus facile, ſta docere difficile eſt. Cui ēm oratio deeſſe poſſit in eius laude celebranda: quæ ſummo loco nata, in ſummis opibus delicijſq; nutrita: tantis tamq; uarijs huius uitæ blandimentis, uelut tenaciſſimis quibuſdam irretita uinculis, ſubito eruperit: cunctaq; ſimul corporis bona, animi uirtute mutauerit? Quæ florem adhuc ipſum ineuntis ætatis, quodā fidei gladio, id eſt uoluntate ſuccideritꝰ Et crucifigens cum Chriſto carnem ſuam, uiuam ſanctamq; hoſtiam ſacrauerit deo, ac nobiliſſimi ſanguinis poſtē ritatem, uirginitatis amore contempſerit? Prona autem & facilis dicendi uia eſt: quæ ipſa ubertate materiæ curſum orationis accendit: ſed nobis alio magis itinere pergendū eſt, quibus propoſitum eſt inſtitutionem uirginis non laudem ſcribere: nec tam paratas iam uirtutes eius exprimere, q̄ parandas: magisq; reliquam ordinare uitam, q̄ ornare præteritam. Eſt autem difficillimum cum eius perſona facere, in qua cupiditas tanta diſcendi eſt, tantusq; perfectionis ardor, ut ei quamlibet perfecta doctrina par eſſe uix poſſit. Meminit enim, rectēq; meminit, quas mundi opes gloriamq; reſpuerit, quibus uoluptatibus renunciauerit, quas deniq; contempſerit uitæ præſentis illecebras? Et ideo contenta non eſt cōmuni hoc mediocriq; genere uiuendi: & quod facile ipſa multorum ſocietate uileſcat. Nouum aliquid & inuſitatum requirit: præcipuū ac ſingulare quoddam flagitat: nō minus conuerſationem ſuam q̄ converſionem cupit eſſe mirabilem. In ſeculo nobilis, apud deū cupit eſſe nobiliſior. Tam preciosa requirit in moribus, quam cōtempſit in rebus. Hunc utiq; tam deuotæ mentis ardorem, hanc tantæ perfectionis ſitim, quod unq; ſatiabit flumen ingenij? Quæ uis aliquando orationis, quæ copia tantum uerbis exprimere poterit, quantum parata eſt uirgo rebus implere? Nobis uero donanda eſt uenia, qui ad ornandū domini tabernaculum ſecundum uires noſtras munus offerimus. Nec ueremur, ne temere ſcribendo, ad tantæ nobilitatis uirginem, ultro nos morſibus tradamus inuidiæ. Scribimus enim petente ſancta matre eius, imò iubēte, idq; à nobis tranſmarinis literis, miro cū deſiderio animi flagitante: quæ facile oſtendit, quo ſtudio, quantaq; cura in filiæ germē cœleſte plantauerit, dum illud tam ſolicite cupit ab aliis irrigari. Remoti igitur à temeritate, & ab ambitione liberi, propoſito inſudemus operi. Nec de mediocritate diffidamus ingenij, quod credimus & fide matris & merito uirginis adiuuari. Quoties mihi de inſtitutione morū & ſanctæ uitæ conuerſatione dicendum eſt, ſoleo prius humanæ naturæ uim qualitatemq; monſtrare: & quid efficere poſſit oſtendere: ac iam inde audientis animum ad ſpecies incitare uirtutum: ne nihil proſit ad ea uocari, quæ forte ſibi impoſſibilia eſſe præſumſerit. Nequaquam enim uirtutum uiam ualemus ingredi, niſi ſpe ducamur comite. Siquidem appetendi omnis conatus perit conſequendi deſperatione. Quem ego exhortationis ordinē, cum in aliis quoq; opuſculis tenuerim, tum hic maxime obſeruandum puto: ubi eo plenius naturæ bonum declarari debet, quo inſtituenda eſt uita perfectior: ne tanto remiſſior ſit ad uirtutem animus ac tardior, quanto minus ſe poſſe credat, & dum quod ineſſe ſibi ignorat, id ſe exiſtimat non habere. Proferenda ſemper in noticiam ea res eſt, cuius uſus deſideratur, & explicandū eſt quicquid bonū natura poteſt, cum quicquid poſſe probatur, imꝑplendum eſt. Hæc igitur prima ſanctæ ac ſpiritualis uitæ fundamēta iaciantur, ut uires ſuas uirgo gnoſcat: quas demū bene exercere poterit, cū eas ſe habere didicerit. Optima ēm animi incitamenta ſunt, cū docetur aliquis poſſe quod cupiat. Nam & in bello ea exhortatio maxima eſt: eaq; plurimum autoritatis habet, quæ pugnatorē de uiribus ſuis admonet. Primū itaq; debes naturæ humanę bonum de eius autore metiri, deo ſcilicet: qui cum uniuerſa mundi, & quæ intra mundū ſunt, opera bona & ualde bona feciſſe referatur, quanto putas præſtantiorē ipſum hominē fecit: propter quem omnia etiam intelligit illa condidiſſe? Quem dum ad imaginem & ſimilitudinem ſuam facere diſponit, antequā faciat, qualem ſit facturus oſtēdit. Deinde cum ſubiecit ei uniuerſa animalia: eumq; etiam conſtituit eorum dominum, quæ uel mole corporis, uel uirium magnitudine, uel armis dentium, multo ualentiora homine fecerit: ſatis declarat, quanto pulchrius ſit homo ipſe cōditus, quem uel ex

A uel ex hoc uoluit naturæ ſuæ intelligere dignitatem, dum fortia ſibi ſubiecta miratur animalia. Nec enim nudum illum ac ſine preſidio reliquit: nec diuerſis periculis uelut expoſuit infirmū. Sed quem inermē extrinſecus fecerat, melius intus armauit: ratione ſcilicet atq; prudentia, ut per intellectum uigoremq; mentis quo cæteris præſtabat animalibus, factorem omnium ſolus agnoſceret: & inde ſeruiret deo, unde aliis dominabatur. Quem tamen iuſtitiæ dominus uoluntarium eſſe uoluit, non coactum. Et ideo reliquit eum in manu conſilij ſui. Poſuitq; ante eum uitam & mortem, bonum & malum: & quod placuerit ei, dabitur illi. Vnde etiam in Deuteronomio legimus: Vitam & mortem dedi ante faciem tuam, benedictionem & maledictionem, elige tibi uitam & uiuas. Hinc iam prouidendum eſt, ne forte illud remordeat te, in quo temere imperitū uulgus offendit: & ideo non uere bonum factum hominem putes, quia is facere malum poteſt, nec ipſa naturæ uiolentia aſtringatur ad immutabilis boni neceſſitatē. Nam ſi diligenter retractes, & ad ſubtiliorem intellectum cogas animum: hinc tibi melior ſtatus hominis ac ſuperior apparebit, unde putatur inferior. In hoc enim gemini itineris diſcrimine, in hac utriuſq; libertate partis, rationabilis animæ decus poſitum eſt. Hinc inquam totus naturæ noſtræ honor conſiſtit, hinc dignitas: hinc denique optimi quiq; laudem merentur, hinc præmium. Nec eſſet omnino uirtus ulla in bono perſeuerantis: ſi is ad malum tranſire non potuiſſet. Volens nanque deus rationabilem creaturam uoluntarij boni munire, & liberi arbitrij poteſtate donare: utriuſq; partis poſſibilitatē homini inſerēdo, proprium eius fecit eſſe quod uelit: ut boni ac mali capax naturaliter utrumq; poſſet, & ad alterutrum uoluntatem deflecteret. Neque enim aliter ſpontaneum habere poterat bonum, niſi æque etiam malum habere potuiſſet. Vtrūq; nos poſſe uoluit optimus creator, ſed unum facere bonū ſcilicet, quod & imperauit: maliq; facultatē ad hoc tantum dedit, ut uoluntatē eius ex noſtra uoluntate faceremus. Quod cū ita ſit, hoc quoq; ipſum quod etiā mala facere poſſimus, bonum eſt. Bonum, inquam, quia boni partē meliorem facit. Facit enim ipſam uoluntariā ſui iuris: nō neceſſitate deuinctam, ſed iudicio liberam. Licet quippe nobis eligere, refutare, probare, reſpuere. Nec eſt quo magis rationabilis creatura cæteris præferatur, niſi quod cum omnia alia conditionis tantum ac neceſſitatis bonum habeant, hęc ſola habeat etiā uoluntatis. Sed plericq; impie non minus q̄ imperite, cum ſuper ſtatu hominis quæritur, uereor dicere, quaſi reprehendentes opus domini: talem illū aiunt debuiſſe fieri, qui omnino facere non poſſet malum. Dicit itaq; figmentū ei qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic? Et improbiſſimi ho
B minum, dum diſſimulant idipſum bene adminiſtrare quod facti ſunt, aliter ſe factos fuiſſe malunt: ut qui uitam ſuam emendare nolunt, uideantur emendare uelle naturam. Cuius bonū ita generaliter cunctis inſtitutū eſt, ut in gentilibus quoq; hominibus qui ſine ullo cultu dei ſunt, ſe nonnunquam oſtendat ac proferat. Quam multos enim philoſophorum & audiuimus & legimus, & ipſi uidimus caſtos, patientes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores mundi ſimul & delicias reſpuentes, & amatores iuſtitiæ non minus quàm ſcientiæ. Vnde quæſo hominibus alienis à deo iſta quæ deo placent? Vnde aūt illis bona niſi de naturæ bono? Et cum iſta quæ dixi, uel omnia in uno, uel ſingula in ſingulis haberi uideamus, cum omniū natura una ſit, exemplo ſuo inuicem ſibi oſtendunt omnia in omnibus eſſe poſſe, quæ uel omnia in omnibus, uel ſingula in ſingulis inueniantur. Quod ſi etiam ſine deo homines oſtēdunt, quales à deo facti ſunt, uide quid Chriſtiani facere poſſunt: quorum in melius per Chriſtum natura & uita inſtructa eſt: & qui diuinæ quoq; gratiæ iuuantur auxilio. Age iam ad animæ noſtræ ſecreta ueniamus. Seipſum unuſquiſq; attētius reſpiciat. Interrogemus quid de hoc ſentiant proprię cogitationes. Ferat ſententiam de naturæ bono ipſa conſcientia: inſtruamur domeſtico magiſterio animi: & mentis bona non aliunde magis quæq;, quàm ab ipſa mente diſcamus. Quid illud obſecro eſt, quod ad omne peccatū aut erubeſcimus, aut timemus: & culpam facti, nunc rubore uultus, nunc pallore monſtramus: ac trepidante animo, etiam in minimis delictis teſtem effugimus, cōſcientia remordemur: ediuerſo autem in omni bono læti, conſantes, intrepidi ſumus: idq; ſi occultū eſt, palàm etiam fieri cupimus & uolumus, niſi quod teſtimonio ſibi eſt ipſa natura, quæ hoc ipſo declarat bonum ſuum, quo ei malum diſplicet: & dum in bono tantum opere cōfidit, quid ſolum eam deceat oſtēdit? Hinc eſt illud quod frequēter carnifice occulto, in autorem ſceleris, conſcientiæ tormenta deſæuiunt: & latentem reum, ſecreta mentis pœna perſequitur. Nec ullus poſt culpam impunitati locus eſt, cū ſit reatus ipſe ſupplicīū. Hinc eſt quod econtrario innocens etiam inter ipſa tormenta fruitur cōſcientiæ ſecuritate: & cum de pœna metuat, de innocentia gloriatur. Eſt enim, inquam, in animis noſtris naturalis quædā (ut ita dixerim) ſanctitas: quæ uelut in arce animi præſidens, exercet mali boniq; iudicium: Et ut honeſtis rectiſq; actibus fauet, ita ſiniſtra opera cōdemnat: atq; ad conſcientiæ teſtimoniū diuerſas partes domeſtica quadam lege dijudicat. Nec ullo prorſus ingenio, aut fucato aliquo argumētorū colore decipit: ipſis nos cogitationibus fideliſſimis & integerrimis ſanè teſtibus, aut arguit, aut defendit. Huius legis, ſcribens ad Romanos, meminit Apoſtolus: quam omnibus hominibus inſitam, uelut in quibuſdam tabulis cordis ſcriptam, eſſe teſtatur. Cum enim, inquit, gentes quę legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt: huiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex. Qui oſtendunt opus legis ſcri-

ptum in cordibus suis: testimonium reddente eis cõscientia eorum, & inter se inuicem accusantium C
cogitationũ, aut etiam defendentium. Hac lege usi sunt omnes quos inter Adam atq; Moysen sancte uixisse, atq; placuisse deo, scriptura cõmemorat. Quorum tibi exempli causa aliqui proponendi sunt: ut facile intelligas, quantum sit naturæ bonum, cum eam legis uice docuisse iusticiam probaueris. Abel primus hanc magistram secutus, ita dominum promeruit, ut dum ei offerret hostiam, tam grate sacrificium eius acceptum deo fuerit, ut fratrem in inuidiam concitaret. Quem iustum in euangelio dominus ipse cõmemorans, breuiter perfectionem eius exposuit. Omnis enim uirtutum species uno iusticiæ nomine cõtinetur. Beatum Enoch ita placuisse deo legimus, ut eum è medio mortalium raperet: & in mundo consummatum, de mundi habitatione transferret. Noe iustus in generatione sua & perfectus asseritur: cuius sanctitas eo magis est admirabilis, quod toto prorsus à iusticia declinante mundo, solus iustus inuentus est: nec ab alio sanctitatis quæsiuit exemplum, sed ipse præbuit. Et ideo totius orbis imminente naufragio: solus ex omnibus meruit audire: Intra tu & domus tua in arcam: quia te uidi iustum in generatione ista coram me. Ante deum autem ille iustus probatur, qui corpore sanctus est & corde. Melchisedech sacerdos dei legitur: cuius meritum facile ex hoc intelligi potest, quod multo post futurum domini sacramẽtum ante signauit: ac sacrificio panis & uini, mysterium corporis & sanguinis expressit: ac sacerdotij sui typo, Christi sacerdotium figurauit cui à patre dicitur: Tu es sacerdos inæternũ secundum ordinẽ Melchisedech. Nam & quod benedicit Abraham principem patriarcharũ, qui per circuncisionem, pater Iudæorum, per fidem gentium: illius signatissime ostendit figuram, qui per fidem suam & Iudæis donauit benedictionem & gentibus. Lot quoq; sancti Noe uirtutẽ secutus, inter tot peccantium exempla iusticiam non reliquit. Et ut illum totius mundi exemplum nõ uicit: ita hic tota illa in qua habitabat, regione peccante, contra multitudinis uitia tenuit sanctitatem. Qui, ut beatus Petrus ait, uisu & auditu iustus erat: & inter pessimos positus, mala eorũ & oculis auersabatur & auribus: atq; ideo simili exemplo, ut ille diluuio, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum dei, quid Isaac & Iacob memorem? Quàm perfecte impleuerint domini uoluntatem, uel hinc possumus æstimare, quod familiari quadam & præcipua dignitate eorum se deum uoluit nominari. Ego sum, inquit, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob. Hoc nomen meum sempiternum & memoriale in generationes generationũ. Ioseph fidelis domini famulus à puero, tribulationibus magis iustus & perfectus ostenditur: qui prius à fratribus Hismaelitis in seruũ addictus est, ab eisq; uenditus, à quibus se uiderat adorandum: D
deinde Ægyptio domino traditus, semper tamen ingenuam animę tenuit dignitatem: docuitq; exemplo suo & seruos & liberos, in peccando non conditionem cuiq; obesse, sed mentem. Hic quæso remorare paulisper: & castum animũ, sollicite uirgo considera. Concupiscit à domina Ioseph adolescens, nec ad concupiscentiam prouocatur: rogatur, & fugit. Vna hac in re & blanditur & supplicat, quæ in cæteris imperabat. Amor dei, mulieris amore non uincitur. Castum animum, nec ætas adolescentiæ permouet, nec diligentis autoritas. Contempta frequenter domina, propiores adolescenti insidias tendit. In secreto ac sine testibus, manu impudens apprehendit: ac procacioribus uerbis hortatur ad crimen. Ne hic quidem uincitur, sed ut uerba uerbis, ita res rebus refert. Nam qui frequenter rogatus negauerat, nunc comprehensus aufugit: & antequam illud euangelicum diceretur, Qui uiderit mulierẽ ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo: ille nõ aspectu solum, sed ipso penè complexu prouocatus à fœmina, fœminam non concupiuit. Castitatis uirtutem hucusq; mirata es: nunc respice benignitatem. Prius quàm propheta diceret: Vnusquisq; maliciam proximi sui non reminiscatur in corde suo: ille pro odio reddidit charitatẽ: & cum uideret fratres suos, imò inimicos ex fratribus, cumq; ab eis cognosci uellet, dilectionis affectũ pro dolore tegtatus est. Deosculabatur singulos, & irriguis fletibus pauentiũ colla perfundens, odium fratrũ charitatis lachrymis abluebat: quos tam uiuo patre q̃ mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est illum, in quo ob necem fuit deiectus lacũ: non cogitauit addictam germanitatem precio: sed pro malis bonũ retribuẽs, apostolicũ præceptum sub naturæ adhuc lege cõpleuit. Quid de beato Iob dicam famosissimo illo athleta dei: qui post direptas opes, & funditus deleta patrimonia, post filiorum & filiarũ unum subito interitum, ad ultimum proprio contra diabolum corpore dimicauit? Auferebant omnia quæ extrinsecus possidebat, & extranea bona repente decidebant, ut magis propria clarescant. Omnibus prorsus uelut indumentis exuitur, ut expeditius ac fortius nudus triumphet, & hostem quem ferendo damna ante superauerat, rursus tolerando supplicia deuincat. De quo tale ipsius domini testimoniũ est: Numquid consideraſti puerum meum Iob? Non est enim similis ei quisq; in terris: homo sine querela, uerus dei cultor, abstinens se ab omni malo. Nec immerito. Semper enim, ut ipse ait, tanq; tumentes super se fluctus, timebat dominum, & præsentiæ eius pondus ferre non poterat: nec audebat aliquando cõtemnere, quem semper adesse credebat, dicebatq;: Securus sum, non enim reprehendit me cor meum in omni uita mea. Qui anteq; dominus inimicos præciperet esse diligendos, dicere poterat: Si in malis inimici mei gauisus sum: si dixi in cor de meo, benefactum est Nec dum euangelicũ illud sonuerat: Omni petẽti te tribue, & iam ille dicebat

A bat: Si exire passus sum inopem ianuam meã sinu uacuo. Nondum legerat illud Apostoli: Domini, quod iustum est & æquum seruis præstate: & confidens clamabat ad dominum: Si seruo nocui, si an cillam læsi, omnia tu scis domine. Prius q̃ idem Apostolus præciperet diuitibus non sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum: sic habuit ille diuitias, ut se alibi diuitem esse monstraret. In diuitijs, inquit, non confidebam, nec in lapide precioso. Et hoc nõ uerbis tantũ, sed ipsis quoq; rebus probauit: qui cum omnia perderet non dolebat, dicebatq; per singula: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit ita factum est: sit nomen domini benedictum in secula. Nudus exiui de utero matris meæ, nudus redeam illuc. Quo enim affectu possideamus aliquid, docemus cum id amittimus: & cupiditatem fruendi, carendi dolor prodit, quem qui in carendo non habuit, in possidendo quonam modo habuit? O uirum ante euangelium euangelicũ, & apostolicum ante apostolica præcepta: discipulum apostolorum: qui aperiens occultas diuitias naturæ, & in medium proferens, ex se quid omnes possimus ostendit: docuitq; quantus sit ille thesaurus animæ, quem nos sine usu possidemus: & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus. Post multa quæ de natura diximus, etiam sanctorum exemplis bonum eius ostendimus ac probauimus. Et ne e contrario ad eius culpã pertinere putetur, quod aliqui iniqui fuerint, scripturarũ utar testimonijs, quæ peccantes ubiq; crimine uoluntatis grauant, non excusant necessitate naturæ. In Genesi legimus: Symeon & Leui fratres cõsummauerunt iniquitatem suam, ex uoluntate sua. Ad Hierusalem dominus locutus est: Propter quod ipsi dimiserunt uiam meam quam dedi ante faciem eorũ: & non exaudierunt uocem meam, sed abierunt post uoluntatem cordis sui mali. Et rursus idem propheta: Et peccastis deo: & non exaudistis uocem eius, & in mandatis illius & in legitimis, & in testimonijs eius ambulare noluistis. Per Esaiam quoq; prophetã dominus locutus est: Si uolueritis & audieritis me, quæ sunt bona terræ manducabitis. Si aũt nolueritis, neq; audieritis me, gladius uos cõsumet. Et rursum: Omnes uos occisione decidetis: quia uocaui uos, & non exaudistis: locutus sum & neglexistis: & fecistis malum ante conspectũ domini, & quæ nolebam elegistis. Ipse quoq; dominus in euãgelio ait: Hierusalem Hierusalẽ quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties uolui congregare filios tuos, quẽadmodum gallina cõgregat pullos suos sub alis suis, & noluisti: Vbi uelle uidemus & nolle, eligere & refutare, ibi non uis naturæ, sed libertas intelligitur uoluntatis. Plena sunt utriusq; testamenti uolumina huiusmodi testimonijs: quibus tam bonũ omne q̃ malum, uoluntaB rium semper esse scribitur, quę nos modo breuitatis causa omittimus: maxime cum sciamus te sacræ lectioni deditã, de ipso uberius fonte potare. Neq; uero nos ita defendimus naturæ bonũ, ut eam dicamus malum nõ posse facere, quam utiq; boni ac mali capacem etiam profitemur: sed ab hac eam tãtummodo iniuria uindicamus, ne eius uitio ad malum uideamur impelli: qui nec bonum sine uoluntate faciamus, nec malum: & quibus liberũ est unũ semper ex duobus agere, cũ semper utrunq; possimus. Vnde enim alij iudicaturi sunt, alij iudicandi: nisi quod in eadem natura dispar uoluntas est: & quia cum omnes idem possimus, diuersa faciamus? Itaq; ut hoc ipsum clarius lucere possit, aliqua exempla sunt proferenda. Adam de paradiso ejicitur, Enoc de mundo rapitur. In utroq; dominus libertatẽ arbitrij ostendit. Vt enim placere potuit ille qui deliquit: ita potuit peccare iste qui placuit. Non enim à iusto deo aut ille puniri meruisset, aut hic eligi: nisi uterq; utrũq; potuisset. Hoc de Cain & Abel fratribus, hoc etiam de Iacob & Esau geminis intelligendũ est. Ac sciendũ solam uoluntatis causam esse, cum in eadem natura merita diuersa sint. Extinctum peccatis suis diluuio mundum, Noe iustus redarguit: & Sodomorũ crimina, Lot sanctitas iudicauit. Nec illud est paruum argumentum ad cõprobandũ naturæ bonũ, quod illi primi homines per tot annorũ spacia, absq; ulla admonitione legis fuerunt: nõ utiq; quod deo aliquando creaturæ suæ cura nõ fuerit: sed quia se talem sciebat hominum fecisse naturam, ut eis pro lege ad exercẽdam iusticiã sufficeret. Deniq; q̃ diu recentioris adhuc naturæ usus uiguit, nec humanæ rationi uelut quandam caliginem longus usus peccandi obduxit, sine lege dimissa est natura: ad quam dominus nimijs iam uitijs obrutam, & quadam ignorantiæ rubigine infectam, limam legis admouit, ut huius frequenti admonitione expolire tur, & ad suum posset redire fulgorem. Neq; uero alia nobis causa difficultatem benefaciendi facit, quàm longa consuetudo uitiorũ, quæ nos infecit à paruo: paulatimq; per multos corrupit annos, & ita postea obligatos sibi & addictos tenet, ut uim quodammodo uideatur habere naturę. Omne illud tempus quo negligenter edocti, id est ad uitia eruditi sumus: quo mali etiã esse studuimus, cum ad incitamenta nequitiæ innocentia pro stultitia duceretur, nunc nobis resistit, contraq; nos uenit: & nouam uoluntatẽ impugnat usus uetus. & miramur cur nobis per ocium atq; desidias nescientibus etiam quasi ab alio sanctitas conferatur: qui nullam cõsuetudinẽ boni facimus, cum malum tam diu didicerimus? Hæc de naturæ bono cursim, quasi in alio opere dicta sint, q̃d ideo à nobis faciendum fuit, ut tibi planiorẽ uiam ad perfectã iusticiã sterneremus, quã eo facilius currere possis, quo in ea nihil asperũ, nihil inaccessibile esse cognoueris. Nam si etiam ante legem, ut diximus, & multo ante domini nostri saluatoris aduentũ iuste quidam uixisse & sancte referuntur: quãto magis post illustrationem aduentus eius, nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam, & in me-

liorem ho minem renati sumus: qui sanguine eius expiati atq; mundati, illiusq; exemplo ad perfectam iusticiam incitati, meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerũt: meliores etiam quàm fuerunt sub lege, dicẽte Apostolo: Peccatum in uobis iam nõ dominabitur: Nõ enim estis sub lege, sed sub gratia. Et quoniã sufficienter de his, ut puto, diximus: nunc instituamus perfectã uirginem, quæ ex utroq; semper accensa, & naturæ simul & gratiæ bonum, morum sanctitate testetur. Prima igitur uirginis cura, primumq; studium sit, scire uoluntatẽ domini sui, & quid ei placeat, quid'ue displiceat diligenter inquirere, ut secundum Apostolum rationabile deo reddat obsequium: totumq; uitæ suę cursum ex eius possit ordinare sententia. Impossibile est enim ei quenq; placere, cui quid placeat ignoratlicet; q; potest, ut etiam obsequendi uoto offendat, cui quomodo obsequi debeat, ante non didicerit. Et ut maius est, uoluntatẽ domini facere quàm nosse: ita prius est nosse, quàm facere. Illud enim merito præcedit, hoc ordine. Vnde propheta dicit: Et tu Israel noli ignorare. Et beatus Paulus: Qui autem ignorat, ignorabitur. Idemq; alibi. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit uoluntas domini. Initium obedientiæ est quid præcipiatur uelle cognoscere: & pars est obsequij, didicisse quid facias. Scito itaq; in scripturis diuinis, per quas solas potes plenam dei intelligere uoluntatem, prohiberi quædam, præcipi quędam, concedi aliqua, nonnulla suaderi. Prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, perfecta suadentur. In duobus illis quæ priori loco sunt peccatum omne concluditur: in utroq; enim dei continetur imperium. Et non solum præcipere, sed & prohibere ipsum iubentis est. Generaliter nanq; omnibus mandatur iusticia: quam saluator in euangelio breuiter quidem, sed plenissime comprehendens, ait: Quęcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis: hoc est, ut nihil mali inferamus alijs, sed præstemus omne quod bonũ est: quia uolumus hoc ab alijs in nos utrunque seruari. Hæc sententia æquo iure præcepti uniuersos tenet. Nec ulli omnino transgredi licet quod omnibus imperatũ est: apertusq; contemptus dei est, uel facere prohibita, uel iussa non facere. Duo uero reliqua quæ sequuntur, quorum unum concedi tur, & suadetur aliud, in nostra potestate dimissa sunt: ut aut cum minori gloria cõcessis utamur: aut ob maius præmiũ etiam ea quæ nobis permissa sunt, respuamus. Conceduntur quidem nuptiæ, carnium usus & uini: sed horum omniũ abstinentia, cõsilio perfectiore suadetur. Ad uirginitatis honorem pertinet licentia nuptiarũ, & escarum indulgentia uirtutem abstinentiæ clariorẽ facit. Contemp sisti uirgo coniugium licitum tibi priusq; contemneretur. Maioris præmij amore flagrans, uouisti deo non imperatam, sed laudatam uirginitatem, & consilio Apostoli, legem tuam fecisti latiorem. Certaminis ingressa campum, non tam laborem cursus, q; brauium uictoriæ cogitasti. Legeras, credo, illud euangelicum de perpetua castitate præconiũ, & ipsius te domini sermo ad amorem seruandæ uirginitatis accenderat, qui Petri super hoc sententiã, ipsa rei magnitudine ac difficultate laudauit: & uoluntarijs spadonibus regnũ cœlorum promittens, ait: Qui potest capere, capiat. Rem itaq; tam magnam non impero, non impono, sed offero. Neq; quenq; ad hoc cogo, sed prouoco. Quanquam de uiris tantum sonare uideatur, non solis tamen uiris dicitur, sed æqualis utroq; sexui uirginitatis palma promittitur. Et Apostolus de uirginibus præceptum quidem se dicit nõ habere dei, sed dat consilium. Dicit itaq;: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Perfectionis igitur secuta consilium, beatitudinem specialis aggressa propositi, serua generale mandatum. Dixi, idemq; nunc repeto. In causa iusticiæ omnes unum debemus: uirgo, uidua, nupta, summus, medius & imus gradus, æqualiter iubentur implere præcepta. Nec à lege soluitur, qui supra legem facere proponit. Quinimò nullus magis illicita uitare debet, q; qui respuit quæ licebant. Nec quisq; ita à se mandata pollicetur implenda, ut ille qui amore perfectionis supra mandata conscendit, & dum amplius statuit facere quàm præceptũ est, ostendit minus sibi præceptum esse quàm potuerit. Deinde qui tantæ se esse obedientiæ profitetur, ut etiam cõsilium diuinum libenter audiat, quomodo non debet audire præceptum? Illa enim res electionis est, ista necessitatis. De uirginitate dicitur: Qui potest capere capiat. De iusticia nõ dicitur: Qui potest facere faciat: sed omnis arbor quæ nõ facit fructum bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur. Considera quæso, quantũ à consilio distet imperiũ. Ibi aliquos excipit, hic generaliter omnes cõprehendit. Ibi præmiũ proponit, hic pœnã. Ibi inuitat ut facias, hic nisi feceris cõminatur. Hæc igitur optima ratione distinguens, animaduerte quid offeras, animaduerte quid debeas. Imò quia utrunq; iam debes, & uirginitatẽ quam ultro obtulisti deo, & iusticiam quam ipse præcepit, integrum utrunq; persolue. Ille seruus domino placet, qui ita aliquid ultro operis exercet, ut tamen etiam imperata perficiat: qui non facit aliud pro alio, sed utrunque: nec mutat, sed addit obsequium. Nec te earũ exempla decipiant, quæ sibi in sola castitate plaudentes, ut post suas uoluntates eant, dei uoluntatem abijciunt. Quæ perpetuæ castitatis bonũ non cum iusticia, sed pro iusticia, offerre uolunt, & in cõpensatione peccatorũ, præmium uirginitatis annumerant: atq; pro præmio, impunitatẽ petunt: uel certe impudentiori uecordia coronandas esse se putant, & in regno cœlorũ cæteris præferendas, quæ sibi transgressione mandatorũ, aditum clausere regni cœlorum. Non omnis, Christus inquit, qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorũ, sed qui facit uoluntatẽ patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

Memine

Meminerint stultas uirgines à sponsi ianuis repellendas: dicendum eis, nescio uos: Illisq; iungendas esse, de quibus dominus ipse ait: Multi dicẽt mihi in illa die: Domine dñe, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Amen dico uobis, nescio uos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Tibi uero longe est alia uia ingrediendum, quæ seculi amore calcato, semper cogitando quæ dei sunt, apostolicã te exhibere uis uirginem, quæ tam spiritu sancta quàm corpore, domini præstolaris aduentum: & animæ tuæ lampadi, sanctorum iugiter operum infundis oleum, & sapientibus iuncta uirginibus, in sponsi obuiã præpararis. Fugienda tibi lata illa uia est, quam multorũ ad mortẽ euntium comitatus terit: & ad uitam æternam, angusti illius itineris, quod pauci reperiunt, callis tenendus est. Deposuisti iam impedimẽta uel maxima, & omne quicquid à spiritualis uitæ cursu, uel retardat, uel reuocat, prima statim conuersione uicisti. Respuisti coniugij uoluptatem, posteritatis curam, illecebras deliciarum, seculi pompam, diuitiarum cupidinem, & cum Paulo potes dicere: Mihi mundus crucifixus est, & ego mũdo. Cuius tale principiũ est, qualis debet esse perfectio? Hanc mihi tu uirtutem, hunc animũ etiam in reliquis affer: eaq; ui mentis qua uitiorũ occasiones depulisti, uitia nunc ipsa respue. Ornetur morum sanctitate uirginitas, & perfectũ gradum, uitæ perfectio subsequatur. Certe si secularis uitæ tibi placuisset, dares operam, ne quis te diuitijs, ne quis corporalibus ornamẽtis, ne quis rerum omnium pompa & honore præcederet: nunc quoniã diuersum studiũ diuersam uitã desiderat, cura ne quis te in bene uiuendo transcendat: ne quis morũ sanctitate superet: ne quis tibi in uirtutibus præferatur. Et in illis quæ ante diximus, nõ erat tuum, ut aut tu omnes uinceres, aut nemo te. Cuncta enim illa foris petunt, & quicquid aliunde speratur, alienũ est. Hæc uero in tua potestate sunt, & uere propria, quæ nõ extrinsecus ueniunt, sed in ipso corde generantur. Illa enim nec omnis qui quærit inuenit, nec qui inuenerit semper tenet: quia ut ea cõmendare, ita & eripere casus potest. Hæc autẽ & omnis qui quærit inuenit, & qui inuenerit, eripi sibi nunquã timet. Ista enim sola bona sunt, quæ sine uoluntate nec inuenimus aliquando nec perdimus. Habes ergo & hic per quæ merito præponaris alijs, imò hic magis. Nam corporalis nobilitas atq; opulentia, tuorum intelligunt esse, nõ tua. Spirituales uero diuitias nullus tibi, præter te, cõferre poterit. In his ergo iure laudanda es: in his merito cæteris præferenda es, quæ nisi ex te, & in te esse nõ possunt. An sola ista uita est, quæ certamen non habeat de profectu, & in qua unusquisq; hoc tantũ debeat permanere quod cœpit, nec ullo augmenti desiderio ad maiora cõtendat? Et cũ in omnibus mundi studijs profectu nõ satientur homines, hic tantum cœpisse sufficiet? Feruentissimi in terrenis, frigidissimi in cœlestibus sumus: & summam in rebus paruis exhibẽtes alacritatẽ, ad maiora torpescimus. Cõsiderare pudet quantus sit feruor in seculo, qua cura singula quæq; studia hominum quotidie ad perfectiora nitantur. Literarum ardor, nulla prorsus ætate extinguitur, imò (ut secularis autoris utar sententia) ipsa magis ætate inflammatur. Diuitiarũ amor insatiabilis est: expleri nescit, honorũ cupido. Celerem habituræ res finem, sine fine quæruntur. Nos diuinã sapientiam, cœlestes diuitias, immortales honores pigra quadam dissimulatione negligimus: & spirituales diuitias, aut ne attingimus quidẽ, aut si leuiter degustauerimus, continuo nos putamus esse satiatos. Aliter nos diuina sapientia ad suas inuitat epulas. Qui edit me, inquit, adhuc esuriet: & qui me bibit, adhuc sitiet. Nullus unq; talibus expletur epulis, nec aliquando patitur de satietate fastidium. Tanto unusquisq; capacior, tanto auidior erit, quanto inde plus hauserit. Dominus in euangelio: Beati, ait, qui esuriunt & sitiunt iusticiã: quoniam ipsi saturabuntur. Vult enim esurire nos hic semper ac sitire iusticiã, ut in futuro iusticiæ retributione sabus desideratur ac potus. Et hoc omnibus in cõmune est dicẽdum his, qui immortalis uitæ promissis facere proposuisti, q; uel alijs necesse est. Apostolus definiens Christi uirginẽ, longe eam separauit à nupta, & diuersis studijs, singularitatis meritum cõiugijq; diuisit. Innupta, inquit, & uirgo cogitat quæ dei sunt, quomodo placeat deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ aũt nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat uiro suo. Quæ corpore & spiritu sancta est, nec in membris, nec in mente delinquit. Delinquere autem non in causa castitatis tantum esse potest, sed etiam in quacunq; parte iusticiæ. Quamuis enim uirgo corpore, uirgo sit spiritu: & nihilominus, aut manibus, aut oculis aut auribus peccet, aut lingua: quomodo corpore sancta dicenda? Deinde si uel odio infecta, uel inuidia, uel auaricia, uel iracundia sit: quomodo spiritu obtinet sanctitatẽ? Et si nupta, quę amore cõiugij cogitat quomodo placeat uiro suo, quantũ liberis relinquat: quæ uarijs mũdi astricta curis, rarius ad uoluntatem dei respicit: tamen de peccatis excusare se non potest: quid faciet uirgo, quæ soluta ab omnibus huius mundi impedimentis ac libera scholam quandam castitatis ingressa est? Si uis itaq; propositi tui magnitudinẽ æquare moribus, & per omnia deo copulari: si leue ac suaue iugum Christi, suauius tibi leuius q; uis facere: nunc maximã in beata uita curam impende: nunc stude, ut calentẽ recentis fidem cõuersionis, nouus semper ardor accendat, & in tenera adhuc ætate facilius sanctæ cõuersationis usus inolescat. Quicquid in te primũ institueris, hoc manebit, & ad

initiorum tuorum regulam, reliqua uita decurret. Finis in ipso exordio cogitandus est. Qualis ad illum ultimū diem peruenire cupis, talis nunc iam esse conare. Cōsuetudo est, quæ aut uitia, aut uirtutes alit: quæq; in his plurimū ualet, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Optimi sunt ad institutionem morū primi quiq; anni. Habent enim in se lentū quiddam & molle, quod facile formari queat, atq; ad arbitriū uolentis trahi: & in cunctis ferè rebus citius assuescitur omne quod tenerū est. Nouellas adhuc & uix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnē ductum sequaces sunt: in quamlibet partem flecti facile est: quæ natura plerunq; curuatæ, cito ad arbitriū colentis corriguntur. Tenera adhuc & primæ ætatis animalia, sine labore domari solent: quantoq; citius à uagandi libertate diſtracta sunt, tanto facilius uel colla iugo, uel frenis ora insuescunt. Ipsa quoq; literarū studia teneris meis inserunt ingenijs: idq; penitus inhærere sensib. solet, quod primitus sederit in mente. Hoc idem plurimum etiā in bene uiuendi ratione ualet: dum adhuc mobilis est ætas, & animus duci facilis, exercenda boni cōsuetudo, & iugi meditatione cōfirmanda est. Occupandum est optimis rebus ingenium, & sanctę conuersationis usus altius inserendus est. Tunc uero ad perfectionis fastigiū animus ascendit, & longę consuetudinis beneficio utitur ad bene uiuendi facultatē: & uirtutes suas ipse etiā miratus secum, quodāmodo in se putabit natū esse quod didicit. Respice obsecro quantū à te sanctitatis auia mater expectant: quæ cum te quasi nouum & illustre quoddam lumen generi suo natum esse putent, nunc in te solam omnē curam animi transtulerunt, & propositi tui cursum miris studijs ac fauore succendunt. Cumq; ipsæ te ad honestatem morum ab ineunte ætate formauerint, nunc à te uinci cupiunt: tuamq; uictoriā suam laudem esse putāt: quarū egregia erga deum fides in professione tua maxime claruit, cum te iam nuptijs præparatam, simul atq; aliud uelle didicerunt, mira continuo assensus celeritate, ad id quod elegeras, cohortatæ sunt: & trepidam pro ætate sententiā, uoluntatis suæ autoritate firmauerunt: tuumq; uotum cōmune fecerunt, quæ cum multos suorum in altissimo dignitatis gradu uiderint, de nullo ita ut de te aliquando lætatæ sunt. Nihil enim tam magnū, nihil tam preclarum in quoquam uiderant. Sola quippe præstitisti generi tuo, quod longa retro ætate non habuit. Licet ediderit uirilis sexus memorabiles cōsulatus: & amplissimi ordinis fastus, illustris familię nomina frequens audierit: nihil unq; tamē in genere uestro hoc tuo honore fuit præstantius, qui non corporali aluo, sed in libro memoriæ immortalis insertus est. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plausus: miraq; acclamandi conspiratione insignia cōsulum merita, lætum uulgus expresserit: longe tamen tui honoris est gloria maior, quæ gaudium in cœlis fecit, angelisq; lętitiam. Per te enim nō meretriculę locupletantur, sed aluntur uirgines Christi: non uenator & auriga ditantur, sed sustentantur pauperes Christi. Ad cōsulatum eorum diuersæ totius orbis prouinciæ ad quas domus uestræ potentia extenditur, peregrinas feras & ignota animalia trāsmiserunt, quæ crudelis arenæ solum uel suo, uel hominū sanguine cruentarent. Ad te uero electæ quæq; uirgines mittuntur: quas tu pretiosissimum munus offeras deo, tuoq; exemplo ad perpetuā prouoces castitatē: non tibi, sed tecum deo seruituras. Hęc professionis tuæ gloria rumore celebri uulgata est per cūctos, & ita ad conuersionē tuam totus exultauit orbis, ut quod præ ingenti gaudio uix adhuc homines credere poterant, id semper uideantur optasse. Multū his initijs, multum famæ tuæ odore suspensi, omnes mirum de te nescio quid audire desiderant: & qui professionis tuæ cognouere uirtutē, nunc cōuersationis expectant. In te nunc puta cunctorū ora oculosq; conuersos, & ad spectaculū uitæ tuæ totum conse disse mundum. Caue ne per te tantorū animi offendantur: nec minus in te inueniant q̄ requirunt. Verum quid ego tecum de hominibus ago, eorumq; de te expectationē ad cohortationē tuam trahо? Deus ipse omniū rector ac dominus cum omni angelorū militia certamen tuum spectat, tibiq; contra diabolum dimicanti parat æternitatis coronā, & cœleste præmiū incitamentum uictoriæ facit. Huic tanto spectaculo uide quem animū, quam debeas afferre uirtutē: & certaminis magnitudinem de spectantium dignitate metire. Hæc itaq; tibi in hoc agone subeūdo precipua cura sit, hic primus accinctus, internitionis bellum uirtute deuincere, & aduersum diaboli castra in omnia precepta dei iurare: nec tantūmodo declinare uetita, sed iussa cōplere. Neq; enim tibi sufficit à malis ociosam esse, si ociosa fueris à bonis, cum lex dei duplici mandatorū genere distincta sit, & mala prohibens bona imperet, atq; ab utraq; parte cōtemptum sui uetet. Nō enim solū ille seruus contempsit dominum, qui prohibita fecerit, sed & qui iussa nō fecerit. Dicta à nobis paulo ante sententia est: Omnis arbor quæ non facit fructū bonum, excidetur & in ignem mittetur. Et blandimur nobis si malis fructibus non grauemur, qui damnandi sumus, si à bonis steriles manserimus? Iuxta hanc intelligentiā, abscindet pater omnem palmitē, fructum non ferētem in filio. Et qui acceptum talentum in sudario abscondit, quasi inutilis seruus & nequam damnatur à domino. Nec minuisse solum, sed & non auxisse, culpabile est. Non ideo aliqua putes contemnenda esse mandata, quia leuiora sunt. Tam enim maxima illa q̄ minima à deo imperata sunt: & contemptus cuiuscunq; præcepti, præcipientis iniuria est. Vnde beatus Paulus clamat & docet: Omnia facite sine murmuratione & hæsitatione: ut sitis irreprehensibiles & simplices, sicut filij dei immaculati, in medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mundo. Remoremur hic uirgo paulisper, & pretiosissimas margaritas

A garitas quibus exornanda est sponsa Christi, per singula Apostoli uerba pensemus. Omnia, inquit, facite. Non enim quasi ad arbitriū nostrum, quæda ex mādatis dei debemus eligere, sed generaliter uniuersa cōplere. Nec aliqua præcepta eius quasi uilia munuscula ac parua cōtemnere, sed imperantis in omnibus maiestatē aspicere. Nullum quippe mandatū dei contemptibile nobis uideri potest, si eius semper cogitemus autorē sine murmuratiōe & hæsitatione. Viles & ignobiles dominos palā contemni uidemus à seruulis, eisq; ad minima quæq; præcepta in faciē resisti solere. At hoc in personas nobiles iam nō admittitur: quantoq; potentiores domini, tanto serui ad obedientiā proniores sunt: cumq; difficiliora præcipiūt, libentius audiunt. Certe ad regis imperium ita omnes parati sunt, & in procinctu obedientię cōstituti, ut etiā optent iuberi. Et non solū bene merituros esse se credūt, si iussa fecerint, sed tanq; iam meruissent quod iussi sunt, ita pro dignitate præcipientis seruitiū beneficij loco ducitur. Nobis uero deus ipse, æterna illa maiestas, ineffabilis atq; inæstimabilis potestas, sacras literas & uere adorandos præceptorū suorum apices mittit, & non statim cum gaudio ac ueneratione suscipimus, nec pro magno ducimus beneficio, tātæ ac tam illustris potestatis imperium, maxime cum non iubentis quæritur cōmodum, sed utilitas obsequentis: uerum e contrario fastidioso ac remisso animo, superborū nequam seruorū more, in os domini reclamamus & dicimus: Durum est, arduum est, non possumus, homines sumus, fragili carne circundamur. O cæcam insaniam. O profanam temeritatem. Duplici ignorātia accusamus deum scientiæ, ut uideatur nescire quod sentit, nescire quod iussit: quasi oblitus fragilitatis humanę, cuius autor ipse est, imposuerit homini mādata quę ferre non possit. Simulq; (proh nefas) ascribimus iniquitatem iusto, pio crudelitatem: dum eum primo impossibile aliquid præcepisse conquerimur: deinde pro his damnandū putamus hominem ab eo quæ uitare non potuit: ut (quod etiam suspicari sacrilegium est) uideatur deus nō tam salutem nostrā quæsisse quàm pœnam. Itaq; Apostolus sciēs à domino iusticiæ ac maiestatis nihil impossibile esse præceptum, aufert à nobis uitium murmurandi: quod tunc utique nasci solet, cum aut iniqua sunt quæ iubentur, aut iubentis minus digna persona est. Quid tergiuersamur incassum, & præcipienti opponimus naturæ fragilitatē? Nemo magis nouit mensurā uirium nostrarum, q̄ qui ipsas uires nobis dedit. Nec quisq; melius quātum possimus intelligit, q̄ qui ipsam uirtutem nobis posse donauit: nec impossibile aliquid uoluit imperare, qui iustus est: nec damnaturus hominē fuit, pro eo quod uitare non potuit, qui pius est. Sequitur: Vt sitis irreprehensibiles & simplices ad omB nem morum perfectionē. Vnum hoc sufficere uerbum potest, quod etiā in episcopo eligendo deus quæri iubet. Q̄s enim circunspecta uita est, q̄ sancta est, quæ nihil reprehensionis incurrit? Quis aūt sanctior potest esse, quàm qui ueræ simplicitatis uirtutē tenens, nunquam aliud corde premit, aliud ore uultuq; mentitur. Sicut filij dei immaculati. Non est exhortatio uehementior, q̄ qua nos scriptura diuina filios dei uocat. Quis enim non erubescat, & metuat tanto patre agere aliquid indignum, ut qui dicitur dei filius, ipse efficiatur uitij seruus? Et ideirco adiūgit, ut simus immaculati. Neq; enī cōuenit in filijs dei, quia ipse est fons iusticiæ, peccati maculā reperiri. In medio natiōis prauæ & peruersæ, hoc est dicere: Quamuis infinita uos cingat peccantiū multitudo, & innumera sint exempla uitiorū: uos tamen ita cœlestis natiuitatis memores esse debetis, ut inter malos uiuentes, omne malum uincatis. Inter quos lucetis, ait, sicut luminaria in hoc mundo. Et rursum in euangelio legimus: Tunc iusti fulgebūt sicut sol in regno patris eorū. Cōparatur uita præmio, ut qui in futuro solis fulgore donandi sunt, hic iam simili iusticiæ claritate resplendeant, & infidelium cæcitatem operibus sanctitatis illuminent. Huic loco ille sensus aptandus est, quē ad Corinthios idem Apostolus differens, ait: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella aūt à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorū. Dispares sunt in regno cœlorū per singulorū merita māsiones. Diuersitas enim operum, diuersitatē facit præmiorū: quantumq; aliq; uis hic in sanctitate fulserit, tantū ibi fulgebit in honore. Nunc ergo ad omnē morū perfectionē mētis aciem intende, & ad cœleste præmium cœlestē uitam para. Resplendeat omnibus clarissimi in modū sideris sanctitas uirginis, & futuri prę mij magnitudinē, de nouitate conuersationis ostendat. Tibi facilior in bonis cursus est, quam malorum animi consuetudo nō retinet. Nec timemus, ne te à uirtutibus uitia retardent, & maligna diabo li semina Christi frugem necent. Nam si etiam illi, qui longo peccandi usu bonum quodāmodo obruere naturæ, instaurari per pœnitentiā possunt, & mutata uoluntate uiuendi consuetudinē consuetudine extinguere, ac optimi quiq; de pessimis fieri: quanto magis tu potes illa superare à quibus superata nō es, cui non tam expellenda sunt uitia q̄ repellenda: quæ utiq; non suscipere facilius est, q̄ semel suscepta deponere. Nec uero eorū tanta dulcedo est, ut ea debeamus preferre uirtutibus, cum nec in omnibus sit delectationis illecebra, & a pleriſq; ea etiā quę uidenē dulcissima, respuanē. Duo nanq; sunt ex omnibus uitia, quæ maxime homines decipiunt sui uoluptate, gula scilicet ac libido, quæ deponere eo difficilius est, quo eis uti dulcius est: & tamē hæc uitia tam molesta, tamq; delectatione sui periculosa, ita à multis calcari uidimus, ut tota ætate uirgines permāserint in summa abstinentia. Vt de illis taceā, quæ post deliciarū longū fluxū, & inueteratū usum libidinis, castitati ac temperantiæ se dederint, & utrūq; uitiū contraria sibi uirtute mutauerint. Aliorū uero uitiorū est longe

diuersa ratio, quæ cum nihil habeant iucũditatis, tamen multũ amaritudinis habent, quæq; cum ad C
uitandũ multo sint faciliora, raro à quibus uitentur inuenies. Quid oro te inuide, delectationis præ-
stat inuidia, quem secretis quibusdam cõscientiæ ungulis liuor ipse decerpit, & alienam felicitatem
tormentũ eius facit? Quid uero alter ab odio mercedis accipit, nisi horribiles animæ tenebras, & cõ
fusæ mentis horrorem? qui uultu semper animoq; mœrente, uoto quo alteri uult nocere, seipsum
cruciat? Quid aũt iracundo furor suus confert, quem sæuissimis exagitatum stimulis conscientiæ, ita
ab omni consilio ac mente deturbat, ut dum irascitur, insanire credatur. Similiter curre per singula,
inuenies tot animæ tormenta quot uitia, quæ utiq; eo facilius uinci possunt quo nulla illiciunt nos
uoluptate. Quanto illud difficilius, quanto durius, ut de castitatis labore taceam, abstinere à uino
carnibusq;, ipso quoq; etiã oleo, & uilem sine his cibum post biduũ interdum triduũq; uix caperes?
fracta ieiunijs uigilijsq; membra, fomenta balnei cõtemnere, necessarias res negare corpori, & uim
quandã inferre naturæ? Da tantam in cæteris magnitudinẽ animi, & uide quid non possis efficere.
Sed nos, proh pudor, quadã delectatione peccati, cum in quibusdã ostendimus quandam uim natu
ræ nostræ, in alijs omnino torpescimus: & qui uoluptates corporis, uirtutũ amore contempsimus,
rursum amore uitiorum tormenta suscipimus: atq; ita malis nostris cedimus, ut ea nec putemus pos-
se deponi. Quod hoc quæso consilium, quæ nam hæc noua uiuendi ratio est? Res difficiles & labo-
ris plenas securus aggredior, & faciliora non posse fieri credo. Vinco maxima, uincendus à paruis.
Excelsa & ardua indefessus exupero, & cum uenitur ad plana deficio. Libẽter fugio quod delectat,
& nolo uitare quod cruciat. Verũ hæc eorum sunt, qui dei uoluntate contempta, id solum petunt,
quod laudem facilius inuenit, quod cito exit in famam, morum uero bona quæ secretiora sunt negli
gunt. Tu uero quæ calcasti mundũ & cõcupiscentias eius, ut calcato eo, gradum tibi quendã ascen
dendi ad cœlum faceres, mundi gloriã ne requiras. Illi tantum placere stude, cui sæpe displicet quod
hominibus placet, & qui ipsa hominum iudicia iudicaturus est. Abstinentia tua & ieiuniũ, eo magis
deo grata sunt, quo cum sanctis moribus offeruntur, ut quæ in alijs sunt umbracula uitiorũ, in te sint
ornamẽta uirtutũ. Respice obsecro ad ipsam qua apud deũ illustrata es dignitatẽ: qua per baptismũ
in dei filio renata es, rursumq; per consecrationẽ uirginitatis, sponsa Christi esse cœpisti. Ex utroq;
hic tuus honor te ad sollicitudinẽ tui propositi admoneat. At nullus debet esse ibi negligẽtiæ locus,
ubi tam præclara seruanda sunt. Preciosior quæq; uestis timidius custoditur à macula. Multo quæsi-
ta auro gemma, maiori sollicitudine possidetur, & generaliter grandi cura magna quæq; seruantur. D
Vnde & tu si teipsam bene custodire cupis, debes honorem tuum semper preciumq; cogitare. Tan
to enim se unusquisq; negligentius utitur, quãto se existimat uiliorem. Nõ ob aliam causam magis
nobis in scripturis diuinis tam frequẽter filiorũ dei nomen imponitur, ut illud quod dicitur per pro-
phetam: Et ego ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens.
Et Apostolus: Estote imitatores dei, sicut filij charissimi. Et beatus Ioannes inquit: Charissimi, nunc
filij dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus,
quoniam uidebimus eum sicuti est: ut qui habet hanc spem in eo sanctificet se, sicut ille sanctus est.
Vult nobis cœlestis doctrinæ dignitatẽ qua donati sumus frequenter ingerere, & honorẽ nostrum
peccandi pudorem facere. Vnde etiam dominus ipse ad perfectam nos benignitatẽ uocans, ait: Di
ligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos. Et orate pro persequentibus & calumnian
tibus uos, ut sitis filij patris uestri, qui in cœlis est. Nõ est enim quod sic homines deo facit amabiles,
ut pietas mentis & bonitas, quæ tanta in Christiano esse debet, ut etiã in malis abundet, deiq; imite
tur beneuolẽtiam, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.
Hoc itaq; tibi, uel in primis absit, ut nemini uel in uerbo etiã noceas, ut in omnibus quibuscunq; po
teris prodesse studeas, & ne uicem quidem mali reddẽs, pro malis bona (dicẽte apostolo) restituas.
Nunq; detractio ex ore uirginis procedat. Vilium satis hominum est, & suam laudem quærentium,
alios uiles facere: quia alterius uituperatione se laudari putant: & qui suo merito placere non pos-
sunt, placere uolunt in comparatione peiorum. Parum diximus, non solum ipsa nõ detrahas, sed ne
detrahenti quidem aliquando credas. Pessimum est hoc uitium, quod alterũ uilem facit uideri. Non
minus auribus q; lingua fugias detractionem. Scripturæ memor esto quæ dicit: Non eris consenta-
neus derogantibus aduersus proximum tuum, & non accipies super illo peccatum. Et alibi, Sepi au
res tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Accusator est enim auditor, qui facit detractorem:
qui si auertat aures, & uultum contrahat, ac oculos abnuendo contineat, male loquentem etiam ta-
cens arguit: ut discat non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Solicitam satis ori tuo
custodiam pone. Non enim est quicquam in nobis quo facilius peccare possimus quam lingua. Vn
de sanctus Iacobus illum esse perfectũ asserit, qui non offendit in uerbo. Et scriptura dicit: Mors &
uita est in manibus linguæ. Mentiri autẽ, maledicere atq; iurare lingua tua nesciat. Quia & os quod
mentitur, occidit animam. Et qui maledicunt, regnum dei non possidebunt, iuxta Apostolum. Et iu
rare ipse Christus prohibuit, qui dixit: Ego autem dico uobis, non iurare omnino. Et rursus: Sit au-
tem sermo uester, est est, nõ non: quod aũt amplius est, à malo est. Apostolus breuiter oris uitia rese-

cans

A cans, ait: Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei
ut det gratiam audientibus. Sit aũt sermo uirginis prudens, modestus & rarus: nec tam eloquentia
preciosus q; pudore. Mirentur omnes tuam te tacente uerecundiã, te loquente prudentiã. Mite ac
placidum semper eloquiũ tuum ornet mixta cum grauitate suauitas, cum pudore sapientia. Sit cer-
ta atq; librata, suiq; opportunitate gratissima, silentij uerbiq; ratio. Nec unquã omnino uirginis os
loquatur, ut tacuisse melius sit. Cum ingenti cautione debet loqui, cui nõ solum malus, sed etiã otio
sus sermo uitãdus est. Summa tibi sciẽtia sit, noticia uirtutesq; distinguere: quæ quanq;
semper contraria sibi sint, aliqua tamen ex eis tanta iunguntur similitudine, ut discerni omnino uix
possint. Quàm multi enim superbiam libertatis loco ducunt, adulationem pro humilitate suscipiũt,
maliciam prudentiæ amplectuntur uice, & stulticiam simplicitatis nomini imponunt: atq; fallaci ac
pessima decepti similitudine, uitijs pro uirtutibus gloriãtur. Et quanq; hęc omnia subtilissima intel-
ligẽtia debeas separare: cunctasq; uirtutes cum suis lineis insequendo, nusquam prorsus abscedere:
præcipue tamen fictam humilitatẽ fugiens, illam sectare quæ uera est, quam Christus docuit humi-
litatem, in qua non sit superbia incluſa. Multi enim huius uirtutis umbrã, ueritatem eius sequuntur
pauci. Perfacile est enim aliquam uestem habere contemptam, salutare submissius, manus & genua
deosculari, inclinato in terram capite, oculisq; dejectis, humilitatẽ ac mansuetudinẽ polliceri, lenta
uoce tenuiq; sermões infringere, suspirare crebrius, & ad omne uerbum peccatorem ac miserum se
clamare. Et si uel leui sermone offensus sit, cõtinuo attollere supercilium, leuare ceruicem, & delica
tum illum oris sonum insano repente clamore mutare. Aliam nos humilitatem Christus docuit: qui
nos ad exemplum suum hortatur, dicẽs: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Qui cum ma
lediceretur non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Quam nobis humilitatem beatus
Petrus insinuat: Misericordes, inquit, & humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum
pro maledicto. Auferãtur omnia figmenta uerborum: cessent simulati gestus, & ante occasionem
sermo placidus. Virum humilem patientia ostendit iniuriæ. Nullus ergo unquam in mente tua ul-
lius sit uitij locus. Nihil in te superbum, nihil arrogans, nihil deniq; fastidiosum. Apud deum non est
quicquam humilitate sublimius. Ipse loquitur per prophetam: super quem alium requiescam, nisi
super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Et nunquã in iram exardescat animus,
quod est seminarium odij. Tantus mentẽ tuam repleat timor dei, ut indignari omnino non audeas,
B & iram metu uincas. Beatus Apostolus mundans animam nostram, eamq; in habitaculum dei præ
parans, clamat & dicit: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferatur
à uobis cum omni malicia. Adulatores ut inimicos caue: quorum sermones super oleum molles, &
ipsi sunt iacula. Corrumpunt fictis laudibus leues animas, & male credulis mentibus blandum uul-
tus infigunt. Creuit hoc in nostra ætate uitium, & in ultimo fine steterit: nec iam augeri potest. In hãc
omnes nos scholam studiumq; dedimus, ut officium putemus illudere: quodq; ipsi ab alijs liben-
ter accipimus, id alijs quasi quoddam munus offerimus: & spe recipiendæ laudis, eos à quibus lau-
dari uolumus, ante laudamus. Sæpe adulantium resistimus uerbis ad faciem, & in secreto mentis fa
uemus: maximumq; fructum cepisse nos ducimus, si uel fictis laudibus prædicamur. nec cogi-
tamus quod ipsi sumus, sed quid alteris esse uidemur. Vnde eò perducta res est, ut neglecta uerita-
te meriti, de sola opinione curemus, qui testimonium uitæ nostræ, non à conscientia nostra, sed à
fama petimus. Beata mens est quæ perfecte hoc uitium uincit, & nec adulatur aliquando, nec adu-
lanti credit: quæ nec decipit alterum, nec ipsa decipitur. tantumq; hoc malum nec facit aliquando
nec patitur. Nihil unquam in te fictum sit, nihil omnino fucatum. Cõscientiam tuam quæ certe deo
semper patet, in multitudine uersari puta. Nunquam aliud corde teneas, aliud ore proferas. Quic-
quid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. Illud uero notum iam omnibus atq; diuulgatũ est, quàm
utilis quamq; huic proposito necessaria est, ieiuniorum & abstinentiæ uirtus: maxime in his annis,
in quibus corpori maior æstus inest. Non manducare itaq; carnem, neque bibere uinum, apostolica
uoce laudatum est. Quicquid illud quod inflammare corpus potest, quod fomentum suggerit uo-
luptati, castitatis amore fugiendum est. Nec tamen ita magno huius rei labore grauari te uolumus,
ut sub ipso statim onere succumbas, per quod multi dum nimio feruore mentis rationem suarũ ui
rium non habent, subito conciderunt, & penè ante debilitatem quàm sanctitatem de proposito suo
consecuti sunt. Optimus est in omni re modus, & laudabilis ubiq; mensura. Corpus nõ frangendũ,
sed regendum est. Sint ergo moderata & sancta, simplicia in omni mẽtis humilitate ieiunia: quę ita
attenuent corpus, ne animum eleuent, ne res humilitatis gignat superbiã, & uitia de uirtute nascan
tur. Ego (inquit) cum mihi molesti essent induebar cilicio, & humiliabã in ieiunio animã meam. Ve
stis abiectio, cibi uilitas, ieiunij lassitudo, extinguere debent nõ nutrire superbiã. Quis rẽ medicinæ
uulnus faciat? & inde sana lædat quæq;, unde iam læsa curanda sunt? Aut quæ supererit spes salutis,
si ipsa animæ remedia sint uenena? Laborem ieiunij tui, misericordiæ opera commendent, & absti-
nentia tua, pauperum refectione sit gratior. Dominus loquitur per prophetam: Misericordiã uolo,
& non sacrificiũ. In euangelio Christi uerba legimus: Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam

consequentur

consequentur. Sed quæso hanc curam uice tua auia materq; suscipiant. Illæ has partes pro te agant. C.
Illæ thesaurū tuum in cœlum leuēt. Illarum sit esurientes alere cibo, uestire nudos, uisitare infirmos,
peregrinos tecto suscipere: & æterni spe præmij, Christo in pauperibus fœnerari, qui dixit: Quod-
cunq; fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tibi uero maxime dum in proposito
maturescat animus, ab omnibus occupationibus recedendū est, & omne studium omnisq; cura in
ornandis moribus exhibenda. Quibus ita uacare debes, & totam occupare mentē, ut non diuitem
te sentias esse, nec dominā: nobilitatis ad hoc tantū memineris, ut cum claritate generis, morum sanc
titate contendas: & cū nobilitate corporis, animi uirtute nobilior proficias. Magisq; illa nobilitate
glorieris, quæ filios dei & cohæredes Christi facit. Ad quam si semper inspicias: dū credis gaudiū te
habere quod maius est, desinis de eo quod minus est gloriari. Omnis ista præclari generis dignitas,
& illustre Anitij sanguinis decus, ad animā transferantur. Ille clarus, ille sublimis, ille sit nobilis, ille
tunc integrā nobilitatē suam seruare se putet, si dedignetur seruire uitijs, ab eisq; nō superari: à quo
enim quis superatur, huius & seruus est. Quid enim hac seruitute animi indignius: quidue turpius q;
cum in eo, aut dominatur odiū, aut regnat inuidia? q; cum eum aut auaritia possidet, aut captum ira
tenet: uel certe cætera sibi uitia uēdicant? Nō est quod sibi aliquis de nobilitate generis blandiatur,
si ex meliore parte sit famulus. Multo est indignius mente seruire q; corpore. Superfluū arbitror te
monere, quàm parca in procedēdo debeas esse, q; rara: cum te hoc etiam secularis ab infantia hone
stas docuerit, & facile intelligas id tibi multo magis in hac uita esse seruandum, quam maxime secre
tum decet: Illud admoneo, ut ipsis quoq; salutationibus, quæ tibi in cubiculo tuo exhibēdæ sunt, cer
tissimum modum ponas: non sint nimiæ neq; quotidianæ, ne non tam officium, quàm inquietudi-
nem præstare uideantur. Et quanq; omne uitæ tuæ tempus diuino debeas operi consecrare, & nul-
lam prorsus horam à spirituali profectu uacuam esse cōueniat, cum tibi in lege domini die ac nocte
meditandum sit: debet tamen aliquis esse determinatus & constitutus horarum numerus, quo ple-
nius deo uaces, & qui te ad summam animi intentionem uelut quadam lege cōtineat. Optimum est
ergo huic operi matutinū deputari tempus. id est meliorē diei partē, & usq; ad horam tertiā animam
quotidie in cœlesti agone certantē, hoc uelut spiritualis quodam palæstræ exerceri gymnasio. His
tu per singulos dies horis, in secretiori domus parte ora, clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiā in ur-
be solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius deo iungere: aspectuiq; tuorum reddi
ta, lectionis fructū & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, q; animam di D
uinis eloquijs pascere: & quantū ei per totam sufficere possit diem, hoc eam ueluti cibo pinguiore
satiare. Ita scripturas sacras lege, ut semper memineris dei illa uerba esse, qui legē suam non solū sci-
ri, sed etiā impleri iubet. Nihil enim prodest facienda didicisse, & nō facere. Optime uteris lectione
diuina, si eā tibi adhibeas speculi uice, ut ibi uelut ad imaginē suā anima respiciat, & uel fœda quæq;
corrigat, uel pulchra plus ornet. Lectionem frequenter interrumpat oratio, & animā iugiter adhæ-
rentem deo, grata uicissitudo sancti operis accendat. Nunc te igitur ordo instruat cœlestis historiæ:
Nunc sanctū Dauid oblectet canticū: Nunc Salomonis eruditat sapientia: Nunc ad timorē domini,
increpationes incitent prophetarū: Nunc euāgelica & apostolica perfectio, te Christo in omni mo-
rum sanctitate cōiungat. Quæ parāda sunt, memoriæ penitus infere: eaq; iugi meditatione cōserua.
Quæ maturāda sunt, frequenter reuolue, ut diuinū hoc studiū & cœlestis schola & mores simul uir-
ginis ornent & sensum, tradantq; tibi cū sapientia sanctitatē. Vnde scriptura dicit. Qui quærunt deū
inueniunt sapientiā cum iusticia. Sit aūt ipsa lectio temperata, cui finem consiliū non lassitudo impo
nat. Nam ut immoderata ieiunia & ardor abstinētiæ, & enormes inordinateq; uigiliæ, intemperan
tiæ coarguuntur, idq; nimietate sui patiūt, ut hæc ipsa postea, nec mediocriter quidē fieri possint: ita
studiū lectionis in reprehensionē intēperans cadit, quodq; laudabile est in tēpore suo, fit de nimie-
tate culpabile. Generaliter quidē, sed breuiter strictimq; dicēdū est: in bonis quoq; rebus quicquid
modū excesserit uitiū est. Magna est, magna inq;, & quæ grandi studio cōstat, perfectæ uitæ ratio:
cōsummataq; sapientiæ est, scire quid quo insequaris modo, & ad omnē actū preferendo cōsilium,
nihil facere quod fecisse pœniteat. Intra unius horæ spatium mutatur habitus: ieiunare, abstinere,
psallere, uigilare, non tam studio opus habent q; uoluntate. Quilibet incipiēs, statim ut uoluerit, ad
ista perfectus est: imò illi hoc facilius facere possunt, qui recentes corporis uires de seculo ad propo
situm afferunt. Mores uero mutare, singulasq; uirtutes animi formare in se atq; perficere, grandis
studij est, & longæ consuetudinis. Itaque multi in hoc proposito senescimus, & ea propter quæ ad
ipsum propositum uenimus, non habemus. Tua uero conuersatio noua esse debet, mira grauitas,
patientia, mansuetudo, pietas: quicquid sanctius est atque perfectius, quicquid magis deo te com-
mendare potest, & maiorem in cœlo facere, id semper sequere, id semper amplectere. Sponsa Chri
sti nihil debet esse ornatius. Tanto maiore placendi studio opus est, quanto maior est ille cui pla-
cendum est. Seculi uero uirgines, quæ se nuptijs præparant, & indulgentiam Apostoli quàm con-
silium sequi malunt, magisq; amplectuntur incontinentiæ remedium q; præmium continentiæ, ut
sponsis placeāt, eosq; in amorē sui magis incitent, mira se solicitudine formare studeant, & naturalem
corporis

A corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua:
decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & ardentes concharum lapides, capitis
honorem facere, suspendere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & inclusas
auro gemmas à collo in pectus demittere. Non minorem sponsus tuus requirit ornatum, qui cum
uniuersam ecclesiam salutaris aquæ lauacro purificatam sine macula rugaq; reddiderit, quotidie cu-
pit eam fieri pulchriorem: ut semel à uitijs peccatisq; mundata, semper ornetur decore uirtutum.
Et si hoc à tota requirit ecclesia: in qua & uiduæ continentur & nuptæ: quantum putas expectat à
uirgine, quæ ex pulcherrimo hoc quodam ecclesiæ prato: uelut augustior quidam flos uidetur ele-
cta? Assume ergo omnem illum ornatum, per quem placere Christo potes. Satis pulchram deo
crede faciem tuam, si hominibus pulchra apparere non studeas. Istud ornamentum serua capitis,
quod acquisiuisti chrismatis sacramento: cum tibi in cœlestis regni mysterium, diadema quoddam
regalis unctionis impositum est. Optima ornamenta sunt aurium, uerba dei. Ad ea sola paratus esse
debet auditus uirginis: eaq; preciosissimis lapidibus anteferre. Omnia prorsus membra decorentur
operibus sanctitatis: totaq; uirginalis animi pulchritudo, gemmati monilis instar uario uirtutū ful-
gore resplendeat. Tunc uere concupiscet rex decorem tuum, dicetq; tibi: Tota formosa es proxi-
ma mea, & macula non est in te. Et hæc tibi ornamenta quæ dixi, etiam erunt munimenta maxima,
& quæ ipsa te ornare deo, & contra diabolū armare possint: qui per leue interdum quodcunq; uitiū
ad animam ingreditur, & si uirtutum propugnacula non resistant, nostro nos repellit loco, & con-
tinuo de hoste fit dominus. Propter quod scriptura nos adhortatur, & dicit: Si spiritus potestatem
habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Ab eo iam tempore quo primum per uirgini
tatis professionem domino consecrata es, aduersarij in te creuit odium. Et qui aliena lucra pro suis
damnis habet, se amisisse ducit quicquid te possessuram dolet. Grandi tibi opus est uigilantia, gran-
diq; cura: & tanto solicitius cauendus est inimicus, quanto apud deum ditior esse cœpisti. Vacuus
uiator & nudus, non timet latronis insidias. Securus à nocturnis furibus dormit pauper, etiā si clau-
stra non muniat. Diuiti uero opes suæ latronis semper imaginantur occursum, & iugi solicitudine
noctium somnum adimunt. Vnde tuæ quoq; diuitiæ, cœlestis thesaurus, ista cautione indigent atq;
custodia. Quanto ditior es, tanto debes esse uigilantior. Qui enim plus possidet, plus debet time-
re ne perdat. Inuidere non cessat autor inuidiæ. Et qui semel à deo ipse profectus est, tanto maiori li-
B uore torquetur, quanto aliquem apud eum uiderit clariorem. Qui inuidit Euæ paradisum, quanto
magis inuidet tibi regnum cęlorum? Cuncta, mihi crede, ille nunc circumit, ut beatus Petrus ait, de
uorandi te cupidus: in modum rugientis leonis ingreditur: uel more dolosi hostis uniuersa perlu-
strans, explorat omnes aditus animæ tuæ, an sit aliquid infirmum & minus tutum, per quod possit ir
repere, Rimatur nunc ille omnia: & singula quæq; prætentans, quærit uulneri locum: cuius tu insidi
as solicite debes præuidere, ut quæ cum Paulo nō ignores astutias eius. Qui cum terribiles diaboli
potestates principatusq; describat, nos nihilominus hortatur ad pugnā: hostiumq; uim pandit, ut au
geat solicitudinem militum. Non enim uult nos esse timidos, sed paratos. Deniq; nō fugam suadet,
sed arma suggerit. Propterea, inquit, accipite arma dei, ut possitis resistere in die malo, & in omni-
bus perfecti stare. Ac statim instrumenta singula spiritualis pugnæ tradens, addidit & dixit: State
ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti loricam iusticiæ, & calciati pedes in præparatio-
nē euangelij pacis, in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea
extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est uerbum dei, per omnem ora-
tionem & obsecrationem. Et quoniam de hoc bello licet etiam fœminis triumphare, suscipe hæc ar
ma Pauli, & tanti hortatione ducis certam præsume uictoriam. Hæc enim si tu omnia instrumenta
possideas, secura procedes ad prælium spirituale, nec pauebis diabolum cum toto exercitu suo. Ca-
dent enim à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabunt. Bea-
tus quoq; Iacobus, ille Christi miles emeritus, non minore nobis autoritate de hoc bello uictoriam
pollicetur: Subditi, inquit, estote deo: resistite autem diabolo & fugiet à uobis. Ostendit quomodo
resistere debeamus diabolo, si utiq; simus subditi deo, eiusq; faciēdo uoluntatem, ut diuinam etiam
mereamur gratiam, & facilius nequam spiritui auxilio sancti spiritus resistamus. Neq; uero aperta
contra nos pugnat acie, nec publica nobiscum fronte congreditur: sed dolo uincit ac fraude, no-
straq; contra nos utitur uoluntate. De consensu aduersariorum uires accipit, nostroq; nos, ut dici so-
let, iugulat gladio. Infirmus hostis est, qui non potest uincere nisi uolentem. Procul à nobis despera
tio, procul omnis ab animo recedat pauor aduersariorū. Non adiuuemus, sed uincamus aduersari-
os. Dant illi quidem consilium, sed nostrum est uel eligere uel respuere quod suggerunt. Non enim
cogendo, sed suadendo nocent. Non extorquent à nobis consensum, sed expetunt. Vnde etiā Ana
niæ dicitur: Quare tentauit cor tuum Satanas mentiri te spiritui sancto? Quod utiq; illi Apostolus
nunq; imputaret, si id absq; ipsius uoluntate diabolus fecisset. Ipsa etiā Eua iam condemnatur à dño:
quia ab eo quem poterat superare, superata est. Nec enim meruisset à domino iusticię puniri quę ui-
cta est, nisi uincere ipsa potuisset. Huius nequissimi hostis est illa uel prima calliditas, & ars doli ple-
na, satigare

na, fatigare cogitationibus rudes animas: & nouellis in proposito mentibus de ipsa interdum con C
uersatione afferre mœrorem: ut facile ab huius rei profectu deterreatur animus, cuius initia amara cognouerit. Itaq; solet tam sordidas nonnunquam & impias cogitationes inserere menti: ut qui tentatur, dum suum illud curat esse quod cogitat, deteriorem se per spiritum immundum proposito suo arbitretur effectum, multoq; puriorem animā habuisse se credat, cum adhuc res seculi amaret. Vult enim his quibus inuidet callidissimus inimicus horrorem propositi ex desperatione facere sanctitatis: ut eos obsidente tristicia, & si à proposito non reuocat, certe retineat à profectu. Propter quod maxime sanctarum tibi scripturarum studium diligendum est: illuminanda diuinis eloquijs anima: & coruscante dei uerbo, diaboli repellendæ sunt tenebræ. Cito enim fugit ille ab ea anima quam sermo diuinus illuminat: quæ cœlestibus semper cogitationibus occupatur. In qua assidū um est dei uerbum, cuius uim nequā spiritus non potest ferre. Et idcirco beatus illud Apostolus spiritalis belli inter cætera instrumenta gladio comparauit. Est aūt tutissimum atq; perfectum, ut assuescat animus solicita semper peruigilicq; custodia discernere cogitationes suas, & ad primum animi motum uel probare, uel reprobare quod cogitat: ut uel bonas cogitationes alat, uel statim extinguat malas. Hinc nanq; fons est boni, & quod origo peccandi, omnisq; ingentis delicti in cogitatione principium est, quæ unumquodq; opus uelut in quadam cordis tabula depingit antequā faciat. Nam siue ille actus siue sermo sit, ut proferatur ante disponitur, & cogitationū consilio discernitur quod futurum est. Vides quàm breui interdum momento quæq; ista quis cogitet, cogitataq; perfici at: nec quicquam omnino, uel lingua, uel manu, cæterisq; membris agitur, nisi cogitationes ante dictauerint. Vnde & dominus in euangelio dicit: De corde hominis procedunt cogitationes malæ, adulteriū, fornicatio, homicidia, furta, falsa testimonia, auaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Hæc sunt quæ coinquinant homines. Omnis ergo sollicitudo tua, omnis intentio debet esse in custodia. Ibi te maxime oportet obseruare peccatum, ubi nasci solet: statimq; ad primam tētationis repugnare facem, & malum anteq; crescat extinguere. Nec enim expectandum est augmentū eius rei, quæ timeri debet à paruo: & quæ tanto facilius uincitur, quanto ei citius repugnatur. Ideo clamat scriptura diuina: Omni custodia serua cor tuum: Ex eo enim exitus uitæ. Distinguendum est aūt inter istas cogitationes, quibus uoluntas fauet, quas cum dilectione amplectitur: & inter eas cogitatiões, quæ tenuis umbræ modo præteruolare mentē solent: sesecq; tantummodo, uel transeundo mōstrare: quas Græci τύπους uocant. Vel certe inter illas quæ repugnanti ac inuito animo suggeruntur, quibus mens cum horrore quodam renititur ac resistit: quibus ut contristatur admissis, ita gaudet expulsis. In illis quidem quæ se leuiter menti ostendunt, & quasi fugiendo demonstrant se: nec peccatum omnino, nec pugna est. In his autem cum quibus aliquam diu anima luctatur, quibus resistit uoluntas, æquale certamen est. Aut enim consentimus, & uincimur: aut respuimus, & uincimus, & acquirimus de pugna uictoriā. In illa ergo tantummodo cogitatione peccatū est, quæ suggestioni consensum mentis dedit, quæ malum suum blande fouet, quæ in factum gestit erumpere. Huiusmodi cogitatio etiam si ex aliquo impedita casu, non impleat uoluntatem, nihilominus actione criminis condemnatur à domino: ut illud in euangelio legimus: Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo apud deum, cui nota sunt omnia etiam antequam fiant. Voluntas perfecta faciendi, reputatur pro opere facti. Qua de re debes (sæpe enim repeto quod fieri semel uolo) sanctas scripturas sine intermissione meditari: his tuam replere mentem: & malis cogitationibus locum auferens, diuinis animum sensibus occupare: quantumq; deum diligas, ex dilectione legis eius ostendere. unde scriptura dicit: Qui timēt dominum, inquirent quod beneplacitum est illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege eius. Tunc senties quantum ad eius amorem adiuuet te sapientia: quantum sit in te diuinæ legis auxilium, & domino cum Dauid læta cantabis: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Excitandus est enim spiritualibus stimulis semper animus, & maiori quotidie ardore renouandus. Orationis instantia, illuminatio lectionis, sollicitudo uigiliarum, & diurna & nocturna eius incitamenta sunt. Nihil enim in hoc proposito ocio deterius est: quod non solummodo non acquirit noua, sed etiam parata cōsumit. Sanctæ uitæ ratio processu gaudet & crescit, cessatione torpescit & deficit. Quotidianis ac recentibus uirtutum incrementis mens instauranda est: & uiuendi nobis hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum. Quàm diu sumus in hoc corpore, nūquam nos ad perfectum uenisse credamus. Sic enim melius peruenitur. Tamdiu non relabimur retro, quamdiu ad priora contendimus. At ubi cœperimus stare, descendimus: nostrumq; nō progredi, iam reuerti est. Cesset omnis ignauia, & inutilis de præterito labore securitas. Si uolumus non redire, currendum est. Apostolus de die in diem uiuens deo, nō quid ante fecisset, sed quid facere deberet semper attendens, dicebat: Fratres, ego me nō arbitror comprehendisse aliquid: unum autem, quæ quidem sunt retro obliuiscens, ad ea uero quę sunt priora me extendens, ad destinatum persequor brauium supernæ uocationis dei. Si beatus Paulus uas electionis, qui ita Christū indutus erat, ut diceret: Viuo autem iam nō ego, uiuit uero in me Christus: adhuc tamen se extendit, adhuc crescit & proficit: quid

A quid nos facere debemus, quibus optandum est, ut in fine nostro, Pauli principio comparemur? Ergo tu hunc imitare qui dixit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Obliuiscere omne præteritum: & quotidie inchoare te puta, ne pro præsenti die quo debes seruire deo, præteritū imputes. Optime quæsita custodies, si semper inquiras. Damnū parata sentient, si parare cessaueris. Dicas forsitan: Grandis labor est. Sed respice quod promissum est. Omne opus leue fieri solet, cū eius precium cogitatur, & spes præmij solatium est laboris, Sic durus agricola, inaratum diu campum, & pinguio res ocio glebas uiolento uomere scidisse se gauder, & mirum in modū ipsa operis difficultate lætus spem segetis de labore metitur. Sic negociator auidus maria contemnit: spectare ausus fluctuū spumas, rabiemq; uentorum: dum in omni labore ac periculo lucrum cogitat, & lassitudinē simul obliuiscitur & timorem. Considera quæso magnitudinem præmij tui, si tamen considerari potest, quicquid immensum est: post abscessum animæ, post carnis interitum, post fauillas & cinerem, in meliorem statum uirgo reparanda es. Mandatum terræ corpus in cælum eleuandum est, & mortale tuum immortalitatis honore mutandum est. Post hæc angelorum es donanda consortio: regnum acceptura cœlorum, ac imperpetuum māsura cum Christo. Quid ergo retribues domino pro omnibus quæ retribuit tibi? Quid tanto remuneratore dignum facies? Aut quem laborem durum putabis, cuius tanta sunt præmia? Vnde beatus Apostolus: Nullæ, inquit, sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quid enim dignum uel facere, uel pati possumus in breui hoc tempore uitæ nostræ: cum id immortalitate sit compensandum? Propter quod idem Apostolus ait: Id enim quod in præsenti seculo est momentaneum ac leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Respuantur honores, despiciantur diuitiæ. Ipsa quoq; uita nostra, martyrij amore contemnatur. Et hæc omnia etiam si pro æternitatis præmio non darentur, essent tamen quandoq; peritura. Amittunt etiam hoc illi qui semper cupiunt possidere. Quàm multos memoria nostra retinet in maximis honoribus ac diuitijs constitutos, repente de summo illo potentiæ fastigio concidisse: & eos qui tumore elati, aliud quiddam quàm homines esse se putabāt, exitu tandem suo docuisse nos quid fuerint. Quid enim in hoc mundo stabile? quid uero firmum est? quid porrò non breue & incertum, & casui non seruiens? Quale istud bonum est, quod semper timeas amittere? quod uel auferendum abs te metuas, uel à te relinquendum scias? Nam & si nullo eripiatur casu, uel morte certe perdendum est. Et si uita nostra tendatur per mille annos, & ad extremum illum totius diem ætatis, quotidiana deliciarum uoluptate ueniamus: quale hoc quæso diu est, quod fine deletur? Aut quis illius uoluptatis fructus est, qui statim ut cessauerit, uidebitur tibi non fuisse? Age iam transactum uitæ tuæ tempus animo reuolue. Nónne uidebitur tibi umbra quædam fuisse quod transiit, & ad instar somnij tenuis, incertum esse omne quod uidetur? Hoc idem & decrepitus senex sentire potest: cui conuenit dicere cum prophe
B ta: Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui. Quod si hæc etiam hic possumus dicere: ubi quamuis breuis, tamen quia præsens est uita ista, magni penditur: quid in futuro dicturi sumus, ubi maiori æternitatis scientia, transactum omne pro nihilo est? Hæc tu tecum diligēter reuoluens, & breuitatem uitæ huius æternitatis contemplatione despiciens, ipsum quoque contemptum mundi, maiori animi uirtute contemne: & ad illum tantum diem totam para te, in quo mundi gloria finienda est. Illum inquam diem, quem saluator diluuio comparauit: qui multos fallaci securitate deceptos, furtiuo (ut ait Apostolus) comprehendit aduentu. Quem beatus quoq; Petrus describens ait: Aduenier aut ē dies domini sicut fur, in qua cœli magno impetu transibunt, Elementa uero à calore resoluētur. Cum hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentu domini dei, in quo cœli ardentes soluentur, & elementa ignis calore tabescent? Recens factum est, & quod ipsa audisti, cum ad stridulæ buccinę sonum, Gotthorumq; clamorem, lugubri oppressa metu domina orbis Roma contremuit. Vbi nunc nobilitatis ordo? ubi certi & distincti illius dignitatis gradus? Permixta omnia & timore confusa, omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. Vnum erat seruus & nobilis. Eadem omnibus imago mortis: nisi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat uita iucundior. Si ita mortales timemus hostes & humanam manum: quid faciemus cum clangore terribili tuba intonare de cœlo cœperit, & ad illam archangeli uocem, omni buccina clariorem, totus simul remugiet mundus? cum uiderimus super nos nō manufacta arma concuti, sed & uirtutes cœlorum commoueri, sicut propheta dicit: cum uenerit dominus ponere orbem terræ desertum, & peccatores perdere ex eo, quis tunc nobis pauor, quæ caligo, quæ tenebræ, cum nos sæpius ac toties admonitos, & tamen imparatos dies ille repererit? Tunc, inquit, plangent super se omnes tribus terræ, & uidebūt filium hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtute multa & maiestate. Tunc dicent montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos: & petris, aperite uos nobis. Verum hæc eorum sint, qui uarijs huius mundi detenti curis, de mundi non cogitant fine. Tu uero cui aduentus Christi dierum noctiumq; meditatio est, cui pro conscientiæ puritate, domini est optanda præsentia: quæ consummationem seculi, quasi certum præmij tui tempus expectas, exultationem

de cœlo capies, nō timorem. Tūc enim tu sanctorum mixta choris, & sanctis comitata uirginibus, A
sponso obuiam subuolabis, & dices: Inueni quem quæsiuit anima mea. Nec ullius iam temporis separationem timebis: quæ semel immortalitatis gloria, & incorruptionis splendore donanda es: & cum Christo semper futura es, Apostolo dicente: Quoniam ipse dominus in iussu & in uoce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam domino in aera: & ita semper cum Christo erimus. Hæc sit igitur cura tua semper: hoc studium, hæc iugiter uirginis corde uoluantur. In his totius diei uersetur labor. In his nocturnus somnus reponatur. In hoc anima rursus euigilet. Etenim nullus labor durus, nullum tempus longum uideri debet, quo gloria æternitatis acquiritur.

AVGVSTINI ET ALIPII AD IVLIANAM
Demetriadis uirginis matrem.

DOminæ debitis in Christo officijs honorandæ & merito illustri filiæ Iulianæ, Alipius & Augustinus in domino salutem. Grate admodum nobis iucundeq; accidit, ut simul nos constitutos apud Hipponem, tuæ reuerentiæ literæ reperirent: quibus hæc scripta redderemus, uestra incolumitate cognita gaudentes: uicissimq; nostram quam uobis cordi esse confidimus, mutua dilectione nunciantes, domina debitis in Christo officijs honoranda & merito illustris filia. Scire autem uos optime scimus, quantum uobis debeamus religionis affectu: quanraq; nobis & apud deum & inter homines sit cura de uobis. Licet enim uos per literas primum, deinde etiam præsentia corporali, pia & catholica, hoc est, uera membra Christi, exiguitas nostra cognouerit: tamen etiam per ministerium nostrum cum accepissetis uerbum auditus dei, sicut dicit Apostolus: Accepistis non ut uerbum hominum, sed sicut est uerbum dei. Cuius ministerij nostri, adiuuāte gratia & misericordia saluatoris, in domo uestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptijs iam paratis, sancta Demetrias spiritualem sponsi illius præferret amplexum: cui speciosо præ filijs hominum ad habendam spiritus uberiorem fœcunditatem, nec amittendam carnis integritatē, uirgines nubūt, Nesciremus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio à fideli & nobili uirgine fuisset accepta: nisi nobis profectis cum post paululum professa fuisset sanctimoniam uirginalem, hoc ingens dei donum quod per seruos suos quidem plantat & rigat, sed per seipsum incrementum dat, nobis operarijs prouenisse, uestrarum literarum lætissimo nuncio, & uerаci testimonio disceremus. Quæ cum ita sint, nemo nos improbos dixerit, si in uobis admonendis, ut contraria gratiæ dei dogmata deuitetis, necessitudine sumus propensiore solliciti. Nam licet nos Apostolus, non solum opportune: uerum etiam importune prædicando, uerbo instare præcipiat: non tamen in eorum hominum numero uos habemus, quibus sermo uel pagina nostra importuna uideatur: quando id quod ad sanam doctrinam non pertinet, uos ut uigilanter euitetis, alloquimur. Hinc ergo est, quod admonitionem nostram tam grato animo suscepistis, ut in epistola tua ad quam nunc rescribimus, diceres: Sanè quod me hortatur reuerentia uestra, ne indulgeam aures his hominibus, qui prauis tractatibus uenerandā fidem sæpe corrumpunt: gratias uberes ago tam piæ admonitioni. Quod itaq; adiungis & dicis: Sed nouerit sacerdotium uestrum, longe me ac domunculam meam ab huiusmodi personis esse discretam: omnis quе familia nostra adeo catholicam sequitur fidem, ut in nullam hæresim aliquando deuiauerit, nec unquam lapsa sit: non dico in eas sectas, quæ uix expiantur: sed nec in eas, quæ paruos habere uidentur errores: hoc est quod nos magis magisq; compellit non tacere apud uos, de his qui etiam illa quæ sana sunt, uitiare conantur. Domum enim uestram non paruam Christi ecclesiam deputamus, Nec sanè paruus est error illorum, qui putant ex nobis ipsis nos habere, si quid iusticiæ, continentiæ, pietatis, castitatis in nobis est: eo quod ita nos condiderit deus, ut ultra præter quod nobis reuelat scientiam, nihil nos adiuuet, ut ea quæ facienda discendo nouimus, etiam diligendo faciamus: naturam scilicet atq; doctrinam definientes tantummodo esse dei gratiam & adiutorium, ut iuste recteq; uiuamus. Ad habēdam uero uoluntatem bonam, ubi est hoc ipsum quod iuste uiuimus, & ipsa charitas quæ in omnibus dei donis ita excellit, ut etiam deus dicta sit: qua una impletur in nobis, si quid diuinæ legis & admonitionis implemus: nolunt nos diuinitus adiuuari, sed nosipsos dicunt arbitrio proprio nobis ad ista sufficere. Nō uobis uideatur error iste mediocris. profiteri uelle Christianos, nec uelle audire Apostolum Christi. qui cum dixisset: charitas dei diffusa est in cordibus nostris: ne quisquam eam habere non nisi per proprium putaret arbitrium, continuo subiunxit: Per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hanc magnam esse gratiam saluatoris qui ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, & dedit dona hominibus: quisquis nondum confitetur, quantum & quàm exitiabiliter erret, intelligis. Quomodo ergo à uobis quibus tantam dilectionē debemus, admonendis ut talia caueatis dissimulare possemus, cum legissemus librū quem ad sanctam Demetriadem quisnam scripserit, uel utrum ad uos peruenerit, uestris potius rescriptis nosse uolumus. In quo libro (si fas est) legat uirgo Christi, unde credat

A eredat uirginalem suam sanctitatem, omnesq; spirituales diuitias non nisi ex seipsa sibi esse: atque ita prius quàm sit plenissimè beata, discat deo esse (quod absit) ingrata. Verba em̄ ad illam scripta in eodem libro ista sunt. Habes ergo & hic, inquit, per quæ merito præponaris alijs, imò hinc magis: nam corporalis nobilitas atq; opulentia, tuorum intelliguntur non tua esse: spirituales uero diuitias nullus tibi præter te conferre poterit. in his ergo iure laudanda, in his merito cæteris præferenda es: quæ nisi ex te, & in te esse nō possunt. Cernis nempe quanta in his uerbis sit cauenda pernicies. Nam utique quod dictum est, non possunt esse ista bona nisi in te, optime & uerissime dictum est, iste planè cibus est. Quod uero ait: Nō nisi ex te, hoc omnino uirus est. Absit ut hæc libenter audiat uirgo Christi, quæ pie intelligit propriam paupertatem cordis humani: & ideo illic nisi sponsi sui donis nescit ornari. Audiat ergo potius Apostolum dicentem: Desponsaui uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit in uersutia sua, sic & uestræ mentes corrumpantur à castitate quæ est in Christo. Et propterea de his quoq; spiritualibus diuitijs nō istum qui dicit: nullus eas præter te tibi conferre potest: & nisi ex te & in te esse non possunt: sed illum audiat qui dicit: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut eminentia uirtutis dei sit, & non ex nobis. De ipsa quoque sacra continentia uirginali, quod nō sibi sit ex seipsa, sed sit donum dei, quamuis credenti uolentiq; collatum: eundem audiat ueracem piumq; doctorem, qui cum hoc ageret, ait: Vellem omnes esse sicut meipsum. Sed unusquisque proprium donum habet à deo, alius sic, alius autem sic. Audiat etiam ipsum non tantum suum, sed uniuersæ ecclesiæ unicum sponsum, de tali castitate atq; integritate dicentem: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est: ut intelligat, ex eo quod habeat tam magnum bonum atq; præclarum, se potius deo & domino nostro gratias agere debere: quàm cuiusquā uerba, quod uelut ex se ipsa id habeat, ut non dicamus assentantis adulatoris, ne de occultis hominum temere iudicare uideamur, certe errantis laudatoris audire. Omne quippe datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, sicut etiam dicit Apostolus Iacobus, descendens à patre luminum. Hinc ergo & sancta uirginitas, qua te filia uolentem gaudentemq; uicit: natu posterior, actu prior, genere ex te, honore ante te, ætate subsequens, sanctitate precedens: in qua etiam tuum esse cœpit, quod in te esse non potuit. Illa quippe carnaliter non nupsit, ut non tantum sibi, sed etiam tibi ultra te spiritualiter augeretur: quoniam & tu ea compensatione minor illa es, quod ita nupsisti ut nasceretur.
B Hæc dei dona sunt, & uestra quidem sunt, sed non ex uobis. Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus tanquam in uasis fictilibus, ut eminentia uirtutis sit dei, & non ex uobis. Nec miremini quia dicimus, & uestra esse, & ex uobis nō esse. Nam & panem quotidianum dicimus nostrum: sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Proinde sicut scriptum est: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Oratis enim ut perseueranter & proficienter habeatis. Gratias agitis, quia non ex uobis habetis. Quis enim uos ab illa ex Adam massa mortis perditionisq; discernit? Nonne ille qui uenit quærere, & saluare quod perierat? An uero quando Apostolo dicente audierit homo, Quis enim te discernit: respondurus est, Bona uoluntas mea, fides mea, iusticia mea: & non continuo quod sequitur auditurus, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nolumus ergo ut uirgo sacra, cum audit uel legit: Spirituales diuitias nullus tibi præter te conferre poterit, in his iure laudanda, in his merito cæteris præferenda es, quæ nisi ex te, & in te esse non possunt: Nolumus prorsus ita glorietur quasi non acceperit. Dicat quidem: In me sunt deus uota tua, quæ reddam laudes tibi. Sed quia in illa, nō etiam ex illa, meminerit etiā dicere: Domine in uoluntate tua, præstitisti decori meo uirtutem: quia etsi etiam ex illa propter arbitrium proprium, sine quo non operamur bonum: non tamen sicut iste dixit, non nisi ex illa. Proprium quippe arbitrium, nisi dei gratia iuuetur, nec ipsa bona uoluntas esse in homine potest. Deus est enim (inquit Apostolus) qui operatur in nobis & uelle, & operari, pro bona uoluntate. Non sicut isti sentiunt tantummodo scientiam reuelando, ut nouerimus quid facere debeamus, sed etiam inspirando charitatem, ut ea quæ discendo nouerimus, etiam diligendo faciamus. Nam utique nouerat ille quam magnum bonum esset continentia, qui dicebat. Et cum scirem, quia nemo esse potest continens nisi deus det. Non solum ergo sciebat quantum esset hoc bonum, & quàm desiderabiliter esset cōcupiscendum, uerumetiam quod nisi dante deo esse non posset. Docuerat enim eum sapientia: nam hoc dicit. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Nec tamē ei scientia ista sufficit, sed ait: Adij dominum, & precatus sum illum. Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat deus, ut sciamus quid agendum sit: uerumetiam ut amando agamus, quod discendo iam scimus. Nemo itaque potest esse non solum sciens, uerumetiam continens, nisi deus det. Vnde cum iam ille haberet scientiam, precabatur ut haberet cōtinentiam, ut esset in illo, quod sciebat quia non esset ex illo. Aut si propter arbitriū proprium aliquantulum ex illo, non tamen nisi ex illo: quia nemo potest esse continens, nisi deus det. Iste autem de spiritualibus diuitijs, in quibus est utique etiam ipsa luminosa & speciosa continentia, non ait: in te, & ex te esse possunt: sed ait: nisi ex te, in te esse

non possunt: ut quemadmodum non ei sunt alibi, nisi in illa, sic ei non aliunde, nisi ex illa esse pos- C
se credantur: & ob hoc, quod miserator dominus à corde eius euertat, sic glorietur quasi non acce
perit. Et uos quidem de sanctæ uirginis disciplina, & humilitate Christiana, in qua nutrita & edu
cata est, hoc existimamus, quod illa uerba cum legeret, si tamen legit, ingemuit: & pectus humili
ter tutudit, ac fortassis & fleuit: deũq; cui dicata & à quo sanctificata est fideliter orauit: ut quomo
do illa non sunt uerba ipsius, sed uerba alterius, ita non sit talis & fides eius, qua se aliquid habere
credat, de quo in se non in domino glorietur. Nam gloria quidem eius in ipsa est, nõ in uerbis alie
nis, sicut Apostolus dicit: Opus aũt suum probet unusquisq;, et tunc gloriam habebit in semetipso,
& non in altero. Sed absit ut gloria sua ipsa sit, & non ille cui dicitur: Gloria mea & exaltans caput
meum, ita quippe est in ea salubriter gloria eius, cum deus qui in illa est, ipse est gloria eius, à quo
habet omnia bona, quibus est bona. Et habebit omnia quibus melior erit, inquantũ in hac uita me
lior esse poterit: & quibus perfecta erit, quando fuerit diuina gratia non humana laude perfecta. In
domino enim laudabitur anima eius, qui satiauit in bonis desiderium eius: quia & hoc desiderium
ipse inspirauit, ne uirgo eius sic in aliquo bono glorieť quasi non acceperit. De hoc ergo eius affe
ctu, utrum nam fallamur, inde nos fac potius rescribendo certiores. Nam illud optime nouimus,
cum omnibus uestris, cultores uos esse & fuisse indiuiduæ trinitatis. Sed non hinc solum error hu
manus obrepit, ut aliquid secus sentiatur de indiuidua trinitate. Sunt enim & alia in quibus perni
ciosissime erratur, sicuti hoc est, unde diutius fortasse, quàm satis esset uestræ fideli castæq; prude
tiæ in hac epistola locuti sumus: quanquam qui bonum quod ex deo est, negat esse ex deo, nesci
mus cui faciat iniuriam nisi deo, ac per hoc illi utiq; trinitati, quod malum abiit à uobis, sicut abesse
credimus. Absit omnino ut tale aliquid in animo non dicimus tuo, uel sacratæ uirginis filiæ tuæ,
sed in cuiusq; extremi meriti famuli, uel famulę uestræ liber iste fecerit, ex quo nonnulla uerba quę
facilius intelligi possent, ponenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quæ ibi
uidentur uelut pro gratia siue adiutorio dei dicere, sic inuenietis ambigua, ut possint referri uel ad
naturam, uel ad doctrinam, uel ad remissionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, ora
re nos debere ne intremus in tẽtationem, possunt ad hoc referre: ut hactenus nos respondeant ad
id adiuuari, quatenus orantibus atq; pulsantibus nobis aperiatur intelligentia ueritatis: ubi disca
mus quid facere debeamus, nõ ut uires accipiat uolũtas nostra, quibus id quod dicimus, facimus.
Et quod nobis in gratia, uel adiutorio dei dicunt, dominum Christum bene uiuendi propositum D
exemplum: ad eandem doctrinam reuocant, quia scilicet in eius exemplo discimus quemadmo
dum uiuere debeamus. Non aũt uolunt ad hoc nos iuuari, ut quod discendo cognoscimus, etiam
diligendo faciamus. Aut certe in eodem libro inuenire aliquid si potestis, ubi excepta natura, ex
cepto quod ad eandem naturam pertinet arbitrio uoluntatis, excepta remissione peccatorũ & re
uelatione doctrinæ: tale dei adiutorium confitetur, quale confitetur & ille qui dixit: Cum scirem
quia nemo esse potest continens nisi deus det. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius etiã esset do
num. Adij dominum & deprecatus sum illum. Neq; enim iste aut naturam peccando uolebat acci
pere, in qua conditus erat, aut de naturali uoluntatis arbitrio satagebat cum quo conditus erat, aut
remissionem peccatorum desiderabat: quin potius cõtinentiam ne peccaret optabat, uel quid fa
ciendum esset scire cupiebat: cum iam se scire fateretur, cuius esset hoc donum. Sed utiq; tantas uo
luntatis uires, tantum dilectionis ardorem uolebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad im
plendam magnitudinem cõtinentiæ. Si ergo aliquid tale inuenire potueritis, uberrimas gratias a
gimus, si rescribendo insinuare dignemini. Satis enim dici non potest quantum cupiamus in eo
rum hominum scriptis, qui propter acrimoniam atq; facundiam leguntur à plurimis, apertam con
fessionem illius gratiæ reperiri, quam uehementer commendat Apostolus: qui etiam mensuram
fidei, sine qua impossibile est deo placere: ex qua iustus uiuit: quæ per dilectionem operatur: ante
quam & sine qua omnino nulla cuiusquam opera bona existimãda sunt: quoniam omne quod nõ
est ex fide, peccatum est: deum dicit unicuiq; partitũ. Nec sola reuelatione scientiæ nos diuinitus
adiuuari, ut pie iusteq; uiuamus in hoc seculo, quæ sine charitate inflat: uerum etiam inspiratione
charitatis ipsius, quæ plenitudo legis est, & quæ cor nostrum ut scientia non inflet ædificat. Sed ad
huc nusquam tale aliquid in eorum literis potuimus inuenire. Maxime autem hoc in isto libro esse
uellemus, ex quo descripta illa posuimus uerba: ubi uirginem Christi ita laudans tanquam spiritua
les diuitias nullus ei præter ipsam conferre possit, & tanquam nisi ex ipsa esse non possint, nõ uult
eam in domino gloriari, sed sic gloriari quasi non acceperit. In quo libro quamuis nec ipsius, nec
tuæ reuerentiæ nomen expresserit: tamen à matre uirginis, ut ad eam scriberet, à se postulatum esse
cõmemorat. In quadam uero epistola sua idem Pelagius, ubi & nomẽ suum apertissime ponit, nec
nomen sacræ uirginis tacet: dicit ad eam se scripsisse: & eiusdem sui operis testimonio probare niti
tur, se gratiam dei, quam uel tacere, uel negare asseritur, apertissime confiteri. Sed utrum ipse sit li
ber, in quo de spiritualibus diuitijs illa uerba posuit, uel utrum ad uestram peruenerit sanctitatem,
rescriptis uestris petimus nos dignemini facere certiores.

CENSVRA

A CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

ET hæc sanè nec infans est, nec inerudita, non admodum discrepans à superioris epistolæ stilo, ab Hieronymiano longe lateq; dissidẽs. Verum quod Geruntij meminit titulus, & ad Geruntiam scripsit Hieronymus, hinc opinor errorem tituli natum fuisse.

AD GERVNTII FILIAS DE CONTEMNENDA HAEREDITATE

CVncti mei sensus affectu uobis uacãt, etsi interim loco segregor: nam & uidere uos mihi uideor & audire: tam me occupatũ habet nestra dilectio. Quod si uos inuicẽ faciatis, cũ illud impossibile sit fieri per carnem, possibile redditur ex spiritu, ut fiat duorum hominũ corpus unũ. Nam ut probem etiã uestra mecum uigilare colloquia: accipite quid de hæreditate, quod suggessistis, cogitanti altius uideať, quoniã me etiam in carnalium arbitrũ per spiritualia delegistis. Possem quidẽ dicere: Quis me constituit iudicẽ, aut diuisorem inter uos: si nõ ad infideles processisset ista sentẽtiať ludæorũ enim incredulitas hac domini responsione repercutitur, non feritur. Nam ipsi aliquando Iudæi in ipso Moyse uisitationem illam dñi non uidentes qua Ægyptium fratris liberator occiderat: sequentiq; die fratrũ discordias rixasq; uolens sedare, ausi sunt dicere: Quis te cõstituit principẽ, aut iudicẽ super nos? Ac proinde suo illis dñs ore respondit, quo amplius confutarentur, si proderentur falso se quærere quẽ spreuissent, dicente ipso: Si credidissetis Moysi, credere tis utiq; & mihi. Sed quoniã & ego uester sum, & uos uere scio quæsisse iudiciũ eius qui Ægyptium gaudenter occidit: & cum aduersario, dum in uia estis, nitimini cito cõfœderare cõcordiam, apud Iudæos sibi suam sententiã relinquemus super ipsos qui eam protulere uenientẽ. Nos humilibus de dñi lenitate dicemus: Vobis datũ est scire mysteriũ. Ac proinde, ut ad exordium diuerticuli reuertamur, hæreditatẽ illam uobis arbitror contẽnendam, nec aliquid à iudice seculi postulandũ. Quõ enim uobis illos licet adire qui etiam suo iudicio nesciunt ueritatẽ? Quando quidẽ Pilatus ex ipsorũ curia, sic loquitur ad dñm: Quid est ueritas? Nempe hic iudex erat, & negocia causasq; litigantiũ libripende iusticiæ tanto statuto iure soluebat: & quid hic ualebat facere, si non nouerat ueritatẽ? Certe euangelistæ adeo iustum fuisse Pilatum cõmemorant, ut innocentem mallet absoluere q; punire: & tamen ueritatẽ quasi discere cupiat, inquirit. Nam ueritatis ignoratio, interrogationis est actio. Quid ergo dicemus? Inanes sine dubio mortalium curas, & uniformem mundialium rerum prodidit fallitatem, ibiq; iudicia uera
B non esse, ubi sint mẽtita negotia, secq; in rebus carẽtibus ueritate, carere uero iudicio iudicat. Quid enim quasi nostrũ apud illa tribunalia repetemus: si, prescribente Apostolo, nihil intulimus in hũc mundum: uerum nec auferre quid possumus? Si enim nihil intulimus in hunc mundum ueniẽdo, & nihil auferre poterimus abeundo: falso aliquid nostrum hic esse dicimus, ubi nobis totus penè mundus alienus est. De quo nobis quid iudex seculi retribuere poterit, si nihil natura donauit? Quid Pilatus ueritatis interrogator potius q; prolator: quid, inquam, nisi Barrabam: quem ideo Iudæi deo cœli præferunt: quia ad iudicem seculi conuolarunt? In quo utiq; perfidus populus nõ reum, sed reatum accepit. Sed hæc de iudicio sint dicta nõ de negocio. Cæterũ quod ad causam perum, sed reatum accepit. Sed hæc de iudicio sint dicta nõ de negocio. Cæterũ quod ad causam pertinet, non solum moneo, sed obtestor, ut si Geruntium pro Christo offendistis, in ea offensione det

quam ad regem ueræ pietatis peruenire poterimus. Quod ubi pro uestra deuotione fueritis uirili- C
ter executæ, statim uobis ab ipso Moyse talis facti laudatore dicetur, implestis hodie manus dño:
hoc est, mundum, qui uobis cõditione carnis & substantiæ propinquus est & proximus, occiden
tes, actus uestros qui manus sunt, implestis dño, cum nulli præter ꝙ domino imperanti seruire an-
nuistis. Sic Abraham domino dextrã suam, dum parricidium facere nõ recusat, impleuit, Qui filij
sui, dum illam deo armat, oblitus est, & in præcepti respiciens maiestatem, atrocitatẽ operationis
non dignatus est retrectare. Implentur namq; manus dño, cum domini occupantur imperijs: cum
domini traditæ uoluntati, non hominis incipiunt esse, sed dei: quando non affectui carnis obtẽpe
rant, sed diuine seruiunt iussioni. Sic Iudith ob libertatẽ ciuium uel salutem, se sub specie fornicatio
nis impleuit deo, & inermis armatum, & uirum mulier occidit. Sic uos dño plenæ carnis affectib.
triumphatis, non quæratis refugam, qui à uobis etiam si occurreret foret occidendus. Remittite
pallium tunicam detrahenti. Pecunia eorum cum ipsis sit in interitum, qui Christo pecuniam præ-
tulerunt. Exeuntes semel de Sodoma, cuncta relinquamus incendijs. Videt Lot uxoris exemplo
iram domini, quæ in iram quia retrospexit incurrit. Noluit uobiscum Geruntius in cœlestibus ha-
bere partem: cur uos partẽ ex censu eius desideratis in terris? Quod si ille uestra gloriosa tantope
re contempsit: cur nõ uos illius inhonorata cõtemnitis? Ferte oro uos patiẽter fidei notas, stigma-
ta Christiana, ecclesię paupertatem. Ferte, inquam, impudicorum elogia, uirginitatis hæredes. Vi
sitatas uos esse cognoscite, & tanta uisitatione clarificatas, ne partem cum infidelibus haberetis.
Mundus iste uos cum dño uestro non agnouit. Si de seculo essetis, seculum uos amaret. Reges se-
culi à filijs suis tributa non poscunt. In domibus regum sunt, qui mollibus uestiuntur, Zebedæus
Iacobum & Ioannem non sequitur. Sinite Geruntium in nauicula remanere cum retibus, dummo
do cum Apostolis Christi iaceatis in pectore. Vę diuitibus, quoniam receperunt consolationem
suam. Vobis aũt filiæ in futuro consolatio uestra debetur: uobis exhæredatio illa, futuræ hæredita-
tis in cœlestibus fecit augmentũ: uobis sua mundus ipse subduxit, ubi uos non suas esse cognouit:
imò diris diues ardoribus, Lazaro in sinu patris Abrahæ recumbente, torquetur. Et quid mirum
si pauperculus & peregrinus in terra quidem aliena sepulchrũ emit Abraham à filijs Heth? O ue-
ritas, nequeo eñ silere quin exclamem. O altitudo sapientiæ & scientiæ dei. Sepulchrũ sibi patri-
archa peregrinus emit? Quid est sepulchrũ? Locus est quietis, ubi iuxta mundi rationẽ defuncto-
rum corpora collocantur. Vera ergo intelligẽtia, locum sibi requietionis pater Abraham fide sua D
& contemptu pecuniæ cõparauit. Illud sibi sepulchrum & Paulinus noster nuper ipse diuitijs cum
sua matrefamilias cõparauit, qui conuersatione seculi morientes à mundialibus operibus iam qui
escunt, dicente apostolo: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo deo. Et iterũ:
Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul uiuemus cum Christo. Hoc est illud du-
plex sepulchrum, exterioris hominis & interioris quies una. Nam si homo ex duabus substantijs
constat, merito & sepulchrum duplex habere debebit: ut cum alterutra substãtia in suam naturam
dissociata remeauerit, requies utriq; non desit. Quoniam cum ex corpore & anima homo sit: ta-
men nec anima sine corpore homo dici potest, nec corpus sine anima homo est: cum tamen ani-
ma & corpus sit homo. Sed ubi hoc nomen, quod ex duobus nominibus suis proprie tertium duo
rum cõmixtione perficitur, eorum dissidio fuerit uacuatum, sua singulis loca ad requiem censentẽ:
quoniam utrunq; uiuit, & moritur utrunq;. Nam sicut præter hanc uitam alia uita est beatorum, ita
præter hanc mortem mors alia impiorum est, Sed inter hanc uitam & mortem, atq; illam uitam &
mortem interest hoc, quod istæ naturæ sunt, illæ sunt meritorum. Atq; ita duplex sepulchrum &
naturæ debetur & meritis. Hoc sepulchrum sibi duplex patresfamilias isti, de quibus loquuti su-
mus, prouiderunt: qui senatum, honores, diuitias relinquendo, mortui illis uidebantur, quibus
nati esse uidentur etiam dum uiuunt mortui. Ecce unum sepulchrum, in quo conuersatio ueteris
hominis cum crepundijs suæ nobilitatis absconditur. Illud erit aliud, cum ipsum corpus quod na-
turæ lege caducum est, dissolutum reuertetur in terram: de qua scriptum est: Terra es, & in ter-
ram ibis, anima tamen in refrigerio requiescente. Nam qui duplex sibi sepulchrum noluerit com-
parare, habebit forsitan iuxta conditionem naturæ, ubi corpus mortale condatur: non habebit
iuxta meriti legem, ubi anima requiescat. Quod quidem ita constitutum est, ut mors ista quæ per
dissolutionem animæ generatur & corporis, media sit & duarum uitarum. Bis enim hominem ne-
cesse est mori, & bis ei uita debetur. Nam & beatus Paulus duas breuiter uitas designauit, dicẽdo:
Pietas autem ad omnia ualet, promissionem habens uitæ, & eius quæ nunc est & futuræ. Et bea-
tus Ioannes in Apocalypsi duas mortes ostendit, dicendo: In eos mors secunda non habet potesta
tem. Secundam enim dixit, quia est & prima. Sed illud nobis magna ratione tractandũ, & diligen
ti circumspectione prouidendum est: an ante istam mortem, quæ separatione (ut dixi) animæ cor-
porisq; generat mori seculo huic (anathematizatis si potest dici, omib. eius uoluptatibus, quę no-
bis extra lineam uitalis substãtiæ mundi copijs suggerunt) malimus: an post naturalem interitum,
qui animã corpusq; discernit. Vnde & interitus dicitur, quod inter ipsa eat, ac mediũ se inter duas
substantias

A substantias quæ hominem sui coniugatione faciẽbant, tertium illum gradum perfectæ substantiæ
sublaturus immergat. Quoniam qui hic mortuus fuerit, mundi uoluptatibus non utendo, & cor-
poris stimulos obterendo, consepultus esse uidetur cum Christo: & si consepultus, utiq; in sepul-
chro, sine quo esse nõ potest sepultura. Huic & mors alia communis illa debetur, quæ animã à uin
culis corporis soluit & liberat, cui corpori æque suum sepulchrum & sua sepultura debetur. His
duabus mortibus post geminum sepulchrũ, beata illa & perpetua uita succedit. Cæterum qui to-
tum mundum hic lucrifecerit, ambiendo, rapiendo: quoniam hic facta carnis mortificare contem-
psit, post istam naturalem mortem, quam transire non possumus, dicitur merito uno & simplici se-
pulchro essẽ conditus, uel potius commendatus: & in secundam mortem miser incurrit, quæ ple-
na est & dolorum æternitate, & lachrymarum perpetuitate. Hæc sunt itaq; duo sepulchra, quæ si-
bi & Paulinus uir singularis ad imaginem patriarchæ solicitissimus requisiuit: unũ, ubi & ueterem
hominem cum actibus suis spoliatus occuleret: & licet necdum corpus deposuisset, carnalia non
haberet in carne: aliud, ubi corpore ipso, cum uenerit dominus confringere terram eius, expos-
to, animam collocet in quiete, ut fidei tunc pater ille hæc filijs contemptu (ut diximus) pecuniæ
comparauit: in quo diues cum paupere non potuit recubare. Huc omnes peregrinos mundi, huc
egentes, huc etiam exhæredatos pro Christo secularib. recipiet testamentis. Ideoq; nec uestigium
habuit in hac terra, quoniam nemo qui eum sequeretur inuentus est. At nunc uos filiæ confidite,
quæ ex eo uestigium Abrahæ estis, ex quo de terra non esse cœpistis. Obsequimini uoluntati pa-
tris uestri, cuius corruptelæ obsequutæ non estis: qui uobis à filijs Heth sepulchrum emit quod si-
bi & cæteris suis noluit comparare: apud quos utiq; mortuæ estis, quando cum eis id quod uitui in
mundo possederint, non tenetis. Gratiasq; illi semper agite, qui uos hoc fecit uestigium non habe
re, ut ibi cum Lazaro sinum Abrahæ haberetis. Possideat ergo ille pecuniam, uos sepulchrũ. Ille
imagines escarum, uos requiem prophetarum.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NOn abhorret à stilo Paulini, cuius extant aliquot ad D. Augustinum epistolæ, sicuti nec sit-
perior. Verum ineptum sit in tanta scriptorum turba, quos illa ferebat ætas, diuinare cuius
sit, præsertim cum extent paucissima. Vt Hieronymo tribuereť, illud ansam præbuit, quod ad Mar
B cellam scripta sit, ad quam & alias ille scripserat.

AD MARCELLAM VT ADVERSA TOLERET EXHORTATIO.

MAgnam humilitati nostræ fiduciam scribendi ad uenerationem tuam Christi charitas dedit:
quæ te fecit humilem corde pietatis, & diuitem operibus benedictionis. Talis eñ de san-
ctis fidei tuę diuitijs fama processit, ut ad nos quoq; in longinquo positos penetrauerit, & auditu
gratia dei tanꝯ oleo lætitiæ impinguauerit ossa nostra. Notum enim factũ est nobis bonum tuum,
quoniam illuminauit deus uultum suũ super te. Segregauit te ex utero cognationis & terræ tuæ:
non regione, sed spiritu bonæ uoluntatis: ut de terrenis opibus fidelem sibi constituat in cœlesti-
bus, earum participem de quibus scriptum est: Mulieres sapientes ædificauerũt sibi domos. Hęc
autem audientes de tua felicitate cœlesti, effudimus coram deo corda nostra, & in uoce exultatio
nis epulantis diximus: Dominus mortificat, dominus uiuificat, deducit ad inferos & reducit. Do-
minus diuites pauperes facit, humiles exaltat: quia calix in manu domini est. Quod etsi ad omne
mysterium regni pertinere uidetur, attamen & ad tuam speciáliter gratiã referri potest: quæ mag-
no domini miserantis cõsilio exaltata es ut humiliareris, & humiliata ut exaltareris. Non eñ igno
ramus uenerabilis soror & benedicta filia, tuam præteritam in hoc seculo gloriam. Nam etiam ui-
dimus te in tempore illo, quo domũ tuam regalis affinitas ambiebat, eminẽtem in his honoribus
qui destruunť: quia etsi ipsi quoq; à domino altissimo tribuunť: quia omnis potestas à domino deo
est: attamen caduci & fragiles sunt, qui sub hoc mundo aguntť, cuius figura ut umbra præterit. Vn
de impensius admiramur gratiam quæ tibi data est, & magnificamus in te dominũ: qui te in labori
bus hominũ posuit, & salutifero paternæ pietatis uerbere uisitauit: ut in paucis uexatam, in multis
bene disponeret, teste Apostolo: In hoc mundo corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Vn-
de & Dauid ait: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autẽ peccatoris non
impinguet caput meũ: ita & in Solomone scriptũ est, sine dubio in studijs spiritalib. posita, didici
sti: Quoniam dominus quẽ diligit, corripit & flagellat. Castigat autem omnem filiũ quem recipe-
re dignatur disponendum ad uitam æternam. De eo & Apostolus non confunditur, nec atteritur:
sed magis gloriatur, & potens fit in infirmitatibus suis: qui ut nos suo confortet exemplo, fatetur
& prædicat sibijpsi: cui etiã usq; in tertiũ cœlũ patuerat ascensus, & quẽ neq; ignea illa romphea ab
aditu paradisi potuerat excludere, ubi etiam ineffabile omni linguæ audierat arcanũ: sed tamẽ ne
extolleretur propter excellentiam reuelationũ, ita se ipsius à quo intantũ glorificabať domini mo
deramine gubernatum refert, ut appositio angelo Satanæ in stimulum carnis suæ, id est in tribula-
tione corporea, deprimeretur salubriter, ne inflaretur inaniter. Propter quod, inquit, ter dominum

rogauí,ut recederet à me:& dixit mihi:Sufficit tibi gratia mea:nam uirtus in infirmitate perficitur. C
Quãobrem cũ tali magistro & autore instructa,ad uirtutẽ patientiæ & spem gloriæ ęternæ: confidens esto filia sicut esse cœpisti,& gloriare in præteritis passionib.tuis,recolẽs & illa eiusdẽ doctoris eloquia.Fideliter enim ut conscius arcanorum cœlestium contestatur, nõ esse condignas passiones huius temporis ad futurã gloriam,quæ reuelabitur in nobis.Tribulatio,inquit,patientiam operatur,patientia autem probationem:probatio uero spem,spes autem non cõfundit:quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris:in qua charitate radicati omnia sustinemus. Propterea & Dauid:Diligam te domine uirtus mea.Dilectio enim domini uirtus salutis est:quia deus dilectio est, & qui manet in dilectione,in deo manet.Sciens aũt & propheta,quia momentaneum tribulationis in hoc seculo immensum perennis gloriæ (ut Apostolus ait) pondus operatur: sanctus ille rex in psalmo ut dignus habeatur igniri tentationũ examine,dicit:Proba me domine & tenta me. Vnde & iterum idem psalmographus noster,quasi pœnitens mundi huius gloriæ, confitetur cum dicit:Priusq; humiliarer ego deliqui.Et quia humiliatione curatus sit,statim dicit:Propterea eloquium tuum custodiui.Ob hoc rursus propheta:Da nobis,ait, auxiliũ de tribulatione. Et uana salus hominis est.Est enĩ uana salus hominũ, quæ putatur in hac tantum uita mortali esse:de qua homini dicitur:Homo sicut fœnũ dies eius.Et quidem tu sancta filia etiam documẽtis edocta es probare sentẽtiam:quia omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quasi flos fœni. Aruit fœnũ & flos eius decidit:uerbũ aũt domini & qui fecit illud,manet in ęternũ.Ob hoc uere dictũ est: Vana salus hominis,quia uana omnia sub cœlo. Vnde & in psalmis habes: Vniuersa uanitas omnis homo uiuẽs. Sed de quo genere hominũ ista dicat,in consequentib.docet: de eis scilicet qui uane conturbant amore diuitiarum suarũ,in quas sicut beluæ cæcæ inhiant sine fine cupiendi & congerendi,thesaurizantes in terra,& ignorantes cui congregẽt eas.Relinquent, inquit, alienis diuitias suas,& post quam in uanitate defecerint dies eorum,rapti in infernum omnes, non domini sed serui diuitiarũ suarum:nihil illic inuenient in manibus suis,quia nihil præmiserunt,nisi æternarum merita pœnarum.Illa autem non est uana salus hominis de qua dicitur:Domini est salus, & super populũ tuum benedictio tua.Et iterum:Salus autem iustorum à domino est. Ideo & spes in deo posita non confundet,sicut salus uana non est quæ speratur in Christo, & confertur à Christo. Ergo quia accepisti auxilium de tribulatione, ne concupisceres humanã diem, & uana salute hominis gauderes: gloriare in domino,& benedic eum,qui tibi tribuit intellectum, ne in uia peccatorum stare persisteres, neq; in filijs generationis istius permaneres:quibus non est salus, quia præualescunt in uanitate sua, ueritatis immemores. Quia dum confidunt in multitudine diuitiarum suarum,non ponunt deum adiutorem suum. Tibi autem facta est sors in hæreditate Iacob,& illuminati sunt oculi tui in agnitionem ueritatis:ut intelligeres,quia melius est modicum iusto,super diuitias peccatorum multas. Ideo eĩ misericors & miserator dominus, quia talibus suis præparat adinuentiones suas ad uitam hominum propagandam, permisit te istius seculi fluctib. uentisq; iactari: ut experta naufragium,de cætero similiter periclitari caueres. Itaq; cuncta quæ passa es, sicut intelligis, uulnera quidem corporis tui,sed & animæ remedia fuerunt: in circunc̃isione cordis fac opera tua: ut gloria tua non sit ex hominibus,sed ex deo:qui deponit potentes de sede, & exaltat humiles: & esurientes implet bonis,& diuites dimittit inanes. Deus scientiarum dominus, uide quanta gloriam tuam compensatione mutauit, qui te maluit participem rerum cœlestium fieri, quàm ad finẽ terrestrium permanere,ut ab humana dignitate transires in regnum dei.Et quidem multis hominibus huius seculi uanitate captiuis,similia deus auxilia percipiendæ in æternum salutis offerre dignatur: sed pleriscp spernentibus sana consilia, solicitudinibus diuitiarum ac delectationibus corporum,nolunt intelligere ut bene agant:& malunt lata uia perditionis spatiari cum multis, quàm angustam semitam inuenire cum paucis. Vnde & tu beatissima,cui donatum est, non indurari pia castigatione,sed corrigi:neq; gloriari in diuitijs,sed spem & rem in deo ponere, & à sorte diuitum peccatorum diuidi:quorum cor ut cœnum est,quia & cor sicut thesaurum suum in terram demerguntitranſi ad beatorũ pauperum sortem:quorum formã Christus accepit, & factus est refugium pauperi.Neq; diuites,sed pauperes beati,quorum esse pronunciat regnum cœlorũ. Tuum est ergo nunc in magna gratiarum actione confiteri,& psallere domino:quæ ita ut audiuimus,& habitu & corde humilitatis ornata es,ut linguæ & menti tuæ Dauidica uerba conueniant:Bonum mihi est,quod humiliasti me,ut discerem mandata tua.Adijcere etiam quod statim sequitur uere poteris:Bonũ mihi est lex oris tui super milia auri & argẽti.Elegisti eĩ thesauros tuos ponere in præceptis altissimi.Dicimus & nos cõgratulantes tibi in uerbis prophetæ: Gaude filia Sion, lætare filia Hierusalem,& obliuiscere malorũ, quæ tibi de huius seculi bonis orta sunt:quæ elegisti tibi bonam partem, quæ non auferetur tibi.Nemo enim potest auferre thesauros repositos in sinu Christi, neque euertere domum in ipso angulari lapide fundatam. Non enim ligno putribili, neq; stipula fragili, aut fœno arescente, super infirmam arenam ædificium collocasti, sed super immobile fundamentum,quod est Christus,præter quod aliud fundamentũ nemo potest ponere in consummandum

A summandum:argento & auro & lapidibus preciosis extruere cœpisti in Christo.Et quia perficis hoc ædificium (dei eĩ ædificatio est) ille sapiens architectus insistit operi tuo:ut doceat te percurrere cursum bonũ,obliuiscí quæ retro sunt,& extendi ad brauium supernæ uocationis, ut apprehendas in quo apprehensa es,& accipias coronã iusticiæ, & diadema gloriæ de manu domini.Cumq; magna dies illa in igne cœperit reuelari,nõ concremet opus tuũ,sed inter stellas clariores emicet, inter illos qui fulgebunt sicut sol in regno dei,& sicut luna in æternũ perfecta:quos etiã per diem sol nõ uret,neq; luna per noctẽ.Erunt eĩ in Hierusalẽ urbe illa cœlesti permanẽtes: cui ipse dominus (ut scriptum est) erit & nomẽ & lumen. Videntes ergo & præuidentes in spiritu reuelationis,magnã tibi perennium gaudiorũ messem florescere,exultamus in domino,& gaudẽtes fructib.tuis,in uoce exultationis psalmi canimus:Magna opera domini:exquisita inter omnes uolũtates eius: quia multum abundauit bonitas eius,superabundare tribulationib.tuis:quandoquidẽ te in eorũ sortẽ uocauit perenni lætitia & hæreditate cœlesti,& in honore regali,& in consessu superiudiciali.Tolerandæ sunt in hoc seculo humilitates passionis,quæ tibi à deo recõpensabuntur: & tu benedicta similiter interim his uerbis cõsolare:ut & ueterũ dolorũ obliuiscaris,& in presenti proposito quo ad opera salutaria eleuasti manus tuas corde perfecto firmata,fiducialiter futurorũ bonorum tibi perpetuã felicitatẽ festiua meditatione promittas:teq; ipsam in cœlũ animo gestiente præcurras: ut dum corpore moraris in terra,iam ad Christũ mente peruenias:dumq; Christũ conaris imitari, & uestigio eius affigeris,depositis oneribus,& impedimentis atq; compedibus,quibus seculi huius diuites attinentur, sedentes in tenebris & umbra mortis, tu iam liberata & expedita comiteris dominum maiestatis crucifixum:cuius imaginem non potest portare, nisi qui in hoc seculo nudũ se reddit & mortuũ: ut secundũ ipsum dominũ dicat: Venit eĩ princeps mundi huius, & in me nihil inuenit. Vel secundũ prophetã Dauid: Factus sum inter uiuentes quasi mortuus: ut sic inter mortuos libera,possis iuxta Apostolũ dicere: Viuo aũt non iam ego, uiuit autẽ in me Christus.Gaude quia facta es sicut gloriosa Iudith, inter uirtutes pudicitiæ meritis uiduitatis incorruptæ potẽs: sicut & Anna uenerabilis in ieiuniorũ castimonia orationi instans nocte ac die.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

B HAnc non esse Hieronymi,si parum liqueret è stilo,uel illud arguere poterat, quod cum honorifico fauorabilíq; sit argumento,nullius tamen præferat nomen. Concordat & huius stilus cum superioribus.

AD VIRGINEM IN EXILIVM MISSAM CONSOLATIO.

SI deus ac dominus noster Christus Iesus securitatẽ,pacem,tranquillitatem, quietẽ, prosperitatem,lætitiã,& quæcunq; alia esse iucunditatũ genera possunt, seruis & cultoribus suis tam in præsenti,q; in futuro promitteret:esset nobis non immerito dolendũ atq; flendũ,si qua in præsenti uita contraria pateremur:eo quod præter insperatum dolorẽ, cuius eo semper acerbior uis est,quo magis repentinus acciderit:futura quoq; promissio esset ambigua, præsentis spei sollicitatione frustrata.At uero cũ econtrario solicitudines,bella,tempestates,inquietudines,miserias, tristicias,odia,ac alia quæcunq; incõmodorum atq; ærumnarũ genera esse creduntur,in præsenti nos passũros esse prædixerit,cõtra prædictæ cõmutationis tædiũ: de promissa nõ erit quis prosperitate securus.Si uero cõmonitus fueris,in ipsa cõmonitione habebis solatiũ. Et q̃uis ex prædicto malo aduersæ ualetudinis quispiã acerbissime perturbetur: perturbationẽ tamen nõ absq; consolatione suscipiet,qui in ea promissæ sanitatis signa esse cognoscit.Pari ratione nos quoq; iucundos esse ac lætos,dum spei nostræ signa cõspicimus,comprobationẽ eius sumimus,cũ per mala præsentia,futura bona indubitatæ fidei manibus iam tenemus. Siquidẽ (ut dictũ est) salus nostra in tempore tribulationis.Nullam ergo debet generare tristiciã qualecũq; illud est,quod maximam uidẽ significare læticiã.Est eĩ ille superbus ac inuidus,aut sui fastidiosus boni, quẽ eius probatio reddit tristiorẽ.Dicit eĩ in euangelio dñs: Vos lugebitis & flebitis, mundus autẽ gaudebit:uos cõtristabimini,sed tristicia uestra uertetur in gaudiũ. Amplectẽda est ergo tristicia quę gaudium parit:& non eius materia est consideranda. Quia sæpe per dulcedinem fructus placet, quod amarum horruit in radice.Et iterũ ait dominus:Hæc locutus sum uobis, ut in me pacẽ habeatis:in hoc autem mundo pressuram habebitis.Quid hoc est quod dicit, ut in me pacẽ habeatis,in hoc mundo pressurã habebitis?nisi ut tanta in nobis sit eius credulitas pollicitationis,ut cũ mundi mala patimur,futuræ spei fiducia,in summa pace nos esse credamus:tãtaq; sit in nobis spes futurorũ,ut omnino nõ sentiamus nos sustinere illa quæ patimur,sed ea potius arbitremur iã obtinere quæ credimus. Siquidẽ dictũ est,unde totũ nos in futuro habere cognoscimus: Spe salui facti sumus.Spes aũt quæ uidetur,nõ est spes.Ad hoc ergo tantã in nobis fidei stabilitatẽ dominus esse desiderat:ut certius esse quod credimus,quàm quod patimur, iudicemus: & uerius habeamus speranda quã sensibilia:& præsentes angustias nõ sentiamus,dum in futurã spem tota animi intentione protendimur.Ac si bellator aliquis dolorem uulneris aut cõtemnat,aut nesciat: dum

omnibus

omnibus uiuacitatis sensibus solam uidetur cogitare uictoriã. Nam & qui tẽpore hyemis uadit C
ad balneas, prius asperitatem frigoris nudus patienter excipit, quia eũ sequutura calefactio consolatur. Ita certa spes rem uincit instantem, ut illud quodammodo esse incipiat quod futurũ est, & desinat esse quod præsens est. In me, inquit dominus, pacem habeatis: hoc est dicere: Firmius uobis sit quod in me est, qui semper sum, q̃ quod in temporali geritur mundo. Quia mundus transibit, & malicia quæcunq; agitur in ipso finietur: pax uero mea, nulla unquã defectione tẽporis soluetur. Et alibi dicit: Mulier cum parit, tristiciã habet, quoniã uenit dies eius. cum autẽ pepererit puerum, non meminit iam pressuræ, propter gaudiũ, quia natus est homo in mundũ. Et uos nũc quidem tristitiã habetis, sed tristicia uestra uertetur in gaudium. Iterũ aũt uidebo uos, & gaudebit cor uestrũ, & gaudium uestrũ nemo tollet à uobis. Aptissimũ nanq; ad cõparationem tribulationum præsentiũ & futurorum gaudiorũ, prægnantis mulieris induxit exemplũ: quæ quamuis caum partus nõ absq; ingenti sciat dolore transire: quia auiditate nimia liberos cupit, doloris torsamentũ spernit, dum quod satis diligit, cõcupiscit: & ante gaudet ex prole, q̃ contristetur ex partu. nec recusat fœcunditatis exordia, quamuis certa sit ea non absq; magnis angoribus. euentura: quoniam dum magis gaudiũ cogitat, tristiciæ causas amplectitur. Sic & in omnibus penè rebus humanis difficile potest esse lætitia, nisi tristicia ante præcesserit, & amaritudo preeuntis doloris cõmendat amplius gaudia sequutura. Sic quidẽ preciosior salubritas est, quæ post languoris recuperatur incõmodum: & à qualibet parte, ex maiore sæpe laboris necessitate, ad ampliorẽ solet felicitatem ueniri. Sic qui literæ scientiã desiderat habere, si discendi nõ susceperit tædia, peritiæ gaudia adipisci nõ poterit. Nec cuiuslibet eruditionis quisq; habere poterit gloriã, nisi animi æstus ante fuerit perpessus. Agricola quoq; de ubertate frugũ lætari nõ poterit, nisi prius terrã multo labore cõfecerit: & tanto magis prosperitatis spem cõgerit, quanto se amplius desudasse cognouerit: & de labore impenso sperat ubertatis augmentũ. Quid quod in creaturis penè omnib. ita esse cognoscimus: illic maiorẽ fructum gigni, ubi onerosæ acerbitatis causa præcesserit? Nam & æstatis & autumni temporib. quæ tempora ministra sunt frugũ, sterilitatẽ nimiam nonnunq; hyemis lenitas intulit, cum fœcunditatẽ maximã frigoris sæpe præstiterit austeritas. Et quicquid clementia ueris resoluit, spem ubertatis amisit. Arbores uero ipsæ tãto numerosiore grauant fructu, quãto acerbioris frigoris uiolentia reprimunt: cũ præcoces flores oportuna castigatio refrenãdo ad periculum festinare nõ patitur, utile impedimentũ pruinæ: & quod reprimit nõ obfocat, sed inclu D
dit. At uero si paulo clementior uis extiterit imbriũ, quanto luxuriant prius indisciplinata festinatione, tanto post fructibus deserunt, cum futuræ uires importuno tempore consumuntur. Semina quoq; ipsa terræ iacta atq; cõmissa, quanto glaciali frigore arcente tardius surgunt in frugem, utili radice proficiunt, ac tanto postmodũ ampliorib. fructibus prægrauata curuantur. Nauigantibus quoq; ipsis longæ serenitatis spem pollicetur, nimis ualida & diuturna tempestas. Sic & omnium ferè creaturarũ spem difficile exultatio aliqua, nisi mœrore præeunte, succedit. Quæ cum ita sint, æquanimiter ferre cõuenit, etiam si nos tribulationũ ac dolorũ asperioris hyemis procella cõcusserit: tanto ampliorẽ æstatis fructũ delaturi, quanto præsenti frigore uitam habere contigerit acriorem. Digerit eñ austeritatẽ, quam poterat reseruare, quicquid primo impetu erupit in exitum. Nec ulla nos insurgentis pelagi debet terrere tempestas, cũ uentura nostra sit etiã nunq; finienda tranquillitas. Domini est eñ uox illa, dicentis: Beati estis cum uos maledixerint homines, & persequuti uos fuerint, & dicent omne malũ aduersum uos: gaudete & exultate, quia merces uestra copiosa est in cœlis. Quisquis eñ mercedis & beatitudinis suæ causas nõ cum ingenti gaudio suscipit, certũ est eum aut infidelitate aut imperitia laborare. Optandũ est etiã quãuis sit amarum, quod lucrũ parit: & cũ lætitia maiore sumendũ, quicquid ampliorẽ generat mercedem. Nec cõgestio laboris uitanda est, quæ est augmentatio cõmodorum. Sic nanq; negociatorũ auiditas ampliorís quæstus causa, nec maria pertimescit, nec terrena discrimina, quę interdũ etiã cautæ solent esse damnorũ: & propter maioris lucri spem, nauigatiõis & peregrinationis incõmoda libẽter assumit: quia q̃uis magnus, facile cõtemnit labor, ubi nõ tã laboris quantitas, q̃ eius utilitas cogitat. Et si id fieri propter tẽporalia & incerta lucra cõspicimus: quid nobis ꝓpter æterna, & sine ulla ambiguitate uentura, sit agendũ cogitemus Nam cũ illorũ lucra, insidiæ, uel pericula præcedãt: similiter nostra cõmoda dispẽdijs cumulant, & sub periculo feliciora contingunt. Quæ cõmoda in tantũ tribulationẽ non metuũt, ut etiã mors possit ꝓpter illa cõtemni. Siquidẽ pretio sa in cõspectu dñi mors sanctorũ eius. Sed ego te cur ad tribulationis patientiã, humanis aut presentis uitæ prouocare conor exẽplis: cũ nullũ penè sciamus fuisse sanctorũ, qui procellosum huius tẽporis agonẽ absq; tribulatiõis tẽpestate transierit: & tantorũ odia insectationẽq; pertulerit, quantos uitæ suæ dissimilitudine castigarit? Castigare enim alium uidetur, qui ab eius cõuersatione dissentit. Nónne sanctus Abel, qui in hoc mundo primus innocentiã conseruasse reperitur atq; iustitiã, cũ illibata deo obtulisset munera, mox ut munerũ respectu deo placuit, usq; ad mortis illationẽ, humanũ, uel quod sceleratius est, fraternũ statim inuenit odium inuidiãq; sensisse: &

fratris

C fratribus eius, qui illi & pro germanitatis necessitudine, & pro solatij causa (quia soli adhuc præter humani generis principes in uniuerso mundo erant) maiorẽ debebat charitatis affectum? Sed iniusticiam maluit omni consolatione destitui, quàm iusti cuiuspiã societate dissona confoueri: si tamẽ consolatio recte dicenda est, ubi tantum dissidet animus, quantũ uita discordat. O Cain miserande quid agis? cur in fraterni & innoxij sanguinis effusionem, crudeli satis odio furiosoq; prorumpis? Quid tibi solitarius commeruit frater? quam uim intulit, quam fecit iniuriam? Sed quæ maior iniusto iniuria esse potest, quàm uita iusticiæ? In hoc tantũ tibi displicuit solitarius frater, quod deo placere gestiuit? Fuisses & tu deo placens: nunquid & te ille excluserat? An tam pauperem dei charitatem esse cognoueras, ut uos simul amare nõ posset? Sed quando hoc amens sentit inuidia, quæ contra bonum semper laborat & non uidet? Deniq; quod iustum est, uidendo non passa est: moriendo, magis accepta uilefacit. Erubesce ò nimis miserande, liuore testaris meliorem te esse cui te exhibes nociturum. Quæ igitur hæc tantæ crudelitatis duritia fuit, ut nõ uel solitudinem tuam recogitares? Quo animo postmodum parricidali illi campo reuersus es? qualiter postea absq; unico fratre solus in toto mundo uixisti? non tam in fratre lucrans hæreditatem, quàm quod duo eratis auxilium solitudinis perdens. Quid enim intra cogitationis tuæ secreta uoluebas, quando tecum illum, quem solum familiarem, quem solũ socium, quem solum collegã habere consueueras, non uidebas? Num sanius fuerat si ita te furor inuidiæ compulisset, ut ipse in te sceleratas uerteres manus, & arma parricidalia, tua q̃ fratris uita sensisset? Nullus tam crudelis homicida est, quàm qui ita erga alterũ sæuit, ut non parcat sibi. Quid miser facinus tuum interroganti deo negas: & dum excusare credis, accusas: ut nulla tibi nec confessionis nec mendacij possit ratio subuenire? Nam nisi sciuisses malum esse parricidium, non negasses. Sed hæc consuetudo peccantis est, ut malũ semper uelit negando geminare, & dicere se, aut non fecisse quod fecit, aut bono operatũ esse zelo, quod eum constat malo gessisse liuore, Et putas miser, quod illum facinus latuerit tuum: quem indigni muneris tui causa nõ latuit. Non ergo quia illum quicq; lateat interrogat, sed ne tibi ignorantię excusationem relinquat. Nam cum fratrẽ negas te scire, quid gesseris confiteris, & asperitatem criminis suppressa cõfessione confirmas. Hæc ideo paulo latius exequuti sumus, ut tam inuidiæ malũ, cuius æstimari crudelitas non potest, q̃ in præsenti uita conditionem iusticiæ panderemus, quæ statim cũ odio sui cœpit:
D quæ ne tunc quidem absq; multa persecutione esse potuit, cum unũ tantum haberet inimicum. Et si tam grande odium ab uno hoste perpessa est: ut usq; ad uitæ interemptionẽ ueniret, non homo quicunq; sed frater: quid ex ea tunc sustinere posse credendũ est eum, qui hostes tot extraneos habet: & nisi per molem auctæ prauitatis à multis potest audire sociorũ quisq; iusticiæ cultorũ: Venite, circumueniamus iustum, quoniam inutilis & contrarius est operibus nostris? Sed dicet aliquis: Quisquis uitare inuidiam cupit, timeat pluribus innotescere uel placere. Ecce iustus Abel nullos habuit quibus innotesceret uel placeret: & tamen inuidiæ odium uitare nõ potuit. Errat eñ quicunq; absque hominum amicitijs contrahi non posse opinatur inuidiam: cum illa non tam humanas amicitias, quàm solam dei amicitiã persequatur. Vnde ne ille quidẽ absq; inuidię infestatione esse potuit, qui uel soli deo placere gestierit. Sufficit enim ad inuidiæ stimulos incitandos, si te illi placere cognouerit, ultra quẽ alius esse non potest. Sed nec sanctum Noe in præsenti uita inconcussæ securitatis quietẽ habuisse cognouimus: dum iniquis existentibus cunctis, solus in uniuerso orbe nititur cũ stodire iusticiam: dum arcam fabricat, reparandi orbis semina continentẽ: dum se futuro diluuio prę parat, & fidem uenturæ inundationis, sedula cura denunciat: dum tam sibi q̃ suis, quamq; cunctis animantibus alimenta conquirit, iusticiæ merito uitam mortis tempore reseruaturus: dum post tantã hominum numerositatẽ, solum se cum suis remansisse superstitem dolet. Sed solatiũ non perdit desolata iusticia: cui consortium deus est, omni celebritate festiuior. Ecce & ille rem passus exilij, perempta hominũ frequentia: & si non omni solatio destitutus patris, tamen penè solus relictus, agnouit se domino ualde seruire. Vnde non magnopere exquirebat uanam hominum consolandi gratiam, qui iucundiorem ac pleniorem habebat in deo fiduciã. Sanctus quoq; Abrahã, quæ uel quanta perpessus est, dum fidem solus inter cunctos seruat incredulos: dum patriam & propinquos deserit: dum uxoris sterilitatem dolet: dum propter escæ inopiam, modo in Ægypto, modo in terra Geraris peregrinationis sentit iniurias: dum mori propter uxoris pulchritudinẽ timet: dum sibi ereptam mœret: dum proferre eam non metuit, quod æquissimi iudicis dei non est passa iusticia: dum corpori uulnus iubetur circumcisionis inferre: dum filium cum matre eijcit: dum in Isaac dilecto tentatur: dum religiosus parricida esse præcipitur. Sed facile ad omnem iacturam consentit fidelis, cui magis ac magis ac maxima succrescunt: quando quidem etiam centuplum receptura promittitur. Ipse uero Isaac quibus tentationum generibus quatitur: dum escæ inopiam patitur: dum peregrinationis experitur labores: dum propter uxoris speciem nimiam, ipse metuit: qui anxietate conficitur, & eo ipso quo oblectabatur, affligitur: cum illi forma coniugis, quæ in securitate placuerat, in formidine displicebat: dum regis æmulationẽ patitur: dum eam quidem possidere illi absq; inuidia non licet. Sanctus quoq; Iacob quàm multa patitur. Primum cum fratris sui Esau, propter collatam

sibi

sibi benedictionē, mortiferam sibi inuidiā contrahit: dum eius odium, indignationemq; declinans, C
ad Laban solus pergit: cum propter uxorem seruit: cum dilectæ sponsæ soror non amata supponitur: cum prioris amoris damno, matrimonia illi fraude geminantur: & rursum pro non optato connubio, septenni seruitio subiugatur: cum fraudē patitur de mercede: cum post uiginti annorum mercenariam seruitutem, occulta magis fuga, q̄ libera proficiscendi expeditione discedit: cū Laban persecutionem timet: cum fratris sui formidat occursum: cum delusam filiam suam Dinam perhorrescit: cum dilectissimæ uxoris Rachel funus deflet: cum dilectissimū Ioseph acerbo funere consumptum à bestijs dolet, sine solatio sepulturæ: cū Beniamin, quē etiam cōsumptum odiose putabat, in quem cōtulerat charitatem: & quem se non amplius esse uisurum metuebat, defessus iam tam annis quàm laboribus senex, & pater iustissimus ingemiscit. Sanctissimus etiam Ioseph tentationum generibus conflictatur & quatitur, cui acsi tribulationū semina species uidēt fuisse iusticiæ. Nam quoties aliquid sancte uel pie gessit, toties intolerabiliū tentationum discrimina subire compulsus est, iusticiæ consentiens, & spe confortante perdurans: ut laborandum nobis sit, quid in eo laudando primū debeamus assumere: iusticiæ sanctitatisq; perseuerantiam, an patientiæ æquanimitatisq; uirtutē. Nam cum fraterna dilectione somniū, ut frater fratribus, indicaret, inuidiam eorū odiumq; contraxit: quasi aut ipse se somniasse finxisset, aut uisionē illam ad subiugandorum ac terrendorum indicium nunciasset. Inde cum ad ipsos cognoscendæ salutis eorum causa fuisset à patre directus, iniunctum sibi iter festinus aggressus est: quo celerius eorum posset odia saturare.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HÆc longius etiā abest ab Hieronymiana dictione, q̄ superiores, nō abhorrens à stilo Tertulliani, quantum ex illius fragmētis licet odorari: est enim affectatior & duriusculus, etiam si gra uibus sententijs. Ne hæc quidem ullius nomen præferebat, aut meminit, quod nusquā solet facere Hieronymus.

AD AMICVM AEGROTVM.

QVanquam certissime nouerim, experientiam tuam alieni consolaminis leuaminib. atq; remigijs non indigere: cum languores ærumnasq; languidi corporis, stuporemq; membrorum rigentium, uigentis calentisq; animi felicitate ipse confoueas, ac medica ratione cures atq; cōponas: tamen inter aduersa præsidium, inter morbos remediū, inter curas solatium, in fluctibus alienæ manus remigium semper quæritur & optatur. Pars est enim proculdubio maximarum medelarum fraterni consolaminis fructus: & fomes dictorum, dulcedine consolantium, leuamen fessis animis introducit. Et si non corporeis in membris, recessibus animi tamen & abditis, spirituali studio componit hominem, & inserit ut medicus sospitatem, iuuatq; conamina exhaustarum uirium, sub longarum sarcina pressurarum: maxime cum scriptum sit: Frater fratrem adiuuans exaltabitur. Ob hoc igitur quoniam dominicarum rerum religiosa necessitas ita me tenet occupatū, ut frequentatu corporalis accessus, ærumnas tuas illustrare non detur facultas: placuit sicut petisti, ut qualicunq; solatio literarum lenirem tam longa tentamenta uirtutis, imò potius salutis cōmodum uisitarem, & animum Christiana uirtute fundatum in robur maximum promouerem. Qui regnorum cœlestium prædam censumq; muneris sempiterni contendimus occupare, esse non possumus sine aliqua congressione victores. Nunquam enim delicata ac ignara certaminis uirtus, uictoriæ palmiferū culmen ascendit: aut præmium de subactis aduersis accipit, qui uictoria chariorem usilissimam iudicat sui corporis uitam. Nec mortis enim concutitur metu, cui de morte uita nascitur. Preciosum est illi & sanguinem fundere: felicitatis est cū infelicitate pugnare. Summæ sanitatis est acerba uulnera sustinere: iacturam quoq; ferre membrorum, opinatur maximū lucrum. Et quod est ultimum dicam, præclarum est illi in ipso certamine palmiferam creditori animam reuocare. Melius enim est sicut ratio determinat, si quod naturæ debetur, uirtuti soluatur. Ferenda sunt frater, ferenda sunt igitur cuncta per quæ te dominus afflictione longissima uoluit experiri, & in magna præmia destinare. INFIR. Quis animus, non iam submissis uiribus ferat istos ineuitabiles casus & pernicioſæ calamitatis incursus, atq; morbos infestos, quantum uideo iam cum ipso corpore morituros? HIERON. Cum periculis iam necesse est congrediatur & certet, quem tempestas inter fluctus inuenit. Et quamuis nemo libens periculū patiatur aut ferat, tamen sub pondere periculi cogente necessitate duratur. INFIR. Sed alia mihi anxietas accedit, quæ mœroribus duplicatis, meos sensus inuoluat, & mordacibus curis, inexplicabiles curas imponat. Mouet enim me, quod cum talibus tentamentis, & cum tam obstinati morbi certamine mihi soli contigerit dimicare: cum alios nouerim & mitioribus plagis esse correctos, & compendioso luctamine extitisse uictores. Cur mihi dominus non cū cæteris certamē indixit? Cur me non sicut cæteros castigauit? HIERON. Primo enim non debes in tam arduo certamine constitutus de humilibus cogitare. Inferiora sunt enim præmia inferioribus pugnis. Vbi denique fortia fortibus imperantur, fortiorē fortior muneris sequitur census: & ideo ignominiam iudicat, fortis cum inferiore componi. Magnus est eī qui uicerit magna: deuotionis est maximæ, maxima sustinere: ingentis uirtutis est, ingentia superare. Nanq; merius eminentioribus excellit cæteros apud

A apud regem, quem plurimum turbauerit cauma bellorū, & reddiderint superata uictorem. Adest denicq; præda, in ipso cōflictu congruens qualitati certaminis, merito destinata uictoris. Numero castrensi pondera pro uiribus reges imponunt: medici pro causis medelas impendunt. Qui curandus est, non dicit medico qua lege curetur. Nec miles eligit quò mittat: nec seruus quo uerbere castigeē. Quod enim ex maioris pendet arbitrio, non est in potestate subiecti. Ergo qui superna regimur potestate, & inter mundi miserias multiformes corrigendi uersamur: nec nostrum est de potestate domini, aut plagas eligere, aut alia certamina quæ ferendo uincamus: sicut nec seruorū est eligere de dominis genera flagellorum. Nunq; enim ex arbitrio pendentis pendet licentia uerberantis. Potestatis est emēdare, cōditionis est subiacere. Regis est onus imponere, & militis est sustinere. Quippe cum & ab ipso rege nihil geratur iniustū, qui suis legionibus pro uiriū qualitate bellicos sudores imponens, fortes mittit ad fortia, inferioribus cōpetentia iubet: ut nec inferior contra proprias uires certamine potentioris arceatur, nec potentior inferioris certamine degradatis meritis humilietur. Et dum hoc agitur, ut nullus in alieno minoretur, aut certe succūbat, omnes cupit esse uictores. Nec inimicus est medicus qui ferit, ut periculum tollat, & uulnere uulnus excludat. Nec aduersatur paternus affectus, si liberos doceat amplexibus flagellorū. Paterna enim flagella exercitia sunt innoxiæ pietatis. Ergo quoniā castigatio corrigentis, amoris est causa, cum de pietate descēdat: ama medicū percussorē, cuius plaga mater est medicinæ. Nihil enim impiū pietas parit, ut uirtutibus amplexis, fructū pietatis spiritaliter curatus includat. Ego, inquit dominus, necabo, & uiuere faciā: percutiā & ego sanabo. INFIR. Sed aiſti: Ergo ferit pietas? HIERO. Ferit utiq;, ne impietas iudicetur, si non corrigat delinquentē. Cum enim non delit in homine quod curetur, ferit ut curet: ut sunt manus medici, quæ multa lædendo cōferunt sanitatē, non sine murmure patientis. Hoc modo & nos sub cura ictus medentis, inter ipsas mœroris angustias, sic in dominū murmuramus, ut in medicū uulnerati, qui curantur & dolent. Aggredere igitur frater, aggredere sustinentiæ remediū, quo ualeas grauidā tentationibus sarcinā leuigare, & pericula dum pateris superare. Iacentia mēbra animus rigidus consoletur & curet. Regnū teneat uirtus intra corpus anxietatibus captiuatū: ut anima inclusa periculis uigeat ipsius libertate uirtutis, quæ in cōflictu tentationis, uarie legalibus tubis iamdudū iussa est præparari: & in ipso uestibulo dominicæ seruitutis, contra infestas calamitates armari. Fili, inquit, accedens ad seruitutē dei, sta in iustitia & timore, & præ
B para animā tuā ad tentationē. Ergo cum tentatio nostris utilitatibus prorogetur, non est mirādum si nobis eius ardor accidat: sicut beatissimus Petrus in epistola sua monet, ac dicit: Nolite mirari ardorē accidentē uobis, qui ad tentationē uestrā fit, ne excidatis inter uarios seculi fluctus. Frequentibus procellis Christiana uita quatitur atq; tentatur, & pressuris innumeris lætat & crescit. Quod Solomon beatissimus propheta & satis illustris testatur & probat: Coniungere, inquit, domino & sustine, ut crescat in nouissimo uita tua. Nauigium uitæ nostræ agitationibus gaudet: sola tranquillitate turbatur. Stupet enim cursus, cessantibus uentis: periclitatur, si periculis non probetur. Incertum est enim utrū ad dominū pertineat, quē pressura mater gloriæ uentilādo non purgat, premendo non nutrit, castigando non probat, cædendo non curat. Nam cum uerbera nobis atq; uaria tentamenta amor diuinus impendat, ac sicut medicus cōferat remediū de cōtrarijs, & torquēdo succurrat: non se probat ad amorē pertinere domini, qui plagis medicinalibus non meruit subiacere. Sed forsitan dicis: Si meus est amaror deus, cur me igitur amatoris mei flagella graui laceratione mœstificāt, & lædendo cōturbant? Si me amplexibus flagellorū torquet qui amat, iam partes odij falsus amor exercet: iam malo oderit, ne torqueat. Imò caue ne oderit: roga ut amare dignetur. Amor enim emendat, odiū uero suppliciū cōminatur. Amor disciplinā cōsueuit impendere, odium uero dictante sententia reatum recitare. Quod odium natiuitate humani generis ex deo in hominem propagatur. Et ideo est hominis, quod odit, aut irascitur deus: odit dum offenditur, irascitur dum non rogatur offensus. In odium enim sui prouocat dominū, qui factis odibilibus se odibilem facit, & offensum rogare contemnit. Cæterum amat deus hominem, ut artifex fabricam: sed odit mala opera, quibus fabrica urgetur in lapsum, & cogitur in labinam. Et qui mala opera odit, malorum operum non potest amare factorē: sicut Solomon sanctissimus protulit. Odio sunt, inquit, deo impius & impietas eius. Ergo melius est in hoc mundo annis uergētibus perituro, cuius senectutē premit ac sorbet occasus, ex amore domini medicinalia sustinere uerbera: quàm ex odio expectare insanabilem plagam, & sub fulmine sentētiæ ducere damnabilem uitam. Melius est inter manus medici, transiturum ac modicum sustinere tormentū: quàm renunciare medico, & incurrere supplicium eternis tortoribus uexaturum. Aut si adhuc miraris, amatoris nostri medicinam per flagella constare: illud quoq; debes mirari, quod torqueant remedia quos medicus amat, qui nocendo quod nocet excludit. Vtiq; qui nocentia quærit excludere, non potest non nocere: & ideo nocendo curat, ut charior sit sanitas præparata mœroribus. Si enim medicina non laceraret sanandum, meritū sanitatis ire semper delectaret in uoluntariū uulnus. Si non mordacibus adiumentis nocentiū medelarū cura preciosa constaret, curandū causa non cogeret in mœrorē. Et ideo reme-

dijs nocentib. cura perficitur, ut mœroris precio redempta sanitas, charior habeatur & grata. Ergo qui amandus est, quolibet examine nō potest non emendari: qui corrigendus est, nō potest nō flagellari amatoris uerbere: qui curandus est, medentis mordacitate nō potest non noceri. Quid miraculo stupes: de periculis expectat auxiliū, quem curat ignis & ferrum. Multa sunt enim quæ non nisi percussa sanantur. Multi sunt quos medici sine ferro curare non possunt. Qui sanitatē diuersa per tormenta rogati concedunt, amarissima pocula exigente morbo, remedij causa non sitientibus sæpe propinant, quæ non sine frontis rugositate sorbentur. Nam si uultum bibentis attendas, tristis & anxius bibit, ut lætus & incolumis uiuat. O rationabilis & incommodis cōmoda satis peruersitas medicinæ. Vrgetur homo bibere quod non sitit: cui remediū est aliquando quod sitit. Nam quia interdum ciborū abstinentiam præcipiunt, indicta ieiunitate corpus exonerant, ut de ipsa lassitudine refectum atq; fortissimū reddant. Repentina uulnera quæ casus in castris aduexit, fouent, ligant, sarciunt, curant, mœstificando lætificant, fatigando confortant, lędendo meden tur. Nam dum patulo uulneri continuata partium cute quibusdam fibulis inferunt sanitatē, uitam consolando pollicentur, quam curando componūt. Sed leuiora sunt ista quæ diximus: apud quos est remedium non sine scalpello demere putredines eneruatas: & amputare de homine uiuo mor tuas partes: licet unum membrorum non sine sensu totius corporis amputetur, homo tamen suis damnis consentit ut uiuat. Apud illos aliquoties detractis cutibus & ipsa ossa raduntur, ne totus homo periens eradatur. Apud ipsos nonnunquam collectio uerminans & æstuans tumor, medicinali ferro sulcat. Apud ipsos ignis urit ut refrigeret, mordet & lacerat puluis ut sanet. Quid plura? Sub medica pietate homo plurimū torquetur, ut plurimum uiuat. Ecce necessarium periculū, in quo beneficium est fidele tormētum. Periclitatur pro certo quem medicus curat, sed perit & decipitur cui renunciat. Huic enim, licet sub tormento, uita promittitur: alij uiuendi spes denegat. Ergo ubi necessitas exigit, periclitari melius est quàm perire. Incōmodis nocere cum fructu commodius puto, quàm negatis incommodis interire: id est satius remedio sibi noceri, q̄ non posse curari. Hoc secundum cœlestem medicum loquor, & ad curam magis refero spiritualē, non ad illam solam quæ arte moritura, mortalibus uersatur in membris. Nobis est ergo melius à domino redargui, castigari, & sub eius plaga curari, quàm ab eius medicina incurabiles remoueri. Arcet enim à suis uultibus deus, quos uiderit incurabilis morbi iniquitate uexatos: & sicut puluerē aut paleam impetu turbinis per uitia dissipatos atq; dispersos: sicut ipse in sua uoce loquitur, dicēs: Recedant à me iniqui, uias enim illorum scire nolo: quoniam lucerna eorum extincta est, & gemitum habebunt in uita sua. Erunt enim sicuti paleæ, quæ à uento uolant: & sicut puluis, qui à tempestatib. tollitur. Eorum uias non uult scire, qui uiam omnino nolunt tenere perducentem ad sublimia. Ad unum enim dominum una uia in Christo tenenda est, quæ angustantib. tentamentis in spatio longæ securitatis inducat. Huic soli uiæ patet palatiū. Cæteræ uero uoluptatū anfractibus tortuosæ, regionem flammiferā petunt. De quib. Solomon sic propria uoce testatur & dicit: Sunt uiæ quæ uidentur hominibus iustæ, & in fine illarum triticia & dolor. Et per has uias illi præcipites gradiunt, quibus cursus inimicæ uitæ, blandimentis fallacib. adulatur: quos fallit furdum tempus & decipit, recipit interitus & includit. Quos sicut in scopulos perituram nauem tempestas impellit, sic infelix felicitas in interitum pronos & labiles ducit. Et sicuti aliquem securis incessibus gradientem, repentino casu, aut marmoris leuitas, aut lamina pauimenti subuersa pedū tutela contorsit: ita quos infeliciter ducit secundarū rerum iter incertum uitaq; male iucunda, necesse est in irreuocabilē lapsum subitaneus casus impingat: sicuti Solomon sanctissimus testat, & clamat: Sicuti, inquit, qui in pauimento cadit, sic casus malorum festinanter ueniet. Hi sunt proculdubio, qui non merent alicuius miseriæ uentilatis flagitationib. agitari, quibus æterna ægritudo nutritur, nec uerberari cū sanctis domino castigante, cum quo post flagella regnetur: quorum Dauid hoc carmine flagitat mentionem: In cogitationib. hominū non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia eorum. Cernis igitur medicinali flagello immeritos despici, & meritos amicabiliter castigari. Parens enim omnium deus, ut est medicus fidelis erga susceptos, & genitor circa liberos suos, quos amat: sic ferit, ut corrigat, nō ut occidat. Ergo felix est qui uapulat, ubi amoris est plaga. Beatus quem superni uerberis remedium curat, corrigit, emendat, atq; componit: cum Dauid beatus propheta & satis illustris sic cōcionetur & clamitet, dicens: Felix quem tu emendaueris domine, & de lege tua docueris eum. Ergo quoniam ex diuino permissu, diuersæ mordacitatis languoribus subiacemus, ac longa calamitate curandam gerimus uitam, in examen nostræ uirtutis, prædictas olim miserias æquanimiter perferamus. Infelices ac multiplices casus, anxietates & fletus quos incurrimus nati, mentis felicitate portemus. Nec mirandum est enim, quod malorū frequentium stragibus uarijs sic mortalium uita populetur in mundo, in quo nemo nascitur ridēs, in quo nemo lumen uitæ nisi cum lachrymis auspicatur. Cum nos denicq; maternæ uuluæ tentoriū ostenderet mundo, flentes didicimus mundū: ut quasi malorum primitias in primis lachrymis gustaremus. Solomon propheta hac pronunciatione testatur: Ego, inquit, natus accepi cōmunem ætatē, &

& in similiter factam decidi terram: primā uocem similem omnibus emisi plorans. In inuolumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initiū. Vnus est ergo omnibus introitus ad uitam, & similis exitus. Necesse est enim ut qui uenerit, transeat, ubi uitam egerit peregrinam: maxime cum ita Solomon protestetur: Vnus, inquit, introitus ad uitam, & similis exitus. Quid ergo prosperitatis aut lætitiæ potest nobis occurrere, ubi primo discitur flere, & inter ipsa cunabula nascentis infantiæ, & in ipso uitæ uestibulo, nihil aliud noui de mūdo quàm fletus occurrit? Limina mundi cum fletu calcauimus, flebimus equidē transituri. O angustum & satis anxium tempus uitæ mortalis, ubi cum initio nominatur & finis, initium nostrū cum fine suscipimus. Iam captus est morte, qui natus est. Testes sunt mortui, cum non negant se morituri. Ergo quoniam ituri uenimus, peregrinantium more quod acciderit intra mundi hospitiū, quasi transeuntes ferendo uincamus: mala imposita, bona deuotione portata uincuntur. Pessimum enim nocet malum, si male portetur: lædunt & ipsa bona, si male portentur. Ibi profecto solamen uirtutis opus est (sub contemplatione scilicet supernæ mercedis) ubi sic desideratur finis & exitus uitæ, sicut in pelago tutela portuensis optatur. Quis enim inter anxietates uagantis seculi ærumnasq; morborum lædentium, non magis mortem desideret, quàm longam satis & languidam uitam, dicente Solomone: Melior est mors quàm uita amara: & requies æterna, quàm languor perseuerans? Et alibi: Melius est tibi mori quàm uiuere. Mors enim omni homini dat requiē. Pro certo inter mala grassantia necessario exitus sitienter optatur. Sed sicut nec nostrum fuerat nasci, ita nec potestatis nostræ est mori. Alioqui si in nostra potestate mori consisteret, esset in potestate non mori. Adhoc inter nostras angustias mortis requiem flagitamus, quia inter mala de bono solamen est non tacere: nauigantium more, quibus refrigeriū est inter infestos atq; solicitos cursus loqui de securitate portuensi: ad quā etsi non liceat quantū animus cupit celerius peruenire, iuuat tamen & satis pulchrū est, meliores partes optare. Sed quoniā nec nostræ potestatis est potiri melioribus quę de morte nascuntur, expectātes meliora, bonū interim geramus inter mala certamen. Bonum aūt certamē est malis nō cedere, sed mala uirtutis bono portare, per quæ in meliora de morte nascētia, morbis atque morte carentia sublimati portemur. Sine ducatu enim atq; morsu infelicitatis, in triumphos immortalis gloriæ non peruenitur: quia per discrimina conficitur cursus in portu. Primo triūphator nō potest dici, nisi cui uictoriā uirtus inuenit: quæ omne quod timet, sub se cernit elisum, trahitq; inuicta captiuum. Est interea seculū, ut mare impatiens natura, & sine uentis inflatū, erigens scilicet in ipsa tranquillitate minaces atq; terribiles fluctus: quod licet sessores nō noceat suos, habet tamē aliquid formidinis etiā innoxia magnitudo, nec nauigantib. desunt formidines frequēter & ictus undarum. Nunq; denicq; gubernator totos sinus securus explicuit. Et in hoc mūdo qui fragosum uitæ huius & turbidum quærimus cursum, malorum tangimur minis frequēter & cauſis: maxime quos intra regia castra militia cœlestis signatos inclusit. Iam diximus seculum pelago comparari, in quo rara sunt prospera, densa sunt turbulenta, expauescitur, timetur, morbi quoq; nō desunt: solus exitus securitatis est portus. Hinc atq; illinc ingruūt calamitatis incursus infestæ: sed usque ad portum, id est, ad exitum uirtutis est tolerare. inter pericula gubernator nauē tuetur & seruat. Inter calamitates animus rector hominū gubernat & regit, q̄uis aliquis periculis paululum temperatis nauigium tractabile ducat: sed potius illa expectatur, atq; triumphis maioribus excipitur nauis, quæ turbido flumine coactos in uerticem fluctus potenter excussit. Hanc excipit profundo cum gaudio turba portuensis. Hanc excipit securitas triumphalis. Speciosus est miles in exercitu constitutus armorū: squalet uero deformi uirtute segnis & uacuus, qui in campo nec sibi est cognitus, nec alteri notus. Caret enim laudibus, caret & præmijs. Et ideo nociuum non debet esse periculum, ubi nascitur præmium. Nec debet miles reuocari, aut pati formidinem, ubi sequitur palma uictoriæ. Sua enim felicitate miser est, qui cum infelicitatibus, quibus gloria gignit, nunquam meruit habere conflictum. Nec suam uirtutem didicit, quem calamitas non excussit. Semper denicq; inertibus membris, suarum uirium iacet miles ignarus & ignotus sibi, qui nunquam bellorum calentium glorioſis æstibus anhelauit, nunquā sudoribus triumphos inuenit. Nec eum sequitur felicitas præmiorum, qui sarcinam gestare non uult armorum. Et ideo in usu debet esse quod præmium generat, & optabile quod gloriam parit. Ergo quoniam cum diuersis tentationum iaculis dimicandū est nobis: si quid emerserit quod uires examinet, quod membra concutiat, quod animam probet: quasi occasionem muneris arripiamus amplexu uirtutis. Ita debet esse animi immobilis uirtus, atq; mentis inconcussæ robur inuictum, ut est petra in mari, quam inter fluctus natura fundauit, quæ undarū tumentium collisione frequenti uapulat nec mouetur. Itaq; ubi hominem aduersa in prælium prouocant, & in certamen calamitas urget & cogit, animus felix uirtutis clypeo producat armatum, præsletq; inter pericula tutum & securum, inter infelicia ostendat felicem, inter angores exhibeat lætū, inter morbidas ægritudines sanum: efficiatq; sustinentiæ iaculo, uicta calamitate uictorem. Superatur enim morbus in corpore, si discat animus sustinere. & ideo ubi corpus iacet infirmum, in recessibus maior alenda est uirtus, parandumq; quod

nec laſſitudo decutiat, aut ætas inclinet. Tene igitur frater, tene fidei robur inuictum: tene munimen immobile Chriſtianum, ſuperni uigoris firmitate fundatum: inter languentia membra ſatiſq; rigentia, incolume ualidumq; gere fidei animæq; ſcutum, & pigrum uiceris morbũ, pernicioſumq; languorem. Arietantibus malis, obiectibus occurre uirtutis. Vince dum uapulas, ſic enim potentia Chriſtiana alitur incommodis, malis promouetur aduerſis. Militiæ cõuenit Chriſtianæ excuti calamitatibus & probari. Ipſius eſt ſub infelicitatib. & anguſtijs feliciter ampliari, ſub preſſuris adoleſcere, & preſſuras pubeſcendo calcare. Ipſius eſt exercitationibus crebris proprium nutrire munimen, & cum periculis habere certamen. Ipſius eſt ad portũ perpetuæ felicitatis per furentia mundi diſcrimina nauigare, & ſub ictibus diſciplinæ medicinalis, potẽter ipſa neceſſitate regnare. Noſtrum eſt inquam calamitatis exercitio in gloriæ faſtigium ſublimari, & malis prementibus in bona præmia promoueri. Apud nos infirmitas uel quælibet preſſura, argumentũ eſt potentiæ, & mana

enim, Christianum militem uelle lætantium modo in tranquillo cõsistere. Deiectæ mentis est turbinem formidare, cõtrarium uero inter cõtraria non trepidare. Infelicitatis est aduersa nescire: felicitatis est cum aduersis nosse cõgredi & scire pugnare. Nam cũ omnes ictus, ut iam diximus, quibus quatimur, diuino gignantur ex munere: exterũ se nouerit ab amore dei, quine scit tentationib. uexari, cum legalis tuba multiplici carmine auditui nostro inculcet & dicat: Tentat, inquit, dominus deus uester uos, ut sciat si diligatis eum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. Et alibi: Fili, inquit, ne neglexeris disciplinam dei, & ne deficeris ab eo correptus. Quem em̃ diligit deus, corripit. Et iterũ: Correptionem, inquit, domini noli contemnere. Ipse enim dat dolorẽ, & ipse refrigeria. Percutit, & manus eius sanitatẽ præstant. Sed forsitan dicis, INFIR. Vtinam ut cæteris, subspe sanitatis daretur per interualla tentari. Vtinam sospitatem intercapedine qualiscunq; successus liceret paululũ degustare. Quid hoc est, ut morbus in membris ita uersetur, & degat inclusus ut excluserit sanitatem nõ redituram? ut pernicios us comes usq; ad terminũ uitæ cõcussa membra deducat: deducaẽ quoq; ipse morte cum membris excludendus? Quid est hoc, ut sanitatis sensu per omne spatium uitæ frustrati sint artus? inducto frigore uenarum calidus uigor euanuit in algorem. Incessus quos natura dederat, torpor inclusus exclusit. Non deniq; ad exercitium tabidi corporis iter uel paululũ degustaẽ. Non genua solitas flectunt in preces. Digitorũ impar ordo interno stupore turbatus, arcetur solita cõtrectare. Quid pluribus? Omne officium corporis stationib. quondam solitũ neruorũ adesse, sic alget inclusum. Proh dolor solus sic debui castigari: solus tam pernicios is ictibus subiacere, & diuturnis malis inuolui. HIERO. Quæso te frater, ut hæc murmura patientiæ frenis arceas, & silentio querulas uoces includas, cum te solamẽ propheticũ sic alloquatur & dicat: Cõtungere, inquit, deo & sustine, ut crescat in nouissimo uita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniã igne probatur aurum & argentũ, homines uero receptibiles in camino humiliationis. Cum legalia iura atque carmina recenseo prophetarum, autoritatis quoq; mundanæ egregias sententias cõcipit auditus, ni fallor, diuinæ legis furtiuas, quæ necesse est præceptis legalibus inserantur. Nõ enim nocet alienis uti ea parte qua nostra sunt. Hæc prima sententia est. Aurum, inquit, probat ignis, & miseria bonos uiros. Et alibi: Nihil, inquit, eo uidetur infelicius, cui nihil unquam euenit aduersi. Nõ licuit illi se experiri, ubi omnia illi ex uoto fluxerunt. Et alibi: Miserum, inquit, te iudico, quod non fuisti miser, transisti sine aduersario uitam: nemo sciet quid potueris, nec tu quidẽ. Opus est enim ad noticiam sui experimento. Quid quisq; possit, nisi tentatus nõ didicerit. Et aliãs: Diu em̃ esse felicem, & sine morbo animi transire uitam, ignorare est rerum naturæ alteram partẽ. Ergo miserias emergentes, quibus ignota discuntur & felicitas nascitur, uirtus quoq; excussa purgatur, felici animo perferamus: siue quia pati nos oportebat, siue quia captiui iam detinemur. Auro nisi addiderit flamma fulgorẽ, utilitatẽ patitur purgamentis obscurũ: ita qui nõ fuerit miseriarũ tentamẽtis excussus, iacet partiũ felicitatis ac suæ uirtutis ignarus. Merito Solomon hac uoce testatur: Qui tentatus in aliquo nõ est, nescit qualis sit. Benedic ergo dominũ tempore tribulationis, quẽ laudasti tempore sanitatis. Vtere carminib. uocis propheticæ: Benedicã, inquit, dominũ in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Vox illa q̃ maxime B. Iob, ex te cõstanti præconio depromatur, quæ defectæ uires ingenti nutrimento lactaneẽ, & in nouella talea reparatæ consurgunt. Si bona suscepimus de manu domini, quare mala nõ sustineamus? Dominus dedit, dominus recepit: ut domino uisum est, ita factum est. sit nomẽ domini benedictum. Aduersum igitur satisq; contrarium est, probationis tempore in dominũ murmurare: qui aut uitæ nostræ pestiferam labem, ærumnarũ factatione uexat ut liberet, aut iusticia uentilat, ut coronet: ac uexatione membrorũ, aut delictũ uapulat, aut iusticia probaẽ ut uincat. Nanq; ut ad solamẽ passionum tuarũ probationis antiquæ palmæ tuum meritum reuoluamus, iustissimis utamur exemplis. Quanq̃ notum sit, personarum merita longis gradibus discrepare: non est iniquum, si hominis Christiani certamẽ, uictricis iusticiæ congressionib. cõparemus. Mediocria sunt quæ uideris in hoc mũdo perferre, si recensueris quid Iob familiaris domini quiuerit permittente domino sustinere. Temperauit deus, ut cõgrueret atq; compereret uiribus tuis. Primo ne posses, qui impar es iusticiæ titulis, esse succedentibus æqualis? Minus autem uiro iusto quateris, sed grauius à cæteris uulneraris: illius sunt magna, sed nec minora sunt tua. Namq; ipse magnus es qui sequeris magnum. Vnus hic fuit Iob patriarcha maiestatis cultor inuictus, æqualitatis censibus opulentus & dives, cuius illustrium meritorũ præco extitit dominus, cum inimicæ factionis instrumenta feralia, laudis præconio præueniret. Animaduertisti puerum meum Iob, quia non est ei similis quisquam in terris, homo sine querela, uerus dei cultor, abstinens se ab omni opere malo, & permanens in innocentia sua, & in simplicitate cordis. Igitur cũ ex diuino permissu hostilib. iaculis quateret, eumq; frequens latronis insinuatio truculenta pulsaret, emergentes ictus, patientiæ clypeo debellauit, malorumq; ingruentiũ syluam feralem, sagittis atq; crucib. plenã, obicib. iusticiæ robustus occurrit. Ille inimico turbine, ademptis opibus, non sentit aliquod damnũ, qui lucrũ in damnis inuenit, qui dominũ pectoris sinib. portabat inclusum.

Ille cum

A Ille cum ædificiũ concussis angulis uis repentina torqueret in lapsum, liberis subductis orbaẽ, & fide stabilis et immobilis perdurabat. Cuius innoxia mẽbra atq; domino plena, cum bestiarũ legionibus uerminarẽt, & plagatũ infestis ictibus corpus, & uermiũ globus per cuniculos consossæ carnis pernicios us erraret, intra uulnera iustus incolumis militabat. Et quẽ pestilentibus plagis rabies infesta carpebat, hostiles turbines trãquillitate mẽtis ut cederẽt perferebat. Iustus uapulando uicit, inimicus cædendo defecit. Huic suorũ negaẽ seruitiũ famulorũ, circa te tui sunguntur seruitijs ministrorũ. Te amici frequẽti accessu cõsolãtur, & dolẽt, ut si natura permitteret, hoc onus tecum forte portarent. Vna est frater, una est animi uirtus, quæ nos ex huius uitæ turbinibus, quasi de pelago eruẽs, in portũ tranquillitatis inducat. En dies pronis lapsibus accelerat in occasum. Ecce mundus immundus sordibus senectutis rotatur in lapsum. Ecce uos suffragio mortis uictores suscipit cœlũ. Cuncta nobis euadẽtibus pereunt, & occasu iam finitimo nõ reditura sorbentur. Apud nos post peditũ mundũ, post corporis mortẽ sanata sunt omnia: lætabimur incolumitate mẽbrorum, ubi uita nullo morbo uexabitur. Ideo in te frater officia corporis impedita, præstantissimus animus illustri ducatu ita guberner & regat, ut hæc calamitas corporis sit occasio uotiua uirtutis. Non em̃ est arbor solida nec robusta, nisi quæ assidui turbinis incursione, stipitibus concussis huc atq; illuc inclinata tentaẽ, aut in quam sæpe uentorũ turbinum flamen incurrat: ipsis enim uexationibus cõstringitur, premitur, fixisq; radicibus certius roboratur. Ita nos mordacibus flagellis malorum frequentiũ munimur extenli, corrigimur uerberati, cõstringimur cæsi: caremusq; squaloribus, dum lõgis casibus uẽtilamur. Ergo inter dolores crebrescẽtes, immanibusq; miseris affectos artus, regnet cœlesti uigore robusta atq; incolumis uirtus: qua feraẽ cõtraria, & illa cõmoda quæ uocantur aduersa. Inter ipsas angustias sapiẽs adminiculo solaminis pari lætatur & pubescit, & ambitiosa ratiõe ampliaẽ et uiuit. Ignorat deniq; quæ patiẽ, qui memor est inuictæ uirtutis, qui ducatu rationis, plerosq; cõperit fuisse malis oppressos, & malo suo magistra ratiõe auctos atq; nutritos. Ergo tibi parẽt solatia ratiõis, ut iã pro cõmodis habeaẽ calamitas corporis, quæcq; facet totius corporis massa captiua. Sed ueniet resurrectio, te incolumẽ redditura, quẽcq; tota in te mẽbra sunt occupata. Sed lingua in laudes domini quotidiano nutriaẽ augmẽto, copiã laudis in regnis cœlestibus narratura. Dominus te medicina cœlesti confoueat, & sub tali pondere inflexibili uirtute durare permittat.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

B ELoquentis quidem & eruditi hominis fuit hæc epistola, ac diligenter elaborata, sed ita discerpãs à phrasi Hieronymiana, ut nec hic illius dictionem potuerit imitari si uoluisset, nec huius ille. In plerisque codicibus nullum præferebat nomen, in quibusdam Cteliphontis erat additum. Nec in ipsa epistola fit ulla mentio eius ad quem scripta est.

AD AMICVM AEGROTVM DE VIRO PERFECTO.

ECce iterũ ad te scribo, & nihil dignũ quod prudentiã tuã legere deceat inuenio: & quid mirũ si absente uelut à sole destitutum, frigidi cordis alget ingeniũ, & mẽs à lumine peregrina, stulticiæ nubilo suffocata torpescit, ac tãto minus sapio, quãto à te latius separor? Quod si in præsentiarũ quid tibi in meo sermone placuerit, tuis mihi orationibus præstabitur. Deniq; ut omnem stulticiã meam diligentius recognoscas, etiam stomachũ meum post illud susceptũ ceratum tuũ te absente curaui, à quo peius mereor patiꝰ cui post sanctũ ministerium tuum & angelicã seruitutem manus intuli medicorũ, quasi propheta non esset in Israel, ut mihi siquid paterer facilius esse debuerit ad te reuerti, quàm gentiliter cogitare: & melius uel difficilimi itineris laborẽ perpeti, quàm conspectus tui tam preciosa uisione fraudari, ut quæuis potius cõpensatio sequeretur, q̃ ad muscam religionis Accaron deuenirem. Hæc mihi te absente mundus iste suggessit, qui te præsente in me non habebat cõsiliũ. Tu me enim curiam feceras prophetarũ, non conuenticulũ Sirenarum. At nunc in me ad destructionẽ sancti contra me operis tui omnis stulticiæ senatus ingrediens, quadruplici forma mecũ agit. Nam fœnus deabsente exigit, quod te præsente nõ præsumplit: ut intelligas si quid apud te iuxta deum sapui, tuum fuisse quod sapui. Sic absente Moyse populus Israeliticus fornicaẽ: sic in naui domino dormiente, Apostoli tẽpestate turbantur. Sic in Bethsaidæ porticibus hominẽ non habentem aqua piscinę salutaris ignorat. Quanquam & hic aliud genus culpæ aduertã. Corpusculum curaui, cum anima langueret: exteriorem hominem foui, cum interior ægrotaret: humanis subueni, cum diuina laborarent, uitio publicæ consuetudinis inclinatus, quo omnes sumus in minimis cauti, & in maximis negligentes. Hocq; ideo fit, quia ubi uera uita sit ignoramus. Fallit nos uidelicet sol iste, decipit dies illa, tractus nos iste circumuenit. Mundus inducit, dum & sole amplius esse nil putamus & lucem arbitramur esse quam oculis uidemus: & hominem iudicamus esse, quem cernimus: & mundum credimus facere cum uita, ignorantes ubi sit homo, & quid sit homo, & quæ eius hominis uita sit: quod si intelligeremus, non aliud generati aliud uiueremus. Ita uitæ origine deserta, uiuendi quoque perdidimus rationem. Ac primum ubi homo sit iste, de quo loquimur, audiamus.

Quoniam disputationem quandam nobis ipsa diuisio generauit, quē intra hoc corpus quod dei C
artificis manu limo terræ formatum est, uelut quodā uasculo intellige cōtineri, dicente Apostolo: Habemus thesaurum istū in uasis fictilibus: qui ubiq; per hoc corpus infusus, uitalē sensum qui sibi non deficit, cū carne mutuatus est. Regit ipse, non regitur, & habet potius quàm habetur: ut uitam non accipiat, sed ministret. Nam cum terrenā istam pigramq; materiā in usum ministerij sumptam spiritus liquidus animaret, sit dominus corporis, non homo sub corpore. Denicq; hoc quod dixi uasculum pro ipso uiuit præsente, & ipso morit abeūte. Hic ergo & uisibilis & caducus, illius interioris uel habitatio, uel minister, uel uagina est. Ipse uero qui uere est homo, quoniā sic secūdus factæ diuisionis est locus, ut ipse inuisibilis, ita omnia eius inuisibilia sint necesse est, Non ad illū si egrotat manus ualet peruenire medicorū, non herbarum succis si deficit reparatur. Nihil ad eum corporat manus ualet peruenire medicorū, non herbarum succis si deficit reparatur. Nihil ad eum corporeum intrare potest: substantiæ tantū suæ illi similitudo descendit, uerbo curatur, obedientia cōua reum intrare potest: substantiæ tantū suæ illi similitudo descendit, uerbo curatur, obedientia cōuertit. Nec ille sibi in ecclesia Laodicēsi, & beatus, & dives, & bene oculatus, & bene uestitus sencundū exteriorē hominē uideret, increpatur à domino, dicitur; illi: Nescis quia tu es miser & miserabilis, et pauper, & cæcus, et nudus? Qui utiq; ut dixi, nec sine ueste, nec sine oculis, nec sine diuitijs habebat. Sed ille inuisibilis deus noster illū inuisibilem hominē in paupertate, in cęcitate, in nuditate esse cernebat: cui etiā suadere dignat, ut ab ipso aurum mercetur ignitū, & uestem albam qua glorioſissime uestiatur, & collyriū quo recipiat uisum. Habet ergo et suos oculos præter istos carnales, quos potest uel amittere uel curare, & est iuxta se nudus, adeo ut egeat uestimēto: sed miro modo ad medicū, ut ipse ait dñs, loquitur, & iubet illū à se diuitias cōparare. Quibus mercibus si & nudus & pauper est, uel illā uestem nobilissimā, uel illud aurum purgatū iam igne mercabitur? Vnde cōmercij talis poterit esse impensa? Videlicet si aut exterioris hominis emolumenta transfoueat, aut ipsis quibus ipse dives forinsecus uidebat non utendo ditescat: oculosq; corporis quibus mundialiū rapiebatur ardore, despectu corruptæ uniuersitatis obcæcet. Ita ille inuisibilis homo, qui uere ut diximus homo est, & in cōtemptu huius exterioris attollit, & nuditate uestitur, & cæcitate illuminat. Sic Iacob, Ephraim & Manassen, nepotū suorum, non solū loca, uerumetiā merita, in corporea cæcitate cernebāt. Nam cum illū Ioseph filius suus, qui supradictos paruulos offerebat, nec ante pedes suos cernere iudicaret, sensit in parentis resp̄sione illum etiā quæ essent futura prospicere. Sed ut ille interior homo exteriorē istum facit sua uita uiuentem, & de fonte naturæ suæ animat irrigando: sic rursum exterior per corruptelā mortiferæ materiei suę, illum si cupiditatibus illicitis alligarit, occidit. Et cum alter naturæ uideatur alterius, trāsit in uictoris unusquisq; substantiā, ut aut carnalē quoq; spiritualis spiritualē suis uirtutibus præstet, aut carnalē animā caro uictrix eius efficiat. Denicq; cum dominus diluuio delere humanū genus cogitaret iratus: Nō permanebit, inquit, spiritus meus in hominibus, quoniam caro sunt. Et quia utiq; omnes carne uestimur, & sine dubio in carne nō sumus, qui non secundū carnē ambulamus, hinc etiā gignitur, ut nō semper homo isto appellationis nomine cēsetur. Nam pro uirtutibus suis aut uitijs, & formas sumit & nomina. Denicq; ait propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus. Sūt ergo homines qui apud dominum sunt equi & muli. Et dominus ait: Nolite proijcere margaritas uestras ante porcos. Sūt ergo homines & porci. Et iterum ipse dominus: Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum. Sunt ergo homines & lupi, & ecōtrario homines sunt & oues. Et ait adhuc dominus Petro: Pasce oues meas: & ipse prius: Veni post me, & faciam te piscatorē hominum. Sunt ergo homines & pisces. Sed hæc formæ actuū uidentur esse, nō corporum. Nam corporis nostri certus est status, ut omniū animantiū: sed quoniam apud deum non de statu corporis nostri, sed de uitæ meritis iudicamur, apparet omnem hominē mente sua sibijpsi statū nomēq; formare. Quod utiq; ex illius quem describimus inuisibilis hominis, aut culpa aut uirtute præstatur. Ipsius siquidē uitium est, si subiectus passus sit esse subiectus: si contra diuinā dispositionem fit in dominatu seruitus, & in seruitute dominatus. Sed ne uidear (quoniā paululum deiecto uelut pariete ad illū inuisibilem hominem disputatione perueni) corpus omnino destruere, quod adeo magni est sacramenti, ut in hoc ipso, id est, in nostro fragili & infirmo dominus uenerit, non hoc egi, aut hoc ago: sed illud ostēdere tētaui, huius exterioris uitam, illius interioris uita cōsistere: iterum, interioris mortē descendere huius de morte: ubi propinatū uenenum per uitia fuerit, nihil habere istū de uita: nisi ab illo irrigatus fuerit, nihil tenere: alterūq; in naturā alterius, ut dixi aut infectū uitijs, aut detersum uirtute trāsire. Igitur quoniā iam et ubi sit homo et quid sit homo breuiter licet ostēdi, quę nunc eius hominis uita sit uideamus. Si em̄ ista certe mūdialis uita, quæ mala pro bonis habet, & bona pro malis, quā totus orbis sequitur et colit, nō hæc in affluētia diuitiarū est, nō in fastigio potentię, nō in iurisditionis astu, non in pōpositate facundiæ, non in uiribus per prælia gloriosis: non in mercibus, prouinciarū mutatione & sui peregrinatione crescētibus: nō in lenocinio formarū, non in ambitu munerū, non in his est denicq; omnibus quæ uidemus, quoniam cuncta hæc occidunt, & sine istis beate, etiam iuxta seculum, uiui solet. Sed illa est uita uera, uita ueneranda, deum nosse, timere eius potentiā, amare pietatē, mundum in opifice mirari, interpellatorem contemnere, esse uictu modico pro naturæ necessitate

A necessitate cōtentum, uestę uili uel pro pudoris ratione, uel pro temporis iniuria communitū. Sic reliquam creaturā, non ex sui copia, uel pro uitali ratione, sed pro adiumēto huius lucis attingere. Quicquid enim amplius est, à malo est: omnem hominē amare quasi fratrem, nullum lædere, seruire omnibus, formam serui sustinere cum domino, qui nobis præter ministeriū, quod interius continetur, quotidie seruit in mundo, producēdo solem, emittendo lucē, pluuias infundēdo, tempora uariando, fruges uel gignendo uel maturādo. Nobis enim in totius creaturæ facie uel ubertate deseruit, quoniā pro nobis cuncta generauit. Sed ut ad hominis officia reuertamur, nudum tegere, alere esurientē, sitientem potare, infirmos uisitare, tristibus cōdolere, mortuos sepelire, nihil apud se habere quasi suū, sed omnia sua cum omnibus iudicare cōmunia, ac tunc magis sibi uiuere, cum uiuere æstimatur alijs, sibiq; recondere cum alijs creditur erogare. Et hæc tamen adhuc exterioris hominis lineamenta contingunt. Cæterum illa interioris hominis uita in diuinarum rerum cognitione consistit: non qua cœlum terræ parte uoluatur, non an contrario cursu sydera rapiantur, non an oceano generet plenitudo lunaris augmentum, non an orbem mundi rotūditas ipsa suspendat, an quadriforma angulis prominentioribus astringat, an unus ipse mundus sit, an plures sint. Nam hæc ad animæ non tendunt utilitatem, & apud deum stulta iudicantur: sed in illis sanis cogitationibus si quando uersatur, tunc uiuit & pascitur. Quæ sunt autem istæ sanæ cogitatiōes? Illæ sine dubio cum mens nostra sui recordatur autoris, cum illum uelut per quandam resipiscentiam sui opificem suum ueneratur ac contuetur: cum eius opera ipsum in eius operibus uisura miratur, dicente beato Paulo: Inuisibilia enim eius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, & sempiterna quoq; eius uirtus & diuinitas: id est cū ex immensis uisibilibus creaturæ, ad uniuersitatē inuisibilis creatoris extendimur. & illum per hæc dum inæstimabilem discimus æstimamus, cum eius altitudinē per donum spiritus sancti euoluentes (quoniā ipse solus nos in ipsum qui ex ipso est intromittit) omnia principia creaturæ surgentis quasi facti ab ipso anteriores aspicimus: & cum ea quæ deus fecit quasi faciat adhuc intuemur, mundiq; totam originē transcurrentes, ceu antiquiores efficimur q̄ sumus ætate: & cū uniuersa prius quàm nos essemus effecta sint, naturam tamen omnium, quasi per nos genitam dum autori inserimur reputamus: in quam nō ut seruiremus, sed ut dominaremur intrauimus. Separati itaq; à sapientia mundiali, quæ uniuersa, aut fortuitis, aut atomis asscribit, diuinis meditationibus sublimati, & ab illis qui aut materiā semper fuisse dixerūt, B deumq; tantum artificem rerum uoluerūt, separati per ipsius adiutorium: aut qui hæc ipsa pro dijs elementa coluerunt: aut qui familias deorum per sexus, per ætates: per partes, uelut per plebem alij quam subiectam sensibus introduxerunt, discreti per spiritum sanctum, & in altiora subducti uera uita uiuentes: hoc est ueram sapientiam sapientes, qua stultitia ista caret: recordemur quod mūdus ex nihilo à deo factus est: & quod cuncta animalia per deum uerbo opifice uocata uenerunt, quę à natura non fuerunt: quoniam soli ipsi fas est uocare quæ nō sunt tanq; ea quæ sunt: quod ipsum hominem cui tanta possessio parabatur ad imaginem suam nō aliquis Prometheus ex fabula, sed ille conditor uniuersitatis manu quoq; sua, ne qua pars eius uacaret in nobis, de limo terræ facere dignatus est. quæ cogitatio ut dixi uita est animæ, quoniam hæc prima est ratio uiuendi, ut cui se debeat anima nō ignoret: ne alium præter hunc decepta ueneretur, ne uitę suæ ministeria uelut uitæ autores adoret: ne intantum elementa miretur, ut nō digna iudicet quæ facta credant: cum ille magis sit admirandus, qui tam miranda produxit. O q̄ angusta est hæc diuina cogitatio, & quàm uitæ plena est. O quantum ipsum hominem ad omne studium probitatis accendit. O quantū illi maiestatem sui cōmendat autoris, cum aliud ille nihil in creatura omni præter se manu dei formatum esse considerat, nō terram, non maria, non cœlum, non denicq; sidera, tam munda, tam pura, tam lucida: hominem solum cuiusdam limi & grauioris & sordidioris elemēti, illa formatū esse dextera, cuius dexteræ palmus cœlum mensurat in mensura: cuius pugillus terræ spatia tam infinite iacentis includit: tanti fuit illum fuisse olim. Videamus tamen quantū illi præterea applaudat benignitas creatoris, quæ non illum de syderibus efficit: quoniā si esset inde creatus, de materiæ potius claritate, q̄ de artificis dignatione polleret, cum minor ipse sui corporis origine uideretur, si de cœlestibus factus ad terrarum cultum deduceretur ad terram, cui esset gloriosius mox futurū de humo excitatum sideribus imponi. Suum inquam deus noster, suum proprie uoluit esse quod sumus, nihil materię, nihil elementis, nihil quibuslibet principijs, uel magnis uel minimis nos debere. Quæ cuncta si retractet, & in se mens cōuersa consideret, ex nostris fiūt moderatiora & angustiora primordijs. At ubi per cōtactum formati manus dei desiuimus esse quod fuimus, & in nouam materię qualitatem subiacens opifici suo per elementi conuersionem clarificata natura est, nouūq; corporis nostri inter elementa, si fas est dici, esse cœpit elementū: statim omnibus mundi corporibus sublimiores sumus effecti, non naturæ substantia, sed potentia conditoris: per quam de subiacenti cæteris creatura ortum est, quod creaturis omnib. imperaret. Denicq; si metallum nostræ carnis & corporis intuearis, nihil humilius, nihil uilius, nihil inuenies omni iniuriæ passioniq; subiectius. Sola terra elemētorū cęterorū uidet ancilla: sola in se cunctorū potentias nō sine detrimēto sui sētit, uel dum

uel dum uentis puluerulẽta diſpergit, uel dum fluctibus humefacta abſorbetur, uel dum ſyderum C
ignibus cocta deuoratur: ut homo ex ea ſe eſſe, nõ modo gloriari non queat: ſed etiã pollit erubeſcere. At uero ſi ſtatum noſtrũ contẽplemur, quoniã præſtantior eſt cæteris animantibus, dum ad ſuam imaginẽ deus informatũ inducit, inuenies terram ipſam, ſemẽ eſſe noſtri corporis. Si quis in ea ſenſus eſt, gaudere potuiſſet, quod propter nos, in quibus imaginẽ & ſimilitudinẽ creatoris accepit, felicior facta ſit demutata, q̃ ſit orta: manus enim dei contigit eam, cuius contactũ ſui cauſa dum fieret, ipſa nõ meruit. Quid em̃ hoc ſtatu præclarius? quid poterimus noſſe ſublimius? Quid tam diligẽter in mẽbra digeſtum? quid tam decore per articulos inflexum? quid tam ſublimiter in ora & oculos erectum? quid tam uocaliter in uerba modulatum? quid in corde tam uiuaciter animatum? quid in ſenſu ditius, quid in cogitatione ſecretius? quid in ſermone effuſius? quid in ingenio fortius? quid in diſpoſitione inſtructius? quid in memoria tenacius? quid in affectu blandius? quid in cogitatu ſubtilius? Vt euidẽter appareat quod illum protoplaſtũ, iam tum omnibus dignitatibus uenuſtatũ, imò ſtatum filij ſui dei noſtri ad finem ſeculorũ pro redemptione noſtra uenturi in hoc corpus ornarit: cui paradiſum etiam illo tempore uelut amœniſſimũ prædium & urbanis conuenuſtatum, & ruſticis cõſitum, ſub lege donatũ, mortis ille præſeminator inuidit: uenenumq̃ ſuum decipiendo primorum hominũ credulam nouitatem in corpora noſtra latenter immerſit: & ex duabus ſubſtantijs, unicam hominis perfectamq̃ naturam quadam diuiſionis diſcordia diſſecauit, ut cum nobis una mens eſſet, id eſt illa, quã germanitas animæ & corporis gignebat, aliam uoluntatem per uitiatã naturã contra animã parturiret. Denicq̃ & Apoſtolus ait: Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ: & captiuantẽ me in lege peccati, quæ eſt in mẽbris meis. Et alibi: Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus aũt aduerſus carnem. Hæc inuicem aduerſantur ſibi, ut nõ quæcunq̃ uultis illa faciatis. Hinc etiã iſte noſter conditor, qui uel nos nobis, uel mundum pro nobis fecerat, à primis illis hominibus offenſus, maledicta ſuper ſingulos pro ut criminis quantitas exigebat, effudit. Et quamuis iratus, mox tamen myſteriũ noſtræ ſalutis, ut pius pater oſtendit. Neq; equũ fuerat alio tempore de ſalutis noſtrę remedio cogitare, niſi eo quo mors eſſet inuenta. Sic à prudentioribus prima fronte morbi adhibetur medicus, ut capite ualetudinis deprehenſo, facilius remedium ſalutare ſuccurrat. Non ergo tunc tantum dñs ac ſaluator noſter promiſſus eſt, cum clamat Eſaias: Ecce uirgo in utero cõcipiet & pariet filium, & tunc cum ad Abraham dictum eſt: Ad hoc tempus ueniam, & erit Saræ filius. Nam hoc erat penè iam ſero, & tan D
ta milia patriarcharum ſine ſpe mortua uidebantur: quibus utiq; uita eſſe non potuit, ſi dñm non ſperauerunt eſſe uenturum, dicente Apoſtolo: Spe enim ſalui facti ſumus. Spes enim quæ uidetur non eſt ſpes, ſed quæ ſperatur. Et qualis ſpes eſſe potuit, ſi non fuit repromiſſa? Imò ut primo homini illa ſapientior omnibus beſtijs beſtia, mortẽ ſapuit: ita oportuit illum dñm noſtrum uerã ſapientiam, iam tum illo tẽpore ſuffragiũ ſapere uitale, quod & fecit. Neq; deſtitit publicare, ne tanta eius factura uno inimici ariete propulſata, ſine præſidio alicuius lapſui potius q̃ decori generata uideretur: ſimul ne & is ualidior haberetur, qui tantum opus alienæ uirtutis obruere potuiſſet, q̃ ille ſi opus ſuum, quod ſuper omnes creaturas ineffabiliter fecit, aut ſeruare non potuiſſet, aut reparare noluiſſet. Defendit inquam ille ſe hac inuidia. Defendit ille noſter cõditor & redemptor: pariterq̃ ſe & poſſe & uelle monſtrauit, quoniam nec uirtus potentiæ defuit nec dignatio pietati. Hęc nobis magis adoranda, quod ſub ipſa erroris noſtri tempeſtate non ſubſtitit: maiorq̃ etiam dum exacerbatur erupit, dum ubi pœnam merebamur, ſpes redẽptionis oſtenditur, & dum in nauſragij acerbo diſcrimine portus ſalutis aperitur: ut nouo more quæ materia fuerat iracundiæ, eſſe cœperit origo clementiæ. Sic arcana operatione manifeſtans, quod infirmitatẽ noſtram argumentũ ſuæ uoluerit eſſe uirtutis: quantumq̃ nos amaret, dum in ipſum peccauimus oſtenderet: quorum obliuiſci etiã poſt errata nõ poſſet, imò quos precioſius redimeret q̃ feciſſet. Quærat nunc humana crudelitas criminoſis uel priuata ergaſtula, uel publicos carceres, cũ manicis ferreis & duris rigida trabe cõpedib. irata ſuſpiret, & in pœnas multimodas adinuentionũ laxet ingenia: omniscq̃ iudex ſurrecti capitis, caſtitatẽ propriæ mẽtis diſcrimine probet alieno, hoc magis amicus atrocitati, quo magis alienus eſt crimini. Ipſi em̃ ſolent truculentiores eſſe in reos, qui ſunt à reatu puriores. Hi ſtudioſius maleficia, uel criminoſorũ contagia perſequẽtes, quo minus ac negligentius facinorũ uitaue re cõſortia. O miſeros & omni prædítos cæcitate, qui bonũ exornãt malo, qui cõtinentiã ſub geſtu crudelitatis attollunt, & crudelitatẽ propriã aliena infelicitate cõmendant: quãdo uirtutibus ſuis miſerorũ adſtipulanẽ exitio, & innocẽtiæ iudicantis noxiorũ cruciamenta ſupplaudunt. Deus aũt noſter contra omnẽ ſpem, cõtra omnẽ penè fidẽ, ex diuitijs miſericordię ſuæ in malo bonũ nactus, in iracũdia generans cõfirmansq̃ pietatẽ, peccãdi ſemen, in fructũ uoluit euadere miſerãdi: & qui nos propter tranſgreſſionẽ perdere debuiſſet, propter ſuam miſericordã reparaturũ ſe eſſe promiſit. Et illo tempore quo ſupplicia merebamur, argumentũ ſaluationis oſtendit: ut intelligere poſſemus, quantum ualeret præſtare non læſus, qui tantum donaret iratus. In primo ego homine ut loquebatur, ſtatim nobis iudiciarium ſpopondit auxilium, ſtatim de bono theſauro bona produxit,

ſtatim

A ſtatim ignotum ipſis angelis ſacramentũ, quod implendũ eſſet in nouiſſimo tempore, publicauit: & terreno Adę, Adam promiſit è cœlo. Nam cum ſerpentẽ pro merito ſuo maledicto fulminaret, iubet eum terrã pro cibo habere, ſupra uentrẽ repere: & quoniã mortem illam ipſe feciſſet, addidit dicens: Et ponam inimicitias inter te & mulierẽ, & inter ſemen tuũ & ſemen mulieris: Ipſa calcabit caput tuum, & tu eius obſeruabis calcaneũ. Nõne cõſideras, nõne conſpicis. quod eadem tunc minabatur in Chriſto? Aliud enim ſemẽ mulieris nullum prorſus accipio, niſi illud quod Apoſtolus ait: Factum ex muliere, factũ ex carne. Illud quod, ut euãgeliſta ait. Ioſeph filius putabatur eſſe, ſed non erat: illud utiq; quod uerbũ caro factũ eſt. Nam ſi generandi publicã iſtam & naturalẽ circunſpicimus rationẽ, ſemina nõ habent mulieres: denicq̃ nulla cõcipit ſine uiro: ac per hoc quoniã iam tunc in Adam ſemen humanæ generationis eſſet trãſgreſſione uitiatũ, ſemẽ cœleſte promittitur, ut Apoſtolus ſentit, nõ ex corruptione uiri, ſed ex deo: quod cũ caro fieret in muliere, etiã elementa illa corporea ſubſtantię, id eſt humoris & ſanguinis, in ipſo ſibi uaſculo, in quo ipſa elementa ſita ſunt naturaliter aptaret. Mater itaq; dñi noſtri Ieſu Chriſti, in illa iam tũc muliere promiſſa eſt. Hæc inimicitijs oppoſita eſt ſerpentis. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem: non certe pono dicit, ne ad Euam hoc pertinere uideretur. Verbum promiſſionis eſt, quod tranſmittitur in futura. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierẽ. Illam utiq; mulierẽ, quæ ſaluatorẽ parturiat, non quę generet fratricidam, Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierẽ: id eſt ſuſcitabo mulierẽ, quæ repudiata facilitate credendi, nõ ſolum re non audiat, ſi aut ſuauitatẽ pomorũ pro adapertione monſtraueris oculorũ, aut dijs ſimilem eſſe promiſeris: ſed ipſo etiam Gabriele deferente uerbũ, rationem de promiſſionis exigat nouitate, dicendo: Quem ad modum erit iſtud, quoniã uirum non cognouí? Illam utiq; quam ad uiſionẽ angeli pudor aureus tremefecit: fidei tamen ardor & cõſtantia, labi neſciam, ad inquirendã rationẽ reddidit audacem: & quæ aduenięti præſtitit de pudore, quod tacuerit, hæc promittenti de admiratione non ceſſit. Nam & ſollicita de eo quod annũciabatur exquiſiuit. Denicq̃ & angelus nõ infidelitatẽ redarguit, ut in Zacharia: ſed inſtituit de diuinæ operationis nouitate, dicẽs: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ecce iſtud ſemen mulieris, quod non per traducẽ genitaliũ miniſteriorũ, cõmixtione ſexus utriuſq; infunderetur in uterũ, ſed clauſtro clauſo indefloratę uirginis inueniret in utero. Denicq̃ rem nouam plenamq̃ miraculi, nouo uerbo propheta dum promittit, exequit: Ecce uirgo in utero cõcipiet & B
pariet filium. Quotidie certe de procreandi neceſſitate mulierum conceptus & cernimus & audimus, de nulla tamen dicitur: In utero concipit: quoniã ſubſtantia futuri hominis, fuſa per uirum, coaleſcit in fœmina: uterusq̃ mulieris non principiũ eſt naſcituri hominis, ſed depoſiti nutrimẽtum. Maria autem non tam prima q̃ ſola in utero concipit: cuius pudoris illibatio cõceptum uteri ſine damno uirginitatis expreſſit, quæ ſola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente domino uirginitatis expreſſit, quæ ſola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente domino: Vos de inferioribus eſtis, ego de ſuperioribus ſum. Quæ mater eſt filio, cum uirgo ſit mano

ſcripturam habere monſtrauímus:Et exaudiuit illam deus,& aperuit eius uuluã,& cõcepit. Certe C
non prius dixit,concepit:& poſt,aperuit eius uuluam:ſed prius,aperuit:uidelicet,ut maritus aper
tis uuluæ ianuis,uelut ſeminaturus agrum paratum ſeminibus intraret. Deniq; ſubiungit,& conce
pit.Non itaq; partu,ſed conceptione,imò conceptio patefacta eſt:nec illam parturiendus dum na
ſcitur,ſed qui parturiendum ſeminaturus fuerat,deſignauit.Et ſi iam ante cõceptũ, quippe ut con
ciperet reſerata eſt,nõ eam certe ille qui natus eſt diu poſt poterat reſerare,dum dicitur naſciturus:
qui etiam concipi,dum eſſet illa clauſa,non potuit,Omne maſculinũ,inquit,quod aperit uuluam,
ſanctum domino uocabitur. Quæ eſt iſta ratio,quæ nec ſecundum ſenſum uidetur impleta? Iacob
primi locũ fratris fraudulenter inuadit,nec naſcendi ordine prohibetur,nec dolositate damnatur.
Ioſeph filij per auum præpoſtera ſecundum naſcendi gradum benedictione ſignantur,nec cęcitas
errat futura proſpicientis,nec monitor filius dexteram parentis,quæ pinguioris benedictionis ſuc
co minorem irrigabat,inflexit. Quæ utiq; omnia ſunt contraria,ſi putamus de his dictum eſſe:Om
ne maſculinum,quod aperit uuluam,qui de uiríli ſemine primi naſcunt ex fœminis.Sed quoniam
aliud interius habet illa ſentẽtia,ideo iſtiuſmodi primitiui cedunt & benedictiones perdunt. Ieſſe
filius Dauid,nõ primus,aut ſecũdus,aut tertius,ſed omnium ultimus ungitur à propheta,& deſpi
cabilior cunctis eligitur in regem. Nec illi primo aut ſecundo cõtra Dauid,ſentẽtia legis de primi
tiuis promulgata blandit,quia iudicaſſet utiq; maximos,ſi ab his matrum uuluas meminiſſet aperi
ri:quando hoc utiq; aut in qua dicimus impletum,quod utiq; nõ poterat nõ impleri. Quæ eſt iſta,
cuius uuluam fœtus reſerat,non maritus? quæ uirgo cõcipit,quæ non ut cõciperet, uirgo eſſe de-
ſiit? Non certe illa de qua ſcriptura dicit, Cognouit Adam uxorẽ ſuam,& peperit ei filium:ſed illa
de qua euangeliſta ſignat,Et nõ cognouit eam Ioſeph,donec peperit filiũ. Igitur in Maria hoc ſine
dubitatione perfectũ eſt,cuius uuluam non deflorator uirginitatis aperuit,ſed partus effuſus:quæ
uirgo peperit,quæ uirgo concepit,quæ prius mater facta eſt, quàm maritata. De hac iſtud maſculi
num,quod uere ſanctum uocãdum eſſet exijt: quiq; uuluam ſecũdum promiſſionẽ partus editus,
non ſecundum conſuetudinẽ naturamq; cõmunem dum cõcipitur uiri ſemine,reſerauit. Sed quo-
niam diuites dei ſenſus uelociter explicare non poſſumus, tantis ſe ſcripturarũ molibus ad unam
ſpeciem opponẽtibus, ut laſſari ſit facilius quàm euadi, quãdo omnis ſcriptura cunctorũ ſenſuum
unus trames ſit, quem humano ſermone decurrere quis ualebit, nec ſi angelicas pennas mortaliũ
linguis ſpiritus aſcribat:redire ad propoſitum conuenit,& paruo nauigio non in altum uela confi D
gere, ne in periculum currat audacia,ſed pro infirmitatis ſolatio in cõſpectu littoris nauigare: ut ſi
quid formidinis oriatur,uel ſpes ſit facile teneri poſſe quod cernit. Dicebamus ſemen mulieris do
minum ſanctum,quia ſecundum carnem patrem hominẽ non haberet:eumq; iam infeſtũ eſſe ſer-
penti,quem in utero uirginis dei ſpiritus,non materialis generaſſet humor. Deniq; quod ſequitur,
maiorem ab homine uirginis promittit effectum dicendo:Ipſa tuum calcabit caput:quis ambigit,
quod præter dominum noſtrum caput ſerpẽtis nemo calcauit? Ipſe enim ſolus ſuper dracones &
ſcorpiones ambulauit: ipſe captiuam duxit captiuitatẽ. Nam quod ſubditur,Et tu eius obſeruabis
calcaneũ,ad quem alium credimus pertinere? Calcaneus quidem pars extrema ueſtigij eſt. Et do-
minus poſt Ioannis baptiſmum,poſt dierum quadraginta ieiunium,cum ab eodem ſerpente tenta
tur,tertię illius doloſitatis iam uictor,exclamat: Vade retro poſt me ſatana. Quid aliud niſi à tergo
poſitum uel relictum,iubet ſuum obſeruare calcaneum? Hæc ſupra dixi,& inde ad hoc nos ipſa de
duxit oratio,quod homo ille interior cum cogitat,nõ in hoc mundo,ſed ſupra ipſum mundũ,cum
illo opifice rerum ac ſuo uiuere uidetur,dicẽte Dauid: Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius: ut penè
hoc ſit(ſi fas eſt dici)deum fieri,diuina meditari:illum dñm noſtrum ſalutis noſtræ iam tunc prodi
diſſe myſteriũ. Vnde & in pſalmis ait:In capite libri ſcriptũ eſt de me. Caput libri eſt geneſeos prin
cipium, quoniã omnis ſcriptura unus eſt liber, & unus de quo ſcriptum eſt deus, & iſtam promiſ-
ſionem de ipſo eſſe uidemus in capite: & caput uitæ noſtræ ſpes eſt, & ideo caput libri uitalis ſpes
facta per deum.Illum inquam, ut ſæpe diximus conditorem, ſeneſcẽte iam mundo,quod in prima
mundi ætate promiſerat,præſtitiſſe. Vnde propheta ait: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſola
ta ſunt. Virga mater eſt domini,ex qua baculus iſte,feſſo iam per ætatem mundo,qui eum ſuſtenta
ret exijt. Illum ergo in uirginis uterũ delapſum, ut redẽptionis noſtræ totam hiſtoriã retexamus,
partu effectũ hominem, ſe exhibuiſſe pro homine, & creaturam ſuam ſe de creatore feciſſe. Illum
formam ſeruí accepiſſe,ſed ſe exinaniſſe poteſtatis uoluntate,non natura deitatis,per quam nõ po
terat nõ eſſe quod fuerat. Illũ maledicta pro ſalutarib. meruiſſe miraculis. Illum ſputa, illũ palmas,
illum coronam ſpineam,illum poſtremo crucẽ fuiſſe perpeſſum,illum inferna penetraſſe,illum ter
tia die reſurrexiſſe in id corpus quod cruci fuerat affixum: illum hominẽ poſt mortẽ deum uiuum
cœlum petiſſe uictorẽ,ſedere ad dexteram dei, uenturũ ſuo tempore ad iudicium faciẽdum: illum
ſpiritu dei per ſanctorũ ſuorũ ora quotidie celebrari. Hęc cogitaſſe uixiſſe eſt,hęc cogitatio paſtus
animæ eſt: in hæc relabi uel recurrere, cũ domino iungi eſt, & cum ipſo per hæc humiliari,eſt cum
ipſo pati,cum ipſo mori,& cum ipſo etiam ſuſcitari. Quid dicam de ipſa reſurrectione, in qua cum

rideamur

A rideamur à gentibus,non ſeparamur à Chriſto:licet & multi qui ſe Chriſtianos dicunt reſurrectio-
nem carnis excludant.ſed ſic ſint illi ſine corpore,quibus forte conceditur(ſi fas eſt dici) aliter re-
præſentari domino,cũ dominus remeauit ad patrem:nos ut credimus,& loquamur. Quid inquam
hac cõgitatione lætius? Quid hac ſpe eſſe poterit erectius? fixumq; magis in noſtris animis inhere
re debet,nos aliquando cũ hinc exierimus ad corpora noſtra eſſe redituros: & animæ interim &
cõporis diuortiũ, nõ id agere ut nihil ſimus omnino: ſed ut meliores per dei ſpiritũ reformemur:
quoniã iam hic dominũ id pignus nobis promiſiſſe, accepimus. Et hoc corpus quod in ſui natura
caducũ eſt, & merito priſtinæ tranſgreſſionis grauatum: ut maledictione diuina fertur, ad terram
ibit:id rurſum poſt multa tẽpora,id eſt, in fine ſeculorum, cum minima pars fauillæ ſit,aut forte iam
nulla,ab eadem terra,quæ illud corrũpit in nihilum,quoniam ipſa liberanda eſt à ſeruitute corru-
ptionis,in integram membrorũ ſuorum ſoliditatem, & in ſtatum pulchritudinis decoremq; reno-
uandum. Quem talis cogitatio nõ cum admiratione delectet? Reliquias inquam corporũ noſtro-
rum,aut nullas aut minimas certe,& quantulaſcunq;, attamẽ ſordidas & animi numquã ſine horro
re inſpectas, in ſuum iterũ hominẽ,non ut Pythagoras mentiens & delirans de Euphorbo eſſe cre
datur,ſed in propriũ ſuũ corpus & nomẽ,per oſſa,per neruos,per uenas,per cuncta uitalia,nõ mo-
do artuatim,uerumetiã articulatim recompaginandum. Hoc aũt non eſt anguſtum, cum omnium
uel frugum uel ſtirpium ſemina,maiora & pulchriora in graminibus redeant, cũ in terra,uel ab ho-
minibus ſata ſunt,uel ſua ſponte ceciderunt. Quis non ſeminari ſe in terra (ut ita dixerim)lætetur,
quæ nos meliores cũ acceperat,reddet:dicente Apoſtolo:Reſurrectio mortuorũ ſeminatur in cor
ruptione,ſurget aũt in incorruptione? Quæ poſſeſſio præſentium huic ſpei poterit cõparari? Aut
quid erit aliud quod ad contemptum mortis attollat, cũ hæc meditatio diuinis promiſſionibus &
prophetarum uocibus excitatur? Quid tale Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro diſputan-
te didicerat, qui homicida ſui eſſe non timuit,ac ſe altiſſimo præcipitauit è muro: dum & nullum
poſt mortem autumaret eſſe iudicium,& ſine diſcrimine meritorũ aliquo,omnes animas poſt cor-
pora æqualiter ferri arbitraret ad cœlum. Quod adeo omnes pro uero tenuerũt,& ſic omnes illos
ſeculi ſapientes una nebula huius erroris inuoluit,ut & ipſe tam laudabilis(ut putant)doctor So-
crates, homicidã ipſum ſe priuatim,ne publice occideretur occiderit. Aliud longe beatus Apoſto
lus præmeditatũ habebat & cognitũ:qui non ab hominibus,ſed per reuelationẽ domini noſtri Ie-
B ſu Chriſti,quod docebat,acceperat:nec Academię nemoroſæ obſcuris tectus umbraculis,ſed cœ
leſti illuſtratus lumine: nec in ludo aliquo literatorio inter puerulos oſcitantes, ſed in tertio cœlo
inter angelos coruſcãtes imbutus,in cõtemptũ uitæ præſentis exclamat:Mihi uiuere Chriſtus eſt,
& mori lucrum. Non certe murum de quo ſe præcipitet ad mortẽ,ſed Chriſtũ dñm per quem hoc
mortale ab immortalitate abſorbeatur inquirit. Etenim intelligit ei lucrum eſſe mori,cui ſit uita fu
tura cum Chriſto. Sine domino autem nihil prodeſt, etiam ſi totum mundum lucretur,animæ au-
tem ſuæ detrimentũ eſſe paſſurũ. Credebat igitur uir ille,uas electionis,ſe per Chriſtum dominum
noſtrum de hac terra,quę nunquam ſine uſura reddit quod accipit:ſed alia minore,alia plerunque
maiore cum fœnore,ut triceſimum & ſexageſimum & centeſimum,domino ipſo in euãgelio ger-
mina quæ plantauerat ſic legente:de qua terra,etiam ueritas quam Pilatus ignorabat:quam nemo
utiq; principum huius ſeculi uidit: Si enim cognouiſſent, nunq; dominum gloriæ crucifixiſſent:
de ipſa inquam ſe Apoſtolus transformatum corpori claritatis domini in lucentia membra reditu
rum ait:per Solomonẽ quoq; iſtud ſapientia promittente,cum dicit:Fulgebunt iuſti,& tanq; ſcin-
tillæ in arundineto diſcurrent. Et ideo in hanc uocem: Mihi uiuere Chriſtus eſt, ſecurus erupit: in
qua utiq; quæ fuerũt merita uictura ſunt:qui aũt longe, ut ignorauerunt,ita & ignorabunt. Nunc
ſi uidetur quid ſententia illa Solomonica promiſerit,inquiramus:Fulgebunt iuſti,& tanq; ſcintille
in arundineto diſcurrẽt. Quid eſt ut quibus flãmarum claritas condonatur, his tam humilis locus
ubi diſcurrant,& abiectus offertur: ut loci deſpectu decreſcere uideãtur,qui corporum luce creue
runt? Quid eſt inquam quod aſtris per arundineta comparati uolitabunt, & in ſiderei forma fulgo
ris,ſtirpes terrarum miſerrimas permeabunt: cum longe incongrue miſceãtur, uel fulgores arun-
dinetis,uel arundineta fulgoribus? Animaduerte oro te diuini uerba myſterij:cui ut nõ de bobus,
ita nec arundineto cura eſt:aut in reſurrectione arundineta quid faciunt, niſi quod nos per omni-
um formas, uel pecudum, uel ſtirpium laborat oſtendere: ac per hoc, ut Apoſtolus ait, pro nobis
cuncta ſcripta ſunt. Intellige per arundineti imagines,infideles homines & incredulos demonſtra
ri:eorumq; corpora,ſuperficie grata & interitus caſſa uirtutibus, quę ubi primum ſpiritus uanitatis
inflarit,ſibila ſerpentis imitent,& ſanos partus,uiperarũ progenies obſequantur. Scintillæ,inquit,
in arundineto. Sancti ergo inter peccatores,quoniam non omnis caro eadem caro. In arundineto
aít,id eſt,uacua luce corpora,& alienis arſura fulgoribus,quibus ſanctorum claritas futura pro pœ
na eſt:quoniam deus ignis conſumens eſt,& iuſti in imaginem deitatis aduenient. Fecit enim de-
us eſt:quoniam deus ignis conſumens eſt,& iuſti in imaginem deitatis aduenient. Fecit enim de-
us hominem, ad imaginem ſuam fecit illum: & Apoſtolus teſtatur credere ſe, quod illi ſimilis ſit
futurus. Neceſſarie. Si enim ſimilis deo fuit cum factus eſt, ſimilis futurus eſt cum reſurget: quo-

niam quicquid nunc in nobis dissimile uidetur autori, id omne uitio trãsgressionis impressum est: S
& uiuam ueritatis formam, artifex mendaciorũ, strumosis actibus deformauit: suamq; prauitatem,
nostris etiam membris, dum mentes corrupit, inscripsit: quæ per resurrectionis gloriam male adie-
cta, aut imminuta diluentur: & id solum quod autorem rerum tanquã in speculo reddat, emicabit:
ut interpolator opus suum se doleat perdidisse, & homo tandem se integrũ esse glorietur. Non ta-
men hoc omnes, ut iam diximus, sed iusti tantum in luce erimus: quoniã omnes quidem resurge-
mus, sed non omnes immutabimur: discretionẽ enim faciet personarũ, diuersitas meritorũ. Nã etsi
inter ipsos sanctos erit aliqua de operatione distãtia, dicente Apostolo: Stella à stella differt in clari
tate: quã diuersitatẽ, uel de impijs, uel de peccatoribus sentiemus: quorũ alij in iudicio, alij in san-
ctorum concilio resurgunt. Qui si et resurrectionis ipsius tẽpore segregantur, quid de habitu for-
maq; dicemus? Quæ, ut mihi uidetur, nõ ueste aliqua textili, neq; mulierũ elaborata pensis, sed suis
meritis & orationibus erit inuẽta: beato Ioanne hoc in reuelatione monstrante, qui sanctos ait in-
dutos byssinũ se uidisse. Et ne forte subtegmina byssini aut stamina quæreremus, et materiale uel
corruptibile ac fluxũ aliquid exerceri in cœlestibus opinaremur, subdidit: Byssinum autẽ iustifica
tiones sanctorũ sunt. Tunc ergo, ut intelligo, in superficie corporis nostri uenient, quæ nunc sun-
tecta sub corpore. Tũc unicuiq;, miserum me, cõscientia sua uestis fiet. Tunc ea quæ de fundament
to illo, quale aliud nõ potest poni, ab unoquoq; superædificata sunt preminebũt: ut aut mercedem
accipiat qui mãsura constituit: aut detrimentũ patiatur, qui arsura construxit. Iam quid illa comme
morem quæ sequuntur: quæ tota sanctorũ sunt, carnẽ sine terra, corpus sine doloris sensu, animam
sine metu, uitam sine fine, ætatem sine tempore, lucem sine nocte, beatitudinẽ sine fine. Video ho-
minẽ, & in homine deũ: quoniã deus omnia in omnibus est. Totũ quicquid nunc impossibile ho-
mini cernitur, id tũ fieri per munificentiã perpetui regis, uelare & reuelare, liquescere ac resolida-
re, eũq; fieri quẽ & intrare ad discipulos concreta & corporea parietũ ualuarũq; non senserunt: &
discipuli tamen stare omnes ante se intus cõspexerunt: & omnia quæ sine hoc corpore dei spiritus
fouebat, corpus cum dei spiritu esse facturũ. Satiari delectatione harum cogitationũ Christianitas
non potest. Hæc illi requies, hoc oblectamentũ est, hæc uoluptas, hæ deliciæ, ire mente in sedẽ dei,
ibiq; sibi locũ & partem sedis, non sua præsumptione, sed diuinitatis pollicitatione usurpare. Nec
hoc illi arduum uidetur, postq; iam ibi in Christo domino suum esse hominẽ cognoscit. Vendicat
sibi æquum ius de cognatione per deũ carnis assumptæ: quoniã de carne eius sumus, & de ossibus D
eius. Ipse enim est caput corporis ecclesiæ, ipse principium omnis principatus et potestatũ, euange
lizãte sic Apostolo: Ex quo totũ corpus sic cõpactum & productum per coniũctionem et copula
tum, crescit in augmentũ dei. Quid ego uenturum iudicium, & diem domini, pijs optabilem & im
pijs fugiendum: quid illud igneum diluuiũ non aquarum, fumante terra, fugiente mari, cœlo in li-
bri speciem complicato, loquar? Tristia hæc sunt diuitibus seculi, sed expectãda pauperibus Chri
sti, pro quibus in psalmo dominus suspirat, dicens: Propter miseriam inopum, & gemitum paupe-
rum nunc exurgam. Quid tribunal illud ex maiestate iudicantis immensum, & duodecim sedibus
adorandum: tantamq; datam à filio potestatem, ut in iudicãdo habeant etiam angelorum substan-
tias, quasi eorũ creator addictas, dicente Apostolo: Nescitis quoniã & angelos iudicabimus? Et
quid erit quod nõ mancipandum illis esse credatur, quibus et spiritualis illa nequitiarũ natura sub-
iicienda est? Quid ergo tunc faciẽt, qui nunc in honoribus gloriantur: qui per terribiles præfectu
ras, & fasces, & æternos ut existimant consulatus, deo se comparare nituntur rapina, non natura?
Quid faciet qui coniungit domum ad domum? qui perturbata ciuitate, & cunctis quibus stringe-
batur hinc inde limitibus fractis, montes, flumina, mariaq; transiliens, quantum ad ipsum pertinet,
unam uult possessionem esse, quę cõmunis omnium terra est, & in satiabili cupiditate latitudinem
immensi orbis excedens, in Alexandri Macedonis anxietatem, & innumerabiles Epicureorum
mundos diffunditur: acquisitisq; per auiditatem mundi huius angustijs, in alium credulus nõ estí-
mata proprij corporis possibilitate accenditur, autumans passurum se damnũ esse de iure, si fidem
non adhibuerit de furore? Quid hic facient, qui tanquam correptores morum, domini familiã at-
tẽtius castigatiusq; uiuentẽ, aut in uestibus humili colore, aut in cibi arida parcitate, aut in uigilia-
rum non ociosa sobrietate, uelut aut indumentis mollioribus delicatã, aut epulis copiosioribus sa-
ginatã, aut thoris calidioribus oscitantẽ diuellunt ac uexant, nescientes quod in sanctis dei marty-
ribus confessoribusq; oculi eius pupilla feriatur? Peribũt sine dubio, peribũt in illa die omnes co-
gitationes eorũ: nec eos apud tribunal illud aut Lucius Crassus defendet, aut M. Antonius, aut i-
stis eloquentior Tullius: quoniã omnis tunc seculi lingua obmutescet, & sola erit in rusticulis suis
facunda iustitia: quæ infantiũ fecit ora diserta, & mutorum linguas nouum soluit in canticum, cœ-
lestemq; sibi harmoniã per sui misericordiã de suis ouiculis acquisiuit. Ad cuius gloriam celebran
dam, etiam si hominũ studia cessauerint, in confusionẽ generis humani, lapides clamaturi mõstran
tur. Sed quo ego à materia proposita, uelut mortalium improbitatem increpaturus excessi? & u-
niformis mali, tanquam publicus accusator, mundanis uitijs, dum me aliquorum miseret, non pe-

perci; cum

A perci: cum etsi iudicandi tempus esset, lapidem tamen mittere super adulterã non auderem: etsi ad
innocentis iudiciũ purioris conscientiæ me armaret autoritas, tempus tamẽ expectare debebam,
docente Apostolo, qui sanctis non iudiciũ sustulit, sed distulit. Ait enim: Nolite iudicare ante tem
pus: illud nempe resurrectionis tempus innuens expectandũ, quo per incorruptionis gloriam re-
diuiua caro miranda assistet iudici: de æternitate iam manente cõstantia, cum absistet formido de-
lapsu: non trepidabit tunc in alium ferre sententiã, cum de se meruerit esse securus. Cętetũ nũc cun
cta sunt dubia, cuncta nutabunda, dicẽte Apostolo: Considerans teipsum, ne & tu tenteris, qui a-
lium utiq; status tui nescius, facile iudicas de ruina. Quid etsi miseris fiduciã ut beatis deus det? præ
mia potius sanctorum, id est, uera laudemus, quàm improuidi, aut intempestiui uel de cõscientia,
uel de tempore denotemur. Redeamus ergo ad illas sanctorũ nobilissimas & lætissimas cogita-
tiones: nam nihil lætius est, quàm mortalẽ de promissa sibi hæreditate meditari. Illum quidẽ quem
diximus, ante oculos collocemus: quandoquidem securius est uera celebrare, quàm miserãda cul
pare: licet uera felicia sine peccatorum non possint infelicitate narrari. Cernamus utiq; (ut consti-
tuimus) dei sanctos cum facibus per omnia uolitare, & coruscantibus ad uindictã dextris, ancípi-
tes gladios stringere. Hæc enim est gloria sanctorũ dei: hæc in hoc seculo despicabilis militia: hæc
linguis omnium in detractionibus dissipata. Hic tunc patientiæ nostræ fructus, hæc sufferentiæ
merces erit, Hæc præmia pro nomine blasphematorũ, subiectam sibi habere omnem animam su-
perbam, & omnem extollentẽ hominem, potentissimos quondam reges mundi, & toto adoratos
orbe cum manicis ferreis compedibusq; sistendos: nobilesq; eorũ immanium pondera cathena-
rum, collo & ceruicibus sustinentes: ante fulgorẽ illius augusti tribunalis, his quos aliquando con
tempserant, despexerant, irriserant offerendos. Mutata enim uice, ut hoc seculum lautorũ sit, aliud
futurum credere miserorum. Væ enim diuitibus, quoniã perceperunt consolationem suam: sed il-
lis diuitibus, quibus dicendum erit: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis
me. Illis utiq; diuitibus, qui de iniusto mammona amicos facere noluerunt. qui meditati sunt in co
gitationibus suis exuberante fructu, quo neminem refrigerabant, noua immensis fructibus rece-
ptacula moliri: qui ubi in crastinum comederent, ignorabant. Anima eorũ eo tempore expostula-
batur, sub una tamen nocte uana solicitudine occupata, cum thesaurizare nõ cessauerint, nec de-
fossis inuigilare opibus omiserint. Hinc Lazarus pauper, cũ eo patriarcha, qui peregrinus uixit in
B mundo, lętatur in cubili suo. At diues ecõtra, in æternis flagrat incẽdijs, & omni expoliatus digni-
tate atq; substantia, despecti quondã inopis diuinum implorat auxiliũ, eiusq; uel minimo exoptat
digitulo contingi, cuius egestatẽ inter opimas dapes suas, & copiosa conuiuia ne micis quidem
de mensa decidentibus sustentabat. Cum itaq; præscriptum iudiciũ per nos, id est, per sanctos est
celebrandũ, nobis uindicta in nationes & in populos est donata. Quod cum cogitaẽ, quæ in no-
bis mens? quis ardor animi? quod desiderij futurorũ? quis præsentium contemptus? facilius sen-
tiri quàm dici potest. Aut quis est, qui non ad ista festinans dissolui se cupiat, & esse cum Christo?
Aut quid magnũ est si pro tantis ac talibus bonis mors contẽnatur, pro quibus etiam hęc uita cõ-
temnenda est: quoniã pro his qui perdiderit animam suam, saluat illam. At contra, qui hic saluaue-
rit animam suam, perdet eam. Etenim cum plerisq; in hoc mundo uelut furialibus flammis, ita sint
animi ambitione succensi: ut non opibus conditis, nec patrimonijs, nec ipsis quoq; filijs parcant:
quos etiam de auaritia accusati opponere consueuerunt, dũ præfecturas cõsularitates q; mercentur:
quas potestates & mors adimit, & successor excludit: quę dementia est non ea potius impensis o-
mnibus & detrimento uitæ ipsius comparare, quæ promotos faciant uel de uitæ æternitate secu-
ros, uel de iudicij perpetua dignitate glorioso? Tempus admonet, & locus ipse suggerit, nec ma-
teria uidetur aliena: quoniam de meritis cœpimus tractare sanctorum: ut infelicissimæ infelicitatis
blasphemias diluamus, quæ ad hanc uidetur speciem pertinere. Extiterunt enim qui uirtutes egre
gias & cœlestes per sanctorum reliquias iam utiq; propè nostris temporibus operantes, malue-
runt detractationes mordere, quàm ueneratione fuscipere: antiquum illud uenenum in dei famu-
los Iudaicæ infidelitatis euomentes, quod illi quondã in ipsum dominũ uiperinis linguis et morti-
feris sibilis effuderunt, dicentes: In qua potestate hoc facis, & quis tibi dedit hanc potestatem?
Recitabãt nãq; nobis iuxta positis, quæ de diuinis & beatissimis Geruasio & Protasio infidelitas
stulta loquebaẽ: quos dũ papæ Ambrosio aliqui decerpere machinabãtur, uiolare sacrilegis sermo
nibus non timebant: hoc modo rationem miraculorũ conquirentes. Quid est istud, quod ex eo
quod martyres sunt uirtutũ dona meruerunt? Cur tam tarde quod iam pridem illis concessum est
exerceturꝰ Aut si ea tempestate cũ passi sunt, non ostenderunt, quomodo nunc operati sunt? quid
est hoc, quod modo uidentur ostẽdere? Aut illos maiores reuelatione Ambrosius fecit, quàm di-
gnatio martyrij? Agnoscitis ne alijs licet uerbis, ita mẽdaciter quod de domino prodidimus, mar
tyribus ingestum: In qua potestate hoc facis, & quis tibi hãc dedit potestatẽ? Tepida, ut arbitror,
consolatio, & de liuore generata, quærere an diuinum sit, quod uideas esse diuinum: & ratio-
nem poscere, cum credere sit necesse. Et cum Apostolus dicat: Charitas omnia credit: quis du-

bitat,quod sine charitate dei sunt,qui fidem tātis non applicuere uirtutibus:Negat autem fidem C
qui quasi tentator inquirit: Vnde hæc potestas? quasi non manifestum sit in ea sanctos martyres
nunc in spiritu miracula facere,in qua potestate aduersarios suos prius in carne & in passione uice
runt.Conferamus pedem contra istos (si dici fas est)filios Iudæorum:& ut nuper eorum parētem,
id est,Iudæum qui se in sacrilegio prudentem nimium putabat, dono deitatis oppressimus: ita &
hunc sub Christiano nomine blasphemiarum sobolem destruamus,per eum qui dixit: Perdam sa
pientiam sapientum,& prudentiam prudentum reprobabo:ut & nos in triumpho gemino per do
minum gloriemur,& illi agnoscant intelligentiam rerum diuinarum in fide catholica, nō in sapien
tia seculi constitutam, monente domino:Nisi crediderit is,non intelligetis, ut manifestius constet,
& fidelibus patere infidelitatis obscura, & ab infidelibus fidelitatis etiā plana non cerni. Forsitan
quæras pro tua solicitudine & uigilantia diligentiaq; uitali,quæ fuerit illa quæstio, in qua troph æ
um nobis dominus de falso Israelita donauit.Referam,nec tacebo, quoniam his rebus paginam ti
bi amas extendi.Etsi enim non congrue, necdum prioribus absolutis alia cœpta uideantur inter
seri:tamen pro te malo aliqua etiam non suo ordine loqui, quàm tuis mihi modo orationibus do
nata præterire. Quidam de inimicis crucis Christi,inter familiares dei & quidē doctores, de scan
dalo illo gentis suæ, quod in dominum nostrum susceperunt, spiritu blasphemiæ dominum pul
sans protulit exempla de lege.Et ut quondam pater eius homicida in pinna templi dominum ten
tans,quid de ipso promissum esset in lege improbus prædicabat:ita hic ne aut minus doctæ perfi
diæ uideretur,aut nudum pateret sine maiori autoritate mendacium: plura,ait,miracula propheta
noster fecit Heliseus,quàm dominus uester Christus.Nam cum pro magno Lazarum de morte in
lucem reuocatum esse referatis,quid amplius dicere poteritis, quàm à uiuo mortuū resuscitatum?
Profero quod uerum esse, etiam uestra confessione censetur. Heliseus enim noster iam mortuus,
appositis ossibus eius mortuum (quem iuxta corpus eius piratarum fugiens aduentum, supremi
officij deserens munus, turba proiecerat) exanimis animauit & de frigidis ossibus atque exan
gui corpore, alienum cadauer uitali calore perfudit: nec quod habuit, dedit: sed alij, quod ipse
tunc non habebat, indulsit. Hoc credo uobis maius cæteris uirtutibus uideatur, mortuum in au
ras uitales,remissum esse per mortuum:& eo tempore quo ipse esses naturali lege constrictus, al
teri legem soluisse naturæ. Hoc si præstat cunctis operationibus, cur hic potior non habeatur,
quem tamen prophetam non dominum confitemur: aut si uel simile huic aliquid nostis edicite: D
ut & honorem præcellat,qui fuerit merito uirtutis excellentior. Obstupuere ad hæc dicta proce
res nostri,& nullum referentes responsum, nec quod telum repercuteret producentes, penè sub
inani aduersarij machina inutilique ariete conciderunt:adeo ut ille qui profuga omnium, ut aiunt,
esse debuisset, etiam uictoris gloriam sine certamine reportaret. Quod ubi mihi est nunciatum,
ingemui tantam nobis inesse negligentiam, ut nec ueritatem possimus astruere, cum alij ualeant
inculcare pro ueritate mendacium:rogatoq; domino,quoniam nihil nostrum est,ut suis arma sug
gereret, quo eius ignauiæ auferretur opprobrium, Cedo mihi inquam istum magniloquum di
centem: labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Proferam profecto per eū,qui disper
dit linguam magniloquam:ut intelligant domino famulum non æquandum: licet ipsi nouerint Iu
dæi,prophetas ueteres nulla miracula proprijs ædidisse uirtutibus. Deniq; ipse Heliseus cum spi
ritu magistri hæreditatis,uelut insolentior donorum remuneratione uenisset,scindere tamē aquas
nisi sub dei inuocatione non potuit. Sed fateor ipsius hanc quæ proposita est interim fuisse uirtu
tem: ut maior gloria nostræ fidei sit, si tentatorem etiam dum cedimus,opprimamus. Quid ais do
mini blasphemator? Heliseus, inquit, ipse mortuus alium mortuum contactu sui corporis suscita
uit.hoc loco plene,ut in omnibus,domino suo prophetæ uirtus assurgat,quæ in domino Iesu Chri
sto cum sepulchrum eius lapidibus infidelitas uestra muniret, lapidem milites obsiderent, credo
ne resurrectio eius idoneis testibus indigeret. Nam resurrecturum si uolebatis credere, noueratis. Subito enim ille infernis terræ cardinibus concussis, cum stupore militum & ruina saxorum,
non alium aliquem,sed se suscitauit in lucem.Helisei hæc propria dona si fuissent, sibi dare maluis
set:nec præstare alij poterat,quo indigeret sibi.Deniq; hoc maius esse uestri etiam prodiderunt ma
iores,dum dominum in cruce deriderent,dicentes: Alios saluos fecit, seipsum saluum faciat, de
scendat de cruce,& credimus ei:uestrorum ergo sententia uincimus. Vestri promiserunt se credi
turos esse,si præstitisset sibi,quod alijs præstare consueuisset. Cur non creditis, quod esse præstan
tius non negatis? Nemo certe hanc habuit potestatem.Deniq; & dominus dicit de anima sua: Po
testatem habeo ponendi eam,& potestatem habeo resumendi eam. Recense superbas maiorum
tuorum imagines,& patriarcharum retexe uirtutes,& inueni quis talem habuit potestatem. Quare non ei credam,quod possit liberare animam meam,qui potuit & suam? Plura dicturo, suggessit
recordatio,uolumen crescere: & ideo cursum huius quæstionis esse reuocandum:quoniam adhuc
prior illa aestat in ianuis:cui æque sua spatia, & si habenis restrictioribus,tamē adhuc illibata debē
tur.Et uere non fuerunt necessario in hac parte multa dicenda,ne et ille creseeret:si tamē magnum

protulisse

A protulisse aliquid putaret se, quod quæreret prolixa disputatione uictoriam:cuius nō sapientiam,
qūæ nulla in eo erat, sed superbiam, quæ abundabat infregimus. Repudiato uero isto Israelita, uel
ne pugnam se fecisse gloriaretur:quandoquidem quæ diximus, ad instructionē nostrorum potius
quàm ad illorum certamen conflictumq; protulimus, qui nec tunc uult credere cum uincitur: ne
aut sanctum canibus impudenter dedisse, aut margaritas porcis sparsisse iudicemur, reuertendum est illuc,unde ad istū locum penè præcisis sensuum tramitibus deuiaui: & oues domus Israel
diligentius circumeundę sunt:quoniam si charitas dei in nobis est, quis infirmatur, & ego nō infir
mor? quis scandalizatur,& ego non uror? docendiq; magis sunt, ne usq; ad blasphemias loquantur,si forte aut non teneant,aut non intelligant prophetata. Quærunt an diuina uirtus sit, quæ nūc
cœpit in martyribus apparere.Cuius legis homines hoc requirunt? Nempe Christianæ:quæ sic est
prophetationibus instructa, ut nihil tam nouum, tam inopinatū nostris temporibus possit ingrue
re,quod fides aut admiretur electior,aut blasphemet infirmior. Omnia usque ad dominum, prophetæ ueteres prædixerunt. Omnia post dominum quæ deerant, Apostoli prophetarunt: beato
Paulo per libertatem sancti spiritus non tacente,qui ait:Ex parte scimus & ex parte prophetamus:
non quod omnia nesciat,aut omnia non prophetet,in quo præsertim loquitur Christus: sed ex par
te de toto prophetat,& ex parte de toto scit.Prophetat nobis, id quod scit illius tēporis esse, quod
futurum erat. Quod uero prophetat, uenturæ utiq; prophetizat ætati. Prophetat autem totum,
etsi prophetat ex parte. Hæc enim prophetat,quorum apertione pars eius tēporis,quæ usq; ad fi
nem supereſt,indigebat.Ex parte ergo prophetat, quoniam iam ex parte fuerat prophetatum:& i
deo propheta sciebat uentura quæ prophetabat. Cuius prophetiæ particulas plenitudo (ut ipse
dixit) tēporis aboleuit,hoc modo:Cum uenerit quod perfectū est,quod ex parte est destruetur:sci
licet cum in conclusione mundi,nec scientia maior,nec prophetia ulterius sit quærēda Deniq; in
telligentiæ istius uirtutem,ut apertius demonstraret,subiunxit: Videmus nunc per speculū in æni
gmate: tunc aūt facie ad faciē.Per figuram interim sunt uniuersa, & quibusdā imaginum lineis ob
umbrata,ut infirmitas carnis uostræ,terrenaq; substantia, magis se ad spiritualium extenderet ueri
tatem,ut ea illi desiderium pulchritudinis suæ etiam per speculum tenuiter ostensa faceret: quātaq;
ipsa esset in sua substantia nos doceret,cum tam admirabilis etiam in repercussis luce sua ænigmatibus appareret:& ideo nunc per speculum pollicita conspicimus:non tamen propter uirtutū me
B rita possidemus,& ostensa adhuc miramur, non tradita tenemus. Tunc uero prophetia scientiaq;
cessabunt,cum in ipsam promissionum omnium uirtutem,quæ promittebatur erit ingressus.Hinc
etiam prophetia semper obscura est,quod alio tempore canitur, alio cernitur. Quod dicitur, dum
non uidetur, quasi non prædictum non creditur.Deniq; Esaias cum redemptionem nostram tan
to ante in uirginis utero meruisset agnoscere,eamq; uelut iam præsentem populo demōstraret, di
cens: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel: præsentem &
futuram infidelium Israelitarum turbauit ætatem. Nam & illi ueteres prophetam suum, quoniam
non uiderent quod ostendit,interemerunt: & hi prophetatum sibi, quoniam prophetiam non re
ceperunt,occiderunt.Quod nobis etiam ut non in dei martyres accidat, præcauendum est, si eos
quos prior ætas insequuta est,nostra blasphemet.Et quoniam (ut diximus)quod prædictum fue
rat,uenit:uenturum nihil est,quod non fuerit ante prædictum: domino ipso sic dicente: Ecce præ
dixi uobis omnia. Videamus potius si hæc aliquando maiorum auribus probantur infusa,quæ mo
do nostris oculis tanquam impleta finguntur. Videamus si hęc omnia operatur unus atq; idem spi
ritus.Si denique nec angelus de cœlo euangelizet, præterquam euangelizatum est nobis: licet
ipsæ quæ fiunt uirtutes domini per dæmonum tormenta testentur, quando Satanas non deiciat
Satanam:quia uniformitas nequitiæ,indiuisa naturaliter societate cōstata,similitudinis accessione
non detrimentum sui metuat,sed capiat augmentum. Nam & multos in unius formam legionis
prauitatis spiritus & iniquitatis uiperinæ confederatio conglobauerat: nec sibi oberat multitu
do,quæ sicut acquirebat miseram sociata infirmitate uirtutem,ita formidabat incurrere diuisa per
mixtione inanis substantiæ uacuitatem. Sed hac parte interim argumentationis omissa, sicut pro
posuimus,ea quæ in ecclesijs domini, sanctorumq; cœmeterijs admiramur, credenda esse diuini
tus fieri,si prophetata fuerint comprobemus. Atq; in hac tam dura difficilique materia, nec ab ali
quo antea pertractata, dominum consulere deberemus:si cessante merito, repudiari non timere
mus præ audacia: quoniam quæ ipsius sunt, nemo extra ipsum poterit explicare. Etenim mirum
unde miseris tanta fiducia,unde est interpellandi dominum familiaritas tam amica, ut in hanc uo
cem audeamus erumpere:Osculetur me osculo oris sui? Quis tātum cōcepit optatum? Quis tam
grandia uota,sui æstimator negligens suspirauit:ut ipsius os cominus concupiscat attingere? Atq;
uel utinam nos eorum dignetur osculo, quos ipse dignatus est oscularī:ut in secundis postremi ter
tijq; sistentes, de eorum labijs aliquam ex parte scientiam trahere mereamur, qui totam sapien
tiæ plenitudinem de domini ipsius ore didicerunt. Quanquam etsi magnorum meritorum priui
legijs fulciremur, posita erunt in exemplis uelut alta quædam repetita fundamina uerecundiæ:

ne quid indecens & inordinata præsumptio leuitatis auderet. Quidnã electius beato Petro? quid ad spem erectius? quid liberius in fide, quem oris sui osculo dominus se osculaturum esse promisit, dicens: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et illud: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Tamen hic põdere se quodam pudoris incuruans, fiduciam quam elatior habebat ex merito, uere cundior ad interroganda submittit: cum in cœna domini, nõ per se quis dominum esset traditurus inquirit, humiliterq; pudibundus osculum domini ore petit alieno: quod illi etsi apud dominum fiducia erat, ut subinde etiam homini inconcessa præsumeret: ut ibi, cum per maria gradientẽ dominum audet poscere, ut ipsum pariter solidata sub uestigijs aquarum terga sustentent: aliquid sibi diffidentior, sed consultior nobis, quibus suo actu imitabiles formas tanquam in speculo collocabat. Si per legatum præscientiã domini cautus explorat: quid hac instructione dignius? Quid hac consulendi arte subtilius? Quod nos facere debemus, quibus cum fiducia nullius sit meriti, debet esse saltẽ pudor exemplí: imitantes uel in hac parte beatum Petrum, qui non solum qua humilitate, uerumetiam per quæ ad desiderata peruenire possumus, ostendit. Ab illo absolutionem quæstionis quem ipse non erubuit interrogare, quæramus. Ab illo inquam, qui in ipso domini pectore, huius familiaris sacerdos intrauit: & ideo solus uidit in principio uerbum, quãdo illi uelut exterior sacrosancti templi ara, sic interior metienda cõmittitur. Ipse nos de eo libro, quem septẽ signaculis clausum fleuit, reseratumq; lætatus est, non per aliquẽ pseudothyrum, sed per patentes ianuas in suum pectus ueritatis inducat. Atqui ne dum consulitur, immoremur, prœuenit inquirentes, etiam præscientiæ compendio: quod trepidum aliquando nostris mentibus futurũ cernebat, illuminat. Reddit enim uelut percunctatus responsa de Pathmos. De eo utiq; loco ubi cœlorum secreta, præclusa Cæsari non alienus intrauit, & angelorum sacramenta pulsus ab hominum conuersatione cognouit. Ait enim: Vidi sub ara dei animas occisorum martyrum propter uerbum dei, & testimonium Iesu, quod habebant: & datæ sunt illis singulæ stolæ, & clamauerunt uoce magna, dicentes: Vsque quo domine sanctus & uerus non uindicas sanguinem nostrum ab his qui in terris habitant? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, & dictum est eis, ut requiescant adhuc paruo tempore, donec compleatur numerus conseruorum & fratrum eorum, qui occidentur postea exemplo eorum. O Apocalypsim uere diuinam, & tanto Apostolo merito cõfessionis tempore patefactam, ut magis ad tolerantiam duraretur, cum illi passorum merita monstrarentur. Non ergo errandum est per solia Sibyllarum: quarũ ut paginæ incertis mundi malis spiritibus luctabantur: ita loca uentis huius aeris turbabantur. Ecce euidentissime Apostolus hoc quod habebat, enucleat: & obscurissimæ quæstioni lumen infert. Senserat hæc aliquando dicenda, quæ nunc sinisterior lingua, tanquam oleo mollitis arte sermonibus, in audientium & suum iaculatur interitum. Et propterea uidi, inquit, sub ara dei animas occisorum martyrum. De fide testis nullus ambigit, testimonium uentiletur: intelligentia respõsi nutet, non dicentis autoritas. Ac primum istud est animaduertendum, quod animas occisorũ martyrũ Apostolus testatur se uidisse: ne quis, cũ de muneribus disputare cœperimus, post resurrectionẽ dicat tribuenda martyribus, quæ adhuc animis docentur indulta: præsertim cũ istud astipuletur nobis, quod de mora iudicij conqueruntur: quam resurrecturus utiq;, non qui iam resurrexit, accusat: quoniam aliud est poscere ut teneas, aliud iam tenere. Stolæ aũt martyrum donantur exercitui: & tanquam tantæ liberalitatis ingratus, magna cœlũ pulsat inuidia de tarditate uindictæ: quia non leui pondere sermonis exprobrat, dicẽdo: Quousq; domine: hoc est dicere, quousq; non uindicas, quos statim uindicare debuisses? Quousq; domine, hoc est dicere: nũquid nos ultra finem differs seculorum? Nam iam ad finem usq; peruentum est, & de nostra ultione nõ loqueris. Quod cum dicunt, mirabiliter subiungunt: Non uindicas sanguinẽ nostrum ab his, qui in terris inhabitant? Ergo non quousq;, si adhuc illi mortales uersanẽ in terris, qui domini famulos fuste, lapide, ungula, flagris, plumbo, ferro, bestijs, igne sunt persequuti. Quousq; enim imputatio est prolixioris ætatis, ut aut quousq;, sit sine fine: sed adhuc persequutores morantur in carne: aut illi uita excesserunt: etiam si in terris habitãt, si quousq; non fallit. Sed nihil falsum profertur à testibus ueritatis. & ideo magis interpretatio, non fides quærẽda est, quæ sub obscura elocutione nõ excluditur, sed uelatur. Cum ergo dicunt: Quousq; domine sanctus & uerus non uindicas sanguinẽ nostrum, ab his qui in terris inhabitãt: non eorũ mortalium sanguinem mortesq; desiderãt, qui in eos quondam aut populari seditione sęuierunt, aut tribunalibus suffulti capitales sententias promulgarunt, quoniam in terris adhuc inhabitant. Nec fas est ut accusentur defuncti, qui dũ uiuerent sunt defensi his uerbis: Ne statuas illis domine hoc peccatum: ignorant enim quid faciunt. Quod si inter passionum tormenta, & amaros mortis dolores, tam pie quilibet, pro iniustis, pro impijs, pro cruentis, pro blasphemantibus supplicarunt: si eo denique tempore, quo ipse angustiarum sensus extrema patientium poterat excitare ad maledictum, precatio pro homine fusa est: quis non intelligit, non mentes martyrum, sed persecutorum personas fuisse notatas: eosq; appeti, quos in terris adhuc

inhabitare

inhabitare credendũ est illo tempore: quos quidem ignorantia nõ defendit: non eos, qui in terris habitare iam per conditionem naturalis substantiæ desierũt, & olim ab ipsis martyribus sub ignoratione sunt excusati? Qui isti sunt nõ ignoramus. Spirituales sine dubio nequitię & tenebrarũ potestates, quæ & in terris adhuc inhabitant, & nõ cum ignorantia in dei famulos peccauerũt. Nam cum ipsi domino dixerint: Quid ueneisti ante tempus torquere nos: quomodo eius famulos nescierunt, quos nec persecuti essent, si eius famulos ignorassent? Ergo cũ persequuti sunt, scierũt quos per tormenta à domino suo detrahere conabantur. Ac inde cum beati martyres pro hominib. intercedunt, eosq; ignorantiæ excusatione defendunt: sequitur ut scientes teneanẽ in crimine, quicq; ipsas ignorantiæ tenebras hominib. suffuderunt: quorũ furor etiam impietates excusat humanas: quos non alios dicere poterimus, quàm qui etiam suis non amici sunt, dum eis non permittũt esse quod bonum est: etiam dei famulis inimici sunt, dum eos quod bonũ nesciunt, persequunt. Post harum sanctarum animarũ querelam, sequentia uideamus. Et datæ sunt, ait, eis singulæ stolæ albæ. Quid hoc est quod iterum uestiuntur? Nam prius ut scriptum est, à deo uestes sunt consequuti, & nunc indumentis gemina liberalitate donantur. Quæ utiq; uestimenta cũ spiritualia sint, nõ possumus uereri, ne illa quæ prius data sunt, extra uideantur: nec sane querela generata est. Igitur quoniam diuersitas ipsorũ & significatio uestium, nõ sine mysterio est: intelligere debemus donorũ uarietates, & operationum diuitias: quoniam omnia subministrat unus atq; idem spiritus. Accipiũt ergo uestes prius, ubi per confessionem corpora posuerunt: credo ut uestiti, non nudi inuenirentur. Rursus accipiunt alia uestimenta post interpellationem, imò post immutationem tam longæ patientiæ sustinentiæq;. Quæ utiq; cum accipiunt, quis non intelligit ut noua illos ueste, ita uirtute perfusos, qua nunc emicant & apparent? Quod si aliud postulassent, aliud accepissent, aut dona respuerent, aut amplius quærerent irrisi. At cum nec irridere illos dei sit quibus magna promisit, & hi post secundam munificentiam non querantur, dubitamus ne ad consolationem querelarum eam speciem pertinere, quæ uindictam postulantibus est donata? At si ad consolationem, quæ maior cõsolatio poterit inueniri hac potestate qua dæmones, id est, suos persequunt inimicos? Nam si stolas istas ad speciem nostrarũ uestium conferamus: alias quoq; aliquas, ne in his reponendis egeant, inquiramus. Sed hoc ridiculum est, quod statim occurrit, quia à uera & necessaria interpretatione discedit. De uindictæ mora generata est querela. In finem utiq; temporum, id est nostrorũ, in nos eũ fines seculorum deuenerunt, ut mora credatur, ad hanc diluendam stolis animæ uestiuntur: ne omnino nudæ sine maiori protectione putarentur. Alia eũ ratio animarum est corpore expoliatarum, alia hominũ adhuc in carne uiuentium. Nobis ouium uellera & operatio mulieris, indumenta procurant: illis faciunt merita uestimentum. Cum ergo post querelam martyrum, animæ stolis amiciuntur, diuina protectione donantur, qua se superuestiri etiam ille uas electionis optabat: quam uestem Adam cum amisisset, etiã in paradiso nudus inuentus est. Denicq; indicat operatio quid stolas intelligere debeamus. Si postulasse uindictam martyres credimus, ergo ad consolationem credimus interim aliquid accepisse. Si propter stolas uelut quasdam uestium largitiones querela sedata est, cur non hæc & prima dona meruerunt? Sed quoniam, ut dixi, uirtutum uarietates, quibus diuinitus præclaræ animæ muniuntur, in stolis sunt designatæ: ideo post secundam munificentiam, iuxta postulationis formam, in eos persecutores, qui in terris inhabitant, quid consequuti uideantur, ostendunt, quid adhuc etiam habituri erunt: dum pari persecutione cõseruos eorum, donec prædestinatus testium numerus impleatur, occident. Hic & istud non ociose est accipiendum, quod inter duo persecutionũ tempora, hæc martyrum uox præcessit: ut designent illos blasphemare, qui eos nostro tempore noui aliquid consequutos fuisse mirantur. Nam & cũ fuisse crudeles persecutiones uideamus, & uenturas credamus: medium ergo istud tempus quo martyres qui præcesserunt remunerantur, hoc nostrum est. Et ideo nunc operantur, non de merito quod semper habuerunt, sed de uirtute quam nuper adepti sunt. Forsitan moueat aliquẽ, quid sit quod expectare iubeantur: si iam ad maturitatem pœnæ iudicium dæmonibus illatura uirtus erupit, resurrectionem ut sustineant admonentur. Cæterũ hæc illis gloria & in Dauid carminib. fuerat promissa his uerbis: Lætabuntur in cubilibus suis. Dum sepulti sunt, utiq; lætabuntur. Cubilia posuit pro sepulchris, de quibus & resurrecturi sunt, cũ uoce archangeli & tuba dei fuerint excitati. Cubilia ergo uere dicuntur, in quibus nunc quiescunt. Et si lætabũtur in cubilibus suis, prius hoc futurum erat, nempe cũ surgerent de quiete, surgerent de sepulchris. Quod adeo impletum est, ut in cubilibus suis illos sine dubitatione gaudere uideamus. Nã quæ alia talis gratulatio animas illorũ poterit intrare, cũ cum ante ipsa cubilia, id est ut diximus sepulchra sanctorum, ibi eos inimici sui quos se quondam occidisse credebant, nunc & uiuere, & ulcisci se non sine tormentorum acerbitate profitentur? Hoc illis stolæ istæ, quas iterauit specialis largitio contulerunt, per eas & qui non nominabantur implorantur, & qui nesciebantur, celebrantur: & qui non uidebantur, apparent. Has stolas, ut legimus, hucusque non habuerunt, sed nunc habere cœperunt. In hac forma mulier illa in Solomone laudatur, quæ duplices uestes facit uiro suo: unã in patiẽtia passionis:

alteram in uirtute uindictę. sic nobis legere sanctum atq; pium est: aliàs nec loqui debemus, ne uel C
infidelitas nostra, uel ignorantia in tenebras gentilitatis blasphema disputatione descendat: quum
prophetia ex eo præcesserit, ut uenturis lumen inferret. Nunc supereſt, ut credenda sint diuinitus
fieri quæ probauimus & promissa: nec tantũ promissa, quantum & postulata. Quod si & postulata
sunt, & non alijs q̃ poscentibus attributa, quid mirum est si aut quod postulauerant, aut quod gau
dent se antè accepisse, non occultant. Exigunt pœnas ab his qui inhabitãt in terris: quos accusatio
comprehendit, hos uirtus impugnat. Ipsi enim inhabitãt in terris, qui possident mentes hominum
terrena possidentiũ: quos cũ martyres ad martyria deposcũt, etiã pro his quos possederant depre-
cantur. Denicq; & ipsa mirabilia sua sic agũt, ut eos à terrena habitatione, id est, ab obsessis terrenis
hominibus excludant. An calumniamur cur dæmones torqueantur, & fauemus inimicis? Marty-
res contra ipsos inuidiosa penè indignatione insurgũt, & sustineri illos tanto seculorũ spacio con-
querunt̃, & nos fingimus nos mirari quid istud sit, quasi non debeant uel nostro tempore soluere,
quod ab Adam merent̃? Quod aũt istud miraculum Mediolani uidetur primũ exortum, uel bono
Ambrosio proprie præ cæteris fuisse concessum, quis non uidet nostrã fidem propter Arianorum
perfidiam diuinis testimonijs approbatam? Namq; cum in Italia catholica fides intolerabilem ty-
rannidem sub Auxentio sustinuisset: tandem donante domino libertatem ueterem, & iam eo tem
pore quo prædicto Ambrosius substitutus est, respirauit: huic tamen ipsi in aduersariorum confu-
sionem & nostram spem scilicet, omnis cœlestium gloria, omnes etiam martyres consensere, qui
cum iam pridem apparendi haberẽt tempus, hominem cui se proderent, inquirebant: illum certe,
cui sub ea fide reuelarentur, qua martyria fecissent. Sic donatũ est Ambrosio, quod Auxentio de-
negatum est: quoniam quæ Auxẽtius blasphemabat, Ambrosius prædicabat. Sed cum hæc uirtus
martyrum per omnes prouincias sit itura (omnibus enim, nõ Ambrosio soli sine personarum acce
ptione donanda est) necessario tamẽ primum in Italia processit, cui infidelitas Ariana fuerat domi
nata. Quoniam signa non fidelibus, sed infidelibus donata sunt. Nam à domino qui signum postu
lant, infideles sunt: scribæ postulant, pharisæi postulant: Apostoli tacent, & credunt, & sequuntur.
Et propterea non mirandum quod diuina uirtus operatur per sepulchra sanctorũ, quod nec his re
medijs potuit hæretica mẽs curari, ut uel tandem episcopũ eum sequeretur, cui cõmunicare etiam
martyres ipsa reuelatione suarum uirtutum dignatione uidissent. Nunc ad meditationem perfecti
hominis redeamus: ex quâ cumulus iste prius quàm mẽsura illius expleret̃, excreuit. Et hæc dispu- D
tatio est ipsarum meditationum, de quibus Dauid dicit, quoniam beatus qui in lege domini medi
tabitur die ac nocte. Et sanè difficile est, syluam legis ingresso, singularum quæstionum materiam
segregare: cum altera alteram ueluti ramulis quibusdam, ita societate præceptionis attingat: ut sine
alterius inchoatione, cœpta non ualeat explicari. Ecce hæc ipsa, hominem illum nostrum nosse
quàm pulchrũ est, solum in talibus non stupere, cum reliquis solum quasi quibusdam fortuitis non
moueri: distinguere operationum species. Et quia & ipsi dæmones operantur, intelligere naturas
quæ uera sint, quæ falsa, quæ nouisse, est non decipi, non errare, non inimico assignare quæ dei
sunt, nec deo adiudicare quæ sunt dæmonum, scire tempora, signa cognoscere, habere domini co-
gnitam uoluntatem: & alia dei mirabilia cum gratiarum actione uenerari, alia cum digna execra-
tione uitare. Talem uirũ etiam seculi homines laudauere, dicente Virgilio: Felix qui potuit rerum
cognoscere causas. Bona sententia, si ad eam suo itinere uenisset: ut appareat illum ignorasse quod
laudat, primis omissis quæ sunt secunda celebrauit. Nam & ordine præpostero etiam sapientis uer
tit officium, dum non rerum causæ, sed rerum creator inquirendus est, per quem ad causas rerum,
si ipsum didicerimus, intrabimus. Cæterum illo omisso, causas rerum qualiter cognitas habere po
terimus, cum quis prius hæc fecerit, deinde quare fecerit, sit inquirendum? Verum reperto rerum
autore, rerum quoq; inuenimus & causas. Quod iste usqueadeo non uidit, ut principalem locum
hunc, quo rerum causas potuisset agnoscere, prædicaret, secundum quod subiungit, qui deos tan
quam minus opus exequens adoraſſet: ut quiuis agnoscat eos creatores rerum nõ fuisse, à quibus
cognitio rerum, quasi aliena disiungitur: nec coli oportere, si hæc quæ laudantur, ut prima præsta-
re non possunt. Nesciunt autem ea, quorum opifices non fuerunt. Denicq; & inuentione illorum
dijs suis detracta, humano eam assignat ingenio: illis scilicet qui sapientia excellunt, quod idola
non colunt. ut iam dijs eorum homo sit potentior, si ad hæc quæ dij ipsorum ignorant, altiori cogi
tatione peruenerit. Ab his autem deos præcipit coli, qui plene præ stultitia rerum causas non que-
ant inuenire: quorumq; præcordia, ut ipsius uerbis utar, frigidus sanguis includit. Adhuc homo
noster & deum colere principalem scit esse sapientiam, & rerum causas compertas habet: nõ quæ
rit ex Syracusia ratione seculi sapientis eminere: sed illo docente quem colit, quem antè inquisiuit
quàm rerum causas: quoniam res ipsas rerum conditor antecedit: qui illum monuit, quæ quibus
essent uentura temporibus. Cuius dispositionem, sine ipso qui disposuit, nullus agnouit: quoniam
nemo scit quæ dei sunt, nisi spiritus dei. Nos uero ut Apostolus ait: Non spiritum huius mundi ac-
cepimus, sed spiritum qui ex deo est: & ideo quæ ipsius sunt, nõ edocti humanæ sapientiæ uerbis,
sed

A sed spiritu dei, & eius superfusa nobis dignatione callemus. Hæc est illa stultitia seculariũ, hæc sa-
pientia uocatorum, cogitare semper in corde: Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit
mihi? ipsum habere semper in ore, quoniam uerbum est: esurire eum, quoniam panis est. Ipsius spi
ritu etiam ebrios mente excedere, quia calix est noui testamenti, & uinũ de uinea, quam de Ægy-
pto ante transtulerat, quæ uinea populus Israel fuit: quorũ patres, ex quibus dominus Iesus Chri-
stus secundum carnem processit. Illum loqui omni tempore: quoniam linguas nobis nouas, spiri-
tus eius aduexit. Quæ sunt autẽ istæ linguæ nouæ, nisi istæ, in seculo esse, & sermonẽ de seculo non
habere: alijs linguis loqui populo, quam loqui populus secum ipse cõsueuit? Præterea & istud est
loqui alijs linguis, deũ confiteri unũ, ab eo qui plures deos solitus erat cõfiteri: & ipsum in nostra
fide, nouis linguis unũ loqui & profiteri, & credere trinitatem. Illum quoq; amare, quia interpel-
lat pro nobis: metuere, quia pater omne iudicium dedit filio. Illum momẽtis omnibus adorare, ab
illo petere necessaria nobis & ipsi placita: qui peti se uult, adeo ut poscenti uerba hæc demõstret.
Qui quod est nouum inter nos, solus petentes se amat. Qui etiam solus, quod mirabile est, irascit̃,
nisi petatur. Infidelitas enim est, nihil præsumpsisse de deo. Nihil illum credit posse, qui quod iudi-
cat posse, nõ poscit. Hæc est illa fili dilectissime angusta uia, hoc illud acus foramen, per quod non
introeunt sarcinati, aut animalia ponderibus attributa. Quoniam angusti & pusilli aditus, non so-
lum informia hæc cum oneribus iumenta non capiunt: uerum etiam ipsum nostrorum oculorũ, si
multimodis distrahatur, frustrantur obtutum. Vnde & dominus per prophetam ait: Vacate & ui
dete: & quando erit ut possit intrari, quod per occupationes seculi necdum cœptum est inueniri.
Impleuimus diuisionib. suis propositas quæstiones, exteriorem hominẽ interioremq; monstrãdo,
cum uitam quæ sit sancta, & in quo actu posita, quo studio teneatur, qua substantia uegetetur, o-
stendimus: totumq; cursum eius breuiter, licet saltibus potius si dici potest q̃ passibus, pro festina-
tione ad finem usq; perduximus. Nunc quare non ab hominibus etiam istius mundi uidetur: accipe rationem: quandoquidem te mea uerbositas delectat, quam negligentius iudicas, dum attẽdis
studiosius ad diuina. Cum ille qui primus nobis mortis semen inuexit, mundum istum, id est, pas-
sionem hominis, uicto sibi homine subiugasset, regnumq; illius ipso rege iam capto, sub pedibus
suis & ditione cepisset: eaq; omnia quæ in mundo sunt, uelut suis peculijs, & uictoriæ suæ manu-
bijs uteretur: ne quando homo amissam sapientiam, aut debitum sibi uitæ quæreret testamentũ,
B sic cunctis fucis suæ artis infecit, ut & stulticiam sapientiæ colore ueſtiret, & mortem mentitæ uitę
lenocinijs obumbraret: ut mala nõ fugerẽt, qui nõ cernerent opposita meliora. Denicq; ex illo tem
pore sic passim humanũ genus graditur: stultitia pro sapientia habetur, dicente psalmista: Quo-
niam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicit̃. Tunc uita putatur esse quæ
mors est: & sub specie boni mala decipiunt, cum ad intelligentiæ fraudem, dolo bonorum omniũ
uirtus operitur. Nam diuitiæ non sequuturæ post hominis mortem amantur. Honor fascium qui
per successorem exolescat, ambitur: iniuriam secisse uirtutis est: aliena possidere, potentiæ est: in-
nocentem circumuenire, astutiæ est: non Christum sapere, sapientię est: prophetam horrere, elo-
quentiæ est: sic plena sunt omnia erroribus, sic infusa per hominum mentes caligine, alium alio in-
cursante mundus inuoluitur: & ad hoc usq; ueritas obscuratur, ut in mortis gremio iacuisse beati-
tudo dicatur. Quod ubi ille deus, nos semper cogitans & nostra, uidit per sapientiam mundi, qua
sibi mundus collusor interpolatores inuenerat, suam sapientiã fuisse desertam: placuit etiã ei econ
trario aduersus astutiam ueteratoris, sapientiæ suæ diuitijs innumerabilibus uti, & scientiæ altitu-
dinem, quam nullus poterit inuestigare sicuti est, & suam sapientiam stultitia uelare, & uitam suã
mortis quadam obscuritate cælare: ut ad sapientiam peruenire non posset, qui in hoc seculo opi-
nionem stultitiæ fugisset: & ad uitam eius non accederet, qui non contemptum mortis habuisset.
Nanq; sic filium saluatorem nostrum misit in hominem, id est, sapientiam suam carne ueſtiuit,
quod stultum est: uitam suam pati crucem fecit, quod mors est. Sic aduersis aduersa destruxit, &
per dissimiles ante secula operationes ingenijs artificis illius machinas elisit, ut partibus quibus-
dam salutaribus ueſtigijs licet impressa, mortifera illius stigmata delerentur. Sed hoc studium nisi
concupierimus, quoniam quod stultum est dei, sapientius est hominibus, sapientiam eius non te-
nebimus. Hanc mortem quod crux est, nisi amauerimus, quoniam quod infirmum est dei, fortius
est hominibus, uitam eius non poterimus intrare. Quid igitur sequitur: nisi ut relicta seculi & sa-
pientia & uita, & stultos nos haberi patiamur, & mori nos cum domino semper optemus: ut in spe
aduentus eius, qui utriusq; rei erit reuelatio, partem aliquam habere mereamur? Tunc enim scis-
sis omnibus uelamentis, talia qualia sunt singula, cuncta cernentur: id est, & stultricia mundialis fal
sæ sapientiæ inuolucris denudata sistetur, & mors mentitæ beatitudinis deoperta uelamine, inhi-
ante semper ore & patenti in profundum gutture, uitalium inimica prodetur. Tunc & cœlestis
sapientia, quæ seculariter stultitia nominatur interposita, altitudinem scientiæ dei, sine alicuius la
bore elucubrationis intrabit, & uera uita nullis mortis tenebris obscurata lucebit, per dominum
nostrum Iesum Christum, cui est honor in secula seculorũ. Amen. Vides ô fili qua ualetudine la-
borat

borat animus suspecti, qui ista non cogitat. Corpusculo adhibui palpamenta, quod si negligerē, a- C
nima plus ualeret, quæ tunc infirmatur cum exterior roboratur. Sed istam quam dixi animā, mor-
bo stultitiæ uitiatam, orationum tuarum frequētatus sanet, cuius anima seculi intemerata flagitijs
potest alijs subuenire. Non enim æger salutis suæ adhibere potest medelā ægrotatione confossis:
& anhelans altitudinem plagarum, uulneribus non medetur alienis: Sanus qui sit, certe curabit in
firmum, oculatus cæcum per præcipitia ducit. Tu itaq; ut & sapiens domino supplica: ut quod nō
sapui sapiam, & tuis suffragijs uelut quibusdam remedijs me fac sanari. Reprehendat aliquis quod
in tantum delectabili disputatione processerim: ut meritorum meorum respiscentiam non habe-
rem: aut subito augustam Moysi cathedram indignus talium disputator ascēderim. Sed uere amo-
re id egi tuo, non usurpatione mea. Nam ego dictum legeram peccatori, ne domini auderet nar-
rare iustitias per os suum. Quod si contra interdictum pro tua dilectione præsumpsi, in eo tua gra
tia compensare dignabitur: ut literulas quæ ad plenum emendatæ non sunt (sicut ipsis apicibus
quibus exarantur apparet) tam facile ad publicum non perducas: & si ego uerecundus pro me
esse non potui ut debui, uel tua modestia uerecundiæ parcat meæ. Et quia de me habent quod
male scriptæ sunt, de te habeant quod cælentur. Vale, & nos in domino dilige, in quo diligeris
à nobis.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

PRæter quàm quod totus sermonis habitus modis omnibus dissidet à dictione Hieronymia-
na, uel hinc deprehendi poterat ab alio scriptam fuisse, quod in plerisq; codicibus nō erat a-
scriptum nomen eius ad quem fuerit scripta: quod D. Hieronymus nunq; solitus est omittere, nisi
cum est argumentum odiosius, uelut ad matrem & filiam de suspecto conuictu: præsertim quoties
uersatur in argumento declamatorio, in quo studuit exemplum proponere magis q̄ rem narrare
gestam. In cæteris non solum asseribit uocabulum, uerum aliquid laudis admiscet epistolæ. In qui-
busdam ascriptum erat, ad Ctesiphontem.

INSTITVIT AMICVM IN SCIENTIA DIVINAE LEGIS.

PRæsumptionem meam excusare conarer, si me nō & tempus & causa simulq; tuerent & cha-
ritas: & si nunc propria magis uerba q̄ diuina uellem tuis auribus intimare. Accedit insuper
quod exhortatio nostra habet ex simplicitate fiduciam, & ex ueritate uirtutē: quia non de immun
dicia est, neq; de errore, neq; de dolo: hoc planè præmoneo, ne cōtemplatione mediocritatis meę, D
domini uerba despicias, quæ pio affectu tibi nunc ecclesiæ paruulo, ad confouendam infantiæ no-
uitatem lactea interim porriguntur: donec aut per te postmodū, aut per alios eruditus, in uirum per
fectum escis solidioribus roboreris. Ad plenum ergo te scire cupio, quod ex parte nosse te credo:
ob hoc dominū & dei uerbum descendisse de cœlis, ut assumpto naturæ nostræ homine, humanū
genus, quod ab Adam iacebat, erigeretur in Christo: tantumq; nouo homini per obedientiā præ-
staretur salutis, quantū ueteri per inobedientiam perditionis acciderat. Verum quoniam siue obe
dientia siue inobedientia, uocabula illa ut mihi uidetur incorporea sunt, non materiæ corporalis:
& quia incorporalia ex corporalib. generari omnino nō possunt, manifestum est incorporea ex in
corporalibus nasci: & si obedientiam incorporalem, quæ inobedientiæ remedium est, ex in corpo
rali anima gigni ratione probabile est, manifestum est obedientiam ex animi consilio, non ex cor-
poris materia procedere. Qua ratione colligimus uocationē nostrā, iuxta uocantis dignationem,
etiam nostræ uoluntatis stare cōsensu: ita ut lauacrū quod corpus credētis acceperit, animæ magis
beneficio consequat, & utriusq; substantiæ purgationē, quæ in aqua constat & uerbo, merito men
tis debeat afferre. Verum ut ea quæ diximus, manifesta probatione firmemus, euidentia de scrip-
turis exempla ponamus. Scriptū est in Apostolo: Sic Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semet-
ipsum pro ea, ut eam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut exhiberet eam sibi glo
riosam & immaculatam. Per aquam & uerbum mundari dixit ecclesiam. Ecclesia utiq; nos sumus,
si tamen sine uitio & macula, ut præcipitur, uixerimus: corporalia corporalibus, & spiritualia spi-
ritualibus purgantur. Anima uerbo & aqua, corpus aqua solummodo uidetur ablutum. Animæ
intrinsecus pristinis in sordibus & concupiscentijs residenti, Euangelistæ est timenda sententia, di
centis: Pharisæe cæce, mūda prius quod intus est, ut fiat mundū & id quod foris est. Et reuera si cor
pora nostra uasa sunt animarū: tunc erunt uere munda, si intus syncerum habeāt purumq; liquorē.
Cæterum quamuis calix aureus sit, & ornatu gemmarū ac splendore pulcherrimus: si in se uenena
contineat, nonne preciositatem metallorū letalis poculi uirus obfuscat, & micātem specierū nito-
rem uiolabit? Sed ne à proposito longius meæ pollicitationis excedā, præfatiunculæ meæ uerba,
uerbis dominicis probabo: ut hoc quod dico, nō ex humano sensu inuētum, aut ingenio proprio
excogitatū putetur, sed diuinis sententijs uideatur esse constructū. In euangelio Ioannis dñs ad di
scipulos ait: Vos aūt iam mundi estis propter sermonem meum quem audistis: non dixit propter
quod loti estis tantum: sed propter sermonem meum quē audistis, ideoq; mundi estis. Omnes qui-
dem sciebat lotos esse, sed non omnium interiora munda esse probabat: quia inter cæteros erat Iu-
das qui

A das, qui post aquæ purgationem, animi malicia sordebat. Propter quod q̄uis cū alijs lotus ante fu-
isset, immundus tamen domini sententia perhibetur. Cuius exemplo euidenter manifesteq; mon
stratur, illum in ueritate dei gratiam percipere, qui eam eo ordine quo scriptura docuerit cōsequa
tur. Nam si aliquis corporetenus renatum esse se credat per aquam, & uerbo non sit regeneratus
in spiritu, sua salute frustrat: quia cœlestis nouitatis hæc causa est, ut corporis qualitate manēte, ho
mo uetus in nouam animi mutetur uoluntatem. Cæterum quomodo corpus sordidū, si aqua non
est ablutum permanebit immundū: ita anima nisi uerbo fuerit mundata diuino, sordibus uitiorum
corrupta manebit. Ergo si eius cōsilio corpus aqua mundat, qua ratione spernitur quod maius
est, si quod minus est, iam tenet? Stulticia est si ex parte saluari cupit, qui ex toto perijt. Qui cum
integram habeat in potestate salutem, media uelit esse contentus, & contra iura naturæ putet solo
corpore se saluatū, cum possibilius sit, ante resurrectionis tēpus animā sine corpore uiuere, quàm
corpus sine anima stare. Si quis duobus oculis duobusq; laboret pedibus, & utriusq; membri ha
beat in potestate medicinam, & uno pede, uel oculo uno sanato, ab alterius cura uelit medicū pro
hibere, nónne uesanæ mentis, & medici iudicio, & omniū hominū erit sententia condemnandus?
Sed dicit aliquis, si totum ex nostro labore expectatur, ergo gratia nihil præstat. Nolo quisq; igno
rantiæ titulo gratiam dei temere faciat ingratam: ne fidem suam uertat in scandalum, & fiat ei cau-
sa salutis, interitus & perditionis occasio. Cuius rei ratio si cum moderatione quæratur, tūm demū
proficiet ad uitam, quæ per præsumptionem forte præcipitasset ad mortem. Sed gratia quidē gra-
tis peccata dimittit, sed cū consensu & uoluntate credentis. Sicut Philippus eunucho in Actibus
apostolorum probat dicens: Si credis ex toto corde, licet te baptizari. Quo testimonio intelligit,
non minus periculū esse, si baptizetur incredulus, quàm si uere credenti baptismum denegetur.
Credens autem ille est iuxta scripturas, qui ex toto corde crediderit. Et si ex tota cordis arce cre-
dendum est, ut ex credulitatis merito baptismum fidei detur, aqua non sufficit baptizato, quæ cre
dentis animum in corde non attingit. Et ne perclitetur meritū cordis, uerbū quo contingi & mun
dari cor possit, accipiat oportet. Quia si aqua contentus sit ille qui credidisse se dicit, qua membra
extrinsecus diluuntur, & uerbum quo gloriatur anima non requirit: iam non uidebitur ex corde
ut debuit, sed ex corpore credidisse: quod nequaq; fieri posse ratione ulla cōceditur, ut sine senten
B tia mentis, solum corpus peculiarē intelligentiam habere iudicetur. Vnde confidens de pruden-
tia tua, quæ pro benignitate sibi insita, præposterum quicq; fieri, nec alij homini pateretur: rogo ut
ad institutionis plenitudinē, uerbū domini, hoc est euangelium diligentius legas: ex quo scientiā
ampliorē eius quàm credidisti lucis excipias, ut possis in omnibus nosse quid facturus sis. Nam si-
ne diuinæ legis & disciplinæ cœlestis scientia, difficile esse quenq; posse saluari, nō meus, sed di-
uinus sermo probabit. Ait Esaias propheta: Qui non didicerit iusticiam dei, ueritatem non facie.
Item de hoc ipso in libro Sapientiæ: Et quis erit consummatus inter filios hominū? si abfuerit ab
illo sapientia dei, in nihilū computabit. Vani sunt em̄ omnes homines quib. non est scientia legis
dei. Vnde dñs in euangelio ad eos qui aliter q̄ se ueritas habeat, suspicantes erant, respondit: Er-
ratis nescientes scripturas: ostendēs in summa rerū salutariū nebula & tenebris cōstitutos eos, qui
spiritualem lucernam, id est, diuinæ legis scientiam, habere nollent accensam. Quam quidam re-
pellentes, per prophetam à domino repelluntur, sicut scriptum est: Quia tu scientiā repulisti, repel
lam & ego te. Nullo igitur modo passim nos nostro iudicio cōmittamus, ne nobis exclamet Esa-
ias: Væ qui prudētes iunt apud semetipsos, & in conspectu suo periti. Vnde & Paulus apostolus
ait: Si quis sibi uidetur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens: Sapiētia em̄ huius mun-
di, stulticia est apud deum. Propter quod ad regē Tyri dicit, humana sapientia gloriantē, sapientes
enim non erudient te, id est doctrinæ cœlestes, & sapientia dei. Est & sapientia hominū, non ne-
gamus: sed una suader ad uitā, alia impellit ad mortē: quia sapiētia humana quæ stulticia reprehen
ditur, & ab Apostolo spiritu sancto definitur, ianua mortis, & materia æterni interitus approbat,
Sicut scriptū est in propheta: Simul insipiens & stultus peribunt. Insipiens qui dixit in corde suo,
non est deus: & stultus q̄uis deum ore fateatur in actione præsentis uitæ, in perpetuū non prospe-
xit, sicut scriptum est: Melior est puer pauper & sapiens, q̄ rex stultus & senex, qui nescit in poste-
rum prouidere. Bonum est quidem homini sapere, si iuxta scripturas ad hoc sapiat, ut prouiden-
tiam habeat futurorū: mortalitatis statum, per quotidie morientium hominum exitus, & totius se-
culi paulatim per detrimenta labentis ruinam considerans. Cæterū si quis usurpatæ semel intentio
nis ducatur intuitu, & sua se magis q̄ dei uelit gubernari sententia, diuinaq; lege postposita pro-
pria consilia dei consilijs anteponat, hanc prophetæ clamantis timeat uocem: Væ despicientibus
legē domini, timor, fouea & laqueus super eum. Sicut pluuia ualida inutilis est: ita qui relinquunt
legem laudant impietates. Qui aūt diligunt legem, circundāt sibi murū. Beatus uir qui in lege do-
mini die noctuq; meditatur: cuius animus aliud nescit, q̄ sermonis dei eloquia retractare. Quanto
à terrena cogitatione remotior est, tanto deo uicinior & cœlo est, quē nō immerito diuinus sermo
& collaudat, & uere ditiorē diuitibus præfert, dicens: Beatus homo qui inuenit sapientiā. Melius
est enim

est enim eam mercari, quam auri & argẽti thesauros: preciosior est lapidibus preciosis. Item omne C
aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum existimabitur argentum ab illa.
Sed dum in exhortatione sapientiæ diutius immoramur, ne quis fortè existimet nos contra Apostolum, doctorẽ legis præferre factori, suo ordine respõdebimus, oportere prius nosse quid iussum sit, quidue prohibitum, ut scientes utrunq; seruemus. Alioquin ante scientiã mandati impossibile est nosse quid fiat. Temerariũ satis est, si nostræ uoluntatis legẽ nobis putemus posse sufficere, cum etiam Apostolum legamus fuisse sub lege, ipso dicẽte: His qui sine lege erãt, quasi sine lege essem, cum sine lege dei nõ essem, sed in lege Christi essem. Et alibi: Inuicẽ onera uestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui paterna pietate Christi passione redempti sunt, & qui ad hoc redempti sunt, ut redemptoris iura seruantes ad uitam se in cœlo repositam præparẽt: ad quam redempti licer nullo modo peruenire dicantur, nisi ea quæ iubentẽ obsequijs competentibus exequãtur, sicut scriptum est: Si uis ad uitam ingredi, serua præcepta: hoc est, ab omni illicito quo prohiberis, recedas, & ad omne bonum quod iuberis, promptus accedas: ne in pristinis uitiositatis concupiscẽtijs perseuerans, fidem qua credidisti, ueteris peccati alicuius adhuc amore corrumpas, & agnitio dei, quæ per nouam gratiã reuelata est, per delicta uioletur, dicente propheta: Mendaciũ & non fides prævaluit super terram: quia à malis ad mala transierunt, & me non cognouerunt, dicit dominus. Vnde & beatus Apostolus Ioannes paria testatur, dicẽs: Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Et iterum: Omnis qui peccat, non uidet deum, nec cognouit eum. Et peccatũ non in uno tantum mandatorũ genere, sed in utroq; cõsistit. Peccat quidem ille qui impetrata neglexerit, sed plus peccat, qui interdicta nõ seruat. Sacrificia & uota reprobabuntur oblationũ, nisi purus & sanctus fuerit animus offerẽtis: & immaculatã hostiam faciunt indignam præcordia maculata, dicẽte domino: Si offers munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque illic munus tuum, &c. Omni oblatione & hostia preciosior est obtemperantia mandatorũ, dicẽte propheta: Ecce dico, obedientia melior est q̃ uictima, & obauditio quàm adeps arietũ. Et alibi: Initium bonæ uiæ, facere iussa, quæ accepta sunt apud deum magis quàm immolare hostias. Et alibi: Qui conseruat legẽ, multiplicat oblationem. Sacrificiũ salutare est, attẽdere mandatis, & discedere ab omni iniquitate, & propitiationem litare sacrificij super iniustitia. Non nobis blandiri debemus in factis iussorũ, si in prohibitorũ transgressione peccemus, cum transgressionis crimẽ benefactum meriti tollat. Quod non mei sensus assertio, sed utriusq; testamẽti exempla probant: ubi inuenimus etiam dei amicos ob unius contemptus errorem, bonorũ retrofactorum munificentiam perdidisse. Sic Adam cum diabolo facile credidit seducenti, post familiaritatẽ & colloquium dei, unius pomi cupiditate superatus, perdidit paradisum: & quia per transgressionẽ unum habere præsumpsit, multa simul bona amisit. Sic uxor Lot post angelorum obsequia, contra interdictum retro respiciens, in figmentum salis repente mutata est. Sic Samcias eadem die, qua mirabilia fecerat gratia prophetali, à leone deiectus occiditur. Sic infelicissimus Iudas, post electionis meritũ, post lignorũ gloriam, post apostolicã dignitatem, exiguę stipis amore deceptus, cui tribunal promittebatur in cœlo, laqueo captus est in terra. Et ne nobis per alienarum solũmodo rerum fraudulentiã periculum imminere putemus, reminiscamur Ananiam & Sapphirã, nõ de aliena appetita pecunia, sed de sua timide erogata damnatos. Rogo post tot documenta & tot mortes, unde in nobis crescit impunitas delinquẽdi? Quis hic præsumptionis spiritus, qui tantam in animo nostro operatur audaciam, ut cũ sanctos homines de leuibus etiam culpis uideamus esse punitos, & nos quotidie in maioribus & pluribus delinquẽtes, æternos in media damnatione fore credamus. Quanquam leue nunquã sit, deum etiam in exiguo contemnere: qui non tantum ad qualitatẽ peccati respicit, sed ad personæ contemptum. Propter quod homini non solum intendendũ est, quale sit quod iubetur, sed quantus sit ille qui iubet. Excludit hoc loco uulgaris illa sententia, qua mihi, suo iudicio religiosi, & qui sapientes sibimet uidentur, dicere solent: Sufficit nobis ut nõ criminalia peccata & maiora faciamus, facilis est enim omissio minorũ delictorum. Qui dum animali sapiẽtia occupant animas, spiritualem intelligentiam & consuetudinem diuinæ legis ignorant: quæ sæpe peccatum ostendit, quod nobis nõ uidetur esse peccatum: & quæ illic pietatem facit, ubi nos opus impietatis ostendimus. Saul & Iosaphat reges fuerunt populi Israel, & dum misericordiam his quos deus oderat præstiterũt, dei offensam in opere pietatis incurrunt. Econtrario Phinees filijq; Leui, gratiam dei humana cæde, & suorũ parricidio meruerũt. Vides quantum ab humanis sensibus per nostram imperitiam discrepat diuina sententia, ut nobis interdum cœlestis iudicis dispensationem nescientibus, iniusta uideantur, quæ per causarum scientiam iuste satis & recte facta probantur? Rursum ea quæ nostro iudicio bona probant, apud deum plerunq; reproba & ingrata uidentur. Quis hodie patris Abrahæ exemplo, innoxiũ uolens filium trucidare, humano iudicio non crederetur insanus? Econtra quis in tactu arcæ diuinæ imitatus Ozam, hominum sentẽtia damnaretur? Episcopus Ephesiorum, angelus in Apocalypsi nuncupatus, qui causa nominis Christi passionum multarum merita intra conscientiam retinebat, quia in ipsis D
passionibus

A passionibus à primo conuersationis feruore tepuerat cum calorem paululum temperasset, ad pœnitentiam reuocatur, dicente scriptura: Noui opera tua, & patientiã tuam: & quia potes sustinere malos: sed habeo aduersus te pauca, quia charitatem tuam pristinam reliquisti: Memento unde excideris, & age pœnitentiã. Consideremus quantus casus sit temere cõtemnentis, cum tanta ruina esse dicit in negligentia obsequentis: uel quã damnationẽ excepturos credimus esse indeuotos, cũ tãtam reprobationẽ deuotus exceperit? Tepidum discipulũ nõ amat Christus. Qui uult meus discipulus esse, ait, abneget semetipsum sibi, & tollat crucẽ suã & sequaẽ me. Oportet uos per multas tribulationes intrare in regnũ cœlorũ. Beati estis cũ uos maledixerint homines, & persecuti fuerint, & dixerint omne malũ aduersus uos: gaudete & exultate, quia merces uestra multa est in cœlis. Futuræ uitæ gloria, præsentis uitæ incõmodis comparatur. Christianis uexilla crucis sunt delitiæ: trophæa nostræ uitæ nõ pompis, sed miserijs reportantur. In nostra classe uiri fortes opprobria sciunt portare, non munera. Paupertati non nobilitati, futurorũ beatitudo promittitur. Retrahit quidem uerecundia senatorẽ, ne sequatur pauperẽ Christũ, sed audiat à Christo: Qui me confusus fuerit, & mea uerba in generatione hac adultera & peccatrice: & filius hominis cõfundet eum in gloria patris sui cum angelis sanctis. Turpe est inter parentes senatores atq; grãmaticos, schola sticum, pro Christo uoluntaria humilitate defectũ, uerbis simplicib. esse contentũ. Displicet amicis si post ambitiosi habitus cultũ, plebeia & ignobilia indumenta mutentur. Sed si hominib. placere uellem, ait Apostolus, Christi seruus non essem. Et propheta in psalmo: Quoniam deus dissipat ossa eorũ, qui hominib. placent: confusi sunt quoniã deus spreuit eos. Quantũ bona est humana offensio, per quam inuenitur seruitus Christi: tantum pernicioſa est amicitia quæ dei præstat offensam, sicut scriptum est: Qui uoluerit amicus fieri huius mundi, inimicus dei constituetur. Dicat unusquisq; quod uelit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicaui, melius esse confundi coram peccatorib. super terram, q̃ coram angelis sanctis in cœlo, uel ubicunq; iudicium suum dominus uoluerit demonstrare. Esaias uir in sua gẽte nobilissimus, qui socer regis Ezechiæ fuisse refertur, iussu dei depositio cilicio nudus incedit: nec tã ardui præcepti pudore deterritus est, quo minus dei imperiũ sequereẽ: quia nihil honestius esse homini, q̃ creatori suo parere iudicabat. Ioannes quoq; Baptista, nobilis & in carne & in spiritu natus: cilicium à pueritia in habitum, & locustas elegit in cibum: qui nec peccati conscientia, nec paupertatis inopia, ad huius gloriam oneris,
B sed sola futuri seculi beatitudine trahebatur. Apostoli iam sperant, & adhuc stulti & inutiles & tenuis fidei arguuntur. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Inde Paulus oculo mentis futura cõtemplans, dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi: tribulatio an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius? Illos pericula non separant, nos uoluptates. Illi catenas baiulant innocentes, nos aurũ circũferimus crimino-si. Illi in carceribus uincti, nos in triclinijs delicati. Illi in neruo positi deũ puro corde & syncera co si. Illi in carceribus uincti, nos in triclinijs delicati. Illi in neruo positi deũ puro corde & syncera co

à te & audire uolo, quisquis es qui ista proponis, si ipsius dei electio est, cuius est & uocatio, quid C
uoluit plures uocare, qui paucos de pluribus erat electurus? Certe de duobus uocatis illum uis sta
re, quem deus electione statuerit: & illum cõtra cadere, quem deus electionis uirtute nõ muniat.
Quod si ita est, nec bona ad nos pertinent hac ratione, nec mala: & sic erit, ut nec culpa pœnã ha
beat, nec benefacta laudentur. Sed ad hæc respondit Apostolus: Si ita est, quomodo deus iudica
bit hunc mundũ? Deinde si quos dicis electos, solos sanctos existimas, qui uocati sunt, reprobos
dicis: quomodo idem apostolus Paulus in epistolarum suarũ principijs uocatos sanctos uocat, si
cut in frõte codicis ad Romanos loquitur, dicẽs: Omnib. qui sunt Romæ in charitate dei uoca
tis sanctis. Si pro paucis passus est Christus, iustum est ut pauci mandata Christi custodiant. Si aũt
indiscrete omnes qui credimus, sacramentum in baptismo passionis accipimus: si omnes æqualiter
renunciamus diabolo & mundo: si omnibus haud recte uiuentibus gehennæ pœna promittitur: omnes debemus eadem diligentia & cauere prohibita, & explere præcepta. Scimus quidem
multas esse apud patrem in cœlestib. mansiones. Sed mansionũ iustitia iustiores mansiones differre: sicut & stellã stella dixit Apostolus esse clariorẽ. Sed stellã cum stella, non lapidẽ cõparauit: quia
terrenus lapis inter cœlestes stellas esse nõ poterat: sicut nec peccator inter iustos in regno cœlorum. Sed sunt quidam gradus gloriæ inter iustos in cœlo: sicut & inter peccatores gradus pœnæ.
Sed sicut alia, eum qui fratrem fatuũ dixerit, alia eum qui racha, tormenta cruciabunt: ita & in regno, alia Paulũ apostolum, qui ut alios saluos faceret, omnia omnib. factus est: alia eum qui se uix ædificare potuit laicum gloria manebit. Sed utinã consentiã paucos esse, qui dei mãdata custodiãt:
uerum timeo, quia pauci sunt, qui dei credant in ueritate iudicium. Ecce si umbrato repente de
cœlo solis claritas nostris aspectib. denegetur: & productis in nostram humilitatẽ nubibus, pluuię
terris immineãt: si cõmotis ut assolet elemẽtis in rotam sui currus tonitrua concitent: & hinc inde
fulgurũ iacula palpebris terribiliter obiecta coruscent, quanq; in consuetudine ista cõtingant, pauemus, cõtremiscimus, & proni ad terrã deposita superbia ceruices submittimus. Quid faciemus
in illa die miseri: quando reuoluto cœlo cum angelicis uirtutib. igneus dominus totus aduenie
quando cadentibus desuper stellis, sol in tenebras, & in sanguinem luna mutabitur: quãdo mon
tes sicut cera liquescent: quando terra ardebit & arescent flumina & maria siccabuntur: & contra
rerum naturã cõsumpto diuinitus humore, ariditatẽ in aquis ignis operabit: quando peccatores
dicent montib. cadite super nos: & collibus, tegite nos? Quando uocabunt homines mortem, & D
uocata non uenie: quando discrimina uertent in uota, & quod semper oderunt homines, concupiscent: quãdo illud implebit tempus, quod lugubri Hieremias prædicit affectu, dicens: Respexi
in terram: & ecce non erant luminaria. Vidi montes, & ecce erant tremẽtes, & uniuersi colles tur
bati. Intendi acie, & ecce non erat homo: & omnes uolucres cœli pauebant. Vidi & ecce Carme
lus desertus, & omnes ciuitates succẽsæ igni à facie domini, & à facie iræ indignationis eius: & in
terierunt uniuersa. Verũ ne ex suggestione diaboli hæc ad terrorem, nõ ad ueritatẽ dicta crederen
tur: de præteritis futura probantur, quando talia in diluuio, in Sodomis, in Ægypto, in Hierosoly
mis sæpe ob delicta hominũ facta referuntur. Et Apostoli qui hunc horrendũ diem impijs & pec
catoribus præuidere meruerunt, humiles erant mortuos suscitãtes: & nos supra omnes erigimur,
qui peccando quotidie nosmetipsos occidimus, nõ respiciẽtes in nobis flebilẽ infirmamq; natu
ram, quæ nec in aduersis fortis est, nec in prosperis aliquando secura. Si intemperate cibus sump
tus aut immoderate potus acceptus, leuẽ corpori febriculã cõcitarit, deijcimus animũ, affligimur,
suspiramus: nulla cura tũc est seculi, nulla uillarũ: nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro: om
nes calumniæ, omnia lucra in periculis corporis cõquiescunt. Curritur ad medicos, & pro reme
dio carnali promittunt munera, aurũ, argentũ: interdũ etiam mancipia tradunt, & penè totũ patri
monijũ, aut negligit, aut donatur, ut cõsulatur uitæ quandoq; perituræ: & pro æterna salute omnis
admodũ homo negligens est, omnis auarus. illic omnis frugalitas largitoris, animi tenacitate con
stringitur, ubi promptior uoluntas & copiosior largitas deberet operari. Et cũ scriptura dicat: No
lite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: nos sic mundana concupiscimus, sic amamus,
quasi aliquid nascentes intulerimus in seculũ, aut recedẽtes de seculo nobiscũ auferre possimus.
Nemo ad breuitatẽ temporis, nemo ad naturæ respicit cõditionem, nemo considerat, nemo retre
ctat uana esse omnia, quæ aliquo fine clauduntur. Si aũt cõtigerit, ut inter cæteros languidũ uisi
tantes, aut clericus, aut sacerdos, aut etiam laicus dei seruus aduenia, rogatur ut oret: & qui sæpe
pro nihilo contemptus fuerat, nec̃essitatis tempore supplicat, ut precibus suis cõmeatum uitæ lon
gioris obtineat. Sic causa discriminis, quæ uicina timetur, dum despecta eliguntur, & preciosa ui
lescunt, uitæ illius quæ post mortẽ permutatio figuratur: ubi iam & Lazarus pauper recipit in re
quiem: & diues in hac uita pomposus uexari ferẽ in pœnis. Et cum sic dominus, aut sanctorũ mo
tus oraculis, aut creaturæ suæ beneficio, aut medici arte cõferta misericordia restituat sanitatẽ, cito
succedente obliuione, in cõtrarium omnia permutant. Timor in insolentiam, gratia uertit in con
temptum: & quasi nihil unq; incommodi senserimus, aut qui reuocari rursus ad talia nequeamus,
rebellamus

A rebellamus, efferimur, & concessum ad pœnitentiã uitæ spacium negligimus: nec pœnitendo pristina lachrymis peccata diluimus, sed peccata non pœnitẽdo cumulamus. Legamus Esaiã prophetam, & necessariũ Ezechiæ regis aptũ huic causæ quæramus exemplũ: cui morituro anni quindecim ad superiorẽ uitam proprijs fletibus, & prophetæ precibus augentur. Quiq; accepta tanti muneris gratia, non peccatis, non uoluptatibus, non delicijs, sed soli domino indultũ uitæ spaciũ, humilis & sanctus exhibuit. Verũ, quia tibi honorabilis & dilectissime parens, per nouam gratiam omnis lachrymarũ causa detersa est, age, caue, curre, festina. Age ut in spiritualitate proficias. Caue, ne quod accepisti bonũ incautus & negligens custos amittas. Curre, ut non negligas. Festina, ut celerius cõprehendas. Siquidem Paulus iam Christi catenã pro euangelij annunciatione circũferens, nondũ se cõprehendisse dicebat, quamuis hora sexta, hoc est, media ætate domini uineam operaturus, quasi feruidus opifex & fidelis, aliorũ longam dubietatem languidumq; uinceret teporem. Dum tempus habemus seminemus in spiritu, ut messem in spiritualibus colligamus. Nec attendamus ad paleas: quas uentilabrum Christi continuo separabit à tritico, donec qui uenturus est ueniat, & iuxta prophetæ uaticinium discernatur inter iustum & iniustum, & inter seruientem deo & non seruientem. Sicut & alibi dominus dicit. Ecce qui seruiunt mihi epulabũtur: uos uero esurietis. Ecce qui seruiunt mihi lætabuntur, uos autẽ contristabimini. Non uos inertes, uindictæ dies & retributionis inueniat, qui imminens ac uicinus esse, & seculi ruinis undiq; cõcurrentibus, & scripturarũ contestatione probatur. Cõsideremus quod in hac terra hospites sumus, & peregrinorum more pro diebus nouissimis habitamus. Vos enim de hoc mundo non estis, dicitur nobis. Quid ergo in aliena satagimus? quid turbamur? Nemo in deteriori & extranea patria plus eligit possidere, quam in sua. De his tantũ solicitudinẽ habere debemus & curam, quæ nobiscũ transferre possumus. Ambiant terrena gentiles, quibus cœlestia non debentur. Concupiscant præsentia, qui futura non credunt. Christianis diuitiæ & hæreditas, sit diuinitas Christi. Nec enim debent ægre ferre, quasi minus à cæteris habeant, qui autorẽ omniũ perceperũt. Superest ut acceptũ in corde deum honorent obsequijs, operibus colant, sermone semper & cogitatione fateantur: ut in aduentu eius, non cum contumacibus & cõtemptoribus puniantur, sed cum sanctis & deum timentibus coronent. Hoc sanè prudentiã tuam precor, ne me putes hæc superstitionis alicuius persuasione dictasse. Ego te Christianũ uolo esse, non monachũ dici, & uirtutẽ propriæ laudis possidere
B magis quàm nomen alienũ. Quod frustra à Latinis in turba cõmorantibus imponitur, cum à Græcis solitarie uiuentibus legitime deputetur. Accipe ergo fili sermonem nostrum, ea simplicitate & ueritate qua diximus. Quia non quærimus hominũ gloriam, deus testis est, nec ad hoc loquimur, ut humanas amicitias aucupemur, ne nostræ adulationis sermone, & nos & alios decipianius: nec ut nos apud homines aliquid uideamur, sed ut apud deũ homines magna mereantur. De quæstionibus autem tuis, ut pace tua loquar, quia turbulentius proponebas, ego simpliciter respondere nolebam: quia bellanti dexteram pacis dare non poteram, licet etiam præpositerũ forte uideatur, inde aliquid in fine epistolæ retractare. Sed quoniam apud Christianos, non tam ordo quæritur, quàm profectus: pauca quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectẽda: donec de cæteris, quæ ut assolent, te mouent, præsens si iusseris cum præsente, remota omni animositatis cõtentione tractemus. Dixisti enim, ni fallor, hoc iure te mala malis reddere, & cum iurantibus iurare debere: quod aliquando iurauit dominus, aut mala malis restituit. Scio primum non omnia nobis conuenire seruis quæ domino cõueniunt, ne in cõparatione famulorũ, domini uideatur iniuria. Alioquin forsitan reclamare incipiamus: cur non de uirginibus, sed de mulieribus generamus? Aut cur mortui nostri die tertia non resurgunt? Iurauit, scio, sæpe dominus, qui nos iurare prohibuit: nec statim ex hoc temere blasphemare debemus eum, qui alios uetuerit quod ipse faciebat: quia dici nobis potest, iurauit dominus quasi dominus, quem iurare nemo prohibebat: nobis quasi seruis iurare non licet, qui domini nostri lege iurare uetamur. Verũ ne in eius exemplo scandalũ patiamur, ex quo tempore iurare nos noluit, nec ipse iurauit. Et qualiter de iuramẽti causa breui sermone satisfactũ est, ita etiam ad uindictæ negocium hunc eundem sensum facile prospicis posse sufficere: quia aliud nũc tempus gratiæ, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud prophetarũ, dicente domino. Audistis quia dictum est antiquis ne occiderẽt: ego autem perfectiora præcipio, quæ in ordine euangelij digesta suo loco lector inueniet. Ex quo enim filius dei, filius hominis factus est: ex quo uetus fermentum Iudaicæ traditionis, est factum noua conspersio: ex quo agnus non in figura sed in ueritate comeditur: ex quo secundum Apostolum uetera transierunt, & facta sunt omnia noua: ex quo iustum est imaginem terreni hominis deponere, & assumere formam cœlestis: ex eo cõmortui uiuimus, & uirtutibus consurreximus in Christo.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NEpilum quidem Hieronymianæ dictionis habet hæc epistola, nec ullum uestigium pectoris illius. Quanquam uidetur hominis esse pij, nec indiserti. Forsitan Augustini aut Bernardi. Certe cuius cuius est, Hieronymi non esse, clamat ipsa.

Universidad de Biblioteca

C

REis quodammodo uirtutes dei assumens propheta, fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam, unicuique earum propria opera distribuit. Fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cœlum. Audi quippe scripturæ ordinem: Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in prudentia extendit cœlum. Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam, terra es) necessariam habemus fortitudinē dei, quia absq; ea impossibile est nobis id exequi, quod carni repugnat. Cum autem mortificata fuerint membra supra terram, tunc parent spiritus uoluntati. Siquidem iuxta Apostolum: Spiritu gesta carnis mortificantur: dominus autem fecit terram in fortitudine sua. Si autem ad hanc terram uenias, & consideres id quod in Iob scriptum est, iuxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilū: inuenies fortitudinē dei in medietate mundi, terræ libram sustinere. Veniam ergo ad orbem terrarum, qui Græce οἰκουμένη nuncupatur, id est inhabitata. Scio animam inhabitatā, scio desertam. Si enim non habet deum patrem: si nō habet filium dicentem: Ego & pater ueniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus: si nō habet spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est deo patre, quando habet Christum filium & spiritum sanctum. Verum hæc differenter & uarie in scripturis dicuntur: in anima hominis patrem & filium & spiritum sanctum commorari. nam & Dauid in psalmo confessionis tres spiritus postulat, dicens: Spiritu principali confirma me: spiritum rectum innoua in uisceribus meis: spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Qui sunt isti tres spiritus? Principalis spiritus, pater est, rectus spiritus, Christus est: spiritus sanctus, spiritus sanctus est. Hoc in approbationem eius rei diximus, quod habitata, id est, orbis terrarum, in sapientia dei fabricata sit. Sapientia quippe auxiliabitur iusto, super decem ciuitates habenti potestatem. Sapientiā autem & disciplinam qui abiicit, infelix est & uana est spes eius, & labores eius insensati & sine fructu, & inutilia opera eius, ait sapientia, quæ titulo inscribitur Solomonis. Idcirco quanto possumus labore nitamur: ut habitata nostra, sapientia dei erigatur. Cecidit quippe & de sublimi corruit, ueniētibus nobis in locū istum miseriarum. Cecidit habitata nostra, postquam peccauimus, inique fecimus, iniuste egimus, impie gessimus, & post ruinam indiget erectione. Si autem non uis ista sententia adduci, cōmunem totius orbis quæramus ruinam, & post casum eius consequenter deus erigens prædicet. Quicunque est in orbe isto, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, consequenter erigēdus fuit: Nemo quippe sine casu subleuatur. Si autem erectus est, uideamus quæ ruina præcesserit. Omnes corruimus per peccatū in orbe terrarū. Et dominus qui erigit elisos, eleuauit nos iacentes. In Adam omnes morimur: atq; ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, ut in Christo omnes uiuificemur. Igitur duplicem intellectū de orbe tradidimus. Vnum, quomodo singulæ animæ, aut habitatæ sint, aut desertæ: alterum quomodo uniuersus orbis pariter ceciderit. Et in sua prudentia extendit cœlum. Non fortuito prudentia in cœli extensione assumpta est. Inuenies & in prouerbijs dictum: Dominus sapientia fundauit terram, præparauit autem cœlos prudentia. Est ergo aliqua prudentia dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe quæ dei sunt, Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo eius, ipse iusticia, ipse sanctitas & redemptio, ipse (ut ad præsens ueniam) etiam prudentia. Sed cum sit idem in subiacenti, pro uarietate sensuum, diuersis uocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud iusticia. Quando cū sapientia dicitur, disciplinate diuinarum humanarumq; rerum instituit. Quando iusticia, distributor & iudex meritorum significatur. Quando sanctitas, illa uirtus describit, quæ credentes deo, efficit sanctos. Ita ergo & mihi prudentiam eius intellige, cum doctrina est, & demonstratio bonarum aut malarū rerum, siue neutrarum: atq; in hunc modum extendisse nunc dicitur cœlum in prudentia sua. Quomodo autem extendatur cœlum, extendente id prudentia, audi: quoniam non extendit uerba nō attendentis. Asserit quippe extensionem quandam esse uerborū similiter, ut nunc dicitur cœli: iuxta illud quod in alio loco scriptum est: Qui extendit cœlum ut pellem. Extēditur aūt & anima nostra, quæ prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientiæ dei. Verum ut ad propositum reuertamur, diximus de eo, quod prudentia cœlum factum sit: & nunc affirmamus eos, qui cœlestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatorem dicitur: Terra es & in terram ibis: quare nō dicatur ad iustum, cuius est regnum cœlorum: cœlū es, & in cœlum ibis? Aut si propter χοϊκόν, id est, terreum, dicitur ei qui portat imaginem, χῦ ἐ, id est, terra es, & in terram ibis: cur propter cœlestem, ei qui imaginem cœlestis portat, non conuenit dici: Cœlum es, & in cœlum ibis? Vnusquisq; autē nostrum, aut cœlestia facta habet, aut terrena. Si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram deducunt eum, qui thesaurizat ea in terra, & non cœlo. Rursumq; hæc quæ iuxta uirtutem gesta sunt, thesaurizatorem suum appropinquantem sibi ad cœlorum regiones subuehunt. Et eduxit nubes ab extremo terræ. Istiusmodi disputatio in psalmo nuper incidit, & dictum est à nobis, quomodo deus eduxerit nubes ab extremo terræ: quod quidem nunc cogimur rursum tractare, ut hi qui audierunt, plenissime eorū quæ sciunt reminiscantur: & hi qui aut nō interfuerūt, aut obliti sunt, contextum sermonis agnoscant, quem tūc prout ualuimus exhibuimus. Diximus autem sanctos esse

nubes

A nubes. Etenim hoc quod scriptū est: Veritas tua usq; ad nubes: nō potest referri ad inanimales nubes, sed ueritas dei usq; ad illas nubes est, quæ audiūt mandatū domini, & nouerūt quò pluuias deferant, & à quibus eas suspendant. De his nubibus dictum est: Et mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. De his em̄ quæ ex densato aere cōstare dicuntur, si nō fuerit pluuia nō præcipit dominus ne pluant super uineam, aut super quancunq; regionem, imbrem, sed omnino non apparent, ut in tertio Regum libro legimus, quādo in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, & postea iuxta prophetiam Heliæ futuræ pluuiæ signū in uestigio hominis ostensum est, atq; ita post nubem cōglobatam, imber descendit ad terras. Istis uero quasi subsistentib. nebulis, iuberur pluuiam continere, cū indigna fuerit anima imbre cœlesti, & dicitur: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Itaq; unusquisq; sanctorū nubes est. Moyses nubes erat, & quasi nubes loquebatur: Attendite cœli quæ loquar, & audiat terra sermones ex ore meo. Expectentur ut pluuia uerba mea, & descendant ut ros eloquia mea. Si non fuisset nubes, nunquā dixisset: Expectentur ut pluuia uerba mea, & descendāt ut ros eloquia mea. Quasi nubes dicebat, ut imber super gramen, & pruina super fœnum, quia nomen domini inuocaui. Similiter & Esaias, ut nubes loquebatur: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quia dominus locutus est. Et quia nubes ipse erat, & sciebat alias nubes comprophetantes sibi, ideo uaticinans aiebat: Mādabo nubibus ne pluant super eam imbrem. Si autem iam didicimus qui sint nubes, uideamus quomodo deus educat nubes ab extremo terræ. Ait saluator: Qui uult in uobis esse primus, sit omniū nouissimus. Seruauit hoc mandatum Paulus, & fuit nouissimus in hoc mūdo, dicens: Puto enim deus nos apostolos nouissimos ostendit, quasi mortificatos: quia spectaculū facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Si quis ergo sanctus custodiens præceptū domini saluatoris, factus fuerit in hac uita nouissimus, iste fit nubes. Et eduxit deus nubes, non à finibus terræ, non à consulibus, nō à ducibus, non à diuitibus, sed ab extremis terræ. Beati enim pauperes, quoniam uestrum est regnū cœlorū. Vides quomodo ab extremis terræ educat deus nubes & corporeas nebulas? Propterea si uolumus nubes fieri ad quas peruenit ueritas dei, nouissimi omniū fiamus, & tam affectu q̄ opere dicamus: Puto enim nos deus apostolos nouissimos ostendit. Quod si non sum apostolus, licet tamen mihi sieri extremum, ut educēs nubes ab extremo terræ, educat & me, & fulgura in pluuiā faciat. Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generētur, more silicum durio-
B rum: quos cū comploseris, id est collideris sibi, medius ex his ignis extritus elabitur, atq; ita cum fulgore pariter & tonitrua mugire: tonitruo, scilicet sonitū indicante cōcursus, & fulgura excussi luminis claritate. Si intellexisti exemplū, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat. Iesus Naue nubes erat. Isti si secum colloquant̄, ex sermonibus eorū fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant: sermocinētur inuicem, & uidebis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum nubium inuenire concursus, ex quibus ignes emittantur. Vt autem & ad nouum testamentum ueniamus: Paulus & Siluanus duæ nubes in unum cōuenerunt, & ecce totū mundum epistolæ eorum fulgor illuminat. Fulgura & pluuiam fecit, & eduxit uentos de thesauris suis. Ergo ne hi uenti qui super terram perflant, in thesauris dei sunt, & non horum natura manifesta est, quomodo & qua ratione subsistant? Sed sunt quidam uentorum thesauri, thesauri spiritum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus fortitudinis, scientiæ & pietatis, spiritus timoris domini, fortitudinis, dilectionis & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos uentos congregare, & istorum spirituum inuenire thesauros. Vbi sunt isti thesauri? Vtiq; in eo in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ absconditi. In Christo sedem habent: inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus. & alius quodcunq; donorum dei possideat. Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ iuxta eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu. Eduxit ergo nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit: & eduxit uentos de thesauris suis, & nos iuxta misericordiam dei ad hos thesauros occursuros putamus. Et quia plures sunt thesauri, forte iuxta ordinem resurgentiū erit & requies in thesauris dei. Quod autem dico, istiusmodi est: resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus: Vnusquisq; autē resurget in suo ordine, & non ut libet miscentur ordines resurgentium. Alius ordo erit in illo & in illo thesauro dei: alius ordo in alio & in alio thesauro dei. Isti autem omnes thesauri unum habent thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et quomodo possideo unam preciosissimam margaritam per plures alias margaritas: sic uenio ad thesaurum thesaurorum, & dominum dominorum, & regem regum, cum dignus fuero spiritibus in dei thesauro commorantibus. Eduxit enim uentos de thesauris suis, infatuatus est omnis homo à scientia. Si omnis homo infatuatus est à scientia, & Paulus homo est, Paulus infatuatus est à scientia. Ex parte enim, ait, cognoscimus, & ex parte prophetamus. Infatuatus est à scientia, uidens per speculum & in ænigmate, portiunculam quandam uidens, & si sic expedit dicere, ipsius quoq; portiunculæ partem minimam recognoscens. Econtrario autem intellige quid sit: infatuatus est omnis homo à scientia. Comparatione peccatorum Hierusalem, Sodomorum pec-

catum iustitia est: iustificata est eñ ait, Sodoma ex te. Quomodo enim non habent iustitiam Sodomorum peccata per se, sed ad collationem maiorum scelerum iustificantur: sic econtrario scientia Pauli ad illam cœlestem scientiam, ad illum cōsummatum electionis intellectū, stultitia reputatur. Infatuatus est idcirco omnis homo à scientia. Tale quiddam ecclesiastes, ut arbitror deprehendens effatus est: Dixi, sapiens efficiar, & ipsa elongauit se à me longius q̄ erat, & alta profunditas, quis inueniet eam? Volumus quiddā audenter licet dicere: quoniā hoc quod descendit in mundum euacuauit seipsum, ut euacuatione eius mundus cōpleretur. Si hoc autem quod descendit in mundum euacuauit se, euacuatio ipsa insipiētia est, quoniam quod fatuum est dei, sapiētius est hominibus. Si ego dixissem fatuum dei, quomodo aucupes sermonū meorū, & semper dediti ad criminandum, uenenatas in me linguas uibrarent? Nunc uero Paulus sapiens, & potestatem habens apostolicam: ausus est dicere omnem sapientiam terrenam, quæ in se, quæ in Petro, quę in cæteris apostolis erat, quæ in istum mundum descenderat, stulticiam esse dei. Ad comparationē quippe illius sapientiæ, quam terrenus non capit locus: ad illam sapientiam quæ cœlestis est, quæ mundi limitem excedit, hoc quod descendit ad homines fatuū dei est. Verum idipsum fatuū dei, sapientius est hominibus. Quibus hominibus? Non utiq; stultis, sed sapientibus: dicas licet, sapiētes huius seculi, siue principes, siue uates. Istis sapientibus seculi, hoc quod nos exposuimus fatuū dei sapientius est. Mirabile quiddā uolumus inserere: quoniā sapientia mundi stultitia est apud deum: & infatuauit deus sapientiam mundi, nō in sapientia sua infatuauit mundi sapientiam, ut esse stulticia arguatur. Neq; eñ dignatur sapientia dei ad mundi sapientiam cōuincendam tota descendere, sed potius modicum, hoc est incarnationis sacramentū. Quid necessarium fuit, quod fatuū dei erat, ut hoc paruo & fatuo dei, infatuaretur seculi sapientia? Non enim ualebat seculi sapientia magnitudinem in se uenientis sapientiæ sustinere. Verum exemplum interponam: ut perspicue possit intelligi, quomodo fatuū dei, stultam fecerit sapientiam mundi. Fingamus paulisper me, qui aliquid putor nosse, cum insipiente aliquo & inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ disputationis interroget: nunquid opus mihi est ad istius stulticiam coarguēdam dialecticæ artis calliditatem, & profundorum sensuum acumen adhibere? Nónne ad unius sermonis iactum uilis & modici, qui tamen illius intelligentiæ uideatur acerrimus, fatuum eum & insipientem esse conuincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam, nō est opus sapientiam dei descendere, & cū ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum dei: quoniam sapientius est hominib. & infirmum dei, fortius est hominibus: & omnia contraria saluator meus & dominus assumpsit: ut contrarijs dissoluat contraria, & cōfirmemur ab infirmitate eius, & sapientes efficiamur à fatuo eius, & in hoc introducti possimus ascendere ad sapientiam & uirtutem dei Christum Iesum, cui est gloria & uirtus & imperium in secula seculorum.

C

D

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

TOtus huius epistolæ stilus sic abhorret ab Hieronymiano, ut non dubitem negare Latinū fuisse qui scripserit, sed Græcum. Resipit eñ sermo totus Græcitatē quandā, & balbutiem hominis in aliena lingua uersantis, id quod ipse propemodum testatur, cū ait: Latino utens eloquio. Quorsum enim attinebat Hieronymum præfari Paulæ & Eustochio se Latine uelle scribere, cum quicquid scripsit, Latine scripserit? Deinde cum addit, infantium more balbutientium, qui quæcunq; audierint, fari gestiunt: cum nec dum possint ad plenū uerba formare: nónne palàm indicat sese tentare sermonem peregrinum, in quo parum sit exercitatus? quod etiam si non fateatur, ipsa tamē dictio præ se fert. Nec eñ usq; adeo eloquentiæ suæ fuit ignarus Hieronymus, præsertim id ætatis, ut se balbutienti infantulo fuerit cōparaturus. Pro nobis faciunt & illa, quæ paulo superius præcedunt. Qui uobis dudum tractatibus loqui consueueram, ut nouo loquendi genere, exhortationis gratia, &c. An hoc scripti genus nouum Hieronymo? An non scripserat in exhortatorio genere permulta, cū ad diuersos diuersa, tum ad Eustochium librum de uirginitate? Quod autem omnino genus eloquij nouū erat Hieronymo? Si diuinare licet, suspicor esse Sophronij, quem in Catalogo scriptorū testatur fuisse uirū apprime doctū, sed Græcū. Is adhuc puer conscripsit laudes Bethlehem, ac iam grandis insignem librum de subuersione Serapis. Multa D. Hieronymi opuscula eleganter uertit in linguā Græcam, Librū de uirginitate ad Eustochiū, Vitam Hilarionis monachi, psalteriū & prophetas, quos Hieronymus ex Hebraica ueritate uerterat Latine. Vidimus ipsi librū & de claris scriptoribus, ab eodem Græco sermone traductum, unde rursus Latina deprauatissima correcta sunt. Errorem autem inscriptionis hinc apparet ortum fuisse, primum, quod scribit ad Paulam & Eustochium, ad quas multa Hieronymus. Deinde quod quædam cōueniunt hic cum his quæ in Paulæ epitaphio postea scripsit Hieronymus, de uagitu pueri, de angelis canentibus: sicut admonuimus eo loco. Quasi uero nō plures alij scripserint ad nobilissimas mulieres, quē admodum aliquot locis testatur & Hieronymus: aut quasi mirum sit Sophronium scisse, quod sciuerit Hieronymus, cū apud eum ut apparet uixerit. Nec hanc ùsquā citat Hieronymus, nec ueri-

simile

A simile est illum uiua Paula scripturum fuisse de uisione angelorum & similibus, quæ de mortua demum prodidit. Verum quid ago tot argumentis, cum stilus omnibus modis longe lateq; discrepans, abunde satis sit argumenti.

AD PAVLAM ET EVSTOCHIVM DE ASSVMPTIONE beatæ Mariæ uirginis sermo.

COgitis me ò Paula & Eustochium, imò charitas Christi me compellit: qui uobis dudum tractatibus loqui cōsueueram, ut nouo loquendi genere, sanctis quæ uobiscum degunt uirginibus, Latino utens eloquio, exhortationis gratia, sermonem faciam de assumptione beatæ & gloriosæ semper uirginis Mariæ, more eorum qui declamatorie in ecclesiis solēt loqui ad populum: quod utiq; genus docēdi, necdum attigeram. Sed quia negare nequeo quicquid iniungitis, nimia uestra deuictus dilectione, experiar quæ hortamini affectu infantiū more balbutientiū, qui quęcunq; audierint, fari gestiunt: cum necdum possint ad plenum uerba formare: maxime, quia propter simpliciores quasq; id me depromere cōpellitis, ut habeat sanctū collegiū uestrum sermone Latino, quibus se occupet laudibus eadem die, quibusue diuinis uacet lectionibus: præsertim cū & eadē in multis festiuitatibus, multorū sanctorū patrū studia, miro cuderint eloquio, quę de hac quidē uberius ubiq; in scripturis diuinis prædicata legunt. Quid enim aliud sonant euāgelia, nisi dñm nascētem ex Maria uirgine? & omnia eius incrementa quousq; fuit in mundo duntaxat, diuinis efferunt præconijs. Porrò ab exordio sancti euangelij Gabrielē archangelū colloquentē Mariæ didicistis, & deinceps reliqua omnia plenius legistis. Ad præsepe quoq; ò Paula te teste, nato puero inter crepundia noui partus, & querelas nescij ploratus, pro fescēninis, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominib, bonæ uoluntatis: multitudinem angelorū cantantiū audiuisti, & radiantem stellam uidisti. Pastoribus insuper euangelizantibus credidisti. Magos præterea tria deferentes munera, in uisione beatis oculis conspexisti: ipsa eadem munera bene intelligendo uotis omnibus fide deo obtulisti. Nam & cum eisdem Magis deum puerū in præsepio adorasti. Sed forte conquesta me delatorē, quod te prodiderim clamabis. Ad quod ego. Si cælatum esse uolebas teste cōscientia, mihi narrare ante præsepium, ubi plurimum lachrymata es, non debueras: quod ut uerum fatear, Christi præconia, etiam si uoluero adiu-
B ratus, neq; tuas laudes omnino tacere queo. Idcirco tuæ te interrogēt filiæ, quas lacte nutris: tu ea melius referabis, quæ nescio si per speciem aliquā, aut certe in spiritu uidisti. Vnde uos ò filiæ pulsate matrē precibus, pulsate ad ostiū inuitantis amici: si quo modo tandē uobis aperiātur, quæ rese rata sunt matri. Verūtamen de his quid plura dicam? Omnia saluatoris gesta & beatæ Mariæ obsequia: necnon actus uitæ ex euāgelio didicistis. Et nunc quid superest, ut ab aliquo doctorū requiratis? De assumptione eiusdem tamen beatæ dei genitricis semperq; uirginis Mariæ, qualiter assumpta est, quia uestra id deposcit oratio, præsentia absens scribere uobis curaui, quæ absentia presens deuotus obtuli, ut habeat sanctum collegium uestrū in die tantæ solennitatis munus Latini sermonis, in quo discat tenera infantia lactis experiri dulcedinem, & de exiguis eximia cogitare: qualiter fauente deo per singulos annos tota hæc dies expēdatur in laudem, & cum gaudio celebretur: ne forte si uenerit in manus uestras illud apocryphum de translitu eiusdem uirginis, dubia pro certis recipiatis: quod multi Latinorū pietatis amore, studio legendi charius amplectunt: præsertim cum ex his nihil aliud experiri possit pro certo, nisi q̄ hodierna die gloriosa migrauit à corpore. Monstratur aũt sepulchrum eius cernentibus nobis usq; ad præsens in uallis Iosaphat medio, quæ uallis est inter montem Sion & mōtem Olueti posita: quam & tu ò Paula oculis aspexisti, ubi in eius honore fabricata est ecclesia miro lapide tabulata: in qua sepulta fuisse (ut scire potestis) ab omnibus ibidem prædicatur: sed nunc uacuum esse Mausoleum cernentibus ostenditur. Hæc idcirco dixerim, quia multi nostrorū dubitāt: utrum assumpta fuerit simul cū corpore, an abierit relicto corpore. Quomodo aũt uel quo tēpore, aut à quibus personis sanctissimū corpus eius inde ablatum fuerit, uel ubi transpositū: utrum ne resurrexerit, nescitur: quāuis nōnulli astruere uelint eam iam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in cœlestibus uestiri. Quod & de beato Ioāne euangelista eius ministro, cui uirgini à Christo uirgo cōmissa est, plurimi asseuerant: quia in sepulchro eius (ut fertur) nō nisi māna inuenitur: quod & scaturire cernit. Veruntamen quid horū uerius censeatur, ambigimus. Melius tamē deo totū, cui nihil impossibile est, cōmittimus, q̄ ut aliquid temere definire uelimus autoritate nostra, quod nō probemus: sicuti & de his, quos cum dño (Euangelio teste) resurrexisse credimus. Sed utrum redierint in puluerē terræ, certum non habemus, nisi q̄ legimus: Quia multa corpora sanctorū qui dormierant surrexerunt, ac uenerunt in sanctam ciuitatem, scilicet Hierusalem, & apparuerunt multis. De quibus profecto nonnulli doctorū senserunt, & etiam in suis reliquerunt scriptis, quod iam in illis perpetua sit cōpleta resurrectio. Fatent enim quod ueri testes nō essent, nisi & uera eorum esset resurrectio. Vnde & beatus Petrus dixisse legitur, cum de Dauid loqueretur in testimoniū: Et sepulchrum, inquit, eius apud nos est, quasi non sit

ausus dicere, quod ipse aut corpus eius apud nos est, sed tantum sepulchrum quo conditus fuerat: hinc aiunt resurrexisse & eum cum cæteris sanctis: & ideo uacuum remansisse Mausoleum, ut nūc beatæ Mariæ cernitur. Quod sanè factum, & de alijs quibuslibet locis scripturarum affirmare conantur: quod hi iam cum Christo regnent suscitati in æterna societate. Quod (quia deo nihil est impossibile) nec nos de beata Maria uirgine factum abnuimus, quanquam propter cautelam (salua fide) pio magis desiderio opinari oporteat, ꝙ inconsulte definire quod sine periculo nescitur. Vnde de his ex quibus certi sumus, tantisper loquamur ad exhortationem uestrā qualicunq; sermone, ad ædificationem & laudem nominis dei: ut & religio conseruetur pro famulatu, & deuotio augeatur pro affectu: quoniam hæc est uirgo, quę sola interemit uniuersam hęreticam prauitatem: sola post deum quæ nos confirmet in omni ueritate, suisq; commendet meritis, & precibus auxilie tur, ut & ipsi digni inueniamur in eius laudibus. Quod si quæritur post ascensionem domini quid egerit: unum pro certo est, quia uirgo sancta corpore ac mente permansit: quam sanè angelus Gabriel, ac si cœlestis paranymphus, intactam custodiuit. Et Ioannes Apostolus atq; euangelista, cui Christus eam de cruce commisit, uirgo uirginem seruauit, suisq; ei deseruiuit obsequijs: non quod eximius ille sanctorum chorus Apostolorum deseruerit eam, inter quos post resurrectionem intrans & exiens familiarius contulit de Christi incarnatione, tanto siquidem uerius, quanto ab initio plenius per spiritum sanctum cuncta didicerat, & perspexerat oculis uniuersa: licet & Apostoli per eundem spiritum sanctum omnia cognouerint, & in omnem edocti peruenerint ueritatem. Quam sanè beatam uirginem, & si omnes uenerati sunt discipuli, eiq; famulabantur affectu dilectionis, Ioannes tamen amplius ac specialius usq; in finem uitæ, qui sibi commissam accepit in suam, quasi matrem filius: cui benignus magister de cruce: Mulier, inquit, ecce filius tuus. Ad discipulū aūt: Ecce mater tua: ut uirgo uirgini cohæreret & deseruiret officiosissime cura adoptionis. Nō enim pudicissima uirginitas alicui discipulorum rectius ꝙ uirgini cōmendatur: ut esset ad inuicem grata societas, & floridus aspectus: necnon & uenustas conuersandi uernans, alternatim pudicitiarum splendore decoratur. Vna siquidē uirtus uirginitatis in ambobus, sed altera proportio in Maria: altera quidem, quia fœcundior, sed ipsa. Ipsa uero, sed altera: quia etsi ipsa eademq; incorruptio tamen fœcunditas integritatis longe gloriosior quàm uirginitas. Idcirco & fœcunditas in illa tota deifica est & uirginitas. Alioqui nusquam secundum naturam nascendi uirginitas ubi fœcunditas prædicatur: neq; fœcunditas, ubi uirginitas integra conseruatur. Ideoq; totū supercellit de illa quę dicuntur: quia sunt diuina atq; ineffabilia. Vnde uirginitas & fœcunditas prolis supereminens nouitas est, quanquam humanum cernatur ex carne quod nascitur. Veruntamen etsi magnificentior multum uirginitas in Maria propter gratiæ excellentiam: una tamē integritas carnis, & una uirtus, quæ in inuicem tanq; cognata sociatur. Hinc quoq; Ioannes, quicquid est quod Maria genuit euangelizando, suo cōmendat eloquio. Verbum, inquit, in principio erat, et uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Hoc quippe uerbum quod erat in principio, & apud deum erat, & deus erat: ipsum genuit beata & gloriosa uirgo Maria ex se carnē factum. Idcirco & uirginitas longe saeratior: & fœcunditas (ut ita dicam) multo ineffabilior, quàm suo potuerit ille explicare eloquio. Veruntamen quāto uirginitas cognatior uirginitati, tanto beatus euāgelista cæteris excellentior & uicinior uerbo. Ideo quicquid est quod uirgo genuit, totū prout potuit homo per spiritum sanctum nobis reserauit manifestius & docuit. Cæterū ad exemplum humanæ uitæ, conuersatio eius post ascensionem Christi generaliter cum Apostolis fuit quousq; disperguntur: sicut Lucas memi nit, dicens: quod regressi quidē à monte Oliueti, Hierosolymā uenerunt: & ascenderunt in cœnaculum, ubi manebant Petrus & Ioannes & Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomeus & Matthæus, Iacobus Alphei & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi: hi oēs, inquit, erant perseuerantes unanimiter in oratione cū mulieribus & Maria matre Iesu & fratrib. eius. Ecce Iesu ascendente cum quibus uirgo uacat in schola uirtutū, & meditat in lege mandatorū dei, ut & ipsa sit forma disciplinæ Christi & exemplū perfectionis uirginibus. Conuersatur aūt cum testibus sanctæ resurrectionis & ipsa testis. Conuersatur cum senatoribus cœli intra curiā paradisi, sub spiritus sancti disciplina & magisterio totius diuinæ maiestatis. Inuenitur prima beata Maria inter primas summi regis cohortes: quorū uita iam nō erat de terris, in quibus Christus prælabatur, sed de cœlis. Hinc ascēdisse legunt in cœnaculū, in quo pascha dignissime celebrabatur: ibi quippe manebāt cū Maria matre Iesu unanimiter aspirati in charitate, perseuerantes in oratione, donec induerent uirtute ex alto. Cœperant em iam orare qui dudum cum dño conuersantes uirtutibus & miraculis pascebant. Et bene perseuerabant in oratione nihil hæsitantes, donec acciperēt munera spiritus sancti quæ poscebant. Quos & uos ò filiæ imitamini, quę in schola Christi permanere uouistis, perseuerate in orationib. unanimiter uiuētes, donec intrare possitis gaudia æternæ uitæ, quò beata uirgo feliciter hodie introiuit, alternantibus hymnidicis angelorū choris intra pascua æternæ uiriditatis: ubi una societas ciuium supernorū, ubi dulcis solennitas angelorū, ubi post labores & ærumnas felix & suauis refectio animarum. Hodie gloriosa nanq; semper uirgo Maria cœlos ascendit: rogo gaudete

A gaudete: quia (ut ita fatear) ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in æternum. Regina mundi hodie de terris & de præsenti seculo nequam eripitur: iterū dico gaudete, quia secura de sua immarcescibili gloria in cœli iam peruenit palatium. Exultate inquam, & gaudete, & lætetur omnis orbis, quia hodie nobis omnibus eius interuenientibus meritis salus aucta est. Vobis quoq; diligentibus eam, honor & uirtus una cum reliquis sacris uirginibus amplior præstatur & gratia. Idcir co dilectissimæ lætamini & laudate, quia si deum ore prophetico in sanctis suis laudare iubemur: multo magis eū in hac celebritate beatæ Mariæ uirginis matris eius oportet cū hymnis & canticis diligentius extollere: & dignis deo iubilare præconijs, ac mysticis honorare muneribus. Nulli enim dubium quin totū ad gloriam laudis eius pertinet, quicquid digne genetrici suæ impensum fuerit, atq; solenniter attributum. Ex quo timeo satis, & ualde pertimesco, dum uestris cupio pare re profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cū nec sanctitas uel facundia suppeditet, ut beatam & gloriosam uirginem Mariam digne laudare queam: quoniam (ut uerū fatear) quicquid humanis dici potest uerbis, minus est à laude cœli: quia diuinis est & angelicis excellentius prædicara & laudata præconijs. A prophetis quidem prænunciata: à patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata: ab euāgelistis exhibita & monstrata, ab angelo uenerabiliter atq; officiosissime salutata. Præterea qualis & quāta esset, ab eodem diuinitus declaratur, cum dicitur: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Talibus nāq; decebat uirginem oppignerari muneribus, ut esset gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris dominum, pacemq; refudit, fidem gentibus, finem uitijs, uitæ ordinem, moribus disciplinam. Et bene angelus ad uirginē Mariam mittitur: quia semper est angelis cognata uirginitas. Profecto in carne præter carnem uiuere, non terrena uita est sed cœlestis. Vnde in carne angelicam uitam acquirere, maius est meritū ꝙ habere. Esse enim angelum, felicitatis est: esse uero uirginē, uirtutis: dum hoc obtinere uitijs uirgo nititur cum gratia, quod habet angelus ex natura. Vtrunq; tamen & esse uirginem & angelum, diuini muneris est officium, non humani. Aue, inquit, gratia plena: & bene plena, quia cæteris per partes præstatur: Mariæ uero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc quippe est quod Dauid canit: Descendit sicut pluuia in uellus. Vellus itaq; cum sit de corpore, nescit corporis passionem. Sic & uirginitas cum sit in carne, nescit uitia carnis. Cœlestis planè imber in uirginem uellus, placido se infudit illapsu: & tota diuinitatis unda se contulit in carnem, quando
B uerbum caro factum est: ac deinde per crucis patibulum expressum, terris oīnibus salutis pluuiam effudit, & stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus. Dominus, inquit, tecum. Mira res, & iam cum uirgine erat, qui ad uirginem mittebat angelum: & præcesserit nuncium suum deus, sed à deo non recessit: nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis, & totus ubiq; est, sine quo nihil totum. Ergo uerbum patris nunquam à patre discedens, homo pro nobis fieri dignatus est, secreto suo mysterio quod ipse nouit: qui quoniam totum susceperit quod est hominis, homo totus est: & totum retinens quod dei est, omnino aliud ꝙ deus (qui natus est ex Maria) esse non potuit. Scit enim deus omnia & potest. Propterea quia ita est, sciuit se ac potuit in utero uirginis sine sui corruptione miscere atq; unire, ut unus esset Christus deus & homo, una persona, unaq; substantia. Ob quod dei genitrix electa & præelecta iure ab angelo salutatur, & prædicatur gratia plena. Vere plena, per quam largo sancti spiritus imbre superfusa est omnis creatura. Et ideo satis eam deuotissime primum angelus ueneratur & salutat. Miratur itaq; & ipse qualis aut quanta sit quam salutat: non enim simplex, fateor, uel consueta fuit ista salutatio, sed omni admiratione digna. Siquidem uenerationis fuit delatio, oblatio muneris, famulatus obsequij. Quia etsi in sanctis patribus & prophetis gratia fuisse creditur, non tamen eatenus plena. In Mariam uero totius gratiæ, quæ in Christo est plenitudo uenit, quanquam aliter. Et ideo, inquit, benedicta tu in mulieribus, id est, plus benedicta quàm omnes mulieres. Ac per hoc quicquid maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Insuper gratiam refudit Christi ortus, quam non habuit prius omnis mundus. Igitur quod natura non habuit, usus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura omnis etiam cœlestis miratur: hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christum adimpletur. Qua de causa de tali tantaq; loqui, me indignū fateor: sed & puto quod nemo sit qui præsumat, nisi qui quāta sint quæ panduntur penitus ignorat. Tametsi ad hæc nemo idoneus inuenitur, uotis omnibus cessare non debet etiam quilibet peccator à laudibus, quamuis explere non queat quod sentit. Vnde sermo diuinus cum de peccatore ageret in psalmis: Sacrificiū, inquit, laudis honorificabit me: protinus addidit, et illic iter est quo ostendā illi salutare dei: ac si patenter dicat: Illic iter est laudis ad æternam laudem sine fine mansuram: sed nemo apprehendet illud, nisi ego præmonstrauero. Propterea charissimę, quia iter salutis nostræ in laudibus est saluatoris, hortor uos & commoneo in hac sacra solennitate genitricis dei Mariæ, nolite cessare à laudibus Quod si uirgo es, gaude, quia meruisti esse & tu q̄d laudas: tantum cura ut sis, quæ digne laudare possis. Quod si continens & casta es, uenerare & lauda, quia nō aliunde cōstat, ut possis esse casta quàm ex gratia Christi, quæ fuit pleniſſime in Maria

quam

quam laudas. Quod si cõiugata certe aut peccatrix, nihilominus confitere & lauda, quoniam inde misericordia omnibus profluxit & gratia ut laudent. Et quamuis non sit speciosa laus in ore peccatoris: noli cessare à laude, quia inde tibi promittitur uenia unde & omnibus, ut laudes. Alioqui nisi iuxta modulum ingenij nostri deum laudare in sanctis suis studeamus: quomodo eum, secundum quod canimus, iuxta multitudinem magnitudinis eius laudare poterimus? Omnino quippe prætermittendum non est, quod impleturi sumus quandoq; secundum quod dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Interdum uero quia immensus est, quod uoce non possumus, nec facundia ualemus, exequamur uotis & medullis cordis: quia magnus & bonus est atq; immensus, tantus ac talis, quantum ac qualem ipse se nouit, ore ac spiritu confiteamur ad iusticiam & salutem. Hinc rogo omnes pariter festiuitatem gloriosæ semper uirginis Mariæ deuotissime celebremus: quia hæc dies præclara, in qua meruit exaltari super choros angelorum, & peruenire ultra quàm nostræ humanitatis est natura. Vbi non substantia tollitur, sed gloriæ magnitudo monstratur, cum eleuatur in dexteram patris: ubi Christus pro nobis introiuit pontifex factus inæternum ad cœli palatium. Hæc est inquam dies, in qua usque ad throni celsitudinem intemerata mater & uirgo processit, atq; in regni solio sublimata, post Christum gloriosa resedit. Sic itaque ubiq; confidenter sancta dei canit ecclesia, quod de nullo alio sanctorũ fas est credere, ut ultra angelorum & archangelorũ dignitatẽ merito transcenderit: quia & si similitudo repromittitur sanctis, ueritas tamen negatur. Hoc quippe priuilegium non naturæ est, sed gratiæ beatæ uirginis Mariæ, de qua natus est ipse deus & homo. Idcirco & ipsa plus est meritis, & non natura quàm uirgo & homo. Vnde & si cæteræ uirgines imitantur illam usq; ad contemptum partus, & Gabrielis nouæ salutationis obsequium, deinceps totum diuinum est, quod operatum est in ea, teste angelo: Quia spiritus sanctus & uirtus altissimi obumbrabit te. Ante hoc ipsum sanè uterus uirginis, quamuis mundus, quamuis impollutus & alienus à cogitatione peccati, quamuis sanctus: tamen adhuc uilitate humanitatis induitur: ut ita dicam, ac si lana candidissima, suoq; colore dealbata: ad quam sanè cum accessisset spiritus sanctus, quasi ipsa eademq; lana cum inficitur sanguine conchilij uel muricis, uertitur in purpuram: uersa est & ipsa sine coitu in matrem: ut non sit iam amodo quod fuerat, sed purpura uerissima ad indumentum & gloriam summi regis diuinitus aptissime dedicata: ut nulli deinceps ea uti usu fœmineo licuerit nisi deo. Quippe (ut ita loquar) beata & gloriosa uirgo Maria eo modo, quamuis dudum incomparabilis esset uniuersis quę sub cœlo uirginibus, ut decenter posset in se suscipere diuinitatis admixtionẽ, salua utraq; natura: tamen cum gratia repletur, cum spiritu sancto perfunditur, cum uirtute altissimi obumbratur: fit preciosior meritis, celsis sublimior fastigijs, pulchrior sanctitate, gloriosior suorũ prærogatiuis meritorum: ita ut nullis iam usibus sit ipsa eademq; mancipãda nisi diuinis. Vnde ò sanctissimæ uirgines, etsi imitari oportet tantam ac talem uirginem, tamq; præclaram uenerari: multum tamẽ conuenit, & ultra angelicam quodammodo dignitatem, quantum fas est, cum gaudio laudibus eam dignissimis efferre: quæ, ut diximus, non temere per Christi gratiam super choros angelorum exaltata deuotissime hodie prædicatur: quia præcessit eam dominus & saluator noster ex ea uera fide genitus ad cœlestia: ut pararet ei sicut ipse suis repromisit discipulis, in ætheris mansionibus locum. Hinc quoq; Dauid propheta olim gratulabundus Christo canit: A summo, inquit, cœlo egressio eius: & occursus eius usq; ad summum eius. Ascendit ergo eandem gloriam resumpturus licet non amiserit quam prius habuerat antequam mundus fieret. Ascendit & præparauit huic sanctissimæ & glorioſissimæ uirgini locum immortalitatis, ut cum eo regnare posset in perpetuũ. Et hæc est huius præsentis diei festiuitas, in qua gloriosa & felix ad æthereum peruenit thalamũ. Quæ profecto festiuitas, sicut beata Maria incomparabilis est uirginibus cæteris, ita incomparabilis est omnium sanctorum festiuitatibus: & admiranda est etiam angelicis uirtutibus. Propter quod ex persona supernorum ciuium in eius ascensione admirans spiritus sanctus, ait in Canticis: Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut uirgula fumi ex aromatibus. Et bene quasi uirgula fumi, quia gracilis & delicata, quia diuinis extenuata disciplinis, & concremata intus in holocaustum incendio pij amoris, & desiderio charitatis. Vt uirgula, inquit, fumi ex aromatibus: nimirum quia multis repleta est uirtutum odoribus: manans ex ea fragrabat suauissimus odor etiam spiritibus angelicis. Ascendebat autem dei genitrix de deserto præsentis seculi, uirga de radice Iesse olim exorta: sed mirabantur electorum animæ præ gaudio, quæ nam esset quæ etiam meritorum uirtutibus angelorum uinceret dignitatem. De qua rursus idem spiritus sanctus in eisdem Canticis. Quæ est ista quæ ascendit, inquit, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Admiratur autem spiritus sanctus, quia omnes de ascensu huius uirginis admirantes facit, quod quasi noui diluculi aurora rutilans, ascensu suo resplẽdeat, multis freta & uallata sanctorum agminibus. Vnde dicitur terribilis, ut castrorum acies ordinata. Siquidem terribilis suis sancta uirtutibus, ut castrorum acies admodum ordinata: hinc inde angelorum sanctorum fulta præsidijs: pulchra ut luna, imò pulchrior q̃ luna, quia iam sine defectu sui coruscat, cœlestibus illustrata fulgoribus

fulgoribus. Electa ut sol, fulgore uirtutum, quia ipse elegit eam sol iustitiæ, ut nasceretur ex ea. Ad cuius profecto exequias (quantum fas est credere) famulabantur angeli, & uniuersæ cœlorũ congratulabantur curiæ. Nec mirum, quia honor maternus eius est, qui est natus ex ea: quem omnis cœlorum ordo ueneratur & adorat super se eleuatum cum patre in sede maiestatis domini. Legimus enim quàm sæpe ad funera, & ad sepulturas quorumlibet sanctorum angelos aduenisse, & exequijs eorum obsequia præstitisse: necnon & animas electorum usq; ad cœlos, cum hymnis & laudibus detulisse: ubi & utriusq; sexus chori cõmemorantur frequenter auditi laudesq; cecinisse: interea & quod perspicacius est, multo nonnunquã lumine eosdem resplenduisse: insuper & adhuc uiuentes in carne, ibidem miri odoris fragrantiam diutius persensisse. Quod si ad recreandam spem dilectissimæ filiæ, & corroborandam fidem interdum astantium, saluator noster Iesus Christus ob merita suorum amplius comprobanda, talia & tanta dignatus est exhibere per suos cœli ministros circa defunctos: quanto magis credendum est hodierna die militiam cœlorũ cum suis agminibus festiue obuiã uenisse genitrici dei, eamq; ingenti lumine circumfulsisse, & usq; ad thronum olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Nulli dubium, omnem illam cœlestem Hierusalem, tunc exultasse ineffabili lætitia, tunc iucundatam esse inæstimabili charitate, tuncq; cum omni gratulatione iubilasse: quoniam festiuitas hæc quæ nobis hodie reuoluitur annua, illis omnibus facta est continua. Nec immerito: Creditur enim quod saluator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festiuus occurrit, & cum gaudio eam secum in thronõ collocauit. Aliâs autem qnomodo impleuisse creditur quod in lege ipse præcepit: Honora patrem tuum & matrem tuam? Porrò quod patrem honorauerit, ipse sibi testis est cum ad Iudæos ait: Ego gloriam meam non quæro: est qui quærat & iudicet, sed ego honorifico patrem meum, & uos inhonoraſtis me. De matre uero euangelista: cum rediret ueniens, ait, Nazaret erat subditus illis. Sed alia est natura qua deus pater secundum se honoratur: alia qua idem parentibus subditur. In utraq; tamen unus idemq; Christus recte creditur: eo quod uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, unus Emmanuel, quod est nobiscũ deus. Hanc quippe unionẽ diuinitatis atque humanitatis inconfusam atque indiuisam fides catholica seruat: quam sanè intelligendo cognoscit naturalis atque secundum substantiam conuentio unitatis, ut neque conuersio in alterutram duarum substantiarum partem recipiatur nec diuisio. Sic namque credere, honorare est matrem domini: quæ & deum nobis genuit & hominem: neq; hominem sine deo, neq; sine homine deum, sed deum & hominem unum & uerum Iesum Christum. Alioqui dei genitrix dici non posset, quod multi hæreticorum negare conati sunt, nisi deum uere genuisset incarnatum: & propterea duas in Christo recte confitemur natiuitates. Vnam uidelicet de patre sine initio, & sine tempore sempiternam & coæternam deo patri. Alteram de matre cum tempore, quando miserationem induens & misericordiam, spontanea uoluntate ad nos descendit homo natus deus: ac per hoc iuxta ueritatem & matris gestatur utero, qui semper deus agnoscitur. Hinc etiam theotocon eam ueraciter confitemur, dei scilicet genitricem: necnon & Christotocon: non quod uerbum carnem secum detulerit, neq; olim præfatæ carni copulatum sit: sed tunc quando uerbum caro factum est ex carne uirginis, diuinitatis atq; humanitatis substantia in utero ita inconfuse unitur, ut una persona sit deus & homo Christus. Ex duabus siquidem naturis sine confusione alterius, non nisi unus inuenitur Iesus dominus manens deus in forma dei, qui semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: manens unus idemq; in forma serui quam susceptt: totus quippe deus in carne uirginis de qua natus est, & totus homo. Hinc quoq; Apostolus: In quo habitat, inquit, omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Quapropter ò filiæ estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: ut ex prudentia perfectæ intelligentiæ, annulum fidei uestræ, & margaritam pro qua omnia reliquistis, integram inuiolatamq; seruetis: ne dotem simul & arram spiritus sancti (quod absit) perdatis. Diligentius itaq; procurate, si quo modo simplicitas columbæ quæ fuit in Maria, illæsa inuiolataq; uobis custodiatur. De qua Solomon in Canticis quasi in laudem eius: Veni, inquit, columba mea, immaculata mea: iam enim hyems transiit, imber abijt & recessit. Ac deinde inquit: Veni de Libano, ueni coronaberis. Non immerito igitur uenire de Libano iubetur, quia Libanus candidatio interpretatur. Erat enim candidata multis meritorũ uirtutibus, & dealbata niue candidior spiritus sancti muneribus, simplicitatem columbæ in omnibus repræsentãs: quoniam quicquid in ea gestum est, totum puritas et simplicitas, totum ueritas & gratia fuit, totum misericordia & iustitia, quæ de cœlo prospexit: & ideo immaculata, quia in nullo corrupta. Circumdedit enim uirum in utero, sicut Hieremias sanctus testatur, & non aliunde accepit. Faciet, inquit, dominus nouum super terram, & mulier circundabit uirum. Vere nouum & omnium nouitatum supereminens nouitas uirtutum, quando deus (quem ferre non potest mũdus, neq; uidere aliquis ut uiuere possit) sic ingressus est hospitium uentris, ut corporis claustrum nesciret: sicq; gestatus, ut totus deus in eo esset, & sic exiuit inde, ut esset (sicut Ezechiel fatetur) porta omnino clausa. Vnde canitur in eisdẽ canticis de ea: Hortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradisus. Vere

hortus

hortus deliciarum,in quo consita sunt uniuersa florum genera & odoramenta uirtutū:sicq; conclu C
sus,ut nesciat uiolari,neq; corrumpi ullis insidiarum fraudibus.Fons itaq; signatus sigillo totius tri
nitatis:ex quo fons uitæ manat,in cuius lumine omnes uidebimus lumen.Quia,iuxta Ioannem,i-
pse est qui illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundum. Cuius profecto emissio uteri,
supernorū ciuium omnium est paradisus. De isto namq; uentris agro patriarcha Isaac longe odo-
rans,aiebat dicēs:Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni,cui benedixit dominus: quāuis putent
parū intelligentes,quod priores sancti minus de Christo intellexerint mysteriū incarnationis, cū
et ipsi eadē gratia saluati sint. Vnde cōstat tempus nō prejudicasse sacramēto uniti hominis ac dei:
ita ut iam esset in illo per unitatem personæ ab initio seculi, qui nondum erat natus de Maria uirgi
ne:quod multis scripturarum declaratur indicijs. Vnde dominus ad Iudæos: Antequā Abraham
fieret,inquit,ego sum. Quibus utiq; uerbis ostendit se qui loquebatur, in eo semper fuisse myste-
rio unitatis. Quam ut commendaret: Antequā Abraham fieret,inquit,ego sum.Nam Abrahā an-
tequam fieret,humanitatis est breuitas.Ego autē sum,eternitas naturę declaratur:in qua nimirum
æternitate iam se fuisse qui loquebatur,per sacramentum suæ incarnationis insinuat. Quod Apo-
stolus Iudas uolens apertius dilucidare:Iesus,inquit, populum ex Aegypto saluans: secundo eos
qui non crediderunt perdidit.Et alibi Paulus: Neq; tentemus Christum sicut quidam eorum ten-
tauerunt: nō quod iam esset Iesus aut Christus natus ex Maria: sed quia in illo unico filio dei iam
unitas personæ cōmendabatur,quæ occulta erat in mysterio. Quod & alibi euidēter Paulus: Qui
elegit nos,inquit,ante mundi constitutionem in ipso:quia profecto quicquid deus fecit ab initio,
Christus fecit totū per unitatē sacramenti.Et ideo iam Iesus erat in filio,qui populum educebat,et
Christus in eo qui tentabatur:quoniā semper per sacramēti unitatē in deo fuisse non dubitatur.A-
lioqui nisi ita crediderís,aut Christus deus non erit omnino,aut contra prophetā deus recens esse
uidebitur.Sed ne talibus quatiamur calumnijs,scrutandę sunt scripturæ,in quibus unitas in Chri-
sto cōmendatur personę, quoniā non præiudicat tempus ne unus semper dicatur.Hinc quoq; bea
tus Petrus loquens de patribus,ait:Per gratiā domini nostri Iesu Christi credimus saluari quemad-
modum & illi.Namq; illos dominus solus ducebat:& non erat cum eis deus alienus:unde nec no-
biscum deus recens:quia unus idemq; est qui & eorū ductor fuit, & noster per passionē carnis suæ
redemptor:unus siquidem sua in carne,unus in sacramento,atq; unus in spiritu:nec admittit ratio, D
ut alius filius hominis,alius filius dei intelligatur. Qui nec tempore præscribitur,nec passione sepa
ratur,sed totus deus in Christum,& Christus in deum transijt:ut quicquid dei filius est, Christus di
catur:& quicquid in carne Christus pertulit, id deus pertulisse recte credatur: alioqui si ad ratio-
nē respicias et ad sensus humanos,nequaquā ita hactenus potuerunt inter se conuenire deitas &
humana conditio:cōuenerunt tamē in Christo,& unus est ex ambobus Emmanuel. Vnde mihi ui
detur quod altitudinem tanti mysterij diligenter intelligere & uidere non potuerunt,qui aut duos
filios certe,aut aliud Christū quam dei filium existimauere. Quapropter nec nos hominem seor-
sum colimus,quod nefas est,nec adoramus: sed deum magis incarnatum qui propriū sibi corpus
animatum uniuit,ita ut deus uerbum caro fieret:& non in alium quemliber,se & in semetipsum ca
deret unitas,qui unus et uerus dei filius semper erat.Idcirco non alium quam eundem,ipsumq; dei
filium & colimus & adoramus. Qui nihil ipse pro assumpto homine est auctus, nihilq; quod uer-
bum caro factum est imminutus, uel immutatus est: & ideo unus idemq; semper cum deo patre
filius adoratur,non nouus,non recens ex tempore, non alienus à natura uel genere. Quod si tibi no
uum uidetur, quod pro te hominem assumpsit:noueris quod hoc semper cum eo & in eius consi-
lio fuit ut sic fieret: & nunc quando plenitudo temporis uenit, id factū est quod in Christo semper
factum fuit. Talibus quippe priores sancti diuinitus afficiebātur odoramentis: talibus inspirabā-
tur de Christo præsagijs,quod nasciturus esset in mundo,in quo esset omnium salus & benedictio
æternæ hæreditatis.Iltæ siquidem sunt fidei uestes:istæ quibus priores sancti uestiebātur: istæ quas
Rebecca, imò spiritus sanctus secum domi habuit, quibus induit Iacob filium suum. Aliâs autem
Rebecca, imò spiritus sanctus secum domi & prolata essent, quid miri odoris in eisdem pater Isaac hauriret:
nisi à spiritu sancto seruata domi & prolata essent, quid miri odoris in eisdem pater Isaac hauriret:
ita ut diceret, cum præsensisset uestimentorum fragrantiam : Ecce odor filij mei sicut odor agri
pleni,cui benedixit dominus? Sed forte dicturus est aliquis:Quid ad Rebeccam spiritus sanctus
pertinet, cum multis in locis personæ pro deo figurate accipiantur? Verumtamen & spiritus in
Hebræo רוּחַ ruah fœminino genere dicitur: non quod sexus in deo monstretur, imò ne forte su-
spicetur, sub regula trium linguarum spiritus sanctus diuerse accipitur, in Hebræo scilicet, ut di-
xi, fœminino genere legitur, in Græco uero ne sexus in eo credatur, πνεῦμα neutro inuenitur: &
in Latino masculinum esse decernitur. Qui nimirum spiritus sanctus bene per Rebeccam intel-
ligitur: & ideo totum est in mysterio quod geritur: ut per uestimentorum fragrantiam Christus
annuncietur:quem nos omnes quicunq; baptizati sumus induimur,in quo benedixit nos nō qua
licunq;,sed omni(ut ait Apostolus)benedictione spirituali in cœlestibus. Vnde & angelus Marię
loquens,à benedictione exorsus ait:Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uētris tui.

Cuius

A Cuius profecto in spiritu longe odorē trahens pater Isaac benedicebat filium, in quo cœlestis om
nis benedictio mūdo effloruit. Et bene ab eo plenus ager dicit, quia plena gratia uirtutum uirgo
Maria pronunciatur,de cuius utero credētibus fructus uitę effulsit.Et nos(inquit euangelista) o-
mnes de plenitudine eius accepimus,gratiam pro gratia.Quapropter obsecro uos ò filię,talem ac
tantam gratiā ne in uacuum recipiatis, quæ est in Christo Iesu, in quo est deus & homo, sic unitus
in una eademq; persona, ut legatur q; sæpe in scripturis diuinis homo deus coæternus propter uni
onem substantiæ:ac deinde deus homini uideatur cōpassus, cum nec initialis sit homo, nec passi-
bilis deus:tamen sic unitus est deus suo corpori,ut nullā patiatur fieri inter deum & hominē huma
na opinione distantiam:ne forte(quod absit)alius filius dei,& alius filius hominis credatur:preser
tim quia scriptura diuina sic connectit & concorporat deum & hominē, ut nec in tempore homi
nem admodum quis à deo,nec in passione possit ab homine deum discernere. Vnde si ad tempus
respicias,inuenies quidē pro certo semper filium hominis cum filio dei. Si ad passionem,inuenies
semper cum filio hominis eundem dei filium ita unitum & indiuiduum,quantum ad uocē scriptu-
rę pertinet:ut nec homo separari à deo tēpore,nec ab homine deus ualeat passione.Siquidem (ut
hæc apertius intelligatis)ipsius Christi uerba discutite: Nemo ascendit,inquit,in cœlū,nisi qui de-
scendit de cœlo,filius hominis qui est in cœlo.Quis quæso est qui loquitur? Christus utiq;. Vbi ro
go tunc erat,quādo hæc loquebatur? In terra scilicet. Et quomodo se de cœlo anteq; nasceret de-
scendisse testatur? Etiam & cum loquitur in cœlo se esse fatetur, eundemq; se filium hominis dicit:
cum utiq; de cœlo,nisi deus descendere non potuerit: & cum in terris loquit, nō nisi unus idemq;
Christus fuit.Et hæc est mira & admirabilis nouitas,imò omnium nouitatū supereminens nouitas
unitatis. Quam nisi diligenter prudens uirgo ab exordio sancti euangelij animaduertas, magis er
rare in omni scriptura uideberis diuina q; intelligere ueritatem. Constat igitur unum eundemq;
Christum secundum utrasq; formas operatum, humanitatis scilicet ac diuinitatis, ac per hoc duas
exercuisse operationes. Operata est enim utraq; forma uel natura cum alterius cōmunione quod
proprium habuit:uerbo siquidem operante quod uerbi est: & carne exequente quæ carnis erant:
cōmunicante ei siquidē uerbo in eadem operatione, dum & idem deus atq; homo in una substan-
tia uel persona,sine diuisione aut cōmixtione creditur, & prædicata una idētitas prædicatur. Ve
runtamen deus uerbum est & non caro, quanquam carnem rationabiliter animatā assumserit:
B hancq; unione naturali & secundum substantiā couniuit.Similiter & caro est animata,& non uer-
bum:licet uerbi dei caro conspecta sit ac uisa. Vnde & Ioannes:Quod fuit ab initio,& quod audi-
uimus,inquit,& uidimus & perspeximus,& manus nostræ tractauerunt de uerbo uitæ:cum profe
cto nemo deum uerum uidere aut tractare possit manibus,nisi per sacramētum sibi uniti hominis,
Quæ mirum unitio tam mira est, ut discerni nequeat. Alioquin quod fuit ab initio uerbum: quo-
modo recte dicitur hoc totum esse quod Apostoli audierant, quod uiderant, quod manibus tra-
ctarant:nisi quia Christus unus idemq; erat? Ac per hoc quod audierant,q;d uiderant,quod tracta
rant,uerbum uitæ erat:& nihil aliud ex duabus naturis q; unum iuxta subsistentiam uel personam.
Hinc est quod unus idemq; manens filius unigenitus,indisseparatus in utrisq; naturis conspicitur,
& quæ sunt utriusq; substantiæ naturaliter operatur, secundum unicuique uel insitam essentialem
qualitatem,uel naturalem proprietatem:quę si naturam haberet singularem & inconiunctam,nō
ageret utique. Nunc autem Emanuel dum unus est, & in eoipso utraq;, id est, deus & homo, quæ
utriusq; naturæ sunt, ueraciter gessit,secundum aliud & aliud quæ gesta sunt operans.Ergo secun
dum quod deus ipse idem egit quæ diuina sunt:secundū quod homo,ipse idem quę humana sunt,
seipsum uolens ostendere quod deus idē ipse & homo sit. Et ideo idem ipse tam quæ diuina sunt,
agit quàm quæ humana similiter: & non alius quidem miracula operatus est,alius perpetrauit hu-
mana, passiones q; sustinuit:sed unus idēq; Christus filius dei atq; hominis filius, qui & diuina ges-
sit & humana: siquidem inseparabiliter atq; indiuise communes Christus habuit actiones.Sed in
telligendæ sunt ipsorum operum qualitates: contemplandumq; semper ad quæ prouehatur humi
litas carnis,& ad quæ inclinetur altitudo diuinitatis: ita ut per omnem textum sancti euangelij ui-
deatur nihil caro sine uerbo agere, neq; uerbum sine carne quicq; efficere. Vnde quod concipit
& parit uirgo,sicut non sine potentia uerbi est,ita non sine ueritate carnis quod nascitur,quod pan
norum fascijs iacet inuolutum,& in presepio reclinatur.Porrò quod stella duce à Magis adoratur,
deitatis est:ita & humanitatis,cum in Ægyptum per fugam ne capiatur adducitur. Sic itaq; omnia
uirtutū opera consideranda sunt,ut reddamus deo quæ dei sunt,& homini quę sunt hominis. Quo
niam sicut est unus qui Lazarum uerbo potentiæ suæ uocat, ut exeat foras à monumēto:sic idem
ipse unus est qui fleuit humanitatis affectu. Sic quippe cuncta oportet considerare: quatenus &
plena diuinitas in Christo intelligatur homini unita, & plena humanitas in deum assumpta. Hæc
idcirco dixerim tantisper de fide incarnationis Christi charissimæ: quia quod plures Orientali-
um circumeunt suis fecibus obuoluti, moneri debuistis ne suo obnubilare uos uelint obscurita-
tis eloquio, uel Græco turbine Latinam confundere puritatē. Sunt enim & prudentes uirgines,

Universidad de Sevilla Biblioteca

sunt & fatuæ. Et ideo dilectissimæ imitamini quam amatis beatam & gloriosam uirginẽ, cuius hodie in terris festa colitis: de qua dicitur: Maria autem conseruabat omnia uerba hæc (quæ de Christo dicebantur scilicet) cõferens in corde suo. Cõferte ergo & uos in cordibus uestris charissimæ, quæ de ipsa eodemq; domino catholice dicũtur: ut & fidem integram seruare possitis, & matrem eius debite uenerari. Quoniam nullus honor eius est alius, nisi cum ille iure honorat, qui nasci dignatus est ex ea. Cæterum rogo quæcunq; estis filiæ, quæcunq; matres, cogitate attentius, & perpendite diligentius, quibus afficiebat beata & intemerata uirgo Maria doloribus post Christi ad cœlos ascensum, expletis omnib. quæ de ipso erant ab angelis prædicata, & à prophetis multifarie multisq; modis præsignata, diuinis declarata oraculis, uirtutib. exhibita, & quæ humanitatis sunt ostensa præsagijs. Quæso si qua sunt in uobis uiscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quóue desiderio æstuabat hæc uirgo, dũ reuolueret animo cuncta quæ audierat, quæ uiderat, quæ cognouerat. Puto quod quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid uirtutis humanę: si totum adhibeas, nõ sufficiat ut cogitare ualeas, quanto indesinẽter cremabat ardore pĩj amoris: quantis mouebatur repleta spiritu sancto cœlestiũ secretorũ incitamentis: quia etsi dilígebat Christum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute, nouis tamen quotidie inflãmabatur præsentia absens desideriorum affectibus: tanto siquidem ualidius, quanto diuinis illustrabatur intus uisitationibus: quam totam repleuerat spiritus sancti gratia: quam totam incanduerat diuinus amor: ita ut in ea nihil esset mundanus quod uiolaret affectus, sed ardor continuus & ebrietas perfusi amoris. Nam & Christus ab hominibus est amandus, ex toto corde, & ex tota anima atq; ex tota uirtute quærendus: maxime tamen ab ea ardentius, cuius & dominus erat & filius. Fortassis ergo præ nimio amore, in loco quo sepultus dicitur interdum habitasse eam credimus: quatenus pijs pascere tur internus amor obtutibus. Sic namq; locus medius est hincinde cõstitutus, ut adire posset ascensionis eius uestigia, & locum sepulturæ ac resurrectionis, & omnia in quibus passus est loca inuisere: non quod iam uiuentẽ quærerer cum mortuis, sed ut suis consolaretur aspectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, ut quæ desiderat, semper inuenire se credat. Ignorat siquidem iudicium, ratione multoties caret, modũ nescit, nec aliud cogitare potest q̃ quod dilígit. Amor non accipit de impossibilitate solatiũ, neq; ex difficultate remediũ. Quæ scilicet beata uirgo Maria, quamuis iam in spiritu esset, tamen dum in carne uixit, carnalibus mouebatur sensibus: & ideo q̃ sæpe locorum recreabatur uisitationibus: & quem genuerat, mentis complectebatur amplexibus. Denicq; amor Christi, desiderium pariebat: desiderium uero glíscens, quasi nouis reparabatur ardoribus, intantum ut credam nonnunquam quod omnia etiam & semetipsam transcẽderet: quia omnino amor impatiens, quod amat non potest non uidere. Hinc est charissimæ, quod omnes scancti omnia quæ meruerant pro paruis duxere, si dominum quem amauerant non uiderent: sicuti & uenerabilis beata uirgo Maria, non indignum pro innumeris & immensis beneficijs, reddebat interdum obsequium sanctitatis, dum beneficiorum in terris posita nõ poterat uidere largitorem: & ideo hodie dilectissimæ eleuatur super choros angelorum, ut possit speciem uultumq; uidere saluatoris, quem amauerat, quem cupierat ex toto desiderio cordis. Quod si gaudiũ fit in cœlo de quolibet peccatore conuerso, multo magis putandum pro tantę uirginis exaltatione & gloria, quod exultatio fiat in supernis: cuius nimirum festiuitas, omniũ supernorũ ciuium est gratulatio: præsertim quia eius celebritas, laus & fauor est saluatoris. Vnde credimus (ut supra dictum est) quod non hunc tantum diem solennem ducunt pro eius honore annuum, uerũ etiam cõtinuum & æternum iucunditatis & lætitiæ ac ueneratiõis obsequio, cum omni colunt tripudio amoris & gaudij. Nec immerito igitur omnis illa cœlestis ciuitas congratulatur & ueneratur matrem: cuius super se adorat filium regem: ante quem tremunt potestates & curuatur omne genu. De huius nimirum ad cœlos ascensione, multo admirantis intuitu secretorum cõtemplator cœlestium in Canticis: Vidi, inquit, speciosam ascendentem, quasi columbam desuper riuos aquarum. Et uere speciosa quasi columba, quia illius speciem columbæ ac simplicitatem demonstrabat, quæ super dominum uenit & docuit Ioannẽ, quod hic est qui baptizat. Et bene desuper riuos aquarum, quia super aquam refectionis educauerat eam dominus & nutriuerat: ex qua multi deducti riui, omnem irrigant terram deliciarum, & infundũt hortum uoluptatis: & quibus quotidie lota & perfusa beata dei genitrix ascendit hodierna die speciosa ualde & admirabilis: cuius odor inæstimabilis erat nimis, & ideo ineffabilis. Ad cuius profecto fragrantiam odoris, omnis illa cœlestis Hierusalem lęta decurrit: quam circundabãt flores rosarũ & lilia cõuallium: eo quod omnes animæ martyrio rubricatæ, eam æternæ dilectionis complectuntur amplexibus: & uirginitatis splendore candidatæ, ac si lilia in ualle humilitatis enutritæ, circũdant eam uenerationis gratia obsequentes. Recte igitur quoniã beata dei genitrix & martyr & uirgo fuit, quamuis in pace uitam finierit. Hinc quoq; quod uere passa sit, testatur Simeon propheta, loquens ad eam: Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Ex quo constat quod supra martyrem fuerit. Alij nanq; sancti etsi passi sunt pro Christo in carne, tamen in anima (quia immortalis est) pati non potuerunt. Beata uero dei genitrix quia in ea parte passa

A passa est, quæ impassibilis habetur: ideo (ut ita fatear) quia spiritualiter & caro eius passa est gladio passionis Christi, plus quàm martyr fuit. Vnde constat, quia plus omnibus dilexit, propterea & plus doluit, in tantum ut animam eius totam pertransiret & possideret uis doloris, ad testimonium eximiæ dilectionis. Quæ quia mente passa est, plus quàm martyr fuit. Nimirum quod eius dilectio amplius fortis, quàm mors fuit: quia mortem Christi suam fecit. Nunc autem circundant eam flores rosarum, indesinenter eius admirantes pulchritudinẽ inter filias Hierusalem: in qua posuit rex thronum suum, quia concupiuit eius speciem ac decorem: fuit enim plena charitate & dilectione: idcirco sequitur post eam purpuratorum exercitus, & candidatorum grex. Quam si diligentius aspicias, nihil uirtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris gloriæq;, quod ex ea nõ resplendeat. Et ideo bene circundant eam flores rosarũ, & lilia conuallium: ut uirtutes uirtutibus fulciantur, & formositas docore castitatis augeatur. Nã omnis splendor & gloria, quãto illustratur fulgore suo sublimius, tanto apparet præstantior claritate quorumlibet subiectorũ, & eximior prædicatur. Sic & beata dei genitrix, cuius plãtatio ac si rosæ in Hiericho, specialius refulsit, & cãdor uirginitatis splẽdidius emicuit, cum circundata officio charitatis, submittitur i. li sanctorũ claritas: ut eius amplius splendor & gloria commendetur, quæ super angelorum choros eleuata, iam beata prædicatur, & iam beatissima. Nam angelorũ quamuis celsior natura sit, non tamen gratia maior: quia & ipsi gratuita gratia, ne corruerent sunt saluati. Vnde Dauid: Verbo domini, inquit, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quod si spiritu oris eius omnis uirtus eorũ subsistit: constat beatam & gloriosam uirginem Mariam, in quam superuenit spiritus sanctus, & deus totus illapsus portatur nouem mensibus in utero (ut credẽdum est) ampliora promeruisse uirtutum priuilegia, & percepisse gratiam ab angelis etiam collaudatam. Vnde & si mirabilis est eorum uirtus, & firmitas perpetuitatis: mirabilior tamen in Maria quam obumbrauit uirtus altissimi: ut ultra omnem uirtutẽ sit angelicam, quod factum est in ea, & admirabile cunctis seculis sacramentũ. Ac per hoc etiam angelis exinde maior præstatur gratia, cum instaurantur ad ea omnia, quę uenerantur & adorant super se Christum regem dominum natum ex eadem uirgine. Hinc & Maria cũctis tanto uenerabilior, quanto gratiosior: & quanto uirtute altissimi extollitur ad sublimia, tanto clarior resultat in gloria. Plena si quidem gratia, plena deo, plena uirtutibus, non potest non possidere plenitat in gloria. Plena si quidem gratia, plena deo, plena uirtutibus, non potest non possidere plene gloriam claritatis æternæ, quam plenissime accepit, ut mater fieret saluatoris. Quam uiderunt om-

B nes filiæ Sion, & beatissimam prædicauerunt, ac reginæ laudauerunt eam: quoniam tantam eam uiderunt, quantam nullus narrãdo expleuit mortalium, quanto magis deum qui talem ac tantam fecit eam, ut ipse fieret per eam. Vnde Dauid: Et homo, inquit, natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Beata igitur talis ac tanta natiuitas, beata & supernorum ciuium societas, & admirabilis charitatis eorum unanimitas: ubi nemo angelorum, nemo archangelorum, non dico beatæ uirginis Mariæ, uerum neq; alicuius sanctorum inuidet gloriam: sed totum in altero unusquisq; possidet, quod gratis præstatur omnibus: ut de omnibus, & in omnibus glorificetur deus, honoretur & adoretur ab omnibus: ubi non sexus, non ætas, non dignitas generis, sed meritorum qualitas sola discernitur: ubi plurimũ stella à stella differt claritate, quamuis omnes in suo sint ordine s

stitatis, in qua uelut in speculo refulget forma uirtutis. Habetis igitur in ea magisteria probitatis C
expressa, quid primum eligere, quid respuere, quid sequi debeatis. Prima eius uirtus est fundamentum omnium uirtutum & custos, humilitas ipsa, de qua gloriatur: Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ergo primum discendi incitamentum, nobilitas est magistri: deinde merces laboris optimi, fructus beatitudinis. Quid igitur nobilius matre domini: quid splendidius ea, quam splendor elegit paternæ gloriæ? Quid castius ea, quæ corpus Christi sine contagione corporis generauit? & tamen in ea solum humilitatē respexisse dominum profitetur, quæ custos est cæterarum uirtutum. Collocauerat enim in tuto stationis portu, sublimia meritorum suorum exercitia: & ideo diuinitus illustratur. Vnde dominus ait: Ad quem respiciam nisi ad humilem & quietū ac tremētem sermones meos? Fecit enim quod promiserat, & respexit humilitatem ancillæ suæ: unde & beata iam ab omni seculo prædicatur. Idcirco & uos ò filiæ, si uere uirgines esse uultis, humilitatem sectamini: & matrem domini quę se anctillam uocat, cordis amore imitari procurate, quæ didicit ab ipso sponso cui uos deuouistis humilitatem, quam uos ex se docuit. Vnde ait idem: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Non ergo beata dei genitrix à filio suo domino nostro didicit cœlos fabricare, non angelos creare, non miracula deitatis insignia operari: sed tantum humiliari, cæteraq; uirtutum documenta intra humilitatis custodiam aggregare. Vnde cum ea semper singularum uirtutum pudicitia comes irremota manserit: quia omnino pudor indiuiduus uirginitati esse debet, sine quo recte castitas uera seruari non potest. Nunquam igitur beata uirgo Maria sine pudoris sui custode processit. Et ideo si placet uobis charissimæ talis ac tanta uirgo, placeat & opus uirtutis: cuius uita omnium est disciplina, cuius mores institutа sunt ecclesiarum, quæ precellit cunctos, supereminet uniuersis. Propterea quæcunq; uirgo sibi ab ea optat præmium & implorat auxilium, debet imitari exemplum. Rogo uos ò uirgines, rogo & uiduæ, imitamini Paulam uiduam matrem, exemplar continentiæ & castitatis. Imitamini Eustochium, quam habetis uobiscum uirginē, & formosam perfectæ integritatis. Quod si minus in eis est, quàm in matre domini, imò quia est: habetis prolem fœcundā & uirginem perpetuam: quia sicut in comparatione dei, nemo bonus: ita & in comparatione matris domini nulla inuenitur perfecta, quamuis uirtutibus eximijs comprobetur. Vnus est pater noster, qui in cœlis est: unus & magister: una est forma uirginitatis in Maria, cui uos omnes ut imaginem reformetis integritatis, faciem imprimere debetis in sculpturam spiritus sancti. Quoniam hæc est D
hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum uiuentium, ad quam nulli potuerunt doli irrumpere: nec prævaluit fraus inimici, sed permansit sancta mente & corpore, multis donorum priuilegijs sublimata. Idcirco hanc imitamini moribus, sequimini castitate, huius implorate auxilium. Quod si me, quia ita loquor, præsumptionis uelit arguere inuidorum aliquis, quod uobis scripserim: arguat charitatem atq; dilectionem, quia rogantibus uobis ne hoc quidem inexpertus iudicaui negandum. Malui enim excipere ruborem pudoris, quàm non exequi iussionem uestram, quarum precibus nōnunquam deus noster obedire uidetur: præsertim cum habeatis uobiscum, quas imitari uirtutis est, cum quibus discere potestis: affectum à me potius quàm magisteriū ad laudem huius diei requisistis. Vnde excusare non debui propter obseruantiam gratuitatis, ne impartirem deuotioni uestræ, quæ mandastis. Quod si docere nequiui, saltem ad laudem tantæ uirginis exhortari omnino curaui: quatenus non deessem uobis quem diligitis in die tantæ festiuitatis, sed iungerer precibus, iungerer uotis, si quo modo mēte ad ea uobiscum eleuari mereat uestris suffragantibus meritis, ad quæ peruenit beata & intemeratà uirgo Maria. Ecce hodierna die ad illum præclarum & splendidum thronum angelorum, ipsa per humilitatem & per integritatem carnis ascendit: unde intemperantia olim eximios archangelorum & superbia deiecit. Quapropter gaudete, gaudete inquam: quia uobis uia patefacta est cœlorum. Quamuis enim nobis eadem promittantur: uobis tamen iam præsto sunt, quæ cum angelis incorruptionem seruatis. Quæ licet de hoc mundo sitis, tamen fauente deo iam in hoc mundo nō estis: quia etsi seculum uos habere meruit, tenere omnino non potuit. Beata itaq; Maria hodie iam ab omnibus gentibus longe lateq; prædicatur: & uobis quæ sequutæ estis exemplum tantę uirginis, beatitudo condonatur cœlestis. Quas non illecebræ solicitant corporis, non colluuio præcipitat uoluptatis, non æstus inflammat incentiuæ carnis: imò angelica imitatio delectat in terris, quorum in futuro æqualitas repromittitur in cœlis. Beatæ igitur estis filiæ, sed & beatæ uiduæ quæ cœlibem in Christo uobiscum ducūt uitam: quia secundum Apostolū liberatæ à lege uiri, sic permanserunt. Beatior, inquit, erit si sic permanserit secundum meū consiliū. Puto enim, ait, quod & ego spiritum dei habeo: euidenter uolens exprimere, quid interfit inter eam, quæ adhuc est iuncta lege uiro, & inter eam, quæ iam soluta uinculo beatior prædicatur. Quod si utraq; beata, quia in Christo, beatior tamen quæcunq; iam soluta est uinculo & cœlestia sectatur. Ideo uiduæ semper uirginibus bene copulantur, ut ait Apostolus: Mulier innupta & uirgo, cogitat quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu: quodammodo enim magisterium uirginitatis, uiduarum gliscit & confortatur exemplis, quæ cum uiris castum

A stum seruauerint connubiū: docent integritatem magis uirginibus deo seruandam: & quod propemodum non inferioris uirtutis est à coniugio abstinere, quod aliquando delectauerit, q̄ conuiuij delectamenta nescire. In utroq; siquidē gradu fortitudo laudatur, & cœlestis uitæ prædicatur uirtus. Idcirco cognationē iam cum Christo uterq; ordo sortitur. Vnde dñs: Si quis, inquit, fecerit uoluntatē patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror & mater est: ubi non sexus, non ætas, non conditio discernitur, sed qui fecerit, inquit, uoluntatem patris mei qui in cœlis est. Vnde quia libera facultas cunctis præstatur, estote charissimę id ad quod uos Christi gratia uocauit, estote matres Christi ac sponsæ, estote sorores ac propinquæ: quia quod carne non potuistis, gratia totum condonatū est uobis, Et ideo diligite matrem dñi, quæ uobis sponsum genuit immortalem: cuius & uobiscum soror est ipsa, quia uoluntatē patris fecit ut esset mater. Propinqua quidem uobis nō carne, sed spiritu: ut unitas cōmendetur ecclesiæ, & societas corporis Christi intelligatur. Ex quo dominus. Volo pater, inquit, quia ego & tu unum sumus, & ipsi in nobis unū sint. Quæ profecto unitas per unum mediatorem dei & hominum efficitur. Facite ergo uoluntatem patris & uos, ut unum esse possitis. Ornate lampades uestras, occurrite sponso, quia iam ad ostium pulsat, & matrem, si eam diligitis, sequimini. Intus autē parate & ornate lampades uestras, quia filiæ regis estis. Omnis enim gloria uestra ab intus sit, & intus habete quod foris luceat: ne forte inter has solennitates prius quàm sponsus ueniat, uestræ lampades extinguantur. Nam celebritas huius diei, nō nisi accensis lampadibus intus & foris recte colitur. Ideo emēdum est oleum dum uacat, ne cum sponsus uenerit, quod absit, uacuæ inueniamini: Propterea quę sursum sunt sapite, ubi beata peruenit uirgo, & non quæ super terram, quia uestra conuersatio (si estis iam quod uouistis) in cœlis fore debet. Illuc dirigite mentem, illuc abscondite uitam uestram donec pertranseat furor domini, quò beata dei genitrix hodie peruenit: ibi namq; habetis sponsum, ibi pontificem, ibi omnia quæcunq; quæsistis. Illuc dirigite mentem, ut cum Christus uirginis filius apparuerit in fine seculi, cum ipso & uos appareatis in gloria. Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

SImiliter cadentia, & similiter desinētia, adnominationes, traductiones, aliaq; id genus schemata, deniq; totius sermonis gustus Augustinum sapit. Et in nonnullis libris lectiones, quæ recitantur in festo purificationis hinc decerptæ, nomen illius præferunt.

B

DE ASSVMPTIONE B. VIRGINIS MARIAE SERMO

SCientes fratres dilectissimi autori nostro multum nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis nostræ commercium ueneremur: & illum sacratissimum uterum, ex quo homini deus unitus apparuit, & si nequimus meritis, saltem celebremus obsequijs, scientes erroris nostri tenebras, partim eius fulgore dispersas: quin quæ homines per protoplastorum negligentiam, primæ matris contumaci tam arrogantia quàm regula perdiderant, huius sacræ uirginis partus nō solum restaurauit diruta, sed dona contulit sempiterna. & ideo cunctis præconijs ueneremur salutis auctricem: quæ dum autorem suum concepit ex cœlo, nobis redemptorem ostendit in seculo: & quia ad uicem eius, matris nostræ ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter procellas seculi frequēter aspiciat, ipsa inter incursus mundiales continua oratione confoueat. Neq; enim dubium est illam quæ meruit pro liberandis ferre precium, posse impartiri suffragium liberatis. nostra inter hæc oratio iugis ad dominum dirigatur, ut qui pro honore nominis sui, uiscera illa quæ sanctificauerat intrauit, quæ etiam nosipsi sedulitate debita ueneramur, prosit nobis ad remedium quod per eam se nobis dedit precium. Merito igitur beata Maria singulari à nobis præconio attollitur, quæ singulare cōmercium mundo præbuit: merito inter fœminas tunc etiā lætabatur, cum singularem medicinam pudico aluo gestabat. Sciebat quidem pondera uentris, quæ pudorem non perdiderat castitatis. Mirabatur partus insignia, quæ nulla nouerat uiri contagia. O bene fœcunda uirginitas, quæ nouo inauditóque genere & mater dici posset & uirgo. Peperit enim à quo concepit, portauit à quo creata extitit. Siquidem ip se est autor Marię, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabiliter beata Maria mater & uirgo est, quę dum fructum prægnationis extulit, integritatis dispendium non incurrit: apud quam ita cœlestis prouidentia negocij ipsius conditionem disposuit, ut magis obedientiam exhiberet in mandato, cum honorificentiam suam cognosceret ex angelo. Neq; enim fidem derogat nuncij, quæ dignitatem intelligit nunciantis, angelo ei dicēte: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, uocabit filius dei. Credidit admonita quod audiuit, meruit sanctificata quod credidit. Deniq; tantum sese ad cœli fastigium subleuauit, ut uerbum in principio apud deum, id est dei filium, de summa cœli ara susciperet. Cumq; se per mysticum diuinitatis arcanum carni nostræ fragilitatiq; commisceret, latuit in homine diuinitas, ut diuinitate humanitas non periret: & dū sub uelamēto assumptæ carnis absconditi, preciosius redemit perditos, quàm si defensaret ab imminente hoste captiuos. Immensa pietas, & supra quàm fari

possit prædicanda maiestas, uiscera puellæ aura sancti spiritus implebant: nupta uirginis uulua, c
uerbi semine crescente, turgebat. Replebantur, inquam, arcana uiscerum sacri spiritus fœcunditate repleta, & erat spes in partu, quia non erat uoluptas in coitu. Stupebat preciosissima genitrix, & apud se tacita rerum nouitate mirabatur. Vrebatur æstu cogitationis ab igne, & percussa rerum nouitate obstupescebat mirabiliter. Sciens enim sua integritate, mirabatur uentris ubertatem felix Maria. O genitrix gloriosa, O puerpera sublimis, cuius uiscerib. autor cœli terræq; cõmitti t: felicia oscula labris impressa lactentibus, cum intra crebra indicia reptantis infantiæ, utpote uerus ex te filius tibi mater alluderet, cum uerus ex patre dñs imperaret. Nam autorẽ tuum ipsa concipiẽs, edidisti in tẽpore puberem, quem habueras ante tempora conditorẽ. Felix puerperium, lætabile angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, cõgruum profligatis: qui post multas assumptæ carnis iniurias, ad ultimum uerberatus flagellis, potatus felle, patibulo affixus, ut te ueram matrẽ ostenderet, uerum se hominẽ patiendo tormenta monstrauit. Tu ergo beata gloriosaq; Maria, inter ista & propter ista laudabilis, quæ sic meruisti donum fœcunditatis, quæ uirginitatis non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres. Tu prærogata cunctis uirginum cateruis. Tu sequeris agnum quocunq; perrexerit. Tu uirgineos choros, & ab incentiuæ carnis illecebris alienos, per albentia lilia rosasq; uernantes, ad fontem perennis uitæ inuitas. Tu in illa beatorum felicissima regione, primi ordinis dignitatem adepta es, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amœnitates & gramineos choros tenero poplite pergẽs, feliciq; palma uiolas immarcescibiles carpis. Tu concinentibus sine fine angelis coniuncta, archangelisq; sociata, indefessa clamitare uoce, sanctus, sanctus, sanctus, non desinis. Sed quid dicam pauper ingenio, cum de te quicquid dixero minus profecto est q̃ dignitas tua meretur? Si matrem uocem gentium, præcellis: si formã dei appellem, digna existis: si nutricẽ cœlestis panis uocitem, lactis dulcedine reples. Lacta ergo mater cibum nostrum, lacta cibum angelorum, lacta eum qui talem te fecit, ut ipse fieret in te: qui tibi munus fœcunditatis attulit conceptus, & decus uirginitatis non abstulit natus: qui prius q̃ nasceretur, te matrem creauit ex qua nasceretur, ut illinc procederet tanquã sponsus de thalamo suo, quo mortalibus oculis posset uideri. Quanta fuit hæc dignatio, ut crearetur ex te, quam creauit: portaretur manibus, quas formauit: sugeret tua ubera, quæ ipse impleuit? Quas itaq; laudes charitati dei dicemus, quas gratias ei agemus? qui nos ita dilexit, ut propter nos homo fieret, ut matrẽ hominis eligeret, ut uterum nostræ conditionis intraret, ut contumelias nati infantis subiret, atq; cun D
cta humanitatis necessaria sustineret. Agentes ergo quantum sufficimus creatori nostro gratias, assumptionem gloriosissimę dei genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namq; est cum summa ei gratulatione famulari, per quam insignia uirginitatis pullularunt. Siquidem ipsa uirgo extitit ante coniugium, uirgo in coniugio, uirgo prægnans, uirgo pariens, uirgo lactans: & dicta merito mater, non de marito. Sanctæ quippe matri omnipotens filius nullo modo natus uirginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exultent ergo uirgines, uirgo peperit Christum: nihil ex eo quod nouerunt putent exterminatũ, quia mansit uirgo post partum. Exultent uiduæ festum uirginis celebrantes: Anna uidua uirginẽ matrẽ agnouit. Exultent coniugatæ solennia beatę matris frequentantes: Elizabet coniugata à uirgine matre salutata est domini. Exultent & pueri continentiã uouentes puero. Ipse integritatem pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fœcunditatem attulit, uirginitatem non abstulit. Ipsi gloria per infinita secula seculorum. Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

TAm euidens est in hac stili discrimen, ut cuiuscunq; sit, Hieronymi uideri non possit. Ad hoc nec præfert in titulo nomen eius ad quem scripta est, nec usquam habet admixtum.

DE HONORANDIS PARENTIBVS.

PArentum meritis subiugans filios omnipotens deus, seruiendi legẽ in officijs posteris dedit, ut hoc diuino cogantur facere imperio, quod debuit pietas suadere: dicẽte illo in libro Exodi, in quo ita scriptũ est: Honora patrẽ tuum & matrẽ tuam, sicut præcepit tibi dñs, ut bene sit tibi: & sis longæ uitæ super terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Audite filij salutiferam iussionem: & præcepta legis, affectu debiti amoris implete. Seruite patribus futuri patres: & matres uestras tenera diligite pietate, ut & uestrę coniuges mereantur matrum nomine nuncupari. Nemo patrẽ asperis uerbis lædat, nõ fiat amara dulcedo. Hoc sit inter parentes & filios, quod iubente domino natura continuit. Affectum sonet quicquid linguæ dixerint liberorum. Inter charas coniunctasq; personas, pietatis iura seruẽtur. Hoc filiorum ora loquantur, quod parentes delectat audire. Præbeatur patribus amori mixta formido, qui primi nobis sunt causa nascendi. Exhibete patribus filij quod uos potestas paterni nominis cogit, quæ adeo est eorum meritis attributa, ut ipsa de uobis exigat quod natura iubere non potuit. Matribus quoq; debitam impendite reuerentiam, quæ uobis uteri labore seruientes, pondus uestri corporis tolerant: atq; ignotam portantes infantiam, famulatũ quendam exhibent nascituris.

Illo

A Illo tempore non sibi tantũ mater esurit, nec acceptos sola digerit cibos. Materno uictu alitur & ille qui latet, eiusq; membra alterius comestione pascuntur, ut homo futurus, alienis morsibus saturetur. Quid ipsa memorem nutrimẽta, & teneræ infantiæ dulces iniurias, quas nutritoris affectus de suis parunlis sumit? Quid cibos in matre confectos, qui fœmineis manãres ex membris, lacteũ soluuntur in succum, & fauces inualidas liquido sapore perfundunt. Cogente natura sumũt infantes de matre quod bibant, & dente non nato, hoc sibi currentib. labris eliciunt, quod nõ sit necesse mordere. Seruiunt materna posteris pectora, seruiunt ipsis incunabulis, manus & terga membris deuota lactentiũ gratos artus accipiunt. Optat mater paruulũ crescere, optat cito uidere maiorem, eumq; numeris iuuenum miscere festinat, nunq; sibi forsitan seruiturũ. His tot tantisq; præcedentibus factis, parentibus, matri tota debet alacritate seruiri. Reddatur naturæ debitũ, reddat & posteris quod debet. Exolue fili quod debes, & officia debita qualicunq; exhibe famulatu, quia parentib. nemo potest reddere quod debetur. Humilitas talibus oblata personis, uiuẽdi tempus extendit: & morte dilata, multũ nostrã prorogat uitã: uicemq; facientibus reddens, officia nostra suadenti seruiuit, & durum imperium gratanter aggressus est, ne offenderet genitricẽ. Maluit fratrum sociari funeribus, quàm uoluntati matris obsistere. Ita enim matris suadentis uoluntas perfecta est: ut deo filium faceret martyrem, & fratrum coronis comparticipem. Denicq; obsequiũ suũ melius morte probans, suasionem sermonis matris impleuit: & lucem istam moriendo contemnẽs consors martyrum factus est, ut illa germanitas æterno collegio firmaretur. Ecce quid præstitit animus matri subiectus. Deuotus filius obediendo promotus est, qui nolens maternam aliqualiter lædere pietatem, perpetuam uitam passione suscepit, qui dominum confitendo, meretur cum fratribus à domino coram angelis coronari.

B uitricus pater est, nec nouerca potest nomen matris implere. Nullus igitur filiorum autorem lucis suæ cædat iniurijs. Nemo parentibus optet aduersa, qui liberos suæ saluti anteponunt. Intolerabile nefas est, ex illo ore proteruum audire sermonẽ, aut illis pulsari manibus, quas amor diligit. Oculorum uestrorum timete sententiam, quam dominus promisit ingratis. Meretur enim cæcitatis suæ subire supplicium, qui parentum uultus uel toruo uisu despexerit: & elatis oculis læserit pietatem. Si quicquam sapitis filij, eo animo uidete uenerabiles facies, quo uos ipsæ conspiciunt, & eorum labris dulcibus oculis inhærete, quia eorum oscula adhuc habetis in membris. Senibus seruire perfacile est, quos nemo potat, nemo nutrit succo corporis sui. Foueatur itaq; parentũ senectus, & factis eorum uicissitudo reddatur. Habet enim quandam senectus infantiam. Videant liberi ue

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

ET hanc sermonis discrepantia satis arguit ab Hieronymo non fuisse scriptam. Quod quidem & hinc colligi poterat, quod in exemplaribus uariat titulus: In nonnullis ad Damasum inscripta est, in alijs ad Rusticum episcopum Narbonensem, in quibusdam nullius habet nomen. Deinde in alijs codicibus habetur integra, in alijs mutila. Postremo non est uerisimile, D. Hieronymũ de in alijs codicibus habetur integra, in alijs mutila. Postremo non est uerisimile, D. Hieronymũ de re tanta, tantum scripsisset librum, non alibi citaturum fuisse, cum multo breuiores & leuioris si argumenti tam frequenter citet.

DE SEPTEM ORDINIBVS ECCLESIAE.

SVfficere quidẽ fidei tuæ arbitror cõuersationẽ sanctam quã habes in Christo Iesu ad sacerdotalis ordinis dignitatẽ, arctã tibi & angustã intellectus uiam in domino referare, quia præcedentib. meritis ac uirtutis insignib. ad hoc officiũ electus à deo es. Licet in multis gratia Christi sine operib. cõprobet, & cessante merito cõuersationis ac uitæ, sola dei dona fructificet. Tamẽ quia tu præ ceteris electus à deo ob hoc cõprobaris, qui & legis

opera imples,& cõmoraris in gratia usq; ad supereminentem scientiæ charitatẽ, intellectu dei te- C
cum loquente festinanter existentib.cogitationibus insignib.hoc uis nosse quod factus es.Totius
tibi ecclesiæ prout præcipis sacramenta referabo: doctrinæ ordinẽ & locum custodiens, & quid
qualiter obseruare debeas docens:si modo aũ iniuriã non reuoces nouelli exhortatoris industriã,
ac te non pudeat paulisper minorem esse dum discis:quia sepositi,ut uides, priuilegio dignitatis,
habes de nobis amplius quod quæras.Et id quod iam pridem in consecratione cõsecutum te esse
credis,restat ut capias:ne minor inueniaris in Christo,q̃ in mundo interim nominaris:ac si falsi uo
cabuli inutilis pastor existas,cum hæc quæ in domino latent sacramẽta nescires.Nos tamen tenen
tes in omni disputatione rationem,ac tecum simpliciter fabulantes, uerũ te episcopum animarum
debere esse monstrabimus:ut factus tibi ipse iudex,hoc quod loquimur implere festines:& nobis
consentiens,uerecundia & cõfusione reiecta,eligas abiectus esse in domo dei, magis q̃ habitare
in tabernaculis peccatorum.Sic em̃ Iesus ait:Reges gentium dominãtur eorum, & qui potestatẽ
habent,domini uocant̃:uos aũt nõ sic,sed qui maior est uestrũ,fiat sicut minor, & qui princeps est,
fiat sicut minister.Quis em̃ maior est,qui recumbit,an qui ministrat? In gentib. quidẽ qui discum-
bit,maior est:inter uos aũt non sic,sed qui ministrat.Ego aũt in medio uestrum sum sicut qui mini-
strat.Et uos quia estis permanẽtes mecum in tentationib.meis,ego dispono uobis sicut disposuit
mihi pater meus regnum:ut edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedeatis super sedes
duodecim,iudicantes duodecim tribus Israel.Et alibi:Rectorẽ posuerunt te, noli extolli, sed esto
tanquam unus ex ipsis.Et alibi:Non ut domineris clero,sed ut forma sis omnib. Et alibi: Templũ
dei estis,& spiritus dei habitat in uobis.Si quis aũt templum dei uiolauerit, disperdet illum deus:
Templum em̃ dei sanctum est,quod estis uos.Quoniam ex ipso,& per ipsum, & in ipso sunt om-
nia,ipsi gloria in secula:unus em̃ deus noster & pater domini nostri Iesu Christi, ex quo omnia, &
nos in ipso:& unus dñs Iesus Christus,per quẽ omnia,& nos per ipsum.Sed nõ in omnib. est scien
tia,Cæcitas enim contigit ex parte in Israel:donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel
saluus fieret.Concluſit ergo deus omnia sub peccato,ut omnium misereatur.Ante omnia humili-
tatem dilige:quia superbia apostatare facit à deo:& initium omnis peccati, superbia est. Deus em̃
noster formam serui accipiens,humiliauit se usq; ad mortem,mortem autem crucis. Omnes scrip-
turas mente percurre,totum canonem lege:atq; habens ante oculos exempla sanctorum, imitare
quod bonum est,æmulare quod sanctũ est:factusq; tibi Hierosolyma cœlestis, deo uota restitue. D
Domum in te & templum Solomonis ædifica,tabernaculum fabrica,& diligentius exornare festi
na.Intra sancta sanctorum indeficiens lumen accende,perfectionem in omnib. tene. Pone custo-
diam ori tuo,& ostium circumstantiæ labijs tuis.Non des in tentationẽ animam tuam, & non ob-
dormiet qui custodit te.Exalta uocem tuam,& dic:Omnis caro fœnum,& omnis gloria hominis
ut flos fœni:Aruit fœnum & flos decidit:uerbum autem domini manet in æternum.Sacerdos em̃
domini qui de ore suo profert iusticiam,& exquirentib.annunciat ueritatem, angelus dei omni-
potentis est.In omnibus causis serua iusticiam.Peregrinantem,& orphanum,& uiduam,& paupe
rem,uel pupillum,uacuo gremio nõ dimittas:ibiq; thesaurum tuũ, ubi & cor tuũ est, conde. Cum
omnibus fratrib.tuis,sicut scriptum est,pacem habe.Concilia impiorum fuge:ne dum iudicas con
demneris.Sic enim scriptum est:Beatus uir qui non abijt in consilio impiorum,& in uia peccato-
rum non stetit,& in cathedra pestilentiæ non sedit.Sed in lege domini fuit uoluntas eius, & in le-
ge eius meditabitur die ac nocte.Potentum personas, diuitum noticias, salutantium obsequia ita
accipe, ut pauperem non contristes,nec ulli fastidium excusationis inducas.Non recedat liber le
gis,ut scriptum est,de manu tua,sed meditare in eo die ac nocte.Sic enim scriptum est: Sine offen
sione estote Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei:sicut & ego omnibus per omnia placeo, nõ quærẽs
quod mihi utile est,sed quod multis ut salui fiant.Prius q̃ audias ne iudices quenquam: atq; ante
probationem accusationis illatæ,neminem à tua communione suspendas:quia non statim qui ac-
cusatur reus est,sed qui conuincitur criminosus.Nec præstandum odijs singulorũ est, ut innocen-
tum fratrum dominetur iniuria:quinimmo timor domini ante oculos semper est habendus:& to-
rum quod agitur,deo & Christo scias esse præstandũ nõ tempori.Nam præterit figura huius mun
di,& deo magis obedire conuenit q̃ hominib.qui scit præterita,& de futuris æstimat.Vno em̃ ser
mone tota lex adimplet̃.Omne quod tibi fieri nolueris,alij ne feceris.Domi si fieri potest postpo-
sita personæ tuæ cura officijq; reuerentia,seruũ seruis esse te conuenit:atq; ita Israel in omnib.per-
docere:ut quicunq; te audiunt,cõuersatione tua magis,q̃ sermone proficiant. Sic enim scriptum
est:In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt.Non te extollat salutatio plurimorum. Munera di-
uitum & obsequia te non uincant:quia munera,ut scriptum est, excæcant oculos iudicum. Nec
plus sit apud te matrona nobilis & diues, quàm professa pauper atq; mendica: & uidua marita-
li auxilio destituta,æqualis ei quæ habet uirum potentem in seculo uideatur. Alienum te à perso-
nis omnium reddendum iudica: ac propter iniusticiam in iudicio pauperem non defendas: nec
propter gratiã diuiti indecenter assistas. Aut si hoc non potes facere, cognitionẽ respue causarũ.

Sola

A Sola esto tibi lectione & oratione contẽtus.Neminẽ enim,ut scriptũ est, diligit deus, nisi eum qui
cum sapientia habitat,ac nullum lædit.Ista si feceris,deo utilis in omnibus comprobatus, perfectũ
in te retentabis.Expelle de templo Christi, oues & boues & columbas uendentes: & nummula-
riorum euerte mẽsas:quia domus patris nostri,domus negociationis esse nõ debet,sed orationis.
Et quod iudicio dei proiicitur,desiderari propter damnationis sententiam nõ oportet,ne reprobi
inueniamur in Christo.Sicq; fiet ut in ueritate consistens, septiformis ecclesiæ sacramentum nosse
merearis,quod in omnipotẽtia dei cum sua uenerationẽ consistit,id est,in patre, & in filio,& spiri-
tu sancto,in archangelis,in angelis,in sapientia,in hominibus.Quæ omnia si diligẽter aspicias, to
tius in his dispositionibus ecclesiæ catholicæ fundamenta cognosces.Et per hos gradus,si uniuer
sa obseruaueris quæ scripta sunt,deus erit in memoria tua,& tu in domũ tuam reuerteris.

De primo gradu ecclesiæ,qui fossariorum ordo est.

PRimus igitur in clericis fossariorum ordo est:qui in similitudinem Tobiæ sancti, sepelire mor
tuos admonentur:ut exhibentes uisibilium rerũ curam,ad inuisibiliũ festinent:& resurrectio-
nem carnis credentes in domino,totum quod faciunt, deo se præstare non mortuis cognoscant.
Tales ergo fossarios esse ecclesiæ conuenit,qualis Tobias propheta fuit: eius fidei,eius sanctitatis,
eius scientiæ atq; uirtutis. Non ergo putes paruum esse officium fossariorũ:aut sicut cæteri sacer-
dotes in famulis dei despicias sacramentum,ac plus diuersorum seruis deferas uel amicis,q̃ Chri-
sti in templo,cum preces fundis,cuius membra ueneraris:cum omnibus participare te conuenit,
non solum in altari,sed & domi,cum omnibus esse conuiuã,atq; inter domesticos parietes simpli-
citer residere.Si amas Tobiam prophetam,& si eius imitaris exemplũ, si imples quod scriptũ est:
Qui recipit prophetam in nomine prophetæ,mercedem prophetæ accipiet: caue ne huic officio
per superbiam tuam aliqua irrogetur iniuria,quam laicus qui minor est Tobia,non meretur. Te
enim ita de dei membris oportet habere iudicium, ut intelligas ecclesiæ sacramentum. Religio-
nis em̃ & sanctitatis est, quod episcopus diceris, nõ Romani consulatus aut iuris. Si hoc uis esse
quod factus es,serua ordinem tuum, locumq; custodi. Defer prophetæ, ut propheta seruiat tibi.
Dilige mysteria dei,ut ameris à Christo.Noli aliquem cõtristare illicite,aut iniusto odio prosequa
ris:quia sicut tu Christi es,sic & illi Christi sunt:& nemo potens est in hoc seculo,qui aliquẽ seruo-
rum suorum uelit ab alijs cõculcari.Tu ipse quoq;,si libenter accipias quod dicturus sum, cuncto
B rum famulis propter eos quibus seruiunt honorem defers:atq; unumquemq; pro ut potens est eius
dominus, ueneraris.Dic mihi quæso,quis maior est Christo? aut cui tantum debes,qui pro te san-
guinem suũ fudit,& qui te ecclesiæ suæ præposuit,& qui te honorauit in cunctis, qui omnium tibi
diuinorum sacramenta concessit? Nunquid meretur dñs deus tuus, ut cum hæc præstiterit prop-
ter bonitatem & misericordiam suam,conseruos tuos deprimas:deroges Christo:ac nullum nisi te
solum putes ad dominum pertinere:tibi tantum existimes reuerentiam deferendam: ac famulos
Christi in conuersatione tibi creditos,non in ministerio ut liberos habeas,sed ut seruos in domina
tione possideas? Hæc em̃ præ cæteris deus damnat, & nihil grauius fert, q̃ ut cum scias hominib.
deferendum,deo ipse non deferas:cum seruũ principis atq; eius militiæ deputatum prosequi & la
cessere nõ audeas,eos qui ueri dei serui sunt,& uero Christi charactere censiti,ac per baptismi gra
tiam liberi,& per clericatus officiũ militantes,abiectioni putes & ignominiæ deputandos:ut plus
interdum apud cõscientiam tuam,si iniuriam nõ faciat nostra correptio, seruis q̃ clericis parcas:
& in his aliquem uernaculũ diligas,illos uelut alienos despicias,& malis mundo placere q̃ Chri-
sto.Pro fide,pro religione,pro proposito sanctitatis deferre interdum clericus seruo cogitur:& ad
ignominiam non ferendã,uilis iudicatur in mundo,qui summus in cœlo est. Recte hæc repudias,
recte ista nõ seruas,si episcopus esse nõ uis,si cœlorum regna cõtemnis,si nullum cum deo cupias
habere cõsortium.Certe si electum te à deo gratularis:si factũ te pastorem gregis,si te creatum sa-
cerdotẽ clericis recognoscis,laborare debebis,ne tibi tua membra displiceant, ne id quod Chri-
sti est reprobetur.Sic em̃ ait Apostolus,Nunquid potest caput pedibus dicere:non desidero ope-
ra uestra? Vnum em̃ corpus & multa sunt membra.Si tu caput es,pedũ tibi officia necessaria sunt:
pertinere ad honorem tuum atq; ad substantiam corporalem pedes,ipse cognoscis:sine his,ut ip-
se nosti,ambulare non potes.Hi te sustinent,hi totũ corpus promouent,hi dirigunt caput, hi pri-
mum te esse faciunt.Perditis his,contemneris à cunctis fidelibus:ac tibi ipse odibilis factus, ama-
ram uitam in seculo retentabis.

De secundo gradu ecclesiæ,qui ostiariorum ordo est.

SEcundus ostiariorum locus est,qui claues regni cœlorum tenẽt,quæ patriarchis dantur,quo-
niam præsunt portis Hierusalem,atq; inter bonũ & malum habentes iudicium,aperiunt quod
nemo claudit,& claudunt quod nemo aperit.Iam hic considerare te conuenit,quæ circa ostiarios
dei debet esse diligentia,quanta his membris atq; officijs reuerẽtia per te deferẽda sit.Intrare tem-
plum nisi per hos nõ potes.Hi em̃ sunt ordinati per uices suas,ut omnia quæ intus sunt intraq; cu-
stodiant,atq; perfecti in omnibus fideles recipiant,respuant infideles.

De tertio

De tertio gradu ecclesiæ qui lectorum ordo est. C

TErtius lectorum ordo est, qui deo, Christo & prophetis datur, secundum quod scriptum est: Exalta uocem tuã, & dic: Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis, sicut flos fœni: aruit fœnum & flos decidit, uerbum autem domini manet in æternũ. Deniq; dñs noster legens in templo, formam lectoris assumpsit. Hi sunt ergo lectores, qui cantant canticum Moysi & agni: hi sunt qui sequuntur immaculatũ agnum quocunq; ierit, qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim sunt. Horũ numerus est angelorum: & nomẽ angeli cõuenienter sacerdoti adaptatur, qui usq; adeo æquales tibi sunt per hæc officia sanctitatis, sicut scriptum legis: Sacerdos qui de ore suo profert iusticiam, & exquirentibus annunciat ueritatem, angelus omnipotentis dei est.

De quarto gradu ecclesiæ, qui subdiaconorum ordo est.

QVartus ecclesiasticæ dispositionis in subdiacono est ordo, qui in Esdra Nathinnei appellantur, in humilitate domino seruientes. Propter hoc in Euãgelio Ioannis Iesus ad Nathanael ait: Ecce uere Israelita, in quo dolus non est. Cui respondẽs Nathanael dixit: magisterunde me nosti? Et ait Iesus: Anteq; Philippus te uocaret, cum esses sub ficu noui te. Quod propterea scriptum est, ut tu eius locum dispositionemq; cognoscas. Propterea dominus noster formam serui accipiens, humiliauit se usq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Propter quod semper genu flexo orare mandamur. Omnis enim qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Propter hoc Ægyptius competentibus plagis percutitur à domino. Hæc dies profectionis ex Ægypto, pascha domini nuncupatur, ut quia pascha nostrum immolatus est Christus, plenitudinẽ totius mysterij, atq; sacramenti, in rerũ officijs recognoscas, nec per arrogantiam non ferendam, despicias eos qui aut oblationes in templo dei suscipiunt, aut secretorum omnium testes participes etiam passionũ sunt &c. Hi enim primi desideria nostra suscipiunt, hi probant in nobis optimas uoluntates, hi repudiãt malas, hi ut à deo suscipiamur assistunt: quorũ tibi sicut uisibiliter ministeria adesse cognoscis: ita etiam inuisibiliter pacem & concordiam utilem esse perpende, ne conficere corpus Christi ac sanguinem ultra non possis, si uenturus ad altarium dei, ecclesiæ membra neglexeris.

De quinto gradu ecclesiæ, qui Leuitarum seu diaconorum ordo est.

QVintus in diaconibus ordo sacramenti est: quorum sors deus est, qui recedere de templo domini die ac nocte prohibentur, qui columna & fundamẽtum ueritatis sunt, qui ecclesias dei sustinent, qui altare Christi sunt, in quo conficiuntur sacramenta, in quo offertur oblatio. Quid ergo in templo dei, ut ipse nosti, uenerabilius altari esse potest? quis nõ se ad mensam domini accessurus humiliet? Et hi sunt, quos in Apocalypsi legimus, septem angeli ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea: hi uoces tonitruorum: hi in similitudinem Noe sacramentorum iusticiæ præcones non habentes in se maculam aut rugam: atq; in candorẽ lucis effecti, in omni Israel deum ualent prospicere, puri mentibus, animabus candidi, uirtutũ operatione præclari, humilitate prẽditi, quieti, humiles, euãgelizantes pacẽ, annunciantes bona: dissensiones & rixas & scandala referantes, soli deo colloquentes, in templo nihil de mundo penitus cogitantes: dicentes patri & matri, nõ nouimus uos: & filios suos nõ agnoscentes. Deniq; & Leui, ut scriptũ legimus, sacerdotalis tribus est, & caput omniũ sacerdotũ: sine hoc sacerdos nomen nõ habet, ortum nõ habet, officiũ nõ habet, hic minister dei dicit, quia scriptũ est: Quis maior est, qui ministrat, an cui ministrat? Et sicut in sacerdote cõsecratio, ita in ministro est sacramenti dispensatio. Illi orare, huic psallere mandat. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam sacerdotib. propter præsumptionẽ nõ licet de mensa domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit à diacono: ut præcedẽte ministerio sanctitatis, humiliatus pauliſper post consecrationem, dum ministro reuerentiã exhibet, quantã minister dei debeat recognoscat: ita em deus noster omnipotens uniuersa disposuit, ut qui maiorẽ se esse crediderit, minor sit: & qui uidereẽ minor, maior existeret. Deniq; ẽ hoc uerũ sit, ipse perpende. Leuitæ inferunt oblationes in altari. Leuitæ cõponunt mensam domini. Leuitæ cũ sacerdotib. dum sacramẽta benedicunẽ, assistunt. Leuitę ante sacerdotes orant, ut si distinctio locorũ creditur in mundo, etiã in altari dei uideant sibi episcopi, si superbi sunt, diaconos anteponi. Si humilitatẽ diligunt, maiores se esse in eo quod sunt humiles cognoscant. Tunc deinde ut aures habeamus ad dominũ, diaconus acclamat, ipse prædicat, ipse hortatur, ipse cõmonet astantibus sacerdotibus ne leuiter hanc uocẽ, quæ loquitur hæc, & pacem annũciat, aut negligenter aspicias, aut contemnendam putes. Sufficit huic ordini, tantum per dominũ fuisse cõcessum, ut non solus sacerdos in templo totũ agere & implere uideat. Eget officio diaconi sacerdos, sicut & diaconus sacerdotis: nec diues sine paupere, nec pauper sine diuite esse potest. Post cõsecrationem em omnium sacramentorum, post orationes, post recitationes nominũ, post omnia mysteria deitatis, perfectio rursus leuitis in altari datur: diaconus, ut superius dixi, calicẽ tradit, testis passionis, testis dispensationis, testis humilitatis, ne elatus in superbiã is qui obtulit, nihil sperandũ sibi à diacono recognoscat. Ideo leuita in cõsecratione perfectus est, nec ultra iam sicut laicus benedicit, quia perfectã in se habere iubetur domini sanctitatẽ. Deniq; ex omnib. tribub. in Iesu Naue libro, Leuitæ ciuitates accipiũt: ut tu

A ut tu intellígas nullum esse hominũ genus, nullam terram, nullum locum, nullam gentem: quæ nõ huic propter dominum seruire iubeatur. De leuitis autem decimas decimarum accipiunt sacerdotes, nec dare ipsis, sed accípere mandantur. Nunc autẽ ex quo in ecclesiis sicut in Romano imperio creuit auaritia, perijt lex de sacerdote, & uisio de propheta. Singuli quiq; pro potentia episcopalis nominis, quam sibijpsi illicite absq; ecclesia uendicarũt, totum quod leuitarũ est, in usus suos redígunt: nec hoc sibi quod scriptum est uendicant, sed cunctis auferunt uniuersa. Mendicat infelix clericus in plateis, & ciuili opere mancípatus, publicam à quolibet deposcit alimoniam: & quidem ex eo despicitur cunctis sacerdotale officiũ: dum misericordia desolatus, fuste puratur ad hanc ignominiam deuenisse. Eget in sede presbyter, in altari leuita, in secretario subdiaconus, in lectione lector, & in templo ostiarius, in sepultura fossarius: moriuntur fame, qui alios sepelire mandantur: poscunt misericordiam, qui misereri alijs sunt præcepti. Et dum ista fiunt, sacerdos qui hoc nõ fecerit condemnatur. Solus incubat diuitijs, solus ministerio utitur, solus uniuersa sibi uendicat, solus partes inuadit alienas, solus occidit uniuersos. Nam si secundum diuinos libros omnia faceremus, nec deesse quicq; uisibiliter poterat cũctis, & sola in Christi ecclesia sanctitas abũdaret. Hinc propter sacerdotum auaritiam odia consurgunt, hinc episcopi accusantur à clericis, hinc principũ lites, hinc desolationũ causæ, hinc origo criminis. Etenim si unusquisq; ita hunc mundũ uisibiliter possidere mandatur, ut sua tantum possessione cõtentus sit, ac res nõ inuadat alienas, nõ agrũ pauperi tollat, non uineam, non subiectorũ aliquod, nõ famulos, nõ fructus: quãto magis qui ecclesiæ dei præest, debet ita in omnibus seruare iusticiam, ut sibi hoc tantũ uendicet quod sui iuris esse cognoscit? Aliena non cõtingat, aliena non rapiat, æqualem se cæteris faciat: & sicut sine his in ecclesia nõ fuit, ita & sine his in ecclesiæ ministerij dispensatione nõ uiuat. Certe ut ipse nosti, qui uisibiliter in hoc mundo ius inuadit alienũ, accusatur à paupere, damnat à iudice: ita & in ecclesia dei cũ unusquisq; stipendia sua perdit, clamat ad deum, exauditur à Christo: nec differẽ in hac ultionis sententia, si nõ redduntur uniuersa. Moderatio em dei, preces ac solum nostrum reditum quærit, ac nos quærit sua bonitate saluari. Sed si non conuertimur, si duri corde sumus, si in peccatis usq; ad mortem illicite perduramus: assidue peccanti, sicut scriptum est, deus non misereatur.

De sexto gradu ecclesiæ qui sacerdotum ordo est.

B SExtus seniorum ordo est, qui sacerdotibus datur, qui presbyteri dicũtur, qui præsunt ecclesiæ dei, & Christi sacramenta cõficiunt. Hi autem in benedictione cum episcopis consortes ministeriorum sunt. Nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & episcopos credẽda distantia est: & eucharistiã iam pridem per presbyteros benedictam, si usus exegerit, episcopi accipere debent, ac se Christo ac plenitudini eius cõmunicare cognoscere. Nã si quis ad iniuriã reuocet, aut putet se accipere non debere eucharistiam quam presbyter benedixit: is profecto peruersus est, credens dominũ duo corpora habuisse: unũ maius, & unũ minus. Maius quod episcopus cõficit, quod presbyter minus. Hic Christum diuidit eiq; facit iniuriã. Ergo inter baptismũ & baptismum potest esse distantia, ut sanctior iudicetur, quẽ baptizauit episcopus, cũ is quẽ leuita: sicut in Actibus apostolorũ legis Eunuchũ à Philippo diacono baptizatũ fuisse, ut scriptũ est: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Et ille ait: nihil si credis. Fides em est quæ facit mundũ: & quia nõ est dantis, sed accipientis: ita credendũ est in omni anima baptismũ esse perfectũ, & in omni sacerdote corpus Christi esse perfectum. Qui nõ cõmunicat eucharistiæ presbyterorum nõ communicat Christo: nec eucharistiam ipse benedicit, quia in eo in quo iudicat, cõdemnatur, atq; in similitudinem Iudæ traditoris tradens dominũ, nullo cogente ipse sibi infert manus ac suspendio perit, quia superbia peccat in deũ. Nec ego dico præsentibus episcopis atq; astantib. altari presbyteros posse sacramenta conficere. Sed si forte usus exegerit, ut uenientes ad ecclesiam sacerdotes eisdẽ horis quibus aut oblatio parata nõ sit, aut nõ possit offerri, non debere episcopũ repudiare eucharistiã presbyterorũ, si ponatur in altari, quã accipi oportet propter Christum, quoniã corpus Christi est sicut scriptũ est: Vos em estis corpus Christi & membra ex parte. Charitas enim cooperit multitudinem peccatorum. Fides, spes, charitas, tria hæc, maior his est charitas. Charitas patiens est, benigna est, nõ æmulatur, non inflatur, non perperam agit: omnia credit, omnia sustinet: charitas nunquam excidit. Et quia scriptũ est: Presbyteri duplici honore honorentur, maxime qui laborant in uerbo domini: prædicare eos decet, utile est benedicere, congruum confirmare, conuenit reddere cõmunionẽ, necesse est uisitare infirmos, orare pro inualidis, atq; omnia dei sacramẽta cõplere, præsertim cũ in Oriente eam cõsuetudinem & in Illyrico, & in Italia, atq; in Africa omnib. in locis, temporib. apostolorũ fuisse manifestũ sit. Ac sola propter auctoritatem summo sacerdoti clericorum ordinatio, & uirginum consecratio reseruata sit, cum basilicæ altaris & charismatis dedicatione uel satisfactione, ne à multis disciplina ecclesiæ uendicata, cõcordiã sacerdotũ solueret, scandala generaret. Propter hoc & nuper episcopalis electio ad metropolitanũ remissa est: & cũ huic summa datur potestas, alijs adimitur hæc facultas: & incipiũt etiam summi sacerdotes pati, non ex iure, sed ex necessitate, alium sacerdotem. Nemo hinc episcoporũ inuidia diabolicæ tentationis

inflatus

insultatus irascitur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesijs prædicent, si c
plebibus, ut scriptū est, benedicant: etenim abnuenti mihi ista sic dicam, qui non uult presbyteros
facere quæ iubentur à deo, dicat, quis maior est Christo? aut quid corpori eius, aut sanguini pote-
rit anteponi? Si presbyter Christum cōsecrat, cum in altario dei sacramenta benedicit: benedicere
populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare? Virgines etiam dei, licet Apostolus di
cat: De uirginibus præceptum domini non habeo: tamen hoc ratione faciente, si usus exegerit, per
eum benedici, si necesse est, manifestum est: quia Maria mater domini Christi, soror est uirginum,
& eucharistia Christi est corpus, & minor Maria q̄ dominus: Tamen credendum est, summi sacer-
dotis iudicio & hoc faciēdum quod iusserit circa laicos & mulieres. Iubentibus uobis iniustissime
sacerdotibus, non recte presbyter dei, benedictionis perdit officiū, amittit linguæ opus, nō habet
confidentiā prædicandi: truncatus est omni parte uirtutum, solum presbyteri nomen habet, pleni
tudinem ac perfectionem quæ consecrationi eius competit, non retētat. Quis hic rogo ô sacerdo-
tes honor uester est, ut damna gregibus inferatis? quoniā cum pastoribus per potentiam uestram
aufertur deo digna diligētia, contagium quoddam & calamitas crescit in gregibus: ac deo nostro
non patrimonij sui damna cōquiritis, dum soli uultis in ecclesijs potētari? Denicq; & chrismatis ea
ratio est, atq; hic ordo legitimus consecrandi, baptizatū dominum & in similitudine columbæ in
specie chrismatis à patre unctum fuisse, manifestum est, ac plenitudo sacramēti, corpus eius & san-
guis ostensus. Quæ cum offerre licet, etiam reliqua, quæ in eo sunt consecrare, quia in Christo om
nis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Presbyteri ergo, si necesse est, possunt chrisma cōfi-
cere, quia in corpore eius chrisma est. Siquidem hæc regula etiam nunc seruatur à plurimis, atq; in
ecclesijs multis sic ista faciūt: tamē meæ hoc scito esse sententiæ, nulli episcopo super hoc iniuriam
esse faciendam, nec legem à me opponendā esse ei qui lex est presbyteri. Ab initio, ut legimus, ne-
gociorū iudices esse mandati sunt presbyteri, interesse sacerdotū consilio. Quoniā & ipsi presby-
teri, ut legimus, episcopi nuncupant, secundum quod scriptum est ad Titum: Huius rei gratia reli-
qui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & cōstituas per ciuitates presbyteros: quemadmodū ego
tibi dispositi, &c. Vides ergo presbyterum episcopum dici, & apostoli Pauli esse sententiā? Et alibi
ad Timotheum de ecclesiæ ordine: Oportet episcopū irreprehensibilē esse, &c. Vides ergo hic
presbyteri non fieri mentionem, sed hunc esse locum quem episcopatum uocat? Et alibi ad Timo
theum episcopum: Præcipe hæc & doce: nemo adolescentiā tuam contemnat, sed forma esto fide- D
lium in sermone, in cōuersatione, in charitate, in fide, in castitate, &c. Intelligis ergo in presbytero
summā sacerdotij collocari? Et alibi ad maiores natu: Qui uos posuit episcopos regere ecclesiam
suam Philippis. Certe una Macedoniæ ciuitas est. Et cum ibi Paulus episcopis & diaconibus scri-
psit: quid nisi eos qui præsunt presbyteri, episcopos uocat? Denicq; & apostolus Ioannes episcopus
scribit: Senior electæ dominæ, quam diligo in ueritate. Nam presbyter ætatis est nomē, episcopus
dignitatis. Solomon quoq; ait: Presbytero humilia animam tuam. Sed oderunt hoc sacerdotes su-
perbi in presbyteris nomen, qui nolunt esse hoc quod Christus, qui discipulorum pedes lauit, qui
baptizatus est à Ioanne, licet baptizandum se Ioannes à domino proclamaret. Propterea hæc scri
bo, ut si præteriti temporis error non potest iam reuocari, uel ad præsens in ecclesijs seruet humili-
tas, ut presbyteri hoc in ecclesijs suis faciāt quod Romæ, siue quod in Oriēte, quod in Italia, quod
in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia,
quod etiā ex parte per Gallias, quod in omnibus locis ubi humilitas perseuerat, quod in cœlis sit,
quod maius est, ubi sedes corū legis esse dispositas, ut terrena contēnas. ut nihil de mūdi istius con
uersatione præsumas. Respice Hierusalem matrem omnium sanctorum, ornatam patriarchis, pro
phetis, apostolis & angelis dei: ipsius consuetudinem sequere, ipsius sacramēta custodi. Nihil tibi
sit commune cum cæteris qui errorem suum illicita præsumptione defendunt & consuetudinis di
cunt esse quod uoti est. Nam si aliquis nostrum præteriti temporis consuetudinem possit agnosce
re: probarem tibi, hoc quod loquor ab initio semper cum apostoli prædicarēt in ecclesijs fuisse ser
uatum, & postmodum odio singulorum uitiata aliqua, aliqua præsumpta. Sed nemo damnandus
est, nemo iudicandus, imò omnes in mansuetudine & charitate spiritus amplectendi, ut dum no-
biscum bonitatis Christi fundamenta cognoscunt, ad ædificium dei spontanea uoluntate conue-
niant, ut in culmine templi nobiscum manere mereantur.

De septimo & præcipuo gradu ecclesiæ, qui ordo episcopalis seu episcoporum est.

SEptimus autem in his disputationibus episcopalis ordo est, & qui primus & perfectus in cun-
ctis est: qui omnipotentiæ dei, & in Christo donatur, ex quo processus omnium gloriarum &
plenitudo est uirtutum, ex quo omnia, in quo omnia. Ipse enim ordinat sacerdotes, ipse leuitas, ip-
se subdiaconos, ipse lectores, ipse ostiarios, ipse fossarios, ipse arundinē tenens metit Hierusalem,
ipse fabricæ dei præest, ipse quod unusquisq; facere debet ostendit, ipse damnat, ipse recipit, ipse li-
gat, ipse ligata soluit, ipse claues regni cœlorum habet, ipse thronum dei reserat & claudit, supra se
nihil habens. Si humilis & bonus sit, si perfectus, ut scriptū est: Estote perfecti, sicut & pater uester
perfectus

A perfectus est: si obseruat omnia, si hospitalis, si sine crimine, si habens testimonium bonū, si unius
mulieris uir est, id est, sua tantum carne contentus, alieni corporis illecebras non requirat: filios ha-
bens subditos in castitate & sobrietate: quia peccare in operibus nō debet, qui in electione perfe
ctus est. Huius sacerdotalis uestis, est perfecta dei gloria. Ad hunc pertinet chrisma, quia ipse Chri
stus Christianorū est, id est, sanctus sanctorū, & episcopus animarū, secundum quod scriptum est:
Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Huic summa à cunctis cleri
cis atq; ab omni populo deferenda reuerētia est: quia nō dicit figmentū ei qui se finxit: Vt quid me
finxisti sic? Aut nō habet potestatē figulus luti, ex eadē massa facere, aliud quidē uas in honorem,
aliud in cōtumeliam? Huic nō cogitare de crastino, pro perfectione mandat. Hic de uestimēto &
uictu solicitus esse prohibet. Hic per omnia similis deo est, si nō recedat à Christo, secundū quod
scriptum est: Tu es sacerdos inæternū secundum ordinem Melchisedech. Hic in carne ambulans,
non secundū carnem militat. Hic nō uult esse nisi cum Iesu. Hic neminē damnat: hic ipsi etiā Iudæ,
sciens eum talem esse in passione, pacificus est. Hic osculū ei dat à quo traditus est. Hic pro cunctis
patitur. Hic saluat uniuersos. De hoc officio amplius disputare nihil possum, quoniā quod in cle-
ricis cōsecratum esse prædicisti, episcopum solū habere manifestū est: In illis esse partes & mem-
bra uirtutū, in episcopo plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: Atq; ita est, ut in episco-
pis dominum, in presbyteris apostolos, qui & ipsi sunt, recognoscas. Sed quia scriptum est: Non
uos me elegistis, sed ego elegi uos: summus sacerdos qui elegit dicitur, qui uero electi sunt, sacer-
dotes. Omnem em̄ suam potestatem deus discipulis suis dedit: & Moysen deum dici uoluit Pha-
raonis. Atq; ipse homo Iesus Christus maior in eo quod in carne apparuit, fuit. Et hoc est mysteriū
ecclesiæ, quod Esdras descripsit, quod in quinq; gradib. collocatū, sensus nostri capitis tenet. Nan-
que uisui episcopatus & presbyteria dantur, secundū quod scriptum est: Speculatorē te posui do-
mui Israel. Leuitæ odoratui, quia ipsi sacerdotibus iuncti, columnæ & fundamentū ueritatis sunt:
ipsi spiritus forma, puris mentibus odor uitæ in uitam sunt, & per manus eorū odor sacrificij ascen
dit in cōspectu dei. Nathinnei auditui, ut audiant uniuersi diuinis uerbis ac præceptis sacerdotum
& officijs leuitarū. Sacri cantores sermoni, quod est linguæ. Ostiarij siue fossarij ori, sicut scriptum
est: Pone domine custodiā ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis. Ex uerbis em̄ nostris iusti-
ficabimur, & ex uerbis nostris cōdemnabimur: in ore em̄ hominis uita & mors. ideo in fossarijs spi
B ritus prophetarū prophetis subiectus est: in ostiarijs doctores, in lectorib. prophetæ, in subdiaco-
nis angeli, in diaconib. archangeli, in presbyteris apostoli, in episcopis deus. Deniq; scriptum est,
primo apostolos, secūdo prophetas, tertio doctores: Et ideo de episcopo usq; ad diaconū spiritus
dispositio est. De subdiaconib. usq; ad ostiarios animæ, in fossarijs corporis. Sicq; has omnes dispo
sitiones in ecclesia Christi, quasi unū hominem deo seruientem esse cognosce, secundū quod scri-
ptum est: Vos estis templum dei, & spiritus dei habitat in uobis. Si quis templum dei uiolauerit, di
sperdet illum deus. Templum em̄ dei sanctū est, quod estis uos. Prædica aūt uerbum dei cunctis,
ut scriptum est: Exhortare omnes, diuitibus huius seculi præcipe, nō superbe sapere, neq; sperare
in incerto diuitiarū, sed diuites esse in operib. bonis. nemo adolescentiā tuam cōtemnat: non rece
dat liber legis de manu tua, sed meditaberis die ac nocte in eo. Ante omnia curā habe pauperum,
quia propter nos Christus pauper factus est cū esset diues, ut inopia illius ditaremur. Professas &
eas quæ uere uiduæ sunt, require: egentib. necessaria subministra: nec in quoq; peregrinationis no
men horrescas. Quoniā q̄ diu sumus in carne, peregrinamur à domino. Iuniores autē uiduas de-
uita, cum em̄ luxuriatæ fuerint, in Christo nubere uolunt. Vxori tuę propter antiquā cōsuetudinē
ac periculum sacerdotij, nō des animā tuam in potestatem: ne forte in similitudinem Adæ in para
diso positus cōfundaris, atq; acceptam legem si peccaueris perdas: ac nuditatis tuæ conscius, con
fusionem mentis excipias, & locum cōsecrationis amittas. Amanda quidem uxor est, sed sicut ec-
clesia, aut templum dei: orandū cum ea, legendum, abstinendum, cōmunicandum in altario, nō in
opere: spiritu, non carne uiuendum. Venerari aūt & te propter cōiunctionem legis debet, non de
siderare propter cōsuetudinem delinquendi: quia aperte tibi usum cōiugij interdictū esse perpen
dis, cum te episcopum esse cognoscis. Habere se & illa ex hoc Christum gaudet non maritum: esse
cum deo, non habitare cum cōiuge: possidere intra domesticos parietes, uernaculam sanctitatem:
exultet in domino, gratias agat deo, quod de corruptione liberata est: ubi quoq; debitrix sit, quod
ad hoc officium uolasti, qua consentiente electus es à domino, quod prius de omnib. cum tuis, ut
decuit, transegisti, q̄ episcopatū rogatus acciperes, & separatus à cōiuge in ecclesia permaneres.
Certus autem sum exemplo bonæ uitæ tuæ omnes hæc esse facturos, ut in adolescentia credentes
deo, dum cōtemnunt terrena, diuina percipiant, & emendati in omnib. domino consecrentur, ut
doctores plebium facti, post emendationē sui prædicent uniuersis, & salus omniū nuncupentur.
Seculares aūt uiros ad ministeriū non assumas ecclesiæ, sic enim legis: Manus temere nemini im-
posueris. Et iterū: Hi primum comprobentur, & sic ministrent sine crimine cōstituti. Sunt em̄ mul
ti qui sequentes uota populorū, disciplinam ecclesiæ nō obseruant, ac sine experimēto bonæ uitæ,

eligunt non conuersos. Atq; ut consuetudinem reprehendam, peccãtes nobilitatem potius quàm C
mores optimos benedicunt: & ante regni cœlestis gubernacula tradunt, quàm de terrena cõuersa
tione securi sint, quasi uero deo deficiant sacerdotes, aut clericatus officiũ possit implere, qui nec-
dum castus didicit esse abstinendo. Taceo de reliquis uitæ documẽtis, quod ignorat libros, quod
consuetudinem nescit: & prius doctor gentium dicit uel minister, q̃ discat aliquid imperitus, alie-
no iudicio in posterum uiuens, non dei, sed cuiuscunq; facit in omnibus uoluntatẽ. Dum enim in-
struenti se obedientiam debet, cedit ad tempus, & inuitus discipuli nomen accipit in magistro, mi
norq; fit minimo. Concurrũt ad ecclesiam populi, à sacerdote nouo aliquid audituri quod ędificet
cunctos, quod saluet uniuersos, & ultra solitũ morem fortè nihil dicitur, ceras nectit, paginas igno
tas cunctis uersat in pectore: & delicta omnia recognoscẽs, sola impudentia utit excusantis, et hoc
ipsum quod rogatur irascit. Quale tunc erit quæso episcope iudiciũ tuum, cum interrogatus nihil
dixeris: ac mulieres laicosq; scientiæ agnitioni uitæ, intra ecclesiã recognoueris? Sacramentorũ ue-
ro hæc ratio est: atq; hic ordo omniũ nascentiũ, qui in carne descendimus: ut qui uenientes in mun
dum uenundamur sub peccato, idolis seruientes primitus nuncupemur. Quis enim à quo superat,
eius seruus addicitur, & eius operi mancipatur, præstat officium cuius desiderium gestat in sensu:
prævalente enim ignorantia, regnat auaritia, quæ radix omnium malorum est, & inquisitio idolo-
rum: & hoc est malum quod difficile superatur, qui non aut habendi uoluntate, aut paupertatis ti-
more teneatur. Sed quia primitus in exhortatione prophetiæ sermo prædicãdus est, necesse est ut
in illis unus deus auidius & loquaẽ & nominetur, secundum quod scriptũ est: Dominus deus tuus
unus est. Hi sunt quos catechumenos nominamus, & subiacẽtes castigationi, & liberum ad Chri-
stum habentes arbitriũ: quia principiũ sanctitatis est, dominũ Iesum Christum dei filium confiteri,
secundum quod scriptum est: Corde creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem. Secun-
dus competentium locus est, qui ad dei gratiam festinantes, aliquid amplius quàm fuerint esse dest
derant. Qui ideo competentes dicunt, id est poscentes dei gratiã, deo iam utiles, & per desiderium
uoluntatum competentes cœlorum regna, ac uolentes iuri suo per misericordiam principalẽ hæ-
reditatem deum uendicare: ab omnibus abstinentes, sperantes lauacrum, casti atq; synceri, & præ-
sentis uitæ positum sibi terminum recognoscunt, & ordinẽ futuræ conuersationis aspiciunt: ut qui
anteq; accipiant seruiunt Christo, post acceptã fidem dei dona non perdant, aut irritam faciant gra
tiam, cui seruire uoluerunt. Tertius baptizatorũ ordo est, in quibus iam Christus est, dicente Apo- D
stolo: Nescitis quoniã quicunq; baptizati estis in Christo, Christum induistis? Et ideo cum cogita-
mus aliquid boni, liberati à gentilitate catechumeni sumus, cum uolumus quod sanctum est com
petentes, cum operamur bona, baptizamur & cõmorimur Christo. Sed si fortè hoc impugnante
diabolo quacunq; peccati maculatione uiolamur, pœnitẽtia competit: quæ in similitudinẽ diuini
fontis, ipsa peccata mortificet, ac nos saluet in corpore. Qua completa, quãtus reconciliationis lo-
cus est, ut caput corporis nostri Christum esse credamus, quia ecclesiæ suę uir, caput mulieris: id est
omnium animarum quæ deum tota mente perquirunt. Sal autem propterea catechumenis datur
in mysterio: ut nos esse sal terræ, id est sapientiã dei noscamus. Inuisibilia enim deus (ut ait Apos-
tolus) à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciũtur, sempiterna quoq; eius uirtus et
diuinitas: ita ut sint inexcusabiles, & cætera. Baptismus uero aqua est, quæ tempore passionis de la
tere Christi exiuit: & nullum aliud elementũ est, quod in hoc mundo purificet uniuersa, quod om-
nium poculum sit, quod uiuificet cuncta. Et ideo spiritus uitæ in aqua est, & congregatio aquarũ,
maria nomen accepit. Christo enim renascitur, qui baptizatur in fonte. Fons enim origo omnium
gratiarũ est. In quo septem gradus sunt, tres in descensu, & in tres in ascensu: septimus uero est, qui
& quartus, id est similis filio hominis, extinguens fornacem ignis ardentis, stabilimentum pedum,
fundamẽtum aquæ: in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Oleum uero & chrisma esse
sanctorum, silentium ipsius & pinguedinis natura demõstrat. Corpus domini panis uerus & cœle
stis è cœlo est. Sanguis eius, hoc est quod scriptum est: Ego sum uitis uera, uos autem sarmenta. Et
quia multa membra, unum autem corpus, totius mundi natura contrita est inuisibilibus speciebus
in candorem lucis effectum, atq; per baptismum aquæ in ueritate: cum semper secundum speciem
corporis, & puritas & ueritas uoluntatis apparet probata per ignem, ut his omnibus impletis ali-
mentis, nihil desit uisibilitati, nihil desit mysterio dei, ac resurrectio carnis apertissime comprobeẽ:
cum hæc quæ uisibilia sunt, sanctificata per uerbum & orationem, Christi corpus effecta sunt. quæ
omnia si in ueritate complecteris, intelligens deum, opus uitæ agis & commoraris in Christo. Tu
es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedec. Te decet hymnus deus in Siõ, ut reddas uota
in Hierusalẽ. Tibi conuiuiũ Christus est, cogitatio Christus est, gaudiũ Christus est, desideriũ Chri
stus est, lectio Christus est, quies Christus est, atq; imperans mundo Pharaonis deus es, postquam
uniuersa uicisti. Hæc cunctis plebibus tuis, si dignaris ut moneam, prout potes semper insinua, me
moriam mei habẽs in orationibus tuis sanctis, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, ut remis-
sionem consequar peccatorum. Certus sum enim ego, quia supra quàm dico facies: debitorẽ enim
te mihi

A te mihi esse cognoscis, ut pro me deum rogare non desinas, quoniam sicut iubere dignatus es, offi
cium disputationis impendi. Nec tibi legem quam sequi debeas posui, sed qualis esse iam debeas,
stilo fauente descripsi. Vnum tamen illud præ cæteris rogo, ut quia multa secundum consuetudi-
nem tuam noua tibi uidentur esse conscripta, præsumptioni meæ dare ueniam digneris. Nec pu-
tes nos peruersitatem aut nouitatem aliquam, sed solam (sic dici fas est) diuersarum pronunciarum
consuetudinem publicare: sed sicut reprehendi neminem, ita & damnãdum nullum descripsi: præ
sertim cum omnes ecclesias deus fecerit: & in omnibus apostoli prædicauerint: nec deceat quen-
quam studere discordiæ, ubi pro omnium pace seruanda, in disceptatione ecclesiasticæ disciplinæ
uincit ille qui uincitur, ac se uictum gratulatur. Ego tamẽ in omnibus uobis cedo, qui omne quod
facitis laudo, & in æmulationem bonæ rei istud uestris sensibus derelinquo, ut unus alterũ exhor-
tans, inuicem uos de consuetudine nostra & de contemplatione doceat: mihi hoc solum peculia-
rius relaxetis, ut pro me orare digneminí: qui ad emendationem omnium quæ conscripta sunt ob
edientiam gerens: ita libenter habeo mihi aliquid imputari, ut mei primitus sciatis esse iudicij: hoc
tantum iussi ab omnibus condemnandum, quod aut consuetudo ecclesiarum, aut diuinorũ libro-
rum scripta non retinent.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HAnc non esse Hieronymi, deprehensum est & ab alijs. Etenim in æditione Romana fuit as-
scriptum, Dicitur, sed non est B. Hieronymi. In quibusdam exemplaribus habebatur hic titu
lus, ad Mautitum filiam, in alijs ad Mauricij filiam, in alijs nullius nomen erat ascriptum. Quorum
si nihil esset, stilus diuersissimus satis erat argumenti, ex officina Hieronymiana nõ fuisse profectã,
imò parum abfuit quin hanc in extremam classem reijcerem.

VIRGINITATIS LAVS.

QVantam in cœlestibus beatitudinem uirginitas sancta possideat, post scripturarum testimo-
nia, ecclesiæ etiam consuetudine edocemur: qua discimus peculiare illi subsistere meritũ, cu-
ius specialis est consecratio. Nam cum uniuersa turba credentium paria dona gratiæ percipiat, &
ijsdem omnes sacramentorũ benedictionib. glorientur, istæ aliquid proprium præ cæteris habẽt,
cum de illo sancto & immaculato ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresq; hostiæ, pro uoluntа-
tis suæ meritis à sancto spiritu eliguntur, & per summũ sacerdotem dei offeruntur altario. Digna
B reuera domino hostia tam preciosi animalis oblatio, & nullius magis, q̃ suæ imaginis, hostia placi
tura. De huiusmodi etiam Apostolũ dixisse reor: Obsecro aũt uos fratres per misericordiam dei, ut
exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem. Possidet ergo uirginitas,
& quod alij habent, & quod alij non habent: dum & cõmunem & peculiarem obtinet gratiam, &
proprio (ut ita dixerim) consecrationis priuilegio gaudet. Nam & Christi sponsas uirgines dice-
re, ecclesiastica nobis permittit autoritas: dum in sponsarum modum eas consecrat domino: uelut
ostendens eas uel maxime habituras spirituale cõnubium, quæ subterfugerint carnale consortiũ:
& digne deo per matrimonij copulationem spiritualiter copulantur, quæ eius causa dilectionis,
humana connubia spreuerunt. In his q̃ maxime illud impletur Apostoli: Qui autem adhæret do-
mino, unus spiritus est. Grande est & immortale, & penè ultra naturam corpoream, frenare luxu-
riam, & concupiscentiæ flammam adulescentiæ facibus æstuantem, animi uirtute restinguere: &
spirituali conatu, uim genuinæ oblectationis excludere, uiueręq; contra humani generis legẽ, de-
spicere coniugij solatia, dulcedinẽ cõtemnere liberorũ, & quæcunq; præsentis uitæ cõmoda sunt,
pro nihilo spe futuræ beatitudinis cõputare. Magna hæc, ut dixi, & admirabilis uirtus est: & nõ im
merito pro magnitudine laboris sui ingẽti præmio destinatur. Dabo, inquit dominus, spadonibus
meis in domo mea, & in muro meo locum nominatum meliorem à filijs & filiabus Israel: nomen
æternum dabo illis, quod nõ deficiet. De quibus spadonib. dñs in euangelio repetit, dicens: Sunt
enim spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Magnus quidẽ est pudicitiæ
labor, sed maius præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna est. De his & B. Ioannes
apostolus loquitur, quod sequuntur agnum quocunq; ierit. Quod ita intelligendum puto, nullũ
eis locum in cœlesti aula claudendum, & cuncta eis diuinarum mansionum habitacula reseran-
da. Sed ut illustrius uirginitatis meritum clareat, & q̃ deo digna sit, manifestius intelligi possit, il-
lud cogitetur: quod dominus & saluator noster deus, cum propter humani generis salutem homi
nem dignaretur assumere, non alium q̃ uirginalem elegerit uterũ. Et ut huiusmodi plurimum sibi
placere monstraret, & pudicitiæ bonum utriq; sexui intimaretur, uirginem habuit matrem, uirgo
mansurus. In se uiris, & in matre fœminis præbuit uirginitatis exemplum: quo demonstraret in
utroq; sexu beatam integritatẽ diuinitatis haberi: & plenitudinem meruisse, dum totum in matre
fuit, quicquid habebatur in filio. Sed quid ego satago excellens & sublime pudicitiæ meritũ reue-
lare, & glorioſæ uirginitatis bonũ ostendere, cum de hac re pleroſq; peroratse nõ nesciam: & eius
beatitudinẽ manifestissimis rationib. comprobasse: & nulli sapienti uenire in dubium posse, eam
rem maioris esse meriti, quæ sit amplioris laboris? Quisquis etiam pudicitiã, aut nullius præmij, aut

parui existimat: certum est illum, aut ignorare, aut non uoluntariũ ferre laborem. Inde illi semper C
castitati derogant, qui eam aut non habent, aut habere coguntur inuiti. Nunc itaq; quoniã paucis licet, tam laborẽ, quàm meritum integritatis ostendimus, ne res quæ grandi uirtute constat, ingenti præmio destinata, carere fructu suo possit, diligentius excubandum est. Quanto enim quæcũq; species preciosior fuerit, tanto maiore solicitudine custodit. Et quoniã multa sunt, quæ bono proprio carent, nisi aliarũ rerũ iuuentur auxilio: ut est mellis species, nisi cerarũ custodia & fauorũ cellulis conseruetur, & ut uerius dixerim nutriatur, naturalem gratiã perdit, & subsistere per seipsam non potest. Sicut & uini species, quod nisi boni odoris uas sit, & reparatis crebro picibus foueat, genuinæ suauitatis uim amittit. Attentius ergo prouidendum est, ne forte & uirginitati aliqua sint necessaria, sine quibus nequaq; afferre fructum sufficiat, & tantus nihil proderit labor: dum uane prodesse creditur, quod absq; uiribus necessarijs possidetur. Nisi enim fallor, ob cœlestis regni præmium, pudicitiæ seruatur integritas: quod sine uitæ æternæ merito, neminẽ cõsequi posse satis certum est. Aeterna uero uita, non nisi per omnẽ diuinorũ præceptorũ custodiã promereri potest, scriptura dicente: Si uis ad uitam uenire, serua mandata. Vitam ergo æternam non habet, nisi qui cuncta mandata legis seruauerit: & qui uitam non habuerit, cœlestis regni non potest esse possessor: in quo non mortui, sed uiui quiq; regnabunt. Nihil enim uirginitas sola proficiet, quæ cœlestis regni gloriam sperat, nisi & aliud habuerit, cui promittatur perpetua uita, per quam cœlestis regni præmiũ possideat. Ante ergo omnia pudicitiam integritatẽq; seruantibus, & eius remunerationẽ à dei æquitate sperantibus, mandatorũ sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis & continentiæ labor in irritũ deducatur. Supra mandatũ uel præceptũ esse uirginitatẽ, sapiẽs ex lege nullus ignorat, Apostolo dicente: De uirginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do. Cum ergo obtinendæ uirginitatis consilium dat, non præceptum statuit, supra mandatũ uel præceptum eam esse professus est. Quicunq; ergo uirginitatẽ seruant, magis faciunt quàm præceptum sit. Tunc enim proderit magis fecisse quàm iussum est, si quod iussum est feceris. Nam quomodo plus fecisse gloriaberis, si minus aliquid non facias? Cupiens diuinum implere consilium, ante omnia serua mandatum. Volens uirginitatis præmium consequi, amplectere meritum uitæ, ut tua castitas remunerari possit. Nam ut uitam præstat obseruatio mandatorũ, ita econtrario generat præuaricatio mortem. Et qui per præuaricationẽ in mortem fuerit deputatus, uirginitatis coronã sperare non poterit, neq; pudicitiæ præmium expectare constitutus in pœna. Tres enim sunt species D
per quas regni cœlestis possessio introitur. Prima est pudicitia: secunda mundi contemptus: tertia uero iustitia. Quæ ut connexæ plurimũ se possidentibus præstant, ita possunt diuisæ difficile prodesse: dum unaquæq; earum non propter se tantum, sed propter illam esflagitatur. In primis igitur quæritur pudicitia, ut facilius subsequatur mundi contemptus: quia ab illis mundus contemni leuius potest, qui matrimonij nexibus non tenentur. Mundi uero cõtemptus exposcitur, ut iustitia conseruet: quam difficile implere possunt, qui secularium bonorũ cupiditatibus, & mundanarũ uoluptatum negotijs implicantur. Quisquis ergo possidet primam speciẽ pudicitiæ, & secundã quæ est mundi contemptus, non obtinet: penè sine causa possidet primã, quando secundã non habet, propter quam quæsita est prima. Si primam & secundam habet, cui tertia quæ est iustitia desit, frustra laborat: quoniam superiores duæ propter tertiã præcipue requirunt. Quid enim propter mundi cõtemptũ prodest pudicitiã habere, & propter quod eam habeas non habere? Vel cur res mundi contemnas, si iustitiam propter quam pudicitiam & mundi contemptum habere te conuenit, non custodias? Quia ut prima species propter secundam est, ita prima & secunda propter tertiam: quæ si non fuerit, nec prima, nec secunda proficiet. Dicas forsitan, doce me ergo quid sit iustitia, ut eam si cognouerim facilius implere sufficiam. Dicam breuiter, ut ualeo, & uerborum utar simplicitate cõmunium: quia causa de qua agimus talis est, quæ disertioribus facundiæ sermonibus nequaquã debeat obscurari, sed simplicioribus eloquentiæ narrationibus pandi. Omnibus enim in cõmune necessaria, cõmuni debent sermone demonstrari. Iustitia ergo non est aliud, quàm non peccare. Non peccare autem, legis præcepta seruare. Præceptorum uero obseruatio duplici genere custoditur: ut nihil eorum quæ prohibentur facias, & cuncta quæ iubentur implere contendas. Hoc est quod dicit: Recede à malo & fac bonum. Non enim in hoc putes cõstare iustitiam, ut malum non facias, cum & bonum non facere malum sit, & in utroq; legis præuaricatio committatur. Quoniam qui dicit: Recede à malo: & ipse dicit, fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis: quæ non tantum in malorum actuum abominatione, sed in bonorum operum perfectione completur. Neq; enim hoc solum tibi præcipitur, ut uestitũ non spolies suis indumentis: sed ut spoliatos operias tuis uestimentis. Neq; ut habenti panem non auferas suum, sed ut non habenti tuum libenter impertias. Neq; ut pauperem non repellas hospitio suo, sed ut pulsum & non habentem recipias tuo. Præceptum est enim nobis flere cum flentibus. Quomodo cum illis flemus, si in nullo eorum necessitatibus participamus, nec aliquid eis in his propter quas lachrymantur causas præbeamus auxilium? Neq; enim fletuũ nostrorũ deus infructuosum

humorem

A humorem quærit: sed quia lachrymæ doloris indicium sunt, uult te ita alterius angustias sentire ut tuas: & quomodo tibi in tali tribulatiõe si esses, subueniri cuperes, ita alteri ipse subuenias, propter illud: Quæcũq; uultis ut faciant uobis homines bona, ita & uos facite illis similiter. Nam cum flentem flere, & nihil cum possis flenti conferre, subsannationis non pietatis indicium est. Deniq; saluator noster cum Maria & Martha Lazari sororibus fleuit, & immensæ misericordiæ affectum, lachrymarum contestatione monstrauit: & ueræ pietatis indicia, mox opera subsequuta sunt: cum suscitatus Lazarus, cuius causa lachrymæ fundebãtur, sororibus uiuus redditur. Et hoc fuit pie flere cum flentibus, occasiones fletus auferre. Sed quasi potens, inquies, fecit: sed nec tibi aliquid impossibile imperatur. Impleuit omnia, qui quod potuit fecit. Sed ut dicere cœperamus, non sufficit Christiano à malis se abstinere, nisi etiam bonorum operum officia perfecerit. Quod illo uel maxime testimonio cõprobatur, quo cõminatur dominus æterni ignis reos fore, qui quamuis nihil mali gesserint, non fecerint omne quod bonum est, dicens: Tunc dicet rex his qui ad sinistram sunt: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. & cætera. Non dicit: Discedite à me maledicti, quia homicidium fecistis, quia adulterium perpetrastis, aut quia furtum fecistis: non enim quia malum fecerunt, sed quia bona non fecerunt, condemnantur, & æternæ gehennæ incendijs addicuntur. Nec quia quæ prohibita erant, admiserunt: sed quia quæ præcepta erant noluerũt implere. Vnde aduertendum est quam spem habere possint, qui adhuc aliquid eorum faciunt quæ prohibentur: cum etiam illi æterni ignis rei sunt, qui non fecerunt quæ iubentur. Nolo enim in hoc tibi blandiaris, si aliqua non feceris, cum scriptum sit: Qui uniuersam legem seruauerit, offenderit aũt in uno, factus est omniũ reus. Adam enim semel peccauit, & mortuus est: & tu te uiuere posse existimas, illud sæpe cõmittens, quod alium cum semel perpetrasset, occidit? An grande illũ cõmisisse crimẽ putas: unde merito pœna damnatus sit acriori? Videamus ergo quid fecerit contra mandatum: de fructu arboris edit. Quid ergo? propter arboris fructum deus hominẽ morte mulctauit? Non propter arboris fructum, sed propter mandati cõtemptum. Ergo non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati. Et qui dixit Adæ, ut de fructu arboris non ederet, ipse tibi præcepit, ut non maledicas, non mentiaris, non detrahas, nec detrahẽtes auscultes, ut omnino non iures, non concupiscas, non inuideas, non sis tepidus, non sis auarus: ut nulli malum pro malo reddas: ut inB imicos tuos diligas: ut pro maledicẽtibus & persecutoribus ores: ut percutienti maxillam, alteram præbeas: ut in iudicio seculari non litiges: ut si quis tua uoluerit auferre, grataner dimittas: ut nec iracundiæ, nec zeli, nec liuoris malum intra pectus admittas, ut crimen auaritiæ fugias: ut omnis iactantiæ ac superbiæ malũ caueas, & humilis & mitis Christi exemplo uiuas: malorũ cõsortia intantum deuitans, ut cum fornicatoribus atq; auaris, aut maledicentibus, aut inuidis, aut obtrectatoribus, aut ebriosis, aut rapacibus cibũ non capias. Quẽ si in aliquo contempseris, si pepercit Adæ, parcet & tibi. Imò illi magis parcendum fuerat, qui nouellus erat adhuc & rudis, & nullius ante peccantis & propter peccatum suum morientis retrahebatur exemplo. Tibi uero post tanta documenta, post legem, post prophetas, post euangelia, post apostolos, si delinquere uolueris: quomodo indulgeri possit, ignoro. An tibi de uirginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam & Euam uirgines deliquisse, nec integritatẽ corporis profuisse peccantibus. Virgo, quæ peccat, Euæ, non Mariæ cõparanda est. Non negamus in præsenti tempore remedium pœnitentiæ: sed hortamur magis præmium sperare debere, quàm ueniam. Turpe est enim illis delicti indulgentiam postulare, quæ palmam uirginitatis expectant: & illicitum aliquid incurrere, quæ se etiam à licitis castrauerunt. Licitum quippe est matrimonij consortiũ inire: & ut laudandæ sunt, quæ propter Christi amorem, & cœlestis regni gloriam, copulam contempserunt nuptiarũ: ita damnandæ non sunt, quæ propter incontinentiæ uoluptatem, nondum deo deuotæ, remedio apostolico abutuntur. Ergo (ut diximus) quæ cõnubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt: eiusmodi autem, si iurent, si maledicant, si cupiunt aliena, si detrahentes patiuntur audire, si malum pro malo reddant, si auaritiæ in alienis aut proprijs incurrant crimen, si zeli, si liuoris uenena possideant: si contra legalia & apostolica instituta indecens aliquid aut loquantẽ, aut cogitent: si in carne placendi studio, compte & ornate procedant, & alia quæcũq; (ut solet fieri) illicite faciant, quid proderit eis spreuisse quod licuit, & exercere quod non licet? Si uis prodesse tibi quod licita contempsisti, uide ne quid eorum quæ non licent facias. Stultum est enim timuisse quod minus est, & non timere quod maius est: aut ab his non uitari quæ prohibentẽ, si subterfugerint quæ conceduntur. Dicit Apostolus: Innupta cogitat quæ dei sunt, quomodo placeat deo, ut sit sancta corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt huius mundi, quomodo placeat uiro. Nuptã uiro placere asserit, cogitando quæ mundi sunt: innuptam uero deo, eo quod nulla illi cura sit seculi. Dicat ergo mihi, quæ uirum non habet, & tamen quæ mundi sunt cogitat, cui placere desiderat? nónne incipiet illi nupta præponi: quia illa cogitando quæ mundi sunt cõplacet uel marito: ista uero nec marito, quem non habet potest placere, nec deo. Sed nec illud silẽtio præterire nos cõuenit, quod dixit, innupta co-

 gitat

gitat quæ domini sunt, quomodo placeat deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ dei sunt, inquit, C
cogitat, non quæ seculi: non quę hominum, sed quæ dei sunt cogitat. Quæ sunt ergo domini, dicat
Apostolus: Quæcunque enim sancta, quæcunque iusta, quæcunq; amabilia, quæcunque bonæ fa-
mæ, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, ista sunt domini: Quæ sanctæ & ueræ & apostolicæ uirgi-
nes die noctuq; sine ullo temporis interuallo meditantur & cogitant. Domini est etiam regnum
cœlorum, domini est resurrectio mortuorum, domini est immortalis incorruptio, domini est splen
dor solis, qui sanctis promittitur: sicut in euãgelio scriptum est: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in re-
gno patris eorum. Domini sunt plures iustorum in cœlestibus mãsiones, domini est fructus trice-
simus & sexagesimus, & centesimus. Hæc cogitant, & quibus possint operibus promereri quę do-
mini sunt, cogitant. Domini est etiam lex noui & ueteris testamenti, in quibus oris eius eloquia san
cta resulgent. Quæ si quæ uirgines sine intermissione meditantur, quæ domini sunt cogitant, ut im
pleatur in eis propheticum illud: Fundamẽta æterna supra petram solidam, & mandata domini in
corde mulieris sanctæ. Sequitur: Quomodo placeat deo: deo inquam, non hominibus: ut sit sancta
corpore & spiritu. Non dixit, ut sit sancta membro, aut corpore tantum, sed ut sit sancta corpore &
spiritu. Membrum enim una corporis pars est: corpus uero omnium compago est membrorum.
Cum ergo dixit, ut sit sancta corpore, omnibus membris eam sanctificari debere testatur: quia non
proderit sanctificatio cęterorũ membrorũ, si inueniatur in uno corruptio. Etiã non erit sancta cor-
pore, quod ex omnibus constat mẽbris, quæ uel unius fuerit coinquinatione polluta. Sed ut quod
dico manifestius & lucidius fiat: Esto sit omniũ membrorũ purgata sanctificatione, & lingua tan-
tummodo peccet, qua aut blasphemet, aut testimonium falsum dicat: nunquid liberabunt omnia
membra unum? an propter unum iudicabuntur & cæteræ? Ergo si sine aliorum membrorum san-
ctificatione pudicitia nihil proderit, cum in uno sit uitium: quãto magis si diuersorum flagitio pec-
catorum omnia corrumpantur, unius nihil proderit integritas? Vnde quæso te uirgo, ne in sola ti-
bi pudicitia blandiaris, neq; in unius membri integritate confidas: sed secũdum Apostolum totius
conserua corporis castitatem. Munda ab omnibus inquinamentis caput: quia crimen est illud post
chrismatis sanctificationem aut croci, aut alterius cuiuslibet pigmenti fuco, uel puluere sordidari:
aut auro, aut gẽmis, uel cuiuscunq; terrenæ creaturę specie comi, quod iam cœlestis ornatus splen-
dore refulget. Grandis quippe est diuinitati contumelia, mundani & secularis ornamenti prælа-
tio. Munda frontem, ut humana non diuina opera erubescat, & illam confusionẽ recipiat, quę non D
peccatum, sed gratiam dei parit, scriptura diuina dicente: Est confusio adducens peccatum, & est
confusio adducens dei gratiam. Munda collum, ut non aurea reticula capillus portet, & suspensa
monilia, sed potius illa ornamenta circumferat, de quibus scriptura dicit: Misericordia & ueritas
non deficient à te. Suspende autẽ illas in corde uelut in collo tuo. Munda oculos, dum eos ab om-
ni concupiscentia retrahis, & ab intuitu pauperum nunquam auertis, & ab omnibus fucis liberos,
ad ea quæ dei sunt facta custodias. Munda linguã à mendacio: quia os quod mentitur, occidit ani-
mam. Munda eam à detractione, iuramento, ac periurio. Nolo præposterũ ordinem putes, quod
prius à iuramento quàm à periurio linguam dixi debere mundari: quia tunc periurium facilius fu-
gies, si in toto non iures: ut impleatur in te illa sententia: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua
ne loquantur dolum. Et memor esto, dicente Apostolo: Benedicite, & nolite maledicere. Sed & il
lius crebrius recordare: Videte ne quis alicui malum pro malo reddat, neq; maledictũ pro maledi
ctо. Sed econtrario benedicẽtes: quia in hoc uocati estis, ut benedictionẽ hæreditate possideatis.
Et illud: Si quis autem in uerbo non offendit fratrem, hic perfectus est. Nefas est enim ut labia illa,
quibus dominum confiteris, rogas, benedicis, & laudas, alicuius polluantur sorde peccati. Nescio
qua conscientia & lingua quis dominum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. La-
bia sancta exaudit dominus: & ipsis annuit cito precib. quas lingua immaculata pronũciat. Mun-
da aures, ut non nisi sermonibus sanctis & ueris auditum præbeant: ut nunc̃ obscœna, aut turpia
secularia; q; uerba suscipiant, ut aliquem de aliquo audiant derogantem, propter illud quod scriptũ
est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nec̃: ut cum eo habere partẽ possis, de quo dicit:
Quoniam auditu & uisu iustus erat: hoc est, nec aure, nec oculis delinquebat. Munda manus, ne
porrectæ ad accipiendum sint, ad dandum autẽ collectæ: nec ad feriendum paratæ, sed ad omnia
misericordiæ & pietatis opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam & spaciosam uiam pergant,
quæ ducit ad splendida seculi & preciosa conuiuia: sed ad arduum magis & angustum gradian-
tur iter, quod tendit ad cœlum: quia scriptum est: Iter rectum facite pedibus uestris. Agnosce, tibi
à deo artifice non ad uitia, sed ad uirtutes membra formata. Et cum uniuersos artus mundaueris
ab omni sorde peccati, & toto fueris mundificata corpore: tunc tibi castitatem intelligas profutu-
ram, & cum omni fiducia palmam uirginitatis expectes. Quid sit sanctã esse corpore, breuiter qui-
dem, sed planè exposuisse me arbitror. Nunc quod sequitur, & spiritu, nosse debemus. Hoc est,
quod opere nefas est fieri, nec cogitatione concipere. Illa enim est tam sancta corpore quàm spi-
ritu, quæ nec mente nec corpore delinquit, sciens etiã cordis speculatorẽ esse deum. Et idcirco sa-
tagit

A tagit: ut omnino etiam animã cum corpore mundam habeat à peccato, sciens scriptum esse: Om-
ni custodia serua cor tuum. Et iterum: Diligit dñs sancta corda: accepti sunt aũt ei omnes immacu
lati. Et alibi: Beati mundo corde, quoniã ipsi deum uidebunt. Quod de illis dici arbitror, quos cõ
scientia in nulla redarguit culpa peccati. De quibus & Ioannem in epistola sua dixisse reor: Si cor
nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad deum: & quæcunq; petierimus, accipiemus,
ab eo. Nolo existimes te peccati crimen fugisse, si uoluntatem non sequatur effectus, cum scriptũ
sit: Quicunq; uiderit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Nec
dicas: cogitaui quidem & non feci: quia etiam concupiscere nefas est, quod fieri crimen est. Vnde
& beatus Petrus præcipit, dicens: Animas uestras castificantes. Qui si nullam animæ constupra-
tionem nosset, nec castificari ipsam desiderasset. Sed & illum locũ quo cõtinetur: Hi sunt qui cum
mulieribus se nõ coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: hi sequuntur agnum quocunq;
ierit: attentius considerare debemus & animaduertere, si solius integritatis ac pudicitiæ merito,
isti diuino comitatui copulẽtur, & per omnia cœlorum tabernacula discurrant: an & alia sint qui-
bus adiuncta uirginitas, tantæ beatitudinis gloriam consequatur. Sed unde hoc scire poterimus?
Ex consequentibus (nisi fallor) in quibus scriptum est: Hi empti sunt ex omnibus primitiæ deo &
agno: & in ore ipsorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt. Vides ergo quod
non in uno uirgines tantum membrorum, dominicis referantur inhærere uestigijs: sed illi qui præ
ter uirginitatem ab omni contagione peccati immaculatam gerunt uitam. Idcirco uel maxime uir
go nuptias spernit: ut dum securior est, facilius quod etiam à nubentibus quæritur, ab omni se deli
cto custodiat, & uniuersa legis mandata perficiat. Nam si non nubat, & ea nihilominus faciat à qui
bus & nuptæ esse iubentur immunes, non nupsisse quid proderit? Quanq; enim nulli Christiano-
rum peccare liceat, & omnes quicunq; spiritualis lauacri sanctificatione purgantur, immaculatam
decurrere conueniat uitam, ut ecclesię (quæ sine macula, sine ruga, sine aliquo eiusmodi esse descri
bitur) possint uisceribus intimari: multo magis tamen hoc uirginẽ implere necesse est, cui nec ma-
riti, nec filiorum, nec alterius necessitatis causa prohibet, quo minus diuinam scripturam perficiat:
nec si peccet aliqua poterit excusatione defendi. O uirgo serua propositũ tibi magno præmio de-
stinatum. Præclara est apud deum uirginitatis & pudicitiæ uirtus, si non alijs peccatorum & ma-
lorum lapsibus infirmetur. Agnosce statum tuũ, agnosce locum, agnosce propositum. Christi spon
B sa dicеris, uide ne quid indignum ei cui desponsata esse uideris, admittas. Cito scribit repudiũ, si in
te uel unum uideat adulteriũ. Quæcunq; ergo humanorũ sponsaliorũ pignoribus subarratur, sta-
tim à domesticis, à familiaribus, ab amicis, & seruulis sponsi solicite & diligenter requirit, quales iu
uenis habeat mores: interrogat quid potissimũ diligat, quid accipiat libenter, quo usu uiuat, quã se
cõsuetudine regat, quibus utaꝫ dapibus, in quibus maxime rebus delectеr & gaudeat. Quę cũ di-
dicerit, ita se in omnibus tẽperat, ut spõsi morib. suũ obsequiũ, sua dilectio, sua iucunditas, sua uita,
sua diligentia cõcordet. Et tu quoq; Christum sponsum habens, à domesticis ac familiaribus eius,
spõsi tui mores interroga: & strenue ac solerter inquire, in quibus præcipue delectetur. Qualem in
te cõpositionẽ uestium diligat, cuiusmodi cõcupiscat ornatũ: dicat tibi eius familiarissimus Petrus
qui ne nuptis quidẽ corporalẽ, sed spiritualẽ permittit ornatum: sicut in epistola sua scripsit: Mulie
res similiter subiectæ sint uiris suis, ut si qui non credunt uerbo, per mulierũ conuersationem sine
uerbo lucrificentur, cõsiderantes in timore castam conuersationẽ uestram: quarum sit non extrin
secus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorũq; cultus: sed absconsus cordis
est homo in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Dicat
& alius apostolus beatus Paulus, qui ad Timotheum scribens epistolã, eadem de fidelium fœmi-
narum disciplina testatur: Mulieres similiter in habitu ornato, cum uerecũdia & sobrietate, ornan
tes se, non in tortis crinibus, auro, aut margaritis, aut ueste preciosa, sed q̃d decet mulieres, promit
tentes castitatẽ per bonã conuersationẽ. Sed forsitan dicas, cur hæc ijdem apostoli uirginibus non
iusserunt? Quia nõ necessariũ iudicabant: ne talis uirginibus cõmonitio potius iniuria, q̃ emẽda-
tio uideretur. Sed nec eas unq̃ tantæ temeritatis fore crediderunt, ut ne nuptis quidẽ concessa car
nalia ornamenta & terrena præsumerẽt. Reuera ornare se & cõponere uirgo debet. Nam quomo
do spõso suo placere poterit, nisi cõposita & ornata processerit? Ornetur planè, sed interioríb. or-
namẽtis, spiritualiter, nõ corporaliter cõponatur: quia dñs non corporis, sed animæ decorẽ in illa
desiderat. Ergo & tu quæcunq; animã tuam diligi & habitari à Christo concupiscis: omni eam dili
gentia cõpone, & spiritualibus indumentis exorna. Nihil in ea indecorum, nihil fœdum appareat.
Resplendeat auro iusticiæ, & gemmis refulgeat sanctitatis, ac preciosissima pudicitiæ margarita
coruscet, & pietatis tunica uestiatur. Pro byssо & serico, castitatis & misericordiæ tunica uestiatur
& induatur, secundum quod scriptum est: Induite uos sicut electi dei, sancti, & dilecti, uiscera
misericordiæ, humilitatẽ. &c. Non decorem cerussæ aut alterius pigmenti quærat, sed innocen-
tiæ simplicitatisq; candorem habeat. Roseum uerecundiæ colorem, & pudorem ruboris pudo-
risq; possideat, cœlestis abluatur nitro doctrinæ & lauamẽtis spiritualibus emundetur. Nulla in ea

malicię, nulla delicti macula relinquatur: & ne quãdo malo redoleat odore peccati, unguẽto ſua C
uiſſimo ſapientiæ & ſcientiæ perfruatur. Huiuſmodi deus quærit ornamentum, & animam taliter
compoſitam concupiſcit. Memento te eſſe filiam, ſecundum quod ait: Audi filia & uide. Sed & tu
ipſa quotieſcunq; deum patrem nominas, te dei filiam eſſe teſtaris. Ergo ſi filia dei es, uide ne quid
eorum facias, quæ deo patri incongrua ſint, ſed age omnia quaſi filia dei. Cognoſce quomodo hu
ius ſeculi filiæ nobilium ſe gerant, quibus aſſueſcant moribus quibusúe ſe diſciplinis inſtituãt. Tan
ta in quibuſdam eſt uerecundia, tanta grauitas, tanta modeſtia, ut cæterorum hominum ritum in
tuitu humanæ ingenuitatis excedant: & ne quam honeſtis parentibus ſuis per lapſum ſuum infa
miæ inurant notam, alteram ſibi quodammodo inter homines conſuetudinis facere naturã. Et in
originem tuam reſpice, genus intuere, gloriam nobilitatis aduerte: ac nõ hominis tantum eſſe, ſed
dei filiam, & diuinæ natiuitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te cœleſtis natiuitas appa
reat, & ut diuina ingenuitas clareſcat: ſit in te noua grauitas, honeſtas admirabilis & ſtupenda ue
recundia, mira patientia, uirginalis inceſſus, & ueræ pudicitiæ habitus, ſermo ſemper modeſtus,
& ſuo in tempore proferendus: ut qui te uiderit, admiretur, & dicat: Quæ eſt hæc noua inter ho
mines grauitas? Quæ pudoris uerecundia? Quæ honeſtatis modeſtia? Quæ maturitas ſapientiæ?
Non eſt iſta humana inſtitutio, nec diſciplina mortalis. Cœleſte hic aliquid in corpore humano re
fulget. Puto quod habitet in quibuſdam hominibus deus. Et cum te filiam Chriſti cognouerit, ma
iore ſtupore tenebitur, & cogitabit qualis iſte dñs ſit, cuius talis ancilla eſt. Si uis ergo partem ha
bere cum Chriſto, Chriſti tibi exemplo uiuendum eſt: qui ab omni malicia & nequitia ita fuit ex
traneus, ut ne inimicis quidem uicem redderet, quin potius pro ipſis orabat. Nolo enim ut eas ani
mas Chriſtianas exiſtimes eſſe, quæ aut fratres, aut ſorores, non dico oderunt, ſed etiam proxi
mos toto corde conſcientiæ coram dei teſtimonio non diligunt: cum Chriſtiana Chriſti ſimilitu
dine, inimicos etiam amare neceſſe habeat. Si ſanctorum cupis habere conſortium, à malitiæ & ne
quitiæ cogitatu pectus emunda. Nemo te circunueniat, nemo fallaci ſermone ſeducat: nõ niſi ſan
ctos & iuſtos, & ſimplices, & innocentes, & puros cœleſtis aula ſuſcipiet. Nullum apud deum
habet locum malicia. Ab omni nequitia & dolo mundũ neceſſe eſt eſſe, qui cupit regnare cũ Chri
ſto. Nihil tam contrariũ, nihil tam execrabile deo, q̃ aliquem odiſſe uel lędere uelle. Nihil tam pro
babile, q̃ omnes amare. Quod propheta proſpiciens teſtatur, dicens: Qui diligitis deum, odite
malum. Vide ne aliquam humanam gloriam diligas: ne & tua inter eos portio computetur, qui D
bus dictum eſt: Quomodo uos poteſtis credere, gloriam ab inuicem quærẽtes? Et de quibus pro
pheta dicit: Auge eis mala, auge mala glorioſis terræ: ut confundamini à gloriatione ueſtra, & op
probrium fiatis in conſpectu dei. Nolo enim illas reſpicias, quæ ſeculi, non domini ſunt uirgines:
quæ propoſiti ſui & profeſſionis immemores, gaudẽt in delicijs, in opibus delectant, & corporeæ
nobilitatis origine gloriantur. Quæ profecto ſi dei filias ſe eſſe crederent, nunquã poſt diuinos na
tales nobilitatem admirarentur humanam, nec gloriarẽtur in quolibet patre honorato. Si patrem
deum ſe habere ſentirẽt, nobilitatẽ carnis non amarent. Quid tibi in generis nobilitate blandiris,
& cõplaces? Duos homines ab exordio fecit deus, ex quibus totius humani generis ſylua deſcen
dit. Mundanam nobilitatem nõ naturæ æquitas præſtat, ſed cupiditatis ambitio. Certe omnes per
diuini lauacri gratiã æquales efficimur, ut nulla inter eos diſcretio eſſe poſſit, quos natiuitas ſecun
da generauit, per quam tam diues q̃ pauper, tam ſeruus q̃ liber, tam nobilis q̃ ignobilis dei effici
tur filius, & terrena nobilitas ſplendore gloriæ cœleſtis adumbratur, nuſquam omnino iam com
paret: dum quæ retro in ſeculi bonoribus impares fuerant, cœleſtis & diuinæ gloriæ nobili
tate reſtituuntur æqualiter. Nullus ibi iam ignobilitatis locus, nec degener quiſquam eſt, quem di
uinæ natiuitatis ornat nobilitas, niſi apud illos qui non putant humanis cœleſtia præponẽda. Aut
ſi putant, quàm uanũ eſt ut ſe illis in minoribus præferant, quos ſibi in maioribus pares eſſe ſentiunt?
& quaſi infra ſe poſitos in terra exiſtiment, quos ſibi in cœleſtibus æquales crediderunt? Tu autem
quæ Chriſti, non ſeculi uirgo es, omnem præſentis uitę gloriam fuge, ut omne quod in futuro pro
mittitur conſequaris. Contentionum uerba & animoſitatis cauſas euita. Diſcordiarum quoq; &
litium occaſiones ſubterfuge. Nam ſi (iuxta Apoſtoli doctrinam) ſeruum dei litigare non decet,
quanto magis ancillam dei nõ expedit? Cuius quo uerecũdior eſt ſexus, animus debet eſſe mode
ſtior. Linguam à maliloquio cohibe, & ori tuo legis frenos impone: ut tunc ſi forte loquaris, quan
do tacere peccatum ſit, caueas ne quid quod in reprehenſionem ueniat, dicas. Lapis emiſſus eſt
ſermo prolatus. Quapropter diu antequam proferatur, cogitandus eſt. Beata quippe labia ſunt,
quæ nunquam quod reuocare uelint, emittunt. Pudicæ mentis debet etiam ſermo eſſe pudicus,
qui ædificet ſemper magis quàm aliquem deſtruat audiẽtem: ſecundum hoc quod Apoſtolus præ
cipit, dicens: Omnis ſermo malus de ore ueſtro non procedat: ſed ſiquis bonus eſt ad ædificatio
nem fidei: ut det gratiam audientibus. Preciosa deo lingua eſt, quæ non niſi in diuinis rebus nouit
uerba conſtruere: & ſanctum eſt os, unde cœleſtia ſemper eloquia proferuntur. Abſentium obtrec
tatores, quaſi malignos ſcripturę autoritate deterre. Quia etiã hoc inter perfecti uirtutes hominis

A propheta cõmemorat. Si ante conſpectum iuſti malignus ad nihilum deducatur, qui cõtra proxi
mum non probanda protulerit, non licet tibi alterius uituperationem patienter audire, qui nec ab
alijs optas recipi tuam. Iniuſtũ quippe eſt, quicquid contra Chriſti euangeliũ uenit, ſi alteri quod
tibi ab alio fieri moleſtũ eſt, patiaris inferri. Linguã ſemper tuam de bonis eloquijs aſſueſce, & au
ditum tuum magis ad bonorũ laudem, q̃ ad malorũ uituperationẽ accõmoda. Vide quod omnia
quæcunq; bene facis, propter deum facias, ſciens eius rei tantum te à dño receptură eſſe mercedẽ,
quam eius timoris & amoris cauſa perfeceris. Sancta magis eſſe q̃ uideri ſtude, quia nihil prodeſt
æſtimari quod non ſis: & duplicis peccati reatus eſt, non habere quod creditur, & quod non habe
as, ſimulare. In ieiunijs magis q̃ in epulis delectare, illius uiduæ memor, quæ non diſcedebat de tẽ
plo, deo ſeruiens ieiunijs & orationibus die ac nocte. Et ſi uidua quidem ludæa talis erat, qualem
nunc uirginem decet eſſe Chriſti? Diuinæ magis lectionis conuiuiũ dilige, ſpiritualibus te ſatiari
dapibus concupiſce. Illos potius require cibos, quibus anima magis q̃ corpus reficiatur. Carnis &
uini ſpecies, quaſi caloris fomenta, & libidinis incitamẽta fuge. Et tunc ſi forte uino uteris exiguo,
cum ſtomachi dolore nimio corporis compellit infirmitas, iracundiam uince, animoſitatem cohi
be. Quicquid illud eſt, quod poſt factã pœnitentiã ruborem ingerit proximo, ut criminis abomi
nationẽ deuita. Satis tranquillam, ſatis quietã eſſe cõuenit mentẽ, & ab omni perturbatione furo
ris alienã, quæ dei habitaculũ eſſe deſiderat, qui per prophetã teſtatur, dicens: Super quẽ alium re
quieſcã, niſi ſuper humilẽ & quietũ, & tremẽtẽ ſermones meos? Omniũ operũ & cogitationũ tua
rum ſpeculatorẽ deum crede, & caue ne quid quod diuinis oculis indignũ ſit, aut opereris, aut co
gites. Cum orationẽ celebrare deſideras, talem te exhibe, quaſi quæ ſis cum deo loquutura. Quan
do pſalmũ dicis: cuius uerba loqueris, agnoſce: & in cõpunctione magis cordis, q̃ in tinnulę uocis
dulcedine delectare. Lachrymas enim pſallentis deus magis, q̃ uocis gratiam approbat. Sicut pro
pheta dicit: Seruite dño in timore, & exultate ei cũ tremore. Vbi timor & tremor eſt, ibi non uocis
elatio, ſed animus flebilis eſt, & lachrymoſa deiectio. Omnibus actibus tuis diligentiam adhibe,
quia ſcriptũ eſt: Maledictus homo qui facit opus dei negligenter. Creſcat tibi cum annis gratia, cre
ſcat cum ætate iuſticia, & fides eo perfectior uideat̃ eſſe, quo ſenior eſt. Qua dñs noſter Ieſus Chri
ſtus, qui nobis exemplum uiuendi reliquit, proficiebat, non ætate tantum corporea, ſed ſapientia
& gratia ſpirituali coram deo & hominibus. Omne tempus in quo te non meliorẽ ſenſeris: hoc æ
B ſtima perdidiſſe. Cœptum uirginitatis propoſitũ ad finẽ uſq; conſerua: quia nõ inchoaſſe tantum,
ſed perfeciſſe uirtus eſt. Sicut in euangelio dñs ait: Qui aũt perſeuerauerit uſq; ad finem, hic ſaluus
erit. Caue ergo, ne cui concupiſcendi occaſionẽ tribuas, quia ſponſus tuus deus zelans eſt. Crimi
noſior eſt enim adultera Chriſti q̃ mariti. Vnde pulchre Romana eccleſia, apoſtolico ſine dubio,
cuius ſedem obtinet, ſpiritu animata, tam ſeuerã nuper de huiuſmodi ſententiam ſtatuit, ut uix uel
pœnitentia dignam iudicaret, quæ ſanctificatum deo corpus libidinoſa coinquinatione uiolaſſet.
Eſto ergo uiuendi omnibus forma, eſto exemplũ, præcede & in actu quos in caſtitatis ſanctifica
tione præcurris. Virginẽ te in omnibus exhibe, nihil corruptionis obijciatur capiti tuo, cuius cor
pus integrũ eſt, ut & tua ſit inuiolabilis conuerſatio. Et quoniã ſicut in exordio epiſtolæ præfati ſu
mus, te dei ſacrificium factã, quod utiq; ſanctificationẽ ſuam etiã alijs impertit, & quiſquis ex eo di
gne ſumpſerit, ſanctificationis & ipſe ſit particeps: ita ergo per te, quaſi per uiuam hoſtiam ſanctifi
centur cæteræ, cum quibus te ita in omnibus exhibeas, ut quiſquis uitã tuam, aut uiſu, aut auditu
contigerit, ſanctificationis uim ſentiat: & tantum ſibi intelligat gratiæ ex tua conuerſatione tranſ
fundi: ut dum te imitari concupiſcit, dei ſacrificio & ipſe ſit dignus.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

Nihil eſt in hoc opuſculo nec ſermonis, nec eruditiõis, nec pectoris, quod Hieronymũ reſipiat.

DE HIS QVAE DEO IN SCRIPTVRIS SANCTIS ATTRIBVVNTVR

Omnipotens deus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: unus atq; trinus: unus uidelicet
in natura, trinus in perſonis, ſolus inuiſibilis, ſolus immenſus atque incomprehenſi
bilis, ſolus incircumſcriptus, ſolus incorporeus & immortalis: ubiq; præſens, ſed la
tens: ubiq; totus, ſed immenſus. Inuiſibilis eſt, quia in eſſentia ſua uideri non poteſt,
Apoſtolo teſtante, qui ait: Quem uidit nullus hominum, ſed nec uideri poteſt. Et in
euangelio: Deum nemo uidit unquam. Incorporeus eſt, quia nullis membrorum lineamentis
compoſitus eſt ſiue compactus exiſtit: ſicut ueritas in euangelio dicit: Spiritus eſt deus, & qui ado
rat eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare. Immenſus eſt, quia quantitas eius, uel qualitas à
nullo metiri poteſt. Cui Solomon in ſua oratione ſupplicans ait: Si cœli & cœli cœlorum te non
capiunt, quanto magis domus iſta quam ædificaui? Incircumſcriptus eſt, quia circumſcribi non
poteſt. Illocalis eſt, quia de loco ad locum nequaquã tranſit, nec quolibet detinetur, ipſo de ſe per
Iſaiam teſtimonium perhibente: Cœlum ſedes mea eſt, terra ſcabellum pedum meorum. Et per
Hieremiam: Nunquid non cœlum & terram ego impleo? Cuius immenſitatem propheta in
pſalmis confitens ait: Si aſcendero in cœlum, tu illic es & cætera. De cuius immẽſitate adhuc in li

bro Iob ſcriptū eſt: Excelſior cœlo eſt, & quid facies? Profundior eſt inferno, & unde agnoſcis? Lō C
gior eſt terra: immēſitas eius latior eſt mari. Qui cœlū & terram implet, procul dubio nullus locus eſt ab eius præſentia abſens. Super omnia quippe eſt regēdo atq; imperando: ſubtus eſt omnia ſuſtinendo atq; portādo, nō pondere laboris, ſed infatigabili uirtute. Immutabilis eſt, quia ab eo q̄d eſt, omnino mutari non poteſt, ipſo dicente per Malachiam prophetā: Ego dñs & non mutor. Ideo deus immutabilis dicitur, quia miſericordia, ira, furor, pœnitentia, obliuio, recordatio, & alia his ſi milia ei nō accidunt. Simplex enim natura eſt, & immutabilis, & imperturbata: neq; aliud eſt ipſe, & aliud quod habet. ſed ipſum eſt quod habet, & quod eſt. Immortalis eſt, quia mori non poteſt. Apoſtolo dicente: Qui ſolus immortalitatē habet, & lucem habitat inacceſſibilem, quem nullus hominum uidit: ſed nec uideri poteſt. Vbicūq; aūt ſacra ſcriptura ſparſim per diuinos libros in deo motus animæ, ſeu humana membra deſcribit, ideſt, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem, uterum, manum dextram, ſiniſtram, digitos ſiue digitum, brachi um, alas, ſcapulas, poſteriora, pedes: Item motus animæ, iram, furorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem, & his ſimilia: non carnaliter iuxta hiſtoriam à recte intelligentibus ſumenda ſunt, ſicut à Iudæis & pleriſq; hæreticis carnaliter ſapientibus, qui deum corporeum atq; localem opinantur: ſed ſpiritualiter omnia de eo intelligenda & contenda ſunt. Si quis eīm deo humana mēbra ſeu motus animæ more humano ineſſe credit, procul dubio in corde ſuo idola fabricat. cum enim ut dictū eſt figuraliter in deo caput legimus, ipſam eſſentiā diuinitatis eius, quæ omnia præce dit, & cui ſunt omnia ſubiecta, intelligere debemus. Capillos uero capitis eius ſanctos angelos ſeu uniuerſos electos accipi oportet. De quo quidem ſacramento in libro Danielis ſcriptū eſt: A ſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: ueſtimentum eius, quaſi nix candi dum: & capilli capitis eius, quaſi lana munda. Hoc eīm ſignificat per ueſtimenta candida dei, quod & per capillos capitis eius: ſanctos uidelicet angelos, & multitudinē ſanctorum dealbatorū. Vel certe ideo capilli eius, lanæ mundæ comparantur, ut per hoc antiquus dierum credatur eſſe. O culos deus dicitur habere, pro eo quod omnia uidet, & nil eum latet. In cuius conſpectu, ait Apo ſtolus, nulla creatura inuiſibilis eſt, omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. Aliter uero oculi, reſpectus gratiæ eius intelliguntur: ut eſt illud in pſalmo: Præceptum dñi lucidum illuminans ocu los. Palpebræ domini, occulta & incomprehēſibilia iudicia, ſiue ſpiritualis in diuinis libris eius locutio inuenitur: de quibus occultis & incomprohenſibilibus ſacramentis atq; iudicijs in pſalmo D legitur: Palpebræ eius interrogant filios hominum, id eſt, probant. Aures dicitur habere domi nus propterea, quia omnia audit. Nihil eum ſub ſilentio latet: de quo in libro Sapientię dicitur: Au ris cœli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſconditur. Nares dei, inſpiratio eius in corde fidelium: ut eſt illud in libro Regum: Aſcendit fumus de naribus eius, id eſt, lachrymoſa compunctio pœnitentium de inſpiratione eius. Facies dei, cognitio ueritatis, ſeu cognitio diui nitatis eius ad homines. De qua cognitione in pſalmo ſcriptum eſt: Oſtēde nobis domine faciem tuam, hoc eſt, dona nobis cognitionem tuam, quæ cognitio per filium omnibus hominibus inno tuit, ipſo dicente in euangelio: Nemo nouit patrem niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Aliter uero facies dei ſignificat inuiſibilem eſſentiam diuinitatis filij dei: de qua ipſe dominus ad Moy ſen per ipſum angelum reſpondit: Poſteriora mea uidebis, faciem autem meam uidere non pote ris. Os uero dei, filius dei patris, id eſt, Chriſtus dominus: de quo Eſaias prophera ex ludæorum perſona affatus ait: Quia os eius ad iracundiam prouocauimus. Aliter uero os domini, ſermo eius ſiue uiſio accipitur. De quo ſermone dei Eſaias propheta ait: Os domini loquutum eſt: hoc eſt, uer bum filius dei patris, per quem omnia facta ſunt: de quo in pſalmo dicitur: Verbo domini cœli firmati ſunt. Et alibi: Miſit uerbum ſuum, & ſaturauit eos. Et in euangelio: In principio erat uer bum. Lingua dei, myſtice ſignificat ſpiritum ſanctum: per quem deus pater ſecretum ſuum ma niſeſtauit hominibus. Vnde in pſalmo: Lingua mea, calamus ſcribæ uelociter ſcribentis. Labia dei, myſtice utriuſq; teſtamenti conſonantia intelliguntur: de quibus duobus teſtamentis in Pro uerbijs dicitur: Et diuinatio in labijs eius, in iudicio non errauit os eius. Brachiū uel brachia dei patris, filius eius & ſpiritus ſanctus intelligitur, ſicut eſt illud in Eſaia: Et brachia mea populos iu dicabunt. Brachium dei patris ſingulariter, filius eius accipitur: de quo Hieremias ad ipſum ait: Et nunc domine deus, qui eduxiſti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & brachio exten to. Ideo autem filius dei brachium dicitur: quia creatura electa ab ipſo continetur. Dextera dei patris: unigenitus filius accipitur: de qua in pſalmo ex perſona hominis aſſumpti dicitur: Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me. Aliter uero dextera domini, gloriam & pa tris æternam beatitudinem ſignificat: de quo in pſalmo ex perſona patris dicitur ad filium: Se de à dextris meis. Dicitur autem dextera dei omnis electa creatura in cœlo & in terra. ſicut per ſiniſtram eius intelligitur reproba creatura: id eſt, dæmones & omnes impij, qui ad læuam poſiti, æterna ſupplicia ſuſtinebunt. Manus dei patris, filius eius accipitur, pro eo quod per ipſum om nia facta ſunt, ſicut eſt illud in Eſaia: Omnia hæc manus mea fecit: & per manum domini facta ſunt

A ſunt oīa. Aliter uero manus dei poteſtas intelligitur: de qua poteſtate in libro Hieremiæ dicitur: Sicut lutum in manu figuli, ita uos in manu mea domus Iſrael. Itē nonnunq; manus domini flagel lum accipit, de cuius percuſſione in Sophonia propheta ſcriptū eſt: Extendam manū meam ſuper Iudam, & ſuperhabitantes Hieruſalē, & diſperdam de loco reliquias Baal: de qua dñi percuſſione beatus Iob de ſeipſo ait: Manus domini tetigit me. Digitus dñi ſingulariter, ſpiritus ſanctus ac cipitur: à quo ſpiritu ſancto lex in duabus tabulis lapideis ſcripta narrat in monte Sinai. Ipſe enim ſcripſit, qui ſcribenda dictauit: id eſt, ſpiritus ſanctus: de quo ſpiritu ſancto dñs in euangelio: Ego in digito dei eijcio dęmonia: quod alius euāgeliſta aperte declarans ait: Si ego in ſpiritu dei eijcio dęmonia. Sicut enim digitus cum manu uel brachio, manus uero uel brachiū cum corpore ſunt in natura unum: ita pater & filius & ſpiritus ſanctus, tres quidē ſunt in perſonis, una uero ſubſtantia diuinitatis. Digiti dei pluraliter, ſancti intelliguntur prophetæ, per quos ſanctus ſpiritus legis ac prophetarū libros, ſua inſpiratione deſcribit, de quibus in pſalmo dicitur: Videbo cœlos tuos, opera digitorū tuorū. Per cœlos enim libros legis & prophetarū, per digitos uero ſanctos (ut dic tum eſt) prophetas myſtice inſinuauit. Imago dei patris inuiſibilis, dupliciter intelligitur. Ali ter namq; eſt imago dei patris in filio ſuo: quem non aliunde, ſed ex ſemetipſo, hoc eſt, ex ſubſtan tia ſua, & per omnia ſibi ſimilem & æqualem genuit. Aliter uero in anima hominis quam non ex ſe, id eſt de ſubſtantia ſua (ſicut pleriq; hæretici opinati ſunt) genuit, ſed ex nihilo creauit. Sicut ali ter eſt imago cuiuſq; regis in filio eius, quē ex ſemetipſo ſibi ſimilem genuit: id eſt, homo hominē: aliter uero in anulo ſiue in cera imago eſt impreſſa, quæ non eſt quod ipſe, ſicut filius, qui naturali ter hoc eſt quod & pater. Cor dei patris, eſt arcanū eius ſapiētiæ myſticæ: ex quo uerbum, id eſt, filium ſuum impaſſibiliter ſine initio genuit, ipſo dicente: Eructauit cor meum uerbum bonum.

Alas deus dicitur habere, pro eo quod more auis electos ſuos tanq; pullos ſub ſe colligit, fouet, & ab inſidijs diaboli & malorū hominū protegit. Vnde propheta: Sub umbra alarū tuarū protege me. Scapulas habere dicitur, quia infirma mēbra eccleſiæ, quaſi in ſcapulis portat. Sicut in pſal mo dicitur: Scapulis ſuis obumbrabit tibi. Venter dei, ſecreta origo ſubſtantiæ eius accipitur. Vnde in pſalmo: Ex utero ante luciferū genui te: Aliter, uterus dei, incōprehenſibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt, inſinuatur myſtice: De quo occulto iudicio eius in libro Iob ſcriptū eſt: De cuius utero egreſſa eſt glacies, & gelu de cœlo quis genuit? Poſteriora filij dei, incarnatio eius B accipitur: de qua poſterioritate filius in monte Sinai ad Moyſen per angelum loquens ait: Poſterio ra mea uidebis, faciem aūt meam uidere non potes. Pedes dei, ſtabilimentum & uirtus eius eſt: eo quod ubique præſens eſt, & uniuerſa ei ſubiecta ſunt, illo ipſo dicente per Eſaiam prophetam: Cœlum mihi ſedes eſt, terra aūt ſcabellum pedum meorum. Aliter, pedes filij dei incarnatio in telligitur, quæ diuinitati ſubiecta eſt tanq; capiti pedes. Sicut enim per caput diuinitas, ita per pe des eius, humanitas eius exprimitur. De qua in Exodo ſcriptum eſt: Viderunt dñm: hoc eſt, Moy ſes, Aaron & Nadab & Abiu & ſeptuaginta de ſenioribus populi: ſub pedibus eius quaſi lapis ſap phirus, & quaſi cœlum cum ſerenū eſt. Sicut aūt per lapidem ſapphirum, cœleſtes naturas uel ſanc tos angelos, ita per cœlum ſerenum, ſanctam eccleſiam electorū ex hominibus aſſumptam figu raliter demōſtrare uoluit: ſuper quas duas creaturas homo aſſumptus filius dei in perpetuū regnat. De quo in Pſalmo dicitur: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Aliter autem per dei pedes, id eſt, Ie ſu Chriſti, ſignificati ſunt ſancti prædicatores. De quibus in Deuteronomio ſcriptū eſt: Qui appro pinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Veſtimentū filij dei, aliquādo caro eius, quæ à diuinitate eſt aſſumpta, in diuinis libris figuraliter accipitur. De quo indumēto carnis Eſaias ait: Quis eſt iſte qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Boſra? Rurſus ueſtimenta eiuſdem dñi, ſancta accipitur eccleſia, quæ per fidem & dilectionem ei coniuncta eſt. De qua dicitur in pſalmo: Domi nus regnauit: decorem induit. Et in pſalmo alio ad ipſum dñm: Confeſſionem & decorem indui ſti, amictus lumine ſicut ueſtimento. Pallium iam dicta eius eccleſia intelligitur. De quo in libro Geneſis ſcriptū eſt, Lauit in uino ſtolam ſuam, hoc eſt, in paſſione carnē ſuam: & in ſanguine uuæ pallium ſuum, id eſt eccleſiā ſuam. Calciamenta domini noſtri Ieſu Chriſti, myſtice ſignificant in carnationē eius, quā ex mortalitate humani generis aſſumere dignatus eſt. De qua incarnatione ſua ipſe per prophetā in pſalmo ait: In Idumęam extendam calciamentū meum, id eſt in plebe gen tilium manifeſtabo incarnationē meam. Greſſus dei, aduentus filij dei in mundum, & regreſſus ad patrem. De quibus pſalmiſta ait: Viſi ſunt greſſus tui deus, greſſus dei mei & regis mei, id eſt, ip ſius de cœlo, qui uenit in uterum uirginis. De utero uero naſcendo poſitus eſt in præſepio: poſtq; omnia impleuit pro quibus à patre miſſus uenerat, appenſus eſt in ligno crucis, de cruce autem depoſitus, ſecundum corpus ſepultus eſt, & ſecundum animam ad infernum deſcendit. Tertia autem die per potentiam ſuæ diuinitatis, carnem ſuam de ſepulchro ſuſcitauit. Et poſt diem reſur rectionis, quadrageſimo die uidentibus Apoſtolis aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram pa tris, id eſt, ad gloriam eius. Hi ſunt enim greſſus filij dei: iſte deſcenſus & aſcenſus eius, qui fre quenter in ſacris ſcripturis legitur. Aſcendere dicitur deus, cū filius carnē ex nobis aſſumptam

in cœlum

Universidad de Deusto
Biblioteca

in cœlum uelut captiuã euexit, sicut in psalmo illud: Ascendit in cœlum, captiuam duxit captiuita C
tem: quia naturã humani generis, quæ à diabolo in mundo captiua retinebatur assumens secum in
cœlum, ubi nunquam ante fuerat, tanquã captiuam deportauit. Abscondere faciem suam deus
legitur, cum hominibus quibusdam, eorũ exigentibus culpis, cognitionem suam abscondit: sicut
in populo Iudæorũ nunc impletum uidemus, quia negantes filium dei, dei scientiam Iudæi ita per
diderunt, ut similes fierent gentibus quæ deum non cognouerunt. Ostendere faciẽ suam dici-
tur deus, cum respectu gratiæ suæ quibus uult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorũ occulta in
spiratione insinuat, & ad diligendum se amorẽ suum infundit. Sedere dicitur deus, non corpo-
raliter humano more, sed potentialiter super omnẽ creaturam regnãdo præsidere. Vnde est illud
in Psalmo: Regnabit dñs super oẽs gentes, deus sedet super sanctam sedem suam. Sedere aũt de
us dicitur super cherubim (quod interpretat plenitudo scientiæ) per quod significantur sancti an
geli, siue mentes spiritualium uirorum, in quibus deus inuisibiliter præsidet & regnat. In illis enim
sedet qui scientia eius & dilectione pleni sunt. In prouerbijs quippe Solomonis scriptũ est: Anima
iusti sedes est sapientiæ. Sapientia uero dei patris Christus est, qui in animabus sanctorũ dei sedere
dicitur. Descendere deus in mundum dicitur, quando aliquid nouum quod ante non fecerat in
creatura humana operatur: sicut filius dei patris descendisse narratur, quando ueram carnẽ ex Ma
ria uirgine propter redemptionẽ nostram suscepit, & deus homo fieri dignatus est, nõ amittendo
quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, id est incarnatione, in psalmo scri
ptum est: Inclinauit cœlos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cœlos inclinauit, qui aduentũ
suum prænuncians, angelos siue prophetas misit, qui aduentum eius hominbus nunciarent. Cali-
go sub pedibus eius, quia impij homines ob suam maliciam incarnationẽ eius agnoscere non po-
tuerunt, nec adhuc possunt. Stare deus dicitur, cum nos infirmos, id est suã creaturã ad pœniten
tiam & conuersionem patienter sustinet, ut est illud in Habacuc propheta: Stetit & mensus est ter
ram, & dissoluit gentes: id est, stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se, à uinculis pecca
torum. Transire dicitur deus, cum de cordibus quorundã hominum, in quibus antea per fidem
condebatur, postea subrepente perfidia uel quolibet delicto, ab eis recedit & ad alios transit: quẽ-
admodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad catholicos: seu de quibuslibet irreligiosis & negli
gentibus pro uitio suo recedere dicitur, & ad alios transire: quod nõ localiter aut uisibiliter, sed in D
uisibiliter occulto iustoq; iudicio facere consueuit. Ambulare dicitur deus, nõ de loco ad locũ
transeundo, quia impium est ita credere: sed ambulatio eius est in cordibus sanctorũ delectatio: si-
cut scriptũ est: Et inhabitabo in eis, & ambulabo, & ero illorũ deus. Vel certe dei ambulare, est in
sanctis prædicatoribus suis de loco ad locum trãsire. Loqui dei, est inuisibiliter sine uoce uel quo-
libet strepitu in mentibus sanctorũ uoluntatẽ suam atq; rectum intellectum inspirare, seu futura si
cut in sanctis prophetis reuelare. Quæ locutio dei, ut quidã uolunt, tribus modis accipitur. Primo
namq; modo per subiectam creaturã: sicut ad Moysen in rubo & igne apparuit. Vel sicut ad Abra
ham atq; Iacob & cæteros sanctos, quibus in angelis apparuit. Secũdo uero modo in somnis: sicut
ad Iacob & ad Zachariam prophetã, & ad Ioseph sponsum Marię, & alijs sanctis, quibus secreta re
uelare uoluit. Tertio aũt modo, neq; per creaturã uisibilem, neq; hominem, sed occulta tantum in
spiratione inuisibiliter corda eorum tangendo afficit, sicut in libris prophetarum scriptũ est, cum
ipsi prophetæ subito afflati spiritu sancto, exclamant dicentes: Hæc dicit dñs Videre dei, est bo-
na acta probare, sicut est in Genesi: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona, id est intel-
ligentibus esse bona demonstrauit. Aliter uidere dei, est mala hominũ scienter reprobare, sicut est
illud in Esaia propheta: Et uidit deus, & apparuit malũ in oculis eius. Item aliter uidere dei, est nos
uidentes facere, ut est illud in psalmo: Proba me domine, & scito cor meum. Modus iste locutionis
in libro Iob similiter reperitur, ubi de sapiẽtia dei patris postq; plurima insignia locutus est, de deo
patre adiunxit: Tunc uidit illam & enarrauit, & inuestigauit, & imperauit: id est uidentes fecit atq;
prædicantes, & inuestigantes atq; alijs nunciantes. Cognoscere dei, est cognoscentes facere, si
cut ait ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas deum. Neq; enim in tempore nouit qui scit om-
nia antequam fiant, sed cognoscere dicitur deus cognoscentes facere, ut qui prius de se quales es-
sent incogniti erant, per eius interrogationem & probationẽ quales essent sibimetipsis cogniti fie
rent. tale est illud in lege Moysi de populo Israelitico: Tentabo, inquit, eos utrum custodiant man
datum meum, an non. Nescire dei, est reprobare, sicut in euangelio dicitur: Nescio unde sitis, re
cedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Zelare dei dicitur, cum creaturã suã quam nõ uult
perire, sæpe castigat, corripit atq; flagellat, & flagellando adducit ad se. Vel zelare dei dicitur, cum
nullum peccatũ impunitũ uult relinquere. Iustus est enim: & ideo omnis iniustitia execrabilis est
illi: quia ut dictum est, nihil impurum patitur impunitum. Irasci dicitur deus, non animæ motu,
uel quauis alia perturbatione, quæ omnino illi accidere non potest: sed creaturæ delinquẽti, id est
hominibus impijs & peccatoribus, iustam dicitur inferre ultionem: hoc est reddere illis quæ me-
rentur: & hæc est ultio diuina, iste furor eius dicitur. Pœnitere deus dicitur, non quod more ho-
minum

A minum de transactis operibus pœniteat: qui enim omnia nouit anteq; fiant, pro suis præteritis acti
bus pœnitere nõ potest: sed pœnitẽtia dei est statuta mutare, & quod prius aliter inchoatum est in
aliud mutare: id est de bono, exigẽtibus culpis, in malũ. Sicut de Saule legit pœnituisse deum, q̃d
constituit eum regem. Vel sicut nunc uidemus in populo Iudæorũ, qui cum esset populus dei, ob
impietatem suam factus est synagoga satanæ. De malo uero in bonum, sicut accidit in populo gen
tium, qui cum prius nõ esset populus dei, nunc aũt per gratiam Christi populus dei factus est. Hoc
quippe modo occulto dei iudicio Iudas Christi proditor, de apostolatus lapsus gradu in inferni ba
rathro demersus est. Latro uero post crimẽ rapacitatis de cruce ad paradisum translatus est. Hanc
quoq; mutationem de bono ad malum, ut dictum est, siue de malo ad bonum: quia occulto iustoq;
dei iudicio per sententiã iustitiæ suę siue per misericordiã eius fiat, pœnitentiam dei dicimus, sicut
expressius in libro Hieremiæ scriptũ est. Non pœnitere dei, est statuta nullo modo mutare. Vn-
de est illud in psalmo: Iurauit dominus & non pœnitebit eum: id est pater ad filium: Tu es sacerdos
in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacerdos enim dei patris dictus est filius dei, non
secundum diuinitatẽ, sed secundum humanitatẽ: in qua se pro nobis per passionem & mortẽ suam
acceptabile sacrificium deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos qui & sacrificium. Obliuisci dici
tur deus, cum quibusdam impijs & peccatoribus non miseretur: quod utiq; non facit propter cru-
delitatem, quæ in deo non est, sed per occultũ iustumq; iudiciũ suum. Indurare dicitur deus quo
rundam corda malorum, sicut de Pharaone rege Ægypti scriptum est: non quod omnipotens de-
us per potentiam suam eorũ corda induret, quod impium est ita credere, sed exigentibus eorũ cul-
pis, cum duritia cordis, quam ipsi sibi omnia mala perpetrando nutriunt, non aufertur: quasi illos
ipse induret, quos iusto iudicio induratos finit. Dormire dei, est cum unigenitus dei patris in as-
sumpta carne pro nobis mori dignatus est: cuius mors recte dulcis fuisse prædicat, ipso dicẽte per
Hieremiam prophetam: Ideo quasi à somno excitatus sum, & uidi, & somnus meus dulcis est mi-
hi. Aliter dormire deus dicitur, cum fides eius inter prosperitates huius mundi in quorundam cor
de fidelium nõ uigilat, sed dormit: hanc dormitationem ipse significauit, cum in mari inter fluctus
maris dormiuit. Vel certe dormire dei, est anxijs tarde subuenire, sicut est illud in psalmo: Exurge,
quare obdormis domine? Vigilare dei, est in defensione suorum electorum, & ultione inimico
rum suorum manifeste se demonstrare.

B CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

PLura fidei symbola reperiũtur inter epistolas diui Hieronymi: quorũ nullum arbitror ab ipso
conscriptũ fuisse. Est unum titulo Damasi. Est alterũ nomine Ruffini. Sunt duo nomine Hie-
ronymi, quorum alterum inscriptũ est ad Cyrillum, alterũ ad Damasum. In epistola cuius initium
est: Decreueram quidem: meminit nõnihil de fide quam sancto Cyrillo dederit conscriptam, sed
alienam, ni fallor, nõ suam. Sequitur enim: Cæterum ego fidei meę testes habeo aures tuas, & bea
ti fratris Zenobij, Hæc igitur omnia in unum coniecimus locum.

DAMASI SYMBOLVM

CRedimus in unum deum patrem omnipotẽtem: & in unum dñm nostrũ Iesum Chri-
stum filium dei: & in spiritũ sanctum: deum non tres deos, sed patrem & filium & spi-
ritum sanctum, unum deum colimus & confitemur: non sic unum deum quasi solita
rium, nec eundẽ qui ipse sibi pater sit, ipse & filius: sed patrem esse qui genuit, & fili-
um esse qui genitus sit: spiritum uero sanctum, non genitũ, neq; ingenitũ, non creatũ
neq; factum, sed de patre filioq; procedentem, patri & filio coæternũ & coæqualem & cooperato-
rem, quia scriptum est: Verbo domini cœli firmati sunt, id est, à filio dei: & spiritu oris eius omnis
uirtus eorum. Et alibi: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Ideoq; in no
mine patris & filij & spiritus sancti unum cõfitemur deum, quod nomen est potestatis, nõ proprie
tatis. Proprium nomen est patri, pater: & proprium nomen est filio, filius: & proprium nomen spiri
tui sancto, spiritus sanctus. In hac trinitate unũ deum colimus, quia ex uno patre quod est, unius cũ
patre naturæ est, unius substantiæ, & unius potestatis. Pater filium genuit, nõ uoluntate, nec neces-
sitate, sed natura. Filius ultimo tẽpore ad nos saluandos, & ad implendas scripturas, descendit à pa
tre, qui nunq; desiit esse cum patre. Et conceptus est de spiritu sancto, & natus ex uirgine, carnem
& animam & sensum, hoc est, perfectum suscepit hominem: nec amisit quod erat, sed cœpit esse
quod non erat: ita tamen ut perfectus in suis sit, & uerus in nostris. Nam qui deus erat, homõ natus
est: & qui homo natus est, operatur ut deus: & qui operatur ut deus, ut homo moritur: & qui ut ho
mo moriꝰ, ut deus resurgit. Qui deuicto mortis imperio, cum ea carne, qua natus & passus & mor
tuus fuerat, & resurrexit, ascẽdit ad patrẽ, sedetq; ad dexterã eius in gloria, quam semper habuit &
habet. In huius morte & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo resuscitandos die nouissimo
in hac carne qua nunc uiuimus: & habemus spem nos consecuturos præmiũ boni meriti, aut pœ-
nam pro peccatis æterni supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc retine: huic fidei animã tuam subiuga,
& uitam consequeris & præmium à Christo.

Redimus in deum patrem omnipotentem, cunctorum, uisibilium & inuisibiliū con- C
ditorem. Credimus & in dominū nostrum Iesum Christum, per quem creata sunt om
nia: uerum deum unigenitum, & uerum dei filium: non factum aut adoptiuum sed ge
nitum & unius cum patre substantiæ, quod Græci dicunt ὁμοούσιον: atq; ita per omnia
æqualem deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate possit esse inferior: Tan
tumq; confitemur esse illum qui est genitus, quantus est ille qui genuit: Non autem quia dicimus
genitum à patre filium diuina & ineffabili generatione, aliquod ei tempus asscribimus: sed nec pa
trem aliquando cœpisse, nec filium. Nec enim aliter confiteri possumus æternū patrem, nisi confi
teamur etiā coæternū filium. Ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper filium ha
buit. Credimus & in spiritum sanctum, uerum deum, ex patre procedētem, æqualem per omnia pa
tri & filio, uoluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, ni
hil quod inferius superius ue dici possit: sed tota deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis uo
cabulis, quæ proprietatem personarū indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus digniſ
sime possit intelligi. Atq; ut, cōfundentes Arium, unam eadēq; dicimus trinitatis esse substantiam,
& unum in tribus personis fatemur deum: ita impietatem Sabellij declinātes, tres personas expreſ
sas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrē, ipsum sibi filiū, ipsum sibi spiritū sanctū esse
dicentes: sed aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantum
modo, sed etiam nominum proprietates, id est personas, uel ut Græci exprimunt hypostaſes: hoc
est substantias confitemur. Nec pater filij, aut spiritus sancti personā aliquando excludit: nec rur
sus filius, aut spiritus sanctus, patris nomē personamq; recipit: sed pater semper pater est, filius sem
per filius est, spiritus sanctus semper spiritus sanctus est. Itaq; substantia unum sunt, personis ac no
minibus distinguuntur. Ipsum autem dei filium qui absq; initio æternitatē cum patre & spiritu san
cto possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominē suscepisse ex Maria sem
per uirgine, & uerbum carnem esse factum assumēdo hominem, nō permutando deitatem: nec ut
quidam sceleratissime opinantur, spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potētia ac uirtu
te creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filij esse personam, ut dicamus duas
esse perfectas atq; integras substantias: id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur &
corpore. Atq; ut condemnamus Photinum, qui solum & nudum in Christo hominem confitetur:
ita anathematizamus Apollinarem & eius similes, qui dicunt dei filium minus aliquid de humana D
suscepisse natura: & uel in carne, uel in anima, uel in sensu assumptū hominem, his propter quos
assumptus est fuisse dissimilem, quem absq; sola peccati macula, quæ naturalis non est, nobis confi
temur fuisse conformem. Illorum quoq; similiter execramur blasphemiam, qui nouo sensu asserere
conantur, à tempore susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse, & rursum
quæ erant humanitatis, in deum esse transfusa: ut quod nulla unquā hæresis dicere ausa est, uidea
tur hac confusione utraq; exinanita, substantia, deitatis scilicet & humanitatis, & à proprio statu in
aliud esse mutata: Qui tam deum imperfectum in filio, q̄ hominem confitentur: ut nec deum uerū,
nec hominem tenere credantur. Nos autem dicimus susceptum ita à dei filio passibile nostrum, ut
deitas impassibilis permaneret. Passus est enim dei filius nō putatiue, sed uere, omnia quæ scriptu
ra testatur, id est, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera huiusmodi. Secūdum il
lud passus est, quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secun
dum illam quæ assumpta est. Ipse enim dei filius, secundum suam deitatem impassibilis est ut pater,
incomprehensibilis ut pater, inuisibilis ut pater, inconuertibilis ut pater: & quamuis propria perso
na filij, id est, dei uerbum susceperit passibilem hominem: ita tamē eius habitatione secundum suam
substantiam deitas uerbi nihil passa est, ut tota trinitas: quam impassibilē confiteri necesse est. Mor
tuus est ergo dei filius secundum scripturas, iuxta illud quod mori poterat. Resurrexit tertia die: A
scendit in cœlum, sedet ad dexterā dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est,
in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æter
num cum deitate mansura. Accepta ergo à patre omniū potestate quæ in cœlo sunt & in terra, uen
turus est ad iudicium uiuorum & mortuorum: ut & iustos remuneret, & puniat peccatores. Resur
rectionem etiam carnis confitemur & credimus: ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus ueri
tate membrorū esse reparados, qualesq; semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuum
permansuros. Vnam esse uitam sanctorū omnium, sed præmia pro labore diuersa. E contrario pro
modo delictorū peccatorū quoq; esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod ijsdem sacramen
ti uerbis in infantibus quibus etiam in maioribus asserimus esse celebrandū. Hominem si post ba
ptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse saluari. Nouum & uetus testamētum reci
pimus, in eo librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradit autoritas. Animas à deo da
ri credimus, quas ab ipso factas dicimus: anathematizantes eos, qui animas quasi partem diuinæ
dicunt esse substantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas ante peccasse, uel in cœ
lis conuersatas fuisse dicunt, quam in corpora mitterētur. Execramur etiam eorum blasphemiam,
qui dicunt

A qui dicunt impossibile aliquid homini à deo præceptū esse: & mandata dei, non à singulis, sed ab
omnibus in cōmune posse seruari: uel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Ca
taphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos, qui dei filium ne cessitate carnis mētitum esse
dicunt, & eum propter assumptum hominē, nō omnia facere potuisse quæ uoluit. Iouiniani quoq;
damnamus hæresim, qui dicit nullam in futuro meritorū esse distantiā: nosq; eas ibi habituros esse
uirtutes, quas hic habere neglexerimus. Liberum sic cōfitemur arbitrium, ut dicamus nos semper
dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cū Manichæo dicunt hominē peccatū uitare nō posse,
q̄ illos qui cum Iouiniano asserunt hominē nō posse peccare. Vterq; enim tollit arbitrij libertatē.
Nos uero dicimus hominē semper & peccare & nō peccare posse: ut semper nos liberi cōfiteamur
esse arbitrij. Hæc fides est papa beatissime, quā in ecclesia catholica didicimus, quāq; semper tenui
mus & tenemus. In qua si minus perite, aut parum cautè aliquid forte positum est, emendari cupi
mus à te, qui Petri & fidem & sedem tenes. Sin aūt hęc nostra confessio, apostolatus tui iudicio cō
probatur, quicunq; me maculare uoluerit, se imperitum uel maleuolum, uel etiam nō catholicum,
non me hæreticum comprobabit.

EXPLANATIO FIDEI AD CYRILLVM

Redimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium, uisibilium & inuisibium
creatorem: & in unum dominum nostrum Iesum Christum filium eius, natum de sub
stantia dei patris, quod Græce dicitur ὁμοούσιον, deum de deo, lumen de lumine, de
um uerum de deo uero, natum non factum, sicum hæretici dicunt: per quem omnia,
uisibilia & inuisibilia facta sunt, tam in cœlis quàm in terra: qui propter nos homines
& nostram salutem incarnatus, homo factus, passus: resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, uentu
rus inde iudicare uiuos & mortuos: & in spiritū sanctum, qui de patre processit proprie, & deus est
uerus sicut filius. Hos autem qui dicunt, erat tempus quando non erat filius natus, & prius quàm
nasceretur non erat, aut quod ex nihilo factus sit aut natus sit, aut mutabilem aut conuertibilem fi
lium dei dicunt esse: hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia, quod fides inuisibilium re
rum est, non uisibilium. Vnde Arriani saluatorem uidentes in carne, putauerunt eius diuinitatē ta
lem esse qualem & carnem, passibilem, mutabilem, cōuertibilem, comprehensibilem, & quasi for
midantem, & quasi nescientem omnia, & proficientē ætate & sapientia, & nihil facientem ex se, &
B subiectum & orantē ad patrē, & gratias agentem, & edentem, & patientem, & lachrymantem, &
gementē, & quiescentē: & postremo quæ sunt creaturæ propria, hæc carni creatæ saluatoris asscri
benda sunt utiq;, non diuinitati, quia dicitur in scriptura deus & homo. Quia ergo propter nos &
homo dicit, non debemus quæ sunt carnis deo asscribere, & quę sunt dei carnis æstimare propria.
Si quid igitur minus, aut inæquale, aut impotēs dicitur in scriptura, aut subiectū aut humile: carnis
eius est assumptæ. Quia uero natus est de carne, & quia cū hominib. triginta & plus annos cōuer
satus est, & uere habebat pati: ideo & uerus homo propter carnē accipit, & uerus deus incarnatus
est, in carne passus natura passibili nō deitatis. Hæc em̄ quæ pati debuerat caro hominis transgreſ
soris, pro hominibus pati dignatus est deus per carnem passibilem: ut & diuinitatis eius inenarran
dam potentiā in re uisibili prædictam sentiamus: & bonitatis eius diuitias, id est, per passionem re
missionē peccatorū credentes in eum cōsequamur. Quale est igitur malū hoc, ut audeat quis gra
tiam dñi nostri Iesu Christi, quam pro nobis fecit se humilians, ut nos exaltemur, humanis sensibus
& uoce hæretica, non solū non intelligere, insuper etiā periculosis blasphemijs, & ad irritum eam
adducere, atq; ultro ei aduersari, dicēte scriptura. Scitote enim gratiam dñi nostri Iesu Christi, quo
niam diues cum esset, propter nos pauper factus est, ut nos eius paupertate diuites existamus? Ab
sit igitur in filio dei aliquid plus minus ue, aut in loco, aut in tēpore, aut in potentia, aut in scientia,
aut in æqualitate, aut in subiectione cum dicitur: hæc ut diuinitati eius, nō carni asscribantur. Si em̄
plus minus ue aut tale aliquid inuenitur, excepto hoc quod genuit pater filium: & excepto hoc,
quod filius non à semetipso enatus est, sed de patre natus est proprie, non in tempore, sed semper:
non aliunde, sed de sua substantia: forte secundum uerbum eorum, aut inuidens, aut impotens pa
ter putatur, insuper etiam & temporalis agnoscitur. Et cum aperte hoc uetet scriptura & execre
tur: quō temporalem deum, quemadmodum gentiles uenerantur, ipsi etiā similiter adorant? Nam
si temporalis est, nec uerus potest esse: & si nō uerus, nec potens omnia. Et quid iam huic tali deo
credendum est, qui erat aliquando quando non erat, & ex nihilo natus est, dicente scriptura: Si au
dieritis me Israel, non erit in te deus recens? Si ergo deus recens, non debet uerus credi. Si autem
sempiternus: quippe hic sempiternus deus erat, qui loquebatur in omnibus sanctis, & legem dedit
Moysi in mōte Sina, & omnia potens, & omnia sciens, & Adæ in paradiso uisus est, & in prædesti
natione carnali futura enuncians ei, & cum Iacob luctatus est: & quemadmodum humana fragili
tas capere poterat condescendens infirmitatibus omniū, diuersorū genera approbat, alijs in gloria
timoris omnium causa, alijs in humilitate, eminentis eius bonitatis agnoscendæ. Si ergo sempiter
nus filius de patre est genitus, quippe & omnia sciens, omnia potēs, & omnia saluans, omnia con

tineus, omnia iudicans, creans cū patre semper & spiritu sancto: accipe igit quod creatura deus uerus nō potest esse, neq; creatura creaturā saluare, dicente scriptura: Et coluerunt & seruierūt creaturæ, potius q̄ creatori, qui est benedictus deus in secula. Vides igit, quod paganitatis est hoc magis, q̄ Christianitatis? Et quod nō in tēpore est natus, sed semper natus erat de patre, dicit Apostolus beatus: Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciūtur, sempiterna quoq; eius uirtus & diuinitas. Vides igitur, quod Christus filius dei est, nō temporalis, sed sempiternus? Quod de substantia diuina patris natus est semper, ipse ait saluator in euangelio. Qd nascitur de carne caro est: & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quoniā deus spiritus est. Et quod uerus est filius dei, dicit scriptura: Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundum. Et iterum ipse euangelista beatus Ioannes: Hic est Iesus Christus deus uerus. Et quod semper erat, ait ipse: In principio erat uerbū, & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbum. Et quod omnipotens est filius omniū creator: ait ipse euangelista beatus: Omnia per ipsum facta sunt. Si ergo omnia per ipsum facta sunt, uisibilia & inuisibilia: quō dicit ante passionem saluator: quod de die & hora nemo nouit, neq; angeli cœlorū, neq; filius hominis nisi pater? Attendens igitur uides quod propter utilitatem hominū, dixit se nescientem præfinitionem, ne negligentiores efficiantur homines. Nam & humilitatis suæ causa hoc dixit propter carnem passibilem: quia qua si homo hominibus uidebatur: & causa utilitatis omniū tacuit, res quidem gerendas in seculo eis annūcians atq; enumerans, diem aūt & horam non eis aperiens. Quod ergo pro utilitate nostra tacuit & se humiliauit, non debemus ultro ei esse ingrati: & non solum non intelligentes, insuper etiam ludaico more & hominem æstimantes: eiusdem ætatis & ignorantiæ & impotētiæ participem iudicantes quomodo Iudæi. Quod non diuinitas naturaliter patiebatur sed caro, ipse ostendit Iudæis, dicens: Soluite hoc templum, & in tribus diebus ego suscitabo illud. Et cui hoc dubium est quod deus hoc dicebat, id est, filius dei æternus, uerbum uiuens patris, & sapientia dei & uirtus dei æterna & sempiterna, & imago dei inuisibilis, ab inuisibili natus non factus? Facta aūt est caro & plasmata, in qua deus erat, quā & indutus erat propter inuisibilitatē & impassibilitatē uisionis nostræ. Neq; eā intrinsecus erat solum, sed extrinsecus & intrinsecus, & in cœlis & in terra, & omnia cōtinens implensq; omnia. Nihil ergo imperfectū in filio dei, nihil inæquale, nihil impotens, nihil tēporale, nihil incognitū: omnia uera, omnia possibilia, omnia ingētia, omnia æqualia patri, dicēte saluatore: Nemo nouit filium nisi pater: & nemo nouit patrem nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare. Vides æqualitatē filij ad patrē? Cum ergo patrē nouit filius inenarrandū, & incōprehensum, diem nescit & horam quam ipse fecit? Absit à sensibus nostris hoc. Iterum ipse saluator dicit: Da illis pater, ut honorificent filium, sicut honorificant patrē. Æ qualis igitur deo est filius deitate, dicente Apostolo: Qui cum in forma dei esset, nō rapinā arbitratus est cum esset æqualis deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, humiliauit se usq; ad mortē, mortē aūt crucis. Vides quod utrunq; scriptura non abneget in filio dei, & quod dei est uirtus omnipotentis, omnia scientis, omnia cōplentis, omnia cōtinentis, omnia habentis, omnia dantis, iudicātis, saluātis, creantis, et quod creatæ naturę est, id est, carnis eius: & patientis & plorantis, & quasi nescientis, & quasi non potentis omnia, quasi subiecti, & cætera huic similia? Nō ergo debet esse cōfusio rerū, quamuis coniunctim res mortalis immortali deo cōiuncta est propter nostrā salutē: & ita creditur & post passionē corporis, in quo apparuit in eo etiam permanēs in perpetuum: ut & illi qui crucifixerunt eum aspiciant, & impassibilem suis conspectibus eius naturæ diuinæ per materiā conspicibilem cōtueant, & iudicium uisibiliter terminetur, & mysterij secreti scientia reueletur, & potētiæ eius maiestas & bonitas à cūctis hominibus cognoscatur. Quid quod & spiritū sanctum uerum deum inuenimus in scriptura, & de patre proprie esse, & cum patre & filio semper: sed & regnare, & creare, & ubiq; esse, & saluare, & uiuificare, & peccata dimittere, & omnia implere, & sanctificare, & iudicare, & docere, & omnia scire, & inhabitare: & quemadmodū filius dei, ita & spiritus sanctus, persona tertia sicut filij & patris? Tres enim personæ sunt quibus credimus, uere æquales, diuinæ, uniusq; substantiæ, id est, de patre filius, & spiritus sanctus proprie & uere de patre filioq; procedit. Primum igitur accipe quod de patre est proprie spiritus sanctus, dicente scriptura: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et saluator ait: Cum autem uenerit paracletus spiritus ueritatis, qui de patre procedit, ille de meo accipiet, quoniam ipse me glorificabit, & ueniēs annunciabit uobis. Et soluit statim interpretans dominus, ostendens primum quidem quod persona sit spiritus sanctus, dicens: Ille de meo accipiet. Et ut ne sicuti seruum, aut creaturam, aut patrem putemus, monsti et patri non imparem: soluit interpretans & dicit: Ideo autē uobis dixi, quoniam ille de meo accipiet: quia omnia quæ patris sunt, mea sunt. Si igitur ea quæ patris ea filij sunt, & omnia quæ filij sunt, ea omnia spiritus sancti sunt, nihil ergo in omnibus deest filio, quod non attineat ad eius potestatem, nihil non quod ab eo factum sit, & eius nutu ac moderamine non regatur. Cum ergo omnia filius habeat in potestate, in omnibus nihil ei deest. Horū igitur omnium habet potestatem & spiritus sanctus, quorum & filius. Sic enim dicit de spiritu sancto saluator: ille iudicabit

iudicabit mundum & conuincet, & docebit de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quod non crediderunt in me: de iustitia autem, quoniam uado ad patrem meum: de iudicio aūt, quod princeps huius mundi iam iudicatus est. Vides igitur quod spūs sanctus annunciat filiū & docet de filio, & filius de patre & spiritu sancto: & spūs sanctus docet de patre & de filio? Trinitas igitur quia uera est, inenarrāda est, inuisibilis est, omnipotēs est, sese prędicat, sese annunciat dignāter omni creaturæ, uisibili & inuisibili, nō ualente dignanter, aut narrare, aut mirari. aut cōprehendere, aut inuestigare, aut quēadmodū est humanis eam sensibus occupare. Cōstat igitur infirmari hominē, sanctę uenerandæq; trinitatis inenarranda gloria, maiestate, aut potentia. Huius igitur uim trinitatis narratio gloriæ si excedit, quanto magis frustrabunt, qui audent inter patrem & filium, & spūm sanctū, aut locum, aut tempus, aut aliquam causam humanā ponere: qui non solum quid sit deus nō intellexerunt: sed nec etiam quid sit homo attendere potuerunt? Nihil ergo in trinitate subitaneū, nihil nuperum, nihil tēporale, nihil impotēs, nihil minus, nihil inæquale: trinitas ueneranda, deprecanda, trinitas inenarranda, inuestiganda, incōprehendenda. Et quod inuisibilium rerum fides est, nobis dicit Apostolus: Est aūt fides sperandarum substantia rerum inuisibilium examinatrix. In hac enim testimoniū meruerunt seniores. Et iterum in euāgelio: Deum nemo uidit unquam. Et iterum: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, & quò uadat. Quod deus est spiritus, dicit beatus Petrus apostolus: Vt quid mentitus es spiritui sancto Anania? Nō es mentitus hominibus, sed deo. Non dixit patri & filio, sed spiritui sancto. Vides igitur quod deus est spiritus sanctus. Et quod ubiq; est, dicit sanctus propheta: Quó fugiā à spiritu tuo domine? aut à facie tua quó uadam? & quod omnia cōplet spiritus sicut filius, ait propheta: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Et ita in Actis Apostolorū: Hæc dicit spiritus iubēs: Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod uocaui eos mittere. Et iterū Apostoli: Placuit spiritui sancto, & nobis. Et in libro Regnorū dicit deus in Iudæos: Regnauerūt non per me, neq; per spiritum meum. Et in prophetis ita dns: Israel cōcitauit spiritum domini. Et quod habitet in homine spiritus sanctus quō filius, dicit Apostolus: Quoniam membra uestra templū sunt spiritus sancti qui habitat in uobis. Et iterum: Nescitis quoniā templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Et quod omnia nouerit spiritus, dicit sanctus Apostolus ita: Alij datur per spiritum uerbū sapientiæ, alij uerbum scientiæ in eo spiritu, alij fides, alij linguarū genera, alij interpretationes in eo
B spiritu, alij gubernatio. Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens omnibus sicut uult. Non dixit, sicut iubetur, sed sicut uult, ostendens non creaturā, sed uerum deum spiritum de deo esse, & omnia posse sicut filium. Vnde ait statim Apostolus: Quemadmodum nemo nouit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo: sic & quæ sunt dei nemo nouit, nisi spiritus qui de deo est. Spiritus enim dei perscrutatur etiam alta dei. Vides quemadmodum omnia scientem spiritum sanctum, & omnia potentem, & ubique esse, & omnia creasse, & omnia saluare, sancta nobis scriptura annunciat. Vnde & saluator in euangelio, blasphemiā spiritus sancti, neq; hic, neq; in futuro hominibus statuit dimittendā, dicens: Ideo dico uobis, quod omnis blasphemia, & omne peccatū dimittetur hominibus: blasphemia aūt spiritus sancti, neq; hic, neq; in futuro hominibus dimittetur: nō utiq; blasphemiā dicebant aliam spiritus sancti Iudæi, nisi hoc quod deus non erat, aut de deo proprie non est. Nam inuenimus quoniā Iudæi non audēt denegare spiritum: sed in scripturis sicubi legentes, aut creaturā accipiunt, sicut angelum, aut ipsum patrem existimant & tertiam personam accipiunt: aut cōpositum arbitrantur deum patrem, cum sit proprie naturæ spiritus pater. Ex his etiam spiritum alterum putant eum consistere & uerbo, cum sit hoc magis rei cōpositicię & creabilis, q̄ ueræ, diuinę, incorporeę simplicisq;. Solet à Iudæis hoc sic intelligi, & à paganis interdum. Nobis igitur unus pater, & unus filius eius uerus deus, & unus spiritus sanctus uerus deus: & hi tres unum sunt, una diuinitas & potentia & regnum. Sunt autem tres personæ, non duæ, non una, non secundum reuelationē, aut collectionem, aut confusionē, sed semper manentibus personis diuinis. Harum fides datur in baptismo, ab his & remissio datur peccati, & uita æterna sine aliqua dubitatione speratur. Hinc trinitati credētes uere sancti & beati patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres: & martyrij gloriā meruerunt, & spem uitæ perennis adēpti sunt, & regnum cœlorum hæredatione non ambigua sortiti sunt.

SYMBOLVM RVFFINI

Mihi quidem fidelissime papa Laurenti, ad scribendum animus tam nō est cupidus q̄ nec idoneus, scienti nō esse absq; periculo, multorū iudicijs ingenium tenue & exile cōmittere. Sed quoniam, ut cum uenia tui dixerim, id temere in epistola tua per Christi me sacramenta, quæ à nobis maxima cum reuerentia suscipiuntur astringis: ut aliquid tibi de fide secundum symboli traditionem rationemq; componā, quamuis surpa uires nostras sit pondus præcepti (non enim me latet illa sententia sapientum quæ probe admodum dicit, quia de deo etiam uera dicere periculosum est) tamen si petitionis à te impositæ

necessitatem orationibus iuues: dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia quàm ingenij præsum C
ptione tentabimus: ne quidem non tam perfectorum exercitijs digna uideantur, quàm quæ ad
paruulorum in Christo & incipientium librentur auditum. Equidem comperi nonnullos illustrium
tractatorũ aliqua de his pie & breuiter edidisse. Photinum uero hæreticum scio eatenus scripsisse,
non ut rationem dictorũ audientibus explanaret: sed ut simpliciter fideliterq; dicta, ad argumentũ
suri dogmatis traheret, cum in his uerbis sanctus spiritus prouiderit, nil ambiguũ, nil obscurum, nil
à reliquis dissonans poni: quia in his uere cõpletur prophetia quæ dicit: Verbũ enim consummãs
& breuians in æquitate, quia uerbum breuiatum faciet dominus super terram. Nos ergo simplici-
tatẽ suã, uel uerbis apostolicis reddere & signare tentabimus, uel quæ omissa uidentur à prioribus
adimplere. Sed ut manifestius fiat argumentum uerbi huius, ut diximus, breuiati, causam qua hæc
traditio ecclesiis data est ab origine repetemus. Tradunt maiores nostri, post ascensionem do-
mini cum per aduentum spiritus sancti, supra singulos quosque apostolos igneæ linguæ sedissent,
ut loquelis diuersis uarijsq; loquerentur, per quod eis nulla gens extranea, nulla linguæ barbaries
inaccessa uideretur & inuia: præceptum eis à domino datum hoc, ad prædicandum dei uerbum ad
singulas quenq; proficisci nationes. Discessuri itaq; abinuicẽ, normam sibi prius futuræ prædica-
tionis incõmune cõstituunt, ne forte alij aliò adducti, diuersum aliquid his qui ad fidẽ Christi inui
tabantur exponerẽt. Omnes igitur in uno positi, & spiritu sancto repleti, breue istud futurę sibi, ut
diximus, prædicationis indicium, in unum conferendo quod sentiebat unusquisq;, cõponunt: atq;
hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autẽ hoc multis & iustissimis ex cau
sis appellari uoluerunt. Symbolũ enim Græce & indiciũ dici potest & collatio, hoc est, quod plu-
res in unũ cõferunt. Id enim fecerunt apostoli, in his sermonibus in unum conferendo, quod unus-
quisq; sensit. Indicium autẽ uel signum idcirco dicitur: quia in illo tempore, sicut Paulus apostolus
dicit, & in Actibus apostolorum refertur, multi ex circumeuntibus ludæis simulabant se esse apo-
stolos Christi, & lucri alicuius uel uentris gratia ad prædicandum proficiscebant: nominantes qui-
dem Christum, sed nõ integris traditionũ lineis nunciantes. Idcirco istud indicium posuerunt, per
quod agnosceretur is qui Christũ uere secũdum apostolicas regulas prædicaret. Denicq; & in bel-
lis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus uocis idem, & mos
unus est, atq; eadem institutа bellandi: ne qua doli surreptio fiat, symbola distincta unusquisq; dux
suis militibus tradit, quæ Latine signa uel indicia nuncupãtur: ut si forte occurrerit quis de quo du D
bitetur, interrogatus symbolum prodat si sit hostis uel socius. Idcirco denicq; hæc non scribi chartu
lis aut membranis, sed requiri in credentium cordibus tradiderũt: ut certum esset hęc neminem ex
lectione, quæ interdum peruenire etiã ad infideles solet, sed ex apostolorũ traditione didicisse. Di
scessuri igitur ut diximus ad prædicandum, istud unanimitatis & fidei suæ apostoli indicium posue
re, non sicut filij Noe discessuri ab alterutrum turrim ex latere cocto & bitumine cõstruẽtes, cuius
cacumen usq; ad cœlum pertingeret, sed monumenta fidei, quę starent aduersum faciem inimici, è
lapidibus uiuis & margaritis dominicis ædificantes: quam neq; uenti impellerẽt, neq; fulmina sub
ruerent, neq; tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Merito igitur illi abinuicem se-
parandi, turrim superbiæ ædificantes, linguarum cõfusione damnati sunt ne unusquisq; posset ad-
uertere proximi sui loquelam. Isti uero qui turrim fidei construebant, omnium linguarum scien-
tia & agnitione donati sunt: ut illud peccati, hoc fidei probarẽt indiciũ. Sed iam nobis etiã de ipsis
aliquid tractandũ est margaritis, in quibus primo in loco fons & origo omniũ ponitur, cum dicit
Credo in deum patrem omnipotentẽ. Verum prius q̃ incipiam de ipsis sermonũ uirtutibus dispu
tare: illud nõ importune cõmonendum puto, quod in diuersis ecclesiis aliqua in his uerbis inueni
untur adiecta. In ecclesia tamẽ urbis Romæ hoc nõ deprehenditur factũ: quod ego propterea esse
arbitror, quod neq; hæresis ulla illic sumpsit exordiũ, & mos inibi seruat antiquus, eos qui gratiam
baptismi suscepturi sunt, publice, id est, fidelitũ populo audiente, symbolũ reddere: & utiq; ad adie-
ctionẽ huius saltem sermonis eorũ qui præcesserunt in fide nõ admittit auditũ. In cæteris aũt locis,
quantũ intelligi datur, propter nõnullos hæreticos addita quædã uidentur, per quæ nouellæ doctri-
næ sensus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinẽ sequimur, quẽ in Aquileiensi ecclesia laua-
cri gratia suscepimus. Credo igitur primo omniũ ponit, sicut Paulus apostolus ad Hebręos scribẽs
dicit: Credere eñ primo omniũ accedentẽ ad deum oportet, quia est, & credentibus remunerator
sit, Sed & propheta dicit: Nisi crediderítis non intelligetis. Vt ergo intelligendi tibi aditus pate-
scat, recte primo omniũ te credere profiteris: quia nec mare quis ingredit, & liquido ac profundo
sese cõmittit elemẽto, nisi se prius credat posse saluari: nec agricola semina sulcis obruit & fruges
spargit in terrã, nisi crediderit uenturos imbres, affuturũ quoq; solis teporẽ, quibus terra consota,
segetes multiplicata fruge producat, ac uentis spirãtibus nutriat. Nihil denicq; est quod in uita geri
possit, si nõ credulitas ante præcesserit. Quid igitur mirum, si accedentes ad deum credere nos pri
mo omnium profitemur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit uita communis. Hæc autem idcirco in
principijs præmisimus, quia pagani nobis obijcere solent, quod religio nostra, quia rationibus de-
ficit, in

A ficit, in sola persuasione consistat: & ideo ostendimus, nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesse
rit uis credendi. Denicq; & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas: & pueri
discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina: &
imperij insignia unus suscipit, dum credit sibi populos & urbes & armatum etiam exercitũ pariturum. Quod si hæc singula, nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur: quomodo nõ multomagis ad agnitionem dei credendo ueniat? Sed uideamus quid iam breuiatus hic sermo symboli proponat. Credo, inquit, in deum patrem omnipotentem. Orientales ecclesiæ omnes penè ita tradũt:
Credo in unum deum patrẽ omnipotentem. Et rursum in sequẽti sermone, ubi nos dicimus: Et in
Christum Iesum unicũ filium eius dominũ nostrum: illi tradunt: Et in unũ dominũ nostrum Iesum
Christum unicũ filium eius: unum scilicet deum & unũ dominũ, secundum auctoritatem Pauli apo
stoli profitentes. Sed de hoc in competentibus locis repetemus: nunc interim quod ait, in deum
patrem omnipotentem, uideamus. Deus secundum quod opinari potest humana mens, naturæ
ipsius uel substantiæ quæ est super omnia appellatio est. Pater arcani & ineffabilis sacramenti uo-
cabulum est. Deum cũ audis substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admi-
xtione, inuisibilẽ, incorpoream, ineffabilẽ, inæstimabilem, in quo nihil adiunctũ, nihil creatum sit:
Sine autore, est enim ille qui est omnino omniũ autor. Patrem cum audis, filij intellige patrem, qui
filius supradictæ sit imago substantiæ. Sicut enim nemo dicitur dominus, nisi habeat uel possessio
nem uel seruũ cui dominetur: & sicut nemo magister dicitur, nisi discipulũ habeat: ita & pater nul-
lo pacto quis dici potest nisi filium habens. Hoc igitur ipso nomine quo deus pater appellatur, cũ
patre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quomodo autem deus pater genuerit filiũ no-
lo discutias, nec te curiosius ingeras in profundo arcani: ne forte dum inaccessæ lucis fulgorẽ per-
tinacius perscrutaris, exiguũ ipsum qui mortalib. diuino munere concessus est, perdas aspectum.
Aut si putas in hoc omni indagationis genere utendum, prius tibi propone quæ nostra sunt: quæ
si consequenter ualueris expedire, tunc à terrestribus ad cœlestia, & à uisibilibus ad inuisibilia pro
perato. Expedi primo si potes, quomodo mens quæ intra te est generet uerbum: & qui sit in ea me
moriæ spiritus: quomodo hæc cum diuersa sint rebus & actibus, unũ tamen sint uel substantia uel
natura, & cum è mente procedant, nunq; tamen ab ipsa seperentur. Et si hæc quamuis in nobis &
animæ nostræ substantia habeantur: tamen tanto nobis occulta uidentur, quanto aspectui corpo-
B reo inuisibilia, de apertioribus requiramus. Fons quomodo ex se generat fluuiũ: quo aũt spiritu ra
pidus fertur in fluentũ. Quid est quod dum unũ & inseparabile sit fluuius & fons, tamen nec flu-
uius fons, nec fons fluuius intelligi aut appellari potest: & tamẽ qui uiderit fluuiũ uidet & fontem.
Exerce te prius in horũ explanatione, & discute si potes quæ habentur in manib. & tunc ad horũ
sublimiora uenies. Nec putes quod te statim de terra ascẽdere sit adeam super cœlos: sed prius te si
placet ad istud firmamentũ, quod oculis uidetur educam: & ibi si potes naturam huius uisibilis lu-
minis discute, quo modo ignis iste cœlestis generet ex semetipso splendorem lucis: quomodo etiã
producat uaporem, & cũ tria sint in rebus, unũ tamen sunt in substantia. Quod & si hæc singula in
uestigare potueris, scito adhuc diuinæ generationis mysterium tanto esse differentius & eminen-
tius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere suo præstantior, quanto ille qui sem
per est eo qui ex nihilo cœpit esse nobilior est. Credendus est ergo deus esse pater unici filij sui do
mini nostri, nõ discutiendus. Neq; eñ fas est seruo de natalibus domini disputare. Contestatus est
pater de cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite. Pater
ipsum dicit esse filiũ suum, & ipsum audiri iubet. Filius dicit: Qui uidet me uidet & patrem meum:
Ego & pater unũ sumus. Et ego ab eo exiui, & ueni in hunc mundũ. Quis est qui inter has patris &
filij uoces medius se discussor interserat, & deitatem diuidat, affectũ separet, substantiam rumpat,
spiritũ secet, neget esse uerũ, quod ueritas dicit? Est ergo deus pater uerus, tanq; ueritatis pater, nõ
extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filiũ generans, id est quia sapiens sapientiã, quia iustus
iusticiã, quia sempiternus sempiternũ, quia immortalis immortalẽ, quia inuisibilis inuisibilẽ, quia
lux splẽdorem, quia mens uerbũ. Quod aũt diximus, Orientis ecclesias tradere unũ uerum deum
patrem omnipotentẽ, & unũ dominũ: hoc non intelligẽdum est unum numero dici, sed uniuersita
te. Verbi gratia: Si quis dicat unum hominẽ, aut unum equum: hic unum pro numero posuit: po-
test eñ & alius homo esse & tertius, uel equus. Vbi autem alius uel tertius non potest iungi: unus
si dicatur, nõ unitatis, sed uniuersitatis est nomen. Vt si, exempli causa, dicamus unum solem, hic
unus ita dicitur, ut uel alius, uel tertius addi non possit: unus est eñ sol: multomagis ergo deus cum
unus dicitur, unus non numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus
dicitur, quod alius non sit. Similiter & de domino accipiendum est, quod unus sit dominus Iesus
Christus per quẽ deus pater dominatũ omnium tenet. Vnde & sequẽs sermo omnipotentẽ pro-
nunciat deum. Omnipotens autẽ ab eo dicitur, quod omniũ teneat potentatum. Tenet aũt omnia
pater per filiũ, sicut & Apostolus dicit, quia per ipsum creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, si-
ue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Et iterũ ad Hebræos scribens dicit:

Quia per ipsum secula instituit, & ipsum cõstituit hæredem uniuersorum. Quod si per ipsum secu- C
la instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est hæres omniũ: per ipsum ergo & potenta
tum omniũ tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate, ita de omnipotẽte omnipotens na-
tus est, ut in Apocalypsi Ioannis scriptum est: Et requiem non habebant die ac nocte, dicẽtes: San
ctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, qui erat, & qui est, qui uenturus est omnipotens. Om
nipotens ergo dicit, qui uenturus est: & quis est alius qui uenturus est, nisi Christus filius dei? His
additur inuisibilem & impassibilem. Sciendũ quod duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ sym-
bolo non habentur. Constat autem apud nos additos, hæreseos causa Sabellij, illius profecto quæ
à nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ & patrem ipsum, uel ex uirgine natum dicit & uisibi-
lem factum esse, uel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de patre, uiden-
tur hæc addidisse maiores, & inuisibilem patrem atq; impassibilem dixisse. Constat em̃ filium non
patrem incarnatum, & ex carne natum: & ex natiuitate carnis, filiũ uisibilem & passibilem factum.
Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalẽ substantiam, quæ una ei eademq; cum patre
est: ibi neq; pater, neq; filius, neq; spiritus sanctus uisibilis, aut passibilis creditur. Secundum digna
tionem uero carnis assumptæ, filius uisus & passus est in carne. Quod & propheta prædixerat ubi
ait: Hic deus noster, non reputabitur alter ad eum, qui inuenit omnẽ uiam disciplinæ, & dedit eam
Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: post hæc in terris uisus est, & inter homines cõuersatus est. Se
quitur post hoc. Et in Iesum Christum, unicum filium eius dominũ nostrũ. Iesus, Hebræi uocabuli
est nomẽ, quod apud nos saluator dicitur. Christus à chrismate, id est ab unctione appellatur. Legi
mus em̃ in libris Moysi, quod Auses Nauæ filius cum electus esset dux populi, cõmutato nomine
de Ause Iesus cognominatus sit: quo scilicet ostenderetur hoc esse nomẽ, quod principibus & du
cibus conueniret, his duntaxat qui salutem sequentibus se populis darent. Itaq; & ille Iesus appel-
latus est, qui eductũ de terra Ægypti populũ, & de erroribus eremi liberatũ in terrã repromissio-
nis induxit: & hic Iesus, qui populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus re-
uocatum, introduxit ad regna cœlorum. Christus quoq; uel pontificale uel regium nomẽ est. Nã
prius & pontifices unguento chrismatis consecrabantur & reges. Sed illi ueluti mortales & corru
ptibiles, unguento materiæ corruptibilis ungebantur: hic uero sancto spiritu perunctus Christus
efficitur, sicut scriptura de eo dicit: Quem unxit pater spiritu sancto misso de cœlis. Et Esaias præ- D
figurauerat, dicens ex persona filij: Spiritus domini super me propter quod unxit me, euangeliza
re misit me pauperibus. Quia ergo ostendimus quid sit Iesus qui populum saluet, & quid sit Chri
stus, qui pontifex factus sit inæternũ: nunc ex consequentib. de quo dicanẽ ista uideamus. Vnicũ fi
lium, inquit, eius dominũ nostrũ. Post hoc docet nos quia Iesus iste, de quo diximus, & Christus de
quo exposuimus, unicus filius dei & noster dominus sit: ne forte putes quod humana ista uocabu
la terrenum te aliquid doceant, ideo subiungit unicum hunc esse filium dei dominũ nostrum. V-
nus enim de uno nascitur: quia & splendor unius est lucis, & unũ est uerbum cordis: nec in nume-
rum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, ubi qui nascitur nequaquã à
generante separatur. Vnicus est ut menti sensus, ut cordi uerbum, ut forti uirtus, ut sapientia sapi-
enti. Nam sicut solus sapiens pater ab Apostolo dicitur: ita & solus filius sapiẽtia nominatur. Vni-
cus ergo filius est, & cũ sit gloria, sempiternitate, uirtute, regno, potestate hoc quod pater est, om-
nia tamen hæc non sine autore sunt patre, sed ex patre tanquã filius habet: cumq; sit ipse omnium
caput, ipsius tamẽ caput pater est. Sic enim scriptũ est: Quia caput Christi deus est. Filiũ sanè cum
audis, nolo generationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento hoc de incorporea dici sub-
stantia & naturæ simplicis. Si em̃, ut supra iam diximus, uel in eo quod cor generat uerbũ, uel mẽs
sensum, uel lux ex se parit splendorẽ, nihil horũ requiritur, nec ulla in tali generatione fragilitas co
gitatur: quanto purius & sacratius de horũ omniũ creatore censendum est? Sed fortasse dicas: ista
quam memoras insubstantiua est generatio: neq; em̃ lux substantiuum facit splendorẽ, aut cor sub
stantiuum generat uerbum: filius autem dei substantialiter asseritur generatus. Ad hæc primo om
nium illud dicimus, cum etiam in cæteris proferantur exempla, non per omnia tamẽ similitudinẽ
seruare possunt rei illius, cui præbere putãtur exemplum: sed unius alicuius partis pro qua uiden
tur assumpta, similitudinem tenent. Verbi gratia: ut cum in euãgelio dicit: Simile est regnum cœ-
lorum fermẽto quod abscondit mulier in farinæ mensuris tribus: Nunquid nam putabimus regnũ
cœlorum per omnia simile esse fermẽto, ut substantia illa ita palpabilis sit ac fragilis, ut & acida fie-
ri possit & corrupta? Sed ad hoc solum exemplum istud uidetur assumi, ut ostenderetur ex parua
prædicatione uerbi dei humanas mẽtes fidei fermento posse coalescere. Similiter & cum dicitur:
Simile est regnum cœlorum reti misso in mare, quod ex omni genere piscium abstrahit. Et in hoc
nunquid putandum est, quod naturæ lini, quo rete operamur, ac nodis quibus maculæ nectuntur,
regni cœlorum substantia per omnia conferatur? Sed ad hoc solum uidetur assumpta cõparatio:
ut ostenderet, quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad littus, ita de profundo seculi hu
ius errore, humanæ animæ regni cœlorum prædicatione liberãtur. Ex quibus cõstat exemplа nõ
in omnibus

A in omnibus his, quorũ exempla sunt, esse similia. Alioqui si eadem essent omnia, iam nõ exempla
dicerentur, sed ipsæ potius res, de quibus agitur, uiderent. Deinde etiam illud dicendum est, quod
nulla creatura talis esse potest, qualis creator eius: & ideo sicut sine exemplo est diuina substantia,
ita & sine exemplo est diuinitas. Tum etiã illud addimus: quia omnis creatura ex nihilo est. Si er-
go insubstantiua scintilla quæ ignis est, ex se creaturam quæ ex nihilo facta est gignit, & conditio-
nem in hoc seruat originis suæ: cur illius æternæ lucis substantia, quæ semper fuit, quia in subsstanti-
uum in se nihil habuit, insubstantiuum ex se splendorem proferre nõ potuit. Et ideo recte unicus
dicitur filius. Vnicus em̃ & solus est qui ita natus est: nec cõparationẽ aliquã potest habere quod
unicum est: nec similitudinem in substantia cum facturis suis habere potest ille, qui factor est om-
nium. Hic est ergo Christus Iesus unicus filius dei, qui est & dominus noster. Vnicus & ad filium
referri & ad dominum potest. Vnicus est enim & uere filius, & unus dominus Iesus Christus. Cę-
teri quippe filij, licet filij dicantur, adoptionis tamen gratia dicuntur, non ueritate naturæ. Et si di-
cuntur alij domini, concessa tamen non ingenita potestate dicuntur. Hic uero solus est unicus fili-
us, & solus unicus dominus: sicut & Apostolus ait: Et unus dominus Iesus Christus, per quem om
nia. Ideo postea q̃ propositus ordo fidei, ineffabile sacramentum filij de natiuitate patris exposuit:
nunc ad humanæ salutis dignationem dispensationemq; descendit: & hunc quem supra dixit uni-
cum filium dei, & dominũ nostrũ, nunc dicit: Qui natus est de spiritu sancto ex Maria uirgine. Hęc
iam inter homines dispensationis natiuitas est, illa diuinæ substantiæ: hæc dignationis est, illa natu-
ræ. De spiritu sancto ex uirgine nascitur: & iam in hoc loco mundior auditus requiritur & purior
sensus. hunc em̃ quem dudũ de patre natũ ineffabiliter didicisti: huic à spiritu sancto templũ fabri-
catum intra secreta uteri uirginalis intellige: & sicut in sanctificatione sancti spiritus nulla sentien
da est fragilitas, ita & in partu uirginis nulla intelligenda est corruptio. Nouus em̃ huic seculo da-
tus est hic partus: nec immerito. Qui em̃ in cœlis unicus filius est, cõsequẽter & in terra unicus est,
& unice nascitur. Nota sunt omnib. & in euangelijs decantata de hoc scripta prophetarũ, quæ di-
cunt, quod uirgo concipiet & pariet filium. Sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel pro-
pheta ante formauerat: Mariam figuraliter portã domini nominans, per quam scilicet dominus in
gressus est mundũ. Dicit ergo hoc modo: Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit: & nõ
aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam dominus deus Israel transibit per eam, & clausa e-
B rit. Quid tam euidens de conseruatione uirginis dici poterat? Clausa fuit in ea uirginitatis porta:
per ipsam intrauit dominus deus Israel: per ipsam in hunc mundum de utero uirginis processit, &
in æternum porta uirginis clausa, seruata uirginitate permansit. Igitur sanctus spiritus refertur do-
minicæ carnis, & templi eius creator. Incipe iam hinc intelligere etiam spiritus sancti maiestatem.
Contestatur enim & euangelicus sermo de ipso: quod cum loquenti angelo ad uirginem & dicen
ti: Quia paries filiũ, & uocabis nomen eius Iesum: hic em̃ saluum faciet populum à peccatis suis: il-
la respondisset: Quomodo fiet istud, quoniam uirũ non cognosco: dixerit angelus ei: Spiritus san-
ctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: & ideo quod nascetur ex te sanctum uoca
bitur filius dei. Vide ergo cooperantẽ sibi inuicem trinitatẽ. Spiritus sanctus uenire dicitur super
uirginem, & uirtus altissimi obumbrare ei. Quæ est autẽ uirtus altissimi, nisi ipse Christus, qui est
dei uirtus & dei sapientia? Cuius autem hæc uirtus est? Altissimi inquit. Adest ergo altissimus, ad
est & uirtus altissimi, adest & spiritus sanctus. Hæc est trinitas ubiq; latens, & ubiq; apparens, uo-
cabulis personisq; discreta, inseparabilis uero substãtia deitatis: & cuius solus filius nascatur ex uir
gine, adest tamẽ & altissimus, adest & spiritus sanctus, ut & cõceptus uirginis significet & partus.
Verum hæc quia ex propheticis scripturis asseruntur, possunt forte Iudæos quamuis sint infideles
& increduli confutare. Sed pagani solent irridere nos, cum audiũt prædicari à nobis uirginis par-
tum: propter quod paucis eorum obtrectationib. respondendũ est. Omnis partus ex tribus (ut o-
pinor) constat, si adultæ ætatis sit fœmina, si uirũ adeat, si non sit illius uulua uitio sterilitatis occlu-
sa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus unum defuit, uir scilicet: & hanc partem (quia qui
nascebatur non erat terrenus homo, sed cœlestis) per spiritum cœlestem dicimus salua uirginis in
corruptione cõpletam. Et tamen quid mirum uidetur, si uirgo cõceperit, cũ Orientis auem quem
phœnicem uocant, intantũ sine coniuge nasci uel renasci constet, ut semper una sit, & semper sibi
ipsi nascendo uel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec fœtus nixibus edere, om
nibus palàm est. Sed & alia nõnulla deprehenduntẽ sub huiusce modi sorte nascendi. Hoc ergo in-
credibile uidebit̃ diuina uirtute ad totius mundi reintegrationẽ factũ, cuius exẽpla etiã in anima-
lium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandũ est cur hoc gentilib. impossibile uideatur, qui cre-
dunt Mineruã suam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendũ difficilius, aut quid magis contra
naturam est? Hic fœmina est, hic naturæ ordo seruatur, hic conceptus, hic partus temporib. suis e-
ditur: ibi nusquã fœmineus sexus, sed uir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miratur? Sed & Li-
berum patrem dicunt de fœmore eius natum. Ecce aliud portenti genus, & tamen creditur. Vene
rem quoq; quã Aphroditen uocãt, de spuma maris, sicut & cõpositio nominis eius ostẽdit credũt
esse

esse progenitam. De ouo natum Castorem Pollucemq; cõfirmant: & ex formica Myrmidones: & C
alia mille sunt, quæ quamuis contra naturam rerũ uenientia, ipsis tamẽ sunt uisa credibilia: ut Deucalionis & Pyrrhæ lapides iactos, & hominũ ex his segetem natam. Et cum hęc tot & talia figmenta crediderint, unum eis impossibile uidetur, quod adulescens fœmina, diuinũ germen, non hominis uitio, sed deo spirante conceperit. Qui utiq; si ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidem nequaquã cõmodare debuerant. Si uero faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quàm illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Sed dicũt fortasis, quia possibile si fuerat deo ut uirgo cõciperet, possibile etiam fuerat ut pareret: sed indignum eis uideri, ut tanta illa maiestas per genitales fœminæ transiret egressus: ubi quamuis nulla fuerit ex uiri cõmixtione contagio, fuit tamen ipsius puerperij obscœnæ attrectationis iniuria. Pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis uideat paruulũ in profundo cœni necari, & ipse cum sit uir magnus & potens, extremũ (ut ita dixerim) ingrediatur cœnum, ut paruulum liberet morientem, pollutus ne à te accusabitur hic uir, qui paululũ calcauerit luti: an ut misericors laudabitur, quod uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de cõmuni homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quantum putas natura solis illo inferior est? quantum creatura fine dubio creatore. Intuere nunc, si solis radius in cœni alicuius uoraginẽ demittatur, nunquid nam aliquid inde pollutionis acquirit? aut obscœnorum illustratio, solis ducitur in iniuriã? Ignis quoq; quanto natura est inferior his de quibus sermo est: & nulla materia, uel obscœna, uel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur? Cum hęc ita esse in rebus materialibus constet: tu in illa supereminenti & incorporea natura, quæ super omnẽ ignẽ & super omne lumen est, pollutionis aliquid putas ac obscœnitatis incidere? Tunc deinde etiam ad illud aduerte. Nos hominẽ à deo creatum de terræ limo dicimus. Quod si obscœnitas deo reputatur opus suum requirenti, multò magis ei reputabitur opus istud ab initio fabricãti. Et superfluũ est dicere cur per obscœna transierit, cum non possis dicere, cur obscœna condiderit. Et ideo obscœna hæc esse, non natura, sed obseruantia docuit. Cæterũ omnia quæ sunt in corpore, ex uno eodemq; luto formata, usibus tantum & officijs naturalibus distinguuntur. Sed ne illud quidem absolutione uacare huius quæstionis omittamus: quod substãtia dei quæ omnino est incorporea, inseri corporibus uel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua sit media substãtia spiritualis, quæ capax diuini spiritus possit esse. Verbi gratia: ut si dicamus, lux omnia quidem membra cor- D
poris illustrare potest, à nullo tamen eorum nisi à solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est lucis. Et filius ergo dei nascitur ex uirgine, non principaliter soli carni sociatus, sed in anima inter carnem deumq; media generatur. Anima ergo media & in secreta rationabilis spiritus arce uerbũ dei capiente, absq; ulla quam suspicaris iniuria deus est natus ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putandũ est, ubi sanctificatio spiritus inerat: & anima quę erat dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impossibile, ubi aderat uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat diuinitatis. Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus: descendit ad infera. Docet apostolus Paulus illuminatos esse debere oculos cordis nostri ad intelligendum quæ sit altitudo diuinitatis, latitudo & profundum. Altitudo ergo & latitudo & profundum, descriptio crucis est: cuius eam partem quæ in terra defixa est, profundum appellauit. Altitudinẽ uero illam quæ super terram porrecta sublimis erigitur. Latitudinem quoq; illam, quæ distenta in dexteram læuamq; manus protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac uita exitus dari hominibus solet: quid uult nos Apostolus illuminato corde scire rationem, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris? Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat. Trophæum enim insigne, triumphus autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo aduenięs Christus (sicut Apostolus dicit) tria pariter sibi regna subiecit, hoc enim indicat ubi ait: Quia in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & hæc omnia sua morte uincebat: conueniens mysterio mors quæsita est, ut in aere sublimatus & aeris subiugans potestates, uictoriam de his supernis & cœlestibus traderet. Expansas autem manus tota die, sanctus propheta dicit eum tenere ad populum qui est in terra, ut incredulos cõtestaretur, & inuitaret credentes: ea uero parte, qua sub terram demergitur, inferni sibi regna subijceret. Etenim (ut breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus) ab initio deus cum fecisset mundum, prę fecit ei & præposuit quasdam uirtutum cœlestium potestates, quibus regeretur & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factũ Moyses indicat in Deuteronomij cantico, ubi dicit: Cum diuideret excelsus gentes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum dei. Sed & horum nonnulli, sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à deo potestatem, non his quibus acceperant legibus temperarunt: nec humanum genus diuinis obedire præceptis, sed suis parere præuaricationibus docuerunt: & hinc aduersus nos peccatorum chirographa scripta sunt: quia ut prophe ta dicit: Peccatis nostris uenũdati sumus. Preciũ nanq; animæ suæ unusquisq; cõsequitur, cum concupiscẽtiæ satisfecerit. Per istud ergo unusquisq; chirographũ illis rectoribus pessimis tenebatur:

quod

A quod Christus detraxit adueniens, & hac eos potestate denudauit. Idq; sub ingenti mysterio Paulus indicat, cum dicit de eo: Delens quod aduersus nos erat chirographum, & affigens illud cruci suæ, traducit principatus & potestates, triumphãs eos in semetipso. Rectores ergo illi quos humano generi præfecerat deus, in tyrannidis cõtumaciam uersi, impugnare cõmissos sibi homines aggressi sunt, & peccati prælijs debellare: sicut Ezechiel propheta mysticis designat eloquijs: cũ dicit: In illa die procedent angeli festinantes exterminare Æthiopiã: eritq; inter eos perturbatio in die Ægypti, quoniam rectitudo uenit. Ergo omni potentia eorũ nudata, Christus dicitur triumphasse, ablatamq; ab eis potestatẽ hominib. tradidisse: sicut ad discipulos suos dicit ipse in euangelio: Ecce dedi uobis potestatẽ calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnẽ uirtutẽ inimici. Illos itaq; qui accepta potestate male abusi sunt, subiectis quondã suis subiecit crux Christi. Nos uero, hoc est humanũ genus, edocet primo omniũ usq; ad mortẽ resistere aduersus peccatũ, & libenter interitũ pro pietate suscipere. Tunc deinde obedientiæ nobis in hac eadẽ cruce proponit exemplũ, sicut in illis qui aliquando rectores nostri fuerant posuit cõtumaciæ pœnas. Audi ergo quomodo Apostolus uult per crucem Christi obedientiã nos docere. Hoc, inquit, sentite in uobis, quod in Christo Iesu: qui cum in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est se æqualẽ deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, factus est obediens usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Quia ergo ille magnus magister est qui fecerit & docuerit: ideo quæ prius etiam suscepta morte seruanda docuit, ipse hæc primus moriendo seruauit. Sed fortasse terretur aliquis in huiuscemodi doctrina, quod quem paulo ante cum deo patre diximus sempiternum, ac de eius substantia esse progenitum: quemq; regno, maiestate, æternitate, unum cum deo patre esse docuimus: nunc de eius morte tractamus. Sed nolo terrearis ò fidelis auditor: paulo post istum quem audis mortuum, rursum immortalẽ uidebis. Mors enim ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis, quod supra exposuimus, hanc habet causam: ut diuina filij dei uirtus uelut hamus quidã, habitu humanæ carnis obtectus, & (sicut apostolus Paulus ante dixit) habitu inuentus ut homo, principem mundi inuitare possit ad agonem: cui ipse carnem suam uelut escam tradens, hamo eum diuinitatis intrinsecus teneret insertus ex effusione immaculati sanguinis. Solus enim qui peccati maculã nescit, omniũ peccata deleuit: eorũ duntaxat qui sanguine eius postes fidei suæ signassent. Sicut ergo ha-
B mum esca contectũ si piscis rapiat, non modo escam ab hamo non remouet, sed & ipse de profundo esca alijs futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium, rapuit quidem in morte corpus Iesu, nõ sentiens in eo hamũ diuinitatis inclusum: sed ubi deuorauit, hæsit ipse cõtinuo: & diruptis inferni claustris, uelut de profundo extractus trahitur, ut esca cæteris fiat. Quod ita futurũ sub hac eadem figura Ezechiel dudum propheta signauerat, dicens: Et extrahã te in hamo meo & extendam te super terram. Campi implebunt de te, & cõstituam super te omnes uolucres cœli, & saturabo ex te omnes bestias terræ. Sed & propheta Dauid dicit: Dedit eum in escam populis Æthiopum. Et Iob de eodem mysterio similiter protestat: ait em̃ ex persona domini loquentis ad se: Aut adducis draconem in hamo, aut ponis capistrum circa nares eius. Nõ ergo damno aliquo, aut iniuria diuinitatis Christus in carne patitur: sed ut per infirmitatẽ carnis operaretur salutẽ, diuina natura in mortẽ descendit: nõ ut lege mortalium detineretur à morte, sed ut per sese resurrecturus ianuas mortis aperiret: uelut si quis rex pergat ad carcerem, & ingressus aperiat ianuas, resoluat catenas, uincula, seras & claustra cõminuat, & educat uinctos in remissionem, & eos qui sedẽt in tenebris & in umbra mortis, luci ac uitæ restituat. dicitur ergo rex fuisse quidem in carcere: nõ tamẽ ea conditione qua fuerant cæteri qui tenebantur in carcere: sed illi quidẽ ut pœnas soluerent, hic uero ut absolueret pœnas. Cautissime autẽ qui symbolũ tradiderunt, etiã tempus quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt designarunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorum traditio uacillaret. Sciendum sanè est, quod in ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additũ: Descendit ad inferna: sed neq; in Orientis ecclesijs habetur hic sermo: uis tamen uerbi eadem uidetur esse in eo quod sepultus dicitur. Sed quoniam erga scripturas tibi diuinas amor & studium subiacet, sine dubio dicis mihi, oportere hæc magis euidentibus diuinæ scripturæ testimonijs approbari. Quanto enim maiora sunt quæ credenda sunt, tanto idoneis magis & indubitatis testibus indigent. Vera quippe est & consequens hæc propositio. Sed nos tanquã scientibus legẽ loquentes, testimoniorum syluã breuitatis causa derelinquimus. Pauca tamen ex multis si etiam hoc requiritur, adhibeamus, scientes studiosis quibusq; in scripturis diuinis latissimũ testimoniorum pelagus patere. Primo ergo omnium sciendum est, quod ipsa ratio crucis non omnib. una eademq; est: sed aliud gentibus, aliud Iudæis, aliud credentibus sapit: sicut & Apostolus dicit: Nos autẽ Christum prædicamus crucifixum, Iudæis quidẽ scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis uocatis Iudæis & Græcis, Christum dei uirtutem & dei sapientiam. Et alibi: Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est: his uero qui salui fiunt, id est nobis uirtus dei est. Iudæi autem quibus ex lege traditum fuerat Christum in æternum mansurum, scandalum patiebantur de carne eius, quia resurrectionem

eius

eius recipere noluerunt. Gentibus autē stultitia uidebatur deum mortem susceпisse, quia ignora- C
bant mysterium carnis assumptæ. Fideles uero qui & natū & passum in carne susceperant, & à mor
tuis resurrexisse, merito uirtutē dei credebāt esse, quæ uicerat mortē. Primo ergo hoc ipsum quod
Iudæi quib. prophetæ hæc prædixerant nō essent credituri, sed illi qui nunquam hæc à prophetis
audierant, audi quomodo per Esaiam prophetico sermone signatur: Quibus nō est, inquit, annun
ciatum de eo uidebunt, & qui non audierunt intelligent. Quod autem his qui meditabant legē
dei à puericia usq; ad senectutem non credentib. ad gentes esset omne mysterium transferendū:
idem Esaias hoc modo prædicit: Et faciet, inquit, dominus deus sabaoth omnib. gentibus, in mon
te isto bibent lætitiam, bibent uinum, unguentur unguēto in monte isto. Tradet hæc omnia gen
tibus: hoc em̄ consilium omnipotentis super omnes gentes. Sed dicent fortasse nobis illi qui se ia-
ctant in scientia legis: blasphematis, qui dicitis dominum corruptioni morti & passioni crucis su
isse subiectum. Legite ergo quod scriptū habetis in lamentationib. Hieremiæ, ubi dicit: Spiritus
uultus nostri Christus dominus cōprehensus est in corruptionib. nostris, in quo diximus: sub um-
bra eius uiuemus in gentibus. Audis quomodo propheta Christū dominū comprehensum esse
dicit, & pro nobis, id est pro peccatis nostris, corruptioni traditum: in cuius umbra (quoniā popu
lus ille Iudæorum permansit incredulus) gentilem subiectū esse dicit: quia uiuimus non in Israel,
sed in gentibus. Quod si operosum non uidetur, & possumus breuiter singula quæ in euāgelijs re
feruntur, qualiter in prophetis prædicta sint designemus: ut hi qui prima fidei elementa suscipiūt,
testimonia hæc habeant in corde descripta: ne ulla eis unquā de his quæ credunt ambiguitas ini-
mica subrepat. Edocemur per euangelium: quod Iudas unus de amicis & conuiuis Christi tradi-
derit eum. Audi hoc quomodo prænuncietur in psalmis. Qui manducauit, inquit, panes meos,
ampliauit aduersum me supplantationē. Et alibi: Amici, inquit, mei & proximi mei aduersum me
appropinquauerunt & steterunt. Et iterum: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi erunt
iacula. Vis audire quomodo molliti sunt? Venit, inquit, Iudas ad Iesum, & dixit ei: Aue rabi, & o-
sculatus est eum. Per molle igitur osculi blandimentum, execrabile iaculū proditionis infixit. Vn
de dominus ad eū dixit: Iuda, osculo filiū hominis tradis? Triginta argenteis audis eum apprecia-
tum esse cupiditate proditoris. Audi & de hoc propheticā uocem: Et dixi, inquit, ad eos: Si bonū
est in conspectu uestro date mercedem meam, aut abnuite. Et post hæc: Et accepi, inquit, triginta D
argenteos, & misi eos in domū domini in conflatorīū. Nónne hoc est quod in euāgelijs scribitur:
Quia Iudas pœnitentia ductus reportauit pecuniam, & proiecit eam in templo, & discessit? Bene
autem mercedē suam dixit, uelut imputātis & exprobrantis affectu: etenim tam multa bona opera
apud eos egerat, cæcos illuminauerat: claudis pedes, paralyticis gressum, mortuis quoq; reddide-
rat uitam. Pro his igitur omnib. bonis, mercedē ei restituunt mortē, triginta argenteorum æstima-
tione pensatam. Refertur item in euangelijs, quod unctus est: prædixit hoc sermo ,ppheticus per
Esaiam dicens: Væ animæ eorū qui cogitauerūt cogitationē pessimā aduersum semetipsos dicen-
tes: Alligemus iustū quia inutilis est nobis. Sed dicit aliquis: Nunquid hæc de domino intelligen-
da sunt? Nunquid dns ab hominibus teneri poterat, & ad iudiciū pertrahi? Et de hoc te idem pro-
pheta conuincet: Dicit em̄ his uerbis: Dominus in iudiciū ueniet cum senioribus & principibus
populi. Iudicatur ergo dominus secundū prophetæ testimoniū, & non solum iudicatur sed etiam
flagellis cæditur, & palmis in faciem uerberatur, & conspuitur, & omne pro nobis perfert oppro-
brium indignitatis. Et quia hæc stupescenda erant omnibus cum prædicarentur ab apostolis: idcir
co etiam ex persona ipsorum propheta exclamat & dicit: Domine quis credidit auditui nostro?
Incredibile em̄ est, ut deus dei filius passus ista dicatur & prædicetur: ergo & prædicuntur per pro
phetas ne qua credituris dubitatio nascerē. Ipse ergo ex sua persona Christus dns dicit: Dorsum
meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad palmas, & faciem meam nō auerti à confusione sputo-
rum. Scribitur etiam illud inter cæteras eius passiones, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum.
Præsignauit etiam hoc propheta, ubi dicit: Et alligantes adduxerunt eum xenium regi Iarim. Si ob
iiciat aliquis & dicat: sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in consequentib. refert euāgelium.
Audiens, inquit, Pilatus eum esse de Galilæa, misit eum ad Herodem, qui erat tunc rex in Israel. Et
bene addit nomē Iarim, quod est syluester. Non em̄ erat Herodes de domo Israel, nec de illa uinea
Israelitica, quam eduxerat dominus de Ægypto & plantauerat in cornu in loco uberi: sed erat syl-
uester: id est, ex sylua alienigenarū: & ideo recte syluester est appellatus, quia de Israeliticæ uitis ne
quaq; palmitibus pullulasset. Sed ad hoc quod dicit propheta xenium, cōuenienter aptauit: Tunc
em̄ Herodes & Pilatus (ut euangelium testatur) ex inimicis in concordiam reuocati sunt: & ue-
lut reconciliationis suæ xenium, iustum sibi inuicem mittebant Iesum. Quid interest dummodo Ie
sus ut saluator dissidentes reconciliet, & pacem reparet: ac etiam concordiam reddat? Vnde etiā
de hoc scriptum est in Iob: Dominus reconciliat corda principum terræ. Refertur item quod cum
Pilatus uellet eum dimittere, omnis populus succlamauerit: Crucifige, crucifige eum. Prenunciat
hoc quoq; Hieremias propheta, dicens ex persona domini ipsius: Facta est, inquit, hæreditas mea
mihi

A mihi sicut leo in sylua: dedit super me uocē suam, propterea exosus sum eam: & propterea, inquit,
dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit: Supra quem aperuistis os uestrū, & aduersus quem
relaxastis linguas uestras? Cum iudicaretur, scribitur tacuisse. Multæ de hoc scripturæ testantur. In
psalmis dicitur: Factus sum sicut homo non audiens, & nō habens in ore suo increpationes. Et ite
rum: Ego tanquam surdus nō audiebam, & sicut mutus non aperiens os suū. Et iterum alius pro-
pheta dicit: Sicut agnus coram tondente se, sic nō aperuit os suum: in humilitate iudicium eius sub
latum est. Imposita ei scribitur corona spinea. Audi de hoc in Canticis, super iniquitatem Hieru-
salem mirantis de iniuria filij, dei patris uocem dicentis: Exite & uidete filiæ Hierusalem coro-
nam qua coronauit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius propheta commemorat: Et expecta-
ui ut faceret uuam, fecit autem spinas, & non iustitiam, sed clamorē. Veruntamen ut mysterij secre
ta cognoscas: oportebat eum qui peccata mundi uenit auferre, etiam terræ maledicta purgare, quę
peccante protoplasto sententiam prauaricationis acceperat, dicente domino: Maledicta terra
in operib. tuis, spinas & tribulos producet tibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus, ut prima illa
condemnationis sententia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi uita suspendi-
tur. Vis & de hoc propheticis testimonijs cōfirmari? Audi Hieremiam dicētem de hoc: Venite &
iniiciamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra uiuentium. Et iterū Moses deflens
eos dicit: Et erit uita suspensa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & non credes uitę
tuæ. Sed transcurrendum nobis est: iam em̄ propositæ breuitatis modum excedimus, & breuiatū
sermonem longa dissertione distendimus: pauca tamen addemus, ne penitus quod cœpimus, præ
terijsse uideamur. Scribitur Iesus in latere percussus, aquā simul & sanguinē profudisse. Hoc quip-
pe mysticum est, ipse em̄ dixerat: Quia flumina de uentre eius procedent aquæ uiuæ. Sed produ-
xit & sanguinem, quem petierunt Iudæi uenire super se & super filios suos. Produxit etiam aquam
quæ credentes diluat: produxit & sanguinem, qui condemnet incredulos. Potest tamen etiam in-
telligi illud quod duplicē gratiam baptismi figurauerit: Vnā quę datur per aquam baptismi, aliam
quæ per mysterium profusionis sanguinis quæritur: utrunq; em̄ baptismum nominatur. Quod si
& hoc quæris, cur non ex alio membro, sed ex latere potius produxisse dicatur aquam & sangui-
nem: uidetur mihi per costam mulier indicari. Quia ergo fons peccati & mortis de muliere prima,
quæ fuit primi Adam costa processit: fons redemptionis ac uitæ de secundi Adam costa produci-
B tur. Scriptum est quod in passione eius ab hora sexta usq; ad horam nonā tenebræ factæ sunt. Ac-
cipe & de hoc prophetæ testimonium, dicentis: Occidet tibi sol meridie. Et iterū Zacharias pro-
pheta: in illa, inquit, die non erit lux: frigus & pruina erit uno die: & dies illa nota domino, & neq;
dies neq; nox: & ad uesperam erit lux. Quid tam euidens à propheta dici poterat: ut iam tum hæc
non tam futura prædici quàm narrari præterita uideantur? Et frigus & pruinam prædixit: propte-
rea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat: & patiebatur frigus non solum tempo-
ris, sed & fidei. Addit etiam, & dies illa nota domino, & neq; dies neq; nox. Quid est neq; dies, ne-
que nox? Nōne aperte de insertis diei tenebris, & reuocata rursum luce disseruit? Nō fuit illa dies,
neq; em̄ incepit ab ortu solis. Neq; integra nox fuit: non em̄ peracto diei cursu, spatia sibi debita,
uel ab initio suscepit, uel ad ultimū determinata perduxit, sed fugata per impiorū facinus lux repa-
ratur ad uesperā. Post horā em̄ nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. Et iterū alius de hoc
ipso testimonium dicit: Et obscurabitur super terram in die lux. Docet euangelij prædicatio quod
etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu, & super tunicā eius miserunt sortem. Hoc etiam curæ
fuit spiritui sancto prophetarū uocibus protestari, cum Dauid dicit: Diuiserūt sibi uestimēta mea,
& super uestem meā miserunt sortem. Sed ne de illa quidem ueste quam dicuntur milites illuden-
tes induisse eum, id est de ueste coccinea, prophetæ siluerunt. Audi em̄ quid dicat Esaias. Quis est
hic qui uenit de Edom, rubor uestimentorum eius ex Bosra? Quare rubicūda sunt uestimenta tua,
& indumentū tuum tanquā in torculari calcatum? Vnde & ipse respondit: Torcular calcaui solus
filiæ Sion. Solus est qui peccatum nō fecit & abstulit peccata mundi. Si enim potuit per unū homi
nem mors introire, quantomagis per unum hominē qui & deus erat potuit uita restitui? Refertur
etiam quod aceto potatus sit, uel uino myrrhato quod est amarius felle. Audi quid de hoc ,ppheta prædixerit: Et dederunt, inquit, in escā meā fel, & in siti mea potauerūt me aceto. Ad quæ respō
dens iam tūc Moses dicebat de populo illo: Ex uineis Sodomorū uitis eorum, & palmes eorū de
Gomorris, uua eorum, uua fellis, & botrus amaritudinis ipsius. Et iterum exprobrans eis dicit: Po
pulus stultus & non sapiens, hæc domino retribuisti? Sed & in Canticis eadem prænunciantur, u-
bi etiam hortus, in quo crucifixus est designatur. Dicit ergo: Intraui in hortum meum soror mea,
sponsa mea, & uindemiaui myrrham meam: ubi euidenter uinum myrrhatū quo potatus est decla
rauit. Et spiritū post hæc scribitur reddidisse. Prænunciatum fuerat & hoc per prophetam dicen-
tem ex persona filij ad patrem: In manus tuas commēdo spiritum meum. Sepultus perhibetur, &
lapis magnus appositus ante hostium monumenti. Accipe etiā de hoc quid propheticus per Hie-
remiam sermo prædixerit: Mortificauerunt, inquit, in lacum uitam meam, & posuerunt lapidem

Universidad de Navarra Biblioteca

ſuper me. Euidentiſſima hæc ſepulturæ eius indicia ꝓpheticis uocibus deſignata ſunt. Accipe tamen & alia. A cōſpectu, inquit, iniquitatis ablatus eſt iuſtus, & in pace eſt locus eius. Et alibi: Et dabo malignos pro ſepultura eius. Et itē alius: Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis ſuſcitabit eum? Sed etiā quod in infernū deſcendit, euidenter pronūciatur in pſalmis, ubi dicit: Et in puluerem mortis deduxiſti me. Et iterum: Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem? Et iterū: Deſcendi in limū profundi & non eſt ſubſtātia. Sed & Ioannes dicit: Tu es qui uenturus es (in infernum ſine dubio) an alium expectamus? Vnde & Petrus dicit: quia Chriſtus mortificatus carne, uiuificatus autem ſpiritu qui in ipſo habitat, eis qui in carcere cōcluſi erant deſcendit ſpiritibus prædicare, qui increduli fuere in diebus Noe. In quo etiam quid operis in inferno egerit declaratur. Sed & ipſe dominus per prophetam dicit tanquam de futuro: Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionē. Quod rurſum prophetice nihilominus oſtendit impletum, cum dicit: Domine eduxiſti animā meam ab inferno, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum. Sequitur poſt hæc: Tertia die reſurrexit à mortuis. Reſurrectionis quippe gloria in Chriſto clarificauit omne quod prius infirmum & fragile uidebatur. Si tibi pauloante non uidebatur eſſe poſſibile, uſq; ad mortem ueniſſe immortalem, aſpice nunc quia qui deuicta morte reſurrexiſſe dicitur, non poteſt eſſe mortalis. Sed bonitatē in hoc intellige creatoris, quia ille eouſq; te ſequendo deſcendit, uſquequò tu peccando deiectus es. Nec creatorē omnium deum impoſſibilitatis accuſes: ut ibi putes opus eius caduco lapſu potuiſſe concludi, quò ille ſalutem operaturus peruenire non poſſet. Inferna & ſuperna nobis dicuntur, qui certa corporis circunſcriptione cōcluſi, intra regionis præſcriptæ nobis terminos cōtinemur. Deo autem qui ubiq; eſt, & nuſquam deeſt, quid infernum eſt, aut quid ſupernum? Veruntamē in aſſumptione corporis etiam iſta complentur. Reſuſcitatur caro, quæ repoſita fuerat in ſepulchro: ut adimpleretur illud quod dictum eſt per prophetam: Quia non dabis ſanctum tuū uidere corruptionem. Rediit ergo uictor à mortuis, inferni ſpolia ſecum trahens. Eduxit enim eos qui tenebantur à morte, ſicut & ipſe prædixerat, ubi ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia ad me ipſum traham. Atteſtatur autem de hoc euangelium, cum dicit: Monumenta aperta ſunt, & multa corpora dormientiū ſanctorum reſurrexerunt & apparuerūt multis, & ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem: ſine dubio ingreſſi ſunt ciuitatem, de qua Apoſtolus dicit: Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum. Sicut & ad Hebræos iterum dicit: Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem ſalutis eorū per paſſiones conſummari. Igitur cōſummatam paſſionibus carnem humanam, quæ in mortem ceciderat per proto plaſti lapſum, reſurrectionis uirtute reparatam, in dextera dei ſedens in altiſſimis collocauit, ut & Apoſtolus dicit: Qui ſimul excitauit nos, ſimulq; ſedere fecit in cœleſtibus. Hic enim erat figulus, qui ut Hieremias propheta docet, uas de manu ſua collapſum & confractum, rurſum eleuauit manibus ſuis, & reformauit, ſicut placuit in conſpectu eius. Placuit autē ita, ut corpus quod mortale & corruptibile ſuſceperat, de ſepulchri petra leuatum, & immortale atq; incorruptibile effectum, iam non in terrenis, ſed in cœleſtibus & patris dextera collocaret. Plenæ ſunt his ſacramētis ſcripturæ ueteris teſtamēti. Nullus ſuper hoc propheta, nullus legiſlator, aut pſalmographus ſiluit, ſed omnis penè ſacra de his pagina loquitur: & ideo ſuperfluū uidetur immorari nos ad congreganda teſtimonia. Pauca tamē admodum ponemus, ad ipſos fontes diuinorum uoluminum remittentes eos, qui potare abundātius cupiūt. Dicit ergo ſtatim in pſalmis: Ego dormiui & ſoporatus ſum & exurrexi, quoniam dominus ſuſcepit me. Item in alio: Propter miſeriam inopū & gemitū pauperum nunc exurgam: dicit dñs. Et alibi ſicut iam ſuperius diximus: Domine eduxiſti de inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum. Et in alio loco: Quoniam conuerſus uiuificaſti me, & de abyſſo terræ iterum reduxiſti me. Euidentiſſime in octogeſimo ſeptimo pſalmo de eo dicitur: Et factus eſt ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit homo, ſed ſicut homo. Sicut homo enim erat qui deſcenderat in infernū: ſed inter mortuos liber erat, quia à morte teneri nō poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maieſtatis poteſtas oſtenditur. Oſee autem propheta etiam de tertia die manifeſtiſſime pronūciat hoc modo: Sanabit, inquit, nos poſt biduum: in die autem tertia reſurgemus, & uiuemus in conſpectu eius. Hæc autē ex perſona eorum dicit, qui cum ipſo die tertia reſurgentes, de morte reuocantur ad uitam. Et ipſi ſunt qui dicunt: Die tertia reſurgemus, & uiuemus in cōſpectu eius. Eſaias uero aperte dicit: Qui eduxit de terra paſtorem magnum ouium. Sed quod & mulieres uiſuræ eſſent reſurrectionem eius, ſcribis & phariſæis & populo non credente, etiā hoc prædixit Eſaias his uerbis: Mulieres quæ uenitis à ſpectaculo, uenite: non enim eſt populus habens intellectum. Sed etiam de illis mulieribus, quæ poſt reſurrectionem perrexiſſe ad ſepulchrum dicuntur: & quæſiſſe eum & non inueniſſe: ſicut de Maria Magdalene, quæ refertur ueniſſe ad monumentum ante lucem: & non inuento eo flens dixiſſe ad angelos: Quia tulerunt dominum, & neſcio ubi poſuerunt eum: etiam de hoc ita præducitur in Canticis canticorum: In cubili meo quæſiui quē dilexit anima mea; in noctibus quæſiui

quæſiui eum, & non inueni. De illis quoq; qui inuenerunt eum & tenuerūt pedes eius, prædicitur in Canticis canticorum: Tenebo eum, & non dimittam eum, quem dilexit anima mea. Hæc interim pauca de multis, breuitati eē ſtudentes, plura coaceruare non poſſumus. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dextram patris: inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Conſequenti breuitate in fine ſermonis hæc continentur: in quibus quod dicitur quidem palàm eſt. Sed cōſequēter quo ſenſu intelligi debeant quæ dicuntur: aſcendiſſe, & ſedere, & uenturū eſſe, niſi ſecundum dignitatem diuinitatis intelligas, aliquid per hæc humanæ fragilitatis uidebitur indicari. Cōſummatis etenim his quæ in terra gerebantur, & anima de inferni captiuitate reuocata, aſcēdere memorat ad cœlos, ſicut propheta prædixerat: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus: illa ſcilicet dona, quæ Petrus in Actibus apoſtolorū de ſancto ſpiritu dicebat: Exaltatus igitur dextera dei effudit hoc donum quod uos uidetis & auditis. Donū ergo ſpiritus ſancti dedit hominibus, quia captiuitatē quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Chriſtus per mortis ſuæ reſurrectionem reuocauit ad cœlos. Aſcendit ergo ad cœlos, non ubi uerbum deus ante nō fuerat, quippe qui erat ſemper in cœlis, & manebat in patre, ſed ubi uerbum caro factum ante nō fuerat. Deniq; quia nouus iſte ingreſſus portarū cœli ædituis & principibus uidebatur, uidentes naturā carnis ſecreta cœlorū penetrantē, dicunt adinuicem, ſicut Dauid plenus ſpiritu ſancto denūciat, dicēs: Tollite portas principes ueſtras & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dñs potēs in prælio. Quæ uox utiq; non propter diuinitatis potentiā, ſed propter nouitatē carnis aſcendentis ad dei dexterā, ferebatur. Dicit & alibi idem Dauid: Aſcendit deus in iubilatione, & dominus in uoce tubæ. In uoce etenim tubæ mos eſt uictorē redire de prælio. De ipſo quoq; & illud dicitur: Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam. Et item alibi: Qui aſcendit ſuper cherubim, uolauit ſuper pennas uentorū. Sedere quoq; ad dexteram patris, carnis aſſumptæ myſteriū eſt. Neq; eī incorporeæ illi naturæ conuenienter iſta abſq; aſſumptione carnis aptantur: neq; ſedis cœleſtis perfectio diuinæ naturæ, ſed humanæ conquiritur. Vnde & dicitur de eo: Parata eſt ſedes tua deus, ex tunc à ſeculo tu es. Parata igitur à ſeculo ſedes eſt, in qua dominus Ieſus ſeſſurus erat: in cuius nomine omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, quia dominus Ieſus eſt in gloria dei patris, de quo & Dauid ita refert: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Quæ tamen dicta dominus in euangelio diſſerens, dicebat ad Phariſæos: Si ergo Dauid in ſpiritu dominum uocat eum, quomodo filius eius eſt? per quod oſtendit ſe ſecundum ſpiritū dominum, ſecundum carnē filium eſſe Dauid. Vnde & ipſe dominus iterum dicit: Veruntamen dico uobis: amodo uidebitis filium hominis ſedentem ad dexteram uirtutis dei. Et Petrus apoſtolus dicit de Chriſto: quod eſt dextra dei ſedens in cœlis. Sed & Paulus ad Epheſios ſcribens: Secundum operationem, inquit, potentiæ uirtutis eius, quā operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans eum à mortuis, & ſedere faciēs in dextera ſua. Quod autem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis quidem diuinarum ſcripturarū teſtimoniis edoctum eſt. Sed prius ꝙ propheticis hæc eloquijs prædicta doceamus, illud neceſſario arbitror admonendum: quod iſta fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis eſſe ſollicitos: ut actus noſtros ita præparemus, tanꝙ reddituri imminēti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato: Quia diſponit ſermones ſuos in iudicio. Quod autē dicitur iudicare uiuos & mortuos, non ideo dicitur quod alij uiui, alij mortui ad iudiciū ueniant: ſed quod animas ſimul iudicabit & corpora, in quibus uiuos animas, mortuos corpora nominauit. Sicut & ipſe dominus loquitur in euangelio, dicens: Nolite timere eos qui poſſunt corpus occidere, animæ autem nihil poſſunt facere: ſed timete potius eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennā. Nunc iam paucis ſi uidetur etiam per prophetas hæc prædicta eſſe doceamus. Plura autē teſtimonia cū ueneris, ipſe tibi de ſcripturarum latitudine cōgregabis. Dicit ergo Malachias propheta: Ecce uenit dominus omnipotēs, & quis ſuſtinebit diem aduētus eius: aut quis ſuſtinebit aſpectum eius? quia ipſe ingreditur ſicut ignis conflatorij, & ſicut herba lauantium, & ſedebit cōflans & purgās, ſicut argentum & ſicut aurum. Vt autem euidentius cognoſcas, quis ſit iſte dominus de quo hæc dicuntur: audi quid & Daniel propheta pronuncier: Videbam, inquit, in uiſu noctis: & ecce cum nubibus cœli, quaſi filius hominis, ueniens uſq; ad uetuſtum dierum peruenit: & in conſpectu eius oblatus eſt liber: & ipſi datus eſt principatus & honor & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruient: & poteſtas eius, poteſtas æterna quæ non præteribit, & regnum eius nō corrumpetur. Ex his ergo edocemur, non ſolum de aduentu & de iudicio, ſed & de poteſtate eius & regno: quia poteſtas æterna ſit, & ſine corruptionis fine ſit regnū: ſicut & in ſymbolo dicitur: Et regni eius nō erit finis. Vnde ualde alienus à fide eſt, qui regnum Chriſti dicit aliquando finiendū. Scire tamen debemus, quod ſalutarē Chriſti aduentū hunc conatur inimicus ad decipiēdos fideles caltida fraude ſimulare: & pro filio hominis, qui expectat uenturus in maieſtate patris ſui, filiū perditionis in prodigijs & ſignis mendacibus præparare: ut pro Chriſto, mundo huic introducat anti-

Universidad de Bibliotec

chriſtum:de quo & dominus in euangelijs prædixit Iudæis: Quia ego ueni in nomine patris mei, C
& nō accepiſtis me:alius ueniet in nomine ſuo,& ipſum recipietis.Et iterum dicit:Tunc uidebitis
abominationē deſolationis ſtantē in loco ſancto,ſicut dicit Daniel propheta, qui legit intelligat.
Daniel ergo de aduentu erroris iſtius plenius & latius in ſuis uiſionib.edocet: ex quibus ualde o-
peroſum eſt nunc exēpla ponere,qui ſatis amplis narrationib. dilatat: & ideo ſcire de his plenius
uolentem, ad ipſas magis recēſendas remittimus uiſiones:Sed & Apoſtolus dicit de eo:Ne quis
uos ſeducat ullo modo:quoniam niſi diſceſſio uenerit primū:& reuelatus fuerit homo peccati,fi-
lius perditionis,qui aduerſatur & extollit ſuper omne quod dicitur deus,aut quod colitur: ita ut
in templo dei ſedeat,oſtendens ſe tanq ipſe ſit deus.Et paulo poſt:Et tunc reuelabit iniquus, quē
dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui,& euacuabit eum illuminatione aduentus ſui,cuius eſt ad
uentus ſecundū opera Satanæ in omni uirtute,ſignis & prodigijs mendacib. Et item paulo poſt:
Et ideo mittet illis deus operationem erroris,ut credant mendacio,ut iudicentur omnes qui non
crediderunt ueritati.Propterea ergo ꝓpheticis & euangelicis atq; apoſtolicis uocibus nobis præ-
nunciatur hic error,ne quí pro aduentu Chriſti,aduentū credant antichriſti: ſed ſicut ipſe dñs di-
cit:Cum dixerint uobis:ecce Chriſtus hic,aut ecce illic:nolite credere. Venient enī multi pſeudo
chriſti & pſeudoprophetæ,& ſeducent multos.Sed quomodo demonſtrauerit iudiciū ueri Chri-
ſti,uideamus.Sicut fulgur,inquit,de Oriente reſplendet uſq; in Occidentem,ita erit aduentus filij
hominis.Cum ergo aduenerit uerus dñs Ieſus Chriſtus,ſedebit,& iudiciū ſtatuet:ſicut & in euan-
gelijs dicit:Et ſegregabit oues ab hœdis:id eſt,iuſtos ſegregabit ab iniuſtis:ſicut & Apoſtolus ſcri
bit:Quia omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti,ut recipiat unuſquiſq; ꝓpria corporis pro
ut geſſit,ſiue bona ſiue mala.Iudicabimur autem nō ſolum pro geſtis, ſed etiam pro cogitatis: ſe-
cundum quod ipſe Apoſtolus dicit:Inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus aut etiā defen-
dentibus in die quo iudicabit deus occulta hominum.Sed & de his iſta ſufficiant. Poſt hæc ponī
tur in ordine fidei:Et in ſpiritu ſancto.Ea quæ in ſuperioribus paulo latius de Chriſto ſunt tradita,
ad incarnationis & paſſionis eius myſterium pertinent:quæ dum media intercedunt perſonæ ip-
ſius coaptata,ſancti ſpiritus cōmemorationem paulo longius reddiderunt. Cæterum ſi ſolius di-
uinitatis ratio habeatur,eo modo quo in principio dicitur:Credo in deum patrem omnipotentē:
& poſt hæc:in Ieſum Chriſtum filium eius unicum dominū noſtrum:ita iungitur: Et in ſpiritu ſan-
cto.Illa uero omnia quæ de Chriſto memorantur,ad diſpenſationem carnis,ut diximus ſpectant. D
Igitur in ſancti ſpiritus cōmemoratione adimpletur myſterium trinitatis.Sicut enim unus dicitur
pater,& alius nō eſt pater:& unus dicitur unigenitus filius,& alius unigenitus filius non eſt:ita &
ſpiritus ſanctus unus eſt,& alius non poteſt eſſe ſpiritus ſanctus. Vt ergo fiat diſtinctio perſonarū,
affectionis uocabula ſecernuntur:quibus ille pater intelligatur,ex quo omnia,& quia ipſe nō ha-
beat patrem.Iſte filius tanquam qui ex patre natus ſit:& hic ſpiritus ſanctus tanquam de utroque
procedens,& cuncta ſanctificans. Vt autem in una eademq; trinitate diuinitas doceatur: ſicut di-
ctum eſt,in deo patre credi adiecta præpoſitione,in,ita & in Chriſto filio eius, ita & in ſpiritu ſan-
cto memoratur.Sed ut manifeſtius fiat quod diximus, ex conſequentibus approbabitur. Sequī
nanq; poſt hunc ſermonem:Sanctam eccleſiam catholicam,remiſſionem peccatorum, carnis re-
ſurrectionem.Non dixit,in ſanctam eccleſiam catholicam,nec in remiſſionem peccatorum, nec
in carnis reſurrectionem:ſi enim addidiſſet,in,præpoſitionem,una cum ſuperioribus eademq; uis
fieret.Nunc autem in illis quidem uocabulis,ubi de diuinitate ordinatur fides, in deo patre dici-
tur,& in Chriſto filio eius,& in ſpiritu ſancto:in cæteris uero ubi non de diuinitate,ſed de creatu-
ris & de myſterijs ſermo eſt,in præpoſitio nō additur:ut dicatur,in ſancta eccleſia,ſed ſanctam ec-
cleſiam credendam eſſe:nō ut deum,ſed ut eccleſiam deo congregatam.Et remiſſionem peccato
rum credant eſſe,non in remiſſionem peccatorum: & reſurrectionē carnis credant,nō in reſurre-
ctionem carnis.Hac itaq; præpoſitionis ſyllaba,creator à creaturis ſecernitur, & diuina ſeparan-
tur ab humanis.Hic igitur ſpiritus ſanctus eſt,qui in ueteri teſtamento legem & prophetas,in no-
uo euangelia & apoſtolos inſpirauit. Vnde Apoſtolus dicit:Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata,
utilis eſt ad docendū.Et ideo quæ ſunt noui ac ueteris teſtamenti uolumina,quæ ſecundū maiorū
traditionem per ipſum ſpiritum ſanctum inſpirata creduntur,& eccleſijs Chriſti tradita,competēs
uidetur hoc in loco euidenti numero,ſicut ex patrum monumentis accepimus deſignare.Itaq; ue
teris teſtamēti,omniū primo Moyſi quinq; libri ſunt traditi,Geneſis,Exodus, Leuiticus, Nume-
rus,Deuteronomiū.Poſt hæc Ieſus Naue,Iudicū ſimul cum Ruth.Quatuor poſt hæc Regnorum
libri,quos Hebræi duos numerāt,Paralipomenon,qui dierū dicitur liber,& Eſdræ duo, qui apud
illos ſinguli computant,& Heſter.Prophetarū uero,Eſaias,Hieremias,Ezechiel,& Daniel:pręte
rea duodecim prophetarū liber unus:Iob quoq;,& pſalmi Dauid ſinguli ſunt libri. Solomon ue-
ro tres eccleſijs tradidit:Prouerbia,Eccleſiaſten, Cantica canticorū: in his concluſerunt numerū
librorum ueteris teſtamenti. Noui uero, quatuor euangelia, Matthæi, Marci,Lucæ,& Ioannis:
Actus Apoſtolorum quos deſcribit Lucas. Pauli apoſtoli epiſtolæ quatuordecim:Petri apoſtoli
duæ

A duæ:Iacobi fratris domini & apoſtoli una:Iudæ una:Ioannis tres: Apocalypſis Ioannis. Hæc ſunt
quæ patres intra canonem concluſerunt,& ex quibus fidei noſtræ aſſertiones conſtare uoluerūt.
Sciendū tamen eſt,quod & alij libri ſunt qui nō ſunt canonici,ſed eccleſiaſtici à maioribus appel-
lati ſunt:id eſt Sapientia,quæ dicitur Solomonis,& alia Sapiētia quæ dicitur filij Sirach: qui liber
apud Latinos hoc ipſo generali uocabulo Eccleſiaſticus appellat:quo uocabulo nō autor libelli,
ſed ſcripturæ qualitas cognominata eſt.Eiuſdem uero ordinis libellus eſt Tobiæ & Iudith & Ma-
chabæorum libri.In nouo uero teſtamento libellus,qui dicitur Paſtoris ſiue Hermes,qui appellat
duæ uiæ,uel iudiciū Petri:Quæ omnia legi quidem in eccleſijs uoluerunt:nō tamen proferri ad au
toritatem ex his fidei cōfirmandam.Cæteras uero ſcripturas apocryphas nominarunt,quas in ec-
cleſijs legi noluerūt.Hæc nobis à patribus tradita ſunt: quæ (ut dixi) opportunū uiſum eſt hoc in
loco deſignare,ad inſtructionem eorum qui prima ſibi eccleſiæ ac fidei elementa ſuſcipiunt,ut ſci-
ant ex quibus ſibi fontibus uerbi dei haurienda ſint pocula. Tenet deinde ratio fidei,ſanctā eccle-
ſiam. Cauſam iam ſuperius diximus,cur non dixerint etiam hic,in ſanctā eccleſiam.Hi igitur qui ſu
pra in uno deo credere edocti ſunt,ſub myſterio trinitatis credere etiam hoc debēt, unam eſſe ec-
cleſiam:in qua eſt una fides & unū baptiſma,in qua unus deus credit pater,& unus dñs Ieſus Chri
ſtus filius eius,& unus ſpiritus ſanctus.Iſta eſt ergo ſancta eccleſia,nō habens maculam aut rugam.
Multi enim & alij eccleſias cōgregauerūt,ut Marcion,& Valentinus,& Hebion, & Manichæus,
& cæteri omnes hæretici.Sed illæ eccleſiæ nō ſunt ſine macula uel ruga perfidiæ: & ideo dicebat
de illis propheta:Odi eccleſiam malignantium,& cum impijs nō ſedebo. De hac autem eccleſia,
quæ fidem Chriſti integram ſeruat,audi quid dicat ſpiritus ſanctus in Canticis canticorum: Vna
eſt columba mea,una eſt perfecta genitrici ſuæ. Qui ergo hanc fidem in eccleſia ſuſcipit, nō decli-
net in cōciliō uanitatis,& cum iniqua gerētibus nō introeat.Cōcilium nanq; uanitatis eſt,quod a-
git Marcion:qui negat patrem Chriſti deum eſſe creatorem,qui per filium ſuum fecerit mundum.
Cōcilium uanitatis eſt quod Hebion docet:ita Chriſto credi debere,ut circumciſio carnis, & ob-
ſeruatio ſabbati,& ſacrificiorū ſolennitas,cæteræq; omnes obſeruantiæ ſecūdum legis literam re-
neantur. Cōcilium uanitatis eſt quod docet Manichæus:primo quod ſeipſum paracletum nomi-
nauit:tum deinde quod mundum à malo factum dicit,deum creatorem negat, teſtamētum uetus
repudiat:unam bonam,aliam malam naturam ſibi inuicem aſſerit coæternas:animas hominum ſe
B cundum Pythagoreos in pecudes & animalia & beſtias redire per diuerſos naſcēdi circulos aſtru
it:reſurrectionem carnis noſtræ negat:paſſionem domini & natiuitatem nō in ueritate carnis,ſed
in phantaſiis fuiſſe cōfirmat.Cōcilium uanitatis eſt quod Paulus Samoſatenus, & eius poſt hunc
ſucceſſor Photinus aſſeruit,Chriſtum nō fuiſſe ante ſecula natum ex patre,ſed ex Maria cœpiſſe:
& nō eum deum hominem natum,ſed ex homine deum factum exiſtimat.Cōcilium uanitatis eſt,
quod Arius atq; Eunomius docuit:qui filium dei nō ex ipſa patris ſubſtantia natum, ſed ex nihilo
creatum uoluit. Cōcilium uanitatis eſt & quod illi aiunt,qui filium dei quidem de ſubſtātia patris
fatentur,ſanctum uero ſpiritum ſeparāt & ſecernunt:cum utiq; unam eandemq; uirtutem & diui-
nitatem trinitatis oſtendat ſaluator in euāgelio,cum dicit:Baptizate omnes gentes in nomine pa
tris & filij & ſpiritus ſancti:& eſt aperte impium ſeparari ab homine quod diuinitus iungitur.Con
cilium uanitatis eſt & hoc,quod olim cōgregauit pertinax & praua cōtentio:aſſerens Chriſtū car
nem quidem humanam ſuſcepiſſe,nō tamē & animam rationalem:cum utiq; & carni & animæ &
ſenſui humano ac menti una eademq; ſalus à Chriſto collata ſit.Sed & illud cōcilium uanitatis eſt,
quod Donatus per Africam traditionem eccleſiæ criminando cōtraxit:& quod Nouatus ſolicita
uit,lapſis pœnitētiam denegando:& ſecundas nuptias cum forte iniri eas neceſſitas exegerit con
demnando.Has ergo omnes uelut cōgregationes malignantium fuge. Sed & eos ſi qui illi ſunt,
qui dicuntur aſſerere,quod filius dei non ita uideat uel nouerit patrem,ſicut noſcitur ipſe & uide-
tur à patre:uel regnum Chriſti eſſe finiendum, aut carnis reſurrectionem non in integram naturæ
ſuæ ſubſtantiam reparandam:futurum dei iuſtum erga omnes negant iudicium,diabolum à debi-
ta abſoluūt damnatione pœnarum.Ab his inquam omnibus fidelis declinet auditus.Sanctam ue-
ro eccleſiam tene,quæ deum patrem omnipotentem,& unicum filium eius Ieſum Chriſtū domi-
num noſtrum,& ſpiritum ſanctum,concordi & cōſona ſubſtantiæ ratione profitetur.Filiumq; dei
natum ex uirgine,paſſum pro ſalute humana,ac reſurrexiſſe à mortuis in ea carne in qua mortuus
eſt credit.Eundem deniq; uenturum iudicem omnium ſperat:in quo & remiſſio peccatorum &
carnis reſurrectio prædicatur. Verum de remiſſione peccatorum ſufficere debet ſola credulitas.
Quis enim cauſas aut rationem requirat,ubi indulgentia principalis eſt cauſa? Cum terreni regis
liberalitas diſcuſſioni non ſit obnoxia,ab humana temeritate diſcutitur diuina largitio? Solent e-
nim cum irriſione aduerſum nos dicere pagani, quod ipſi nos decipiamus, qui putemus crimina
quæ opere commiſſa ſunt,uerbis poſſe purgari,& aiunt:Nunquid poteſt qui homicidium fecit,
homicida non eſſe:& adulter non uideri,qui adulterium perpetrauit? Quomodo ergo huiuſce-
modi criminū reus,ſanctus uobis effici ſubito uidetur? Sed ad hæc, ut dixi, melius fide & ratione

respondeo: rex eũ est omniũ qui hoc promisit: terræ cœliq; dominus est qui hæc pollicetur. Non c
uis ut ei qui me ex terra hominẽ fecit, credam quod ex criminoso me faciat innocẽtem? Et qui me
cum essem cæcus, fecit uidere: uel cum essem surdus, audire: qui mihi claudo gressum reddidit, in-
nocentiam mihi perditam nõ poterit recuperare? Et ut ueniamus ad ipsius naturæ testimonium:
Occidere hominem nõ semper criminosum est, sed malicia non legibus occidere criminosum est.
Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, sed animus male consulens damnat. Si
ergo animus in me qui criminosus est effectus, & in quo fuit origo uitij corrigatur: cur tibi uidear
non posse innocens effici qui prius fueram criminosus? Si eũ ut supra ostendi constat, quod non
in facto, sed in uoluntate sit crimẽ: sicut mala uoluntas autore malo dæmone peccatorẽ me & mor
ti fecit obnoxium: ita in bonum uoluntas mutata autore bono deo, innocẽtiæ reddidit & uitæ. Si-
milis causa & in cæteris est criminib. Hoc modo fides nostra nõ inuenitur naturalib. rationibus ad
uersari: dum remissio peccatorum, nõ gestis quæ mutari non possunt, sed animo quem de malo in
bonum conuerti certum est, deputetur. Sed & ultimus sermo iste qui resurrectionem carnis pro-
nunciat, summam totius perfectionis succincta breuitate concludit: quamuis etiam de hoc nõ so-
lum à gentilibus, sed ab hæreticis fides impugnetur ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionẽ car-
nis omnimodo negat, & Manichæi, sicut supra ostẽdimus. Sed isti Esaiam quidem prophetam di-
centem: Resurgent mortui & suscitabuntur qui sunt in sepulchris: audire noluerunt: nec Danielẽ
sapientissimum protestantem: Quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere: hi quidẽ in uitam æ-
ternam, hi autem in opprobrium & confusionẽ æternam. Tamen uel in euangelijs, quæ recipere
uidentur, discere debuerunt à domino & saluatore nostro, Sadducæos docente, dictum: Quod au
tem resurgant mortui: non legistis quomodo dicit Moysi in rubo, deus Abraham, deus Isaac, deus
Iacob: deus autem nõ est mortuorum, sed uiuentium. In quo etiam quæ sit & quãta resurrectionis
gloria, in superioribus memorauit, cũ dixit: In resurrectione autem mortuorum neq; nubent, neq;
nubentur: sed erunt sicut angeli dei. Resurrectionis autem uirtus, angelicũ hominibus confert sta
tum: ut qui de terra resurrexerint, nõ iterum in terra cum pecudibus, sed in cœlo cum angelis ui-
uant: quos tamen ad hoc ratio uitæ purioris admiserit: illos scilicet qui iam nunc conseruantes ani
mæ suæ carnem in castis pudicitiæ actibus, obedientiæ sancti spiritus subiugauerunt: & omni eam
uitiorum labe tenuatam atq; in spiritualem gloriã sanctificationis uirtute mutatam, angelorũ quo
que meruerunt inferre consortijs. Sed infideles clamant, & dicunt: Quomodo potest caro quę pu D
trefacta dissoluitur, aut in puluerem uertitur, maris etiam interdum profundo sorbetur, fluctibusq;
dispergitur, recolligi rursum & reintegrari in unũ, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos pri-
mam iterum responsionem sermonibus Pauli faciamus, dicentis eis: Insipiẽs, tu quod seminas nõ
uiuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas non corpus quod futurum est seminas, sed nudũ
granum tritici, aut alicuius cæterorũ seminum. Deus autem dat illi corpus prout uult. Quod autẽ
in seminibus quæ tu in terram iacis per annos singulos fieri uides: hoc in tua carne quæ lege dei se
minatur in terra, futurum esse non credis. Cur quæso tam angustus & inualidus diuinæ potẽtiæ æ-
stimator es, ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerem, in suam rationem colligi & reparari posse
non credas? An non censeas, cum uideas quod etiam mortale ingeniũ dimersas in profundũ ter-
ræ metallorũ uenas rimatur? & artificis oculus aurum uidet, in quo imperitus terrã putat. Hæc cur
non concedimus ei, qui fecit hominem: quãdo tantũ is qui ab ipso factus est assequi potest? Et cũ
auri esse propriam uenam & argenti aliam, æris quoq; longe disparem, ferri ac plumbi diuersam in
tra speciem terræ latere, mortale deprehẽdat ingenium: diuina uirtus inuenire posse ac discernere
nõ putabitur uniuscuiusq; carnis proprium sensum, etiam si uideatur dispersus? Sed ad hæc tente-
mus animas quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in unũ
permisceat, & hæc indiscreta seminet uel passim spargat in terram: nonne uniuscuiusq; seminis gra
num quocunq; loci factum fuerit, competenti tempore secundum naturæ suæ speciẽ germen pro
ducet, ut statum suæ formæ suiq; corporis reparet? Ita ergo uniuscuiusq; carnis substãtia, quamuis
uarie diuersęq; dispersa sit: ratio tamen ipsa quæ ineſt unicuiq; carni est immortalis: quia immorta-
lis animæ caro ex eo tempore, quo seminatis in terram corporibus primũ ueri dei uoluntati arri-
sit, collectum terræ attractumq; substantiæ suæ sensum reddit, ac reparat in illam speciem, quam
mors aliquando dissoluerat. Et ita fit ut unicuiq; animæ, non confusum aut extraneum corpus, sed
suum quod habuerat reparetur: ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ, cum anima
sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo satis caute ecclesia nostra fidem symbo-
li docet, quæ in eo quod à cæteris traditur carnis resurrectionem, uno addito pronomine tradidit,
huius carnis resurrectionẽ. Huius sine dubio, quã habet is qui profitetur signaculo crucis frontí im-
posito: quo sciat unusquisq; fidelium carnem suam, si mundam seruauerit à peccato, futurum esse
uas honoris, utile domino ad omne opus bonum paratum: si uero contaminatam in peccatis, futu
rum esse uas iræ ad interitum. Iam uero de ipsa resurrectionis gloria & de repromissionis magnitu
dine si quis plenius scire desiderat, in omnibus penè diuinis uoluminib. inueniet indicari. Ex qui-
bus nos

A bus nos commonitionis tantummodo gratia pauca in præsenti loco memorãtes, finem iniuncti à
te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus quod resurgat mortalis caro talibus asserit argumen
tis, dicens: Quod si resurrectio mortuorũ non est, ergo nec Christus resurrexit. Si autem Christus
non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uacua est & fides nostra. Et paulo post: Nunc autem
Christus resurrexit à mortuis, initium dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per
hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo om-
nes uiuificabuntur: unusquisq; autem in suo ordine: initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in
aduentu eius, deinde finis. Et in sequentibus addit & hæc: Ecce mysterium uobis dico: omnes qui
dem resurgemus, nõ omnes aũt immutabimur, siue ut in alijs exemplaribus inuenimus: Omnes
quidem dormiemus, omnes autem immutabimur in momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba. Ca
net enim tuba, & mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur. Sed & ad Thessalonicẽses ni-
hilominus scribens dicit: Nolo aũt uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini si-
cut & cæteri qui spem non habent. Nã si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & deus
eos qui dormierũt per Iesum adducet cũ illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quia nos
qui uiuimus, qui reliqui sumus, in aduentu domini non præueniemus eos qui dormierunt: quia
ipse dominus in iussu, & in uoce archangeli & tuba dei descẽdet de cœlo, & mortui qui in Christo
sunt resurgẽt primi. Deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cũ illis rapiemur in nubibus
obuiam Christo in aera: & ita semper cum domino erimus. Verum ne existimes hæc Pauli solius
quasi nouella prędicatione signari: audi etiam quid Ezechiel propheta olim per spiritum sanctum
prælocutus sit: Ecce, inquit, ego aperiam sepulchra uestra, & educam uos de sepulchris uestris. Iob
quoq; mysticis redundans eloquijs, audi quàm euidenter resurrectionẽ mortuorum prędicet. Est,
inquit, arbori spes: si enim abscissa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultũ eius nunq; deficiet. Quod
si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit trũcus eius, ab odore aquę reflorebit, &
faciet fruticem sicut nouella. Vir uero si mortuus fuerit abijt: & mortalis si ceciderit, ultra nõ erit?
Non tibi uidetur in uerbis his cum quodam pudore arguere homines & dicere: itane stultũ est ho
minum genus, ut cum uideant excisę arboris truncũ rursum pullulare de terra, & lignum emortuũ
iterũ uitam recipere, ipsis ne lignis quidem aliquid simile de semetipsis, nec arboribus opinentur?
Vt autem scias, quod ueluti interrogantis modo legendum sit quod dixit, mortalis autẽ cum ceci
B derit non resurget, de consequentibus probationem accipe. Subiungit namq; statim: Si enim mor
tuus fuerit homo, uiuet. Et paulo post dicit: Expectabo usq; quo iterũ fiam. Et iterũ idem dicit: Qui
resuscitaturus est super terram pellem meã, quæ hæc nũc haurit. Hęc quidem ad probationẽ dicta
sunt professionis nostræ, qua confitemur in symbolo, huius carnis resurrectionem. Quod enim ad
iunctum est, huius, uide quàm consonum sit omnibus his quæ de diuinis uoluminibus memorauí
mus. Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quæ superius exposuimus: cũ dicit, quia resuscitabit
pellem meã, quæ hæc nunc haurit, id est quæ ista tormenta perpetitur: nõne aperte dicit huius car-
nis resurrectionem futuram, huius inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc
sustinet? Sed & Apostolus cũ dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mor
tale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodãmodo contingentis & digito
palpantis est uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est, resurrectionis gratia incorruptibi
le erit: & hoc quod nunc mortale est, immortalitatis uirtutibus induetur: Et sicut Christus resur-
gens à mortuis, ultra iam non moritur, mors ei ultra non dominabit: ita & qui in Christo resurgent
nec corruptionem sentient ultra nec mortem: nõ natura carnis abiecta, sed cõditione eius & qua
litate mutata. Erit ergo corpus quod resurget à mortuis incorruptibile & immortale, nõ solum iu-
storum, sed etiam peccatorũ: iustorum quidem, ut semper possint permanere cum Christo: Pecca-
torum uero, ut absq; interitione sua debitas luant pœnas. Quod autem iusti semper cum domino
nostro Christo permaneant, iam & in superioribus edocuimus, ubi ostendimus quia Apostolus di
cit: Deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chri-
sto in aera: & ita semper cum domino erimus. Nec mireris, si caro sanctorum in tantam gloriam ex
sto in aera: & ita semper cum domino erimus. Nec mireris, si caro sanctorum in tantam gloriam ex
surrectione mutabitur, ut in occursum dei suspensa nubibus & in aere uecta rapiatur, cum ipse
Apostolus, exponens quantum conferat deus his qui diligũt eum, dicat: Qui transmutauit corpus
humilitatis nostræ, conforme fieri corpori claritatis suæ. Nihil ergo absurdum est, si sanctorum cor
pora dicant nubibus in aera sustolli, cum ad formam corporis Christi, quod in dextera sedet, dican
tur reformanda. Sed & hoc sanctus Apostolus, uel de se uel de cęteris sui loci uel meriti addidit, &
dicit: Quia cõsuscitabit nos cum Christo, simulq; faciet sedere in cœlestibus. Vnde cum hæc & eo
rum similia quàm plurima sancti dei in repromissionibus habeant in resurrectione iustorum: nõ e-
rit iam difficile credere etiam illa quæ prophetæ prædixerant, quod iusti scilicet fulgebunt sicut
sol, & sicut splendor firmamenti in regno dei. Cui enim difficile uidebitur eos fulgorem solis ha-
bituros, ac syderum ac firmamenti huius splendore decorandos: quibus uel uita, uel conuersatio
angelorum dei paratur in cœlis, uel cõformandi dicuntur ad gloriam corporis Christi? Ad quam

gloriam saluatoris ore promissam, suspicies sanctus Apostolus dixit: Quia seminat corpus animale resurget corpus spirituale. Si enim uerū est, sicut certe uerū est, quod iustos quoq; & sanctos, angelorum consortijs sociabit diuina dignatio: certum est, quod & corpora eorū in spiritualis corporis gloriam uertet. Nec hoc tibi contra naturalē corporis rationē uideatur esse promissum. Si enim credimus secundū ea quæ scripta sunt, quod accipies deus limum terræ, plasmauit hominē: & hæc fuit natura corporis nostri, ut uoluntate dei terra uerteretur in carnē: cur tibi aut absurdū, aut contrarium uidetur, si ijsdem rationibus quibus terra proficisci dicitur in corpus animale: rursum corpus animale in corpus proficisci spirituale credatur? Hæc quidem atq; his similia multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorū. Dabitur aūt etiam peccatoribus, ut supra diximus in corruptionis & immortalitatis ex resurrectione conditio: ut sicut iustis deus ministrat ad perpetuitatem gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatē confusionis ministret & pœnæ. Sic enim prophetic ū diffiniuit eloquiū, cuius & pauloante meminimus, ubi dicit: Et multi resurgent de terræ puluere, hi quidem in uitam æternā, hi aūt in confusionem & opprobrium æternum. Si ergo intellexim us qua ueneratione deus omnipotens pater dicatur quóue sacramento dñs noster Iesus Christus unicus eius filius habeatur, & qua perfectione sanctus eius spiritus nominetur, utq; sancta trinitas unum sit per substantiā, sed affectu personisq; discreta: quid etiam partus uirginis, quid uerbi in carne natiuitas, quid sacramentū crucis, quæ utilitas diuini ad inferna descensus, quid resurrectionis gloria & animarū de infernis reuocata captiuitas, quid etiā ascensus eius ad cœlū, & uenturi iudicis expectatio: sed & sanctæ ecclesiæ aduersus cōgregationes uanitatis qualis haberi debeat agnitio, qui sacrorū uoluminū numerus quæ ue hæreticorū uitanda cōuenticula, & quod in peccatorū remissione diuinæ libertati nequaq; ratio naturalis obsistat, & ut carnis nostræ resurrectionē, non solum diuinæ uoces, sed & ipsius dñi & saluatoris nostri exemplā & cōsequētia naturalis rationis assignet. Si inquā hoc secundū traditionis supra expositæ regulā cōsequenter aduertimus, deprecamur ut nobis & omnibus qui hæc audiunt, concedat dñs fide quam suscepimus custodita, cursu cōsummato, expectare iusticiæ repositam coronā, & inueniri inter eos qui resurgūt in uitā æternam: liberari uero à cōfusione & opprobrio æterno, per Christum dñm nostrum per quem est deo patri omnipotenti cum spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HÆc epistola non est unius hominis. Qui priorem scripsit partem, æmulatus est diui Hieronymi stilum, ut qui ex huius epistolis ad Heliodorum ac cæteros, sentētias quasdam ac uerba sublegerit, homo sicut apparet, nec ineruditus, nec infans. Cæterū ab eo loco, cuius initium est: Itaq; inuitus Placentiam te remitto: haud scio quisnam rabula, somnia quædā assuit de naturis animantium, non solum indocta, sed nec ad rem quicquam pertinētia, in summa eiusmodi, ex quibus intelligas scriptorē quisquis fuit, non caruisse febri. Videtur errore factum, uel scriptoris uel eorū qui concinnant codicum paginas. Quod ne quis miretur hic accidisse, uidimus in epistolis Plinianis, tot iam seculis pro una lectam, & ab eruditis pro una expositam, cum in medio decem interce derent epistolæ. Quod quidem ex uno duntaxat exemplari deprehensum fuit, sed adeo uetusto, ut ætate Pliniana scriptum uideri possit. Nam quis hoc alioqui diuinare ualuisset? Diuus Hieronymus in epistola ad Theophilum, cuius initium: Ex eo tempore: testatur se uertisse librum paschalē Theophili, quem illic uehementer admiratur ac laudat. Verum hunc non esse librum illum per se liquet ex Hieronymiana descriptione.

AD PRAESIDIVM DE CEREO PASCHALI

NVlla res (uetus inquit comicus) tā facilis est, quin difficilis fiat, si inuitus facias. Quod si ille rem facilē difficulter fieri inuito animo putauit, quid me facere posse existimas in re maxima, & nullius unquam edisserta eloquentiā? Nam quicunq; uoluerunt de laudibus cerei dicere, plenisq;, ut aiunt, uētis ingenij sui intendere uela, & quasi quædam pelagi alta penetrātes, uicina abscondere littora: statim in orationis foribus reni tet oratorū clamor, florum, pratorumq; descriptio: & in modum sonantis auræ molliter uerba cadentia, dum scribunt apes, quod sine coitu generantur & generant: quod solæ cōcubitu liberæ, natos ore legunt, arte componunt, & quadam ratione uitali, animas apiculis, nō de suo inserunt. Præterea Vergilij totus Georgicorum liber profertur in medium. Rex aduolans agmen inducit, tantoq; strepitu diuersa narrantur munia, ut militaribus castris interesse te credas. Sed cum hæc audieris siue legeris, laudabis oratoris eloquentiam. Et ut breuiter signem, puto te Quintiliani controuersiæ recordari, in qua pauper causatur, dolens obinteritum apum, flores ab impotentissimo diuite uenenatos. Esto hæc iocunda sint, & aurem composito pede mulceant, quid ad diaconum, quid ad ecclesiæ sacramēta, quid ad tempus paschæ quo agnus occiditur, cum accinctis lumbis carnes cum ossibus deuorant: cum tacente episcopo, & presbyteris in plebeium quodāmodo cultum redactis, leuita loquit, docetq; quod penè non didicit: & festiuissimo prædicans tēpore, toto dehinc anno

anno iusticium uocis eius indicitur? Vides ne q̄ grandia sint? Intelligis te difficilia postulare. In eodem quippe momento & prædicanda conscribere, & cur ita prædicata sint docere, omniū difficillimū est. Nam illud penè me præterijt, quod diuinis magis q̄ humanis uocibus disserēdum est. Lege Pentateuchum, instrumētum percurre uetus: nusquam in dei sacrificijs mella, nusquam ceræ usum, sed lucernarum lumina, & oleo fotos uidebis igniculos. Quid causer de ueteri testamēto? Nouos percurre libros. Hi, ut opinor, sunt euāgelia quatuor, apostolorum Actus & epistolæ, Ioannis Apocalypsis. Nihil præter ista, nunquid alicubi cereus? Nōne in fide euāgelij detonantis inter seprem candelabra & lucernas aureas, sponsus reuelatur incedēs? Ad hæc respondebis: Et ego à te fieri idcirco postulaui, quia sciui esse difficile quod petebam. Leuiter omis soluitur quæstio, & par pari refertur sentētia. Et ego me idcirco facere debere nō putabo, quia rem difficillimā postulasti: attamen ne te causando differam, si coràm pariter fuerimus audies uniuersa quæ sentiam: ut si quid forte nescimus, in tua aure moriatur. Nam qui scribit, multos sumit iudices: alius in alterius liuet ac grassatur ingeniū. Ille si unus sermo defuerit, quasi claudā oratiunculā diffugit. Alius si paululum se loquentis cothurnus extulerit, non presbyterū latrabit esse, sed rhetorē. Itaq; si uis te mihi hoc obligari munere, Placentinas delicias desere, sectare Ahrahę habitū, relinque natale solū, spretisq; urbibus ad deserta secede, ut possis orare cū Christo. Erit quidē durus & mucidus, & hordeaceus forte panis: sed delicatū militem rex non amat. Hierusalē quæ similam & mel & oleum manducauit, fornicationis arguitur: nō quod mali sint cibi, quos paterna indulget clemētia: sed quod mollis præliator ad primam statim aciem cōcidat, & post umbrā solem ferre non queat: post sudarium galeam oneri potius reputes, q̄ tutamini. Quod si exire cupieri mater obsistit in limine, loquere ei uerbis domini tui: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui faciūt uoluntatē patris mei, qui in cœlis est. Si uernaculæ cū quibus nutritus es flere, & paterni ruris memoria, ipsius quoq; domus anguli, & secreta retinere te cœperint, in quibus infans uolutatus es, lusisti puer, adolescentulus lasciuisti: recordare omnes qui nunc accolę eremi sunt cœlestes illos choros, per eosdē erupisse tramites, ijsdē institisse uestigijs. Et ut longam orationē compendio breuiem (epistola quippe librū redolere non debet) aut parua aut magna sunt, quæ tibi deserenda suademus. Si parua, non difficile putes parua cōtemnere. Si magna, maiora magnis præmia præparantur. Sed dicis: Volo prius paternū rus uendere, & exiguis sumptibus cōgregatis, siue uiaticū uiæ sternere, siue in pauperū me alimoniā præparare. Et hic euangelicā audi sententiā: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus & ueni & sequere me. Plures iam anni sunt quod cœpisti seruire deo. Mens Christum sequens non diu seculi sustinet onus, nec se patitur istiusmodi uinculis alligari. Quin potius timendum, ne dum occasio distribuendi patrimonij prætendit, dum non uis rem maioris precij minoris uendere, sit impedimentū in proposito tuo. Decem aliquid emptū est nūmulis, uel unum libenter accipiā, dum me ad prælium festinantem nullæ præpediant moræ. Matthæus sedens ad teloneum audit: Sequere me, Nunquid prius ratiocinia supputauit, & reuersus domū suorū passus est lachrymas, prędiorumq; auctione solicitus nequaq; potuit domini sequi uestigia, nisi mundi se prius onere liberaret? Ille discipulus qui renunciare parentibus ante cupiebat, uoce saluatoris arguit. Et certe multum est inter eum, cuius breuis ad domū recursus statim uenturi reprehenditur, & te qui tanto tempore, aut non uendis tua, quod cito potes facere: aut non contemnis, sed uides inultā tibi impedimento esse ne facias. Cū hæc legeris, ad asylum Romuli fugies: & comœdiæ cōsedēs aram, uerba domini fœuientis eludes. Diaconus, inquies, ecclesiā tuto deserere non possum: Vereor ne incurram sacrilegiū, si altaria derelinquā. Euge meus, plus de te exacturus sum, si ad uitā monachi clerici aliquid dignitatis accedit: si in apostolico stās ordine, quotidie Christi corpº pia plebi famulatione distribuis. Sed considera obsecro, satis esse difficile locū Stephani implere uel Pauli, in angelico stare ministerio, & populos subiacētes candenti desuper uestę despicere. Preciosum est margarita, sed cito frangitur, fractumq; non potest instaurari. Nauis quāuis sit rudis, & solidis confixa clauis, tumentes fluctus tabulata nō sentiant: cito tamē si periculose nauigat, perforatur: & licet plenis uentis lucrosius ad optata perueniat: tamen magis secura sunt quæ tranquilla: & ut apertius loquar, plus te quidē dicis habere mercedis, si in medio turbæ cōsistens monachorū uitā uictites. Hęc sunt uera quę dicis, sed nō tam facile explentur opere q̄ dicto. Vt enim cætera prętermittam, quæ nos ab austeriori uita retrahunt, illud inferā, ad cuius cōparationē etiam quæ dissimulauerim imò timuerim dicere, intelliges. Alius barbam cædit æqualiter, & hilaritatē frontis, nitēti desuper coma protegit. Tu si paululū, ut nos solemus facere rusticani, capillū usq; ad cutem persecueris, risum præbebis omnibus. Quod si pulla fuerit tunica, etiā prętereūtiū digitis denotaberis. Caue inq; ut nō strictæ sint caligæ, ne crura nō candeāt. Nisi formosus fueris, sanctus esse nō poteris. Aliquis inuitat de optimatibus ad prandiū, omes uotiuis pergunt ferijs: certe aut eundū tibi est, aut negandum. Si ieris, aut eisdem uescēris cibis, aut alijs. Si alijs, conuiuarū offendētur oculi. Si ijsdem, perit abstinentia. Quod si ire nolueris, tunc miser in prandio comederis. Ad singulas quasq; phialas & delibuta mellis uina potaberis. Aliys in tuū uultū cauillabitur, illę incessum ridebit, hic habitum.

Et imita-

Et imitatores forsitan ludæorum: Nónne hic est, inquient, filius fabri? Nõne fratres eius & sorores apud nos sunt? Ego illum memini ante tot fermè annos illud feciſſe turpe, dixiſſe turpius. Alius fu rem clamabit & mœchum, ſeq; ſceleris finget fuiſſe participẽ. Omnia pariter prandia cõſonabunt, & in te temulentum conuiuiũ diſſoluetur. Quod ſi uilibus abſtinueris carnibus, & nõ crebro bal neas frequentaueris, tunc uere per omnes columnas Manichæi tibi titulus aſſcribetur. Si uolucrũ edulium refutaueris, & tenellas columbas, craſſoſq; turtures expetẽti gutturi durior dominus de negaueris, ſacrilegij crimen affingetur. Statimq; aient: Hi ſunt qui creatorem mũdi cõtemnunt, in uſus noſtros facta ſunt omnia. Audiui, teſte domino, nõ mentior, quendã in ſuam gulam diſertum, eſt, ut togatus in ſenatu ſententiam diceret? Quo uidelicet me ſtultitiæ cõdemnaret, qui putarem ea quæ ſunt in hominum uſus creata, nõ ſumere. Hæc & iſtiuſmodi, cum uitam in urbibus lacerent quæ ſunt aduerſa continentiæ: aut ſi facere noluerís, ipſe damnaberis. Prætermitto crebras ſaluta tiones, obſequia matronarũ, uariaſq; illecebras, quibus etiã rigidiſſimi emolliuntur animi, & Sire neo cantu ad naufragia pertrahuntur. Quod ad ſpecioſas quaſq; formas oculus ſæpe inuitus abſtra hitur, quod aures obſcœna dicta feriunt: nunc illud affirmo, quod etiã ſi iſta non eſſent, ad cõpara tionẽ tam ingẽtis boni, minora deſerere debueras. Adde quod diaconus es, ſed abſceſſu tuo eccle ſiæ damna nõ ſentiẽt. Helias uixit in eremo. Heliſæum prophetarum ſecutus eſt chorus. Præcurſor domini Ioannes nutritus in ſolitudine, ad hoc tantũ deſcendit ad Iordanis ripas ut populos argue ret cõfluentes, & Phariſæos intelligens clericos Iudæorum, generationes uipereas denotaret. Nu per Ægypti deſerta uidiſti: intuitus es angelicam familiam. Quanti ibi flores ſunt? q; ſpiritualibus gẽmis prata uernãtia? Vidiſti ſerta, quibus dominus coronatur. Ille tibi in pectore ignis exæſtuet. Illa quotidie cogita, tracta, deſidera, & quaſi quodam carcere detẽtus exclama: Heu me, quia pere grinatio mea prolongata eſt. Et in paradiſum mente cõſcendens, toties in terra nõ eris, quoties ter ram deſpexeris. Eadem nobis certe cum his qui habitant per deſerta conditio eſt. Iidem oculi, toti dem manus. Iiſdem infirmitatibus, uel uirtutibus ſubiacemus. Si te aquæ potus uexat: quanti nobi liores, non dicam uina neſciunt & carnium ignorant cibos, ſed infuſo tantũ legumine ſuſtentant? Si balnearũ te lauacra ſolicitãt: quãti principes ciuitatũ, ſiue ob culpam propriã, ſiue ob inuidiam, ad inſulas deportati, ſine præmio futuraq; mercede abſq; balneis perſeuerãt? Nemo id neceſſitate pati nõ poteſt, quod pro deo uoluntate pati detrectat. Habebis cellulam quæ te ſolum capiat. Imò nõ eris ſolus, angelica tecũ turba uerſabitur. Tot ſocij, quot ſancti. Leges euangeliũ, cõfabulabitur tecũ Ieſus. Replicabis apoſtolos uel prophetas. Nunquid poteris talem alium tuis ſermonibus ha bere conſortẽ? Terra ſumus & cinis: & per omnia momenta de noſtra ſalute ſuſpenſi, continuo in puluerem diſſoluendi. Quid retractamus de neceſſitate facere uirtutem? Certe quandoq; morien dum eſt; & ſtercoribus plena uitalia, quæ nos quotidie noſtræ cõmonent uilitatis, in ſimilem putre dinem omne ſecum tractura ſunt corpus. Quàm cito mundi relinquamus anguſtias, & ſi forte ob continentiã (quod tamen raro accidit) dolere ſtomachũ, æſtuare febribus cœperimus, perpetuæ uitæ ianuam morbũ putemus, plenamq; uictoriã, Quia ſcriptura docente cognoſcimus, nullũ ante uitæ huius finem plene beatũ eſſe dicẽdum. Quanti in mediis opibus, & inter inſulas cõſulatuũ, re pentina morte ſubtracti ſunt. Nuper imperator Valentinianus, cũ aduerſus Sarmatas Quadoſq; propter Illyrij uaſtationem in cõſiſtorio ſæuus infremeret, & totius gentis excidiũ rigidus minare tur, ſanguine erumpente diſcrepuit. Quid loquar de fratre eius, quẽ contra regale faſtigiũ Thraciæ ignis abſorbuit? Necdum annus cõpletus eſt, quo principem Gratianũ prodente exercitu ſuo an te fœda captiuitas, dehinc miſerabilior oppreſſit interitus. Et, ut iſta taceã, etiam qui cõmuni fine perierũt, poſt mortẽ pari cum omnibus cõditione ſociantur. Quotuſquiſq; eorum in die iudicij mi nimo de monachis cõparabitur? Sectemur ſaltem mulierculas, ſexus nos doceat infirmior. Quãq; diuitijs pariter & nobilitate pollentes (nolo enim uocabula dicere ne adulari uidear) relictis facul tatibus, pignoribusq; contẽptis, id factu facile iudicauerũt, quod tu proprio putaſti timore diffi cile. Id de cerei carmine diſce. Illud tibi de uarijs floribus lumẽ exorna. Eſto & ipſe apis, Debborę ui ctoriam imitare. Barach tecum Siſaram perſequatur, & liberato iſrael Iudicũ carmẽ ingemines, ut Chriſti mella cõponas. Si ſic lampadẽ præparas, ſponſo ueniẽte non dormies, cubiculũ regis intra bis. Plura cum dicere uellem, & te mecũ tali exportatione retinere, ſubito nunciatũ eſt, aſellos eſſe conductos, qui me Romam uſq; pertraherẽt. Itaq; inuitus Placentiam te remitto, ſub ea conditio ne quam noſti, ut quoties hæc legeris, tibi ſcias eſſe quòd pollicitus es ueniendũ. Pellicani cũ ſuos à ſerpente filios occiſos: mortuos inueniũt: lugent, & ſe & ſua latera percutiunt, & ſanguine excul ſo ad corpora mortuorum, ſic reuiuiſcunt. Aquila quando ſenuerit, grauantur ipſius pennæ & ocu li, queritq; fontem, & erigit pennas, & colligit in ſe calorem, & ſic oculi eius ſanantur: & in fontem ſe ter mergit, & ita ad iuuẽtutem redit. Phœnix auis eſt in India, & per quingentos annos de Liba no implet ſe aromatibus, & ſic nidificat ſacerdoti Heliopolitano menſe Famenoth, aut Farmuth.

Implet

Implet aram ſacerdos ſarmentis, & ibi cõfert Phœnix aromata, & electrum aræ imponit. Et primo ſolis ortu, Phœnix quidem mouet pennas, ſolis uero calore accenditur electrum, & ſic exuruntur aromata, & ipſa Phœnix incenditur. Craſtino die de cinere gignitur uermis: ſecũdo pennas effert: tertio ad antiquam redit naturam, & ſic ad ſua loca reuertitur. Anguis quãdo ſenuerit, perdit aſpectum: & ſi uoluerit redire ad iuuẽtutem, ieiunat quadraginta diebus, ut laxetur pellis eius: & ſic an guſtum foramen inquirit, ut dum nititur exire inde, pellẽ ſenectutis dimittat. Coluber ad bibendũ ueniens, in aqua uenenum deponit, ne eum uenenum aqua concretum occidat. Nudum hominẽ timet, ueſtitum perſequitur, caput tamen ſuum cęlat quando percutitur, ubi ſcit eſſe mortem ſuam. Serpens quidem ſi ſemel calamo percutiatur, moritur: ſin uero iterum percutiatur, confirmat. Bru mali tempore infirmior efficitur, & à ſoricibus deuincitur. Igitur ante hyemẽ circa ſe colligit ſege tes, ut illis eſcam præbeat. Viperæ per os coitum faciunt, maſculi mortem contemnunt, ſed fœmi na in ipſo coitu, ſiue magna dulcedine exagitata, ſiue futuri preſcia periculi, dũ abſorbet ſemen, ca put maſculi abſcindit, & ſic eum occidit. Sed cũ cõceperit, uiſcera illius ab ipſis quos concepit, co meduntur, & ſic matrem occidunt. Formicæ quæ nil portãt, non rapiunt onera earum quæ portãt: ſed cum depoſuerint triticum, diuidunt grana, timẽtes ne ſi fuerit pluuia, floreſcant. Vulpes ſi diu eſurit, uolutat ſe in puluere, & fingit ſe mortuam. Ergo uolatilia ueniũt, & dum uolunt illam come dere, comeduntur. Vulpecula cum leporibus ludit, & ſic illos occidit. Panther pardo ſimilis eſt, & eſt uarij coloris, & mitis. Si ſaturatus fuerit, tribus diebus dormit. Poſt tertium diem lauat ſe & cla mat, & ſic odorem ſuauẽ emittit, & conuocat omnes feras, quę odore ducuntur. Et eſt omnibus fe ris amicus, preter draconem & aſpidem. Teſtudo marina, quæ eſt grandis ut inſula, dum emergit ſe de alto, oſtẽdit ſe in ipſo mari tanq; petram, nec ſe mouet inde, quoadusq; homines naues ligent. Et cum hæc ſenſerit, trahit ſe in altum. Sed cum eſurierit, aperit os, & bonũ odorem reddit: ad quẽ cęteri piſces colliguntur. Perdix aliena oua calefacit, perditis ſuis. Sed cum creuerint pulli ex nido euolant, & ad parentes ſuos redeunt, mentitum parentẽ omittentes. Perdices ſibi inſidiantur, & ſi afferant illos ad ſyluam qui eos habent, uocem emittunt abſconſi, & ſic cæteri ueniunt, & retibus capiuntur. Plus pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & ſi ad hoc fuerit ut capiantur, ſimilem ſibi colore lapidẽ quærunt, & ibi ſe ſupinos ponunt. Vultur cum cœperit oua edere, primum de terra Indiæ Inſtintium ſumit, & eſt tanquam nux, & intus habet aliquid quod mouetur, & ſonum reddit. Hoc ſibi apponit: & multos quidem facit fœtus, unus uero remanet. Nam cum non habue rint eſcam, obſeruant ſe dormiẽtes & comedunt ſe uſq; dum unus remaneat. Myrmicoleon ab an te leo, retro formica, de duabus feris naſcit. Eſca uero ipſius in primis eſt lac matris, id eſt, formicæ. Nutritur enim mater legumine tanquam formica.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

VT librum hunc fateor lectu non indignum, ita ſtilus, ut nihil ſit aliud, euidentiſſime declarat non eſſe ſcriptũ ab Hieronymo. Inſcriptio uariabat in exemplaribus, in alijs erat titulus ad Terentiam, in alijs ad Theraſiam. Deinde in ipſo uolumine nulla ſit ullius rei mẽtio, quę pertineat uel ad eum qui ſcripſit, uel ad eos quibus ſcripſit: cum huiuſmodi ſoleat admiſcere diuus Hierony mus, præſertim in principio & in fine. Poſtremo cum ſit iuſtum uolumen, & de celebri argumẽto, tamen nuſquam citatur ab Hieronymo, qui tamen illi mos eſt in cæteris. Si extaret index operum Tertulliani, fortaſſis inter illius lucubrationes reperiretur. Nam phraſis ab illius ſermõe nõ abhor ret: quanquam extat epiſtola Paulini titulo & Theraſiæ.

DE VERA CIRCVNCISIONE

SVperiore epiſtola quam ex me conſultatio ueſtra depromſit, & quam ad tuum & ſororis tuæ nomen miſi, rationem circunciſionis rapide tranſcurri, quoniam procin ctus itineris mei, in quo confecta eſt, non ſolum ei limam nitoris, uerumetiam perfe ctionem operis inuidit, licet me & illa terreant quæ limantur. Quod ſi non placent polita, formidat animus cogitare quid iudicij mereãtur informia: quanquam ego il lam non ad iudicum ſubſellia, ſed ad fauentium mihi coronam tranſmiſi. Deniq; mea ſententia nõ prodiſſet, niſi fuiſſet per uos de ſecreto uececundiæ, uelut manu quadã charitatis educta. Sed quo niam iam illam meliorem facere non poſſum, placuit mihi, ut ſemel emiſſum repetẽs apud te uer bum retractarem, cuius cõuerſatio circũciſionis eſt interpretatio, & uita totius legis enarratio. Ex eo ſiquidem lex uidetur obſcura, quoniam rarus in quo cõſpicitur exiſtit: dei enim uerbũ uita eſt: & nos aliter uiuendo quàm uita eſt, uerbum dei facimus obſcurum. Quod ſi ea uita quę ſolum uita eſt uiueremus, enarratione legis eius opus nõ erat, quam facilius erat uidere quàm loqui: quando quidem nõ in ſermone eſt regnum dei, ſed in uirtute. Nobis ergo ex abundanti licet apud te diſſer tare, quod didicimus in te: tibi prodere, quod nobis uita tua præſtitit ne eſſet obſcurũ. Sed quid no uum loquimur, ſi aut tu quod locuturi ſumus hoc uiuis: aut ſi apud te, quod in te didicimus, hoc lo quimur: cum & memor eorum quæ meminit, monita non quærat, & doctus non ea quæ iam callet

inquirat

inquirat? Tu quidem filia dilectissima circuncisione uiuis: mihi tamen propositum est illud tecum C
loqui: quare non in digito, non in aure, aliaue corporis parte fiat circuncisio Iudæorum: quæ utiq; sine ratione esse diceretur, si à deo inuenta non esset. Nihil enim sine ratione fit per deum: nihil casibus, ut gentes loquunt fortuitis: nihil denique fortunæ in illo temeritati licet. Ipsi enim cæci sunt qui illam putant habere aliquid potestatis. Deus autē qui ipse ratio est, ut nihil non plena ratione formauit: ita nihil ab homine fieri sine ratione mandauit. Nam si elementa quæ cernimus tanta ratione digessit, ut terra hæc esset super quam reliqua mouerentur immobilis, ut aquarum uenæ altioribus montibus conderentur, à quibus orta flumina dum per multa spatia decurrūt late, porandi usum per omnem tractum cursus sui animantibus exhiberent: ut ipsum mare aquis influentibus nō excresceat, sed ut uelut uenter quidam laticum aquas sitire uideatur: ne uel fontibus in æternum manantibus, uel fluminibus sine fine currētibus, uel pluuijs assidue ruentibus, perpetuo terra diluuio tegeretur: ut cœlum præter plenitudinem illam lucis in sole, nocturnis etiam sideribus radiaret, ne quod tempus egenum luminis haberemus. Si ergo hæc transitoria, ut ipse ait cœlum & terra transibunt, sic sapientia descripsit, ut aliter ea non potuisse esse credamus: quid homines ipsos pro quibus hęc nunc ita excogitauit, ordinauit, instituit, sine ratione forte uiuere permisit: quorū adoptio est filiorum, & gloria, & testamentū, & legislatio, & obsequium & promissa? Ex quibus etiam est Christus secundum carnē, qui est benedictus in secula. Absit ergo, ut à quibus etiam filium secundum hominem uoluit oriri, eis non plena ratione conderet testamētum. Sed quoniam euidenter constat omnia ordinata per deū plena esse rationis, ut assertore nō egeant: uideamus unde digressi sumus: quæ causa est, ut eam partem corporis, quæ secretior & occultior est, aut eam quæ à Græcis φύσις à nobis dicitur natura, ad circuncidendum dñs elegerit: qui utiq; ob signum quo uolebat famulos suos in Abrahæ semine censeri, id potuisset eligere, quod in propatulo positum ab omnibus cerneretur, & alio nomine uocaretur: ubi nec in signo obscuritas, nec confusio esset in nomine. Sed utraq; hæc imago rationem habuit geminę ueritatis: quam dum loquar impende patientiā, ut quæ circuncisionē illam in uita tua non esse credebas, nunc uitam tuam in illa circuncisione cōspicias. Ac primū de secretiori parte corporis quid figurabat aduerte. Illud sine dubio quod postmodum dñs monstrauit, ne iusticiam nostram coram hominibus faceremus, sed in occulto coram eo solo, cui soli nihil occultum est: & quem solum remuneratorē bonorū nouimus esse factorum. Nam hic nostra circuncisio non uidetur: quoniā stulticiæ uelamine uelut ueste tegitur mundiali. D Nec sanè à nobis magnopere desiderandum est, contemplationi omnium circuncisio aperte subiaceat, ne merces operis penes eos sit, quos uolumus hanc uidere, dicente dño: Amen dico uobis, receperunt mercedem suam: sed ita modeste, ita uerecunde habenda est, & uelanda iuxta eam imaginem, quam abundantiori honore uestimus, ut uidentes eam non uideant, sed quærentes rimantesq; intus nos iuxta Apostolum, quos seductores putant, ueraces esse fateantur: quos nihil habere credebant, omnia possidere cognoscant: quos mori iudicabant, uiuere in æternum testentur. Hæc est gloria circuncisionis occultæ: hæc partis uerecundæ illis ad uidendum, nobis in nostro corpore non uerendæ: hoc testimoniū glorioſum cum conuersi amare cupiunt, quos odisse gaudebant. Vnde nō in carne palam, sed in occulto cordis Iudæi esse debemus, non litera, sed spiritu. Nam litera oculis subiacet nostris: spiritus nobis carnalem refugit aspectum: ut laus iuxta Apostolum ex deo, nō ex hominibus acquirat: uereamur aūt audire à dño: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me: iuxta illum qui quod pertinebat ad labia, magistrū bonum de bono quæsiturus appellat: cui uetus lex, id est carnalis circuncisio, uelut in superficie posita recitatur: quam se complesse testatus, ubi quod ad circuncisionem cordis pertinebat audiuit: Vende omnia quæ habes & sequere me: tristis abscessit, miser prorsus, qui sequi noluit quem bonū ignorare non potuit. Interius ergo illud est signaculum præfiguratum, quod in inuisibili mente nostra, ab illo in uisibili nostro deo uidetur, ut non eum à quo inuocetur audiret, sed eum à quo crederetur attenderet. Oculi enim domini super iustos, si ad iusticiam corde credatur. Verum autem nos credere toto corde mentimur, si ab hominibus accipimus honorē. Accipimus enim ab hominibus honorē, si eleemosynas nostras tuba populo prædicatura præcedat, quas nec per officium ministrandi dexteram cum sinistra communicare concessum est. Accipimus ab hominibus honorem, si ieiunia nostra & abstinentiam ciborum, populi oculis fractior mentitæ infirmitatis commendet incessus, & fauorē uulgi tristi uultu aduocatus pallor acquirat: si uero ad formam lætitiæ uultus erectus lauacris etiam serenatur, si caput ad imaginem festiuitatis inungitur, ut soli deo ieiunia nostra commendantes possimus dicere, Voluntarie sacrificamus tibi domine. Vides filia nempe quod uiuis, & cōuersationem tuam secretæ illius circuncisionis agnoscis: foris egena, intus larga: foris sine lege, intus sub lege: populi oculis publicum uitando conuiuium uocatorum, sensu aūt euangelistæ socians meritum. Sed ad ueram ipsam uitam aliquando ueniamus, id est, ad dominum nostrum Iesum Christum: uideamus an tale aliquid docuit & fecit, quoniā quod factum est in illo uita erat: si & ipse circuncisionem ueluti in occulta parte corporis operatus, uoluit ab hominibus & ea quæ

faciebat

A faciebat, & ipse quis esset agnosci. Ac primum post cœlestem illam doctrinā de monte descendēs, populorū se admirantium stipatus agminibus, leprosi hominis sordes emaculans, pro salutis tantę beneficio, non laudem, non celebritatē cōmuni hominū more desiderat: sed sibi soli quid esset conscius, maiore nō indiget testimonio. Iubet illum nemini narrare suam uirtutē: secretū quoq; diuinæ maiestatis quod mysterium incarnationis occuluit, ab eo qui sanatus fuerat uult sileri: ne gloriam quasi homo quærere uideretur, quam alio more & mystica ratione suscepit. Nam ut se ostendat sacerdoti & munus deo offerat imperauit: & hoc munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis: ut dum tacet quod quasi filius hominis imperauit, legis potius mandata, quam Moysi deus ipse dedit efficiat: ut & dum hominē quē in carne uiderat laudare prohibetur, deum tamen in muneris oblatione magnificet. Sic gloria filij hominis quæ per ianuam prohibetur, per deuterum uideri intrare, dum non quasi homo prædicandus est, cui ut deo sunt curationum uota soluenda: nec in plateārum angulis carnaliter celebrandus, qui spiritualiter sit adorandus in templo: ut si secūdum hominem nil requirit, secundum deum diuinæ uirtutis gloriā promereatur. Addit huic similia, ut ueritas locupletiori testimonio fulciretur. Quærit à discipulis quis habeat in populo egregius: Illi nominant prophetas. Quid ipsi sentiant solicitus excutit. Cui beatus Petrus: Tu es, inquit, Christus filius dei uiui. exclamat dominus beatum, cui non caro istud reuelasset & sanguis, sed pater eius qui esset in cœlis. Tunc & Petrus uocatur à petra, postquam angularē illam petram primus agnouit. Iubet tamen post multas donatas Petro benedictiones potentiasq; uirtutis, ne quis discipulorum diceret, quod ipse esset Christus. Mira ratio, nō uult prædicari quod gaudet intelligi: agnosci amat & odit ostendi, sic mysteriū obtectæ circuncisionis exercens. Nam mauult se inuētum esse q̄ proditum, ut uirtus sua illum non fauor manifestaret alienus: quanquam in hoc præcepto & aliud intelligentiæ genus occurrat. Vetat dominus hoc unde Petrum laudauerat prædicare: offendendus utiq; si contra uoluntatem eius quod Petrus senserat fateretur, quoniam si facultatem loquendi tribuere uoluisset, excusatio proditori prędestinata uidebatur: poteratq; dicere, permisisti nobis discipulis tuis, ut te omnibus panderemus, nec imputandum mihi est, si alio ad re aliquis animo uenit, quàm ego te tuus laudator ostendi. Sed quoniā quicquid prohibetur illicitum est, à nullo se uonit, quàm ego te tuus laudator ostendi. Sed quoniā quicquid prohibetur illicitum est, à nullo se uoluit digne celebrari dum à Iuda proderetur indigne. Iubet ergo discipulis ne cui dicāt, quod ipse est Christus. Tendit sententia interdictalis in Iudam, & præuisum iugulat proditorem, ipso uerbo præcepti maiestatem signans quæ erat designanda præcepto. Refert euangelista his uerbis: Tunc imperauit discipulis suis, ut nemini dicerent quod ipse esset Christus. Et Iudas proditor his qui cū ipso uenerant ait: Ipse est, tenete eum. In uerbum prohibitionis declinatio obsecundationis incurrit, & ne obtentu ad excusationē esse posset obliuio, infelix memoria in sacrilegum uoluenda suggessit, dum ipse proditur de sermone quo cauet, sic utriq; ratio nō æquanda subsistit. Nam & dominus ostendit sic se prodendum esse dum prodit. Sed ignosce, quod in alium tramitem expositiōis sensus dei uerbo copiosior excessit: licet te amplius contristent suppressa q̄ prodita: & magis de his rebus silere tibi, q̄ dici copiosius irascaris, quæ domini iudicia pro auro & preciosis lapidibus concupiscis, in quibus mel tibi fauumq; compensas, & desideriorum non cares etiā plenitudine & si saturaris. Ac proinde factum adhuc exemplum ab ipso domino repetamus: ut iuxta legem in ore duorum uel trium testium omne uerbum consistat: & quem prodi se diximus noluisse, etiam se uideri uoluisse doceamus: ut non ab alijs se modo honorari pateretur, uerumetiam ipse sibi inquantum fieri poterat debitam detraheret dignitatē. Lazari amici sui mortem non audit & nunciat: faciebat hoc de deitate, quid mirū? ut cum localiter perspiceretur in homine, ex diuinitate nusquam abesse crederetur. Festinat in Bethaniā, submussitantib. penè discipulis, pietas factura miraculū, defuncti sorores occurrerunt tetro habitu, ore lachrymoso, crine cōscisso, quas bono animo iubet esse si credant. Lazarum uiuere, si illæ nō sunt dubitaturæ, cōfirmat: uidet etiam multitudinem Marthæ & Mariæ, quæ ad solatium comes conuenerat. Infremuit, inquit euāgelista, spiritu, & turbatus est, & Mariæ, quæ ad solatium comes conuenerat. Infremuit, inquit euāgelista, spiritu, & turbatus est, & ait: Vbi eum posuistis? Quid est hoc? quæ confusionis causa? quæ formidinis? Quid aut erubescit aut metuit, cum & uirtus sit peractura miraculū, & deitas nō sit subiecta terroris? Quę sepulchri tam inconsulta requisitio? ut omnino credas de turbato confusoq; profectam. Ille deus noster qui discipulis cōstanter dixerat de absente: Lazarus mortuus est: qui sororibus eius cōfidenter promiserat de mortuo, resurrecturus est, sub noua nescio qua confusione sepulchrū quærit, quasi hoc solum qui omnia & nosset & præstare poterat ignoraret. Nō planè hoc est: nam alius intellectus occultur. In dictis promissisq; superioribus satis se diuinitas publicarat. Aderat turba Iudæorum, tantis semper non amica miraculis. In planum deus, si nō aliquid secundum hominem uideretur ignorare, processerat. Turbatus est, inquit, id est, fœtulentia carnis diuinitati nō prodendæ miscetur: & ad ignorantiam humanā deitas uelanda reuocatur. Sic turbatur & fons, cum excitatus casu aliquo limus, puritatem liquidi densat elementi, & duarum rerum una confusio discrimine proprietatum sequatur excluditur. Ait namq; ubi eum posuistis? Et hic turbatus Iudęis deitatē cęlat in homine, & splendori diuinitatis in tantæ operationis coruscatione ignorantiā mortalitatis obducit:

ut cum posſit in ſuſcitando Lazaro deus adorari, homo in ſepulchri eius ignoratione uileſcat. Sic C.
dum à cæcis uidetur, à uidentibus non uidetur: ſic dum de lapidibus ſuſcitat filios Abrahæ, filios perditionis in lapidē offenſionis impingit:& illud myſterio occultę operationis exequitur, ut eum infirmi ac debiles ad poſcendā opem ſalutis nullo monſtrante cognoſcant, & perſecutores uel inimici quem tenere debeant, niſi prodatur ignorent. Hic eſt ille liber intus & foris ſcriptus, hic ſecretus & publicus, hic apertus & opertus, hic paginis ſuperioribus uidendus, interioribus non uidendus, quia incomprehenſibilis. Intus ſiquidem ſcriptus eſt, cum propheta dicat: Generationem eius quis enarrabit? Foris ſcriptus eſt, cum euāgeliſta ait: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham: Intus ſcribitur, cum deus dicit: Eructauit cor meum uerbum bonum. Foris ſcribitur, cum Eſaias uaticinatur: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabis nomen eius Emanuel: Intus ſcribitur, cum per Ioannē dicitur: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Foris ſcribitur per Matthæum: Chriſti autem generatio ſic erat: Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph: Intus ſcribur: Inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Quid utiq; habens? uerbum domini, uerbum carnem factum ſub lege. Foris ſcribitur, cum apoſtoli interrogati, quis eſſe dominus diceretur, alij dicerēt Heliam, alij Hieremiam, alij autem unum ex prophetis, reſponderent: Intus ſcribitur, cum Petrus exclamat: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Vnde & ipſe dominus: Non reuelauit tibi Petre, inquit, iſtud caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Cuius caro & ſanguis? Nunquid nam Petri ipſius caro & ſanguis obſtabant quin filius dei diceretur? Nō inquam, ſed ipſius domini caro & ſanguis, in quibus dum homo cernitur quod erat dei filius, non credebatur eſſe quod erat. Impoſſibile enim hominibus uidebat deum credere cum hominem uiderent, & tantam illam maieſtatem, in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, quam ipſe non capit mundus, in corpuſculo deſpectæ etiā imaginis incluſam. Ait ergo: nō hæc caro mea tibi & ſanguis, me eſſe dei filium, prodiderūt. Nam iſta nō patiuntur me hoc credi. Deniq; prophe ta dixerat: Et homo eſt, quis cognoſcet eum? Euidenter ergo illi ſecundum hominem uel oculum iudicantes, me aut Heliam prophetam, aut aliquem unum ex prophetis loquūtur, quoniam homi nem me eſſe habitu carnis agnoſcunt, ſed tibi reuelauit pater meus qui in cœlis eſt. Quando reue lauit? Quo tēpore deus cum Petro locutus eſt. Reuelauit, inquit, pater meus qui in cœlis eſt: hoc eſt dicere, operibus credidiſti quæ loquumr filiū dei. Sed ut loquebamur, foris ſcriptus eſt liber iſte, cum dominus eſurijt. Intus ſcribitur, cum quinq; panibus multa hominū milia ſaturauit. Foris ſcri D
bitur, cum amici morte lachrymatur: Intus ſcribitur, cum ipſum quem flebat exuſcitat. Foris ſcribitur, cum affigitur cruci: Intus ſcribitur, cum paradiſum latroni promittit in cruce. Foris ſcribit, cum ſpiritum moriens ſecundum rationem humanæ carnis emittit: Intus ſcribitur, cū in paſſione ſol fugit, dies abſconditur, terra cōcutitur. Foris ſcribitur, cum ſepelitur: Intus ſcribitur, cum tertia die ſepulchri liminibus remotis erumpit in lucem. Foris ſcribitur, cum apoſtolis clauorū & lanceæ uulneribus oſtenſis, eſcam etiā poſtulat: Intus ſcribitur, cum inter eoſdem apoſtolos, clauſis oſtijs, qui intrare uiſus nō eſt apparet. Sed miro modo cum interior ſcriptura libri magis obſcura ſit, amplius hominum mentes turbat exterior: & uidentes illa quæ per hominem uideri non poſſunt, iſta quæ poſſunt per hominem uideri noua ratione nō cernunt. Nam Manichæi quod uideri nō poteſt credentes, id quod poteſt uideri nō credunt: cum beatus Ioannes inuiſibilē & uiſibilem deum & hominem, breui quaſi charactere ſignauerit, ſic enim ait: Quod fuit ab initio fratres, quod audiuim⁹: Ecce libri illius interiorē partem. Quod ſequitur: & uidimus oculis noſtris, & manus noſtræ palpauerunt de uerbo uitæ: Ecce libri pars exterior, quæ oculis ac manibus ſubiecta hominum, & uideri & tractari poteſt. Hanc partem libri Manichæus ignorat, uidens opera quæ fiunt & uidens ſacientem. Poteſt quidem dicere iſte, tu es Chriſtus filius dei uiui: ſed non poteſt dicere, dominus eſt ſabbati filius hominis: & mira peruerſitate quod uident negantes, quod non uident cōfitentur: inuiſibilem in uirtutibus recognoſcunt, uiſibilem in homine, quod facillimum eſſe debuit, non agnoſcunt. O cæcitas, ó ignorātia ueritatis, & omni ratione damnanda præſumptio: iſti ſunt qui deo ipſi ſe præferunt, ſic credendo in carne conſtituti, ſpiritualiter ſe uiuere profitentur, quod deum nō credunt potuiſſe. Minor enim ſine dubio ab iſtis deus eſt, ſi quod iſti poſſunt, ille nō potuit. Nam ſi iſti poſſunt in carne conſtituti alienam capere naturam: cur ille in carne poſitus ſuam ſeruare nō poſſit: uidelicet ut ſemper deus ſit, ne corruptelæ admixtus incipiat eſſe corruptus? Mira diſputatio, deum deſtruit cum honorat: Minoris autem uirtutis eſt obtinere in terrena ſubſtantia deitatem, q̄ deū ſpiritualiter in deitate durare. Quid ergo mirabor in deo, niſi quod cū homo eſſe dignatus ſit, in homine quod deus eſſet aperuit? Non quod ipſe deſtitit eſſe quod fuerat, ſed quod carnem ſecit eſſe quod deus eſt: quod in excuſationem materiæ uitioſæ manſit ipſe ſine excuſatione, quod dum pro nobis peccatum factus eſſet, peccator eſſe non potuit. Sed hic Manichæus. Arianus iterum ſuperiorem partem libri utraq; circumplexus manu, illam interiorem paginam ſic reſerare formidat, quaſi ſacrilegium facturus ſit, ſi deus in carne ueniēs nō amiſerit deitatem: Videnſq; dominum in nauicula dormiētem, non uidet uentis & fluctibus imperantem: cui deitatē ſe tribuere ſine ſimili-

tudine

A tudine paterna mentitur. Deus enim eſſe niſi patri, id eſt deo, ſimilis ſit nō poteſt: ſimilem autē eſſe nec illū qui foris ſcriptus eſt de interioribus aliquid perdidiſſe, illos quotidianus ſermo inſtruere debuiſſet, quos filios patribus ſuis ſimiles ita cupimus approbare, ut dicamus de ore eius exijt. Ergo ſi omnis filius quālibet ſecundū carnalē generationē aliter generetur: tamē ſi forte patri per omnia ſimilis ſit, dicetur ab ore eius profectus: quis non uidet deum uerbū de corde patris eructatū, nec aliunde in ſpiritu q̄ ore prolatum, etiā iuxta cōmunem omnium ſenſum patri ſimilem iudicari? Quod ubi fideliter ſenſerimus, te, & ea quæ foris ſcripta ſunt, & ea quæ intus diuinitus annotantur, credere, unum librum dicere poterimus: in quo legem totam ſcriptam uidentes, non philoſophorum argumēta ſectemur, ut ueritatē opinatione colligamus: ſed formam uitæ ante oculos conſtituamus, & eam ipſam tractabilem miremur, in qua quicquid obſcurum eſſe poterit effunderur. Quam Manichæi nō uidentes in carne, Ariani non intelligentes in ſpiritu, unius libri paginarum confœderatam diſſecuere iuncturam, & mediatorē duorum conſertis manibus hæretico furore ruperunt. Sed quid mirum, ſi hos nimiū ſibi in ſingulis paginis ſapientes ac de mundiali philoſophia uenientes, tanta operti aperticq; libri concatenationis ſubtilitas præteriuit: cum eum nec ludæi qui ipſius erant, cum in ſua ueniſſet, agnouerint? Qui dum de cœlo ſignum poſtulant, quaſi cœleſtia non eſſent quæ in ſalute uel debiliū uel mortuorum cœleſti uirtute faciebat, obcæcati infidelitate ſua, uidendo etiam nō uidere meruerunt. Iratusq; dñs, cur in ipſo deitatis cōtemneretur operatio, illud de diuitijs ſapientiæ ſuæ procurauit, ut & forma ſeruí deſpicabilis haberetur: & quibus non per uirtutem ſuam diuinitas radiaſſet, his omnimodis poſitus cōtemptui, irreuerenda in ipſo iuxta ſeculum uideretur humanitas. & cum dominum ſuum in ſpiritu Iſrael nō receperit, cur uel fratrem ſuum in carne Iuda reciperet & cognoſceret? Neq; enim æquum erat, ut qui maiora ſubruerent, & qui ſacrilegium ut uolebant exiſtimari cōmitterent ignorantes, nō homicidium facerent ſcientes. Deniq; & Ionæ ſignum promittit infidis. & miſer quidem populus, in uno eodemq; homine, ſeruū dei contemptor ſui occidit: ut quem iuxta legem ſuam agnouiſſet ut deum, hunc extra legem ſuam gentiliter damnaret ut reum. Hæc itaq; ignobilia paſſionis, uelut uelata ſicut loquebamur operatione promeruit, cū deitatis naturam mortalitatis ueſte circundat: dum apud erubeſcentes agnitionem eius ipſe confunditur: dum quod homo de deo ſit non credit: dum ipſum deniq; in ſe hominem in deſpicabilem cæteris formam, ut patiatur inclinat: dum apud diſcipulos dei uerbum eſt, &
B apud principes homo uerbum non habens inuenitur. Vnde ſi dominus cœli & terræ, cuius nomē ſuper omne nomen eſt, formam ſeruí accipiens, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, in hominem ſe deſpectum uelata ſtudioſe diuinitate proiecit: neq; uideri in ſe uoluit, quod non poterat non agnoſci: quid homines obſeruare ſub ſpecie ſecretæ circunciſionis expediet, quos præter naturā exemplo humiliauit & præcepto? Conſultius utiq; facient, ſi etiam cum omnia fecerint dicant: Serui inutiles facti ſumus, quod imperatū eſt fecimus: q̄ fiducia præſumptionis elati, ut unus à dextris, & à ſiniſtris alius in regno eius ſedeant poſtulauerint: ne illis ipſe dominus reſpondeat qui illos amare amplius credebatur, neſcitis quid petatis. Quibus & ſtatim formido paſſionis ab eo opponitur, quæ iuxta carnem humiliat elatos: quam ubi intrepide popoſcerunt, recte quidem dicit illis: ſedere ad dexteram aut ad ſiniſtram, non eſt meum dare uobis. Nunquid nam hic ſe potentiæ indignum eſſe profeſſus eſt, aut omne ſibi non licere teſtatur, qui ait: Pater neminem iudicat, ſed omne iudicium dedit filio? Non eſt, air, meū dare uobis: id eſt, ſic petentibus ſuperbe, inſolenter, elate de carnis tumore non ſpiritus lenitate. Nam ego qui reſiſto nunc uobis, humilibus dare gratiam conſueui. Ita dñs dum humilitatem & uerbo & actu uere audientes docet, cur in ſecreta parte corporis præfigurationem ueræ circuncisionis habere uoluerit oſtendit. Dixi de occulto circuncisionis, quæ putaui eſſe dicenda: ſupereſt ut de ipſa circuncisione tractemus, quæ figura ſit, cur non oculo circuncidamur & manu, dicente domino: Nam ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum: & ſi manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam. Quæ tanta ibi præfiguratio eſt, ut per unam partem corporis totus omnino homo circunciſſus eſſe credatur: & cum hoc nos poſt Chriſtum, ut Iudæi faciunt, non faciamus in carne, facere tamē per eundem iudicemur in corde? Veniamus ad regenerationis noſtræ ſacramenta cœleſtia, ut circunciſionē ſpiritualem in ſpirituali natiuitate quæramus: & in ipſis fidei noſtræ cunabulis, quo tempore circūciſio celebratur, primos uagitus ſacratæ repetamus infantiæ: & abrenuntiationem illam qua præputijs denudamur, ante oculos collocemus: quoniam ſicut qui carnaliter naſcebantur in mundo, carnaliter circuncidebantur in lege: ita qui nunc ad cœlorum regna generātur ex uerbo, per uerbum circunciduntur à mundo. Sic namq; dicimus abrenunciare nos mundo & pompis eius, quoniam quicquid eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum eſt, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à patre. Illa ergo promiſſio & circunciſio eſt, quam non patimur ut ſerui, ſed exhibemus ut liberi: nec poſtq; nati fuerimus celebramus, ſed ut renaſcimur offerimus: omniq; in procinctu baptiſmatis indumento nudati ſola ſanctorum oculis cōfeſſione ueſtimur: nec ad ſpeciem naturam noſtram arſura filorum ueſte uelamus, quia in euāgelio arbor foliis exuberans, cum in ea fructus non eſſet repertus exaruit: ſed

cuncta carnis repudiata natura, sexus immemores, nil ueremur: nec cum primo illo terreno homi C
ne, Adam ubi es? deum fugientes audimus: sed cum illo secũdo cœlesti, ego hodie genui te, deum
sequentes audimus. Præputia itaq; quæ Adam transgressor acquirit, per subiectionẽ cœlestis obe-
dientiæ respuentes, naturã circuncidimus uitiorũ: & per unam corporalis mẽbri formã omnes ex-
ercentes in præputium sensus, persequimur ac truncamus. Non enim naturã, sed naturæ superflua
resecamus, scientes quoniã quicquid amplius est, à malo est. Sic domini dignationem consequi-
mur, ut nos qui secundum carnem præputiũ dicimur, id est, uelut ignorantia quadam naturaliter
obtecti, tamen reuelata facie gloriam dñi speculemur: cum illi qui secundum carnẽ circuncisio di-
cuntur, tamen ne in legem introspiciãt, obtentis præ facie occærẽtur aulæis. Euacuata est itaq; cir-
cuncisionis figura corporeæ, & in uim nominis eius tota transcendit, quando etiam sic præputiũ
circuncisio reputatur. Quod tunc euenit, si aut post uerbum domini, naturæ huius corruptæ acqui
escimus blandimentis, & denuo incentiua sequimur uitiorũ: aut etiam nõ circuncisi in carne, eam
ipsam naturam cum suis persequentes, uerbum domini dum non custodimus obterimus. Porrò
hæc an ita se habeant, & fidei patrem, & circuncisionis interrogemus autorẽ: quoniam ab ipso u-
traq; hæc, & quæ ad mentem, & quæ ad corpus pertinent, processerunt: ipse nobis respondebit ex
gestis: utrum ne illum deo ludaica circuncisio, an uero nostra hæc quam dicimus cõmendarit. Ac
primũ audit à dño: Exi de terra tua & de cognatione tua. Sub hoc uerbo iuxta carnem in præputio
constitutus, à parentibus se circuncidit, & patriam naturamq; omnem qua per affectum tenebat
abrumpens, uerbum domini sequitur peregrinus. Hinc deinde ex coniuge sterili & annosa: id est,
& contra uitium naturæ, & contra conditionẽ deficientis ætatis, posteritatis promittitur multitu-
do: non considerat corpus suum emortuũ, cum iam ferè centum esset annorum, & emortuam uul-
uam Saræ coniugis suæ cui desierant fieri muliebria, etiam si ante sterilis non fuisset: sed in promis-
sionem spem supponens, iustificationem credendo promeretur. Prius ergo quàm in carne circun
cidatur, eligitur. Prius enim scriptum est: Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iusticiam.
Iubet igitur deus: Circuncidatur omne masculinũ uestrũ & circuncidemini carne præputij uestri.
Addidit & significantiam huius rei, ne esset obscura. Ait enim: Et erit in signũ testamenti inter me
& uos. Signum ad oculos pertinet uidelicet, ut eorũ esset agnitio qui non putarent eum mundia-
lem naturã per uerbum domini respuisse: ac si qui essent illi qui Abrahę fidem & uirtutẽ operatio-
nis ignorarent, per lignum uelut per imaginem aliqua cõparatione depictam quid uerum esset a- D
gnoscerẽt. Deinde & prophęta infideli populo, qui deum ex eo quod uideri non potest nollet cre
dere, signũ uisibile promittit dicendo: Dabit uobis deus uester ipse signum: Ecce uirgo in utero cõ
cipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Et ipsi Iudæi cum dominũ tantum in car
ne conspicerent, & fidem eius uirtutibus denegarent, signum postulant de cœlo, nempe ut crede-
rent si uiderent. Deus ergo pro tẽpore cum Abrahæ posteritas paribus si posset uestigijs ingredi
in fidem electionis suæ, notam in signo hoc uoluit esse iusticiã: ut qui mundialem naturã animæ re
spuisset, ei circũcisio carnalis appareret in corpore, ac uelut per hoc quod uidetur posset intelligi.
Sic multa quæ à prophetis populo denunciabantur, ab ipsis prius à quibus præconabãtur effecta
sunt. Nudos in captiuitatẽ filios Israel esse ducendos, per prophetã iratus dominus minabatur: cer
te dictum iam ad partium omnium intelligentiã poterat intrare. Vadit tamen nudus ipse prophe-
ta per populos, & in se quod alijs uaticinabatur ostendit. Videt uulgus, non audit, & in Esaiæ cor-
pore quæ sibi erant uentura cognoscit. Et signum de uate, & in libero adhuc populo amaritudinẽ
sentit propheta captiui. Sic Abraham designat in carne quod exercebat in mente, & per nomen
membri uelut uirtutem circuncisionis intelligit, non per hoc signum exprimens carnis, sed signũ
fidei. Deniq; post illam carnis circũcisionẽ suæ, si erat plenitudo iusticiæ, quare maiora adhuc deus
in Abraham fidei experimenta quærebat? Cur in patrio postmodum tentatur affectu, si iam in illa
circuncisione benedictionis summã tenebat? Sed quoniã non illa uirtus, sed signũ iubebatur esse
uirtutis, quęritur à singulari uiro: utrum ne qui iam & patriæ & cognationi renunciasset, & circũci
dise passus esset, non parceret & filio? Quem ubi ad uictimam nõ tristis exhibuit, pro digna pigno
ris impietate sit carnali pietate sublimior. Lucratur orbitatem dum parricidium meditatur: & cum
unico non parcit in terris, stellas pro filijs annumerare iubetur in cœlis: carnalisq; despector natu-
ræ, in natura syderum collocatur: & humani contemptor seminis, pater uocatur astrorum. Sic fide
lis non filio, sed præcepto, dum mandatum domini religionem ducit esse non crimen, dum offerre
filium deo sacrificium iudicat esse nõ parricidium, penè meruit præuidere, quod deus ad tentatio
nem probandæ mentis parricidium uoluit offerri, sed noluit impleri. Ab hac ueritate, forma Iudai
cæ circuncisionis admissa est: hęc nominis erat figura, non membri. Sic naturam nostram deus uo-
luit denudari, ut non in nobis aut cupiditas arderet, aut ambitio sudaret, aut affectus carneus præ
mineret, sed ab omnibus præputijs nos dei amor & presentium contẽptus exueret. Dixit quidam
Satyricus gentium poeta: Probitas laudatur & alget. Testimonium hoc uerum est: nullus eam sti-
pat populus, nulla multitudo ambit, homo nullus amplectitur: & in mundo isto uelut in nouercali
domo

A domo horret, etiã necessarijs deo per ta quamdiu non uestem suæ habuerit dignitatis. Age si uide
tur, totum tramitẽ ueritatis per patriarcharũ gesta uelut per uiua uestigia decurramus, ut circun-
cisionem quæ sanctificat demonstremus. Transeo Isaac peregrinantem, quod ipsum in circũcisio-
nis forma cõsistit, Rebeccamq; propter Philistinorum insidias sororem de uxore dicẽtem. Quod
æque q̃ magni sacramẽti sit, tibi existimandũ relinquo. Taceo Iacob per duas annorũ hebdoma-
das, matres duodecim tribuum seruitute mercantẽ. Omitto eius filios, quos per patriã benedictio
nem & sanctitatem, naturalis quædam necessitas continebat. Ad Iob ueniam, in aliam generatio-
nis lineam de Isaac germine iam prolapsum, nec inter duodecim Iacob filios hæreditatũ, per Esau
genitum primitiuæ benedictionis extorrẽ, primogeniti dignitatibus expoliatũ, inter Edom prin-
cipes qui deo placeret inuentũ. Hic tamen an circuncisionem naturalem æquanimiter possit ferre
tentatur. Fit pauper ex diuite, sed hoc etiam seculi homines contẽnere nouerunt. Tot orbitatibus
uulneratur, quot successionibus gloriabatur. Exclamat forti uoce, nudus censu, nudus & filijs: nu-
dum se exisse de utero matris suæ, nudum etiam iturum sub terras: dominum dedisse, dominũ ab-
stulisse. O uirũ naturam seculi respuentem, non se lachrymis, non se gemitibus, non se etiam tene-
bris tradidisse, sed potius detrimenta pignorum, susceptisse adiumenta meritorũ: dolorum uictor,
etiam censu egenus, affectu fit fortior cũ infirmatur, & in ualle lachrymarũ turrim occupat gloria-
rum. Vbi es in sola carne circuncisa Iudæa? Confer cũ hoc uiro pedem, & cõtende gloria, attolle
te maiorum superba uirtutibus: latusq; tuum benedictis nobiliũ patriarcharũ circumcinge nomi-
nibus: ut in te iustificationũ uetus illa uirtus & auorum splendor appareat. Iob aduersum te proce-
dit in medium, sanguinis autores non erubescens, nec per Esau incõcessam benedictionis sortem
transfusione mentitus. Nam illa nec prodesse nouimus, nec obesse, dicente dño: Anima patris &
anima filij mea est. Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Ac proinde ei spes est, quod in his uincat
te omnibus, & procedit plus sibi de uirtute uendicans propria, quo minus ex gloria promittit alie
na. Denique expoliatus Iob bonis omnibus, nil requirit: tu Ægyptum in cremo post manna deli-
cioſa suspiras. Illum ab spe in deo posita, tot malorũ tentamenta non auocant: te ad eam spem bo
norum omniũ blandimenta non prouocant. Ille manum domini sentiens benedicit in uulnere: tu
uirtutibus de Pharaonis iugo exuta nõ subiaces. Hinc illi & pro circuncisis ueniã postulare cõce-
ditur: tibi uelut incircũcisę Amorræus pater & mater ingeritur esse Cethea: ut manifeste liqueat, &
B illum per uirtutes operũ nõ obseruantiã circuncisionis benedictionẽ sibi restaurasse quam proa-
uus amisit: & te per iactantiã circuncisionis uirtutes negligentẽ, eam benedictionẽ quam Iacob so
la subtilitate acquisierat perdidisse. Quid enim sibi ludæorum arrogantia non usurpet? Iob iste qui
deo placuit quodãmodo gentis est meę, & circuncisus est: Forte quoniã de Esau circũcisio hucusq;
generatur: licet in hoc non circumcisio fuerit prędicata, sed uirtus: nec an sine præputio uixerit sit
quærendum, sed quod nihil labijs suis peccauerit sit tenendum. Ad alienigenas ad quos prouoca-
uit ueniamus, quoniam nullam nobis arborem exemplorũ ager diuinorum omni ligno feracium
plantariorum, nec in eo germina de uimine, sed de fruge censentur. Ostendamus in Israel gloriam
peregrinã: & benedictionis germen in ligno fluxisse non suo, dicimus Ruth, quo magis confun-
dantur in fœmina. Promittitur per prophetas de radice Iesse uirga pro nostra salute proditura: in
quam flos conscenderet, qui uel solus utiq; pleni agri odore fragraret præ consortibus suis: quem
in odorem unguentorũ super omnia aromata lætitiæ oleo pater unxisset. Hic tamen Iesse auiã non
Israeliticam habuit, sed Moabitam: cui tantum peregrinæ conceditur, quantũ nulla de patriarcha-
rum germine promeretur, ut suo utero destinatæ benedictionis semen accipiat, & Israeli nõ Israeli
ta parturiat dignitatẽ: cornuq; populi sui, in alterius populi benedictionibus aliena sustollat. Vnde
istud oro promeruit? Credo, quia dicit socrui suæ: Populus tuus, populus meus est: & deus tuus, de
us meus est. O uirtutem uiris etiã præferendam. Abrahæ fidem incircũcisæ gentis mulier imitatur,
quam uirilis circuncisio dereliquit, & per aliena uestigia meritum iustificationis ingreditur, à qui-
bus maiorum cæca hereditas deuiauit. Deos suos Moabita contemnit, cum tu Israel desideres alie
nos. Illa in unum deum suorũ iam oblita cõiurat, & tu post multitudinẽ fornicaris idolorum. hinc
eligitur à dño. hinc fit Israelita mente non genere, fide non sanguine, uirtute non tribu: hinc usq; a-
deo benedicitur, ut prophetarum tuorũ mater uocetur & regum. Lucet prorsus die clarius, regnũ
cœlorum uim pati, & à uim faciẽtibus inuadi, diripi, possideri: nec iustificationẽ gentis esse, sed ui-
tæ: quando non circuncisi per frugem probitatis, aulam sanctificationis introeunt: & circuncisi in
eadem aula geniti, per pudenda gestorũ sceptrum sanctificationis amittunt. Sed rursum ad bene-
dictum uelut duodecim tribuum sanguinem redeamus: ut in eo iam tunc præcedens ecclesiastici
mysterij ueritatis umbra probetur. Longum est singulorũ formas enumerare sanctorũ, eorũq; ge-
stis tuis filia dilectissima enarrare uirtutibus: quid sit, quod Ioseph de domo Ægyptij regis ueste
proiecta nudus aufugerit: quid sit, quod hic populus mare transierit, & Pharaonis nõ trãsiit exer-
citus, & species labentis naturæ sub hominum pede mutatur. Quid est, quod ipsum mare euaden-
tibus Ægyptum Iacob filijs occurrat? Tibi hæc cuncta examinanda, & iuxta tuam uitam, & iuxta

ecclesiæ mysteria derelinquo: ut in his ueritate circuncisionis arcana, quam in Abraham aspicis, C
uacuatam formam signi Iudaici non mireris. Igitur quoniam strictim uniuersa dicenda sunt, ne in
longum sermo procedat, seges mihi omnis Israelitæ gentis est inuadenda, & in ea ipsius circunci-
sionis uctilandus effectus. Iesus Naue populos hæreditaturus in terris, prius illa omnia uelut diui-
næ plæbis circuncidere iubetur examina: quasi uero non tota eremus per uarias peccaminum pla-
gas circunciſæ gentis ossibus albicaret. Quid ergo iubebat hoc fieri, quod peccati meritum nõ sa-
nabat? Dicit dñs, fac tibi cultellos petrinos nimis acutos. Quid est, quod tantopere cauet, ne ha-
beantur obtusi? Nimis ait acutos, ut uidelicet non qui particulam aliquam corpusculi sui sensu do
loris abscindant, sed multa lima atq; usu cotis assiduo tenui acie, mortiferos sensus mẽtis subtiliter
discriminẽt. Circuncidit ergo ni fallor in illis Ægypti desiderium, murmurationẽ, contumaciam,
idolorum fornicationem, consuetudinem peccandi, pro quibus iram dñi eorum sensere maiores.
Et illis etiam sine dubio circuncidit metum positorum ante faciem præliorũ. Nam iam ante quàm
terras promissas sibi Iesu illas speculante uidissent, gigantes ibi esse fortissimos conquerebantur,
cum quibus manus conserere formidarent. Circuncidit & oculos, ne alienigenarum coniugia cõ-
tra licitum concupiscant, aliudq; in illis regionibus uelint possidere quàm terras. Non enim si non
circuncidantur, sed si hæc negligant, per iram domini moriuntur: quoniam illud signum est bene-
dicti, non meritũ benedicendi. Sed pleni sunt omnes libri, plena exemplorum uetustas, quod non
præsectione nescio cuius membri, sed naturæ nostræ circunciſione dominus delectatur: in qua se
cum etiam ille maior omnium prophetarum Ioannes circuncidit, non uestitur mollibus, nõ exqui
sitis ad gulam dapibus saginatur: sed in hoc mundo penè sine mundo est, cunctam desideriorũ de-
serens curam mundialem: seroſa durum uirum horridant tegmina non decorant: humifero esu,
melleo tenuiter sudore saturatur: quæ alia circuncisio præstantior debebit inquiri? Denicq; hic nõ
agnum illum quem in umbra ueritatis soliti erant Iudæi habere pro pascha, per quem mundi pec-
cata non poterant aboleri: sed illum uerum agnum, cuius omnis esset mortalitas cruore saluanda,
relictis nonaginta & nouem ouibus unam gestari pastoris ueri humeris primus agnouit, dicendo:
Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Illud etiam in eo mirandum est, quod eremum ele-
gerit: domini prædicaturus aduentum, non in templis, non loquitur in plateis, multitudinẽ mul-
titudini profuturus horresci: & cur uox est clamantis, si declinatur auditor? Opus est utiq; multi- D
tudo doctori. Et quę in eremo multitudo? Sine dubio nulla. Et quid faciet propheta, qui uox est &
uox clamantis? Elegit ni fallor locum, non ubi eum nullus audiat, sed ad quem populos de naturę
corruptæ conuersatione reducat, ut in propheta nouam uitam uidentes, diuinam mirari discant,
secq; omnibus uitijs circuncisos in eremo esse patiantur. Locus ergo ipse forma doctrinę est, & ipsa
prædicatio solitudo est uirtutum. Operatur habitatio dum urbium frequẽtiam sollicitus relinquit
auditor, & eremum à contagione mundi uelut à theatro hoc uoluptatum auulsus ingreditur. Pro-
hibet denicq; ne Abraham patre glorientur: uidelicet quod eius uestigia non sequantur. Certe si ad
circunciſionẽ illam Iudaicam ueniamus, circuncidamur ut Abraham fuit circunciſus. Si ad sangui
nem, cur filij Abrahæ non dicantur esse qui filij sunt? Sed & fidei pater non potest esse nisi creden
tium: & filij non de signo circuncisionis, sed de operis similitudine recognoscũtur. His ergo cum
inhibebatur, ne se Abraham parente iactitarent: illud ostendebatur, non quia signum fidei illius,
sed quia signum patrium non haberent. Tunc aũt rite filij Abrahæ sunt dicendi, si ad formam pa-
rentis non facie, sed uita respondeant. Si ad uerbum domini, nec patria diligatur, & filius possit
occidi: cum ipse etiam totus homo illi qui pro nobis mortuus est, pari debeat charitate commo-
ri. Sic Simeon senex: Nunc dimittis, ait, domine seruum tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei
salutare tuum. Forma est utiq; quod qui Christum uidet, iam sit seculo moriturus. Et hęc est circun
ciſio, non adhuc sub tabernaculo significationis adumbrata, sed præfiguratione ueritatis, occulta
ta, etiam in lucem facis imagine expoliata procedens: quam Abraham priorũ mysteriorum penè
omnium initiator ostenderat, cum post uerbum domini locũ sibi à filijs Heth, non ubi uiueret, sed
ubi morereturacquirit. Magi quoq; adorato domino, ne cui genti ut docuimus, præputium cor-
porale fraudi esset ad gloriam, suis se affectibus circũcidere, cum thesauris suis, id est, secretis men
tium patefactis, animorum motus mactauere pro munere: eosq; morbos per quos aliquid aut cu
pimus, aut metuimus, aut dolemus, uelut ante pietatis aram & misericordiæ altare foderunt: ut
uel in auro auaritia, uel in thure idololatria, uel in myrrha fieret domino subiecta mortalitas, à
quo eius utique erat captiua ducenda captiuitas: & in hanc petram & sacra pecuniæ cupiditas, &
profana errorum superstitio, & amara mortalitatis conditio, uelut illisæ morerentur: iam pri-
dem Babyloni psalmista præcinente: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Sub
his ergo magorum & nominibus & oblationibus, omnimode ille diuinorum operum interpel-
lator exuitur: Quoniam deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quis enim iam aut au-
rum sibi audeat possidere, si domini est? aut idolis thura concremare, si Christi sit? aut mortuum
nisi mortuus sepelire, si myrrha iam uiui est? Denicq; & à diabolo uelut per hanc trium aleã tesseră-

rum domi-

A rum dominus ipse tentatur. Nam & continentia in fame, & religio in adorando, & uita in præcipi-
tio periclitatur. Sed facile cuncta superauit, qui à patre & rex bonorum omnium thesaurorũ, & sa-
cerdos repositorũ ante secula mysteriorũ, & resurrectio destinatus fuit mortuorum. Magi tamen
ex illo ueteris uitæ reliquere uestigia: nouumq; iter ingressi, uacui sarcinis, non uacui benedictio-
ne cantauerũt: Reuertere anima mea in requiẽ tuam, quia dominus benefecit tibi. Nec non ille ad
quem dominus ingressus est, omni dicitur præputio circumcisus uitiorũ: nam & dimidium ex sub
stantia sua dat egenis: & si cui quid fraudauit, reddit in quadruplum. Ille utiq; qui dominũ non po-
terat uidere dum diues esset, nisi postq; de terra, in qua cor ipsius uidebaẽ esse cum thesauro, sycо-
morũ qua dominus esset transiturus ascẽdit. Tunc uelut de cognata necessitate à crucifigẽdo con
spectus in arbore cognoscitur, & filius dicitẽ Abrahæ. Cur dicitur? Si erat, testimonio non egebat.
Sed quoniam non omnes erant filij Abrahæ, qui esse credebantur: hic de opere agnoscitur filius,
non de gente: & uirtute, non de sanguine. Hæ circũcisionis sunt notæ de circũcisionis effectu. Iam
ne uides filia, iam ne consideras totam circumcisionẽ per operum formam, uelut per quædã mem-
brorũ liniamenta deductam, & per actuum diuersitatẽ quasi colorũ uarietate depictam: in unum
tamen iustificationis apicem uirtutũ gradibus impletam? Cernis alium patriã relinquentẽ, nec de
parricidio dubitantẽ: alium tanti census naufragium non curantem, nec in orbitatibus lachryman
rem, imò & in putredine corporis sui de peccato potius coniugis q̃ suo uulnere suspirantẽ. Illam
populos suos deosq; deserentẽ, nec in alienam gentem inopem uirilis auxilij uenire metuentem.
Hunc repromissionis ingressurũ terras, cultellosq; animorũ non in ense ponentẽ, sed de caute fa-
cientem, ut ex se habeat petrinus quod ferreus acquirit aliunde. Alium in solitudine uiam domini
præparantẽ, & rectas semitas in eremo facientem. Alĩ porrò dimitti de seculo deprecantẽ, & pa-
cem domini malle q̃ mundi. Hos uero suis affectibus spoliatos, in auro, thure & myrrha, conuer-
sationum itinere mutato, qui per Herodem uenerant, per angelum redeuntes. Iſtum etiam nunc
aceruos fraudium cum fœnore remouentem, & Abrahæ filiũ non naturæ beneficio, sed gestorum
suffragio nuncupatum: ut euidenter appareret omnem mundi naturã per singulorũ operationes
fuisse dimissam. Sed quoniam tanq; circa nuptialis conuiuij finem, penè uinum quod per patriar-
chas ministrabatur expendimus, & nouum cœpimus aquarum cõuersione libare: de nouis quoq;
utribus aliqua proferamus, ut quale sit quod receperunt, de eo quod ipsi redolent æstimemus. Fer
B uet quidem uniformiter per omnium apostolorum mentes plenis musto pectoribus, & mẽsuram
corpoream inundatio spiritalis excedens, ebrietatem non cælat gloriosam. Nobis tamẽ ab illo est
incipiendum à quo hauriendi sitis est inchoata: ut ex desiderij magnitudine, sacræ infusionis pleni
tudinẽ doceamus, ex uno sitim parilem sociorum, non auara diuinæ sobrietatis propinatione pro
pinatã. Ecce inclytam sodalitatẽ. Agustũ caput Petrus extulit, noui signifer testamenti & in crea-
tione eius primitiuus: alius quod sine dubitatiõe loquor Abrahã, nescio an maior: certe quod sen-
tio non secundus. Illi generatio larga promittitur, huic generatio pascenda cõmittitur. Ab illo iu-
stificanda procedũt: in hoc iustificata fundantur: ita quod ille sperat, hic accipit. Illi dicitur: Faciam
te in gentẽ magnam: huic dicitur: Faciam te in piscatorẽ hominũ. Illi dicitur: In semine tuo benedi-
centur omnes gentes: huic dicitur, Iudicabis duodecim tribus Israel. Illi dicitur: Vt stellæ erit semẽ
tuum: huic dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorũ. Ac per hoc, ille fœcunditate seminis benedicti
impleẽ: hic ante semen ipsum euangelizaturus ascisciturAbrahæ pro filijs claritas monstraẽ astro
rum, sed Petro traduntur regna cœlorũ: uidelicet ut in ea sine Petro, nec filij Abrahæ possint intra
re. Hic ergo non quo circũcisus sit iuxta gentẽ suam apud dominũ gloriaẽ, sed dicit: Ecce nos reli-
quimus omnia, & secuti sumus te, quid erit nobis? Quæ sunt ista omnia apud eum, qui præter in-
strumentũ artis piscatoriæ nihil habebat? Omnia, inquit, utiq; quæ ad cõcupiscentias mundus in-
gerit, quæ præputia possunt dici, si congregantur ad lenocinia peccati: quæ uehemẽtius præciden
da succrescunt, si cum prouentu mentitæ felicitatis adulantur: interiorẽq; illam mentis nostrę natu
ram circumuestire nituntur: ut maioribus tenebris ipsum etiam quod nobis pro lumine datũ est,
tenebrescat. Omnia, inquit Apostolus, reliquimus, et secuti sumus te. In fidem ueteris exempli ne-
potum uirtus tam sera quàm mira, per discipulum primogenitũ nouæ iustificationis aspirat: & ob
solescentibus iam penè imaginibus ueritatis, Abrahã reformaẽ in Petro: omnia se reliquisse testa-
tur: non in alto fluctuat, artis cura non geritur, nec socrus ægra siue domino uisitaẽ. Omnis singu-
laris uiri affectus in Christo est: hunc sequiẽ substantiæ contemptor, studij negligens, affinitatis ob
litus: & id quod Abrahæ ut faceret imperatum est, hic iam fecisse non cælat: uidelicet ut simili cir-
cũsione sicut uirtutis hæres est, fiat hæres & gloriæ. Omnia, inquit, reliquimus & secuti sumus te,
quid erit nobis? Hoc est dicere, toris uitæ prioris uitijs desecatis, in forma utris in pruina iacentis,
dum te sequor exarui: nihilq; in hoc mundo præter te, quo impleri cuperẽ elegi: cuius non frustra
huiusmodi siccitas sancti spiritus ubertate pensatur: per quã ebrietatẽ nouę gratię in se Apostolus
ipse, dum linguis infidelium infamatur, agnouit. Sed & ceteri apostoli eiusdẽ musti spumauere feruo
re, & unius botryõis superfluẽti maduere uindemia: qui tamẽ in odorẽ eius nectaris ad beati Petri

similitudinem cucurrerunt. Aspice illos geminũ sydus in terris, nec incassum tonitrui filios nuncu C
patos, cymbam, linum, patremq; deserentes, nec uictus sollicitudine dubitãtes, nec officij usibus
inhærentes, nec potestatem paternã reuerẽtes, sumptu, negociatione, affectione castratos. Quid
aliud utiq; q̃ natura seculi circuncisos uestę, fluctu arida, manu sicca ære, corde pietate non molli:
nudo etiam de nauali parata uestigio. Credo ad eam formam, iam tunc & Moysi, ut pedum solue-
ret uincula præceptũ est: Quàm speciosi pedes euangelizantiũ pacem. Et ideo non sunt uelanda
quæ pulchra sunt in conspectu domini, nec mortuis uestienda quæ uita diligit. Hunc rursus respi-
ce de teloneo publicanum, quæstum damnantẽ, consuetudinem respuentẽ, & nomen actus fidei
nomine cõmutantem, ut ab omnib. omnino non pars corporis, sed natura prorsus iniquæ consue
tudinis circuncisa monstretur. Totũ dicerem nouæ uocationis examen, nisi in similibus conueni-
rent, & eandem uirtutẽ haberet diuersitas personarum, naturamq; mundialẽ multitudo licet homi
num, uno tamen contemptu rerum uelut falce succideret. Et quoniam satis abundeq; exempla &
ueterum protulimus & nouorum: mentisq; cursum ne uelut cæca nocte ad ignorãtiæ scopulos de
ueniret, sanctorũ imaginib. quasi per sermonẽ cœli notandis syderibus instruximus: nunc ex ob-
scuro noctis egressi nõ solum diem & solem, sed ipsius solis & luminis lumẽ, sub quo errari nõ po
test contemplemur. Illorũ em̃ quærit ipsa multitudo iudiciũ, & in copia formarũ, necesse est ut eue-
niat subinde similitudo flammarũ: ut sæpe nautis confuse attonitis per pauorem, & lucifer uespe-
rum, & uesper luciferum mentiatur: solis sine societate parili sola est claritudo miranda: cum dubia
etiam sub nubilo à similitudine sit uendicata si paruit. Ac per hoc num etiam dominus, quoniam
carnẽ sumpsit, & homo esse dignatus est, aliquid tale fecerit requiramus: ut uelut solẽ sub nubilo,
ita sub specie corporali etiam id quod radiauerit admiremur: aliumq; potius opponamus q̃ ipsum
aliunde sumpsisse credamus. Quem aũt alium pro fide diuina humanaq; in hoc seculi pelago nun
quam sine metu naufragij nauigantes ad dirigendum ueritatis cursum sequemur, q̃ illum qui dis-
clusa penitus parilitate sui, solus etiã cum pro nobis in nostra carne obscuratur immensus est? Qui
nec in homine potest cælari, dum mortalitatis naturã substantia diuinitatis exuperat, qui non ele-
mentum, sed uirtus elementorũ est: in quo tenemus initiũ & cõsummationẽ & medietatẽ omniũ:
per quem solum solis & anni cursus sunt, & stellarum dispositiones, mensium quoq; mutationes:
quoniam in ipso uetera transierunt, & facta sunt omnia noua. Et cum magorũ iter eius stella duxe
rit, quid mirum erit, si nos quoq; gestorum eius claritas, uelut ipso thesauro immensi fulgoris in- D
struxerit? Atq; utinam ad certam dationem tanti splẽdoris & luminis, nostrorum oculorũ auer-
tatur infirmitas. ut ille se subtraheret & negaret, inquis? non, sed palàm omnib. cœlestis splendor
appareret: modo ad eum sequax mens amica uoluntate conuertatur, in solo inueniet plenitudinẽ
quam guttatim per singulos colligebat. Octauo die circuncidit, à matre utiq; quasi homo qui pro
missus fuerat ipsi Abrahæ, cum de circuncisione doceretur, dicente domino: Et erit testamentum
meum in carne uestra in testamento æterno. Dei testamentum in nostra carne esse, domino in no-
stra carne dignante quis dubitat? Illudq; testamentũ æternũ uideri quod citharis & psalterijs psal-
leretur. Cuius rei quoniam prolixa est disputatio, & necessaria uidetur esse trãscursio, ne per ramo
rum copiam robur ipsum propositæ materiæ derelinquens, incastigata erret effusio: præsertim cũ
mihi difficilius sit naturam eius implere q̃ quærere, & satis superfluum mœrentibus brachijs labo
rare, quanq; ipsam materiã gracile non sustentet ingenium: & necessariũ penè sit, ut & disputatio-
nibus aliquibus circuncidamur, dum de circuncisione tractamus, quando nobis ad excusandam
etiam imperitiam nostram, oportunitatẽ materiæ ipsius præstet autoritas. Igitur ad propositũ rede
untes, interrogemus ipsum hominẽ suum: nam de domino loquebamur, ipso qui erat in homine
circunciso: cum iam secundum legem circuncisus haberetur, clamat ut euangelista testatur: Vul-
pes foueas habent & uolucres cœli nidos suos ubi requiescant, filius autem hominis nõ habet ubi
caput suũ reclinet. Rogo hic ubi sub Cyrino census inuestigatio? ubi ædictum Cæsaris? ubi neces-
sitas profitẽdi? Vbi Ioseph ipsa professio? Noua ratio illic habet nihil quod descriptor inueniat,
& uere. Nulla enim dominum seculo mancipata delectant, nec sibi usurpat quicquã quod uel Cę-
sari, uel mundo uoluit esse captiuum: docens nullum duobus dominis posse seruire. Circuncidit
ergo hæreditate Ioseph & Maria, nihilq; sibi de mundialibus uendicat sub tributo, qui utiq; eis di
xerat: Nescitis quia oportet me in paternis meis esse: scilicet in templo, non in seculo: in sacrificio-
rum mysterio, non in malignantiũ concilio, in paternis utiq; spiritalibus: nam patrem in carnalib.
non habebat. Deniq; de eo templo & oues abegit & boues, & mensas nummulariorum & cathe-
dras uendentium columbas euertit. Sic templum etiam ipsum quod figura est corporis sui, carna-
li concupiscẽtia circuncidit, ut intelligeret homo hæc sibi in sua mente esse facienda. Nec sanè suis
parcit affectibus: nam eum gladium quo alios circuncidebat docendo: Si quis amauerit patrẽ &
matrem supra me, nõ est me dignus: sua conuertit in uiscera, & sibijpsi facit quod credẽtibus est fa-
cturus, cum dicit: Quę est mater mea & qui sunt fratres mei? O mysterium: matrẽ Mariam sibi do-
minus abiurat, cum extra uerbi esset audientiam constituta, eo potissimum tempore quo uerbum
prædica-

A prædicaretur à uerbo, & ipsum se ministrandũ discipulis ministraret: quod apertius post modum
in illa ungẽti effusione patefecit dicendo: Me aũt non semper habebitis. Irascit ergo cum eum ma-
gistrum uita docenda nõ eligat, qui eam matrẽ per uirginẽ parturiendus elegit: & cur ad eum quẽ
extranei etiam tam facile interpellare possent, mater nollet intrare: nam fratres eius necdũ crede-
bant in ipsum. Quis hic erit rogo, qui excusationem præferat aut gratiæ, aut amori? si & Mariam
merito nulla uincit, & Christum dominũ nostrum nemo superat pietate. Illa mater enim negatur
à filio, ut uera illa circuncisio doceatur: quoniam magister & parens uitæ debuit uiuere, prout do-
cebat esse uiuendum. Hic est ile gladius fœmoralis, quo leuitæ suos propinquos & proximos oc-
ciderunt: quo etiam dominus ipse à patre iubetur accingi: quem omnes capiunt qui seipsos castra-
uerunt propter regnũ cœlorum: quem gladiũ dominus mittit in terras, ut filium separet à patre, fi-
liam à matre sua, nurum à socru sua. Hoc gladio etiam B. Paulus ecclesiam circuncidit, dicens: Re-
liquum est: ut qui habent uxores tanq; non habentes sint: & qui emunt, tanq; nõ possidentes sint:
& qui utuntur hoc mundo, tanquàm non utantur. Hic totius iusticiæ uirtus, hic ratio est circunci-
sa omni carne, id est, parentum, fratrum, cognationum, affinitatum, nullum amplius amare quàm
dominum: ut ad crucis imaginem dei uerbo, non ad aliquos mundi actus, moneamur affixi matrẽ
cõmendare discipulo. Res loquitur ipsa, cur illa pars corporis per quam ludæus se autumat iustifi-
cari, desectioni adiudicata uideatur: adeo ut difficilius fuerit modũ adhibuisse sermoni, quàm ar-
gumenta requisisse: & hanc ueram esse circuncisionẽ, si abrenunciantes mundo, ex quo iuxta car-
nem nostra natura est, & parentibus, & quæ fidei scandalum faciunt circuncisis, oculo etiam & ma
nu & pede, nudi & soli, debiles etiam si fieri potest, dominum sectemur: cãtantes uere: Quoniam
pater meus & mater mea dereliquerunt me: ut à domino mereamur assumi, & corporea denudati
natura, spiritaliũ indumentis actuum gloriosius ueltiamur: scientes quoniã quod de carne nascit,
caro est: & quod de spiritu spiritus est, dicente Apostolo: Et si cognouimus Christũ secundũ car-
nem, uerum iam non nouimus, in quo nobis mundus crucifixus est, & nos mundo: ut præputijs
quæ sunt in superficie cõuersationis abscisis, nudum illud & solum nostræ generationis secretum
quod superfluis tegebatur appareat. Si enim fœnum quod hodie est & cras in clibanum mittitur,
deus sic uestit: quanto magis nos, si fide modicos non esse præuiderit? Cultello itaq; petrino cor-
poris nostri circuncidẽda est natura. Petra autem Christus est: cuius cultellus amor est, quo cres-
B cente in nobis, seculi desideria decrescent. Quem qui amauerit, dicit patri, nõ noui te, naturamq;
circuncidens suam, nec ut patrem sepeliat mortuum separabitur à Christo: & expoliatus ueterem
hominem cum actibus suis, quod præputium est, aliam naturã suæ uidebit esse substantiæ: id est, ut
sicut primus homo terrenus à terra, ita secundus cœlestis incipiat esse ex cœlo: nec dicet iam cu-
ius circuncisa est natura, patrem præter eum qui in cœlis est se habere: sed præcepto domini luci-
do illuminatis oculis, sedere ad dextram uirtutis filium hominis agnoscet. Obterendæ sunt omnes
animi uoluptates, relinquenda studia delectationum, quoniam hic circuncisionis est ueritas non
figura. Nitendum in summa, ut cunctis naturalibus amputatis, conuersatio nostra tendat ad cœlũ,
ubi Christus est ad dextram dei. Quod ita uerum erit, si ludi, si iocus, si conuiuium, si sermo penè
familiarium deserantur: & tamen qui circuncidunturarescunt, ut non nos mundo qui uitæ ima-
gines sumus, sed mundus nobis mortuus esse credatur: nec adglutinari eorum aliqua quæ circun-
cisa sunt inimici arte sinantur: sed clamemus, sedit sanguis circuncisionis: ut cum in nobis uitæ cal-
culus cœperit operari, in quo nomen nouum solus nouit ille qui accepit, nõ timeamus in loco re-
uelationis occidi: quinimò & imputantes aliqua nostro domino per amorẽ: nam & operarius ibi
benignus admittitur, ut superius in B. Petro nouæ gratiæ susceptore didicimus: tota credulitatis
nostræ harmonia intortis uehementius per artem fidibus resultemus: Propter uerba labiorum tuo
tum domine ego custodiui uias duras. Anne est aliquid tam durum, tam ferreum q̃ repugnare na-
turæ? Et cum omnia in mundo per deum nobis sint facta, ipsos nos uelut non nostra circũstent re-
pellere non uidere: mundumq; ipsum nobis se cum omnib. diuitijs & pulchritudinib. suis ingeren
tem manu quadam repudiare uirtutis: Obseratisq; omnib. sensibus quibus ad animã substantia ui-
talis accedit, penè ad imaginem obrigescere mortuorum: Non uisu, non auditu, non odore, nõ ta-
ctu, non sapore capi: & in natura corporis naturam corpoream non habere, hominemq; se quod
homo sit obliuisci: eum tamen hocipso quod ambiat nõ teneri, quia uere quod homo sit teneat, &
eo magis despiciat se, quo se magis agnouerit. Tum quia durũ est præsentia sibi abdicare dum ui-
uit: & futura sperare post uitam. Hæc natura corporis hoc, ut diximus, nisi circuncisa non patitur:
facileq; se gestit iactare in suis, sibi cernens terras, sibi maria, sibi uidens solem & uniuersa cœli astra
seruire: & quando se fraudari à terrestribus patietur cũ dominetur & cœlo? Tantorũ ergo elemen
torum tam importuno circumuenta famulatu, usq; ad obliuionem suæ cõditionis inducit: & in de
spectu totius sublimata mundi, uincere ipsa ex eo quod sibi obsequuntur præsumit elemẽta: hinc
montes scrobibus fodiendo, hinc ualles substructionibus opplendo, hinc maria molibus arando,
nunc arida irriguis fœcundando, nunc stagna paludesq; siccando, uel campos cõsitis nemoribus
uestiendo

uestiendo,ac syluosorum montiū iuga uetustis nemoribus denudando,ut penè dominam se natu- c
ræ esse non credat,si fecerit aliter.Cuius naturæ cōcussione, natura nostra his meditationibus agi
tatur,durum est uias domini custodire,in quibus nō experimentis,sed detrimentis potentiæ delu
datur:nec quæritur ut supra nos quod amat uniuersa mortalitas,sed ut sub nos uita ducat: ne am-
plius nos existimando quàm sumus,incipiamus nec id obtinere quod sumus:cum per hoc ipsum
si uelimus despicere quod sumus,mereamur in melius esse quàm sumus,dicēte domino,& nostrę
illi imputationi quam præsumimus subscribente: Amen dico uobis, nemo est qui relinquat do-
mum, aut parentes,aut fratres,aut uxorem,aut filios propter regnum dei,qui non recipiat centu
plum in tempore hoc,& in seculo uenturo uitam æternam hæreditabit. Et talibus promissionib.
uiæ illæ duræ,quas ob uerbum domini custodire necesse est molliuntur. In quarum custodia utiq;
multa retributio est.His mercedib.inuitamur quos oportebat & cogi,dum uelle nos ambit quod
poterat & iubere.Deniq; cum uerbum uitæ durum dicerent esse sermonē, & ob hoc tu bati om-
nes qui cum sequebantur abscederent:respiciens discipulos suos:nunquid nam & ipsi abire uel-
lent,inquirit iratus:adeo eligit potius se nobis bona debere omnia, si uolumus, q̄ imperare si co-
gimur,dicente Apostolo:Si enim uolens hoc ago,mercedem accipio:si autem inuitus, dispensa-
tio mihi credita est.Hæc uoluntas fœmoralis illius uaginæ cultelli est:quæ ubi in se amorē dei quē
cultellum esse diximus receperit,merebitur intelligere dominū uera prædicasse:iugum enim me-
um suaue est,& sarcina mea leuis est:quoniam superfluis omnibus amputatis,& cunctis oneribus
circuncisis,beluæ quadam sarcinalis imagine tenuata,uere etiam nos cum psalmista dicimus, qui
uel per glaciē,uel per liquidam etiam mollemq; substantiam angustū illud acus foramen transire
possumus,quod introire qui in equis sperant & curribus non ualebunt,quoniam tales etiā uia illa
quæ lata est & spaciosa uix capiet.Laborum itaq; arduos montes & difficultatū propemodū mu-
ros,quibus cœlestia ab humanis uelut prouinciæ cuiusdā limitibus separant,diuina inuitatrix mu
nificentia liberalitasq; deplanat.Et sicut tubis sacerdotalib.muros illius Hiericho,ita prophetarū
uocibus turrim nostri interitus elidet,si modo contra spem in spe credentes,& quodam concita-
torum luminū uidendi saliente transpectu,in fraudem præsentiū caducorum promissa tanquā ma-
nibus iam apprehensa miremur, & hac circuncisi natura in aliamq; naturā transpositi,mēte illa &
animo teneamus,quæ nec oculus uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascenderūt, quæ pr̄- d
parauit dominus his qui diligunt eum:de quorum numero non est,nisi qui per demonstratam su-
perius circuncisionem uelut cum domino cōfixus in cruce,semper peccatis suis passione est dig-
nus.Ille uero dominū nostrum dignum tali passione nō credens dixerit:Domine memor esto mei
cum ueneris in regnum tuum.Quem,dum adhuc loquitur, ipse dominus promptus interpellan-
tis auditor consolari (ut consueuit) pro sua pietate dignabitur dicendo: Forti animo esto: Amen
dico tibi,hodie mecum eris in paradiso.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HAnc epistolam nō esse Hieronymi,etiam si parū argueret stilus, ex hoc certe poterat intelli-
gi,quod is qui scripsit,nō semel testatur,sese Græci & Hebræi sermonis ignarum. Extat aūt
inter epistolas Augustini,suo titulo prænotata.Stilus quoq; cum titulo consentit.

DE CELEBRATIONE PASCHAE.

IEctis literis tuis,ubi me cōmonuisti,ut debitum redderē de residuis enodandis quę-
stionibus,quas iam longe ante quæsieras: gratissimū mihi atq; charissimum delide-
rium studij tui amplius tolerare nō potui.Et quamuis in mediis aceruis occupationū
mearum hanc feci præcipuā:ut ad ea quæ me interrogasti,tibi responderem. Diutius
autem de tua epistola disputare nolo,ne hoc ipsum me impediat iam tandem redhibe
re quod debeo. Quæris quæ causa sit,cur anniuersarius dies,celebrandæ dominicæ passionis,non
ad eundem redeat anni diem,sicut dies qua traditur natus.Et deinde subiungis,si hoc sit propter
sabbatum & lunam:quid sibi uelit in hac re obseruatio sabbati & lunæ.Hic primum oportet ut no
ueris,diem natalem domini,nō in sacramento celebrari:sed tantum in memoriam reuocari, quod
natus sit:ac per hoc nihil opus erit,nisi reuolutū diem anni,quo ipsa res acta est festa deuotione si-
gnari.Sacramentū est autem in alia celebratione,cum rei gestæ ita rememoratio fit, ut aliquid etiā
significari intelligatur:quod sancte accipiendum est.Eo itaq; modo agimus paschā:ut non id so-
lum quod factū est in memoriam reuocemus,id est,quod mortuus est Christus & resurrexit:sed e-
tiam ut cætera quæ euangeliū attestatur ad sacratā significationē non omittamus. Quia eñ sicut di
cit Apostolus,mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.
Transitus quidē de morte ad uitā in illa passione domini & resurrectione sacratus est. Nam etiam
uocabulū ipsum quod pascha dicitur,nō Græcum sicut uulgo uideri solet,sed Hebræū esse dicūt,
qui linguā utranq; nouerunt.Neq; eñ à passione (quoniā πάσχειν græce, latine dicitur pati) sed ab
eo quod transiit,ut dixi,de morte ad uitam,Hebræo uerbo res appellata est.In quo eloquio pascha
transitus dicitur,sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod uoluit & ipse dominus tangere, cū ait: Qui
credit

A credit in me transiet de morte in uitam:& maxime idem euāgelista hoc intelligitur exprimere uo
luisse cum celebraturo domino pascha cum discipulis,ubi cœnam eis mysticam dedit:Cum ui dis-
set,inquit,Iesus quia uenit eius hora,ut transiret de morte,seu de hoc mundo ad patrem. Transitus
ergo de hac uita mortali in aliam uitam immortalē (hoc est eñ de morte ad uitam) in passione &
resurrectione domini cōmendatur.Hic transitus à nobis modo agitur per fidem quæ nobis est in
remissionem peccatorum in spem uitæ æternæ diligentibus deum & proximū, quia fides per dile
ctionem operatur.Et iustus ex fide uiuit. Spes autē quæ uidetur, nō est spes. Quod eñ uidet quis,
quid sperat? Si aūt quod nō uidemus speramus,per patientiā expectamus secundū hanc fidem,&
spem & dilectionē qua cœpimus esse sub gratia:iam commortui sumus cum Christo,& cōsepulti
illi per baptismū,sicut dicit Apostolus:Quia & uetus homo noster simul confixus est cruci cū il-
lo:& resurreximus cum illo, qui & simul nos excitauit,& simul sedere fecit in cœlestibus. Vnde
est & illa exhortatio:Si aūt resurrexistis cum Christo,quæ sursum sunt quærite: ubi Christus est ad
dexteram dei sedens:Quæ sursum sunt sapite,nō quæ super terrā.Sed quod sequitur & dicit: Mor
tui eñ estis,& uita uestra abscondita est in Christo in deo,cum Christus apparuerit uita uestra tūc
& uos cū illo apparebitis in gloria:satis indicat quid uelit intelligi,quia tūc trāsitus noster de mor-
te ad uitam,qui fit per fidem,in spe peragitur futuræ in fine resurrectionis & gloriæ: cum corrupti
bile hoc,id est,caro ista,in qua gemimus,induet incorruptionem,& mortale hoc induet immorta
litatem.Nos eñ iam quidem habemus per fidem primitias spiritus,sed adhuc in nobismetipsis in-
gemiscimus,adoptionem expectantes,redemptionē corporis nostri.Spe eñ salui facti sumus. In
hac spe cum sumus,corpus quidem mortuū est propter peccatum:spiritus aūt uita est propter iusti
ciam.Sed uide quod sequitur:Si autem spiritus eius,inquit,qui suscitauit Christū Iesum à mortuis
habitat in uobis:qui suscitauit Christū à mortuis,uiuificabit & mortalia corpora uestra per inhabi
tantem spiritum eius in uobis.Hoc igitur ecclesia uniuersa quæ in peregrinatione mortalitatis in-
uenta est,expectat in fine seculi,quod in domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratū est, qui
est primogenitus à mortuis,quia corpus eius cuius caput est ipse,non nisi ecclesia est. Nonnulli e-
tiam attendentes uerba quæ cōtinue dicit Apostolus:Quia & mortui sumus cū Christo, & resur-
reximus cum eo:nec intelligentes quatenus dicantur:arbitrati sunt iam factam esse resurrectionē;
nec ullam ulterius in fine temporū esse sperandam.Ex quibus est,inquit, Hymenæus & Philetus,
B qui circa ueritatē aberrauerunt,dicentes resurrectionē iam factam esse,& fidē quorundā subuerte
runt.Idem Apostolus eos arguens detestat:qui tamen dicit nos resurrexisse cū Christo. Vnde nisi
quia hoc per fidem,& spem,& dilectionē factū esse dicit in nobis,secundū primitias spiritus? Sed
quia spes quæ uidetur non est spes:& ideo si quod non uidemus speramus,per patientiā expecta-
mus:restat utiq; redemptio corporis nostri,quam expectātes in nobismetipsis ingemiscimus. Vn
de est illud:Spe gaudētes,in tribulatione patiētes.Hæc igitur innouatio uitæ nostræ,est quidā trā-
situs à morte ad uitam:Qui fit primo per fidem,ut in spe gaudeamus,& in tribulatione patiētes si-
mus,dum adhuc exterior noster homo corrūpitur,sed interior renouatur de die in diem propter
initiū nouæ uitæ,propter nouum hominē, quem iubemur induere & exuere ueterē,expurgantes
uetus fermentū,ut simus noua conspersio,quoniā pascha nostrū immolatus est Christus. Propter
hanc ergo uitæ nouitatē,primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attributus est:Nam ip
se dicitur & mensis nouorū.Quia uero in toto tempore seculi,nunc tertiū tempus apparuit: ideo
resurrectio domini triduana est.Primum eñ tempus est ante legem:secundum sub lege: tertiū sub
gratia:ubi iam manifestatio est sacramenti prius occulti in prophetico ænigmate. Hoc ergo & in
lunari numero significatur.Quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfe-
ctionem mysticus apparere, tertia hebdomada lunæ pascha celebratur,id est,qui dies occurrerit
à quartadecima in uigesimam primam.Est illic & aliud sacramentum, quod si tibi obscurū fuerit,
quia in talibus inquisitionib.minus eruditus es,non contristeris.Nec ideo me putes esse melioré,
quia in talibus inquisitionib.minus eruditus es,non contristeris.Nec ideo me putes esse melioré,
quia in stultis hæc puerilibus didici.Qui enim gloriatur,in eo glorietur, inquit,scire & intellige-
re,quia ego sum dominus . Nonnulli ergo studiosi talium rerum quæsierunt multum de motibus
& numeris syderum.Et qui subtilius scrutati sunt ista,incrementa & decrementa lunaria, ex con-
uersione globi eius coniecerunt.Non quod aliquid substantiæ uel accedat ei cum augetur,uel de
cedat cum minuitur.Quod deliramentum imperiti Manichæi opinantes,repleri eam dixerūt, si-
cut repletur nauis ex fugitiua dei parte:quam cōmixtam principibus tenebrarum, & horū sordi-
bus inquinatam,corde & ore sacrilego,& credere,& loqui non dubitant. Hinc ergo impleri lu-
nam dicunt,cum magna pars dei magnis laboribus ab inquinamento purgata,de toto mūdo atq;
omnibus cloacis fugiens redditur deo lugenti dum redeat:Repleri uero per mensem dimidiū,&
alio dimidio in solem refundi uelut in aliam nauē.Nec tamē inter illas anathematizandas blasphe
mias aliquid unq; fingere potuerūt,cur uel incipiēs lucere,uel desinēs,corniculato lumine fulgē-
at:aut cur à dimidio mēse incipiat minui:& nō ad refundendum plena perueniat. Illi ergo qui hæc
certis numeris indagarūt,ita ut & defectus solis & lunæ nō solū cur fierent, sed etiā quando futuri
essent

Universidad de Navarra Biblioteca

eſſent,longe ante prædicerent,& eos determinatis interuallis temporum,canonica ſupputatione C
præſigerent,literiſq; mandarent,quas modo qui legunt atq; intelligũt,nihilominus eos prædicũt,
nec aliter aut aliâs accidunt q̃ prædicunt:Tales ergo (quibus nõ eſt ignoſcendum,ſicut ſcriptura
ſancta dicit:quia cum tantum ualerent ſcire ut poſſent æſtimare ſeculum, quomodo dominum e-
ius ſupplici pietate nõ facilius inuenerunt) ex ipſis cornibus lunæ,quæ à ſole auerſa ſunt, ſiue cre-
ſcentis,ſiue decreſcentis:cõiecerunt eam uel à ſole illuſtrari:& quanto magis ab eo recederet,tan
to magis ab ea parte quæ terris apparet,radios eius excipere:quanto autem ad eum magis poſt di-
midium menſem ex alio ſemicirculo propinquaret,tãto magis à ſuperiori parte illuſtrata,ab ea par
te quam terris auerteret,nõ poſſe excipere radios:& ꝓpterea uideri decreſcere:uel ſi haberet ſuũ
lumen,illud habere ex una parte in hemiſpherio,quam partem cum recedens à ſole paulatim ter-
ris oſtenderet,quaſi augmenta monſtrare dum non addatur quod deerat, ſed perdatur quod ine-
rat,ac rurſum paulatim abſcondere quod patebat,& ideo uideri decreſcere. Sed quodlibet horũ
duorum ſit:illud certe manifeſtum eſt,& cuiuis aduertenti facile cognitu,quod luna nõ augeatur
ad oculos noſtros,niſi à ſole recedendo:neq; minuatur,niſi ad ſolẽ ex parte alia appropinquando.
Attende nunc quod in Prouerbijs legimus:Sapiens ſicut ſol permanet, ſtultus autẽ ſicut luna mu
tatur.Et quis eſt ſapiẽs qui permanet,niſi ſol ille iuſticiæ:de quo dicit,ortus eſt mihi ſol iuſticiæ:&
quem ſibi non fuiſſe ortum,in die nouiſſima plangẽtes impij dicturi ſunt:Et iuſticiæ lumẽ non lu-
xit nobis,& ſol non eſt ortus nobis? Nam iſtum carnis oculis uiſibilẽ ſolem facit oriri ſuper bonos
& malos deus:qui etiam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Ducuntur autẽ ſemper ex rebus uiſibilib.inui
ſibilium cõgruæ ſimilitudines.Quis ergo eſt ille ſtultus qui tanq̃ luna mutatur:niſi Adam in quo
omnes peccauerũt? Anima quippe humana recedẽs à ſole iuſticiæ, ab illa ſcilicet interna cõtem-
platione incommutabilis ueritatis,omnes uires ſuas in terrena cõuertit, & eo magis magisq; ob-
ſcurat in interioribus ac ſuperioribus ſuis:ſed cũ redire cœperit ad illã incõmutabilem ſapientiam,
quanto magis ei ꝓpinquat affectu pietatis,tanto magis exterior homo corrumpit,ſed interior re-
nouatur de die in diem:omnisq; lux illa ingenij,quæ ad inferiora uergebat, ad ſuperiora cõuertit,
& à terrenis quodãmodo auſertur,ut magis magisq; huic ſeculo moriatur,& uita eius abſcondatur
cum Chriſto in deo.Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediẽs, & in uita ſua proijciens in
tima ſua:& hoc terræ,id eſt,eis qui terrena ſapiunt melius uidetur,cum laudatur peccator in deſi-
derijs animæ ſuæ,& qui inique gerit benedicitur.Mutatur autem in melius,cũ intentionẽ ſuam & D
gloriam à terrenis,quæ in hoc ſeculo apparẽt,paulatim auertit:& ad ſuperiora interiora cõuertit:
& hoc terræ,id eſt,eis qui terrena ſapiunt deterius uidetur. Vnde illi impij poſtremã infructuoſam
agẽtes pœnitentiam etiam hoc ſunt inter multa dicturi:Hi ſunt quos aliquãdo habuimus in deri-
ſum & in ſimilitudinem improperij:Nos inſenſati uitam eorum æſtimabamus inſaniã. Ac per hoc
ſpiritus ſanctus de uiſibilib.ad inuiſibilia,& de corporalib. ad ſpiritualia ſacramenta ſimilitudinẽ
ducens:tranſitum illum de alia uita in aliam uitã quod paſcha uocatur,à quartadecima luna uoluit
obſeruari:nõ ſolum propter tempus tertium quod ſupra memoraui,quia inde cœpit hebdomada
tertia:ſed etiam propter ipſam tertiam conuerſionẽ,ab exterioribus ad interiora lunæ ſimilitudo aſ-
ſumeretur:uſq; ad uicesimam uero & primam,propter ipſum numerum ſeptenarium quo uniuerſi
tatis ſignatio ſæpe figuratur:qui etiam ipſi eccleſiæ tribuitur propter inſtar uniuerſitatis:ideo Io-
annes apoſtolus in Apocalypſi ad ſeptem ſcribit eccleſias. Eccleſia uero adhuc in iſta mortalitate
carnis conſtituta,propter ipſam mutabilitatem lunæ nouæ appellatione in ſcripturis ſignificatur.
Vnde eſt illud:Parauerũt ſagittas ſuas in pharetra,ut ſagittarẽt in obſcura luna rectos corde.Priuſ
enim q̃ fiat illud,quod dicit Apoſtolus:Cum Chriſtus apparuerit uita ueſtra,tunc & uos cum illo
apparebitis in gloria: obſcurabitur eccleſia in tempore peregrinationis ſuæ,inter multas iniquita-
tes gemens,& tunc ſunt timendæ inſidiæ fallacium ſeductorum,quas nomine ſagittarum intelligi
uoluit. Vnde alio loco propter nũcios fideliſſimos ueritatis,quos ubiq; parit eccleſia,dicitur:Lu-
na teſtis fidelis in cœlo.Et cum de regno domini Pſalmiſta caneret: Orietur, inquit,in diebus illis
iuſticia & abundantia pacis,quo uſq; interficiatur luna:id eſt,abundantia pacis intãtum creſcet,do
nec omnem mutabilitatẽ mortalitatis abſumat.Tunc nouiſſima inimica deſtruetur mors,& quic-
quid nobis reſiſtit ex infirmitate carnis. Vnde nobis perfecta pax nondũ eſt: Conſumet omnino,
dum corruptibile hoc induerit incorruptionẽ,& mortale hoc induerit immortalitatem. Vnde &
illius ciuitatis muri quæ Hiericho appellatur,quod in Hebræo eloquio luna interpretari dicit,ſep
timo circuitu teſtamenti arcæ corruerunt. Quid em̃ nunc aliud agit annũciatio regni cœlorũ quã
circuitio arcæ ſignificauit,niſi ut omnia munimenta mortalis uitæ, id eſt omnis ſpes huius ſeculi,
quæ reſiſtit ſpei futuri ſeculi,in dono ſeptenario ſpiritus ſancti per liberum arbitrium deſtruatur?
Ob hoc enim circumeunte arca non impulſu uiolento illi muri,ſed ſponte ceciderunt. Sunt & a-
lia teſtimonia ſcripturarum,quæ nobis ingerunt per cõmemorationem lunæ eccleſiæ ſignificatio
nem,quæ in iſta mortalitate ab illa Hieruſalem,cuius ciues ſunt angeli ſancti,in ęrumnis,& labori
bus peregrinatur.Non ideo tamen putare debent ſtulti, qui nolunt in melius commutari, adoran
da eſſe

A da eſſe iſta lumina, quia ducitur ex eis aliquando ſimilitudo ad diuina myſteria figuranda.Ex om-
ni enim creatura ducit. Nec ideo in ſentẽtiam damnationis debemus irruere, quæ ore apoſtolico
de quibuſdã profertur: qui coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius,quam creatori qui eſt benedi-
ctus in ſecula. Sicut enim non adoramus pecora quamuis dictus ſit Chriſtus & agnus & uitulus:
nec feram,quia dictus eſt leo de tribu Iuda: nec lapidem,quia petra erat Chriſtus: nec montem Si-
on, quia in ipſo figuratur eccleſia: Sic nec ſolem & lunam quamuis ex ea cœleſti creatura, ſicut ex
multis terreſtribus ſaramentorũ figuræ ad informationes myſticas ſumantur. Quapropter mathe
maticorum deliramenta cum deteſtatione ridenda ſunt. Quibus cum obiecerimus uana cõmen-
ta, unde homines in errorem præcipitant,quo prius præcipitati ſunt, garruli ſibi uidẽtur,cũ dicunt
nobis:Cur & uos ex ſolis & lunæ cõputatiõe paſcha celebratis? quaſi nos ordines ſyderũ, & uiciſ-
ſitudines temporum à ſummo atq; optimo deo conditas arguamus: & non eorum peruerſitatem,
quę rebus ſapientiſſime conditis,ad ſtultitiæ ſuæ uaniſſimas opiniones abutitur. Nam & ſi mathe-
maticus nobis contradicturus eſt, de ſyderibus & luminaribus cœli ad ſacramenta myſtice figurã
da ſimilitudines ducere:contradicant & augures, ne dicatur nobis, Eſtote ſimplices ſicut colum-
bæ: contradicant & Marſi,ne dicatur nobis, Aſtuti ſicut ſerpentes: contradicant hiſtriones,ne in
pſalmis cytharam nominemus. Atqui de his rebus ad myſteria uerborum dei, ſimilitudinum ſigna
ſumuntur. Dicant ſi placet,uel auſpicia nos captare, uel uenena conficere, uel theatricas affectare
luxurias, quod dementiſſimum eſt dicere. Non igitur nos de ſole & luna annuis menſtruisue tem
poribus actionum noſtrarum euenta conſiderantes,ne in uitæ humanæ periculoſiſſimis tempeſtati-
bus,tanquam in ſcopulos miſeræ ſeruitutis illiſi, à libero arbitrio naufragemus:ſed ad rem ſacrate
ſignificandã,ſimilitudines aptas religioſiſſima deuotione ſuſcipimus,ſicut de cætera creatura, de
uentis,de mari,de uolatilibus,de piſcibus,de pecoribus,de arboribus,de hominibus:ad ſermonẽ
quidẽ multipliciter, ad celebrationem uero ſacramentorum iam Chriſtiana libertate parciſſime:
ſicut de aqua,de frumento, de uino,de oleo.In ſeruitute autẽ ueteris populi multa etiam celebra-
ri imperata ſunt,quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Non utiq; dies obſeruabimus,
& menſes,& annos,& tempora:ne audiamus ab Apoſtolo: Timeo uos, ne ſorte ſine cauſa labo-
rauerim in uobis.Eos enim inculpat,qui dicunt:Nõ proficiſcar,quia poſterus dies eſt:aut quia lu-
na ſic fertur:uel proficiſcar,ut proſpere cedat,quia ita ſe habet poſitio ſyderũ.Non agam hoc men
B ſe cõmercium,quia illa ſtella mihi facit menſem:uel agam,quia ſuſcepit menſem.Non plantẽ hoc
anno uineam,quia biſſextus eſt.Non autẽ quiſq; ſapiens arbitretur obſeruatores temporũ repre-
hendendos,qui dicunt:Non proficiſcar hodie,quia tempeſtas exorta eſt. Aut non nauigem,quia
adhuc ſunt hybernæ reliquiæ. Aut tempus ſeminandi eſt,quia imbribus autumnalibus terra ſatia-
ta eſt.uel ſi qui forte alij naturales effectus circa motus aeris & humoris ad uariandas temporum
qualitates in ſyderum ordinatiſſima cõuerſione notati ſunt: de quibus dictũ eſt dum cõderentur:
Et ſunt in ſignis,& in temporib.& in diebus,& in annis.Si quæ autẽ figuræ ſimilitudinũ,non tan-
tum de cœlo & ſyderibus,ſed etiam de creatura inferiore ducuntur ad diſpenſationem ſacramen-
torum:eloquentia quædam eſt doctrinæ ſalutaris, mouendo affectui diſcentiũ accõmodata,à uiſi
bilibus ad inuiſibilia,à corporalib.ad ſpiritualia,à temporalibus ad æterna. Nec quiſquã ueſtrũ at-
tendat,quod eo tempore quo paſcha celebramus ſol in ariete eſt:ſicut illi appellant quendam ſy-
derum locũ, ubi reuera menſe nouorũ inuenitur ſol:ſed ſiue illi arietẽ,ſiue aliquid aliud eandẽ par
tem cœli uocare uoluerint,nos de ſcripturis ſanctis hoc didicimus,quod omnia ſydera deus cõdi
dit,& locis cœleſtib. quib. uoluit ordinauit: quæ ſtellis diſtincta & ordinata,in quaslibet partes di
uidant,quibuslibet uocabulis uocent:ubicunq; ſol eſſet menſe nouorum, illic eſſe reperietur hæc
celebratio:propter ſimilitudinẽ ſacramenti renouãdæ uitæ,de qua ſatis ſupra diſſeruimus. Quod
ſi etiam locus ille ſyderum aries poſſit uocari propter aliquam figuræ congruentiã:neq; de huiuſ
modi timeret ſermo diuinus aliquam ſacramenti ſimilitudinem ducere:ſicut & de alijs non ſolum
cœleſtibus,ſed terreſtribus creaturis:ſicut de Orione,de Pleiadibus:ſicut de monte Sina,de mon
te Sion:ſicut de fluminibus quæ uocantur Geon,Phiſon,Tigris,Euphrates:ſicut de ipſo toties in
ſanctis myſterijs nobilitato fluuio Iordane,rerum figurate inſinuandarũ myſticas ſimilitudines ad
duxit.Sed quantum interſit inter obſeruationes ſyderum ad aereas qualitates accommodatas,ſi-
cut agricolæ aut nautæ obſeruant:aut ad notandas partes mundi curſumq; aliquò & alicunde di-
rigendũ,quod gubernatores nauium faciunt,& hi qui per ſolitudines arenoſas in interiora auſtri
nulla certa ſemita gradiunt:aut cum ad aliquid in doctrina utili figurate ſignificandũ, ſit nõnullo-
rum ſyderũ aliqua cõmemoratio. Quantũ ergo interſit inter has utilitates, & uanitates hominum
ob hoc obſeruantiũ ſydera,ut nec aeris qualitates,nec regionum uias,nec ſolos temporum nume
ros,nec ſpiritualium ſimilitudinem,ſed quaſi fatalia rerũ euenta perquirãt,quis nõ intelligat? Sed
iam deinceps uideamus:cur etiam id obſeruetur cum paſcha celebratur,ut ſabbatũ occurrat:Hoc
em̃ proprium Chriſtianæ religionis eſt. Nam Iudæi tantũmodo menſem nouorum, & lunam ob-
ſeruant à quartadecima uſq; ad uicesimam primam. Sed quia illud eorũ paſcha quo paſſus eſt do-

minus ita occurrit, ut inter mortem eius & resurrectionem medius esset sabbati dies: addendū pa C
tres nostri censuerunt, ut nostra festiuitas à Iudæorū festiuitate distingueretur. Et quod nō frustra factum esse credendū est, ab illo qui est ante tempora, & per quem facta sunt tempora, & qui uenit in plenitudine temporū, & qui habet potestatem ponendi animā suam, & iterum recipiendi eam: & ideo non fatalem, sed oportunam sacramento, quod cōmendare instituerat horam expectabat, cum diceret: Nondum uenit hora mea. Vt igitur anniuersaria passionis eius celebratione à posteris seruarei: quod em̄ nunc ut superius dixi fide ac spe agimus, atq; ut ad id perueniamus dilectione satagimus: requies quædam ab omni labore omniū molestiarū sancta atq; perpetua est: in eam nobis ex hac uita fit transitus, quem dominus noster Iesus Christus sua passione demonstrare & consecrare dignatus est. Inest autem in illa requie non desidiosa segnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis ociosæ. Sic em̄ ab huius uitæ operibus in fine requiescitur: ut in alterius uitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in dei laude agitur, sine labore membrorum, sine angore curarum, nō ad eam sic transitur per quietem, ut ipsi quieti succedat, id est, non sic esse incipiat actio, ut esse desinat quies. Neq; enim reditur ad curas & labores, sed permanet in actione: & quod ad quietem pertinet, nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiē ad primam uitam reditur unde anima lapsa est in peccatū, propterea sabbato requies significatur. Illa autem prima uita quæ de peregrinatione redeuntibus & primam stolam accipientibus redditur, per unam sabbati, quem diem dominicū dicimus, figuratur. Quære septem dies Genesim legens, inuenies septimum sine uespera, quia requiem sine fine significat. Prima ergo uita non fuit sempiterna requies peccanti. Requies aūt ultima sempiterna est, ac per hoc & octauus sempiternā beatitudinem habebit: quia requies illa quę requies sempiterna est, excipitur ab octauo non extinguitur. Neq; em̄ esset aliter sempiterna. Ita ergo erit octauus qui primus, ut prima uita non tollatur, sed eterna reddatur. Sabbatum tamē cōmendatum est priori populo in ocio corporali temporaliter celebrandū, ut figura esset sanctificationis in requiē spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationē per omnes superiores dies: sed de solo sabbato dictū est: Et sanctificauit dominus diem septimū. Amant enim requiē siue piæ animæ, siue iniquæ. Sed an perueniant ad id quod amant plurimum, nesciunt: nec aliquid aliud appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quiescere à motibus suis. Nam sicut corpus tam diu nititur pondere siue deorsum uersus, siue sursum uersus, donec ad locum quo nititur ueniens cōquiescat: pondus quippe olei si mittatur in ac- D
re, deorsum: si autem sub aquis, sursum nititur: sic animæ ad ea quæ amant propterea nituntur, ut perueniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed nō est in eis æterna requies, nec saltem diuturna. Et propterea magis sordidant animam & aggrauant potius, ut syncerū eius pondus, quo in superna fertur, impediant. Cum uero anima seipsa delectatur, nondum re incōmutabili delectatur: & ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit deus: nec in tali peccato impunita relinquitur, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiā. Cum aūt deo delectatur, ibi ueram, certam, æternā inuenit requiem quā in alijs quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in psalmo: Delectare in domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Quia ergo charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctum, qui datus est nobis: ideo sanctificatio in septimo die cōmemorata est, ubi requies cōmendatur. Quia uero nec bene operari possumus, nisi dono eius adiuti, sicut Apostolus dicit: Deus em̄ est qui operatur in nobis & uelle & operari pro bona uoluntate: nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac uita gerimus, nisi eius dono ad æternitatē sanctificati atq; perfecti. Propterea de ipso deo dicit: Cum fecisset omnia opera ualde bona, septimo die requieuit ab omnibus operibus suis quæ fecit. Futuram enim requiem significabat, quam post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicuti em̄ cum bene operamur ipse dicitur operari in nobis cuius munere operamur: ita cū requiescimus ipse requiescere dicitur quo donante requiescimus. Hinc est quod etiā in tribus primis preceptis de calogi, quæ ad deū pertinent: cætera em̄ septem ad proximū pertinent, id est, ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet: tertium ibi de obseruatione sabbati positū est: ut in primo præcepto patrem intelligamus: ubi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum dei similitudo: non quia non habet imaginem deus, sed quia nulla imago ei collibebat, nisi illa quæ hoc esset quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cū illo. Et quia creatura est mutabilis, ac propterea dicitur: Omnis creatura uanitati subiecta est, quoniam natura uniuersi etiam in parte demonstratur: ne quisquā filiū dei uerbum, per quod facta sunt omnia, ideo putaret esse creaturam: sequitur aliud præceptum. Non accipies inuanum nomen dei tui. Spiritus autē sanctus, in quo nobis requies illa tribuitur, quam ubiq; amamus. sed nisi deum amando, nō inuenimus: cum charitas dei diffundatur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quia ergo sanctificauit deus diem septimū, in quo requieuit: tertio præcepto legis insinuat, quod scriptū est de obseruatiōe sabbati: nō ut iam in ista uita nos requiescere existimemus: sed ut omnia quæ bene operamur, nō habeant intentionē, nisi in futuram requiem sempiternam. Memento em̄ maxime quod iam supra cōmemoraui, qua spe

salui

A salui facti sumus: spes em̄ quæ uidetur, non est spes. ad ipsum autē ignem amoris nutriendū, & flammandum quodammodo: quo tanq; pondere sursum uel introrsum referamur ad requiem, hæc omnia pertinent, quæ insinuantur nobis figurate. Plus enim mouent & accendunt amorem, cū si nuda & sine ullis sacramentorū similitudinib. ponerentur. Cuius rei causam difficile est dicere: sed tamē ita se habet, ut aliquid per allegoricā significationem intimatum, plus moueat, plus delectet, plus honoretur, cū si uerbis proprijs diceretur apertissime. Credo quod ipse animi motus quādiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur: si uero feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia quæ illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu uegetatur, & tanq; in facula ignis agitatus accenditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem & quietem. Ideoq; inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de sabbato positum est, figurate obseruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam, nō etiam per otium corporale celebrādam suscepimus. Cum em̄ sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictū est in psalmo: Vacate & uidete, quoniam ego sum deus: & qua uocantur homines ab ipso domino dicente: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego uos reficiam, Tollite iugum meū super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: cætera tamen ibi præcepta, proprie sicut præcepta sunt sine ulla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifeste didicimus, & non accipere in uanum nomen domini dei nostri: & honorare patrem & matrem, & non mœchari, nō occidere, non furari, non falsum testimoniū dicere, non concupiscere ullam rem proximi: non enim figurate aliud prætendunt, & mystice aliud significāt, sed sic obseruantur ut sonant. Obseruare tamen diem sabbati nō ad literam iubemur secundū ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi. Et ipsa eorū obseruatio, quia ita præcepta est, nisi aliam quandā spiritalem requiē significet, ridenda iudicatur. Vnde non incōuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiē tendimus, ualere omnia quæ figurate in scripturis dicunt: quandoquidem hoc solum in decalogo figurare præcipitur, ubi requies cōmendatur: quæ ubiq; amatur, sed in solo deo certa & sancta inuenitur. Dies tamē dominicus nō Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est: & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionē corporis sunt quidē in requie, sed in ea nō sunt actione qua corpora recepta uegetantur. Talē quippe actionē significat dies octauus, qui & primus, quia nō aufert illā requiem,
B sed glorificat. Nō enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet em̄ corruptibile hoc indui incorruptionē, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionē domini, quamuis sanctos patres plenos spiritu prophetico octauæ sacramentum nequaq; lateret, qua significatur resurrectio, Nam & pro octaua psalmus inscribit: & octauo die circuncidebantur infantes: Et in ecclesiaste, ad duorū testamentorū significationem dicitur: Illis septē & illis octo reseruatum est: tamē illis est occultatum, & solum celebrandū sabbatū traditū est: quia erat antea requies mortuorū: resurrectio autem nullius erat, donec ueniret Christus, qui resurgēs ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi ultra non dominaretur. Sed postq; facta est talis resurrectio in corpore dominico: ut præiret in capite ecclesię quod corpus ecclesiæ speraret in fine: iam etiam dies dominicus, id est octauus qui & primus, inciperet celebrari: ipsa etiam causa intelligit, cur obseruandum pascha, ubi agnum occidere & comedere iubentur: quod manifestissime passionem domini præfigurat: non eis ita præceptū est, ut attenderent occurrere sublatum, & cum mense nouorum & tertiam lunæ hebdomadā cōcurrere: ut eundem quoq; diem dominus potius sua passione signaret: qui etiā dominicum, id est octauū qui & primus est, declaraturus aduenerat. Attende igitur sacratissimum triduum crucifixi, sepulti, suscitati. Horum trium opere quid significet crux, in præsenti agimus uita: quid aūt significet sepultura & resurrectio, fide ac spe gerimus. Nunc enim dicitur homini: Tolle crucem tuam & sequere me. Cruciatur aūt caro, cū mortificanē membra nostra, quæ sunt super terram, fornicatio, immundicia, luxuria, auaricia: & cætera huiusmodi: de quibus idem dicit: Si secundū carnem uixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Hinc etiam de seipso dicit: Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Et in alio loco: Scientes, inquit, quia uetus homo noster simul confixus est cruci cum illo: ut euacuetur corpus peccati: ut ultra non seruiamus peccato. Quandiu ergo id agunt opera nostra, ut euacuetur corpus peccati, quandiu exterior homo corrumpitur, ut interior renouetur de die in diem, tēpus est crucis. Hæc sunt etiā bona opera quidem: tamen adhuc laboriosa: quorum merces est requies. Sed ideo dicit: Spe gaudentes, ut cogitantes requiē futuram, cū hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatē significat crucis latitudo in transuerso ligno, ubi figunt manus. Per manus enim opera intelligimus: per latitudinē hilaritatē operantis, quia tristicia facit angustias. Per altitudinē uero cui caput adiūgitur, expectationē retributionis de sublimi iusticia dei, qui reddit unicuiq; secundum opera sua: In his quidem qui secundum tolerantiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionē quærentibus uitam æternam. Itaq; etiam longitudo qua totum corpus extenditur, ipsam tolerantiam significat: unde longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autē quod ter-

Universidad de Navarra Biblioteca

rę inſtitum eſt, ſecretū ſacramenti præfigurat. Recordaris em̄ ni fallor quæ uerba apoſtolica in iſta designatione crucis expediam: ubi ait: In charitate radicati atq; fundati, ut poſſitis cōprehendere cum omnib. ſanctis quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas & profundum. Ea uero quæ nondū uidemus & nondū tenemus, ſed fide & ſpe gerimus, in alio biduo figurata ſunt. Hæc em̄ quæ nunc agimus, tanq; clauis præceptorum in dei timore cōfixi: ſicut ſcriptum eſt: Confige clauis à timore tuo carnes meas: in neceſſarijs deputantur, nō in eis quæ per ſeipſa appetenda & concupiſcenda ſunt. Vnde illud quod eſt optimū ſe dicit cōcupiſcere, diſſolui & eſſe cum Chriſto. Manere aūt in carne neceſſarium, inquit, propter uos. Quod ergo inquit: Diſſolui & eſſe cum Chriſto: inde incipit requies quæ non interrumpitur reſurrectione, ſed clariſicatur: quæ tamen nunc fide retinetur: Quia iuſtus ex fide uiuit. An ignoratis, inquit, quoniam quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſmū in mortem. Vnde niſi fide? Neq; em̄ iam in nobis perfectū eſt, adhuc in nobiſmet ipſis ingemiſcentibus adoptionē, & expectantibus redemptionē corporis noſtri. Spe em̄ ſalui facti ſumus. Spes autē quæ uidetur non eſt ſpes. Quod em̄ uidet quis quid ſperat? Si autē quod non uidemus ſperamus: per patientiam expectamus. Quod memento cū ſæpe cōmemorem, ne iam nunc in iſta uita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos: ac ſic in anguſtijs rerum temporalium aduerſus deum ore ſacrilego murmuremus, quaſi nō exhibeat quod promiſit. Promiſit quidem etiam huic uitæ neceſſaria: ſed alia ſunt ſolatia miſerorū, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, ſecundū multitudinem dolorum meorū in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis: de qua dicitur: Spe gaudentes: quia ſequitur: In tribulatione patientes. Noua ergo uita in fide nunc inchoatur & ſpe geritur: Nam tunc perfecta erit, cum abſorbebit̄ mortale à uita, cum abſorbebit̄ in uictoriam, cum illa nouiſſima inimica deſtruetur mors, cum immutati fuerimus & æquales angelis facti. Omnes em̄, inquit, reſurgemus, ſed nō omnes immutabimur. Et dominus: Erunt, inquit, æquales angelis dei. Apprehenſi em̄ ſumus modo in timore per fidē: tunc autē apprehendemus in charitate per ſpem. Quādiu em̄ ſumus in corpore peregrinamur à domino: per fidē enim ambulamus nō per ſpeciē. Ipſe itaq; Apoſtolus qui dicit: Tunc apprehendam ſicut apprehenſus ſum, aperte ſe nō apprehendiſſe cōfitetur. Fratres, inquit, ego me nō arbitror apprehendiſſe. Sed tamē quia ipſa ſpes expromiſſione ueritatis certa nobis eſt, cū diceret, Cōſepulti igitur ſumus illi per baptiſmū in mortē: ſubiunxit & ait: Vt quemadmodū ſurrexit Chriſtus ex mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate uitę ambulem⁹. Ambulemus ergo in re laboris, ſed in ſpe quietis: in carne uetuſtatis, ſed in fide nouitatis. Dicit em̄: Corpus quidē mortuū eſt propter peccatū: ſpiritus autē uiuit propter iuſticiā. Si autē ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtū à mortuis, habitat in uobis: qui ſuſcitauit Chriſtū à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora ueſtra, per inhabitantē ſpiritū eius in uobis. Hoc ex autoritate diuinarū ſcripturarū & uniuerſæ eccleſiæ quæ toto orbe diffunditur cōſenſione, per anniuerſarium paſcha celebrat̄, in magno utiq; ſicut iam intelligis ſacramento. Et in ſcripturis quidē ueteribus ad agendū paſcha nō eſt præceptū tempus, niſi ex menſe nouorū, à luna quartadecima uſque ad uicesimā primam: Ex euangelio tamē quia iam manifeſtū eſt, quo etiam die dominus crucifixus ſit, & in ſepultura fuit & reſurrexit: adiuncta eſt etiā ipſorū dierum obſeruatio, per patrū concilia & orbi uniuerſo Chriſtiano perſuaſum eſt, eo modo paſcha celebrari oportere. Quadrageſima ſanē ieiuniorū habet authoritatē, & in ueteribus libris ex ieiunio Moyſi & Heliæ, & ex euangelio: quia totidē diebus dominus ieiunauit: demonſtrans euangelium nō diſſentire à lege & prophetis. In perſona quippe Moyſi lex, in perſona Heliæ prophetæ, accipiuntur. Inter quos in monte glorioſus apparuit: ut euidentius emineret quod de illo dicit Apoſtolus: Teſtimoniū habens à lege & à ꝓphetis. In qua ergo parte anni cōgruentius obſeruatio quadrageſimæ cōſtitueretur, niſi cōfinis atq; cōtigua diuinæ paſſioni? Quia in ea ſignificatur hæc uita laborioſa, cui opus eſt continentia: ut ab ipſius mundi amicitia ieiunet, quæ utiq; fallaciter blandiri, & ille cebrarū fucos circumſpargere atq; iactare nō ceſſat. Numero autē quadragenario uitā iſtam ꝓpterea figurari arbitror: quia denarius in quo eſt perfectio beatitudinis noſtrę, ſicut in octonario, quia redit ad primū: ita in hoc mihi uidetur exprimi, quia creatura quæ ſeptenario figuratur adhæret creatori: in quo declaratur unitas trinitatis per uniuerſum mundū tēporaliter annuncianda: quia mundus & à quatuor uentis delimatur, & quatuor elemētis erigitur, & quatuor anni temporū uicibus uariat̄. Decem autē quater in quadraginta cōſumuntur: quadragenarius autē partibus ſuis computatus, addit ipſum denariū, & fiunt quinquaginta tanq; merces laboris & continentiæ. Neq; em̄ fruſtra ipſe dominus, & quadraginta dies poſt reſurrectionē in hac uita & terra cū diſcipulis cōuerſatus eſt: & poſteaquam aſcendit in cœlū, decē diebus interpoſitis promiſſum miſit ſpiritū ſanctum. Completo die pentecoſtes: qui dies quinquagenarius habet alterum ſacramentum, quod ſepties ſeptem, quadraginta nouē ſunt: & cum reditur ad initium quod eſt octauus qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur poſt domini reſurrectionē: iam in figura nō laboris, ſed quietis & lætitiæ

A & lætitiæ: propter hoc & ieiunia relaxantur, & ſtantes oramus: quod eſt ſignū reſurrectionis. Vnde etiam omnib. diebus dominicis id ad altare obſeruatur, & alleluia canitur, quod ſignificat actionem noſtram futurā, non eſſe niſi laudare deum, ſicut ſcriptum eſt: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorū laudabunt te. Sed dies quinquageſimus & in ſcripturis cōmendatur: non tantum in euangelio, quia tunc ſpiritus ſanctus aduenit: ſed etiam in ueteribus libris. Nam & ibi poſteaquā paſcha occiſo agno celebrauerūt, dies quinquaginta numeran̄, uſq; ad diē quo lex data eſt in monte Sina famulo dei Moyſi digito dei ſcripta. In libris autē euangelij apertiſſime declaratur digitum dei ſignificare ſpiritum ſanctum. Cum em̄ unus euangeliſta dixiſſet: In digito dei eiicio dæmonia: alius hoc idem ita dixit: In ſpiritu dei eiicio dæmonia. Quis hanc læticiam diuinorum ſacramentorū cum ſanæ doctrinæ luce clareſcunt, nō præferat uniuerſi mūdi huius imperijs, etiam inuſitata felicitate placatis? Nonne tanquā duo ſeraphim clamant adinuicem cōcinentiam laudis altiſſimo: Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus deus ſabaoth? Ita duo teſtamēta fideliter concordantia, ſacratam concinunt ueritatē deo. Occiditur ouis, celebratur paſcha, & interpoſitis quinquaginta diebus, datur lex ad timorem ſcripta digito dei. Occidit̄ Chriſtus qui tanquam ouis ad immolandum ductus eſt ſicut Eſaias teſtatur. Celebratur uerū paſcha, & interpoſitis quinquagintа diebus datur ad charitatē ſpiritus ſanctus qui eſt digitus dei, contrarius hominibus ſua quærentibus, & ideo iugum aſperum & ſarcinam grauem portantib. nec inuenientibus requiem animabus ſuis: quia charitas nō quærit quæ ſua ſunt. Ideo animoſitas hæreticorum ſemper inquieta eſt: quos magorum Pharaonis habere conatū, declarat Apoſtolus dicens: Sicut em̄ Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ſic & iſti reſiſtunt ueritati, homines mēte corrupti, reprobi circa fidem, ſed ultra non proficient. Dementia em̄ eorum erit manifeſta omnibus, ſicut & illorū fuit. Quia em̄ per ipſam corruptionem mentis inquietiſſimi fuerunt, in ſigno tertio defecerunt: fatentes ſibi aduerſum eſſe ſpiritum ſanctum qui erat in Moyſe. Nam deficientes dixerunt: Digitus dei eſt hic. Sicut autem conciliatus & placatus ſpiritus ſanctus, requiem præſtat mitibus & humilib. corde: ita contrarius & aduerſus immites ac ſuperbos, inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muſcæ illæ grauiſſimæ ſignificarunt, ſub quibus Magi Pharaonis defecerunt dicentes: Digitus dei eſt hic. Exodum lege, & uide ubi paſcha celebrauerūt, poſt quot dies data ſit lex. Loquitur deus ad Moyſen in monte Sina, in tertij menſis die. Nota ergo unum diem egreſſus ipſius tertij menſis, & uide
B quid dicat inter cætera: Deſcende, inquit, teſtare populo & purifica illos hodie & cras, & lauēt ueſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium. Tertia em̄ die deſcendit dominus in montē Sina corā omni populo: tunc data eſt lex, tertio ſcilicet die tertij menſis. Numera igitur à quartodecimo primi menſis die quo factū eſt paſcha uſq; ad diem tertium tertij mēſis: & inuenies decem & ſeptem dies primi menſis, triginta ſecundi, tres tertij, qui fiunt quinquaginta. Lex in arca eſt, ſanctificatio in corpore domini, per cuius reſurrectionem nobis requies futura promittitur, ad quam percipiendam ſpiritu ſancto charitas inſpiratur. Spiritus autem nondum erat datus, cū Ieſus nondū erat clarificatus. Vnde prophetia illa cantata eſt: Exurge domine in requiē tuā, tu & arca ſanctificationis tuæ. Vbi requies, ibi ſanctificatio. Vnde nūc ut amemus & deſideremus, pignus accepimus. Vocantur aūt ad requiem alterius uitæ quo ab iſta tranſitur, quod paſcha ſignificat, omnes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Propterea quinquagenarius numerus ter multiplicatus, addito ademinentiam ſacramenti ipſo ternario, in illis magnis piſcibus inuenitur: quos iam dñs poſt reſurrectionem nouā uitam demonſtrans, à dextra parte leuari imperauit: nec retia dirupta ſunt, quia tūc hæreticorum inquietudo nō erit. Tunc homo perfectus & quietus, purificatus in anima & in corpore per eloquia domini caſta, argentum igne examinatum, terræ purgatum ſeptuplum: accipiet mercedem denariū, ut ſint decem & ſeptem. Nam & in hoc numēro, ſicut in alijs multiplices figuras exhibentibus, ſacramentū mirabile reperitur. Nec immerito etiam pſalmus ſeptimus decimus in Regnorum libris ſolus integer legitur, quia regnum illud ſignificat, ubi aduerſarium nō habebimus. Titulus enim eius eſt: In die qua eruit eum dominus de manu omniū inimicorū eius & de manu Saul. Quis enim figuratur in Dauid, niſi ille qui uenit ſecundum carnē ex ſemine Dauid? Qui utiq; in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, adhuc patitur inimicos. Vnde illi perſecutori quem uoce mactauit, & in ſuum corpus traijciens quodāmodo manducauit, ſonuit de cœlo: Saule Saule quid me perſequeris? Quando aūt eruetur hoc corpus de manu omnium inimicorū eius, niſi cum & illa nouiſſima inimica deſtruetur mors? Ad hoc tempus pertinet numerus ille cētum quinquaginta trium piſcium. Nam & ipſe numerus ſeptimusdecimus ſurgens in trigonū, cētum quinquaginta trium ſummam complet. Ab uno quoq; uſq; ad decem & ſeptem ſurgens omnes medios adde, & inuenies: ad unum ſcilicet adde duo, fiunt utiq; tria: adde tria, fiunt ſex: adde quatuor, fiunt decem: adde quinq;, fiunt quindecim: adde ſex, fiunt uigintiunū: adde ita cæteros & ipſum decimum ſeptimū, fiunt centū quinquagintatria. Hæc de ſcripturis firmiſſime tenentur: id eſt paſcha & pentecoſte. Nā ut quadraginta illi dies ante paſcha obſeruentur, eccleſiæ cōſenſio roborauit: Sic etiā ut octo dies neophytorū diſtinguant̄ à cæteris: id eſt, ut octauus primo cōcinat. Vt aūt alleluia per

illos solos dies quinquaginta in ecclesia cantetur, non usquequaq; obseruatur. Nam & in alijs die C
bus uarie cantatur alibi atq; alibi: ipsis tamen diebus ubiq;. Vt aũt stantes in illis diebus & omnib.
dominicis oremus, utrum ubiq; seruetur ignoro: tamen quid in eo sequatur ecclesia, dixi ut potui:
& arbitror esse manifestum. De lauandis uero pedibus, cũ dominus hoc propter formã humilita-
tis, quam docendã uenerat cõmendarit: sicut ipse consequenter exposuit: quæsitum est, quo nam
tempore potissimũ res tanta etiam facto doceretur, & illud tempus occurreret, quo ipsa cõmenda
tio religiosius inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramẽtũ baptismi uideretur pertinere, multi hoc in cõ-
suetudinem recipere noluerunt. Nõnulli etiam de consuetudine auferre dubitauerunt. Aliqui au-
tem ut hoc sacratiore tempore cõmendaretur: & à baptismi sacramẽto mutaretur: uel diem tertium
octauarũ: quia ternarius numerus in multis sacramentis maxime excellit: uel etiã ipsum octauum,
ut hoc facerent elegerunt. Miror sane quid ita uoluerís: ut de his quæ uarie per diuersa loca obser-
uantur, tibi aliqua conscriberem: cum & nõ sit necessariũ, & una in his saluberrima regula retinen-
da sit: ut quæ non sunt cõtra fidem, neq; cõtra bonos mores: & habent aliquid ad exhortationem
uitæ melioris: ubicunq; instituí uidemus, uel instituta cognoscimus: nõ solũ non improbemus, sed
etiam laudando & imitando sectemur: si aliquorũ infirmitas nõ ita impedit, ut amplius detrimen-
tum sit. Si eñ eo modo impediat, ut maiora studiorum lucra speranda sint, q̃ calumniatorum detri
menta metuenda, sine dubitatione faciendũ est: maxime illud quod etiam de scripturis defendi po
test: sicut de hymnis & psalmis canendis: cũ & ipsius domini & apostolorũ habeamus documen-
ta & exempla & præcepta de hac re tam utilia. Ad mouendũ pie animum & accendendum diui-
næ lectionis affectiũ, uaria consuetudo est: & pleraq; in Africa ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut
Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie psallimus in ecclesia, diuina cantica prophetarũ: cum
ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorũ humano ingenio compositorũ quasi ad tubas exhorta-
tionis inflamment. Quando aũt non est tempus cum in ecclesia fratres congregañ sancta cantan
di, nisi cum legitur aut disputaẽ, aut antistites clara uoce deprecantur, aut cõmunis oratio uoce dia
coni indicitur? Alijs uero particulis temporum, quid melius à cõgregatis Christianis fiat, quid uti
lius, quid sanctius, omnino non uideo. Quod autem instituitur præter cõsuetudinem, ut quasi ob-
seruatio sacramenti sit, approbare non possum: Etiam si multa huiusmodi propter nonnullarũ uel
sanctarum uel turbulentarum personarũ scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed
hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrima precepta sunt, minus curãtur: & tam D
multis præsumptionibus sic plena sunt omnia: ut grauius corripiatur qui per octauas suas terrã nu
do pede tetigerit, q̃ qui mentẽ uinolentia sepelierit. Omnia itaq; talia quæ neq; sanctarum scriptu
rarum autoritatib. continentur: nec in concilijs episcoporũ statuta inueniuntur: nec consuetudine
uniuersæ ecclesiæ roborata sunt: sed diuersorum locorũ diuersis moribus innumerabiliter uarian-
tur: ita ut uix aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secu-
ti sunt: ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamuis eñ neq; hoc inue
niri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamẽ religionẽ, quam paucissimis & manifestissimis
celebrationum sacramentis misericordia dei esse liberã uoluit, seruilibus oneribus premunt: ut to-
lerabilior sit conditio ludæorum: qui etiã si tempus libertatis nõ agnouerint, legalibus tamen farci
nis, non humanis præsumptionib. subijciuntur. Sed ecclesia dei inter multam paleam multaq; zi-
zania constituta, multa tolerat: tamen quæ sunt cõtra fidem, uel bonam uitam, nõ approbat, nec ta
cet, nec facit. Itaq; illud quod scripsisti: quosdã fratres ita temperare à carnibus edendis, ut immun-
dos qui comederint arbitrentur: apertissime contra fidem sanamq; doctrinam est. Sed hic ego si di
utius disputare uoluero, poteris putare ante in illis obscuri aliquid hinc Apostolũ præcepisse: qui
etiam post multa quæ de hac re dixit, sic detestatus est hæreticorum impiam opinionẽ, ut diceret:
Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporib. recedent quidã à fide, intendẽtes spi-
ritibus seductoribus, & doctrinæ dæmoniorũ in hypocrisi mendaciloquiorũ, cauteriatã habentes
conscientiam suam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos deus creauit ad percipiendum
cum gratiarumactione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatẽ: quia omnis creatura dei bona
est: & nihil abijciendũ est, quod cum gratiarumactione percipitur. Sanctificatur enim per uerbũ
dei & orationẽ. Et alio loco de his rebus loquitur. Omnia, inquit, munda mundis: immundis autẽ
& infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia. Tuipse lege cæte-
ra, & recita quibus potes, ne in se irritam faciant gratiam dei: quia in libertate uocati sunt: tantũ ne
libertatẽ in occasionem carnis assumant. Et ideo iam uoluit refrenandæ carnalis concupiscentiæ
causa, à quibuslibet cibis temperari: quia non eis hoc permittitur superstitiose atq; infideliter fa-
cere. Hi uero qui de paginis euangelicis sortes legunt: & si optandum est ut hoc potius faciant, q̃
ut ad dæmonia consulenda concurrant: tamen etiam ista mihi displicet cõsuetudo, ad negocia secu
laria & ad uitæ huius uanitatẽ, propter aliam uitã loquentia oracula diuina uelle conuertere. Hæc
tibi si satis esse ad ea quæ requisisti nõ putaueris: nimis ignoras & uires & occupatiões meas. Tan
tum enim absum ab eo quod putasti nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius: quia &

apertissime

A apertissime falsum est. Et miror quia hoc te latet: quod nõ solum in ijs innumerabilibus rebus mul-
ta me latent: sed etiã in ipsis sanctis scripturis multo nescíam plura q̃ sciam. Et ideo spem in nomi-
ne Christi nõ infructuosam gero: quia non solum credidi deo meo, in illis duobus præceptis totam
legem prophetasq; pendere: sed etiam expertus sum experiorq; quotidie: quandoquidem nullum
mihi sacramentũ, aut aliquis sermo admodum obscurior de sacris literis aperitur, ut non eadẽ præ
cepta reperiam. Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non fi-
cta. Et plenitudo legis charitas. Itaq; & tu charissime, siue ista siue alia, sic lege, sic disce, ut memine
ris uerissime dictum: Scientia inflat, charitas ædificat. Charitas autem non æmulatur, nõ inflat, Sic
itaq; adhibeatur scientia tanquam machina quædam, per quam structura charitatis assurgat quæ
maneat in æternũ, etiam cum scientia destruetur: quæ ad finem charitatis adhibita, multum est utí-
lis: per se aũt ipsam sine tali fine, non modo superflua, sed etiam pernicíosa probata est. Scio autem
quam te cogitatio sancta custodiat sub umbraculo alarũ domini dei nostri. Sed ideo hæc & si bre-
uiter monui: quoniam noui eandem ipsam charitatem tuam, quæ non æmulatur: hanc epistolam
multis daturam atq; lecturam.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

Dictu mirũ, q̃ hic liber diuersus habebaẽ in exẽplaribus. Nec idem erat initiũ, & alia in alijs su-
pererãt aut deerãt, tum pleraq; diuersa habebanẽ. Stilus palam arguit, nõ esse Hieronymi eti
am si nõ indignũ censeam qui legatur. Gustus phraseos nõ abhorret ab oratione diui Augustini.

IN SVSANNAM LAPSAM OBIVRGATIO

PVto leuius esse crimen ubi homo peccatũ suum ultro confitetur: q̃ ubi cælans mala,
inuitus detegitur & nolẽs publicaẽ. Quid taces animaẽ? Quid cogitationibus ẽstuas?
Quid non erumpis in uocẽ, & mentis tuæ exponis ardorẽ: ut aliquod solatiũ capias?
Hoc planẽ hoc erit quasi remediũ quoddam ægritudinis tuæ, si aperto ore conceptũ
digeras scelus. Nam & ulcus cum fuerit tumidum, quamuis suppuratum, euaporans
præstat refrigeriũ passioni. Audite nunc qui prope estis & qui longe, qui timetis deum, & ecclesię
eius gaudio congaudetis, & tristiciæ conlugetis: sicut scriptũ est: Gaudere cum gaudentibus, flere
cum flentibus. Vos inquam appello, qui charitatẽ Christi uerissimam retinetis, & nõ super iniqui
B tate gaudetis, sed potius ingemiscitis. Aduertite potius uerba oris mei, & an hæc isto ex dolore
procedant iudicate, & detecti sceleris qualitatẽ mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis & dica-
ta Christo, sapiens, erudita, ruit in foueam turpitudinis: cõcepit dolorẽ, & peperit iniquitatẽ: se per
didit, ecclesiã maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue uulnus accepit, quia datũ est sanctũ
canibus, & margaritæ missæ sunt ante porcos. A falsis enim hominibus laceratũ est nomen sancti
tatis, & ab immundis & luteis propositũ castitatis. Hinc æstus animo meo, hinc insanabilis dolor.
Quia unum malũ bona plurima secũ trahit, & unius nubecula peccatricis, totã lucem penè obscu
rauit ecclesię. Audite me oẽs populi, & uidete dolorẽ meum. Virgines meæ, & iuuenes mei abie-
runt in captiuitatẽ. Vere hæc est captiuitas, ubi animæ peccato captiuæ ducunt. Assumã ergo ser-
monẽ propheticũ, & flebiliter dicã. Ad te nunc mihi meus sermo sit, quæ caput horũ & causa ma-
lorum es: quæ multipliciter misera, cũ gloria uirginitatis, nomẽ etiã perdidisti. Nefas eñ est Susan-
nam uocari nõ castã. Nõ licet nominare, q̃d non est. Vnde incipiãm quid primũ, quid ultimũ dicã?
Bona cõmemorẽ, quæ perdidisti: an mala deflẽ, quæ inueneris? Eras uirgo in paradiso dei: utiq; in
ecclesia eras spõsa Christi, eras tẽplum dñi, eras habitaculũ spiritus sancti. Et cum dico toties eras,
necesse est ut toties ingemiscas: quia non es quod fuisti. Incedebas in ecclesia tanq̃ columba illa,
de qua scriptũ est: Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in specie auri. Splende-
bas ut argentũ: fulgebas ut aurũ, syncerã cõscientiam præferebas. Eras tanq̃ stella radians in manu
domini, nullũ uentum, nullas nebulas pertimescens. Quæ est ista subita conuersio? quæ est ista re-
pentina mutatio? De dei uirgine facta es corruptio satanæ, de sponsa Christi facta es scortũ execra
bile, de tẽplo domini fanum immundiciæ, de habitaculo spũs sancti tuguriũ diaboli. Quæ incede-
bas cũ fiducia ut columba, nunc lates in tenebris ut stellio: Quæ fulgebas ut aurũ propter uirgini-
tatis decorẽ, nunc uilis facta es tanq̃ lutum platearũ, ut etiã indignorũ pedibus conculceris. Quæ
fueras stella radians in manu dñi, ueluti de alto ruens cœlo, conuersa es in carbonem nigrum. Væ
tibi misera, & iterũ uæ, quæ tanta bona parua tẽporis luxuria perdidisti. Quã tibi spem apud Chri-
stum dominũ reliquisti: cuius mẽbra tollens, fecisti mẽbra meretricis? Quis te spiritus sanctus uisi
tabit, cũ eũ repudiaueris qui se à cogitationibus quoq; sordidis lõge fecit? Sed ueniamus ad huma
na: ut per illa diuina cognoscanẽ. Aspice qui sanctorũ, quæ sanctarũ tibi approximare nõ horrent?
Aperi oculos si potes: erige frontẽ si audes: aliq̃ sanctorũ fiducialiter intuere. Nõne tuã faciem
conscientiæ cõmissa tanq̃ plumbũ inclinant & premunt? nõne tenebræ ante oculos tuos ut dura
caligo uersantur? Nõne timor & tremor animam tuam & membra tua quassant? Si ergo homines
in carne cõstitutos, & alicuius forsitan delicti obnoxios non potes intueri, grauí utiq; confusione

sepulta, quid facies coram Helia & Daniele, & tantorũ exercitu prophetarũ? Quid facies coram C
Maria? Quid facies corã Ioanne & Tecla, maculato thoro puritatis? Quid denique facies coram angelis sanctis? Nõne splẽdore & claritate immaculatorũ, quasi fulminibus perculsa cõbureris? Sed dictura es forsitan: nõ potui sustinere, quia carnem fragilem circunferebã. Respondebit tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus sociabus, & nos eadẽ carne amictæ fuimus: nec tamen plenũ pro positũ castitatis nostræ fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæuitia tyrannorũ per uaria tormenta deijcere. Reuera non potest caro corrũpi nisi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima, quæ carnẽ præcedit in crimine. Sed dices: Nolui hoc malũ, passa sum uiolentiã. Respondebit tibi illa fortissima Susanna, cuius tu nomẽ fallaciter baiulas: Ego inter duos presbyteros posita, inter duos utique iudices populi, sola iter syluas paradisi cõstituta, uinci nõ potui, quia nec uolui. Tu ab uno ineptissimo adolescẽte, in media ciuitate, quõ uim potuisti perferre, nisi quia ultro uiolari uoluisti? Quis denique tuas uoces audiuit? quis colluctationes sensit? Vt aũt hæc omittã, certe post illatã uiolentiã detegere scelus, si non alijs, uel tuis parentibus, uel tuis sororib. debuisti. Esset eĩ excusatio infelicitatis: esset & cõscientiæ plena purgatio, si hostẽ pudicitię deduxisses in publicum. Sed erubuisti, ne forsitan te uiolatã multi cognoscerẽt. Vt quid timuisti, ubi nõ erat timor: nisi ut tacendo crimen, cũ adultero sæpius te sociares? Esto aũt pudor te prohibuit confiteri, quid de secunda cõmixtione dicis? quid de tertia? quid de frequenti cõmercio sœditatis? Cessat, cessat iam uiolentiæ figmentũ, cessat roboris argumentũ, ubi toties mẽbra dicata Christo cœlesti, medici tui uisceribus polluenda prębuisti. Horret, horret animus meus, mens hebescit cum ad imum sceleris peruenitur. Nam & medicus quamuis fortis sit animi, tamen cum altius secat uulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorẽ. Heu perdita, iam ne intelligis oẽs tibi uias excusationis penitus clausas? Iam ne sentis quantũ tibi mali & in carne & in anima nefaria libido contulerit? Nõ istam de te confusionẽ tuus expectauerat pater, qui te sibi singularem gloriam cõputabat. Non hunc luctum & has lachrymas ex te sibi crediderat tua nasci mater, quæ partus sui gemitus, per tuam uirginitatem solabatur. Non fratres tui, non sorores hoc ex te dedecus expectabant: quos oẽs quasi uno gladio tui sceleris grauiter sauciasti. Si fuisses cõmuni sorte defuncta, deflessent te ad modicum parentes: sed exultassent gaudẽtes, quia immaculatam præmiserint uirginem, hostiã uiuam domino, propiciatricem suorum uidelicet delictorum. At nunc plangunt mortuam & non mortuam, plangunt uiuam & non uiuam. Mortuam utique gloria uirginitatis, uiuam dedecore turpitudinis. Iratus D
est pater suis uisceribus, de quibus seminata es: Maledicit mater suo utero, ex quo in hanc lucẽ infeliciter processisti: nec tamen modum suo dolori reperiunt, nisi hoc plane solum uidentur sibi habere solatium, quia nec te pater cõpulit, nec mater coegit ut uirginitatẽ profitereris, quam ultro & propria uoluntate professa es. Nam scio cum multas difficultates tua genitrix proponeret, cum arduum esset iter seruandæ uirginitatis integræ, te non solum pertinaciter restitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisse terribiles. In quantum ergo mercedẽ sibi sperabant, ex quo nõ tuo proposito resisterent, in tantum tibi misera intellige pondus iudicij crescere, quia nõ seruasti quod ultro promisisti. Quibus te spinis serpens ille nequissimus obligauit? Quibus te uenenis infecit ille qui Euam decepit: ut tanta te cæcitate percuteret: ut tantam animæ tuæ faceret obliuionem? Non es memorata diem sanctum, diem dominicæ resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti uelandã. In tanto nanque solenni conuentu ecclesiæ dei, inter lumina neophytorum, inter candidatos regni cœlestis, quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata, qualis ad te die illo est facta allocutio: Aspice filia, intuere uirgo: quantus ad sponsi tui & domini gloriam conuenerit populus: seruare te oportet fidem quam sub tantis testibus polliceris. Semper cogita cui uirginitatẽ spoponderis tuam. Facilius te oportet sanguinẽ cum spiritu fundere, q̃ perdere castitatẽ. Quantis in illo die cõsecrationis tuæ dictis, & multis super castitate præconijs, sacro uelamine tecta es: ubi omnis populus dotẽ tuam subscribens, nõ atramento sed spiritu, pariter clamauit: Amen. Vincor lachrymis, cum hæc recordor: compungor stimulis, cum ad hæc humana exempla consydero. Namsi tre decim testibus sponsalibus consummatis, quæuis fœmina uiro coniuncta mortali, nõ sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putas fore cum inter innumerabiles testes ecclesiæ, coram angelis & exercitibus cœli, facta copula spiritualis per adulteriũ soluitur? Nescio an possit ei condigna mors ac pœna excogitari. Dicet aliquis: Melius est nubere q̃ uri. Hoc dictũ ad nondum pollicitam pertinet, ad nondũ uelatam. Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctum uelamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est uiro: & iam si uoluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de ea dicendũ est, quæ occulta furtiuaq̃ turpitudine constupratur, & fingit se esse quod nõ est: habitu uirgo, facto nõ uirgo: bis adultera, & in aspectu, & actu. Sed ad te iterum redeo, quæ obliuionem tantorum passa bonorum es: & receptaculum tantorum facta malorum es. Quomodo tibi in actu ignominioso illo non ueniebat in mentem habitus uirginalis, processus ad ecclesiam inter uirgineos choros? Quomodo oculos tuos non perstringebat lux uirginalis: aures tuas non penetrabat hymnorum spiritualium cantus: mentem

A tus: mentem tuam non uentilabat lectionum cœlestium uirtus? hoc uel maxime clamante Apostolo: fugite fornicationem: Quia omne peccatũ quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et cum dicit, in corpus suum, tamen in Christũ peccare demonstrat: quia subiungit, non estis uestri. Empti enim estis precio magno: glorificate & portate dõm in corpore uestro. Et iterum dicit: Fornicatio aũt & immũdicia, nec nominetur inter uos, sicut decet sanctos: & sepositа omni adulatione, sententiam figit Apostolus: Hoc scitote, inquit, intelligentes: quia omnis fornicator aut immundus: nõ erit hæres in regno Christi & dei. Hæc tanta & tam terribilia non ueniebant tibi in mentem, cũ ad illud opus nefarium tua mẽbra peterentur, sed mortifera te obliuio tanq̃ in gurgitem altissimum demergebat: & quasi captiuam execrabilis libido ducebat. Nõne uel illum locum tabulis separatũ, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti: ad quẽ religiosæ & nobiles matronę certatim currebant, tua oscula petẽtes, quasi sanctioris, quasi dignioris? Nõne uel illa precepta quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat recordari debuisti: diuisa est mulier & uirgo? Quæ non est nupta, solicita est quę domini sunt, quõ sit sancta corpore & spiritu. Tu aũt in contrarium uersans, ita agebas, ut nec corpore esses sancta, nec spiritu: corpore quidẽ fornicando, spiritu autem uirginitatem mentiendo. Proh nefas, solet fama subsequi factum: tuum autem malum fama preuenit. Nam cum ante triennium rumor quidam & susurratio de te fuisset, tu synceritatem prætendebas, & uindictam de maledicis in ecclesia publice postulabas. Quos æstus ego sustinui? Quos pater tuus pro tua sustulit opinione labores, requirentes singulos, singulos astringentes ut autorem infamiæ inueniremus? Graue enim erat nobis & intolerabile de dei uirgine uel turpe aliquid dici. Nec hoc uerita es, nec ante oculos habuisti: ut uenires inimicis in gaudium, & eos haberes infensos, qui pro tua opinione laborabant. Multum audax multumq̃ temeraria es: si te conscientia non terret, ut simulata uirginitate, putes te etiam dõm posse fallere, qui dixit: Nihil occultum quod nõ reueletur: nec absconditum quod nõ sciatur. Et uos, inquit, fecistis in occulto, ego autem faciam in manifesto: ille qui non mentitur, furtiuum scelus deduxit in publicum: & in conspectu solis huius tenebrarũ tuarũ opera nudauit. O, inquit, qui prætendit sermonẽ, crudeliora incurrit: & cupiens moderari nõ inuenit. Oblita ergo propositum, oblita parẽtes, oblita ecclesiam totam, oblita gloriam uirginitatis, oblita honorem dignitatis etiã præsentem, oblita promissionem regni, oblita terribile iudicium: amplexa es corruptionẽ & protulisti fructum con-
B fusionis: finem uero mortem sæuissimam & interitum sempiternum. Et certe non habes quod de nostra negligentia conqueraris. Quodcunq̃ enim ad officium pertinuit pastoris, & tibi ut omnibus non negatum est. Dilectio specialis adhibita, cõmunio sancta non defuit. Oblita domum patris, sicut scriptũ est, ad monasteriũ uirginale transisti: ut inter tot posita, non solum dico tuta esse debuisti si uoluisses, sed etiam de alijs tutelam præstare debuisses. Sed frustra hæc & alia sunt prouisa: frustra hymnum uirginitatis exposui, quo gloriam propositam & obseruantiã pariter decantares. Seminaui secus uiam, seminaui in spinis, seminaui in petrosa terra. Aut enim ex corde tuo uerbum meum uolucres, id est, dæmones rapuerunt, aut malis tuis cogitationibus suffocatum est, aut aruit nimio ardore libidinis. Heu me, quia ubi me putabam ædificare aurum, argentum & lapides preciosos: inuentus sum ligna, fœnum, stipulam, arsuras materias laborasse. Dicam & ego secundum prophetã: Heu me, quia factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe. Et quidem si tibi sola damnum fecisses, erat quidẽ tristitia, sed forsitan tolerabilis. Nunc uero quantas animas hoc tuo scelere sauciasti? quantas animas propter te de proposito suo pœnitere fecisti? Quanta labia etiã fideli um inquinata sunt, uiam dõi blasphemãdo. Aperuit in nos gẽtilitas os suum. Aduersus ecclesiam sanctam, synagoga ludęorũ per tuum dedecus exultauit. Quod si is qui unum scandalizauerit, mola circundatus præcipitari debet in mari: quid de te pronuncias: de cuius scelere omnis anima sauciata est: & nomen domini in gentibus blasphematum? Nõne quoties dicitur uirgo, toties tibi cumulus iniquitatis accrescit? Iaces ecce uulnerata, iaces ecce prostrata. Cupio prodesse, sed subuenire non possum, quia totum caput in dolore est, & totum corpus in mœstitia à pedibus usq̃ ad caput: sicut ait Esaias: Nõ est malagma imponere: infirmitas tua omne humanæ medicinæ excludit auxiliũ. Et licet tam boni q̃ mali iusta indignatione permoti, te oĩ depopulatione dedecoratam, omni tormentorum genere discruciatam, iudicent morte mulctandam, aut ignibus exurendam: Ego tamẽ qui scio grauiora facinoris seruari tormenta, & sine fine impias animas manere cruciatus, non tẽporales utiq̃, non animã perditurus ego, sed secundum diuinam sententiam dabo consilium. Solum enim & unicum tentandum est remedium illud: quod diuina uox per Ezechielem misericors porrigit. Nolo mortẽ, inquit, peccatoris: tantum ut conuertatur & uiuat. Et iterũ: Post hoc, inquit, dixi: Cõuertere ad me, nunquid resina nõ est in Galaad: aut medicus nõ est ibi? Quare non ascẽdit sanitas filiæ populi mei? Hæc itaq̃ dicta pœnitentiã sapiunt: hæ sententiæ dei, uocãt ad pœnitentiã, reuocãt ab errore. Pœnitudo ergo est necessaria lapsis: uulneratis necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria est: ut aut æquet crimẽ, aut certe excedat. Vide ergo si simplex hoc peccatũ adulterij est, aut duplex: duplex ergo fit per illam necẽ quę facta dicitur in occulto: &

to: & secundum cõscientiæ molem exhibenda est pœnitentiæ magnitudo. Pœnitentia autem non C
uerbo agenda est, sed facto. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos proponas de quanta gloria la
psa fueris: & de quo libro uitæ nomen tuum deletum sit: & te iam positam credas prope ipsas tene
bras exteriores: ubi erit fletus oculorum & stridor dentium sine fine. Cum hæc certa fide sicut est,
animo conceperis: quia necesse est peccatricẽ animã tartareis pœnis & gehẽnæ ignibus tradi: nec
aliud esse remedium constitutũ post unicum baptisma, q̃ pœnitentiæ solatium, quantumuis labo
rem & indecorem subire contende, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tecũ co
gitans, & mente contractans, facti tui ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura uitæ huius in
termittenda est tibi, & quasi mortuã te existima, sicut es, quõ possis reuiuiscere cogita. Deinde lu
gubris tibi accipiẽda est uestis & mens, & mẽbra singula digna castigatione punienda. Amputen
tur crines, qui per uanam gloriam, occasionẽ luxuriæ præstiterunt. Defluant oculis lachrymæ, qui
masculum non simpliciter aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondã irrubuit impudice. Totũ de
niq; corpus iniurijs & ieiunijs macereẽ, cinere aspersum & cilicio perhorrescat, quia male sibi de
pulchritudine placuit. Cor uero sit liquescens tanq̃ cera in ieiunijs, inquietans seipsum, & cogita
tionibus uẽtilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corpo
ris, cum haberet dominationẽ, malum gessit imperiũ. Talis actio pœnitentię, si fuerit perseuerans,
audebit hic sperare, si non gloriã, certe pœnę euacuationem: Dicit enim deus: Conuertimini ad
me, & conuertar ad uos. Conuertimini in toto corde uestro, in ieiunio, & fletu, & luctu, dirumpite
corda uestra, & non uestimenta: quia deus pius & misericors est. Sic conuersus ille magnus Dauid
iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas, incumbentem sibi euasit interitũ. Peccator ergo si
sibi non pepercerit, à deo illi parcetur: & si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo uitæ
spatio cõpensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberabit. Grandi plagæ alta & prolixa opus est me
dicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Non est dubium leuius esse crí
men, ubi homo peccatũ suũ ultro confitetur pœnitẽs. At ubi cælans mala sua intus detegitur, & no
lens publicatur, illud grauius scelus est, quod utiq; tibi prouenisse negare non poteris. Et ideo for
tius dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines quale iudiciũ emittet de
us mundo, sensus humanus nõ discerperetur uanitate seculi, si non infidelitate grauaretur. Quan
tumuis, & qualemuis cruciatum ad præsens libentissime sufferrent, etiã si esset longior uita, dum
modo illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, D
insiste misera, fortiter inhære tanq̃ naufragus tabulæ, sperãs per ipsam te posse de profũdo criminũ
liberari. Inhære pœnitentię usq; ad exitũ uitæ tuæ: nec tibi præsumas ab humano die posse ueniam
dari, quia decipit te, quicunq; tibi hoc polliceri uoluerit. quæ enim proprie in domino peccasti,
ab illo solo quære remedium.

In corruptorem inuectio.

DE te aũt quid dicam fili serpentis: minister diaboli: uiolator templi dei: qui in uno scelere duo
crimina perpetrasti: adulteriũ utiq; & sacrilegiũ? Sacrilegiũ planè ubi uas Christo oblatũ, do
mino dedicatum, dementi temeritate polluisti: sicut Balthasar rex ille Persarũ, qui quia in uasis do
minicis, quæ de templo Hierusalem fuerant à patre eius sublata, bibere cum suis amicis & concu
binis usurpauit, ipsa nocte angeli manu percussus, crudeli morte punitus est. Quid de te arbitraris,
perdite pariter & perditor, qui uas rationabile consecratum Christo, sanctificatum spiritu sancto,
temeriariæ impietatis sacrilegio polluisti: & tui propositi immemor, & iudicij diuini contẽptor. Me
lius enim fuerat te fuisse non natum, q̃ te sibi gehẽna proprium filium uendicaret. Et licet teipsum
conscientia sceleris agat per diuersa præcipitem: fugit enim impius nemine persequente: licet & di
ræ peccati imagines dormientẽ quoq; perterreant, ne dum uigilantem: tamen cum neq; à pastore
etiam oui morbidæ uel morituræ denegatũ sit pœnitentiæ remediũ: do consilium: petas ultro car
cerem pœnitentiæ, obruas catenis uiscera, animã tuam gemitu ieiunijsq; discrucies, sanctorũ pe
tas auxilium, iaceas sub pedibus electorum, ut non tibi per cor impœnitẽs thesaurizes iram in die
iræ & iusti iudicij dei, qui reddet singulis secundum opera ipsorũ. Nec te in eorum numero consti
tuas, quos luget Paulus. Qui ante peccauerunt, inquit, & non egerunt pœnitentiam super immun
dicia & fornicatione, & libidine, quam gesserunt. Nec tibi de multitudine peccantium similium
blandiaris & dicas: Non solus hoc egi, multos habeo socios: sed recogita, quia multitudo socio
rum impunitatem non facit criminum. Nam in Sodoma & Gomorra, & in totis quinq; ciuitatibus
innumerabiles utiq; habitabant: sed ecce omnes pariter qui libidinose corpora sua tractauerunt,
imbribus igneis conflagrati sunt: solus autem Loth de illo ineuitabili incendio effugit, quia ab illa
turpitudine se præstiterat alienum. Exclude ergo uel nunc infelix de corde tuo blandimenta ser
pentis, & luctu & fletibus dum in corpore tuo immundo anima illa tenebrosa uersatur, remedium
tibi in die necessitatis acquire: semper ante oculos habens Apostoli sententiam: Quia omnes nos
manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; propria corporis sui secũdum quod
gessit, siue bonum siue malum.

Ad lapsam

Ad lapsam consolatio.

A QVis cõsolabitur te uirgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare cõtritio tua? Effunde cor
uũ sicut aquã coram facie dñi, Extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorũ tuorum:
Accipe igitur lamentũ, & primo quidẽ nullo die quinquagesimus psalmus intermittaẽ: qui in ne
gocio tali cantaẽ: usq; ad uersiculum illum: Cor cõtritũ & humiliatũ deus nõ spreuit: gemitu lachry
misq; percurre. Insuper hanc lamentationẽ, non sine cõpunctione cordis in conspectu dei iudicis
funde: Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontem lachrymarũ, ut defleam uulnera animæ
meę? Cõuersi sunt dies festi mei in luctũ: cantica mea in lamentationẽ. Recessit sonus hymnorum,
& lætitia psalmorũ, & successit dentium stridor, & fletus oculorũ. Obmutui, & humiliata sum, &
siluí à bonis, & dolor meus per singulos dies renouabitur. Concaluit cor meũ intra me, & in medi
tatione mea exardescit ignis. Timor & tremor uenerunt super me, & cõtexerunt me tenebræ. A
byssus circũdedit me, extremo dimersit caput meum in scissura inferi. Heu me quia facta sum sicut
Sodoma, & cõbusta sicut Gomorra. Quis miserebit̃ cineri meo? Durius offendi q̃ Sodoma, quia
legẽ nesciens illa deliquerat: ego accepta gratia peccaui. Si homo peccet in hominẽ, erit qui inter
ueniat. Ego peccaui in dño quem propitiatorẽ inueniã? Cõcepi dolorẽ, & peperi iniquitatẽ. Lacũ
fodi, & incidi in foueam quam operata sum. Ideo cõuersus est dolor in caput meum, & in uertice
meo iniquitas mea descendit. Immundicia mea ante pedes meos, nõ fui memor nouissimorũ, & ce
cidi miserabiliter, nec est qui cõsoletur me. O q̃ acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior
gladio. Quõ facta sum in desolationẽ? subito defeci, perij propter iniquitatẽ meam, uelut somniũ
surgentis. Ideo in ciuitate domini uilificata est imago mea: deletũ est de libro nomen meũ. Facta
sum sicut nyctricorax in domicilio, sicut passer unicus in ædificio, nec qui consoletur me inuenio.
Considero à dextris & uideo, nec est qui cognoscat me, Perijt fuga à me, & non est qui requirat a
nimam meam. Facta sum sicut uas perditum. Audiui uituperationẽ omnium circunhabitantiũ. Ve
diei illi, in quo me infelicẽ genuit uterus, & lux ista crudelis accepit. Oportuerat me potius fuisse
non natam, q̃ sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio & improperium factum est famu
lis domini, & eum digne colẽtibus. Lugete me montes & flumina, quia fletus filia ego sum. Luge
te me bestiæ syluarũ reptilia terræ, & uolucres cœli, & omnes animæ, quæ uita fruimini. Nunc uos
beatæ feræ & uolucres, quibus nullus metus de inferis est, neq; postmodũ reddituræ estis rationẽ.
B Nobis manet pœna crudelis tartari, quia habentes sensum delinquimus. Ideo non est pax peccato
ribus. Meum peccatum, mea iniquitas non sunt similia offensis hominũ, quia horribilis est hæc im
pietas, carne polluere uirginẽ, & castitatẽ professam. Mentita sum in dñm altissimum: ideo non est
mihi fiducia inuocandi dominũ altissimum, quia obstructũ est os loquentium iniqua. Nam malum
meum propheta cecinit, quod qui elongant se à domino, peribunt. Disperdit omnem fornicantẽ à
se. Et si adhesit lingua faucibus meis, & in puluerẽ mortis deducta sum, ueruntamẽ clamabo ad do
minum. Adhuc tempus est, dum datur spacium, quia in morte non erit memoria. In inferno nõ est
confessio. Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quoniam sagittæ tuæ
infixæ sunt mihi, nec est sanitas in carne mea. A uultu iræ tuæ, non est pax ossibus meis, à facie pec
catorum meorum. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus grauate
sunt super me. Computruerunt & deteriorauerunt cicatrices meæ, à facie insipientię meæ. Miserijs
afflicta sum, & curuata in finem, rugiebam à gemitu cordis mei. Cor conturbatum est, deseruit me
fortitudo mea & lumen oculorũ meorũ, & ipsum non est mecum. Deus repulisti me, & destruxisti
me, ostendisti mihi dura, potionasti me uino cõpunctionis. Expulsa sum ab oculis tuis, iam nõ adij
ciam ut respiciam ad tẽplum sanctũ tuum, facta sum in exterminiũ. Quæ utilitas in sanguine meo,
dum descendo in corruptionẽ? Nunquid mortuis facies mirabilia? Tuus sermo est, tua promissio
est: Nolo mortem peccatoris, sed conuersionẽ. Vt possim uiuere ad te deus cõuerto me, qui solus
potes nouare omnia: Tu ab inferis animas reuocas, & soluis cõpeditos: Tu deus erigis elisos, cæ
cos illuminas, mortuos suscitas: erraui sicut ouis perdita, quære famulam tuam, ne lupus crudelis
glutiat me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in deo eius. Sed & tuum consiliũ tecum est.
Quot sunt dies famulæ tuæ, quando facies de me iudicium? Sed ne intres in iudicium cum famula
Defecit anima mea in salutari tuo, defecerunt lachrymis oculi mei, effusa est in terram gloria mea.
Quãdo respicies propter iniquitatẽ. Corripuisti hominẽ, & tabescere feciſti sicut aranẽã animam
meam. Memẽto domine quod puluis sum. Vide humilitatem meam, & laborem meum, & remitte
mihi ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HÆc nec ineloquens est, nec indocta, quanq̃ ab Hieronymiana dictione lõge lateq; dissidẽs.
Magis autem Paulinum resipit q̃ Augustinum. Nam si uerus esset titulus, qui testabatur ab
Hieronymo scriptam ad Euagrium: si ad episcopum scribit Euagrium, stultum est eum uocare fra
trem: si ad nondum episcopum, nulla uestigia familiaritatis in epistola.

IN EVA-

NIsi uererer beatissime frater, ne inter simulatos amicos Iob, mihi portio poneretur: qui uidentes plagam eius, ueluti qui non haberent consolationem, iugi silentio quieuerunt: prope fuerat, ut ego superposita manu ori, & obdurata linguæ fistula, ianuas labiorum meorū taciturnitate concluderē. Sed absit hoc à fide mea, ut aliquā plagā dicam esse, quæ non habeat consolationem, cum mihi propheta proclamet: Nunquid medicus non est in Galaad: aut resina non est illic? Quare nō ascendit sanitas filiæ plebis meæ? Galaad enim aceruus testis interpretatur: & hunc aceruum testem, totū canonē diuinorū librorū esse sentimus, ubi indissolubilis cumulus testimoniorū, uelut quidā cōgestus est lapidum: in quo cumulo medicus uerus deus meus Iesus Christus, si quæsitus fuerit, inuenietur. Resina aūt quid nisi continentię uirtus est, quæ dissoluta coniungit, & scissa conglutinat? Quod nos scientes non dubitamus ad consolationem plagæ quæ contigit, oris nostri lamenta miscere. Audiuimus enim horrendæ cladis excidiū, audiuimus exultātes de ruina Christi, milites Satan: & iubilatio uocis quam in triumpho suo diabolicus dedit exercitus, ad aures nostras usq; peruenit. Et testem deum inuoco in animam meam: quia ita cōmota sunt uiscera mea, ita contremuerunt ossa mea: ut omnem partem corporis mei sentirem eadem plaga torqueri. Absq; damno meo hoc accidisse non dixerim malum, ubi membra corporis mei diabolica sagitta percussit, cum Apostolus dicat: Si patitur unū membrum, compatiuntur omnia membra. Sed non admittitur animus meus in totum lamentationi uacare uel fletui, quia & aduersum uos mihi est locus irascendi. Ecce contra communes inimicos processit uobiscum frater in prælio, qui subito prostratus est casu. Hunc uos nec sepulturæ dignum iudicastis honore, sed reliquistis eum feris & alitibus deuorandū. Vbi est misericordia Christianæ religionis, quā magister noster sacrificio docuit esse meliorē? Ecce iacet frater ab hoste percussus, adhuc forsitan palpitans: & uos quia sine uulnere reuertimini, ne consolationē quidem obtulistis. Nolite esse sine formidine beatissimi fratres, fortiorē percussit inimicus, ut celerior ei postmodum aditus esset ad reliquos. Vt quid rogo spernitis uulneratū, aut sicut putatis & mortuum? Melior illa Respha concubina Saulis, quæ corpora mortuorum, quæ Dauid pro Gabaonitarum ultione percusserat, cousq; accincta sacco, hoc est cilicio, custodiuit, donec eis roraret aqua de cœlo: id est, donec pro uenia eorū misericordia cœlestis deflueret. Melior ille Iudas Machabæus, qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendā, quos furata de lamnia ciuitate idolorum dona prostrauerant. Vt quid rogo medicus noster inter librorum suorum loculos tot constituit genera pigmentorū, si nihil est ex emplastris eius, quo possit sanari uulnus quod inflixit inimicus? Itáne fieret aliqua plaga, quæ scientiā nostri lateret archiatri, cui nequaq; artis suæ peritia prouideret? Et si placet aperiamus scholam medici nostri, & à principio canonis & uulnerum & medicaminum species requiramus. Et ecce in limine ipsius scholæ occurrunt illi seminis carnalis autores, qui uenenato serpentis ore percussi, non statim perpetuæ pœnæ mortis addicti sunt, sed electi de paradisi delicijs: id est, de ecclesiæ libertate, & sacri cōmunione mysterij, ideo tēporaliter sub typo mœroris tribulationisq; damnati sunt, ut malagmate pœnitentiæ sanarentur: & usq; eò à ligno uitæ, id est Christi participio, exules fierent: donec ad illum, aut per rompheam: id est, ignitā martyrij passionem, aut per cherubim domini, qui interpretatur multitudo scientiæ, commearent. De quibus nunc per singula non est temporis loqui. Quid uero ille fratricida, cui ob mandatum signum imponit, ne ab aliquo possit occidi? Non uult enim mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Non longe ab his distat ille princeps patrū, qui primus credidit: & reputatum est illi ad iustitiam, qui captū ab hostili legione filiū fratris, assumpta uernaculorū turba eripuit, quē postmodū de Sodomæ plaga: id est, de incēdio gehēnę, habito cum diuina maiestate colloquio, hunc liberationis suæ merito liberauit. Et tu ergo assume uernaculorū turbā: id est, proprio opere tuo non alieno, fratri auxiliū præsta captiuo. Loquere cum dño, hoc est ora: ad opus eorū accingere qui stuprū sororis in alienigenarū manibus incidentis, non solum horruerunt, uerumetiā uindicauerunt. Require tamen qui ultores fuere peccati. Nōne Simeon atq; Leui? Et tu qui ex tribu Leui es, qui ecclesiastico seruis officio: (Simeon autem obediens interpretatur) tu ergo qui obediens fuisti dei uoluntati, inobedientē animā liberare aut uindicare cur cessas? Anima enim fratris soror tua est: quā si passus fueris alienigenis seruire, peccasti. Sed dicis forsitan, Leuita est ille qui cecidit, nō potest ei iam remedij medicina cōferri. Erras frater, erras, recurre ad scholam medici. Ecce in secūdo loco, id est Exodi libro, ubi totius populi uulnus plagaq; describitur, etiā Leuitæ peccasse referuntur, qui priores ad correptionem legislatoris emendati esse perhibentur: & non tam in eis peccati crimen arguitur, q̄ uelox conuersio in pœnitentiæ celeritate laudat. Cui rei simile etiā in Ezechiele dominus noster dicit de leuitis. Qui primi à me exierunt, cum erraſſet Israel. Ipse quoq; pontifex ad suggestionem populi idolum fabricauit, pro quo orante Moyse, fraterno liberatur auxilio. Sed dicis forsitan: Adhuc nec leuitæ sanctificati erant, nec pontifex cōsecratus, cum istius mali crimen

crimen cōmissum est. Non contradico peritiæ tuæ, quā ex scripturarū uoluminibus concepisti. Tamen sic possem respondere tibi secundū apostolicam sententiā, qua loquitur ad Hebræos, quia in Abrahæ lumbis latens Leui, decimas à Melchisedech accepit & dedit. Aut ipse Aaron quid tibi minus uidetur habuisse de pōtificali honore uel gradu, cū Ægyptios signis percusserit horrendis, & egrederetur nocte cum populo & sanctū pascha celebrauerit? Scimus aūt quia sine sacerdote pascha non potest celebrari. Sed prætermissis his interrogare te uolo: quid erat Aaron, cum aduersus Moysen inuidię liuore percussus, iuncta sibi Maria, murmurauit? At forsitan dicas: minus est inuidia q̄ fornicatio. Lege ergo beatū Apostolū, qui dicit: Neq; fornicarij, neq; inuidi, neq; maledici, neq; auari, neq; detractores, regnum dei consequentur. Vides ut uelut æqualia sibi similiaq; iunguntur, quę ad cœlorū regna non subeunt. Et aduerte cuius pœnæ sententiā mereatur inuidia, pro qua prophetissa Maria lepræ fœditate percutit: uel cuius auaricia, pro qua Giezi Helisæi minister simili sorte damnatur. Tu ergo qui auarum non detestaris, qui inuidum non refugis: fornicatorem fratrem, & ad tempus ruentem, æternæ mortis pœna condemnas? Nec ideo hoc dicimus, ut peccandi frena laxemus: Sed aduertat quisquis hæc legerit, quia non uiuentibus loquimur, sed mortuum cōsolamur. Deniq; resurgat: & uidebis, quia statim ei trademus psalmistæ uersum dicentis: Virga tua & baculus tuus ipsa me cōsolata sunt. Accipiat ergo uirgam correptionis, & baculum quo sustentari possit infirmus. Ita enim intelligimus Apostolum: Quia neq; inuidi, neq; fornicatores, neq; auari, neq; aliena appetentes, regnū dei possidebunt: id est, quos in hoc uitio tempus receſſionis inuenerit. Quia alibi dñs dicit: unumquemq; in uijs suis iudicabo. Et ipse Apostolus ait: Quales antea fuerint, nihil mea interest. Et in epistola sua beatus Ioannes, orari mandat pro fratre qui non habet peccatum usq; ad mortem. Credo qui non usq; ad extremum uitæ finem, peccatorū suorum malis fuerit subiectus. Nam de leuitis, quod superius dixeras non eos fuisse sanctificatos, qui tamē peccatis fuere polluti, quid tibi uidetur illud in beati Esdræ libris: ubi reuersi de captiuitate Babyloniæ, & restructis nuper templi domini fundamentis, non solum plebs uulgi, uerum & sacerdotalis familia & illius Iesu magni, inuenitur mulieribus alienigenis, hoc est Syris, Idumæis, Moabitis, & Ammanitis esse permixta? Qui tamen omnes peccati eiusdem, accipientes consilium Esdræ, & reijcientes mulierum alienigenarum consortia, sorde caruerunt. Vnde uides, quia sicut peccati cōtagione maculamur, ita expulsione eius abluimur.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ipsa phrasis indicat hanc eiusdem autoris esse, cuius est quæ proxime præcessit, nempe Paulini.

HORTATVR MILITEM SECVLI VT CHRISTO MILITET

TIsi ignotus tibi sim facie: iam tamē te corde cognoui, quia filius meus in domino charissimus Victor, referens mihi religiosam uitam tuam, fecit ut te (quamuis absentem) cognoscerem, & sicut cōsortem futurum in Christo diligere inciperem. Retulit enim mihi quō & in militia seculari (in qua adhuc tu teneris) socius & secutor contubernij tui fuerit. Vnde magis præsumpsi scribere ad te per ipsum. Spero etenim te ex eadem uia ad uiam nostram esse uenturum: quandoquidem istum de tuis socijs ad nos præmisisti, quem pro pignore tuo ecclesia tenet, ut te post eum capiat. Nihil enim est benedicte fili, quod possit aut debeat præferri ei, qui est uerus dñs, & uerus pater & imperator æternus. Cui em̄ rectius uitam nostram impendimus, quàm illi à quo accepimus, & cui eam usq; in finem debemus? quia ipsius beneficio uiuimus: si tamen in hoc seculo ipsi militauerimus, tunc ad ipsum transire merebimur. Quod si magis dilexerimus hoc seculum, & maluerimus Cæsari militare q̄ Christo: post non ad Christum, sed ad gehennam trāsferemur: ubi principum huius seculi uertitur causa. Ideo nec affectum, nec patriā, nec honores, nec diuitias deo prę ferre debemus, quia scriptum est: Prę terit huius mundi figura. Et, qui hunc mundum dilexerint, cum ipso & peribunt. Ideo ipse dominus in euangelio contestatur & dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non potest meus esse discipulus. De diuitijs autem seculi huius, quas quidā pro summo bono & necessario amplectuntur & diligunt, ita dicit: Quia non proderunt thesauri iniquis: iustitia aūt eripit à morte. Et iterum per prophetam dicitur: Exterminati sunt omnes qui exaltati fuerant auro & argento. In euangelio quoq; clamat atq; prędamnat diuites seculi, dicens: Væ uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram. Væ uobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Noli ergo diutius diligere hunc mundum, neq; militiam eius: quia secundū scripturæ autoritatē inimicus dei est, quicunq; est amicus seculi. Et qui militat gladio, mortis minister est. Qui autem suum uel alienum sanguinem fundit, hic recipiet fructum stipendiorū. Aut enim exitij mortis tenebitur reus, aut criminis. Quia necesse est, ut miles in bello, in quo tamen nō tam pro se quàm pro alio dimicat, aut suam mortem uictus inueniat, aut mortis causam uictor acquirat, quia uictor esse nō poterit, si effusor sanguinis ante nō fuerit. Ideo dicit dominus: Non potestis duobus dominis seruire. Sed quia uni deo seruiendum est

dum est, facile puto posse discerni: cui potius seruiri debeat: deo an mãmonæ, Christo an Cæsari: cum ipse Cæsar Christi seruus studeat esse, ut aliquarũ gentium rex esse mereatur. Neq; enim qui cunq; rex terrenus, totius terræ dñs est. Christus aũt totius mundi rex est, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et ipse est rex regũ, & dñs dominantiũ, & in terris, in mari, in abyssis omnia quæ uult facit. Hunc igitur sequamur: huic militemus: cui coniũctus nunquam desistit miles, qui militantibus sibi, gloriam uitæ æternæ, honorem regni cœlestis, & diuitias hæreditatis suæ, & diuinæ cognitionis consortiũ perenne largitur. Scriptũ est aũt: Qui pecuniam dilígit, non iustificabit: & qui terrenas possessiones cõcupiscit, in illis (sicut scriptũ est) implanabitur. Nam in Ecclesiastico per Solomonẽ loquitur diuina sapientia: Quia multi periclitati sunt auri causa: & facta est in facie illius perditio ipsorũ. Lignũ, inquit, offensionis eius est aurũ: & deiecit illos qui sectantur illud. Sed non omnis nisi imprudens disperiet in illo. Quamobrem fuge ab illo fili, si qui sectantur illud. Sed non omnis nisi imprudens disperiet in illo. Quamobrem fuge ab illo fili, si cut à facie serpentis, credẽs Christo: qui in euãgelio testatur omnibus hominibus: Quia non in abundãtia cuiusq; uita eius est, ex his quæ possidet. Sed te forsitan ætatis tuæ fiducia, & stipes digni tatum, uel diuitiarũ augmenta sollicitant, ut dicas: adhuc iuuenis sum, est nunc tẽpus ut parumper militem, & uxorem ducam, & filios habeã, & postea deo seruiam. Ad hæc tibi respondet, non ego, sed dñs: qui loquitur in prophetis & apostolis suis, & Sapiens dicit: Ne tardaueris cõuerti ad dominum, de differas de die in diem, ne subito ueniat ira illius. In euangelio aũt quo ardore properandum sit ad conuersionem, ostendit cum dicit: A diebus aũt Ioannis usq; ad hodiernũ diem, uim patitur regnum cœlorũ, & qui uim faciunt rapiunt illud. Talis uiolentia deo grata est, quæ neminem concutit, nullius damno cõmittitur, In hanc rapinam manus tuas uerte, quæ crimen non habet & confert salutem. Et quid militarium stipendiorum curationes, cum inuidia uiolentiæ curare: cum forsitan pro tua honestate etiam debitorũ moderatus exactor sis? cum sine cuiusq; inuidia, & cum dei gratia possis esse uiolẽtus: ut rapias regnũ cœlorũ: quod sibi auferri patitur, & gaudet Christus inuadi: qui pro abundantia charitatis & potẽtiæ suæ capax est largiendi quod tenet, & quod donauerit obtinendi. Nã quando sanctis suis in regno suo regnare cõcesserit: ipse regnabit in illis quos consortes regni cœlestis assumpserit. Scriptũ est enim: Et regnũ dei cum sanctis fore, & ipsos sanctos esse regnum dei, quod propitio deo cum conuersus fueris, & legendo cognosces, & credendo intelliges. De ætatis aũt flore primo quis audeat gloriari? Admonet diuina scriptura, dicẽs: Omnis caro fœnum est, & omnis claritas eius, ut flos fœni. Aruit fœnum & flos decidit: sermo aũt domini manet in æternũ. Ideo propheta, illa potius in quibus æterna corporis rediturui gloria post resurrectionem possit manere, desiderans clamat: Quàm amabilia sunt tabernacula tua domine uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Et de uinculis cõiugalibus & cæteris temporalium rerum tam spinosis q̃ inanibus curis, Apostolus (in quo Christus loquitur) admoner, ne in longum huius seculi tempus irrita uota mittamus: & cognoscere nos iubet, quia tempus breuiatum est, & dicit: Reliquum est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam nõ possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utentes. Quod cum dicit: ostendit liberos non debere implicari, quandoquidẽ liberari suadeat impeditos. Si ergo iam forsitan alligatus es uxori, noli quærere absolutionẽ. Quod si adhuc liber es ab uxore, uoli quærere implicationẽ. Nõ enim Apostolus propter cõiugij condemnationẽ hoc dicit: quandoquidẽ huius fœderis religionẽ, magno Christi & ecclesiæ sacramẽto cõparat: sed propter instantẽ necessitatẽ bonum esse asserens hominem sic esse quẽadmodũ ipse erat. Volo, inquit, uos sine sollicitudine esse, hoc est, ut nihil præter deum & salutẽ nostram cogitemus. Nam uxor & filij, quanquã & ipsa diuinitus nobis pignora data sint, tamen grauissimarũ curarũ onera sunt. Vnde idem Apostolus ait: Quia tribulationẽ carnis habebunt huiusmodi: quia necessitudinis nostrę carnes, quanto chariores nobis sunt, tanto magis nos discruciant & fatigant. Nam uxore accepta, primum optantur filij, & si non suscipiuntur, sterilitas lugetur: si suscipiuntur, orbitas timetur. Ac proinde nunquam in carnalibus affectionibus ita requiescit animus ut cruciatu careat, dum necessitudines suas, aut bonas amat cũ amittẽdi metu, aut malas odit cũ amittendi uoto: in utroq; miserijs sustinendis semper obnoxius. Miser est eñ qui uxorem bonam perdit, miserior qui malam possidet. Inter hæc duo accidẽtia, satis felicior est qui utrunq; nõ nouit. Similiter & de filijs: sæpissime enim sunt miserrimi parẽtes, uel qui amabiles habent quibus orbantur, uel qui tales habent, ut non habentibus inuidere cogantur. Audi ergo fili mi & inclina aurem tuam mihi, & dissumpe omnia uincula tua quæcunq; in hoc seculo te implicatum tenent: commuta in melius militiam, ut æterno regi incipias militare. Et nunc ut audio, qui adiutor & tutator es ciuiũ, fias comes Christi. Deinde in hac militia soletis in uotis habere hanc officij promotionem, ut protectores efficiamini. Si autem deo te probaueris, ipsum deum incipies habere protectorem, Vide ad qualem militiam te inuito collegam, ut quod homini esse optas, hoc tibi deus sit. Quem si cœperis sequi, & in eius comitiua inceperis militare, finis militiæ tuæ erit regnum, non terræ & temporis, sed æternitatis & cœli.

CENSVRA

A

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

STilus est alicuius recentioris. Apparet fragmẽtum esse decerptum ex commentarijs alicuius: nam & abruptum est initium, & similiter desinit ut incipit. Neq; uideo cur quisquam hoc existimarit Hieronymo tribuendum, nisi forte deceptus hac coniectura, quod interpretatur aliquot uoces Hebraicas.

DE DECEM TENTATIONIBVS POPVLI ISRAELITICI

HÆc sunt uerba quæ locutus est Moyses ad omnẽ Israel in transitu Iordanis, in solitudine campestri: contra mare rubrum, inter Pharam & Tophel & Laban et Hazeroth & auri abundantiã: undecim dierum iter de Horeb ad mõtem Seir usq; Cades barne. Hæc sunt uerba quibus corripuit Moyses filios Israel pro decem tentationibus quibus dñm tentauerunt. Vnde dñs in libro Numerorum dicit: Attamen omnes homines qui uiderunt maiestatẽ meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerũt me iam per decem uices, nec obedierunt uoci meæ, nõ uidebunt terram pro qua iurauí patribus ipsorum. Quas tentationes hic breuiter & obscure Moyses enumerat, dicens: In solitudine, in qua ostendit uos pro aquæ penuria duabus uicibus tentasse dñm. De prima tentatione ita in Exodo legitur: Murgatus populus contra Moysen ait: Da nobis aquam ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid murgamini contra me? cur tentatis dñm? De secunda tentatione ita in libro Numerorum dicitur: Cumq; indigeret aqua populus &c. usq; ad eum locum quo ait: Hæc est aqua contradictionis, ubi murgati sunt filij Israel contra dñm, & sanctificatus est in eis. Tertia tentatio cõtinetur, in eo quod ait: In campestri cõtra mare rubrum: in quo loco murmurasse dicuntur contra dñm, quia perimendos Ægyptios esse Moysi non crediderunt, sibi de uerbo domini dicenti, sed potius eos se subsequi timuerunt. Vnde dicitur in psalmo: Patres nostri non intellexerunt mirabilia &c. Quarta & quinta tentatio, continetur in eo quod ait: Inter Pharam & Tophel & Laban. Pharam interpretatur, onager. Tophel, stultitia. Laban, album. Quod ita intelligitur, quia similes onagro facti filij Israel stulte egerũt tentantes dñm duabus uicibus, super albo, id est, super manna: Manna uero album dicitur, ut est illud Exodi: Appellauitq; domus Israel nomẽ eius Man, quod erat quasi semen coriandri album. Vna tentatio fuit super eodem manna: sicut in Exodo dicitur: Hic est sermo quẽ præcepit dñs: colligat ex eo unusquisq; quantũ sufficit ad uescendum: Et post pauca. Dixit ad eos
B Moyses, nullus ex eo reseruet in mane. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt ex eo quidam usq; mane. Altera fuit tentatio, de qua post pauca in eodem loco dicitur: Sex diebus colligite, in die autem septima sabbatum est domini, idcirco non inuenietur. Venit autem septima dies, & egressi de populo ut colligerent, non inuenerunt. Dixit autem dominus ad Moysen: usq; quo non uultis seruare mãdata mea & legem meam? &c. Sexta tentatio continetur in eo quod ait, & Hazeroth. Hazeroth uero ciuitas est solitudini uicina, & interpretat̃ uilla: in cuius territorio, id est, in sepulchris concupiscentiæ, facta fuisse legitur secunda tentatio carnium, in qua etiam prima tentatio carniũ complectitur. De prima ita in libro Exodi legitur: Dixerunt Moyses & Aaron ad omnes filios Israel: Vespere scietis quod dominus eduxerit uos de terra Ægypti, & mane uidebitis gloriam domini. Audiuit enim murmur uestrum, nec cõtra nos est murmur uestrum, sed contra dñm. Et post pauca. Locutus est dominus ad Moysen, dicens: Audiui murmurationes filiorum Israel: Loquere ad eos: Vespere comedetis carnes et mane saturabimini panibus, scietisq; quod ego sum dñs deus uester. Factum est ergo uespere, & conscendens coturnix operuit castra. De septima aũt tentatione in Numeris dicitur: Interea ortum est murmur populi, quasi dolentiũ pro labore contra dominũ. Quod cum audisset iratus est, & accensus ignis domini deuorauit extremam partem castrorum. Et post pauca: Sanctificamini, cras etenim comedetis carnes. Ego autem audiui uos dicere, quis dabit nobis escas carniũ? Bene nobis erat in Ægypto. Dominus enim dabit uobis carnes & comedetis, nõ uno die nec duobus uel quinq;, aut decem aut uiginti quidem, sed usq; ad mensem dierum, donec exeat per nares uestras, & uertatur in nauseam, eo quod repuleritis dñm, qui in medio uestri est: & fleueritis coram eo, dicẽtes: Quare egressi sumus de Ægypto? Item paulopost: Adhuc carnes erant inter dentes eorum: nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Octaua tentatio continetur in eo quod ait: Vbi auri est plurimum. Notandum namq; quod in Hebræo, & abundantia auri habeatur. Abundantia autem auri intelligitur uitulus aureus, quem fabricati sunt filij Israel sibi in deos, morante Moyse cum domino in monte Sinai. Idcirco abundantia auri dicitur, quia in idolo moles omnium peccatorum consistit, & idolum pro omnibus peccatis abundat. Nona tentatio continet in eo q̃d ait: Vndecim diebus de Horeb per uiam montis Seir. Quod in Hebræo ita habetur: Vndecim diebus iter de Horeb ad montem Seir. Fabricato itaq; in Horeb idolo, undecimo die uenerunt ad montem Seir, qui est in suburbano ciuitatis Cades barne, ubi filij Israel tentauerũt dominũ: sicut in libro Numerorum scribitur: Vsq; quo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorũ Israel audiui. Dic ergo eis: Viuo ego dicit dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam

ciam uobis. In solitudine hac iacebunt cadauera uestra, Et post paululum. Iuxta numerum quadraginta dierū quibus considerastis terram, annus pro die computabitur: quadraginta annis recipietis iniquitates uestras, & scietis ultionem meā, quoniā sicut locutus sum, sic faciam huic multitudini pessimæ, quę cōsurrexit aduersum me: in solitudine hac morieť & deficiet. Itē: Locutus est Moyses uniuersa hæc ad filios Israel, & luxit populus nimis, & ecce mane primo surgētes ascenderunt uerticem montis, & dixerunt: Parati sumus ascēdere ad locū, de quo locutus est dñs, quia peccauimus. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini uerbū dñi, quod uobis non cedit in prosperum? Nolite ascendere, non enim est dñs in medio uestrū, ne corruatis corā inimicis uestris. Itemq; post pausa. At illi cōtenebrati ascenderunt in uerticē montis. Arca aūt testamenti dñi & Moyses non recesserunt de castris. Descendit Amalechites & Chananæus qui habitabant in monte, & percutiens eos atq; concidens persecutus est eos usq; Horma. Mons iste, in quo Amalechites & Chananæus habitare dicuntur, mons Seir intelligitur, sicut in Deuteronomio scribitur. Itaq; egressus Amorreus qui habitabat in montibus, & obuiā ueniēs persecutus est uos: sicut solent apes persequi, & cecidit de Seir usq; Horma. Decima tētatio cōtinet in eo q̄d ait, usq; Cades barne. Hæc tentatio fuit in Cades barne. Vnde Moyses misit exploratores ad cōsiderandā terrā Chanaan: sicut in lib. Numerorum dicitur. Et locutus est dñs ad Moysen, dicens: Mitte uiros qui considerēt terrā Chanaan quam daturus sum filijs Israel &c. Et paulopost. Et dixit dñs ad Moysen: Vsq; quo detrahet mihi populus iste, quousq; non credent mihi in omnibus signis quæ feci coram eis? feriam igitur eos pestilentia atq; consumā: te aūt faciā in gentē magnā. Iterū post paululū. Attamen oēs homines qui uiderunt maiestatē meam & signa, quæ feci in Ægypto & in solitudine & tentauerūt me & c. non uidebūt terrā pro qua iurauī patribus eorū: nec quisq; ex illis qui detraxit mihi, intuebit eam. Nec mouea quis quod à deserto Pharam, nō de Cades barne Moyses exploratores misit. Cades enim barne ipsa est Pharam: quod in lib. Iosue ita dicitur: Locutus est Caleph ad Iosue: Nosti quid locutus sit deus ad Moysen hominem dei de me & de te in Cades barne? Quadraginta annorum eram quando me misit Moyses famulus domini ad terram considerandam.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

Apparet hoc fragmentum esse ex homilijs alicuius in psalmos mysticos, certe nihil habet Hieronymianum.

EXPLANATIO IN PSALMVM XLI

Mne psalterium sagaci mente perlustrans: nusq; inuenio quod filij Chore aliquid triste cantauerint. Semper in psalmis eorum læta sunt & iocunda: semper terrenis humilibusq; contemptis, cœlestia & æterna desiderant, cōgruentes interpretationi nominis sui. Squidē Chore interpretaī caluities. Quia ergo dñs noster in loco Caluariæ crucifixus est & sepultus: quicunq; in cruce eius credūt & in resurrectione, hi filij Chore, id est, filij Caluariæ nominantur. Super qua Caluaria dñs noster Iesus, post resurrectionem ad cœlorum regna conscendens, irridetur à paruulis & ab incredulis Iudæorum. Sed Heliseum irridentes ursi comederunt. Hoc de titulo scriptum dixisse sufficiat: nunc ad psalmi principium reuertamur. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus. Ceruorum natura est, ut serpētum uenena cōtemnant, quin potius naribus suis eos extrahunt de cauernis, ut interficiant atq; dilacerent. Cum uenenum cœperit intrinsecus æstuare, & quāuis eos non possit occidere, tamen sitis ardorem & incendium tolerant, tunc illi fontes desiderant, & purissimis aquis feruentia uenena restinguunt. Quomodo itaq; illi cerui desiderāt fontes aquarum: ita illi qui de Ægypto & de seculo recedentes interfecerunt Pharaonem in aquis suis, & omnem exercitum eius in baptismo necauerunt: post interfectionē diaboli, desiderant fontes ecclesiæ, patrem & filium & spiritū sanctum. De patre quod sit fons scribitur in Hieremia: Me dimiserunt fontem aquæ uiuę, & foderunt sibi lacos detritos, qui non possunt aquam continere. De filio quodam in loco legimus: Dereliquerunt fontem sapientiæ. Porrò de spiritu sancto: Qui biberit de aqua, quam ego dedero ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam ęternam: statim exponitur euangelista dicēte: quod de spiritu sancto sermo fuerit saluatoris. Ex quo manifestissime liquet tres in ecclesia fontes esse trinitatis mysteriū. Hos desiderat anima credentis, hos desiderat anima baptizantis: & dicit: Sitiuit anima mea in deū fontem uiuū. Non enim leuiter uidere uoluit deum: sed toto desiderabat ardore, toto sitiuit incendio anteq; baptisma consequeretur. Loquebantur inter se inuicem atq; dicebant: Quando ueniam & apparebo ante faciem dñi? Ecce fratres demū impletum est, quod petebam. Venerunt & steterunt ante faciem dei: apparuerūt ante faciem altaris: & mysterium intellexerunt. Hoc enim non merentur uidere, nisi illi qui ex conscientia, & ex imo proferunt corde memorantes: Fuerunt mihi lachrymę meæ panes die ac nocte. Per omnem enim quadragesimam uacauerunt orationi atque ieiunio: in sacco & cinere dormierunt, futuram uitam peccatorum suorū cōfessione quærentes. Sed quia fuderunt lachrymas & fuerunt uisles, dicitur eis

tur eis: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Et, beati lugentes, qm̄ ipsi consolabunt. Pro quibus uniuersis, cū illis diabolus insultaret & diceret: Vbi est deus tuus? admissi & in uitali fonte renati, cōsidenter loquunt: Transibo in locū tabernaculi admirabilis, usq; ad domū dei. Domus dei ecclesia est: hoc est admirabile tabernaculū: quia habitat in eo uox exultationis & cōfessionis & sonus epulantis. Gaudent quippe sub fide & cōsecutione uitæ æternę, quam fratres nostri nunc accipere meruerunt, ut angeli in cœlis omnesq; uirtutes. Si enim super uno peccatore agente pœnitentiam, & in una ouicula morbida quæ pastoris humeris est recepta, gaudent angeli atq; lætantur: quanto magis in tot fratribus in tali gurgite renatis atq; mundatis, uniuersa exultant regna cœlorum, uidētia homines ueteri peccatorū labe purgatos suo incolatui præparari? Discite ergo qui Christum nunc induti estis, & ductum nostrum sequentes, qui quali piscículus hamo, ita sermone dei de gurgite seculi istius subleuamini, in nobis rerum natura mutata est. Pisces enim qui de mari extracti fuerint moriuntur. Nos aūt ideo apostoli de mundi istius mari extraxerūt atq; piscati sunt, ut uiui ex mortuis fieremus. Quādiu eramus in hoc seculo, oculi nostri in profundo, & uita nostra uersabatur in cœno: postq̄ de fluctibus erepti sumus, cœpimus solem uidere, cœpimus uerum lumen aspicere, & præ nimio gaudio cōturbati, ad animā nostram dicimus: Spera in deo, quoniam cōfitebor illi: salutare uultus mei & deus meus. Et deinceps. Propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim à monte modico. Abyssus abyssum inuocat. Et nos de terra Iordanis, id est de flumine ubi dominus baptizatus est, & Hermonim, hoc est de seculi huius maledictiōe, quoniam Hermon interpretatur anathema: & de monte modico huius mundi, quamuis enim aliquis sanctus sit, dum in isto uersatur seculo, nō est in monte grandi atq; sublimi, sed in monte modico atq; humili: clamamus ad dñm, & profundum ipsius scripturarū sensum de alijs scripturarū testimonijs interpretamur. Quicquid in absconso ueteris testamenti nō possumus inuenire, hoc de absconso noui testamenti solumus in uoce cataractarum dei, hoc est prophetarum ipsius & apostolorum. Omnia excelsa domini, & fluctus ipsius, & impetus fluminis qui lætificant ciuitatē dei, super nos transierunt in Christo Iesu, cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem est farinæ cum homilia quæ proxime præcessit, & eundem sapit autorem.

EXPLANATIO IN PSALMVM CXVII.

In omni psalmo dñs noster Iesus Christus prophetaī & canitur. Siquidē ipse habet clauem Dauid, quæ aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit: Sed præcipue in centesimo decimo septimo psalmo, qui nūc psallēdo lectus est, resurrectionis mysterium prædicaī. Hic enim psalmus, in quo à spiritu sancto prælignati uocant ad confitendum dño in laude: uel ad confessionē gentiū ueri Israelitæ in pœnitentia ueri sacerdotis Aaron domus, quod est in ecclesia, siue generaliter oēs timentes deum, recte pro tantis muneribus pietatis patri, qui filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, à cōfessione incipitur: Quoniā bonus, quoniā in seculum misericordia eius. Quis enim nostrū poterit esse considerans ea, quæ in eo quotidie exultās canit ecclesia: hoc est passionē dñi saluatoris, resurrectionē siue ascensionē, & non magis erumpat in uocē, consors illorū paruulorū effectus, domino cum ramis & palmis exultātiū: O domine saluos nos fac, ó domine bene prosperare. Vnde & ipse uictor ad patrem ascēdens imperat angelis, dicens: Aperite mihi portas iustitiæ & ingressus in eas confitebor domino. Hæ sunt portæ, de quibus in uicesimotertio psalmo inter se inuicem angeli loquebantur ingressum domino præparantes: Leuate portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Sed pulchre leuari iubentur portæ, & in sublime erigi. Siquidem iuxta dispensationem carnis & mysterium & uictoriam crucis, maior regreditur ad cœlos q̄ ad terras uenerat. Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam. Per hanc portam ingressus est Petrus, ingressus est Paulus, ingressi sunt omnes apostoli, ingressi sunt & martyres, & quotidie sancti quiq; ingrediuntur. Per hanc portam primus latro cū domino ingressus est. Habetote fiduciā, & uos sperate similia. Sic enim ipse Apostolus dixit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus in dextra dei sedet. Non dicit hic psalmus, soli apostoli, soli prophetæ & martyres intrabunt per eam, sed iusti introibunt per eam. Quicunq; ergo iuste agit, & inter iustos dñi esse meruit, fiducialiter agat in eo sperans, quia intrabit per hanc portam. Quia dominus non quærit sanguinem confitentium, sed fidem pro qua sanguis effunditur credentium. Si habuerimus fidem quæ potest sanguinem fundere, imputabitur nobis & cruoris effusio. O uere infelices Iudæi: ó mi seri atq; miserabiles: lapidem, qui per Esaiam repromissus est, quod poneretur in fundamentis Sion, & populum utrunque coniungeret, esse dominum saluatorem, esse filium dei non agnouistis. Hunc uos reprobastis, ædificantes quondam congregationem domini, & templi dei mysteria custodientes: qui reprobatus à uobis, factus est in caput anguli, & primam ecclesiam de Iudæorum populo congregatā, & credentes ex nationibus, in unum gregem & ministerium fœderauit,

A domino factum est illud: hoc est mirabile in oculis nostris, ut nos qui ante passionē domini sine c
testamento eramus exleges, adoptaremur in filios dei, & priori cingulo putrescente, aliud sibi de
us lumbare contexeret, alium populum præpararet. Vos ergo Iudæi habetis scripturā, uos legitis
libros, & nos in eum qui in eis scriptus est libris, ipsum adorantes, credimus. Vos tenetis paginas,
nos sensum paginarum. Vos cōplicatis mēbranas animalium mortuorū, nos possidemus spiritum
uiuificantem. Quid mirabilius potest esse istiusmodi sacramēto? Quid hac die felicius, in qua dñs
Iudæis mortuus est, nobis surrexit? In qua synagogæ cultus occubuit, & est ortus ecclesiæ, in qua
nos homines fecit secum surgere, & uiuere, & sedere in cœlestibus. Et impletū est illud quod ipse
dixit in euangelio: Cum aūt exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Hæc est dies quam fecit
dominus, exultemus & lætemur in ea. Omnes dies quidem fecit dñs, sed cæteri dies possunt esse
Iudæorum, possunt hæreticorum, possunt esse gentilium. Dies dominica, dies resurrectionis, dies
Christianorum, dies nostra est. Vnde & dominica dicitur: quia in ea dominus uictor ascendit ad
patrem. Quod si à gentilibus dies solis uocatur, & hoc nos libentissime confitemur. Hodie enim
lux mundi orta est, hodie sol iusticiæ ortus est, in cuius pennis est sanitas. Nunquid sol pennas ha-
bet? Respōdeant Iudæi, & qui tantum secundum literas scripturas intelligunt similes Iudæorum,
Nos aūt dicimus, quicunq; sub alis istius solis fuerit: qui dixit in euāgelio: Quoties uolui cōgrega-
re filios tuos, quasi gallina pullos suos sub alas, & noluisti: iste securus erit ab accipitre diabolo, ab
aquilis uolantibus in Ezechiele, & omnia peccatorū eius uulnera sanabūtur. Vt aūt sciatis fratres
mei quod ꝓprie psalmus iste de dño scriptus est, & in euāgelio pueri, sicut meminimus, qui intran
te Hierosolymam saluatore palmas leuantes, clamauerunt atq; dixerunt: Osanna in excelsis, bene
dictus qui uenit in nomine domini, osanna in excelsis: de cētesimoseptimo psalmo istos uersiculos
assumpserunt: O domine saluum me fac. In Hebræo scribitur, הוֹשִׁיעָה נָּא Hosia na. Vnde & Iu-
dæi impatiēter ferentes uolunt prohibere paruulos: de quibus in Esaia loquebatur dñs: Ecce ego
& pueri mei quos mihi dedit dominus. Tacentibus em̄ senibus & inuidiæ liuore cruciatis, paruuli
clamant & Christum paruuli confitentur. Quod si & illi tacuissent, lapides utiq; clamarent, id est,
gentilium populus, de quibus in euangelio scriptum est: Potens est dominus de lapidibus istis su-
scitare filios Abrahæ: nos significans qui duro quondam corde fuimus, sed nunc credētes in Chri
sto Iesu in filios Abraham, in filios dei omnipotentis, adoptati sumus per ipsum dominum, cui est
gloria in secula seculorum: Amen. D

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

HOc haud scio cuius fragmentum, uix dignum est uel hoc ordine. Tantum abest, ut Hierony-
mo sit tribuendum.

AD DARDANVM DE DIVERSIS GENERIBVS MVSICORVM

OGor à te, ut tibi Dardane de aliquibus generibus musicorū, sicut res docet, uel uisio
ne, uel auditu breui sermone respōdeam. Alia enim ad lucidum proferre nō possum:
quia unaquæq; res secundum ingeniū eius est: quæ aūt possunt enarrari libenter ex-
plicabuntur. primum omnium ad organum, eo quod maius esse his in sonitu & forti-
tudine nimia cōputantur, clamores ueniam: de duabus elephantorum pellibus con-
cauum coniungitur, & per quindecim fabrorum sufflatoria compressatur: per duodecim cicutas
æreas in sonitum nimium, quos in modum tonitrui concitat: ita ut per mille passuum spatia sine du
bio sensibiliter utiq; & amplius audiatur: sicut apud Hebræos de organis quæ ab Hierusalē, usq; ad
montē olireti, & amplius sonitu audiūtur cōprobatur. Duo genera organi à plerisq; dicuntur. Pri-
mum est, quod prædiximus, & aliud quod de peregrinatione Israelitici populi apud Babylonios
inscribitur: Super flumina Babylonis &c. Hoc rotū figuraliter & spiritualiter significat euāgelium
Christi: q̄d & illud duabus pellibus, id est, duarū legum asperitate coniungit̄ per quindecim sufla-
toria fabrorū, id est, per patriarchas ac prophetas: per duodecim cicutas æreas, id est, per apostolos,
sonum nimiū emittit, sicut scriptū est: In omnē terram exiuit sonus eorū, & reliqua. Quod est in mo
dum tonitrui, id est uox euāgelij in toto orbe terrarū: sicut scriptū est: Vox tonitrui tui deus in ro-
ta: per mille passus, id est, pefectū numerū decem uerborū legis impletur: fenus eius in salicibus, id
est, per laborem uniuscuiusq; doctoris labiorū euangelium prędicatur. Tuba itaq; de qua in Danie
le scriptum est: Cum audieritis uocē tubæ, fistulæ, citharæ, & reliqua: diuersis figuris ac formis effi-
citur. Aliter enim est tuba congregationis populi, aliter conductionis, aliter uictoriæ, aliter perse-
quendi inimicos, aliter cōcussionis ciuitatū, & reliqua. Tuba aūt consuetudinis apud rerum peri-
tissimos hoc modo intelligitur: tribus fistulis æreis in capite angusto inspiratur, in capite per qua-
tuor uociductus æreos, qui per æreum fundamentum quaternas uoces producunt, mugitum ni-
mium uehementissimumq; profert. Ita euangelium terna confessione trium personarum sanctæ
trinitatis in capite angusto, id est, in natiuitate Christi diuinitate inspiratur, & per quatuor uocidu-
ctus, id est, quatuor euangelistas, per eremum fundamentum stabilitatem fidei & operum in toto
orbe

A orbe uoce nimia clamores, quos in modum tubæ cōgregationis fortiter emittit. Fistula præterea
artis esse mysticæ, sicut fusores earum rerum affirmant, reperitur ita bombolū æreum ductile qua-
dratum latissimumq;, quasi in modum coronæ cum fisoculo æreo ferreoq; commixto, atq; in me-
dio concusso, quod in ligno alto spatioso q; formatum superiore capite cōstringitur: alterum altero
capite demisso: sed terram nō tangi à plerisq; putatur: & per singula latera duodecim bombula æ-
rea, duodecim fistulis in medio positis, in catena fixis dependēt: ita tria bombula in uno latere per
circumitum utiq; figunt̄, & concitato primo bombulo, & concitatis duodecim bombulorū fistu-
lis in medio positis, clamorem magnum fragoremq; nimium supra modū simul proferunt. Bombu
lum itaq; cum fistulis, id est, doctor in medio ecclesiæ est, cum spiritu sancto qui loquitur in eo: con
stringitur in ligno alto, id est, Christo, qui à sapientibus ligno uitæ cōparatur: in catena, id est, in fi-
de: & non tangit terrā, id est, opera carnalia: duodecim bombula, id est, duodecim apostoli: cum fi
stulis, id est, diuinis eloquijs. Cithara de qua in quadragesimosecundo psalmo scriptū est: Confite-
bor tibi in cithara deus deus meus, propriæ cōsuetudinis est apud Hebræos, quæ cum chordis ui-
gintiquatuor: quæ in modum deltæ literæ, sicut peritissimi tradunt, utiq; cōponitur: & per digitos
Pindari uarijs uocibus tinnulis ictibusq; in diuersis modis concitatur. Cithara autē de qua sermo
est, ecclesia est spiritaliter: quæ cum quatuor & uiginti seniorum dogmatibus trinam formam ha-
bens, quasi in modum deltæ literæ per fidē sanctæ trinitatis manifestissime sine dubio significat: &
per manus uiri Petri apostoli, qui prædicator illius est in diuersos modulos ueteris & noui testa-
menti, aliter in litera, aliter in sensu figuraliter concutitur. Sambuca itaq; quæ apud peritissimos
Hebræorum ignota res est: antiquis temporibus apud Chaldæos fuisse reperitur: sicut scriptū est:
Cum audieritis uocem tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ: & reliqua. Bucca uocatur tuba apud He-
bræos: deinde per diminutionem buccina dicitur: Sambuca autem sol apud Hebræos interpreta-
tur: sicut scriptum est: Sampson sol eorum. Propterea autem apud eos sambuca inscribitur, quia
multi corticem arboris esse putant, & per soliditatem mellis, uenei ac mutabilitatem, quasi in mo-
dum tubæ de ramo arboris moueri potest: ideo sambuca dicitur: quia æstatis tempore fieri potest:
& usq; ad frigoris tempus durare potest. Arescit enim secundum cōmunem consuetudinem. Ty-
pus eorum qui dominum in bonis operibus laudant, & in tempore frigoris, id est, tribulationum
uel persecutionis, laudare eum non possunt propter infidelitatem uitæ & abundantiam diuitiarū
B suarum. Psalterium quoq; Hebraice nablon: Græce autem psalterium: Latine autē laudatorium
dicitur. De quo quinquagesimoquarto psalmo dicitur: Exurge psalterium cum cithara. Est autem
cum chordis decem: sicut scriptum est: In psalterio decem chordarum psallam tibi: forma quadra-
ta. Psalterium itaq; cum decem chordis, id est, cum decem uerbis legis contritis contra omnē hæ-
resim, quadrata per quatuor euangelia potest intelligi. Tympanum paucis uerbis explicari potest:
quæ minima res est, eo quod in manu mulieris portari possit: sicut scriptum est in exodo: Sumpsit
autem Maria prophetes soror Aaron tympanum in manu sua: & est minima sapientia legis uete-
ris in manu Iudæorum Synagogæ. Antiquis temporibus fuit chorus quoq; simplex pellis cū dua-
bus cicutis æreis, & per primam inspiratur, per secundam uocem emittit: typus populi prioris qui
angustam intelligentiam legis acceperat, & per angustam uoluntatem prædicationis omnia infir-
miter prædicauit. Si autem terrena sapienter ac diligenter respiciam, & spiritualiter ac mystice in-
telligenda sunt.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NVllam hic umbram Hieronymiani pectoris possis deprehendere. Et in alijs codicibus alio
atq; alio titulo prænotatur.

DE RESVRRECTIONE DOMINI SERMO.

EXulta cœlum, & in lætitia esto terra: dies iste amplius nobis ex sepulchro radiauit q̄
de sole refulsit. Quet infernus, quia resolutus est: gaudeat, quia uisitatus est: resulter,
quia ignotam lucem post secula longa uidit, & in profundæ noctis caligine respira-
uit. O pulchra lux quæ de candido cœli fastigio promicasti: & inter fluenta purpu-
rea sedentes in tenebris, & in umbra mortis subita claritate uestisti. Confestim igitur
æterna nox infernorum Christo descendente resplenduit: siluit stridor ille lugentium, dirupta ce-
ciderunt uincula damnatorum: attonitæ mentes obstupuere tortorum: omnis simul officina impia
contremuit, cum Christum repente in suis sedibus uidit. Mox igitur ferruginei ianitores descen-
dente Christo, talia inter se cæci per umbrosa silentia cum umbra submurmurant: Quisnam est iste
terribilis, & miro splendore coruscus? Nunq̄ talem noster excepit tartarus. Nunquam in nostra
cauerna talem euomuit mundus: inuasor est iste, non debitor: & factor est non precator: iudicem
uidemus, non supplicem: pugnare uenit, non succumbere: eripere, non manere. Vbinam putatis
socij nostri ac ianitores dormiebant, cū ille debellator clausstra uexabat? Iste si reus esset, audax nō
esset. Si eum aliqua delicta fuscarent, nunq̄ fulgore suo nostras tenebras dissiparet. Sed si deus est,
ut quid huc uenit? Si homo est, quid præsumpsit? Si deus, quid in sepulchro facit? Si homo, quare

captiuos soluit? Nunquid nam cū autore nostro fœdus cōposuit? An forte & ipsum aggressus uicit, & sic ad nostra regna transiuit? Certe mortuus, certe uictus erat. Illusus est prælíator noster in mundo, nescíuit quia hic stragem procuraret inferno. O crux illa fallens gaudia nostra & parturiens damna nostra. Per lignū ditati sumus, per lignū euertimur. Perijt potestas illa cunctis semper populis formidata. Nullus sub sede nostra captiuus palpitauit. En quod gemebundum est exultat. Non iam audiuntur antiqui fletus, nulli iam resonāt eiulatus, omnis mugitus gementiū obmutuit. Putas ne iste sine nostro rediſbit exitio? Nemo ad nos unq̄ uiuus intrauit, nemo sic audax fuit, nemo sic carnifices territ: nunq̄ in hac habitatione nigra semper & fuligine cæca iucundū lumē apparuit. An forte sol de mundo migrauit. Sed nec cœlū nobis astraq̄ parent: & tamē infernus lucet. Quid faciemus? Quò cōuertemur contra istū? Cruentas domos & obtinere nostræ cauernæ portarum custodias nō ualemus, male intrauimus, tantā lucem obtenebrare nequiuimus, opprimere tanta uirtute præditū non ualemus, nostra quoq̄ urgeri colla conspicimus, & de nostro insuper interitu formidamus. Quid nobis è cœlo? Plagis recentiorib. ultra iustam ultionē flagellamur: nocte nostra cōtenti fuimus: antris nostris occultabamur. Quare radijs solis prodimur? Quare uiolentia disturbamur? quare in nostris sedibus captiuamur? Mox igit̄ Christus in ipsos crudeles ministros, pœnarū acies dirigit, atq̄ implacabiles turmas framea diuina cōcidit: fremunt diri sub tortore carnifices, & rabiosis adacti stridoribus contabescunt. Ipsa quoq̄ antra ferrei cubilis intrante fortissimo, à fortiore æternis nexibus colligant̄. Hoc nanq̄ ita futurū dominus ipse, pmiserat, dicens: Nemo intrat in domū fortis, & uasa eius diripit, nisi prius alligauerit fortē, & sic uasa eius diripiet. Tristes igit̄ mox lugentesq̄ diuturno squalore turbæ populiq̄ uexati cōcurrunt: & rectoris sui uestigijs aduoluunt̄. Ecce Apostolica dicta probant̄, in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestiū, terrestrium & infernorū. Mox igitur captiuæ animæ de custodijs relaxatæ, à tartaro prodierunt, regnaq̄ cœlorū ista supplicatione implorant. Venisti tandē clementissime Iesu, succurre iam & parce fessis: Nunc Christe sæuas extingue minas, iam miserādos resolue mugitus: redemisti uiuos cruce tua: eripe mortuos morte tua. Pari nobiscū sorte mundus ipse interierat, & ad aduentū tuum omnis creatura pendebat: tibi nostra tormenta suspirabant, te semper infernus iste pauebat. Dum hic es absolue reos, dum ascenderis defende tuos: dum hic es uniuersa clausta soluant̄, dum ascenderis nō claudantur. Tu solus caput draconis cōminuere potuisti, tu portas æreas & uectes ferreos ualuisti conterere. Pateat quæsumus precantib. ianua: lux nō desit pia: & si redieris ad corpus maiestate tua, nō priuetur infernus potētia tua. Post auditas itaq̄ preces, post cōpositas leges, post demersos in altæ uoraginis fossa tortores, rex noster hodie de inferis triumphator & laureatus exiuit, nec candidatū officium defuit: sed læta cū príncipe suo, omnis beatorū turba processit: sicut in Euangelio scriptum est: Quia resurgente domino, multa corpora sanctorū qui dormierant surrexerunt cum eo: & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatē, & apparuerunt multis. Repedat igit̄ ad stadiū suum triumphator iterum uiuus, ut nouerit omnis mundus, quia rediuit ab inferis Christus. Glorientur ergo credentes: Plaudant manibus omnes gentes, quia rex noster & in seculo triumphauit, & inferos uicit. Beneficia dei nostri cū magna atque mirifica sint, tamē nec noua probant̄ esse neq̄ subita: sed ab initio seculi & prædicta sunt oraculis, & prefigurata mysterijs. Sacram domini passionē ab ipsis mundi coalescentis exordijs, ueteris testamenti responsa cecinerunt: & ideo Christum dominum prædicatum ac enunciatum suis fidelibus apparere, ex ipsorum libris & uoluminibus asserimus. Validis absq̄ dubio nititur priuilegijs, qui causam suā de aduersarij asserit instrumentis: speciosa uictoria est contrariam partē chartulis suis, uelut proprijs laqueis irretire, & testimoniorum suorum uocibus confutare, & æmulum telis suis euincere, ut oppugnatoris tui argumenta, tuis probentur utilitatibus militare. Itaq̄ in domini nostri persōna, dum ex Adæ primi hominis costa mater cūctorum uiuentiū Eua producitur: ex huius sacro latere, & salutari uulnere ecclesia omnium fidelium parens, reparanda monstratur. In eius typo Abel uictus occiditur: & innocens fraterna tāquam Iudaica impietate mactatur. Hic idem dominus in nouissima mundi senescentis ætate per figuram beati Abrahæ lōgæui patris offertur ad uictimam: quo tempore dum nouo sacrificio in unici filij sui iugulum pius parricida consurgit, ex improuiso aries oculis eius apparuit: sicut eloquitur sermo diuinus: Et uidit Abrahā arietem inter uepres hærentem cornibus. Inter uepres, inquit. Requiramus quæ ista sit nouitas: id est, in multitudine circunstantium peccatorum: hærentem cornibus: id est, ad crucis cornua clauorū cōfixione pendentem: sicut in alio loco legimus: Cornua in manibus eius sunt. Hoc ideo, quia uenerandas manus eius patibuli brachia susceperunt. Inter spinas autem deputatus est, quando spineo serto innocentiæ & iustitiæ autor illusus est. Sed aliud introspicere debemus quidnā sit: quod Isaac à patre altaribus admouetur, ac subito aries pro eo non mutata, sed duplicata oblatione supponitur. Gemina hic adoranda substantia redemptoris ostenditur. Dei enim unigenitus offertur, & uirginis primogenitus immolatur. Hoc quoq̄ dominicæ passionis præfigurabat insignia quod legimus beatum Helisæum sepulchro conditum, ingesto à latrunculis cadauere intra tumulum suum

suum corpus extincti tactu sacri corporis suscitasse. Quis hic alius præfigurabat̄, nisi dominus noster Iesus Christus, qui resurrectionem de morte largitur, & uitā sepultus operatur? In latronibus etenim mundum, in prophetæ uirtutibus Christum dominū recognosce. Adhuc celeberrime per scripturas sanctas etiā in prophetæ Ionæ laboribus & erumnis, Christi passio ac resurrectio præsignantur. Hic Ionas (quod fidei uestræ nō arbitramur incognitū) typum domini gessisse præscribitur. Ipse em̄ dominus dixit: Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Hic inquā Ionas ad prædicandum Niniuitis iræ cœlestis offensam domino iubente dirigitur: præscius tristem sententiā propheta populi cōuersione uacuandam, nauim profugus quę Tarsum petebat ingreditur: sed nautis exorta tempestate turbatis, sorte fluctibus datur, & faucibus ceti pisces demersus excipitur. Sed pisce illæsum eructante depositum, tertia die terris refunditur. Videte dominū etiam in ueteri testamento in serui forma mirabiliter apparere: uidete quomodo se antè actis seculis indicauit, secundū seruilis formæ humilitatē uenturum. Ionas iram domini prædicaturus ad magnam Niniuitarū destinatur urbem, dicturus: Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. Et Christus ad mundi mittitur ciuitatem, ut diem salutis & præfinitum iudicij tempus annunciet. Ionas nauim expetit, Christus ecclesiam. Ionas fluctibus agitatur, Christus mundi turbinibus exercetur. Nisi Ionas perditū detur, nauis periculum nō sedatur. Sic non liberatur ecclesia, nisi Christi morte saluetur. Nautæ dimissuri Ionam, tamen uerentur & dicunt: Domine ne des super nos sanguinem innocentē. nónne uobis uidetur nautarum imprecatio Pilati esse confessio? qui tradit Christum, & tamē lauat manus suas, & dicit: Muudus ego sum à sanguine iusti huius. cū cōgrue per personam gentilem fides gentium prædicatur. Dicit itaq̄ Ionas in oratione sua: Tolle igitur domine animam meam, quia melior est mihi mors q̄ uita. Dicat hoc nobis dominus noster Iesus Christus: quia melior est mihi mors quàm uita: id est, uiuens unam Iudæorū gentem saluare non potui, moriar ut uniuersus mundus mea morte saluetur. Ionam cetus piscis excepit immersum, sed nō contigit deuoratum: & quem malitia hominum perdidit, bestia esuriens custodiuit, plenis uisceribus famem patitur, & in prædam quā absorbuit, nil sibi licere miratur. Quis est iste qui inter auidos rictus absumi potest, consumi non potest? Cibus est, corruptio non est. Traditur perditionis profundo, & seruatur ipsius mortis obsequio. Quis est iste qui uastissimos sinus periculorum totus ingreditur, & sub altitudine conclusus immensa atq̄ mortifera uitali aere pascitur: & dimissus in alienam rerum naturam in uitæ exilium cum uita peregrinatur, & mortis superstes annunciat mundi salutem. Puto quod hic est dominus noster Iesus Christus, quem sæua mors, inexplebilis belua, in escam suam rapuit, & prædam suam captiuam contremuit: quem etsi terra sorbuerat crucifixū, tamen quem nō inuenerat reum, nō poterat tenere damnatum: quia culpam non facit pœna, sed causa. quasi solitum cibum perditum in origine mundi hominē deuorauit: sed magnam esse cibi ipsius dignitatē præfocata cognouit. Atque ideo diuinus sermo cōmemorat: & præcepit pisci, & euomuit Ionam in aridam. Præcepit ergo bestiæ, præcepit morti semper esurienti, præcepit abyssis & inferno, ut mundo restituant saluatorem. Euomuit autē, hoc debemus accipere, quod ex imis uisceribus mortis, uictrix uita remeauerit: atq̄ eam ex imis præcordijs inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus itaq̄ in prophetæ afflictionib. apertissime præfiguratā pariter & mortem & resurrectionē. Quapropter quod impletum cernis in seruo, credere non cunctéris in domino. Quæ cum ita sint, perspice homo quantum ualeas, & perpende quid debeas: perspice quantum ualeas, ut tandē uilis esse tibi desinas: ut uel per hoc erubescendis subiacere uitijs dedigneris, dum generositatem tuā de creatoris ac reparatoris dignitate metiris. Habet causas quibus te ipse cōfundat: cur indignis dominis uicto corde subdatur, cui gloria æterna promittitur: & sic gemino priuilegio, qui dudum diuinæ imaginis participatione fulgebas, efficeris etiam cōmercij nobilitate preciosus. Vnde q̄ fortis esse possis contra hostem tuum, interroga statum tuum: quod tibi dominus ad debellandū in membris tuis mundi principem, & spiritales nequitias superandas liberam contulit facultatem: ac sic impossibile nō putes ut transferri obtineas in angelicas beatitudines, cum in hoc seculo angelicas deuiceris potestates. Non ergo te degenerem ac despectū faciat uita, quem uel factura probatur illustrem protulisse uel gratia: sed cursum fidelis Christi sanguis ad superna fiducialiter extollat. Nam qui se cœlesti pretio uident redemptos, ad cœlestia non dubitent præparatos.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Videdubitatum & ab alijs, cuius sit hæc homilia. Cuius sit non pronuncio, quanquā Leonē aut Maximum refert. Hieronymi non esse palàm est.

DE NATIVITATE DOMINI SERMO.

HOdie uerus sol ortus est mundo: hodie in tenebris seculi lumē ingressum est. Deus factus est homo, ut homo deus fieret. Formā serui dñs accepit, ut seruus uerteret in dominum. Cœlorū habitator & conditor habitat in terris: ut homo colonus terræ, migraret ad cœlos. O dies omni sole lucidior: ò tēpus cūctis seculis expectatius. Quod præstola-

præstolabantur angeli: quod Cherubim & Seraphim & cœlorum ministeria nesciebāt: hoc in nostro tempore reuelatum est. Quod illi uidebant per speculum & per imaginē: nos cernimus in ueritate. Qui populo Israelitico loquebatur per Esaiam, Hieremiam, cæterosq; prophetas, nūc nobis per filium loquitur. Videte quid sit inter uetus testamentū & nouum. In illo loquebatur per nebulam: nobis loquitur per serenum. Ibi deus uidebatur in rubo: hic de uirgine deus nascitur. Ibi ignis erat populi peccata cō sumens: hic homo est populi peccata dimittens, imò ignoscens seruis suis. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus deus. Siue hodie dominus Iesus natus, siue hodie baptizatus est, diuersa quidē opinio fertur in mundo, & pro traditionum uarietate, sententia est diuersa. Nobis illud constat ad liquidum, quod siue hodie natus ex Maria uirgine est, siue renatus ex baptismo, & natiuitas carnis & spiritus nobis proficit: utrunq; mysteriū meū, utrunq; utilitas mea est. Dei filius nō habebat necessarium ut nasceretur, ut baptizaretur. Neq; enim peccatum fecerat quod ei remitteretur in baptismo: sed illius humilitas, nostra sublimitas: illius crux, nostra uictoria est: illius patibulum, noster triumphus est. Gaudentes hoc signū leuemus in humeris nostris: uictoriarum uexilla, & immortale lauacrū portemus in frontibus. Cum hoc signum diabolus conspexerit in frontibus nostris, contremiscit. Qui aurata Capitolia nō timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia & purpuras Cæsarū & dapes, Christianorū sordes & ieunia pertimescūt. Denicq; in Ezechiele propheta, cū omnes, qui missus fuerat angelus, occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantūmodo sospites reseruantur, quos Thau litera, id est, crucis pictura seruauerat. Exultemus itaq; ad crucis similitudinem: sanctas in cœlum leuemus manus: cum sic nos armatos dæmones uiderint opprimentur. Quando Moyses erectas habebat manus, uincebatur Amalech si paululum illæ conciderant inualescebat. Antemnæ nauium & uelorum cornua, sub figura nostræ crucis uolitant. Aues quoq; ipsæ quando in sublimiora tolluntur & pendent per aerem: extensis alis imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa & uictoria triumphorū, ornamenta crucis sunt: quā non solum in frontibus, sed in manibus quoq; nostris habere debemus: ut si sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscum, per dominum nostrum Iesum Christū, Cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NEc de hac quicquam habeo quod pronunciem, nisi non esse Hieronymi. Et addubitant inscriptiones exemplarium.

DE EPIPHANIA DOMINI SERMO.

DIes Epiphaniorū Græco nomine sic uocatur. Quod em̄ nos apparitionem, uel ostensionem dicimus, Græci ἐπιφάνειαν uocāt. Hoc autē ideo, quia dominus noster hodie & saluator apparuit in tenebris. Licet em̄ olim natus esset ex Maria: & triginta iā annorum explesset ætatē: tamen ignorabat̄ à mundo. Eo tempore cognitus est, quo ad Ioannem baptistam, ut in Iordane baptizaretur aduenit, & uox de cœlo patris intonantis audita est: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Quem pater de cœlis monstrauerat uoce: hunc spiritus sanctus uersus in columbā & super caput illius sedens, tactu quoque ipso uoluit demōstrare, ne quis alius dei filius putaretur à populo. Quid hac humilitate sublimius? quid hac utilitate nobilius? Baptizatur à seruo, & à domino filius appellat̄. Inter publicanos & meretrices, & peccatores ad lauacrū uenit, & sanctior est baptista suo. Lauat̄ à Ioanne in carne, & ipse Ioannē in spiritu lauat. Aquæ quæ cætera mūdare cōsueuerunt, domino nostro lauāte mundatæ sunt. Iordanis fluuius qui eo tēpore quādo populū Israel eduxit Iesus ad terrā repromissionis fuerat exiccatus: nūc mēbris domini tactis, si potuisset undas uno loco uoluerat cōgregare, ut domini corpus attingeret. Videte fratres, quō id quod in euangelio lectū est, in uigesimooctauo psalmo fuerat antè prædictū: Vox domini super aquas. Locutus est em̄ dei filius ad Ioannē: Sine modo, sic em̄ oportet nos implere omnē iustitiā. Sequitur: Deus maiestatis intonuit, quādo pater filio testimoniū reddidit, dicēs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Vox domini cōfringentis cedros. Baptizatus est em̄ Christus, & erecti prius atq; sublimes dæmones corruerunt: succidit eos dñs tanq̄ cedros Libani: & cōminuit eos dominus tanq̄ uitulus fragmēta arborū uentilans, & calcibus stirpes in diuersa dispergens. Et econtrario de saluatore quid dicit? Et dilectus sicut filius unicorniū. Dilectus dominus noster atq; saluator est, filius unicornium, filius crucis: de quo dicitur in cantico Habacuc: Cornua in manibus eius, ibi absconditus fortitudinē suam. Postq̄ ergo dilectus iste crucifixus est: impletū est illud quod sequitur in psalmo: Vox domini intercidentis flammam ignis. Illo enim baptisato, & uniuerso mundo Christo lauante mūdato, gehennæ ignis flammam extinctus est. Vox domini cōcutientis desertum. Deserta fuit ecclesia, quæ prius filios non habebat. Ad prædicationem Christi, deserta commota est, & parturiuit & peperit: & nata est in una die gens tota simul illa, quæ ante dicebatur desertum Cades, hoc est, desertum sanctitatis. Siquidem quæ nō habuerat sanctitatem, cœpit parere ceruos, & sanctorū emittere greges, qui serpentes interficiunt, qui uenena contemnunt: quibus discurrentibus in toto orbe, & Christi euangeliū prædicantibus

prædicantibus, in templo eius omnes dicent gloriam deo. Sequitur: Dominus diluuium inhabitare facit. Consideremus totum orbem, respiciamus barbaras nationes, Romanum quoq; mente lustremus imperium: ubiq; in Christum credunt, ubiq; in nomine domini baptizātur: & ita fit ut nō una aqua: sed quodammodo sit diluuium baptismorum. Quapropter consummatum est tabernaculum: hoc enim psalmi istius titulo prænotatur: quoniam ecclesia ex uisuis lapidibus extructa est. Afferamus domino filios dei, afferamus ei filios arietum, apostolorum & sanctorum: & imitemur saluatorem nostrum: quia ipse & pastor & agnus & aries appellatur, qui pro nobis immolatur in Ægypto, qui pro Isaac cornibus tenetur in sentibus, & dicamus: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me: cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Adeo non sapiunt hæc Hieronymū, ut parum abfuerit, quin in extremam classem relegarim: nisi quod malui in hanc peccare partem, ut indigna lectu ferrem quàm ut digna reijcerem.

SERMO DE QVADRAGESIMA.

QVomodo miles semper exercetur ad prælium, & simulatis ictibus, ueris postea uulneribus præparatur: Ita omnis quidem Christianorum uita indiget abstinentia: sed maxime quando hostis propè est, & præparatum aduersum nos exercitum ducit inimicus. Omni seruis dei tempore ieiunandum est: sed tunc amplius cū ad immolationem agni, ad mysterium baptismatis, ad Christi carnem & sanguinem præparamur. Statim enim ut oues suas recedere uelle de proprio grege uiderit diabolus, fremit, irascitur, furit, & toris aduersus eas uiribus cōmouetur, perire sibi existimans quicquid Christo saluatur: & mori synagogæ suæ, quicquid ecclesiæ uiuificat. Quia ergo fratres charissimi ad domini sacramentum quadraginta dierum ieiunio præparamur: ieiunemus tot diebus pro peccatis nostris, quot pro sceleribus nostris dominus ieiunauit. Illum post baptismū tentat diabolus. Non em̄ sciebat eum esse filiū dei: propterea negligebat. Denicq; postea cognoscere cupit in tentatione, dicens: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Et si filius dei es, mitte te deorsum. Nos autem quia scit uelle filios dei fieri, propterea expugnare nititur: & quasi serpens lubricus nostros inuoluere pedes, ne ascendere ualeamus ad cœlum. Si autem dominum tentare ausus est uersipellis & nequam: quanto magis nos decipere nō timebit? Si contra dei filium & figulum suū, uas perditum repugnauit: quanto magis contra nos qui inferioris ab eo naturæ sumus audebit insurgere? Si iustus uix saluabit̄, impij & peccatores ubi permanebunt? Non quo dominus noster decipi potuerit à diabolo, sed quo formam serui acceperit in omnib. se tribuere uolens exemplū, ut nemo sibi in sanctitate confidat, cū etiam ille tentatur, quem nō possunt tentamenta superare. Hoc totum ideirco replicamus fratres charissimi: ut sollicita mente caueamus, ne exeuntes de Ægypto, & per quadraginta dies, quasi per quadraginta annos ad repromissionis terram per eremum festinātes, desideremus carnes & ollas Ægypti, & à serpentibus mordeamur. Exiuimus de Ægypto: quid nobis de Ægyptijs cibis? Qui habemus cœlestem panem, terrena elementa quid quærimus? Reliquimus Pharaonem, inuocemus auxiliū domini: ut nobis Ægyptius rex in credentium baptismate submergatur. Ibi pereāt equi & ascensores eorum: ibi fremens aduersarij̄ necetur exercitus. Nō murmuremus aduersus dominum, ne à domino percutiamur. Nō detrahamus sacerdotibus nostris: & magis à uitijs ieiunemus q̄ à cibis: licet & ciborum abundantia sint fomenta uitiorum. Si Aaron & Maria contra Moysen murmurantes, dei pro seruo suo senserunt uindictam: quanto magis si aliquis nostrum propositum suum uipereo ore lacerauerit, diuina sententia punietur? Sed à sacerdotibus simpliciter precauendum est, ne duplici mente sint, ne domini ambigant potestatem. Si etiam Moyses & Aaron (qui ad aquam contradictionis uisi sunt fluctuare) non meruerunt terram repromissionis intrare: utiq; multo magis nos qui peccatorum premimur pondere, nō ualebimus fluentum Iordanis transire, & ad locum circuncisionis, id est Galgala, peruenire, si scandalizauerimus unum de minimis istis. Vnde tam labores pastoris q̄ gregis fœcunditas, tam ubertas messium quàm agricolę studiū, domini horreis præparentur. Voto nisu ac labore tendamus, ut digni efficiamur aduentu paschæ, & carne ac sanguine agni Christi Iesu: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eundem & hic sermo resipit autorem, ut paucis quod sentio dicam.

IN VIGILIA PASCHAE DE ESV AGNI SERMO.

HOdie fratres charissimi, populus Israel, & uere homo uidēs deū (hoc quippe interpretatur Israel) egredi iubetur de Ægypto. Hodie agnus dei qui tollit peccata mūdi pro omniū salute iugulatur: hodie sanguine illius postes domorū, id est frontes nostræ depinguntur: hodie occidunt̄ Ægyptij, & de seruitute Pharaonis populus dei liberat̄: hodie percutiunt̄ primogenita Ægyptiorū, & Israelitarū non solū liberi, sed etiā irrationabilia iumenta saluantur: Homines & iumēta saluos facies domine. Præparemus nos fratres charissimi

C rissimi ad immolationē agni,& apprehēdamus illum, nō quando dubia lux est,& adhuc lunæ cor nua non implentur,nō quādo crescere incipit uel decrescere,sed quartadecima die, id est, lumine cōsummato atq; perfecto,quando tota eius lampade totus orbis impletur. Nec putemus agnum istum anniculū ubicunq; posse comedi.Præcipitur nobis,ut in una illū comedamus domo, id est, ne extra ecclesiam immolari agnum putemus.Ex quo manifestū est,quod Iudæi & hæretici,& omnia cōuenticula dogmataq; peruersorū,qui agnum in ecclesia non comedunt,nō eos agni carnes comedere,sed draconis,qui datus est (iuxta psalmistam) in escam populis Æthiopum. Quomodo enim in diluuio nō saluatur,nisi qui in arca fuerit Noe:& corruente Hiericho una tantūmodo Raab meretrix,id est,ecclesiæ credentis ex gentibus custodiē domus:Ita in immolatione agni,tūc uere agnus occiditur,cū in una mactatur domo.Erit,inquit,uobis agnus immaculatus:de agnis & hœdis sumetis eum.Præcipitur & in alio loco,ut qui primo mense pascha facere nō quiuerit,secūdo faciat:iuxta quod & nunc iubetur,ut qui nō potest habere agnum,saltē habeat hœdum. Christus enim non ex hœdis fit,quos à sinistris stare iubet: sed pro diuersitate meritorum unicuiq; aut agnus aut hœdus fit. Quæritur etiam quare non in die agnus iste immolatur,sed ad uesperā.Hæc causa manifesta est.Dominus enim noster atq; saluator in cōsummatione seculorū passus est. Vnde & Ioannes in epistola sua loquitur:Filioli,nouissima hora est:quando autē nouissima hora est, finito die,noctis initium est.Sed hoc intelligendum est,quod quandiu in isto seculo sumus, id est uersamur in Ægypto,non sumus in clara luce,sed in tenebris atq; caligine:licet ecclesia, id est, luna quasi in nocte resplendeat:tamen ueri solis nō possumus habere perfectum fulgorem. In una, inquit,domo comedetis carnes assas igni:& azyma cum amaritudinib.manducabitis.Non comederis ex eis crudum aut coctum in aqua,sed assum tantū igni.Iubetur nobis ut panes absq; fermento ueteri,malitiæ & nequitiæ,comedamus.De quo fermento in euangelio dominus discipulis dicit:Cauete à fermento pharisæorū:& postea interpretatur fermentum pharisæorū esse doctrinā. Et nos igitur si à doctrina seculi istius uolumus esse alieni:& quasi extraneos à mundi conuersatione nos facere,persecutionib.& pressuris subiecti simus:& secundū Apostolū comedamus azyma synceritatis & ueritatis. Vis intelligere quod dico? Dic quod uerū est: loquere quod syncerū est: nullius personam accipias,nō diuitis,non potentis, quamlibet sit potens, quamlibet sit nobilis,si peccauerit corripe eum:& comedisti azyma synceritatis & ueritatis in amaritudine. Vnde & Apostolus ait:Inimicus factus sum uobis uera dicēs.Et prouerbiū seculi, gentilis quoq; poeta expri D mens:Obsequiū,inquit,amicos,ueritas odium parit.Quod autē sequitur: Nō crudas carnes agni neq; elixas comedamus:illud est,ne scripturas diuinas (quę uere carnes agni sunt) aut iuxta hilloriam tantum intelligamus,& sicut crudas eas assumamus in cibum:aut rursum secundum hæreticos,quibusdā allegorijs & nubilo interpretationis ad peruersa quęq; dogmata deriuemus & eneruemus eas:si succi ueritate sublata,umbras quasdā & imagines effundamus.Sed intelligamus eas, & iuxta historiā,sicut scriptæ sunt:& nihilominus eas spiritus sancti excoquamus ardore.Et quicquid in illis secundum literā uidetur incongruū esse uel clausum,spirituali expositione pādamus. Caput cum pedibus & intestinis comedetis.Caput mihi uidetur esse agni illud quod in euangelio Ioannis scribitur:In principio erat uerbum,& uerbū erat apud deum,& deus erat uerbum:hoc erat in principio apud deum.Pedes autē homo,quem pro nostra salute dignatus est assumere. Sed & aliter sentiri potest.Caput,intelligentia spiritualis:pedes,simplex iuxta historiam narratio: intestina autem quicquid intrinsecus in litera latet,quicquid in superficie non uidetur:sed diligenti examinatione cōmolitum atq; ruminatum à doctoribus profertur in medium:& quod putabat esse fœdum & indecorū,hoc reperietur esse uitale. Verbi gratia,quid turpius in scripturis dici potest, cū si Osee meretricē iubeatur habere uxorem:& Iudas cū Thamar nuru sua concumbat:& Dauid Bethsabeæ adulterio sordidetur: & Onam filius Iudæ semen proijciat in terram,ne liberos generet.Hæc si secundum literā intelligantur,nónne à gentibus & ab incredulis quibusq;, quasi scripturarum stercora condemnantur atq; irridentur? Sed si illa excutias, si laues,si spiritus sancti igne excoquas,uertuntur atq; irridentur? Sed si illa excutias, si laues,si spiritus sancti igne excoquas,uertuntur in cibum:& quod putabatur inutile,inuenitur mysteriū. Non relinquetis de eo in mane,& os non conteretis de eo,& quod reliquum fuerit de eo usq; in mane, igne comburetis illud.Nihil de carnibus agni usq; in futurū seculū reseruemus.Quantūcumq; possumus comedamus. Quod si qua in ea fortia sunt, dogmata uidelicet ecclesiastica,de trinitate,de resurrectiōe, de anima,de angelis,de cæteris istiusmodi:hæc non iuxta nostrā opinionē prauis interpretationibus disseramus,nō conteramus illa:sed ita ut sunt fortia prædicemus. Si quid autē quasi homines præterierit,& nō poterimus de carnibus agni comedere:scire debemus quod in futuro seculo doctrina spiritus sancti nobis aperiendū sit,& comedemus illud. Sic autem comederis illud: Lumbi uestri accincti,& calciamenta uestra in pedibus uestris,& baculum in manibus uestris,& comedetis illud cum festinatione.Pascha est ēm domini dei uestri. Hucusq; præceptū est quales agni carnes comedere debeamus:nunc iubetur quo à nobis habitu comedēdæ sunt. Lumbi, inquit,uestri accincti.Et ad apostolos dicitur:Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardētes in manibus uestris.

Et Ioannes

A Et Ioannes zona pellicea cingitur.Et Helias nihil habens in se molle atq; muliebre,sed totū uirile & rigidum (homo quippe hirsutus erat) cingulū habuisse describitur.Et nos ergo si uolumus carnes agni comedere, mortificemus lumbos nostros, mortificemus opera carnis. Et hoc quod in Iob de diabolo dicitur: Virtus eius in lumbis eius,& fortitudo eius in umbilico uentris eius,occidatur in nobis,ne caro concupiscat aduersus spiritum,sed spiritu opera carnis mortificemus,& purificati uescemur agni carnibus. Vt autē sciamus fratres charissimi,quoniam quicunq; uxori debitum reddit,uacare non potest orationi,nec de carnibus agni comedere,Moysi præcipitur, ut populus qui ascensurus erat ad montem Oreb,ante tres dies purificetur. Et Dauid cum uenisset ad Abimelech sacerdotem,interrogatus si mundi sunt pueri: Respondit purificatos eos esse ab heri & nudiustertius.Si autem panes propositionis non poterant ab his qui uxores suas retigerant,comedi:quanto magis panis ille qui de cœlo descendit non potest ab his qui coniugalibus paulo antè hæsere complexibus uiolari atq; contingi? Non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quod eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus,uacare operibus carnis nō debeamus. Quod autem sequitur:Et calciamenta in pedibus uestris,& baculum in manibus uestris, hoc iubetur: ut quandiu in eremo istius seculi gradimur, calciati simus calciamentis pacis: necubi in deserto scorpius & coluber obrepat, necubi serpens plantam gradientis inuadat. Quod si forte aduersum nos consurrexerit, habeamus uirgam in manibus & percutiamus eum, & dicamus: Virga tua & baculus tuus,ipsa me consolata sunt.Vide mysterium scripturarum. Quamdiu per solitudines ambulamus,necesse habemus habere & pelles pro calciamentis quibus nostri tegantur pedes.Quando uero terram repromissionis intramus,dicitur nobis cum Iesu Naue:Solue calciamenti tui corrigiam: locus enim in quo stas sanctus est.Et nos ergo quando intrauerimus regna cœlorum,non habebimus opus calciamentis,non his præsidijs quibus custodimur in seculo: sed ut nouum dicam,agnum illum qui pro nobis occisus est sequemur. Sed uidete ut de nobis dicat Ioannes: Isti sunt qui uestimenta sua non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: qui sequuntur agnum quocunq; uadit, Christum Iesum. Cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ex eadem & hic sermo profectus est officina,& ad fratres charissimos pertinet.

B DE RESVRRECTIONE DOMINI SERMO.

NOn queo fratres charissimi,quem mēte concepi,ore proferre sermonē,& cordis mei lętitiam lingua nō explicat. Hoc aūt non solum ego patior qui cupio narrare quę sentio:sed etiam & uos mecū patimini,plus exultantes in conscientia q̄ eloquio proferentes. Videtur mihi hic dies cæteris diebus esse lucidior:sol mundo clarior illuxisse: astra quoq; & omnia elementa lætari:& quæ patiente domino proprium lumen retraxerant & fugerant,& noluerant creatorem suū aspicere crucifixum,hæc nunc uictorē illum,& ab inferis resurgentē,suo (si dici potest) fulgore,suo prosequuntur officio. Credit cœlū,credit terra: & sagena quæ totū mundū piscata est,Iudæos tenere nō potuit.Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea.Quomodo Maria uirgo mater domini inter omnes mulieres principatum tenet:ita inter cæteros dies hæc omniū dierum mater est.Rem nouā dico,sed quæ scripturarū uocibus cōprobatur.Hæc dies & una de septem & extra septem est. Hæc est dies quæ appellatur octaua. Vnde & in quibusdā psalmorū titulis superscribitur pro octaua. Hæc est in qua synagoga finitur,& ecclesia nascitur.Hæc in cuius numero octo animæ saluatæ sunt in arca Noe. Similiter, inquit Petrus,& uos saluos facit ecclesia.Hæc est de qua ecclesiastes prędicit:Date partes septem, date & octo.Hi sunt octo gradus,per quos in Ezechiele templum dei scandimus.Hæc octaua dies,de cuius sacramento,& omniū nationum in Christi fide,octauus quoq; psalmus incipit:Domine dns noster,q̄ admirabile nomen tuū in uniuersa terra.Et quid me necesse est infinita replicare? Dies me deficiet,si uoluero omne diei istius exponere sacramentū.Hoc tantū dico, quod uniuersa sabbati gratia & antiqua illa festiuitas populi Iudæorum,diei istius solennitate mutata est. Illi in sabbato non faciebāt opus seruile,nos in die dominica,hoc est resurrectionis,opus seruile non facimus: quia uitijs & peccatis non seruimus.Qui enim facit peccatum,seruus est peccati.Illi de domibus suis non egrediebantur:& nos de domo Christi non egredimur,sumus enim in ecclesia. Illi non accendebant ignem in die sabbati:nos ecōtrario accendimus in nobis ignē spiritus sancti, & omne uitium excoquimus peccatorum:de quo igne dominus ait: Ignem ueni mittere in terrā: & q̄ uolo ut ardeat.Desiderat dominus ignem istum ardere in nobis: secundum Apostolū: id est, spiritu nos sancto feruere:ut non refrigescat in nobis charitas dei. Illi per diem sabbati nō ambulant in itinere:perdiderunt enim illum qui dixit:Ego sum uia:nos autem dicimus:Beati immaculati qui ambulāt in lege domini.Et iterum: Viam ueritatis elegi, & uiam iustificationū tuarum doce me.Illi de spinis dominū coronauerunt:nos autē si fuerimus lapides precioli, dominum nostrum coronabimus.Caput imperatorū istius seculi ornat diadema:nos ideo in capite nostri regis imponimur

nimur, ut ornemur à capite. Illi non susceperunt Christum,& susceputi sunt Antichristum:nos re C
cepimus humilem filium dei,ut postea habeamus triumphantem.Ad extremum noster hircus an
te domini immolatur altare:illorum hircus antichristus conspuus & maledictus, projcitur in soli
tudinem.Noster latro cum domino ingreditur paradisum:illorū latro homicida atq; blasphemus,
moritur in peccato suo.Illis Barrabas dimittitur:nobis Christus occiditur.Pro quibus uniuersis fra
tres charissimi,consona pariter uoce cantemus:Hæc est dies quā fecit dominus, exultemus & læ
temur in ea. Ignitam illam romphæam & paradisi ianuam quam nullus potuit effringere, hodie
Christus cum latrone reserauit: ideo hodie Christus dixit ad angelos:Aperite mihi portas iustitię,
ingressus in eas confitebor domino:quæ cum semel aperta est, nunquā credentibus clauditur.Ex
eo tempore quo passus est dominus usq; ad præsentem diem, semper hæc porta clausa & reserata
est.Clausa est peccatoribus & incredulis.Reserata est iustis & credentibus. Per hanc ingressus est
Petrus:ingressus est Paulus.Per hanc omnes sancti & martyres intrauerunt.Per hanc quotidie de
toto mundo iustorum animæ ingrediuntur.Duæ portæ sunt,porta paradisi & porta ecclesiæ. Per
portam ecclesiæ intramus portam paradisi.Ita debemus uiuere,ne ejiciamur de domo illa,& eiecti
foras à bestijs deuoremur:quas in alio loco propheta formidans ait:Ne tradas bestijs animas con
fitentium tibi.Ecce nunc dominus stans in paradisi ianua loquitur ad nos qui sumus in domo ip
sius: quam quicunq; sanctorum fuerit ingressus:quamuis diabolus prohibeat, quamuis inimicus
accuset:ipse est siquidem accusator fratrum nostrorum,ipse est uindex inimicus:sicut in centesimo
uigesimosexto psalmo dicitur: Qui sanctus fuerit non confundetur, cum loquetur inimicis suis in
porta:in Christo Iesu,cui est honor & gloria in secula seculorum:Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NIsi quemadmodum dixi modestius esse ducerem in hanc peccare partem: sermonē hunc in
extremam huius tomi seriem reiecissem.Nam planè sapit impostoris illius artificium. Miror
autem cum asscripserit Eustochij nomen,cur non item addiderit, Ego Hieronymus.

AE EVSTOCHIVM DE VINCVLIS BEATI PETRI.

SÆpissimo rogatu ò uirgo Christi Eustochiū à me tua depossit charitas: ut tibi tuisq;
uirginibus notum faciam: unde beati Petri apostoli in kalendis Augusti, quæ celebra
tur festiuitas,initium habuerit,& quare nec post,nec antea,sed prima die mensis.Inge D
ritis autem quosdam esse qui hoc die Apostolum Petrum eductum esse ab angelo de
carcere credant.Ad ultimum petitis uobis declarari qualiter psalmus centesimus tri-
cesimussextus apostolorum principi beato Petro conueniat,uel si de ipso prophetatus sit.Ad quę
duo priora,breuiter me respondere oportet,ut in postremo mihi liceat immorari. Beatum Petrū
apostolum hoc die de carcere eductum esse qui credit,ipsius repetitionis euangelicæ legat textū:
& inueniet errorem se passum esse:in tantum enim aperte refertur, ut cunctis legentibus facile sit
ad intelligendum.Nam Herodes rex,Herodis maioris filius qui in saluatoris necem consentiens
fuit:domini nostri Iesu Christi doctrinā quæ per Apostolos prædicabatur subuertere studens,misit
manus ut affligeret quosdam de ecclesia.Ibi datur intelligi plures ipsius significatos conatus esse,
qui adhuc superbiæ suæ ramos extendens occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, & hoc tantū
facinus diebus azymorum facere studuit.Erat,inquit,dies azymorum.Et qui dominum saluatorē
anno præterito diebus azymorum occiderant,Petrum apostolum in ipsis diebus extinguere sata-
gebant.Quem cum apprehēdissent,misit in carcerem:tradens quatuor quaternionib. militū custo-
diendum:uolens post pascha producere eum populo.Sed non est consiliū,non est scientia, nō est
sapientia,nec fortitudo aliqua contra deum.In ipsa,inquit,nocte cum producturus esset eum He-
rodes,erat Petrus dormiens inter duos milites uinctus catenis duabus:& custodes ante ianuā cu-
stodiebant carcerem:& ecce angelus domini astitit,& lumen resulsit in habitaculo carceris. Per-
cussoq; latere Petri,excitauit eum dicens: Surge uelociter.Et ceciderunt catenæ de manibus eius,
& exiens sequebat angelum.Ecce quomodo Petrus diebus azymorum incarceratus,post pascha
ereptus sit,& nō in calendis Augusti.Sed hæc festiuitas tanti apostoli qualiter adinuenta sit, pan-
dam.Octauianus Cæsar Imperij sui æmulū M.Antonij habuit:quē assiduis congressionib. ac præ
lijs uix extinguere ualuit:quem Cleopatra coniunx mortuū dolens,seq; ipsam uiuam sepeliens,u-
beribus suis aspides apponens,maluit uiro suo commori, q̄ manus incurrere Romanorum.Cæsar
uero de tyranno celebrata uictoria,Romam repedauit ducens secum infinitum captiuorum nu-
merum,& antiquorum Ptolemæorum omnium gazas:ut nec ante,nec post tāta copia auri,argen
ti,gemmarumq; Romam adducta fuisse noscatur.Cum autem hoc die Romam ingrederetur, ob
triumphum tantæ uictoriæ ac pacem firmissimam toti orbi collatam, uocatus est Augustus, qui
primo solum Cæsar dicebatur.Coronatur ciuitas,fit lætitia ingens in populo,statuitur à senatu, &
omnibus Romanis scriptis firmatur,nunciaturq; per uniuersum orbem,omnibus gentibus Octa-
uianum Augustum inter deos debere coli:& ut mensis iste qui antiquitus in ordine mensiū Sexti
lis dice-

A lis dicebatur,in honorem Augusti Augustus uocetur:& hoc tripudium solennitatis ob triumphū
Augustalis uictoriæ,lege perpetua uolumus custodiri. Sic quousq; ad magni Cōstantini imperiū
uentum est:qui postq; dignatione superna,per sanctos apostolos Petrum & Paulū uisitatus,& per
Syluestrum papam baptizatus est,& ex persecutore fidei defensor,& mandatorum Christi custo-
ditor assiduus factus:harum solennitatum phantasmata perhorrescens, papæ dicit Syluestro: Ha-
ctenus pater humanis utens legibus,sicut ipse nosti,omni studio,& hos dies & alios excolebam,
Nunc quia placuit domino Iesu Christo,me peccatorem sibi famulum facere:iniquum mihi uide-
tur harum celebritatū fauorabilibus laudibus extolli. Vide ergo quomodo ad honorē summi dei,
B. Petro apostolo hanc diem dedicem. Sanctus autem Syluester hoc audiēs,gaudio repletus, gra
tias deo retulit,& cum sui cleri consilio Augusto respondit.Est carcer in quo B. Petrus Apostolus
pro Christo agonizans,uinculatus fuit,& sacri fontis lauacro, pluribus ibi baptizatis dedicauit:
hunc omni sorde purgari facias: quatenus ecclesia ibi fabricata ad honorem tanti Apostoli,fidelitū
uota perenniter reddantur.Hoc audiens Augustus, lætus efficitur: purgatur locus, fabricatur ec-
clesia,& hæc consecratur ab eodem papa. Affixit ibi Augustus:& sacris scriptis per ueredarios to-
ti orbi mandare studuit in hæc uerba:Notum esse uolumus omnibus Christū pie colentibus, bea-
tum Petrum apostolum à deo nobis datum pastorem & principem summo studio uenerari uelle
assidue,& maxime in hac die Kalendarum Augustarū,in quo ut deus à uobis soliti eramus adora-
ri:ut ipse pius pastor precibus deo fusis,nos & imperium nostrum adiuuare dignetur. Valete. San-
ctus autē Syluester hunc diem celebrē omnib. ecclesijs esse instituit,ut sicut celebratur ad honorē
terreni principis,ad decus celebretur clauigeri cœlestis. Accepit autem hæc celebritas nomen be
ati Petri apostoli ad uincula,propter uinculorū quæ ibi passus est tormenta:ut ubi abundauit pec-
catum,superabundaret & gratia. Hæc domus uinculorum,hoc ordine facta est domus sanctarum
orationum. Hæc breuiter ad duo inquisita respondi:nunc ad psalmum ueniam: & si B. Petro con-
ueniat,ut in nullo uestrum bonum desiderium fraudetur ostendam. Dicat ergo uerbis prophe-
cis domino B.Petrus:Domine probasti me,quoniam uocasti: cognouisti, quoniam præsumpsi &
ausus fui dicere:Etiam si oportuerit me mori tecum, nō te negabo. Tu autem cognouisti omnes
cogitationes meas à longe anteq; eas cogitarem:semitam meam & directionem meam inuestiga-
sti:& omnes uias meas præuidisti & probasti, quia non erat dolus in lingua mea cum dicerem:Si
B me oportuerit mori tecum,non te negabo. Tu autem firmasti me, & posuisti manum tuam super
me:firmasti me de tua præscientia,quod essem negaturus:& posuisti manū tuam super me, ut pec-
catum lachrymæ sequerentur. Mirabilis facta est potentia tua ex me:confortata est, & non potero
ad eam. Conatus sum nō negare:promisi etiam me mori magis eligere q̄ negantis crimen incurre
re:sed præscientia tua ita confortata est,ut nō potero ad eam:quid nūc faciā, negaui dominum &
magistrum,nec (ut quidam opinantur) hominē negaui:Ego illum negaui,cui dixi: Tu es Christus
filius dei uiui. Illū negaui quem pedibus ambulantem super aquas expertus sum. Illum quem uo-
ce sua uidi mortuū uocantem de sepulchro. Illum quem cœlis patentibus, uidi cum Moyse & He-
lia,& uocē audiui super eum de cœlo: Hic est filius meus dilectus,ipsum audite. Illum qui cæcū ta-
ctu suo illuminauit,qui uerbo leprosos mūdauit,qui iussu dæmonia expulit,& multas uirtutes suæ
deitatis ostendit. Quid nunc facimus Nouatiane? Perdimus Apostolū Petrū: an recipimus reuer-
tentem ad Christū? Ecce Christus eum recipit,tu ejcies. Sed clamat cōtra te Paulus: Si deus iustifi
cat:tu quare condemnas? Dicis,credite, baptizatis nō debet pœnitentib. subueniri. Ecce Aposto
lo pœnitenti succurritur,qui est episcoporum episcopus,& maior gradus redditur ploranti q̄ sub
latus est deneganti. Quod ut doceam,illud ostendo quod nullus Apostolorū pastoris nomen ac-
cepit:soli em̄ huius nominis potestatē post resurrectionē suam Petro pœnitenti dominus conce-
sit,& negatus,quam solus habuit,Petro tribuit potestatē:ut nō solum recuperasse quod amiserat
probaretur,uerum & multo amplius pœnitendo q̄ negando perdiderat,acquisisse. Hoc magister
bonus in electo discipulo formauit exemplū:ut omnis discipulus Christi sit integro animo,& pœ-
niteat si ita euenerit ut delinquat,nec rem noxiā sibi permittere debet ut decrescat. Sed qui tanto
citius uincit,tanto citius expurgatur. Certe omnis sanctitas ad deū ducit,& omne peccatū ad dia-
bolum. Et sub domino bono positi,quomodo credimus nobis possibilitatē ad diabolū eundi con
cessam,& reuertendi ad dominū denegatā? Addo aliquid. Certe hominē per peccatum à se rece-
dere deus nō uult,& peccatorem ad se uenire omnem uult: & si illud potuit fieri quod deus non
uult,quanto magis potest fieri quod deus uult? Ideo denicq; cogitatio peccati nō est à deo prohibi-
ta per naturam,sed per imperium:ut laboris eius pugna incumberet,& præmiū de certamine pro-
ueniret. Voluit enim deus homini operis fatigationem relinquere, ne in aliqua detrimenti parte
præmium impediret. Duos certe bonorū & malorum populos esse, nemo est qui nesciat. Bonos
dicimus credentes,& pessimos non credentes. Non credentes esse sub diabolo, & credentes sub
deo. Magna prædicatio tua, qui seruum diaboli ad te uocas, seruū dei à te repellis: quasi qui ue-
lis deum lucrari quod non habet, & perdere quod habet: hinc ad dei computans diuitias, quod

posit deus mortuos suscitare: & infirmos saluare non possit. Nam increduli mortui, & credentes C
licet peccatores sint, uiuunt in infirmitate sua. Et si saluator noster habet, imò quia habet potestatē
suscitandi mortuos, quomodo uirtutē non habet quæcunq; fuerint infirmitates curandi? Ex utro-
que latere blasphematur à uobis, qui pœnitentibus negatis effectū. Si enim posse eum docetis in-
firmitatē omnē curare, sed si nolit, impiū arguitis. Si uelle & non posse eum forsitan dixeritis, à dei-
tate excluditis: ut misericordiam uobis ex utroq; latere condemnati denegetis: cum negatis fami-
liæ dei pereunti non posse succurri. Hactenus cū Nouatianis sim locutus: reuertamur ad Apostō-
lum pœnitentē & flentē amarissime atq; dicentē: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?
Scio quia tu es Christus filius dei uiui: quam scientiam non reuelauit mihi caro & sanguis, sed pa-
ter tuus qui in cœlis est. Quò fugiam qui te deum noui & omnipotentē agnoui? Si in cœlos ascen
dero, tu illic es: si descendero in infernū, ades. Ibi enim per passionē specialiter descendisti: ubi per
potentiā tuam, sicut ubiq; generaliter, præsto es. Si sumpsero pennas meas diluculo, id est, ante lu-
cem. Pennas hoc loco pro cogitationibus ponit, quæ repentino uolatu ubiq; sunt: in cœlo, in ter-
ra, in abysso, & ubicunq; finiuntur maria. Si ergo, inquit, illuc ante lucē tuæ resurrectionis uadam,
ubicunq; inaccessibilitas solet fugitiuum abscōdere, ut illuc ire possim, manus tua deducet me: &
quasi fugitiuum tenebit me dextera tua. Ante lucem hic, ante resurrectionē posuit saluatoris: quia
in tenebris fuit omne seculum iacente domino in sepulchro: in quo tempore pœnitētia Petri age-
batur. In quo etiam dicit: Forsitan tenebræ conculcabunt me: & in tribus negationibus suis tres fu
garum partes clausas esse sibi si fugeret memorabat: in cœlo, in inferno, & in postremis maris: er-
go negare, tenebræ sunt, & fugere conculcatio tenebrarum: hoc timens, ne comprehēsus ab ipsis
tenebris conculcaretur, quasi tenebris malis suis submersus, operibus esset deditus tenebrarū, ha-
bens tractum perennem, iuges lachrymas, dolores æternos. Hoc enim modo conculcantur tene-
bræ mortis huius, qua corporaliter morimur. Si uero fuero moriēs, inquit, non cōculcabor à tene-
bris: sed ad delicias sanctorū attingam. Nox ipsa illuminatio mea est in delicijs meis. Ibi enim habe
bo lucē Christū meum, qui non patitur obscuritatē tenebrarū: in cuius cōspectu nox sicut dies illu
minabitur: hæc docti prædicāte Petro apostolo & cantamus & credimus. Sicut tenebrę eius sunt,
ita & lumen eius est. Tenebræ enim non omnibus creaturis obscurū faciunt. Siquidem & feræ om
nes, & noctiuagæ bestiæ, noctium nullum patiuntur obscurū. Sed & aues sunt quę in noctibus uo
lant. Vnde docemur natura oculos non omnia animalia à creatore hos esse sortita, ut in tenebris D
uidere non possint. Deus enim ad requiem hominū noctes instituit: ut generationi humanæ quie
te posset esse consultum. Ipsius ergo sunt tenebræ, cuius ex lux, quod Manicheus negat. Ipse etiam
creator corporum nostrorum, contra quod suscipit qui impœnitens Petrus dicitur: Tu possedisti
renes meos qui suscepisti me de utero matris meæ. Sicut enim in ore dum loquimur, & in opere
dum aliqua operamur, cordis nostri cogitata ostendimus: ita quod cogitamus anteq; dicendo uel
operando pandatur, à renibus gignitur, secundū illud quod in alio psalmo dicimus deo: Quoniam
tu possedisti renes meos. Dicet enim, quia ita tibi in me nihil occultatū est: ut non solum quæ sunt
cogitata consideres: sed & cogitanda quæ sunt in renibus cernas. Tu domine qui suscepisti me ex
utero matris meæ: ita ut quicquid ab ortu meo semisonis balbutientis infantiæ uerbis aliquando
forte peccaui cognoscas: in hoc etiā confitebor tibi: quia terribiliter mirificatus es, mira opera tua,
quæ & oculis meis uidi, & exercēs se domine Iesu Christe cognoui: & anima mea cognoit nimis:
intra me est quod credidi: non in superficie uerborū, sed intus in uisceribus animæ: quod ita esse ti
bi non est occultū. Siquidē tibi occultū non est nec os meum, id est, os meū quod fecisti in occul-
to. Si ergo nec os meū tibi occultū est, quod occultū naturaliter esse uoluisti: quomodo ante te oc-
cultū erit in corde, quod manifestari iussisti? Ad altiora ducimur, cum de ossibus & substātia quæ
in inferioribus est terrę tractamus. Agitur enim in hoc loco quod cum dies resurrectionis aduene
rit, ubicūq; fuerit os meū, & si in inferioribus terræ fuerit substantia mea, imperfectū meū uidebūt
oculi tui, quia solo aspectu oculorū tuorum exurget. In libro enim resurrectionis qui nati sunt seri
buntur quotquot de die in diem formabunt, & nemo est in eis qui ibi scriptus non sit: in quo libro
mihi nō sunt in amore & honore, nisi soli amici tui deus: nimis enim cōfortatus est principatus eo
rum. Siquidē participes eos tui æterni imperij repromittis. Nec hæretici audiendi sunt qui dicunt:
nō debuit mūdus subsistere per eū, qui præscius erat homines per peccata & scelera sua ad æternū
gehennæ incendiū destinandos. Si enim ita putetis fieri debuisse, consultū magis reis iudicabitis
quàm sanctis: si enim mūdus fuisset à suo trāsitu reuocatus, nullus fuisset sanctorū particeps regni:
& dum prouidebatur malis, ne ad interitū deuenirent, & ut non perirent pro merito suo mali, hāc
boni accipiebant sententiam, ne uel temporalē uitā susciperent quibus debebatur æterna. Nos au
tem cum propheta gaudeamus cum sanctis dei, atq; cū apostolo Petro dignis honoribus amicos
domini recordemur: quorum tantus est numerus, ut super arenam multiplicati esse noscant. Quid
autem erit si occidat dominus peccatores: occidat Neronem, & post eum omnes uiros sanguina-
rios qui sanctos domini occiderunt? Si uestrum ò hæretici deus esset secutus consiliū, ne perirent

Nero

A Nero aut Diocletianus, uel cæteri interfectores sanctorū, nec fecisset apostolos, nec martyres na-
sci: esset par iudicium iustis & iniustis, & omnis una præueniens sententia, per quam omnes uide-
rentur ante puniti quàm nati. Sed uos ò uiri sanguinum declinate à nobis, qui dicitis, quia in uanū
acceperunt ciuitates suas: hoc est sine causa sunt mortales effecti: & omnia cū mundo pereunt &
par est ipsa perditio. Non est ita, omnes enim in libro scripti sunt, omnes resurgent, sed alijs dabi-
tur odor uitæ in uitam æternam, alijs odor mortis in mortem perpetuā, ubi deuenient hi quibus di
citur: Nónne qui oderunt te deus odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Hæc Petrus lo-
quitur, & ecclesia in Petro pronunciat: Perfecto odio oderā illos & inimici facti sunt mihi. Et his
ideo anathematizatis, proba me domine & scito cor meum, quid de te sentiam: quid de te credam:
interroga me & scito semitas meas: sit tibi sollicitudo de ecclesia tua, & de ouibus tuis: & de pasto-
ribus tuis, & uide si uia iniquitatis in me est. Via iniquitatis diabolus est, qui se ad ambulandum in
ea incredulis & hæreticis præbet. Et uide, inquit, in populo tuo ne sit aliquis, in quo uia iniquitatis
iter erroribus præbeat: excludens q; uiam iniquitatis deduc me in uiam æternam: ut portæ mortis
& inferi non præualeant mihi secundum uerbum tuum domine Iesu Christe, qui regnas in secula
seculorum: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

ET hæc eiusdem, quod aiunt farinæ est: nec in hoc esset ordine nisi magis meæ modestiæ, q; il-
lius meriti rationem haberem.

DE OBSERVATIONE VIGILIARVM.

DIgnum est fratres aptumq; prorsus, satisq; conueniens de sanctis uigilijs nunc dicere
& proferre sermonem: quādo ipsa lucubratio exigitur à sollicitis. Nox ecce est caligo
corporis, quæ nō solū homines, sed etiam cunctos somno detinet animātes: ut refor-
matis uiribus per soporē, possint diuturnos labores sustinere uiuentes. Bonus deus,
qui ita prospexit, ita constituit, ut homo exiturus ad opus suū, & ad operationē suam
usq; ad uesperā, haberet uicarium tempus, in quo à duris laborib. & multa fatigatione requiescere
præstitit. Nouimus autē multos hominū, ut aut maioribus suis placeant, aut sibi aliquid peculiari-
ter prosint, noctis particulam ad aliquod opus segregare: id pro lucro ducere, quod furari de so-
pore suo operi potuerint. A Solomone uero laudatur & fœmina: quæ pensa & lanificiū ad lucer-
B nam uigilanter exercet. Addidit etiam quod ex hoc laus uiro eius in portis & gloria magna nasca
tur. Quod si in carnalib. instrumentis, id est uictui aut uestitui necessarijs, quæ uigilat nō reprehen
ditur, imò laudatur: mirari me fateor esse aliquos qui sacras uigilias tam spirituali opere fructuo-
sas, orationibus, hymnis, lectionibus q; fœcundas, aut superfluas existimant, aut ociosas: aut quod
his est deterius, importunas. Et quidem si sunt homines à religione nostra alieni qui ista sic sentiūt,
non est mirū. Quomodo eīm prophanis religiosa placere possunt? quibus si placerēt, nostri essent:
quia sumus utiq; Christiani. Si uero nostri sunt quos uigiliarū salutifer actus offēdit: ut nihil de his
deterius suspicer: aut pigri sunt, aut somniculosi, aut quod his est proximū, senes uel infirmi. Si pi-
gri sunt, erubescāt, quia illis insonant uerba Solomonis: Vade ad formicā ò piger, & æmulare uias
eius. Si somniculosi sunt, expergiscant, scriptura proclamante: O piger quousq; dormis? Quando
autem de somno surges? paululū quidē dormies, modicum sedebis, pusillum autem dormitabis,
pusillum uero complecteris manibus pectus: Deinde superueniet tibi tanquā uiator paupertas: in
opia tanq; bonus & leuis cursor cito ueniet. Si senex es, quis te cōpellit ut uigiles? quanq; & non
compulsus pro ætate tamen uigilas. Et si stare non potes, & tuam cogitas impossibilitatem, nō de-
bes iuuenes & ualentes ad tuū reuocare torporem, quos propter uarias tentationes iuuentutis se
ipsos propensiorib. decet macerare uigilijs. Si uero infirmus es membris, quod facere non potes
noli reprehendere: imò riga & tu secundū prophetam lachrymis stratum tuum, & dic: Sic memor
fui tui super stratum meū. Iniunge etiam uigilantibus, ut te suis precibus iuuent: quo adiutus à do-
mino super lectum doloris tui canere possis, & tu aliquando merearis dicere: In matutinis medita
bor in te: quia fuisti adiutor meus. Alioquin stultum & satis extraneum est, ut quia ipsi currere non
ualemus, bene currentib. derogemus. Nam & si non possumus, debemus cōgratulari potentibus.
Sicut enim de cōsensu malitiæ participatur cū facientibus pœna: sic participatio gloriæ sperandæ
est de cōsensione bonitatis. Alios enim effectus coronat: alios uoluntas pia lætificat. Nec sanè o-
nerosum uel difficile uideri debet etiam delicatis corporibus, in septimana duarū noctium, id est
sabbati atq; dominicæ, portionem aliquam dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est
dierum quinq; uel noctium, quibus stupore carnalium ingrauescimus, aut mundanis actibus oscī-
tamus. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis, cum nō erubescant improbi in perpetran
do opere fœditatis. Merito ergo scriptura in Prouerbijs ingerit: Est cōfusio quæ ducit ad peccatū,
in bono eīm opere confundi, peccatum est: sicut in malo faciendo non cōfundi, pernicies est. Si san
ctus es, ama uigilias: ut thesaurum tuum uigilando custodias, & ipse in sanctitate seruēris. Si pec-
cator es: magis cura, ut uigilando & orando purgeris: dum tunso pectore frequentius clamas: Ab

occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Qui enim iam ab occultis desiderat emundari, necesse est ut eum nō delectet istis miseriis inquinari. Res exigit charissimi, ut de authoritate uigiliarū, & antiquitate, deq; ipsa utilitate pauca dicamus. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos proponatur ipsius laboris utilitas. Antiqua est uigiliarū deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique propheta clamat ad deum: De nocte uigilat spiritus meus ad te deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Dauid regio & prophetico sanctificatus unguento, ita canit: Domine deus salutis meæ: in die clamaui & nocte corā te. Et in alio psalmo: Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legē tuam. Sed forsitan in lectulo suo positus hæc cantabat: quod aliquanti pigriores sufficere putauerunt: si tantum in stratu suo aut oret unusquisque, aut psalmum submurmuret. Quod quidem & ipsum bonū est: dei semper & ubiq; meminisse, & salutare est. Sed quod sit melius exurgere & cōspectui diuino assistere: accipe eiusdem prophetæ aliam uocem: quæ & tempus & locum & habitum deprecantis ostendit. In noctibus, inquit, extollite manus uestras in sancta, & benedicite dominū. Et ne uespertinas tantū horas noctis existimes appellatas occurrit & dicit: Media nocte surgebam, ut cōfiterer tibi super iudicia iusticiæ tuæ. Habes & tempus expressum exurgendi, & sollicitudinem, quomodo deo confitearis, ostensam. Adhuc cōsideranti mihi intentionem sanctorū, maius aliquid & laboriosius occurrit, & ultra humanæ naturæ cōditionem suggeritur: cum eundem audio prophetā psallentem: Si ascendero in stratum lecti mei, si dedero somnū oculis meis, & palpebris meis dormitationē, & requiem tēporibus meis: donec inueniā locum domino, tabernaculū deo Iacob. Quis ēm tantum nō stupeat dei amorem & animi deuotionē, ut somnū sibi, sine quo humana utiq; corpora deficiunt, penitus interdixerit: donec locū ad templū domino fabricandū rex & propheta reperiret? Quæ res nos debet firmiter admonere, ut si ipsi locus domini esse uolumus, & tabernaculū eius ac templū cupimus habere perpetuū, sicut Paulus asserit, dicēs: Vos estis templū dei uiui: in quantū possumus exemplo sanctorum uigilias diligamus: ne de nobis dicatur, ut psallit: Dormierunt somnū suū, & nihil inuenerunt in manib. suis. Quin potius gratulabundus unusquisq; iam dicat: In die tribulationis meæ deū exquisiui manib. meis nocte corā eo, & nō sum deceptus. Quia bonū est cōfiteri domino, & psallere nomini tuo altissime: Ad annunciandū mane misericordiā tuam, & ueritatē tuā per noctem. Hæc & huiusmodi tanta ac talia ideo sancti cecinerunt & scripta reliquerunt: ut nos eorū posteri paribus excitaremur exemplis, ad celebrandas etiam noctibus salutis nostræ excubias. Sed à ueteribus ueniamus ad noua: de ministris legis ad ministros euangelij: de nouo etiā testamento uigiliarum gratia cōsignetur. Anna Phanuelis filia uidua, cōtinuis orationibus & ieiunijs domino seruiens, nō discessisse de templo die ac nocte, in euangelio legit. Pastores illi sanctissimi, dum super greges suos nocturnas exercēt uigilias, & angelos in splendore & Christum natū in terris primū audire meruerunt. Iam uero institutio saluatoris, nonne tota diligentia ad uigilandū auditores excitat: siue in parabola boni seminatoris dicēdo: Dum dormirent homines uenit malus homo: & superseminauit zizania in triticū, & abijt: quod si nō dormissent, nec malus fortasse zizania seminare potuisset: siue cū dicit: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris: & uos similes estote hominibus expectantibus dominū suum quādo reuertatur à nuptijs. Beati serui illi quos cum uenerit dominus inuenerit uigilantes. Et si uespertina, inquit, hora uenerit, si media nocte, si galli cantu, & inuenerit eos uigilantes, beati sunt. Illud autem scitote, quia si sciret paterfamilias, qua hora fur ueniret, uigilaret utiq;, & nō sineret perfodi domū suam. Itaq; & uos estote parati: quia qua hora nō putatis, filius hominis uenturus est. Nec solum uerbis docuit uigilias: sed etiam docuit exemplo. Nanq; testatur in euangelio: Quia erat Iesus pernoctans in oratione. Pernoctabat dominus, nō sibi, sed ut scirent serui inopes & infirmi quid agere deberent: quando dominus dies in omnibus, nec ullius indigens, cū fortissime per noctem in oratione duraret. Sic & increpat Petrum tempore passionis, dicens: Nō potuisti una hora uigilare mecum? Et ad omnes iam dicit: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Hæc uerba, hæc & eiusmodi exempla: oro uos quem nō de profundo etiam somno & morti simillimo ualeāt suscitare? His instructi sermonibus, his cōfirmati documentis beati apostoli, & ipsi uigilarunt, & uigilias imperarunt. Petrus ab angelo in carcere suscitatur, & ipso referante portam ferreā in domum Mariæ peruenit: ubi erant multi cōgregati, non stertentes utiq;, sed orantes. Idem in sua epistola ponit ac dicit: Sobrij estote ac uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanq; leo rugiens circumit, quærens quē deuoret. Paulus & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum audientibus uinctis dixisse memorantur: Vbi repente terræ motu cōcussis carceris fundamentis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium uincula sunt soluta. Idem Paulus apostolus à Troade profecturus, sermonē ducebat usq; ad mediam noctē, accensis laternis cū pluribus in cœnaculo. Ex quo Eutychus adolescēs somno oppressus, disputante Paulo prolixius, à fenestra deductus, cecidit de tertio tecto, & sublatus est mortuus: quo statim redditō uitæ, usq; ad lucē sermocinatus, deo gubernāte, profectus est. Quām plene idem quāq; copiose super exercendis uigilijs adhortatus, Thessalonicensibus scribēs ait: Itaq; non

A nō dormiamus sicut & cęteri, sed uigilemus & sobrij simus. Nā qui dormiūt, nocte dormiūt, & qui inebriant, nocte ebrij sunt. Nos aūt qui dei sumus, sobrij sumus. Et mire cōcludit: Siue, inquit, uigilemus, siue dormiamus: simul cū illo uiuamus. Ad Corinth. aūt: Vigilate, state in fide, cōfortamini, uiriliter agite. Sic & ad Ephes. scribit: Orantes in omni tēpore in spiritu. Et ipse uigilātis quoq; exemplū ponēs in catalogo uirtutū suarū, fructū de uigilijs multis apud Corinth. gloriatur. Hæc sufficiant de antiquitate & autoritate uigiliarū. Superest ut secundū promissum ordinē de earū utilitate aliquid conferamus: quanq; sentiri magis possit per exercitiū ipsa utilitas, q̄ loquentis sermone narrari. Gustandū enim uidetur, quia suauis est dns: sicut scriptū est. Qui ergo gustauit, intelligit & sentit quantū pondus pectoris uigilando deponitur, quantus mentis stupor excutitur, quanta lux animā uigilantis & orantis illustrat: quæ gratia, quæ uisitatio mēbra uniuersa lætificat. Vigilando timor omnis excluditur, fiducia nascitur, caro macerat, uitia tabescunt, charitas roboratur, recedit stultitia, accedit prudentia, mens acuitur, error obtunditur, crimīnum caput diabolus gladio spūs uulneratur. Quid hac utilitate magis necessarium? quid istis lucris cōmodius? quid hac delectatione suauius? quid hac felicitate beatius? teste etiam propheta: qui in principio psalmorū suorū, beatum uirum describens, summam beatitudinē eius in hoc uersiculo collocauit: Si in lege dñi meditetur die ac nocte. Bona est quidē diurna meditatio, sed efficacior est nocturna: quia per diem necessitates uariæ obstrepūt, occupationes distrahūt mentē: sensum duplex cura dispergit. Nox quieta, nox secreta opportunā se præbet orantibus, aptissimā uigilantibus: dum carnalibus occupationibus expeditū, collectū sensum, intentū hominē diuinis conspectibus sistit. Inde diabolus diuinarum semper rerū calidus æmulator, sicut ieiunia & uirginitatē, uana baptismata & inania suis cultoribus dedit: ita & hoc sanctū æmulans officiū, nocturna sacra & uigilias suis comessationibus addidit. Vnde iam nostri fideles, si de suorū institutione non excitantur ad habendas uigilias sacras, in aduersa uarietatis usurpatione cernentes, alienas à dei rebus non esse fateantur: quas nō æmularet iniquus ad deceptionē, nisi deo placitas esse cognosceret ad celebrantiū benedictionē. Tamē charissimi fratres: qui uigilat oculis, uigilet & corde: qui orat spiritu, oret & mente: quia ualde inutile est oculis uigilare, animo dormiēte: cū econtrario exp̄sona ecclesiæ scriptura testet, Ego, inquit, dormio, & cor meū uigilat. Curandū est etiā ne nimietate cibi uel potus uigilaturi pectus onerēt: ne cruditates eructātes & crapulā, nō solum ipsi nobis insuaues simus, sed & gratiæ spūs indigni iu

B dicemur. Quidā nāq; uir inter pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes, sic indigesta eructatio auertit & abijcit spūs sancti charismata. Ergo tanq; diuino functuri ministerio, ante nos per abstinentiā parare debemus, ut ingrauati expeditius uigilare possimus. Cogitatio quoq; mala pellatur, ne male uigilātis oratio fiat, sicut legit, in peccatū. Sunt ēm & ex maligno uigiliæ: sicut in Prouerbijs legit: Quare ablatus est somnus ab oculis eorū. Nō ēm dormiūt, inquit, nisi male fecerint. Absint fratres, absint ab hoc cōuentu tales uigiliæ. Sit potius uigilantiū pectus clausum diabolo, apertū Christo, ut quē labijs sonamus, corde teneamus. Tunc acceptabiles nostræ uigiliæ, tūc pernoctatio salutaris erit: si cōpetenti diligentia & deuotione syncera ministeriū nostrum diuinis obtutibus offerat. Hæc de uigiliarū autoritate & antiquitate, necnon utilitate dicta sufficiant. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis: Amen.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

QVæso lector, ut de sermonis habitu nihil dicā, quid est in hac epistola, quod ad Pammachiū aut Oceanum pertinere uideatur? Obiurgat eos, quorū pietatē semper alias prædicare solet. Postremo quo signo deprehendas ad duos scriptam potius quām ad unum?

AD PAMMACHIVM ET OCEANVM EXHORTATORIA

QVi Æthiopem inuitat ad balneas, & si nigredinem non auferat illi, certe uel pecuniam accipit sibi: & licet in illius candore non gaudeat, certe uel suo in lucro lætatur: Ita sine dubio inobedientē qui diuinis sermonibus monet, quāuis refragantis peccata nō tollat, mercedē tamen de ministerio ueræ charitatis sibi acquirit. Sed ideo hoc dico, quia uos sperno? Ideo loquor, quia uos forte non diligo? Respondeo Apostoli uoce: Testis est deus, quod facio & faciā: non contemno, sed doleo, infidelitatis in meis argumenta apparere, non fidei: ludaica in uobis testimonia, non Christiana cognosco. Quoniā uidentes non uidetis, & audientes non uultis audire. Rem fortem dicturus sum. Ex utroq; conturbor. Timeo auditores offendere, sed plus timeo contemptores præceptorum: qui uerbum dei audire dissimulant, peiores idolis habentur. Illa quidem aures habent, sed non uoluntatem: non audiunt, non palpant manibus, nec capiunt. Vnde in malorum hominum comparatione meliora sunt: quia nec concupiscunt ocurrit, nec per contraria & deo inimica discurrunt. Et naturaliter surda, recte meliora inobedientibus iudicantur. Dicat propheta, si mētior. Loquatur Dauid, qui huiusmodi homines cōparandos esse serpentibus non negauit: Scut aspidis, ait, surdæ obturantis aures suas, ne uocem audiat incantantis. Et uideant si nō recte serpentibus cōparantur, qui quod audiunt naturę beneficio, dissimulant

calliditatis astutia. An Christiani dici possunt: qui etiam nomen primæ humanitatis amittũt? Ecce C
Hieremias dicit: Incircuncisæ aures eorũ, qui hoc non possunt audire. Non quia non possunt, sed impossibilitatem uoluntas naturæ inimica superduxit: dum longo uitiositatis usũ genuini mores per aduersam consuetudinem corrupti, malis operibus ceciderunt. Etiam uasa limo plena, liquorẽ puri elementi recipere & cõtinere non possunt. Ager spinosus nisi ante cultoris labore fuerit extirpatus, non nutrit in se iacta semina, sed suffocat: Ita & animus secularium sollicitudinũ plenus ille cebris, uerbum nõ potest sustinere diuinum: nisi prius ipsas mundi sollicitudines culparumq; omnium materias, euãgelica in se falce succiderit. Modo quibusdam minus forsitan uideor (deo dissimulante) peccare, sed aderit illa dies, qua facta nostra quasi in quadam tabula depicta mõstranda sunt. O quantis in die illa expediret, si in hac uita & membrorum sensu & uiscerum uigore caruissent. Et quanti illic elingues & muti, feliciores loquacib. tunc erũt. Et quanti pastores philosophis, Quanti rustici oratoribus, Quanti hebetes argutijs præferẽdi Ciceronis? Iob sanctus in tentatione ad suam gloriam deuotus, sic in dolore suo clamabat: Quid prodest in tormẽto lux? Vt quid mihi iuncta sunt genua? ut quid ubera suxi? Cur nõ in uentre mortuus sum, & mox ut de utero exiui, nõ protinus obij? Si hoc dei amicus dicebat in luce: quid ab inimicis eius dicetur in tenebris? Si ille ingemiscit quẽ febris urebat: quid faciet quẽ gehenna cõsumet? Si ille sibi dolet genua fuisse cõiuncta, cuius pedes semper in dei amore cucurrerunt: quid dicturus est, cuius nunq; in ueritate steterũt? Displicet illi quod natus ex utero uixerat, qui bene uixit: quia eũ uermis moriturus edebat: quid male uiuẽtes faciẽt: quos ignis æternus, & uermis nunq; moriturus expectat? Durus est hic sermo: quis potest audire eum? hoc dixerunt illi discipuli, qui Christi uestigia in euãgelio reliquerunt, & de diuino uerbo scandalum passi, seculum maluerunt amare q̃ deum. Quorum uenter deus, cultum nolunt audire ieiunij. Luxurioso uerbum castitatis offensio est: sicut propheta dicit: Abominatio est uiro iniquo directa uia. Iam antiquitus dictum est ab Esaia: quod Christus infidelibus lapis offensionis extiterit. Adulari nõ possum, ne & fratrem decipiam, & me sermo percutiat Salomonis, qui ait: Verba adulatorũ mollia sunt: hæc aũt feriunt interiora uentris. Non est fidelis medicus qui ante digestam putredinẽ superducit uulneri cicatricẽ. Non possumus semper lac dare: quia nec uos semper paruuli esse debetis. Dicite mihi quot anni sunt ex quo regenerati sumus in Christo? Cõsideret unusquisq; quantum ex eo tempore in illa cœlesti ætate profecerit. Nescio qualiter placeant parentibus illi infantes quibus sunt anni quinq; uel decem: si in ea qua nati sunt modici- D
tate perdurant. Quid de nobis dicendum est: quos tẽporis ratio, non modicos sed abortiuos inuenit? Ibunt de uirtute in uirtutẽ, de bonis scriptũ est Christianis. Videamus si Christiani sumus: quid in nobis (ex quo generati sumus in Christo) uirtutis accesserit: quid humilitatis in prosperis, quid patientiæ in aduersis, quid in tribulatione gaudij, quid felicitatis in damnis, quid indulgentiæ in offensis, quid castitatis in occasione luxurię. Alij de uirtute quotidie transeunt ad uirtutem: nos de infirmitate ad infirmitatem. Alij meliores per momenta fiunt: nos deteriores sæpe efficimur, quasi non eundem iudicem expectemus. Stulti sumus si unum probauimus credentium saluatorem, & non unum iudicem fore credamus. Vnam fidem, unum baptisma, unam ecclesiã, unum deum dicit Apostolus. Qui ergo hodie malus, crastina peior: hodie auarus, crastina auarior. Ante annum meæ cupiditati una uilla suffecerat: iam hoc anno quinta forte nõ sufficit. Prius extendebatur animus ut decem solidos possiderem: at nunc centum parui esse cœperunt. Et cum ueri Christiani ueri filij dei qui uadunt de uirtute in uirtutem, si perdiderint aliquid de uirtutis occasione lætẽtur: ego nisi aliena accepero, securus prandere non possum. Quid agis cæca cupiditas? Quid crudelis in paruulo? Quid sæua in alieno filio? Ordinẽ naturæ an religionis euertis? Iã fecisti in pedibus, quod in capite esse debuerat. Aurũ insensibile pariter omnibus dominatur. Et quid est illud rogo, uel quale est quod nos auertit à deo? Quis splendor & quantus est, per quẽ mihi splendor ueri solis amittitur? Aurum & argentũ lutum exquisitum ex arena & minera, & ut propheta ait, lignum offensionis est aurum: quia iudicio mentis euerso, per aurum libidini mancipatur: qui eodẽ astu ac quirit solidum, quo animã perdet: lucratur imperatoris imaginem & amittit imaginẽ Christi. Vis nosse q̃ pernicios us sit amor habendi & amor requirendæ pecuniæ? Per hunc ludas tradidit saluatorem. Et certe quando auditur, aut quando legitur, tantũ scelus abhorremus omnes. Et quantum in nobis est, impium discipulum condemnamus, & per ignorantiam nostrã nostro nos mucrone confodimus. Quanti inter nos ludæ Iudam damnant? Quanti in semetipsis cum per cupiditatem suas animas æternis cruciatibus tradunt, & traditores fiunt pariter & occisi? An putamus fratres quod iocando prædicent propheræ, ridendo loquantur apostoli, inutiliter Christus iudiciũ cõmineturs? sed ioci nõ sunt ubi supplicia intercedunt. Si iocando passi sunt, credanẽ iocando locuti. Esaias serra secatur. Daniel leonibus deputatur. Paulus trũcatur gladio. Petrus in cruce, domini exemplo suspenditur. Et hoc totum ut nos à peccatis sua doctrina reuocarent. Sed timeo ne inobedientibus in contrarium diuina beneficia deputentur, & proficiat ad pœnam in iudicio quod hic datum fuerat ad salutem. Timeo ne fides nostra magis iocalis sit, quàm fides & uerba illorum. Timeo ne

A meo ne nos iocando nõ saluemur, sed quõ per risum introimus per ecclesiam, sic rideat ille de nobis: sicut scriptũ est: Qui habitat in cœlis irridebit eos. Multa sunt quæ dicãtur, sed fastidio uestro, quod aspera & inculta facit oratio, & labori meo, finem ponit membranæ conclusio. Vnum dico quod cupio, quia Christiani cœlum debent amare nõ terram, & uerbo dei plus obedire q̃ diabolo, & iudicium æternum magis timere quàm hominum.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

TOta specie refert parentem eundem hæc epistola quem superior, quam in pleriscq; codicibus absq; titulo reperi: nullo indicio, nec ad quem scripta fuerit, nec à quo.

AD QVENDAM QVI IN SECVLO POENITEBAT

AD te surgo hominẽ quem scio esse fidelem. Ad te increpatio mea festinat, quem sentio esse superbum. Pœnitere te asseris, qui totus in seculo cõuersaris. Pœnitere te asseris qui ea quæ uomueras, iterũ sumis. Pœnitere te asseris qui dum opera diaboli sequeris, dñm prætermittis. Scire à te desidero quid pœniteas. Nescio quid sit tua pœnitentia. Pœnitere te asseris, qui dum iusticia dei præcinctus es, superinduxisti superbiam. Pœnitere te asseris qui dum alienã carnẽ sequeris, sic fatigaris ut canis reuersus ad uomitũ suum: sicut canis famidus, aut sus à calore defecta in limum terræ prostrata. Quæ sit tua pœnitentia nõ inuenio. Ambulaui in locum pœnitentiæ & nõ inueni pœnitentiã tuam. Tu qui seculum deseruerasiterum ibidem inueniris. Qui carnis superbiam deposueras, submittis humerũ, ut iterum portes. Qui auariciæ dederas dorsum, denuo illi obuiam reuerteris. Qui uanitati remedium dederas, iterum reuerteris in gratiam eius. Qui pompã seculi fugaueras, iterũ in manus illius incidisti. Ambulas aũt superbus & elatus ceruice, nescis scriptũ esse: Quid nobis profuit superbia, & quid honestas cum iactatione nobis contulit? Iterum dictum fuisse? Transierũt omnia illa tanq; umbrę. Fidelem te meministi qui per aquam baptismi fueras renouatus: sicut scriptum est: Lauamini, mundi estote: auferte nequitias ab animis uestris. Illos ad lauãdum hortatur: tu aũt cum esses mundus, sordidus factus es. Non potes iam denuo lauari: sicut dicit Petrus ad dñm: Domine non solum pedes, sed & manus laua & caput & me totum. Qui semel lotus est, denuo non indiget lauari: Si uis autem ut iterum emunderis, da eleemosynam & ecce omia tua munda sunt. Quia eleemosyna est
B quæ purgat omem sordem. Humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Subditus esto & obsecra eum, ne æmuleris ut nequiter facias. Nam qui malignãtur, exterminabuntur. Ora dñm quotidie cum lachrymis, si forte peccata tua soluantur. Quoniam superbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Memento filium in longinquo positum, luxuriose uiuendo substantiam in meretricibus dispensasse: postea humilis factus, reuersus est in semetipsum & ait: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, & ego hic fame pereo? Surgam itaq; & uadam ad patrẽ meum, & dicam illi: pater peccaui in cœlum & coram te, iam nõ sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenarijs tuis. Pater autem cum uidisset humilitatem filij, & nimis inopia defessum, misericordia cõmotus est: pro filio humili, occidit uitulum saginatũ. Memento ergo filj quoniam Christus pro te mortuus est, qui ante fuerat uitulus saginatus. Filius autem illius maior contristatus est. Quare occisus est Christus, qui erat uitulus saginatus. Pater autem illius corripiebat illum dicens. Fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: Gaudere te oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat & inuentus est. O quàm beatum populum pro quo Christus mortuus est: quale gaudiũ pater portat, quando quod mortuum fuerat, reuiuiscit, & quod perierat inuentum est. Ecce sanus iam factus es: noli peccare, ne tibi aliquid deterius cõtingat. Attende ergo unde ceciderisi & plange & age pœnitentiã: Si quo minus, ueniet dominus tibi, mouebit candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiã egeris. Memorare filj Christum reliquisse nonagintanouem iustos, & quæsisse unum hominem peccatorem, & inuentum in inuio, humeris suis reportasse. Vel illam mulierem quæ perdiderat drachmam: hoc est, ecclesia hominem peccatorem, & accendisse lucernam, hoc est Christum, qui est lumen iusticiæ, & illa inuenta in stercore, cõuocasse amicas uel uicinas: id est ecclesias gratulasse super inuentũ hominẽ peccatorem, & à stercore erectum collocasse eum cum principibus populi sui, hoc est cum apostolis & prophetis. Ecce quid faciat pœnitentia hominis peccatoris, qui dum in stercore iacet cũ principibus inuenit. Pœnitentẽ hominẽ dico: qui diebus ac noctibus ingemiscit & peccata sua eleemosynis redimit: Pœnitentẽ hominẽ dico, qui plangit quia fecit malũ, & rogat dñm, ut etiam non faciat quod admiserat. Pœnitentẽ hominẽ dico, qui post cõcupiscentias suas nõ uadit, & à uoluntate sua se prohibet. Pœnitentẽ hominẽ dico, qui diligit q̃d ante neglexit, & quod fecerat obliuiscit. Adhæreant in te quæ bona sunt, & quæ mala sunt deleantur. Si pœnitentiã non egeris, incides in manus domini secundũ magnitudinẽ eius. Diuerte à malo & fac bonũ: inquire pacem, & persequere eam: sicut scriptũ est: Omisi mala, & quęsiui bona. Fac ergo dignos fructus pœnitẽtię, & nõ dixeris, nõ peccaui, & quid accidit mihi triste? Nõ adijcies peccatũ super peccatum, & dicas, miseratio domini magna est. Scito

est. Scito aũt quod misericordia & ira ab illo est. Reuertere ad dñm, & plange dicẽdo: Tib soli pec C
caui, & malũ corã te feci. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris dñe. Ne auertas faciem tuã à me, et ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus es tu dñe, ne derelinquas me do
mine, neq; despicias me deus salutaris meus. Ne proijcias me à facie tua, & spiritũ sanctũ tuum ne
auferas à me. Sana animã meam, quia peccaui tibi. Libera me de ore leonis, & auerte oculos meos
ne uideãt uanitatẽ. Illumina faciem tuam super seruum tuum, & saluum me fac in tua misericordia.
Adhæsi testimonijs tuis dñe: noli me cõfundere. Ne tradideris me in manus tribulantiũ me. Custo
di me dñe ut pupillam oculi, sub umbra alarũ tuarum protege me. Peccatum meum cognitum tibi
feci, & iniusticias meas nõ abscondi. Confitebor tibi domine deus in toto corde meo. Domine ex
audi orationẽ meã, & clamor meus ad te ueniat. Non auertas faciẽ tuã tuam à me, in quacunq; die
tribulor inclina ad me aurẽ tuam. In quacunq; die inuocauero te, uelociter exaudi me. Fac mecum
signum dñe in bonum, ut uideant qui oderunt me & confundantur. Remitte mihi domine ut refrige
rer, priusq; abeam & amplius non ero. Ecce pœnitentia hominis humiliantis se: quõ ueniam non
habebit qui taliter ingemiscit? Quis non audiat illum & moueatur? Quoniã qui se humiliat exal-
tabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Meli-
us est te non uouere & reddere, q̃ uouere & non reddere. Pœnitentẽ te dicis, & carnis libidine de
lectaris. Peccata tua nõ desinunt ambulare, & tu dicis quod sedeant. Peccatori aũt dixit deus, qua
re tu enarras iusticias meas, & assumis testamentũ meum super os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermões meos retrorsum. Si uidebas furem currebas cum eo, & cũ adulteris por
tionem tuam ponebas. Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua cõcinnabat dolos. Sedens ad-
uersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scandalũ. Hæc feci & ta-
cui. Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te & statuã contra faciem tuam. Intelligite hæc
qui obliuiscimini dñm: nequando rapiat, & nõ sit qui eripiat. Sacrificiũ laudis honorificabit me,
& illic est iter quo ostendã ei salutare meum. Ecce qualis cõminatio domini in hominẽ peccatorẽ.
Tu qui dicis, qui asseris te pœnitere: ubi est pœnitentia tua? Exclusa est per superbiã & cõtemptũ:
sequi deum prætermisisti. Audi fili, & retrahe pedem tuum de seculo, cui renunciasti. Pœnitere er-
go de omni pompa iniquitatis. Apprehende fidem quam ante perdideras, ut cõsentires diabolo,
& tenebris, & dñm qui lux est post dorsum reliqueras. Memorare fili quid est: Misericordiam uo
lo & non sacrificiũ. Miserebitur tibi dominus: si hæc cum legeris facias, & per obedientiã pœniten D
tiam sequaris. Verum si de toto corde pœnitentiã egeris, si dñm præ oculis habueris, si amissa uo-
ragine poculi uenenosi calicẽ salutaris acceperis, si die ac nocte in lege domini meditaueris, si o-
mnem sollicitudinem tuã super illum miseris: tunc gaudebis & exultabis in domino qui uicisti ma
lignum. Tunc erit merces tua copiosa in cœlis: quia taliter in opera domini laborasti: tunc erit do-
minus adiutor tuus in die iudicij: tunc stabis cum magna fiducia à dextris domini cum sanctis suis,
& dicet uobis: Venite benedicti patris mei, percipite regnum præparatũ, quod præparauit uobis
pater meus qui est in cœlis. Iniustis aũt dicetur: Ite in ignem æternũ, quem præparauit pater meus
diabolo & angelis eius. Vbi ignis non extinguetur, & uermis eorum nõ morietur. Tunc ibunt iu-
sti in uitam æternam: impij autem & peccatores in ignem æternum.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

DEmiror quis hanc epistolam Hieronymianis admiscuerit, prodigiosæ cuiusdam balbutien-
tiæ: & modis omnibus talem, ut louiniani uideri possit, quantum subodorari licet ex his quæ
diuus Hieronymus ex illius commentarijs recensuit.

DE DIVERSIS GENERIBVS LEPRARVM

ADmirabile diuinæ dispositionis examen: quæ exhiberi sibi deus ac deferri uoluit, ma
gno consilio & solerti scientia ac ratione mãdauit. Diuersa enim hominum moribus
genera naturarũ, diuersis statuit præceptorum sentẽtijs gubernari: alijs enim imagi-
narium legis opus, quasi sub ueritatis colore depinxit. Alijs corpus ipsius ueritatis de
clarauit. Quos em̃ obuolutos adhuc mundi caligine, ad cõprehendenda ea quæ ger
mana erant ac solida perpendit: eis obseruãtiæ ordine suspenso, subtili quodãmodo examine susur
rauit: quos aũt deprehendere posse absolutũ prædicationis carmen agnouit, eis deus perfectã har-
moniam solidæ uocis intonuit. Inde est quod figuris & ænigmatibus lex prisca depingitur, quoni
am dum infirma ludæorum acies hebetatur, & candidum scientiæ claritatis uigorem inspiciendi
lumen nõ habent, necesse est ut in uarijs figuris figurarum color adhibeatur. Nam illis & uirtutum
præmia supposita spe promittuntur, & peccatorum notæ inuruntur in corpore. His enim confir-
mantur alij, quibus alij transferuntur. Præsens lectio exigit huiusmodi ferre sermonem, quæ diuer
sa leprarum genera deprehendenda in diuersis materijs designauit. Alia enim lepra in parietib. de
mõstratur, alia humano notatur in corpore, alia in uasculis, alia in ueste, alia designatur in stamine.
Deinde quę in huiusmodi uulneris loco, crebra ac uaria pellicula deputãtur. Quid enim dicã? Tot
sunt

A sunt genera quot colores, alia pallida, alia tetra, alia rubicunda. Deinde si homines lepra, quod est
insitum naturæ uitio polluant, quid hi faciunt, qui grauioribus morbis corporum prægrauãtur?
Sed age iam uideamus genera leprarum, ut medelarum causas agnoscere atq; probare possimus.
Si fuerit, inquit, lepra alba uel rubicũda, siue tetra, uel pallida, uel si florens, ait, hoc est toto corpo-
re decurrens. Nam est detestabilis lepra: quæ omnino mundari nõ possit. Est & quæ facilẽ habeat
mundationẽ. Alia quoq; aduentitia: alia innata deprehenditur. Quæ omnia nisi spiritualiter senti-
antur: rationẽ intelligentiæ simplicis nõ admittũt. Nam diuina sapientia, legis suæ profundũ in hu-
ius extrema seculi regione: quasi templum suo nomine cõsecratum, intra ciuitatis alterius mœnia
collocauit. Cuius constructio atq; opus, quamuis magnificum uideatur: interior tamẽ aditus non
omnibus reseratur. Multi enim mirantur ornamenta uitiorum, sed interioris scientiæ aditus resera
re non possunt. Quare oranda est diuina dignatio, ut pulsantibus nobis, intelligentiæ patescat in-
gressus. Iubetur igitur diuersa leprarũ genera sacerdos tẽpli diligenter inspicere, atq; earũ habitus
uel colores, pleniori cõsideratione deprehendere. A coloribus enim lepra refertur posse agnosci:
quos tamen ad peccatum magis animæ, q̃ ad morbum corporis manifestũ est pertinere. Diuersi
etenim colores, diuersas animi indicant maculas. Cũ igitur pallida lepra conspicitur: languens &
ægra fides animæ denotatur. Cũ aũt rubicunda deprehenditur, mens furore atq; iracundia inflam-
mata & homicidio cruore respersa cognoscitur. Cum uero alba, tunc hæreticorum fucata & male
munda conscientia condemnatur. Sed alia lepra in capite, alia oriri perhibetur in barba. Sunt em̃
hæretici qui deum patrẽ uidentur tantũmodo blasphemare, ut Manichæus, qui nõ solũ eum facto
rem denegat mundi, uerumetiã malorũ professitetur esse autorem. Hi sunt qui lepram in capite por-
tare uidentur. Caput enim, inquit Apostolus, uiri Christus est. Quæ uero lepra in barba portatur:
hi sunt qui blasphemare uidentur in filium. Christum enim in aduẽtu pristino, perfecti uiri ætuum
agentẽ, quasi tricenarię ætatis uirilitas decorauit. Sed & si tetra, inquit, & liuida fuerit: quid aliud q̃
liuidam & liuoris maculis execrandam designat? Si aũt, ait, nigra fuerit lepra, fumo utiq; idololatriæ & sacrificiorum nidoribus est notata. Si aũt, inquit, florens lepra fuerit & cooperuerit omnem
florem maculationis à capite usq; ad pedes, uisu sacerdotis dijudicabitur. Videbit enim sacerdos:
& ecce lepra cooperuit omnem pellem corporis, & mundabit illum sacerdos à maculatione, quo-
niam in album mutabitur. In hac lepra quam quasi albam & florentẽ designat: diuersa crimina ua-
B rię deprehendit, quia cum mundialis uitæ uoluptas, quasi candida & florens existimatur: tum gra-
ue uitiorum cõtagium grassatur in corpore. Nam aut auaritiæ, aut libidinis maculæ perpatescunt.
Sed hanc lepram cito dicit posse mundari. Auariciæ enim crimen facile curare potest: qui conuer-
sus ad dominũ, & ea quæ possederit indigentium alimoniæ ministrauerit: ita ut dominus in euan-
geglio ait: Verum date eleemosynam, & ecce omnia uobis munda sunt. Libidinem quoq; celeriter
mundare poterit, si ieiunijs frequentissimis & abstinentia corpus retinuerit. Sed his omnibus me-
delam per sacerdotẽ præcepit dñs adhiberi. Dicit enim esse lepram quæ sacrificiorũ oblationib.
emundetur. Aliam uero quam aquæ facilius abluant: necnon & quæ extra castra posita mundetur.
Esse quoq; lepram asserit, quæ mundari omnino non possit. Horum igitur secundum figuram gra
uiorum peccatorum crimina congregantur. Alia sunt quæ ante baptismũ uidentur esse cõmissa:
quæ tamen per gratiam baptismi diluuntur. Alia uero quæ post lauationem baptismatis perpetran
tur: quæ siue grauiora, siue minora peccata sint, uisus tamen sacerdotis emundat. Quodcunq; em̃
modicum delictum fuerit, potest à sacerdote omnino relaxari. Quę autem grauiora sunt, disciplina
debent ecclesiasticæ regulæ & oratione purgari. Quæ uero insanabilia sunt, deo iudici reseruant.
Et inde est quod in hoc loco ait: Vnumquenq; secundum quod habet propriam curationem sacri
ficium offerre debere: id est, unusquisq; secundũ quod se deliquisse cognoscit, siue per carnalẽ con
cupiscentiã, seu per idololatriam, seu periurio, seu mendacio, quasi lepræ se uitijs intelligit macula-
tum: pro ut potuerit, deo sacrificare nõ desistat. Sed dicit genus esse lepræ quod omnino mundari
non possit, & ideo huiusmodi homo extra castra iubetur expelli. Hoc est sanè crimen quod admit
titur in spiritum sanctum, blasphemiæ scilicet, sicut ipse dominus in euangelio ait: Qui peccauerit
in spiritum sanctum non remittetur ei neq; hic, neq; in futuro. Adiecit autem scriptura diuina le-
pram esse in uasculis, lepram in parietibus, lepram in uestibus, lepram in stamine, sed quomodo in
his rebus lepra esse possit, penitus ignoro: quæ quia uita carent, etiam sensu carere necesse est. Sed
ego arbitror cum in parietibus domus lepra esse referatur, hæreticorũ perfidiã notari. Quid enim
non polluitur, ubi adulterinæ doctrinæ blasphemia prædicatur? Ideo hanc lepram sacerdos iube
tur à parietibus mundare, ut catholicæ ueritatis doctrina, maculosa hæreticorum uerba depellat.
Cum autem lepra in uasculis dicitur esse, proprij corporis delicta monstrantur. Vasa autem homi-
num corporibus comparat Apostolus: Habentes, inquit, thesaurum hunc in uasis fictilibus. In sta-
mine autem quomodo lepra esse potest, nisi quia stamine anima hominis fidelis designatur? Quæ
cum tentationibus, ut fusum filorum tenuitate torquetur: firmioris uirtutis soliditate cõstringitur.
Stat ergo anima ut densissimũ stamen erecta: corporis uero sensus ut trama stamini subiacebit. Et
ideo etiam

ideo etiã in trama lepram esse designat: quia alia corporis, alia animæ peccata significat. Sed quid pro mundatione leprarũ, aut duo agni anniculi, aut tortula olei, aut duæ gallinæ iubent offerri? In duobus ergo agnis, duo Christi significant aduentus, in quibus credere oportet, ut emundari à lepra peccatorũ prius mereamur, unum cum uenit & passus est, alium quo est uẽturus in gloria. Sed uitulum, inquit, offerat: hoc animaliũ genere, gentes crucis Christi iugo subiugandas esse demonstrat. Duæ gallinæ, animã indicare uidẽtur & carnem. Sed unam, inquit, gallinam occides, alteram aqua ablues & dimittes. Caro utiq; in passione iubetur occidi: anima uero quæ per naturã æternæ morti uidetur esse subiecta, abluta aqua baptismatis à criminibus relaxari. Sed & lignũ, inquit, cedrinum, imputribile hoc ligni genus esse, nemo qui nesciat. Ergo per cedrum, incorruptam mentem & stabilem fidem uoluit ostendi, Hyssopum aũt preces orationesq; demõstrat. Sed & coccũ, scilicet martyrij gloriã manifestat. Qui mediocris, ait, quod ualet offerat: id est, si quis nõ oẽs diuiti as cœlestium est charismatũ consecutus, uel potest & si minimũ deo deuotionis suæ deportare obsequium. Vt si uirginitatem quis obseruare non potuit, unius coniugis saltem castum cubile custodiat: uel qui martyrij tropheum non ualuit reportare, fugę se præsidijs deo seruet inuictum. Et olei, inquit, tortulas offerat, utiq; misericordiæ gratiam: etiam si clarissimam sanctimoniæ facem præferre non ualuit, lucernã saltem fidei non extinguat. Videtis ergo dilectissimi fratres nullam esse tam exiguam spiritualis gratię paupertatem, quæ ad offerendum sacrificium deo non quamcunq; possit sanctimoniæ oblationem offerre.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

QVid uenisset in mentẽ diuo Hieronymo, ut eadem de re bis scriberet? Quanquam totus sermo clamat, alium huius Homiliæ autorem.

DE DVOBVS FILIIS FRVGI ET LVXVRIOSO

OMnium quidem de scripturis quæstionũ absolutio illi soli ita ut est, est nota qui dixit: Ego sum ueritas. Nos autẽ oportet pia uoluntate accedere, & speciali sensu ad inquisitionem diuinarum scripturarũ: scientes quod si aliquod uere inuenerimus bonum desideriũ mẽtis attẽtæ deo: inter fines beatitudinis eius erimus: de qua dicitur: Beatus uir qui impleuit desideriũ suum. Qualis autem sit huius concupiscentiæ species, adiectio beatitudinis facile declarat audire uolẽtibus, id est, prudenter audientibus. Quod si non potuerimus ad plenam ueritatis ipsius intelligentiam peruenire: nec tamẽ sic longe erimus ab illa beatitudine, quam capiunt qui implent desiderium suum. Neq; enim si non ceperimus id munus, cuius præstandi potestas in alterius manu posita est, reprehẽsionem sustinebimus, sed si in his quæ agere præcipimur pareamus, præmium laudis iustæ adipiscimur. Quoniam ergo omnimode demonstratum est, nõ solum nullius periculi, sed & plurimæ utilitatis esse scrutari diuinas scripturas: disquiramus illam euãgelij parabolã, quæ est de patre & duobus filijs. Nam unius rei causa & de oue & de muliere comparationes nobis cõtexto ordine supra recitatę sunt. Queritur ergo quis ille senior sit frater, qui ex dimidio datam sibi paternæ substantiæ portionẽ custodiuit, & inseparabilem cum patre suo uitam agere dilexit. Quis uero iunior qui accepta similiter ex patre substantia, profectus est in longinquam regionem, & profligatis illic omnibus partis suæ facultatibus ad inopiam redactus, porcos alienos pascere coactus est. Sed & qualitatẽ pœnitentiæ eius non omittamus, & lætificati patris promptam remissionẽ modestamq; pietatem, qui & reuertẽti filio discessionis præteritę leuitatẽ, & dissipatæ substantiæ flagitia nõ exprobrat: sed uenientem clementer susci pit, & occurrens salutat, & gratulãs osculatur, incumbens requiescit in eo, & uitulum illum sagina tum pro lætitia recepti filij epulandum immolat. In quo compunctus senior frater, dicit patri &c. Hæc quæ per partes digesta sunt, expositio uestris sensibus intimabit. Necessariũ enim est ante omnia percunctari causam, pro qua, & quid uolens de propositis saluator ostendere, huiusmodi parabolas ludæis aptauerit. Si enim uobis causa talium cõparationum patuerit: tunc ea quæ de ipsis sentimus, an rationabiliter congruant ueritati, facile dignoscitur. Sunt itaq; qui dicunt de duobus filijs istis, seniorẽ angelos esse & archangelos, uel omnẽ cœli militiam: Minorem uero ponunt hominem, qui in longinqua peregrinatione abierit, quãdo ad terram de cœlis & paradiso cecidit, & aptant quasi scientia respicientis ad casum uel statum Adæ. Sed hic sensus pius quidem uidetur, ne scio tamen si uerus sit. Dicit aliquis: quare? Quia minor filius & iunior ad pœnitentiam uenit sua sponte, recordatus præteritæ abundantiæ patris sui, sicut habet series lectionis. Dominus autẽ ueniens, ad pœnitentiam uocauit humanum genus, cum sua sponte regredi unde ceciderat non cogitaret. Deinde senior filius si chorus est cœlestium angelorum, ut prædictum est: quomodo in reditu & salute fratris sui, & in tituli immolatione tristatur? cum in eodem euangelio dicat dominus: Lætitiam esse in cœlo apud angelos super uno peccatore pœnitentiã agente. Discutiemus ergo huius parabolæ rationem, nõ ut illum alium intellectum uituperemus, sed magis ut cum sensu illo id quod uos sentimus, uestris dijudicandũ arbitrijs cõferamus. Iam enim causam exponimus, quam

quam & dñi sermo subiũgit de superiore causa hanc parabolã introducens, sicut præfati sumus singularũ in his parabolis personarũ memoriã faciẽtes. Murmurabãt ludæi, & urebant inuidia, quod à dño nostro Iesu Christo peccatores susciperi, simul etiã cõiuari, & publicanos libẽter doctrinæ saluatoris intẽdere uiderãt. Ad hanc ergo insolentiã ludęorũ aspiciẽs dñs quia reprehẽdebat ab eis: incipit primam de pastore illã parabolã, ubi nonaginta & nouẽ ouib. derelictis, ad unã quæ aberrauerat, requirendã abijt. Et subnectit huic aliã parabolã de drachma decima, quã perditã intra domũ suã accensa lucerna mulier inuenit. Deinde hæc de filijs duobus parabola subsequit, secundũ dispensationẽ, & prouidentiæ diuinę ordinẽ: harũ cõparationẽ textũ faciẽs. Nã quia ipse princeps & autor salutis nostræ est, seductũ hominẽ & dolo diaboli perditũ saluare incipiẽs & perfectioni restituere: hoc est numero cẽtesimo reddere in quo perfectionis plenitudo numerat: hinc initiũ cõparatiõis facit. Subiungit aũt & mulieris personã, arguens ludæos, docẽs aũt ecclesiã: & hominẽ quali erraticã ouẽ diligens pastor inquirit: quẽ hominẽ drachmã nominat, ppter monetæ regalis similitudinẽ, figuraliter i drachma quæ pecuniæ genus est: ꝙ illi tanq; nũmo, imago & inscriptio regis cœlestis insculpta sit. Quærit ergo eã drachmã mulier, accẽsa lucerna, & mundata domo inuenit: hoc est, homo illuminatus uerbo & misericordia dei, gloriã naturæ suæ in qua ad imaginẽ creatoris sui factus est, quã obscurata peccatis domo cordis in tenebris cordis amiserat, emendatis sensibus reperit: & gaudio gaudet quod omnem immundiciã interioris aulæ, studijs disciplinæ specialis absterserit, & cõtractas animæ de rebus & curis secularibus sordes, orationibus & increpationib. expurgatas excusserit. Secundũ prędictum cõsequenter annectit parabolã, de duobus filijs collationẽ, ut mihi uideor facere: nõ de ludæis transgressoribus, nec de gentibus perditis, sed populi eius, qui per patientiã redditur saluti, quẽ iuniorẽ filium nominat. Seth Enos & his iuniores, qui ab Eua usq; ad saluatoris humanũ aduentũ, secundũ iusticiã legis uiuẽtes iusti uidebant. Ergo ꝺd ait iuniorẽ & seniorẽ, nõ in ordine tẽporis, sed in uoluptatum qualitate, præponẽs se ei, qui nõ uoluntarie, sed alieno dolo circũuentus aberrauerat, sicut ouis, hoc est irrationabili animali imprudentẽ hominẽ cõparans, sollicitudinẽ pastoris adhibẽs, ut quærat ouẽ perditã: & reportet inuentã. Ei uero qui arbitrij sui libertate utitur, & recognoscit unde ceciderit pœnitẽtiæ & reuersionis utilitatẽ accõmodat. Vnde hęc inter parabolas supradictas ratio distinctionis est, secundũ personas uel mẽtes peccantiũ: ut pater filiũ nõ requirat peregrinantẽ, sed recipiat pœnitentẽ: pastor uero ouẽ errantẽ, & non sapientẽ reuerti, requirat & humeris suis referat. Videamus nunc si cõsonent, quæ significata sunt ad hanc expositionem. Dicit scriptura, diuidere patrẽ ex æquo filijs duobus substantiã suã. Et quã substantiã hic euangelicus pater diuidit filio spirituali, nisi sapientiæ intellectũ, scientiã boni & mali, quæ ueræ & perpetuæ sunt opes animæ bene uiuentis? Dat aũt hic pater diuitias suas ex æquo. Non enim quisq; aut iustus, aut peccator nascatur, sed quæ ex deo est, in prima natiuitate hominis portio substantiæ rationalis, æqualiter cunctis nascentib. datur. De subsequẽte aũt cõuersatione unusquisq; plus, aut minus huius substantię possidere inuenit, dum in semetipsis per dissimilitudinẽ uoluntatũ negligentes deserunt: diligentes aũt custodiũt, ut naturalia bona. Alius aũt memorat, intelligẽs dñi creatoris ea quę à deo patre sumpserit, ita ut sui ea patris esse credẽs quasi paterna custodiat. Alius aũt sua ex se sibi esse existimãs, sicut propriæ possessionis licentia dissipandis abutitur, & cito profligata facultate priuabitur. Describit aũt in istis & euidẽter ostẽdit libertas arbitrij, quã animæ rationali specialiter addidit creator deus. Vide ergo, pater iste quomodo nec illum uolentẽ discedere retineat, nec liberi arbitrij auferat potestatẽ: necq; aliũ manere cupientẽ cogat abscedere: ne forte sequentiũ malorũ, quæ postea his suo uitio acciderẽt, ipse potius autor esse uideatur, si illis libertatẽ proprię uoluntatis abscinderit. Itaq; & petenti dat, quia ex nobis, nõ à deo inopiæ & offensionis nostræ causa proficiscit. Accipiẽs aũt partẽ suã iunior, peregre, inquit, abijt longe. Quod ait longe: nõ locorũ intercapedinẽ, sed declinationẽ mẽtis expressit. Qui enim obliuionẽ dei ceperit, hic uere peregrinari à deo dicitur. Sicut è contra cõuersatio secularis non solũ peregrinum, sed alienum dño facit. Et ut breuiter dicam, peregrinantes à seculo, præsentamur ad dñm: sic etiã permanentes in rebus terrenis, à cœlestibus exulamus. Denicq; Cain exijt à facie domini & longe efficitur: non quia locus aliquis foris esset à cõspectu dei, sed quod sua mente diuisus esset à domini respectu, propter homicidium separatus à deo. Hac ergo peregrinatione per magnam ignorantiam peregrinatos fuisse nos sciens beatissimus Paulus dicit: Vos qui aliquando longe fuistis, nunc autem facti estis prope. Huiusmodi ergo profectus peregrinationem iunior ille filius assumit, & deuorat prædictæ portionis suæ de paterna hæreditate substantiã: utiq; spiritualibus destitutus opibus, id est, prouidentia dei & intellectu: cum porcos pascere cogitur, hoc est sordidas & immundas in anima sua cogitationes nutrire, ut ederet escas irrationabiles prauæ conuersationis: dulces quidem egenti bonorum, quia suaue peruersis uidetur omne opus carneæ uoluptatis: quod seductio desiderij & corruptio uitæ est, quæ uirtutẽ & fortitudinẽ animæ, nõ modo nullã præstat, sed totũ penitus eneruat & perimit. Huiusmodi cibos, quasi porcinos & male dulces, prout sunt dilectio carniũ, illecebrę, siliquarum noie scriptura designat. Itaq; ille digressus à patre, & in longinquã peregrinationẽ profectus, in terra aliena cõsumptis facultatib. quæ supra dictę sunt, omnia digna perpessus, & postea malorũ suorũ necessitate constrictus, hoc est & fame & egestate, pœnitet erroris sui: & sentit quid ipse sibi nocuerit,

qui nō de iudicio uolūtatis ſuę, ſed de patre ad alienos, de domo ad exſiliū, de opibus ad eleemoſynā, C
de abūdātia ad famē trāſierit: in hoc loco ſeruitutis & miſerię reminiſcēs, incipit cogitare de reditu &
ſecū ipſe reputūs dicit: Dicā patri meo: Peccaui in cœlū & in conſpectu tuo, ſuſcipe me ſicut unum de
mercenarijs tuis. Oſtēdit ſcriptura hęc patrē nō hominē intelligi debere, ſed deū. Quādoquidē non
ſolū cœlū nominat in cōfeſſione peccatorū pœnitēs ſupplex, ſed dicit in cōſpectu tuo. Deus em̄ eſt in
conſpectu peccatorū omniū ſolus. A quo nec in corde meditata peccata abſcondi poſſunt. Scrutās,
inquit, corda & renes deus. Verū nobis hoc ex loco, cęlū intelligiē dns noſter Ieſus Chriſtus: ad quē
hi gentiles qui in tenebris infidelitatis uiuētes blaſphemauerunt, iā conuerſi ad fidē cōfitentes ueri-
tatē dei, in pœnitētia erroris ſui iuſte dicūt: Peccaui in cœlū & in te. Qui em̄ in cœlū peccat, quod &
ſi ſupernū ſit, tamen uiſibile & lunaticū eſt, ipſe eſt qui peccat in hominē quē ſuſcepit filius dei pro ſa-
lute noſtra. Proinde in patrē deū omnia ſpeculantē peccat. His igiē cogitatis, reſpicientē & per con-
feſſionis humilitatē ex regione longinqua remeantē filiū ad ſe uidens pater, lætatus occurrit, ample-
ctitur & oſculatur. Aperte hic charitas in homines diuina deſcribiē. Quid em̄ aliud eſt, quod occur-
rit, niſi quia nos peccatis impediētibus, noſtra uirtute ad deū peruenire nō poteramus. Ipſe aūt potēs
ad inualidos peruenire deſcēdit: ſicut & Zachæo operib. ipſis ſignificantib. exprimitur: quod cum
deſiderāſſet uidere dm̄, & ob hoc in arborē conſcendiſſet, prævenięte dn̄o conſpicitur, & uocatur,
& ilico dn̄s in domum eius ad conuiuandū ipſe declinaturū ſe eſſe promittit. Vide quō crediturī fi-
dem prævidens Chriſtus, latentē in arbore, quaſi in peccatorū tenebris obumbratū, ſollicite ut ouem
perditam requirit aſpectu: & uenire cunctantē uocat, & uenientē tanquam humeris ſuis ſuſcipit, &
non audentis inuitare dominū, deſiderantis tamen ſalutiferā benedictionē, peccatoris domum ingre
ditur: cōuiuiumq; participat, oſtendens uiſibili gratia inuiſibilē ſanctificationē, quia deus ſapiētia fa-
miliariter cor credentis ingreditur, credentēq; participat ſacramento. Ergo occurrēs pater filio reuer
tenti ſuper ſunditur collo eius, & in eo lachrymans requieſcit. Oſculatur autem os eius, quod emiſſa
de corde cōfeſſio pœnitentis exierat: quē pater lætus excepit. Deinde mox iubet & ſtolā primā pro-
ferri, id eſt priſtinā gloriā, quā ex ſeductiōe diaboli nudatus amiſerat, reddi: ſimul & annulū dari, ſiue
ſignaculū ſalutaris ſymboli, ſeu magis deſpōſationis inſigne, & nuptiarū pignus illarū quib. Chriſtus
eccleſiā ſuā ſponſat: cum omnis anima reſipiſcēs per annulū fidei iungitur Chriſto. Mandat calciamē
ta pedibus apponi: aut propter cōmunienda ueſtigia ad currendā uiā, ut per lubricū mundi iſtius iter
ſixus incedat: aut ut excluſo in euangelicis calciamētis carneæ cōtagionis luto, mundos pedes imma D
culata cōuerſatione conſeruet & dirigat: aut propter mortificationē membrorū. Vitæ em̄ noſtræ cur
ſus in ſcripturis pes appellaī. Et mortificationis ſpecies calciamentum apponitur, quia de animalium
mortuorum pellibus conficitur. Addidit & uitulum ſaginatū iugulandū in cōuiuij exhibitione: ſine
dubio dn̄m noſtrū Ieſum Chriſtum, quē dedit pater in uictimā pro ſalute noſtra. Quem uitulum no-
minat propter hoſtiā corporis immaculati. Saginatū aūt uere dixit: quia pinguis & opimus intantum
eſt, ut pro totius mūdi ſalute ſufficiens ſit odorē ſuauitatis & nidorē immolationis ad deū mittere, &
pro omuib. exorare. Propter ęd etiā myſtica ratione dictū eſt, patrē dare alijs immolandū hunc uitu-
lum, ipſumq; gaudere, & epulari in uictima uituli ſui. Sic em̄ dilexit pater hūc mundū, ut filiū ęius uni
cum pro ſalute ſua daret. Non ergo ipſe immolauit, ſed alijs immolandū tradidit: emittente em̄ patre,
cōſentiens filius ab hominib. paſſus eſt. Ipſe aūt qui fide noſtra paſcitur, & filij ſui pro nobis immola-
tione lætatur & gaudet, & in reditu filij ſui gaudens creator, acquiſitione populi credētis epulaī. Vi-
dēs hinc lętitiā patris ſenior filius cōtriſtatur. Huius perſona illis cōparanda aſſcribitur operarijs, qui
ſimiliter in euāgelio poſt operationē uineæ ad dn̄m murmurant, quod illis tota die in operis labore
confectis, illos qui ad duodecimā horā uenerāt, precio mercedis æquaſſet: ad quos dicit ipſe cōditor
omniū: Si ergo ego bonus ſum, quid tu malus? Quod aūt hi ſunt qui ad duodecimā uenientes qui ex
gentibus ſaluabuntur, Ioannes aperte clamat: Filioli nouiſſima hora eſt. Nihil aūt differre uidetur u-
trum duodecima, an nouiſſima hora dicaī. Qui ſunt aūt hi qui murmurāt, qui laborē & ęſtū toto die
portauerūt: niſi qui iuſticias legis egerūt, & ſeruitutis antiquę penſum reddiderūt? Vide aūt ęſi aperta
ſint uerba quæ à patre dicunī, ut ab his qui in lege uixerūt dicta uideātur. Quid em̄ eſt quod de agro
ueniens dicit: niſi ſignificās de legis operibus uenientē, & in his gloriantē, & quaſi diuturnos labo-
res imputantē. Vnde ait: Mandatū tuū nunq; præteriui, & non dediſti hœdū pro me, ut epularer: hoc
eſt nec peccatorē pro noſtra requie dediſti. Qui em̄, inquit, fecerit quæ legis ſunt, uiuet in eis: qui nō
fecerit, punietur ex ipſis. Pro iſto aūt qui fornicatus eſt, etiā ſaginatū, inquit, illū uitulū dediſti, id eſt, fi-
lium tuum dilectū, ſicut ſupra diximus. Sed quid reſpōdet ei pater? Tu ſemper mecū es: oportuit aūt
pro iſto gratulari qui perierat & inuentus eſt, mortuus fuerat, & reuixit. Oſtendens in hoc uerbo ma
niſeſte hominē, qui peccādo uita exciderit, & obnoxius mortificatus fuerit: ex reuerſione aūt ſalutari
per pœnitentiā in adoptionē filij redierit. Bonū aūt hominē qui manſerit in bono, hæreditatē pater-
nam iugiter poſſidere. Itaq; ſi peccaueris ó homo, feſtina liberando te recōciliari deo, ut ex mercede
ſudoris & digna pœnitētia, recipias quod ex gratia donatū tibi perdidiſti. Præſtet aūt deus magis per
manentes uos in fide cohæredes eſſe dn̄i noſtri Ieſu Chriſti: quia ipſe eſt gloria & uirtus, cum patre &
filio & ſpiritu ſancto, per omnia ſecula ſeculorum: Amen.

ERASMVS ROTERODAMVS PIO LECTORI S. D.

A

IN hanc ſecundam huius Tomi ſeriem ſegregauimus aliena quędā, ſed tamē ſuis pro notata titulis. Idq; fecimus: quod par tim nō uiderent quicquā ad ea quę diuus Hieronymus ſcripſit pertinere, uelut opus Auguſtini de origine animarū: partim ęd uerboſiora uiderent, ęſi ut his onerandū eſſe lectorē putaremus: uelut illa quæ magnis uoluminibus Ruffinus deblacterat in ſanctū Hieronymū: prorſus indigna quæ ſeruarentur: niſi ex his paulo clarius intelligeretur eloquentiſſimi doctoris Apologia. Bene uale.

SECVNDI TOMI SECVNDA SERIES IN QVA ALIENA ſuis titulis continentur. Paulinus Sebaſtiano eremitæ.

SAncto & merito dilectiſſimo fratri Sebaſtiano: Paulinus & Theraſia in Chriſto dn̄o ſalutē. Benedictus eſt dominus deus Iſrael qui elegit te & aſſumpſit in uas electionis ſuæ, & ſegregauit ab utero matris anti quę, & dedit tibi pēnas colūbę: ut ab huius ſeculi ſtrepitu procul euolans diceres: Ecce uolaui fugiēs, & māſi in ſolitudine. Quaſi ſolitudo nō tua ſit: quæ nō deſerta eſt, ſed ſecreta, & ab huius mūdi tenebris de ſolata, à dei lumine frequentetur, & à dęmonib. furētibus fugiaī, atq; ab angelis gaudētibus excolatur. Ipſe dn̄s deus noſter donauit nobis, licet longo interuallo diſtātibus, appropinquare tibi in dilectione per odorem bonū noticiæ bonæ, quam per fratrē in dn̄o chariſſimum Victorem accepimus: qui nobis & opus propoſiti tui, & ſecretū tabernaculi nunciauit, quia ueterum ſanctorum ſtrenuus æmulator, ſuper torrentē tibi gratiſſimū, ſicut illi quondam filij prophetarum Heliſæo duce ſuper Iordanem, pacificam manſionē & ſpiritualia caſtra poſuiſſes, & diaconus tibi frater Benedictus Sareptanæ illius Sunamitidis obſequio miniſtraret. Beatus ille cui mādauit dominus, ſicut uni uolatilium cœli, ut te ſicut Heliam ad torrentē ſecreto ſedentem, panibus pietatis paſceret, & ad cellulam tuam aſſiduis ſuper hac miniſtratione ueſtigijs, uelut ad arcam Noe fructiferum pij germinis ramū afferēs columba reuolaret. Benedicti uos à dn̄o, qui facit unius moris habitare in domo, & qui germanitatis uinculū duplicauit in uobis, quos & in eccleſiæ utero fratres
B fecit, & ſub una fide, uarijs diſtinxit officijs, ut ſub diuerſo munere alter alterū paſceretis. Tu illum ſpiritualibus armis ieiunans & orans iuuares. & ille in te cæleſtia ſibi bona ſereret: dum carnalia tibi alimenta ſuppeditat, non indigenti quidem pereuntis eſcæ ſumptu: quia fames tua iuſticiā & regnum dei eſurit. Sed tamē idem dn̄s, qui fecit quod intus eſt, fecit quod foris eſt. Spiritus quidem prōptus eſt, caro aūt infirma eſt. Ideo uiuentē licet animam in uerbo dei, quod eſt Chriſtus, qui uerus & uiuus panis eſt, tali remuneratur obſequio, ut corpori tuo, id eſt terrenæ in te fragilitati ſerui at cibis modicis: & ipſe ieiuniorum tuorum abundantia ſaginetur. Ideo enim dixit: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo dei. Quia ut infirmioris ſubſtantiæ noſtræ rationē ne eſuriret habuit, perinde & carni panem neceſſariū ipſe creator oſtendit. Sed ne corporis curam animæ præponeremus quæ uerbo dei paſcitur: non in ſolo pane uictum hominis conſtitutū docuit: quem & ſi animæ cura nō quęrat, tamē corporis natura depoſcit. Ideo benedictus ille, cui ad opes animæ procficit neceſſitas conditionis tuæ: quia adhuc homo, & iſto uiſibili pane paſcēdus es, & ſi interius æterno illo pane ſatureris. Nō enim proficeret ſpiritualis uirtus, niſi ſubeſſet carnalis infirmitas. Nec eſſet potens fidelium miniſtratio, niſi materiā miniſtrādi plerunq; inopia fraterna pręberet. Vnde & Apoſtolus ait in ſanctos cōpenſationem futuram, cum eccleſiam dei ad conſolationē iſtius benedictionis hortatur, & dicit: Abundantia ueſtra ſit ad illorū inopiam. Et ut illorū abundantia ueſtræ inopiæ ſupplemētū fiat. Adhuc audeo dicere: in utroq; ueſtrū diuerſa Ioannis & domini forma conſiſtit. Ioannis in deſerto uox clamantis, & dn̄i in templo docentis. Et unus ueſtrum in ſeruitutē miniſterij uocatus eſt, alter in monachi libertatē: Sed utriq; in unum dei regnum & gloriam conuocati, & ambo liberi, quia ambo ſub gratia, & ambo ſerui, quia ambo ſub lege fidei. Ambo liberi à peccato, & ambo ſerui iuſticiæ, & ambo in ieiunijs domino diem ſapitis, & ambo in epulis ſyncritatis dn̄o gratias agitis, qui dat eſcam omni carni, & dat eſcam uiuam eſurientibus ueram uitam. Vnus ueſtrum audiuit ut dicat: Introibo ad altare dei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Et alter ab eodem propheta didicit dicere: Singulariter ego ſum donec tranſeam. Ergo quia ſic electi eſtis & dilecti domino, ut alter alterius onera portetis, & charitate perfecta qua inuicē uos paſcitis, ſuſtinetis, inſtruitis locupletatis, adimpletis legem Chriſti: orate pro nobis, conſerite ualidas orationum manus, ut ſuperetis multitudinē peccatorū noſtrorū. Ob hoc enim miſericors & miſerator dominus, peccatoribus ſuis ſanctorū noticiam charitatēq; procurat & donat, ut etiam inexcuſabiles reos præpotēs aduocatio meritis dānationis abſoluat. Maneatis in regno domini: quod intra uos fecit eſſe per inhabitātem in uobis arrabonē ſpiritus ſancti, in quo clamatis Abba pater. Benedicti domino filij pietatis & pacis & luminis.

IN APOLOGIAM PAMPHILI PRO ORIGENE

Ruffini ad Macarium proœmium.

OGnoscendæ ueritatis amore permotus ó uir desideriorũ Macari, iniungis mihi rem quæ tibi agnitæ ueritatis gratiã conferat: mihi tamen nõ dubito quin offensam maximam cõparet: eorum qui se læsos putant ab eo, qui de Origene non aliquid male sentit. Et quãuis non meam de eo sententiã, sed sancti martyris Pamphili scisciatus sis, & librum eius quem pro Origene in Græco scripsisse traditur, transferri tibi poposceris in latinum: tamen non dubito futuros, qui & in eo læsos se putent, si nos aliquid pro eo uel alieno sermone dicamus. Quos tamen & ipsos deprecamur, nihil præsumpto uel præiudicato animo agere: sed quoniam ad iudicium dei uenturi sumus, non refugiant scire quod uerum est: ne forte ignorantes delinquãt. cõsiderantes quia falsis criminationib. percutere fratrum infirmorũ cõscientias, in Christũ peccare est. Et ideo nõ accõmodent criminatoribus aurem suam, nec ab alio discãt alterius fidem: maxime cũ corã experiri sit copia, & oris sui cõfessio, quid uel qualiter unusquisq; credat ostendat. Sic enim scriptũ est: Quia corde creditur ad iustitiã, ore aũt confessio fit ad salutẽ: & ex uerbis suis unusquisq; iustificabitur, & ex uerbis suis condemnabitur. Qualiter ergo sentiat Origenes de singulis, tenor libelli huius edoceat. De his aũt quæ apud eum contraria sibi inueniuntur, quid causæ sit, in ultimo breui addita assertione docuimus. Nos aũt sicut traditum nobis est à sanctis patribus, retinemus, quod sancta trinitas coæterna sit & unius naturæ, uniusq; uirtutis & substantiæ: & quod filius dei in nouissimo tempore homo factus est, & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne, in qua passus est resurrexit à mortuis: propter quod & resurrectionis spẽ humano generi tribuit. Carnis uero resurrectionẽ non per aliquas præstigias, sicut nonnulli calumniantur dicimus, sed hãc ipsam carnẽ, in qua nũc uiuimus resurrecturã credimus, nõ aliã pro alia, nec corpus aliud q̃ huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrecturum dicimus, secundum Apostolum dicimus, hoc enim nomine usus est ille: siue carnem dicimus: secundum traditionem symboli cõfitemur. Stulta enim adinuentio calumniæ est, corpus humanum aliud putare esse q̃ carnem. Sive ergo caro secundum cõmunem fidem, siue corpus secũdum Apostolum dicitur quod resurget: ita credendum est sicut Apostolus definiuit: quia quod resurget in uirtute, resurget & in gloria, & incorruptibile resurget & spirituale corpus, quia corruptio incorruptionem nõ possidebit. Saluis ergo his prærogatiuis futuri corporis uel carnis: resurrectio carnis credẽda est integre & perfecte: ut & natura carnis eadem seruetur, & incorrupti ac spiritualis corporis status & gloria non refringatur. sic enim scriptũ est. Hæc in Hierosolymis in ecclesia dei à sacerdote eius Ioanne prædicantur: hæc nos cũ ipso & dicimus & tenemus. Si quis præter hæc uel credit uel docet: uel à nobis aliter credi q̃ exposuimus putat: anathema sit. Nostræ ergo fidei documentum, si quis habere uult, habeat ex his: siquidem aut legimus, aut huius fidei nostræ facimus rationem, secundum Apostolum probantes omnia, quod bonũ est tenentes, ab omni specie mala nos abstinẽtes. Et si qui hanc regulam sequuntur: pax super Israel dei: Amen.

APOLOGIA PAMPHILI MARTYRIS PRO Origene, interprete Ruffino.

NIhil mirũ fratres uidemini esse perpessi, quod ita uos Origenis subterfugit intellectu ut uos quoq; æstimetis de illo quæ & alij nonnulli: siue per imperitiam sui, quia non ualent sensus eius altitudinẽ contueri: siue prauitate mentis, qua studium gerunt nõ solum dicta eius incusare, uerumetiam aduersus eos qui hæc legunt hostiles inimicitias sumere: tam pertinaciter id agentes ut nulla prorsus uenia eos dignos haberi putent: ne ea quidem quæ impartiri solet, uerbi gratia, his qui Græcorum secularium libros, uel nonnunq̃ etiam hæreticorum percunctandi atq; cognoscendi studio decurrunt: sibi solis scilicet concedi debere peritiam probandi sermonis putant, ut si quid bene ab aliquo dictum est retinere sciant: ab omni specie mala abstinere se nouerint. Ab his uero qui Origenis libros legunt, istud penitus excluſum putant esse mandatũ: quo probabiles iubentur effici trapezetę, scientes quod bonũ est retinere: ab oñi aũt specie mala se abstinere: sed tantũmodo si quis legere libros illius uisus fuerit, statim ab his hæreticorũ perfunda tur infamia. Deniq; cũ multis huius uitæ & religiosis proposito uiris, in quibus nihil prorsus culpæ inueniũt, inimicitias propter hoc solum habent: si eorũ studia circa memorati uiri libros propensius esse perspexerint, inuidioſius etiam ista fingẽtes: quod ab his in loco sanctorũ apostolorũ uel prophetarũ tam ipse q̃ dicta eius habeãtur. Sed de hoc certum non habeo, utrum calumniandi uoto tantũmodo ista iactẽt: an & uere ab aliquibus simplicioribus & propensiori affectu diligentibus uirum, aliquando fortassis tale aliquid audierint. Nos tamen perspectis frequenter his quæ ab eo cum magno timore dei, & cum omni humilitate dicuntur: cum ueniam petit pro his quæ per nimiam discussionem & per multam scrutationem scripturarum animo disputantis occurrunt: quæ cum exponit, frequenter addere solet & profiteri, se non hæc

A non hæc quasi diffinitiua pronunciare sentẽtia, nec statuto dogmate terminare: sed inquirere proutilibus & sensum discutere scripturarũ, nec tamen profiteri quod integre perfecteq; comprehenderit, suspicari magis se de quãplurimis dicens: nec tamen certum esse, quia in omnibus quod perfectum est & integrũ assecutus sit. Sed & nonnunq̃ inuenimus eum de multis hæresibus profitentem, in quibus ea quidem quæ in quæstionẽ ueniunt mouet: nec tamen absolutiones eorũ adiungit, sed cum omni humilitate & ueritate nõ erubescit fateri sibi nõ liquere. Audiuimus etiam illud ab eo frequenter intexi: quod hodie ne isti quidem imperitissimi omnium obtrectatores eius dicere dignantur: si quis melius de his locis quæ ille disseruit dixerit uel exposuerit, illi potius qui rectius dixerit q̃ sibi auscultandum. Propterea comprehendimus eum nonnunquam diuersas expositiones eisdem capitulis facere: & cum omni reuerentia, quasi qui sciat se de sanctis scripturis dicere, cum multa quæ sibi occurrerunt exposuerit, præcipit his qui legunt probare de singulis quæ dixerit, & quod rectius prudens lector iudicauerit, obtinere: profecto quia nec ipsum latebat, quod non omnia quæ mouerat uel discusserat, probabilia uel fixa haberi deberent: quod multa mystica in scripturis sanctis, & in secreto recõdita esse credant. Illud deniq; eius si intentius aduertamus quàm integre & catholice de omnibus tractatibus suis in præfatione eorũ librorum quos in Genesim scribit, protestatus est: omnem eius sensum ex hoc facile cognoscemus. ORIGENES. Nisi omnimodo pigri essemus ac desides ne ad inquirendum quidem accedere, dño & saluatore nostro ad hoc nos prouocante, profecto reuocassemus pedem: cõsiderantes quod longe simus ab ea magnitudine spiritualis intelligentiæ, quę de tam magnis rebus inuestigari debeat intellectus. PAM. Et paulo post ait. ORIG. Si cui uero in disceptatione profundum aliquid occurrit: de hoc quidem dicendum est, sed non cum omni affirmatione. Hoc em̃ aut temerarij hominis est, eius qui sensum humanæ infirmitatis perdiderit, oblitusq; sui sit: aut certe perfectorum uirorũ, & eorum qui confidenter se sciant ab ipso dño Iesu didicisse, id est, à uerbo ueritatis & ab ipsa sapientia per quam omnia facta sunt agnouisse, uel eorum qui diuina responsa, ingressi turbinem & caliginem ubi ipse deus est, cœlitus acceperunt: in quod uix ille Moyses ingressus, uel intelligere talia potuit, uel proferre. Nos uero pro eo solo quod mediocriter licet, credimus tamen dño Iesu, & eius gloriamur esse discipuli, nec tamen audemus dicere, quod facie ad faciem ab ipso traditam susceperimus intelligentiam eorum, quæ diuinis libris referuntur: quæ quidem certus sum quod ne ipse quidem mun
B dus pro uirtute ac maiestate sensuũ capere potest. Propter quod pronunciare quidẽ de his quæ dicimus sicut apostoli potuerunt, nõ audemus. In eo aũt gratias agimus, quod cum multi imperitiam suam nesciant, & motus suos incõpositos & inordinatos, interdum etiam & ineptos ac fabulosos, cũ omni intẽtione, sicut sibi uidetur, quasi uerissima assertione annunciẽt: nos de rebus magnis, & his quæ supra nos sunt, ignorantiã nostri non ignoramus. PAMP. Cum ergo hæc eum de se dicere audiamus & huiusce modi mente ac uoto quæ dicit, asserere: miramur in tantum temeritatis aliquos esse prouectos, ut qui se ita humiliat & iudicat, astruãt quod ab alijs dicta eius, uel libri pro sermonibus apostolicis, uel dictis propheticis habeant̃, aut quod ille ipse, uel propheris, uel apostolis ab aliquo cõparetur. Et quidem quod & honore presbyterij in ecclesia prędit us fuerit, & uitam abstinentissimã egerit, & ualde philosophicam: quodq; puræ religionis obseruauerit disciplinam, & præ cæteris uerbo dei & doctrinæ operam dederit, dubium non est & ex his quæ ad nos laboris ac studij eius certissima designantur indicia: præcipue uero per eos tractatus quos pene quotidie in ecclesia habebat ex tempore, quos & describentes notarij, ad monumẽtum posteritatis tradebant. Consequens igitur erat ex his omnibus laborum & studiorum suorum testimonijs amplecti talem uirum: & neq; defensionis studio plus dare ei meriti, quàm mensura deposcit: neq; rursus obtrectandi uitio facile condemnare, & alienum ab ecclesiastica doctrina temere pronunciare: cum utrunq; istud præcipitiũ prouidens ante diuinus sermo prohibuerit, dicens: Nõ sit in te mensura maior, neq; mensura minor: abominabile est em̃ in conspectu domini utrunq;. Vnicuiq; em̃ prout dignum est retribuere, iusticiæ proprium est. Propter quod & mensura integra & pondus æquale acceptabile est apud deum: non hoc quod mentitur ueritatem: per quod uel plus conatur rebus quàm merita deposcunt, uel subtrahitur meritis quod debetur. Quanto rectius agerent obtrectatores isti, si absq; ulla animi præuentione cum omni religione ueritatis, quam omnibus proximis nostris cum charitate iubemur expendere: intelligerent & ipsum unum de proximis esse, quibus charitatem ex mandato debemus, & assumptos libros eius legerẽt cum ea uenia, quam ipse in præfationibus suis deposcit, sicubi uenia dignum aliquid inueniret. Nunc uero econtrario uideas eos maledictis quidem probrisq; non parcere: eos uero qui scripturarum intelligendarum, secundum mandatum domini & saluatoris nostri, studium gerunt, à lectione librorum eius deterrere, quælibet alia etiam inepta, nihil profutura, quàm illius commentarios legi debere affirmantes. In quibus sæpe etiam ridiculi aliquid pati solent. Nam ut eorum contentiosa præsumptio, uel ut uerius dicam præiudicatrix uesania, facilius declaretur: accidere solet uel casu uel interdum studio, ut nomine in codice non prætitulato, legatur aliquid ipsius in auribus obtrectatorum, quasi alterius tra-

rius tractatoris. Quod tamdiu placet & laudat atq; in omni admiratione habet, quãdiu nomen nõ C
fuerit iudicatũ. At ubi Origenis cognita fuerint esse quæ placebant, statim displicent, statim hæretica esse dicuntur, & ea quæ paulo ante ad cœlum usq; ferebant, ijsdem uocibus, eademq; lingua usq; ad inferos demerguntur. Præterea etiã illud est inuenire, quod nõnunq; tales sunt accusatores eius, qui nec Græcam nouerint linguã: aliũ omnimodis imperiti: nonnulli etiam si aliquid uidentur habere peritiæ, non tamen etiam id studij habuisse inueniuntur, ut libris eius operam dederint: aut si acciderit ut etiam legerint, nõ continuo etiam tantæ eruditionis fuerint, ut altitudinẽ sensus eius assequi quiuerint: quo ea quę ille diuerso prospectu pro locis & causis differere solet, aduertere uoluerint. Multos inuenies, quos si interroges in quibus libris, aut in quibus locis dicta sint hæc quæ arguunt, confitentur se quidem nescire ea de quibus affirmat, nec legisse unquam: audisse autem alios dicentes. Ex quo cuiusuis plena ridiculi sententia eorum uidebitur: cum de his iudicant atq; ea condemnant, quæ nec discere quidem prius aut nosse potuerũt. In alios uero noui furoris morbus & inauditæ cladis incessit insania: cum tam multa eius uolumina referta totius utilitatis & institutionis habeantur, & satis rara & perpauca forte loca sint, in quibus uel imperitiores quiq;, uel quod melius maliuoli, posse sibi uideantur offendi: omnia quidem illa quæ & catholica & ad ædificationem animæ atq; sententiæ institutionẽ etiam ipsi apta fatentur, omittunt & negligunt, nec aliquid inde, unde possunt & debent proficere uolunt: ea uero sola quæ ad calumniam proficiant, summo studio ediscunt, ut qui boni nihil unquam forte didicerint, hæc quæ ipsi non esse bona dicunt, appríme memoriæ retinenda cõmendent: quo uidelicet promptius ea proferentes, exercitatius ualeant cõcinnare calumnias. Aliud quoq; est genus hominũ fœdum sanè & turpe quantum ad probitatem pertinet morum: sed ad calumniandũ uehementius & tetrius ad incusandum, quos Græci phagolœdoros appellauerunt, qui summũ quidẽ studiũ, sed & satis intentam operam libris eius dederunt, ita ut & magistro eo in omnibus uterentur, & se ei tanq; speciales discipulos manci parent. Sed ubi ad id loci uentũ est, ut iam se magistros malint q; discipulos nominari, ubi auditorij plausus sectari cœptus est: ibi si forte aliquis audientiũ, quæ laudantur Origenis esse obmurmuraueritne uel laude cedatur magistro, uel culpæ iudicio, alienũ esse Origenẽ continuo protestãtur: nihil sibi cum illius doctrina cõmune esse confirmant. Anathema quoq; eum dicere non dubitant improbe, & inferre maledicta nõ parcunt: ne illũ quidẽ apostolicũ sermonẽ uerẽtes, quo designat: Quia maledici regnũ dei nõ possidebũt. Intantũ aũt horũ, de quibus diximus, progressa est malicia, ut quidã etiã cõscribere aduersus eum ausi sint, & libellis editis derogare ei uiro, qui per tot annos magister ecclesiæ fuit, qui in ecclesia senuit, qui aduersus eas hæreses quæ illo tẽpore ecclesiã impugnabant, ita constanter, ita fortiter dimicauit, ut omnia eorũ diabolicæ machinationis fundamenta subuerterit: nõ studiorũ laborẽ, nõ cõtinentiæ, non institutionis, non humilitatis, quæ supra cæteras oẽs uirtutes eius maximã gratiã continet: nõ illud certe cõsiderantes quod presbyteri dignitate in ecclesia honoratus est. Quæ si omnia ad reuocandã linguã cõprehendumq; sermonem sufficere nõ possunt: illud saltẽ contẽplari debuerant, quantã irridendi materiam gentilibus, quantam hæreticis tribuant: cum eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putabant, confutari nunc uideant & repelli à proprijs: & uelut ciuili bello gaudeant impugnatũ, quem ipsi hosti liter impugnare non poterant. Quoniã ergo q; plurimi ex simplicioribus quibusq; fratribus à supradictis leduntur, non solum ut de ipso male sentiant, sed etiam de his qui studio scientię & intelligendarum scripturarum, inter cæteros etiam libros, illius libros conspiciunt: ita ut uos quoq; ipsi in dubium ueneritis, ne forte uel multitudini uel autoritati calumniatorũ fides deberet adhiberi, de his quæ passim & sine respectu diffamantur: uisum nobis est: primum quidem curare suspicionem uestram, simul etiam per occasionẽ uestri, omniũ qui obtrectant confutare calumnias. Quod ita nobis prosequi rectius uisum est, ut non nostris uerbis & assertionibus defensionem paremus, sed ex suis proprijs uocibus, quibus ipse aliena hæc esse, quæ isti obijciunt, proprio sermone testatur, id est, omne quicquid præter catholicam fidem prædicatur: quia si nostris uerbis hæc asserere uelimus, suspitiosum forte uideri possit, eo quod nos amore si quid ipse praue senserit celauerim⁹. Vbi aũt eius ipsius qui accusatur uocibus, & ad omnes obiectiones accusatorum, uerbis suis eum non nostra assertione defendimus: quæ ultra relinqui potest criminatoribus occasio: saltẽ his qui non ueri studio, sed uelut libidine quadã culpandi semper agitantur. Et quando nunc de eo sermo est, qui utiq; apud homines defunctus est: quid apud homines iudices pro defuncto fortius & firmius ualere debet, q; & literæ & scripta defuncti? Incipientes igitur indicijs scriptorũ suorũ ostendere, quid de singulis senserit: ex his præcipue libris testimonia cõgregabimus: quos accusatores eius q; maxime criminantur, id est, quæ per spatiũ & quietẽ in secreto cõscripsit (Hæc eñ asserunt maxime à prædicatione ecclesiastica discrepare) ex his præcipue libris, quos Peri archon attitulauit: in quibus q; plurima à calumniatoribus incusant. In his ergo ipsis inter principia, quali expositione fidei usus sit, proferemus: tum inde & ex his quæ sparsim, uel per ipsos libros, uel cæteros sensit assignabimus, eum prædicationem apostolicã custodisse. Est ergo lectio ex primo Peri archon

quam

A quam promisimus hæc. ORIGENES. Sicut eñ multis apud Græcos & barbaros pollicentibus ueritatem desiuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionib. asserebant: posteaq; credidimus filiũ esse dei Christũ, & ab ipso nobis hanc discendã esse persuasimus: ita cũ multi sint qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nõnulli eorum diuersa à prioribus sentiant: seruetur uero ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita, & usq; ad presens ecclesijs permanens: illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Illud tamẽ scire oportet, quoniam sancti apostoli fidẽ Christi prædicantes, de quibusdã quidem quęcunq; ne cessaria crediderunt, omnib. credentibus etiã his qui pigriores erga inquisitionẽ diuinæ scientiæ uidebañ, manifestissime tradiderunt: rationẽ solius assertionis eorũ relinquentes ab his inquirendam, qui spiritus dona excellentia, & præcipue sermonis sapientiæ & scientiæ, per ipsum spiritum sanctum percipere merebantur. De alijs uero, dixerũt quidem quia sint: quomodo autem & unde sint siluerunt: profecto ut studiosiores quiq; ex posteris suis amatores sapiẽtiæ & scientiæ exercitiũ habere possent, in quo ingenij sui fructũ ostẽdere ualerẽt: hi uidelicet qui dignos se & capaces sapientiæ præpararẽt. Species uero eorũ quæ per prædicationẽ apostolicã manifeste traduñ istæ sunt. Primo, quod unus est deus qui omnia creauit atq; composuit: quiq; ex nihilo esse fecit uniuersa: deus à prima creatura omniũ iustorum & à cõditione mundi: deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, duodecim patriarcharũ, Moysi & prophetarum: & quod hic deus in nouissimis diebus, sicut per ꝓphetas suos ante promiserat, miserit dominũ Iesum Christum: primo quidẽ uocaturũ Israel, secundo uero etiam gẽtes, post perfidiã populi Israel. Hic deus iustus & bonus pater dñi nostri Iesu Christi, legẽ & prophetas & euangelia ipse dedit, qui & apostolorum deus est, & ueteris ac noui testamẽti. Tum deinde quia Iesus Christus ipse qui uenit, ante omnẽ creaturã natus ex patre est. Qui cũ omniũ cõditione patri ministrasset, per ipsum namq; omnia facta sunt, nouissimis temporib. seipsum exinaniens homo factus est. Incarnatus est cũ deus esset, & homo factus, mãsit quod deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile: eo solo differens, quod natum ex uirgine & spiritu sancto est. Et quoniã hic Iesus Christus natus & passus est in ueritate, & nõ per imaginem: cõmuni hac morte uere mortuus: uere eñ à mortuis resurrexit: & post resurrectionẽ cõuersatus est cum discipulis suis, & assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatũ tradiderũt spiritum sanctũ. In hoc nõ iam manifeste discernitur utrum
B natus sit aut innatus. PAMPHI. Qui de nato uel innato requirit, sine dubio creaturæ in eo nullam habet opinionem: alioquin & hoc adduxisset ad inquisitionẽ. Et adiũgit Origenes, uel filius etiam ipse dei habendus sit nec ne. ORIG. Sed inquirenda iam ista pro utribus sunt de sancta scriptura, & sagaci perquisitione inuestiganda. Sane quod iste spiritus sanctus unumquemq; sanctorũ uel prophetarum, uel apostolorũ inspirauit, & nõ alius spiritus in ueteribus, alius uero in his qui in aduentu Christi inspirati sunt fuerit, manifestissime in ecclesijs prædicat. Post hæc iam quod anima substantiam uitamq; habẽs propriam, cum ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabit si ue æternæ uitæ, ac beatitudinis hæreditate potitura, si ei hoc sua gesta præstiterint: siue æterno igni ac supplicijs mancipanda, si in hæc eam scelerũ culpa detorserit. Sed & quia erit tẽpus resurrectionis mortuorũ, cum corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia surget in gloria. Est & illud definitũ in ecclesiastica prædicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrij & uoluntatis: esse quoq; certamẽ aduersus diabolũ & angelos eius contrarias q; uirtutes: ex eo quod illi peccatis eam onerare cõtendant: nos uero si recte cõsulteq; uiuamus, ab huiuscemodi nos exuere conemur. Vnde & consequẽs est intelligere non nos necessitati esse subiectos: ut omnimodo etiã si nolimus uel bona uel mala agere cogamur. Si eñ nostri arbitrij sumus, impugnare fortasse nos possunt aliquæ uirtutes ad peccatũ, & aliæ iuuare ad salutem: nõ tamẽ necessitate cogimur, uel recte agere uel male. Quod fieri arbitrantur, qui stellarum cursus & motus, causam dicunt humanorũ esse gestorum: nõ eorum quę extra arbitrij libertatem accidunt, sed eorũ quæ in nostra sunt posita potestate. De anima uero utrũ ex semine traducis ducat, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis corporalib. seminibus habeat: an uero aliud habeat initiũ: & hoc ipsum initium si genitũ est, aut non genitũ, uel certe si extrinsecus corpori inditur, necne: nõ satis manifesta prædicatione distinguit. De diabolo & angelis eius cõtrarijs q; uirtutibus, ecclesiastica prædicatio docuit, quoniam sint quidẽ hæc: quæ autẽ sint, uel quomodo sint, non satis clare exposuit. Apud plurimos tamẽ ista habetur opinio, quod angelus fuerit iste diabolus: & apostata effectus q; plurimos angelorum secum declinare persuaserit: qui & nunc usq; angeli ipsius nuncupẽtur. Est præterea & illud in ecclesiastica prædicatione: quod mũdus iste factus sit, & à certo tempore cœperit, & sit pro ipsa sui corruptione soluẽdus. Quid tamẽ ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundũ erit: iam nõ pro manifesto multis innotuit. Non eñ euidenter de his in ecclesiastica prædicatione sermo proferr. Tum deinde quod per spiritũ dei scripturæ cõscriptæ sint, & sensum habeant non eum solum qui in manifesto est: sed & alium quendam latentem quàm plurimos. Formæ enim sunt hæc quæ scripta sunt sacramentorum quorundam & diuinarũ

rerum imagines. De quo totius ecclesiæ unus est sensus: esse quidem omnem legem spiritualem: C
non tamen ea quæ spirat lex omnibus esse nota: nisi his solis quibus gratia sancti spiritus in uerbo
sapientiæ ac scientiæ condonatur. PAMPH. Et post pauca ait. ORIGENES. Est etiam illud in eccle
siastica prædicatione, esse angelos dei quosdam & uirtutes bonas qui ei ministrarent ad salutem
hominum cōsummandam: sed quādo isti creati sint, aut quomodo sint, nō satis in manifesto distin-
guitur. De sole autem & luna & stellis utrū animantia sint, an exanima, manifeste nō traditur. O-
portet igitur uelut elementis ac fundamētis huiusmodi uti secundum mandatum, quod dicit: Illu-
minate uobis lumē scientiæ: eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione
conficere: ut manifestis & necessarijs assertionibus de singulis quibusq; quid sit in uero rimetur, &
unum ut diximus corpus efficiat: exemplis & affirmationibus, uel his quas in sanctis scripturis in-
uenerit, uel quas ex consequentia ipsius indagine ac recti tenore repererit. PAMPHILVS.
Hæc quidem in principio primi libri Peri archon disseruit: ut ostenderet quæ sint illa quæ manife-
ste in ecclesiastica prædicatione tradita sunt: & quæ sint quæ nō aperte definiunt. De quibus singu
lis secundum eam diuisionē quam supra ostendit, sparsim disputat: in reliquo uero corpore libro-
rum, ea quidem quæ ex definito prædicari ab ecclesia supra docuit, omnibus adhibitis probamen
tis ex scripturis sanctis manifestius & cōstantius asserens. De his uero, de quibus ostēdit non mani
feste neq; ex definito in ecclesia prædicari, opinionib. magis, & his sensibus qui disputanti & tra-
ctanti de talibus occurrere potuerunt, q̄ certis aliquibus ac definitis assertionib. utitur: idest, discu
tiens & pertractans potius q̄ affirmans. In omnibus tamen locis sermonis sui meminit eius, quem
supra exposuimus: cum ait: illam solam recipiendam & credendam esse ueritatē, quæ in nullo apo
stolicis & ecclesiasticis dogmatib. aduersatur. Et non solum in his libris, quorū supra fecimus men
tionem: sed & in omnib. quæ de scripturis exponit, hac sentētia uti solet, & in his præcipue, in qui
bus plures unius capituli interpretationes exponit: hoc asserens, se quidē, ne quid quod dici pos-
sit omitteret, plura uel diuersa prout sentire potuit protulisse: illud autē teneri debere, quod apo
stolicus & ecclesiasticus lector probaret. Hocidem facit etiam cum hæreticorū discutit sectas: qui
bus omnib. confutatis atq; uictis, unam solam eam quā supra exposuit catholicæ ueritatis senten-
tiam tenet. De quibus singulis qualiter responderit hæreticis, & quomodo uniuersa eorū dogma-
ta destruens, iple semper apostolicam cōfirmauerit fidem: si uelimus omnes eius sententias cōgre
gare, & longum satis est, & erit tam nobis qui scribimus onerosum q̄ legentibus tędiosum. Sed D
sufficit pauca proferri, in quibus omnium profecto facile dignoscentur iudicia. Neq; enim contra
domini sententiam sentiendum est: ut qui in paucis inuenitur fidelis, nō etiam in multis & haberi
debeat fidelis & credi. Primum ergo ex eis libris ponemus exemplum, quod illi superiori conue-
niat, ex eo libro quem in epistolā Pauli apostoli ad Titum scripsit, de eo capitulo in quo dicit Apo
stolus: Hæreticum hominē post trinam correptionem deuita, sciens quia peruersus est & peccat,
qui est à semetipso damnatus, de quo dixit: qualis sit qui hęreticus, & qualis sit qui catholicus est &
ecclesiasticus. ORIGENES. Nomē hæresis quantū ego deprehēdere potui, etiam in epistola Pau-
li apostoli ad Corinthios designat hoc modo: Oportet em̄ & hæreses esse, ut probati manifesti fi-
ant inter uos. Et iterū ad Galatas inter opera carnis hæresis quoq; nomē asscribitur, sicut ait: Mani
festa autē sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idololatria, ueneficia,
inimicitiæ, cōtentiones, æmulationes, iræ, rixæ, discordiæ, hæreses, ebrietates, comessationes, & his
similia, quæ & prædixi uobis: quoniam qui talia agūt, regnum dei nō possidebūt. Per quæ cogno-
scimus, quoniā sicut hi qui fornicationib. & immundicijs atq; impudicitijs & idolorū cultibus ma
culati sunt, regnū dei nō possidebunt: ita & hi qui in hæresim declinauerint. Neq; em̄ putandū est
tanti apostoli tam absolutā sententiā posse ullo genere uacillare. Apostolus em̄ est omniū ecclesia
rum Christi, nō ab homine, neq; per hominē, sed per Iesum Christū & deum patrē electus: propte-
rea ergo secundum autoritatem sentētiæ ipsius, oportet nos sicut reliqua mala quæ numerauerat,
ita nomē hæresis deuitare, neq; cū talibus orationis societate misceri. PAMPH. Et post hæc paucis
quibusdam per medium insertis adiecit. ORIGENES. Quid uero sit hæreticus homo, pro uiribus
nostris secūdum quod sentire possimus describamus. Omnis qui se Christo credere profitetur: &
tamē alium deum legis & prophetarum, alium euangeliorum deum dicit: & patrem domini nostri
Iesu Christi, non eum dicit esse, qui à lege & prophetis prædicatur, sed alium nescio quem ignotū
omnibus, atq; omnib. inauditum: huiusmodi homines hęreticos designamus, quamlibet uarijs ac
diuersis ac fabulosis concinnent ista figmentis: sicut sectatores Marcionis & Valentini & Basili-
dis, & hi qui se Ethnianos appellant: sed & Apelles, licet nō omnibus modis dei esse legem dene-
get & prophetas, tamē & ipse hæreticus designatur, quoniam deum qui hunc mundum condidit,
ad gloriam alterius ingeniti & boni dei eum cōstruxisse pronunciat: illum autem ingenitū deum
in cōsummatione seculi misisse Iesum Christum ad emendationē mundi, rogatum ab eo deo qui
eum fecerat, ut mitteret filium suum ad mundi sui correctionem. Et si quidem hic solummodo qui
de deo patre aliter sentit quā regula pietatis exposcit, hæreticus habendus esset, sufficeret utique
quod

A quod superius dictum est: sed nunc unum idemq; credendum est, etiam de eo qui de domino no-
stro Iesu Christo falsi aliquid senserit: siue secundū eos, qui dicunt eum ex Ioseph & Maria natum,
sicut sunt Hebionitæ & Valentiniani: siue secundū eos qui primogenitū eum negāt, & totius crea
turæ deum & uerbū & sapientiam, quæ est initiū uiarum dei, anteq; aliquid fieret ante secula fun-
datam, atq; ante omnes colles generatam, sed hominem solum eum dicentes: uel secūdum eos qui
deum quidem fatentur, nō tamen hominem assumpsisse, id est animam corpusq; terrenū: qui sub
specie quasi amplioris gloriæ Iesu domino deferendæ, omnia quæ ab eo gesta sunt, phantastice ma
gis q̄ uere gesta esse testantur: quiq; neq; de uirgine natum testantur, sed triginta annorum uirum
apparuisse eum in Iudæa. Alij uero ex uirgine quidem eum credunt esse progenitum, sed putasse se
magis uirginem peperisse, nō tamen uere peperisse cōfirmant: latuisse quippe etiam uirginem pu
tatiuæ generationis asserunt sacramentum. Qui quomodo nō longe ab ecclesia ponendi sunt, cū
philargyriæ morbo languentes, dogmata statuerunt quibus ad suum nomen discipulos declina-
rent. Sed & eos qui hominem dicunt dominum Iesum præcognitum & prædestinatum, qui ante
aduentum carnalem substantialiter & proprie nō extiterit, sed quod homo natus patris solam in
se habuerit deitatem, ne ipsos quidē sine periculo ecclesiæ numero sociari: sicut & illos qui super-
stitiose magis q̄ religiose, uti ne uideantur duos deos dicere, neq; rursus negare saluatoris deitatē,
unam eandemq; substantiam patris ac filij asseuerant: id est, duo quidem nomina secundum diuer
sitatem causarum recipientem, unam tamen hypostasin subsistere, id est, unam personam duo-
bus nominibus subiacentem, qui latine Patripassiani appellantur. Sed & qui spiritum sanctum, a-
lium quidem dicant esse qui fuit in prophetis, alium autem qui fuit in apostolis domini nostri Iesu
Christi; unū atq; idem delictum impietatis admittunt, quod illi qui quantum in se est naturā deita-
tis secant & scindunt, dicentes unum legis, & alium euangeliorum deum. Sed & illi qui non om-
nes humanas animas unius eiusdemq; dicunt esse substantiæ, sed diuersas naturas animarū, inter
eos hæreticos numerandi sunt, qui iniquitatē in excelso loquuntur, ac iniusticiam iniquitatemq;
eius accusant. Necnon & illi qui liberi arbitrij potestatē ex animabus auferre nituntur, ueluti per
nicioso dogmate cōmuni humanæ uitæ, & uirtuti cōtinentiæ, labem quandam inferre iudicandi
sunt: ne humani propositi reputetur, bonum quid uel facere, uel dicere, uel sentire, ex quo ad con
temptum aut negligentiam diuini iudicij mens humana formabitur. Sit autē in ecclesiastico ordi-
B ne, etiam de peccatorū supplicijs fides, & de his qui præmia bonæ cōuersationis & uitæ in regno
domini iusto eius iudicio recepturi sunt. Si quis ergo horū aliquid quæ supra exposuimus cōmu-
tare uel subuertere conatur, uelut peruersus & à semetipso damnatus secūdum sententiam aposto
li, etiam à nobis præcepto obsequentib. eius, similiter habendus est. Designat autem ecclesiasticū
uirum, cum omnibus quæ supra exposuimus, etiā de mortuorū resurrectione fides, de qua sanctus
apostolus Paulus ita pronunciat: Quia si quis negat resurrectionem mortuorum, cōsequens est ut
Christi resurrectionem neget. Habentur nihilominus in ecclesiastico ordine etiam de diabolo ra
tiones, & de omni exercitu eius, quod agones quosdā & certamina aduersus omnes homines, pre
cipue tamē aduersus eos qui credunt in Christum dominum Iesum mouent: & quod necessitatē
quidem imponere peccandi per agones & certamina non ualent: persuadere tamē & decipere ad
subuersionem possunt, eos qui nō omni custodia sua corda præmuniunt. Habendum est autem in
ecclesiasticis obseruationibus, quod neq; hominum quis à deo in perditionem traditus est: sed u-
nusquisq; pereuntium sua negligentia pereat & culpa: qui habens arbitrij libertatē, eligere quod
bonum est & potuit & debuit. Quod etiam de ipso diabolo sentiendum est, qui in conspectu do
mini omnipotentis describit restitisse & deseruisse statum suum, in quo fuerat immaculatus. Qui
utiq; potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit, usq; in finem perseuerare si uoluisset. Designatus
ut arbitror nobis est, prout potuimus, & descriptus quis & qualis esset hæreticus, & quæ uel in
quibus eorum dogmata falsæq; opiniones habeantur, & quæ sit ecclesiasticæ obseruantiæ puri-
tas. PAMPHILVS. Et post pauca addidit hæc. ORIGENES. Requisierunt sanè quidam, utrū hę-
resim aut schismata oporteat uocari eos qui Cataphrygæ nominantur, obseruantes falsos prophe
tas, & dicētes: Ne accedas ad me, quoniam mundus sum. Non enim accipio uxorem: nō est sepul-
chrum patens guttur meum, sed sum nazareus dei, nō bibens uinum sicut illi. PAMPH. Istæ uoces
sunt eius qui uelut hæreticus accusatur, & corruptio & perditio animarum, ab his qui nequaquā
ostium ori suo & claustra labijs suis imponere à propheta didicerunt. Quæ quidem non in publi-
co ab eo dicta sunt, id est, in communi ecclesiæ auditorio, ne forte putetur propter audientes fauo
rabilem aptasse sermonem: sed ex illis hęc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nul
lo arbitro intercedēte dictabat. In quo attentius uos illud uolo cōsiderare quod dixit, quia si quis
horū aliquid cōmutauerit, hæreticus est & peccat, in subuersione positus, & à semetipso dānatus,
secundum apostoli sentētiam: cuius & nos autoritati obsequētes, eadem sentire debemus. Cū er-
go hæc ita se habeant, consequens arbitror interrogare istosipsos accusatores eius, si ipsi aliter ea
quàm ipsius designatum uocibus est, uel de hæretico sentiunt uel de catholico: dicāt ipsi quæ alia
sunt ec-

Universidad de Navarra Biblioteca

C

sunt ecclesiastica dogmata, si hæc nō sunt quæ superius ab illo digesta sunt. Et quidem generaliter hæc de omnibus ecclesiasticis dogmatibus ab illo dicta sunt. Pergamus autem, & quæ specialiter de singulis & maxime de principalibus rebus, de sancta ac beata trinitate, id est, de patre & filio & spiritu sancto senserit indicantes, & proferentes in medium ea quæ in diuersis sui operis uoluminibus inserta mandauit: & ut ipsius sententia de maximis & diuinis rebus quæ fuerit ostendat: & duobus uel tribus uocum suarum testibus fiat omne uerbū defensionis eius. Indicat ergo quid de deo patre & filio omnipotente senserit, in his ipsis libris qui quàm maxime ab accusatoribus celebrantur, id est, peri archon: scribens hæc. ORIGENES. Omni ergo sensu qui corporale aliquid de deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato: dicimus secundum ueritatem quidē incomprehensibilem esse deum atq; inæstimabilē. Si quid enim illud est quod sentire uel intelligere de deo potuerimus, multis lōge modis eum meliorē esse ab eo quod sensimus necesse est credi. Sicut ēm si uideamus aliquem uix posse scintillam luminis, aut breuissimæ lucernæ lumen aspicere: & eum cuius acies, oculorum plus luminis capere quàm supra diximus nō ualet, si uelimus de claritate & splendore solis edocere: nónne oportebit nos ei dicere: quia omni hoc lumine quod uides ineffabiliter & inæstimabiliter melior ac præstantior solis est splendor: Ita mens nostra cum intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro talis materiæ participatione hebetior atq; obtusior reddi tur, licet pro comparatione naturæ corporeæ longe præcellens habeatur: tamen cum ad incorporea nititur, atq; eorum intuitionem rimatur, tunc scintillæ alicuius lucernæ uix obtinet locū. Quid autem in omnibus intellectualibus, id est incorporeis, tam præstans omnibus, tam ineffabiliter atque inæstimabiliter præcellens est q̄ deus? cuius utiq; natura acie humanæ mentis intendi atque intueri, quamuis sit purissima mens ac lympidissima, nō potest. Verum non uidetur absurdū, si ad euidentiorem rei manifestationem, etiam alia utamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est substantiam solis intueri nō possunt: splendorem uero eius uel radios, fenestris forte uel quibuslibet luminum breuibus receptaculis infusos, intuentes cōsiderare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo quasi radij quidā sunt naturæ dei, opera diuinæ prouidentiæ & ars uniuersitatis huius ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se deum sicut est, non potest intueri: ex pulchritudine operū & decore creaturarum, parentem uniuersitatis intelligit. Non ergo corpus aliquod, aut in corpore esse putandū est deus: sed intellectualis natura, simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens: uti ne maius D aliquid & inferius in se habere credatur: sed ut sit ex omni parte μονάς, & ut ita dicam ἑνάς & mens & fons: ex quo initium totius intellectualis naturæ uel mentis est. Mens uero ut moueatur uel operetur nō indiget loco corporeo neq; sensibili magnitudine, uel corporali habitu aut colore: neque ullo alio prorsus indiget horū quæ corporis uel propriæ materiæ propria sunt: propter quod natura illa simplex & tota mens, ut moueatur uel operetur, aliquid dilationis aut cunctationis habere potest nihil: ne per huiusmodi adiunctionem circunscribi uel inhiberi aliquatenus uideatur diuinæ naturæ simplicitas: uti ne quod est principium omnium, compositum inueniatur ac diuersum: & sit multa nō unum: quod oportet totius corporeæ admixtionis, una sola, ut ita dixerim, deitatis specie constare. PAMPHILVS. Hæc in libro primo peri archon scribit de diuina natura. In secundo uero, quia idem deus ueteris & noui testamēti sit, hoc modo refert. ORIGENES. His per ordinem prout potuimus breuiter digestis: consequens est secundum id quod ex initio propositū est confutare etiam eos qui putant alium deum esse patrem domini nostri Iesu Christi, præter illū qui uel Moysi responsa legis dabat, uel prophetas mittebat, qui est deus patrū Abraham, Isaac & Iacob. Oportet enim primo in hac nos fidei ratione firmari. Considerandum ergo est illud, quod frequenter in euangelijs dicitur: & singulis quibusq; domini & saluatoris nostri gestis adiungitur: ut impleatur quod dictum est per prophetam illum & illum, & cum manifestum sit prophetas esse illius dei qui mundū fecit. Ex ipsa ergo cōsequentia concluditur: quoniā qui prophetas misit, quæ de Christo credenda erant ipse prædixit: & dubium nō est quod hæc nō alienus quis ab eo, sed pater ipsius prædicebat. Sed & illud quod frequenter exempla de ueteri testamento à saluatore proferuntur, uel ab apostolis eius: non aliud indicat, nisi quod autoritas ueteribus à saluatore & ab eius discipulis adhibetur. Sed & illud quod ad benignitatem prouocans discipulos suos, saluator ait: Estote perfecti sicut & pater uester cœlestis perfectus est: qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: cui etiam exiguæ intelligentiæ uiro euidentissimū non suggerit intellectum, quod alium ad imitandum nō proponit discipulis suis deum: nisi factorem solis & imbrium præbitorem? PAMPHILVS. Post hæc in cōsequentibus multis argumentis atque exemplis scripturarum affirmans ostendit: quoniam unus atq; idem, deus legis est & euāgeliorum & prophetarum & apostolorum, iustus & bonus, uisibilium & inuisibilium ac totius uniuersitatis dominus. Quomodo ergo senserit de deo patre, ex his eius scriptis quæ supra exposuimus claruit. Videamus nunc qualiter & de dei filio disserat.

De deitate

A

DE DEITATE FILII DEI. ORIGENES.

PRo uiribus ergo nostris perexiguis, considerata ex operum suorum magis q̄ ex nostri sensus cōtemplatione diuina natura, intuitisq; nihilominus creaturis eius uisibilibus: & cōtemplatis quia nō omnia uel oculis uidere potest humana fragilitas uel ratione complecti, eo quod omnium rationabilium infirmius & fragilius animal sumus homines: præstantiora enim sunt ea quæ uel in cœlo uel super cœlos habentur: super est ut harum omnium creaturarum, & dei medium, id est, mediatorem quæramus: quem Paulus apostolus primogenitū omnis creaturæ pronunciat. Videntes enim ea quæ de eius maiestate in scripturis sanctis referuntur, & intuentes quod imago inuisibilis dei & primogenitus omnis creaturæ dicatur, & quod in ipso creata sint omnia, siue quæ in cœlis, siue quæ in terra sunt, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia illi constant qui est caput omnium, solum habens caput deum patrem, sicut scriptum est: Caput autem Christi deus: peruidentes etiam quod scriptum est, quoniam nemo nouit patrem nisi filius, neq; filium quis nouit nisi pater. Quis enim potest nosse quæ sit sapientia, nisi qui genuit eam? Aut quis ad liquidum quæ sit ueritas nouit, nisi ueritatis pater? Quis certe uniuersam uerbi naturam atq; ipsius dei, quę ex deo est inuestigare potuit, nisi solus deus apud quem erat uerbum? Vnde pro certo habere debemus, quod hoc uerbum siue ratio dicenda sit: hanc sapientiam, hanc ueritatem nullus alius nisi pater nouit: de quo sicut scriptum est: ne ipsum quidem mundum capere arbitror libros qui scriberentur de maiestate & gloria filij dei. Impossibile nanq; est literis committere quæ ad saluatoris gloriam pertinēt. PAMPH. Vnum istud testimonium de deitate filij dei ex illis libris protulimus, qui maxime ab accusatoribus arguuntur. Dubium autē non est, quod eodem sensu etiam in cæteris sentiat, nec sit sibijpsi contrarius.

DE EO QVOD NON SIT PATER ANTEQVAM FILIVS, SED COæternus sit filius patri. In libro primo de Genesi. ORIGENES.

NOn enim deus cum prius non esset pater, postea pater esse cœpit: uelut impeditus aliquibus ex causis, quibus homines mortales impediri solent, ut non statim ex quo sunt & patres esse possint. Si enim perfectus est deus semper, nec deest ei uirtus qua pater sit, & bonum est esse eum patrem talis filij: quid differt, aut quare hoc bono fraudat se, B ut non statim si ita dici potest, ex quo potest esse pater, efficiatur pater? Idipsum autē etiam de spiritu sancto dicendum est. PAMPHI. Aliud quoq; testimoniū de eadem re ex libris epistolæ ad Hebræos. ORIGE. Lux autem æterna quid aliud sentiendum est q̄ deus pater: qui nunquam fuit quando lux quidem esset, splendor uero ei non adesset? Neq; enim lux sine splendore suo unquam intelligi potest. Quod si uerum est, nunquam est quando filius non fuit. Erat autem nō sicut de æterna luce diximus: ne duo principia lucis uideamur inducere: sed sicut ingenitæ lucis splendor, ipsam illā lucem initium habens ac fontē. Natus quidem ex ipsa: sed nō erat quando non erat. PAMPH. Aliud testimonium de eadē re de libris epistolæ ad Romanos. ORIGE. Quod promiserat, inquit, per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est secundum carnē ex semine Dauid. Factus est quod ante non erat. Manifestum est enim quia secundum carnē non erat prius, secundum spiritum uero erat ante, & non erat quando non erat.

ITEM IN PRIMO LIBRO PERI ARCHON. QVOD EXTRA VLlum initium est generatio filij dei. ORIGENES.

SI ergo semel recte receptū est, unigenitum filium dei sapientiam eius esse substantialiter subsistentē: nescio si ultra iam euagari sensus noster debeat ad suspicandū ne forte ipsa substantia eius corporeū aliquid habeat: cū omne quod corporeū est, uel habitu, uel colore, uel magnitudine designet. Et quis unquā sani sensus, habitū uel colorē aut mensuræ magnitudinē in sapientia requisiuit, per quod sapiētia est? Quomodo autē extra huius sapiētiæ generationē fuisse aliquando deū patrē, uel ad punctum momēti alicuius, potest quis sentire uel credere: qui tamē pium aliquid de deo intelligere nouerit uel sentire? Aut ēm nō potuisse deū dicit generare sapientiā antequā generaret, ut eā quæ nō erat postea genuerit ut esset: aut potuisse quidē, & (quod nec dici de deo quidē fas est) noluisse generare. Quod utrūq; & absurdū esse & impiū omnib. patet: id est, nō ex eo quod nō potuit deus perficere ut posset: & ex eo cū posset, dissimularet generare sapientiā. Propter quod nos semper nouimus deū patrē unigeniti filij sui, ex ipso quidē nati, & quod est ab ipso trahentis: sine ullo tamen initio, nō solū eo quod aliquibus temporū spatijs distingui potest: sed ne illo quidē quod sola apud semetipsam mens intueri solet, & nudo (ut ita dixerim) intellectu atq; animo cōspicari. Extra omne ergo quod uel dici uel intelligi potest initium, generatam esse credendū est sapientiā. PAMPH. Aliud testimonium de eisdem. ORIGE. Qui autem initiū dat uerbo dei uel sapientiæ dei, intruere ne magis in ipsum ingenitum patrē impietatē suam iactet: cū eum neget semper patrē fuisse & genuisse uerbū: & habuisse sapientiā anterioribus uel temporib. uel seculis, uel si quid aliud est quod nominari potest. PAMP.

Item

Item aliud testimoniū de eisdem. ORIG. Efficitur ergo uirtus altera in sua proprietate subsistens: C
ut ait sermo scripturæ, uapor quidam primæ & ingenitæ uirtutis dei: hoc quidem quod est inde trahens: non est autem quando non fuerit. Si enim quis uoluerit dicere, quasi prius non extiterit, sed postea ad subsistentiam uenerit, dicat causam quare qui eam substituit pater, ante hoc non fecerit. Quod si aliquod semel initium dederit, quo uapor iste ex dei uirtute processerit, iterum interrogabimus: Quare non & ante illud quod dixit initium? Et ita semper de anterioribus inquirentes, & uerbo interrogationis ascendentes, perueniemus ad illum intellectum: ut quoniam semper & poterat deus & uolebat, nunquam uel decuit, uel aliqua causa existere potuit, ut non bonū quod uolebat, semper habuerit. Ex quo ostenditur semper fuisse uaporem istum uirtutis dei: nullum habentem initium nisi ipsum deum. Neq; enim decebat aliud ei esse initium, nisi ipsum unde est & nascit deum: secundum Apostolum uero dicentem: quia Christus dei uirtus est: iam nō solum uapor uirtutis dei, sed uirtus ex uirtute dicenda est. PAMPH. Item aliud testimoniū de eisdem. ORIG. Sempiternum uel æternum proprie dicitur, quod neq; initium ut esset habuit, neq; cessare unquam potest esse quod est. Hoc autem designatur apud Ioānem, cum dicit: quoniam deus lux est. Splendor autem lucis eius sapientia sua est: non solum secundum quod lux est, ita ut æternitatis splendor sit sapientia sua. Quod si integre intelligatur, manifeste declarat, quia subsistentia filij ab ipso patre descendit, sed non temporaliter, neq; ab ullo alio initio, nisi (ut diximus) ab ipso deo. PAMPH. Item aliud testimonium de libro primo. ORIG. Infandum autem est & illicitū, deum patrem generationem filij sui unigeniti atq; substantiæ eius, exæquare alicui uel hominū, uel aliorum animantiū generationi: sed necesse est exceptum aliquid esse & deo dignū, cuius nulla prorsus comparatio non in rebus solum, sed ne in cogitatione quidem uel sensu inueniri potest: ut humana cogitatio possit apprehendere quomodo ingenitus deus efficitur pater unigeniti filij. Est namq; ita æterna ac sempiterna generatio: sicut splendor generatur ex luce. Non enim per adoptionē spiritus, filius fit extrinsecus, sed natura filius est. PAMPH. Item de eodem aliud testimonium. ORIG. Videamus ergo quid sit Saluator noster. Splendor dicitur etiam gloriæ, id est, splendor luminis æterni. Et certum est, quia splendor ex lumine inseparabiliter generatur: & donec permanet lux, permanet semper & splendor. Saluator ergo noster, qui sapientia est: sapientia autem dei ipsa est splendor æternæ lucis: inseparabiliter & indesinenter generatur ex patre. Sic enim & ipsa de se sapientia per Solomonem dicit: Ante omnes colles generat me. Non enim dixit, ante omnes colles genuit me, sed D
generat me, in quo significantia sempiternitatis est.

IN LIBRO SECVNDO DE SPIRITV SANCTO

TEmpus est nunc nos pro uiribus nostris de spiritu sancto pauca disserere: quem dominus & saluator noster in Euangelio secundum Ioannem paracletum nominauit. Sicut enim idem ipse deus, atq; idem ipse Christus: ita idem ipse & spiritus sanctus est, qui & in prophetis & apostolis fuit: id est, siue in illis qui ante aduentum Christi deo crediderunt: siue in his qui per Christum confugerunt ad eum. Et duos quidem deos audiuimus ausos esse hæreticos dicere, & duos Christos: duos autem spiritus sanctos nunquam audiuimus ab aliquo prædicari.

QVOD EADEM SIT INCONVERTIBILITAS SPIRITVS SANCTI, quæ & patris & filij. De libro primo Peri archon.

NVlla ergo natura est secundum quod nos sentimus, quæ non possit recipere malum: idcirco non confirmamus omnem naturam recepisse malum, id est, malam effectam: sed sicut est dicere, quia omnis hominis natura recipit, ut possit nauigare: non tamen ex eo etiam omnis homo nauigauit: & iterum omni homini possibile est discere artem grammaticam uel medicinam: nō tamen idcirco ostenditur omnis homo uel medicus esse uel grammaticus: ita si dicimus nullam esse naturam, quæ nō possit recipere malum, non tamen continuo recepisse etiam malum designatur: & rursum nulla creatura est, quæ non recipiat bonum: nec tamen idcirco omnis creatura probatur recepisse quod bonum est. PAMPH. Et post pauca addidit. ORIG. Nulla ergo natura est, quæ non recipiat malum: excepta dei, quæ fons omnium est. Et Christus sapientia est: & sapientia utique recipere stultitiam non potest. Et iustitia est, iustitia autem nunquam profecto iniustitiam capiet. Et uerbum est uel ratio, quæ utique irrationabilis effici non ualet. Sed & lux est, & lucem certum est quod tenebræ non comprehendunt. Similiter autem & natura spiritus sancti, quæ sancta est, non recipit pollutionem. Naturaliter enim uel substantialiter sancta est. Si qua autem alia natura sancta est, ex assumptione hac uel inspiratione spiritus sancti habet ut sanctificetur: nō ex sua natura hoc possidens, sed accidēs: propter quod & decidere potest quod accidit. Ita & iustitiā accidentē quis habere potest, unde & decidere eam possibile est. Sed & sapientiā quis accidentem nihilominus habet, quamuis in nostra potestate sit positum & studio nostro, & uitæ merito, si sapientiæ operam demus effici sapientes: & si semper id studij

A studij geramus, semper sapientiæ participemus: & id nobis uel plus, uel minus accidat, uel pro uitę merito, uel pro studij quantitate.

QVOD AEQVALIS SIT TRINITAS, ET QVOD SPIRITVS non sit creatura, de libro primo Peri archon.

DE spiritu sancto quia est, multæ nos scripturæ docuerunt: sicut Dauid in quinquagesimo psalmo dicit: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et in Daniele dicitur: Spiritus sanctus qui est in te. In nouo uero testamēto abundantib. testimonijs edocemur, cum spiritus sanctus super Christum descendisse perscribitur, & cum ipse dominus insufflauit in apostolos post resurrectionē, dicens: Accipite spiritū sanctū. Et ad Mariam dicitur ab angelo: Spiritus sanctus superueniet in te. Paulus uero docet, quia nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et in Actibus apostolorum per impositionē manuum apostolicarum, spiritus sanctus dabat in baptismo. Ex quibus omnib. discimus tantæ & autoritatis & dignitatis substantiam spiritus sancti: ut salutare baptismum non aliter nisi excellentissimæ omniū trinitatis autoritate, id est, patris & filij & spiritus sancti cognominatione cōpleatur, & innato deo patri & unigenito eius filio, nomē quoq; spiritus sancti copuletur. Quis ergo nō obstupescat quāta maiestas sit spiritus sancti, cum eum qui dixerit uerbū in filiū hominis, audiat ueniā sperare posse: eum uero qui in spiritū sanctū blasphemauerit, ueniam nō habere, neq; in præsenti seculo, neq; in alio futuro? PAMPH. Et post pauca adiecit. ORIGE. Veruntamē usq; ad præsens nullū sermonem in scripturis sanctis inuenire potuimus, per quem spiritus sanctus factura esse uel creatura diceretur. PAMPH. Et insertis complurib. testimonijs de uirtute spiritus sancti: post aliquanta etiam hæc adiecit. ORIGENES. Si reuelante filio cognoscit patrem spiritus sanctus: ergo ex ignorātia ad scientiam uenit: quod utiq; & impiū pariter & stultum est, spiritū sanctum cōfiteri, & ignorantiam ei asscribere. Non em̄ cum aliud aliquid esset antea q̄ spiritus sanctus, per profectū uenit in hoc, ut esset spiritus sanctus: ut quis audeat dicere, quia tūc quidem cum nondū esset spiritus sanctus, ignorabat patrem: postea uero q̄ recepit scientiam, etiam spiritus sanctus effectus est. Quod si esset, nunc̄ utiq; in unitate trinitatis, id est, dei patris inconuertibilis, & filij eius etiam ipse spiritus sanctus haberetur: nisi quia & ipse semper erat spiritus sanctus. PAMP. Et post pauca adiecit. ORIG. Rectum tamē uidetur inquirere quid causæ sit, quod qui regenerat per deum in salutem, opus habet & patre & filio & spiritu sancto: non percepturus salutem, nisi sit integra trinitas: nec possibile B
est participem fieri patris & filij sine spiritu sancto. De quibus discutiētes, sine dubio necessarium erit: ut operationem specialem spiritus sancti, specialem patris ac filij describamus. Arbitror ergo operationem quidem esse patris & filij tam in sanctis q̄ in peccatoribus, irrationabilibus hominibus & in mutis animalibus: sed & in his quæ exanima sunt, & in omnibus omnino quæ sunt: operationem uero spiritus sancti nequaquam prorsus incidere, uel in ea quæ exanima sunt, uel in ea quæ animantia quidem, sed muta sunt. Sed ne in illis quidem inueniri qui rationabiles quidem sunt, sed in malicia positi, nec omnino ad meliora conuersi. In illis autem solis arbitror opus spiritus sancti, qui iam se ad meliora cōuertunt, & per uias Iesu Christi incedunt, id est, qui sunt in nouis actibus, & in deo permanent. Quoniam autem operatio patris & filij est & in sanctis & in peccatoribus, manifestatur ex eo quod omnes rationabiles sunt uerbi dei, id est rationis, participes, & per hoc uelut semina quædā insita sibi gerunt sapientiæ & iusticiæ, quod est Christus. Sed & hoc ipsum quod est & permanet omnis creatura, & operatio est dei patris qui dixit: Ego sum qui sum, quæ per uenit super omnes. Ipse est enim qui solem suū oriri iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. PAMPHI. Et post multam de patre & filio per scripturarum exemplationem addidit hanc. ORIGENES. Spiritus uero sancti participationem à sanctis tātummodo haberi inuenimus, propter quod dicitur: Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto. Et uix aliquando ipsi apostoli digni habentur audire, accipietis uirtutem superuenientis spiritus sancti in uos. Propter quod cōsequens esse puto, quia qui peccauerit in filium hominis uenia dignus est, pro eo quod is qui uerbi uel rationis est particeps si desinat rationabiliter uiuere, uidetur in ignorantiam uel stulticiam decidisse, & propter hoc ueniam promereri: qui autem iam dignus habitus est sancti spiritus participatione & retro fuerit conuersus: hic re ipsa & opere blasphemasse dicitur in spiritum sanctum.

QVOD SICVT PATER NOVIT INITIA OMNIVM QVAE sunt & fines, sic & filius sic & spiritus sanctus sciat.

PAulus apostolus per spiritum sanctum, qui perscrutatur etiam profunda dei, altitudinem diuitiarum sapientiæ ac scientiæ dei scrutans: nec tamen ad finem, ut ita dixerim, ad intimam cognitionem prævalens peruenire: desperatione rei & stupore proclamat & dicit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Et quod desperatione perfectæ comprehensionis hæc exclamauerit: audi ipsum dicentem: Quam incomprehensibilia sunt iudicia dei, & q̄ ininuestigabiles uiæ eius? Non enim dixit difficile posse scrutari, sed omnino

nō posse iudicia dei: nec dixit difficile inuestigari posse & uias eius, sed nō posse inuestigari. Quan C
tumcunq; em̄ quis scrutādo promoueat, & studio interiori proficiat, gratia quoq; dei adiutus, sen-
sucq; illuminatus ad perfectū finem eorum quæ requirentur, peruenire nō poterit: nec omnis mēs
quæ creata est, possibile habet ullo genere comprehendere: sed cum inuenerit aliquantulū ex his
quæ quæruntur, iterū uidet alia quæ quærenda sunt. Quod si & ad ipsa peruenerit, multo iterum
plura ex illis quæ quæri debeant peruidebit. Propter quod sapientissimus Solomon naturam rerū
per sapiētiam cōtuens ait: Dixi sapiens efficiar: & ipsa sapientia longe facta est à me, longe plus q̄
erat, & altitudinem profundam quis inueniet. Sed & Esaias sciens rerum initia à natura mortali in
ueniri non posse: sed ne ab his quidem naturis quæ quamuis diuiniores sint, quàm humana est: fa-
ctæ tamen & ipsæ sunt uel creatæ. Sciens ergo quod à nullo harum neq; initiū neq; finis inueniri
potest, ait: Priora quæ fuerūt dicite, & sciemus quia dij estis, uel nouissima quæ sunt annunciate, &
tunc uidebimus quod dij estis. Nam & Hebræus doctor tradebat pro eo quod initia omniū uel fi-
nis non possent ab ullo comprehendi, nisi tantummodo à domino Iesu Christo, & à spiritu sancto:
idcirco aiebat per figuram uisionis Esaiam dixisse duos Seraphim solos esse, qui duabus quidem
alis operiunt faciem dei, duabus uero pedes, & duabus uolare eos, & clamātes ad inuicem sibi di-
cere: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus Sabaoth, plena est terra uniuersa gloria tua. Quod
ergo sola Seraphim utraq; alas suas habent in faciem dei & in pedibus eius: uidendū est pronun-
ciare, quod neq; exercitus sanctorum angelorum, neq; sanctæ sedes, neq; dominationes, neq; prin
cipatus, neq; potestates scire possunt integre initium omniū & finem uniuersitatis. Sed intelligen-
dum est sanctos istos quos numerauimus, spiritus & uirtutes, proximas quidem esse ipsis initijs: &
attingere tantum quantum cōsequi nō ualent reliqui. Veruntamen quantumcunq; illud est, quod
reuelante filio dei ac spiritu sancto didicerint istæ uirtutes, quæ plurima quidem assequi poterunt,
& multo plura priores inferioribus: omnia tamen cōprehendere impossibile eis est, quia scriptū
est: Quàm plurima ex operib. dei in secretis sunt. Vnde & optabile est, ut pro uiribus se unusquis-
que extēdat semper ad ea quæ priora sunt, ea quæ retro sunt obliuiscens: tam ad opera meliora q̄
etiam ad sensum intellectumq; puriorem, per Iesum Christum saluatorem nostrum: cui est honor
& gloria in secula seculorum: Amen.

DE INCARNATIONE VERBI DEI. ORIGENES.

IN omni orbe terrarum, in omni Græcia atq; exteris nationibus, innumeri sunt & im D
mensi, qui relictis patrijs legibus, & his quos putabant deos, uel obseruātia Moysi le
gis: in discipulatum se Christi cultumq; tradiderunt: & hoc nō sine ingenti odio corū
qui simulacra uenerantur: ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligant̄, nonnunq;
etiam agantur in mortem. Amplectuntur tamen, & cum omni affectu custodiūt do-
ctrinæ Christi sermonē. Et est uidere quomodo breui tempore ipsa religio creuerit, pœnis multo
rum mortibusq; proficiens: sed & bonorum direptionibus, atque omni ab his afflictionum gene-
re tolerato. Et eo maxime mirum est, quod ne doctores quidem ipsi, uel satis idonei sunt, uel satis
plures. Prædicatur tamē sermo iste in omni orbe terrarū: ita ut Græci ac barbari, sapientes & insi-
pientes, religionem Christi siue Christi doctrinā suscipiant. Ex quo dubium nō est, nō hæc huma
nis uiribus aut operibus agi: ut cum omni potestate ac persuasione sermo Iesu Christi, apud omniū
mentes atq; animos inualescat. Nam & prædicta esse ab eo hæc ipsa, & diuinis ab eo respōsis con-
firmata, manifestum est cum dicit: Quia apud præsides & iudices adducemini propter nomē meum in testimoniū illis & gentibus. Et iterum: Multi mihi dicent in illa die, domine, domine: nónne
in nomine tuo manducauimus & bibimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? Et dicam illis:
Discedite à me operarij iniquitatis, nūquam cognoui uos. Quæ si ita quidem dicta ab eo fuissent,
nec ad finem tamē ea quæ prædicta sunt peruenissent: fortassis minus esse uera uiderentur: nec ha
bere aliquid autoritatis. Nunc uero cum iam in effectum res quæ fuerant ab ipso prædictæ perue-
niant: cum tanta autem potestate atq; autoritate prædicta sint: manifestissime declaratur deum ue-
re esse, qui homo factus, salutaria præcepta humilibus tradidit. Quid uero inde dicēdum est, quod
prophetæ de ipso ante prædixerunt, nō cessaturos principes ex Iuda, neq; duces de fœmoribus e-
ius, usquequo ueniat ille, cui repositum est regnū scilicet, & usquequo ueniat expectatio gētium?
Manifestissime enim ex ipsa historia apparet, & ex his quæ hodie peruidentur: quia ex temporib.
Christi ultra reges apud Iudæos non extiterunt. Sed & omnes ambitiones illæ Iudaicæ, in quibus
iactantiæ q̄ plurimum gerebant, & in quibus gloriabantur: id est, uel de templi decore, uel de alta
ris insignibus, atq; omnibus illis sacerdotalibus infulis, indumentisq; pontificum: simul uniuersa
destructa sunt. Completa est enim prophetia, quæ dixit: Per dies multos sedebunt filij Israel sine
rege & sine principe: nec est sacrificium, neq; altare, neq; sacerdotium. Ex quo utiq; subuersum est
templum, nec hostiæ offeruntur, nec altare inuenitur, nec sacerdotium constat, certissimum est de
fecisse príncipes ex Iuda, sicut scriptum est: & ducem ex fœmoribus eius usquequo ueniat ille
cui repromissum est. Constat ergo quia uenit ille cui repositum est. Quod manifeste uidetur im-
pletum

A pletum de multitudine corū, qui per Christum deo ex diuersis gentibus crediderūt. Sed & in Deu
teronomij cantico per prophetiam designat̄, pro peccatis prioris populi futura esse electio insen-
satæ gentis, nō alia utiq; quam hæc quæ per Christum facta est. Sic em̄ ait: Exacerbauerunt me in si
mulacris suis, & ego in zelo concitabo eos. Est ergo satis euidenter agnoscere, quemadmodū He
bræi qui deum exacerbasse dicuntur in his qui non sunt dij, & iritasse eum in simulacris suis: iritati
sunt & ipsi in zelotypiam, per gentem insipientem, quam deus elegit per aduētum Christi Iesu &
discipulos eius. Sic em̄ dicit Apostolus: Videte em̄ uocationem uestram fratres: quoniam nō mul
ti sapientes secundum carnem, nō multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi e-
legit deus, & ea quæ nō sunt: ut ea quæ erant prius, destrueret. Non ergo glorietur omnis caro in
conspectu dei. Sed & de his quæ in psalmis prophetant̄ de Christo quid dicendum est: in eo ma-
xime qui superscribit̄ canticum pro dilecto? Vbi refertur quia lingua eius calamus scribæ uelociter scribentis: decorus specie super filios hominum: quoniam diffusa est gratia in labijs eius. Hoc
est quod breui tempore transactio, eius doctrina diffusa est. Anno em̄ & aliquot mensibus docuit:
uniuersus tamen orbis prædicatione ac fide pietatis eius impletus est. Orta est ergo in diebus eius
iusticiæ multitudo permanens usq; ad finem: qui finis ablatio lunæ appellata est: & dominat̄ à mari
usq; ad mare, & à flumine usq; ad fines orbis terræ. Datum est autem & signū domui Dauid. Vir-
go enim in uentre cōcepit, & peperit Emanuel: quod interpretatur nobiscum deus: & impletum
est quod ait ipse propheta: nobiscum deus, scitote gentes & uincimini. Victi enim sumus nos & su
perati ex gentibus, & uelut exuuiæ eius existimus, qui eius gratiæ nostra colla subiecimus. Sed &
locus natiuitatis eius prædictus est in Michea propheta dicēte: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequa-
quam minima es in ducibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meū Israel. Sed & septi
manæ annorum impletæ sunt usq; ad Christum ducem, quas prædixerat Daniel propheta. Adest
nihilominus & is qui per Iob prædictus est, beluam ingentem cōsumpturus: qui & dedit potestatē
familiaribus suis discipulis calcare super serpentes & scorpiones, & supra omnem uirtutem inimi
ci nihil ab eo nocendis. PAMPHILVS. Hæc est de summis rebus, id est, de sancta trinitate Orige-
nis fides: quam ex paucissimis testimonijs, de complurimis eius uoluminibus assumptam edocui-
mus. Et quid tam rectum, quid tam uerum, quid tam catholicum, quid certe ad institutionē om-
nium magis utile, uel apud istos certe ipsos qui inimica aduersus eum mēte desæuiunt: quid tam
B irreprehensibile? Et quidē in summa hæc posuisse de fide eius documento ac probatione sufficere-
ret: nisi etiam ad reliqua quorum eum criminantur respondere necessarium uideretur. Intueamur
tamē quæ sint istæ ipsæ criminationes, quę à maleuolis intēduntur. Prima illa est, quod dicunt eum
innatum dicere filium dei. Secunda, quod dicunt eum per prolationem, secūdum Valentini fabu-
las, in substantiam uenisse filium dei dicere. Tertia quæ his omnibus ualde contraria est: quod di-
cunt eum secundum Artemam, uel Paulum Samosatenum purum hominē, id est, non etiam deum
dicere Christum filium dei. Quarta post istas est, quæ omnib. istis aduersatur, cæca enim est mali-
cia, quod dicunt eum dicere ἀδιαφόρως, id est, putatiue tantum & per allegoriam, nō etiam secundum
ea quæ iuxta historiam referuntur gesta esse, quæ omnia à saluatore gesta sunt. Quinta illa quoque
criminatio est, qua asserunt eum duos Christos prædicare. Sexta, addunt illud quoq; quod histo-
rias corporales, quæ per omnē sanctam scripturam referuntur de gestis sanctorū penitus deneget.
Septima. Sed & de resurrectione mortuorum, & de impiorum pœnis, non leui impugnāt eum ca-
lumnia, uelut negantē peccatoribus inferenda esse supplicia. Octaua. quidam uero disputationes
eius, uel opiniones quas de animæ statu uel dispensatione disseruit culpant. Nona & ultima uero
in eum est criminatio illa, quæ cū omni infamatione dispergitur μετενσωματώσεως: id est, quod hu-
manas animas in muta animalia, uel serpentes, uel pecudes asserat trāsmutari post mortē: & quod
etiam ipsæ mutorū animalium animæ rationabiles sint. Quam criminationē ideireo nouissimam
posuimus: ut plura de libris eius coaceruantes exempla, euidētius eius falsitas noscęretur. Si ergo
bene meminimus ordines criminationum, quas supra conscripsimus, incipiamus à prima.

QVOD EX DEO PATRE NATVS EST FILIVS VNIVS CVM PATRE
substantiæ. Ex primo libro epistolæ ad Romanos. ORIGENES.

QVærat fortassis aliquis si filius charitas est: præcipue propter hoc quod Ioannes ad de-
um patrem retulit hanc uocē dicens, quia deus charitas est. Sed rursum ex ipsa eius epi
stola proferimus & illud quod ait: Charissimi diligamus inuicem: quoniam charitas ex
deo est. Qui ergo dixit, quia deus charitas est: ipse iterum docet charitatē esse ex deo,
quam charitatem credo non esse alium nisi unigenitum filium eius: sicut deum ex deo, ita charita-
tem ex charitate progenitam. Vnigenitus filius saluator noster, qui solus ex patre natus est, solus
natura, & nō adoptione filius est. Vnus ergo uerus deus solus habet immortalitatē: lucem habitat
inaccessibilē. Vnus ait uerus deus: ne scilicet multis ueri dei nomen conuenire credamus. Ita er-
go & hi qui accipiunt spiritū adoptionis filiorū, in quo clamant, abba pater, filij quidē dei sunt: sed
nō sicut unigenitus filius. Vnigenitus em̄ natura filius, & semper & inseparabiliter filius est: cæteri

uero pro eo quod susceperũt in se filiũ dei, potestatẽ acceperunt filij dei fieri. Qui licet nõ ex sanguinibus, neq; ex uolũtate carnis, neq; ex uolũtate uiri, sed ex deo nati sunt: non tamẽ ea natiuitate sunt nati, qua natus est unigenitus filius. Propter quod quãtam differẽtiã uerus deus habet ad eos quib. dicit, ego dixi dij estis: tantã habet differẽtiã uerus filius ad eos qui audiũt, filij excelsi omes.

DE LIBRO EPISTOLAE AD HEBRAEOS. QVOD HOMOVSIOS est cum patre filius, id est, unius substantiæ.

INterrogamus igitur eos quos piget cõfiteri deum esse filiũ dei: quomodo poterat sola humana natura, nihil in se habens eximium, neq; aliquid diuinæ substantiæ, hæreditatem capere, omnẽ principatum, & omnem potestatẽ & uirtutem, & his omnibus preferri ac præponi à patre. Vnde rectum uidetur quod præstantior esse debeat is qui hæreditatem capit: & genere utiq; & specie & substantia & subsistẽtia uel natura atq; omnibus quibuscunq; modis debet esse præstantior. PAMPH. Et post pauca in eodem libro. ORIGENES. Cum autem discutitur hoc quod dictum est, de filio dei quod sit splendor gloriæ: necessario uidetur simul differendum, & illud quod dictum est, non solum quia splendor est lucis æternæ, sed & quod huic simile in sapientia Salomonis refertur: in qua seipsam sapientia describit, dicens: Vapor est enim uirtutis dei, & aporrhœa omnipotentis dei gloria purissima. PAMPH. Et post aliquanta. ORIGENES. Oportet autem scire nos: quia per ineffabilia quædam & secreta & recondita quodammodo, uim sibi faciens scriptura sancta, conatur hominibus indicare & intellectũ suggerere subtilem, uaporis nomẽ inducens. Quod ideo de rebus corporalib. assumpsit: ut uel ex parte aliqua possimus intelligere: quomodo Christus qui est sapientia, secundum similitudinem eius uaporis, qui de substãtia aliqua corporali procedit: sic etiam ipse ut quidam uapor exoritur de uirtute ipsius dei: sic & sapientia ex eo procedens, ex ipsa dei substantia generatur: sic nihilominus & secundum similitudinem corporalis aporrhœæ, esse dicitur aporrhœa gloriæ omnipotentis pura quædam & syncera. Quæ utræq; similitudines manifestissime ostendunt cõmunionem substantiæ esse filio cum patre. Aporrhœa enim homousios uidetur, id est, unius substantiæ cum illo corpore ex quo est uel aporrhœa uel uapor. PAMPHILVS. Satis manifeste, ut opinor & ualde euidenter ostensum est, quod filium dei de ipsa dei substantia natum dixerit, id est, homousion, quod est eiusdem cum patre substantiæ: & non esse creaturam, neq; per adoptionẽ, sed natura filium uerũ, & ex ipso patre generatũ. Supereſt ut & secundæ criminationi illatæ sibi ab accusatoribus per nos quidem prolatis, sed suis uerbis ipse respondeat, duobus uel tribus testimonijs adhibitis, quibus æquum est secundum legem nostram omne uerbum stare.

NON PER PROLATIONEM NATVM ESSE DEI FILIVM SECVNdum Valentini impietatem. ORIGENES.

IGo arbitror quod sufficere debeat uolũtas patris ad subsistẽdum hoc quod uult pater. Volens enim non alia uia utitur, nisi quæ cõsilio uoluntatis profertur. Ita ergo & ab eo filij subsistentia generatur: quod necesse est in primis suscipi ab his qui nihil ingenitum, id est, innatum præter solum deum patrem fatentur. Obseruandum nanq; est ne quis incurrat in illas absurdas fabulas eorum, qui prolationes quasdam sibijpsis depingũt: ut diuinam naturam in partes uocent, & deum patrem quantum in se est diuidant: cum hæc incorporea de natura uel leuiter suspicari, non solum extremæ impietatis sit, uerum etiam ultimæ insipientiæ: nec omnino uel ad intelligentiam consequens: ut incorporeæ naturæ substantialis diuisio possit intelligi. Magis autem sicut uoluntas procedit è mente, & neq; partem aliquam mentis secat, neq; ab ea separatur, aut diuiditur: tali quadam specie putandus est pater filium genuisse, imaginẽ scilicet suam: ut sicut ipse est inuisibilis per naturam, ita imaginem quoq; inuisibilem genuerit. Verbum enim est filius, & ideo nihil in eo sensibile intelligendum est. Sapientia est, & in sapientia nihil corporeũ suspicandum est. Lumẽ est uerum quod illuminat omnem hominem uenientẽ in hunc mundum: sed nihil habet commune ad solis huius lumen.

DE HISIPSIS EX LIBRO QVARTO PERI ARCHON.

TEmpus est decursis his, quæ de patre & filio & spiritu sancto disseruimus: de illis quoq; quæ à nobis relicta fuerunt pauca repetere. Deus pater cum inuisibilis sit, & inseparabilis à filio: non per prolationẽ ab eo, ut quidam putãt, generatus est. Si enim prolatio est filius patris: prolatio uero dicitur, quæ talem significat generationẽ, qualis animaliũ uel hominũ solet esse, progenies: necessario corpus est, & is qui protulit, & is qui prolatus est. PAMP. Cum deinde in consequentibus uehementius aduersus hæresim Valentini talia scribentem inuehitur, longe his contrariam suam sententiam secundum catholicæ fidei protulit ueritatem.

DE HISIPSIS EX SECVNDO LIBRO SVPER IOANNEM.

VNigenitus ergo deus saluator noster, solus à patre generatus: natura & non adoptione filius est. Natus autem ex ipsa patris mente: sicut uoluntas ex mente. Non enim diuisibilis est diuina natura, id est, ingeniti patris: ut putemus uel diuisione uel imminutione substantiæ eius, filium esse

esse progenitum. Sed mens siue cor, aut sensus de deo dicendus, incõcussus permanens, germen proferens uoluntatis, factus est uerbi pater. Quod uerbum in sinu patris requiescens, annunciat deum quem nemo uidit unquam: & reuelat patrem, quem nemo cognouit nisi ipse solus his, quos ad eum pater cœlestis attraxerit. PAMPHILVS. Sufficiat per hæc respondisse secundæ criminationi: nunc consequenter respondebimus, etiam his, qui purum hominem, id est, sine deo, ab eo dici asserunt Christum.

QVOD NON PVRVS HOMO, SED DIVINAE NATVRAE SIT CHRIstus. De primo libro Peri archon. ORIGENES.

EX eo quod dicit apostolus Paulus, non ab hominibus, neq; per hominẽ, sed per Iesum Christum: manifeste datur intelligi, quia non erat homo Christus Iesus, sed erat diuina natura. Non enim si homo esset, dixisset Paulus hoc quod ait: Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominẽ. Si enim homo fuit Iesus, & per ipsum assumptus est in apostolatum, Paulus utiq; per hominem factus erat apostolus. Si autem per hominem erat factus apostolus, nunq; dixisset, quia neq; per hominem. Sed manifeste separat ab humana natura Iesum Paulus per hæc uerba. Non enim sufficit ei dixisse, neq; per hominem, sed adiecit dicens: sed per Iesum Christum. Quem utiq; quia sciebat excellentioris naturæ esse: propterea se dixit non assumptum esse per hominem. Hæc in initio epistolæ dicens: in sequentibus libris ipsius similia adiecit: exponens illud capitulum in quo scriptum est: Notum autẽ uobis facio fratres euangelium quod prædico uobis: quoniam nõ est secundum hominem: neq; enim ego ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Aduerte ergo quid scribit: quia cõuenienter quis & hæc adiungens prioribus, ostendere poterit his qui negant deitatem Iesu Christi, sed hominẽ eum solum pronunciant: quod non est homo, sed deus filius dei Iesus Christus. Sic enim dicit Apostolus: Quia euangelium quod euangelizaui uobis, nõ est secundum hominem, sed secundũ Iesum Christum. Euidenter ergo ostẽdit, quia Christus Iesus non est homo. Si autem nõ est homo, sine dubio deus est: imõ nõ aliud erit nisi homo & deus. Et iterum si uerum est quod dicit Paulus: quia nõ ab homine accepi illud euangelium, sed per reuelationẽ Iesu Christi: certum est quia Iesus Christus, qui reuelauit non est homo. Alienum est ab homine reuelare, quæ ei occulta sunt & reuelata sunt. Quod etiam si aliquando per hominem fiat, non tamẽ ab homine fit, sed ab eo qui in homine loquitur Christus. PAMPHI. Tempus est his ita euidenter ostensis, nos etiam ad insequentis criminationis tendere defensionem, breuitatis studio paucorum testimoniorum probatione contentos: aduersus eos qui dicunt eum per allegorias adimere omnia quæ de saluatore scripta sunt corporaliter facta. ORIGENES. Adiungendum est etiam illud his quæ supra diximus, quoniam corpus Christi non erat alienum à terrena substantia, secundum hoc quod filius est Dauid, & filius est Abraham, sicut scribit Matthæus: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Et sicut Paulus dicit: Christum esse ex semine Abraham, & ex semine Dauid secũdum carnem. Quod ergo dictum est, quia consummatis quadraginta diebus ieiunij & quadraginta noctibus, postea esurijt: sine dubio hoc indicat, quod euacuari & repleri similiter ut nostra corpora solent, etiã illius poterat corpus. Si uero quis obijciat nobis huius miraculi rationem, de quadraginta dierum ieiunio, facile solui potest cum adhibetur etiam illud exemplum de Moyse & Helia, qui similiter pertulisse ieiunium referuntur. Sed & illud quod itineris labore & æstu fatigatus, sedens super puteũ requieuit & sitit: quid aliud indicat nisi neruorum fatigationem: & solis ardore nimio, elementum corporei humoris absumptum? Quod uero in melioribus occupatus, hoc quod bibere uolluerat distulit, nec bibit: nõ propterea dicendum est, quia nec passus est sitim. Sed & illud quod frequenter uocatur per cœnas & in conspectu omnium manducat & bibit: non decipiens uel fallens oculos uidentiũ facit, neq; putatiue ut quidam arbitrantur hæc gerit: maxime cum ita sumeret cibũ & potum, ut à quibusdam etiam quasi pro præsumptione nimia culparetur, uelut cibum & potum propensius appetens. Si autem quis uiolentius uelit asserere, ideo hæc ita esse, quia per phãtasiam manducabat: & illi quomodo id fieret, nesciebant: Respondendum est ad ea ex his quæ dominus ipse dixit: Venit Ioannes baptista neq; manducans, neq; bibens, & dicunt, dæmonium habet: uenit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo deuorator, & uinum bibẽs. Ipso enim saluatore dicente, quia uenit filius hominis manducans & bibens: quomodo ausus est aliquis dicere, neq; manducasse eum, neq; bibisse? Quæ utiq; manifesta incredulitas est doctrinæ eius. Si autẽ manducabat & bibebat, & substantia uini atq; escæ in carne eius efficiebatur: sine dubio per omnes corporis eius compages membrorum diffundebatur. Spiritalem enim naturam, sicut quidam de eius corpore sentiunt, quod imperite satis & absurde faciunt: impossibile est uini atq; escæ substantiam recipere. Si uero quis indignans, obscœnas ad hæc inquisitiones proferat, requirẽs si etiam digestiones in corpore fiebant: nihil absurdum uidetur fateri secundum consequẽtiam naturæ corporeæ. Si uero etiã exemplis à nobis hæc exigant affirmari: ostendendũ est illos satis hæc insipienter inquirere. Vbi enim ista de apostolis uel cæteris sanctis referunt facta, uel etiã de impijs

& peccatoribus? Sed & circuncisionis eius ratio, nobis quidem nõ generabit angustiã: dicentibus C
eum cõsequenter humano corpore & circuncisum esse, & præputiũ eius terræ mandatum, fortasis usq; ad tempus: aut si aliter est, in alia disputatione requiret. Hæc tamẽ eius circuncisio satis coangustabit eos, qui ex diuerso sunt. Spirituale ẽm corpus quomodo poterat circũcidi terreno ferro? Propter quod nõ erubuerunt quidã ex ipsis de præputio circuncisionis eius etiã libros ædere, quibus ostendere conarẽtur quod in substantiam cesserit spiritualẽ. Non minus autẽ angustabuntur etiam illi qui animale corpus dicunt esse corpus Christi. Sed & de sanguine eius & aqua quæ processit de latere eius hasta compuncto à milite, eadẽ sentienda sunt. Sed his qui sciunt quid audiatur per hoc quod dicitur: quia fixuræ clauorum erant in eius corpore: manifeste declaratur quia caro erat terrena, id est, humanæ naturæ: quæ utiq; non erat talis ut recipiendorum uulnerum subterfugeret qualitatem: quasi non etiam multa humanæ infirmitatis in ipsa morte sensisset. Anima perturbatur, & tristis est pro ea usq; ad mortem. Quæ omnia euidenter ostendunt, quod non falso, sed quasi homo dixerit: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Eadem nihilominus ostendit etiam somni ratio, cum dicitur: Qui erat in puppi super ceruical dormiens, sicut Marcus refert: & ab homine suscitatur à somno. Hæc enim licet habeant spiritualem intellectum, tamẽ manente prius historiæ ueritate, etiam spiritualis recipiendus est sensus. Licet enim cæcos semper curet secundum spiritualem intelligentiam, cum ignorantia excæcatas illuminat mentes: tamẽ & corporaliter tunc cæcum sanauit, & mortuos semper suscitat: fecit tamẽ & tunc huiusmodi mirabilia: sicut filiam principis synagogæ, & filium uiduæ, & Lazarum suscitando. Et quamuis semper cum excitatur à discipulis, compescat ecclesiæ turbines uel procellas: tamẽ certum est etiam nunc gesta esse ea quæ per historiam referuntur. Sic ergo sanũ est sensum recipere scripturæ: nec oportet aurem inclinare his, qui dicunt per Mariam, non ex Maria eum natum: quod Apostolus præsciens ita prædixit: Cum autem uenit plenitudo temporum, misit deus filium suum factum ex mulier e, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret. Vides quia non dixit factum per mulierem, sed factum ex muliere. PAMPHILVS. Quid tam euidenter aut integre q̃ ex his omnibus quæ scripsit confirmatur ab eo, & domini corum gestorum ueritas, & historiæ scripturarum fides? Sed persequamur consequenter etiam reliqua, in quibus accusatur quasi duos Christos dixerit, unũ dei uerbum, & alium Iesum Christum, qui ex Maria natus est.

QVOD VNVS SIT CHRISTVS FILIVS DEI. EX PRIMO D
libro super Esaiam. ORIGENES.

Sicut dicit Apostolus, quoniam æmulatores estis spirituũ: sic cum unus sit spiritus sanctus, tanti per singulos dicuntur spiritus sancti, quanti sunt hi qui habent in se spiritum sanctum: ita & de Christo dicendum est. Ab uno enim Christo multi Christi fiunt: de quibus scriptura dicit: Nolite tangere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignari. Sic & ab uno deo, multi dñi dicuntur: omnes scilicet hi, in quibus habitat deus: sed nobis unus est pater deus, ex quo omnia. Vnus est ergo uerus deus, qui, ut ita dixerim, præstator est deitatis: & unus Christus factor Christorum, & unus spiritus sanctus, qui per singulas animas sanctorum facit spiritũ sanctum. Christus uero sicut per hoc quod Christus est facit Christos: ita & per hoc quod filius dei & filius proprius & unigenitus: omnes eos qui percipiunt ab eo spiritum adoptionis, filios dei facit. PAMPH. Vnũ hoc testimoniũ est, quod Christus uerus unus sit, qui participatione sui multos faciat Christos. Adhibeamus tamen & aliud ex primo libro de euangelio secundum Matthæum: in quo hoc modo dicit. ORIGE. Si Christus Iesus cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & in similitudinem hominũ factus, & habitu repertus ut homo est: humilians seipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortẽ autem crucis: dubium non est, quod natiuitas eius non est talis, ut quasi qui ante non fuerit esse cœperit, sicut de natiuitate hominũ putatur: sed qui prius erat, & erat in forma dei, uenit ut etiam formam serui susciperet. Denique quod natum est ex carne, caro est, inquit, id est, quod natum est ex ea quæ dixit: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbũ tuum: hæc est forma serui, quæ utiq; caro est. PAMPH. Et in tertio libro epistolæ ad Colossenses de eisdem ita scribit. ORIGE. Data est autem lex Moysi per angelos in manu mediatoris Christi & uirtute: qui cum esset in principio uerbum dei, & apud deum esset uerbum: patri in omnibus ministrauit. Omnia enim per ipsum facta sunt, id est, non solum creaturæ, sed & lex & prophetæ, & ipsemet est mediator dei & hominum. Quod uerbum quidem in fine seculorum homo factus est Iesus Christus: sed ante hunc manifestum in carne aduentum mediator quidẽ erat hominum: sed nondum erat homo: erat tamẽ & tunc mediator dei & hominum. Vnde & data lex per angelos in ipsius mediatoris manibus data esse perhibetur: ut esset lex sancta & mandatum sanctum & iustum & bonum: & omnia hæc sanctificarentur à Christo. PAMPH. Sufficere, opinor, etiam de his tribus testimonijs confutatam esse calumniam. Si quis sanè offenditur, quod dixit saluatorem etiam animam suscepisse, nihil de hoc amplius respondendum puto: nisi quod huius sententiæ non

A tiæ non Origenes autor est, sed ipsa sancta scriptura testatur, ipso domino & saluatore dicente: Nemo tollet animam meam à me. &, Tristis est anima mea usq; ad mortem. &, Nunc anima mea turbata est: & multa his simslia in sanctis scripturis inuenies. Superest respondere ad illam accusationem quæ calumniatur eum omnem scripturam in allegoriam uertere. ex ipsis libris quos uel maxime obtrectatores eius incusant: id est, de quarto Peri archon libro proferamus: quia non negat ea quæ in scripturis referuntur etiam secundum literam gesta. ORIG. Ne quis autem suspicetur nos hoc dicere: quia nullam historiam scripturæ factam esse sentiamus, quoniam aliquam ex eis non esse factam suspicamur: uel nulla præcepta legis secundum literam stare, quoniam quædam secundum literam dicimus obseruari non posse, in quibus uel ratio, uel rei impossibilitas non admittit: uel ea quæ de saluatore scripta sunt non putare etiã sensibiliter impleta, uel præcepta eius secundum literam non debere seruari. Respondendum ergo est, quoniam euidenter à nobis discernitur, in quàm plurimis seruari oportere historiæ ueritatem. Quis enim negare possit, quod Abraham in duplici spelunca sepultus est in Hebron, sed & Isaac & Iacob, & singulæ eorum uxores? Vel quis dubitet quod Sichima in portionem data est Ioseph: uel quod Hierusalem metropolis est Iudææ: in qua constructum est templum deo à Solomone? & alia innumerabilia. Multo enim plura sunt quæ secundum historiam uera sunt, quàm ea quæ nudum sensum continent spiritualem. Tum deinde quis non affirmet mandatum hoc quod præcepit: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene sit tibi, sine ulla spirituali interpretatione sufficere, & esse obseruantibus necessarium: maxime cum & Paulus eisdem uerbis repetens confirmauerit ipsum mandatum? Quid uero oportet dicere de eo quod dictum est: Non adulteraberis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices: & cætera huiusmodi? Iam uero de his quæ in Euangelio mandata sunt, ne dubitari quidem potest quin secundum literam obseruentur, sicut cum dicit: Ego autem dico uobis, non iurare omnino. Et cum ait: Qui autem inspexerit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et apud Paulum Apostolum quæ præcipiuntur: Commonete, inquit, eos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes, & alia quàm plurima. Sed & de singulis sanctorum qui in scriptura sancta conscripti sunt, quosq; iustos & electos dei esse scriptura testatur: debet esse quædam fides ab his qui saluari cupiunt. Non enim potest esse perfecta in deum fides, nisi quis habeat & hanc fidem qua de sanctis
B quod sancti sunt creditur. Quod autem dicimus, tale est: Qui crediderit in deum, & dogmata eius uera esse susceperit, credit & hoc quod Adam quidem primus homo formatus est: credit & de Eua, quod unam è costis Adam sumens deus, ædificauerit eam, ut esset eius mulier: credit & quod Enoch, qui in annis trecentis placuerit deo, posteaquam Matusalem genuit translatus est, & de Noe, quia responsa accepit, ut fabricaret arcam, & solus saluatus est ex diluuio, cum his tantummodo qui secum fuerant arcam ingressi: similiter & Abraham quod meruit testimonium dei, & quod hospitio susceperit cũ esset sub ilice Mambre tres uiros, ex quibus unus erat dominus. Credit & de Isaac, uel quomodo natus est, uel quomodo oblatus est à patre, uel quomodo respõsa dei audire meruerit. Sed & de Iacob, quod mutato nomine, Israel à deo cognominatus est, & de Moyse, quod per signa & uirtutes ministrauerit deo. Credit & quod Iesus Naue exauditus à deo, stare fecerit solem super Gabaon, & lunam super uallem Aialon. Quid autem dicẽdum est de fidelibus iudicibus, & de his quæ per eos gesta referuntur, & in Regnorũ libris de Samuel, quod mensium tempore pluuias à deo poposcerit, & acceperit, & de Dauid, quem assumpsit dominus ab ouibus ut regeret Iacob puerum suum, & Israel hæreditatẽ suam, & de Nathan, quod prophetauerit: nec non & Gad? Sed & de Solomone quod apparuit ei in uisu dominus, & de Helia, quod assumptus est per ascensionem in cœlũ effectis illis omnibus quæ scripta sunt signis & prodigijs? sed & de Eliseo, quoniam non solum resuscitauit filius Sunamitis, sed & mortuũ super ossa sua proiectum? Oportet ergo unumquemq; fidelium credere & omnibus quæ scripta sunt de Ezechia, quod in diebus eius retrorsum repedauerit umbra solis. Est ergo fides nostra primo quidẽ omniũ in dñm nostrum Iesum Christum: consequenter uero in omnes etiam sanctos patriarchas, uel prophetas, uel apostolos Christi, eo ordine quo superius diximus. PAMPH. Sufficienter ista ad probationem catholicæ fidei eius, & qualiter etiam de ipsa scripturarum historia senserit, dicta sint. Et quoniam inter cæteras criminationes quas ei inferunt, etiam quam maximam ponunt, quod resurrectionem mortuorũ deneget, quæ utiq; futura manifeste in ecclesia prædicatur: consequens est etiam de hoc ipsius nos uerbis calumniosos ostẽdere, & mendaces euidenter arguere, eos qui etiam scripta de hoc edere aduersus eum nõ pepercerunt. Tam ex ipsis igitur libris quos de resurrectione scripsit, quàm ex cæteris eius diuersis uoluminibus, approbabimus etiam in hac parte quàm catholice senserit. ORIG. Quomodo enim non uidetur absurdum, ut hoc corpus quod pro Christo pertulit cicatrices: & pariter cum anima persecutionum tolerauit tormenta sæua, carcerum quoq; & uinculorum ac uerberum supplicia pertulit, igne etiam cruciatũ, ferro cæsum est: insuper & bestiarum cruentos morsus, crucis patibula, ac diuersa pœnarum genera perpessum est, tantorũ certaminum

præmijs defraudetur? Quippe si sola anima, quæ non sola certauerat, coronetur, & corporis sui ua C
sculum, quod ei cum magno labore seruiuit, nulla agonis & uictoriæ præmia consequatur: quomo
do non contra omnem rationem esse uideatur, ut naturalibus uitijs atq; ingenitæ libidini propter
Christum caro resistens & uirginitatem obtinens cum ingenti labore, qui continentiæ labor uti-
que aut maior corporis quàm animæ est, aut certe utriusq; æqualis est, præmiorum tempore alte-
rauelut indigna reijciatur, altera ueniat ad coronam? PAMP. His assertionibus incipiens uti
de resurrectione mortuorum, per totam uoluminis sui seriem euidentissimis approbationibus u-
sus est. In secundo uero libro eiusdem materiæ cum prædixisset, quasi ad gentiles loqueretur, hu-
iusmodi suam sententiam declarauit. ORIG. Nos uero post corruptionē mundi, eosdem ipsos fu-
turos esse homines dicimus: licet non eodem statu, neq; in eisdem passionibus. Non enim iterum
ex conuentione uiri & mulieris erunt, sed uerbi gratia, ea ratio quæ continet Pauli substantiam,
Pauli autem nunc dico corporalis quæ salua permanet, & cum uoluerit deus secundū ea quæ di-
cta sunt per sacramentum turbarum in nouissima tuba facere ut mortui resurgant: per illam ipsam
substantialem rationem quæ salua permanet, ut de terræ puluere resuscitentur à mortuis: ex om-
nibus locis in quibus ratio illa substantiæ corporalis in ipsis corporibus permanebat, quæ in ter-
ram prolapsa, dei uoluntate iterum resuscitantur. Et hoc arbitror asserere uolentem dixisse Apo-
stolum in prima epistola ad Corinthios. Post assertionem enim resurrectionis mortuorū cum pro-
posuisset sibi ea quæ possent ab alijs obijci de resurrectiõe mortuorū, sic ait: Sed dicit aliquis: Quo
modo resurgunt mortui? Quo autem corpore uenient? Stulte, tu quod seminas non uiuificatur,
nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum gra-
num, utputa tritici, aut alicuius cæterorum: deus autem dat illi corpus prout uult. Cum enim ma-
nifestissime ostendisset, quia mortui resurgunt, & certum esset quod saluator noster cum ipso cor-
pore resurrexisset, quod susceperat ex Maria: non autem satis clarum esset quomodo resurrecturi
essent cæteri, uel quale corpus habituri: comparat resurrectionem seminibus quæ seminantur in
terra, utputa grano frumenti, quod cum ceciderit in terram, corrumpitur, sed rationis illius uir-
tus est insita in interioribus eius medullis: ipsa rationis uirtus assumpta, adiacentem sibi terram uel
aquæ humorem, seu aeris circunstantem temperiem, caloris quoque sufficientem recipiens fo-
mitem, per diuinam potentiam cooperantem culmi uel spicæ consurgunt. Et hoc est quod dicit, tu
quod seminas non uiuificatur nisi prius moriatur, & quod seminas non corpus quod futurum est D
seminas. Ergo hoc quod cadit in semen corpus nostrum cõparatum est grano frumenti. PAMPH.
Et assertis his per huiuscemodi consequentiam, post pauca addidit eti ãhæc. ORIG. Quod autem
omnis illa repromissio resurrectionis mortuorum de hoc corpore sit quod mortuum relinquitur:
sanctæ scripturæ multis modis hoc ostendunt. Sed & hæc ipsa domini nostri Iesu Christi resurre-
ctio declarat: qui primogenitus ex mortuis dicitur. PAMPH. Post hæc quibusdam per medium la-
tius disputatis, adiecit etiam ista. ORIG. Sicut enim plus habet omnis rationalis anima, his
quæ uel crescendi, uel nutriendi, uel motus solius officiū exhibere dicuntur: sic ea ratio quæ in hu-
mano corpore est, multo amplius habet, quàm quę in reliquis est corporibus: ex eo quod etiã cum
corruptum fuerit corpus humanum, subsistere rursum potest, dei uirtute conseruatum & custodi-
tum usque ad resurrectionis suæ tempus. Quod autem ubicunq; fuerit restituatur, id est, ab omni
loco in quocunque fuerit: ita ait Ioannes in reuelatione sua: Et reddidit mare mortuos quos ha-
bebat in se, & mors & inferus reddiderunt mortuos suos qui erant in eis. Forte enim, ut ego puto,
mare hic pro humido omni appellatū est elemento: inferi aũt pro aere, mors uero pro terra. Quasi
quandam namq; cognationem his inter se habentibus: corpus nostrū puluerem mortis uocat scri
ptura, uel terram, uel corpus mortis. Sanè qualis fuerit uniuscuiusq; præparatio in hac uita, talis
erit & resurrectio eius. Qui beatus hic uixerit, corpus eius in resurrectione diuiniore splẽdore ful-
gebit, & apta ei mansio beatorū tribuetur locorum. Huic uero qui in malitia consumpsit tempus
sibi uitæ præsentis indultum: tale dabitur corpus, quod sufficere & perdurare possit in pœnis. Et ar
bitror quod hanc differentiam uolens ostendere Paulus apostolus dicit: Alia caro animalium, alia
uolucrum, alia piscium, & cætera quæ enumerauit Apostolus. Sed sicut non est putandum, quod
animalium corpus accepturus sit peccator aut uolucrum, aut piscium: sic neque solis, neque lu-
næ, aut stellarum formam sperandum est accipere eos qui resurgunt in gloria, sed exempli causa
dicta esse hæc ab Apostolo sentiẽdum est: ut designetur per hæc quod alij pro meritis suis hono-
rabiliores & clariores erunt, beatiora quoq; habitacula sorturi: aliorum uero indignissimus &
abiectissimus pro gestorum scelere erit status: qui etiam mutis animalibus dignus sit comparari.
PAMPH. Pauca hæc ad testimonium traximus ex multis & innumeris quæ per huiuscemodi sen-
sum in ipsis libris, quos de resurrectione conscripsit, exposuit. Non autem uidetur absurdum ad
maiorem satisfactionem, etiam de reliquis eius libris cõsonas hic uel paucas adhibere sententias.
In uicesimo ergo & octauo libro de Esaia propheta de illo capitulo scribens, in quo dicitur: Resu-
scitabuntur mortui & resurgent hi qui in sepulchris sunt, ita ait. ORIGEN. Melius est ergo dicere,
quod

A quod omnes qtidẽ resurgemus, ut & impij ueniant in illũ locũ, ubi fletus est & stridor dentium,
& iusti ubi recipiẽt unusquisq; in suo ordine secundũ meritũ bonorũ gestorum suorũ, cum trãsfor-
mabitur corpus humilitatis eorũ, ut sit conforme gloriæ corporis Christi: quod seminatũ quidem
est in corruptione, surget uero in incorruptione: quod seminatũ est in ignominia, surget in gloria:
quod seminatũ est in infirmitate, surget in uirtute, resurrectionis scilicet tempore, & quod semina
tum est corpus animale, surget corpus spirituale. Licet ergo omnes resurgant, & unusquisq; in suo
ordine resurgat: considerandũ est tamen propter illum sermonẽ Ioannis quem in reuelatione sua
dixit: Beatus qui habet partem in resurrectione prima, in hoc secunda mors nõ habet potestatem:
ne forte diuidi omnis resurrectionis ratio in duas partes possit, id est, in eos qui saluãdi sunt iustos,
& in eos qui cruciandi sunt peccatores, ut sit una quidem bonorũ quæ dicitur prima: illa uero quæ
est miserorum, secunda dicatur. & illam quidem in omnibus esse puram, hilarem, totius plenam læ
titiæ: illam uero alteram totam tristem, totam mœroris plenam & actibus ac uita eorum dignam,
qui in præsenti uita dei mandata contempserunt, & iudicij eius timore neglecto, seipsos tradide-
runt in operationem totius immunditiæ & auaritiæ, nec se præparare conati sunt ut resistere aduer
sario possent aduersus contrarias atq; inimicas humano generi potestates. Sepulchra aũt mortuo
rum in hoc loco, similiter & in multis alijs, secundum certiorem scripturę sensum accipienda sunt,
non ea solum quæ ad depositionem humanorũ corporũ uidentur esse constructa, uel in saxis exci
sa, aut in terra defossa: sed omnis locus in quocunq; uel integrum corpus humanũ uel ex parte ali-
qua iacet: etiam si accidat ut unum corpus per loca multa dispersum sit, absurdum non erit omnia
ea loca, in quibus pars aliqua corporis iacet sepulchra eius corporis dici. Si enim non ita accipia-
mus resurgere de sepulchris suis mortuos diuina uirtute, qui nequaq; sunt sepulturæ mandati, nec
in sepulchris depositi, sed siue naufragijs, siue in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita ut sepul-
turę mandari non potuerint: non uidebuntur annumerari inter eos, qui de sepulchris resuscitari di
cuntur: quod utiq; ualde absurdum est. PAMP. Nihilominus in illo ipso libro interiectis quibus-
dam, dicit. ORIG. Cum ergo Paulus scribit, quod sicut stella à stella differt in gloria, ita erit & resur
rectio mortuorum: & quod dicit: seminatur in corruptione, resurget in incorruptione, & cæte-
ra huiusmodi: manifeste hæc de solo corpore scribit. Nõ enim anima seminata est in corruptione,
aut in infirmitate, aut in ignominia. Denicq; euidenter adiungit his omnibus, & dicit: Seminatur
B corpus animale, ut ne quis putaret animam esse quæ seminatur in corruptione uel in ignominia
uel in infirmitate. PAMP. Hæc quidem ex his libris quos in Esaiam scripsit. Non prꝛteribimus ue
ro illum locum quem de primo psalmo disseruit, in quo etiam ita de resurrectione scribit. ORIG.
Sicut enim in nobis eadem species permanet ab infantia usque ad senectutem, licet characteres
multam uideantur immutationẽ recipere: ita intelligendum est hanc speciem, quæ nunc est in no-
bis, ipsam permansuram etiam in futuro: plurima tamẽ immutatione in melius & gloriosius facta.
Necesse est enim animam in locis corporeis habitantem, uti corporibus talibus quæ apta sint his
locis in quibus degit: sicut, uerbi causa, si in aquis maris nos habitare uel degereres posceret, sine
dubio pro habitaculi qualitate necessariũ uideretur habere talem corporis statum & compositio-
nem, qualem habent illa animalia quæ in aquis uiuunt: ita nunc cum cœlorum habitaculum pro-
mittatur, secundum locorum gloriam, consequens est aptandas esse etiam corporum qualitates.
Nec ideo tamẽ prior hæc species exterminabitur: licet gloriosior eius effecta sit permutatio. Sicut
enim ipsius domini Iesu, uel Moysi, uel Heliæ species, non erat alia in transformatione quàm fue-
rat ante transformationẽ: ita non erit alia sanctorũ species, etiam si multo gloriosior fiat. PAMPH.
Sed & in quintodecimo psalmo, exponens illum uersiculum, Insuper & caro mea requiescet in
spe, de carne domini, ait hæc. ORI. Dominus Iesus Christus hæc dicit: cuius primo caro requieuit
in spe. Crucifixus enim primogenitus ex mortuis factus, post resurrectionẽ assumptus in cœlum, se-
cum terrenũ corpus euexit: ita ut terrerentur & obstupescerẽt cœlestes uirtutes, uidentes carnem
ascendisse in cœlũ. De Helia enim scriptũ est, quia quasi in cœlum assumptus est, & de Enoc quia
translatus est, non tamen dictum est, quia ascẽdit in cœlum. Offendatur qui uult ex nostro sermo
ne: ego aũt cum omni fiducia asseuero: quia sicut primogenitus ex mortuis est Christus: ita primus
carnẽ euexit ad cœlum. Denicq; nouitate ipsa perterrentur cœlestes uirtutes: quia quod nunc̃q; ui-
derant ante, nunc uidebant carnẽ ascendisse in cœlũ. Et propterea dicũt: Quis est iste qui uenit de
Edom, id est, à terrigenis: rubor uestimentorũ eius ex Bosor? Videbant enim in corpore uestigia
uulnerum: ex Bosor, id est, in carne susceptа. PAMPH. Et post pauca. ORIG. Hæc propter illud
quod dictum est, quoniã caro mea requiescet in spe. In qua spe? Non solum, quia ex mortuis resur-
git: parum enim hoc est: sed in ea spe requiescit quod assumpta est in cœlum. PAMPHILVS. Quid
hoc euidentius & clarius ab aliquo potest dici de resurrectione carnis, quam assignauit non so-
lum resurrecturam à mortuis, uerum etiam in cœlos, si qua tamen id meruerit, assumendam: se-
cuturam scilicet eum qui primogenitus ex mortuis factus, primus in cœlum naturam carnis inue-
xit? Quid tamẽ in decimo octauo psalmo, exponẽs illum uersiculum: In sole posuit tabernaculum
suum

suum senserit, audiamus. ORIG. Quid est quod dixit, in sole posuit tabernaculum suum? Quidam quidem dicebant, quod saluator nester ascendens è terris ad cœlum & corpus suum assumens, peruenit usq; ad eum circulum, qui solis zona nominatur, & ibi, aiunt, posuit tabernaculum corporis sui. Non enim ultra erat possibile id progredi. Sed hæc illi ita sentiunt pro eo quod allegoriam nolunt in scriptura sancta recipere, & ideo puræ historiæ deseruientes, huiusmodi fabulas & figmenta cõponunt. Nos uero deprecamur omniporentiam dei, ut nos dignetur audire, & secreta nobis spiritualis intelligẽtiæ dignetur aperire. Quod ergo à nobis in hoc loco sentitur, hoc est: In sole posuit tabernaculum suum: quæro quid sit tabernaculum Christi: & quæ sit habitatio, in qua tabernaculum Christi collocatur. Habitatio Christi tabernaculi, sol esse dicitur: tabernaculum uero Christi, ecclesiam intelligo. Solem autem quem alium sentire debeo, nisi illud lumen uerum, quod illuminat omnẽ hominẽ uenientẽ in hunc mundum? Ipsum uideo solem de quo dictum est: Quia timentibus nomẽ orietur sol iusticiæ & sanitas in alis eius. In sole ergo posuit tabernaculum suum, id est, in sole iusticiæ ecclesiam suam collocauit: In illo enim sole iusticiæ ecclesia collocata est: quæ æternum diem facit sicut dictum est: Erit tibi dominus lux æterna, & deus gloria tua. C

PAMPH. Erubescant etiam illi qui & hoc de ipso nõ dubitauerunt concinnare figmentum, quod dixerit corpus uel carnem Christi usq; ad solem uectari, & ibi esse derelictam. Hoc enim ille dictum ab alijs, non recte dictum esse confutat. Sed ostẽderunt se ne hæc quidem intelligere posse obtrectatores eius: quæ ille ab alijs non recte dicta coarguit, & quæ sunt quę ipse cõfirmat. Tum deinde etiam illi impudentiam suam retundant: qui dicunt eum corpus quidem resurgere confiteri, carnem uero negare. Desinant aliquãdo à maledictis: uidentes eum carnem uerbi dei cum ipso uerbo deo in cælum, quò uerbum dei ascendit, imponere. His cõiungit de suppliciis peccatorum, quæ quoq; consequenter ad ea quæ supra dicta sunt coniungemus, quoniam in ordine criminatio num iste fuerat ordo digestus.

DE POENIS PECCATORVM. ORIGENES

EGo arbitror quod sicut in corpore escæ abundantia, & qualitas uel quantitas cibi cõtraria, febres generat, & febres diuersi uel modi uel temporis, secundum eam mensuram qua intemperies collecta materiam suggerit ac fomitem febrium: quæ materiæ qualitas ex diuersa intẽperie congregata, causa uel acerbioris morbi uel prolixioris existit: ita anima cum multitudinem malorũ operum & abundantiam in se congregauerit peccatorum, cõpetenti tẽpore omnis illa malorũ cõgregatio cõcitatur ad supplicium atq; inflãmatur ad pœnas: cum mens ipsa uel conscientia per diuinã uirtutẽ omnia in memoriã recipiens, quorum in se signa quędam ac formas cum peccaret expresserat, & singulorum gestorũ suorum quæ uel fœde ac turpiter gesserat, uel etiam impie cõmiserat, historiam quandam scelerũ suorum ante oculos suos uidebit expositam. Tunc & ipsa conscientia propris stimulis agitatur atq; cõpungitur, & sui ipsa efficitur accusatrix & testis. Quod ita sensisse etiam apostolum Paulum puto cum dicit: Inter seinuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit deus occulta hominum secundum euangeliũ meum per Iesum Christum. PAMP. Sed & in consequentibus rursum de peccatorũ pœnis hoc modo scribit. ORIG. Multa sunt enim quæ nos latent, quæ illi soli cognita sunt qui est medicus animarum nostrarum. Si enim ad corporis sanitatem, pro his uitijs quæ per escam potumq; collegimus, necessariam habemus interdum austerioris ac mordacioris medicamenti curam: nonnunq; uero, si id uitij qualitas depoposcerit, rigore ferri & sectiõis asperitate indigemus: quod si & hæc supergressus fuerit modus morbi, ad ultimum conceptum uitium ignis exurit: quanto magis intelligendum est medicum nostrum deum uolentem diluere uitia animarum nostrarum, quæ ex peccatorum & scelerum diuersitate collegerant, uti huiusmodi pœnalibus curis, insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animæ perdiderunt? PAMPH. Item post pauca addidit. ORIG. Quomodo autem per necessaria pœna est, ea quam per ignem infert deus, Esaias docens de Israel quidem dicit: Abluet dominus sordes filiorum ac filiarum Sion, & sanguinem expurgabit è medio ipsorum: spiritu iudicij & spiritu adustionis. De Chaldæis autẽ sic dicit: Habes carbones ignis, sedebis super eos: hi erunt tibi adiutorio. Et in alijs dicit: Sanctificabit eos dominus in igne ardenti. Et in Malachia propheta ita dicit: Sedens dominus conflabit sicut aurum, & sicut argentũ populum suum: cõflabit & purgabit eos, & fundet purgatos filios Iuda. PAMPH. Hæc quidẽ ex libris Peri archon: innumerabilia uero dispersa sunt per omnes libros eius assertionis huius testimonia: quæ nos studio brevitatis omittimus: commemorantes de his solummodo quæ in sexto psalmo de hoc ipso pœnarũ genere disputauit. ORIG. Possibile est considerare ex his maxime doloribus, quos in hoc corpore positi sentimus, qui quãuis magni sint, breuis sunt certe temporis: pro eo quod si paulo uehementiores extiterint, continuo etiã uitæ scelerũ inferunt finem. Denicq; multi, si res poposcerit, pro pietatis confessione in ipsis tormentis animã reddunt: alij uero in ipso iam coronę aditu positi, denegant fidem, quam usq; ad D

A usq; ad mortem proposuerant confiteri. Et hoc nõ utiq; diminutione propositi patiũtur, sed ui doloris nimia & insuperabili superati. Si ergo in hac præsenti uita tam intolerabiles sunt pœnarũ dolores, cum iam crassiori anima utitur indumẽto: quid putandum est cũ id spirituale effectum ex resurrectiõe recipiet, & eo uehemẽtius utiq; quo subtilius sentiet uim doloris? Puto em̃ quod quanta differẽtia est in presenti seculo nudum uerberari cũ uestitum, ad persentiendum scilicet cruciatũ, eo quod uehementius nudum corpus crucient uerbera cũ uestitum: tantam puto futuram differentiam doloris, cum corpus humanum crassitudinis huius indumento depositi, uelut nudum corpus cœperit sentire tormenta. PAMP. Sufficere arbitror etiam ad huius criminationis calumniam propulsandam, pauca hæc de eius libris testimonia protulisse: quæ innumera sparsim per libros eius manifestum est contineri. Nunc aũt ad ea etiam per nos ipsos respondebimus, quæ ei de anima obijciunt: id est, quod ante corpus eam factam dicat existere. Sciens nanq; etiam istud dogma de anima, nõ aperte neq; manifeste haberi in ecclesiastica prædicatione: sicubi occasionẽ aliquam uel suspicionem potius disputandi ei scripturæ sermo suggessit: discutiens & pertractans ea quæ sensui eius occurrerunt, discernenda hæc legentibus exposuit & probanda: nõ manifesto dogmate, uel abruptæ sententiæ autoritate diffiniens: frequenter & illud addens: si tamen habere uidetur aut probatur aliquid consequentiæ sermo is, quem de anima tractauimus. Denicq; in tam multis & tam diuersis eius libris nusquam omnino inuenitur unus ab eo liber proprie de anima conscriptus: sicut habet uel de martyrio, uel de oratione, uel de resurrectione. Nusquam prorsus librum proprie de anima scriptũ edidit: sed in diuersis locis, sicut superius diximus, incurrẽtes sibi opiniones ex scripturæ occasione differebat: quod potius maximi signi reuerẽtiæ eius ac timoris in diuinis dogmatibus esse deberet: quod tanti sensus uir, & tantæ prudentiæ, cũ utiq; magister esset ecclesiæ, & tanta ab eo dicta scriberent, nõ est ausus id sibi autoritatis assumere, ut proprie de anima librum ederet scriptũ. Proculdubio hæc obseruatio eius illud indicat: quod nihil audebat de hac re manifesto dogmate cõfirmare. Denicq; in eo libro quem in epistolam ad Titum scribit: hæreticũ describens & animæ faciens mentionẽ, hæc dicit. ORIG. Sunt uero & alia quædam dogmata, quæ in apostolicis traditionibus non habentur: de quibus requires, si oportet eos qui quomodolibet de his sentiunt uel pertractant hæreticos putandos: utputa, uerbi causa dixerim, quis rationem humanæ animæ inquirat, cum de ea neq; quod ex semine traducis ducatur, neq; quod honorabilior B & antiquior corporũ cõpage sit, tradiderit ecclesiastica regula: propter quod multi nec cõprehendere potuerunt, qualiter sentiri oporteret de animę ratione. Sed & qui aliquid sentire uel differe nisi sunt, à nõnullis in suspicione habentur uelut noui aliquid introducẽtes. PAMPH. Deinde post pauca ait. ORIG. Sed & tu ipse apud temetipsum discutiens considera: si oportet eum qui quolibet modo de his opinatur, uel hæreticum, uel ecclesiasticum temere definire: aut si non est periculosum de eo pronunciare, quoniam & ipse peruersus sit & peccet, & sic à semetipso damnatus quod hæreticus dicitur, si quis forte ex his quæ supra diximus quamlibet opinionem licet nõnunquam plurimis peregrinam uideatur inducere. PAMP. Hæc quidem ipse in eo libro quem supra diximus scribit: nos uero his adiungimus etiam ista quæ nobis ipsa æquitas uidetur exposcere. Si manifeste ecclesia traderet uel prædicaret contraria his quæ ille sensit, sine dubio uelut contrarius & resistens ecclesiasticis statutis merito culparetur: nunc uero cum diuersitas sit apud omnes ecclesiasticos, & alij alia de anima sentiant, & omnes diuersa: quomodo hic magis cæteri incusandus est, maxime cum ea quæ à reliquis affirmantur, multo magis & absurda & sibi ipsis sint contraria? Quidam enim opinantur præparatis iam in uẽtre mulierum deformatisq; corporibus, tunc ad præsens creari animas & inseri iam deformato corpori. Hæc uero sentientes, præter hoc quod manifestas probationes ex sanctis scripturis adhibere non possunt, insuper etiam iusticiã quodammodo conditoris accusant: quod non æqualiter: id est, æquas uitæ conuersationes tribuat omnibus. Statim enim ut creata fuerit anima, cum nihil utiq; adhuc in se culpæ commiserit, inseritur interdum si ita acciderit, cæco corpori uel aliâs debili: aliæ uero sanis corporibus & aliæ infirmioribus. Et alijs quidem multum uitæ tempus tribuitur: alijs uero breuissimum, ita ut interdum simul ut natæ fuerint exturbentur è corpore. Et aliæ quidem ad cõuersationem agrestem quandam & barbaram, & ubi nihil humani aut honesti est, & super omnia ubi paternæ institutionis impietas obtinet, diriguntur. aliæ uero ad uiros honestos, sobrios, humanos, ubi & humanarum legum obseruatio uiget: interdum etiam ad parentes religiosos, ubi educatio nobilis & honesta, ubi etiam eruditio rationabilis, transmittuntur. Quomodo igitur assertiones eorum in talibus diuinam prouidentiam recte omnia dispensantem & æqua lance moderantem tanquam bonam & iusti dei poterunt assignare? Iam uero illi qui ex traduce animas uenire affirmant & simul cũ corporali eas semine seminari: siquidem ut quidam ipsorum affirmare solent, non aliud dicunt animã esse quàm insufflationem spiritus dei: illam scilicet quam in initio fabricaturæ mundi deus insufflasse dicitur in Adam: de ipsa dei esse eam substantia profitentes: quomodo non & isti uidebuntur quodammodo hæc præter scripturæ regulã & rationem pietatis asserere, quod substantia dei est quæ peccat,

si anima

si anima quę de substātia dei est peccat: insuper etiam quod & pœnis subdenda pro peccato? Sed C
& illud quod sequitur, quod perabsurdum est incurrere, non præuidēt, quia necesse est eam simul
cum corpore mori & esse mortalē, si simul cū corpore uel seminata, uel formata, uel nata est. Tum
deinde illi qui unā quidem ex nullis subsistētibus à deo factam esse dicunt animā: id est, illam quæ
prima facta est in Adam, & ex ea iam omniū hominū animas existere, & secundum corporalem
sine dubio successionem, traducē quoq; fieri animarum: etiam ipsi quid aliud ostendunt, nisi ani-
mas esse mortales? Si enim sicut animalia cętera ex solo semine oriunt, ita etiam de hominibus sen
tiamus, ut cum corpore simul in eodē semine etiam anima diffundatur: quid dicemus de his qui im
perfecti adhuc & de uentre aborsi sunt, & qui nonnunq; antequam uasculorum naturalium rece-
ptaculis semina sint suscepta, depereunt? In quibus sine dubio inuenitur quod simul etiam illę quę
naturali ratione seminibus insertæ inerant animæ, extinctæ sint pariter & corruptæ. Siue ergo ex
insufflatione dei fuit, siue ab una illa quæ prima facta est, necessario simul cum corporibus corrum
pentur: si eādem cum corporibus etiam originem sumunt secundū ipsorū rationē. Aut enim nihil
omnino ex rationabili atq; immortali anima participabit illud quod adhuc in uētre receptū est, &
repulsa est illa ratio quæ affirmat eam in seminis traduce simul cum corporibus seminatam: aut si
participat, necessitas imminet mortalem esse confiteri animā, quod fides nostra utiq; non recipit.
Veruntamen quid est quod ex his omnibus ostendi uolumus? Illud profecto, quod sicut eos qui
unam quamlibet de his quas supra exposuimus, opinionē ueram putant, non recta ratione hæreti
cos quis appellat: pro eo quod neq; ex diuinis scripturis certi aliquid de his uel manifesti dictum
esse uideatur, neq; in prędicatione ecclesiastica cōtineri: ita neq; hunc uirum culpari iustū est, dixe
rētem quod sibi uisum, maxime cum illud præcipue seruauerit, quod in ecclesia de animę cōfessio
ne seruari omnimode debeat: id est, ne diuersas diceret esse naturas animarū: quinimo & dicentes
redarguit, & uehementiori assertione conuinçit: Ipse aūt fatetur unius substantiæ omnes animas,
& immortales ac rationabiles, liberi arbitrij ac uolūtatis: iudicandas quoq; esse pro his quæ in hac
uita gesserunt: esse tamen eas factas à deo qui uniuersa condidit & creauit. Quando aūt factæ sint,
olim simul, aut nunc per singulos nascentium, quid periculi est alterum è duobus opinari? Sed re-
spōdere possibile est, ut omnis penitus culpandi aditus excludatur. Sicut enim de luminaribus cœ
li, diuersa singuli etiam ipsi qui sunt in ecclesiis sentiunt: alijs siquidē opinantibus esse animātia &
rationabilium animantiū: alijs uero putantibus quod irrationabilia sint: imò uero quod nō solum D
uera anima, sed omni sensu penitus careant, & sola sine sensu ac spiritu sint corpora: nemo tamen
merito alterum eorum qui hæc ita diuerse sentiunt, hæreticum dixerit: propter hoc quod non ita
aperte de his traditum est in apostolica prædicatione: ita etiam eos qui de humana anima dubi-
tant, & de initio eius uel origine diuersa opinantur, non est rectum hæreticos pronunciare: maxi-
me cum in reliquis ecclesiasticæ doctrinæ regulis quod rectum est & catholicum, teneant. No-
uissima criminatio est μετενσωματώσεως, id est, transformationis animarum. Ad quod sicut in
cæteris fecimus, ipsius qui accusatur respondebimus uerbis: Illud primo perneccessario cōmonen-
tes: quia accusatores eius non intelligētes qualiter ab eo de ista quæstione tractatum sit, uel quod
ratio disputationis ita se habeat, ut non semper uelut ex una persona pronūciari uideantur quæ di
cuntur, sed interdum etiam ea quæ econtrario dici potuerunt, disputentur: & hanc artem disputan
di non aduertentes, obijciunt ei de hoc dogmate, quod quasi ipse senserit ea quæ ex aduersantis
persona disseruit. Deniq; quod discutiendi hæc & non confirmandi dixerit causa, ipse per ea quæ
post tractatum rei ipsius adiecit, ostendit hoc modo, dicens. ORIG. Sed hæc quantū ad nos perti-
net, non sunt dogmata, sed discussionis gratia dicta sint, & abijciātur. Pro eo aūt solo dicta sunt: ne
uideatur quæstio mota non esse discussa. PAMPH. Sed hæc in eo loco dixit, in quo de animabus
animalium requirebat: non de transmutatione animarum.

DE ANIMARVM TRANSMVTATIONE IN LIBRO SEPTIMO
EVANGELII SECVNDVM MATTHAEVM

QVidam quidem opinant ex eo quod dictum est, ipse est Helias qui uenturus est, ani-
mam Heliæ eādem fuisse quam Ioannis. Quod enim dixit: ipse est Helias, non ad ali-
ud, sed ad animam referendum putauerunt, & ex hoc penè solo sermone dogma in-
troduxerunt μετενσωματώσεως, id est, transmutationis animarū: quasi etiam ipso hoc
Iesu confirmante. Sed oportuerat intueri, quia si hoc uerum esset, in multis utiq; pro-
phetarum uel euangeliorum scriptis, simile aliquid inueniri deberet. Tum deinde etiam ille sermo
qui huic adiungitur, ostēdit secretiorem quendam & arcanum sensum in his quæ dicta sunt requi-
rendum: magis q; quod illi secundū literæ solius intelligentiam susceperunt, cum dicit: Qui habet
aures audiendi audiat. Addendum aūt & illud est, quia si pro peccatis secūdum quod ipsi sentiūt,
transmutatio fiat animarū: propter quæ peccata, Heliæ anima transmutata est in Ioannem: qui ab
ipso angelo nasciturus prænunciatur, à quo & Iesus saluator noster? Quomodo ergo non eviden-
tissimum

A tissimum mendacium est hoc, ut ille qui tam perfectus fuit, ut nec communem quidem istam mor
tem gustaret, ueniret ad transmutationem animæ: quæ secundum illorum assertionem, non potest
accidere nisi ex peccatis? Denique quomodo hoc exponent quod dictum est ad Ioannem, tu He
lias es, & dicit, non sum? Sed ut ostendatur conuenire hoc etiam illi uerbo quod dixit dominus,
si uultis suscipere, ipse est Helias qui uenturus est: hoc quod dixit, Helias ipse est, referendum est
ad spiritum & uirtutem Heliæ. Ioannes enim præcessit in spiritu & uirtute Heliæ conuertere cor-
da patrum ad filios.

DE EOIPSO EX DECIMOSEXTO LIBRO
super Matthæum.

QVidam qui alieni sunt à catholica fide, transferri animas ex humanis corporib. in cor
pora animaliū putant, secundum differentiā peccatorū: nos uero qui hoc nusq; inue-
nimus cautum in diuina scriptura, dicimus, quia per multam uitæ negligentiam hu-
mana prudentia cum fuerit inculta atq; neglecta, efficitur uel ut irrationabile pecus
per imperitiam uel negligentiā, non per naturam. Similiter aūt & hi qui tales fuerint
effecti ex propositi sui negligentia qua erudiri neglexerint, si eruditioni se atq; exercitio rationa-
bili tradant, rationabiles efficiuntur atq; prudentes: sicut scriptum est de illis euangelicis canibus,
qui manducabant de micis, quæ cadunt de mensa dominorū suorū, ex quibus conuersa Chananea
facta est filia dei, secundum quod dicit ad eam saluator: O filia magna est fides tua. Sicut enim uir-
tus animi confert unicuiq; ut sit filius dei: ita malicia mentis & uerborū insania atq; impudentia,
facit unumquenq; secundum autoritatē scripturæ appellari canem. Similiter aūt intelligendum est
etiam de cæterorum animalium mutorum appellationibus.

DE EODEM EX DECIMOTERTIO LIBRO
super Matthæum,

B IN his Helias nō anima Heliæ mihi uidetur, uti ne incurramus in dogma alienum ab
ecclesia dei de transmutatione animarum: quod nec ab Apostolis traditum est, neq;
usquam in scripturis cautum est. Contrarium namq; est his quæ dicta sunt ab Aposto
lo: quoniam quæ uidentur, temporalia sunt. Et ubi sunt quæ omnes scripturæ confir-
mant, quod præsens seculum finiendum est? Sec nec illud poterit stare, quod dictum
est, Cœlum & terra transibunt: neq; illud quod dictum est per Apostolum, Transibit enim habitus
huius mundi. & illud: Cœli peribunt, & ea quæ sequuntur. Si enim, ut aiunt autores huius dogma-
tis, nemo potest in id initium restitui quod primo fuit ab initio mūdi usq; ad finem: qua ex causa im
mutari uel transferri animam secūdo uel tertio opus est uel frequenter? Hoc enim modo reddi de-
licta uniuscuiusq; personæ perhibent, & pœnas lui: si in diuersa corpora frequentius transmuten-
tur. Quod utiq; superfluo fiet, si finis ei nullus emendationis occurrat: nec erit unquam quando
non anima transferatur. Et si semper pro delictis, animabus ad corpora diuersa redeundū est, quis
unquam mundo dabitur finis: ut impleatur quod dictum est: cœlum & terra transibunt? Quod &
si concedatur, uerbi gratia, ut sit aliquis sine peccato, quem iam non sit necesse reuolui in corpus:
per quot tempora putabimus inueniri unam fortasse uix animam, quæ penitus pura sit, nec per-
mutatione corporis indigeat? Quod & ipsum si cōcedatur: rursum suo dogmati contrarium effici
tur. Si enim demus paucas quasq; animas per singulas ad perfectionē posse restitui, ut ultra in cor
pora uenire nō indigeant: necesse est, licet per infinita secula & uniuersa tēpora, singulis quibusq;
animabus ad perfectionem restitutis, cessare iam usum corporū, & per hoc finem mundum recipe
re ac resolui. Non tamen ita uidetur sanctæ scripturæ, quæ dicit multitudinē peccantiū relinquen-
dam esse in fine seculi. Quod ex eo manifestissime indicatur: quod in euangelio scriptum est. Ve-
runtamen putas ueniēs filius hominis inueniet fidem super terram? Sicut enim in diebus Noe, ita
erit aduentus filij hominis. PAMPHILVS. Et posteaquam de scripturis multa disseruit, ipse iam
suam sententiā hoc modo declarat. ORIG. Erit autem his qui tunc erunt uindicta, non transmuta-
tio animarum. Non enim iam ad peccandum locus erit, sed alia genera erunt pœnæ. Transmutatio
nanque corporum, pœnam non faciet peccatorum, ita ut nulla extrinsecus putentur inferri suppli
cia, quin potius est peccatoribus pœnarum modus: id est, ut pro his quę in hoc corpore gesserunt,
pœnam recipiant delictorum. Manifestum tamen est quod istæ singulæ rationes, his qui possunt
eius consequentiam diligenter aduertere, contrariæ sunt huic dogmati, quo perhibentur animæ
transmutari. Quod si gentilium autores sequi uolunt qui opinionē istam ex principiorum suorum
consequentia persecuti sunt, dicentes: cum hæc fient, sine dubio nunquam mundum istum posse
finiri, consequens est eos qui hæc uolunt, scripturæ nostræ non credere, quæ manifestissime pro-
nunciat finem mundi futurum: & non exquirere in ipsis scripturis expositiones, siue assertiones in
eptas & inconsequentes: ex quibus nullo genere ostendi potest, quod secūdum scripturas nostras
nunquam finis seculi futurus sit.

DE EADEM RE EX LIBRO DE PROVERBIIS SOLOMONIS. ORIGENES C

Videtur autem mihi & illa assertio, quæ transformari animas de corporib. in alia corpora asseuerat, peruenisse etiam in aliquos eorũ, qui Christo credere uidentur, ex quibusdam scripturæ sanctæ occasionibus: non intelligentes quõ intelligi debeant quæ scripta sunt. Non enim animaduertunt quõ homo efficitur aut pullus, aut equus, aut mulus: & putauerunt transmutari humanam animam in pecudum corpora, ut existimarent quod aliquando serpentis suscipit corpus uel uiperæ: aliquando equi uel cæterorũ animalium. Iam ergo consequens est, & hoc illos dicere debere, quod diabolus qui leo in scripturis dicitur, corpore leonis utatur: aut draconis carnibus, cum draco nominatur. Ita erit ut secundum illos transmutatio ista animarum perueniat & in dæmonum naturam, ut sit aliquando uel leo uel draco anima habens diabolum. PAMP. Et paulo post. ORIGENES. Sed superfluæ sunt istæ omnes adinuentiones. Manifestum est enim quod una pœna tam dæmonum naturæ, quàm humano generi peccatorũ, à domino præfinita sit: illa quam dominus sua sententia designauit, dicens: Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius: ostendens quia eadem species pœnarum, peccatoribus hominibus & diabolo atq; angelis eius præparata sit: licet in eadem pœna diuersa sit quantitas pœnæ. Alius enim grauius ac uehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum: alius autem remissius, cuius leuiora & faciliora peccata sunt.

Apologiæ Pamphili pro Origene finis.

RVFFINVS DE ADVLTERATIONE LIBRORVM Origenis ad Macarium

IN his quæ in superiori libro secũdum apologeticum sancti martyris Pamphili, quẽ pro Origene Græco sermone edidit, prout potuimus uel res poposcit, Latino sermone diximus: illud est quod te desideriorum uir Macari admonitum esse uolo, ut scias hanc fidei quidem regulam, quam de libris eius supra exposuimus, esse quæ & amplectenda sit & retinenda: in omnibus enim his catholicum inesse sensum euidenter probatur: inueniri tamen in eis libris quædam ab his non solum diuersa, sed nonnunq; etiã contraria, & ea quæ ueritatis regula non admittit: quæ nos quoq; nec recipimus, nec probamus. Sed hoc unde acciderit, opinionem quæ ad nos usq; peruenit, ne à te quidem uel ab his qui quod uerum est, scire cupiunt, cæleri uolo: si qui tamen sunt qui audientes id quod uerum est, & quod ipsa ratio indicat, acquiescãt, & obtrectandi studio non quoduis malint uerum esse, q̃ id quod eis obtrectandi materiam perimat. Dubitari nõ puto quod hoc nullo genere fieri potuit, ut uir tam eruditus, tam prudẽs, certe quod indulgere etiam accusatores eius possunt: uir qui neq; stultus, neq; insanus fuerit, ipse sibi contraria & repugnantia in suis sententijs scriberet. Aut etiam si ullo genere concedamus hoc accidere potuisse: fortassis enim dicit aliquis, quia ea quæ in prima ætate cõscripsit, potest fieri ut obliuisceretur in ætate uergenti, & aliter quàm aliquando senserat, post proferret: quid faciemus quod interdum in eisdẽ locis atq;, ut ita dixerim, in consequenti pene capite, sententię cõtrarij sensus inueniuntur inserti? Nunquid in eodẽ opere eiusdem libri interdũ, ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit: uerbi causa, ut qui superius dixerat nusquã inueniri in omni scriptura, ubi spiritus sanctus factus uel creatus esse diceretur, continuo subijceret, inter cæteras creaturas factum esse spiritum sanctum: aut iterum qui patrem & filium unius substantiæ, quod ὁμοούσιον dicitur, designauit, in consequentibus statim capitulis, alterius esse substantiæ, & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipsa natura dei patris pronunciauerat natum? Vel iterum de resurrectione carnis, qui tam euidenter pronunciauit naturam carnis in cœlum ascendisse cum uerbo dei, atq; inibi cœlestibus apparuisse uirtutibus, nouum & admirandum eis sui usum præbentem, possibile erat ut hanc iterũ nõ diceret esse saluandam? Quia ergo hęc incidere ne in eum quidem poterant qui uel mente motus, uel cerebro esset insanus: quid sit in causa, quàm possum breuiter edocebo. Quanta sit hæreticorum temeritas, quàm nihil his sancti nihil pensi sit: facile intelligi datur ex his quæ frequenter & ausi sunt & conuicti. Nam sicut ipsorum patri diabolo ab initio fallaces uerba dei atq; inflectere à suo ordine, & sui ueneni interserere uirus, studiũ fuit: ita & istis successoribus suis hanc suæ artis hæreditatem reliquit. Denicq; cum dixisset dominus ad Adam: Ex omni ligno paradisi manducabitis: ille cum uellet Euam decipere, liberalitatem dei omnia edere permittentem, una tantummodo interiecta syllaba, in quas coartauit angustias? Ait enim: Quid est quod dixit deus, ut ex omni ligno paradisi nõ manducetis? Quo scilicet per hoc graue esse præceptum dei apud hominẽ conquerens, præuaricationẽ præcepti facilius persuaderet. Hoc exemplar patris sui, atq; hanc artẽ magistri sui secuti hæretici, quoscunq; ueterum nobilium tractatorum inuenerunt de his quæ ad gloriam dei pertinẽt plene & fideliter disputasse, ita ut ex lectione eorum unusquisq; fidelium proficere possit & instrui, non pepercerunt scriptis eorum uenenatum uirus

A uirus infundere, siue interpolando quę dixerant, siue quæ nõ dixerãt, inserẽdo: quo facilius uidelicet sub nomine doctissimi cuiusq; & nobilis inter scriptores ecclesiasticos uiri, hæresis suæ astrueretur assertio: ex eo quod ita sensisse etiã aliqui de claris uiris & catholicis uiderentur. Et horũ manifestissimas inter Græcos scriptores ecclesiasticos probationes tenemus. Et quãuis quamplurimi sint ex ueteribus, in quorum libris huiuscemodi deprehenditur adulterium, tamen paucorum sufficit adhibere testimonia: ex quibus facilius quid etiam Origenis libris acciderit, agnoscatur.

Clemens apostolorũ discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post apostolos & episcopus & martyr præfuit, libros edidit qui appellantur, ἀναγνωρισμοί, id est, recognitio: in quibus cum ex persona Petri apostoli doctrina quasi uere apostolica in quãplurimis exponatur: in aliquibus ita Eunomij dogma scribitur, ut nihil aliud quàm ipse Eunomius disputare credatur, filium dei creatũ ex nullis extantibus asseuerans. Tum deinde etiam illud adulterij inseritur genus, ut naturam diaboli cæterorũq; dæmonũ non propositi uoluntatisq; malitia, sed excepta ac separata creaturæ produxerit qualitas: qui utiq; in cæteris omnẽ rationabilem creaturã docuerat liberi arbitrij facultate donatã. Sunt etiã alia nonnulla libris eius inserta: quæ ecclesiastica regula omnino non recipit. Quid quæso de his sentiendum est, quod apostolicus uir, imò penè Apostolus, non ea scribit quæ apostoli dicunt: cui Paulus apostolus testimoniũ dedit, dicẽs: Cũ Clemẽte & auditoribus meis cæteris, quorum nomina sunt in libro uitæ, & scribebat hoc quod libris uitæ cõtrariũ est? An id potius credendum est quod supra diximus, quod peruersi homines assertionẽ dogmatum suorum sub uirorum sanctorum nomine tanq; facilius credẽda inseruerunt, ea quæ illi nec sensisse nec scripsisse credendi sunt? Clemens quoq; alius Alexandrinus presbyter & magister ecclesiæ illius, in omnibus penè libris suis, trinitatis gloriam atq; æternitatẽ unam eandemq; designat, & interdum inuenimus aliqua in libris eius capitula, in quibus filium dei creaturam dicit. Nunquid credibile est de tanto uiro tam in omnibus catholico, tam erudito, ut uel sibi contraria senserit, uel ea quæ de deo non dicam credere, sed uel audire quidem impium est, scripta reliquerit? Dionysius quoq; Alexandrinus episcopus eruditissimus assertor ecclesiasticæ fidei, cum in quãplurimis in tantum unitatẽ atq; æqualitatẽ trinitatis defendat, ut imperitioribus quibusq; etiam secundũ Sabellium sensisse uideatur, in his tamen libris suis quos aduersus Sabellij hæresim scribit, talia inueniuntur inserta, ut frequenter Ariani autoritate ipsius se defendere conentur. Propter quod & sanctus episcopus Athanasius cõpulsus est Apologeticũ pro libris ipsius scribere: pro eo quod certus erat nõ illũ diuerse potuisse sentire, sibiq; contraria scribere: sed quod inserta hæc à maleuolis nosset. Et hæc quidẽ nos, ducti rei ipsius consequentia, de sanctis uiris & ecclesiæ doctoribus sensimus: quo scilicet nõ putemus eos qui rectam ecclesiasticam fidem in quãplurimis astruxerũt, in aliquibus sibimetipsis diuersa sensisse. De Origene uero in quo similiter, ut in his quos supra diximus, aliqua diuersitas inuenitur, istud non sufficit sentire quod de præiudicatis iam catholicis sentitur uel intelligi uiris: nec similis causæ similis sufficit excusatio, nisi & ipsius hæc cõquerentis & deplorantis scriptis & uocibus probemus. Quid em̃ ipse dum adhuc in carne esset uiuẽs, sentiens uidensq; perpessus sit: de librorũ suorũ, uel sermonũ corruptionibus uel adulterinis editionibus, ex ipsius epistola quam scribit ad quosdam charos suos Alexandriæ euidenter docetur: & per hæc quæ sit causa quod in ipsius scriptis quædam sibi contraria inueniantur, agnosces.

ITEM DE ADVLTERATIONE LIBRORVM ORIGENIS ex epistola ipsius.

VErbã Origenis ex epistola ipsius quam ad quosdã charos suos in Alexandria scripsit, contra eos qui libros eius adhuc eo uiuente adulterauerunt. Quoniam eorũ qui liberter habent criminari proximos suos, asscribunt nobis & doctrinæ nostræ crimen blasphemiæ, quod à nobis nunquam audierunt, dẽ quo ipsi uiderint: nolentes obseruare mandatum illud, quod dicit: quia maledici regnum dei nõ possidebunt: dicentes patrem malitiæ ac perditionis, & eorũ qui de regno dei ejciuntur, id est, diabolum me dicere esse saluãdum: quod ne aliquis quidem mente motus & manifeste insaniens dicere potest. Sed nihil mihi mirum uidetur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrũpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli apostoli falsam epistolam scripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies domini, & seducerent eos. Propter hanc epistolã in secunda epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit: Rogamus aũt uos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi & uestram congregationem in ipsum, ut non moueamini cito à sensu uestro, neq; terreamini, neq; per spiritum, neq; per uerbum, neq; per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies domini. Nemo uos seducat ullo modo. Talia ergo quædam uideo etiam nobis accidere. Nam quidam autor hæreseos, cum sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descripserant codicem, quæ uoluit addidit, & quæ uoluit abstulit, & quod ei uisum est, permutauit: circumferẽs tanquam

ex nomine nostro insultans, & ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres C
qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem qui acciperet à me ipsum autenticum exemplar, quod ne relectũ quidem uel recensitũ à me ante fuerat: sed ita neglectum iacebat, ut uix inueniri potuerit. Missi tamen, & sub teste deo loquor, quoniam cum conuenissem illum ipsum qui adulterauerat librum, quare hoc fecisset, uelut satisfaciens mihi respõdit: Quoniam magis ornare uolui disputationem ipsam atq; purgare. Videte quali purgatione disputationẽ nostram purgauit. Tali nempe quali purgatione Marcion purgauit euangelia uel Apostolũ, uel quali successor eius post ipsum Apelles. Nã sicut illi subuerterunt scripturarũ ueritatẽ: sic & iste sublatis quæ uere dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Sed licet homines hæretici & impij sint, qui hæc facere ausi sunt: tamen habebunt & illi iudicem deum, qui talibus aduersum nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alij nonnulli, cõturbare uolentes ecclesias. Denicq; in Epheso cum me uidisset quidam hæreticus & congredi noluisset, neq; omnino os suũ aperuisset apud me: sed nescio qua ex causa id facere uitasset: postea ex nomine meo & suo conscripsit qualem uoluit disputationẽ, & misit ad discipulos suos, ut ego quidem coguoui, ad eos qui Romę erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diuersa sunt. Insultabat aũt & apud Antiochiam, primusquam ego illuc uenirem: ita ut & ad quamplurimos nostrorum perueniret ipsa disputatio quam parauerat. Sed ubi affui, multis eum præsentibus arguí. Cumq; iam sine ullo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatẽ: popoſci ut liber deferretur in medium: ut scelus meum agnoscerem tur à fratribus, qui utiq; cognoscerent quæ soleo disputare, uel quali soleo uti doctrina. Qui cum ausus non esset proferre librum, cõuictus ab omnibus & confutatus est falsitatis, & ita persuasum est fratribus, ne aurem criminationibus præberent. Si quis ergo uult credere mihi in cõspectu dei loquenti, etiam de his quæ in epistola mea conficta sunt & inserta, credat. Si autem quis non credit, sed uult de me male loqui: mihi quidem nihil damni confert: erit autem ipse falsus testis apud deum, aduersum proximum suum testimonium falsum uel dicens, uel dicentibus credens.

Hæc ipse adhuc superstes conqueritur, quæ scilicet per semetipsum deprehendere potuit adulterata esse in libris suis atq; falsata. Meminimus sanè etiam in alia epistola, similem nos de librorum suorum falsitate legisse querimoniam. Cuius epistolæ exemplar in presenti nõ habui, ut etiã ipsius testimonium his pro fide ueritatis adiungerẽ. Sed sufficere arbitror ad satisfaciendum his qui non contentionis atq; obtrectationis studio, sed amore ueri audiunt quæ dicuntur. Nam quod in ueteribus sanctis ac præiudicatis catholicis uiris, quorum superius fecimus mentionem, solo argumento ex rerum consequentia ac recti tenore presumpto ostenditur ac probatur, quod si quid in libris eorum contra ecclesiasticam fidem inuenitur, id insertum ab hęreticis potius, q̃ ab his ipsis scriptũ putetur: hoc in Origene non argumento solo simili ut in illis, sed testimonio querimoniarum suarum ex suis scriptis prolato, absurdũ nõ puto si credatur, ne uelut stultus aliquis, aut insanus contraria sibi scripsisse uideat. De hæreticorum uero temeritate ut credi istud scelus facile possit, illa res maximum credulitatis præstat exemplum: quod abstinere impias manus ne à sacrosanctis quidem euãgelij uocibus potuerunt. Apostolorũ uero uel actus uel epistolas qualiter polluerint, qualiter corroserint, qualiter in omnibus macularint, uel addendo impia, uel auferendo q ræ pia sunt, si quis uult plenius scire, ex his libris Tertulliani q̃s aduersus Marcionẽ scripsit plenissime recognoscet. Quid ergo iam erit magnum si Origenis scripta temerarunt, hi qui saluatoris dei nostri dicta ausi sunt temerare? Nec sanè diuersitas dogmatum alicui assertionis nostræ deneget fidem: quod alterius hæresis fuerint, illi qui euangelia deprauarunt: alteram uero hæresim reipiciant, ista quæ diximus Origenis libris inserta: Cognoscat qui de his dubitat, quod sicut in omnibus sanctis est spiritus dei, sicut & Apostolus dicit: quia spiritus prophetarum prophetis subiectus est: qui iterum ait, quod omnes unum spiritum portabimus: ita & in hæreticis unus est diaboli spiritus, qui eandem eos ac similem semper maliciam docet. Verum ne cui forte minus ad credendum uideantur idonea ea quæ ex libris Græcorũ scriptorum exempla protulimus: quamuis Græcus scriptor sit pro quo satisfacere uidemur: tamen quoniã quodammodo in Latinam linguam sermo deuolutus est, & satisfieri etiam Latinis hominibus pro his qui ex calumniosis interpretationib. uulnerantur magnopere popoſcisti: non pigebit etiã Latinis scriptoribus talia quædam accidisse monstrare, & calumnias immensas ex adulteratione librorum suorum sanctis & probatissimis uiris esse commotas. Et ne quid perfectæ credulitati desit, res quæ sunt adhuc memoriæ nostræ retexam: quo testimonij ueritas neminem lateat. Hilarius Pictauiensis episcopus confessor fidei catholicæ fuit: hic cum ad emendationem eorum qui Ariminensi perfidiæ subscripserant, librum instructionis plenissime conscripsisset: cumq; libellus ipse in manus inimicorũ & maleuolorum, ut quidam dicebant, corrupto notario, alij uero alia occasione narrabant, quid interest: tamen eũ in manus inimicorum ipso ignorante uenisset, ita ab eis corruptus est, illo sancto uiro nihil penitus sentiente, ut postea cum ad concilium episcoporũ secundum ea quæ se in libello ipsius nouerant corrupisse, hæreticũ eum inimici arguere cœpissent, & ipse libelli sui fidem pro sui defensione flagitaret: de

ret: de domo sua prolatus libellus talis inuentus est, quem ipse nõ agnosceret: fecere tamẽ eum ex-
A cõmunicatum de cõcilij cõuentione discedere. Verũ quia uiuenti & adhuc in corpore posito, res quamuis scelerata & inaudita contigerat, dolo cognito, factio deprehensa, retecta scelerũ machina potuit emendari. Adhibita enim curatio est assertionibus: satisfactionibus, & omnibus quæ uiuentes pro se facere possunt. Nam mortui nihil pati refutãt. Sancti Cypriani martyris solet omẽ epistolarũ corpus in uno codice scribi: huic corpori hæretici quidã qui in spiritũ sanctum blasphemant, Tertulliani libellum De trinitate reprehensibiliter, quantũ ad ueritatẽ fidei nostræ pertinet, scriptũ inserentes, & quamplurimos codices de talibus cõscribentes, per totam Cõstantinopolim urbem maximam distrahi precio uilliori fecerũt, ut exiguitate pretij homines allecti, ignoros & latentes dolos facilius cõpararent: quo per hoc cõmentum hæretici perfidiæ suæ fidem tanti uiri autoritate conquirerent. Accidit tamen ut recenti adhuc facto quidã ex nostris fratribus catholicis inuenti, admissi sceleris cõmissa retegerent, & ex parte aliqua, si quos possent, ab erroris huius laqueis reuocarent. Quãplurimis tamẽ in illis partibus, sanctum martyrem Cyprianum huius fidei, quæ à Tertulliano non recte scripta est, fuisse persuasum est. Adijciam adhuc unius facti talis exemplum, quod memoriæ quidem recentioris est, cõmisse aũt nequitiæ antiquum satis, & quod omnes ueterum fabulas uincat. Damasus episcopus, cum de recipiendis Apollinaristis deliberatio haberetur, editionem ecclesiasticæ fidei, cui ijdem editioni si ecclesiæ iungi uelint subscribere deberent, cõscribendam mandauit cuidam amico suo presbytero dissertissimo: qui hoc illi ex more negocium procurabat. Necessarium uisum est dictanti in ipsa editione de incarnatione domini hominem dominicum dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinaristæ: nouitatem sermonis incusare cœperunt: adesse sibi cœpit qui dictauerat, & ex autoritate uera scriptorũ catholicorũ uirorũ confutare eos qui impugnabant. Accidit ut unus ex ipsis qui nouitatẽ sermonis causabatur, ostenderet in libello Athanasii episcopi scriptum esse sermonẽ de quo quæstio habebatur: quasi suasus iam ille cui probatũ fuerat, rogauit sibi dari codicem, quo & alijs ignorantibus & contradicentibus satisfaceret. Accepto codice inauditum excogitauit adulterationis genus. Locum ipsum in quo sermo iste erat scriptus rasit, & ipsum sermonẽ rursum rescripsit quem raserat. Codex redditus simpliciter receptus est. Mouetur iterum pro eodem sermone quæstio. Ad probationẽ codex pro-
fertur: inuenitur sermo de quo erat quæstio, ex litura in codice positus. Fides proferenti talem co-
dicem derogatur: eo quod litura illa corruptionis ac falsitatis uideretur indicium. Sed quoniam,
B ut iterum eadem dicam, uiuenti hæc facta sunt à uiuente: continuo egit omnia ut fraus cõmissi sceleris nudaretur, & nequitiæ macula non innocenti uiro, qui nihil tale gesserat, adhæreret, sed in autorem facti atq; in uberiorem eius infamiam redundaret. Si ergo & Origenes talia ab hæreticis & maleuolis se esse perpessum in epistola sua, propria uoce conqueritur, & multis alijs catholicis uiris tam uiuis q̃ defunctis eadẽ acciderunt: similesq; fraudes scriptis eorũ probantur illatæ: quæ tandem animi obstinatio est, in æquali causa, non æquali uti uenia, sed ex eisdem accidẽtibus, alijs excusationis reuerentiam, alijs infamiam criminationis intendere? Quin potius aperiẽda est hoc in loco ueritas latens. Non em̃ possibile est tam iniquo iudicio uti quenquã hominum: ut de causa æquali, non æqualiter sentiat. Sed quod autores obtrectatorũ eius hi sunt qui uel in ecclesia disputare latius solent, uel etiam libros scribere: qui totum de Origene, uel loquuntur uel scribũt. Ne ergo plures ipsorũ furta cognoscant: qui utiq; si ingrati in magistrũ non essent, nequaq̃ criminosi uiderentur, neq; simpliciores quosq; ab eius lectione deterrerent. Denicq; quidam ex ipsis qui se uelut euangelizandi necessitatẽ per omnes gentes & per omnes linguas habere putat, de Origene male loquens: sex milia librorũ eius legisse quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Qui si utiq;, ut ipse dicere solet, pro cognoscendis malis eius ipsos legebat: sufficere poterant ei decem libri ad cognoscendum, aut uiginti certe, uel quamplurimũ triginta. Sex milia autem libros legere, non iam uelle cognoscere est, sed totam penè uitam suam disciplinis eius & studijs dedere. Quomodo ergo merito iste audiendus est, cum eos culpat, qui instructionis suæ causa perpauca eius, salua fidei regula atq; integra pietate, legerunt? Sufficere hæc ad ostendendum qualiter de Origenis libris sentiẽdum sit puto: quod omnis qui non contentionis, sed ueritatis studium gerit, facile his tam euidẽtibus assertionibus acquiescat. Quod si quis in cõtentione sua permaneat: nos talem consuetudinem non habemus. Definitum enim est apud nos, si quando cum legimus secundum sancti apostoli cõmonitionem tenere quæ bona sunt: si quid aũt inuentum fuerit in his quod cum fide catholica non consonat, hoc & ab hæreticis suspicamur insertum, & tam ab illius sensu q̃ à nostra fide dicimus alienum. In quo etiam si fallimur: nihil ut opinor periculi hu-
iusmodi errore incurrimus. Nam & ipsi deo iuuante permanemus illæsi, uitando ea quæ suspecta habemus & improbamus: & accusatores fratrum non inueniemur apud deum, quia diaboli proprium esse hoc opus dicitur accusandi fratres. Vnde & diabolus à criminando nomen accipit. Simul & maledicorũ sententiam quæ à regno dei separat eos qui tales sunt, declinamus.

PROLOGVS RVFFINI IN PERI ARCHON Origenis ad Macarium.

SCio quam plurimos fratrũ scientiæ scripturarũ desiderio prouocatos, popoſciſſe ab aliquantis eruditis uiris & græcarũ literarũ peritis, ut Origenem Romanum facerẽt, & latinis auribus cõdonarent. Inter quos etiam frater & collega noſter Hieronymus ab epiſcopo Damaſo deprecatus, cum homilias duas de cantico canticorũ in latinũ tranſtuliſſet ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeq; præfatus eſt, ut cuiuis legendi Origenem & auidiſſime perquirendi deſiderium cõmoueret, dicens illius animæ conuenire quod dictum eſt: Introduxit me rex in cubiculum ſuum: aſſerens quod cũ in ceteris libris omes uincat, in canticis canticorũ etiam ipſe ſe uicerit. Pollicetur ſanè in præfatione ſe & ipſos in cantica canticorũ libros & alios q̃ plurimos Origenis Romanis auribus largiturũ. Sed ille ut uideo in ſtilo proprio placẽs, rem maioris gloriæ ſequitur, ut pater uerbi ſit potius q̃ interpres. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam ſequimur & probatam, ſed non æquis eloquentiæ uiribus tanti uiri ornare poſſumus dicta. Vnde uereor ne uitio meo illud accidat, ut is uir quem ille alterum poſt apoſtolos eccleſiæ doctorẽ ſcientiæ ac ſapientiæ merito comprobauit, inopia ſermonis noſtri longe eſſe inferior uideatur. Quod ego ſæpius conſiderans reticebam: nec deprecantibus me frequenter in hoc fratribus annuebam. Sed tua uis fideliſſime frater Macari tanta eſt: cui obſiſtere ne imperitia quidem poteſt. Propter quod ne te ultra tam grauem paterer exactorem, etiam contra propoſitũ meum ceſſi: ea tamen lege atq; ordine, ut quantũ fieri poteſt interpretando ſequar regulam prædeceſſorum, & eius præcipue uiri cuius ſuperius fecimus mentionẽ: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis quos homiliaticos appellauit, aliquantos etiam de Tomis in Apoſtolũ ſcriptis tranſtuliſſet in latinum: in quibus cum aliquanta offendicula inueniãtur in Græco, ita elimauit omnia interpretando atque purgauit, ut nihil in illis quod à fide noſtra diſcrepet latinus lector inueniat. Hunc ergo nos etiam licet non eloquentiæ uiribus, diſciplinæ tamen regulis inquantũ poſſumus ſequimur: obſeruantes ſcilicet, ne ea quæ in libris Origenis à ſeipſo diſcrepantia inueniuntur atq; contraria proferamus. Cuius diuerſitatis cauſam, plenius tibi in Apologetico quem Pamphilus pro libris ipſius Origenis ſcripſit edidimus: breuiſſimo libello ſuperaddito, in quo euidẽtibus ut arbitror probamentis corruptos eſſe in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius oſtendimus, & præcipue iſtos quos nunc exigis ut interpreter, id eſt Peri archon: quod uel de principijs, uel poteſtatibus dici poteſt: qui ſunt reuera aliâs & obſcuriſſimi & difficillimi. De rebus eñ ibi talibus diſputat, in quibus philoſophi omni ſua ætate cõſumpta inuenire potuerũt nihil: hic uero noſter quantũ potuit id egit, ut creatoris fidẽ & creaturarũ rationẽ, quam illi ad impietatẽ traxerant, ad pietatẽ cõuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid cõtra id inuenimus, quod ab ipſo in cæteris locis pie de trinitate fuerat definitũ, uelut adulteratũ hoc & alienũ, aut prætermiſimus, aut ſecundũ eam regulã protulimus quã ab ipſo frequenter inuenimus affirmatã. Si qua ſanè uelut peritis iam & ſcientibus loquens, dũ breuiter tranſire uult, obſcurius protulit: nos ut manifeſtior fieret locus, ea quę de ipſa re in alijs eius libris apertius legeramus adiecimus, explanationi ſtudentes. Nihil tamẽ noſtrũ diximus: ſed licet in alijs locis, dicta tamẽ ſua ſibi reddidimus. Hæc aũt idcirco in præfatione cõmonui: ne forte calumniatores iterum ſe criminandi putent inueniſſe materiã. Sed uiderint quid peruerſi & contentioſi homines agant: nobis interim tantus labor, ſi tamen orantibus uobis deus annuerit, idcirco ſuſceptus eſt: non ut calumnioſis os, quod fieri non poteſt, licet forte etiam hoc deus faciet, clauderemus: ſed ut proficere ad ſcientiã rerum uolẽtibus materiã præberemus. Illud ſanè omnẽ qui hos libros uel deſcripturus eſt, uel lecturus, in conſpectu dei patris & filij & ſpiritus ſancti conteſtor, atq; conuenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramentũ, per illum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius æternum ignem, ſic non illum locum æterna hæreditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentiũ, & ubi ignis eorum nõ extinguetur & uermis eorũ non morietur: ne addat aliquid huic ſcripturę, nec auferat: ne inſerat, nec immutet: ſed conferat cum exemplaribus unde conſcripſerat, & emendet ad literam & diſtinguat, & inemendatũ uel indiſtinctum codicem nõ habeat: ne ſenſuum difficultas ſi diſtinctus codex nõ ſit, maiores obſcuritates legentibus generet.

FRAGMENTVM LIBRORVM PERI ARCHON ORIGENIS

OMnes qui credunt & certi ſunt quod gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta ſit, & Chriſtum ueritatem eſſe norũt: ſecundum quod ipſe dixit: Ego ſum ueritas: ſcientiam quæ prouocat homines ad bene beateq; uiuẽdum, nõ aliunde q̃ ab ipſis uerbis Chriſti doctrinaq; ſuſcipiunt. Chriſti aũt uerbis dicimus, non his ſolum quæ homo factus atq; in carne poſitus docuit, & prius nãq; Chriſtus dei uerbũ in Moyſe atq; prophetis erat. Nam ſine uerbo dei quomodo poterant propheræ de Chriſto? Ad cuius rei probationẽ non eſſet difficile ex diuinis ſcripturis oſtendere, quomodo uel Moyſes uel prophetæ, ſpiritu Chriſti repleti uel locuti ſunt uel geſſerũt omnia quæ geſſerunt: niſi ſtudij nobis eſſet præſens hoc opus omni

A omni qua poſſumus breuitate ſuccingere. Vnde ſufficere æſtimo uno hoc Pauli teſtimonio debere nos uti ex epiſtola quã ad Hebræos ſcribit, in qua ita ait: Fide magnus factus Moyſes, negauit ſe dici filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo dei, q̃ temporalẽ habere peccati iocunditatem: maiores diuitias æſtimans theſauris Ægyptiorũ improperiũ Chriſti. Sed & poſt aſſumptionem eius in cœlos, quod in apoſtolis ſuis locutus ſit, hoc modo indicat Paulus: An probamentum eius quæritis qui in me loquitur Chriſtus? Quoniam ergo multi ex his qui in Chriſto ſe credere confitẽtur, nõ ſolum in paruis & minimis diſcordant, uerũ etiam in magnis & maximis, id eſt uel de deo, uel de ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto, uel de ſpiritu ſancto: non ſolum autem de his, ſed & de alijs creaturis, id eſt, uel de dominationib. uel de uirtutibus ſanctis: ꝓpter hoc neceſſarium uidetur prius de his ſingulis certam lineã manifeſtamq; regulam ponere: tum deinde etiã de cæteris quærere. Sicut eñ multis apud Græcos & barbaros pollicentibus ueritatẽ deſueuimus apud omnes eam quærere qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſtea q̃ credidimus filium eſſe dei Chriſtum, & ab ipſo nobis hanc diſcendam perſuaſimus: ita cum multi ſint qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant: ſeruetur uero eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab apoſtolis tradita & uſq; ad præſens in eccleſijs permanens: illa ſola credenda eſt ueritas, quæ in nullo ab eccleſiaſtica traditione diſcordat. Illud tamen ſcire oportet: quoniam ſancti apoſtoli fidem Chriſti prædicantes, de quibuſdã quidem quæcũq; neceſſaria crediderunt: omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquiſitionẽ diuinæ ſcientiæ uidebantur, manifeſtiſſime tradiderunt: rationẽ, ſcilicet aſſertionis eorum relinquẽtes ab his inquirendam qui ſpiritus dona excellentia, & præcipue ſermonis ſapientiæ & ſcientiæ per ipſum ſpiritũ ſanctum percipere merebantur. De alijs uero dixerunt quidem quia ſint: quomodo autem aut unde ſint, ſiluerunt: profecto ut ſtudioſiores quiq; ex poſteris ſuis amatores ſapientiæ & ſcientię exercitium habere poſſent, in quo ingenij ſui fructum oſtendere ualerent: hi uidelicet qui dignos ſe & capaces ſapientiæ præpararent. Species uero eorũ quæ per prædicationẽ apoſtolicã manifeſte traduntur iſtæ ſunt. Primo quod unus eſt deus, qui omnia creauit atq; compoſuit: quiq; ex nullis eſſe fecit uniuerſa, deus à prima creatura & cõditione mundi omniũ iuſtorũ, deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Iſaac, Iacob, duodecim patriarcharum, Moyſi & prophetarũ. Et quod hic deus in nouiſſimis diebus, ſicut per prophetas ſuos ante promiſerat, miſit dominũ noB ſtrum Ieſum Chriſtum: primo quidem uocaturũ Iſrael, ſecundo uero etiam gentes, poſt perfidiam populi Iſrael. Hic deus iuſtus & bonus pater domini noſtri Ieſu Chriſti, legẽ & propheras & euangelia ipſe dedit: qui & apoſtolorũ deus eſt, & ueteris & noui teſtamenti. Tũ deinde quia Ieſus Chriſtus ipſe qui uenit, ante omnem creaturam natus ex patre eſt. Qui cum in omniũ conditione patri miniſtraſſet: per ipſum eñ omnia facta ſunt: nouiſſimis temporibus ſeipſum exinaniens, homo factus eſt: incarnatus eſt cum deus eſſet, & homo manſit quod deus erat. Corpus aſſumpſit noſtro corpori ſimile, eo ſolo differens quod natum ex uirgine & ſpiritu ſancto eſt. Et quoniam hic Ieſus Chriſtus natus & paſſus eſt in ueritate & non per imaginem, cõmunem hanc mortẽ uere mortuus eſt: uere eñ & à mortuis reſurrexit, & poſt reſurrectionem cõuerſatus cum diſcipulis ſuis, aſſumptus eſt. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio ſociatum tradiderunt ſpiritum ſanctum. In hoc nõ iam manifeſte diſcernitur utrum natus an innatus. Sed inquirẽda iam iſta pro uiribus ſunt de ſancta ſcriptura, & ſagaci inquiſitione inueſtiganda. Sane quod iſte ſpiritus ſanctus unũquemque ſanctorũ uel prophetarum uel apoſtolorũ inſpirauerit: & non alius ſpiritus in ueteribus, alius uero in his qui in aduentu Chriſti inſpirati ſunt fuerint: manifeſtiſſime in eccleſijs prædicatur. Poſt hæc iam quod anima ſubſtantiam uitamq; habens propriam, cũ ex hoc mundo diſceſſerit, & pro ſuis meritis diſpenſabit, ſiue uitæ æternæ ac beatitudinis potitura hæreditate, ſi hoc ei ſua geſta præſtiterint: ſiue igni æterno ac ſupplicijs mancipanda, ſi in hoc eam ſcelerum culpa detorſerit. Sed & quia erit tempus reſurrectionis mortuorũ: cum corpus hoc quod in corruptione ſeminatur, ſurget in incorruptione: & quod ſeminatur in ignominia, ſurget in gloria. Eſt & illud definitum in eccleſiaſtica prædicatione, omnẽ animam eſſe rationabilẽ, liberi arbitrij & uoluntatis: eſſe quoq; ei certamen aduerſus diabolum & angelos eius contrariasq; uirtutes: ex eo quod illi peccatis eam onerare cõtendant: nos uero ſi recte conſulteq; uiuamus, ab huiuſcemodi nos exuere conemur. Vnde & conſequens eſt intelligere non nos neceſſitati eſſe ſubiectos: ut omnimodo etiam ſi nolimus, uel mala uel bona agere cogamur. Si eñ noſtri arbitrij ſumus, impugnare fortaſſe nos poſſunt aliquæ uirtutes ad peccatum, & aliæ iuuare ad ſalutem: non tamen neceſſitate cogimur, uel recte agere uel male. Quod fieri arbitrantur qui ſtellarum curſus & motus cauſam dicunt humanorũ eſſe geſtorum, non eorum quæ extra arbitrij accidunt libertatem, ſed eorum quæ in noſtra poſita ſunt poteſtate. De anima uero utrum ex ſemine traducis ducatur, ita ut ratio ipſius uel ſubſtantia inſerta ipſis corporalibus ſeminibus habeat: An uero aliud habeat initiũ: & hoc ipſum initiũ ſi genitũ eſt, an nõ genitũ: uel certe ſi extrinſecus corpori indit necne: non ſatis manifeſta prædicatione diſtinguit. De diabolo & angelis eius cõtrarijſq; uirtutibus, eccleſiaſtica prædicatio docuit: quoniã

sint quidem hæc: quæ autem sint, uel quomodo sint, non satis clare exposuit. Apud plurimos tamē e
ista habetur opinio, quod angelus iste fuerit diabolus, & apostata effectus & plurimos angelorum
secum declinare persuaserit, qui & nunc usq; angeli ipsius nuncupātur. Est præterea & illud in ec-
clesiastica prædicatione definitū, & quod mundus iste factus sit & à certo tempore cœperit, & pro
ipsa sui corruptione soluendus: quid tamē ante hunc mundum fuerit aut quid post mundum erit,
iam non pro manifesto multis innotuit. Non em̄ euidenter de his in ecclesiastica prædicatione ser
mo profertur. Tum deinde quod per spiritum dei scripturæ conscriptæ sint, & sensum habeant nō
eum solum qui in manifesto est, sed & alium quendam latentem & plurimos. Formę enim sunt hęc
quæ scripta sunt sacramentorum quorundam & diuinarum rerum imagines. De quo totius eccle-
siæ unus est sensus, esse quidē omnem legem spiritualem, nō tamen ea quæ spirat lex esse omnibus
nota: nisi his solis quibus gratia spiritus sancti in uerbo sapientiæ ac scientiæ cōdonatur. Statim se-
quitur. Appellatio autem ἀσωμάτων, id est incorporei, nō solum apud multos alios, uerumetiam a-
pud nostras scripturas inusitata est & incognita. Si quis uero uelit nobis pferre ex illo libello qui
Petri doctrina appellatur, ubi saluator uidetur ad discipulos dicere, nō sum dæmonium incorpo-
reum: primo respōdendum est ei, quia liber ipse inter libros ecclesiasticos nō habetur. & ostēden-
dum quia neq; Petri est ipsa scriptura, neq; alterius cuiusquā, qui spiritu dei fuerit inspiratus. Quod
etiam si ipsum cōcederetur, nō idem sensus ex isto sermone ἀσωμάτων indicatur, qui Græcis & gen-
tilibus authoribus ostenditur cum de incorporea natura à philosophis disputatur. In hoc em̄ libel
lo incorporeum dæmonium dixit, pro eo quod ipse ille quicunq; est habitus uel circūscriptio dæ-
monici corporis, nō est similis huic nostro crassiori & uisibili corpori. Sed secundum sensum eius
qui composuit illam scripturam intelligendum est, quod dixit, id est, nō esse tale corpus quale ha-
bent dæmones: quod est naturaliter quoddam subtile & uelut aura tenue: & propter hoc uel puta
tur à multis uel dicitur incorporeum: sed habere se corpus solidū & palpabile. In cōsuetudine ue-
ro hominum, omne quod tale nō fuerit, incorporeum in simpliciorib. uel imperitioribus nomina-
tur: uelut si quis aerem istum quo fruimur incorporeum dicat: quoniam quidem nō est tale corpus
ut comprehendi ac teneri possit urgentiq; resistere. Quærimus tamē si uel alio nomine res ipsa quā
Græci philosophi ἀσώματον, id est incorporeum dicunt, in scripturis sanctis inuenitur. Deus enim
quomodo ipse intelligi debeat requirēdum est, corporeus an secundū aliquem habitum deforma-
tus: an alterius naturæ & corpora sunt. Quod utiq; in prædicatione nostra manifeste nō designat. D
Eadem quoq; de Christo etiam & de spiritu sancto requirenda sunt: sed & de omni anima atq; om
ni rationabili natura nihilominus requirendum est. Est etiam illud in ecclesiastica prædicatione,
esse angelos dei quosdam & uirtutes bonas qui ei ministrent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sunt, & quomodo sint, nō satis in manifesto distinguitur. De sole autem
& luna & stellis, utrum animantia sint, aut exanima, manifeste non traditur. Oportet igitur uelut
elementis ac fundamentis huiusmodi uti secundum mandatum quod dicit: Illuminate uobis lumē
scientiæ; eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione conficere: ut mani-
festis & necessariis assertionibus de singulis quibusq; quid sit in uero rimetur: ut unum ut diximus
corpus efficiat exemplis & affirmationibus: uel his quas in sanctis scripturis inuenerit: uel quas
ex consequentia ipsius indagine ac recti tenore repererit. Scio quoniā conabunt quidam secun-
dum scripturas nostras dicere deum corpus esse: quoniam inueniunt scriptum esse apud Moysen
quod deus noster ignis consumens est. In euangelio uero secundum Ioannem, deus spiritus est: &
eos qui adorāt eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Ignis uero & spiritus, nō aliud apud eos
& corpus esse putabitur. Quos interrogare uolo quid dicant de eo quod scriptum est, quia deus
lux est: sicut Iohannes in epistola sua dicit: Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo. Ista nempe lux
est, quæ illuminat omnem sensum eorum qui possunt capere ueritatem: sicut in tricesimoquinto
psalmo dicitur: In lumine tuo uidebimus lumen. Quid enim aliud lumen dei dicendum est, in quo
quis uidet lumen: nisi uirtus dei per quam quis illuminatus, uel ueritatem rerum omniū peruidet,
uel ipsum deum cognoscit, qui ueritas appellatur? Tale est ergo quod dicitur: In lumine tuo uide-
bimus lumen, hoc est, in uerbo tuo & sapientia tua, qui est filius tuus, in ipso te uidebimus patrem.
Nunquid nam quia lumē nominatur, simile putabitur solis huius luminis? Et quomodo uel eius ali
quis dabitur intellectus, ut ex isto quis corporali lumine causam scientiæ capiat, & ueritatis inueni
at intellectum? Si ergo acquieścūt huic assertioni nostræ, quā de natura luminis ipsa ratio demon-
strauit: & fatentur non posse corpus intelligi deum secundū luminis intellectum: similis quoq; ra-
tio etiam de igne cōsumenti dabitur. Quid em̄ consumit deus secundum hoc quod ignis est? Nun
quid nam putabitur cōsumere materiam corporalem, ut est lignum uel fœnum uel stipula? Et quid
in hoc dignum de dei laudibus dicitur: si deus ignis est huiusmodi materias cōsumens? Sed si con-
sideremus quia deus cōsumit quidem & exterminat: sed cōsumit malas mentiū cogitationes, con-
sumit gesta turpia, cōsumit desideria peccati, cum se credentiū mentibus inserit, & eas animas quæ
uerbi eius ac sapientiæ efficiuntur capaces, una cum filio suo inhabitat, secundum quod dictū est:

Ego

A Ego & pater ueniemus & mansionē apud eum faciemus: omnibus eorū ui tijs passionibusq; con-
sumptis, purum sibi eas seq; dignum efficit templum. Sed & his qui per hoc quod dictum est, quo-
niam deus spiritus est, corpus esse arbitrant: hoc modo respondendū est: Consuetudo est scriptu-
ræ sanctæ cum aliquid contrariū corpori huic crassiori & solidiori designare uult, spiritum nomi-
nare: sicut dicit: Litera occidit, spiritus aūt uiuificat: in quo sine dubio per literā corporalia signat:
per spiritum intellectualia, quæ & spiritualia dicimus. Apostolus quoq; dicit: Usq; in hodiernū au
tem, cum legitur Moyses uelamen est positum super cor eorum. Cum autem conuersus quis fuerit
ad dominum, auferetur uelamen. Ubi aūt spiritus domini, ibi libertas. Donec enim quis nō se con
uerterit ad intelligentiā spiritualem, uelamē est positum super cor eius: quo uelamine, id est, intelli
gentia crassiore: scriptura ipsa uelari dicitur uel putat. Et hoc est quod ait, superpositum esse uela-
men uultui Moysi cum loqueretur ad populum, id est, cum lex uulgo recitaretur. Si autem cōuer-
tamus nos ad dominum ubi est, & uerbum dei, & ubi spiritus sanctus reuelat scientiā spiritualem:
tunc auferetur uelamen: & tunc reuelata facie in scripturis sanctis gloriā domini speculabimur. sed
& cum de spiritu sancto multi sancti participant, non utiq; corpus aliquod intelligi potest spiritus
sanctus, quod diuisum in partes corporales percipiat unusquisq; sanctorū: sed uirtus profecto san-
ctificans est: cuius participiū dicuntur habere omnes qui per eius gratiam sanctificari meruerunt.
Et ut facilius quod dicimus possit intelligi, ex rebus quamuis imparibus sumamus exemplū. Mul
ti sunt qui disciplinæ siue artis medicinæ participāt: & nunquid putandum est eos omnes qui me-
dicinæ participant, corporis alicuius quod medicina dicatur in medio positi, sibi auferre particu-
las, & ita eius participiū sumere? An potius intelligendū est, quod quicūq; promptis paratisq; men
tibus intellectum artis ipsius disciplinæq; percipiūt: hi medicinæ participare dicantur? Sed hæc nō
omnimodo similia exempla putanda sunt de medicina sancto spiritui cōparata: sed ad hoc tantum
modo comprobandū: quia non continuo corpus putandū est id, cuius participatio habet à plurī-
mis. Spiritus enim sanctus longe differt à medicinæ ratione uel disciplina: pro eo quod spiritus san
ctus substantia est intellectualis & proprie subsistit & exrat. Nihil autem tale est medicina. Sed ad
ipsum iam sermonem Euangelij transeundū est, ubi scriptū est: Quia deus spiritus est: & ostenden-
dum est, & consequenter his quæ prædiximus intelligi debeat. Interrogemus namq; quando ista
dixerit saluator noster, uel apud quem, uel cum quo loqueretur. Inuenimus sine dubio quod ad Sa
B maritanam mulierem loquens ista protulerit: ad eam quæ putabat quod in monte Garizim secun
dum Samaritanorū opinionem adorari oporteret deum, dicēs: Quoniam deus spiritus est. Quære
bat enim ab eo Samaritana mulier, putans eum unū esse ex Iudæis, utrum in Hierosolymis adorari
oporteret deum, aut in hoc mōte: & ita dicebat: Patres nostri omnes in monte hoc adorauerūt: &
uos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet? Ad hæc ergo quæ opinabatur Sama
ritana, putās quod ex horū corporaliū prærogatiua minus recte adoraret deus, aut à Iudæis in Hie
rosolymis, aut à Samaritanis in monte Garizim: respōdit saluator recedendū esse à præsumptione
corporalium locorū huic qui uult deū sequi, & ita ait: Venit hora ut ueri adoratores, neq; in Hie-
rosolymis, neq; in hoc monte adorēt patrē. Deus spiritus est, & eos qui adorāt eum, in spiritu & ue
ritate oportet adorare. Et uide & consequenter ueritatem spiritui sociat: ut ad distinctionē quidem
corporū nominaret spiritum: ad distinctionē uero umbræ uel imaginis ueritatē. Qui enim adora-
bant in Hierosolymis, umbræ uel imagini cœlestium deseruientes, non ueritati neq; spiritui, adora
bant deum. Similiter aūt & hi qui adorabant in mōte Garizim. Omni igitur sensu qui corporeum
aliquid de deo intelligi suggerit, prout potuimus, cōfutato: dicimus secundū ueritatē quidē deum
incomprehensibilem esse atq; inæstimabilem. Siquid enim illud est, quod sentire uel intelligere de
deo potuerimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus necesse est credi.

RVFFINI AD ANASTASIVM VRBIS ROMAE
episcopum Apologia pro fide sua.

AVdiui quosdam cum apud beatitudinem tuam controuersias siue de fide, siue de alijs
nescio quibus quæstionibus cōmouerent, etiam mei nominis feciſſe mentionem. Et
tua quidem sanctitas uelut ab ipsis incunabulis per ecclesiasticæ traditionis regulas
instituta, de absente sibiq; bene & in fide & in charitate dei cognito, calumniantibus
nō accōmodauit auditū. Ad me tamē quoniā apperitæ æstimationis meæ fama perue
nit: æquum putaui, ut quoniā ipse post triginta ferè annos parentibus redditus sum, & durum satis
atq; inhumanū erat, si tam cito desererē eos quos tam tarde reuiserā, simul & quia tam longi itine-
ris labor fragiliorem me reddit ad iterandos labores: literis meis satisfacerē beatitudini tuæ: nō ut
de sancta mente tua, quæ uelut quoddam dei sacrarium aliquid iniquū non recipit, maculam suspi-
cionis abstergerē: sed ut æmulis aduersum me fortè oblatrantibus, baculum quendam tibi confes-
sionis meæ quo abigeretur offerrem. Quamuis igitur fides nostra persecutionis hæreticorum tem
pore cum in sancta Alexādrina ecclesia degeremus, in carceribus & in exilijs quæ pro fide inferē-
bantur, probata sit: tamē & nunc si quis est qui uel tētare fidem nostrā cupit uel audire uel discere,

sciat

Universidad de Navarra Biblioteca

sciat quod de trinitate ita credimus, quod unius naturæ sit, unius deitatis, unius eiusdemq; uirtutis C
atq; substantiæ: nec inter patrē & filium & spiritū sanctum sit prorsus ulla diuersitas, nisi quod ille pater est, & hic filius, & ille spiritus sanctus. Trinitas, in personis subsistētibus, unitas in natura atq; substantia. Filium quoq; dei in nouissimis diebus natum esse confitemur ex uirgine & spiritu sancto: carnem naturæ humanæ atq; animam suscepisse, in qua passus est, & sepultus, & resurrexit à mortuis: in eadem ipsa carne resurgens, quę deposita fuerat in sepulchro: cum qua carne simul atq; anima post resurrectionem ascendit in cœlos: unde & uenturus expectatur ad iudicium, iudex uiuorum ac mortuorum. Sed & carnis nostræ resurrectionē fatemur integre & perfecte futuram, huius ipsius carnis nostræ, in qua nunc uiuimus: non ut quidam calumniantur alteram pro hac resurrecturam dicimus, sed hanc ipsam nullo omnino eius membro amputato, uel aliqua corporis parte defecta: sed cui nihil omnino ex omni natura sua desit, nisi sola corruptio. Hoc em promittit sanctus Apostolus, quod seminet corpus in corruptione, & resurgat in incorruptione: & seminet in infirmitate, surgat in uirtute: seminet in ignominia, surgat in gloria: & seminet corpus animale, resurgat corpus spirituale. Hæc nobis de resurrectione tradita sunt ab his quibus sanctum baptisma in Aquileiensi ecclesia consecuti sumus: quæ puto ipsa esse quæ etiam apostolica sedes tradere & docere consueuit. Dicimus quoq; & iudiciū futurū: in quo iudicio unusquisq; recipiat propria corporis prout gessit, siue bona siue mala. Quod si homines recepturi sunt pro operib. suis, quāto magis & diabolus qui omnibus existit causa peccati? De quo illud sentimus quod scriptū est in Euangelio: quia & ipse diabolus & omnes angeli eius, cum his qui opera eius faciūt, id est qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hæreditatem patientur. Siquis ergo negat diabolum æternis ignibus mancipandum, partem cum ipso æterni ignis accipiat, ut sentiat quod negauit. Audio & de anima quæstiones esse cōmotas. De qua re utrū recipi debeat querimonia, aut abnegari, uos probate. Si aūt & de me quid sentiam quæratis, fateor me de hac quæstione apud eos plurimos tractatorum diuersa legisse. Legi quosdam dicentes, quod pariter cū corpore per humani seminis traducē etiam anima diffundat: & hi quibus id poterant assertionibus confirmabant. Quod puto inter Latinos Tertullianum sensisse uel Lactantium: fortassis & alios nonnullos. Alij asserunt quod formatis in utero corporibus, deus quotidie faciat animas & infundat: alij quod factas iam olim, id est, tunc cū omnia deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio suo dispenset in corpore. Hoc sensit & Origenes & nonnulli alij Græcorum. Ego uero cum hæc singula legerim, deo teste dico: quia usq; ad D
præsens certi uel definiti aliquid de hac quæstione nō teneo, sed deo relinquo scire quid sit in uero & si cui ipse reuelare dignabitur. Ego tamen hæc singula & legisse me nō nego, & adhuc ignorare confiteor: præter hoc quod manifeste tradit ecclesia: deum esse & animarum & corporum cōditorem. Sane quia audio etiam inde esse disputatū, quod quædā Origenis rogatus à fratribus de Græco in Latinum transtuli: puto quod omnes intelligant, hæc pro solo liuore culpari. Si enim aliquid est quod displiceat in autore, quare id ad interpretem detorqueatur? Sicut in Græcis habetur, rogatus sum ut Latinis ostenderem. Græcis sensibus, uerba dedi Latina tantummodo. Siue ergo in illis sensibus laus ineſt aliqua, nō est mea: siue culpa, similiter non est mea. Quinimo etiā illud adieci, sic ut in præfatiuncula mea designaui, ut inquantū possem aliquāta decidere: illa tamē quæ mihi in suspicionem ueniebant, quod nō ab ipso Origene ita dicta, sed ab alijs uiderent inserta, propter hoc quod de eisdem rebus in alijs locis eiusdē autoris catholice dictū legerā. Nemo ergo mihi ex hoc quæso te sancte ac uenerabilis & beate pater conflet inuidiam: nemo factionib. utat & calumnijs: quod in ecclesia dei fieri non licet. Vbi enim simplicitas tuta erit & innocentia, si hic nō erit? Origenis ego neq; defensor neq; assertor sum, neq; primus interpres. Alij ante me hoc idem opus fecerant, feci & ego postremus rogatus à fratribus. Si iubet ne fiat, iussio obseruari debet in posterū. Si culpantur qui ante iussionē fecerunt, culpa à primis incipiat. Ego enim præter hanc fidē quam suprà exposui, id est, quam Romana ecclesia, & Alexandrina, & Aquileiensis nostra tenet, quæq; Hierosolymis prædicatur, alienam nec habui unquam in isto homine, nec habeo, nec habebo. Et si quis aliter credit, quisquis ille est, anathema sit. Reddent autem in die iudicij rationē, hi qui offendicula, & dissensiones, & scandala propter inuidiam solam generant & liuorem.

ANASTASII ROMANI EPISCOPI AD HIEROSOLYMORVM
episcopum de Ruffino sententia.

PRobatę quidē affectionis est hoc, ut laudabiliter de sacerdote sacerdos loquaris. Pro tanto igitur præconio, quod in merita mea effusissime contulisti, ut amori tuo gratias ago, ita splendorē tuæ sanctitatis, & eas quas in domino habes uirtutes, subinde quodammodo paruitatis nostræ fauorabilis sermo prosequit: tam eminenter uir omnium præstantissime, laudum tuarū fulges nitore conspicuus, ut par esse meritis sermo non possit. Porrò aūt tāto titulorum tuorū rapior incitamento, ut etiā quod impetrare nequeo, audere non desinā. Iam hoc de laudib. est tuis, quod me tantū de cœlestis animi iltius serenitate laudasti. Tui enim episcopatus ordo perspicuus per diuersum orbem uelut radiās, etiam ad nos splendoris sui

A sui detulit claritatem. In me quippe totum amicitiæ tribuis, examini nihil relinquis. Aut si iure me laudas: tu quoq; similiter relaudandus non es? Obsecro igitur ob utrunq; ut memetipsum laudare iam desinas. Duplex em causa me hoc poscere constringit, ne cōsacerdotis tui sensibus, aut dolorē falsa laus ingerat, aut pudorē uera succendat. Sed ad causam reuertar. Ruffinus de quo me cōsulere dignatus es, conscientiæ suæ habet arbitrum diuinam maiestatem: apud quam se integro deuotionis officio ipse uiderit qualiter debeat approbare. Origenes autē cuius in nostram linguā composita deriuauit, ante quis fuerit, in quæ processerit uerba, nostrum propositū nescisiuit. Quod uero sit animi mei studium cum tua pauli sper hoc cōferam sanctitate. Hoc igitur mente concepi: quod qui urbis nostræ populis de translata Origenis lectione patefecit, quandam puris mentibus uelut nebulam excitans iniectam, fidē apostolorum maiorum traditione firmatam, uelut deuijs anfractibus illum uoluisse dissoluere. Discere hoc loco libet quid agat in Romanam linguā ista translatio. Approbo si accusat autorem, & execrandum factum populis prodit: ut iustis tandem odijs teneat quem iamdudum fama cōstrinxerat. Si uero interpres tantorum malorū erroribus cōsensum præstat, & legenda impia dogmata prodit in populos: nihil aliud sui operis laboris extruxit, nisi ut propriæ ueluti mentis arbitrio, hanc quæ sola & quæ prima apud catholicos Christianos uera fides, iam ab apostolis exinde usq; ad tempus præsens tenet, inopinatæ titulo assertionis euerteret. Absit hęc ab ecclesia Romana nequaquā catholica disciplina. Nunq; profecto eueniet, ut aliqua hoc admittamus ratione, quod iure meritoq; damnamus. Quapropter in toto orbe Christi dei nostri diffusa prouidentia, probare dignabitur, accipere nos omnino nō posse, quæ ecclesiam maculent: probatos mores euertant: aures circūstantium uulnerent, iurgia, iras, dissensiones q; disponāt. Quare nosce qualē epistolam ad fratrē & coepiscopū nostrum Veneriū diligentiori cura perscriptam paruitas nostra transmiserit: sibiq; hanc cōscientiam fecerim, quod nō superflua laborem formidine, neq; uano timore solliciter. mihi certe cura nō deerit euāgelij fidem circa meos custodire populos, pattesq; populi mei per quæq; spatia diuersa terrarum diffusas quantum possim literis conuenire: ne qua prophanæ interpretationis origo subrepat, quæ deuotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. Illud quoq; quod euenisse gaudeo, tacere nō potui: beatissimorum principum manasse responsa, quibus unusquisq; deo seruiens ab Origenis lectione reuocetur: damnandumq; sententia principum, quem lectio rerum prophana prodiderit. Hactenus sententiæ meæ
B forma processerit. Quod te uero uulgi de Ruffino querela sollicitat, ut quosdam malis suspitionibus persequaris, hāc etiā opinionem constringam diuinæ lectionis exemplo: sicut scriptū est. Nō sicut uidet homo, ita & deus. Nam deus uidet in corde, homo in facie. Itaq; frater charissime omni suspitione sepositā, Ruffinū scito, quod propria mēte Origenis dicta in latinū transtulit ac probauit: nec dissimilis ab eo est, qui alienis uitijs præstat assensum. Illud tn te scire cupio, ita haberi à nostris partibus alienū, ut quid agat, ubi sit, nec scire cupiamus. Ipse deniq; uiderit, ubi possit absolui.

RVFFINI AQVILEIENSIS IN DIVVM HIERONYMVM
inuectiuarum liber primus.

PErlegi scripta tua Aproniane charissime quæ ab amico & fratre bono de oriēte ad uirum nobilissimū Pammachiū missa transmisisti ad me: recordatus sum sermonis prophetici qui ait: Filij hominū dentes eorū arma & sagittæ, & lingua eorum machera acuta. Verum ad hæc uulnera quæ infliguntur ex lingua inter homines, medicus pene nullus est. Et ideo cōuerti me ad Iesum cœlestē medicū, qui mihi antidotū potētissimum dedit de euāgelij pyxide prolatum, quod uim doloris spe futuri apud se iusti examinis solare tur. Potio ergo ipsa quā temperauit Iesus, hæc erant uerba: Beati, inquit, estis cū persecuti uos fuerint homines, & dixerint aduersum uos omne malū mentiētes. Gaudete & exultate, quoniā merces uestra multa est in cœlis. Sic em persecuti sunt & pphetas qui erāt ante uos. Et ego quidē quā tum in me est hoc medicamēto contētus, de reliquo silere decreuerā, dicēs apud meipsum: Si patremfamilias Beelzebub uocauerūt: quātomagis nos, licet indignos, domesticos eius? Et si illi dictum est: quia seductor est & seducit turbas: ego cur indigner si audiā me hæreticū dici: & pro ingenij tarditate, uel potius cæcitate, talpā nominari? Et cum dñs meus, imò omnium deus, Christus dictus sit homo uorax, & uini potator, amicus publicanorū & peccatorū: ego cur indigner si audiā homo carnalis & in delicijs degens. Verū quoniā respondēdi mihi, uel ex parte, iusta quædam ne cessitas uidet imponi: ex eo quod dicatur multos offendi de his quæ ab eo scripta sunt, nisi quid sit in causa pandatur: cōpellor contra uotum meū & propositū respondere, ne forte reticendo uidear crimen agnoscere, cuius Christiano cætera crimina silendo depellere, exemplo domini gloriosum sit: sed tamen hoc in fide si fiat maximum scandalum generat. Quia ergo in initijs huius inuectionis suæ promittit se omissurū personas: & rebus tantū & criminibus responsurum: utrunq; autem falsum est, nam cui respondeat crimini quod nullus obtendit? quomodo autem omittit personas cum interpretem librorum toto inuectionis suæ textu indesinenter incusat & lacerat? nos omissa omni Ironia & ὑποκρίσεως tergiuersatione quæ deo execrabilis est, licet incōptis uerbis & ratione incomposita

incomposita respondebimus:ueniam imperitiæ nostræ à legentibus concedendam, nō immerito præsumentes:quia non alios accusamus,sed nosmetipsos à maledictis purgare contendimus. Et ideo studemus:ut nō tantum in nobis sermo quantum ueritas luceat.Sed priusq; incipiam purgare cætera,illud eum ante omnia uere dixisse cōfiteor:quod ait se non reddere maledictum pro maledicto:hoc satis uerum est:non em̄ pro maledictis,sed pro benedictis & laudibus conuicia & maledicta restituit.Neq; ut ait uerberanti dexteram maxillā offert alterā:sed palpanti & leuiganti maxillam,morsum improuisi dentis infigit. Cum em̄ nos in eo eloquentiam ac studiū laudauerimus (interpretando duntaxat ex Græcis) & fidei eius nusq; derogauerimus:ille utrunq; in nobis damnat:& ideo ueniam etiam ipse nobis concedat:si forte aliquid,aut asperius,aut incōptius dicimus: quia imperitum hominē ad respondēdum lacessiuit,quem sciret nō posse per multam dicendi artem & eloquentiæ copiam id agere:ut is quem læsum uellet ac uulneratum,nec uulneratus uideatur esse nec læsus.Hoc ergo eloquētiæ genus ab ipso requiratur, qui ad culpandum seu uituperandum leui rumusculo cōmotus uelut quis censor accurrit.Qui uero obiectas depellere à se maculas cupit,necessitate sibi responsionis imposita,non q̄ eleganter & ornate, sed q̄ uere respondeat cogitabit.Et quoniam inter principia ipsa ait,quasi sine me hæretici esse nō possint: primo hoc nobis ostendēdum est,quod nec cum ipso nec sine ipso hæretici sumus: ut cum de nobis constiterit quid simus,tūc demum nec de aliorum quidē dictis ad nos retorqueri possit infamia. Ego sicut & ipse & omnes norunt,ante annos ferè triginta in monasterio iam positus,per gratiam baptismi regeneratus,signaculum fidei consecutus sum per sanctos uiros Chromatium, Iouinum & Eusebiū opinatissimos & probatissimos in ecclesia dei episcopos:quorum alter tunc presbyter beatæ memoriæ Valeriani,alter archidiaconus,alius diaconus simulq; pater mihi & doctor symboli ac fidei fuit.Illi ergo sic mihi tradiderunt,& sic teneo,quod pater & filius & spiritus sanctus unius deitatis sint:unius substantiæ,coæterna,inseparabilis,incorporea,inuisibilis,incomprehēsibilis trinitas:& sibi soli,ut est,ad perfectum nota:quia nemo nouit filium nisi pater,neq; patrem quis nouit nisi filius.Et spiritus sanctus est qui scrutatur etiam alta dei:& ideo caret omni uisibilitate corporea: sed intellectuali illo deitatis oculo uidet patrē filius & spiritus sanctus, sicut pater uidet filiū & spiritū sanctū:nec est prorsus ulla in trinitate diuersitas:nisi quod ille pater est, & hic filius, & ille spiritus sanctus:trinitas in personarum distinctione,unitas in ueritate substantiæ. & quod unigenitus filius dei,per quem à principio omnia quæ sunt,facta sunt,siue uisibilia siue inuisibilia, in nouissimis diebus carne humana suscepta,homo factus est,& passus est pro salute nostra. Et tertia die suscitata illa ipsa carne, quæ posita fuerat in sepulchro,resurrexit à mortuis.Et cum ipsa eadem carne glorificata ascēdit ad cœlos:unde & expectatur uenturus ad iudicium uiuorum & mortuorū.Sed & simili modo nobis quoq; spem resurrectionis dedit:ut eodē ordine,eadē cōsequentia, pari eadēq; forma qua ipse dominus resurrexit,nos quoq; resurrecturos esse credamus: nō nubes aut auras tenues ut calumniant:sed hæc ipsa,in quibus nūc uel uiuimus uel morimur nostra corpora receputi.Nam quomodo uerum erit quod resurrectionem carnis credimus,nisi in ea uere & integre carnis huius natura seruetur? Absq; ullis ergo præstigijs,ueræ & integræ carnis huius nostræ, in qua nunc sumus,resurrectionem fatemur. Verum ad maiorem rei fidem addo aliquid amplius: & calumnioſorum necessitate cōpulsus,singulare & præcipuū ecclesiæ nostræ mysteriū pando. Etem̄ cum omnes ecclesię ita sacramētum symboli tradant:ut postq; dixerint peccatorum remissionem, addant carnis resurrectionē:sancta Aquileiensis ecclesia dei spiritu futuras aduersum nos calumnias præuidente,ubi tradit carnis resurrectionē,addit unius pronominis syllabam:& pro eo quod cæteri dicunt, carnis resurrectionem:nos dicimus huius carnis resurrectionem:quo scilicet frontem,ut mos est,in fine symboli signaculo contingētes,& ore carnis huius uidelicet quam contingimus resurrectionem fatentes,omnē uenenatæ aduersum nos linguæ calumniandi aditum præstruamus.Est ne aliquid hac confessione plenius? Est aliquid ista expositione perfectius? Sed nihil ut uideo,profuit nobis tanta hæc cautela spiritussancti.Inueniunt adhuc male loquaces linguę calumniandi locū. Membra,inquit,singula nominatim nisi dixeris:& caput cū capillis suis,manus pedes,uentrē,atq; ea quæ sub uentre sunt,nisi expressius designaueris, carnis resurrectionē negasti.Hæc sunt nouelli sapiētis inuenta,quæ beatos apostolos tradentes fidē ecclesiæ latuerunt: nec ulli sanctorū nisi huic soli per carnis spiritū reuelata sunt. Et nunc indecenter quidē proponit: sed audiat & honestius & uerius q̄ proponit.Primitiæ dormientium Christus est, qui & primogenitus ex mortuis dicitur:sicut & Apostolus de resurgentibus dicit: Initiū Christus est, deinde hi qui sunt Christi.Habentes ergo indubitatas resurrectionis nostræ primitias Christū, quid de cæteris dubitamus:cum certū sit quod qualibus membris,& qualibus capillis,qua carne, & quib. ossibus Christus resurrexit,& nos omnes resurgamus? Quia & ipse propterea se post resurrectionē palpādum discipulis præbuit,ne ulla de resurrectione eius cunctatio remaneret.Cū ergo ita euidens,& (ut ita dicam) palpabile & manu attrectandū nobis Christus dederit suæ resurrectionis exemplū: ita aliquis insanit,ut aliter se resurrecturum putet,quàm resurrexerit ille qui primus resurrectionis

aditum

A aditum patefecit? Vnde etiam illud ueritatem huius confessionis affirmat: quod natura quidē carnis huius est ipsa,nec ulla alia: quæ resurget,purgata tamē à uitijs resurget corruptione deposita:ut uerum sit illud quod dicit Apostolus: Quia seminatur in corruptione, surget in incorruptione:seminat in ignominia,surget in gloria:seminat corpus animale,surget corpus spirituale. Tanquā ergo spirituale & gloriosum,& incorruptibile corpus, suis proprijs & non aliunde assumptis exornabitur & illustrabitur membris: secundum eam gloriam, quam propositum nobis Christi seruat exemplum:sicut Apostolus dicit:Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, cōforme corpori claritatis filij sui. Cum igitur per omnia in resurrectionis spe Christus proponatur ad formam,& primogenitus ipse sit resurgentium: atq; omnis creaturæ ipse sit caput, sicut scriptū est: Qui est caput omnium primogenitus ex mortuis,ut sit in omnibus ipse primatū tenens: quid inaniter uerborum pugnas,& malarū suspicionū certamina cōmouemus:cum in ea confessione quā supra exposui,ecclesiastica fides constet,et clarū sit quod ad incusandū non moueat aliquē diuersitas fidei,sed peruersitas animi? Verum quoniā in hoc loco cum de resurrectione carnis argueret: ut ei mos est, miscuit serijs ridicula & ludicra,dicens:mulieres quasdam de nostris mamillas suas tenētes, uel leues contractantes genas,cū plausu femoris & uētris dicere solere,quid nobis prodest resurrectio, si corpus iterum fragile resurget? Futuræ angelorū similes, angelorū habebimus & naturā. Quas hic mulierculas incuset,& si laceratione dignæ sint,ipse uiderit. Aut si eū se putat qui predicat,non esse suum talione mordere:uel certe si æquanimiter fert suas mulierculas,ueris & nō fictis neq; cōmentitijs remorderi,hic inquam ipse uiderit. Nos interim quod ille promiserat implentes,nō reddimus talionem. Sed ut uideo,isti cui displicet mulier,quæ negat se ex resurrectione fragile corpus habituram,sine dubio placet ei fragilitatem corporis permansurā. Et ubi est quod dicit apostolus: Seminatur in infirmitate,surget in uirtute:seminat corpus animale,surget corpus spirituale:quam fragilitatē uis esse in corpore spirituali? & quod resurget in uirtute, quomodo iterū fragile erit? In uirtute quod fragile est, quomodo erit? Nonne melius dicūt mulierculæ q̄ tu, quæ negant ultra fragilitatem corpori dominaturā? Quid illas irrides, quæ sequuntur Apostolum dicentem: Quia corruptibile hoc induet incorruptionem:& mortale hoc induet immortalitatē? Apostoli non docuerunt fragile corpus futurū esse,quod resurget à mortuis:sed ecōtrario in uirtute,& in gloria resurrecturum dicunt. Tu hoc unde nunc profers? nisi fortè à Iudæis aliquibus noua nūc lege promulgat

B ecclesiæ,ut etiā ista discamus. Est enim Iudeorū uere de resurrectione talis opinio, quod resurgent quidem,sed ut carnalibus delicijs & luxurijs,cæterisq; uoluptatibus corporis perfruant. Quæ aūt alia est fragilitas corporis,nisi corruptela membrorū,irritatio gulæ,& incitamēta libidinis? Sed parcimini quæso uos,si tamen Christum amatis,in incorruptione abiq; his esse corpus quod resurget à mortuis,fas sit aliquando cessare. Credamus in resurrectione desinere etiam licitos coitus: ne & illiciti subrepant,q̄ diu horū nō sit obliuio. Quid tam sollicite,quid tā curiose discutit & pertractatur uenter,& ea quę sub uentre sunt? Et nos carnales & delicioſos esse dicitis:cum uos ut uideo abhis cessandum,nec in resurrectione credatis. Neq; enim naturā carnis huius in qua nunc uiuimus, resurgere denegemus:neq; rursus cū ea carnis uitia pariter inuoluamus. Sed caro quidē resurget, & non alia pro alia,sed hæc ipsa:nec naturā perdet,sed fragilitatē & uitia deponet.alioquin nec immortale erit quod fragile permanserit.Et ideo nos neq; uobiscū,neq; sine uobis hæretici sumus.Ecclesiæ enim fides,cuius nos alumni sumus,media incedens inter utrunq; discrimē,neq; naturæ carnis uel corporis(quod resurget à mortuis)denegat ueritatē, neq; contra Apostoli sententiam incorruptionem futuri regni dicit à corruptione possidendam.Non ergo carnem,uel corpus perditis,ut ais,aut amputatis membris resurgere dicimus:sed totum & integrū corpus,corruptione tantum & ignominia ac fragilitate deposita,atq; omnib.mortalitatis uitijs pariter amputatis: ita ut nihil prorsus ex natura sua desit spirituali illi corpori,quod resurget à mortuis,nisi illa corruptio.Latius quàm proposueram,huic uni titulo de resurrectione respondi:uerens ne iterū per breuitatem aliquibus calumnijs pateremus:Et ideo non solum corporis in quo calumniatur,sed & carnis fecimus frequenter mentionem,& non solum carnis,sed addidimus huius carnis,& nō solū huius carnis,sed & naturam huius carnis cōmemorauimus:nec contēti fuimus hoc:sed ne membrorū quidem resurrectionis integritatem diximus defuturam.Ita tamē ut secundum apostoli definitionem: corpus quod resurget ex corruptibili,incorruptibile:ex ignobili gloriosum, ex fragili immortale: ex animali spirituale credat:ita ut demū spiritualis corporis membra,absq; illis esse corruptelę uel fragilitatis suspicionibus sentiamus. Designaui fidem meā de trinitate, designaui de incarnatione passione ac resurrectione,& de secūdo aduētu in gloria,& de iudicio futuro domini saluatoris nostri:designaui & de resurrectione carnis nostræ:& nihil,ut opinor,ambiguū dereliqui. Quid nunc superest? Nihil arbitror quantū ad fidem pertinet.Sed in eo te,inquit,arguo:quod Origenē interpretatus es:qui restitutionē omnium dicit futurā: in qua nō solū omnes peccatores absoluendos: sed & ipsum diabolum & angelos eius,quandoq; dicit relaxandos esse de pœnis:ut restitutio omnium consequēter possit intelligi. Et animas antè dicit creatas esse q̄ corpora, easq; de cœlo dedu

 ctas,&

ctas, corporibus insertas. Ego nũc nihil pro Origene ago, nec Apologeticũ pro ipso scribo, Siue enim stat apud deũ, siue lapsus est ipse uiderit, suo domino stat ac cadit. Sed cogor in aliquib. eius facere mentionẽ: quia dum illum arguit rhetor noster, nõ iam oblique, sed palam mucrone districto me petit: & totus fertur in me. Et quid dico me petit? Imò uero ut in me desæuiat: nec instituto ri suo parcit, dum putat se ex his quos interpretatus sum libellis eius, posse in me aliquid calumnię retorquere: quia inter cætera quæ culpat in nobis, etiã inuidiosius hoc addidit, dicẽs: me hoc opus ad interpretandum delegisse, quod neq; ipse, neq; alius quis ueterum interpretum delegisset. Huius ergo rei causam primo cur hoc opus potissimũ adorsus sim, quia hinc maxime mordeor, & ponitero paucissimis & uerissimis absoluam. Licet id apud te fili mi charissime, qui rem ut gesta est nosti, superfluum uideatur: tamen & ignorantes conuenit noscere: simul etiam quia & hoc nõ solum ipse, sed & omnis schola eius iactat de nobis, quod cum aliter promiserimus nos in præfationibus translaturos, aliter fecerimus in opere: ideo non solum ipsis, sed & alijs respõdebimus, quibus uel proprius liuor mentem, uel criminatio aliena cõturbat. Vir fide, eruditione, nobilitate, uita clarus, Macarius cum opuscula aduersus fatum, uel mathesim haberet in manibus, eaq; utili & perneces sario labore componeret: in aliquantis uero quia erat perdifficilis materia, de diuinæ prouidentiæ disserere dispensationib. hæsitaret: per soporẽ sibi à domino tale aliquid dicebat ostensum: quod nauis ei quædam demonstraretur eminus aduentare per pelagus, quæ cum portum fuisset ingressa, nodos suæ hæsitationis absolueret. Exurgens uero cum de uisu sollicitus cogitaret, nos superuenisse aiebat in tempore: quib. cõtinuo & opuscula sua, & ambiguitatẽ indicauit & uisum. Quid porro Origenes, quem opinatissimũ apud Græcos audierat, sentiret de talibus percunctaẽ, breuiterq; sibi eius de singulis quibusq; sententias orat exponi. Ego rem primũ dicebam factu esse difficilẽ: sanctum tamen Pamphilum martyrem dixi quadam ex parte, tale aliquid operis cõscripsisse in Apologetico suo. Cõtinuo id sibi poscit in latinũ uerti. Nullũ dicebam me usum huiuscemodi operis habuisse, & ad latinum sermonem tricennali iam pene incuria torpuisse. Perstitit tamen deprecans qualicunq; sermone noticiam sibi tantum eorum quæ cupiebat ostendi. Cumq; id quo potui sermone fecissem: maiori desiderio accensus est ad illa ipsa plenius cognoscenda: è quibus pauca illa quæ transtuleram uidebanẽ assumpta. Excusantẽ me urgere uehementius cœpit, & sub dei testimonio cõuenire: ne sibi ad opus bonum quæ se auxilia iuuare possent denegarẽ. Cumq; uehementer insisteret, & desiderium eius secundum deũ esse perspicerẽ: acquieui tandem & interpretatus sum quidem. In præfatiunculis tamen utriusq; operis, & maxime in Pamphili libello quem primũ transtuleram, exposui primum omnium fidem meam, & protestatus sum, me quidem ita credere, sicut fides catholica est. Si quid autem uel legeretur uel interpretaretur à me: id me salua fidei meæ facere ratione. In istis uero Perí archon libellis, etiam illud admonui: quod cum in ipsis libris inuenirentur quædam de fide ita catholice scripta ut ecclesia prædicat: quædam autem his contraria, cum de una eademq; re dicantur: mihi uisum sit hæc secundũ illam semper regulã proferenda quã ipse catholicæ sententiæ expositione protulerat: & ea quæ à semetipso inuenirentur esse cõtraria, uel inserta ab alijs, id enim epistolæ suæ querimonia cõtestatur, abijcerem: uel certe ut nihil ædificationis in fide habentia præterirem. Nõ autem superfluum puto uideri, inserere etiã ipsa loca de præfatiunculis meis, ut nihil careat teste quod dicimus. Sane ne in legẽdo error sit ex his quæ huic scripturæ nunc aliunde inserimus: si quidem mea sunt, simplices aduersum capita habent notas: si accusatoris mei duplices. Ex præfatiuncula in Apologetico Pamphili, post aliquãta ita diximus. Qualiter ergo sentiat Origenes, tenor libelli huius edoceat. De his autem quæ apud eum contraria sibi inueniuntur: quid causæ sit, in ultimo breui adiecta assertione docebimus. Nos autem sicut traditũ est nobis à sanctis prophetis ita tenemus: quod sancta trinitas coæterna sit, & unius uirtutis atque substantiæ. & quod filius dei in nouissimo tempore homo factus est, & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne, in qua passus est, resurrexerit à mortuis: propter quod & resurrectionis spem humano generi tribuit. Carnis uero resurrectionem, nõ per aliquas præstigias, sicut nõnulli calumniantur dicimus: sed hanc ipsam carnem, in qua nunc uiuimus resurrecturam credimus, nõ aliam pro alia, neq; corpus aliud, cũ huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrecturum dicimus, secundum Apostolum dicimus: hoc enim nomine usus est ille. Siue carnem dicimus, secundum traditionem symboli confitemur. Stulta enim adinuentio calumniæ est, corpus humanum aliud putare esse cũ carnem. Siue ergo carnem secundum cõmunem fidem, siue corpus secundum Apostolum dicimus quod resurget: ita credendum est, sicut Apostolus definiuit. Quia quod resurget, in uirtute resurget, & in gloria & incorruptibile ac spirituale corpus. Saluis ergo prærogatiuis futuri corporis uel carnis, resurrectio carnis credenda est integræ atq; perfectæ: ut & natura carnis eadẽ seruetur: & incorrupti ac spiritualis corporis status, & gloria nõ infringatur. Sic enim scriptum est: Quia corruptio incorruptionẽ nõ possidebit. Hæc sunt quæ in Hierosolymis in ecclesia dei à sancto sacerdote eius Iohanne prædicantur: hæc nos cum ipso & dicimus & tenemus. Si quis præter hæc uel credit, uel docet, uel à nobis aliter credi cũ exposuimus putat, anathema sit. Nostræ ergo fidei do-

A dei documentum si quis habere uult, habeat ex his. Si quid autem legimus, aut disserimus, aut interpretamur, salua huius fidei nostræ facimus ratione: secundum Apostolũ omnia probãtes, quod bonum est tenentes: ab omni specie mala nos abstinentes. Et si qui hanc regulam sequũtur: pax super illos, & super Israel dei. Cum igitur hæc ego anteq; calumniatorum aliquis exurgeret, de mea fide præfatus sim: ne quis forte diceret quod ab ipsis admonitus uel coactus, hęc modo dicerẽ quę ante nõ senseram: cumq; me si quid illa interpretandi necessitas popoposcisset, integro fidei meæ statu facturum esse promiserim: quomodo adhuc locus calumniantibus datur, cum utiq; prima confessionis meæ uox, ab omni suspitione cõtrarij dogmatis tutum me faciat & munitum? Præterea enim ut & superius prædixi, domini sermone didici: quia ex suis unusquisq; uerbis & non ex alienis uel iustificabit uel cõdemnabitur. Sed & in ea nihilominus præfatiũcula, quã in ipsis Perí archon libris præmisimus, qualiter interpretationis nostræ fidem obseruandã dixerimus: ex ipsis æque sermonibus cõprobetur. Æ. quĩ nanq; est etiam ex ipsa quæ ad rem pertinẽt inserí. Nam cum honoris gratia mentionem fecissemus huius uiri, qui hæc nunc adducit ad crimen, pro eo quod ante nos ipse prior Origenis quamplurima fuisset interpretatus: & eius uel eloquentiam in explicando, uel in interpretando diligentiã laudassemus, eumq; nobis sequendum in opere simili diceremus: post aliquanta etiam ad hoc adiecimus. Hunc ergo etiam nos licet nõ eloquentiæ uiribus, disciplinę tamen regulis inquantũ possumus sequimur, obseruantes hoc ne ea quæ in libris Origenis à semetipso discrepantia inueniuntur atq; cõtraria proferamus. Memento qui legis, ne hic te breuiter dictus sermo prætereat quem dixi: quia non proferam ea quæ in libris Origenis à semetipso discrepantia inueniuntur atq; cõtraria. Non eĩ generaliter promisi me prolaturum quæ essent fidei contraria, sed quæ ipsi sibi essent cõtraria, uel quæ à semetipso discrepant, non quæ à me uel ab alio aliquo discreparent. Non ergo hoc sermone subripientes inimici calumnias generent, ut dicant me promisisse, quia si quid contrarium est, uel discrepat à fide nostra proferam. Hoc etiam si facere potui, tamen promittere nõ auderem. Et si quidem factum hoc in opere meo inuenies, amplecti poteris. Si uero in aliquo tibi minus impletum uidetur, culpare non poteris, quia professionis meæ tale uinculum nõ tenes. Sed cõiungamus etiam cætera. Cuius diuersitatis, inquam, causas plenius tibi in Apologetico quẽ Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit ædidimus, breuissimo libello superaddito, in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis, corruptos esse in q; plurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius ostẽdimus: & præcipue istos quos nunc exigitis ut interpretemur, id est, Perí archon, quod uel de principijs, uel de principatib. dici potest, qui sunt reuera & obscurissimi & difficillimi. De rebus eĩ talibus ibi disputat, in quibus philosophi omni sua ætate cõsumpta, nihil inuenire potuerunt. Hic uero noster quantũ potuit id egit: ut creatoris fidem & creaturarum rationem, quã illi ad impietatem traxerant, ad pietatem iste cõuerteret. Etiam hic diligentius inspice, ut nõ te prætereat, quod creatoris quidẽ fidem diximus, creaturarum uero rationẽ: scientes quod ea quæ de deo dicuntur, ad fidem pertinent, quæ uero de creaturis disputamus, ad rationem. Sed quod sequitur adhuc addamus. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contrarij inuenimus, quod ab ipso in cæteris locis pie de trinitate fuerat definitũ: uelut adulteratum hoc & alienũ, aut prætermisimus, aut secundũ eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Nunquid & hic incaute aliquid diximus? Nunquid dixi quia secundum fidei nostræ regulam protuli, quod erat utiq; iam penitus modum interpretis, & ex Græco in latinũ uertẽtis excedere? Sed secundũ eam regulam protulisse me dixi: quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Item his addidimus. Si qua sane uelut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire uult obscurius protulit, nos ut manifestior fieret locus, & ea quæ de ipsa re in alijs libris apertius legeramus adiecimus, explanationi studentes. Nihil tamen nostrũ diximus: sed licet in alijs locis dicta, sua tantum sibi reddidimus. Puto quod etiam apud iniquissimos iudices sufficere mihi posset sola ista confessio, qua dixi, nihil nostrũ diximus, sed licet in alijs locis dicta sua tamẽ sibi reddidimus. Nunquid me in aliquo obnoxiũ feci? Nunquid promisi me meũ aliquid dicturum? Vbi est quod accusant, quo calumniantur, quod cõfingunt me dixisse, quia mala tuli & bona dixi: & quæcunq; bona sunt transtuli? Erubescant aliquãdo, & desinant falsa proferre, & diaboli in se opus fratres criminando suscipere. Audiant quia nihil nostrũ diximus: & iterum ac sæpius audiant, quia nihil nostrum diximus, sed licet in alijs locis dicta, sua tamen sibi reddidimus. Et ne nos absq; domini misericordia huic operi manus existiment cõmodasse, uideãt nos hæc ipsa ante prædixisse quæ faciunt. Post hoc enim addidimus etiam ista. Hæc autem idcirco in præfatione cõmonui: ne forte calumniatores, iterum se criminandi putent inuenisse materiã. Quod dixi, iterũ, illa est causa: quia iam sancti episcopi Ioannis epistolam de fide ad sanctum Theophilum scriptam criminati sunt: quando corpus humanum, aliud nescio quid fingebant esse cũ carnem: idcirco iterum posui. Sed uiderint, inquam, quid peruersi atq; contentiosi homines agant. Nobis interim tantus labor, si tamen orantibus uobis deus iuuerit, idcirco susceptus est: nõ ut calumniosis os, quod fieri non potest, licet forte etiam hoc deus faciet, clauderemus: sed ut proficere ad scientiam rerum uolẽtibus,

matertam præberemus. Vt autem scias & quod falsaturi hæc essent, & præuidimus & prędiximus: C
uide quid in sequentibus iunxerimus. Illud sanè, omnē qui hos libros, uel descripturus est, uel lecturus, in cōspectu dei patris & filij & spiritus sancti cōtestor atq; conuenio, per futuri regni fidē, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, sic nō illum locū æterna hæredirate possideat, ubi est fletus & stridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur, & uermis eorum non morietur, ne addat aliquid huic scripturæ, ne auferat, ne inserat, ne immutet. Et tamen post ista omnia, tam horrifica, tamq; horribilia adiurationum sacramenta, falsare hæc atq; corrumpere nō timuerūt illi, qui se dicūt credere resurrectionem carnis futuram: qui uel hoc ipsum si crederēt quod deus est, numquam hæc tam criminosa & nefanda committerent. Vbi tamē in his quæ præfati sumus, Origenes laudibus usq; ad cœlum, ut criminatur, elatus est: ubi Apostolus aut propheta, aut tale aliquid à nobis, quale ipse de eo scripserat dictum est: aut in quo prorsus alio inueniunt criminandi locū? Fidem nostram præmisimus: quæ puto quod in omnibus cum ecclesiastica cōfessione concordet. Interpretandi obseruantiā distinximus: cuius reuera nobis in q̄ pluribus exemplum ipse præbuerat, qui nūc accusator existit. Quid propositi in interpretando gesserim, designaui. Iam si plene id, aut minus plene implere ualui, à legentib. comprobetur: à quibus uel laudari, uel rideri solet, non tamen ad crimē uocari: cum in alteram linguam, uel proprie, uel minus proprie aliena uerba uertuntur. Verū quoniam eorū fecimus mentionem, qui hæc ipsa, quoquo modo sunt, tamē nisi falsa sint criminari ea nullatenus potuissent: ipsum caput in quod manus falsarias imposuerunt, cōueniens puto huic Apologiæ nostræ inserere: ne me studio meo subtrahere putent hoc, quod illi addito suo falsa crimina obtendunt. Etenim cū in quodam supradicti operis loco, quē interpretati sumus quæstio haberet, aduersum eos qui deū corporeū dicunt: & humanis eum membris habituq; describūt: quod asserere præcipue Valentinianorū & Anthropomorphitarū hæresis solet, cui isti accusatores nostri nimis, ut uideo, dextras dederunt: & Origenes ecclesiasticam contra eos fidem defendens, omni genere incorporeū esse deum, & idcirco etiam inuisibilē cōfirmaret: prouocante se ordine quæstionis, respondit cōtra hæreticos in hoc loco quædā: quæ à nobis isto modo uersa sunt in latinū. Ex primo libro Peri archon post aliquanta. Verum istæ assertiones minus fortasse autoritatis habere uidentur apud eos qui ex sanctis scripturis de rebus diuinis institui uolūt: & inde sibi approbari quærunt, quomodo natura dei supereminet corporum naturam. Vide ergo si non etiam Apostolus hoc idem ait, cū de Christo loquitur dicēs: Qui est imago inuisibilis dei, pri- D
mogenitus omnis creaturæ. Nō em̄, ut quidam putant, natura dei alicui uisibilis est, & alijs inuisibilis: quia non dixit Apostolus, imago inuisibilis dei hominibus, aut inuisibilis peccatoribus, sed ualde constāter pronunciat de ipsa natura dei dicens, imago inuisibilis dei. Sed & Ioannes in euangelio dicens: Deum nemo uidit unq̄: manifeste declarat omnib. qui intelligere possunt, quia nulla naturā est cui uisibilis sit deus: nō quasi qui uisibilis sit quidē per naturā, & uelut fragilioris naturæ euadat atq; excedat aspectum, sed quoniam naturaliter uideri impossibile est. Sed si requiras à me, quid etiam de ipso unigenito sentiam: si ne ipse quidē uisibilem dicam dei naturā, qui naturaliter inuisibilis est: nō tibi statim uel impiū uideat esse uel absurdum: rationē quippe dabimus cōsequenter. Aliud quidē est uidere, aliud noscere. Videri & uidere corporū est: noſci & noscere intellectualis naturæ est. Quicquid ergo propriū corporū est: hoc nec de patre, nec de filio sentiendū est. Quod uero ad naturam pertinet deitatis, hoc inter patrem & filiū cōstat. Deniq; etiam ipse in euangelio nō dixit: quia nemo uidet patrem nisi filius, neq; filiū nisi pater, sed ait: Nemo nouit filiū nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius. Ex quo manifeste indicat, quod quicquid inter corporeas naturas uidere uel uideri dicit, hoc inter patrem & filiū noscere dicitur & noſci, per uirtutem scientiæ non per uisibilitatis fragilitatem. Quia ergo de incorporea natura & inuisibili, nec uidere proprie dicitur, nec uideri: idcirco neq; pater à filio, neq; filius à patre uideri in euangelio dicit, sed noſci. Quod si proponat nobis aliquis, quare dictum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt? multo magis ex hoc, ut ego arbitror, assertio nostra firmabitur. Nam quid aliud est corde deum uidere, nisi secundum quod supra exposuimus, mente eum intelligere atq; cognoscere? Istud est caput, quod isti qui ad insidiandum mihi de Oriente transmissi sunt, nō solum peruersa intelligentia, uerumetiam uerborum adulterio conati sunt infamare. Quod ego idcirco, ut alia quoque nōnulla eius quem interpretabar scriptoris, suspectū habere nō potui, neq; prætermittēdum iudicaui: quia non in eo aliquid de comparatione patris ac filij dicebat, sed de ipsa deitatis natura quærebat: si ei aptum ullo genere uisibilitatis uocabulū uideretur. Respondi ut supra diximus his hæreticis: qui idcirco deum uisibilem esse asserūt, quia & corporeum dicūt, pro eo quod uisio proprie corporis est. Vnde & illi Valētiniani, quod supra diximus, hæretici, corporaliter & uisibiliter generasse patrē, & generatum filiū dicunt. Refugiēs ergo, ut opinor, Origenes uisionis appellationem tanq; suspectam: ait melius esse in natura deitatis, id est, inter patrem & filiū uti illo sermone, quem ipie dominus definiuit, dicens: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius. omnem ergo occasionem supradictis hæresibus credidit excludendam, si notionē in natura

deitatis

A deitatis potius diceret q̄ uisionem: dum uisio occasionē aliquam præbere uideatur hæreticis. Notio uero unius naturæ inter patrem & filiū, seruat indissociabilem ueritatem: præcipue quia euangelij talis autoritas est. Simul & cautelæ per hoc plurimum credidit fore: ne Anthropomorphitæ quoquo modo audirēt uisibilem deum. Hæc ratio, quia non faciebat aliquam differentiam trinitatis, uisa mihi est nō debere penitus abijci, etiam si aliqua uerba in Græco incautius fortasse posita, declinauimus. Sit sane adhuc in iudicio legētium: utrū & hoc aduersum supradictas hæreses utile aut minus utile uideat. Tamen ponamus quod etiam hi qui norunt de literis & huiusce modi sensibus iudicare, quibus cum peritia adest & timor dei: qui nihil per cōtentionem, neq; per inanē gloriam gerunt: quorū animus ab inuidia & fauore, & odio uacat, dicāt non multum ad instructionē, uel ad expugnādas supra dictas hæreses caput illud ualere: nunquid nam id non licet præterire: & tanq; minus ualidum ad depellendos aduersarios trāscurrere? Pone quia sit ocioſum: nunquid & criminosum? Quomodo criminis loco ducetur, ubi inuisibilitatis æqualitas inter patrem & filium & spiritum sanctū cōfirmatur? Non puto hoc ita cuiquam uideri. Et quid dico cuiquam? Sed ne istis quidem ipsis criminatorib. meis, aliquid in meis literis uisum esse quod possit offendere. Denique si hoc putassent, ipsa sicut trāstuleram mea uerba posuissent. Sed nunc ausculta quid faciūt: & flagitij eorum require si ullum præcessit exemplū. In eo loco ubi scriptum erat: Quod si requiris à me, quid etiam de ipso unigenito sentiam, si ne ipse quidem uisibilem dicam naturam dei, qui naturaliter inuisibilis est: non tibi statim uel impium uideat esse uel absurdum, rationem quippe dabimus cōsequenter: Pro eo quod nos scripsimus, rationem quippe dabimus cōsequenter: illi scripserunt, nō tibi statim impium uel absurdum uideat esse, quia sicut filius patrem non uidet: ita nec spiritus sanctus uidet filium. Hoc si in foro positus, uel negocijs secularibus commisisset iste qui de monasterio Romam quasi calumniandi peritissimus missus est: norunt omnes quid consequeretur ex legibus publicis eiusmodi criminis reus. Nunc uero quia secularem uitam reliquit, & à tergiuersatione illa actuum publicorum ad monasterium cōuersus est, & adhæsit magistro nobili: ab ipso edocetur iterum pro modestia furere, insanire: pro quiete, seditiones mouere: pro pace, mouere bellum: pro cōcordia mouere dissidia: perfidus esse pro fide, pro ueritate falsarius. Crede mihi quod huius sceleris nequitia etiam uerum fuisset exemplar, nisi Hiezabel tibi illa occurrisset. Illa est em̄ quæ hoc crimē aduersus Nabutheum Hiezraheliten uineæ causa composuit, & mādauit
B presbyteris iniquitatis, falsis eū cōscriptionibus perurgere: quasi qui benedixisset, id est blasphemasset deum & regem. Sed quis in hoc felicior: illa quæ mandat, aut hi qui mādato iniquitatis ob temperant? Grauia hæc, & (ut opinor) in ecclesia penè huiusmodi facinus inauditum est. Sed additur adhuc aliquid. Requiris quid illud? Vt rei iudices fiant, & insidiatores sentētias ferant. Nam erraſſe scribentem, aut lapsum esse in sermone, nouum nō est: & ut opinor uenia dignum est: quia & scriptura dicit: In multis em̄ offendimus omnes: qui autem in uerbo nō offendit, hic perfectus est uir. Erratum putatur in uerbo? Corrigatur, emendetur, si id utilitas postulat, & auferatur. Inseri uero quæ nō sunt scripta literis alienis, & falsa interseri ad hoc solum ut uitā fratris infames: temerare aliena scripta, ut scriptori inferas notam, ut subrepas auribus populorum, ut conturbes corda simplicium: ut nihil aliud ex eo nisi apud homines opinioni maculam cōferas: uidete si alterius est opus, nisi illius qui ab initio mendax fuit: & fratres criminando, diabolus, id est criminator nomē accepit. Nam cum falsam huiusmodi sententiam apud Mediolanum recitaret, & à me quæ legebat falsa esse dicerētur: interrogatus à quo acceperisset exemplaria: respondit matronam quādam sibi dixisse: de qua ego, quæcunq; illa est, nihil dico: sed sui eam & dei cōscientiæ derelinquo. Mihi tamē in hoc dei & uestri sufficit testimonium, id est, tuum & sancti uiri ipsius, cui hoc opus gerebā Macarij, qui schedulas ipsas meas uel ab initio legistis, uel etiam licet nondum cōpleta, & ad integrū emendata exemplaria retinetis: id est, quia sicut filius nō uidet patrem, ita nec spiritus sanctus filiū uidet: id est, quod ego nō solum unquam nō scripsi: sed econtrario, quia ille falsauit, indico. Si quis negat, quod nō ita uidet filius patrem, sicut pater filiū: & nō ita uidet spiritus sanctus patrē & filiū, sicut uidet pater filium & spiritū sanctū, anathema sit. Videt em̄ & ueriſſime uidet: sed ut deus deum, & lux lucem, & non ut caro carnem: sed ut spiritus sanctus, non corporeis sensibus sed uirtutibus deitatis. Si quis hæc negat, sit anathema in æternum. Qui autem uos cōturbat, sicut dicit Apostolus, portabit iudicium quicunq; est ille. Memini sanè quod aliquis eorum cum argueretur falsasse hæc: respondit mihi in Græco ita haberi: me autem in latino immutare uoluisse. In quo omitto illud exequi, quia nec quidem uerum dicūt: sed tamē ponamus, quia sic est in Græco, & ego in latino hoc nō scripseram. Promiseram me enim in præfatiunculis tale aliquid facturum. Quod si seceram ut quod ibi offendebat, in latino cōmodius scriberem: quid absq; promisso, uel quid absq; ratione nostra feceram? Tu certe qui hoc in latinis meis exemplarib. nō inueneras: in tuis chartulis hoc unde scriptum legebas? Ego qui interpretatus sum non scripsi: Tu qui me accusas, & meas tales literas nō tenes, crimē mihi unde cōponis? Aut inde ego accusari debeo, unde tu falsum dixisti? Rem planissimā dico. Quatuor libri sunt isti, quos interpretatus sum: in quib. de trinitate sparsimper

sim per singulas penè paginas disputatur. Relegatur uniuersa: si usquã talis aliquis de trinitate in- C
uentus fuerit in interpretatione nostra sensus, qualem in isto capite calumniantur: tũc demum cre-
datur etiam hoc eo sensu quo isti confingunt esse prolatum. Si uero per omne librorũ corpus nus-
quam sit illa differentia trinitatis: nónne uesanum stultumq; pariter cõmentum est dicere, quod u-
no solo capite hæresis cõfirmata est ab eo, qui eam mille capitibus expugnauerit? Sed & rei ipsius
consequẽtia prudentem quenq; satis edocet. Quod si hoc in meis literis inuenisset, & uere scrupu
lum aliquem ex ipsa lectione cepisset, cum me sicut ipse nosti Romæ positum haberet præsentem,
continuo utiq; perquisisset, & ipsa ad me scripta detulisset: quippe qui usq; ad ipsum tempus etiam
uidere me, & salutare, & in oratione cõmunicare solitus erat, contulisset sine dubio mecum de his
quibus uidebatur offendi: inquisisset quomodo à me fuisset prolatũ: quomodo haberetur in Gre-
co. Certe etiam hoc gloriæ sufficere sibi putasset: si uisus fuisset in dictis nostris uel scriptis, feci sse
aliquid per se emendari. Aut si furor animi non tam emendare errorẽ q; proferre in publicum com
pulisset: sine dubio nunquam elegisset absentem lacerare, quem potuisset grauius confutare præ-
sentem. Sed istum quia falsi conscientia deterrebat, ad me quidem cuius erant scripta quæ uolebat
criminari nõ detulit: sed per domos, per matronas, per monasteria, per singulos quosq; fratrũ cir-
cumsert: quo solo possit conturbare auditu. Et hoc fecit sub ipso tempore, quo confestim ex urbe
discederet: ne uel comprehensus facti sui redderet causas. Etiam inde, ut intelligi datur, secundum
præceptum magistri per totam Italiam me criminari, instigare turbas, conturbare ecclesias, aures
quoq; polluere sacerdotum, & in his omnibus modestia nostra tanquam conscientia abuti. Hæc
discipuli. Ipse uero orientalis magister, qui ad Vigilantium scribens dixerat, per me latini cogno-
scunt omnes Origenis bona, & ignorant mala: istos ipsos quos ego nunc transtuleram reinterpre
tatus est: & omnia quæ à me uel improbabilia prætermissa fuerant inseruit: quo scilicet nunc con-
tra sententiam suam Romani per ipsum cognoscãt Origenis mala, & ignorẽt bona. Hinc iam non
solum Origenem, sed me ipsum in suspitionem hæresis conatur adducere, Hinc emittit incessabili
ter canes suos, qui me per urbes, per uicos, per iter quoq; transeuntem calumniarũ latratibus inse
ctẽtur: & fanda aduersum me omnia, atq; infanda tentant. Quid quæso te sceleris admisimus, si fe-
cimus quod feci sti? Si tamẽ nefarium est uti exemplis tuis: de te ipse quid iudicas? Verũtamen dic
mihi ô magister, iam em̃ ad te cõuertenda responsio est: ad legentem aut ad interpretantem si qua
illa est scriptoris culpa, recte reuocatur? Absit, inquit. Nequaquã. Quid me subtiliter circũueni s? D
Nunquid nõ & ego legi? Nunquid non & ego interpretatus sum? Sed lege ea quæ interpretatus
sum: uide si quid in his dogmaticum inuenies: certe si aliquid horum quæ nũc ad damnationẽ uo-
co reperies. Postremo ait: Si uis plenius nosse, quomodo apud me etiã suspitio huiuscemodi dog-
matum semper execrabilis fuerit: lege cõmentarios meos in epistola Pauli ad Ephesios: & ex his
quæ scripsi, quid de eo senserim, legẽs eum uel interpretans nosces. Et hæc est tua tãti magistri gra
uitas: ut eum quem in alijs laudas, cõdemnes in alijs: & quem in præfationib. tuis alterũ post apo-
stolos ecclesiarum magistrum dixisti, nũc hæreticum dicas? Quis hæreticus ecclesiarum magister
aliquando dici potuit? Erraui, inquit, in hoc. Sed q; diu præfatiunculam subijcis? Commẽtarios le
ge: sed illos quos designaui. & cui hoc iustum uidetur: ut is qui tot libros cõscripsit: in quibus om-
nibus penè præconia eius usq; ad cœlum fert: qui tot iam annis & lecti sunt ab omnib. & legũtur:
ex quibus q; plurimi ita edocti iam de hoc mundo decesserunt, & perrexerunt ad dominũ de Ori
gene sententiam tenentes quam ex librorũ istius assertione didicerant: & abierunt sperantes iuxta
huius testimonium inuenturos se eum secundum apostolos ecclesiarum magistrũ: & nunc iterum
scribit, inuenerũt eum cum impijs hæreticis & gentilibus cõdemnatum. Quomodo se ex conten-
tione cõmutet & dicat: quia illum quem triginta ferè annis continuis legens & scribens apostolis
exæquaui, nunc hæreticum pronuncio. Nunquid aliquos nouos eius libros modo legit: quos ante
nõ legerat? Sed ex his eisdem dictis, eum & tunc apostolum, & nunc hæreticum dicit: & nullo
modo hoc ita fieri potuit. Aut enim tunc recte dixit, & modo liuore quodam & contentione per-
uertitur, & audiendus nõ est. Aut si tunc male dixit, & modo seipsum cõdemnat: quale ergo de se
cæterorum expectabit iudicium is qui secundũ Apostoli sententiam à semet ipso damnat? Et quid
inquit, abscinditur pœnitentia? Nõ, erratur & in uerbo maxime: licet quidem de errore pœnite-
re. Sed simul aliquis pœnitentiam agit, simul accusat, simul iudicat, simulq; condemnat? Quasi ue-
ro si qua meretrix una se nocte aut duabus à scortando contineat, debeat continuo leges de pudi
citia scribere: & non solũ leges condere, uerũ & sepulchra obruere omniũ quæ iam defunctæ sunt
fœminarũ, quod eas suspicetur sui similem uitam duxisse? Pœnitentiam agens quod hæreticus fu-
eris, benefacis. Quid hoc ad me, qui nunq; hæreticus fui? Pœnitẽtiam agis pro errore, recte facis:
si tamẽ ipsam pœnitentiam legitime geras: nõ accusando, sed deprecando: nõ condemnando, sed
flendo. Nam quæ pœnitentiæ ueritas est, ubi indulgentiæ decretum ipse sibi pœnitẽs dictat? Qui
pœnitet pro his quæ male locutus est: uulnus suũ non iterũ male loquendo curat, sed silendo. Sic
enim scriptũ est: Peccasti, quiesce. Sed nunc ipse te reum statuis: & iterum reatu ipse te absoluis, &

ex reo

A ex reo ipse te iudicem facis. Hæc iam nõ tua qui irrides nos, sed nostra qui ita nos irrideri patimur
est miseria. Veruntamẽ ueniamus ad hos duos cõmentarios, quos cæteris omnibus opusculis suis
condemnatis ac renunciatis solos excipit, & q; caste se in his & cõtinẽter egerit uideamus. Ex his
enim solis, & fidẽ suam probari uult, & quod Origeni in omnibus aduersetur. Proferant ergo isti
qui ei soli ex omnibus scriptis suis placẽt: id est, in epist. Pauli ad Ephes. libri tres: & in Ecclesiasten
(ut puto) unus. Sed nunc interim qui primus occurrit in epist. ad Ephesios cõmentarius relegatur.
Etiam ibi consocium & concordem & συμμύσην, ut ipse ait, in his quæ arguit approbo. Et primo
omnium de quibus irridet mulierculas, quæ se dicunt post resurrectionẽ non habituras fragile cor
pus, quippe quæ angelorum futuræ sint similes, quid ipse sentiat uideamus. In tertio cõmentario-
rum libro in epistola Pauli ad Ephesios sub eo capitulo ubi scriptũ est. Qui uxorẽ suam diligit, se-
ipsum diligit, nemo enim unq; carnẽ suam odio habuit: post aliquãta ita ait: Foueamus igitur & ui
ri uxores, ut animę nostrę corpora, ut & uxores in uiros, & corpora rediganť in animas: & nequaq;
sit sexuum ulla diuersitas, sed quõ apud angelos non est uir & mulier: ita & nos qui similes angelis
futuri sumus, iam nunc incipiamus esse quod nobis in cœlestibus repromissum est. Hæc te in tuis
cõmentarijs scripsisse sciens, quõ eos ad exemplũ fidei tuæ & ea quæ arguis cõfutanda proponis,
& quomodo de tuis uerbis mulieres arguis? Deinde quæ mulier dixit aliquando, quod uxores in
uiros conuertantur, & corpora rediganť in animas quod tu scribis? Si corpora in animas redigẽ
tur: ergo secundum te non solum carnis resurrectio nõ erit, sed nec corporum: quod confiteri istos
quos tu fecisti hæreticos dicis. Vbi iam ultra corpus quærimus, si in animam redigitur? Erit enim
iam totum anima, & nusq; corpus. Et iterum si uxores in uiros commutabuntur, pro eo quod sub-
umxisti, ut nequaquam sit sexuum ulla diuersitas, quasi ut hoc ostenderes, quia sexus quidem fœ-
mineus interibit ex eo quod redigetur in uirũ, solus autem manebit uirilis: nescio quidem si hæc
tibi de se dicere fœminarum sexus permittat. Tamen & si ab illis concedatur, qua consequentia
poteris ostendere ibi uirilem sexũ esse necessarium, ubi fœmineus necessarius non probatur: quia
naturali quodam uinculo in tantũ sexus alter eget alterius, ut si alter non sit, alterius opus non sit.
Etenim si luteam formã ex resurrectione homo tantum recepturus putatur, quam in paradiso ha-
buit: ubi est quod scriptũ est, quia masculum & fœminã fecit eos, & benedixit eis? Si uero ut tu &
mulierculæ quas incusas dicitis, neq; uir, neq; mulier est: quõ ergo aut corpora redigentur in ani-
B mas, aut mulieres conuertentur in uiros: cum uel paradisus utrunq; sexum non patiatur, uel simili-
tudo angelorum, ut tu quoq; fateris, nullum omnino recipiat? Et miror quomodo ab alijs exigas
de sexuum diuersitate sententiã, de qua tu uolens disserere, tantis te inuoluis nodis, ut euoluere te
nullatenus possis. Quãto rectius faceres, si nos quos culpas imitareris in talibus, & hæc soli deo ut
se ueritas habet, nosse permitteres, & te potius ignorare fatereris q; ea scriberes quæ paulo post tu
ipse damnares? Velim mihi cõscientia sua teste nunc diceret, non dico si in aliquo opusculo meo,
sed in epistola saltem mea, quam alicui familiari meo negligẽtius scripsissem, inuenisset scriptum:
quia corpora in animas rediganť & uxores in uiros: si non hæc etiã æreis literis scribi per portas
ciuitatum præcepisset: si non in foro, in curia, pro rostris etiam recitari. Quantos ex hoc accusatio-
num titulos, quæ uolumina conscripsisset: quam me totis armis ac telis fœcundissimi sui pectoris
perurgeret, dicens: quia si mihi non creditis dicenti, quia fallit cum corpus dicit resurgere & carnẽ
negat, uel cum fatetur quidem carnem, membra autem negat & sexum: ecce uidete quomodo ip-
se scripsit in epistola sua: quia corpora uertantur in animas, & uxores in uiros. Sed nos te quidem
hæc scribentem, non solum non arguimus hæreticum: sed satis facimus tanquam magistro. Mulie-
res tamen illæ quas tam indignis & inhonestis contumelijs lacerasti, exhibebunt ante tribunal
Christi, & hęc quæ his commentarijs doces, & illa quæ oblitus tui, rursum cum cõtumelijs scribis,
& ibi utraq; recitabuntur ubi cessabit iam fauor hominum, & redempti laudibus plausus silebunt,
& tecum pro his uel dictis uel gestis tuis iudicabũtur apud iustum iudicem Christum. Verum per
gamus discutere quid etiam de quæstionibus scribat: hoc enim ad fidem pertinet, in quibus de car
nis resurrectione sic uariãt cætera ut quæstiones. Item ex cõmentariorum libro primo de epistola
Pauli ad Ephesios de eo capitulo ubi dicit Apostolus: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitu
tionem, ut essemus sancti & immaculati corã ipso, ita ait: Pro cõstitutione mundi in Græco scriptũ
habet καταβολὴ τ̃ κόσμ. Non idipsum aũt καταβολή, quod constitutio sonat. Vnde & nos pro
pter paupertatem linguæ & rerum nouitatem, & sicut quidam ait, quod Græcorum & sermo lati
or & lingua felicior sit: conabimur non tam uerbum ex uerbo transferre, quod impossibile est, q;
uim uerbi quodam explicare circuitu. καταβολὴ enim proprie dicitur cum quid deorsum iacitur,
& ad inferiorem locum mittitur à sublimi, uel cum aliqua res sumit exordiũ. Vnde & hi qui ędium
futurarũ prima iaciunt fundamẽta καταβεβλῆκέναι, id est, deorsum initia fundamentorũ iecisse di-
cuntur. Volens itaq; Paulus ostẽdere, quia deus uniuersa sit machinatus ex nihilo: nõ creaturã nõ
conditionẽ, nõ facturã, sed καταβολήν, id est, initiũ fundamenti ad eum retulit, ut non iuxta Man-
chęum, & cæteras hæreses quæ factorem & materiam ponũt, aliud quid unde creaturæ factæ sunt,

antecesserit creaturas, sed omnia ex nihilo extiterint. Quod autē electos nos ut essemus sancti & C
immaculati corā ipso, hoc est deo, ante fabricā mundi testatus est, ad præscientiā dei pertinet, cui
omnia futura iam facta sunt, & antequā fiant uniuersa sunt nota: sicut & Paulus ipse prædestinat in u-
tero matris suæ, & Hieremias in uulua sanctificat, eligitur, roborat, & in typo Christi propheta gē-
tibus mittitur. Hucusq; unam edidit expositionē: sed sub cuius persona huiuscemodi intelligentia
accipienda sit nō expressit: hoc tantum egit quod in consequētibus reprobat priora. Ait enim in
consequentibus: Alius uero est qui deum iustum conatur ostendere. Vnde manifeste ostendit, q̄d
per illam priorē expositionē non ostēdatur iusticia dei, quod utiq; impium est, sed per istum quem
dicit alium, cuius assertionē sine dubio uolens apud omnes indubitatam & catholicā demonstra-
re, dedit tale testimonium: quod hac sua assertione iustum esse deum conetur ostēdere. Sed uidea-
mus quid dicat iste alius, qui deum iustum esse prædicat. Alius uero, inquit, qui deum esse iustum
conatur ostendere, quod non ex præiudicio scientiæ suæ, sed ex merito electorum unumquenq;
eligat: dicit ante uisibiles creaturas cœlum, terram, maria, & omnia quæ intra ea sunt, fuisse alias in
uisibiles creaturas: in quibus & animas, quæ ob quasdam causas soli deo notas, deiectæ sint in ual-
lem istam lachrymarum, in locum istum afflictionis & peregrinationis nostræ: in quo sanctus con-
stitutus orabat, ut ad sedem pristinam reuerteretur, dicens: Heu mihi quia incolatus meus prolon-
gatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. Et in alio loco: Miser
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et alibi: Melius est reuerti & esse cum Chri
sto. Et alibi: Antequam humiliarer ego peccaui: & cætera similia. Itaq; prius ēē animæ, inquiūt, præ
cipitarentur in mundum. Magister dicis, inquiunt, & nō dicis, qui sunt isti qui hæc inquiunt, quod
animæ prius essent, quàm præcipitarentur in mundum. Nōne ergo recte dixi, inquit, quia talpa es,
& non uides? Dixi iam superius, quia illi hæc dicunt, qui deum iustum esse asserunt: quē utiq; si cor
haberes, me ipsum esse intelligeres. Neq; enim ita impius sum, ut alium me & diuersum esse statu-
am ab his qui deum iustum defendunt, quod utiq; oēs faciunt, qui sanum sapiunt. Dic ergo, dic
magister, quid isti qui tu es, inquiunt? Ita priusquam animæ, inquiunt, præcipitarentur in mundum,
& mundus ex animabus fieret, cum habitatricibus suis in infimū ipse deiectus, elegit Paulū deus
& ei similes coram se, qui erant sancti & immaculati. Nemo autem eligitur nisi de pluribus, & ubi
sunt aliqui uiliores, ibi electio perpetratur. Quō autē in Babilonia captiuitate, quādo à Nabucho
donosor in Chaldæā ductus est populus, missi sunt prophetæ, Hiezechiel, Daniel, tres pueri, Ag- D
geus & Zacharias, non quod ipsi meruerint captiuitatē, sed ut essent in solatio captiuorū: ita & in
illa deiectione mundi, eos qui anteq; mundus fieret electi erant à deo, missos esse in eruditionem
& magisterium animarū peccatriciū, ut prædicatione eorū reuerterentur ad eum locum unde cor
ruerant. & hoc esse quod à Moyse in octogesimonono dicatur psalmo: Domine refugium factus
es nobis in generatione & progenie, antequam montes firmarentur & fieret terra, & orbis terra-
rum: quo scilicet anteq; mūdus fieret, & uniuersa generatio principium sumeret, sanctis suis deus
refugiū fuerit. Hæc sunt quæ in illis quos solos ex omnibus opusculis tuis eligis, & ad condemnan
dos cæteros relegi iubes cōmentarios, scribis. Mundum ais fuisse inuisibilem antequam hic uisibi
lis fieret, in quo mundo cum reliquis habitatoribus, angeli scilicet & animæ erant. Istas animas ais
ob quasdam causas soli deo cognitas in hoc uisibili mundo nasci in corporibus, & quæ ante habi-
tauerant cœlum apud prius seculum, nunc hic habitāt terram scilicet nō extra causas aliquas quas
ipsæ inibi uiuendo cōmiserint. Et ais quod sancti quiq;, ut est Paulus & cæteri similes ei, per gene-
rationes singulas ad eruditiones earum à deo destinati sunt, ut eas prędicatione sua ad illam habita
tionem suam, unde collapsæ fuerant reuocarēt, & hoc copiosissimis scripturarū testimonijs firmas.
Et quæ sunt alia quæso dicta pro quibus Origenē in ius uocas? Quæ alia sunt in quibus eum damna-
ti iubes? Alium ne damnas in tuis? Et si ut tu suades huiusmodi dicta damnanda sunt, feres tu pri
us sententiam, & pro dictis talibus prior ipse te condemnabis. Neq; enim iam tibi ultra ullum re-
mansit effugium. Nullę hic strophæ, quo quibus cæteros arguis, habebunt locū. In ipsa etenim pœ
nitentia tua post conuersionē iam emēdatus & correptus, istis libris autoritatem dedisti, uidelicet
ut ex his tua sentētia de his quæ damnanda dicis dogmatibus probaretur. Et ideo quæ hic scripta
sunt, tanquam si modo hæc pronuncies & definias audienda sunt. Et hic talia definis qualia dicis
esse damnanda. Sed non sum, inquit, ego qui definio: alium dico esse qui hæc ita dicat: id est, ipsum
istum quem modo dico debere damnari. Repetamus ergo si placet illum ipsum uersiculū ubi im-
mutas exponētis personam, ut uideamus quis est ille quem talia dicis astruere. Ais ergo: Alius ue
ro qui deum iustum conatur ostendere, dicit hæc, quæ iam supra diximus. Si iste quē dicis aliū, de-
um iustum assertione hac sua, ut ais, ostēdit, & à te alius & diuersus est: de teipso quid sentis? Tu ne
gas iustum esse deum? Magister dum tu multum uides, & satis arguis captos oculis talpas: puto te
incurrisse ἀδιαπόπτωτον, & ex utraq; parte concludi. Aut enim iustum deum negabis, ut alius sis
& contrarius illi qui hæc dicit: aut si, ut omnis confitetur ecclesia, etiam tu deum iustum esse consi
tearis: tu es qui hæc dicis, & tu es qui primus excipis sententiam, quam in alium fers, & tu qui tuo-

metipsius

A- metipsius mucrone confoderis. Sufficere opinor hæc apud iustissimos iudices & futurū dei iudi-
cium præstolantes, non quia cōdemnare debeant eum qui festucam uidet in oculo fratris sui, & in
suo trabem nō uidet, sed emēdare & ad ueram pœnitentiā reuocare. Verum ne forte latuerit eum
locus iste unus ex his libris, quos ad liquidum se recensuisse putauerat, & quorū exemplum cæte-
ris omnibus cōdemnatis, ad confessionem fidei proposuerat: requiramus quomodo etiam in cæ-
teris sentiat. Idem in eodem libro, de eo capitulo ubi scriptum est: Secundum placitum uoluntatis
suæ, in laudem gloriæ suæ: post pauca ita ait: Inuadunt itaq; in hoc loco occasionē, qui ante consti-
tutionem mundi animas putant cum angelis & cæteris uirtutum cœlestium nominibus in cœlesti
Hierusalem fuisse uersatas: quod nec secundum beneplacitū dei, nec in laudem gloriæ eius & gra-
tiæ possit intelligi: alios nudos, barbaros, seruos, debiles, alioscq; diuites, Romanos, nobiles, libe-
ros, sanos in diuersis oris, & diuersa parte generari, nisi causę præcesserint, quib. ex meritis hęc ani
marū unaquæq; sortita est. Et illud quod ad Romanos scriptū est: quidā putant nosse, nec norunt:
An non habet potestatē figulus luti de eadē massa facere, aliud uas in honorē, aliud in cōtumeliā:
ad eundē sensum referunt: ut quō mala uita seu bona, laboriosa uel facilis, frustra in hoc mūdo agi-
tur, nisi credamus dei esse iudicium: ita & diuersitas in hoc mūdo nascētium, iusticiā dei arguat, nisi
animarū merita præcesserint. Si enim, inquiunt, hæc non ita accipimus, non secundum beneplacī-
tum uoluntatis dei erit, nec in laudem gloriæ & gratiæ eius referetur: alios elegisse ante cōstitutio-
nem mundi, ut essent sancti & immaculati, & haberēt adoptionē per Iesum Christum: alios ultimæ
conditioni & pœnis perpetuis destinasse: amasse Iacob anteq; oriretur ex utero: odisse Esau priusq;
quam digna odijs perpetraret, nisi causæ præcesserint quæ iusticiā dei probēt. Quid expressius hac
assertione? quid euidentius uel ab Origene, uel à quoq; eorū quos te arguere dicis, de his dogma
tibus uel cogitari, uel dici potuit: quod scilicet diuersitas & inæqualitas quæ est in hoc mundo na-
scentiū ad dei iusticiā referat? Causam salutis uel damnationis dicis dedisse ipsam sibi unamquāq;
animam: ex his scilicet motibus animorū quos prius in cœlesti Hierusalē, quæ est mater omnium,
uiuendo gesserunt. Et hoc, inquit, non ex mea persona dictum est, sed alium dicere descripsi. De-
niq; dixi, quia inuadūt quidā occasionē. Nec ego nego, quod de alio dicere uidearis. Sed iste alius
quem hæc dicere ais, utrum tibi concors & consonans, an uero contrarius sit & inimicus: non de-
negasti. Cum enim alium istum contrariū tibi aliquē nominas: soles ponere quædā dicta eius, sed
B statim ea destruere & impugnare: ut Marcionis & Valentini & Arrij & cęterorum. Cum uero ali-
um quidem nominas, sed dicta eius cum ualidissimis assertionibus scribis, testimonijs quoq; scri-
pturarum copiosissimis munis: nonne etiam nos tardissimi, & quos tu talpas dicis, uidemus istum
cuius dicta ponis & non destruis, nō alium quàm te esse: & fieri hæc rhetorica figura, cū sub aliena
persona suam sententiā proferunt? Fiunt ista ab oratoribus, cū aut offendere aliquos metuūt, aut in
uidiam declinare cupiunt. Nam si tu te ex hoc defensum putas, quod in his dictis alium nomines,
multo erit excusabilior ille quē insimulas. Nam ille non solum hoc in cōsuetudine habet, ut dicat
alios ita dicere, & quibusdā ita uideri: sed multo cautius dicit ille, de talibus se hoc nō definire, sed
opinari magis. Quod si alij melius uisum fuerit, dicit ut his omissis illa teneantur. Vide quanta ille
cautione usus est, & tamē à te ad dānationē uocatur. Tu quia tantūmodo aliū nominas, effugisse te
putas. Ex his enim eum damnas, in quibus eum sequeris & imitaris. Sed progrediamur legendo
cōmentarios, ne immorando per singula, excludamur ab agnitione plurimorū. Itē ex eodē libro,
de eodem capitulo ubi scriptū est: Vt simus in laudem gloriæ eius, qui ante sperauimus in Christo.
Si sperauimus tantum dixisset in Christo, & nō præmisisset, ante sperauimus, quod Græce dicitur
προηλπικότας, esset manifestior sensus: eos qui sperauerunt in Christo sorte uocatos, & esse prędesti
natos secundū propositū eius, qui uniuersa operatur iuxta consiliū uoluntatis suæ. Nunc uero præ-
positionis adiectio, id est, ante, ad illā nos intelligētiā trahit, unde superius disputauimus, exponen
tes hoc quod scriptū est: Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Chri-
sto: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionē, ut essemus sancti & immaculati coram ipso:
quod scilicet, sicut iam nos benedixerat in omni benedictione spirituali in cœlestibus, & elegerat
nos ante constitutionē mundi: ita etiā nunc sperasse ante dicamur in Christo, ex eo tempore quo
electi & prædestinati & benedicti sumus in cœlestibus. Hucusq; interim, quæ ēm sequunt maiora
sunt. Nunc ergo gratias ago deo, quod me pondere grauissimæ suspitionis releuauit. Fortasse ēm
uidebar aliquib. de alio isto cōtentiosius uel calumniosius agere, cū secundū rhetoricā figurā, istū
quem dicit alium, ipsum perhiberē esse. Sed ne qua ulli auditorū nunc prorsus dubitatio remane-
ret, quis esset iste alius de quo superius dixerat, declarauit. Tanq; uere bonus magister, & qui nul-
las uelit ex dictis suis ambiguitates discipulis remanere, dignatus est in hoc loco illū, quem supra
aliū dixerat, euidētius quis esset ostendere. Ait ergo: Nūc uero prępositionis adiectio, id est, ante,
ad illā nos intelligentiā trahit de qua superius disputauimus. Vides quia nos sumus, inquit, & non
alius nescio quis quē putabatis qui superius disputauimus, exponētes illud quod scriptū est: Qui
benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo. Et quod ibi ex persona

alterius

alterius dictum, à minus intelligẽtibus putabatur: ne quis error his quos iusserat ex istis libris quid C
de Origene sentiret sententiã suam noscere remaneret: ad suam personã nunc reuocans, nec alium
aliquẽ nominans, dicit ea quæ superius legimus: ꝙd scilicet sicut iam nos benedixerat in omni be-
nedictione spirituali in cœlestib. in Christo, & elegerat ante cõstitutionẽ mundi: ita etiam sperasse
dicamur in Christo ex eo tẽpore quo electi & prædestinati & benedicti sumus in cœlestibus. Ab-
soluit ergo me (ut puto) ipse suo testimonio omni suspicione calũniæ, quod alius iste nõ sit alius ꝙ
ille ipse. Sed & maiora adhuc ex cõsequẽtibus, sicut promisimus, ostendemus. Post hoc enim quod
dixerat nos ante sperasse in Christo, & ex eo tẽpore, id est, ante constitutionẽ mundi, & anteꝙ in
corporibus nasceremur, in cœlis esse benedictos & electos: iterum illum suum alium introducit,
& dicit: Alius uero hoc dogma non sustinens, quod ante fuerimus & sperauimus in Christo, ꝙ in
isto corpore degeremus, illo intelligentiã trãsfert. Hoc in loco omnẽ suum fœtorem quisquis ille
est, iste eius alius exhalauit. Dicat enim nobis hic, quẽ uult aliũ esse qui hoc dogma non sufferat,
quod antequam in hoc corpore degeremus, & fuerimus & sperauerimus in Christo: hoc est enim
pro quo damnari iubet Origenem. Quẽ uult hic alium intellexisse? an aliquẽ contrariũ sibi? Quid
dicis magister? Bicorni illo urgeris, de quo exponere discipulis soles. Si enim hic alium istum qui an
te fuisse animas ꝙ in corpore degerent non recipit, te esse dixeris: proditum est, quod in superiori-
bus cælabatur: Inueniris enim tua cõfessione alius ille tu esse, qui definis omnia dogmata quæ da-
mnari iubes. Si uero non es tu in superioribus alius, ne tibi ea quæ improbas asscribantur: nec hic
tu eris alius qui non sustineas ante fuisse animas ꝙ in corpore degeremus. Elige utrãlibet excusa-
tionis partem. Istum alium quem frequenter inducis, te uis intelligamus an alterũ aliquẽ? catholi-
cum eum uis uideri an hæreticũ? damnandum uel absoluendũ? Si catholicus est iste alius tuus, qui
in superioribus dicebat ante hunc mundum uisibilẽ fuisse animas cum angelis & cæteris uirtutib.
in superiori Hierusalem in cœlestibus constitutas, & ibi uiuendo contraxisse causas sibi diuersita-
tis, uel nascendi in hoc mundo, uel alias quaslibet conditiones tolerandi: erunt ergo ista catholica
dogmata, & interim impium damnare quod catholicũ est. Si uero aliũ istum hæreticũ dixeris: hæ-
reticum designabis eum, qui fuisse animas nõ recipit, & sperasse in Christo anteꝙ in corpore nasce
rẽtur. Quà hinc exitur magister? Quo erumpitur? Quo rursum euaditur? Quocunꝙ te conuerte-
ris, hærebis. Non dico nullus subtrahendi te aditus, sed ne respirandi quidem paululum fit copia.
Sic tibi Alexandri tui Aristotelici cõmentarij profuere? Sic Porphyrij ἀζυγωγή; Sic te tot & tan- D
torum philosophorũ Græcæ & latinæ, insuper & Iudaicæ eruditiõis excoluit disciplina, ut in istas
angustias tam inextricabiles deuenires, & tam miserabiliter coartareris, ut nec ad Alpes posses es-
se defensus? Sed parcamus, iam deferendum est literis, & ut ipse ait, operi magno somnus non est
asscribendus, quanquam ipse parcat nemini, & non tam ratione dictorum quàm flagello linguæ,
quos libitum fuerit uerberet: & si quis minus adulabitur, continuo hæreticus & scriptis & missis
per diuersa centum cõdicibus designetur. Tamen nos non ipsum, sed patriarcham imitemur Da-
uid: qui comprehensum in spelunca inimicum suum Saul, cum eum posset iugulare, noluit, sed ei
pepercit: quod & iste sibi à nobis aliquoties factum, non solum uerbo, sed & re atꝙ opere, etiam si
fateri non uult, corde tamen & cõscientia retinet. Demus ergo ueniam ei, qui dare ueniam nescit,
qui sine ullo humanitatis respectu de dictis alterius iudicat, & interim educamus eum de spe-
lunca: usꝙquo ad illam incidat, de qua etiam si omnes conemur & cupiamus, exire non possit. Di-
cat ergo ꝙ potest fieri, ut in superioribus illis, ubi istud dogma confirmabat ab eo qui iustum deum
conabatur ostendere: ubi alium quem dixit, uere ne alterius persona fuerit talis, qualem nunc con-
demnari uult: hic uero ubi contrarius est, & non recipit quæ in superioribus dicta sunt, alium seip-
sum dixerit? Potest enim fieri, ut cõscius sibi sit, ita sensisse se cum scriberet: licet stilo id non potue-
rit explicare. Sit ergo uenia, & ponamus in hoc loco istum alium, hunc esse ipsum qui non recipit
dogma, quod dicit animas fuisse anteꝙ in corpore degeremus, & sperasse in Christo. Repetamus
ipsum capitulum, et quo rursus tendat, diligentius prosequamur. Ait itaꝙ. Alius uero hoc dogma
non sustinens quod ante fuerimus, & sperauerimus in Christo, ꝙ in isto corpore degeremus: illo
intelligentiam transfert, ut dicat in aduentu domini saluatoris, quando in nomine eius omne ge-
nu flectetur, cœlestium & terrestrium & infernorum, & omnis lingua confitebitur quia dominus
Iesus Christus in gloria dei patris: cum ei fuerint uniuersa subiecta, alios uoluntate, alios necessi-
tate subijciendos: & eos qui ante præsentiam maiestatis eius sperauerint in eum, futuros esse in
laudem gloriæ eius, & uocari πεφιλημένους: eos uero qui reperti fuerint necessitate credentes,
eo tempore quo nec diabolus & angeli eius poterunt negare regnãtem, esse sperantes, sed non in
laudem gloriæ eius: quod quidem & nunc ex parte uidemus expleri: quia alia sit merces eius qui
uoluntate sequatur deũ, alia qui necessitate. Veruntamen siue per occasionẽ, siue per ueritatẽ tan
tum Christus annunciet, dũmodo sciat & sperans & ante sperãs, quod pro diuersitate spei diuersa
sint præmia recepturi. Omis in hoc loco admitur cauillationis occasio. In superiorib. dixisti quod
hi qui ante sperauerunt in Christo, illi sunt qui anteꝙ in hoc uisibili mundo in corporib. nascerent,
spem

A spem in Christo habuerunt in cœlestibus positi. Sed ne istud dogma tuum esse uideretur, aliam in
troduxisti expositionem: qua dicis eo tẽpore quo omne genu flectetur dño Iesu, uniuersa creatu-
ra cœlestiũ, terrestriũ & infernorum duobus ei modis erit subiecta: quidã uoluntate, quidã neces-
sitate. Et uoluntate ais subiectos sanctos oẽs qui per uerba prædicationis modo ei credũt: & istos
uocari πεφιλημένους, id est, qui ante sperauerunt in Christo. Necessitate aũt subiectos, qui nũc qui
dem per prædicationẽ uerbi non crediderunt: tunc aũt iam negare non poterunt: sicut diabolus &
angeli eius, & qui cum ipsis necessitate crediderunt, quiꝙ omnes cum quibus & diabolus & an-
geli eius, quia postea credent, non uocabuntur ante sperantes: pro eo scilicet quod illi ante credi-
derunt in Christo, & sperauerunt in eum uoluntate: isti uero postmodũ & necessitate. Et ideo ais
eos diuersa præmia recepturos. Præmia tamen ponis in his omnibus qui modo non credunt: id est,
diabolo & angelis eius, licet inferiora, & eum de cuius sola pœnarũ aliquando uenia opinionẽ nõ
sententiã alterius arguis, tu in regno Christi ad præmia secunda perducis. Et hoc uis intelligi, quia
sicut nihil interest, utrum ueritate, an necessitate Christus annuncietur: ita nihil refert, necessitate,
an uoluntate credatur. Hæc sunt quæ nobis discere de cõmentarijs tuis iubes. Istas nos regulas cõ
fusionis fidei doces, ut hoc damnetur in alijs quod domi discitur. Nam utiꝙ si tu es nunc alius qui
primum dogma illud non sustines, quod animas in cœlestibus fuisse dicit anteꝙ in corporibus na
scerentur: tu es sine dubio qui diabolum & angelos eius atꝙ omnes incredulos, non solum uenia
donas: uerumetiam secundis numerandos esse præmijs polliceris. Si uero hoc secundum dogma
refugis, tu eris primi illius dogmatis pater. Et miror quomodo isti prudẽtes & eruditi uiri: qui hæc
eius legunt scripta, & quibus nunc illa ab illo scribuntur, rideant de me, quod me talpã nominet,
& nõ sentiãt se magis ipsos ab eo talpas iudicari, quos putat hæc in suis libris nõ uidere defossa. Si
enim putaret eos legentes intelligere posse: nunꝙ ad condemnanda ea, quæ ipse magister docet,
istorũ librorũ habere iussisset exemplũ: in quibus ea ipsa plenius & manifestius cõtinentur, quę cõ
demnare nos suadet. Ostendimus interim istum ipsum asserere in istis electis commentarijs suis ea
quæ damnari in alterius libris iubet: id est, quod animæ fuerint in cœlestibus anteꝙ in hoc mundo
in corporibus nascerent, & quod oẽs uel peccatores, uel increduli cum diabolo & angelis eius,
eo tempore quo omne genu flectetur Iesu cœlestium & terrestrium & infernorum, non solum ue-
niam accipient, uerumetiam ad secunda præmia uocabuntur. Sed quoniam hæc rei nouitas non
B dubito quod fidem difficile mereatur: ut quis credatur ea damnare quæ astruit: scio quid desidera-
tis, ut si possumus talia ex eisdem libris proferamus exempla, & tam euidentia, ut nullus omnino
de his cuiquam dubitandi relideat locus: id est, ubi ne ille quidem alius suus nominetur, & ita faci
am. Item ex eodem libro, quod in seculi fine Christus, & omnes sancti sui supra dæmones habebũt
sedem, & ut eidem ipsi dæmones secundum uoluntatem sedentis supra se Christi, & sanctorũ eius
agant: Ex eo capitulo ubi dicit Apostolus, ut ostenderet seculis superuenientibus abundantes di-
uitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu: post pauca: Quod nos, inquit, qui quondam
lege tenebamur inferni, & propter uitia atꝙ peccata ut operibus carnis, ita eramus et supplicijs de
stinati: nunc in Christo regnemus, sedeamusꝙ cum eo. Sedeamus autem non in humili quocunꝙ
loco, sed super omnem principatum, potestatem & dominationem & omne nomen quod nomi
natur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Si enim Christus resuscitatus est à mortuis, &
sedet ad dexteram dei in cœlestibus super omnem principatum & potestatem & dominationem
& super omne nomen quod nominatum est, non solum in hoc seculo, sed & in futuro, & nos sede
bimus regnabimusꝙ cum Christo, necesse est, ut super his super quæ sedet ille, sedeamus. Sed qui
diligens lector est statim dicet & requiret: Quid ergo, maior homo angelis & cunctis in cœlo po
testatibus? Quod quia periculosum est respondere: principatus, potestates, ac uirtutes, & domi-
nationes, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, maxime
quia omnia subiecta sunt Christi pedibus: non ad bonam partem, sed ad contrariam referet, ut di-
cat eas esse angelos refugas, & principem mundi huius & luciferum qui mane oriebaꝫ, super qui-
bus sancti in fine seculi sessuri sunt cũ Christo: illis quoꝙ tribuẽte beneficiũ qui nũc inferni & ma-
le libertate sua abutentes uagentur passim, & per precipitia corruant peccatorum. Cum autẽ tales
habuerint sessores, iuxta sedentium uoluntatem incipient gubernari. Nunquid hic ambiguitas ali
qua derelicta est, ut locus hic egeat assertore? Vbi euidentissime nulla illius alij sibi interiecta per
sona dicit: angelos refugas, & principẽ mũdi huius, & luciferũ qui mane oriebatur, in fine Christo
supersedente & regnante cum sanctis suis, consortes ac socios, non solum regni eius, sed & uo-
luntatis futuros. Secundum uoluntatem nanꝙ Christi & omnium sanctorum eius agere, hoc est
ad summam beatitudinẽ peruenisse. Neꝙ enim est alia perfectio orationis, qua supplicare nos do
cuit patri, nisi ut fiat uoluntas eius, sicut in cœlo & in terra. Sed quæso patienter audite, non qui-
dem omnia, quæ de ipsis dogmatibus in libris eius continentur reuoluentem: tanta enim sunt, ut plu
ra mihi (si exequi ea cupiam) uolumina conscribenda sint: sed tanta quanta satisfacere legentibus
possint: quod non iste casu in hæc incidat, quæ nunc discipulis imitanda proponit, sed latissima &
frequenti

frequenti assertione cõfirmat. Sed uideamus quæ sunt, quæ nos ex his probatissimis edocet commentarijs. Item ex eodem libro, quod non solum in præsenti seculo, uerumetiã in futuro ascensus sit hominum & descensus: de eo capitulo, in quo ait: Super omnem principatum, potestatẽ, ac uirtutem, & dominationẽ & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, uerunetiam in futuro, post aliquanta. Si autem sunt, inquit, potestates, uirtutes, & principatus, & dominationes, necesse est ut & subiectos habeãt, & timẽtes se & seruientes sibi, & eos qui à sua fortitudine robo rentur. Quę distributiones officiorum, non solum in præsenti, sed etiam in futuro seculo erunt: Vt per singulos profectus & honores, ascensiones etiam & descensiones, uel crescat alius, uel decrescat, & sub alia atq; alia potestate, uirtute, principatu, atq; dominatione fiat. Cur magister (ut tuis te cum uerbis agã) post quadringentos ferè annos quietas & simplices hæc latinorũ mentes doces? Cur nouas uoces quas ab apostolis nemo suscepit, insuetis auribus ingeris? Quæso te ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ apostoli uoce laudata est. Cur in mediũ profers ꝙd Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; quo tu hæc scriberes, nõ usquequo ego interpretarer, ut doces, sed usq; quo tu hæ ante quindecim ferè annos scriberes, sine his mundus Christianus non fuit? Quid enim tu modo doces, quod in futuro seculo adhuc ascensiones & descensiones fiãt, & proficiãt ali qui, & aliqui decrescant? Ergo illud quod dicis, in hoc seculo uita uel acquiritur uel amittitur, non est uerum: an occultam habet aliquam interpretationẽ? Non enim pœnitentiam agis pro his quæ in istis cõmentarijs continentur. Item quod ecclesia unum corpus, non solum ex hominibus sed & ex angelis, & omnibus uirtutibus cœlestibus intelligendũ sit: ex eodem libro, de eo capitulo, in quo scriptum est: Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam: post pauca: Non solum, inquit, hominum, sed etiam angelorũ cunctarumq; uirtutum & rationabilium creaturarum, ecclesia intelligi potest. Item quod animæ, quia in illa priori uita nouerant deum, modo eum non quasi ignotum cognoscant, sed quasi post oblitionẽ denuo agnoscãt: ex eodem libro ita dicit. Quod uero ait, in agnitione eius, id est ἐπιγνώσει, quidam sic intelligunt, ut inter γνῶσιν & ἐπίγνωσιν, hoc est inter notionem & agnitionem illud interšit: quod notio eorũ sit quæ ante nõ sciuimus & ea postea scire cœpimus: agnitio uero eorum quæ postea recordamur. Et priorem quandam uitam in cœlestibus suspicamur, postquam in corpora ista deiecti & obliti dei patris, nunc eum per reuelationẽ cognouimus, secundum illud quod scriptũ est: Reminiscentur & conuertentur ad dñm omnes fines terræ, & multa his similia. Quod aũt ait, quia quidam hæc dicunt: puto me satis euidenter in superioribus edocuisse: quod si quando ponit, quia quidã hæc dicunt uel alius dicit, nec tamẽ ista quæ dicuntur destruit, iste ipse sit quidã uel alius, maxime cũ iam cõcordes his sententias absq; ulla huiusmodi interiectione personæ ab eo dictas frequenter ostenderim. Sed quid adhuc est quod ei displicet in alio? Et astra, inquit, uel cætera quæ in cœlo sunt, rationabilia dicit & delicti capacia. Videamus ergo quid ipse de talibus sentiat: ex eodem libro in eo capitulo, ubi scriptũ est: Oportet enim eum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis: post aliquanta: Potest, inquit, ita responderi, quod absq; peccato nullus sit. Et sydera ipsa nõ sint munda corã deo: omnisq; creatura paueat creatoris aduentum. Vnde crux saluatoris non solum ea quæ in terris sunt, sed etiam quæ in cœlis erant purgasse perhibetur. Item quod propter corpus humilitatis & corpus mortis homines filij iræ appellentur: ex eodem libro de eo capitulo, ubi scriptũ est: Eramus natura filij iræ sicut cæteri: post aliquanta. Nos uero, inquit, dicamus esse primũ omnes homines natura filios iræ propter corpus humilitatis & corpus mortis, & quod ab adolescẽtia mens hominũ apposita sit ad malitiam. Itẽ quod prima sit animæ factura, & deinceps corporis plasmatio: ex eodẽ libro sub eodem capitulo: post multa. Et diligenter, inquit, obserua: quia nõ dixit ipsius figuratio sumus atq; plasmatio, sed ipsius factura. plasmatio quippe originẽ de terra è limo trahit: factura uero iuxta similitudinem & imaginẽ dei sumpsit exordium. Quod in centesimodecimooctauo psalmo simul positum, diuersa significat. Manus tuæ dñe fecerunt me, & plasmauerunt me. Factura primũ locum tenet, deinde plasmatio. Quid adhuc aliud est quod condemnari uult? Dicat ut id de eius libris imõ de eius corde proferamus. Quod enim, inquit, unam naturã & animarum & angelorũ, molestum est hoc. Sed uideamus quid ipse de hoc sentiat in his libris, quos nobis ad confessionis exemplum & ad credendi regulam ponit. Item ex eodem libro de eo capitulo, ubi scriptũ est: Veniens euangelizauit pacem his qui longe, & his qui prope: quod cum de Iudæis, & de gentibus primũ dictum expositisset: postmodum addit hæc, & hæc quidem iuxta uulgatam interpretationẽ dicta sunt. Cæterum qui illud apostoli legit, de Christo memorantis: pacem faciens per sanguinem crucis suę his quæ in terra erant, & his quæ in cœlis, & cætera quæ in eodem dicuntur loco, non putabit nos qui iuxta spiritum Israel uocamur longe, & Iudæos qui tantum modo Israel nuncupantur in carne fuisse propè. Et hanc totam intelligentiam ad angelos uirtutesq; cœlestes, & ad animas temperauit humanas: quod in suo Christus sanguine terrena & cœlestia copulauerit, quæ inter se dissidebant. Et bonus pastor morbidam ad montes reuectans ouem, fecerit esse cũ cæteris: drachmamq; quæ perierat, drachmis quæ saluæ fuerint copulauerit. Vides quantam diuersitatem naturæ facit inter

inter animas & angelos? Quanta est, inquit, inter ouem & oues, & inter drachmam & drachmas. Sed & post pauca addidit dicens. Quod autem ait, ut duos cõderet in semetipso in unum nouum hominem: quod & magis uidetur superiori de Iudæis & gentibus sensui cõuenire, sic suæ intelligentiæ coaptauit, ut dicat hominem iuxta imaginem & similitudinem dei factum, eandem post reconciliationem formam recepturum, quam & nunc angeli habent & ipse perdidit. Nouum autem hominem dicit esse, qui quotidie renouat, & habitaturus est in nouo mũdo. Sicut oues ab oue, & drachma à drachmis differunt, ita & animas cum angelis esse dicit: & eandem formam quam nũc habent angeli, prius homo habuerit & perdiderit, & hominẽ habiturum dicit in futuro. Si natura si specie, si forma non differat, quomodo nullus pudor est erudito homini suas sententias sub alterius nomine condemnare: maxime cum hoc ita non secundũ uulgatã expositionẽ, sed secundum apostoli sensum dici debere decernas? Sed uideamus quid ad hæc in eodẽ loco addit. Post pauca sic inquit. Et instaurationem noui hominis tunc plene perfectę; complendam, cum cęlestia terre striaq; fuerint copulata, & in uno spiritu & sensu eademq; sententia accesserimus ad patrem. Nescio quid tale & in alia epistola, si quis tamen eam receperit, prudentibus quibusq; lectoribus Paulus subindicat, dicens: Hi omnes testimonium fidei accipientes, nõ receperunt promissionẽ à deo pro nobis aliquid melius prouidente, ut non absq; nobis consummarent. Propterea uniuersa creatura congemiscit nobiscum, qui in tabernaculo isto cõgemiscimus, & cõdolet, qui à timore dei in utero concepimus, & dolemus, & præstolatur reuelationem filiorum dei: ut de uanitate seruitutis cui nunc est subiecta liberetur, & fiat unus pastor & unus grex, & oratio domini cõpleatur: Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Cœlestia & terrestria: id est, angelos & homines, sicut ante unã formã gesserunt, & unũ ouile habuerunt, ita & in futuro dicis esse reparanda. Quia Christus uenit utraq; facere unũ gregẽ: & hoc futuros homines dicis, uel quod nunc sunt angeli, uel ꝙd ante ipsi homines, id est, animæ fuerunt. Et quõ quęso te tam amice, imò nec amice, sed scurriliter mulierculas irridebas, quæ cũ plausu uentris & femoris, negarent se post resurrectionẽ in corpore iterum fragili futuras, sed similes angelis, uel id ipsum futuras esse quod angelos? Et hæc cũ tanta irrisione dici à mulieríb. arguis, quæ de tuis illis electis cõmentarijs scripta proferunt. Nunquid non hoc tibi tale uidet, quale si quis furti aliũ incusans, idipsum unde aliũ arguit in suo sinu cõtegat furtum: & posteaq; late perorauerit, & magnifice fuerit inuectus in furẽ, posteaq; testes produxerit, iuris quoq; iurandi dederit sacramẽta, post hęc omnia furtũ ipsum pro quo alium iam se cõuicisse putauerat de sinu eius extrahatur? Tum deinde arguis alios quod interrogati de talibus, non prõpte, nec statim respondeant: sed cunctabundi & nutu magis q; uerbis agant. Et hoc ipse de apostolo dicis, quod nescio quid tale in epistola sua prudentibus quibusq; lectoribus subindicat. Si Paulus nõ indicat, sed subindicat, & non quibuscunq;, sed prudentibus: nos miseros quid irrides ò noster pœnitens, si quod Apostolus non manifeste protulit, aut nescire aut dubitare nos dicimus: & non tam intelligere, quàm subintelligere, & ideo non tam indicamus, sed subindicamus? Iam si tibi reuelata sunt illa quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis ascenderunt: si tibi uenit quod perfectum est, & destructa tibi sunt ea quæ ex parte sunt, clama de his & prædica, & quæ Apostolum subindicasse dicis, tu indica: qui nõ solum ea quæ subindicata, uerũ & quæ cõfirmata ab eo scribis esse, nunc damnas. Hæc enim omnia quæ nunc anathematizari iubes, dum Apostoli dicta exponis astruxeras, & tanq; illius sensibus hæc inserta esse docueras. Quid adhuc aliud est ꝙd damnare cæteros iubet? Quod corpus hoc, inquit, carcerẽ & uincula esse animæ dicunt: & ipsam animam nõ ire asserunt, sed redire quasi ad ea loca, ubi iam ante fuerat. Proferamus ergo & de hoc quomodo ipse senserit testimonia. Existis ipsis cõmentarijs libro secundo, ex eo capitulo, ubi dicit: Huius rei gratia ego Paulus uinctus Iesu Christi: post pauca. Quia in pluribus, inquit, locis scriptum est: uinculum animæ corpus hoc dici, quod quasi clausa in carcere teneatur, dicimus propterea Paulum corporeis nexibus coerceri, nec reuerti & esse cum Christo: ut perfecta in gentes per eum prædicatio compleatur. Item de eadem re, ex eisdem commentarijs, libro tertio, capitulo ubi dicit: Pro quo legatione fungor in catena: post aliquanta per illum iterum suum alium qui ipse est, ita dicit. Alius uero propter corpus humilitatis & catenam istam qua circundamur, & nec dum scimus secundum quod oportet nos scire, & per speculum uidemus in ænigmate: ista eum dixisse contendit: Et tunc uere posse in confidentia euangelij aperire mysteria, cum carenam deposuerit, & de carcere liber exierit. Nisi forte & in uinculis absq; uinculis computandus est, qui conuersationem habet in cœlis, & de quo dici potest: Vos autem in carcere non estis, nec in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in uobis. Item de eadem re, ex commentario epistolæ Pauli ad Philemonem sub eo capitulo, ubi ait: Salutat te Epaphras concaptiuus meus: post aliquanta, Nisi forte reconditũ aliquid & sacratũ (ut quidam putant) in uerbo captiuitatis ostendit, quod capti pariter & uincti in uallẽ hanc deducti sunt lachrymarum. Vides quomodo hęc tanquam mystica & sacrata dicit haberi apud quosdam: quorum tamen & ipsum unum esse, in multis sæpe docuimus: sed uti figura per quam scientiæ mysticæ uideatur inuidiam declinare. Hæc, inquit, quomodo se

habeant uideris. Nunquid & omnia reſtituenda eſſe in unum ſtatum atq; in unum corpus reintegrandos? nō ſolum homines, ſed & dæmones & angelos refugas, dictū à me potes referre? Vis mihi, inquit, nō fiat: ſi quid ex alterius perſona dixi, alterius ſit: ſi quid ſanè exinde dictum, ac nullius interiecta perſona ſcriptum legeris, hoc mihi merito debet aſcribi. Et quid omnes iſtos effundimus quos ſuperius defudauimus agones? Tantum ualet frontis duritia. Sed age fiat, acquieſcamus etiam in hoc, non ut res, ſed ut ipſe poſtulat conuincatur. Ex his commentarijs libro ſecundo de ea re re quam propoſui ſub eo capitulo, ubi ſcriptū eſt: Sollicite ſeruare unitatē ſpiritus in uinculo pacis, unum corpus & unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ: poſt aliquanta: Quæritur, inquit, quomodo una ſpes uocationis ſit, cum apud patrem diuerſæ ſint manſiones? Ad quod unam ſpem uocationis regnum cœlorum, quaſi unam domum dei patris eſſe dicimus & in una domo plurimas manſiones. Alia enim gloria ſolis, alia gloria lunæ, alia ſtellarum gloria. Aut certe illud ſubtilius indicatur, quod in fine & in conſummatione rerum, in priſtinum ſtatum reſtituenda ſint omnia: quando omnes unum corpus efficiemur, & in uirum perfectum reformabimur, & oratio in nobis ſaluatoris implebitur: Pater da, ut quomodo ego & tu unum ſumus, ita & iſti in nobis unum ſint. Acceiſtis & hanc eius de reſurrectione omniū abſq; ulla ambiguitate ſententiam: accipite & aliam, & tunc concludam apologiæ noſtræ primum uolumen. Innumera ſunt enim eius dicta de talibus. Item ex eodem libro ſub eo capitulo, ubi ſcriptum eſt: Ex quo totum corpus compactum & conglutinatum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram uniuſcuiuſq; membri augmentum corporis facit in ædificationē ſui in charitate, ſic cœpit. In fine rerum cum deum uidere cœperimus facie ad faciem, & in menſuram perueniemus ætatis plenitudinis Chriſti: de cuius plenitudine nos omnes accepimus: ita ut Chriſtus nō ex parte ſit, ſed totus in nobis: & relictis initijs paruulorū, creuerimus in eum uirum, de quo propheta dicit: Ecce uir oriens nomen eſt illi: & Ioannes baptiſta cōmemorat: Poſt me ueniet uir qui ante me factus eſt: quoniam ante me erat: tunc in occurſu unius fidei, & unius agnitionis filij dei: quem nunc pro uarietate mentium, non una nec eadem fide agnitionis cognoſcimus: totum corpus quod prius diſſipatum fuerat & in diuerſa laceratum, in ſuam cōpaginē iuncturamq; redigetur: ita ut una ſubminiſtratio eademq; operatio & unius ætatis conſummata perfectio, totum faciat creſcere corpus æqualiter, & omnia membra iuxta menſuram ſuam incrementum ætatis accipiant. Hæc autem tota ædificatio, per quam eccleſiæ per partes corpus augebit, mutua in ſe charitate complebitur. Totas rationabiles creaturas ſub unius rationabilis animalis intelligamus exemplo, & quodcunq; de huius mēbris dixerimus & partibus, hoc ſciamus eſſe referendum ad unam quamq; rationabilem creaturam. Putemus hoc animal ita per artus, uenas, carnesq; laceratum: ut nec os oſſi hæreat, nec neruus iungatur ad neruum, ſeparatim oculi iaceant, ſeorſum nares, manus alium locum teneant, in alium proiecti ſint pedes, & reliqua membra in hunc modum inter ſe diſperſa ſint & diuiſa. Fingamus aliquē uenire tantæ ſcientiæ medicū, qui iuxta fabulas ethnicorum Æſculapium poſſit imitari, & nouam figuram nouumq; hominem Virbium ſuſcitare: hic neceſſe habebit unumquodq; membrum ſuo loco reſtituere, & compagem copulare cōpagi, & quodam glutino partibus reſtitutis, unum corpus efficere. Hucuſq; nobis una ſimilitudo proceſſerit. Nunc in eadem ſimilitudine ad id quod intelligi uolumus, aliud trahatur exemplum. Paruulus creſcit, & occulto æuo in perfectam adoleſcit ætatem: ſuum manus habent augmentum: ſua pedes ſentiunt incrementa: uenter dum neſcimus impletur: humeri dum fallunt oculi, dilatantur, & omnia membra per partes iuxta menſuram ſuam ſic creſcunt: ut tamen non ſibi, ſed corpori uideantur augeri. Ita igitur & in reſtitutione omnium, quādo corpus totius eccleſiæ nunc diſperſum atq; laceratum, uerus medicus Ieſus Chriſtus ſanaturus aduenerit: unuſquiſq; ſecundum menſuram fidei & agnitionem filij dei: quem ideo agnoſcere dicitur, qui prius nouerat, & poſtea noſſe deſiuit: ſuū recipiet locum, & incipiet id eſſe quod fuerat: ita tamen ut non iuxta aliam hæreſim omnes in una ætate ſint poſiti, id eſt, omnes in angelos reformentur: ſed unum quodq; membrum iuxta menſuram ſuam & officium perfectū ſit. Verbi gratia, ut angelus refuga id eſſe incipiat quod creatus eſt, & homo qui de paradiſo fuerat eiectus, ad culturam iterum paradiſi reſtituatur. Iſta autem uniuerſa ſic fient, ut inuicem inter ſe charitate iungantur, & dum cōgaudet membrum membro, & in alterius prouectione lætatur, Chriſti corpus, eccleſia primitiuorū, habitet in cœleſti Hieruſalem, quam in alio loco Apoſtolus uocat matrem ſanctorum. Hæc tua dicta legunt oēs latini, quæ etiam nunc tu quoq; iubes eos legere: ubi dicis, quod oēs rationabiles creaturæ, quæ ſub unius rationabilis animalis exemplo intelliguntur, ita in unū corpus reparandę ſint, tanquam ſi unius hominis membra diuulſa, rurſus in eiuſdem corporis ſoliditatē Æſculapij arte reparentur: in quibus quidem diuerſa futura deſinis officia, utpote membrorum: ſed corpus unum, hoc eſt unius naturæ: & hoc omnium unum corpus, primitiuā eccleſiam uocas, & corpus eſſe nominas Chriſti: cuius corporis unum membrum ſuo officio reſtituendum, ais eſſe angelum refugam, qui eſt utiq; diabolus: & in hoc quod ab initio creatus eſt reparādum. Similiter & hominem aliud membrum ad cultum paradiſi

radiſi tanquam colonū originariū reuocandum. & hęc nulla, ut fieri ſolet, cum de rebus talibus pe
A detentim cautęq; dicit, alterius interiecta perſona proſequeris, ut dubitaſſe te aliquis in rebus tam ſecretis & abſcōditis exiſtimet, ſicut Origenes iſte, cuius te & diſcipulū nō negas & proditorē fateris, ſemper facere inuenitur in talibus: ſed abrupta & definita ſententia, tanq; ſi angelus loqueretur in Daniele, aut Chriſtus in Paulo, mortaliū auribus futurorū arcana enuncias ſeculorū. Et ais, nulli ueterum electa à Chriſto plebs fidelium credas. Si Origenes aliquid de diuinæ diſpenſationis ſecretioribus ſuſpicatus eſt, nemo recipiat: Et ſi Clemens, aut ille apoſtolorū diſcipulus, aut ille Alexandrinæ eccleſiæ, & ipſius magiſter Origenis talē aliquid dixerunt. Etiam ſi Gregorius ille Ponticus uir apoſtolicarū uirtutū. Etiam ſi iſte alius Nazianzenus & Didymus uidens propheta, ambo magiſtri mei: quibus ſapientius in fide Chriſti nihil habuit mundus. Omnes iſti ut Origenes errauerunt: ſed accipiant erroris ſui ueniam, quia & ego aliquando erraui, & nunc pœnitentiā gero, ſed ueniam accipere debeo. Origenes uero cum eadem quæ ego dixerit, etiam ſi pœnitentiam egit, ueniam non accipiet, imò pro his quę omnes diximus, ſolus ipſe damnetur. Ipſe eſt qui omnia mala fecit. Ipſe enim nobis prodidit, unde eſt totum quicquid nos loquimur, quicquid ſcribimus, quicquid dicti putatur eruditi, & q̄d de Græcis bonis latina facimus non bona. Nemo ergo quem quam horum audiat: ſed hæc ſola ſuſcipite, quæ in meis cōmentarijs inuenitis, & maxime in epiſtola ad Epheſios, in quibus Origenis dicta uehementiſſime confutaui. Ego aūt ſcrutatus ſum: ut credere & tenere debeatis reſurrectionē carnis ita futuram, ut corpora conuertantur in animas, & uxores dirigantur in uiros, & quod ante mundi cōſtitutionem animæ in cœleſtibus fuerint, & inde ob quaſdam cauſas ſoli deo cognitas, in uallem hanc deductæ ſint lachrymarum, & quod corpori mortis inſertæ ſint: & quod in fine ſeculorum omnis natura rationabilis in unum corpus reſtituatur ſicut ab initio fuit: ita ut & homo ad paradiſum reuocet, & angelus refuga ſupra Petrum & Paulum exaltetur, cui ipſi ad paradiſum, utpote homines poſtponēdi ſunt: ille autem in id quod ex initio creatus eſt reparetur: & fiant omnes ſimul eccleſia primitiuorum in cœleſtibus, & ſint dum in officijs quidem ſingulis quibuſq; ſunt, membra Chriſti, uniuerſitas uero cunctorum perfectū Chriſti ſit corpus. Hæc tenentes ò fideles prudentesq; diſcipuli, & iſtas meas indubitatas definitiones cuſtodientes: Origenē tamen pro his ipſis dictis condemnantes bene agetis, ualete. Vides quia totum cum irriſione agis, & pœnitere te ideo dicis, ut fallas eos quibus ſcribis? Nam & ſi tere te
B pœniteat, ut debet, quid facies propter omnes illas animas quas per tot annos hæc tua tam uenenata (ut ipſe ais) doctrina decepit? Deniq; quis unquam per tuam pœnitentiā emendabitur: cum iſte ipſe libellus, in quo & pœnitens & accuſator & iudex es, auditores tuos rurſum ad hæc ipſa & legenda & tenenda tranſmittat? Ad ultimum etiam ſi hæc ita non eſſent: ipſe tamen tibi etiam poſt pœnitentiā, omnem aditum ueniæ præcluſiſti. Ais etiam ipſum Origenem pro his dictis pœnituiſſe, libello pœnitentiæ ad Fabianum, tunc urbis Romæ epiſcopum dato, & tamen poſt pœnitentiam, poſt centum & quinquaginta annos mortis ſuæ in ius eum trahis, & ad damnationem uocas. Quomodo ergo pro his dictis tibi uenia dabitur pœnitenti: ſi ille qui ante te pro his pœnituit, ueniam non meretur? Similiter ut ſcripſiſti, ſcripſit: ſimiliter ut pœnituiſti, pœnituit. Aut ſimiliter pro pœnitentia debetis abſolui: aut ſi negas ueniam pœnitenti (quod ego non opto) tu perurges nos pariter condemnari ſecundum quandam euangelij parabolam: Oblata eſt dño à Iudæis adultera, ut uiderent quid de ea ſecundum legem iudicaret. Ille miſericors & miſerator dominus, dixit: Si quis ueſtrum peccatum non habet, mittat ſuper eam lapidem. Et tunc omnes, inquit, diſceſſerunt. Et Iudæi quidem licet impij & increduli, tamen erubuerunt conſcientias ſuas: ne cum ipſi eſſent peccatores, in peccatores uiderentur ulciſci. Et latro ille de cruce dicebat ad alterum latronē, qui ſimul pendebat in cruce & blaſphemabat: Quia nec tu deum times, uel quod in eodem nos ſumus ſupplicio. Nos cum hæc eadem quæ in nobis ſunt condemnemus in alijs, nec cum Iudæis erubeſcimus, nec cum latrone miteſcimus.

INVECTIVARVM RVFFINI IN DIVVM HIERONYMVM LIBER SECVNDVS.

Superiore quidē libello dogmaticas illius obiectiones, quas alij impingit immerito, in ſe ipſo teſte retorſimus: nunc uero iam explicitis & poſt tergum reiectis his quæ ſi dei uicinæ ſunt cautionibus, cōfidentius ei de cæteris criminationib. reſpōdebimus. Eſt enim etiam illud accuſationis eius grauiſſimū caput: quod ſimiliter, ut cætera mēdacia, ueritatis falce reſecandū eſt. Ait enim cōfœderatos eſſe quoſdam Origeni ad periurium, & iſtud myſticæ eius traditionis arcanum abſconditum eſſe in ſexto Stromatum libro: nec ab ullo alio in tot ſeculis niſi à ſe ſolo deprehenſum. Verum ne riſum ei moueā ſi iuris iurandi ſacramento alienū me eſſe cōfirmem, à confœderatione periurij planiore uia ad manifeſtationem ueritatis incedam: ex eo quod facillime probare poſſum, nec habuiſſe me unquam libros iſtos, nec legiſſe à quoquam præſtitos. Et ſicut me non poſſum excuſare de eo, quod quale ſit neſcio: ita ne

accusari quidē possum de eo, quod uel si sit penitus ignoro. Iste tamen qui arguit uel ab illo tradi- C
tum, uel à discipulis eius dici, quod scriptū est, Qui loquitur ueritatē cū proximo suo, proximus nō
sit, nisi ille qui perfectus sit & symmystes. Et iterū quod Apostolus dicit: Quia sapientiā loquimur
inter perfectos, & quod scriptū est: Nolite mittere sanctū canibus, neq; mittatis margaritas uestras
ante porcos, ut asserant, inquit, per hoc ueritatē non omnibus aperiendam. Videamus quid ipse
in istis ipsis electis suis cōmentarijs lib. secundo, sub eo capitulo ubi scriptū est: Propter quod de-
ponentes mendacium, loquimini ueritatē unusquisq; cum proximo suo, quoniam sumus inuicem
membra: post pauca. Propter quod, inquit, Paulus ipse perfectus in epistola alia loquebatur: Sapi-
entiam autē loquimur inter perfectos. Ergo hoc est quod iubet, ut unusquisq; mystica quæq; atq;
secreta, & ea quæ dei ueritate sunt plena loquatur cū proximo suo, ut dies diei eructet uerbum, &
nox nocti indicet scientiā: hoc est, clara quæq; & lucentia indicet his, qui merentur audire: Vos
estis lux mundi. Porrò tenebrosa & inuoluta, & omni sacramentorū nocte uelata alijs referat, qui
& ipsi nox, tenebræ uel caligo sunt. De quibus dicit: Et caligo sub pedibus eius, haud dubiū quin
dei. Nam & in monte Sina Moyses ingreditur in turbinem & caliginem, ubi erat deus. Et de ipso
deo scriptū est: Posuit deus tenebras latibulum suum. Loquatur itaq; ueritatē atq; mysteria unus-
quisq; cum proximo suo, nec det sanctū canibus, neq; mittat margaritas ante porcos: sed quicunq;
oleum ueritatis habuerint, illos in thalamum sponsi & penum regis inducat. Videte quæso uos &
diligentius perspicite: si alium aliquem in omnib. his quæ scribit, nisi se & sua dicta condemnet. Si
inimici sui lacerare eum & arguere pro scriptis suis uellēt: quo alio ordine, quibus alijs aduersum
eum sententijs uterentur: nisi quibus ipse aduersum se, tanquam aduersus alios utitur? Condemna
tum, uel à discipulis eius dici, quod scriptū est, Qui loquitur ueritatē cū proximo suo, proximus nō
sit, nisi ille qui perfectus sit & symmystes. Et iterū quod Apostolus dicit: Quia sapientiā loquimur
inter perfectos, & quod scriptū est: Nolite mittere sanctū canibus, neq; mittatis margaritas uestras
ante porcos, ut asserant, inquit, per hoc ueritatē non omnibus aperiendam. Videamus quid ipse
in istis ipsis electis suis cōmentarijs lib. secundo, sub eo capitulo ubi scriptū est: Propter quod de-
ponentes mendacium, loquimini ueritatē unusquisq; cum proximo suo, quoniam sumus inuicem
membra: post pauca. Propter quod, inquit, Paulus ipse perfectus in epistola alia loquebatur: Sapi-
entiam autē loquimur inter perfectos. Ergo hoc est quod iubet, ut unusquisq; mystica quæq; atq;
secreta, & ea quæ dei ueritate sunt plena loquatur cū proximo suo, ut dies diei eructet uerbum, &
nox nocti indicet scientiā: hoc est, clara quæq; & lucentia indicet his, qui merentur audire: Vos
estis lux mundi. Porrò tenebrosa & inuoluta, & omni sacramentorū nocte uelata alijs referat, qui
& ipsi nox, tenebræ uel caligo sunt. De quibus dicit: Et caligo sub pedibus eius, haud dubiū quin
dei. Nam & in monte Sina Moyses ingreditur in turbinem & caliginem, ubi erat deus. Et de ipso
deo scriptū est: Posuit deus tenebras latibulum suum. Loquatur itaq; ueritatē atq; mysteria unus-
quisq; cum proximo suo, nec det sanctū canibus, neq; mittat margaritas ante porcos: sed quicunq;
oleum ueritatis habuerint, illos in thalamum sponsi & penum regis inducat. Videte quæso uos &
diligentius perspicite: si alium aliquem in omnib. his quæ scribit, nisi se & sua dicta condemnet. Si
inimici sui lacerare eum & arguere pro scriptis suis uellēt: quo alio ordine, quibus alijs aduersum
eum sententijs uterentur: nisi quibus ipse aduersum se, tanquam aduersus alios utitur? Condem na
tionem ordinem, omnem gradum, omnem professionem, uniuersamq; pariter fœdissimis expro-
brationibus infamauit ecclesiam: & ea quæ gentiles falso in nos conferre crimina putabantur, iste
uera esse, imò multo peiora à nostris geri quàm illi criminabantur asseruit. Nam primo illas ipsas
uirgines de quarum uirtute scribere uidebatur infamat, & dicit de eis his uerbis. Aliæ uirili habitu
ueste mutata, erubescunt se fœminas esse quod natæ sunt: crinem amputant, & impudenter eri-
gunt facies eunuchinas. Suntq; quæ cilicijs uestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam re-
deant, imitantur noctuas & bubones. Dicit & mille alia de his probra grauiora. Sed nec uiduis
quidem parcit. Ait quidem de ipsis: nulla illis nisi uentris cura, & quæ uentri proxima sunt. Alia
quoq; ingerit obscœna quamplurima. Sed & monachorū omne genus, & si fœde, & si turpiter laceret,
longum est si ipsius uerbis uel scriptis uelim probare. De diaconis uero & presbyteris, quæ dede-
cora descripserit, pudet retexere. Initium tamen lacerationis ponam ipsius, ex quo facilius conijci
possit, quantum in consequentibus augescat inuectio. Sunt alij, inquit, de mei ordinis hominibus

loquor

A loquor, qui ideo presbyteriū & diaconatū ambiūt, ut mulieres licētius uideant. Omnis his cura de
uestibus si bene oleant: si pes laxa pelle nō folleat. Crines calamistri uestigio rotant, digiti de anu-
lis radiāt, & ne plantas humidior uia spargat, uix imprimūt summa uestigia. Tales cū uideris, spon
sos magis æstimes esse q̄ clericos. Et posteaq̄ speciatim nō tam uitia q̄ crimina sacerdotū uel mi-
nistrorū exprobrās, etiā ingressum eorū & salutationes ad matrōnas, nō solū decoloraui, uerūetiā
am execrabilem fecit: quō posteaq̄ omne genus Christianū concidit & infamauit, sibi quoq; non
parcat ipse, audite. Redeo enim post excessum quendā ad hoc quod proposuerā, propter quod &
libelli huius res poposcit fieri mentionē, & ostendam apud istum tam licita haberi periuria, ut scri
ptis quoq; suis deprehendi ea nō erubescat. Igitur in hocipso libello, cum moneret, seculares codi
ces legi nō debere, & diceret, quid faciet cum psalterio Horatius: cum euangelijs Maro: cum apo-
stolis Cicero, nōne scandalizabitur frater, si te uiderit in idolio recumbentē? Et cætera cum dixis-
set eiusmodi, quibus alienam esse à Christiano assereret librorū secularium lectionē, inserit etiam re
uelationē quandam ad se diuinitus factam, satis honorificis refertam præceptis. Refert enim quod
posteaq̄ seculo renunciasset, & ad deum fuisset cōuersus, amore tamen secularium librorū ualde te-
neretur: nec facile posset tali carere desiderio, & pro hoc subito, inquit, raptus in spiritu, ad tribu-
nal iudicis pertrahor: ubi tantū luminis, & tantū erat ex circūstantiū claritate fulgoris, ut proiectus
in terrā, sursum aspicere nō auderē. Interrogatus conditionē, Christianum me esse respondi. Et ille
qui præsidebat, mētiris ait, Ciceronianus es, nō Christianus. Vbi thesaurus tuus est, ibi & cor tuū.
Illico obmutui, & inter uerbera (iam enim cædi me iusserat) cōscientiæ magis igne torquebar. Cla-
mare tamē cœpi, & eiulans dicere: Miserere mei dñe miserere mei. Hæc uox inter flagella resona-
bat. Tandē ad præsidentis genua prouoluti qui astiterant, precabant ut ueniā tribueret adolescen-
tiæ, & errori locū pœnitētiæ cōmodaret: exacturus deinde cruciatū si gētiliū literarū libros aliquā
do legissem. Ego qui tāto cōstrictus articulo, uellē etiā maiora promittere, deierare cœpi, & nomē
eius obtestās dicere: Domine si unq̄ habuero codices seculares, aut si legero, te negaui. In hæc uer
ba dimissus, reuertor, inquit, ad superos. Audistis q̄ nouū, q̄ honorificū iuramenti sui exposuerit
genus? Residente in tribunalibus iudice dño Iesu Christo, assistētibus angelis & intercedentibus
pro se, inter uerbera & cruciatus iurat se seculares libros nec habiturū unq̄, nec lecturū. Relegan-
tur nunc quæso quæ scribit, si una eius operis pagina est, quæ non eum iterū Ciceronianū pronun
B ciet, ubi non dicat: sed Tullius noster, sed Flaccus noster, sed Maro. Iam uero Chrysippum & Ari-
stidem, Empedoclem & cætera Græcorū autorū nomina, ut doctus uideatur & plurimæ lectionis,
tanq̄ fumos & nebulas lectoribus spargit. Deniq; inter cætera, etiā Pythagoræ libros legisse se ia-
ctat: quos ne extare quidē eruditi homines asserunt. Sed iste ne aliqua ex parte iuramentū suū de
autoribus gentiliū præteriret, etiam ea quæ non sunt scripta legisse se scribit. Sed in omnibus opu
sculis suis ferè multo plura & prolixiora testimonia de his suis, q̄ de prophetis nostris uel apostolis
ponit. Puellis quoq; & mulierculis scribens, quæ non utiq; nisi de nostris scripturis ædificari & cu-
piunt & debent, exempla eis Flacci sui & Tullij uel Maronis intexit. Iam uero in illo libello, quem
De optimo genere interpretandi intitulauit: ubi præter tituli annotationē nihil optimū, sed totum
pessimum est: Ibi enim asseuerat hæreticos illos quibus nunc cōmunicat, & incurrit illam senten-
tiam apostoli nostri, non sui (ille enim suum aut Flaccum dicit aut Tullium) qui ait: Qui aūt discer-
nit, si manducat damnatus est. In illo ergo libello, quod nullo genere uerbū de uerbo interpretari
ratio sinat: quod modo ei iterum rationabile uisum est: capita integra dictata ex codice Ciceronis
inseruit. Nōne ipse dixerat, quid facit cū psalterio Horatius: cū euangelijs Maro: cum apostolis Ci
cero? Nōne scandalizabitur frater, si te uiderit in idolio recūbentē? in quo utiq; ipse se idololatriæ
reū statuit. Si enī qui uiderit legentē hoc, scandalizat, multo amplius alius qui scribentē. Sed quo-
niā qui ad idololatriam deuoluitur: non plene, nec integre prophanus efficitur, nisi prius negaue-
rit Christum, ipse Christo in faciem coram sedenti in tribunalibus, assistētibus quoq; clarissimis mi
nisterijs angelorum dicit: Si legero, uel habuero gentilium libros, te negaui. Et nunc non solum
legit & habet, nō solum describit & comparat: uerum etiam diuinis eos uerbis & sermonibus ec-
clesiasticæ ædificationis interserit. Res quam dico, omnibus qui legunt libellos eius satis nota est,
& teste non indiget. Sed est hominis de tam sacrilego periurij barathro se cupiētis eripere, adhibe
re sibi aliquod excusationis cōmentum & dicere, non modo lego, sed ea quæ in adolescentia di-
dici, quia sum tenacis memorię, ita ut possim plura simul de diuersis capita cōtinuare, ipsa nūc pro-
fero. Si quis à me modo exigeret: ut probarē si hodie anteq̄ sol oriretur, nox fuisset in terris: aut si
usq; ad solis occasum dies illustrauerit mundum: quid aliud dicerem, nisi magis ab illo, qui dubita-
ret de eo quod omnes nouerant, causas dubitationis quàm à me probationis oportere deposci?
Sed in hoc licet omnes sciant esse uerum quod dicimus, & omnes intelligant: tamē quia de anima
hominis res agitur, de periurij crimine, de negationis Christi sacrilegio: non potest facilis haberi
condemnatio. Nunquid illū imitabimur qui reos, nec interrogatos, nec respondentes cōdemnat:
& non solum non respondentes, sed nec præsentes, & non solum præsentes, sed & mortuos: non

Universidad de Granada Biblioteca

C ſolum mortuos, ſed & eos quos ſemper ante laudauerat: & nō ſolum eos quos laudauerat, ſed & eos quos ſecutus fuerat & magiſtros habuerat? Timeat dñi ſentētia primo illa quæ dicit: Nolite iudicare, ut nō iudicemini. Et iterū: Qua mēſura mēſi fueritis, eadē & remetiet uobis. Quid ergo? licet ex ſuperfluo, unū tamē proferā teſtem aduerſum eum perualidū, & cui præſcribere nō poteſt: ipſum iterū ſe & ſua proferā ſcripta. Quāuis ergo oēs libelli eius hoc teſtentur, & ſuperflua de hoc mea uideatur aſſertio: tamen utendū aliquo ſpeciali teſtimonio eſt, ne minus plenum his qui forte ſcripta eius nō legerunt, uideatur eſſe quod dicimus. Cū libellos ejus quos aduerſus louinianum ſcripſit, reprehendiſſem: cuidam Domnioni beatæ memoriæ ſeni, qui ſibi hoc ipſum indicauerat, iſte reſcribēs excuſat, & dicit: Nullo genere potuiſſe fieri ſe erraſſe, hominē qui omniū haberet ſcientiam. Cum ergo enumeraſſet uel ſyllogiſmorum genera, uel dicendi ac ſcribendi artes, quas uidelicet ille qui eum reprehenderat ignoraret, cōtinuo ſubiungit hoc. Stultus, inquit, ego: qui me putauerim hoc abſq; philoſophis ſcire non poſſe, qui meliorem ſtili partem elegerim eam quæ deleret, & quæ ſcriberet. Fruſtra ergo Alexandri uerti commentarios, nequicq; me doctus magiſter per εἰσαγωγὴν Porphyrij introduxit ad logicam, & ut humana cōtemnam, ſine cauſa Gregorium Nazianzenum & Didymum in ſcripturis κατηχήσεις habui. Hic eſt qui Chriſto dicit, te negaui, ſi uel habuero gentilium codices uel legero. Si nihil aliud, uel de Porphyrio ſilere debuerat, qui ſpecialis hoſtis Chriſti eſt, qui religionem Chriſtianam quantum in ſe fuit, penitus ſubuertere conatus eſt ſcriptis ſuis: quem iſte nūc introductorem & inſtructorē ad logicam habere gloriatur. Nec argumentari poteſt ſe ante hæc didiciſſe. Ante enim & conuerteretur, meeū pariter & literas Græcas & linguam penitus ignorabat. Poſt iuramentū omnia hæc, poſt ſacramenti dati ſponſionē. Sine cauſa argumentamur, cōtinuo dicetur nobis. Erras homo: deus non irridetur, nec ſyllogiſmi apud eum de Alexandri cōmentarijs intexuntur. Et uideo frater male tibi auſpicatus es, quod introductor tuus ſit Porphyrius. Quo te introduxit perfidus? Si ad illum locum ubi ipſe eſt: ibi & fletus & ſtridor dentium eſt. Ibi enim & apoſtatæ & inimici dei, fortaſſis & periuri ibi habitant. Non bonum introductorē tibi elegiſti. Magis, ſi accipis conſilium meum, ad illum nos introductorē pariter conuertamur qui introducit ad patrem: qui dixit: Nemo uenit ad patrem niſi per me. Doleo frater ſi credis: & ſi non credis, doleo te ſuſpiciones alieni periurij, in antiquis & ueterulis chartulis perſcrutari: cum in tuo ore iugis ac ſine fine periurij inexplicabile ſacrilegiū perſeueret. Nōne recte tibi cōueniet illud dici quod Apoſtolus dicit: Tu aūt qui ludæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in deo inſtructus per legē, confidis teipſum ducē eſſe cæcorū: lumen eorū qui in tenebris ſunt, eruditorē inſipientiū, magiſtrum infantiū, habentē formam ſcientiæ ueritatis in lege? Qui ergo doces alium, teipſum nō doces? Qui dicis nō mœchandū, mœcharis? Qui prædicas non furandū, furaris? Qui abominaris idola, ſacrilegiū periurij cōmittis? Et quod eſt ultimū & grauiſſimū: nomen dei per te & βλασφημεῖται tuam blaſphematur inter gētes. Sed tranſeamus iam hinc ad alterius obiecti purgationē: ſi tamen conuictū ſe periurij & præuaricationis ſimul, perurgente etiā cōſcientia ſua fateatur. Alioquin ſi inficias eat: etiā teſtes & plurimos fratrū habere poſſum, qui in meis cellulis manentes, in monte oliueti quāplurimos ei Ciceronis Dialogos deſcripſerūt: quorum & ego quaterniones cum ſcriberent, frequenter in manibus tenui & relegi, & quod mercedes multo largiores & pro alijs ſcripturis ſolent ab iſto eis darent agnoui. Mihi quoq; ipſi aliquando cum de Bethlehem Hieroſolymā ueniſſet, & codicem ſecum detuliſſet: in quo erat dialogus Ciceronis, & ipſe Græcus Platonis, quod dederit ipſum codicem, & aliquādiu fuerit apud me, nullo genere negare poteſt. Sed quid immoror tādiu in re, quæ luce eſt clarior? cum ad hæc omnia quæ ſupra diximus, etiam illud addatur, ubi ceſſat omne cōmentū, quod in monaſterio poſitus in Bethlehem, ante non multo adhuc tempore partes grāmaticas executus ſit, & Maronem ſuum comicoſq; ac Lyricos & Hiſtoricos autores, traditis ſibi ad diſcendum dei timorem puerulis exponebat: ſcilicet & ut præceptor fieret autorum gentilium: quos ſi legiſſet tantummodo, Chriſtum ſe negaturum iurauerat. Sed uideamus quid adhuc aliud culpet: gentilium eſſe dicit hæc dogmata. Ecce qua ſententia ſe ipſe condemnet. Gentilium dicit dogmata quæ ipſe conſcribit, labitur: ſed porrigenda manus eſt, non eſt nimíe perurgendus. Dum enim totus in eloquentia uolitat, & uituperationibus atque inuectionibus fertur: immemor ſui fit, & à ratione deuoluitur. Noli frater temetipſum, etiam in non neceſſarijs temere condemnare: non continuo inter gentiles deputandus es, uel tu uel Origenes: ſi (ut ipſe dixiſti) uolentes dei iuſticiam defendere & reſpondere contra eos qui uel fato uel caſu cuncta moueri dicunt, & uolentes oſtendere iuſtam eſſe dei prouidentiam quæ moderatur uniuerſa, dixiſtis inæqualitatis cauſas unamquamq; ſibi animam iam ex anterioris uitæ quam in cœleſtibus habuit motibus ac ſenſibus comparaſſe: uel etiam ſi dixiſtis bonæ illi & incommutabili ac ſimplici naturæ trinitatis conuenire, ut omnem creaturam ſuam in fine omnium reſtituat in hoc quod ex initio creata eſt, & poſt longa & ſpatijs ſeculorum exæquata ſupplicia, quæ deus non tam iraſcentis quàm curantis affectu infert unicuiq;, quippe qui commotionis caret uitio, & medentis & curantis uice finem ſtatuat aliquando pœnarum. Hæc ergo quàm

A quàm uera dixeritis, deus uiderit: tamē impietatis non multū mihi continere uidēt in deum, nec gentilitatis aliquid: maxime ſi hac mente dicius, quauis ratione dei ſcilicet iuſtitiam defendere cupientes. Pro his ergo noli te ſatis conturbare, neq; teipſum ſuperfluo aut pœnitentiæ ſubijcias, aut condemnationi. Sed illud eſt reuera, unde te defendere aut excuſare non poſſum: quod nō ſolum gentiliter, uerum & ſuper omnem gentilitatem, immo impietatem à te dictum probatur, quod in hoc ipſo libello, cuius ſuperius fecimus mentionem, deum ſocrum habere dixiſti. Et quid tam impium uel prophanum à quoquam gentilium poetarum ſaltem dici potuit? Stultum eſt enim ſi requiram de te, ubi hoc in ſcripturis ſanctis legeris. Quæro ſi uel Flaccus tuus, aut Terentius certe, ſi uel Satyricus quis inter omnia ſpurca ſua, & impudica iſtud nefas in deum ex ore ſuo protulerit. Fefellit te credo illa res & decepit, quod puella ad quam ſermo dei fiebat, ſponſa Chriſti dicebatur: ut propterea matrem etiam carnalem, ſocrum dei appellandam putares. Et neſciebas quod hæc non ſecundum carnis ordinem dicūtur: ſed ſecundū, ſpiritus gratiā. Sponſa enim ex eo appellatur, quod ſermo dei quaſi ſacrato quodam connubio iungatur animæ humanæ. Si aūt tali coniunctione etiā mater puellæ Chriſto per fidem ſociat, rectius etiam ipſam ſponſam Chriſti, quàm ſocrum dei appellare potuiſſes. Nam reſtat tibi ut & patrem puellæ, ſocerū dei dicas, & ſorores eius cognatas, etiam puellam nurum dei pronuncies. Sic dum totus Plautinæ & Tullianæ cupis eloquentiæ ſectator uideri: oblitus es quomodo Apoſtolus omnem eccleſiam, id eſt, parētes cum liberis, matrē cum filiabus, cum ſororibus fratres: omnes ſimul unam nominet uirginem uel ſponſam, dicens: Statui autem hoc ipſum omnes uos uni uiro uirginē caſtam exhibere Chriſto. Sed tu dum non Paulum, ſed Porphyriū introductorem te habere gloriaris, ipſum Porphyrium ſequendo qui aduerſum Chriſtum & aduerſum deū libros impios & ſacrilegos ſcripſit, & ab ipſo, ut ais, introductus in iſtud blaſphemiæ barathrū decidiſti. Quod ſi uere pro maledictis tuis uis agere pœnitentiā, ſi non irrides iſta dicendo: ſi nō mente φιλόνικος & contētioſus propter hoc ſolum etiam te infamare non refugis, dummodo alium decolores: ſi nō arte, ſed fide dictorum tuorum pœnitudinem egeris, pro hac tam grauī turpiq; blaſphemia age pœnitentiā, hinc enim in deum blaſphemaſti. Nam de creaturis aliquid dicere & errare, maxime ſi nō contumeliæ uoto, ſed
B dum iuſtitiam dei, ut dicis, cupit aſſerere quis effluat, nō eſt nimis execrabile cōmiſſum. In cœlum tendere os graue. Iniuſtitiam uel contumeliam in excelſum loqui, pernicioſum eſt. Hoc lugeatur quod difficile curatur. Nam quis eſt qui cum morbo regio laboret, & de ipſo capite & uultu ac uita periclitet, magnopere clamet, quod nō leue παρωνύχιον pedis, aut perfacilis ungulæ ſuæ offenſa curetur? Illud autem minimum quidem eſt, & reſponſione uix dignū, quod enumerans doctores ſuos quos ſe de ſynagoga dicit eſſe mercatū, ſtimulans nos ſubiungit: Neq; enim, inquit, ipſe me docui, ſicut quidam: nos ſine dubio intuens, in quos omne ab initio lacerationis ſuæ pondus inuexit. Et miror hoc eum dicere uoluiſſe, cum maiorē in me & ueriorē haberet obtrectādi materiam, quod magis inter multos & præclaros magiſtros diu moratus, nihil dignū eorum uel magiſterio, uel inſtitutionibus habeam. Cæterum iſte qui in tota ſua uita non totos triginta dies Alexandriæ, ubi erat Didymus, cōmoratus eſt, per totos penè libellos ſuos longè lateq; ſe iactat Didymi uidentis eſſe diſcipulum, & καθηγητὴν, id eſt, præceptorem in ſcripturis ſanctis habuiſſe Didymū. Et omnis iſta iactantia in uno menſe quæſita eſt. Ego qui ſex annis dei cauſa commoratus ſum, & iterum poſt interuallum aliquot alijs diebus, ubi Didymus, de quo tu ſolo te iactas et ubi alij nihilominus illo non inferiores, quos tu ne facietenus quidem noſti, Serapion & Menites, uiri natura & moribus & eruditione germani: ubi Paulus ſenex Petri martyris diſcipulus: & ut ad eremi magiſtros ueniam, quibus & attentius & frequētius uacabamus: ubi Macarius Antonij diſcipulus, & alter Macarius, & Iſidorus, & Pambas, omnes amici dei, qui hæc docebant quæ ipſi à deo diſcebant: quantam ergo, ſi hoc ita deceret, an expediret, & de his omnibus habere iactantię materiā poſſem? Sed erubeſco, hæc etiam retexēs, dum uolo tibi oſtendere, nō ut tu dicis, noſtro ingenio magiſtros, ſed quod plus doleo, magiſtris defuiſſe magis ingeniū noſtrum. Verum quid ſtultus ego ſanctos enumero Chriſtianos uiros? Non propter illos dicit, quia ipſi nos docuimus: ſed quia Barrabam eius de ſynagoga magiſtrum non ſuſcepimus, & per εἰσαγωγὴν Porphyrij, ad logicā nō ſumus introducti. Ignoſce mihi pro hoc quod malui ante imperitus & indoctus uideri, quam Barrabæ diſcipulus dici. Propoſito enim Chriſto ſimul & Barrabæ: ego quaſi imperitus Chriſtum elegi: Tu, ut uideo, cum illis clamas qui dicunt, non hunc, ſed Barrabam. Nam Porphyrius tuus dic quæſo quid te docuit, qui aduerſum Chriſtianos, & aduerſum religionem noſtram blaſphemiæ uolumina conſcripſit? Quid te iſti in quibus tantum te iactas, unus ab idolis dæmonū, & alius de ſynagoga, ut dicis, ſatanæ magiſtri docuerunt boni? Nihil uideo niſi hoc quod & ipſi nouerant. Nam Porphyrius te docuit de Chriſtianis male loqui, concidere uirgines, continentes, diaconos, presbyteros, & omnem prorſus Chriſtianorū gradum & ordinem libellis editis infamare. Ille uero de ſynagoga Barrabas tuus pro Chriſto electus, docuit te reſurrectionem carnis, non in uirtute, ſed in fragilitate ſperare: literæ occidentis amicum fieri, & inimicum ſpiritus uiuificantis. Et alia quędam ſecretiora

quæ ſi res poposcerit poſtmodum proferentur in tempore. Sed quid in longum ſermo producit? e
Conuicijs eius & iniurijs nō reſpondeamus: lacerationibus eius, ad quod opus quotidie ſtilum e-
ius Porphyrius exacuit, nō obuiemus. Ad hoc enim Ieſus noſter nō Barrabas magiſter, ſilere nos
docuit. Ad illud ueniamus, ut oſtendatur q̄ uera ſunt, quæ uel pro ſua excuſatione, uel pro noſtra
accuſatione cōſcripſit. Ait duas eſſe ſolas prefatiunculas ſuas, in quibus laudare uiſus eſt Origenē.
In eo tamen interpretationis opere eum laudauerit, in quo nihil omnino dogmaticum, nihil de fi-
de dictum ſit: & quod penitus in his quæ eius ipſe interpretatus eſt, nihil tale inferat, quale nūc ad
ſynagogæ gratiam, nō ad Chriſtianorum ædificationem reprehendit. Et quamuis ei ſufficere ad ſi
lentium agendum debeat, quod ea in alienis literis culpat, quæ proferunt ex ſuis: tamen & in hoc
quam uerum dixerit uideamus. Ex præfatione interpretationum in Ezechiele, quatuordecim ho
milijs, ſiue oratiunculis Origenis ſcribens cuidā Vincentio. Magnum eſt, inquit, mi amice quod
poſtulas, ut Origenem faciam latinum: & hominē iuxta Didymi uidentis ſententiam alterū poſt
apoſtolos eccleſiarū magiſtrum etiam Romanis auribus donem. Et poſt aliquāta. Et illud, inquit,
breuiter admonens: ut ſcias Origenis opuſcula in omnem ſcripturam eſſe triplicia. Primū eius o-
puſcula excerpta ſunt quæ Græce σχόλια nuncupantur. In quibus ea quæ ſibi uidebantur obſcura,
aut quæ habere aliquid difficultatis, ſummatim breuiterq̄ perſtrinxerit. Secundum ὁμιλητικόν ge-
nus: de quo & præſens interpretatio eſt. Tertiū quod ſcripſit ipſe τόμους, nos uolumina poſſumus
nuncupare: in quo opere tota ingenij ſui uela ſpirantibus uentis dedit: & recedens à terra, in me-
dium pelagus aufugit. Scio te cupere ut omne genus transferam dictionis: præmiſi cauſam, cur nō
facere poſſem: hoc tamē ſpondeo: quia ſi orante te Ieſus reddiderit ſanitatē nō dicam cuncta (quia
hoc dixiſſe temerarium eſt) ſed permulta ſim translaturus, ea lege quam tibi ſæpe conſtitui: ut ego
uocem præbeam, tu notarium. Item de Canticis canticorum præfatio. Beatiſſimo papæ Damaſo.
Origenes cum in cæteris libris omnes uicerit: in Cantico canticorum ipſe ſe uicit. Nam undecim
uoluminibus explicitis, quæ ad uiginti uſq̄ uerſuum milia peruenerunt: primum ſeptuaginta in-
terpretes, deinde Aquilam, Symmachū, Theodotionem, & ad extremū quintam æditionē, quam
in Acteo littore inueniſſe ſe ſcribit, ita magnifice aperteq̄ diſſeruit, ut mihi uideatur in eo comple
tum eſſe quod dicit: Introduxit me rex in cubiculū ſuum. Itaq̄ illo opere prætermiſſo, quia ingen-
tis eſt ocij, laboris & ſumptuū, tantas res, tam dignū opus in latinū transferre ſermonem, hos duos
tractatus quos in morē quotidiani eloquij, paruulis adhuc lactentibus q̄ cōpoſuit, fideliter magis D
q̄ ornate interpretatus ſum: guſtū tibi ſenſuū eius nō cibum offerens: ut animaduertas quanti ſunt
illa exiſtimāda quæ magna ſunt, cum ſic poſſint placere quæ parua ſunt. Item ex præfatione com-
mentarij in Michæam ſcripta ad Paulā & Euſtochium: poſt aliquāta. Nam quod dicunt Origenis
me uolumina cōpilare, & cōtaminare non decere ſcripta ueterū, quod illi maledictum uehemens
exiſtimant, eam laudem ego duco maximā, cum illos imitari uolo, qui cunctis prudentib. & uobis
placent. Item ex præfatione interpretationis Hebraicorum nominū: poſt aliquāta ita dicit: At ne
forte cōſummato ædificio, quaſi extrema deeſſet manus, noui teſtamenti uerba & nomina inter-
pretatus ſum, imitari uolens Origenem ex parte: quem poſt apoſtolos eccleſiarū magiſtrum, ne-
mo niſi imperitus negat. Inter cætera eīm ingenij ſui præclara monimenta, etiam in hoc laborauit:
ut quod Philo quaſi ludæus omiſerat, hic ut Chriſtianus impleret. Item de epiſtola ad Marcellum.
Ambroſius quo chartas, ſumptus, notarios miniſtrante tam innumerabiles libros uere Adaman-
tius noſter & Chalcenterus explicuit, in quadā epiſtola, quam ad eundem de Athenis ſcripſerat,
refert nunq̄ ſe cibos Origene præſente ſine lectione ſumpſiſſe: nunq̄ iniſſe ſomnum, niſi unus è
fratribus ſacris literis perſonaret. Hoc diebus egiſſe uel noctibus: ut & lectio orationē ſuſciperet,
& oratio lectionem. Item ex alia epiſtola ad Marcellam: Beatus Pamphilus martyr, cuius uitā Eu-
ſebius Cæſarienſis tribus fermè uoluminibus explicuit: cum Demetrium Phalerium & Piſiſtratū
in ſacræ Bibliothecæ ſtudio uellet æquare, imaginesq̄ ingeniorū quæ uera ſunt & æterna moni-
menta, toto orbe perquireret: tunc omnes, maxime Origenis libros impenſius proſecutus, Cæſa-
rienſi eccleſiæ dedicauit. Quā bibliothecā ex parte corruptā Acacius, dehinc Euzoius, qui eiuſdē
eccleſiæ ſacerdotes fuerunt, in membranis inſtaurare conati ſunt. Hic cum multa repererit, & in-
uentorū nobis indicem reliquerit: centeſimi uiceſimiſexti pſalmi cōmentarium & phe literę tracta
tum, ex eo quod nō inſcripſit cōfeſſus eſt nō repertum: nō quod talis tantusq̄ uir, Adamantiū di-
cimus, aliquid præterierit: ſed quod negligētia poſterorū ad noſtrā uſq̄ memoriā non durauit. Sed
fortaſſe dices mihi: Quid ſuperfluis reples paginas? Nunquid & ille dicit criminis eſſe nominari
Origenē, aut ingenij ei laudē dari: ſi prædicatur talis ac tantus uir, eo magis, ſi qua ſunt illius, in qui
bus aut apoſtolicus uir aut eccleſiæ magiſter dicit, ut in ſuperiorib. ipſe profert, aut ſi quid tale eſt
quod fidem eius non ingeniū ſolum cōmendare uideatur. Hoc quidem faciā: tamen idcirco hæc
protuli, ubi eum talem ac tantū uirū dicit: quia in ea præfatiuncula ubi eum dicit Apoſtolū, uel pro
phetam defendi, uel uſq̄ ad cœlū ferri: hunc puto ſermonem laudis eius inſcriptum. Et ſicubi forte
ſcientiam eius laudauimus, tales ſunt omnes meæ in illum laudes: pro quibus hic tantū in te ignis
accendit

A accendit, quas de ſuis ſcriptis nec imputari ſibi dignum ducit. Verum quia nō dignatur æqualem
nobiſcum perſonā habere in iudicio, & nos quidem etiam ex ſuſpicionibus condemnat, ipſe uero
neq; ex chirographis ſuis teneri uult, nec putat in cauſa obſeruare ſcripturæ ſanctæ debere ſenten
tiam quæ iubet abſq; perſonarum acceptione iudicari: nō ut æquitas, ſed ut ipſe uult, ita ſatisfacia-
mus pro nobis. Ait enim: Tu ſi interpretatus es Origenem, culpandus es: ego etiam ſi eadem dixi,
pro quibus ille culpatur, bene feci: & legi debent & teneri. Tu ſi laudaſti ingenium eius uel ſcien-
tiam eius, reus: ego ſi ingenium laudaui, nihil eſt. Sed proſer, inquit, ubi eum ita laudauerim, ut fidē
eius excuſarem. Nō æque quidē, ſed quocunq; duxeris ſequar. Libellum quendam ſcribens, com
prehendere quaſi iniculo quodam uoluit, quanta apud latinos Varro ſcripſerit, & quanta apud
noſtros Origenes in Græcis, in quo ita ait: Marcum Terētium Vatronē miratur antiquitas, quod
apud latinos tam innumerabiles libros ſcripſerit. Græci Chalcenterū miris efferūt laudibus, quod
tantos libros cōpoſuerit, quantos quiuis noſtrum alienos ſua manu deſcribere nō poſſit. Et quia
nunc ocioſum eſt apud latinos Græcorum uoluminū indicem texere, de eo qui latine ſcripſit ali-
qua cōmemorabo: ut intelligamus nos Epimenidis dormire ſomnum, & ſtudium quod illi poſue-
runt in eruditione ſeculariū ſcripturarum, nos in cōgregandis opibus ponere. Scripſit itaq; Varro
quadraginta quinq; libros antiquitatum, quatuor de uita populi Romani. Et cū enumeraſſet per
ſingula omnia quæ Varro ſcripſit: addidit poſt hæc. Quorſum Varronis & Chalcenteri mentio fa
cta ſit quæritis: uidelicet ut ad Adamantium, noſtrumq; Chalcenterum ueniamus: qui tanto in ſan
ctarum ſcripturarū labore ſudauit, ut iuſte Adamantij nomē acceperit. Vultis noſcere quanta in-
genij ſui reliquerit monimenta? Sequēs titulus oſtendit. Scripſit in Geneſim libros tredecim. My
ſticarum homiliarū libros duos: In Exodo excerpta: in Leuitico excerpta. Et poſt multa. Item, in-
quit, monobiblia, περὶ ἀρχῶν libros quatuor: de reſurrectione libros duos, & alios de reſurrectio-
ne dialogos duos: & cum enumeraſſet omnia eius opuſcula, ſecundū iniculi fidem, addidit & di-
cit: Videtis ne & Græcos pariter & latinos unius labore ſuperatos? Quis eīm unq; tanta legere po
tuit, quāta ipſe cōſcripſit? Pro hoc ſudore quid accepit precij? Damnat à Demetrio epiſcopo, ex-
ceptis Paleſtinæ & Arabiæ & Phœnices atq; Achaiæ ſacerdotibus, in damnationem eius cōſentit
urbs Roma. Ipſa cōtra hunc cogit ſenatum, nō propter dogmatū nouitatem, nō propter hæreſim,
ut nūc aduerſum eum rabidi canes ſimulant: ſed quia gloriā eloquētiæ eius & ſcientiæ ferre nō po
B terant, & illo dicēte omnes muti putabātur. Hæc quare ſcripſerim, & ad pauperis lucernæ ignicu-
lū cito ſermone ſed nō cauto dictauerim, poteſtis intelligere, ſi Epicuros & Ariſtippos cogiteris.
Si quis nūc quæſo, cum iſta ad pauperis ut ais lucernæ igniculum cito ſed nō cauto ſermone dicta
res, aſtitiſſet propheta & clamaſſet: ò ſcriptor cohibe hanc uocem, reprime ſtilum: erit eīm tempus
& nō multo poſt, cum tu ſchiſma ab eccleſia facies: & ut pro ipſo ſchiſmate colorem aliquē excuſa
tionis inuenias, iſtos quos nūc omnibus mirabiles facis libros incipies infamare: & iſtū quē modo
Chalcenterum tuum uocas, & pro merito laudabilis laboris ais Adamantium nominatum, dictu-
rus es, nō tam libros ad utilitatem animæ q̄ uenenata dogmata cōſcripſiſſe. hunc quem negas iu-
ſte à Demetrio in cauſa fidei eſſe damnatum, & hunc quem negas pro dogmatum nouitate accu-
ſatum, tu execrandum pro nouitate dogmatū dices: & ea quæ dicis, nūc aduerſum eum canes rabi
dos ſimulare, hæc tu ipſe ſimulabis. Romanum quoq; ſenatum, ut nūc ſcribis, epiſtolis tuis cōmo-
nitorijs, iuramentis, ſatellitibus circunuolantibus, etiā tu coges cōtra eum: & talem uicem pro om
nibus laboribus ſuis Chalcentero tuo reddes. & ideo caue hæc nunc ſcribere, ne cum hæc ſcripſe-
ris & illa egeris, multo uerius tu tuis ſententijs cōdemneris, q̄ ille alienis. putas ne habuiſſes pro-
phetæ illi hæc tibi dicēti fidē, & nō magis illum inſanum tunc, q̄ te in hæc uenturum putaſſe? Sed
cōtentio hæc eſt, quæ nec amicis parcit, dummodo lædat inimicos. Tu uero hoc ſupergreſſus, tibi
ipſi nō parcis: dummodo nō inimicos cōficias, ſed amicos. Item ex præfatione Hebraicarū quęſtio
num poſt multa. De Origene autem, inquit, ſileo: cuius nomen ſi parua licet componere magnis,
meo nomine inuidioſum eſt. Qui cū in Homilijs ſuis quas ad uulgus loquitur, cōm unem editionē
ſequatur: in Tomis Hebraica ueritate ſuperatus, & ſuorū circundatus agminibus, interdū linguæ
peregrinæ quærit auxilia. Hoc unum dico, quod uellem cum inuidia nominis eius, habere etiā ſci-
entiam ſcripturarū, floccipendens imagines umbrasq; laruarum: quarum naturæ eſſe dicitur, terre
re paruulos & in angulis garrire tenebroſis. Verū ego iam nec mirari debeo, ne c cōqueri pro his
quæ in me agit, qui tantis uiris & talibus nō pepercit. Nam & ſanctæ memoriæ Ambroſiū epiſco-
pum qualibus figuris laceret, qualibus obtrectationibus ſecet, in his ipſis in quibus nihilominus
laudat Origenem, ſimiliter ex ſuis præfationibus edocebo. Præfatio de homilijs in Lucam ad Pau
lam & Euſtochium. Ante paucos dies quorundam in Matthæum & Lucam cōmentarios uos le-
giſſe dixiſtis: è quib. alter & ſenſibus hebes eſſet: alter in uerbis luderet, in ſententijs dormitaret.
Quamobrem petitis, ut iſtiuſmodi nugis cōtemptis, ſaltem triginta & nouem Adamantij noſtri in
Lucam homilias, ſicut in Græco habentur, interpreter: moleſtam rem & ſimilem tormento, alieno
ut ait Tullius, ſtomacho & non ſuo ſcribere: quam tamen idcirco nunc faciam, quia ſublimiora nō
poſcitis

poscitis. Siquidem illud quod olim Romæ sancta Blesilla efflagitauerat, ut uiginti sex tomos illius C
in Matthæum, & alios quinq; in Lucam, & triginta duos in Ioannem, nostræ linguæ traderem: nec
uirium mearũ, nec ociỹ nec laboris esse perspicitis. Sed quantũ apud me & autoritas uestra & uo-
luntas ualet, prætermisi paululum Hebraicarũ quæstionũ libros, ut ad arbitriũ uestrum, lucratiui o-
peris, hæc qualiacunq; sunt non mea, sed aliena dictarem: præsertim cum à sinistro oscinem coruũ
audiam crocitantem, & mirũ in modum de cunctarũ auium ridere coloribus, cum totus ipse tene-
brosus sit. Fateor itaq; antequã ille obijciat, Origenem in his tractatib. quasi puerũ talis ludere: a-
lia sunt uirilia eius, & senectutis seria. Quæ si uobis libuerit & potuero, si dominus ut in Latinũ uer
tam sermonem dederit cõmeatum, & prætermissum prius opus expleuero: tunc uidere poteritis,
imõ per uos Romana lingua cognoscet, quantum boni & antè nescierit & scire nunc cœperit. Ec-
ce quæ de Origene & de Ambrosio sentiat. Quod si negare uoluerit hoc quod omnes sciũt, quia
de sancto Ambrosio dixerit: primo ex eo cõuincetur, quod apud Latinos ipsius tantũ, & nõ alte-
rius in Lucam cõmentarius fertur. Deinde scit me habere epistolã suam, in qua hoc ipsum de alijs
excusans, in illũ cõuertit suspicionem. Verũ quia epistola illa etiã secretiora quædam cõtinet, quæ
interim modo publicari nolo ante tẽpus: ex alijs adhuc his similibus approbabimus. Interim Ori-
genis libros, ut supra diximus, in omnem admirationẽ extollit, & dicit quod si eos interpretetur,
Romana lingua cognoscet, quantũ boni & antè nescierit & scire nunc cœperit: id est in Matthæũ,
inquit, uiginti sex libros, & in Lucam quinq;, & in Ioannẽ triginta duos. Isti sunt quos magnificat,
in quibus eadem prorsus omnia sed latius & copiosius, quæ & in istis peri archon libris pro qui-
bus me arguit, cõtinentur. Quod si iste promittit se istos interpretaturũ: me quare pro similibus in-
cusat? Sed quoniã polliciti sumus probaturos nos quõ laceret uirum omniũ admiratione dignum
Ambrosium episcopũ: qui nõ solum Mediolanẽsis ecclesiæ, uerũ omniũ ecclesiarũ columna quæ-
dam & turris inexpugnabilis fuit: unã adhuc ipsius præfationẽ ponemus, ex qua uideatis uel tan-
tum uirum q; fœde & indigne laceret: uel iterum quomodo Didymũ usq; ad cœlum efferat laudi-
bus, quem rursus usq; ad inferna demergit: uel quomodo de urbe Roma deo fauente capite Chri-
stianorum ea dicat, quæ dicebantur tunc cũ gentiles in ea populi & persecutores principes mora
bantur. Præfatio ad Paulinianum de spiritu sancto. Dum in Babylone uersarer, & purpuratæ me-
retricis essem colonus, & iure Quiritum uiuerem, uolui aliquid garrire de spiritu sancto, & cœptũ
opusculũ eiusdem urbis pontifici dedicare: Et ecce olla illa quæ in Hieremia post baculum cerni- D
tur, à facie cœpit aquilonis ardere, & pharisæorum cõclamauit senatus, & nullus scriba uel fictus,
sed omnis quasi indicto sibi prælio aduersum me imperitiæ factio cõiurauit. Illico ego uelut postli-
minio Hierosolymã sum reuersus: & post Romuli casam, & nudorũ lupercal, diuersoriũ Mariæ &
speluncã saluatoris aspexi. Itaq; mi Pauliniane frater, quia supradictus Põtifex Damasus, qui me ad
hoc opus primus impulerat, iam dormiuit in domino: tam tuo q; uenerabiliũ mihi ancillarũ Chri-
sti Paulæ & Eustochij nũc adiutus oratu, canticũ, quod cantare nõ potui in terra aliena, hic à uobis
prouocatus in Iudæa immurmuro: augustiorẽ multo locum existimans, qui saluatorẽ mundi q; qui
fratris genuit paricidam. Et ut autorẽ titulo fatear, malui alieni operis interpres existere, q; ut qui-
dam faciunt, quasi informis cornicula alienis me coloribus adornare. Legi dudum de spiritu san-
cto cuiusdam libellos: & iuxta comici sententiam, ex Græcis bonis, Latina uidi nõ bona. Nihil ibi
dialecticum, nihil uirile atq; districtũ quod lectorem uel ingratis in assensum trahat: sed flaccidum
totum, molle, nitidũ, atq; formosum, & exquisitis hinc inde coloribus pigmentatum. Didymus ue
ro meus oculũ habens sponsæ de Cantico canticorum, & illa lumina quæ in candentes iam sege-
tes sublimari Iesus præcipit, procul altius intuetur, & antiquũ nobis morem reddit, ut uidens uoce
tur propheta. Certe qui hunc legerit, Latinorum furta cognoscet: & cõtemnet riuulos cum cœpe-
rit haurire de fontibus. Imperitus sermone est, sed nõ scientia: apostolicũ uirum ex ipso stilo expri-
mens, tam sensuum nomine, q; simplicitate uerborũ. Audistis quomodo quem ante coruũ dixerat
& totũ tenebrosum, nunc iterum corniculam dicat, alienis se pennis uel coloribus depingentem:
& q; turpiter laceret, & nihil uirile dicat habere uirum, qui ad ecclesiarum Christi gloriam electus
à deo est: qui in testimonijs domini locutus est in cõspectu persecutorum regum, & non est confu
sus. Ambrosius sanctus, de spiritu sancto, non solum uerbis, sed & sanguine suo scripsit. Obtulit e-
nim persecutoribus sanguinem suum, quem in se fudit: sed à deo ad alios adhuc reseruabatur labo
res. Quod etiam si secutus est Græcos catholicos nostrorũ scriptores, & aliquid de eorum scriptis
præsumpsit: non cõtinuo hæc debuit tua esse summa cura, hic labor, hoc studium, ut pro hac cau-
sa interpretareris librũ Didymi de sancto spiritu, ut furta illius cognoscerentur: qui fortassis etiam
necessitatem scribendi passus est, ut insanientib. tunc hæreticis respõderet. Hæc est Christiana mo
destia? Sic monita seruamus Apostoli dicentis, nihil per cõtentionem neq; per inanem gloriã? De
inde quomodo, ut iterum eadem repetam, tu qui prædicas non furandũ, furaris? Pauloante inter-
pretationem Micheæ obiectã tibi dicebas, quasi Origenis dicta furareris. Tu furtũ quidem nõ ne
gasti, sed ais: Quod mihi illi maledictũ uehemens existimant, hoc ego laudem duco maximã: cum
illum

A illum imitari uolo, qui cunctis prudentibus & uobis placet. Tua furta laudem tibi præstant maxi-
mam, alios furta sua apud te coruos & corniculas faciunt. Si tu Origenem quem alterum post apo
stolos dicis, recte facis imitari: quid concidis eum, qui secutus est Didymũ, quẽ nihilominus & pro
phetam nominas & apostolicũ uirum designas? Si ergo neq; tanto ac tali uiro Ambrosio peperci
sti: & eum quem alterum post apostolos scribis, atq; omnib. placere prudentibus, ac mille alijs lau
dibus, nõ duobus, ut dicis, sed innumeris scriptis tuis usq; ad cœlũ extulisti, rursum hæreticũ quem
ante apostolum facis: & Didymum ipsum, quem nunc prophetam uidentem & oculũ habentem
sponsæ de Cantico canticorũ, & apostolicũ uirum sensuũ nomine designas, iterũ eum peruersum
doctorem criminaris, & inter hæreticorũ consortia, tua cẽsoria ut ais, uirgula segregas: quam uir-
gulam à quo acceperis nescio: nam Petrũ semel scimus claues à Christo accepisse, istas modo cen-
sorias uirgulas qui spiritus erogat, tu uideris: si inquam istos omnes quos tuo ore laudasti, tuo ore
rursus cõdemnas, quid ego ad istos pulex de me conquerar, si me nũc laceres, quem & in epistolis
tuis ante laudaueras, & in Chronicis tuis Florẽtio & Bonoso, pro uitæ, ut ais, nobilitate cõiunxe-
ras? Etiam nec illud eius admirabile factũ silendum est, ne pudorẽ incutiamus audientibus, quod
Marcellini cõsulis neptem, quã Romanæ nobilitatis primam, paruulo filio Romæ derelicto Hie-
rosolymam petijsse, & ibi ob insigne meritum uirtutis Teclã nominatã, in ipsis Chronicis suis scri-
pserat, post id de exemplarib. suis erasit, cũ actus suos uidisset districtioris disciplinæ fœminæ displi
cere. Compellimur quidẽ plura adhuc de scriptis eius congregare, ut agnoscatur q; uerũ sit & hoc
quod scribit, quod in suis duabus tantũ præfatiunculis Origenis meminerit, in his nõ fidem eius,
sed ingenium, non dogmatisten eum, sed interpretẽ laudans. Adhibui interim decem. Sed ne dila
tari nimis sermonẽ onerosum sit, sufficiant interim hæc, in quibus eum & quasi apostolũ laudat, &
quasi ecclesiarũ magistrum: & quia non pro fide, non pro dogmatum nouitate, ut rabidi nunc ca-
nes simulant, aduersum eum moueat ordo Romanus: & quia ipsum sequitur, qui omnib. pruden-
tibus & ipsi placet, & omnia illa quæ insertæ superius eius præfatiunculæ contestãtur. Verum hæc
quoquo modo sint, quæcunq; habes tu cum istis uel antiquis uel nouellis scriptoribus, siue eos tu
apostolos, siue eos uenerarios scri bas, siue ꝓphetas eos tu, siue peruersos doctores uoces: ad me
ista quid spectant? Tu pro his uarietatibus tuis, pro contumelijs & lacerationibus bonorũ, recte
pœnitentiam egeris, si tamẽ egeris. Mihi quare dicis, si secuti sunt errantem sequãtur correctum?
B Apage, absit à me. Nunq; ego nec te, nec alium errantem secutus sum, sed in uirtute Christi, nec te,
nec alium quenq;, nisi ecclesiam catholicã sequar. Tu qui scripsisti talia & secutus es eos, quos er-
rasse credebas, qui tam indigne de deo scripsisse conuictus es: tu age pœnitentiam, si tamẽ putas ti
bi blasphemiæ crimẽ ignosci. Nunquid mea aliqua proferre potes scripta similia: in quibus me uel
in iuuentute errasse conuincas, sicut tu nõ tam confiteris q; conuinceris? Ego me interpretãdi di-
sciplina tantummodo imitatũ te dixi uel secutum: sed tamẽ in nullo alio: in quo etiam tibi omnem
iniuriam factam esse dicis, quia secutus sum quod te uideram in homilijs secundum Lucæ euange
lium fecisse: ubi de filio dei in Græco nõ recte inueneras, prætereris, in illo loco ubi dicit: Magni-
ficat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo saluatori meo. Nosti quia de anima sic-
ubi illa quæ solent dici nõ prætereris: sed ea adhuc etiam ex te additis quibusdam assertionib. luci
dius scripseris: ut in illo loco: Ecce ut facta est uox salutationis tuæ in in auribus meis, exultauit in-
fans in utero meo: ubi dicis quod nõ erat hoc principiũ substantiæ eius, de tuo addidisti, atq; natu-
ræ. Hæc & mille alia his similia in interpretationib. tuis, siue in his ipsis homilijs, siue in Hieremia
uel in Esaia, maxime aũt in Ezechiele subtraxisti. De fide aũt, id est, de trinitate cũ in aliquantis lo-
cis aliter inuenisses: quæ tibi uisa sunt prætermisisti. Hoc genus interpretãdi uterq; nostrum tenuit.
Quod si alius culparet, tu utiq; respondere deberes, qui primus hoc feceras. Nunc ipse id culpas,
sine dubio unde ipse culperis. Verbũ de uerbo interpretari, antea & stultũ esse & malicioſum pro-
nunciasti. In hoc secutus sum te. Nunquid de hoc uis ut pœniteat me, quia tu modo mutasti sen-
tentiam: & ad uerbũ interpretatũ te dicis? Si qua in fide minus ædificabãt abstulisti: ita tamẽ abstu-
listi, ut non omnia nec in omnib. penitus amputares. Deniq; in homilijs Esaiæ, uisio dei, filiũ & spi-
ritum sanctũ retulit. Ita tu trãstulisti: adijciẽs ex te quod sensum autoris ad clementiorẽ traheret in-
tellectum. Ais enĩ: Qui sunt ista duo Seraphim? Dñs meus Iesus Christus & spiritus sanctus. Et ex
tuo addidisti: ne putes trinitatis dissidere naturã, si nominum seruãtur officia. Hæc & ego in quam
plurimis feci: & aut desecaui, aut ad saniorẽ intelligẽtiam declinaui. Pro his me iubes agere pœni-
tentiam? Nõ puto hoc te sentire. Quod si pro his neq; tibi, neq; mihi pœnitẽdum est, pro quibus a-
lijs me inuitas ad pœnitẽtiam? Scripta mea nulla extant, in quib. error meus aliquis corrigẽdus sit:
Tua extant multa, quæ, ut uideo, nunc secũdum sentẽtiam tuam uniuersa damnãda sunt. Excepe-
ras tibi commẽtarios in epist ola ad Ephesios, in quibus te putaueras aliquid emẽdatius condidis-
se. Etiã ipse uidisti q; similes per omnia esse Origenis sensibus inuẽti sunt: imõ & plus aliquid quã
hoc quod damnari expostulas cõtinere. Et nisi ipse de his iam tibi exclusisses pœnitẽtiæ facultatẽ,
dicẽs, reuoluite cõmẽtarios meos in epistola ad Ephesios: & inde agnoscetis, quomodo Origenis
dogmati-

dogmatibus aduersatus sum:fortassis uelles iterum & de his pœnitere & in istis cõdemnare temet C
ipsum,sicut & in cæteris. Tamẽ quantum in me est,cõcedo ego tibi & pro his pœnitere:sed & pro
omnibus non solũ quæ locutus es,sed & quæ locuturus es,si agas pœnitentiam bene facis. Certũ
est enim quod pœnitenda sunt cuncta quæ scripseris. Quod si hinc me aliquis culpandum putat,
quare omnino aliquid de Origene interpretatus sum:si hoc culpaꝫ, ego in hoc opere postremus
sum,& necesse est ut culpa à primis incipiat. Et tamen nemo cõmissum punit,quod ne admitteretur,ante nõ uetuit. Licuit,fecimus. Si quid prohibet lex,obseruari in posterum solet. Sed damnare
dicit quis debere cum authore suo libros. Sed quid facimus de isto autore? qui eadem scribit sicut
superius planissime ostendi. Similem accipiat eãdemq; sententiam. Ego hoc nec peto, nec urgeo,
licet ille mecum hostiliter agat:sed ut uideo ipse sibi hoc temere alios condemnãdo conquirit. Ve
rum ut iterũ tecũ ex tuis uerbis loquar:ipse scribis in istis inuectiuis tuis, me interpretatione mea
hoc ostendisse: quod ego quidẽ essem catholicus, Origenes aũt quẽ interpretabar hæreticus. Ais
eñ Hoc est dicere,quia ego sum quidẽ catholicus:iste aũt quẽ interpretor hæreticus. Ais eñ:hoc
legi,si,ut dicis,hoc toto opere meo ostẽdi,quod ego catholicus sum,& Origenes hæreticus, quid
adhuc aliud quęrit? Nonne totum agis,& illum hæreticũ & me catholicũ dicit? Si hoc dixisse me,
& hoc toto opere meo satis egisse testaris,quæ tibi iam accusationis causa superfuit? Quò profecit tua ista in nos inuectio? Si Origenẽ hęreticũ esse ostẽdi,& me catholicũ,recte feci an nõ recte?
Si recte:cur ad culpam & accusationẽ quæ recte gesta sunt uocas? Si nõ est rectũ Origenem hæreticum dici:cur me hoc nomine in ius uocas? Quid opus fuit te interpretari malicioſius ea, quæ secundum tuũ interpretandi morẽ fuerant translata,licet incultiori sermone? Quid certe opus erat
auditores tuos illudere:& illis aliud opinantib.te aliud agere? Illi eñ hoc existimant, quod tu aduersum eos agas,qui Origenem catholicũ defendunt:tu uero illos arguis & accusas qui hæreticũ
illum designarunt. Propter hoc forte me inuitabas ad pœnitentiam? Non intellexeram. Veruntamen scito me ne de hoc quidem pœnitudinẽ gerere:quin dicam nõ omnia quæ in libris eius inueniuntur tanq; catholica esse suscipienda. Quæ utrũ sua sint,ut dicis:an ab alijs inserta, ut nos putamus,deus uiderit. A nobis interim ubi ad fidei fastigium & ueritatem uentũ fuerit, respuuntur. Tu
tamen dic,quid exposcis à nobis:hæreticũ uis ut dicamus Origenem? Hoc fecisse nos nõ culpas.
Sed catholicũ? Pro hoc nos accusas. Designa manifestius quid uelis:si tamen potes aliquid horum D
medium inuenire quod uelis. Isti sunt omnes sales tui de Alexãdri & Porphyrij,& ipsius Aristote
lis acumine congregati. Hæc est omnis illa iactantia,qua te à prima ętate usq; ad senectam in gram
maticorum & rhetorũ & philosophorũ scholis ac disciplinis prædicas esse uersatũ:ut procederes
Origenem pronunciaturus hæreticum:& in ea ipsa oratione qua in illum ferebas sentẽtiam, accu
sares eum,quẽ asserebas quod illum hæreticum designarit. Vides quia nusq; cura ueritatis ac fidei,nusq; religionis ac iudicij contemplatio:sed sola male loquẽdi & lacerãdi fratres,exercitata libido uersatur in lingua:sola in corde humana cõtentio:sola inuidia & liuor in mente: in tantum ut
eum odiorum tibi causa non esset,cognominatum te à me fratrem & collegam, licet cum præconio indignãter acciperes. Ignosce mihi quod nesciebam te ἀκατωνόμαστον dici,& incompellabilem
nominari. Miror tamẽ,quod ea me cõdemnare deposcas, quæ à me notata cõquereris. Ad illã sanè incusationis eius partẽ,superfluũ uidetur uel respondere aliquid,ubi pie & religiose dicta martyris Pamphili,aut falsa dici uult,aut etiam si uera sunt,spernẽda decernit. Cui iam iste deferat, cui
iam parcat? Omnes apud istum Græci scriptores antiqui ecclesiastici errauerũt. Latinis uero quomodo deroget,quomodo carpat singulos,uel ueterum,uel nouorum, diuersa eius qui legit opuscula,recognoscit. Sed nunc ne martyres quidẽ apud eum habere possunt aliquid reuerentiæ Nõ,
inquit,credo,quia martyris sit. Hoc si uelimus de omnibus scriptorũ dicere libellis, quæ erit in singulis probatio,si dicam:non est uerũ,quia Stromatum libri quos dicis Origenis sunt. Vnde ipsius
esse probantur? Ex cæterorum,inquit,similitudine. Sed sicut ille qui in scriptura alicuius falsum facere uult,manus eius imitatur:ita & qui sua dicta sub alterius nomine uult inserere, stilum sine dubio imitabitur eius,cuius & nomẽ asciuit. Deinde ut omnia quæ iustissima dici possunt, breuitatis causa præteream:si intantũ uolebas audere ut martyrẽ reprehenderes,dicta ipsa quæ tibi uidebantur reprehẽsibilia,in mediũ proferre debueras:& tunc unusquisq; legentium uidisset quid ibi
esset absurdũ,quid cõsequens,quid iniquum,quid certe contra apostolicas regulas:sed tãtum nescio quid impietatis,pro quo,ut dicis,expiando sanguinem suum fuderit martyr: ipsa illa uerba si
legeret, iam nõ tua,sed sua sententia,aut errasse martyrem,aut nomine martyris absurdã & impiã
conscriptionẽ ab alio diceret esse compositã. Nunc uero sciens quia si legantur ea quæ reprehendis nõ profers:tua aũt
dis, nota retorquebitur in eum qui culpat iniuste:ea quidem quæ reprehendis nõ profers:tua aũt
illa censoria uirgula & arroganti autoritate decernis:ille arceatur à bibliothecis, ille recipiatur:&
iterum iste ipse qui hodie receptus est,crastino si eum alius aliquis præter me laudauerit,ejiciatur,
& cũ illo ipse qui laudauit. Hic autem catholicus habeatur,etiam si aliquando uideatur errasse:illi
erroris uenia nõ detur,etiam si ea dicat quæ ego dixi:& neq; interpretẽr quis eum, neq; legat, ne
quis

A quis mea furta cognoscat. Hic hæreticus quidem, sed magister meus. Et hic licet Iudæus sit, & de
synagoga satanæ cõductus uerba uendat ad pretium:tamẽ magister meus est, & præferatur omnibus, quia apud ipsos solum scripturarũ ueritas permanet. Si tibi istud autoritatis uniuersa pariter
iniunxisset ecclesia:& exigeretur à te,ut de singulis uel de omnib.iudicares:nónne graue & periculosum,ne tibi imponeretur,excusare debueras? Nunc uero intantũ quotidiana derogandi meditatione profecimus,ut iam nec martyribus parcamus. Sed ponamus quod nõ sit martyris libellus iste,sed cuiuscunq; unius de ecclesia: nunquid suis uerbis usus est quisquis ille est scriptor? ut
meritis cedendum uideatur autoris. de ipsis Origenis uoluminib. ponit exempla: & quid de singulis sentiat,nõ suis defensorijs uerbis,sed eiusipsius qui accusabatur, ostendit. Et sicut aduersum te
modo,multo meis uerbis uehemẽtiora sunt tua scripta:ita illum nõ excusantis autoritas, sed sua dicta defendunt. Et ideo superflua est de autore quæstio,ubi defensio talis est,quæ assertore nõ egeat. Sed ad illud iam nequissimũ incusationis eius caput & inuidiosissimũ ueniendum est, imò non
inuidiosum,sed inuidum. Ait eñ,quis prudentium, uel quis sanctorum aggredi uoluit in Latinũ
uertere quod tu ausus es? Ego ipse,inquit,sępe rogatus à multis,nõ feci. Et quidẽ sancti quare hoc
non fecerint,facilis excusatio est. Non eñ continuo qui sanctus & prudẽs est Latinus, etiam linguæ Græcæ noticiam sufficienter habet. Nec sanctitati eius detrahitur,cui deest peregrinę linguę
noticia. Aut iterum nõ continuo si scientiam quis habet Græci sermonis,etiam uoluntatem interpretandi habet. Aut etiam si habet,nõ statim discutiendus est ille qui pauca interpretatus est,quare nõ plura,aut cur non illa,sed illa? Libertas est eñ in huiusce modi opere,& est uel in arbitrio scribentis,uel in desiderio deposcentis:& tamẽ de sancto Hilario dicit,& de sancto Victorino, quorum alterum interpretis titulo nihil omnino arbitror transtulisse de Græco,alterum ipse dicit Heliodori cuiusdã presbyteri usum scientia,ut quæ ille sibi hauriret ex fonte Græcorum, ipse Latino
ea sermone digereret,pro eo quod aut nihil aut parum Græcè nosset. Illi ergo cur hęc nõ fecerint,
& facilis & manifesta est excusatio:de te sanè mirandum est quare hoc feceris. Quid enim magis audax,uel quid amplius temerariũ,libros istos interpretari Origenis:quorum iam penè omnẽ con
tinentiam in alijs libris scripseras? quorum omnia iam dicta quæ reprehensibilia nũc dicis,sub pro
prij nominis sermone protulerας? An ut diuinarũ scripturarum libros,quos ad plenissimũ fidei in
strumentũ ecclesijs Christi apostoli tradiderunt,noua nũc & à Iudæis mutuata interpretatione mu
B tares? Quid tibi ex his duabus causis magis uideatur illicitum? Nam Origenis dicta:siue placent,
ut hominis dicta placent:siue displicent, ut hominis falsa dicta facile cõtemnuntur. Ista uero quæ
nunc tu interpretaris,& per ecclesias & monasteria,per oppida & castella transmittis,quõ suscipiamus,tanq; diuina,an tanquã humana? Et quid facimus,quod quæ prophetarũ uel legislatorũ nominibus titulantur,ueriora hæc abs te q; illa quæ apostoli probauerũt,affirmantur? Illud commissum dic quomodo emendabitur:imò nefas quomodo expiabitur? Si enim in explicanda lege aliquid aliter sensisse damnabile apud te ducitur:ipsam legem peruertere in aliud q; apostoli tradiderunt,quoties damnabile iudicandum est? Cur non magis pro huius ausi temeritate dicam:quis ex
tot & tantis prudentibus & sanctis uiris,qui ante te fuerunt ad istud opus ausus sit manum mittere? Quis præsumpserit sacras sancti spiritus uoces & diuina uolumina temerare? Quis præter te diuino muneri & Apostolorum hæreditati manus intulerit? Et quidem cum ingens copia fuisse ex
initio in ecclesijs dei,& præcipue Hierosolymis eorum qui ex circuncisione crediderant, referat:
in quibus utriq; linguæ utriusq; perfectam fuisse scientiam,& legis peritiam probabilẽ, administrati pontificatus testatur officium. Quis ergo in ista eruditorum uirorum copia ausus est instrumentum diuinum quod Apostoli ecclesiis tradiderunt,& depositum sancti spiritus compilare? An nõ
est compilare cum quædam quidem immutantur,& error dicitur corrigi? Nam omnis illa historia
de Susanna,quæ castitatis exemplum præbebat ecclesijs dei, ab isto abscissa est & abiecta atque
posthabita. Trium puerorum hymnus qui maxime diebus solennibus in ecclesia dei canitur, ab
isto è loco suo penitus erasus est. Et quid per singula commemoro de his, quorum comprehendere numerum nequeo? De quo ut omittam illud dicere:quod septuaginta duorũ uirorum per cellulas interpretantium unam & consonam uocem,dubitandum non est,spiritus sancti inspiratione
prolatam,& maioris id debere esse autoritatis,q; id quod ab uno homine sibi Barrabba aspirante,
translatum est. Vt ergo hoc omittã,uide quid dicimus,uerbi causa: Petrus Romanæ ecclesiæ per
uiginti & quatuor annos præfuit:dubitandum nõ est:quin sicut cætera,quæ ad instructionem pertinent,etiam librorum instrumenta ecclesiæ ipse tradiderit:quæ utiq; iam tunc ipso sedente & docente recitabantur. Quid ergo? Decepit Petrus Apostolus Christi ecclesiam, & libros ei falsos &
nihil ueritatis continentes tradidit:& cum sciret quod uerum est haberi apud Iudæos, apud Christianos uolebat haberi quod falsum est? Sed fortasse dicit:quia sine literis erat Petrus, & sciebat
quidẽ Iudæorũ libros magis esse ueros,q; istos qui erant in ecclesia: sed interpretari non potuerat
propter sermonis imperitiã. Et quid? Nihil in isto agebat ignea lingua per spiritum sanctum cœlitus data? Non ergo omnibus linguis loquebantur apostoli. Sed cõcedamus quia nõ potuerit Pe

trus apostolus facere, quod hic modo fecit, de Paulo quid dicimus? Num & Paulus sine literis fuit? Hebræus ex Hebræis, secundum legem pharisæus, edoctus secus pedes Gamalielis, qui etiã & ipse Romæ positus, si quid Petro defuisset, putas non potuit adimplere? Quomodo ergo isti qui præcipiebant discipulis ut attenderẽt lectioni, emendatas eis & ueras nõ dabant lectiones: & qui præcipiunt ne attendamus Iudaicis fabulis & genealogijs, quæ quæstiones magis præstant ꝙ ædificationem: & iterum cauere nos iubent, & obseruare maxime eos qui ex circuncisione sunt: quomodo non præuidebant per spiritum, quod futurũ esset tempus post quadringentos ferè annos, quando ecclesia cognito eo quod ab apostolis non sibi esset tradita ueritas ueteris testamenti, legatos mitteret ad istos quos illi tunc circuncisionem uocabant, obsecrãs & exorans, ut sibi de ueritate quæ apud ipsos est, aliquid largirent? & per totos istos quadringẽtos annos errasse se, & ignorasse quod uerũ est, fateretur? Ascitam quidem se esse ex gentibus sponsam Christo per Apostolos: sed nõ ab eis ueris monilibus exornatam, putasse se lapides esse preciosos, nunc autẽ deprehendisse quod nõ sunt ueræ istæ gemmæ, quas sibi apostoli Christi imposuerant, erubescere se ad publicum procedere, falsis & nõ ueris lapidibus adornatam, & ideo rogare se ut uel Barrabam illum quem aliquando ut Christo nuberet, spreuerat: mittant ad se qui possit cum uno electo ex suis uiro ornamenta sibi uera, quæ Apostoli nõ præstiterant, reparare? Quid ergo mirum est, si me minimum & nullius numeri hominẽ laceret, si Ambrosium secet, si Hilarium, si Lactantium, si Didymum reprehendat? Nec multũ dolere de iniuria mea debeo, pro eo quod opus meũ ipse interpretari denuo aggressus est: cum me septuaginta interpretib. in hac æquauerit cõtumelia. Sed & illud quomodo accipiendũ est? Quantũ accessisse ad incredulitatem ex hoc facto gentilib. æstimatis? Non eñ latent eos, quæ apud nos aguntur. Scientes ergo legẽ nostram nõ emendatã uel mutatam: nónne dicunt apud semetipsos, errant isti, nec est apud eos aliquid ueritatis? Ecce ipsi cum uolunt, leges suas corrigunt & emendant. Certum est autẽ errorẽ præcessisse, ubi emẽdatio subsecuta est, nec diuinum uideri posse, quod ab homine mutatur. Hoc nobis præstitit tua ista nimia sapientia, ut omnes insipientes etiam à gentilibus iudicemur. Nolo sapiẽtiam quam Petrus & Paulus nõ docuit, nolo ueritatem, quã Apostoli non probauerũt. Tua uerba sunt, post quadringentos annos nõ debere simplices Latinorum aures nouæ doctrinæ uoce pulsari. Modo tu dicis: Omnis qui putabat Susannam nuptis & innuptis exemplũ pudicitiæ præstitisse, errauit. Non est uerum. Et omnis qui putabat quod puer Daniel spiritu sancto fuerit repletus, & arguerit adulteros senes, errauit. Non erat uerum. Et omnis ecclesia per orbem terrarũ, siue eorum qui in corpore sunt, siue eorum qui ad dominũ perrexerunt, siue illi sancti confessores fuerunt, siue etiam sancti martyres, qui cunq; hymnum trium puerorum in ecclesia domini cecinerunt, omnes errauerunt & falsa cecinerunt. Modo ergo nobis post quadringentos annos legis ueritas empta pretio de synagoga procedit. Posteaquam senuit mundus, perurgentur cuncta ad finem, scribamus etiã in sepulchris ueterum: ut sciant & ipsi qui hic aliter legerant, quia Ionas non habuit umbram cucurbitæ, sed hederæ. Et iterum cum uoluerit legislator, nec hederæ, sed alterius uirgulti. Sed & Origenes, inquit, asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret uolumina quæ appellant Hexapla. Et quid Origenem istum quando tibi placet condemnandum, quando placet imitandũ producis? Verisimile est ut eundem tu & defensorem adhibeas & reum. Autorem facti tui habere potes eum, quem & primus ipse condemnas, & ad condemnationem eius epistolis tuis Romanum cogis senatum? Ante hoc prouidere debueras. Nemo succidit arborem cui inniti parat: nemo in sua causa fidẽ eius implorat, cuius ipse reprobat fidem. Siue hoc fecit Origenes, siue non fecit, quid ad te? Si ad illius exemplũ iudicari uis, relege sentẽtias tuas, & uide quid dixeris. Hoc nõ est, inquis, se purgare: sed socios criminis quærere. Noli ergo & tu socios criminis quærere, sed purgationem facti require. Veruntamen uideamus quid tale etiam reus & autor simul Origenes fecerit. Ego illius nec unum locum ex scripturis diuinis de Hebræis inuenio translatum. A te omnes scripturas uideo esse mutatas. Et quomodo factum tuũ & illius simile uideri potest? Apostatæ quidem & Iudæi interpretati sunt ea, quorum lectione Iudæi maxime utuntur. Et quia frequẽter si disputatio accidisset, uel immutata esse aliquanta, uel deesse uel abundare in nostris scripturis mentiebantur, uoluit Origenes nostris ostendere: qualis apud Iudæos scripturarum lectio teneretur, & in proprijs paginis uel columnellis, æditiones eorũ singulas quasq; descripsit, & ea quæ apud illos sunt addita uel decerpta, certis quibusq; signis additis, ad uersiculorũ capita designauit, & in alieno non suo opere, suas tantummodo notas fixit: ut sciremus nõ quid nobis, sed quid Iudæis ad uersum nos certantibus, aut deesse, aut abundare uidetur. Quod tale esset, quale si quis accepto breuiculo, in quo militũ nomina cõtinentur, nitatur inspicere, quanti ex militibus superstint, quanti in bello ceciderint, & requirens qui inspicere missus est propriã notã, uerbi causa, ut dici solet ⊙ ad uniuscuiusq; defuncti nomẽ ascribat, & propria rursus nota superstitem signet: nunquid uidebitur is, qui notã ad defuncti nomen apponit, & propria rursum nota superstitem signat, quod egerit aliquid, ut uel hic defuncti, uel ille uiuẽtis causam acciperet, sed quod eos qui ab alijs fuerint,

perempti

A perempti, iste annotationis designauit indicijs? Ita ergo fecit & ille, ea quæ per alios interpretes siue perempta fuerant, seu etiam abundantius prolata, proprijs quibusdam signis, id est, asteriscis & obeliscis notulis designauit. Cæterum neq; uerbũ aliquod de suo unũ saltem inseruit, neq; nostrorum exemplariorũ fidem fecit in aliquo uacillare, sed ea quæ minus uidebantur secundum cursum literæ plana & lucida, spiritualis intelligentiæ ostendit referta mysterijs. Quid tibi ergo Origenis factum in hoc potest præstare solatij, cuius neq; opus simile aliquod ostẽdere potes, & in quo tantum laboras, ut litera occidat cõsequentem: dum ille econtrario spiritus uiuificantis esse conetur assertor? Tuum igitur frater, tuũ istud est factũ, nec quenq; nunc te in hoc comitem uel socium in ecclesia habuisse certũ est: nisi istum solum, quẽ frequenter cõmemoras Barrabbam. Quis eñ alius auderet ab apostolis tradita ecclesiæ instrumẽta temerare, nisi Iudaicus spiritus? Illi te ò mi frater, anteq; à Iudæis capereris chariſſime, illi te in hæc mala præcipitãt. Illi te libellis æditis, notas infligere Christianis, illi te nec martyrib. parcere faciunt: & de omni Christianorũ ordine fanda atq; ne fanda scribere, turbare pacẽ nostrã, scandala ecclesiæ generare. Illi etiam aduersum teipsum, & scripta tua quæ quasi Christianus aliquando locutus sis, cogunt ferre sententiam. Et ideo tibi omnes sordemus, dum illi pessimis suis artibus tibi nimiũ placẽt. Nam quomodo tu si Pauli literis acquiesceres, dicentis: si quis frater præuẽtus fuerit in aliquo delicto, uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis: ita efferbuisses, ut nullo prorsus spiritualis institutionis ordinem custodires? Pone eñ aliquid me scripsisse contumeliosum: pone quod tibi uiro summæ eloquentiæ, & fratri & collegæ mihi quem imitandũ in disciplina interpretandi dixi, iniuriã fecerim: tamẽ post pacem illã summo uix sudore reparatam, hæc prima adhuc de meis injurijs querela ad te peruenerat. Sed & illam tuam ponamus iniuriam, quod interpretando Origenem te imitatus, aliqua præterierim, quæ mihi minus ædificationis in fide habere uidebant: Culpãdus pro hoc eram fortassis, & emendandus. Scripta, ut ais, ad te fratrum missa sunt, deposcentium culpas interpretis argui. Quid tu uir spiritualis agis? Quid formæ & exempli in rebus talibus cæteris præbes? Fratris turpitudinẽ non solum nudatam his qui foris sunt nuncias, sed & obtecta denudas. Pone quia nõ te imitatus, hoc feci, sed ebrietas aliqua subrepens, sicut patriarchæ fecit, nudauerit turpitudinem nostram: nunquid maledictionẽ consecutus fueras, si auersus incedens, leui palliolo rescripti tui cõtexisses obprobrium nostrũ, & si uelasset epistola uigilantis, quem stilus nudauerat dormitãtis?

B Sed aliud rescribere non poteram his, qui ad me talem epistolam miserant: ut nisi ita rescripsissem, aut reinterpretatus essem ea ad uerbum, quæ tu es interpretatus ad sensum: etiam ego Origenẽ se qui uiderer. Nondum dico quæ sit illa aut qualis epistola: tamẽ quoniã uiri nobilis Pammachij cõtinet nomen: quid fuisset absurdum, si ei tale aliquid respondisses: frater nõ est temere de alterius opere iudicandũ. Nam & tu ipse nosti quid feceris, quando aduersum Iouinianũ Romam missi libellos: cum eos quidam aliter intelligerent, ꝙ ego me dictasse memineram: nónne cũ iam à plurimis legerentur, & offenderentur penè omnes, cum quibus etiam tu ipse esse putabaris, exemplaria iam de foro, iam de publico subtraxisti: & hæc non ad aliquẽ alium, sed ad me remisisti, causam pariter quia multi scandalum pati uidebant, insinuans: quomodo ego Apologeticum denuo descripsi, & quæ aliter intelligebantur, ad intelligentiam rectiorẽ prout potui, reuocaui? Æ quũ est ergo, ut quod nobis fieri uolumus, alijs nos faciamus. Sicut eñ meos libros mihi remisisti, ut à me emendarẽtur, ita & ad illum suos remitte, & quod culpabile uidetur, insinua: ut ipse se si in aliquo errauit, emendet. Tum præterea & nos iam in multis exercuimus ingeniũ, & multa iam nobis opuscula dẽsudata sunt. Ille hoc primum propẽ opus adijt & fortasse cõpulsus: & nihil mirũ si fluctuauit in primis. Nec occasio derogandi Christianis captanda est, sed emendationis utilitas requirenda. Hæc si ad eum rescripsisses, nónne maiorem gratiam & ædificationem, uel ipsi, initia in timore dei habenti, uel cæteris legentibus præbuisses, ꝙ nunc istæ tuæ inuectiuæ mœroris & confusionis omnibus timentib. deum præstant: qui & in te fœdissimam obtrectandi libidinem, & in me respondendi necessitatem miserabilem uident. Si enim, ut dixi, de tuis libris cõtra Iouinianũ scriptis, nũc eadem quibus illum arguebas, ipse inueniris asserere, nũc uero intantũ prolaberis, ut sordes nuperarum, nec martyrij cruore dilui posse confirmes: & illud quod est Manicheorũ dogmatis, emendationem tibi habere facile uisum est in his libris quos iam ædideras, & describẽdos plurimis præbueras: quid erat difficultatis me nõ meum opus sed interpretationem alieni operis, si quid forte in eo erratũ non ratio sed liuor suggesserat, emendare? maxime cũ adhuc esset in schedulis, quas nondum ad plenũ relegerã uel explicueram, quas nõ æditas inuenerũt? Nónne perfacile emendari poterant ea, quæ adhuc emendata non fuerant? Verũ non hinc, ubi quod culparet nihil habebat, sed totũ inde mordet, dum per hoc prodi timuit: unde est omne quod ipse dicit: unde doctus, unde scripturarũ uidet interpres. Sed idcirco causam quã ad interpretandũ adductus sum exposui: ut sciat me hæc nõ cõtentione (ut ipse agere solet) uel æmulatione aliqua, ptulisse: sed necessitate, qua superius edocui, ad boni & utilis operis instrumentũ: ut aliquid ex hoc uel ordinis uel coloris acciperet ille qui rudis ipse opusculũ condebat antiquũ. Aut non uidemus uetustas ædes no-

uestris ædificijs profuisse? Et interdum assumitur lapis de abditis & abstrusis antiquæ domus partibus, qui nouæ domus frontem decoret, & exornet ingressum? Et interdum totum nouellæ cõstructionis ædificium, unius antiquæ trabis stabilitate munitur. Agamus ergo nunc aduersus eos, qui ueteribus recte utuntur in nouis: non uobis licet, dicentes, trãsferre materiã de ueteri domo ad nouam, nisi tignum tigno, & lapidẽ lapidi iunxeritis, nisi porticum de porticu, nisi membrũ de membro: & hoc fieri nõ poterit, nisi secessum de secessu, nisi cloacam de cloaca trãstuleritis. Habere enim domum magnã etiam hæc necesse est. Hoc nanq; est uerbum transferre de uerbo: quod ãte antè improbabile, nũc uero probabile iudicatum est. Sed tu quidẽ tibi & quæ nõ licent, licere defendis, nobis autem quæ licita sunt impingis ad crimẽ. Nam tu cum sacras literas & uolumina diuina permutas, laudari uis: nos etiam si te imitantes de hominũ sermonibus aliquid, quod minus ędificare credidimus, prætermittimus, in his nobis ueniam nõ das, in quibus exemplũ dedisti. Verũ agat hæc iste, ut sibi uel licere uel expedire putat. Ego interim, ut recẽseamus in fine ea quæ sparsim pro nostra purgatione respondimus, cum de me dixerit quasi sine se hæreticus esse nõ possem, ostẽdi fidem meam: & de resurrectione carnis ipsum magis errare, qui corpus quod resurrecturũ est, fragile esse scripserit, cõprobaui. Sexus quoq; diuersitatẽ quomodo abraserit, & corpora in animas, & mulieres redigi in uiros dixerit docui: meæ quoq; interpretatiõis causas ut puto fusissimas, ptuli, quod nõ uel cõtentione excitatus, uel gloriæ cupidus, sed dei timore prouocatus, antiquę materiæ transuexerim copias, nouellæ cõstructionis ædificijs profuturas: & tela uetera rubigine iam obducta deterserim, nõ ut ciuile bellum mouerem, sed ut hostile depellerẽ. Ipsum etiã caput cui manus falsarias iniecerunt, inserui, & adulteriũ blasphemiæ in filium dei & spiritum sanctum, alienum à meo nomine, sed ipsorũ scelere, & ab ipsis docui esse cõmissum. In singulis quoq;, de quib. se idcirco Origenem arguere dicebat, ut nos pulsare se crederet, & infamare opus trãslationis nostræ, ostendi ex ipsis cõmentarijs suis, ex quibus fidẽ suã spectari debere dixerat & probari, quod & de animæ statu, & de restitutione omniũ, de diabolo atq; angelis refugis, eadem quæ in illo culpat, ipse cõscripserit. Sed & quod animæ in corpore hoc uinctæ uelut in carcere tenerentur, ipsum dixisse, conuici. Vnum quoq; esse corpus totius creaturæ rationabilis, id est angelorum & animarum, in his ipsis eum scripsisse cõmentarijs, approbaui. Periurij etiam cõfœderationem, apud nullum ita, ut apud ipsum, ostendi sacratissimam conuersari. Veritatem adæque & perfectiorem doctrinam nõ esse omnibus publicandam, in ipsis commẽtarijs ipsum docere conuici. Tum inde seculares libros, pro quibus sedenti seq; uerberanti pro tribunalibus Christo dixerat, si unquam legero, uel habuero gentilium codices, te negaui: nunc non solum legere uel habere, uerumetiã omnem suæ doctrinæ iactantiam in his eum gerere demonstraui: in tantum ut etiam per isagogen impiissimi Porphyrij inductum se esse glorietur ad logicam. Et cum gẽtilium dogmata esse diceret quoquo modo sentire, uel de anima, uel de cæteris creaturis, ipsum multo fœdius gentilib. dixisse, quod deus socrũ haberet, ostendi. Sed & cum se dixisset in duabus tãtum præfatiunculis Origenis meminisse, ut ingenioso magis q̃ apostolici uiri: breuitatis causa decem solas præfatiunculas protuli, in quibus cum nõ solum ut apostolicum uirum, sed alterum post apostolos ecclesiarũ magistrum, & quod eum cũ omnibus prudentib. sequeretur asserui. Præterea euidenter ostendimus, ex more huic esse ut bonis omnib. deroget, & in hoc se putet aliquid esse, si opinatos quosq; uiros, & qui aliquid nominis in literis habuerint, reprehẽdat. Ostendi etiã q̃ indigne ministros & sacerdotes Christi lacerauerit. Sed ne monachis quidẽ ac uirginibus ipsis quas laudauerat, uel cõtinentibus pepercerit: atq; omnem Christianorũ ordinem & grãdum libellis fœdis infamauerit. Sanctũ quoq; uirum Ambrosium, cuius adhuc præclarę uitæ memoria in animis omnium uiget, q̃ indigne & turpiter lacerauerit. Didymum etiam quem dudum inter uidentes prophetas & apostolos posuerat, nũc inter eos qui diuersa ab ecclesijs doceãt, collocarit: & omnes omnino uel antiquos uel nouellos scriptores, quos nunc imperitiæ, nunc ineptiæ notet, ad ultimum quod nec martyribus parcat: & hæc omnia ut superius dixi, nõ extraneis aliquibus, sed suis literis, & se ipso teste cõuici, per singula quæq; ex his ipsis probatissimis sibi libris testimonia proferens: quos libros etiam cum de cæteris omnibus dictis uel scriptis suis pœnitere se dicat, non quo uere pœniteat, sed quo angustatus in hoc uenerit: ut aut pœnitentia sibi esset simulanda, aut non posset mordere uel lædere quem uellet: illos tamẽ, ut dixi, libros sibi excepit solos, tanquam minime pœnitendos. Et ideo noluit eius nunc cætera scripta cõtingere, ut de istis penè solis cõuinceretur, de quibus ipse iam locum clauserat pœnitendi. Post omnia uero ostendi, quod sacros libros, quos apostoli ecclesijs tanquam spiritus sancti fidele depositum cõmendauerant, permutauerit: & quod is qui audaciam notet in hominum opusculis uertendis, ipse maiore piaculo eloquia diuina permutauerit. Superest iam ut unusquisq; qui hæc cognoscit, tali iudicio fauorẽ suum alteri nostrum cõferat, quali iudicio se à deo cupit ipse iudicari: nec suam lædat animã, dum alteri fauorẽ præstat iniustũ. Cognoscat etiam per te fili charissime Aproniane sanctus uir ille Pãmachius, cuius epistolã amicus meus in interpretatione uel accusatiõe hac sua, ptulit, in Christi adiutorio, nõ studijs, sed innocẽtię fauẽdũ: nec in causa

causa ueritatis studiose agendũ esse magis q̃ religiose. Præceptũ est enim domini: ut nõ secundũ faciem, sed rectum iudicemus iudicium. Quia sicut in uno quoq; minimorũ fratrũ Christus est, qui esurit & sitit & nudus est, & ipse est qui reficit & induit: ita in his qui iudicantur iniuste, ipse est qui inique iudicatur. Et pro his qui odio habẽtur gratis, ipse dicturus est, odistis me gratis. Quomodo æstimat hanc causam & hoc factũ suum, in tribunalibus Christi iudicandũ, cum habeat sua conscientia quod codices illius cõtra Iouinianũ scriptos, qui iam publice legebãtur & reprehendebantur, subtraxerit de manibus legẽtium: & culpantes prohibuerit atq; culpauerit: remiserit uero ad ipsum autorẽ libros suos, insinuans ea quæ ad reprehẽsionem uenirent: ut uel emendaret, uel rem quoquo modo posset, curaret. Meos uero nõ codices, sed schedulas imperfectas, inemẽdatas, furto cuiusdam nebulonis & fraude subtractas sibiq; delatas, cum me inibi haberet præsentem mihi quidem nõ offerret neq; conquererẽ: sed ne increpare quidem, aut etiam arguere dignaret, uel per amicum certe aliquem, aut etiam per inimicum: sed ad Orientẽ mitteret & inuestigaret linguã eius hominis qui eam tẽperare non nouerat. Quid contra religionem faceret, si me præsentem potius conuenisset: intantum' ne colloquio eius uidebamur indigni, ut ab eo nec argui mereremur? Et pro nobis Christus mortuus est, & pro nostra redemptione sanguinẽ suũ fudit. Peccatores quidem sed de ipsius grege sumus, & inter eius ouiculas numeramur. Verum quia propter deũ contempsit nobilitatẽ suam, & rorum se exæquauit humilibus, optimumq; opus eius in fide Christi, & quod exemplo cæteris esse debeat, cõsitemur: idcirco nolumus eum humanis studijs, contentionibusq; raptari, ne in aliquo fidei suæ sentiat detrimẽtum. Certe cũ legerit, quod ea ipsa de quibus cæteros arguit magister ille Hieronymus, in ipsius electis etiam post pœnitẽtiam cõmentarijs docuerit, quod sua non sint: q̃ uerum iudiciũ seruet, uidebimus. Putabitur enim prior error fuisse ignorantiæ, si eum emẽdarit agnitio. Nos autẽ quamuis necessitate compulsi, respondere nisi sumus ei, qui nos amarissime pulsauerat: attamen pro hoc ipso ueniam petimus, si quid forte asperius prosecuti sumus: quia deus cõscientiæ nostræ testis est, quod multo plura reticuimus q̃ protulimus: penitus aũt silere contra conscientiam criminanti, minime potuimus: cum ipsius penè fidei suæ nonnulli iacturam ducerent silentium nostrum. Posteaquã ista dictaui, frater aliquis qui ex urbe à uobis ad nos uenerat, cum relegenti mihi assisteret, ait, prætermissum unum adhuc excusationis locum quem ibi audisset ab obtrectatoribus incusari. Dicebat autem de eo quod scriptum est in prefatiuncula mea, quia dixerim de isto qui me nunc persequitur & accusat, quod in his quæ de Origene interpretatus est, nõnulla offendicula esse uideantur in Græco: quæ ita tamẽ interpretãdo purgauerit, ut nihil in his quod à fide nostra discrepet, Latinus sermo inueniat. Aiunt, inquit, de hoc capitulo. Vides quomodo & collaudauit interpretationem eius: & testimoniũ ei dedit ipse, quod sine offendiculo sint ea, quæ ille interpretatus est, & ipsum secuturũ se esse promisit. Cur ergo non & ea quæ ipse transtulit absque offensione sunt, sicut ipsius scripta esse ipse testatus est? Non mirares, quod ibi semper culpari mereor, ubi istum laudauero. Et recte quidem. Tamen ueniamus ad rem. Dixi eum purgasse in Latina translatione, si qua offendicula fidei uidebantur in Græco: & nõ immerito: ita tamẽ ut eadem etiam à me comprobem gesta. Nã sicut ille in homilijs de Esaia duo Seraphim, filium & spiritum sanctũ esse interpretatus est, & addens de suo: nemo existimet in trinitate naturæ esse differentiam, cum nominum discernuntur officia: per hoc curare se offendiculum credit potuisse: ita & nos uel ademptis uel immutatis quibusdam uel additis, sensum autoris adducere conati sumus ad intelligentiæ tramitem rectiorẽ. Quid hic diuersum, aut quid contrariũ, aut quid nõ idem fecimus? Sed quia ego de scriptis illius absq; malitia & calumnia iudicabã: non quid obtrectationi pateret, sed quid profectus fuerit interpretantis aspexi. Ille autem qui occasiones ad calumniam quærit: ea reprehendit in meis scriptis, quæ ante me prior ipse cõscripsit. Et reuera ego culpandus sum, si secundum meam quidem sententiam, quæ scripsit recta sunt, secundũ suum uero iudiciũ condemnanda. Hoc quantum ad trinitatis fidem pertinet, ubi utiq; blasphemię crimen ducitur, quod dixit duo Seraphim, filiũ esse & spiritum sanctum, si secundum suam sententiam, qua aduersum me agit, ipse iudicetur. Secundum uero meum iudicium, quod in scriptis eius absq; proposito calumniæ iudicaui, absoluitur pro his quæ de suo ad explanandum sensum autoris adiecit. De resurrectione autem carnis puto in translatione nostra eadem contineri, quæ in ecclesijs prædicantur. Cætera uero quæ de creaturarum rationibus dicta sunt, quod nihil ad fidẽ deitatis pertineant, iam superius diximus. Sed si iste hæc modo ad calumniã uocat, quæ ante offendiculum non habebant, non prohibeo, si ei placeat reuocare sententiam meam illam qua potuisset absolui, & proferre suã qua debebat alligari. Non ergo mea de eo sententia culpabilis putãda est: sed sua, quæ reprehendit in alijs quod in semetipso probat. Nouum autẽ hoc iudicij genus est, ubi accusatorem meum ego ipse defendo: & ubi tum demũ me ille superatũ putat, si semetipsum reum probarit. Veruntamẽ ponamus quod episcoporum synodus sequatur sententias tuas: & iubeat omnes libros, qui hæc talia continẽt cum autoribus suis, ut aiunt, debere damnari: Damnabuntur isti libri prius in Græcis: & quod in Græcis damnatum est, sine dubio damnatum est in Latinis. Ve

niatur ad tuos libros, inuenientur eadem continere: secundum sententiam tuam, necesse est ut cũ C
suo autore damnentur. Et sicut nihil profuit Origeni, quod à te laudatus est, ita nec tibi proderit, quod à me excusatus es. Me enim sequi necesse est ecclesiæ catholicæ sentẽtiam, siue aduersus Origenis libros siue aduersus tuos datam.

AVGVSTINVS HIERONYMO DE EO QVOD SCRIPTVM EST, QVI TOTAM LEGEM SERVAVERIT.

Vod ad te scripsi honorande mihi in Christo frater Hieronyme, quærẽs de anima humana, si nascẽtibus singulis, nouæ singulæ nunc usq; fiant, ubi peccati uinculũ contrahunt, quod per sacramentum gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis soluendum esse non dubitamus, cum in non paruum uolumẽ procederet, nolui ulla alia onerare quæstione: sed quod urget acrius, multo minus est negligendũ. Proinde quæro, & per deum obsecro: ut exponas mihi quod multis existimo profuturũ: aut si iam uel abs te, uel ab alio aliquo expositum habes, dirigas nobis, quomodo accipiẽdum sit, quod in epistola apostoli Iacobi scriptũ est: Quicunq; eĩ totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omniũ reus: quæres talis ac tanta est, ut quod hinc tibi non iam olim scripsi, multum me pœniteat. De agenda nanq; præsenti uita, quomodo ad uitam peruenĩamus æternam: non de præterita perscrutanda, quam penitus demersit obliuio, sicut est illud quod de anima quærendũ putaui: hæc uertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidã ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet ne moreretur, quam suffocaret ne loqueretur, accessit alius, & eo uiso admirans, ait: Quomodo huc cecidisti? At ille: Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniã fatemur, & si de catholica tenemus, de reatu peccati tanq; de puteo etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei quod modum quomodo salua fiat nouimus, si etiã nunquam quomodo in malum illud deuenerit, nouerimus. Sed ideo putaui esse quærendum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquã teneamus incautius, quæ liberandam prorsus animã paruuli contradicat: negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento, quod anima paruuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda nisi gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ, si possumus etiam ipsius mali causam & originem nosse, uaniloquis nõ disputatoribus, sed litigatoribus paratius instructiusq; resistimus. Si autem non possumus, nõ quia latet miseriæ principiũ, D
ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Aduersus eos autem qui sibi uidẽtur scire quod nesciunt, hoc tutiores sumus, quod hanc ignorãtiam nostram nõ ignoramus. Aliud est eĩ quod nescire malum est, aliud quod sciri uel nõ potest, uel non opus est, uel ad uitam quã quærimus, indifferens est. Hoc uero quod de literis apostoli Iacobi nunc requiro, in hac ipsa qua uiuimus, & ut semper uiuamus deo placere studemus, actione uersatur. Quomodo igit intelligendũ est obsecro te: Quicunq; totam legem seruauerit, offendat autẽ in uno, factus est omniũ reus? Ita ne qui furtũ fecerit: imo uero qui dixerit diuiti, sede hic: pauperi autem, tu sta illic, & homicidij, & adulterij, & sacrilegij reus est? Quod si nõ est: quomodo qui in uno offendat, factus est omnium reus? An illud quod dixit de diuite & paupere ad ista nõ pertinet: quorum si quis in uno offenderit, factus est omnium reus? Sed recolendũ est, unde uenerit illa sententia, & quæ illam superiora pepererint: quibusq; cõnexa dependeat. Fratres mei nolite, inquit, in personarũ acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in cõuentum uestrum uir anulum aureum habẽs in ueste candida: introierit autẽ & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est ueste præclara, & dicatis ei: Tu sede hic bene, pauperi autẽ dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorũ: nónne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationũ iniquarũ? Audite fratres mei dilectissimi, nónne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperẽ, propter illum scilicet, cui dictum est: tu sta illic, cum habẽti anulum aureum dictum esset: tu sede hic bene. Ac deinde sequitur, eandem ipsam sententiã latius uersans & explicans: Nónne, inquit, diuites per potentiam opprimunt uos, & trahunt ad iudicia? Nónne ipsi blasphemant bonum nomẽ, quod inuocatum est super uos? Si quidem legem perficitis regalem secundum scripturam: Diliges proximũ tuum sicut teipsum, bene facitis. Si accipitis personas, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diuiti, sede hic, & pauperi, sta illic. Vnde ne putarent contemptibile esse peccatum: in hac una re legem transgredi, secutus adiunxit: Quicunq; totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omniũ reus. Qui eĩ dixit: Non mœchaberis, dixit, & non occides. Quod si non occidis, mœcharis autem, factus es transgressor legis: propter id quod dixerat, Redarguti à lege, quasi transgressores. Quæ cũ ita sint, consequens uidetur: nisi alio modo intelligendum ostẽdatur: ut qui dixerit diuiti, sede hic, & pauperi, sta illic, huic ampliorẽ honorem q̃ illi deferẽs, & idololatra, & blasphemus, & adulter, & homicida, & ne quod longum est cuncta cõmemorem: reus omnium criminum iudicandus sit.

Offendens

A Offendens quippe in uno, factus est omniũ reus. At eĩ qui unã uirtutẽ habet, oẽs habet: & qui unam nõ habet, nullã habet. Hoc si uerũ est, confirmat ista sentẽtia. Sed ego eam exponi uolo, non cõfirmari, quæ per seipsam apud nos omnib. philosophorũ autoritatib. firmior est. Et illud quidem de uirtutibus & uitijs si ueraciter dicitur: nõ est consequens, ut propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de inseparabilitate uirtutũ, nisi forsitan fallor: tamen si uerum memini (quod uix memini) omnibus philosophis placuit: qui easdem uirtutes, agendæ uitæ necessarias esse dixerunt. Hoc aũt de paritate peccatorũ soli Stoici ausi sunt disputare contra omnẽ sensum generis humani: quam eorũ uanitatẽ in Iouiniano illo qui in hac sententia Stoicus erat, in aucupandis aũt & defensandis uoluptatibus Epicureus, de scripturis sanctis dilucidissime conuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit: nõ placuisse autoribus nostris, uel ipsi potius quæ per eos locuta est ueritati, omnia esse paria peccata. Quomodo aũt fieri possit, ut etiã si hoc de uirtutibus uerum est: non tamẽ ideo cogamur fateri æqualitatem omnium peccatorum, quantum possum adiuuante dño aperire conabor. Quod si effecero, approbabis: ubi uero causæ defuero, tu supplebis. Certe hinc persuadent, qui unam uirtutem habuerit habere omnes, & omnes deesse cui una defuerit: quod prudẽtia nec ignaua, nec iniusta, nec intẽperans potest esse: nam si aliquid horum fuerit, prudentia nõ erit. Porrò si prudentia tunc erit, si & fortis & iusta & temperans sit, profecto ubi fuerit secum habet cæteras: sic & fortitudo imprudens esse non potest uel intemperans uel iniusta. Sic & tẽperantia necesse est, ut prudens fortis & iusta sit. Sic & iusticia non est, nisi sit prudẽs, fortis, temperans: ita ubi est una uera aliqua earum, & aliæ similiter sunt, Vbi aũt aliæ desunt, uera una illa non est, etiam si aliquo modo similis esse uideatur. Sunt enim (ut scis) quædam uitia uirtutibus aperta discretione contraria: ut imprudentia, prudentiæ. Sunt autem quædam tantum quia uitia sunt ideo cõtraria, quadam tamen specie fallaci similia: ut eidem prudentiæ non imprudentia, sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam, quæ usitatius in malitiosis intelligi & uocari solet, non sicut nostra loqui scriptura consuevit, quæ sæpe astutiam in bono ponit. Vnde, esto te astuti ut serpentes: & illud: ut & innocẽtibus det astutiam: quanq; & apud illos Romanæ linguæ disertissimus dixerit, neq; illi tamen ad cauendum dolus aut astutia deerant: astutiã ponens in bono: sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est. Itemq; in partibus temperantiæ, apertissime contraria est effusio parsimoniæ. Ea uero quæ tenacitas dici uulgo solet, uitium quidẽ
B est, tamen parsimoniæ simile, nõ natura, sed fallacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est iniustitia iusticiæ. Solet autem quasi imitari iusticiam uindicandi se libido, sed uitium est. Ignauia fortitudini perspicue contraria est: duritia uero distat natura, fallit similitudine. Cõstantia pars quædam uirtutis est: ab hac, inconstantia longe abhorret, & indubie cõtrariatur. Pertinacia uero constantia dici affectat & non est, quia illa est uirtus, hæc uitium. Vt ergo non iterum hæc eadẽ cõmemorare necesse sit, exempli gratia ponamus aliquid, unde possint cætera intelligi. Catilina, ut de de illo scripserunt qui nosse potuerunt, frigus, sitim, famem ferre poterat: eratq; patiens inædiæ, algoris, uigiliæ supra quàm cuiquam credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine uidebatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat, mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat, corruptelis enim turpissimis fœdabatur. Iusta non erat, nam contra patriam coniurauerat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia sibi, ut stultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non uitium, sed uirtus esset. Si aũt uirtus esset, à cæteris uirtutibus tanq; inseparabilibus comitibus nunq; relinqueretur. Quapropter dum quæritur etiam de uitijs, utrum ipsa similiter omnia sint, ubi unum erit: aut nulla sint, ubi unũ non erit: laboriosum est id ostendere: propterea quia uni uirtuti duo uitia opponi solent, & quod aperte contrariũ est, & quod specie similitudinis adumbratur. Vnde illa Catilinę, quia fortitudo nõ erat, quæ esset, cum secum uirtutes alias nõ habebat, facilius uidebat. Quod uero ignauia fuerit, ubi exercitatio quaslibet grauissimas molestias perpetiẽdi atq; tolerãdi supra q̃ cuiq; credibile est fuit, ægre persuaderi potest. Sed forte acutius intuentibus ignauia apparet ipsa duritia: quia laborẽ bonorum studiorũ quibus uera acquiritur fortitudo neglexerat. Veruntamen quia sunt audaces qui timidi non sunt, & rursus timidi, quibus abest audacia: cum sit utrunq; uitiũ, quoniã qui uera uirtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet, cogimur fateri uitia plura esse uirtutibus. Vnde aliquãdo uitiũ uitio tollitur: ut amore laudis amor pecuniæ. Aliquãdo unũ cedit ut plura succedãt, uelut qui ebriosus fuerit, si modicũ bibere & tenacitate & ambitione didicerit. Possunt itaq; uitia etiã cedere uitijs succedentibus nõ uirtutibus, & ideo plura sunt. Virtus uero quò una ingressa fuerit, qm̃ secũ cæteras ducit, profecto uitia cedent omnia quæcunq; inerant. Nõ eĩ omnia inerant, sed aliquãdo totidẽ, aliquando plura paucioribus, uel pauciora pluribus succedebãt. Hæc utrũ ita se habeant, diligentius inquirendum est. Non enim & ista diuina sententia est qua dicitur: Qui unam uirtutem habuerit, omnes habet: eiq; nulla ineſt, cui una defuerit: sed hominibus hoc uisum est, multum quidem ingeniosis, studiosis, sed tamen hominibus. Ego uero nescio quẽadmodum dicam, non dico uirum à quo nominata dicitur uirtus, sed etiã mulierem quæ uiro suo seruat thori fidem, si hoc faciat propter præceptum

& promissum dei, & quæ primitus sit fidelis nō habere pudicitiā, aut pudicitiā nullam uel paruam C
esse uirtutē. Sic & maritū qui hoc idem seruat uxori. Et tamen sunt plurimi tales: quorū sine aliquo
peccato esse neminē dixerim, & utiq; illud qualecūq; peccatū ex aliquo uitio uenit. Vnde pudici
tia coniugalis in uiris fœminisq; religiosis, cum proculdubio uirtus sit: nō enim aut nihil aut uitiū
est: nō tamen secum habet omnes uirtutes. Nam si omnes ibi essent, nullū esset uitium: si nullum ui
tium, nullum omnino peccatū. Quis aūt sine aliquo peccato est? Quis ergo sine aliquo uitio, idest,
fomite quodam uel quasi radice peccati: cum clamet qui supra pectus dñi recumbebat, Si dixeri-
mus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus: & ueritas in nobis nō est? Neq; hoc apud
te diutius agendum est, sed propter alios qui forte hoc legerint dico. Nam tu quidem in eodē ipso
opere splēdido contra louinianum, etiam hoc de scripturis sanctis diligenter probasti. Vbi etiam
ex hac ipsa epistola, cuius uerba sunt, quorum nunc intellectū requirimus, posuisti quod scriptum
est, in multis enim offendimus omnes: Non enim ait, offenditis: sed offendimus omnes: cum Chri
sti loqueretur Apostolus. & cum hoc loco dicat: Quicunq; autem totam legem seruauerit, offen-
dat aūt in uno, factus est omnium reus: ibi non in uno, sed in multis, nec quosdam, sed omnes dicit
offendere. Absit aūt ut quisq; fidelis existimet tot milia seruorum Christi, qui ueraciter dicunt se ha
bere peccatum, ne seipsos decipiant & ueritas in eis non sit, nullam habere uirtutem, cum uirtus
magna sit sapientia. Dixit aūt ipsa sapientia hominī: Ecce pietas est sapiētia. Absit ergo ut dicamus
tot ac tantos fideles & pios homines, dei non habere pietatem, quam Græci uel θεοσέβειαν, uel ex-
pressius & plenius θεοσέβειαν uocant. Quid autem pietas est, nisi dei cultus? Et unde ille colitur ni
si charitate? Charitas igitur de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, magna & uera uir-
tus est, quia ipsa est & finis præcepti. Merito dicta est fortis, sicut mors: siue quia nemo eam uincit,
sicut mortem: siue quia in hac uita usq; ad mortem est mēsura charitatis, sicut dñs ait: Maiorem hac
charitatem nemo habet, q̄ ut animā suam ponat quis pro amicis suis: siue potius, quia sicut mors
animam auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentijs carnalibus. Huc subseruit scientia
cum est utilis, nam sine illa inflat. Quod uero illa ædificando impleuerit, nihil ibi ista inane quod in
flet inueniat. Vtilem porrò scientiam definiendo monstrauit: ubi cum dixisset: Ecce pietas est sapi
entia: continuo subiunxit. Abstinere uero à malis, scientia est. Cur ergo non dicimus, qui hanc uir
tutem habet, habere oēs: cum plenitudo legis, sit charitas? An quanto magis est in homine, tan-
to magis est uirtute præditus? Quāto aūt minus, tanto minus est uirtus, quia ipsa est uirtus, & quan D
to minus est uirtus, tanto maius est uitiū? Vbi ergo illa plena & perfecta erit, nihil ex uitio remane
bit. Proinde mihi uidentur Stoici falli, quia proficientē hominem in sapientia, nolunt omnino ha-
bere sapientiam: sed tunc habere, cum in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum perfectum ne
gant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repente emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex
parte esse sapiētem. Sicut enim nihil interest ad hominē præfocandum, utrum aquam stadijs mul-
tis super se habeat altam, aut uno palmo aut digito: sic illos qui tendunt ad sapientiā proficere qui-
dem dicunt, tanquam ab imo surgentes gurgitis in aerem: sed nisi totam stulticiā, uelut opprimen
tem aquam proficiendo uelut emergendo euaserint: non habere uirtutem, nec esse sapientes. Vbi
autem euaserint, mox habere totam, nec quicquā stulticiæ remanere, unde omnino nullum pecca
tum possit existere. Hæc similitudo ubi stulticia, uelut aqua, & sapientia, uelut aer ponitur, ut ani-
mus à præfocatione stulticiæ tanquam emergens in sapientia repente respiret: non mihi uidetur sa
tis accommodata nostrarum scripturarū autoritati: Sed illa potius, ut uitium uel stulticia tenebris,
luci autem uirtus & sapientia cōparetur: quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia du-
ci possunt. Non itaq; sicut de aquis in aerem surgens, ubi earum summum transierit, repente quan
tum sufficit inspiratur: sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illumina
tur. Quod donec plenissime fiat, iam eum tamen dicimus, tanquam de abditissima spelunca egre-
diētem, uicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressus: ut illud quod in eo
lucet, sit utique ex lumine quo progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est: sit ex tenebris
unde egreditur. Itaq; & non iustificabitur in conspectu dei omnis uiuens, & tamen iustus ex fide
uiuit. Et induti sunt sancti iustitia: alius maius, alius minus. Et nemo hic uiuit sine peccato, & hoc
alius maius, alius minus. Optimus autem est qui minimum. Sed quid ego tanquam oblitus cui lo-
quar, doctori similis factus sum: cum proposuerim quid abs te discere uelim? Sed quia de peccato
rum parilitate, unde in id quod agebam incidit quæstio, examinandam tibi sententiam meam pro
mere statueram, iam eam tandem aliquando concludam. Quia & si uerum est, eum qui habet u-
nam, omnes habere uirtutes: eum qui unam non habet, nullam habere, nec sic peccata sunt paria:
quia ubi uirtus nulla est: nihil quidem rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauius, distortoq;
distortius. Si autem, quod puto esse uerius sacrisq; literis cōgruentius, ita sunt animæ intentiones,
ut corporis membra, nō quod uideantur locis, sed quod sentiantur affectibus, & aliud illuminatur
amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine et tenebroso inumbratur obstaculo: profecto ita
ut quisquis illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil,
sic potest

A sic potest dici habere aliam, & aliam nō habere, aliam magis aliam minus habere uirtutē. Nam &
maior est in isto charitas, q̄ in illo, recte possumus dicere, & aliqua in isto, nulla in illo quantū perti
net ad charitatē quæ pietatis est: & in ipso uno homine quod maiorē habeat pudicitiā, q̄ patientiā
& maiorē hodie q̄ heri si proficit, & adhuc nō habeat continentiā, & habeat nō paruam misericor
diam. Et ut generaliter breuiter, q̄ cōplectar quam de uirtute habeo notionē, quod ad recte uiuen
dum attinet: uirtus est charitas qua id quod diligendum est, diligitur. Hæc in alijs maior, in alijs mi
nor, in alijs nulla est: plenissima uero quæ iam non possit augeri, quandiu homo hic uiuit est in ne-
mine: quandiu aūt augeri potest, profecto illud quod minus est q̄ debet, ex uitio est. Ex quo uitio
non est iustus in terra, qui faciat bonū & nō peccet. Ex quo uitio nō iustificabitur in conspectu dei
omnis uiuens. Propter quod uitiū, si dixerimus, quia peccatū non habemus, nosmetipsos seduci-
mus, & ueritas in nobis non est, Propter quod etiam quantumlibet profecerimus necessarium est
nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra: cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata, dimis-
sa sint. Quid itaq; qui recte uidet, uidet unde & quando & ubi speranda sit illa perfectio, cui non
sit quod adijci possit? Si autem præcepta non essent, non utiq; esset ubi se homo certius inspiceret,
& uideret unde auerteretur, quo conaretur, quare gratularetur, quid peccaretur. Magna est ergo
utilitas præceptorū, si libero arbitrio tantū detur, ut gratia dei amplius honoretur. Quæ si ita se ha
bent: unde fiet omniū reus, si in uno offendat, qui totam legem seruauerit? An forte quia plenitudo
legis charitas est, qua deus proximusq; diligitur: in quibus præceptis charitatis, tota lex pendet &
prophetæ: merito fit reus omniū, qui contra illā facit, in qua pendent omnia? Nemo aūt peccat, ni
si aduersus illā faciēdo: quia non adulterabis, nō homicidiū facies, nō furaberis, non cōcupisces, &
si quod aliud est mandatū, in hoc sermone recapitulatur: in eo quod diligis proximū tuum tanq; te
ipsum. Dilectio proximi malū non operatur. Plenitudo aūt legis est charitas. Nemo aūt diligit pro
ximum, nisi diligens deum, & hoc quantū potest proximo impēdat, quem diligat tanq; seipsum, ut
& ille diligat deum, quem si ipse non diligit, nec se, nec proximū diligit. Ac per hoc qui totam legē
seruauerit, si in uno offenderit, fit omniū reus: quia contra charitatē facit, unde tota lex pendet. Re
us itaq; fit omniū, faciendo cōtra eam, in qua pendent omnia. Cur ergo nō dicātur paria peccata?
An forte quia magis facit contra charitatē, qui grauius peccat: minus, qui leuius. Et hoc ipso quod
admittit, fit quidē omniū reus: sed grauius peccans, uel in pluribus peccans, magis reus: leuius aūt
B uel in paucioribus peccans, minus reus: tanto maiore scilicet reatu quanto amplius, tanto minore
quanto minus peccauerit: tamen etiā si in uno offenderit, reus est omniū, quia contra eam facit, in
qua pendēt omnia. Quæ si uera sunt, eo modo & illud absoluitur, quod ait homo etiam apostolicæ
gratiæ: In multis enim offendimus oēs. Omnes enim offendimus, sed unus grauius, alius leuius.
Quanto quisq; grauius leuiusq; peccauerit, tanto in peccato cōmittendo maior, quanto in diligē
do deo & proximo minor. Et rursus tanto minor in peccati perpetratione, quanto maior in dei &
proximi dilectione. Tanto itaq; plenior iniquitatis, quanto inanior charitatis. Et tunc perfecti su-
mus in charitate, quando nihil restat ex infirmitate. Nec sanè quantum arbitror putandum est leue
peccatum in personarū acceptione habere fidem dñi nostri Iesu Christi: si illam distantiam sedendi
ac standi ad honores ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi diuitem ad sedem honoris ec
clesiæ, contempto paupere instructiore atq; sanctiore? Si aūt de quotidianis confessibus loquitur,
quis non hic peccat, si tamen peccat, nisi cū apud seipsum intus ita iudicat, ut tanto melior, quan-
to ditior illo esse uideatur. Hoc enim uidetur significasse cum dicit: Nōne iudicatis apud uosmet-
ipsos, & facti estis iudices iniquarū cogitationū? Lex itaq; libertatis, lex charitatis est, de qua dicit.
Si tamē perficitis legem regalem, secundū scripturas: diliges proximū sicut teipsum, bene facitis. Si
aūt personas accipitis, peccatū operamini, redarguti à lege, tanq; transgressores. Et post illā senten
tiam ad intelligendū difficillimā de qua satis dixi, quod dicendum putaui: eandem legem liberta-
tis cōmemorans: Sic loquimini, inquit, & sic facite: sicut per legem libertatis incipientes iudicari.
Et quoniā quid paulo ante dixerit, nouit: quoniā in multis offendimus omnes: suggerit dominicā
tanquam quotidianis quotidianā & si leuioribus tamen uulneribus medicinam. Iudicium enim, in
quit, sine misericordia illi, qui non facit misericordiā. Hinc enim & dominus, dimittite, inquit, & di
mittetur uobis: date & dabitur uobis. Superexaltat autē misericordia iudiciū. nō dictum est uincit
misericordia iudicium: non enim est aduersa iudicio, sed superexaltat: quia plures per misericor-
diam colliguntur, sed qui misericordiam præstiterunt: Beati enim misericordes, quia ipsis misera-
bitur deus. Et hoc utiq; iustum est, ut dimittatur eis, quia dimiserunt: & detur eis, quia dederunt. In
est quippe deo & misericordia iudicanti, & iudicium miseranti: propter quod ei dicitur: Misericor
diam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quisquis uelut nimium iustus, iudicium sine miseri-
cordia, quasi securus expectat: iram iustissimam prouocat, quam timens ille dicit: Ne intres in iudi
cium cum seruo tuo. Vnde dicitur populo contumaci: Quid uultis mecum iudicio contendere?
Cum enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabit
mundū se esse à peccato? Quæ igitur spes est, nisi superexaltet misericordia iudiciū? sed erga illos
qui mise

qui misericordiã fecerunt uereaeiter, dicendo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & sine mur- C
muratione dando: hilarẽ enim datorẽ diligit deus. Denicꝙ sanctus Iacobus iam existo loco de mi-
sericordiæ operibus loquitur, ut quos uehementer illa sentẽtia terruerat cõsoletur: cum admonet
quomodo etiã quotidiana peccata, sine quibus hic non uiuitur, quotidianis remedijs expientur,
ne homo qui cũ in uno offenderit sit omniũ reus in multis offendẽdo, quia in multis offendimus,
propter magnũ aggerem reatus sui, minutatim collectũ, ad tribunal tanti iudicis perueniat, & eam
quam nõ fecit misericordiã nõ inueniat: sed potius dimittendo atꝙ dando mereat sibi dimitti pec
cata, reddicꝙ promissa. Multa dixi quibus tibi tædiũ fortassis inferrem, qui hæc tamen quæ appro-
bas nõ expectas discere, quod ea docere cõsueuisti. Si quid aũt est in eis, quantũ ad rem ipsam per
tinet: nam quali eloquio explicata sint nõ nimis curo: si quid ergo in eis est, quod eruditionẽ offen
dat tuam, quæso ut rescribendo admoneas & me corrigere nõ graueris. Infelix est enim qui nõ tan
tos & tam sanctos studiorũ labores, & digne honorat, & de his dño deo nostro cuius munere ta-
lis est, gratias agit. Vnde cum libentius debeam à quolibet discere quod inutiliter ignoro, cꝫ prom
ptius quoslibet docere quod scio: quanto iustius abs te hoc charitatis debitum flagito, cuius do-
ctrina nomine & adiutorio dñi tantum in Latina lingua ecclesiasticæ literæ adiutæ sunt, quantum
nunquam antea potuerunt. Maxime tamen istam sententiam: Quicunꝙ totam legem seruauerit,
offendat autem in uno, factus est omnium reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit tua di
lectio: per dominum obsecro, ut id nobiscum communicare digneris.

AVGVSTINVS AD HIERONYMVM DE RATIONE ANIMAE

DEum nostrum, qui nos uocauit in suum regnũ & gloriã, & rogaui & rogo: ut hoc quod
ad te scribo sancte frater Hieronyme, consulẽs te de his quæ nescio, fructuosum esse no-
bis uelit. Quanꝯ enim te multo cꝫ ego sum ætate maiorem, tamen etiam ipse iam senex
consulo, sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas sera uideri potest, quia & si se
nes magis decet docere cꝫ discere, magis tamen discere cꝫ quid doceant ignorare. Nihil equidem
molestius fero in omnibus angustijs meis, quas patior in difficillimis quæstionibus, cꝫ in tam lon-
ginqua tuæ charitatis absentia, ut uix possim meas dare uel recipere literas tuas, per interualla, non
dicerum, non mensium, sed aliquot annorum: cum si fieri posset quotidie præsentem te habere uel-
lem, cum quo loquerer quicquid uellem. Nec ideo tamen nõ debui facere quod potui, si non po-
tui totum quod uolui. Ecce uenit ad me religiosus iuuenis, catholica pace frater, ætate filius, hono D
re cõpresbyter, noster Orosius, uigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, utile uas in domo
domini esse desiderans: ad refellendas falsas pernicioſasꝙ doctrinas, quæ animas Hispanorũ mul-
to infelicius, cꝫ corpora barbaricus gladius, trucidarũt. Nam inde ad nos usꝙ ab oceani littore pro-
perauit, fama excitus, quod à me posset de his quę scire uellet, quicquid uellet audire. Neꝙ nullã
cepit aduẽtus sui fructũ: Primo ne de me multũ famę crederet. Deinde docui hominẽ quod potui:
quod aũt non potui, unde discere posset admonui, atꝙ ut ad te iret hortatus sum. Qua in re consili
um uel præceptum meum cum libenter & obedienter acciperet, rogaui eum ut abs te ueniẽs per
nos ad propria permearet. Quam eius pollicitationẽ tenens, occasionẽ mihi credidi à dño esse cõ
cessam: qua tibi scriberem de his quæ per te scire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterẽ, nec
mihi facile occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinã
di. Vbi ergo istum iuuenẽ expertus sum eum ipsum esse qualem à dño petebam, dubitare non po-
tui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri, ac disserere non graueris. Quæstio de anima multos mo-
uet, in quibus & me esse cõfiteor. Nam quid de anima firmissime teneã, non tacebo. Deinde sub-
iungam quid mihi adhuc expediri uelim. Anima hominis immortalis est, secundum quẽdam mo-
dum suum. Non enim omni modo sicut deus, de quo dictum est, quia solus habet immortalitatem.
Nam de animæ mortibus, sancta scriptura multa commemorat. Vnde illud est: Sine mortuos sepe
lire mortuos suos. Sed quod ita moritur alienata à uita dei, ut tamen in natura sua uiuere non omi-
nino desistat: ita mortalis ex aliqua causa inuenitur, ut etiam immortalis non sine ratione dicatur.
Nõ est pars dei anima. Si eñ hoc esset, omnimodo incõmutabilis atꝙ incorruptibilis esset. Quod
si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid in semetipsa uel incíperet ha
bere, quod non habebat, uel desineret habere, quod habebat: quantum ad eius ipsius affectiones
pertinet. Quàm uero aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio, quisquis seipsum ad-
uertit, agnoscit. Frustra autem dicitur ab eis, qui animam dei partem esse uolunt: hanc eius labem
ac turpitudinem, quam uidemus in nequissimis hominibus: hanc denicꝙ infirmitatem & ægritudi
nem, quam sentimus in omnibus hominibus: non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid interest un
de ægrotet, quæ si esset incõmutabilis aliquo modo, undelibet ægrotare non posset. Nam quod
uere incommutabile & incorruptibile est, nullius rei accessu cõmutari uel corrumpi potest. Alio-
quin non Achillea tantum, sicut fabulæ ferunt, sed omnis caro esset inuulnerabilis, si nullus ei ca-
sus accidisset. Non est itaꝙ natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua causa, aliqua parte
mutabilis est. Deum autem nefas est nisi uere summecꝙ incommutabilem credere. Non est igitur
anima

A anima pars dei. Incorporeã quoꝙ esse animã & si difficile tardioríb. persuaderi potest, mihi tamen
persuasum esse fateor. Sed ne uerbi controuersiã uel superfluo faciã uel merito patiar: quoniã cum
de re constat, nõ est opus certare de nomine: si corpus est omnis substantia uel essentia, uel si quid
aptius nuncupatur id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpo
ream placet appellare naturã, quæ summe incõmutabilis & ubicꝙ tota est: corpus est anima, quoni
am tale aliquid ipsa non est. Porrò si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine,
latitudine & altitudine ita sistitur uel mouetur, ut maiore sui parte maiorẽ locum occupet, & bre-
uiore breuiorẽ: minusꝙ sit in parte cꝫ in toto: non est corpus anima. Per totum quippe corpus, ꝙd
animat non locali diffusione, sed quadam uitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius partí-
culas tota simul adest: nec minor in minoribus est, in maioribus maior: sed alicubi intensius, alicu-
bi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neꝙ enim aliter quod in corpore etiam nõ
toto sentit, tamen tota sentit. Nam cum exiguo puncto in carne uiua aliquid tangitur: quamuis lo-
cus ille non solum totius corporis non sit, sed uix in corpore uideatur, animam tamen totam non
lateat. Neꝙ id quod sentitur per corporis cuncta discurrit, sed ibi tantum sentitur, ubi fit. Vnde er-
go ad totam mox peruenit, quod non in tota fit, nisi quia & ibi tota est ubi fit. Nec ut tota ibi sit cæ
tera deserit. Viuunt enim & illa ea prę sente, ubi nihil tale factum est. Quod si fieret, & utrũꝙ simul
fieret, simul utrunꝙ totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particu-
lis corporis sui, tota simul esse non posset: si per illas ita diffunderetur, ut uidemus corpora diffusa
per spacia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & ampliorib⁹ ampliora. Quapro
pter si corpus anima esse dicenda est: non est certe corpus quale terrenũ est, nec quale humidum,
aut aereum, aut æthereum. Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis, & minora in mino
ribus, & nihil eorum in aliqua sui parte totum adest, sed ut sunt partes locorum, ita occupãtur par-
tibus corporũ. Vnde intelligitur anima siue corpus siue incorporea dicenda sit, propriam quandã
habere naturam, omnibus his mundanę molis elementis excellentiore substantia creatam, quę ue
raciter nõ possit in aliqua phantasia corporaliũ imaginũ, quas per carnis sensus percipimus cogita
ri, sed mente intelligi, uitaꝙ sentiri. Neꝙ hæc perinde loquor, ut te quæ tibi nota sunt doceã, sed ut
aperiã quid firmissime de anima sentiã: ne me quisquã cum ad ea uenero quæ requiro, nihil de ani
ma, uel scientia, uel fide tenere arbitreꝫ. Certus etiam sum animã nulla dei culpa, nulla dei neceſsi-
B tate uel sua, sed propria uoluntate in peccatũ esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis
huius, uel suæ uoluntatis uirtute tanꝯ sibi ad hoc sufficiente, uel ipsius corporis morte, sed gratia
dei per Iesum Christũ dñm nostrum. Nec omnino esse animã ullam in genere humano cui non sit
necessarius ad liberationẽ, dei & hominũ mediator homo Iesus Christus. Quæcunꝙ aũt sine gra-
tia mediatoris & sacramẽto eius in qualibet corporis ætate de corpre exierit, & in pœnã futurã &
ultimo iudicio receptură corpus ad pœnam. Si aũt post generationẽ humanã, quæ facta est ex A-
dam regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatẽ, & requiẽ post mortẽ corporis habiturã,
& corpus ad gloriã recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissime teneo. Nunc accipe obsecro
quid requirã, & noli me spernere, sic re nõ spernat qui pro nobis dignatus est sperni, Quæro ubi a-
nima cõtraxerit reatũ, quo retrahaꝫ in condemnationẽ: etiã infantis morte præuenti, si ei per sacra
mentum quo etiã paruuli baptizantur, Christi gratia nõ subuenerit. Non enim es ex illis, qui mo-
do noua quædã garrire cœperunt: dicentes, nullum reatum ex Adam esse tractum, qui per baptis-
mum in infante soluatur. Quod te sapere si scirẽ, imò nisi te id non sapere scirem, nequacꝙ hæc abs
te quærerẽ, aut quærendũ putarẽ. Sed quia tenemus de hac re sententiã tuam, concinentẽ catholi-
cæ fundatissimæcꝙ fidei: quia & Iouiniani uaniloquia redarguens adhibuisti testimoniũ ex lib. Iob:
Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est diei unius uita super terram. Deinde adiun-
xisti, tenemurcꝙ rei in similitudinẽ prærauricationis Adæ. Et liber tuus in Ionam prophetam satis
hæc insigniter dilucidecꝙ declarat: ubi ieiunare paruulos, propter ipsum originale peccatum meri-
to coactos esse dixisti: non incõuenienter abs te quęro hunc reatum anima ubi contraxerit, unde
oporteat eam etiam in illa ætate per sacramentum Christianæ gratiæ liberari. Ego quidem ante ali
quot annos, cum libros quosdam scriberem de Libero arbitrio: qui in multorum manus exierunt,
& habentur à plurimis: quatuor opiniones de animæ incarnatione: Vtrum ex illa una quæ primo
homini data est cęteræ propagentur, An singulis quibuscꝙ nouę etiam modo fiant, An alicubi iam
existentes, uel mittantur diuinitus, uel sponte labantur in corpora: ita putaui esse tractãdas, ut quæ
libet earum uera esset, non impediret intentionẽ meam: qua tunc aduersus eos quantis poteram
uiribus agebam: qui naturam mali, suo principio præditam, aduersus deum conantur inducere,
id est contra Manichæos. Nam de Priscillianistis ad huc nihil audieram, qui non multum ab his
dissimiles blasphemias fabulantur. Ideo quintam opinionem non addidi, quam in tua epistola
inter cæteras commemorasti: ne aliquam præterires, ubi de hac quæstione interroganti rescripsi-
sti religiosæ memoriæ uiro, nobisꝙ in Christi charitate gratissimo Marcellino, quod anima non
sit pars dei. Primo, quia non de incarnatione eius, sed de natura quæritur, cum hoc quæritur.

Deinde

Deinde quia hoc sentiunt illi, cõtra quos agebã, & id maxime agebam, ut creatoris inculpabilem C
inuiolabilẽq; naturã à creaturæ uitijs & labe secernerẽ: cum illi à substantia mali, cui propriũ principiũ principesq; tribuũt, ipsam boni dei substantiã ex parte qua capta est corruptã & oppressam, & ad peccandi necessitatẽ perductã esse cõtendunt. Hoc itaq; excepto hæreticę opinionis errore ex quatuor reliquis opinionibus quæ nam sit eligenda scire desidero. Quæcunq; enim eligenda est, absit ut impugnet hanc fidem de qua certi sumus: omni animæ, etiã paruuli infantis, necessariam esse liberationẽ ex obligatione peccati: eamq; nullam esse, nisi per Iesum Christũ & hunc crucifixum. Proinde ne longũ faciamus: hoc certe sentis: quod singulas animas singulis nascentibus, etiam modo deus faciat. Cui sententiæ ne obijciatur, quod omnes creaturas sexto die cõsummauerit deus & septimo requieuerit: adhibes testimoniũ ex euangelio: Pater meus usq; nunc operatur, & ego operor. Sic enim ad Marcellinũ scripsisti, in qua epistola etiã mei cõmemorationem beneuolentissime facere dignatus es: quod hic me haberet in Africa, qui ei ipsam facilius explicare possem sententiam. Quod si potuissem, nõ ille hoc abs te tam longe posito inquireret: si tamen id tibi ex Africa scripsit. Nam quando scripserit nescio, tantũ scio quod de hoc bene cognouerit cunctationem meam, unde me inconsulto facere uoluit. Quanq; si consuleret etiam magis hortarer & gratias agerẽ, quod nobis cõferre omnibus posset: nisi tu breuiter rescribere q; respondere maluisses: credo ne superfluo laborares ubi ego essem, quẽ putabas id optime scire, quod ille quæsierat. Ecce uolo ut illa sententia etiã mea sit, sed nondum confirmo. Misisti ad me discipulos, ut ea docceam, quæ nondum ipse didici. Doce ergo quod doceam, nam ut doceã multi à me flagitant: eisq; me sicut alia multa, & hoc ignorare confiteor. Et fortasse quãuis in os meum uerecundantur, tamen apud se dicunt: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Quod quidem dominus ei dixit, qui erat unus illorũ, quos delectabat uocari Rabbi. Vnde etiam ad uerum magistrum nocte uenerat quia fortassis erubescebat discere, qui docere cõsueuerat: me aũt potius magistrũ audire, q; uelut magistrum delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis, quos præ cæteris elegit: Vos aũt, inquit, nolite uocari ab hominibus Rabbi: unus enim est magister uester Christus Iesus. Nec alius docuit Moysen per Iethro, nec alius Cornelium etiam per priorem Petrum: nec alius Petrum etiam per posteriorem Paulum. A quocunque enim uerum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa ueritas. Quid si ideo adhuc ista nescimus, & ea neq; orando, neq; legendo, neq; cogitando & ratiocinando inuenire potuimus, ut probemus non solum indoctos quanta charitate doceamus, uerũ à doctis etiã quanta humilitate discamus? doce ergo quæso quod doceã: doce quod teneã & dic mihi: si animæ sigillatim in singulis nascentibus fiunt, ubi in paruulis peccent, ut indigeant in sacramento Christi remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si nõ peccant, qua iustitia creatoris ita peccato obligantur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inferunt, ut eas, nisi per ecclesiã subuentũ fuerit, damnatio consequatur: cum in earũ potestate nõ sit ut eis possit baptismi gratia subueniri. Tot igitur animarũ milia, quæ mortibus paruulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, qua æquitate damnant: si nouę creatæ nullo suo præcedente peccato, sed uoluntate creatoris singulæ singulis nascentibus adhæserunt: quibus eas animandis ille creauit & dedit, qui utiq; nouerat quod unaquæq; earũ nulla sua culpa sine baptismo Christi de corpore fuerat exitura? Quoniã igitur, neq; de deo possumus dicere, quod uel cogat animas peccatrices fieri, uel puniat innocẽtes: neq; negare fas nobis est eas, quę sine Christi sacramento de corporibus exierint, etiam paruulorũ, non nisi in damnationem trahi: Obsecro te quõ hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa una uni, ita singulis singulæ. Ea uero quæ dicuntur alia contra hanc opinionẽ, facile me puto posse refellere: sicuti est illud quo eam sibi quidam uidentur urgere: quomodo consummauerit deus omnia opera sua sexto die, & septimo requieuerit, si nouas adhuc animas creat? Quibus si dixerimus, quod ex euangelio in supradicta epistola posuisti: Pater meus usq; modo operatur: Respondent, operatur dictũ est, institutas administrando, nõ nouas instituendo naturas: ne scripturæ Geneseos cõtradicatur: ubi apertissime legitur cõsummasse deum omnia opera sua. Nam & quod eum scriptũ est requieuisse: utiq; à creandis nouis creaturis intelligendum est non à gubernandis: quia tunc ea quæ nõ erant fecit, à quibus faciendis requieuit, quia cõsummauerat omnia, quæ anteq; essent uidit esse facienda, ut deinceps non ea quę non erant, sed ex his quæ iam erant crearet & faceret quicquid fecerat. Ita utrunq; uerum esse monstratur, & quod dictum est, requieuit ab operibus suis, & quod dictum est, usq; nunc operatur: quoniã Genesi nõ potest euangeliũ esse contrarium. Verum his, qui hæc ideo dicunt: ne credatur modo deus, sicut illam unam, nouas animas quæ nõ erant facere: sed ex illa una, quæ iam erat, eas creare: uel ex fonte aliquo siue thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere: facile respõdetur, etiã illis sex diebus multa deum creasse ex his naturis, quas iam creauerat, sicut ex aquis alites & pisces, ex terra autem arbores, fœnum, animalia: sed quod ea quę non erant tunc fecerit, manifestũ est. Nulla enim erat auis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal, & bene intelligitur ab his creatis requieuisse, quæ non erant

& creata

A & creata sunt, id est, cessasse, ne ultra quæ nõ erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur animas, nescio quo fonte, iã existẽtes non mittere: nec de seipso tanq; suas particulas irrorare, nec de una illa originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis, carneis uinculis compedire: sed nouas creare singulas singulis, suam cuiq; nascenti, non aliquid facere dicitur quod ante nõ fecerat. Iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod utiq; secundum animã rationalem fecisse intelligitur. Hoc & nunc facit, nõ instituendo quod non erat, sed multiplicando quod erat. Vnde & illud uerum est, quod à rebus quæ nõ erãt instituendis, requieuit: & hoc uerum est: quod non solum gubernando quæ fecit: uerum etiã aliquid non quod nondum, sed quod iam creauerat numerosius creando, usq; nunc operatur. Vel sic ergo, uel alio modo quolibet eximus ab eo quod nobis obijcitur, de requie dei ab operibus suis: ne propterea non credamus nunc usq; fieri animas nouas: non ex illa una, sed sicut illam unam. Nam quod dicitur, quare facit animas eis, quos nouit cito morituros? Possumus respondere: parẽtum hic peccata uel conuinci, uel flagellari. Possumus etiam recte illius moderationi ista relinquere, quem scimus omnibus temporaliter transeuntibus rebus, ubi sunt etiã animaliũ ortus & obitus, cursum ornatissimum atq; ordinatissimum dare: sed nos ista sentire non posse, quæ si sentiremus delectatione ineffabili mulceremur. Non enim frustra per prophetam, qui hæc diuinitus inspirata didicerat, dictum est de deo: Qui profert numerose seculum. Vnde musica, id est, scientia sensusue bene modulandi, ad admonitionẽ magnæ rei, etiam mortalib. rationales habentib. animas, dei largitate concessa est. Vnde si homo faciẽdi artifex carminis, nouit quibus quas moras uocibus tribuat, ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat & trãseat: quãto magis deus cuius sapiẽtia, per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda est: nulla in naturis nascentibus & occidentibus tẽporum spatia, quæ tanq; syllabæ ac uerba ad particulas seculi huius pertinent, in hoc labentium rerum tanq; mirabili cantico, uel breuius uel productius q; modulatio prægnita & præfinita deposcit, præterire permittit? Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de nostrorum numero capillorũ: quanto magis de hominis ortu & occasu, cuius uita temporalis breuius productiusue non tenditur, q; deus dispositor temporum nouit uniuersitatis moderamini consonare? Id etiam quod aiunt: omne quod in tempore cœpit, esse immortale non posse, quia omnia orta occidunt, & aucta senescunt, ut eo modo credi cogant animum humanum ideo esse immortalem, quod ante omnia tempora sit,
B creatus: non mouet fidem nostram. Vt enim alia taceam, cœpit esse in tempore mortalitas carnis Christi, quæ tamen iam non moritur, & mors ei ultra nõ dominabitur. Illud uero quod in libro aduersus Ruffinum posuisti, quosdam huic sententiæ calumniari: quod deum dare animas adulterinis conceptibus uideatur indignum: unde conant astruere meritis gestæ ante carnem uitæ animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perduci, non me mouet multa cogitantem, quibus hec possit calumnia refutari. Et quod ipse respondisti non esse uitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum: sed in eo qui frumenta furatus est, nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confouere, quia fator immunda proiecerit ea manu: elegantissima similitudo est. Quam & antequam legerem, nullas mihi obiectio ista de adulterinis fœtibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona deum facere, etiã de nostris malis nostrisq; peccatis. Animalis autem cuiuscunq; creatio, si habeat pium prudentemq; consideratorẽ, ineffabilem laudem creatori excitat: quanto magis creatio non cuiuslibet animalis, sed hominis? Si autẽ causa creandi quæritur, nulla citius & melius responderet: nisi quia oĩs creatura dei bona est. Et quid dignius, q; ut bona faciat bonus deus, quę nemo potest facere, nisi deus. Hæc & alia quæ possum, sicut possum dico aduersus eos, qui hanc opinionem qua creduntur animæ, sicut illa una singulis fieri, labe factare conantur. Sed cum ad pœnas uentum est paruulorũ, magnis mihi crede coartor angustijs: nec quid respondeam prorsus inuenio. Nõ solũ eas pœnas dico, quas habet post hanc uitam illa damnatio, quo necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento: sed eas ipsas quæ in hac uita dolentibus nobis uersantur ante oculos, quas enumerare si uelim, prius tempus q; exempla deficient. Languescunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur mẽbris, priuant sensibus, uexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandũ est itaq; quõ ista sine ulla sua mala causa iuste patiuntur. Non enim dici fas est, aut ista ignorãte deo fieri, aut eum nõ posse resistere facientibus, aut iniuste ista uel facere uel permittere. Nunquid nam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in usus dari naturis excellentioribus & si uitiosis: sicut apertissime in euangelio uidemus, porcos ad usum desideratum concessos esse dęmonibus, hoc & de homine recte possumus dicere? Animal est enim, sed rationale & si mortale. Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus est, deus iustus est, deus omnipotens est: hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum, quæ fiunt in paruulis, causa iusta dicatur. Nempe cum maiores ista patiãtur, solemus dicere: aut sicut in Iob merita examinari: aut sicut in Herode peccata puniri: & de quibusdã exemplis, quæ deus manifesta esse uoluit, alia quæ obscura sunt, hominum cõiecturæ conceditur: sed hoc in maioribus. De par-

uulis aũt quid respondeamus edissere, si pœnis tantis nulla in eis sunt puniẽda peccata. Nã utiq; C
nulla est in illis ætatibus examinanda iusticia. De ingeniorũ uero diuersitate imõ absurditate quid dicam? Quæ quidẽ in paruulis latet: sed ab ipsis exordijs naturalibus ducta, apparet in grandibus, quorũ nonnulli tam tardi & obliuiosi sunt, ut ne prima quidẽ discere literarũ elementa potuerint. Quidam uero tantæ sunt fatuitatis, ut non multum à pecoribus differant, quos Moriones uulgo uocant. Respondetur forte, corpora hoc facĩt. Sed nunquid secundum hanc sententiã, quam defendere noluimus, anima sibi corpus elegit, & in eligendo cum falleretur errauit? Aut cum in corpus cogeretur intrare necessitate nascendi, alia corpora præoccupantibus animarũ turbis, ipsa alid non inuenit? & sicut in spectaculo aliquo locũ, ita carnẽ non quam uoluit, sed quam ualuit occupauit. Nunquid hęc & talia dicere possumus, uel sentire debemus? Doce igit̃, quid sentire, quid dicere debeamus: ut constet nobis ratio nouarũ animarũ, singulis corporibus singulatimq; factarum. Ego quidem nõ de ingenijs, sed saltem de pœnis paruulorũ, quas in hac uita patiunt̃, dixi aliquid in libris illis de libero arbitrio: quod quale sit, & cur mihi in ista quam habemus in manibus quæstione nõ sufficiat, intimabo, & eum ipsum de tertio libro locum exceptum his literis inseram. Nam ita se habet. De cruciatibus aũt corporis quibus affliguntur paruuli, quorum per ætatem nulla peccata sunt: si animę quibus animãtur, non prius q̃ ipsi homines esse cœperunt: maior querela & quasi misericors deprimi solet, cum dicitur, quid mali fecerũt, ut ista paterent̃? Quasi possit esse innocentiæ meritum antequam quisquam nocere aliquid possit. Cum autem boni aliquid operatur deus in emendatione maiorum: cum paruulorum suorum qui eis chari sunt doloribus ac mortibus flagellantur: cur ista non fiant, quando cum transierint pro non factis erunt, in quibus facta sunt? Propter quos aũt facta sunt, aut meliores erunt, si tẽporalibus incõmodis emendati, recti us elegerint uiuere: aut excusationẽ in futuri iudicij supplicio non habebunt, si uitæ huius angorum cruciatibus duritia maiorum contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur: quis inquam ergo nouit, quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum bonæ compensationis reseruet deus? quoniam quanquam nihil recte fecerint, tamen nec peccãtes aliquid ista perpessi sunt. Non enim frustra etiam infantes illos, qui cum dominus noster Iesus Christus necandus ab Hero de quæreretur, occisi sunt, in honore martyrum receptos cõmendat ecclesia. Hæc tunc dixi, cum hanc ipsam, de qua nunc agitur, uellem cõmunire sententiã. Sicut enim paulo ante cõmemorauí, D
quæcunq; illarum de animæ incarnatione quatuor opinionũ uera esset, inculpatã substantiã creatoris, & à nostrorum peccatorũ societate remotissimã nitebar ostendere: & ideo quæcũq; illarum ueritate posset cõuinci & repudiari, ad curam intentionis meæ quam tunc habebam non pertinebat: quandoquidem cunctis diligentiori disputatione discussis, quæcunq; illarum recte uinceret cæteras, me securissimo sieret: quãdo, etiam secundũ omnes, id quod agebam inuictum persistere demonstrabam. Nunc uero unam uolo si possum ratione recta eligere ex omnibus, & propterea huius ipsius de qua defensionẽ nunc agimus, in his quæ cõmemorauí de illo libro uerbis meis attentius intuens, ualidam firmamq; non uideo: Nam uelut firmamentũ eius illud est quod ibi dixi. Quis aũt nouit quid paruulis, de quorũ cruciatibus duritia maiorum cõtunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur: quis, inquam, ergo nouit quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum cõpensationis reseruet deus? Quoniam quanq̃ nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Sed hoc non immerito dici uideo de his, qui uel pro Christi nomine ac uera religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur: uel sacramẽto Christi iam imbuti sunt: quia sine societate unius mediatoris, liberari à damnatione nõ possunt: ut possit etiã pro illis malis, quæ hic in diuersis afflictionibus pertulerunt, compensatio illa præstari. Nunc aũt cum ista quęstio non possit absolui, nisi etiam de his paruulis respondeatur, qui post grauissimos cruciatus sine sacramẽto Christianæ societatis expirant: quæ circa eos cõpensatio cogitanda est, quibus insuper & damnatio præparata est? Nam & de baptismo paruulorum in eodem libro, non quidem sufficiẽter, sed quantum illi operi satis esse uidebatur, utcunq; respondí: quod etiam nescientibus & sidem suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum qui sine illo ex hac uita emigrant, tunc aliquid dicendum putaui: quia non quod nunc agitur agebatur. Sed ut omittamus & contemnamus ea quæ breui tempore patiuntur, nec transacta reuocantur: nunquid similiter contemnere possumus, quod per unum hominem mors, & per unum hominem resurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Per hanc enim apostolicam diuinam claramq; sententiã satis euidenetr elucet, neminẽ ire in mortem, nisi per Adam: neminem ire in uitam æternam, nisi per Christum. Hoc est quippe omnes & omnes: quia sicut omnes homines per primam, hoc est per carnalem generationem pertinent ad Adam: sic omnes homines ad secundam, id est, spiritualem regenerationẽ ueniunt, quicũq; ad Christum perueniunt. Ideo ergo dictum est, & hic omes, & ibi omnes: quia sicut omnes qui moriuntur, non nisi in Adam moriuntur: ita omnes qui uiuificabuntur, non nisi in Christo uiuificabuntur. Ac per hoc

A per hoc quisquis nobis dixerit quenq̃ in resurrectione mortuorũ uiuificari posse nisi in Christo, tanquam pestis cõmunis fidei detestandus est. Item quisquis dixerit, quod in Christo uiuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de uita exeunt: hic profecto & contra apostolicam prædicationẽ uenit, & totam condemnat ecclesiam: ubi propterea cum baptizandis paruulis festinat̃ & currit̃: quia sine dubio creditur aliter eos in Christo uiuificari omino nõ posse. Qui aũt nõ uiuificatur in Christo: restat ut in eadẽ damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Per unius delictum in omnes homines ad condemnationẽ. Cui delicto obnoxios paruulos nasci, & omnis credit ecclesia, & ipse iam contra Iouinianũ disputans, & exponens Ionam prophetam, sicut pauloante cõmemorauí: fide ueracissima definiuisti: credo & in alijs locis opusculorũ tuorũ, quæ uel non legi uel in præsentia non recordor. Huius igitur damnationis in paruulos causam requiro: quia nec̃ animarũ, si nouæ fiunt singulis singulæ, uideo esse ullum in illa ætate peccatũ, nec à deo damnari aliquam credo, quam uidet nullum habere peccatum. An forte dicendũ est in paruulo carnem solam causam esse peccati: nouam uero illi animam fieri, qua secundum dei præcepta uiuente in adiutorio gratiæ dei, & ipsi carni edomitæ ac subiectæ possit incorruptionis meritum comparare. Sed quia in paruulo anima nondum id agere potest, nisi Christi accesserit sacramentũ: per hanc gratiam carni eius acquiritur, quod illius moribus nõdum potuit. Si aũt sine illo sacramẽto anima paruuli exierit, ipsa quidem in æterna uita erit: unde eam nullum peccatum potuit separare: caro uero eius non resurget in Christo, non percepto ante mortem illius sacramento. Hanc opinionem nũquam audiui, nunq̃ legi. Sed plane audiui & credidi, propter quod & locutus sum, quia ueniet hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ. Ipsa est de qua dicitur: Et per unum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est qua in Christo omnes uiuificabuntur. Qui autem male egerũt, in resurrectionem iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est, qui priusquam possent agere uel bene uel male, sine baptismo corpore exuti sunt? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorũ ideo non resurget: quia nec boni aliquid fecerunt, nec mali, nec illorũ resurrectura est, qui perceptа baptismi gratia in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil bene uel male agere potuerunt. Si aũt illi inter sanctos resurgent, id est, inter eos qui bene egerunt: inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, siue
B in resurrectionem uitæ, siue in resurrectionẽ iudicij? Quæ sententia priusq̃ refellatur, ipsa nouitate iam displicet. Deinde quis ferat, si credant se illi qui ad baptismũ cũ suis paruulis currũt: propter carnẽ eorũ non propter animas currere? Beatus quidẽ Cyprianus non aliquod decretũ condens nouum, sed ecclesiæ fidẽ firmissimã seruans, ad corrigendũ eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis, nõ esse paruulum baptizandũ: non carnẽ, sed animã dixit esse perdendã, & mox natum rite baptizari posse, cum suis quibusdam episcopis cẽsuit. Sed cõtra Cypriani aliquam opinionẽ, ubi quod uidendum fuit, fortasse nõ uidit, sentiat quisq; quod libet: tantũ contra apostolicã manifestissimam fidem nemo sentiat: qui ex unius delicto, omnes homines ad condemnationem duci prędicat: ex qua condemnatione non liberat, nisi gratia dei per Iesum Christũ dominum nostrum: in quo uno omnes uiuificantur quicunq; uiuificantur. Contra ecclesiæ fundatissimũ morem nemo sentiat: ubi ad baptismum si propter sola paruulorũ corpora recurreretur, baptizandi offerrentur & mortui. Quæ cum ita sint: quærenda causa est atq; reddenda: quare damnentur animæ quæ nori enim eas si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis ecclesia. Vnde & illa de animarũ nouarũ creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam nõ oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptũ est: Qui finxit spiritũ hominis in ipso, & qui finxit sigillatim corda eorũ. Aliquid fortissimũ atq; inuictissimũ requirendũ est: quod nos nõ cogat, deum credere ullarũ animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam uel tantundem ualet, uel plus est forsitan creare q̃ fingere, & tamen scriptum est: Cor mundum crea in me deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusq̃ aliquid esset. Sicut ergo iam existens creatur innouatione iusticiæ, sic iam existẽs fingitur cõfirmatione doctrinę. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum: Tunc conuertetur in terram puluis sicut fuit, & spiritus reuertetur ad dñm, qui dedit illum: istam confirmat sententiam, quam uolumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis qui ex una putant omnes esse animas. Nam sicut cõuertitur inquiunt, puluis in terram sicut fuit, & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram unde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius unius spiritu propagatus, non tamen ad eum reuertitur, sed ad dominum à quo illi datus est. Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, ut non omnimodo huic opinioni, quã defendi uolo, uideat esse contrarium: admonendã tantũ credidi prudentiã tuam: ne talibus testimonijs ex his angustijs me conęris eruere. Nam licet nemo faciat optando, ut uerũ sit, quod uerũ non est: tamen si fieri posset optarem, ut hæc sentẽtia uera esset, sicut opto, ut si uera est, abs te liquidissime atq; instructissime defen-

datur. Hæc aũt difficultas etiã illos sequitur: qui iam existentes alibi animas, & ab initio diuinorum operum præparatas, à deo mitti opinant in corpora. Nam & ab his hoc idem quæritur: si animæ in culpatæ obedienter ueniunt quo mittunt: cur in paruulis, si non baptizati uitã istam finierint, puniuntur? Eadẽ prorsus in utraq; sententia difficultas est. Illi sibi uidentur de hac facilius exire quæstione: qui animas asseuerant pro meritis uitæ prioris, singulas singulis corporibus implicari. Hoc enim putãt esse in Adam mori, in carne scilicet, quæ propagata est ex Adã supplicia pẽdere: à quo reatu, inquiũt, gratia Christi liberat à reatu peccatorũ pusillos cũ magnis. Hoc quidẽ recte, ueraciter, optimeq;, quod gratia Christi liberat pusillos cũ magnis. Sed in alia superiore uita peccare anima, & inde præcipitari in carceres carneos, nõ credo, non acquiesco, nõ cõsentio. Primo, qm̃ nescio per quos circuitus fieri id aiunt isti, ut post nescio quanta uolumina seculorũ iterũ ad istam sarcinam corruptibilẽ carnis, & supplicia pẽdenda redeundũ sit: qua opinione quid horribilius cogitari possit ignoro. Deinde quis tandẽ iustus defunctus est, de quo non (si isti uera dicunt) sollicitari esse debeamus, ne in sinu Abrahæ peccans in flãmas illius diuitis deficiat? Cur eñ nõ & post hoc corpus peccari possit, si & ante potuit? Postremo longe aliud est in Adam peccasse. Vnde dicit Apostolus: In quo oẽs peccauerunt, & aliud est extra Adam, nescio ubi peccasse, & ideo in Adam, ideſt, in carnẽ quæ ex Adam propagata est, tanq; in carcerẽ trudi. Illam uero opinionẽ, quod ex una fiant oẽs animæ: nec discutere uolo nisi necesse sit. Atq; utinã ista de qua nũc agimus, si uera est, sic abs te defendatur ut hic iam necesse non sit. Quamuis aũt desiderem, rogem, uotis ardentibus exoptem & expectem, ut per te mihi dñs huius rei auferat ignorantiã: tamen si (quod absit) minime meruero, patientiã mihi petam à dño deo nostro: in quem sic credimus, ut si aliqua nobis non aperiat etiam pulsantibus, nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis apostolis dictum: Multa habeo uobis dicere: sed nõ potestis illa portare modo: in his quantum ad me attinet etiam hoc deputem. Nec qui hoc sciam me indigner indignum, ne hoc ipso etiam conuincar indignior. Multa enim alia similiter nescio, quæ cõmemorare uel enumerare non possum: & hoc tolerabiliter ignorarẽ, nisi metuerim ne aliqua istarum opinionũ contra illud quod firmissi ma fide retinemus, incautis obreperet mentibus. Sed anteq; sciam, quæ nam earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor: eam quæ uera est non aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi ecclesia, nec paruulos homines recentissime natos à damnatione credit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis sacramentis cõmendauit, posse liberari.

AVGVSTINVS AD OPTATVM EPISCOPVM
de origine animarum.

QVamuis tuæ sanctitatis nullas ad meipsum datas acceperim literas: tamẽ quia illæ quas ad Mauritaniã Cæsariensem missisti, me apud Cæsaream præsentẽ inuenerunt, quo nos iniũcta nobis à uenerabili papa Zozimo apostolicæ sedis episcopo ecclesiastica necessitas traxerat: factum est, ut ea quæ scripsisti, etiam ipse perlegerem, tradẽte mihi eandem epistolam tuam famulo dei sancto Renato, in Christo nobis fratre charissimo, quo petente, & mihi licet alijs occupato uehementer instante, ad ea sum respõdere compulsus. Accessit huc etiã alterius sancti & debito cum honore nominandi fratris nostri, & quantum ab illo comperi necessarij tui Murensis, cum in supradicto oppido remoraremur aduentus, qui mihi retulit etiam sibi missas de hac re literas uenerationis tuæ, & me de hac ipsa quæstione cõsuluit, ut quid inde sentirem, uel meis, uel suis scriptis ad te faceret peruenire: utrũ scilicet animæ, ut corpora propagatione nascantur, sintq; ex illa una, quæ primo homini creata est: an creator omnipotens, qui utiq; usq; nunc operatur, sine ulla propagatione nouas faciat singulis & proprias. De qua re antequam admoneam aliquid sinceritatem tuam, scire te uolo in tam multis opusculis meis, nũquam me fuisse perausum de hac quæstione definitam proferre sententiam, & impudenter referre in literas alios informando, quod à me non fuerit explicatum. Quarum autem rerum atq; causarum cõsideratione permouear, ut in neutram assertionem meus inclinetur assensus, sed sic adhuc inter utranq; disceptem, nimis longum est hanc epistolam exponere: nec tam necessarium, ut hoc omisso non possit de hac quæstione quod satis est disputari, & si non ad auferendam cunctationem, certe ad cauẽdam temeritatem. Illud enim ubi uel maxime fides Christiana consistit, quod per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur: & quod per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: & quod iudicium quidem ex uno in condemnationẽ, gratia autem ex multis delictis in omnes homines in iustificationem uitæ: & si qua alia testimonia declarant, neminẽ nasci ex Adam, nisi uinculo delicti & damnationis obstrictum, neminẽq; inde liberari, nisi renascendo per Christum: tam inconcusse tenere debemus, ut sciamus qui hoc negauerit, nullo modo ad fidem Christi, & ad eam quæ per Christũ datur pusillis & magnis dei gratiã pertinere. Vnde si origo animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, perireat, periculũ non est. Neq; enim in Christũ credimus ut nascamur, sed ut renascamur, quomodocunq; nati fuerimus. Hactenus aũt dicimus, sine periculo latere animæ originẽ, ut non tamen eam partem dei esse credamus, sed creaturã, nec de deo natam, sed ab illo factam, atq; in eius genus adoptandã, mirabili dignatione gratiæ: nõ parili dignitate naturæ: nec eam corpus esse, sed spiritũ: nec creatorẽ esse, sed creatũ, nec ideo ueniſſe in hoc corpus corruptibile quo grauat, qd illuc eam uitæ enim natos apostolus, cũ de Rebeccæ geminis loqueret, nihil egisse dicit boni uel mali: ut nullis ex operibus quibus alter non distinguebatur ab altero, sed ex uocante diceretur, minori seruiturũ esse maiorẽ. His ergo firmissime constitutis, si tam reconditum atq; abditum est in occultis operibus dei, ut nec scripturarũ diuinarũ manifesto eloquio declaretur: utrum propterea nihil boni uel mali, nondum nati egisse credendi sint, quia nõ ex alijs propagatas, sed mox ex nihilo creatas animas singuli accipiunt? An quia cum essent originaliter in parentibus, adhuc ipsi nulli erant, qui suas & proprias uitas agerent? Illa tamẽ sit fides salua, qua credimus nullũ hominẽ siue maioris siue paruulę quãlibet & recentis ætatis, liberari à contagio mortis antiquæ, & obligatione peccati qd prima natiuitate cõtraxit, nisi per unũ mediatorẽ dei & hominum, hominẽ Christum Iesum. Cuius hominis eiusdemq; dei saluberrima fide, etiã illi iusti facti sunt salui, qui prius qm̃ ueniret in carne, crediderunt in carne uenturum. Eadem nanque fides est nostra & illorum: quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum. Vnde dicit apostolus Paulus: Habentes aũt eundem spiritum fidei, secundũ quod scriptũ est: credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Si ergo eundẽ spiritum fidei & illi habebant qui uenturum in carne Christum prænunciauerunt, quem etiam illi qui eum uenisse nunciarunt: sacramẽta esse potuerunt pro temporũ diuersitate diuersa, ad unitatẽ tamen eiusdem fidei cõcordissime recurrentia. Scriptũ est in actibus Apostolorũ, loquente apostolo Petro: Nunc ergo quid tentatis deum imponere iugum super colla discipulorũ: quod neq; patres nostri, nec nos potuimus portare? sed per gratiam dñi Iesu credimus saluos nos fieri, quẽadmodũ & illi. Si ergo & illi, ideſt, patres portare iugum ueteris legis non ualentes, per gratiam domini Iesu saluos se fieri crediderunt, manifestum est, quod hæc gratia etiam antiquos iustos uiuere fecit ex fide. Iustus enim ex fide uiuit. Lex autẽ subintrauit ut abundaret delictum, & superabundaret gratia, per quã sanaretur delicti abundantia. Si enim data esset lex quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iusticia. Cui tamen bono lex data sit, consequenter adiunxit, dicens: Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Danda itaq; fuerat lex, quæ manifestius sibi ipsum ostenderet hominẽ, ne superbus animus humanus à seipso posse esse iustũ putaret, & ignorãs dei iusticiã, id est, quæ homini ex deo est, & suam uolens constituere, id est, quasi suis uiribus partam, iusticiæ dei subiectus non fieret. Oportebat itaq; ut addito mandato cuius uox est, non concupisces, superbo peccatori etiam præuaricationis crimen accederet, atq; ita gratiam medicinæ nõ sanata per legem, sed conuicta infirmitas quæreret. Proinde cum omnes iusti, hoc est ueraces dei cultores, siue ante incarnationem siue post incarnationẽ Christi, nec uixerint, nec uiuant, nisi ex fide incarnationis Christi, in quo est gratiæ plenitudo: profecto quod scriptũ est, non esse aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri nos: ex illo tempore ualet ad saluandum genus humanum ex quo in Adam uitiatum est. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. quia sicut in regno mortis nemo sine Adam: ita in regno uitæ nemo sine Christo. Sicut per Adam oẽs iniusti: ita per Christum omnes iusti homines. Sicut per Adam oẽs mortales in pœna facti sunt filij seculi: ita & per Christum oẽs immortales in gratia fiunt filij dei. Cur autem creentur etiam illi quos creator præscium ad damnationem non ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiori breuitate, quanto maiori autoritate commemorat. Deum enim dicit, uolentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulisse in multa patientia uasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quem superius dixerat tanquam figulum luti ex eadem massa facere aliud uas in honorem, aliud in contumeliam. Merito autem uideretur in iustum, quod fiunt inde uasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa uniuersa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiunt inde nascendo uasa iræ, pertinet ad debitam pœnam: quod autem fiunt renascendo uasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiã. Ostendit ergo deus iram suam, non utiq; animi perturbationem, sicut est quæ ira hominis nuncupatur, sed iustam fixamq; uindictam: quæ de stirpe inobedientiæ ducitur, propago peccati atq; supplicij. Et homo natus ex muliere, sicut in libro Iob scriptũ est: breuis est uitæ, & plenus iracundiæ. Eius eñ rei uas est, qua plenus est: unde iræ uasa dicuntur. Ostendit & potentiã suam qua bene utitur etiam in alijs, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumq; maliciam ad exercendos & comparatione admonendos bonos accommodans, ut in eis discant agere gratias deo, quod ab eis non suis meritis, qui in eadem massa pariã fuerint, sed in illius miseratione discreti sunt. Quod maxime apparet in paruulis: de quibus cum per Christi gratiam renascantur, & istam uitam in illa tenera ætate finientes, in æternam

transeunt & beatam: dici nõ potest, quod libero discernuntur arbitrio ab aliis infantibus, qui sine hac gratia in ipsius massæ damnatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam, qui esset per gratiam recreandi, & præter illos qui in dei filios adoptantur, nulli alij homines nascerentur, lateret beneficium quod donaretur ingratis: quia nullis ex eadem damnabili stirpe uenientibus debitũ supplicium redderetur. Cum uero attulit in multa patiẽtia uasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, non solum ostendit iram, & demonstrauit potentiam suam, redhibendo uindictam, & bene utendo nõ bonis: sed etiã notas fecit diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ. Ita em̃ quid sibi præstetur, discit gratis iustificatus: dum non suo merito, sed gloria largissimæ dei misericordiæ discernitur à damnato, cum quo eadem iusticia fuerat & ipse damnandus. Tam multos autem creando nasci uoluit quos ad suam gratiam non pertinere præsciuit: ut multitudine innumerabili plures sint eis, quos in regni sui gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est: ut etiam ipsa rejectorum multitudine ostenderetur, quàm nullius momenti sit apud deum iustum, quantalibet numerositas iustissime damnatorũ. Atq; ut hinc quoq; intelligant, qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitum massæ illi uniuersæ, quod tam magnæ parti eius redditum cernerent: non solum in eis qui originali peccato multa addunt malæ uoluntatis arbitrio: uerũetiam in tam multis paruulis, qui tantummodo uinculo peccati originalis obstricti sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe ista massa iustæ damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret, non solum iustus, sed etiam misericors figulus: alia uasa in honorem secundum gratiam, nõ secundum debitum: dum & paruulis subuenit: quorum nulla merita dici possunt, & maiores præuenit, ut habere aliqua merita possint. Quæ cum ita sint, si assertio tua non eò tendit, ut nouas animas dicas, propter innocentiam nouitatis suæ antequam ad peccandum libero utantur arbitrio, damnationi originali obnoxias esse non posse, sed eas fide catholica cõfiteris, etiã si in illa tenera ætate de corpore exierint in damnationem perditionis ituras, nisi sacramẽto mediatoris qui uenit quærere & saluum facere quod perierat liberentur: quære ubi, uel unde, uel quando cœperint damnationis meritum habere si nouæ sunt: ita sanè ut deum non facias, nec aliquam creaturam quam condidit deus, uel peccati earum, uel innocentium damnationis autorem. Et si inueneris quod te admonui quærere, quod ipse fateor adhuc non inueni, defende quantum potes, atq; assere animarum infantium eiusmodi esse nouitatem, ut nulla propagatione ducantur, & nobiscum quod inueneris fraterna dilectione communica. Si autem non inueneris, quare, uel quando, uel quomodo fiant animæ infantium peccatrices, & nihil in seipsis habẽtes maliciæ à quo cogantur ex Adam trahere unde damnentur, cum eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, sed nouas atq; insontes includi carne peccati: nec sic tam temere in aliam sententiã tua deflectatur assensio, ut eas ex illa una credas propagando traduci, ne forte alius inuenire possit, quod ipse non possis, ut aliquando inuenias, quod nunc non poteris. Nam & illi qui animas ex illa una propagari asserunt quam deus primo homini dedit: atq; ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo peruersius quid dici potest? Neq; hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum creatorem deum non esse, nisi corpus opinatur. Qua dementia repulsa à corde & ore Christiano, quisquis animam sicuti est non esse corpus, sed spiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci: in eo quidem nullis coartatur angustijs, quod omnes animas etiam paruulorum quos ecclesia non utiq; in falsa, sed in uera peccatorum remissione baptizat: uera fides prædicat trahere originale peccatum, propria primi hominis uoluntate commissum, & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cum considerari & pertractari cœperit quid dicatur, mirum si ullus sensus comprehendit humanus: quo nam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius alter inde ignis existat: sic anima de anima parentis fiat in prole, uel traducatur in prolem: utrum incorporeum semen animæ, sua quadam occulta & inuisibili uia, seorsum ex patre currat in matrẽ cũ fit conceptus in fœmina: an quod est incredibilius in semine corporis lateat. Cum autem fluunt irrita sine ullis conceptibus semina, utrum semen animæ non simul exeat: an summa celeritate atque atomo temporis unde exierat re currat, an pereat? Et si perit, quomodo ipsa cuius mortale semen est, immortalis est anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur ut uiuat: sicut iusticiam quando formatur ut sapiat, & eo pacto deus eam fingat in homine, etiam si anima seminaliter trahatur ex anima: sicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus seminaliter trahatur ex corpore. Si etiam spiritualis creatura non fingeretur à deo: non scriptum esset, qui finxit sigillatim spiritum hominis in ipso. Et in eo quod legitur: Qui finxit sigillatim corda hominum: si per corda significatæ sunt animæ, fingi eas posse quis dubitet? Sed quæritur, utrum ex una anima hominis primi: sicut fingit sigillatim facies hominum, ex uno tamen corpore hominis primi. Cum hæc atq; huiusmodi de hac re multa quærantur, quæ nullo sensu cordis probari possunt, & à nostra experiẽtia longe remota sunt, atq; in abditissimis naturæ sinibus latent: nõ erubescendum est homini confiteri se nescire quod nescit: ne dum

A ne dum se scire mentitur, nunquam scire mereatur. Quis autem negat non unius tantum, sed omnis animę creatorẽ deũ atq; factorem, nisi qui eius eloquijs apertissime refragatur? Sine ulla quippe ambiguitate per prophetã dicitur: Omnẽ flatum ego feci, animas uidelicet intelligi uolens, quod uerba consequentia manifestant. Non itaq; unũ quem facto ex terra homini primo inspirauit, sed omnem flatũ ipse fecit, ipse adhuc facit. Quæritur tamen, utrum omnem flatum ex uno illo flatu, sicut omne corpus hominis ex uno illo corpore faciat: an uero noua quidem corpora faciat ex uno, animas autem nouas ex nihilo. Quis enim congrua suis originibus genera rerum etiam de semini bus facit, nisi qui ipsa semina sine seminibus fecit? Sed ubi res naturaliter obscura nostrum modulum uincit, & aperte diuina scriptura nõ subuenit, temere hinc aliquid definire humana cõiectura præsumit. Secundum uitas autem quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci siue anima siue corpore: At uero secundum originale peccatum ueteres nascuntur, ideo baptisma te renouantur. Aliquid ergo certum de animæ origine nondum in scripturis sanctis cõperi. Nam hi qui nouas sine ulla propagine asserunt animas fieri, inter testimonia quibus id nituntur ostendere, ponunt etiam illa duo quæ paulo ante cõmemorauũ: Qui fingit spiritũ hominis in ipso, & qui finxit singillatim corda hominũ, de quibus uides quemadmodum possit à resistẽtibus responderi. Vtrum em̃ cum fingit, ex alio fingat, an ex nihilo, incertum est. Illud tamẽ inter cætera testimonia uidetur esse præcipuũ, quod in libro Solomonis Ecclesiaste legitur: Et reuerteretur puluis in terram suam sicut erat, & spiritus reuerteretur ad dominũ suum qui dedit illum. Sed facillime respondetur. corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus, sed spiritus ad deum, à quo facta est prima hominis anima. Sicut enim nostrũ corpus, inquiunt, quamuis ex primo illo corpore propagatum sit, eò tamẽ redit unde ipsum primum corpus effectũ est: sic anima nostra quamuis ex illa anima propagata, nõ ad nihilum, quia immortalis est, sed ad illum redit à quo ipsa prima anima facta est. Ac per hoc illud quod scriptũ est, de spiritu cuiusq; hominis, quod redeat ad deum qui dedit eum, nõ soluit istam obscurissimam quæstionem, quia siue ex illo uno, siue ex nullo alio, deus utiq; dedit eum. Itemq; illi qui propaginẽ animarũ inconsiderata temeritate defendunt, inter alia testimonia quæ suæ causæ suffragari arbitrantur, nullũ quasi manifestius & expressius pro se possunt putare proferendum, q̃ id quod in Genesi scriptum est: omnes autem animæ quæ introierũt cum Iacob in Ægyptum, & qui exierunt de femoribus eius. Hoc enim uelut euidentissimo testi-
B monio possunt credi animæ in filios ex patentibus propagari: quoniam satis aperte dictum uidetur, animas etiam de femoribus Iacob nõ sola exisse corpora filiorum, ut eo modo etiam illud intelligi uelint à parte totum: quod dixit Adam cum illi mulier eius ostenderetur: hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Nõ enim dixit, & anima de anima mea, sed ita fieri potest, ut carne nominata utrunq; intelligatur: sicut hic animas nominauit, & tamẽ etiam corpora in filijs intelligi uoluit. Sed hoc testimonium certe quasi tam clarum atq; manifestum, enodandæ huic quæstioni non sufficeret: nec si ita legeretur genere femininо, quæ exierunt de femoribus eius, ut animas intelligeremus quæ exierunt. Ideo autem nõ sufficeret, quoniam & animæ nomine corpus solum significari posse, modo quodam locutionis ostẽditur, quo significatur per id quod continetur id quod cõtinet, sicut ait quidam, uina coronant, cum coronarentur uasa uinaria. Vinum em̃ continetur, uas continet. Sicut ergo appellamus ecclesiam basilicam, qua continetur populus qui uere uocatur ecclesia: aut nomine ecclesiæ, id est, populi qui cõtinetur, significamus locum qui cõtinet: ita quoq; animæ quæ corporibus cõtinentur intelligi corpora filiorũ per nominatas animas possunt. Sic enim melius accipitur etiam illud, quod lex inquinari dicit eum qui intrauerit super animam mortuã, hoc est super defuncti cadauer: ut nomine animæ mortuæ, mortuũ corpus intelligatur, quod animam cõtinebat: quia & absente populo, id est ecclesia, locus tamen ille nihilominus ecclesia nuncupatur. Hæc responderẽtur, si sicut dixi fœmineo genere positũ esset, quæ exierunt de femorib. Iacob, id est quæ animæ. Nunc uero cum masculinũ genus sit positum, id est, qui exierunt de femorib. Iacob: quis nõ ita intelligere malit, omnes animæ eorũ qui exierunt de femorib. eius, id est, animæ hominũ: ut etiam sic possint intelligi secũdum corpus tantũmodo exisse homines de fœmoribus patris, quorum erant illæ animæ, per quarũ numerũ intelliguntur tot homines. Vellem aũt legere libellũ tuũ cuius mẽtionem fecisti in literis tuis, ne forte ibi aliqua testimonia non ambigua posuisti. A me aũt cũ quæsisset amicus mihi charissimus, & diuinarũ studiosissimus literarũ, quid de hac quæstione sentirem: eiq; remota uerecundia hinc æstus meos & ignorantiam fassus essem: scripsit inde lõge trans mare ad doctissimũ uirũ: cui respondet ille, ut potius me consuleret, nesciens quod iam fecerat, nec aliquid à me certum uel definitũ audire potuerat. Significauit tamẽ in eadẽ breui epistola sua, se potius fieri q̃ propagari animas credere: simul etiã admonẽs animarum propagationẽ, quia ipse in Oriente est, occidentalem ecclesiam solere sentire. Hac ego maiori occasione comperta, scripsi ad eum nõ breuem librum, cõsulens eum & petẽs, ut prius me doceat, & tũc ad me mittat quos doceã. Qui liber meus nõ doctoris, sed inquisitoris, & potius discere cupiẽtis, apud me legi potest, mitti uero uspiã non debet, uel cuiq; foris dari, nisi cũ rescripta

domino adiuuante percepero, id quod ille sentit promptissime ac libētissime defensurus, si me do C
cere potuerit, quomodo animæ neq; ex Adam ueniant: & tamen iustam ex illo sortē damnationis
inueniant, nisi ad remissionē peccatorū renascendo perueniant. Absit em̄ ut credamus uel animas
paruulorū in lauacro regenerationis falsam accipere peccatorū mundationē: uel deum esse, uel a-
liquam naturā quam deus nō condidit, illius ex qua mundanī inquinationis autorē. Donec ergo
aut ille rescribat, aut ego si deus uoluerit aliquo modo discā, si nullā de illa peccatrice originē du-
cit, quæ causa sit animæ subeundi originale peccatū, quod necesse est esse in omnibus paruulis: &
quod eam nec deus cogit insontē, quia peccādi autor non est, nec ulla mali natura, quia nō est, ni-
hil tale audeo prædicare. Te aūt si libēter uel patienter admittis charissime frater, admoneo ne hæ
resim nouā incautus incurras, quæ antiquissimæ fidei stabilita molitur fundamēta euellere, aduer-
sus dei gratiam disputādo: quam dominus Christus pusillis & magnis ineffabili bonitate largitur:
cuius uel autores, uel certe acerrimi ac notissimi suasores, cū Pelagius & Celestinus extitissent,
cōciliorum episcopalium uigilantia in adiutorio saluatoris qui suā tuetur ecclesiā, etiam à duobus
uenerabilib. antistitibus apostolicæ sedis, papa Innocētio & papa Zosimo, nisi correcti etiā ege-
rint pœnitētiam, toto orbe Christiano damnati sunt. De quibus exempla recētium literarum, siue
quæ specialiter ad Afros, siue quæ uniuersaliter ad omnes episcopos de memorata sede manarūt,
ne forte ad sanctitatē uestram nondū peruenerint, uobis curabimus mitti ab eis fratribus, quibus
& has literas ut tuæ uenerationi dirigerent dedimus. Hi autem nō ideo sunt hæretici, quia dicunt
animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod uel aliqua fortasse ratione uera dici
potest, uel sine fidei labe nesciri. Sed hinc conantur efficere, unde omnino apertissime hæretici iu
dicantur: animas paruulorū nihil mali ex Adam trahere, quod sit lauacro regenerationis expian-
dum. Nam Pelagij de hac re argumētatio, quæ inter alia eius damnabilia etiā literis apostolicæ se-
dis adiecta est, ita se habet. Si anima, inquit, ex traduce nō est, sed sola caro tantū habet traducem
peccati: sola ergo pœnam meretur. Iniustū est em̄, ut hodie nata anima nō ex massa Adæ tam anti
quum peccatū portet & alienū: quia nulla ratione concedit, ut deus qui propria peccata dimittit,
imputet alienū. Si ergo ita potes animarū asserere sine ulla ꝓpagatione nouitatē, ut ratione iusta
& à fide catholica non aliena, etiā sic peccato primi hominis ostendant obnoxiæ: assere quod sen
tis ut potes. Si aūt eas nō aliter à propagatiōe potes facere alienas, nisi ut simul facias ab omni pec
cati uinculo liberas: cohibe te ab huiusmodi disputatione omnino. Non est em̄ falsa etiā in paruu- D
lorum baptismate remissio peccatorū: nec uerbotenus dicitur, sed ueraciter agitur. Nā ut iam uer
bis utar, quæ in ipsa epistola beatissimi antistitis Zosimi leguntur: Fidelis dominus in uerbis suis,
id est, opere, confessione & remissione peccatorū, in omni sexu, ætate, cōditione generis humani
eandem plenitudinem tenet. Nullus em̄ nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus
dici potest, nisi qui uere per peccatū fuerit ante captiuus, sicut scriptum est: Si uos filius liberauit,
uere liberi eritis. Per ipsum em̄ renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius mor-
te mortis ab Adam omnibus nobis introductæ atq; transmissæ uniuersæ animæ illud propagatio-
ne contractum chirographū rumpitur: in quo nullus omnino natorū antequam per baptismū li-
beretur non tenetur obnoxius. In his enim uerbis apostolicæ sedis tam antiqua atq; fundata, certa
& clara est catholica fides, ut nefas sit de illa dubitare Christiano. Quoniā ergo morte Christi non
unius aut aliquarū, sed uniuersæ animæ propagatione contractum mortis chirographum rumpi-
tur: si potes animas sic à ꝓpagatione defendere, ut tamē hoc chirographo quod sola Christi mor-
te rumpendū est, rectissima ratione demonstrent obstrictæ, nec sua propagatione, sed carnis hoc
debito iuste appareant obligatæ: non solum nemine prohibēte defende: uerumetiam nobis quo-
modo id tecum defendere possimus ostende. Si autem aliter non potes quod de animarum noui-
tate sentis asserere, nisi ut eas dicas peccato primi hominis non teneri, aut per propagationē non
suam, sed carnis, autore deo, uel nescio qua mali natura, innocētissimas fieri peccatrices: melius o-
rigo animæ latet, dum tamē eam non dubitemus dei esse creaturam, cū uel deus peccati autor di-
citur: uel cōtra deum aliena natura introducitur, uel baptisma paruulorū in irritū ducitur. Vrautē
à me tua dilectio de hac quæstione aliquid audiat definitum, non parui æstimandum imō præci-
pue necessarium atq; retinendum, quomodolibet se origo habeat animarum, siue ex illa una, siue
ex nulla alia propaginentur: mediatoris tamen animam nullum ex Adam traxisse peccatum, du-
bitare fas non est. Si enim ulla propagatur ex altera, ubi omnes tenentur propagati carne peccati:
quanto minus credendum est ex propagine peccatricis animam uenire potuisse, cuius caro uehit
ex uirgine non libidine concepta, sed fide: ut esset in similitudine carnis peccati, nō in carne pec-
catri? Si autē peccato primæ animæ peccatricis ideo cæteræ tenētur obnoxiæ, quia ex illa sunt pro
pagatæ: profecto illa quā sibi unigenitus coaptauit, aut peccatū inde nō traxit, aut omnino inde
tracta non est. Neq; enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, qui soluit nostra peccata:
aut qui nouam creauit ei carnem quam sine parente fecit ex terra, non potuit nouam creare carnē
quam sine uiro sumpsit ex fœmina? Hæc sicut potui nō quidem ad me datis, sed tamē ad charissi-
mos no-

A mos nostros sanctitatis tuæ literis, nō peritia quam desideraſti, sed sollicita dilectione respondi. Si
grate accipis, & admonitionem fraternam etiam utilem nō errando, sed prudenter considerando
cum ecclesiæ pace conseruas, deo gratias. Si autem me ista nōdum nosse miraris: uel etiam nec mi
raris, & ad me aliquid certum de origine animarū salua ista fide quæ certissima atq; clarissima est,
in tua charitate docere non renuis, multo uberius deo gratias.

DIVI AVGVSTINI HOMILIA DE PASTORIBVS.

SPes tota nostra quia in Christo: & quia omnis uera & salubris gloria nostra ipse est, nō
nunc didicit primū charitas uestra. Estis enim in eius grege qui intendit & pascit Isra-
el. Sed quoniam sunt pastores qui pastorum nomine gaudere uolunt, pastoris autem
officium implere nolūt, quid ad eos prophera dicat sicut lectum audiuimus recensea-
mus. Audite uos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factū est ad me uer-
bum domini, dicens: Fili hominis prophetiza super pastores Israel. Hanc lectionē cum legeretur
audiuimus. Hinc cum uestræ sanctitati aliquid loqui decreuimus: adiuuabit ipse ut uera dicamus.
Si nos nostra dicamus, pastores erimus pascentes nos, nō oues. Si autem illius sunt quæ dicamus,
per quælibet ipse nos pasceat. Hæc dicit dominus deus: Væ pastoribus Israel qui pascunt se solos.
Nunquid oues pascunt pastores, id est non se pascunt pastores sed oues? Hæc prima causa est qua-
re arguantur pastores isti, quia seipsos pascunt, nō oues. Qui sunt qui seipsos pascunt? De quibus
dicit Apostolus: Omnes em̄ quæ sua sunt quærunt, nō quæ Iesu Christi. Nos em̄ quos in loco isto,
de quo periculosa ratio redditur, dominus secundum dignationem suam, nō secundum meritū no
strum cōstituit, habemus duo quædam: Vnum, quod Christiani sumus: Alterū, quod præpositi su-
mus. Illud quod Christiani sumus, propter nos est: quod aūt præpositi sumus, propter uos est. In eo
quod Christiani sumus, attenditur utilitas nostra: In eo quod præpositi, nō nisi uestra. Sunt autem
multi Christiani & non præpositi, qui perueniunt ad deum faciliore fortasse itinere, & tanto expe-
ditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autē excepto quod Christiani sumus,
unde rationem reddimus deo de uita nostra, sumus etiam præpositi unde rationem reddimus deo
de dispensatione nostra. Ad hoc istam difficultatem proponimus, ut cōpatientes nobis oretis pro
nobis. Veniet em̄ dies quo cuncta adducunt in iudicium. Et ille dies si seculo lōge est, unicuiq; ho
mini uitæ suæ ultimus prope est. Tamē utrunq; latere deus uoluit, & quando ueniet finis seculi, &
B quando sit in unoquoq; homine huius uitæ finis. Vis nō timere diem occultū: quando uenerit in-
ueniat te paratum. Cum ergo præpositi ad hoc sint, ut his qui subiecti sunt cōsulant: nō in eo quod
præsunt omnino utilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita præposi-
tus est, ut in eo quod præpositus sit gaudeat, & honorē suum quærat, & cōmoda sua sola respiciat:
se pascit, nō oues. Ad uos sermo dirigitur. Audite tanq; oues dei & uidete quemadmodū uos secu
ros fecerit deus: Qualescunq; sunt qui uobis præsunt, id est, qualescunq; nos sumus, uobis deus se
curitatem dedit qui pascit Israel. Nam deus non deserit oues suas, & mali pastores pœnas debitas
luent, & oues promissa percipient. Videamus quid alloquat pastoribus seipsos pascentib. non o-
ues, sermo diuinus neminē palpās. Ecce lac cōsumitis, & lanis uos tegitis, & id crassum est inter-
ficitis, & oues meas nō pascitis: quod infirmatum est nō confortastis, & quod ægrotat nō corrobo
rastis, & quod cōtribulatum est nō colligastis, & quod errabat nō reuocastis, & quod perijt nō in-
quisistis, & quod forte fuit confecistis, & dispersæ sunt oues meæ eo quod nō sit pastor. Dicitur in
pastores pascentes semetipsos, nō oues: quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac
consumitis, & lanis uos tegitis. Propter quod dicit Apostolus: Quis plantat uineam, & de fructu
eius non sumit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis nō percipit? Inuenimus ergo esse lac gre-
gis quicquid à plebe distribuitur præpositis ad sustentandum uictum temporalem. Inde em̄ loque
batur Apostolus cum hæc diceret quæ cōmemorauī. Et quidem Apostolus quanq; eligeret ma-
nibus suis laborare, nec ipsum lac quærere ab ouibus: tamē lactis potestatem percipiendi habere
se dixit, & sic dominum exposuisse, ut qui euangelium annunciant, de euāgelio uiuant. Et dicit ali
os coapostolos suos usos fuisse hac potestate: non usurpata, sed data. Plus ille fecit, ut nec quod de
bebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius exegit nō indebitum. Ille plus fecit, For
tassis enim illum significabat, qui ægrum cum adduceret ad stabulariū dixit: Si quid amplius ero-
gaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui nō indigent lacte gregis, quid plura dicamus?
Misericordiores sunt, uel potius ipsi misericordiæ officiū largius impēdunt. Possunt em̄, & quod
possunt faciunt. Laudent hi, neq; damnent illi. Nam & ipse apostolus datū nō quærebat, fructuo-
sas tamē oues esse cupiebat, nō steriles sine lactis ubertate. Itaq; cum esset quodā tempore in
magna indigentia, uinctus in cōfessione ueritatis: missum est illi à fratrib. unde necessitati & indigen-
tiæ eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens & dixit: Bene feciſtis cōmunicare ne-
cessitatibus meis. Ego em̄ didici in quibus sum sufficiēs esse: Scio & abūdare, & penuriā pati. Om
nia possum in eo qui me confortat. Veruntamē uos benefeciſtis usibus meis mittere. Sed ut osten
deret in eo quod illi benefecerunt quod non ipse quæreret: ne inter illos esset qui seipsos pascant,

non

non oues:non tam suæ gaudet subuentū esse necessitati,q̄ illorū gratulabatur fœcunditati. Quid C
ergo ibi quærebat? Non requiro,inquit,datum,sed requiro fructum.Non ego, inquit:ut explear,
sed ne uos inanes remaneatis. Qui ergo nō possunt facere quod Paulus,ut in manibus suis transi-
gant:accipiant de lacte ouium,sustentent suam necessitatem:nō hoc sibi quærant tanq̄ commo-
dum suum,ut ex necessitate suæ pecuniæ uideantur annunciare euangelium, sed hominibus illu-
minandis præbeant lucem uerbi ueritatis. Sint enim tanquam lucernæ, sicut dictum est: Sint lum-
bi uestri præcincti,& lucernæ ardentes:& nemo accendit lucernā & ponit eam sub modio, sed su-
per candelabrum,ut luceat omnib.qui in domo sunt. Sic luceat lumē uestrum coram hominibus,
ut uideant bona opera uestra,& glorificent patrem uestrū qui in cœlis est. Si ergo tibi lucerna ac-
cēderetur in domo,nonne adijceres oleum ne extingueretur? Portò si lucerna accepto oleo,non
luceret:non erat planè digna quæ in cādelabro poneretur, sed quæ cōtinuo frangeret. Vnde em̄
uiuitur necessitatis est accipere,charitatis est præbere,nō tanq̄ uenale sit euangelium, ut istud sit
precium eius,quod sumunt qui annunciant unde uiuant. Si em̄ sic uendunt, magnam rem uili pre
cio uendunt. Accipiant sustentationē necessitatis à populo,mercedem dispensationis à domino.
Non em̄ est idoneus populus reddere mercedē illis, qui sibi in charitate euāgelium seruiunt,non
expectent illi mercedem nisi unde & isti salutem. Quid ergo isti increpantur, unde arguūtur,qui
cum lac sumerent,& lanis se tegerent,oues negligebant? Sua ergo tantum quærebant,nō quæ le-
su Christi. Sed quoniā diximus quid sit lac sumere:quæramus quid sit lanis se tegere. Qui præbet
lac,uictum præbet,qui præbet lanam,honorē præbet. Ista sunt duo quæ à populis quærunt,qui se-
metipsos pascunt,nō oues,cōmodum supplendæ necessitatis, & fauorē honoris & laudis. Etem̄
uestimētum propterea bene intelligit in honore, quia nuditatē tegit. Etenim nunusquisq̄ homo
infirmus,& quid est,quisquis uobis præest, nisi quod uos estis? Carnem portans mortalis est:man
ducat,dormit,surgit,natus est,moriturus est. Si ergo cogitatis quid sit, & ipse homo est:tu tamen
honorando eum uelut angelum,cōtegis quod infirmum est. Huiusmodi indumentum acceperat
à bona dei plebe idem Paulus cū diceret: Sicut angelum dei suscepistis me:testimoniū uobis per-
hibeo:quia si fieri posset,oculos uestros eruissetis,& dedissetis mihi. Sed cum tantus honor exhi-
bitus esset,nunquid propter ipsum honorē sibi exhibitum,ne forte cum argueret negaretur,& mi
nus ipse Apostolus laudaret,pepercit errantibus? Nam si hæc fecisset, esset inter illos qui seipsos
pascunt,nō oues:diceret apud seipsum: Quid ad me pertinet? Quisq̄ quod uelit agat:uictus meus D
saluus erit,& lac & lana satis est mihi:eat quisque quò potest. Ergo integra tibi sunt omnia: si eat
quisq̄ quò potest. Nolo te præpositū facere,unū te cōstituo de ipsa plebe. Si patitur unū membrū,
compatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus,cum eos cōmemorat quales fuerint erga
illum:ne quasi oblitus eorū honorificētię uideret & testimonium perhibet:q̄ sicut angelū dei su-
sceperint eum,& quod si fieri posset,oculos suos uellent eruere, & illi dare: & tamen accedit ad o-
uem languidā,ad ouem putridam,secare uulnus,nō parcere putredini. Ergo inimicus factus sum
uobis uerū prædicās? Ecce & accepit de lacte ouium,sicut pauloante memorauimus, & indumen
tum ex lanis ouium:sed tamē oues nō neglexit. Nō enim sua quærebat,sed quæ Iesu Christi. Absit
ergo ut dicamus uobis: Viuite ut uultis,securi estote,deus neminem perdit, tantummodo fidem
Christianam tenete. Nō perdet ille quod redemit,nō perdet pro quibus sanguinem suum fudit,&
si spectaculis uolueritis oblectare animos uestros,ite: Quid mali est? Et festa ista quæ celebrantur
per uniuersas ciuitates in lætitia conuiuantiū & publicis mensis seipsos ut putant iocundantium,
reuera magis pereuntiū,ite celebrare. Magna est dei misericordia,quæ totum ignoscat. Corona-
te rosis uos antequam marcescant: In domo dei uestri quādo uolueritis conuiuamini: impleamini
cibo & uino,cum uestris:ad hoc em̄ data est ista creatura ut perfruamini:non enim impijs & paga
nis eam dedit deus,sed uobis eam dedit. Hæc si dixerimus,forte cōgregabimus turbas ampliores,
& si sint quidam qui nos sentiant hoc dicentes non recte sapere,paucos ostendimus. Quod si fe-
cerimus,nō uerba dei,nō uerba Christi dicentes,sed nostra,& sumus pastores nosmetipsos pascen
tes,nō oues. Cum autem dixissem quæ diligant isti pastores:dicam & quæ negligant. Vitia em̄
ouium late patent,crassæ oues perpaucæ sunt,id est solidæ in cibo ueritatis, utentes pascuis bene
de munere dei. Sed mali illi pastores nō parcunt talibus:parum est,quod illas languentes & infir-
mas & errantes & perditas non curant,sed istas fortes & pingues necant,quantum in ipsis est. Illę
uiuent de misericordia dei,tamē quantum ad pastores malos attinet, occidunt male uiuendo,ma-
lum exemplū præbendo. An frustra dictū est,seruo dei eminenti in membris summi pastoris: Cir-
ca omnes teipsum bonorū operum præbe exemplum,& forma esto fidelis. Attendit enim ouis e-
tiam fortis plerunq̄ præpositum suum male uiuentē,si declinet oculos à regulis domini,& inten-
dens in hominem,incipit dicere in corde suo: Si præpositus meus sic uiuit,ego quid sum,qui non
faciam quod ille facit? Si fortē ergo occidit ouem,iam de cæteris quid faciet:qui illud quod nō ip-
se fortificauerat,sed forte aut robustū inuenerat,male uiuendo interfecit? Dico charitati uestræ,&
si uiuunt oues,& fortes sunt oues in uerbo domini,& tenēt istud, quod audierunt à domino suo:
Quæ

A Quæ dicunt facite,quæ aūt faciunt facere nolite:tamē qui in cōspectu domini male uiuit, quantū
in illo est,eum à quo attendit occidit. Non sibi ergo blandiatur,quia ille nō est mortuus,sed homi
cida est. Quomodo cum lasciuus homo intendit in mulierem ad concupiscendam eam, ecce il-
la casta est,& mœchus est iste. Domini em̄ uera & aperta est sententia: Quisquis uiderit mulierem
ad cōcupiscendum eam,iam mœchatus est eam in corde suo. Nō peruenit ad illius cubiculū,& in
interiore iam suo cubili uolutat. Sic omnis qui male uiuit in conspectu eorum quibus præpositus
est,quantū in ipso est,occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur præpositum malū,moritur:qui non
imitatur,uiuit:tamē quātum ad illum pertinet,ambos occidit. Et quod crassum est interficitis,&
oues meas non pascitis. Iam audistis qui diligant:audite qui negligant. Quod infirmum est,non
confortastis,& quod tabuit,nō corroborastis,& quod cōtribulatum est,id est, confractum,nō col
ligastis,& quod errabat,nō reuocastis,& quod perijt,nō inquisistis,& quod forte fuit,confecistis,
id est,interfecistis & occidistis. Infirmū quippe animū gerit ouis,quando tentationes sibi profutu-
ras nō credit. Pastor em̄ negligens,quando sic credit talis infirmus nō illi dicit: Fili accede ad serui
tutem dei:ista in iusticia & timore,& præpara animā tuam ad tentationem. Qui aūt hoc loquitur,
cōfortat infirmum,& ex infirmo facit firmū,ut nō cum crediderit prospera huius seculi sperare: Si
autem doctus fuerit sperare prospera seculi, ipsa prosperitate corrumpitur. Superuenientibus aūt
aduersitatibus sauciatur,aut fortassis extinguit. Nō ergo cum ædificat super petrā qui sic ædificat,
sed super arenam. Petra aūt Christus est. Christi aūt passiones imitandæ sunt,nō à Christiano deli-
cíæ cōquirendæ. Confortatur infirmus cum ei dicitur: Spera quidē tētationes huius seculi, sed ab
omnibus eruet te dominus,si ab illo nō recedet retro cor tuū. Nam ad cōfortandum cor tuū, ue-
nit ille pati,uenit ille mori,uenit ille sputis liniri,uenit spinis coronari, uenit opprobria audire,ue-
nit postremo ligno configi: Omnia hęc ille pro te,tu nihil pro illo,sed pro te. Quales aūt sunt qui ti
ment eos lædere,quibus loquunt:non solum nō præparant ad imminentes tētationes,sed etiā pro
mittunt felicitatē huius seculi,quam deus ipsi seculo nō promisit. Ille prædicit labores usq̄ in finē
uenturos ipsi seculo, & tu uis ab istis laboribus exceptū esse Christianū: quia qui Christianus est,
aliquid plus passurus est in seculo. Etenim ait Apostolus: Omnes qui pie uolunt in Christo uiue-
re,persecutionem patientur. Tu dicis: si uolueris in Christo pie uiuere,abundabunt tibi omnia bo
na,& si filios nō habes,suscipies & nutries omnes. Nemo tibi morii: hæc em̄ est ædificatio tua. At-
B tende quid facias,ubi ponas: super arenam est quod constituis: uenturus est imber,influxurus est
fluuius,flaturus est uentus,& impingēt in domū istam & cader,& fiet ruina eius magna. Leua de
arena,& pone supra petram: in Christo sit quē uis esse Christianum. Attēde ad passiones Christi.
Attende ad illum sine ullo peccato,quæ nō rapuit exoluentem. Attēde scripturam dicētem: Fla-
gellat aūt omnem filium quē recipit. Aut para te flagellari,aut certe nō quæras recipi. Flagellat au
tem omnē,inquit,filium quē recipit: Et tu forte exceptus à passione flagellorū, exceptus à nume-
ro filiorum. Ita ne,inquies,flagellat omnem filium? Prorsus flagellat omnem filium ut & unicum.
Et unicus ille de patris substantia natus,æqualis patri in forma dei,uerbum per quē facta sunt om
nia,nō habebat ubi flagellaret: ad hoc carne indutus est,ut sine flagello nō esset. Qui ergo flagel-
lat unicum sine peccato,nunquid relinquit adoptiuum cū peccato? In adoptionē uocatos nos esse
Apostolus dicit: Adoptionē filiorum accepimus,ut essemus uni cohæredes,essemus etiam hære-
ditas. Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatē tuam. Exemplum nobis proposuit in passionib.
tuis. Sed ne futuris tentationib. deficiat infirmus: nec falsa spe decipiēdus, nec errore frangendus
sit,dic ei: Præpara animam tuam ad tētationem. Sed forte incipit labi, cōtremiscere, nolle accede-
re,habes aliud: Fidelis deus qui non uos sinit tentari supra q̄ ferre potestis. Illud aūt promittere &
prædicare futuras passiones,infirmū cōfirmare est. Timenti aūt nimium & ex hoc deterrito cum
polliceris misericordiā dei: non quia tentationes deerunt, sed quia non permittit tentari supra q̄
potestis ferre,fractum colligare est. Sunt em̄ qui cum audierint uenturas tribulationes, armant se
magis,& quasi potum suum,sic paruam sibi eam putāt fidelium medicinam,sed quærunt martyrū
gloriam. Sunt alij qui auditis futuris & necessario uenientibus tentationibus,quas proprie oportet
uenire Christiano,quas nemo sentit nisi qui uoluerit esse uere Christianus: imminentib. ergo sibi
aliquibus,franguntur & claudicant. Affer consolationis alligamentum, alliga quod fractum est,
dic ne timeas,non deerit in tentationibus ille in quem credidisti. Fidelis deus qui non sinit te ten-
tari supra q̄ potes ferre. Non hoc à me audis: Apostolus dicit, qui etiam dicit: An uultis experi-
mentum eius accipere qui in me loquit Christus? Hoc ergo cum audis ab ipso Christo, audis &
ab illo pastore qui pascit Israel. Illi em̄ dictum est: Potabis eos in lachrymis, in mensura. Quod em̄
ait Apostolus: Non sinit tentari uos supra q̄ potestis ferre, hoc ait propheta: In mensura. Tantum
tu noli dimittere correptorem & adhortantem,terrentē & consolantem, percutientem & sanan-
tem. Quod infirmum est,inquit,nō confortastis: pastorib. malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus
sua quærētibus,non quæ Iesu Christi,ex commodo lactis & lanæ gaudētibus, oues omnino nō cu
rantibus. Et quod male habuit,non corroborastis: aut infirmum,id est non firmum: Nam dicuntur
infirmi

infirmi etiam ægrotantes. Sed inter infirmū & ægrotum, id est male habentē, hoc mihi uidetur in- C
teresse: Etenim ista fratres quæ distinguere utcunq; conamur, forte & nos possumus maiore dili-
gētia melius distinguere: & alius peritior uel lumine corporis plenior: interim ne fraudemini quā-
tum ad uerba attinet scripturæ, quod sentio loquor. Infirmo ne accidat tentatio & eum frangat, ti-
mendum est. Languens autē iam cupiditate aliqua ægrotat: cupiditate aliqua impeditur ab intran-
da uia dei, à subeundo iugo Christi. Attendite illos homines uolentes bene uiuere, iam statuētes
bene uiuere, & minus idoneos mala pati sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christia-
nam firmitatē: non solum operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo uidēt
cōuerē in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut nō posse: infirmi sunt. Qui
uero aliqua cupiditate mala amatores mundi, ab ipsis bonis operibus reuocantē: languidi & ægro
ti iacent, quippe in ipso languore tanq; sine ullis uiribus nihil boni possunt operari. Talis in anima
paralyticus ille fuit, quem cum domino inferre nō possent qui eum portabant: tectū aperuerunt &
deposuerunt: Id est tanq; si in anima hoc uelis facere ut tectū aperias, & deponas ad dominū ani-
mā paralyticam, dissolutam omnib. membris, & uacantē ab omni opere bono, grauatā utiq; peccatis
suis, & languentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralysis
interior, ut peruenias ad medicū (forte em̄ latet medicus, hoc est, iste uerus intellectus in scriptu-
ris occultus est) exponendo quod occultū est, aperi tectū & depone paralyticum. Quod qui non
faciunt, & qui facere negligūt, audistis quæ audiant: Quod male habuit nō corroborastis, & quod
cōtribulatum est, nō colligastis. Iam hinc diximus. Fractus em̄ erat terrore tentationis. Accidit ali
quid, unde quod fractum est colligetur consolatione illa: Fidelis deus qui nō uos sinit tentari su-
pra q̄ potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis sustinere. Et quod errabat,
nō reuocastis: Ecce unde inter hæreticos periclitamur. Et quod errabat, nō reuocastis, & quod pe
rijt nō inquisistis. Hinc inter manus latronum, & dentes luporum furentium utcunq; uersamur. Et
pro his periculis nostris ut oretis, oramus. Et contumaces oues, quia quæruntur errantes, alienas
sese à nobis dicunt. Errore suo & perditione sua dicūt: quid uos uultis? quid uos quæritis? quasi nō
ipsa causa sit, ut quærere eas uelimus. Et quare quærimus? Quia errant & pereunt. Si in errore, in-
quit, sum, si in interitu, quid me uis? quid me queris? Quia in errore es, reuocare uolo: quia peristi,
inuenire uolo. Sic uolo errare, sic uolo perire. Sic uis errare, sic uis perire: quanto melius ego no-
lo. Prorsus audeo dicere: Importunus sum. Audio em̄ dicentem Apostolū: Prædica uerbum, insta D
opportune, importune. Quibus opportune? quibus importune? Opportune utiq; uolētibus, im-
portune nolentibus. Prorsus importunus audeo dicere, tu uis errare, tu uis perire, ego nolo. Non
uult postremo ille qui me terret. Si uoluero, uide quid dicat, uide quid increpet. Quod errabat nō
reuocastis, & quod perijt nō inquisistis. Te magis timebo q̄ ipsum? Oportet nos omnes exhiberi
ante tribunal Christi. Non te timeo: nō enim potes euertere tribunal Christi. Reuocabo errātem,
requiram perditum. Et si me lanīet inquirentē uepres syluarū, per omnia angusta me coartabo, om
nes sepes excutiam quātum mihi uirium dominus terrens donat, omnia peragrabo, reuocabo er-
rantem, requiram pereuntē. Si me pati nō uis, noli errare, noli perire. Parum est quod doleo te er-
rantem atq; pereuntem: timeo ne negligens te, etiam quod forte est occidā. Vide em̄ quod sequi-
tur: Et quod forte fuit cōfecistis. Si neglexero errantem atq; pereuntem, & eum qui fortis est dele-
ctabit errare atq; perire: Cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferētem ha
buero errorem tuū, attendit qui fortis est: putat nihil esse ire in hæresim, quando aliquod commo-
dum de seculo reluxerit unde inuitetur. Statim mihi dicit fortis ille periturus, cum te perditū non
requiro. Et hac & hac deus est. Quid interest, homines inter se litigantes hoc fecerūt, ubicunq; co-
lendus est deus. Si forte illi dixerit aliquis Donatista: Non tibi do filiam meam nisi fueris de parte
mea: Illi opus est, ut attendat & dicat: Si nihil mali esset esse de parte eorum, nō contra illos dicerēt
tanta pastores nostri, non pro illorū errore satagerent. Si ergo cessemus & taceamus, cōtraria locu
turus est: utiq; si malum esset esse in parte Donati, loquerent cōtrà, redarguerēt eos, satagerēt lucra
ri illos: si errant, reuocarēt illos. Non frustra ergo cū iam dixisset superius: Quod crassum est, inter-
fecistis: Ipsa est em̄ repetita sentētia, nisi ex his quæ supra dixit nata esset. Quod errabat, nō reuoca
stis, & quod perijt, nō requisistis: & hoc faciendo, quod forte est, interfecistis. Proinde audi quid se
quitur de ista negligētia malorum, imò falsorū pastorū. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod nō sit
pastor, & factæ sunt in comesturā omnibus bestijs agri. Furanī lupi insidiantes, rapiunt leones fre
mentes, cū oues nō hærent pastori. Nam præsens est pastor, sed male agētibus non est pastor. Et in
hærent pastoribus, seipsos nō oues pascentibus, & letalis error cōsequitur. Eunt in bestias de præ-
dantes se, & de illarū morte se satiari cupientes. Tales em̄ sunt omnes qui gaudent de erroribus a-
lienis: bestiæ sunt pastæ morsibus dispersarū. Et dispersæ sunt, & errauerunt oues meæ in omnem
montē, & in omnem collem altum. Viam montibus & collibus, tumor terrenus, & superbia secu-
li extulit. Superbia Donati fecit sibi partē subsequentē, cum Parmenianus illius cōfirmauit erro-
rem. Ille mōs est, ille collis est. Sic omnis cuiuslibet autor erroris terrena elatione intumescēs, pro-
mittit

A mittit ouibus requiem, bona pascua: & aliquando inueniunt oues ibi pascua de pluuia dei, non de
duritia montis. Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta: non sunt ista montium, sed cum
inueniuntur in montibus, male remanent in mōtibus. Errando enim in mōtibus, & in collibus de-
ferendo gregem, deserūt unitatem: deserit unitas cohortes aduersos leones & lupos. Inde ergo re-
uocet deus ipse. Reuocat, modo audiatis ipsum reuocantē. Errauerūt, inquit, oues meæ in omnem
montem, & in omnem collem altum: hoc est, in omnem tumorem terrenæ superbiæ. Sunt enim &
montes bon. Leuaui oculos meos in mōtes, unde ueniet auxiliū mihi. Et uide, quia nō tibi in mon
tibus spes est: Auxilium, inquit, meū à domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare iniuriam fa
cere te montibus sanctis, quando dixeris: Auxilium meum nō in montibus, sed à domino qui fecit
cœlum & terram. Ipsi mōtes hoc tibi clamāt. Mons erat qui clamabat: Audio in uobis schismata fi
eri: ut unusquisq; uestrum dicat: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leua
oculos in istū montē: audi quid dicat, & in ipso remaneas. Audi etiam quid sequat: Nunquid Pau
lus crucifixus est pro uobis? Ergo posteaq; leuaueris oculos tuos in montes, unde uenit auxilium
tibi, id est in autores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus ossibus cla
mantem: Domine quis similis tibi? ut securus sine ulla iniuria montiū dicas: Auxilium meū à domi
no qui fecit cœlum & terrā. Non solū tunc tibi nō succensebunt montes, sed tūc amabunt, tūc ma-
gis fauebūt. Si in ipsis spem tuam posueris, contristabunī. Angelus multa diuina et mira ostendens
homini ab homine adorabaī: tanquam leuantē oculos in montem ait ille reuocans ad dominum:
Noli, inquit, facere: illum adora. nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. In omnem mon
tem, & in omnem collem, & in omnem faciem terræ dispersæ sunt: & in omnē faciem terræ lucent.
Quid est in omnem faciem terræ dispersæ sunt? Omnia terrena sectantes, ea quæ in faciē terræ lu-
cent, ipsa amant, ipsa diligunt. nolunt mori, ut abscondatur uita ipsorū in Christo. Super omnem fa
ciem terræ & dilectionem terrenorū. Et quia errantes oues sunt super omnem faciē terræ, non om
nes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ: alij hic, alij ibi: nus-
quam tamen desunt: ipsi se non nouerūt. Alia secta in Africa: alia hæresis in Oriente: alia in Æ gy-
pto: alia in Mesopotamia, uerbi gratia. Diuersis locis sunt diuersæ: sed una mater superbia omnes
genuit, sicut una mater nostra catholica, omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo
mirum, si superbia parit dissensionem, charitas unionem. Tamē ipsa catholica mater, & ipse pastor
B in ea ubiq; quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis, a-
lios ab illis non se inuicem scientibus: sed tamē omnes illas nouit, quia cum omnibus fusa est. Ver-
bi gratia: Est in Africa pars Donati: Eunomiani non sunt in Africa, sed cum parte Donati est hic
catholica. Sunt in Oriente Eunomiani: ibi autem non est pars Donati, sed ibi est catholica. Illa sic
est tanquam uitis crescendo ubiq; diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia, agricolæ falce præci-
sa merito sterilitatis suæ, ut uitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergo illa ubi præcisa sunt,
ibi remanserunt. Vitis autem crescens per omnia, & sarmenta sua nouit, quæ in illa manserunt, &
iuxta se, quæ de illa præcisa sunt. Inde tamen reuocat errantes: quia & de ramis fractis dicit Apos-
tolus: Potens est enim deus iterū inserere illos: siue dicas oues errantes à grege, siue dicas ligna præ-
cisa de uite. Nec ad reuocandas oues, nec rursus ad inserēda ligna, minus idoneus est deus, quia il-
le summus pastor, ille uerus agricola. Et in omnem faciem terræ dispersæ sunt, & non fuit qui reuo
caret, sed in malis illis pastoribus nō fuit homo qui requireret. Propterea pastores audite uerbum
domini: Viuo ego, dicit dominus deus. Videte unde cœpit. Tanquam iuratio est dei testificatio ui
tæ: Viuo ego, dicit dominus, mortui sunt pastores, sed securæ sunt oues: Viuit dominus. Viuo ego
dicit dominus deus. Qui autem pastores mortui? Sua quærentes, non quę Iesu Christi. Erunt ergo
& inuenientur pastores, non quæ sua sunt quærētes, sed quæ Iesu Christi? Erunt plane, & inuenien
tur plane: nec desunt, nec deerūt. Videamus ergo quid dicat dominus, qui se dicit uiuere, utrum di
cat ablaturū se oues à pastoribus malis, pascentibus seipsos, non oues: & daturū se eas pastorib. bo
nis, pascentibus oues, nō se. Viuo ego, dicit dominus deus: quia pro eo quod factæ sunt oues meæ
in comesturā omnibus bestijs campi: eo quod nō esset pastor. Rursus pastorē dicit, & paulo ante,
& nunc nō ait, ex eo quod nō sint pastores. Quibus enim talibus male errantibus, male pereunti-
bus non est pastor, & si præsens est pastor: quia & cum præsens est lux, nō est cæcis lux. Et nō quæ-
sierunt pastores oues meas, & pauerūt pastores seipsos, oues aūt meas nō pauerunt. Propter istud
pastores audite uerbū domini. Sed quid pastores audite? Dicit dominus deus: Ecce ego super pa-
stores, & requiram oues meas de manibus eorum. Audite & discite oues dei: A malis pastoribus
inquirit deus oues suas, & de manibus eorum inquiret mortem earum. Dicit enim alio in loco per
eundem prophetam: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies ex ore meo sermo
nes, et prænonstrabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori: Morte morieris, & nō fueris locutus,
ut impius caueat à uia sua: ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinē autem eius de manu
tua requiram. Tu aūt si prænunciaueris facinoroso uiam eius, ut auertat ab ea, & nō fuerit auersus
à uia sua, ille in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis. quid est fratres? Videtis quàm

sit tacere periculosum:Moritur ille,& recte moritur in impietate sua,& peccato suo morit̃: Negli- C
gentia em̃ eius occidit eum.Nam pastorẽ inueniet uiuentem,qui ait: Viuo ego dicit dominus deus,sed cum fuerit negligens nõ admonente illo qui ad hoc est præpositus & speculator ut admoneat,& ille iuste moriatur,& ille iuste damnabit̃.Si aũt dixeris, inquit, impio: Morte morieris: cui ego fuero gladium cõminatus,& ille neglexerit uitare imminentem gladium, & uenerit gladius & interfecerit eum,ille in peccato suo morietur:tu autẽ animã tuam liberasti. Propter hoc ad nos quidem pertinent nõ tacere:Ad uos autẽ & si taceamus,de scripturis sanctis uerba pastoris audire.Videamus ergo,quia sic proposuerã,utrum auferat oues à pastoribus malis, & det eas pastoribus bonis.Video eum auferẽtem oues à pastoribus malis.Hoc em̃ dicit dominus: Ecce ego ipse super pastores,& inquirã oues meas de manibus eorum,& auertam ab eis ut nõ pascant oues meas:nec pascãt amplius pastores semetipsos.Cum em̃ dico:pascãt oues meas, illi nõ pascũt oues meas.Auertam ut nõ pascant oues meas.Quomodo auertit ut non pascant oues ipsius? Quæ dicunt, facite:quæ autem faciunt,facere nolite:tanquam diceret:mea dicunt,sua faciunt.Si diceret:Facite securi quod faciunt,ipsos damnabo male uiuentes,uobis autem parcam,qui secuti estis præpositos uestros.Si hoc diceret:dederat malis pastoribus pascendas oues,pascentibus non oues,sed se. Sed quoniam terret nõ solum cæcum ducentem, sed & cæcum sequentem:Neq; enim ait:cadit in foueam ducens,& nõ cadit sequens:sed cæcus cæcum ducens,ambo in foueam cadunt:admonuit oues & ait: Quæ dicunt,facite,quæ autem faciunt facere nolite.Cum em̃ non facitis quæ faciũt mali pastores,nõ uos ipsi pascunt:cum facitis autem quæ dicunt,ego uos pasco:Mea em̃ dicũt, & nõ faciunt.Securi inquiunt sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sæpe hæretici quando ueritate manifestissima conuincuntur:Nónne oues sumus? Illi de nobis reddent rationem. Reddent plane malam de morte uestra.De morte ouis malignę reddet malus pastor malam rationẽ. Nunquid ideo uiuit ouis,quia designatur pellis ipsius? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errantem, & propterea in fauces lupi irruit ut deuorareť. Quid illi prodest,quia affert pellem signatam? Paterfamilias uitã ouis inquirit.Sed ecce malus pastor attulit pellem:reddat de pelle rationẽ. Forte mentiturus est. Videbat desuper qui postea iudicat:Cui uerba ille ficta numerat,cogitationes inspicit. Reddat pastor malus rationẽ de pelle ouis mortuæ.Clamaui ei uerba tua,& sequi noluit:dedi operam ut à grege non aberraret,& nõ obtemperauit.Plane si hoc dicat,& uerum dicit (nouit autem ille utrum uerum dicat) reddit bonam rationem de oue mala.Si autem inspicit deus quia neglexit errantem,quia nõ quæsiuit pereuntem,quid prodest quod inuenit pellẽ quam referret? Ipsam reuocaret,ne pellem mortuæ demonstraret.Si ergo nõ bonam rationem reddit qui non quæsiuit errantem,qualem reddet qui fecit errantem? Hoc est quod dico:Si in catholica cõstitutus episcopus nõ bonam rationem reddit de oue,si non quæsierit errantem de grege dei: qualem rationem redditurus est hæreticus:qui nõ solum non reuocauit ab errore,sed etiam compulit in errorẽ? Sed uideamus,ut dixi,quomodo reuocet deus oues à pastoribus malis. Iam commemoraui: Quæ dicunt,facite,quæ autem faciunt,facere nolite.Et non uos ipsi pascunt, sed deus: quia uelint nolint pastores ut perueniant ad lac & lanam,uerba dei dicturi sunt. Qui prædicas non furandum, furaris:dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt,& mala faciunt.Tu audi prædicantem:Ne fureris,noli imitari furãtem.Si furantem imitari uolueris,ipse te pascet facto suo:tibi uenenum subministrat, non cibum.Si uero hoc ab illo audis quod nõ dicit de suo,sed de deo: non potest quidem uua de spinis colligi.Nam & ipsius domini sententia est:Nemo colligit de spinis uuam, & de tribulis ficus.Nec ideo tamen quasi calumnieris domino tuo & dicas: Domine noluisti me,quia fieri non potest,de spinis legere uuam.Et rursus dixisti mihi de quibusdam:Quæ dicunt facite,quæ autem faciunt,facere nolite.Nempe mala facientes utiq; spinæ sunt.Quomodo uis me de spinis colligere uuam uerbi? Respondebit:Nõ est illa uua spinarum,sed aliquando increscens sarmentum implicat se in sepem,pendet uua inter densa spinarum, sed nõ surgit de radice spinarum. Tu si esurieris & aliud non habes unde sumas,caute manum mitte ne lacereris à spinis,id est,ne facta imiteris malorum,& lege uuam inter spinas pendentem,sed de uite nascentẽ. Ad te perueniet botri alimentum,spinis seruatur ignis tormentum. Extraham,inquit,oues meas de ore eorum & de manibus eorum,& non erunt eis adhuc in cibum.Hoc & in psalmo dicitur:Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem,qui deuorant populum meum ut cibum panis? Et nõ erunt eis adhuc in cibum:Quoniam hæc dicit dominus deus:Ecce ego ipse abstuli à malis pastoribus oues, monendo ut dixi,ne quod faciunt faciant,id est,ne quod faciunt mali pastores, faciant incaute negligentes oues.Et quid ait:Cui dat quod illis abstulit? Forte bonis pastoribus? Nõ hoc sequitur. Et quid dicemus fratres,nónne sunt pastores boni? Nónne alio loco scripturarum dicitur: Et constituam eis pastores secundum cor meũ,& pascent eas scientia & disciplina? Quomodo ergo oues quas malis pastoribus tollit,nõ dat bonis,sed tanquam omnino nusq; remanserint boni dicit: Ego pascã? Petro dixerat:Pasce oues meas. Quid ergo faciemus? Cum Petro commendantur oues:non ibi dixit dominus:Ego pascam oues meas,non tu:sed Petre amas me? pasce oues meas. An forte quia modo

A modo nõ inuenitur Petrus(iam enim assumptus est in requiem Apostolorũ & martyrum)non est cui dicat securus dominus ouiũ:Pasce oues meas,& quodammodo quasi necessitate descendit ad officium pascendi oues suas:nõ habens quibus cõmendet,nec tamen deserens.Hos enim uidetur sequi.Hæc dicit dominus deus:Ecce ego ipse. Videamus:Qui pascis Israel intẽde,qui deducis tanquam oues Ioseph populum in Ægypto constitutũ.Iam diffusus in gentibus Israel,ipse est Ioseph. Nostis enim quia migrauit Iesus in Ægyptũ,uendentibus fratribus factum est. Vendiderũt Christum Iudæi sine causa,& inter apostolos ipse Iudas uenditor fuit. Cœpit esse Christus in gentibus, ibi honoratus est,ibi creuit populus eius,nõ cum deserit pastor eius. Excita,inquit, potentiam tuam,& ueni,ut saluos facias nos.Plene facit & faciet.Ait enim:Ecce ego ipse,& inquiram oues meas,& uisitabo eas sicut pastor uisitat gregem suum.Non curauerunt mali pastores: Non enim suo sanguine redemerunt.Sicut uisitat,inquit,pastor gregem suum in die.In qua enim die? Cum fuerit nimbus & nubes,id est,in pluuia & nebula.Pluuia & nebula error seculi huius, caligo magna surgens de cupiditatibus hominum,& nebula ualida contegens terram.Et difficile est, ut non errent oues in ista nebula,sed pastor non deserit eas,inquirit eas,penetrat nebulam oculis acutissimis,nõ impeditur caligine nubium,uidet undiq;,errantem reuocat,tantum ut fiat quod dicit in Euãgelio: Quæ sunt oues meæ,audiunt uocem meam,& sequuntur me.In medio outium dispersarum, sic inquiram oues meas,& educam eas ab omni loco quo dispersæ sunt.Illic in die nubis & nimbi,quando difficile est eas inueniri,tunc ego inueniam.Crassa nebula est,pinguis nimbus est,oculos enim eius nihil latet.Et educam eas de gẽtibus,& colligam eas de regionibus,& inducam eas in terram earum,& pascam eas super montes Israel.Constituit montes Israel,autores scripturarum diuinarũ: Ibi pascite,ut secure pascatis: quicquid inde audieritis, hoc uobis bene sapiat, quicquid extra est, respuite,ne erretis in nebula.Audite uocem pastoris. Colligite uos ad montem scripturæ sanctæ. Ibi sunt deliciæ cordis uestri,ibi nihil uenenosum,nihil alienum,uberrima pascua sunt,uos tantum sane uenite,sane pascimini.In montibus Israel & in riuis,& in omni habitatione terrę.A montibus enim quos ostendimus,manauerunt riui prædicationis euangelicæ: cum in omnem terrã exiuit sonus eorum.Et facta est omnis habitatio terræ ad pascendas oues læta atq; fœcunda. In pascuis bonis pascam eas,& in montibus altis Israel:Et erunt stabula earum illic, hoc est ubi requiescant, ubi dicant:Bene est,uerum est,manifestum est,non fallimur. In gloria dei requiescent tanquam in sta-
B bulis illis & dormient,hoc est,requiescẽt in delicijs bonis,& in pascua pingui pascent̃ super montes Israel.Iam dixi mõtes Israel,mõtes bonos,quò leuamus oculos, ut inde nobis ueniat auxilium nostrum à domino,qui fecit cœlum & terram.Ideo ne uel in mõtibus bonis esset spes nostra, cum dixisset:Pascam oues meas super montes Israel.Rursus ne tu spem poneres in montibus, subiecit statim:Ego pascam oues meas.Leua tu oculos tuos in montes, unde ueniet auxilium tibi. Sed attende dicentem: Ego pascam. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terram.Et ego requiescere faciam eas,dicit dominus deus.Sed ut requiescere faciat, quid primo curauit? Quod enim primo curauit,posterius dicit:Hæc dicit dominus deus:Quod perijt requirã,quod errauit reuocabo,& quod cõminutum est colligabo,& quod exanime est confortabo, & quod pingue est & forte custodiam.Quod non faciebant mali pastores,seipsos pascentes non oues.Non ait dominus:Constituã alios bonos pastores qui faciant hæc:sed ego,inquit,pascam oues meas,nulli committam.Securi uos fratres,securæ uos oues:Nobis uidetur timendum,quasi desit pastor bonus.Et addit sic:Et pascam eas cum iudicio. Vide quia sic solus pascit cũ iudicio pascẽs. Quis enim homo iudicat de homine? Temerarijs iudicijs plena sunt omnia.De quo desperauimus,subito conuertit̃ & fit optimus.De quo multũ præsumpsimus,subito deficit et fit pessimus.Nec timor noster certus est,nec amor noster certus est.Quid sit hodie quisq; homo, uix nouit ipse homo:tamẽ utcũq; ipse quid hodie,quid aũt cras,nec ipse.Pascit ergo ille cũ iudicio dispertiẽs propria proprijs:hæc istis,illa illis:debita eis quibus debeť,hoc aut illud:Nouit enim quid agat,cũ iudicio pascit,quos iudicatus redemit.Pascit ergo ipse cũ iudicio.In propheta enim Hieremia clamauit quidam:Perdix congregauit quæ nõ peperit,faciens diuitias suas non cum iudicio. Contra istam perdicem facientem diuitias suas non cum iudicio,pascit iste pastor cum iudicio.Quare ille sine iudicio? Quia congregauit quæ non peperit. Quare iste cũ iudicio? Quia fouet quod peperit. De pastore tamen bono loquitur.Pastores boni aut non sunt aut latent.Si non sunt,quid agimus? Si latent,quare de eis tacetur? Perdix quidem illa à quibusdam maioribus,& ante nos scripturas tractantibus,diabolus intellectus est,congregans quæ non peperit. Non enim ille creator,sed deceptor est,faciẽs diuitias suas non cũ iudicio.Non enim ad eum pertinet,quis isto aut illo modo erret, omnes errantes uult quibuslibet erroribus.Quàm diuersæ sunt hæreses,quàm diuersi errores. Ille in omnib.uult errare homines. Non dicit diabolus: Donatistæ sint, & non Ariani,siue illi sint,siue isti,ad eum pertinent congregãtem sine iudicio.Idola,inquit,adoret,meus est:in Iudæorũ superstitione remaneat, meus est:deserta unitate in illam,uel in illam hæresim pergat,meus est. Congregat ergo sine iudicio faciens diuitias suas.Sed quid sequit̃: In dimidio dierum eius derelinquet eas, & in nouissimis

suis erit insipiens. Venit ille cõgregans undiq; oues suas in dimidio dierum eius, priusquam spera- C
bat, antequam putabat, derelinquet eas, & erit insipiens in nouissimis eius. Quare in primis suis sa
piens erat? ut in nouissimis suis sit insipiens. Audite fratres: Dicitur aliquãdo in scripturis sapien-
tia pro stultitia, abusione uerbi, non proprietate. Vnde etiam dicitur: Vbi sapiens, ubi scriba, ubi
cõquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit deus sapientiã huius mundi? Et ista perdix, idem dra-
co, idem semper sapiens erat, quãdo Adam per Euam decepit. Verum dicere putatus est, bonum
consilium dare existimatus est: contra deum creditus est. Quod uero dicitur sapientia abusu uer-
bi, & in malo, cõsuetudine quidem scripturarum nostrarum (nam quemadmodum loquãtur au-
thores mundi, quid ad nos?) habes in eodem libro: Erat ibi serpẽs sapientior omnibus bestijs. Iste
sapientior omnib. bestijs, astutus & acutus ad decipiendũ agnoscitur, postea non ei creditur. Et di
citur ei: Renunciamus tibi, sufficiat quod incautos primo decepisti. Ergo ita erit in nouissimis su-
is insipiens: Apertæ erunt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt. In nouissimis suis erit insi-
piens, qui cõgregauit quæ non peperit, & fecit diuitias suas non cum iudicio. Pascit contra illum
redemptor noster cũ iudicio. Existat & aliquis hæreticus, & si non frater diaboli, certe adiutor &
filius, & ipsum dixerim perdicem cõtentiosum animal: Hoc enim animal, ut aucupes norunt, etiã
contendendi studio capitur. Contendunt isti contra ueritatem, & contenderunt ex quo se diuise-
runt. Modo dicunt, contendere uolumus, quia iam capti sunt. Non habet quo dicat: Nolo conten
dere. O capte, aliquando tu eras qui primis temporibus seditionis tuæ traditores arguebas, inno-
centes damnabas, iudicium imperatoris quærebas, iudicio episcoporum non cõsentiebas, uictus
toriens appellabas, apud ipsum imperatorem studiosissime litigabas, congregabas, quæ non pe-
peristi. Vbi est nunc ceruix tua, ubi lingua tua, ubi sibilus tuus? Certe in nouissimis tuis factus es
insipiens, pauisti sine iudicio. Nõ enim uerum uis, uel de errore tuo, uel de ueritate iudicare, pascit
contra te Christus cum iudicio, discernit oues suas ab ouibus nõ suis. Quæ sunt oues meę, inquit,
audiunt uocem meam & sequunt̃ me. Hic inuenio omnes pastores bonos in uno pastore. Non e-
nim uere pastores boni desunt, sed in uno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt. Hic unus prædicat̃, quia
unitas cõmendatur. Neq; enim uere modo ideo tacentur pastores, & dicitur pastor: quia nõ inue-
nit dominus cui cõmendet oues suas: tunc autem ideo cõmendauit, quia Petrum inuenit: Imò ue-
ro & in ipso Petro unitatem cõmendauit. Multi erant apostoli, & uni dicitur: Pasce oues meas. Ab
sit ut desint modo boni pastores: absit à nobis ut desint, absit à misericordia ipsius ut nõ eos gignat D
atq; constituat. Vtiq; si sunt bonæ oues, sunt & boni pastores: Nam de bonis ouibus fiunt boni pa
stores. Sed omnes boni pastores in uno sunt, unum sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Non enim uo
cem suam dicunt amici sponsi, sed gaudio gaudent propter uocem sponsi. Idem ergo ipse pascit
cum ipsi pascũt. Et dicit: Ego pasco, quia in illis uox ipsius, in illis charitas ipsius. Nam & ipsum Pe
trum, cui cõmendauit oues suas quasi alter alteri, unum secum facere uolebat: ut sic ei oues com-
mendaret, ut esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est ecclesiæ: & tanquam sponsus &
sponsa essent duo in carne una. Proinde ut oues commendaret, quid illi prius dicit, ne illi tanquã
alteri cõmendaret? Petre amas me? Et respondit: Amo. Et iterum: Amas me? Et respondit: Amo.
Et tertio: Amas me? Et respondit: Amo. Cõfirmat trinitatem, ut consolidet unitatẽ. Ipse ergo pa-
scit unus in his, & hi in uno, & tacetur de pastoribus. Sed non tacetur. Gloriantur pastores, sed qui
gloriatur in domino glorietur. Hoc est Christum pascere, hoc est Christo pascere, præter Christũ
sibi non pascere. Neq; enim uere inopia pastorum tanquam ista futura mala tẽpora propheta prę-
diceret, dixit: Ego pascam oues meas, non habeo cui cõmendem. Etiam cum ipse Petrus erat, &
cum adhuc ipsi apostoli erant in hac carne, & in hac uita, tunc ait ille unus in quo uno omnes u-
num: Habeo alias oues, quæ nõ sunt de hoc ouili: oportet me & eas adducere, ut sit unus grex &
unus pastor. Sint ergo omnes in pastore uno, & dicant uocem pastoris unam, quam audiant oues
& sequantur pastorem suum, & nõ illum, aut illum, sed unum: Et omnes in illo unam uocem di-
cant, diuersas uoces nõ habeãt. Obsecro uos fratres, ut idipsum dicatis omnes, & nõ sint in uobis
schismata. Hanc uocẽ eliquatã ab omni schismate, purgatã ab omni hæresi, audiant oues & sequã-
tur pastorẽ suũ dicentem: Quæ sunt oues meæ, uocẽ meam audiũt & sequũtur me. Nam uis nosse
hæretice & nõ habeas uocem pastoris, & periculose te sequantur oues, tectũ indumento ouium,
& intus lupũ rapacem, audiant uocem tuam. Videamus an Christi sit. Ecclesiam quærit infirma o-
uis à grege aberrans, nesciens ubi sit grex, quærit quo se aggreget, quo intret ædem. Vocẽ audia-
mus an Christi sit: Audiamus utrũ agni sit, an perdicis. Ouis dei gregem suũ quærit. Puta ouem de
oriente uenisse in Africam, quærit gregem suũ, incurrit in te, incurrit in basilicã tuam, intrare uult,
commoueris ignota facie, uel tu, uel minister tuus, stans uel sedens ad ostiũ interrogas ouem quæ-
rentem gregem suũ: imò gregem dei, cum grege suo intrare uult, ubi eum esse putat. Quæris paga
nus sit, an Christianus? Respondet, Christianus: Ouis est enim dei. Quæris ne forte catechumenus
sit & irruat in sacramẽtis? Respondet, fidelis. Quæris cuius cõmunionis sit? Respondet, Catholi-
cus. Christianũ fidelem catholicum reprobas: qui sunt intus quos tenes? Ita uero proijce, repro-
ba. A te

A ba. A te reprobatus à Christo probatur. Vtinam & illi qui sunt apud te cognoscãt te, & in dimidio
dierum tuorum derelinquant te. Quidam fratres nostri hesterno die ierunt ad basilicam eorũ: etsi
ad malos fratres, tamen ad fratres. Attendite fratres mei, quid interfit inter fiduciam ueritatis & ti-
morem falsitatis. Quando aliquos eorũ in hoc populo agnoscitis, quõ gaudetis quia in uobis ille
est qui quærit quod perierat? Suggeretur aliquando uobis: Audiet & discedet. Et uos: Audiat &
discedat. Audiet & irridebit. Audiat & irrideat: Aliquando sapiet, aliquando agnoscet, aliquãdo
relinquitur à populo suo, remanet cum corde suo: Renunciat errori suo, gratias agat deo suo. Illi
autẽ quid? Qui estis? Christiani sumus. Nõ, sed exploratores. Et illi: Catholici sumus. Conati sunt
iniuriare meliori cõsilio. Pœnitet eos, atq; utinam sic pœniteat & ibi remanere, quomodo pœni-
tuit eos qui ingressi sunt iniuriare. Tamẽ quos proiecerũt? Christianos, fideles, Catholicos. quos
tenuerũt? nolo dicere. quos proiecerũt, uideo: quos tenuerũt ipsi dicant. Dicant ergo uocẽ suam:
Videamus an Christi sit uox, an pastoris sit uox, quam sequant̃ oues: siue per bonũ sit uox ista, siue
per malũ hominem, utrũ pastoris sit uox, attendamus. Quærit infirmus ecclesiã, quærit errans ec-
clesiam: tu quid dicis? Partis Donati est ecclesia. Ego uocẽ pastoris inquiro. Lege hoc mihi de pro
pheta, lege mihi de psalmo, recita de lege, recita de euangelio, recita de apostolo. Inde ego reci-
to ecclesiam toto orbe diffusam & dominũ dicentem: Quæ sunt oues meæ, uocem meam audiũt,
& sequuntur me. Quæ est uox pastoris? Et prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem
peccatorũ per omnes gentes, incipientib. ab Hierusalem: Ecce uox pastoris, agnosce eam, & se-
quere si ouis es. Sed illi codices tradiderunt, & illi thus idolis posuerũt: ille & ille. Quid ad me de
illo & de illo? Si fecerũt, nõ sunt pastores. Tu uocem pastoris edicito: quia nec de illis uocem pa-
storis annuncias. Tu accusas non euangeliũ, tu accusas nõ prophetam, non apostolũ de quo mihi
uox ista loquit̃, de illo credo alijs nõ credo. Sed acta proferes. Acta profero. Credamus tuis, crede
& tu meis. Nõ credo tuis, noli credere meis. Auferant̃ chartæ humanæ, sonent uoces diuinæ. E-
de mihi unam scripturæ uocẽ pro parte Donati. Audi innumerabiles pro orbe terrarũ. Quis eas
numerat? quis eas terminat? Tamen ut pauca cõmemorem, legem attende: primũ dei testamen-
tum: In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Et in psalmo: Postula à me & dabo tibi gentes hæ-
reditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cõmemorabuntur & cõuertent̃ ad domi-
num omnes fines terræ: Et adorabũt in cõspectu eius uniuersæ patriæ: Quoniam ipsius est regnũ,
B & ipse dominabit̃ gentiũ. Cantate domino canticũ nouum, cantate domino omnis terra. Et ado-
rabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient illi. Quis enumerare sufficiat? Prope omnis pa-
gina nihil aliud sonat q̃ Christũ & ecclesiã toto orbe diffusam. Exeat mihi una uox pro parte Do
nati. Quid magnũ est quod quæro? Ecclesiam toto orbe diffusam perituram esse dicunt. Peritura
prædicta est tot testimonijs mansura? Nec una uox ista per legem, per prophetas, per cantica pa-
storis est. Neq; enim illi uerũ dicere sine uerbo dei potuerũt, quod est Christus. Audi uocem uer-
bi, & ex ore uerbi. miratus fidem centurionis: Amen, inquit, dico uobis, nõ inueni tãtam fidem in
Israel. Propterea dico uobis, quia multi ab oriente & occidente uenient & recumbent cũ Abrahã
& Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Ab oriente multi & occidente uenient: Ecce ecclesia Christi,
ecce grex Christi, tu uide si ouis es. Non em̃ te latet grex qui ubiq; est. Nõ habebis quem non uis
esse pastorẽ tuũ: Nõ habebis inquã quod respondeas iudici tuo: Nescisti, nõ uidi, nõ audiui. Quid
est quod nõ scisti? Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid est, quod non uidisti? Viderũt om
nes fines terræ salutare dei nostri. Quid est quod non audisti? In omnem terram exiuit sonus eorũ,
& in fines orbis terræ uerba eorũ. Sed recte à uobis quærit̃ uox Christi: uox pastoris, quam oues
audiant & sequant̃. Nõ inuenitis quid dicatis, uocem pastoris nõ habetis. Audite & sequimini, Di
mittite uocem lupi, sequimini uocem pastoris, aut date uocem pastoris. Damus inquiunt. Audia-
mus. Damus & nos uocem pastoris. Audiamus. In canticis, inquiunt, canticorum loquitur spon-
sa ad sponsum, ecclesia ad Christum. Nouimus cantica canticorũ, sancta cantica, amatoria cantica,
sancti amoris, sanctæ charitatis, sanctæ dulcedinis. Plane uolo inde audire uocem pastoris, uocem
dulcissimæ sponsi ecclesiæ. Quid habes? Audiamus. Sponsa, inquiunt, dicit ad sponsum: Annun-
cia mihi quẽ dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas. Et ille, inquiunt, respondet: In meridie. Ma-
nifesta tibi testimonia proferebã, nõ erat quemadmodũ aliter interpretareris. Postula à me & da-
bo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionẽ tuam terminos terræ. Cõmemorabuntur & con-
uertentur ad dominũ uniuersi fines terræ. Quid est quod mihi de Cãticis canticorũ profers, quod
forte nõ intelligis? Etenim illa cantica canticorũ ænigmata sunt: paucis intelligentibus nota sunt,
paucis pulsantibus aperiũtur. Tene & deuote accipe aperta, ut merito tibi pandant̃ obscura. Quo
modo eris penetrator obscurorum, cõtemptor manifestorũ? Ecce tamen ut possumus fratres hæc
uerba discutiamus: aderit dominus ut uideatis ibi sanum intellectũ. Primo quod ab omnibus &
imperitis facillime iudicatur, uerba ipsa male distinguunt, nunc audietis, nunc probabitis. Etenim
sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa loquit̃ ad sponsum: Annuncia mihi quem dilexit anima
mea, ubi pascis, ubi cubas? Quod sponsa sponso dicat, quod ecclesia Christo dicat, nec nos dubita

 mus, nec

mus,nec illi.Sed omnia uerba sponsæ audi.Quare uerbum quod adhuc spōsæ est, uis tribuere tam C
sponsoꝛ:Omnia quæ dicit sponsa dicat:tunc respondebit spōsus. Audi euidentius, hac distinctione quam dicturus sum,nō inuenies aliquid plus. Annuncia mihi quem dilexit anima mea,ubi pascis,ubi cubas in meridieꝛ Ipsa adhuc dicit:ubi pascis,ubi cubas in meridieꝛ Et uide quia ipsa adhuc dicit. Sequitur ēm:Ne forte fiam sicut operta super greges sodaliū tuorū. Puto omnes peritos imperitosq; discernere genus masculinū & fœmininū. Operta quæro, cuius generis sit. Ab omni homine quæro masculini est,an fœmininiꝛ Annūcia,inquit,mihi quem dilexit anima mea . Quem cum dicit,masculū alloquitꝛ sponsum alloquitꝛ. Quia uero fœmina uirū alloquitur,cōsequētia uerba indicant. Annuncia mihi,ubi pascis,ubi cubas in meridie,ne forte fiam sicut operta. Audi tu operta,ut fiant tibi hæc aperta. Annuncia mihi quē dilexit anima mea:ubi pascis,ubi cubas in meridie:ne forte fiam sicut operta super greges sodaliū tuorū.Hucusq; uerba spōsæ. Iam incipiunt uerba spōsi de manifesto:Nisi cognoueris temetipsam.Agnosce euidenter fœminam. Temetipsam ò pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam ò pulchra inter mulieres, exi tu in ueſtigijs gregū,& pasce hædos tuos in tabernaculis pastorū:non in tabernaculo pōtoris. Vide quomodo cōminetur sponsus:uide quemadmodū in periculo quamuis ille dulcis abstulit de medio blandimenta. Quàm blande illa:Annuncia mihi,quem dilexit anima mea,ubi pascis,ubi cubas in meridieꝛ Veniet ēm dies medius,quando ad umbracula cōcurrant pastores,& forte latebit me,ubi tu pascis,& ubi cubas in meridie: & uolo mihi annuncies ne forte fiam sicut operta,id est, sicut occulta & nō cognita.Ego ēm manifesta sum,sed ne sicut occulta & sicut eçlata incidam super greges sodaliū tuorū.Omnes ēm hæretici à Christo exierūt:omnes qui facti sunt pastores mali,habentes greges suos sub nomine Christi:illius sodales fuerūt,illius cōuiuium acceperunt. Sodales ēm dicunt tanq; unius conuiuŋ. Latina ēm lingua sic dicti sunt sodales,quasi simul edales:eo quod simul edāt. Audi illū in psalmo arguentē sodales malos,id est,unius cōuiuŋ:Si inimicus,inquit meus,maledixisset mihi,sustinuissem utiq;:& si super me magna locutus fuisset,abscōdissem me utiq; ab eo:tu uero unanimis & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.Ergo multi sodales ingrati mensæ dominicæ exierunt foras,mali sodales fecerūt sibi mensas suas, & erexerunt sibi altaria cōtra altare.In eos ista timet errare.Et si putas quia meridies Africa est:quanquā possem obtinere magis mundi meridiē esse partes Ægypti,& illas exustas sole regiones,ubi pluuia nō apparet,quia ipsa est meridies, ubi seruet medius dies: ibi aūt eremus plena milibus seruorum dei. Vnde si ad meridiē locorū uelimus aduertere:quare nō ibi pascat magis ille & requiescat,quando ante prædictū est: Vbera erunt deserta eremiꝛ Sed ecce cōsentio: Africa sit meridies. Hic sunt sodales mali.Ecclesia transmarina in aliquo suorū nauigante, in Africa sollicita ne erret, inuocat sponsum suū,& dicit ei:Abundare audio hæreticos in Africa,abundare audio rebaptizatores in Africa:Esse aūt ibi tuos nō minus audio.Et illud audio,& hoc audio,sed qui sint tui à te uolo audire.Annūcia mihi quē dilexit anima mea,ubi pascis, ubi cubas in meridieꝛ Audio duas partes esse. Vnam Donati:alteram uniuerso tuo cohærentē. Tu mihi dic quò eam, ne forte uelut operta,id est ignota fiam super greges sodaliū tuorū,& incurrā in greges hæreticorū, conantes ponere lapidem super lapidē qui destruaī,ne irruā in rebaptizatores. Annuncia mihi. Et ille qui commendat unitatem pastoris in hac lectione dixit:Ego pascam.Pastores aūt reprobat,qui multi esse uoluerūt,unitatē amiserunt.Seuerissime, nō blande respōdens,sed pro magnitudine periculi: Ni si cognoueris,inquit,temetipsam ò pulchra inter mulieres.Pulchra es inter mulieres, sed agnosce te. Vbi te agnoscesꝛ In toto orbe terrarū.Si ēm pulchra unitas est in te,ubi diuisio fœditas est, nō pulchritudo.Nisi cognoueris temetipsam:In me credidisti,agnosce te in me.Quomodo credidistiꝛ Quomodo & illi mali sodales cōsentiunt,uerbū carnem factū,natum ex uirgine, crucifixū,resurrexisse,ascendisse in cœlos.Si talem me credidisti:talem & illi sonant.Cognosce & tu me in cœlo,& in toto orbe. Vnū quemlibet ex ecclesia tanq; ecclesiam Christus alloquitur. Nam quō ecclesia quærit ecclesiamꝛ Secundū ipsos loquor. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis,ubi cubasꝛ Quid quæritꝛ Ecclesiam.Et ille tanq; ostendens ecclesiam dicit:In meridie,sicut illi uolunt. Respondeant mihi,quō ecclesia quærat ecclesiam:Annuncia mihi quem dilexit anima mea. Quæ loquitꝛ Ecclesia. Quid sibi uult annunciariꝛ Vbi pascis,ubi cubas,id est,ubi sit ecclesia. Ecclesia loquitur & interrogat,ubi sit ecclesia:Et respōdet ille,ut putant,in meridie. Si in solo meridie est,ut dicunt in Africa,quō ipsa interrogat,ubi ipsa sit:ꝛ An uero portio ecclesiæ transmarinæ bene interrogat de meridie ne hic erretꝛ Alloquitꝛ unū quodq; membrorū ecclesiæ suæ Christus; tanq; suam ecclesiā,& dicit:Nisi cognoueris temetipsam ò pulchra inter mulieres,exi. Exire hæreticorū est. Aut cognosce te,aut exi. Quia si te nō cognoueris exitura es . Exitura es quoꝛ In ueſtigijs gregū,sequēdo malos greges. Ne forte putes,quia oues sequeris si exis,audi quid sequitꝛ: Exi tu,& in ueſtigijs gregū,& pasce hędos tuos,iam nō oues. Nostis fratres:ubi erūt hædiꝛ Ad sinistrā erūt omnes qui exierūt ab ecclesia. Manēti Petro dicitur:Pasce oues meas: exeūti hæretico,pasce hædos tuos. Est inquiunt & aliud testimoniū nihilominus cōtra te. Dic,audiamus, Erit sic contra

te,quo-

A te, quod modo putabas pro te. Si meridiē inquiunt interpretaris Ægyptum. Multis quidē modis interpretamur meridiē,& Ægyptū possumus ad locū mundi,& ipsam Africam sic intelligere. Audi quid intelligam per meridiem:Intelligo feruorē spiritualiū,flagrantem igne charitatis,splendentem lumine ueritatis. Nam dicit in quodā psalmo : Dexterā tuam notā fac mihi,& eruditos corde in sapientia. Dexterā,non hœdos,& eruditos corde in sapientia:ipsi sunt in meridie. Vnde dicitur à propheta:Et tenebrę tuę sicut meridies erunt. Multis ergo modis possumus intelligere meridiē. Sed prorsus Africam intelligo. Accipio à te aliquid forte melius q̄ sapere, nisi à te cōmemorarer: Africa sit meridies. Timet ecclesia transmarina incidere in rebaptizatores: timet incidere tanquā ignota in greges sodaliū: quærit à sponso suo ut annūciet illi, ubi pascat, ubi cubet in meridie: quia in ipso meridie,in alijs pascit,in alijs nō pascit:in alijs cubat,in alijs nō cubat. Audiat consiliū: ueniat ad catholicā ecclesiam : non incurrat in greges sodalium: non pascat hœdos suos . Sed dic aliud quod te dicebas esse dicturū. Propheta, inquit, ait : Deus ab Africo ueniet. Et iā ubi Africus,utiq; Africa. O testimoniū: Deus ab Africo ueniet,& ab Africo ueniet deus. Alterū Christum in Africa nasci, & ire per mundū hæretici annunciant. Rogo quid est: Deus ab Africo ueniet? Si diceretis: Deus in Africa remansit:utiq; turpiter diceretis:Nunc aūt etiam ab Africa ueniet dicitis Christus. Nouimus ubi sit natus Christus:ubi sit passus: ubi in cœlum ascēderit: unde discipulos miserit: ubi eos spiritusancto repleuerit:ubi per totū mundum euangelizare iusserit,& obtēperarunt ei, ut adimpleret orbis terrarū euangelio, & tu dicis: Deus ab Africa ueniet. Ergo tu mihi,inquit,expone, quid est:Deus ab Africo ueniet? Dic totū,& fortassis intelliges:Deus ab Africo ueniet , & sanctus de monte umbroso. Tu mihi expone:si iam ab Africa,quō de monte umbroso? De Numidia nata est pars Donati:ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultū & scandalum, quærentes ingens uulnus. Numidæ miserunt:Secūdus Tigisitanus misit. Vbi sit Tigisi notum est. Qui missi sunt clerici extra congregauerūt ab ecclesia:ad clericos Carthaginis accedere noluerunt,uisitatorem posuerunt:à Lucilla susceptisunt. Autor totius huius mali Numidia,hæreticus fuit in Numidia,unde uentum est huc:cum tanto malo uiscarium uix inuenitur:cum incursionibus habitant? Quomodo mons umbrosus Numidia? Dic mihi ergo:noli mihi hucusq; recitare:Deus ab Africo:Exigo & sequentia:Et sanctus de monte umbroso. Sed ostende mihi partē Donati à Numidia de monte umbroso uenire. Inuenis nuda omnia:pingues quidē campos,sed frumentarios:non oliuetis fertiles,
B non cæteris nemoribus amœnos . Vnde ergo mons umbrosus in Numidiæ partibus? unde hoc scandalū uenit? Tu mihi, inquit, ergo expone quid est:Deus ab Africo ueniet,& sanctus de monte umbroso? Vide quàm facile exponam. Primo illud audi quod ait dominus:Oportebat Christū pati, & resurgere tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum per omnes gentes , incipientibus ab Hierusalem. Ecce unde uenit . Incipientibus cum dicit, inde utiq; se in sanctis suis ad alias gentes futurum esse prædixit. Lege diuisionem terrę filiorum Israel in omnibus tribubus in libro Iesu Naue:ubi aperte dictū est: Hiebus ab Africo , quæ est Hierusalem. Lege,quære,& inuenies. Vtinam cum inueneris,credas: utinam animositatem deponas. Hiebus ab Africo quæ est Hierusalem:Et dominus:Incipientibus ab Hierusalem, hoc est, deus ab Africo ueniet. Quomodo ergo à monte umbroso? Euangeliū iam lege. De monte oliueti Christus ascendit in cœlum. Sequere. Et quid lucidius? audis,ab Africo:audiisti,de monte umbroso: Legem recitamus, euangelium recitamus. Audisti: Incipientibus ab Hierusalem. Audi, per omnes gentes in eodem propheta. Sequere uerba illa quæ contempsisti:Deus ab Africo ueniet,& sanctus de monte umbroso. Cooperiet montes umbra eius, & gloria eius plena est terra . Per omnes ergo gentes incipientibus ab Hierusalem . Quomodo incipientibus ab Hierusalem? Deus ab Africo ueniet, & sanctus de monte umbroso & condenso,id est,à monte oliueti,unde ascēdit in cœlum, unde missit discipulos suos, ubi etiam ascensurus ait: Non enim uestrum est scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate,sed accipietis uirtutē ex alto, & eritis mihi testes. Videte quomodo incepit euangelium. Et eritis mihi testes in Hierusalem & in Iudæa & in Samaria,& usq; in totam terram. Ergo deo uenente Christo & nomen eius & prædicatio euangelij eius ab Hierusalem,id est, ab Africo & monte umbroso,id est,à monte oliueti,per omnes gentes diffamatum est euangelium, Operuit montes umbra eius,id est,refrigerium eius,protectio eius,& laudis eius plena est terra. Cantate ergo cum tota terra canticum nouum, non canticum uetus cum angulo terræ. Dicunt & aliud: Cyreneus inquit quidam Simon angariatus est,ut tolleret crucem domini. Legimus,sed quid te adiuuet uolo scire. Cyreneus,inquit, Afer est: Quare ipse angariatus est qui crucem tolleret? Vbi sit Cyrene forte nescis. Libye pentapolis est:contigua est Africæ , ad Orienteem magis pertinet : Vel in distributione prouinciarum imperatorē cognosce . Imperator orientalis mittit iudicem ad Cyrenem. Breuiter respondeo: Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene:ubi est Cyrene, nō inuenit pars Donati. Manifesta ueritas conuincit errorē. Det mihi Cyrenem,ubi est pars Donati:det mihi partem Donati,ubi est Cyrene. Manifestū est enim fratres in Pentapoli ecclesiam esse catholicam, partem Donati ibi nō esse. Sed securi irrideamus flendos,& fleamus irridendos. Quid dicis? Me-

ritum Cyrenensis huius magnũ cõmemoras, quia tulit crucem dñi, & Afrum dicis: Orientalis est: C
Libya enim duobus modis dicitur: uel ista quæ proprie Africa est: uel illa oriẽtis pars quæ cõtigua
est Africæ, & omnino collimitanea, Sed Afer fuerit Cyrenensis: beatũ putas quod angariatus cru-
cem tulerit? Quanto melius forte diceret quis in Arimathia remansisse ecclesiam Christi: quia Io-
seph ille diues ab Arimathia habens ante oculos regnũ dei: non angariatus, non coactus uenit ad
crucem domini: cum cæteri formidarent, petijt à Pilato sepeliendum corpus domini: de ligno de-
posuit, obsecutus est funeri, in sepulchro condidit: laudatus est in euangelio. Quia uero de Arima
thia fuit iste pius, tantum exhibens obsequiũ corpori domini, in Arimathia remansit ecclesia? Aut
si magis uos delectat angariatus, id est qui cogitur tollere crucem, recte ergo faciunt imperatores
catholici, qui uos cogunt ad unitatem.

VALERIVS RVFFINO NE DVCAT VXOREM

EOqui prohibeor, & tacere non possum. Grues cœli tẽpestates prænunciant uarias: ulu-
læ, bubonesq; ominosæ aues, hyemis grauitatem instantem luctuosæ præululant. Et tu
subsannas si uẽturi dispẽdij uaticinia uera præsensero. Ideo loqui prohibeor, ueritatis au
gur nõ uoluptatis. Lusciniam amo & merulã quæ lætitiam auræ lenis concentu placido
præloquuntur, & præcipue Philomenam: quæ optatæ tempus iocunditatis tota deliciarum pleni-
tudine cumulat. Ni fallor gnatones diligis & comœdos: qui dulces præsusurrant illecebras, & pre
cipue Circen: quæ tibi suspiratæ suauitatis aromate gaudia plena perfundat, ut fallaris, ut sus fias
aut asinus: tacere nõ possum. Propinãt tibi mellitum toxicum ministri Babel: blande ingreditur &
delectat, & impetum spiritus tui conducit: Et ideo loqui prohibeor. Scio quod nouissime sicut co-
luber mordebit, & uirus imprimet impar omni theriace: ideo tacere nõ possum. Multos habes uo-
luptatis tuæ persuasores, in caput tuum facundissimos: mę solum elinguem præconẽ ueritatis, quẽ
nauseas: ideo loqui prohibeor. Reprobata est fatui uox anseris. Inter cygnos tantum doctos dele-
ctare, ea tamen senatores docuit seruare urbem ab incendio: thesauros à rapina, seipsos à telis ho-
stium. Forsitan & cum senatoribus intelliges, quia prudens es: quod tibi organizent olores interi
tum, & anser salutem strepat: Ideo tacere nõ possum. Desiderio tuo totus inflãmatus, & specioſi no
bilitate capitis seductus: chimæram nescis esse miser quod petis: uel scire deuoues: quod triforme
monstrum illud, insignis uenustetur facie leonis: olentis maculetur uentre capri: anguis insidietur
cauda uirulentæ: ideo loqui prohibeor. Delectatus est Vlysses symphonia Sirenum. Sed quia Si- D
renum uoces & Circes pocula nouit: uirtutis uinculis sibi uim fecit, ut uitaret uoraginẽ. Ego autẽ
in dño sperans a dijcio, quod Vlyssis imitator eris, non Empedoclis: qui per suam philosophiã (ne
dicam melancholiã, id est atram bilem) uictus Ætnam sibi mausoleum elegit, & parabolam quam
audis, ad ueteres attulit: Ideo tacere non possum. Tandem ualidior est ille ignis tuus, quo tibi an-
nuit pars aduersa: quàm uereor æstus ille tuus, quo in me accenderis, ne minorem maior ad se tra-
hat. Et propterea loqui prohibeor. At spiritu loquar, quo tuus sum. Pensentur ignes lance qua li-
bet æquali uel inæquali. Versetur periculum capitis mei: quicquid agas quicquid iudices indul-
gendũ est mihi, qui præ amoris impatiẽtia tacere nõ possum. Prima primi uxor Adæ post primi ho
minis creationẽ, peccato primo soluit ieiunia: propter præuaricatum præceptũ domini parentauit
inobedientiam, quę citra mundi terminum non absistet expugnare fœminas: quæ semper indefes-
se erunt trahere in consequentiam quod à matre sua traxerunt. Amice, contumelia uiri est uxor in
obediens. Caue tibi: ueritas quæ non potest falli, ait de beato Dauid: Inueni uirum secundum cor
meum. Hic tamen ægre præcipitatus est amore mulieris ex adulterio in homicidium, ne unquam
sola ueniant scandala. Diues enim omnis est iniquitas societate plurima, & quamcunq; domum in
trauerit, suis tradidit inquinandã conuicijs. Amice, Bethsabeæ siluit, & in nullo malignata est, & ni
hilominus tamen facta est stimulus subuersionis uiro perfecto, & mortis aculeus marito innocẽti.
Nunquid innocens erit, quæ contendit eloquentia, ut Dalila Sampsonis, & forma, ut Bethsabeæ:
cum huius sola pulchritudo triumphauerit etiam nolens? Si non es amplius secundum cor dñi
quàm Dauid, crede quod & tu præcipitari potes. Sol hominum Solomon, thesaurus deliciarum
dei, sapientiæ singulare domicilium, crasso tenebrarum fuscatus atramento, lucem animę suæ, glo-
riam domus suæ, odorẽ famæ suæ amisit amore mulieris. Et postremo curuatus coram Baalim, ex
Ecclesiaste domini mutatus est in membrum Zabuli, ut adhuc grauiori uideretur detrudi præcipi
tio, quàm Phœbus in casu Phaethontis, qui de Apolline Iouis factus est pastor Admeti. Amice, si
non es sapientior Solomone, quod nemo est: nõ es maior quàm qui potest fascinari à fœmina: ocu
los tuos aperi & uide. Optima fœmina, quæ rarior est phœnice: amari nõ potest sine amaritudine
metus, & sollicitudinis, & frequentis infortunij. Malæ autem, quarum tam copiosa sunt examina,
ut nullus sit expers malignitatis earum: cum amantur amare puniunt, & afflictioni uacãt usq; ad di
uisionem corporis & spiritus. Amice, philosophicum est: Videto cui des. Ethnica est, uideto cui te
des. Vexilla pudicitiæ tulerũt cũ Sabinis Lucretia, & Penelope, & paucissimo comitatu trophæa
retulerunt. Amice, nulla est Lucretia, nulla est Penelope, nulla est Sabina. Time oẽs. Ingressę sunt

acies

A acies ad Sabinas, Scylla, & Myrrha, & Phædra, & secutæ sunt eas turbæ multæ omniũ uitiorũ exer
citu stipatæ, & gemitus & suspiria, & tandẽ infernũ captiuis suis fecerunt. Amice, ne prædafias in
medio prædonũ, nõ dormias earũ in transitu. Iupiter rex terrenus, qui & rex cœlorũ dictus est, præ
singulari strẽnuitate corporis, & incõparabili mentis elegãtia, post Europam mugire coactus est.
Amice, ecce quẽ bonitas super cœlos extulit, fœmina brutis cõparauit. Poterit etiã fœmina te co-
gere ad mugitũ: si non es maior Ioue. cuius magnitudini nemo alius par fuit. Phœbus qui sapientię
suæ radijs totius orbis primiciauit ambitũ: ut merito solis nomine solus illustrareť: insatuatus est a-
more Leucothoes: sibi ad ignominiã: illi ad interitũ, & ecliptica diu uicissitudine uarius factus est:
frequenter sui luminis expers, quo totus uniuersaliter egebat mundus. Amice, ne illud lumen q̃d
in te est, tenebræ fiant, Leucothoen fugito. Mars qui deus bellantiũ dici meruit, triumphorũ fami-
liari frequentia, in quibus expedit uis animi maxime prompta, nil sibi metuens à Vulcano ligatus
est cũ Venere: inuisibilibus quidẽ catenis, sensibilibus tamẽ. Hoc aũt ad plausum satyrorum, & ad
risum cœlestis curiæ. Amice, meditare saltem catenas: quas nõ uides & iam in parte sentis, & eripe
te dũ adhuc ruptibiles sunt, ne claudus ille faber & turpis, quẽ deus nõ est mẽsa, nec dea est digna
ta cubili, te Veneri suo more cõcatenet, & te sui simile turpẽ & claudũ, imò q̃d magis timeo lori-
pedem faciat, & non possis quod saluat fissam habere ungulam, sed alligatus Veneri dolor sias, &
irrisio uidentiũ: dum sibi applaudant cæteri. A falso dearũ iudice reprobata est Pallas: quæ nõ dele
ctare promisit, sed prodesse. Amice, nunquid & tu sic iudicas? Video enim iam te fastidienti animo
tota celeritate percurrere quæ legis, & sentẽtias nõ attendere, sed expectare schemata. Frustra ex
pectas: donec hic turbidus amnis effluat: ut hæc fetulentia secedens, pura tibi fluenta irriget. Simi
les enimuero oportet esse sui fõtis riuulos, aut turbidos, aut claros. Sic uero imperitiã cordis mei,
uitium orationis exprimit, & strumosa dictionũ imperitia delicatum offendit animũ. Huius imbe-
cillitatis mihi cõscius diuertissem me ad dissuadendum libenter, sed quia tacere nõ potui, locutus
sum ut potui. Quod si mihi esset tanta stili uirtus, quantus esset scribendi animus: tam elegãtia tibi
uerba transmitterẽ, & tam nobili maritata cõiugio, ut singula seorsum, & omnia simul suum uide-
rentur autorẽ benedicere. Sed quia mihi omnia debes: quæcunq; adhuc nudus amor & infœcun-
dus, ne dicam sterilis mereri potest ex omnibus: mihi præbe interim patienter aurẽ, dum cuoluam
quod implicui, & à me nõ requiras purpurissum oratoris, aut cerussam: quam me nescire fateor &
B fleo, sed scribentis uotum, & paginæ ueritatẽ accepta. Iulius Cæsar cuius amplitudini strictus fuit
orbis: die qua nobile filũ suũ ausa est occare sæua nimis Atropos: Tugillio humiles quidẽ sed diui-
nos quasi stilos prædocenti aurẽ humiliter inclinauit in ualuis Capitolij: quod si & animũ, pœnas
ei dedissent quibus ipse. Tu uero stilorũ tuorum mihi prænũcio aurem inclinas ut aspis ueneficijs:
adhibes animum, ut aper latratibus: placaris, ut dipsas, cui sol incanduit à cancro. Tibi consulis, ut
spreta Medea. Tibi misereris, ut equor naufragis: quod manũ contines, reuerentia regiæ pacis est.
Amice, se humiliauit, licet citra perfectũ, domitor orbis fideli suo, & penè pedẽ retulit, quia penè
paruit: & pœnæ succubuit, quia penè obediuit & nõ penitus. Nihil ei multa humilitas profuit, quia
nõ plena. Quid tibi cõfert tua tã ferina inhũanitas, & rigor inflexus, & horror supercilij. Quid ul-
tro irruis in latronum insidias inermis: humilia te, cede, sed ad modum humilitatis eius, qui totum
sibi mundum humiliauit, & audi amicum tuum. Et si Cæsarem erraſſe credis, qui Tugillio non cre
didit: exaudi & attende quid & alijs contigerit, ut tibi prosit eorum læsio. Indemnis est enim casti-
gatio quam persuadent exemplaria. Nescio quo refugio tutus es, aut quo torpescis asylo. Cęsar im
misericordes perfides reperit, & non est reuersus. Tu si unquam tale gymnasium euasisti, pios, im-
pios inuenisti. Phoroneus rex, qui legum thesauros populis publicare non inuidit, sed is primus
Grecorum studia deaurauit, die qua uiam uniuersitatis ingressus est, ait Leontio fratri suo: Ad sum
mam felicitatẽ nihil mihi deesset, si uxor mihi semper defuisset. Cui Leontius: Et quomodo uxor
obstat? At ille: Mariti omnes sciunt. Amice utinam tu semel maritus fueris, & non sis, ut scias quid
felicitatem impediat. Valentinus imperator octogenarius adhuc uirgo, cum audiret die fati sui tri
umphorum præconia recoli: quibus frequentissimus erat: ait una se tantum gloriari uictoria. Et re
quisitus qua? respondit: quod inimicorũ nequissimum deuici carnẽ meam. Amice, hic inglorius
migrasset à seculo, nisi ei fortiter restitisset cũ qua tu assensum familiaritatis pepigisti. Cicero post
repudium Terentiæ uxorari noluit, dicens se pariter uxori & philosophiæ operam dare nõ posse.
Amice, utinam tibi hoc animus tuus respondeat: uel tua lingua mihi: ut loquendo saltem eloquen
tiæ principem digneris imitari: & mihi spem facias uel uanam. Cannius à Gadibus Herculis, poe-
ta facundiæ lenis & iocundæ, reprehensus est à Liuio Pœno, graui & uxorato historiographo, q̃d
multarum gauderet amoribus, his uerbis: nostrã philosophiam participare non poteris, dum à tot
participaris. Nõ enim eo iecore Iunonẽ amat Titius, quod multi uultures in multa diuellunt. Cui
Cannius: si quando labor, resurgo cautius: si paululum opprimor, alacrius resumo aerem, uices no
ctium dies reddunt lætiores: sed tenebrarum perpetuitas instar inferni est. Sic lilia primæuã, uerni
solis delicata teporibus, uarietate tum Euri, tum Noti, tum Zephyri lætitia effusiore lasciuiunt.

quibus

quibus uno ſpiritu ſulminãs Libs incũbens occaſum facit. Sic Mars ruptis teſticulis in mẽſa cœleſti recũbit cõuiua ſuperũm, à qua uxorius Mulciber ſuo ſune longe relegat. Sic leuius ligant multa fila q̃ ſola catena. Sic mihi à philoſophia delitiæ, tibi ſolatiũ. Amice, utriuſq; uerba probo, uitam neutrius. Minus tamen multi morbi lædunt ſalutis uiciſſitudine interpolati, q̃ langor unus qui doloribus irremediatis nõ ceſſat affligere. Pacuuius flens, ait Arrio uicino ſuo. Amice, arborẽ habeo in horto meo infelicẽ: de qua prima uxor mea ſe ſuſpendit, poſtmodum ſecunda, iam nunc tertia. Cui Arrius: Miror te in tot ſucceſſib. lachrymas inueniſſe. Et iterũ: Dij boni quot tibi diſpendia arbor illa ſuſpendit. Et tertio: Amice, da & mihi de arbore illa ſurculos, quos ſeram. Amice, timeo ne & te oporteat arboris illius ſurculos mẽdicare, cũ iam inueniri nõ poterũt. Senſit Sulpitius ubi ipſum calceus ſuus premebat, qui ab uxore nobili & caſta diuertit. Amice, caue tibi ne te premat calceus, qui auelli nõ poſſit. Ait Cato Vticenſis: Si abſq; fœmina poſſet eſſe mũdus, cõuerſatio noſtra nõ eſſet abſq; diis. Amice, Cato nõ niſi uera & cognita loquebat, nec quiſq; fœminarũ execrat ludibria, niſi luſus & expertus, & conſcius pœnę. His igitur fidem habere decet, qui cum omni ueritate loquuntur. Hi ſciunt ut placet delectatio & pungit delictũ. Hi norunt quod flos Veneris roſa eſt: quia ſub eius purpura multi latent aculei. Metellus Mario reſpõdit cum eius filiam dote diuitem, forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere noluit: Malo meus eſſe q̃ ſuus. Cui Marius, imò ipſa tua erit. At ille: Imò uirum oportet uxoris eſſe. Logicũ eſt enim, talia erunt ſubiecta, qualia permiſerint prędicata. Sic facetia uerbi Metelli diuertit ab oneribus dorſum eius. Amice, ſi uxorari oportet non expedit quidem. Veruntamen ſit amor in cauſa non cenſus. Et faciem uxoris eligas, non ueſtem. Et animum, non aurum: Et tibi nubat uxor nõ dos. Ergo ſi quo modo fieri poteſt, prædicari poteris, ut liuorem non ducas à ſubiecto. Laïs Corinthia prærogatiua pulchritudinis inſignis, tantũmodo regum & principum dignabatur amplexus: Conata eſt tamẽ Demoſtheni philoſopho participare, ut notæ caſtitatis eius miraculo ſoluto, uideretur ſpecie ſua lapides mouiſſe, ut Amphion cithara. attractũq; blandiciis tractauit ſuauiter. Cumq; iam Demoſthenes emolliret ad thalamũ, petiuit ab eo Laïs centũ talenta pro conſenſu. At ille ſuſpiciens in cœlum, ait: Nõ emo tanti pœnitere. Amice, utinã in cœlum & tu acumen mentis dirigas, ut id effugias quod pœnitentia eſt redimi. Liuia uirum ſuum interfecit, quẽ nimis odiit. Lucilia ſuum quem nimis amauit. Illa ſponte miſcuit aconitũ: hæc decepta, furorẽ propinauit pro amoris poculo. Amice, contrariis contenderunt uotis iſtæ. Neutra tamen defraudata eſt ſine fraudis fœmineæ, proprio ſcilicet malo. Variis & diuerſis incedunt ſemitis fœminæ, quibuſq; anfractibus errent, quibuſq; deuiẽt inuiis, unus eſt exitus, una omnium uiarum ſuarum meta. Vnicum caput & conuentus omnium diuerſitatum ſuarum malitia. Exemplo harum experimentũ cape: quod audax eſt ad omnia quæ amat uel odit fœmina, & artificioſa cum nocere uult, quod ſemper eſt & frequenter: cum iuuare parat obeſt. Vnde fit ut frequenter noceat nolens. In fornace poſitus es: ſi aurum es, exibis purior. Deianira Tirynthi um ueſtiuit interula, & monſtrorũ malleũ, monſtri ſanguine ulta eſt: ſibiq; proceſſit ad lachrymas, quod ad lætitiam machinata eſt. Amice, traiectum telo Herculis ſciuit & uidit Neſſum iſta, nihilominus tamen Neſſo credidit in Herculem, & quaſi non ſponte, quem debuit ueſtire interula, ueſtiuit interitu. Inſani capitis & præcipitis eſt fœmina, indeliberata ſemper uoluntate: præcipuum arbitratur quod uult, & quod non expedit, & ut præ omnibus placere cupit, ita placitum ſuum omnibus præferre conſulta eſt. Duodecim inhumanos labores conſummauit Alcides. A tertiodecimo qui omnem inhumanitatẽ exceſſit, exuperatus eſt. Sic fortiſſimus hominũ, æque dolendus ut gemibundus occubuit, qui cœli arcẽ ſine gemitu ſuſtinuerat humeris. Tandẽ quæ unq; inter tot milia milium ſedulum ſollicitũq; peccatorẽ perpetua contriſtauit repulſa? uel quæ conſtanter præcidit uerba petentis? fauorẽ ſapit eius reſponſio, & quantũcunq; dura fuerit, ſemper in aliquo uerbi ſui angulo habebis aliquem petitionis tuæ fomitẽ implicitũ: quælibet negat, nulla pernegat. Irrũpit aurum in propugnacula turris Acriſii, uallocq; multiplici ſignatã Danaes pudicitiã ſoluit. Amice, ſicut uirgini quæ terrã triumpharat, de cœlo pluit inceſtus: ſic quam nunq; fallit humilis, uincit ſublimis. Sic arborẽ quã nunq; mouit Fauonius, euertit Aquilo. Lycia uirgo, uergẽs in ſeniũ, & fama caſtitatis priuilegiata conſtanter: tandẽ oppreſſa Apollinis phantaſmate cõcepit, peperitq; Platonem. Amice, quam illibatam ſeruauerunt uigiliæ: defloruit illuſio per ſomnium, ut ſemper omne roſariũ aliquo turbine ſua purpura ſpolietur. Sed bene, ſi quid hic bene, quod patriſſauit Plato in ſapientia, & quod ſimilis factus eſt nominis & numinis patris præcipui. Amice, miraris, an indignaris magis: quod in parabolis tibi ſignificẽ gentiles eſſe imitãdos, Chriſtiano idololatras, agno canes: denicq; bono malos? Volo ſis api argumẽto ſæ ſimilis, quæ mel elicit ex urtica, ut ſumas mel de petra, oleumq; de ſaxo duriſſimo. Gentilium noui ſuperſtitionẽ, ſed omnis creatura dei aliquod habet exemplar honeſti. unde ipſe, tum aries, tum leo, tum uermis dicitur. Sed plurima peruerſa agunt increduli: aliqua tamen quæ cũ ipſis interierãt, in nobis fructum abundare fecerunt. Quod ſi illi zonas habuerunt pelliceas cauſa mundiciæ, ſine ſpe, ſine fide, ſine prædicamento, ſine charitate: profecto ſi nos fuerimus aſini & ſues, aut aliqua inhumanitate brutorum ſimiles, quo fidei, quo ſpe

quo ſpei, quo charitatis merito digni reperiemur: cum uideas prophetas, & præcipue illum mundi cordis quem ſoli cernere poſſunt oculi. Illi autem ſtudio ſuarum artium ſe multis conatibus affixerunt: nullo futuræ felicitatis intuitu: ſed tantum ne animas haberent ignorantes. Quid nobis erit, neglecta diuina pagina: cuius finis ueritas eſt, & illuminatio & lucerna pedibus, & lumen ſemitis ad uitam æternam. Vtinam hanc eligas, utinam hanc legas, utinam hanc introducas in cubiculum tuum, ut introducat te rex in ſuum. Hanc dudum floribus tui ueris ſubarraſti. Hæc in æſtate tua expectat ut facias uuam: in huius iniuriam, non ducas aliam, ne faciens in tempore uindemiæ labruſca inueniaris. Nolo te ſponſum Veneris fieri, ſed Palladis. Hæc ſponſa te induet monilibus preciosis & ornabit: hæc te induet ueſte nuptiali. Hæ nuptiæ gloriabũtur Apolline paranympho: harum Feſcennina decebit cedros Libani. Stilbon uxoratus, ſpem huius tam deſideratæ ſolennitatis deuote concepit, ſed in timore, cauſa huius tota hæc lectio facta eſt. Ad hunc finem luculenta tota hæc properat oratio. Hic rigor huius diſſuaſionis: hic totus armatur: cuius multo chalybe prę duratos ſentis aculeos. Dura eſt manus chirurgici, ſed ſanans. Durus eſt hic ſermo, ſed ſanus. Sed utinam tam utilis quàm deuotus. Amice, artam tibi, ut ais, infligo uiuendi regulam, eſto. Eſt enim arta uia quæ ducit ad uitam, nec eſt ſemita plana, qua itur ad gaudia plena: imò etiã ad mediocria per ſalebras euadimus. Audiuit Iaſon, quod per mare adhuc intactũ, nec ullis deuirginatũ ratibus aut remis, & per tauros & ſulphureos ignes, & per toxicati ſerpentis uigilias ſibi uiandũ eſſet ad uellus aureum: & ſano conſilio, licet non ſuaui uſus, abiit & rediit, & optabilem theſaurum retulit: ſic abſinthium ueritatis acceptat moroſæ mentis humilitas: fœcundat officioſa ſedulitas: in fructum perducit perſeuerantiæ utilitas. Sic ſementem ſerit, pincerna pluuiarum Auſter. Conſolidat ſcopa uiarum Aquilo. In ubertatem promouet florum procreator Zephyrus. Sic dura principia dulci fine munerantur. Sic arctus callis ad ampla palatia perducit: ſic anguſtus trames ad terrã ducit uiuentium. Sed ne longo te diſpendio ſuſpendam, ut maiori teſtimonio mihi fides adhibeatur: lege Aureolũ Theophraſti, & Medeam Naſonis, & uix pauca inuenies impoſſibilia mulieri. Amice, det tibi deus omnipotẽs fœminæ fallacia nõ falli, & illuminet cor tuũ, ne præſtigiatis oculis tendas quò ego timeo. Sed ne Oreſtem ſcripſiſſe uidear. Vale.

MARTINI QVINTI PONTIFICIS SEQVENTIS regulæ Monachorum approbatio.

Martinus epiſcopus ſeruus ſeruorum dei ad perpetuam rei memoriam. Et ſi pro cunctorum Chriſti fidelium quibus curam apoſtolatus officij gerimus, ſtatu ſalubriter dirigendo & ampliando diligenter adhibeamus ſollicitudinis noſtræ partes. Illos tamen affectuoſiori proſequimur charitate, qui mundanis abiectis illecebris, in humilitatis ſpiritu ſedulo uirtutum dño famulantur. Vnde ea quę pro illorum ſub uera religionis obſeruãtia ſtabiliendo propoſito prouide emanaſſe comperimus, ut firma illibataq; permaneant, libenter apoſtolico munimine roboramus. Nuper ſiquidem pro parte dilecti filij Lupi de Oliueto, ordinis monachorũ eremitarum ſancti Hieronymi generalis præpoſiti, nobis expoſito, quod dudum ipſe & plerique alij profeſſores ordinis eiuſdem ſancti Hieronymi: ſub regula ſancti Auguſtini tunc uiuentes, zelo deuotionis accenſi, ob frugem uitæ melioris, arctius & perfectius quàm regula dictaret huiuſmodi, & in uero ſtatu monachali: quem ipſe ſanctus Heronymus cũ ſuis monachis & fratribus profeſſus fuiſſe, & in cõmuni obſeruaſſe perhibetur, uiuere, & ut nomẽ gerebat eiuſdem ſancti, ſic eius uitam, regulam & opera deſiderabat imitari. Idcirco ad huiuſmodi ordinis ſtabile potius fundamentum pro inſtitutione regulæ monachorum eremitarum ordinis ſancti Hieronymi ex diuerſis epiſtolis & tractatibus per dictum ſanctum Hieronymum editis, & per eccleſiam approbatis: nonnullamq; ueram religionis doctrinã uitamq; monachalẽ: quã idem ſanctus cum ſuis monachis & fratribus in eius uita in communi quo ad ea quæ principalia ſunt ſtatus & uitæ monachalis per multa & uſq; ſui tempora oblitus obſeruauit, & aliquos alios obſeruare mouit cõtinentia: Lupus ipſe cõtraxerat, cõpilauerat, & uelut in unũ corpus, ſub certis titulis reduxerat: ſub quibus ipſe & plerique alij monachi & fratres dicti ordinis ex tunc in antea degere & permanere, ac illa in regulã ſuſcipere proponebant & affectabant. Nos tunc huiuſmodi propoſitum cõdignum & rationi conſonum recenſentes, huiuſmodi regularem & monachalem obſeruãtiam ipſum ſanctum Hieronymum in uita eius obſeruandam merito laudantes & approbantes: illamq; in dei eccleſia in ordinẽ monachalem attolli, & obſeruari intenſis deſideriis affectantes, eidem Lupo doctrinam & inſtituta monachalia

eiuſdem

eiusdē sancti Hieronymi ex eisdē epistolis & tractatibus, prout per ipsum Lupū extracta, cōpilata & reducta fuerāt loco regulæ sancti Augusti. in regulā monachalē ordinis monachorū eremitarū dicti sancti Hieronymi, & eiusdē sancti uitam præfatam in ordinē huiusmodi suscipiēdā: ac ipsam regulam dicti sancti, prioribus, monachis, fratribus & personis prædictis sub ea uiuere cupientibus, quos etiā ac ipsum Lupum postēs secūdum eandem regulam uota sua principalia emisissent, à regulæ dicti sancti Augustini obseruātia ex tunc penitus absolutos esse uolumus, & decreuimus obseruandā tradendi, & publicandi plenam & liberam per alias nostras literas, quas & earum tenores præsentibus haberi uolumus pro expressis cōcessimus facultatē: ac per easdem literas uolumus, quod postēs idem Lupus regulam huiusmodi tradidisset & publicasset, ut præfertur, ex tunc ipse, ac priores, monachi, fratres, & personæ, prædicti secundū illam uota sua principalia religionis huiuscemodi, emittere, profiteri, & uiuere tenerentur. Ipsaēs regula sic tradita & publicata, robur obtineret perpetuæ firmitatis. Cum aūt sicut exhibita nobis nuper pro parte eiusdem Lupi petitis, licet ipse postmodū ad salutarem dicti ordinis monachalis institutionē, eiusēs soliditatē incrementum prouide intendens: præfatam uitam dicti sancti Hieronymi monachalem in ordine huiuscemodi eiusēs doctrinam & instituta monachalia, prout ex epistolis & tractatibus prædictis per ipsum Lupum extracta, cōpilata & redacta fuerunt, ut præfertur dictarum literarum uigore loco dictæ regulæ sancti Augustini in regulam ordinis monachorū eremitarum huiuscemodi assumpserit & erexerit atēs susceperit: ipsamēs regulam, prioribus, monachis, fratribus, & personis huiusmodi ordinis sub ea uiuere cupientibus, iuxta illius continentiā inuiolabiliter obseruandā tradiderit, publicauerit, ac obseruari decreuerit: Ipsiēs priores, monachi & fratres uota sua principalia secundam regulam huiuscemodi in manibus dicti Lupi professi fuerint: Illaēs de cætero utentes secundum eam regantur & gubernentur, ac ipsam in regulam eorum tanēs ueram doctrinam monachalem sancti Hieronymi laudantes & approbantes acceptarunt, & secundum eam etiam monasteria eiusdem ordinis monachorū regunt atēs gubernant: idem tamen Lupus assumptionē, erectionē, susceptionē, traditionem, publicationē, & decretū aliaēs præmissa ex certis causis dubitat uiribus nō subsistere: pro parte dicti Lupi nobis fuit humiliter supplicatū, ut assumptioni, erectioni, susceptioni, & publicationi, ac talibus præmissis pro illorū subsistentia firmiori, robur apostolicæ confirmationis adijcere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui religionis propagationē, & diuini cultus augmentū nostris uigere temporibus intentis desiderijs affectamus: huiuscemodi supplicationibus inclinati, assumptionē, erectionem, susceptionē & publicationem, & alia præmissa, ipsamēs regulam prout inferius describitur: ac omnia & singula in ea contenta, ac inde secuta, rata habentes & grata ex autoritate apostolica ex nostra certa scientia cōfirmamus, & præsentis scripti patrocinio cōmunimus: supplentes omnes defectus si qui forsitan interuenerint in eisdem. Statuentes nihilominus harū serie, & etiam ordinantes, quod de cætero Lupus ipse eiusēs successores, præpositi generales, priores, monachi fratres & professores, ac conuentus & monasteria dicti ordinis monachorū eremitarum sancti Hieronymi: quæ nunc sunt & erunt in posterū, profiteantur uota sua tria principalia religionis: ac etiam regantur & gubernentur per dictum Lupum eiusēs successores præpositos: ac uiuere teneantur secundū regulam huiusmodi eiusēs continentiā & effectum: ac ipsius susceptionē, traditionē & publicationē præfatas, aliaēs institura ordinis huiusmodi regularia. Volumus insuper atēs cōcedimus adseruandas cōscientias professorū huius ordinis, & pro ipsorū maiori quiete animorū: quod si qui professorū huiusmodi dictam regulam, seu aliqua de cōtentis in ea humana fragilitate, aut infirmitate causante, seu aliàs tam exacte prout traditur in eisdem nō obseruauerint: nō propterea mortalis peccati uinculo sint ligati, sed per suos superiores pro eorum excessu & transgressione ac modo culpæ iniungi ualeat pœnitentia salutaris: quam suscipere & implere teneantur: non obstantibus cōstitutionibus apostolicis, ac prædicti & aliorum quorūcunēs ordinum statutis & consuetudinibus etiam iuramento, confirmatione apostolica, uel quacunēs firmitate alia roboratis cæterisēs cōtrarijs quibuscunēs. Tenor uero regulæ huiusmodi de uerbo ad uerbum sequitur, & est talis.

REGVLA MONACHORVM DIVI HIERONYMI EX SCRIptis eiusdem per Lupum de Oliueto collecta.

FRatres charissimi, non queo quem mente cōcepi ore proferre sermonem, & cordis lætitiam lingua non explicat. Hoc aūt non solum ego patior qui cupio narrare quæ sentio, sed etiā & uos mecum patimini: plus exultantes in conscientia, quàm in eloquio proferentes. Cum itaēs nihil sit Christiano felicius: cui promittunt regna cœlorum. Nihil laboriosius qui de uita quotidie periclitat. Nihil fortius, qui uincit diabolum. Nihil imbecillius, qui à carne superat. Vtriusēs rei exempla sunt plurima. Latro credit in cruce, & statim meretur audire: Amen dico tibi, hodie mecū eris in paradiso. Iudas uero de apostolatus fastigio in perditionis tartarum labitur, & nec familiaritate cōmuni, nec intinctione buccellæ: nec oſculi

A nec oſculi gratia frangit, ne quasi hominē tradat, quē filium dei nouerat. Nos quidē parua dimisimus: grandia possidemus, centuplicato fœnore Christi promissa reddunt. Hæc dicimus, nō tam tibi ēs alijs sub tuo nomine, ut prima te fili frōte doceamus magna cœpisse, & excelsa sectari, & adolescētiæ imò pubertatis incētiua calcantē, perfectæ ætatis gradū scādere. Scis em̄ dogma nostrum humilitatis tenere uestigiū, & per ima gradientes ad summa nos ascendere. Igitur sanctus mihi inuocandus est spūs, ut hoc suo sensu ore meo defendat. Non quidem campū rhetorici desideramus eloquij: non dialecticorū tendicula, & Aristotelis spineta cōquirimus: Sed ad sanctarū scripturarū grauitatem confugimus: ubi uulnerū uera medicina est, ubi dolorū certa remedia. Verum quia memoria labitur omniū quæ dixerimus desideras cōmentariolum fieri: ut obliuionē lectio consoleť: ideo pauca quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectenda. Illuc enim nostra tendit oratio, ut quorum unus est labor, unum & præmiū sit. Nauigantes namēs rubrum mare: in quo optandū nobis est, ut uerus Pharao mergatur cum suo exercitu: multis difficultatibus atēs periculis ad urbem maximā perueniunt: utrōs littore gentes uagæ imò beluæ habitant ferocissimæ. Semper solliciti, semper armati: totius anni uehunt cibaria, latentibus saxis uadisque duríssimis plena sunt omnia. Quorsum istaē perspicuū est. Nam si seculi negociatores tanta sustinent, ut ad incertas perueniant periturasēs diuitias, & seruent cū animæ discrimine, quæ multis periculis quæsierunt: quid Christi negociatori faciendū est, qui uenditis omnibus quærit precios issimā margaritā: qui totis substantiæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, & latro nō possit auferre. Nosse igitur oportet quid iussum sit: quidúe prohibitū, ut scientes utrunēs seruemus. Alioquin ante scientiam mandati impossibile est nosse quid fiat. Et hæc ego non integris rate uel mercibus, quasi ignarus fluctuū, doctus nauta præmoneo, sed nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis uoce denuncio. Cuncti tamen mei sensus affectu uobis uaco, sed obsecro uos, ut conatus meos orationibus adiuuetis, ut dominus & saluator pro causa sua respondeat. Vestrum itaēs est, ut uoluntatem sequatur effectus. Meum est ut uelim. Obsecrationū uestrarū est, ut possim, sed ipsum meum sine dei semper auxilio non erit meum. Deus semper largitur semperēs donaturus est, nec mihi sufficit quod semel dedit, nisi semper dederit. Si enim duri iudicis sēnētiā crebra mulieris flexit petitio: quanto magis paterna uiscera interpellatione sedula molliuntur. Scitote tamen ante omnia nobis esse nihil antiquius, quàm Christi iura seruare, nec patrū transferre terminos: semperēs

B meminisse Romanam fidem apostolico ore laudatam.

De obedientia.

ACcipe ergo fili doctrinam nostram ea simplicitate & ueritate qua dicimus, quia non quærimus hominum gloriam, deus testis est. Nec ad hoc loquimur, ut humanas amicitias aucupemur, ne nostræ adulationis sermone & nos & alios decipiamus. Nec ut nos apud homines aliquid uideamur, sed ut apud deum homines magna mereanť. Hoc est itaēs totum quod apprehensa manu insinuare tibi cupio, & ut simpliciter motum mentis meæ fatear, nūc monachi incunabula moresēs discutimus. Si uis igitur ad uitam ingredi, serua præcepta, hoc est, ab omni præcepto illicito quo prohiberis recedas, & ad omne bonū quod iuberis, promptus accedas. Respice sanctum uirum Pāmachium, & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterū, qui non solum diuitias, sed seipsos domino obtulerunt. Qui contra diaboli tergiuersationē nequaēs pellem pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas dño suo consecrarunt, qui te & exēplo & eloquio, id est, & opere & lingua possunt ad maiora perducere. Nobilis es, & illi, sed in Christo nobiliores. Diues & honoratus, & illi, imò ex diuitibus pauperes & inglorij. Et idcirco ditiores & magis inclyti: quia pro Christo pauperes & inhonorati. Contemnis aurum: contempserunt & multi philosophi. Non enim satis est perfecto & consummato uiro opes contemnere, pecuniam dissipare, & proijcere quod in momento & perdi & inueniri potest. Fecit hoc & Antisthenes, fecerunt plurimi, ds uicios issimos legimus. Plus em̄ debet Christi discipulus præstare, ēs mūdi philosophus, gloriæ animal & popularis auræ atēs rumoris usle mancipiū. Tibi nō sufficit opes contemnere, nisi & Christum sequaris. Teipsum uult dns hostiam uiuam placentem deo: te, inquam, non tua. Et deus uarijs tentationibus commonet: quia multis plagis & doloribus erudítur Israel, & quem diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. quod si teipsum domino dederis & apostolica uirture perfectus sequi cœperis saluatorem, tūc intelliges ubi fueris: & in exercitu Christi, quàm extraneum tenueris locum. Vnde & præpositum monasterij timeas ut dominum: diligas ut parētem, credas tibi saluta re quicquid ille præceperit, nec de maioris sentētia iudices, cuius officij est obedire & implere quę iussa sunt, dicēte Moyse: Audi Israel & tace. Necēs ipse te doceas. Nulla ars absēs magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarum greges ductores sequūtur suos. In apibus principes sunt. Grues quoēs unam sequuntur ordine literato. Imperator unus. Iudex unus prouinciæ. Roma, ut condita est, duos fratres simul reges habere non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebecca uero Iacob & Esau bella gesserunt. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectorib. nititur. In naui unus gubernator, in domo unus dominus:

in quamuis grandi exercitu unius signũ expectaſ. Et ne plura replicando legenti faſtidiũ faciam, C
per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceã te nõ tuo arbitrio relinquendũ: ſed uiuere debere in
monaſterio ſub unius diſciplina patris, cõſortioq; multorũ, ut ab alio diſcas humilitatẽ, ab alio pa-
tientiã. Hic te ſilentiũ, ille te doceat mãſuetudinẽ: nõ facias quod uis, comedas quod iuberis, ueſtia
re q̃d acceperis, & operis tui penſum perſoluas: ſubĳciaris cui nõ uis: laſſus ad ſtratũ uenias, necdũ
expleto ſomno ſurgere cõpellaris. Tantis occupatus negocĳs, nullis uacabis cogitationibus: &
dum ab alio tranſis ad aliud, opusq; ſuccedit operi, illud ſolũ mente retinebis quod agere cõpelle
ris. Nã omni oblatione & hoſtia precioſior eſt obtẽperantia mandatorũ: dicente propheta: Ecce
obedientia melior eſt q̃ ſacrificiũ, & auſcultatio q̃ adeps arietũ. Et alibi: Initiũ bonæ uitæ, facere iu
xta quæ præcepta ſunt apud deũ magis q̃ immolare hoſtias. Et alibi: Qui conſeruat legẽ, multipli-
cat oblationẽ. Sacrificiũ ſalutare eſt, attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate. Nec no
bis blandiri debemus in factis iuſſorũ, ſi in prohibitorũ tranſgreſſione peccemus: cum trãſgreſſio-
nis crimen, benefacti meritũ tollat. Quod nõ mei ſenſus aſſertio, ſed utriuſq; teſtamenti exempla
probant: ubi inuenimus etiã dei amicos ob unius contẽptus errorẽ, bonorũ retro factorum muni-
ficentiã perdidiſſe. Sic Adam facile cum diabolo credidit ſeducenti, poſt familiaritatẽ & colloqui-
um dei, unius pomi cupiditate ſuperatus, perdidit paradiſum. Et quia per tranſgreſſionẽ unum ha
bere præſumpſit, multa ſimul bona amiſit. Sic uxor Loth poſt angelorũ colloquia cõtra interitum
retro aſpiciens, in figmentum ſalis repente conuerſa eſt. Quis hic præſumptionis ſpiritus: qui tan-
tam in animo noſtro operatur audaciã, ut cum ſanctos homines de leuibus etiã culpis uideamus
punitos eſſe, & nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, intactos in media damnatio-
ne forte credamus? quanquam lene nunquam ſit deum etiam in exiguo contemnere: qui non tan
tum ad qualitatẽ peccati reſpicit, ſed etiam ad perſonæ cõtemptum: propter quod non ſolum ho-
mini intendendũ quale ſit quod iubetur, ſed quantus ſit ille qui iubet. Excluditur hoc loco uulga-
ris illa ſententia: qua mihi ſuo iudicio religioſi, & qui ſapientes ſibimet uident dicere ſolent. Suffi
cit nobis ut nõ criminalia peccata & maiora faciamus. Facilis eſt enim omiſſio minorũ delictorũ:
Qui dum animali ſapientia occupant animos, ſpiritualẽ intelligentiã & conſuetudinẽ diuinę legis
ignorant, quæ ſæpe peccatũ oſtendit, quod nobis non uidetur eſſe peccatũ, & quæ illic impietatẽ
facit, ubi nos pietatis opus oſtendimus. Saul & Ioſaphat reges fuerunt Iſrael, & dum miſericordiã D
his quos deus oderat præſtiterunt, dei offenſam in opere pietatis incurrunt. Econtrario Phinees
filĳq; Leui, gratiã dei, humana cæde & ſuorũ parricidio meruerunt. Vides quantũ ab humanis ſen
ſibus per noſtram imperitiam diſcrepat diuina ſententia, ut nobis interdum cœleſtis iudicis diſpen
ſationem neſcientibus iniuſta uideantur, quæ per cauſarum ſcientiam iuſte & ſatis recte facta pro-
bantur. Et rurſum ea quæ noſtro iudicio recte probantur, apud deum plerunq; reproba & ingrata
uidentur. Quis hodie patris Abrahæ exemplo innoxiũ uolens filium trucidare, humano iudicio
non crederetur inſanus? Econtra quis in tactu arcæ dñi imitatus Ozam, hominum iudicio cõdem
naretur? Cõſideremus igitur quantus caſus ſit temere contẽnentis, cum tanta ruina eſſe dicitur in
negligentia obſequẽtis: uel quam damnationẽ excepturos credimus indeuotos, cum tantã repro-
bationem deuoti exceperint. Tepidum diſcipulum non amat Chriſtus. Qui uult meus eſſe diſci-
pulus, ait, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Beatæ itaq; ſunt illæ animæ,
quæ dorſum ſuum curuauerunt, ut ſuſcipiant ſuper ſe feſſorem, & frena eius patiãtur, & quocunq;
uoluerit flectat eas. Quando enim magiſter præcepit, obedientis indicium eſt, ſi demiſſo aduerſus
eum audiat capite. Si autem uertat tergum, ſignum eſt contemnentis.

De tribus generibus monachorum in Ægypto commorantium.

ET quia monachorum fecimus mentionẽ, & te ſcio libenter audire quæ facta ſunt: aurem pau-
liſper accommoda. Tria ſunt in Ægypto monachorũ genera. Primum cœnobitæ, quod illi
Sauſes gentili lingua uocant, quos nos in cõmune uiuentes poſſumus appellare. Secundum Ana
choritæ, qui ſoli habitant per deſerta, & ab eo quod procul ab hominibus receſſerint, nuncupanſ.
Tertium genus eſt quod ipſi Remoboth dicunt, deterrimũ atq; neglectũ, quod in noſtra prouin-
cia, aut ſolum, aut primũ eſt. Hi bini uel terni, nec multo plures ſimul habitant, ſuo arbitrio ac ditio-
ne uiuentes. Et de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, ut habeant alimẽta cõmu-
nia. Habitant aũt quamplurimi in urbibus & caſtellis, & quaſi ars ſit ſancta non uita: quicquid uen
diderint maioris eſt precĳ. Inter hos ſæpe ſunt iurgia: quia ſuo uiuentes cibo, nõ patiuntur ſe alicui
eſſe ſubiectos. Re uera ſolent certare ieiunĳs, & rem ſecreti, uictoriæ faciunt. Apud hoc affectata
ſunt omnia, laxæ manicæ, caligę follicantes, ueſtis craſſior, crebra ſuſpiria, uiſitatio uirginum, detra
ctio clericorum. Et ſi quando dies feſtus aduenerit, ſaturantur ad uomitum. His igitur quaſi qui-
buſdam peſtibus exterminatis, ueniamus ad eos qui plures ſunt, & in cõmune habitãt, id eſt, quos
uocari cœnobitas diximus. Prima apud eos conſœderatio eſt obedire maioribus, & quicquid iuſ-
ſerint facere. Diuiſi ſunt per decurias atq; centurias: ita ut nouem hominibus præſit decimus, &
rurſum decem præpoſitos ſub ſe centeſimus habeat. Manent ſeparati, & ſeiunctis cellulis: uſq; ad
horam

A horam nonam, ut inſtitutũ eſt, nemo pergit ad alium: exceptis his decanis quos diximus, ut ſi co-
gitationibus forte quis fluctuet, illius conſoletur alloquĳs. Poſt horam nonam in cõmunione con
currit ur, pſalmi reſonant, ſcripturæ recitanſ ex more, & completis orationibus cunctisq; reſiden-
tibus, medius quem patrem uocant, incipit diſputare. Quo loquẽte, tantum ſilentium fit, ut nemo
alium reſpicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus eſt in fletu audiẽtium. Tacite uoluuntur per
ora lachrymæ, & ne in ſingultus quidem erumpit dolor. Cum uero de regno Chriſti, & de futu-
ra beatitudine, & de gloria cœperit annunciare uentura: uideas cunctos moderato ſuſpirio & ocu
los ad cœlum leuãtes inter ſe dicere: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requie-
ſcam? Poſt hæc concilium ſoluitur, & unaquæq; decuria cum ſuo parente pergit ad menſam: qui-
bus per ſingulas hebdomadas uiciſſim miniſtrant. Nullus in cibo ſtrepitus eſt: Nemo comedens
loquitur: Viuitur pane & leguminibus, & holeribus quæ ſolo ſale condiuntur. Vinum tantum ſe-
nes accipiunt, quibus cum paruulis ſæpe fit prandium, ut aliorum ætas feſſa ſuſtentetur: aliorum
non frangatur incipiens. Dehinc conſurgunt pariter, & hymno dicto, ad præſepia redeunt, ubi
uſq; ad ueſperum cum ſuis unuſquiſq; loquitur & dicit: Vidiſtis illum & illum? quanta in ipſo gra-
tia ſit? quantum ſilentium? q̃ moderatus inceſſus? Si infirmum uiderint, cõſolantur. Si in dei amo-
re feruentem, cohortantur ad ſtudium. Et quia nocte extra ſuas orationes publicas in ſuo cubili
unuſquiſq; uigilat, circumeunt cellulas ſingulorũ, & aure appoſita quid faciant diligenter explo-
rant. Quem tardiorem deprehenderint, non increpant, ſed diſſimulato quod norunt, eum ſæpius
uiſitant, & prius incipientes prouocant magis orare, quàm cogant. Opus diei ſtatum eſt, quod de-
cano redditum fertur ad œconomum, qui & ipſe per ſingulos menſes patri omnium cum magno
reddit timore rationem: à quo etiam cibi cum facti fuerint deguſtantur. Ieiunium totius anni ęqua
le eſt, excepta quadrageſima: in qua ſola conceditur diſtrictius uiuere. A pentecoſte, cœnę mutan
tur in prandia, quo & traditioni eccleſiaſticæ ſatisfaciant, & uentrem cibo non onerent duplicato.
Ad tertiũ ueniam genus, quos anachoritas uocãt, qui & de cœnobĳs exeũtes, excepto pane & ſa
le amplius ad deſerta nil deferũt. Huius uitæ autor Paulus, illuſtrator Antonius, & ut ad ſuperiora
conſcendam, princeps Ioannes baptiſta fuit. Talem uero uirum Hieremias quoq; propheta deſcri
bit dicens: Bonum eſt uiro cum portauerit iugum domini ab adoleſcentia ſua: ſedebit ſolitarius &
tacebit, quia ſuſtulit ſuper ſe iugum, & dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobrĳs, quia
B non in ſempiternum abĳciet dominus. Horum laborem & conuerſationem in carne non carnis,
alio tempore ſi uolueris explicabo. Nunc ad propoſitum redeam. Bonum eſt obedire maioribus,
parere præfectis: & poſt regulas ſcripturarum uitæ tuæ tramitem ab alĳs diſcere, nec præceptore
uti peſſimo, ſcilicet præſumptione tua.

De caſtitate.

MOrtificate, inquit Apoſtolus, membra ueſtra, quæ ſunt ſuper terram. Vnde ipſe poſtea con-
ſiderans aiebat: Viuo aũt iam non ego, uiuit in me uero Chriſtus. Qui mortificauerit mem
bra ſua, & in imagine noctis perambulauerit: non timebit dicere: Factus ſum ſicut uter in pruina.
Vnde idem Apoſtolus caſtigabat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigebat, ne alĳs prædicans ipſe
reprobus inueniretur: Corporiſq; ex perſona generis humani inflatus ardoribus loquebatur: Mi-
ſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum. Scio quoniam non habitat in
me, hoc eſt in carne mea, bonum. Velle enim adiacet mihi, ut faciam autem bonum nequaquam,
neq; quod uolo bonũ, ſed quod nolo malum illud facio. Et denuo: Qui in carne ſunt, deo placere
non poſſunt. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus dei habitat in uobis. Vn
de poſt cogitationum diligẽtiſſimam cautionẽ, ieiuniorum tibi arma ſumenda ſunt, & canendum
cum Dauid: Humiliaui ieiunio animam meam. Matrem ita uide, ne per illam alias uidere cogaris
quarum uultus cordi tuo hæreant, & tacitum uiuat ſub pectore uulnus. Ancillulas quæ illi in obſe
quio ſunt, tibi ſcias eſſe in inſidĳs: Quia quanto uilior earum cõditio: tanto facilior ruina eſt. Vo-
lo ergo te propter has cauſas non habitare cum matre, & præcipue ne ipſam offerentem delicatos
cibos renuendo contriſtes: aut ſi acceperis: oleum igni adĳcias, & inter frequentiam puellarũ per
diem uideas, quod noctibus cogites. Adoleſcentiã tuam nulla ſorde cõmacules, ut ad altare Chri-
ſti, quaſi de thalamo uirgo procedas, & habeas de foris bonum teſtimonium, licet de cæteris uirtu
tibus, ut ſapientia, fortitudine, iuſticia, humilitate, manſuetudine & liberalitate poſſunt & alĳ iu-
dicare. Pudicitiam ſola nouit cõſcientia & humani oculi huius rei certi iudices eſſe nõ poſſunt. Fœ
minæ quoq; quæ nomen tuum nouerint, uultum neſciant. Nam Ioãnes baptiſta ſanctam matrem
habuit, pontificiſq; filius erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus uincebatur, ut in do-
mo parentum cum periculo uiueret caſtitatis. Viuebat in eremo, oculis deſiderantibus Chriſtum
nihil aliud dignabatur aſpicere. Veſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, & mel ſilueſtre: omnia
uirtuti & continentiæ præparata. Vnde martyrem quem tormenta non uicerant, ſuperabat uo-
luptas. Tandem cœlitus inſpiratus præciſam morſu linguam in oſculantis ſe faciem expuit, & ſic
libidinis ſenſum ſuccedẽs doloris magnitudo præripuit. Nã quomodo qui ignem tetigerit ſtatim

aduritur: ita uiri tactus & fœminæ sentit naturam suam, & diuersitatem sexus intelligit. Item quo- C
modo poterit libidinem refrenare, qui nec manum ualet cohibere nec linguam? Sed & hospitiolũ
tuum nunquam mulierum pedes terant. Videas ne sub eodem tecto manentes: nec in præterita ca-
stitate confidas. Quia nec Dauid sanctior, nec Sampsone fortior, nec Solomone potes esse sapien
tior. Memento semper, quod paradisi colonum de possessione sua mulier eiecerit. Ægrotanti tibi
sanctus quilibet frater assistat. Nam scio quosdam corpore conualuisse, & animo ægrotare cœpis-
se. Periculose tibi ministrat, cuius uultum frequenter attendis. Si tamẽ uidua à te uisitatur, aut uir-
go, nunq; domum solus introeas. Solus cum sola & absq; arbitro uel teste non sedeas: tantaq; con-
fabulandi fiducia sit, ut intrante alio non paueas, nec erubescas. Speculum enim mẽtis facies est: &
taciti oculi, cordis fatentur arcana. Tales quoq; habeto socios, quorum contubernio non infame-
ris: Non ueste, sed moribus ornentur, & pudicitiam habitu polliceantur. Corrumpunt mores bo-
nos confabulationes pessimæ. Caueto omnes suspitiones, & quicquid probabiliter fingi potest,
ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas & uestes ori applicatas, & ob
latos ac degustatos cibos, blandas q; & dulces literulas, sanctus amor non habet. Audi me: Mel
meum, lumen meum, meumq; desiderium Christus est. Omnes delicias & lepores & risu dignas
urbanitates, & cæteras ineptias amatorum in comœdijs erubescimus, & in seculi hominibus dete
stamur, quantomagis in clericis & monachis, quorum & sacerdotium proposito, & propositum
sacerdotio ornatur? Nec hoc dico, quod aut in te, aut in sanctis uiris ista formidem, sed quod in o-
mni proposito & gradu & sexu, boni & mali reperiantur: malorumq; cõdemnatio, laus bonorum
sit. Vide quid possint frena: à uitijs nos retrahunt: introducunt ad uirtutum choros: in Christoq;
monte pulcherrimo habitare nos faciunt. Quandiu in patria tua es: habeto cellulam pro paradiso,
uaria scripturarum poma decerpe. His utere delicijs, harum fruere complexu. Si scãdalizat te pes,
oculus, manus tua, proijce ea. Nulli parcas, ut soli parcas animæ tuæ. Qui uiderit, inquit dominus,
mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quis gloriabitur castum
se habere cor? Asita non sunt munda in conspectu domini: quanto magis homines, quorum uita
tentatio est? Væ nobis miseris, quotiens concupiscimus, totiens fornicamur. Inebriatus est, inquit,
gladius meus in cœlo: multo amplius in terra: quæ spinas & tribulos generat. Vas electionis in cu
ius pectore Christus resonabat, macerat corpus suum, & tamen cernit naturalem carnis ardorem
suæ repugnare sententiæ, ut quod nõ uult hoc agere compellatur: & tu te arbitraris absq; lapsu & D
uulnere posse transire, nisi omni custodia seruaueris cor tuum: maxime cum plurimi etiam si con-
tinentes iracũdi sunt, ebriosi, procaces, superbi, ex cõtinentia magis inflati, percussores, maledici,
cupidi, timidi, multum sibi placentes ut indices continentiam: quasi præferant incontinentiæ sub-
ministrasse materiam. Sed ille continens uere est, qui uniuersa membrorum officia à malis affecti-
bus subtrahit, & cogitatum à tota nequitia compescit: quanto plura tamen sunt præmia? Nam &
ego cum essem iuuenis, & solitudinis me deserta uallarẽt, incẽtiua uitiorum ardoremq; naturæ fer-
re non poteram: quem enim crebris ieiunijs frangerem, mens cogitationibus æstuabat. Ad quam
edomãdam cuidam me fratri qui ex Hebræis crediderat, in disciplinã dedi, ut post Quintiliani acu
mina, grauitatem Frõtonis, Ciceronisq; fluuios, & lenitatem Plinij, alphabetum discerem, striden
tia anhelantiaq; uerba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim: quotiẽsq; cessauerim, & cõtentio
ne discendi rursus inceperim, testis est, cõscientia tam mea qui passus sum, q; eorum qui mecum du
xerunt uitam. Et gratias ago domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus capio. Pri-
ma igitur tentamenta clericorum sunt mulierum accessus. Nociuum genus fœmina, ianua diaboli,
uia iniquitatis, scorpionis percussio: cum proxima stipula, accendit ignem: flammigero igne percu
lit fœmina cõscientiam pariter habitantis: exuritq; fundamenta montium. Ego iudico si cum uiris
fœminæ habitent, uiscarium non deerit diaboli. Si alligauerit quis ignem in sinu suo, & uestimenta
sua non comburentur? Mihi crede non potest toto corde cum domino habitare, qui fœminarũ ac
cessibus copulatur. Sed dicis: Qui ambulat simpliciter, ambulat cõfidenter. Bene & argute, sed o-
portet bonum habere testimonium ex his qui foris sunt. Licet coram deo recte ambules: tamẽ co-
ram hominibus bona prouidenda sunt: quia astutiores sunt filijs lucis filij tenebrarum. Cum ergo
à te hoc genus nõ amputatur: das reprehendentibus te locum: cum ipse te detrahentium morsibus
tradidisti. Nam inter illecebras uoluptatũ, etiam ferreas mentes libido domat: quæ maiorẽ in uir-
ginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod nescit. Narrant gentilium fabulæ: cantibus
Sirenarum nautas in saxa isse præcipites, & ad Orphei citharam arbores, bestias, ac filicum dura
mollita. Difficile quoq; inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis, sordidum ostendit animum:
licet quidam putent maioris esse uirtutis præsentem contemnere uoluptatem: tamen ego securio
ris arbitror continentiæ nescire quid quærat. Remotio igitur uiri, castitatis collocat arma, con-
struit in melioribus castra pudoris. Tecta post tentationem passionis Antiochiæ, cum Paulo perhi
betur pariter pergere. Nemo miles cum uxore pergit ad bellum. Germinant fœminæ spinas cum
uiris habitantes: arcana mentium acuto mucrone concutiunt. Nemo igitur inter serpentes & scor
piones

A piones securus ingreditur. Libido enim semper sui relinquit pœnitudinem. Nunquam satiatur,
& extincta reaccenditur: usu crescit & decrescit, nec rationi paret, quæ impetu ducitur. Vnde
uirginitas in eo felicior est, quod carnis incentiua non nouit: & uiduitas eo infelicior, quod præ-
teritas animo recolit uoluptates. Viro enim luxurioso uerbum castitatis offensio est. Qui uiuunt
in monasterio, & quorum simul magnus est numerus: nunquam soli extra procedunt. De agmi-
ne columbarum crebro accipiter unam separat, quam statim inuadat & lacerat, & cuius carni-
bus & cruore saturetur. Morbidæ oues suum relinquunt gregem, & luporum faucibus deuoran
tur. Rarus igitur tibi sit egressus in publicum: martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nun-
quam tibi causa erit procedendi, si semper necessarie processurus sis. Aliorum uulnus, nostra sit
cautio. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Nam etiam quæ homines æstimant sibi salutã-
ria, deo uolente uerti uidemus in perniciem. In tranquillitate enim tempestas oritur: nihil deo ad-
uersante securum est. Naturale quoque est unum quenque in suo periculo de alio plus sperare. Si
quando senseris exteriorem hominem florem adolescentiæ suspirare, & accepto cibo cum te in
lecto positum dulcis libidinum pompa concusserit: arripe scutum fidei, in quo ignitæ diaboli ex-
tinguuntur sagittæ. Omnes enim adulterantes quasi clibanus corda eorum: licet difficile est hu-
manam animam aliquid non amare, ut in quoscunque mens nostra trahatur affectus. Carnis igi-
tur, amor spiritus amore superetur. Desiderium desiderio restringatur: quicquid inde minuitur
hic crescat. Non sinas ergo cogitationem crescere: dum paruus est hostis interfice, nequitia elida
tur in semine. Audi psalmistam: Beatus qui allidet paruulos suos ad petram. Impossibile est in sen
sum hominis non irruere motum & medullarum calorem. Ille tamẽ laudatur: ille prædicatur bea-
tus: qui statim cum cœperit cogitare, interficit cogitatus, & allidit eos ad petram: Petra autem e-
rat Christus. Nam fides pura moram non patitur. Cum apparuerit scorpio, ilico conterendus est.
Ardentes igitur diaboli sagittæ, ieiuniorum & uigiliarum frigore restinguendæ sunt. Erras nam-
que frater erras: si putas unquam Christianum persecutionem non pati. Tum enim maxime op-
pugnaris, si te oppugnari nescis. Nemo enim est tanta firmitate suffultus, ut de stabilitate debeat
esse securus: dicente Apostolo: Qui stat uideat ne cadat: quoniam nullus hostili exercitu obsiden
te securus est. Nam aduersarius noster tanquam leo rugiens aliquid deuorare quærens, circumit,
& tu pacem putas? Sedet in insidijs cum diuitibus & in occultis, ut interficiat innocentem. Quod
B de libidine diximus, referamus ad auariciam, & ad omnia uitia quæ uitantur solitudine. Et idcir-
co urbium frequentiam declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit face-
re quàm uoluntas.

De paupertate.

QVondam diues adolescens, omnia quæ in lege præcepta sunt se implesse iactabat. Ad quem
dominus in Euangelio: unum tibi, inquit, deest: si uis perfectus esse, uade uende omnia
quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Qui omnia se dicebat fecisse, in primo cer-
tamine diuitias uincere non potest. Vnde difficile intrant diuites regna cœlorum, quæ expedi-
tos & alarum leuitate subnixos habitatores desiderant. Vade, inquit, uende: non partem sub-
stantiæ, sed uniuersa quæ possides, & da, non amicis, non consanguineis, non propinquis, non
uxori, non liberis: plus aliquid addam: nihil tibi ob metum inopiæ reseruabis, ne cum Ananía
damneris & Sapphira: sed da cuncta pauperibus: Et fac amicos de iniquo mammona: qui te reci
piant in æterna tabernacula, ut me sequaris dominum, Nuam omnis qui reliquerit domum, uel
fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomẽ me-
um, centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. O quanta beatitudo pro paruis magna
recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper uiuentia, & habere deum debitorem? In
Actibus Apostolorum: quando domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in cre-
dentibus fides, uendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad apostolorum deferebant
pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturqu'e singulis, prout cuique opus erat. Vn
de Ananías & Sapphira dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati: quia post
uotum abstulerunt quasi sua, & non eius cui ea dederant: partemq; sibi iam alienæ substantiæ reser
uauerunt, metuentes famem, quam uera fides non timet: & præsentem meruere uindictam, non
crudelitate sententiæ, sed correctionis exemplo. Vẽde ergo omnia quæ habes, & da pauperibus:
non diuitibus, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, siue affi
nis: nihil aliud in eo consideres, nisi paupertatem. Quod'que in Ægyptijs & Syrijs monasterijs
moris est, ut qui se deo uouerint seculo renunciantes omnes seculi delicias conculcent, & quod
seculo renunciamus uoluntas sit, non necessitas, ut paupertas habeat expedita gloriam, non illata
cruciatum. Cæterum iuxta miserias huius temporis, & ubique gladios sæuientes, satis diues est
qui pane non indiget, & nimium potens est, qui seruire non cogitur. Multi enim ædificant pariе-

tes & columnas ecclesiæ substruūt, marmora nitent, auro splendent laquearia, & gemmis altare di C
stinguitur, & ministrorū dei nulla est electio. Neq; uero mihi aliquis opponat, diues in ludæa tem-
plum, mensam, lucernas, thuribula, scyphos, & alia ex auro fabricata. Tunc hæc probabant' à domi
no: quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecorum erat redemptio peccatorum:
quanquam hæc omnia præcesserunt in figura. Nunc uero cum paupertatem domus suæ pauper
dominus dedicauerit, cogitemus crucem, & diuitias luxum purabimus. Sed nunquid tempus, ut
habitetis in domibus laqueatis: id est, ornatis & compositis, & quæ non tam ad usum sunt, quàm
ad delicias, inquit propheta. Nam habitaculum meum, in quo fuerant sancta sanctorum, & che
rubim & mensa propositionis, pluuijs rigabitur: squalebit solitudine, & sole torrebit. Quæ au-
tem utilitas fulgere gemmis, & Christum in paupere fame mori? Iam non sunt tua quæ possides:
dispensatio tibi credita est: caue ne quasi fidelis & famosus quondam tuorum dispensator, alie-
nam pecuniam distribuendam accipias. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum
ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit: nec putauit se posse uirtu
tes simul & diuitias possidere: & nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub præ-
textu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere,
qui nostra timide reseruamus? Intelligis quid loquor. Dedit enim tibi dominus in omnibus in-
tellectum. Præter uictum & uestitum & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas: ne filiorum
panem canes comedant. Tu ergo considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas: id est,
ne immoderato iudicio, rem pauperum tribuas non pauperibus: quod pars est sacrilegij, & secun-
dum dictū prudentissimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Sunt quoq; qui pauperibus parum tri-
buunt, ut amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynæ diuitias quærunt: quæ magis uenatio q̄
eleemosyna dicenda est. Sic bestiæ, sic aues, sic & capiuntur pisces. Modicum in hamo escæ poni-
tur, ut matronarum in eo sacculi protrahātur. Nos autem humiles atq; pauperculi, nec habemus
diuitias, nec oblatas dignamur accipere. Balsamum, piper & poma palmarum rustici non emunt.
Qui enim uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli & desideria multa. Et
præsertim, quia ætas optata cunctis non uicinā mortem, quæ debetur mortalibus naturæ lege: sed
cassa spe annorum nobis spacia pollicetur. Nemo enim tam fractis uiribus, & sic decrepitæ sene-
ctutis est, ut non se putet adhuc unum annum esse uicturū. Verum quid ago: fracta naui de mercī-
bus disputo. Non intelligimus Antichristum appropinquare: quem dominus Iesus interficiet spi- D
ritu oris eius. Iuuenis quidem potest mori cito: sed senex diu uiuere non potest: maxime quia com
paratione æternitatis omne quod in mundo patimur, unus dies appellari potest, nō habitationis,
sed peregrinationis. Nam quotidie cōmutamur, tamen æternos nos credimus. Hoc ipsum quod di
co, quod scribo, quod lego, quod emēdo, de uita mea trahitur. Quot puncta notarij, tot meorum
damna sunt temporum. Omnes nanq; diuitiæ de iniquitate descendunt: nisi alter perdiderit, alter
inuenire nō potest. Vnde uulgata sententia mihi uidetur esse uerissima: Quod diues, aut iniquus,
aut iniqui hæres. Vides enim homines maria transire: ante potentum excubare fores: pati omnia
quæ seruorum conditio uix patitur, ut diuitias congregent, aut aliquam accipiant dignitatem. Et
postquam hoc fuerint consecuti, tradere se luxurię & uoluptatibus & omni iniquitati, ut quod ava
ritia congregat, luxuria consumat. Isti ergo pro laboribus suis efficiuntur hospitium dæmonum.
Qui tēplum dei esse debebāt, fiunt tabernacula Æthiopum. Postquam enim ditati fuerint, & per
fas & nefas ad altissimum conscenderint: tunc conscientia peccatorum suorum semper mortem,
semper iudicium formidabunt, & ad leuem febriculam, quasi latrones in carcere de æternis sup-
plicijs suspirabunt. Diuites autem qui ingressi sunt regna cœlorum, ipsis diuitijs ad bona utentes
opera, diuites esse desierunt, & dispensatores magis dei quàm diuites appellandi. Obsecro ergo
te, ne lucra mundi in Christi quęras militia. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem factum,
ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Et præsertim cum sciam te toto renunciasse
mundo, & abiectis calceatisq; diuitijs, orationi, lectioni, ieiunijs, uacare quotidie. Procuratores
quoq; & dispensatores domorum alienarum atq; uillarū clerici esse nō possunt: proprias iubentur
contemnere diuitiarum facultates. Auaritiæ quoq; malum tibi omnino uitādum est: non quo alie
na non appetas (hoc enim & publicæ leges puniunt) sed quo tua, quæ tibi sunt aliena non serues.
Si in alieno, inquit, fideles nō fuistis: quod uestrum est, quis dabit uobis? Sed dicis: iuuenis sum de
licatus: & manibus meis laborare nō possum: si ad senectam uenero: si ægrotare cœpero, quis mei
miserebitur? Audi ad apostolos loquentem Iesum: Ne cogitetis in corde uestro, quid manducetis:
neq; corpori uestro, quid induamini. Nonne anima plus est q̄ esca, et corpus plus est q̄ uestimen
tum? Respicite uolatilia cœli: quoniā non serunt neq; metunt, neq; congregant in horrea: & pater
uester cœlestis pascit illa. Si uestis defuerit: lilia proponantur. Si esurieris, beatos audias pauperes
& esurientes. Si aliquis afflixerit dolor: legito illud apostoli: Propter hoc complaceo mihi in in-
firmitatibus

A firmitatibus meis. Illud autem quod derelicta militia, castrasti te propter regna cœlorum: quid a-
liud quàm perfectam secutus es uitam? Perfectus autem seruus Christi nihil præter Christum ha-
bet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus nō est. Igitur ut concludam, si perfectus es cur
bona paterna desideras? Dominus euangelicis uocibus tonat: Non potestis duobus dominis ser
uire, & audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & Christo seruiendo? Qui di-
cit se in Christum credere, debet quomodo ille ambulauit, sic ambulare. Affatim diues est, qui cū
Christo pauper est. Nam serui dei, qui diebus & noctibus seruiunt domino suo, qui in terris posi-
ti, angelorum imitantur conuersationē, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes dei pertinet,
habentes uictum & amictum his contenti sunt diuitijs, qui plus habere nolunt, si tamen seruant
propositum. Alioquin si amplius desiderant, his quoq; quæ necessaria sunt probantur indigni.
Quicquid tamē corpora nostra defendere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nu-
dos natura profudit, hæc una appellanda est tunica. Si ergo uis esse quod propheta est, quod
Christus est, da pauperibus, quo necessitas sustentetur, non quo opes augeantur. Quod si quid
plus habes quàm tibi ad uictum uestitumq; necessarium est, illud eroga, in illo debitorem te es-
se noueris. Nam aliena rapere conuincitur, qui necessaria sibi retinere conatur. Clerici quoque
qui de bonis parentum sustentari possunt, si quid pauperum accipiunt, sacrilegium profecto com-
mittunt. Scit enim hostis antiquus maius cōtinentiæ quàm nūmorum esse certamen. Facile nam-
que abijcitur quod hæret extrinsecus. Intestinū bellum periculosius est. Zacheus diues erat, apo-
stoli pauperes, & quantū ad diuitias nihil, quantū ad uoluntatem totum mundum reliquerunt. Si
offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem quæ foris sunt deo, quæ in-
tus diabolo demus, non est æqua partitio. Nolo igitur quod ea tantum offeras: quæ potest fur ra-
pere, hostis inuadere, proscriptio tollere, & quæ ad instar undarum & fluctuū à succedentibus sibi
dominis occupantur, & quæ nolis uelis in morte dimissurus es. Illud offer quod nullus tibi possit
hostis auferre. Nam aurum deponere incipientiū est, non perfectorū: se ipsum offerre deo, pro-
prie Christianorum est. Nec enim imaginem crucifixi præfert, nisi qui in hoc seculo se nudū mor-
tuumq; reddiderit. Infinita namq; de scripturis exempla suppeditant: quæ auaritiam doceāt esse
fugiendam. Verum quōd non ante plures annos gestū sit referam. Quidam ex fratribus parcior
quàm auarior, nesciens triginta denarijs dominum uenditum, centum solidos quos lina texendo
B acquisierat moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circi-
ter quinq; milia diuisis cellulis habitabant) quid facto opus esset. Alij pauperibus distribuendos
esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius uero & Pambo
& Isidorus & cæteri quos patres uocant: sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos
esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Neq; hoc crudeliter quisquam
putet esse factum. Tantus cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, ut unum solidum dimisis-
se sit criminis. Radix omnium malorum est auaritia, ideoq; & ab apostolo idolorū seruitus nun-
cupatur. Non quidem occidet fame animam iustam dominus. Iunior fui & senui, & non uidi iu-
stum derelictū, nec semen eius quærens panem. Helias coruis pascitur ministrantibus. Vidua Sa-
reptana ipsa cum filijs suis peritura nocte prophetam pascit esuriens, & mirum in modum capsa-
ce repleto, qui alendus uenerat, alit. Petrus apostolus ait: Argentum & aurum non est mecum,
quod autem habeo hoc tibi do, surge & ambula in nomine Iesu. At nunc multi licet sermone ta-
ceant, opere loquuntur: Fidem & misericordiam non habeo: quod autem habeo aurum & argen
tum tibi non do. Audi Iacob quid postulet: Si fuerit dominus meus mecū, & seruauerit me in uia
per quam ego iter facio, & dederit mihi panem ad manducandum, & uestem ad uestiendū. Tan-
tum necessaria deprecatus est. Vnde & latrones ad sanctum Hilarionem: Quid faceres si latro-
nes ad te uenirent? Quibus respondit: Nudus latrones non timeo. At illi: Occidi potes. Possum,
inquit, sed non timeo, qui sum mori paratus. Cuius qui mirantur signa & portēta quæ fecit: miren
tur & incredibilem abstinentiam, scientiam, & humilitatem. Ego autem nihil ita stupeo quàm glo
riam illum & honorem calcare potuisse: quia factu est difficile gloriam uirtute superare, & ab
his diligi quos præcedis. Cum ergo Christi gaudeas libertate: ac propemodum in domate con-
stitutus sis, non debes ad tollendam tunicam tecto descendere, nec respicere post tergum, nec a-
ratri semel arrepti stiuam amittere: Sed si fieri potest, imitare Ioseph, & Ægyptiæ dominæ palli-
um relinque, ut nudus sequaris dominum saluatorem, qui dicit in euangelio: Nisi quis tulerit
crucem suam & secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus. Proijce sarcinam seculi, ne
quæras diuitias quæ camelorum grauitatibus comparantur. Nudus & leuis ad cœlum uola, ne
alas uirtutum tuarum auri deprimant pōdera, ut impleas sacculum, quem dominus euacuare præ-
cipit. Si igitur qui habent possessiones & diuitias, iubentur omnia uendere, & dare pauperibus,
& sic sequi saluatorem, dignatio tua non debet quærere quod erogaturus es. Vidua illa in euan-

gelio paupercula: quæ duo minuta misit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus, quia to- C
tum quod habuit dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, ut fortissimũ tyrunculum suum Christus agnoscat, ut lætus tibi de longissima regione uenienti occurrat pater, ut stolam tribuat & anulum, ut immolet pro te uitulum saginatum.

De utilitate paupertatis.

PAuper uero ita consolandus est, ut sciat in paupertate magis bona cõsideranda. Et primo qui dem quod à deo illi sit utiliter prouisum. Præsciuit enim deum infirmitatem eius considerasse, & scisse quod diuitiarum sarcinam & sollicitudinem portare non posset. Deinde sciat quantas tentationes, quanta pericula transiuerit nomine paupertatis, si affluentia deest, quæ frequenter contraria est. Ad animi diuitias quantocyus sine impedimento in paupertate transitur: certe quantis malis caruit consideret. Caret inuidia, æmulatione, insidijs, dolo, superbia, contentione: & his quæ hominibus in hoc seculo diuitiæ solent conflare. Fluxu enim rerum & ubertate copiarum, animus soluitur, uigor mentis infringitur, uirtus corporis eneruatur. At in paupertate, non lasciua conuiuia, non turpes potationes: omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia: non abiecta quoniam conscientia pura & uirtute sunt plena, non est abundans extraneis facultatibus. Non facile ad diuitias animi, id est ad uirtutes huius mundi diues accedit: Filius enim dei, difficilius dicens diuitem introire in regnum cœlorum, utiq; intelligit pauperem facilius. ne se ob paupertatem alienum esse à cura dei existimet, propheta testatur, dicens: Et pauperẽ & diuitem ego feci, & pro omnibus æqualis cura mihi est. Non est enim deus personarum acceptor: nec pro illo tantum curam gerere profitetur, qui in seculi diuitijs pollet, sed pro omnibus & pro pauperibus curam sustribuit ueluti totius corporis humani & ministerium quæritur singulorum. Consideres hominis corpus esse unum quidem corpus, sed plurima mẽbra. Nunquid omnia sunt oculus, aut pes, aut reliqua membra? Sed sicuti ait Apostolus doctor gentium in fide & ueritate, quæ inferiora sunt membra maiorem his tribuimus honorem. Et quemadmodum uirtus singulorum membrorum in suo ordine atq; officio demonstratur: ita in totius generis humani corpore uelut minor pauper tas & diuitiæ collocantur, ut diuitijs humanitas dei examine comprobetur. Exultare debet pauper, deo gratias agere, quod multis patrimonij nexibus liberatus, in die probationis non grauatur compedibus facultatum. Facilius liber sequitur discipulus dominum nullis nexibus implica- D
tus. Non desit etiam ab ipso inquantum potest misericordia iusta in egenos, quia sicut iustus efficitur de frugalitate, inferioribus & non habentibus prorogator non uereatur ne ipse deficiat, cũ in usu sanctæ administrationis habeat promptissimam uoluntatem. Nihil eñ sibi deerit, non cupiat in seculo diues fieri, ne mala sibi plurima acquirat, dicente ac monente glorioso Paulo: Habentes uictum & amictum his cõtenti simus. Imò si uera fide & propter salutem credere cœlestes sibi diuitias cooptet & comparet, quas unusquisq; & misericordia & reliquis actibus bonis comparat & assumit. Temporalibus enim æterna sunt præponenda, caducis stabilia, sollicitis securiora, periculosis libera, inhonorificis clariora. Igitur cum Christus dixerit: Primum quærite regnum dei, & hæc omnia apponentur uobis: nulli dubium fore credo, his copiam necessariam rerum in terris non defecturam, quibus cœlestia præparantur. Vnde his monitis & diues temperet & pauper subleuetur. Difficile potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt deo. Obcæcatur namq; mens eorum, diuitijs, opibus atq; luxuria, circundati uitijs non possunt uidere uirtutes. Felix ergo qui non in diuitijs, non in sapientia, non in potentia seculari & eloquentia, sed in Christi passionibus gloriatur. Ac nihil miserius quàm deum propter nummum contemnere. Ideo quem senseris semper aut crebro de nummis loquentem, institorem habeto potius quàm monachum.

De correctione & doctrina præsidentis.

REctor quoque honore suppresso, æqualia subditis bene uiuentibus, & erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet. Nam liquet quod omnes homines natura genuit æquales, sed uarietate meritorum, ordine alios alijs culpa postposuit. Sed & arguuntur negligentes rectores ecclesiæ dei, ob quorum incuriam perit omnis decor populi Christiani, cum nec in meditatione legis diuinæ, nec cultu pietatis, nec in sacrarum uirtutum exercitio laborare conentur. Tunc enim doctrina doctorum suauitas est, cum doctrina pariter & uita consentiant. Sed nec putant sua scientia & sapientia, sed dei auxilio pacem ecclesijs suis redditam, qui si suum seruauerint gradum, sunt quasi domus dei, & quasi angelus domini. Sed si plus cupiunt uideri nosse quàm cæteri, quandoque patent ueritatis regulam non tenere. Magister quoque discipulum corrigit, quem ardentioris cernit ingenij. Nam medicus si cessauerit curare desperat, quoniam nõ est parui apud deum meriti bene filios educare. Rectorum quoq; est, ut laborantium noueriut

A uerint sudorem, uel lapsis manum porrigere, uel errantibus uiam ostẽdere. Sed ne glorieris quod multos discipulos habeas, filius dei docuit in Iudæa, & duodecim illum tantũ Apostoli sequebantur. Pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat. Lædit discipulus magistrũ, si per negligentiam suam, præcepta eiusq; laborem disperdat. Ideo nõ sit in eis pœnæ diuersitas, in quibus paria sunt peccata. Nullius personam accipias, quantumcunq; sit potens uel nobilis, si peccauerit, corripe eum. Nam confusionem sequitur ignominia, ignominiam correctio, correctionem consolatio, consolationem salus. Vera enim amicitia, quod sentit, simulare nõ debet. Non est crudelitas pro deo crimina punire, sed pietas. Nihil tamẽ crudelius, nihilq; miserius inueniri potest, q̃ ut timore mortis propriæ, salutem filiorum audeant defendere. Docente autem te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lachrymæ audientium laudes tuæ sint. Sermo presbyteri scripturarum lectione conditus sit. Vnde & Apostolus præcipit: Sermo uester sit sale conditus. Quod si infatuetur, foras proijcitur, & perdit nominis dignitatem. Nam sicut uictoria domini, triumphus est seruorum: sic magistri eruditio, discipulorum profectus. Nisi enim caput sanum sit, omnia membra sunt in uitio. Quando doctrina nõ erit in ecclesijs, intellig emus perire pudicitiã, castitatem mori, & omnes obire uirtutes: quia nõ comederunt uerbũ domini. Tunc scriptura utilis est audientibus, cum absq; Christo nõ discitur: cum sine patre nõ probatur, cum sine spiritu sancto, nõ iam insinuat ille qui prædicat. Sed difficile dignus præco uirtutũ Christi inueniri potest, qui in annunciandis illis nõ suam, sed eius quærat gloriam quem prædicat. Cõfusio quoq; & ignominia est Iesum crucifixum & pauperem & esurientem sartis prædicare corporibus, & iciuniorum doctrinam per rubentes buccas tumentiaq; ora proferre. Non confundant ergo opera sermonẽ tuum, ut cum in ecclesijs loquaris, tacitus quisq; respondeat: Cur hæc quæ dicis ipse nõ facis? Accusare auariciam etiam latro potest. Sacerdotis uox cum mente cõcordet. Nam quomodo potest præses ecclesiæ malum auferre de medio eius, qui in delictum simile corruerit? Ac qua libertate corripit peccantem cum tacitus ipse sibi respõdeat eadem admisisse quæ corripit: Perdit enim authoritatem docendi, cuius opere sermo destruitur. Et illud Tullij: Caput artis est docere quod facis. Veneratioñi mihi semper fuit: non uerbosa rusticitas, sed sancta simplicitas. Qui enim in sermone se dicit apostolos imitari, prius imitetur uirtutes & uitam illorum: in quibus loquendi simplicitatem, excusabat sancti nominis magnitudo. Non enim facit ecclesiastica dignitas Christia-
B num, nec est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri, iam cum Christo regnantiũ: ne forte ueniat angelus domini, qui scindat uelum templi tui, qui candelabrum tuum de loco moueat. Igitur ædificaturus turrim futuri operis sumptus compura. Sicuti non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse laudandum est. Prius ergo faciamus, & sic doceamus, ne doctrinæ authoritas cassis operibus destruatur. Nam eloquentibus & pronunciantibus plenus est orbis. Loquuntur quæ nesciunt, docent quæ non didicerunt. Magistri fiunt, cum ante discipuli non fuerint. Sed nec ad scribendum cito prosilias, & leui ducaris insania: Multoq; tempore disce quod doceas, & sic non temeritate quorundam doceas quod nescias, sed ante disce quod dicturus es. Nam qui sapientis uerba crebro audire & intelligere negligit, uitam suam gubernare non nouit: quantomagis nec aliorum regimini proficit? Igitur seruum seruis te esse conuenit. Atq; ita in omnibus perdocere, ut quicunq; audiunt, conuersatione tua magis quàm sermone proficiant. Quoniam quidem non in sermone est regnum dei, sed in uirtute. Sed ne statim multitudinis acquiescamus iudicio: sed electi in principatum noscamus mensuram nostram, & humiliemur sub potenti manu dei. Reuera nil fœdius præceptore furioso, cum debeat esse mansuetus & eruditus: econtra toruo uultu, trementibus labijs, rugata fronte, effrenatis conuicijs, facie inter pallorem ruborem̃q; uaria ta, clamore perstrepit, & errantes non tam ad bonum trahit, quàm ad malum sæuitia sua præcipitat, licet nõ qui irascitur iracundus est, sed ille qui crebro hac passione superatur. Suntq; multi docentes ea quæ non oportet, turpis lucri gratia, qui totas domus subuertunt, & putant quæstũ esse pietatem. Quod plerunq; accidit ut habeamus pugnas legis non ob desiderium ueritatis, sed ob iactantiam gloriæ, dum apud audiẽtes docti uolumus existimari. Festino igitur gradu pergamus ad magistros, & eorum teramus limina, & præcepta uirtutum ac mysteria scripturarum uincula putemus æterna.

De solitudine.

REuera, ut simpliciter motum mentis meæ fatear, considerans & propositũ turũ & ardorẽ, quo seculo renunciasti, differentias in locis arbitror, si urbibus & frequentia urbiũ derelicta in agello habites: & Christum in solitudine quæras: & ores solus in monte cum Iesu: sanctorumq; locorum tantũ uicinitatibus perfruaris, id est, ut & urbe careas & propositum monachi nõ amittas. Loquor nõ de episcopis, non de presbyteris, nõ de clericis: quorum alia causa est, alia monachi. Clerici oues pascunt, ego pascor: Sed de monacho loquor, qui precium possessionum suarum ad pedes apostolorum posuit: docens pecuniam calcandam: & humiliter & secreto uicitans, semper contemnat quod semel cõtempsit. Nam summæ stultitiæ est, renunciare seculo, dimittere patriã,

urbes

urbes deserere, monachum profiteri, & inter maiores populos peregre uiuere. Quia igitur frater- C
ne interrogas, per quam uiam incedere debeas: reuelata tecum facie loquar. Si officiū uis exerce-
re presbyteri, si episcopatus te, uel opus, uel honor forte delectat: uiue in urbibus & castellis, & a-
liorum salutem, lucrū fac animæ tuæ. Sin autē cupis esse quod diceris monachus, quid facis in urbi
bus, quæ utiq; nō sunt solorum habitacula, sed multorū? Habet unumquodq; propositum princi-
pes suos, Romani duces imitent Camillos, Fabritios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponāt
sibi Pythagoram, Socratē, Platonem, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerū, Vergiliū, Menan-
drum, Terentiū. Historici, Thucydidem, Salustium, Herodotū, Liuium. Oratores, Lysiam, Grac-
chos, Demosthenem, Tulliū. Et ut ad nostra ueniamus: Episcopi & presbyteri habeant in exem-
plum apostolos & apostolicos uiros, quorū honorem possidentes, habere nitantur & meritum.
Nos aūt habeamus propositi nostri principes, Paulos, Antonios, Iulianos, Hilariones, Macarios.
Et ut ad scripturarū autoritatem redeam, noster princeps Helias, noster princeps Helisæus, nostri
duces filij prophetarū, qui habitabāt in agris & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope
fluenta Iordanis. De his sunt & illi filij Rechab, qui uinū & siceram nō bibebant, & morabantur
in tentorijs: qui dei per Hieremiam uoce laudantur, & promittitur eis, quod nō deficiat de stirpe
eorum uir stans coram domino. Interpretare igitur uocabulum monachi: hoc est nomē tuū. Quid
facis in turba qui solus es? nō tibi eadem causa, quæ cæteris. Quodq; nemo propheta in patria sua
honorem habet. Nam ubi honor non est, ibi contemptus est. Vbi contemptus est, ibi frequēs in-
iuria. Vbi iniuria, ibi indignatio. Vbi indignatio, ibi quies nulla. Vbi quies nō est, ibi mens sæpe à
proposito deducitur. Vbi aūt per inquietudinem aliquid aufertur ex studio: minus fit ab eo quod
tollitur. Et ubi minus est, perfectum nō potest dici. Ex hac supputatione illa summa nascitur: Mo-
nachum perfectum in patria sua esse non posse. Perfectum autem esse nolle, delinquere est. Vbi
autem ego nunc sum: non solum quid agitur in patria, sed an patria persistat ignoro. Imò nec mihi
conceditur unus angulus eremi, quotidie exposcor fidem quasi sine fide renatus sim.

De laudibus & utilitate eremi.

QVid igitur agis tu frater in seculo, qui maior es mundo? Paupertatē times? beatos pauperes
Christus appellat. Labore terreris? sed nemo athleta sine sordibus coronatur. De cibo cogi
tas? sed uera fides famem non timet. Super nudam metuis humum exesa ieiunijs membra collide-
re? sed dns tecū iacet. Squalidi capitis horret inculta cæsaries? sed caput tuum Christus est. Infinita D
eremi uastitas terret? sed tu paradisum mente deambula: quoties illuc conscenderis, toties in ere-
mo non eris. O desertum Christi floribus uernans. O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de qui
bus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur. O eremus familiarius deo gaudēs, & cætera. Ad
quæ etiam illud Apostoli: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriā, quæ
reuelabitur in nobis. Cur igitur timido animo Christianus es? filius hominis nō habet ubi caput
suum reclinet, tu amplas porticus & ingentia tectorum spacia metiris: hæreditatē expectans secu
li, cohæres Christi esse non poteris. Nudos amat eremus. Corpus assuetū tunicis, loricæ onus nō
fert. Caput opertum linteo, galeam recusat. Mollem ocio manū, durus exasperat capulus. Sed cur
inquit, pergis ad eremum? uidelicet ut te nō audiam, nō uideam, ut tuo furore non mouear, ut tua
bella nō patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus.
Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, aduersarijs armatus obsiste, ut postquā
uiceris coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo spe pugnare uictoriæ, ne perdam aliquādo
uictoriam. Nisi fugero: aut uincendū mihi est, aut cadendū. Quid aūt necesse est certa dimittere, &
incerta sectari? Aut scuto, aut pedibus mors uitanda est. Tu qui pugnas, & superari potes & uince
re. Ego cum fugero, nō uinco in eo quod fugio, sed ideo fugio ne uincar. Nulla securitas est uicino
serpente dormire, potest fieri ut me nō mordeat: tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. Fu-
ga enim nō infidelitatis, sed prudentiæ iudicium est, ne frustra nos offeramus periculis. Sed nuper
Ægypti deserta uidisti, intuitus es angelicam familiam, quanti ibi flores sunt? & spiritualibus gem
mis prata uernantia? Vidisti serta quibus dominus coronatur. Ille tibi ignis in pectore exæstuet,
& illa quotidie cogita, tracta, considera, & quasi quodā carcere rentus exclama: Heu me quia pro-
longata est peregrinatio mea, & in paradisum mente cōscendens, toties in terra non eris, quoties
terrena despexeris. Eadem nobis certe cum his qui habitant per deserta conditio est, ijdem oculi,
totidem & manus: ijsdem infirmitatibus uel uirtutibus subiacemus. Si te aquæ potus uexat, quan-
ti nobiles non dicam uina nesciunt, sed carnes ignorant, & fuso tantum legumine sustentantur?
Si balnearum te lauacra sollicitant, quanti principes ciuitatum, siue ob culpam propriam, siue ob
inuidiam ad insulas deportati, sine æterno præmio perpetuaq; mercede absque balneis perseue-
rant? Nemo id necessitate pati nō potest, quod pro deo pati uoluntate detrectat. Habebis cellu-
lam quæ te solum capiat. Imò nō eris solus, angelica turba uersabitur, tot socij, quot sancti. Leges
euangelium, fabulabitur tecum Iesus. Replicabis apostolos uel prophetas: Nunquid poteris talē
alium tuis sermonibus habere consortem? Terra sumus & cinis, & per omnia momenta de nostra
salute

A salute suspensi, cōtinuo in puluerem dissoluendi. Quid retractamus facere de necessitate uirtutē?
certe quādoq; moriendum est. Quamcito mundi derelinquamus angustias: & si forte ob cōtinen-
tiam (quod tamē rāro accidit) dolere stomachum, æstuare febribus cœperimus perpetuæ uitæ in
gressuri ianuam morbū putemus. Quanti eū in medijs opibus, & inter tabulas cōsulatus, repen-
tina morte subtracti sunt? Quid ergo desideramus urbium frequētiam, qui de singularitate censē-
mur? Mihi enim oppidum carcer, & solitudo paradisus est. Secularū quoq; maxime potētum cō-
sortia deuita. Quid tibi necesse est illa sæpius uidere, quorum cōtemptu monachus esse cœpisti?
Nam monachum solitudo facit, non publicum.

De periculo uitæ solitariæ.

MOnachi etiam nūc mores discutimus, qui iugū Christi collo suo imposuit. Primumq; tracta-
dum est: utrum solus, an cū alijs in monasterio uiuere debeas. Mihi placet ut habeas sancto-
rum cōtubernium, ne absq; ductore ingrediaris uiam, quam nunq; ingressus es, statimq; tibi in par
tem alteram declinandū sit, & errori pateas: plusq; aut minus ambules q; necesse est, & currēs las-
seris, moramq; faciens obdormias. In solitudine sito, surrepit superbia. Et si parumper ieiunauc-
rit, hominemq; nō uiderit, putat se alicuius esse momenti. Oblitusq; sui unde, & quo uenerit: intus
corde, foris lingua uagatur. Iudicat contra uoluntatem apostoli alienos seruos. Quo gula popo-
scerit, porrigit manus, dormit quantū uoluerit, neminē ueretur, omnes se inferiores putat: crebri-
usq; in urbibus q; in cellula est, & inter fratres simulat uerecundiam, qui platearū turbis collidit.
Quid igitur? solitariam uitam reprehēdimus? Minime, quippe quā sæpe laudauimus, licet ut præ-
fertur solitaria uita periculosa est, ne abstracti ab hominū frequentia, sordidis & impijs cogitatio-
nibus pareant, & pleni arrogantia & supercilij, cunctos despiciant, armentq; linguas suas, uel cle-
ricis, uel monachis detrahēdo. Sed de ludo monasteriorū, uolumus huiuscemodi egredi milites,
quos eremi dura rudimēta nō terreant, qui specimē cōuersationis suæ multo tēpore dederint: qui
omniū fuerint minimi, ut primi omniū fierent: quos nec esuries aliquādo, nec saturitas superauit,
qui paupertate lætant? quorū habitus, sermo, uultus, incessus, doctrina uirtutū est. O quoties in e-
remo cōstitutus & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat
habitaculū, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus: quia amaritudine repletus
eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis, situm Æthiopicæ carnis obduxerat.
B Quotidie gemitus: & si quādo me repugnātem somnus imminēs oppressisset: nuda humo uix os-
sa hærentia collidebam. De cibis uero & potu taceo: cū etiam languentes monachi ibi aqua frigi
da utantur, & coctū aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennæ metū, tali me car-
cere damnaueram, scorpionū tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Palle-
bant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominem suū iam carne
præmortua, sola libidinū incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pe-
des, rigabam lachrymis, crine tergebam, repugnātem carnem, hebdomadarū inedia subiugabam.
Non depudesco infelicitatis meæ, quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me cla-
mantem & diem crebro iunxisse cū nocte, nec prius à pectoris cessasse uerberibus q; rediret domi
no increpante tranquillitas. Ipsam quoq; cellulam quasi cogitationum mearum cōsciam pertime-
scebā, & mihimet iratus & rigidus solus deserta penetrabam. Sicubi cōcaua uallium, aspera mon-
tium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ erat orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastu
lum collocabā: & (ut mihi testis est dominus) post multas lachrymas, post cœlo oculos inhæren-
tes, nonnunq; uidebar mihi interesse agminibus angelorū & lætus gaudensq; cātabam: Post te in
odore unguentorum tuorum curremus. Dicam & aliud quod in Ægypto uiderim. Græcus erat
adolescens in cœnobio, qui nulla cōtinentia, nulla operis magnitudine, flammā carnis poterat ex-
tinguere. Hunc pater monasterij periclitātem, hac arte seruauit. Imperat uiro cuidam graui, ut iur-
gijs atq; conuicijs insectaretur hominē, & post irrogatam iniuriam, primus ueniret ad querimo-
niam. Vocati testes, pro eo loquebantur qui cōtumeliam fecerat. Flere ille cōtra mendacium cœ-
pit. Solus pater defensionem suam callide opponere studuit, ne abundantiori tristicia absorberet
frater. Quid multa? Ita annus ductus est, quo expleto, interrogatus adolescēs, super cogitationib.
pristinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret. Papæ, inquit, mihi uiuere non licet, & fornicari li-
beat? Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset? sunt em̄ meliores duo q; unus: Et si alter ceciderit, ab altero fulcitur. Funiculus triplex nō facile rumpitur, & frater fratrem adiuuans exaltabitur.
Vidi ego quosdam, qui post quam renunciauerūt seculo, uestimētis duntaxat & uocis promissio
ne, nō rebus, nihil de pristina cōuersatione mutarūt: Res familiaris magis aucta q; imminuta. Ea-
dem ministeria seruulorū, idem apparatus cōuiuij, & nomē sibi uendicant solitarij. Quidam uero
pauperes sunt & tenui substantiola, uidenturq; sibi scioli, pomparum ferculis similes procedunt
in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Sunt etiam qui humore cellularū immoderatisq;
ieiunijs, tædio solitudinis, ac nimia lecti one, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, uer-
tuntur in melancholiam, & Hippocratis magis fomentis quàm nostris monitis indigent. Plerique
artibus

artibus & negotiationibus priſtinis carere nō poſſunt, mutatisq; nominibus inſtitorū, eadem exer C
cent mercimonia, Nō uictum & ueſtitum quod Apoſtolus præcipit, ſed maiora q̄ ſeculi homines
emolumenta ſectantes: & ſub religionis titulo exercētur iniuſta compendia: & honor Chriſtiani
nominis magis fraudem facit q̄ patitur. Quæ pudet dicere, ſed neceſſe eſt, ut ſaltem ſic ad noſtrum
erubeſcamus dedecus, publice extendentes manus, pannis aurum tegimus: & cōtra omnium opi
nionem plenis ſacculis morimur diuites, qui quaſi pauperes uiximus. Tibi cum in monaſterio fue
ris hoc facere nō licebit, & inoleſcente paulatim cōſuetudine quod primum cogebaris: uelle inci
pies, & delectabit te labor tuus: Oblitusq; præteritorum ſemper priora ſectaberis: nequaq; cōſide
rans quid alij mali faciant, ſed quid boni tu facere debeas. Neq; uero peccantium ducaris multitu
dine: nec te pereuntium turba ſollicitet ut tacitus cogites: Quid ergo omnes peribunt, qui in ur
bibus habitant? Ecce illi fruuntur ſuis rebus, miniſtrant eccleſiæ, adeunt balneas, unguēta nō ſper
nunt, & tamē in omnium ore uerſantur. Ad quod ante reſpondi, & nūc breuiter reſpondeo: in præ
ſenti opuſculo non me de clericis diſputare, ſed monachum inſtruere.

De periculo habitandi in urbibus.

COnſidera obſecro ſatis eſſe difficile locū Stephani implere uel Pauli, & in angelico ſtare mi
niſterio Precioſum margaritum, cito frangitur, fractumq; inſtaurari nō poteſt. Nauis quam
uis ſit rudis & ſolidis cōfixa clauis, tumentesq; fluctus nō ſentiat, cito ſi periculoſe nauigat perfora
tur, & licet plenis uentis lucroſius ad optata perueniat: tamē magis ſecura ſunt quæ & tranquilla
ſunt: Et ut apertius loquar, plus te quod dicis habere mercedem ſi in media urbe cōſiſtens mona
chus uicitires, & ſunt uera quæ dicis, ſed nō tam facile explētur opere q̄ dicto. Nam ſi aliquis te de
optimatibus inuitet ad prandium: certe aut eundum eſt, aut negandum. Si ieris, aut ijſdem cibis ue
ſceris, aut alijs. Si alijs cōuiuarum offendūtur oculi. Si ijſdem, perit abſtinētia. Quod ſi nō ire uo
lueris, miſer comederis in prādio, ad ſingulas quaſq; phialas & ad delibuta melle uina potaberis,
alius tuum uultū cauillabitur, ille ineſſum irridebit, hic habitū: & imitatores forſitan ludæorum,
nōne, inquient, hic eſt fabri filius? Nōne fratres eius apud nos ſunt, ego illum memini ante tot ferme annos illud feciſſe turpe, dixiſſe turpius. Alius furem clamabit, & tecū ſe ſceleris finget eſſe par
ticipem. Omnia prandia pariter cōſonabunt: in te temulentum cōuiuium diſſoluetur. Quod ſi ul
lis abſtinueris carnibus & nō crebro balnea frequētes: tūc uero per omnes columnas Manichæi
titulus aſſcribit. Si uolucrum eduliū refutaueris, & tenellas columbas craſſosq; turtures expeten D
ti gutturi durior dominus denegaueris, ſacrilegij crimē affingitur: ſtatimq; aiunt: Hi ſunt qui crea
torem mūdi cōdemnant, in uſus noſtros facta ſunt omnia. Audiui domino teſte, nō mentior, quē
dam in ſua gula diſertū cum rumore cognoſceret me cibis eſculentioribus abſtinere, dicere: Nun
quid porcellus ideo factus eſt, ut togatus in ſenatu ſentētiam diceret? Quo uidelicet me ſtulticiæ
cōdemnaret, qui me putaret ea quæ ſunt in uſus creata nō ſumere. Quod ſi pulla fuerit tunica, etiā
prætereuntium digitis denotaberis. Ac ſic niſi formoſus fueris, ſanctus eſſe nō poteris. Hæc & iſti
uſmodi cum uitam lacerēt bonam, quid facies frater in medio? Aut uitijs, aut anathemati colla ſub
mittes, id eſt, ſectaberis ea quæ ſunt aduerſa cōtinentiæ. Aut ſi facere nolueris, tempore damnabe
ris. Prætermitto crebras ſalutationes, obſequia matronarum, uariasq; illecebras: quibus etiam rigi
diſſimi molliuntur, cū & ſirenæo cantu ad naufragia pertrahūtur. Nunc illud affirmo, quod etiam
ſi iſta nō eſſent, ad cōparationem tamē ingentis boni, maiora deſerere deberes. Cum eñ tanta re
perimus in cœlo, parua & caduca nos quaſiſſe doleamus in terra. Ambitio nanq;, potentia, magni
tudo urbis, uideri & uidere, ſalutare & ſalutari, laudare, uel detrahere, uel proloqui, & tantam ho
minum frequentiā ſaltem inuitum uidere, monachorum propoſito & à quiete ſunt aliena. Aut e
nim uidemus ad nos uenientes, & ſilentium perdimus. Aut ſi nō uidemus, ſuperbiæ arguimur. In
terdum ut uicem reddamus, ad ſuperbas fores pergimus: inter linguas rodentium miniſtrorū, po
ſtes ingredimur deauratos. In Chriſti uero uilla (ut didicimus) totū ruſticitas. Itaq; propter occu
pationes, aut nobis claudendum eſt oſtium, aut ſcripturarū propter quas aperiendæ ſunt fores ſtu
dia relinquenda. His igitur rationibus inuitati, multi philoſophorū reliquerunt frequētias urbiū,
& hortulos ſuburbanos, ubi ager irriguus, arborum comæ, & ſuſurrus auium, fontis ſpeculum im
murmurans, & multæ oculorū auriumq; illecebræ, ne per luxum & per abundantiam copiarū ani
mæ fortitudo molleſceret, & eius pudicitia cōſtupraret. Inutile quippe eſt crebro uidere, per quæ
captus aliquando ſis, & eorum te experimēto cōmittere, quibus difficulter careas. Nam quos ſe
culi carcer includit, nūc ira, nūc auaritia, nūc aliorum incētiua uitiorū pertrahit ad ruinam. Ideoq;
obterendæ ſunt animi uoluptates, relinquēda delectationum ſtudia: quoniam hæc eſt circunciſio
nis ueritas, nō figura. Nitendum in ſumma: ut naturalibus amputatis, cōuerſatio noſtra tendat ad
cœlum. Quod fiet, ſi ludi, ſi iocus, ſi cōuiuia, ſi ſermo pene familiarium deſeratur, & quæ circunci
duntur areſcant, nō uiſu, nō auditu, non tactu, non ſapore, aut capiet in natura corporis naturā cor
poream non habere. Nam ſi uelimus deſpicere quod ſumus, meremur melius eſſe: igitur nō teme
re offeramus nos periculis: ſed quantum in nobis eſt inſidias declinemus.

De abſti-

A De abſtinentia & præcipue à carnibus.

SAluator noſter, Attendite, inquit, uobis ne forte grauentur corda ueſtra crapula, & in ebrieta
te & curis huius uitæ. Modicus eñ ac temperatus cibus & carni & animæ utilis eſt. Balnearū
fomenta ne quæras, qui calorem corporis ieiuniorū cupis frigore extinguere, quæ & ipſa mode
rata ſint, ne nimia debilitent ſtomachum, & maiorem refectionem poſcentia erumpant in crudi
tatem, quæ parens libidinum eſt. Aiunt eñ medici qui de humanorū corporum ſcripſere naturis,
præcipue Galenus in libris, quorum titulus περὶ ὑγιεινῶν, puerorum & iuuenum, ac perfectæ ætatis
uirorum mulierumq; corpora, inſito calore feruere, & noxios his eſſe ætatibus cibos qui calorem
augent, ſanitatiq; cōducere, frigida quæq; in cibo & potu ſumere. Sicut econtrario ſenibus, qui pi
tuita laborant & frigore, calidos cibos, & uetera uina prodeſſe. Et etiam Comicus, cuius finis eſt
humanos mores noſſe atq; deſcribere dixit: Sine Cerere & Libero friget Venus. Nihil itaq; ſcias
cōducere Chriſtianis adoleſcentib. ut eſum holerū. Nā ardor corporū frigidioris. epulis tēperan
dus eſt. Nobis eñ nō corporū cultus, ſed animæ uigor quæritur, quæ carnis infirmitate ſit fortior:
Inde eſt quod nōnulli uitam pudicā appetentiū, in medio itinere corruunt, dum ſolam abſtinentiā
putant carniū, & leguminib. onerant ſtomachū, quæ moderate parceq; ſumpta innoxia ſunt, & ut
quod ſentio loquar: Nihil ſic inflammat corpora, & titillat mēbra genitalia: ſicut indigeſtus cibus
ructusq; cōuulſus. Quod eñ ſeminarium uoluptatum eſt, uenenū puta. Eſt aūt eſus carnium ſemi
narium libidinis. Et nō ſolum de carnibus loquor, ſed in ipſis leguminibus inflantia & grauia de
clinanda ſunt. Parcus cibus & uenter eſuriens, triduanis ieiunijs præfertur. Multo enim melius eſt
quotidie parum q̄ raro ſatis ſumere. Pluuia illa optima eſt, quæ ſenſim deſcendit in terras. Subitus
& nimius imber in præceps, arua ſubuertit. Refectio itaq; ſaturitatem fugiat. Nihil prodeſt biduo
triduoq; tranſmiſſo uacuum portare uentrem, ſi pariter obruatur: ſi compenſetur ſaturitate ieiu
nium. Illico mens repleta torpeſcit, & irrigata corporis humore, ſpinas germinat libidinum. Plures
quoq; ſunt qui cum uino ſint ſobrij, ciborum tamen largitate ſunt ebrij. Omnes eñ qui ebrietatē
ſectantur filij Belial uocantur. Nam uenter mero æſtuans facile deſpumat in libidinē. Vnde Noe
nudauit ebrietate femora. Lot quem Sodoma non uicerat, uina uicerunt. Venter quoq; plenus fa
cile de ieiunijs diſputat. Qui eñ Chriſtum deſiderat, & illo ueſcitur pane, non quærit magnope
re, de q̄ precioſis cibis ſtercus conficiat. Quicquid poſt gulam non ſentitur, idem fit quod panis
B & legumina. Omne eñ quod in hoc mundo laborant homines, ore quaſi conſumitur, & attritū
dētibus, uentri traditur digerendū: & tamdiu tribuit uoluptatē, quamdiu gutture detinetur. Cum
uero in aluū trāſierit, deſinit inter cibos eſſe diſtātia. Nec hoc dicimus, quod negemus piſces, ſed
quomodo nuptijs uirginitatem, ita ſaturitati ieiunia præferimus. Sed non ideo te carnes ueſci nō
putes, ſi ſuum, leporum, atq; ceruorū & quadrupedum animantiū eſculentiam reprobes. Non eñ
hæc pedum numero, ſed ſuauitate guſtus comprobantur. Scimus & apoſtolo dictum: Omnis cre
atura dei bona: quæ cum gratiarū actione percipitur. Sed idem loquitur: Bonum eſt carnem non
manducare. Comedant carnes, qui carnibus ſeruiunt. Quorum ſeruor deſpumat in coitum, eorū
& inteſtina carnibus repleantur. Tu uero nihil habeas tam neceſſe, q̄ in ieiunio perſeuerare. Pal
lor & ſordes tuæ gemmæ ſint. Igitur cum mihi dixeris: cur porcus creatus eſt? ſtatim tibi reſponde
bo puerorum more certantium: Cur uiperæ & ſcorpij? Nec deum ſuperfluorū iudicabis artificē:
cum plurimæ & beſtiæ & uolucres ſint, quas tuæ fauces recuſant. Sed ne cōtentioſum hoc & pu
gna magis uideatur eſſe q̄ uerum: Audi idcirco ſues & apros & reliquas animantes creatas, ut mi
lites, athletæ, nautæ, rhetores, metallorumq; foſſores, & cæteri duro operi mancipati haberent ci
bos quibus fortitudo corporum neceſſaria eſt: qui portant arma & cibaria: qui pugnis & calcibus
ſua inuicem membra debilitant, qui remos trahunt: quorū latera ad clamandum dicendumq; ſunt
ualida, qui ſubuertūt mōtes, & ſub diuo & imbribus dormiūt: Sed quid ad nos, quorū conuerſatio
in cœlis eſt? Cæterū noſtra religio nō athletā, nō nautas, nō milites, nō foſſores, ſed ſapiētiæ erudit
ſectatorē: qui ſe dei cultui dedicauit, & ſcit cur creatus ſit, cur uerſet in mundo, quò abire feſtinet.
Vnde & Apoſtolus loquitur: Quādo infirmor, tūc potens ſum, & ſi exterior noſter homo corrū
pitur, ſed interior renouat de die in diem: Et, cupio diſſolui & eſſe cū Chriſto. Et, carnis curam ne
feceritis: Quodq; ſine quatuor ſenſibus uiuere poſſumus, id eſt, ſine aſpectu, auditu, odoratu, atq;
cōplexu. Abſq; guſtu aūt & cibis impoſſibile eſt humanū corpus ſubſiſtere. Adeſſe ergo debet ra
tio, ut tales uel tantas ſumamus eſcas, quibus nō oneretur corpus: nec libertas animæ prægraueť:
Quia & comedendū eſt, & deambulandū, & dormiendū, & digerendū, & poſtea inflatis uenis in
centiua libidinis ſuſtentanť. Sunt quidē ſenſus noſtri portæ, per quas ad animā noſtrā ſeculi blan
dimenta deſcendūt, & per quas ſenſus carnis introeūt. Per quas niſi lata ſtrage facta uiam uirtuti
bus potius q̄ impietate fecerimus, nunq; ad regem pietatis peruenire poterimus. Dicat eñ unuſ
quiſq; quo dolet, ego loquor conſcientiam meam. Scio mihi abſtinentiam, & nocuiſſe intermiſ
ſam, & profuiſſe repetitā. Nec tales ergo recipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut co
meſtos magno partos & perditos labore doleamus. Holerū & pomorum ac leguminum, & faci

lior apparatus est, & arte impendijsq; coquorũ non indigent, & sine cura sustentãt humanum ge- C
nus, moderateq; sumptus quia nec auide deuoratur. Quod irritamentũ gulæ nõ habet, leuiori di-
gestione decoquitur. Nemo em̃ uno & duobus cibis, hisq; uilibus usq; ad inflationẽ uentris one-
ratur, quæ diuersitate carnium & saporis delectatione cõcipitur, cum uarijs nidoribus fumant pa-
tinæ, & ad esum sui, expleta esurie quasi captiuos trahũt. Vnde & morbi ex saturitate nimia conci
tantur. Multiq; impatientiã gulæ uomitu remediant, & quod turpiter ingesserunt, turpius egerũt.
Postq; enim uenit Christus in fine temporũ, & reuoluit o & alpha, id est finem ad principiũ, ut in
prima ætate nõ circuncidimur: nec repudiũ dare permittimur, nec carnes comedimus. Hippocra
tes in aphorismis docet crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleuerint, nisi cito ab
latione sanguinis minuant: paralysim & pessima morborũ genera parere. Et idcirco esse necessa-
riam demptionẽ, ut rursum habeãt in quæ possint crescere. Nõ em̃ manere in uno statu naturã cor
porũ, sed aut crescere aut decrescere, nec posse uiuere animal nisi crescẽdi capax sit. Vnde & Gale
nus ille doctissim⁹ Hippocratis interpres, Athletas quorũ uita & ars sagina est, dicit in exhortatio
ne medicinæ, nec uiuere posse diu, nec sanos esse, animasq; eorũ ita nimio sanguine & adipib. qua
si luto inuolutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnib. & ructu & uentris ingluuie cogi-
tare. Diogenes tyrãnos & subuersiones urbiũ bellaq; hostilia uel ciuilia nõ pro simplici uictu ho-
lerũ pomorumq;, sed pro carnibus epularumq; delicijs asserit excitari. Quodq; mirandũ sit, Epicu
rus uoluptatis assertor, omnes libros suos repleuit holeribus & pomis & uilibus cibis, dicens ita
esse uiuẽdum, quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparant, maioremq; pœ-
nam habeãt in quærendo q̃ uoluptatem in abutendo. Bibere & comedere nõ deliciarũ ardorẽ de
bet excitare, sed sitim famemq; restinguere. Qui carnibus uescuntur, indigent etiam his quæ sunt
carnium. Qui aũt simplici uictu utunt̃, eos carnes nõ requirere. Sapientiæ ergo operam dare non
possumus, si mensæ abundantiã cogitemus, quæ labore nimio & cura indigent. Cito expletur na-
turæ necessitas, frigus & fames simplici uestitu & cibo expelli potest. Delitiæ & epularũ uarietas
fomenta sunt auaritiæ. Quod si quis existimat se abundantia ciborum potionumq; perfrui, & ua-
care posse sapientiæ, hoc est uersari inter delicias, & deliciarum uitijs nõ teneri, seipsum decipit.
Sensus noster illud cogitat, quod uider, audit, odoratur, gustat, attrectat, & ad eius trahitur ap-
petitũ, cuius capitur uoluptate. Difficile imò impossibile est, diuitijs & uoluptatib. affluentes nõ
ea cogitare quæ gerimus. Fruſtraq; quidã simulãt salua fide & pudicitia & integritate mẽtis se abu D
ti uoluptatibus, cũ contra naturam sit, copijs uoluptatum, sine uoluptate perfrui. Sensus corporũ
quasi equi sunt sine ratione currentes. Anima uero in aurigæ modũ retinet frena currentiũ. Gran-
dis exultatio animæ est, cũ paruo cõtentus fueris, mundũ habere sub pedibus, & omnẽ eius poten
tiam, epulas, libidines, ꝓpter quæ diuitiæ comparant̃, uilibus mutare cibis, & crassiori tunica cõ-
pensare. Tolle epularũ & libidinis luxuriã, nemo quæret diuitias: quarũ usus aut in uentre, aut sub
uentre est. Qui ægrotat, nõ aliter recipit sanitatẽ, nisi tenui cibo & castigato uictu. Quibus ergo ci
bis recipit̃ sanitas, his & seruari potest, ne quis putet morbos holeribus cõcitari. Si aũt uires hole
ra nõ ministrãt, quæ nascunt̃ & alunt̃ carnibus, quid est sapienti uiro & philosopho Christi tantã
habere fortitudinẽ, quæ athletis & militibus necessaria est: quã cũ habuerit ad uitia prouocet? Illi
arbitrantur carnes sanitati cõgruas, qui uolunt abuti libidine, & in cœnũ demersi uoluptatum, ad
coitum semper exæsturant. Christiano sanitas absq; uiribus eximijs necessaria est. Nec turbare nos
debet, si rari sunt huius propositi sectatores, quia rari sunt & amici boni & fideles & pudici & cõ-
tinẽtes, semperq; uirtus rara est. Legimus quosdã morbo articulari & podagræ humorib. laboran-
tes, proscriptione bonorũ ad simplicẽ mensam & ad pauperes cibos redactos cõualuisse. Caue-
rant em̃ sollicitudine dispensandæ domus, & epularũ largitate, quæ & corpus frangũt & animã. Ir
ridet Horatius appetitũ ciborũ, qui cõsumpti relinquũt pœnitentiã. Sed etiã ex uilissimis cibis ui-
tanda satietas. Nihil em̃ ita obruit animũ, ut plenus uẽter & æstuans, & huc illuc se uertẽs, & in ru-
ctus, & in crepitus uentorũ efflatione respirans. Quale aũt illud ieiuniũ, aut qualis refectio post ie-
iunium, cũ pridianis epulis distendimur, & guttur nostrũ meditatorium efficit̃ latrinarũ? Dumq;
uolumus prolixioris inediæ famem quærere, tantũ uoramus, quantũ uix alterius diei nox digerat.
Itaq; non tam ieiunium appellandum est, quam crapula ac fœtens & molesta digestio.

De abstinentia philosophorum antiquorum, sacerdotum aliorumq; sanctorum.

Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert sub Saturno, cum omnia hu
mus funderet, nullũ comedisse carnes, sed uniuersos uixisse frugibus & pomis, quæ sponte
terra gignebat. Chæremon quoq; Stoicus uir eloquentissimus narrat de uita antiquorũ Ægypti
sacerdotum, quod omnib. mundi negocijs curisq; postpositis, semper in templo fuerint & rerũ na
turas causasq; ac rationes siderum cõtemplati sint, nunq; se mulieribus miscuerint, nunq; cogna-
tos & propinquos, ne liberos quidem uiderint, & ex eo tempore quo cœpissent diuino cultui de-
seruire, carnibus & uino semper abstinuerint propter tenuitatem sensus, & maxime ꝓpter appeti
tus libidinis: quæ ex his cibis & ex hac potione nascunt̃. Pane uero nõ uescebantur, ne onerarẽt
stomachum

A stomachum, & si quando comedebant, tunsum patiter hysopum sumebãt in cibo, ut escam grauio
rem, illius calore decoquerent. Oleum tantum in holeribus nouerant, uerum & ipsum parũ pro-
pter nauseam & asperitatem gutturis leniendam. Quid loquar, inquit, de uolatilibus, cũ oua quo-
que pro carnibus uitauerint & lacte quorum alterũ carnes liquidas, alterũ sanguinẽ esse dicebant
colore mutato. Cubile eis de folijs palmarũ cõtextum erat. Scabellũ accliue ex una parte obliquũ
in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduiq; inediam sustinentes, & humores corporis
qui nascuntur ex ocio, & ex mansione unius loci, nimia uictus castigatione siccabant. Item Iose-
phus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in decimooctauo antiquitatũ libro, tria describit
dogmata Iudæorũ, Pharisæos, Sadducæos, Essæos, quorũ nouissimos miris, effert laudibus, quod
& uxoribus & uino & carnibus semper abstinuerint, & quotidianũ ieiunium uerterint in naturã.
Super quorum uita & cibo, Philo uir doctissimus proprium uolumẽ edidit. Eubulius narrat apud
Persas tria genera magorũ, quorũ primos qui sunt doctissimi & eloquentissimi, excepta farina &
holere, nil amplius in cibo sumere. Orpheus quoq; in carmine suo esum carniũ penitus detestat.
Pythagoræ etiam, Socratis, Antisthenis, & reliquorum frugalitatem referrem in confusionem no
stram, nisi & longum esset, & proprij operis indigeret, ut qui paupertatẽ apostolorum & crucis du
ritiem, aut nesciunt aut cõtemnunt: imitentur saltem gentilium paupertatẽ. Ad ea uenio, quæ A-
sella post duo decimũ annum sudore proprio, elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vnius cellu-
læ clausa angustijs, latitudine paradisi fruebatur. Idem terræ solũ, & orationis locus extitit & quie-
tis. Ieiunium habuit pro ludo, inediam pro refectione. Et cum eam non uescendi desiderium, sed
humana cõfectio ad cibũ traheret, pane & sale & aqua frigida cõcitabat magis esuriem, q̃ restrin-
gebat, & operabat̃ manibus: sciens scriptum esse: Qui nõ laborat nõ manducet. Et ita ad quinqua
genariam peruenit ætatem, ut nõ doleret stomachus, non uiscerũ cruciaretur iniuria, nõ sicca hu-
mus iacentia membra cõfringeret, nõ sacco asperata cutis fœtorem aliquem situmq; contraheret:
sed sana corpore, anima sanior, solitudinem putaret esse delicias, & in urbe turbida inueniret ere-
mum monachorum. Paulo quoq; cibum & uestimenta palma præbebat, & ne cui impossibile ui-
deatur, Iesum testor & angelos eius, quod in parte eremi, quæ iuxta Syriam Saracenis cõiungitur,
monachum uidi, qui per triginta annos inclusus, hordeaceo pane & lutulenta aqua uiuebat. Alter
in cisterna ueteri per dies singulos quinq; carycis sustentabatur. Vnde si mihi dominus optionem
B daret, multomagis eligerem tunicam Pauli cum meritis, q̃ regum purpuras cum regnis suis. Quid
tamen nos uentris animalia, tale unq̃ fecimus? quos si uel secunda hora legentes inuenerit, oscita
mus, manu faciem defricantes, cõtinemus stomachũ, & quasi post multũ laborem, mundialib. rur-
sus negocijs occupamur. Prætermitto prandia, quibus mẽs onerata premit. Pudet dicere frequen
tiam salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos ueniẽtes cæteros expectamus.
Deinceps itur in uerba, sermo teritur, laceranť absentes, uita aliena describitur, & mordentes inui
cem cõsumimur abinuicem. Talis nos cibus occupat & dimittit. Cum uero amici recesserint, ratio
cinia supputamus. Nunc ira personam leonis nobis inducit, nũc cura superflua in annos plurimos
duratura prægocitat. Nec recordamur euangelij dicentis: Stulte hac nocte auferent animam à te,
quæ aũt præparasti cuius eruunt? Nec uero hoc dicens condemno cibos, quos deus creauit ad u-
tendum cum gratiarum actione, sed iuuenibus incentiua esse assero uoluptatũ. Non Ætnei ignes,
non Vulcania tellus, nõ Veseuus Olympusq; tantis ardoribus æstuãt, ut iuueniles medullæ uino
plenæ, dapibus inflammatæ. Auaritia calcatur à plerisq;, & cũ marsupio deponit̃. Maledicam lin-
guam indictum silentium emendat, cultus corporis, & habitus uestitũ unius horæ spatio cõmuta-
tur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt, & quod foris est facile abijcitur. Sola libido insita est, &
quadam lege naturæ in coitũ gestit erumpere. Grandis igitur uirtutis est, & sollicitæ diligentiæ su-
perare quod natus sis, & in carne non carnaliter uiuere.

De temperatis ieiunijs.

TAntum tibi ieiuniorũ assume, quantum ferre potes: diuersus est enim hominum stomachus.
Alij amaris, alij dulcibus, alij austerioribus, alij leuibus delectant̃ cibis. Ideo nõ tibi immode-
rata imperamus ieiunia, & enormem ciborum abstinentiam, quibus statim corpora delicata fran-
guntur. Philosophorum quoq; sententia est, moderatas esse uirtutes, excedentes modũ atq; men-
suram inter uitia deputari. Vnde & unus de septem sapientibus: Ne quid, ait, nimis. Noui em̃ ego
in utroq; sexu propter nimiã abstinentiam cerebri sanitatem quibusdã uexatam: præsertim qui in
humidis & frigidis habitauere cellulis, ita ut nescirent quid agerẽt, quo'ue se uerterẽt, quid loqui,
quid tacere deberent. Sic ergo debes ieiunare, ut non palpites, & respirare uix possis, sed ut fracto
corporis appetitu, nec in lectiõe, nec in psalmis, nec in uigilijs solito quid minus facias. Ieiuniũ nõ
perfecta uirtus, sed cæterarũ uirtutũ fundamentũ est, & sanctificatio atq; pudicitia, & sine qua ne-
mo uidebit deũ. Nam Christus pro animi uoluntate omnia in acceptum refert. Displicent nanq;
in teneris maxime ætatibus longa & immoderata ieiunia, quibus iungunt̃ hebdomades, & oleũ
in cibo ac poma uetantur. Experimento didici, asellũ in uia cum lassus fuerit diuerticula quærere.

Hoc enim in perpetuo ieiunio præceptū est, ut longo itineri uires perpetes suppetāt, ne in prima C
mansione currentes corruamus in medijs. Cæterū in quadragesima cōtinentiæ uela pandēda sunt
& rota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus, quanq; alia sit cōditio seculariū, alia mona
chorum. Secularis homo in quadragesima uentris ingluuiem decoquit, & in cochlearum morē,
succo uictitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculū parat. Monachus in quadragesima suos
dimittat equos, ut sibi meminerit semper esse currendum. Finitus labor maior, infinitus modera-
tior est. Ibi cū respiramus: hic perpetuo incedimus. Sic tamen comedas, ut statim post cibū possis
legere, orare, & psallere. Ideo sint tibi casta simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia. Sed
quid prodest oleo nō uesci: & molestias quasdā difficultatesq; ciborū quærere, carycas, piper, nu-
ces, palmarū fructus, similam, & mel. Tota hortorū cultura uexatur, ut cibario pane nō uescamur,
& dum delicias sectamur, à regno cœlorū retrahimur. Nec si biduo aut triduo ieiunaueris, putes
te nō ieiunantibus esse meliorem. Tu ieiunas & irasceris, ille comedit & forte blanditur. Tu uexa-
tionem mentis & uentris esurię ieiunando digeris, ille moderatus alitur & gratias agit deo. Vnde
quotidie clamat Esaias: Nō tale ieiuniū elegi dicit dominus. & iterū: In diebus ieiuniorū uestrorū
inueniuntur uoluntates uestræ, & omnes qui sub potestate uestra sunt stimulatis. In iudicijs & liti-
bus ieiunatis, & percutitis pugnis humilē, ut quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ieiuniū,
cuius iram nō dicam nox occupat, sed luna integra derelinquit? Teipsum cōsiderans noli in alte-
rius ruina, sed in tuo opere gloriari: nec illorū tibi exempla proponas, qui carniū curam facientes,
possessionū reditus & quotidianas domus impensas supputant. Nec em undecim Christi aposto-
li Iudæ proditione sunt fracti. Nec Philegio & Alexandro naufragiū faciente cæteri à cursu fidei
substiterunt. Cōuiuia quoq; tibi sunt uitanda secularium: maxime eorū qui honoribus tumēt. Nam
pinguis uenter, nō gignit sensum tenuem. Docet Æsopi fabula, plenū muris uentrē per angustū
foramen egredi nō ualere. Quoscunq; nanq; formosos, calamistratos, crine cōpositos, uel buccis
rubentibus uideris, de armēto louiniani sunt: inter quos grunniunt sues. De nostro grege, tristes,
pallidi, fordidi, & quasi peregrini huius seculi, licet sermone careāt, habitu loquunt & gestu, Heu
mihi, quia peregrinatio mea prolōgata est. Vnde saccus & ieiunium arma sunt pœnitentiæ, & alia
peccatorū. Et si è duobus necessarijs unū est subtrahendū, magis eligam ieiuniū absq; sacco, q; sac-
cum absq; ieiunio. At uero hi quibus pœnitentia præcipitur, consequenter ad ieiuniū saccum co-
pulant. Non quidem sanat oculū, quod calcaneo adhibetur. Ieiunio passiones corporis, oratione D
pestes sanandæ sunt mentis. Igitur per ieiuniū ostenditur nos posse ire ad paradisum, unde per sa-
turitatem fueramus eiecti. Nam ieiunium curat uulnera delinquentis, curatosq; sanctificat.

De contemplatione, oratione & lectione.

SI monachus esse uis, non uideri, habeto curam, non rei familiaris, cui renūciando hoc esse cœ-
pisti, sed animæ tuæ. Ama scientiam scripturarū, & carnis uitia non amabis. Corpus patiter ani
musq; tendant ad dominū. Sic teipsum in cœlo animo gestiente procures, ut dum corpore mora-
ris in terra, iam ad Christū mente peruenias. Assuescas quoq; ad orationes & psalmos nocte cōsur
gere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellator Christi, accensaq; lu-
cerna reddere sacrificium uespertinū. Sic dies transeat, sic nox inueniat laborantē, orationi lectio,
lectioni succedat oratio. Præcipue ea quæ sancti faciunt, in cōspectu dei faciunt, & pleniorē scien-
tiam dei accipiunt, & plenius diuinis imbuti sunt disciplinis. Si em ægrotus & æstuans febribus a-
quam frigidam postulet, & dicat ad medicū: Vim patior, crucior, exanimor, usq; quò medice cla-
mabo, & nō exaudies? Et respondeat sapientissimus & clementissimus medicus: Scio quo tempo
re debeam dare quod postulas, nō misereor modo, quia misericordia ista crudelitas est, & uolun-
tas tua contra te petit: Ita dominus noster sciens clementiæ suæ pondera atq; mensuras, interdum
non exaudit clamantē, ut eum probet, & magis prouocet ad rogandū, & quasi igne excoctū, iu-
stiorem & puriorem faciat. Ad orationem nocte consurgenti non indigestio cibi ructū faciat, sed
inanitas. Nam quidam uir inter pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes: sic indigesta ru-
ctatio auertit spiritus sancti charismata. Ructus aūt dicitur proprie digestio cibi, & cōcoctarū esca
rum in uentū efflatio. Quomodo ergo iuxta qualitatē ciborū de stomacho ructus erumpit, & uel
boni, uel mali odoris flatus indicium est: Ita interioris hominis cogitationes uerba proferūt, & ex
abundantia cordis os loquitur. Iustus comedens replet animam suam. Cumq; sacris doctrinis fue
rit satiatus de boni cordis thesauro profert ea quæ bona sunt. Crebrius lege & disce quàm pluri-
ma, & tenente te codicem somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Et quanq;
Apostolus semper orare nos iubeat, & sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diuisas orandi
horas debemus habere, ut si aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admo-
neat. Nec cibi ante sumantur, nisi oratione præmissa. Nec recedatur à mensa, nisi referant gratiæ
creatori. Egredientes hospitiū armet oratio, & egredientib. occurrat oratio anteq; sessio, nec prius
corpusculū requiescat, q; anima pausetur. Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus pingat
crucem. Dominicis diebus orationi & lectioni uacetur. Quod quidē in omni tempore cōpletis
opusculis

A opusculis faciant. Quotidie de scripturis sanctis aliquid dicatur. Prouidendum etiam ut diem so-
lennem, nō tam ciborum abundantia, q; spiritus exultatione celebremus, quia ualde absurdū est
nimia saturitate uelle martyrem honorare, quē scias deo placuisse ieiunijs. Sacerdotes quoq; pro
omnibus orare debent, quorū eleemosynas oblationesq; recipiunt. Sæpe in manibus tuis diuina
sit lectio & crebræ orationes, ut omnes cogitationū sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, bu
iuscemodi clypeo repellant. Quoniā difficile, imò impossibile est perturbationū uicijs carere quē
piam. Nam frequens lectio & quotidiana meditatio, solet magis labor mentis esse q; carnis. Quo-
modo enim quod manu & corpore fit, manus & corporis labore completur: ita quod ad lectionē
pertinet, magis mentis est labor. Literæ nanq; marsupiū nō sequuntur, sudoris tamen comites sunt
& laboris, sociæ ieiuniorū non saturitatis, cōtinentiæ nō luxuriæ. Vnde quidam Origenis discipu
lus dixit, nunq; se cibum Origene præsente sine lectione sumpsisse, nunq; inuenisse somnum, nisi
unus è fratribus sacris literis personaret. Edentes aūt cucullis capita sua uelent, ne alter alterum a-
spiciat māducantem, nec loqui quicquam liceat dum manducant. Igitur quando comederis, cogi
ta quod statim tibi orandum, ilico & legendum sit. De scripturis sanctis habeto fixum uersuum nu
merum. Istud pensum domino tuo redde. Nec ante membra quieti cōcedas, q; palladium pecto-
ris tui hoc subtegmine compleueris. Post sanctas scripturas, doctorū hominum tractatus lege, eo-
rum duntaxat, quorum fides nota est: Quoniam eruditio timorem creat, imperitia confidentiam.
Sed tunc scriptura proderit legenti, si quod legerit opere compleatur. Illorum igitur tractatibus,
illorum delecteris ingenijs & libris, quorum pietas fidei non uacillat. Cæteros sic lege, ut magis
iudices q; sequaris. Caueas omnia apocrypha: & si quando ea non ad dogmatum ueritatem lege-
re uolueris, scias non eorum esse quorū titulis prænotantur, multaq; in his admixta uitiosa: Et gra
dis prudentiæ est aurū in luto quærere. Quid enim facit cum psalterio Horatius? cum euangelijs
Maro? cum Apostolo Cicero? Quæ societas lucis ad tenebras? Ne ergo legas Philosophos, Ora-
tores, Poetas, ne in eorum lectione requiescas, ne nobis blandiamur, si his quæ scripta sunt nō cre
dimus, cum aliorum cōscientia uulneretur, & putemur probare quæ dum legimus non reproba-
mus. Absit ergo ut de ore Christiano sonet Iupiter omnipotens, & me Hercule, & me ecastor, &
cætera magis portenta q; numina. At nunc etiam sacerdotes dei omissis euāgelijs & prophetis ui-
demus comœdias legere, amatoria bucolicorū uersuū uerba cantare, tenere Vergiliū, & id quod
B in pueris necessitatis est, crimen in se facere uoluntatis. Scientia aūt pietatis est, nosse legere scri-
pturas, prophetas intelligere, in euangelio credere, apostolos non ignorare. Nec putemus in uer-
bis scripturarū esse euangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla: Non in sermonū fo
lijs, sed in radice orationis. Si quid autem ignoras, si quid de scripturis dubites: interroga eum quē
uita cōmendat, excusat ætas, fama non reprobat. Aut si nō est qui possit exponere, melius est ali-
quid nescire, q; cum periculo discere. Memento quia in medio laqueorum ambulas. Malo enim
apud te uerecundia parumper q; causa periclitari. Qui tamen quod nouit interrogat, nō modo di-
scendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui responsurus est: in similitudinē pharisæorū, non
quasi discipulus, sed quasi tentator accedit. Pleriq; etiam detractorū: dum uerba sacri eloquij plus
quàm debēt discutiūt, in carnalem intellectū cadunt. In diuinis autem scripturis & libris, melius
est obscura relinquere ut sunt, q; aliquid temere, uel praue imitari quod nescias. Sunt quoq; non-
nulli, qui rugata fronte, demisso supercilio, uerbisq; trutinatis autoritatem doctorū sibi uendicāt:
non quod ipsi dignum aliquid arrogantia nouerint, sed quod simplices fratres quædam uidentur
sui comparatione nescire. Euenit etiam interdum, ut cum modicum scientiæ quis habuerit, elatus
in superbiam discere desistat, & paulatim eo quod nihil additur subtrahitur, ut uacuus disciplinis
penitus remaneat, ferrumq; quod acutum erat hebetetur. Sed etiam prophetam horrere eloquen
tis est: nō Christum sapere, sapientis: iniuriam fecisse, uirtutis: aliena possidere, potentiæ: innocen-
tem circumuenire, astutiæ: humilē despexisse, nobilitatis. Sic errorib. plena sunt omnia, & ad hoc
usq; ueritas obscuratur, ut in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur. Nobis uero nil placet, nisi
quod ecclesiasticū est, & quod publice in ecclesia nō timemus. In his tamē ita facere solemus. Quā
do em philosophos legimus, quando in manus nostros libri ueniunt sapientiæ secularis, si quid in
eis utile reperimus, ad nostrum dogma cōuertimus: Si quid uero superfluum: de idolis, de amore,
de cura secularium rerum, hæc radimus: his caluitiū inducimus, hæc in unguium morem ferro acu
tissimo desecamus. Referam tibi meæ infelicitatis historiam. Cū ante annos plurimos domo, pa-
rentibus, sororibus, cognatis: & quod his difficilius est, cōsuetudine lautioris cibi, propter cœlorū
regna me castrassem, & Hierosolymā militaturus pergerem, bibliotheca, quā mihi Romæ summo
studio cōferseram, carere nō poteram. Itaq; miser ego lecturus Tullium ieiunabam. Post noctiū
crebras uigilias, post lachrymas, quæ præteritorū recordatione peccatorū ex intimis uiscerib. flue
bant, Plautus sumebatur in manus. Si quando in memetipsum reuersus prophetam legere cœpis-
sem, sermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis nō uidebam, nō oculorum putabā cul-
pam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpēs illuderet, in media fermè quadragesima medullis

infusa febris, corpus inuasit exhaustum, & sine ulla requie (quod dictu quoq; incredibile sit) infe- C
licia membra depasta est, ut ossibus uix hærerem: Interim parātur exequiæ, & uitalis animæ calor,
toto iam corpore frigescente, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in
spiritu ad tribunal Christi pertrahor, ubi tantū luminis erat, & tantū ex circumstantiū claritate ful-
goris, ut proiectus in terram sursum aspicere nō auderem. Interrogatus de cōditione: Christianū
me esse respondi. Et ille qui præsidebat: Mentiris ait: Ciceronianus es, non Christianus. Vbi enim
est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter uerbera (nam cædi me iusserat) cōscien-
tiæ magis igne torquebar: illum mecum uersiculum repetens: In inferno aūt quis cōfitebitur tibi?
Clamare tamen cœpi, & eiulans dicere: Miserere mei domine, miserere mei. Hæc uox inter flagel
la resonabat. Tandem ad præsidentis genua prouoluti qui astiterant, precabant ut ueniam tribue-
ret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ daret, exacturus deinde cruciatū, si gentilīū aliquan-
do literarū libros legissem. Ego qui in tanto cōstrictus articulo, uellem etiam maiora promittere,
deierare cœpi, & nomen eius obtestans dicere: Domine, si unq; habuero codices seculares, aut si
legero, te negaui. In hæc sacramenti uerba dimissus, reuertor ad superos & mirantibus cunctis, o-
culos aperui, tanto lachrymarum imbre perfusos, ut etiam incredulis fidem facerē ex dolore. Nec
uero sopor ille fuerat, aut uana somnia, quib. sæpe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod
iacui, iudiciū testis quod timui: Ita mihi nunq; talem cōtingat incidere quæstionem. Nam fateor
uulneribus habuisse plenas scapulas, plagas sensisse post somnum, & tanto dehinc studio diuina le
gisse, quanto mortalia ante nō legeram. Quodq; præter psalmorū & orationis ordinem, quod tibi
hora tertia, sexta, nona, ad uesperum, media nocte & mane semper exercendū est, statue quot ho-
ris scripturam sanctā edisceres debeas, quanto tempore legere, nō ad laborem, sed ad delectationē
& instructionē animæ. Cumq; hęc finieris spatia, & frequenter ad figenda genua sollicitudo animi
suscitauerit, aut texenda cōpone, aut quæ sunt texta respice, quæ errata reprehende, quæ sunt faci
enda cōstitue. Si tantis operū uarietatib. fueris occupatus, nunq; tibi dies longi erunt. Sed q̄uis ę-
stiuis tendant solibus, breues uidebunt quibus aliquid operis prætermissum est. Hæc obseruans,
teipsum saluabis & alios, & eris magister sanctæ cōuersationis, multorumq; castitatē lucrū tuū fa-
cies. Dicas psalmū in ordine tuo, in quo nō dulcedo uocis, sed mētis quæratur, scribente Aposto-
lo: Psallam spiritu, psallam & mente. Legerat em̄ præceptū, psallite sapienter. Nam clamor in scri-
pturis nō est uocis, sed cordis. Sed nunquid uerborū multitudine flecti deus, ut homo potest? Nō D
em̄ uerbis, sed corde orandus est deus. Melior est septem psalmorū decantatio cum puritate & se
renitate, & spiritali hilaritate, q̄s totius psalterij modulatio cū anxietate cordis & tristicia. Cantor
quoq; pellatur ut noxius, tibicinas & psaltrias & istiusmodi quasi mortifera syrenarū carmina pro
turba exædibus. Sic autem erudienda est anima, quæ futurū est templum dei, quod nihil aliud di
scat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorē dei pertinet, turpia nō intelligat, cantica mundi igno-
ret. Non sunt cōtemnenda quasi parua sint, sine quibus maiora cōstare nō possunt. Græca narrat
historia Alexandrū potentissimū regem orbisq; domitorem, & in moribus, & in incessu Leonidis
pædagogi sui nō potuisse carere uitijs, quib. adhuc paruulus fuerat infectus. Dæmonū itaq; cibus
est carmina poetarū, secularis sapientia, rhetoricorū pompa uerborū. Hæc sua omnes suauitate de
lectant, & dum uersibus aures dulci modulatione currentib. capiunt, animā quoq; penetrāt, & pe
ctoris interna deuinciunt. Verū ubi cum summo studio fuerint ac labore perlecta, nihil aliud nisi
inanem sonum & sermonū strepitū suis lectoribus tribuūt. Nulla ibi saturitas ueritatis, nulla iusti-
ciæ refectio reperit. Studiosi earū in fame ueri & uirtutū penuria perseuerant. Mihi aūt curæ, non
quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Ornat em̄ doctrinam dei, qui ea quæ cōditioni suæ apta
sunt facit, & econuerso cōfundit illā, cui cōditio sua displicet. Monachus aūt nō doctoris, sed plan
gentis habet officiū, qui uel se uel mundū lugeat, & domini pauidus præstolatur aduentū, qui sci-
ens imbecillitatē suā, & uas fragile quod portat, timet offendere, ne impingat & corruat & franga
tur: secq; monachū esse nō loquendo & discursando, sed tacendo & sedendo nouit. Sit quoq; tibi
sermo silens, & silentiū loquens, nec citus nec tardus incessus. Ac unusquisq; quādo ad cōmunio-
nem ingreditur cū cuculla tantū accedat. Habeant qui uolunt suas opes, uasę gemmato bibant, se
rico niteant, plausu populi delectentur, & per uarias uoluptates diuitias uincere nequeant. Nostrę
diuitię sunt in lege dei meditari die ac nocte, ianuā pulsare, & seculū preeūtes calcare. Preparemus
igitur nobis fortitudinē, assumamus nobis perfectū robur, ut inter errorū tenebras & cōfusionē,
in noctis scientia Christi lumē appareat. Diesq; noster nubē habeat protegentē, ut his ducibus ad
terram sanctā peruenire ualeamus. Quid em̄ eruditione melius? quid suauius disciplina? quid dul
cius domino? Sit aūt cōuiuium Christus, lectio Christus, quies Christus, cogitatio Christus. Quæ
enim potest esse uita sine scientia scripturarum, per quam etiam ipse Christus agnoscitur? Qui ci-
bi, quæ mella sunt dulciora, q̄s dei scire prudentiam? Sapiens quoq; nunquā solus est, habet secum
omnes qui boni sunt & fuerunt, & animum liberum quocunq; uult trāsfert, quod corpore nō po-
test, cogitatione complectitur. Et si hominū inopia fuerit, loquitur cum deo: nec unquam est mi-
nus so-

A nus solus, q̄s cum solus fuerit. Prima namq; sapiētia est, caruisse stulticia, sed stulticia caruisse nō po-
test, nisi qui intellexerit illam. Sed uera quidē sapientia est, nuper factū se nosse, & ut sic loquar in
carne iustorū imperfecta perfectio est. Parum tamen est scire quod nescitis, sed prudentis hominis
est nosse mēsuram suam quam qui ignorauerit, quanto ampliora quæsierit, tanto magis ad inferio
ra collocabitur. Discamus igitur in terris: quorum nobis scientia perseueret in cœlis.

De uigilijs.

DIgnum est fratres aptumq; prorsus satisq; cōueniens, de sanctis uigilijs nunc dicere & profer-
re sermonē: quando ipsa lucubratio exigitur à sollicitis. Nox ecce est caligo corporibus: non
solum homines, sed etiam cunctas in somno detinet animantes, ut reformatis uiribus per soporē,
possint diurnum sustinere laborem usuentes. Bonus deus qui ita prospexit, ita constituit, ut ho-
mo exiturus ad operationē suam usq; ad uesperum, haberet uicarium tempus, in quo à duris labo-
ribus, & multa fatigatione requiescere præstitit. Nouimus autem multos hominum, ut aut maiori
bus suis placeant, aut sibi aliquid peculariter prosint, noctis particulam ad aliquod opusculum se-
gregare: id pro lucro ducere, quod furati de sopore suo operari potuerint. A Solomone uero lau-
datur & fœmina, quæ pensa & lanificium ad lucernam uigilanter exerceat. Addidit etiam quod ex
hoc laus uiro eius in portis & gloria magna nascatur. Quod si in carnalib. instrumentis, id est ui-
ctui & uestitui necessarijs, qui uigilat non reprehenditur imò laudatur, mirari me fateor esse ali-
quos, qui sacras uigilias tam spirituali opere fructuosas, orationibus, hymnis, lectionibusq; fœcun
das, aut superfluas æstimant, aut ociosas, aut quod his deterius est importunas. Et quidem si sunt
homines à nostra religione alieni qui ista sic sentiant, non est mirum. Quomodo enim prophanis
religiosa placere possunt: quibus si placerent, nostri essent. quia sumus utiq; Christiani? Si uero no-
stri sunt quos uigiliarum salutifer actus offendit: ut nihil de his deterius suspicer: aut pigri sunt, aut
somniculosi, aut quod his est proximum senes uel infirmi. Si pigri sunt, erubescant, quia illis inso-
nant Prouerbia Solomonis: Vade ad formicam ó piger, & æmulare uias eius. Si somniculosi sunt,
expergiscantur scriptura proclamante: O piger, quousq; dormis? Quando autē de somno surges?
paululum quidem dormis, modicum sedes, pusillum autem dormitas: pusillum uero cōplecteris
manibus pectus. Si senex es, quis te compellit ut uigiles? quanquam & non compulsus pro æta-
te tamen uigilas. Et si stare non potes, sed tuam cogitas impossibilitatem, non debes iuuenes & ua
B lentes ad tuum reuocare torporem: quos propter uarias tētationes iuuentutis, seipsos propensio-
ribus macerare decet uigilijs. Nam athletæ suis incitatoribus fortiores sunt, & tamen monet debi-
lior, pugnat ille qui fortior est: maxime quia & sancti corruunt, si fuerint negligētes: & peccatores
priſtinum recipiunt, si sordes fletibus lauerint. Hoc ideo dico, ut te non terreant descendentes, sed
prouocent ascendentes. Nihil tam facile, quàm ociosum & dormientē de aliorū labore & uigilijs
disputare. Si uero infirmus es membris, quod facere potes, noli reprehēdere: imò riga & tu secun
dum prophetam lachrymis stratum tuum, & dic: Sic memor fui tui super stratum meum. Iunge
re etiam uigilantibus, ut te suis precibus iuuent: quo adiutus à domino super lectum doloris tui ca
nere possis: ut & tu quandoq; merearis dicere: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor me-
us. Alioquin stultum & satis extraneum est, ut quia ipsi currere non ualemus, bene currentibus de
rogemus. Nam & si non possumus, debemus congratulari potentibus. Sicut enim de cōsensu ma
liciæ participatur cum facientibus pœna, sic participatio gloriæ speranda est de consensu bonita-
tis. Alios enim effectus coronat, alios uoluntas pia lætificat. Nec sanè oneroſum uel difficile uide-
ri debet, etiam delicatis corporibus in septimana duarum noctium, id est sabbati atq; dominicæ,
portionem aliquam dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum quinque & no
ctium, quibus stupore carnali ingraueſcimus, ac mundanis actibus oſcitamus. Nec erubescat ali-
quis in bono studio sanctitatis, cum non erubescant improbi in perpetrando opere fœditatis. Me
rito ergo scriptura in Prouerbijs ingerit: Est confusio quæ ducit ad peccatum. In bono enim ope-
re cōfundi peccatum est: sicut in malo faciendo non confundi pernicies est. Si sanctus es, ama ui-
gilias, ut thesaurum tuum uigilando custodias, & ipse in sanctitate seruetis. Si peccator es, magis
cura, ut uigilando & orando purgeris: dum tunso pectore frequentius clames: Ab occultis meis
munda me: & ab alienis parce seruo tuo, Gustandum enim uidetur, quia suauis est dominus, si-
cut scriptum est. Qui ergo gustauit, intelligit & sentit, quantum pondus pectoris uigilando de-
ponitur: quantus mentis stupor excutitur, quanta lux animam uigilantis & orantis illustrat: quæ
gratia, quæ uisitatio membra uniuersa lætificat. Vigilando omnis timor excluditur, fiducia nasci-
tur, caro maceratur, uitia tabescunt, charitas roboratur, recedit stultitia, accedit prudentia, mens
acuitur, error obtunditur, criminum caput diabolus, gladio spiritus uulneratur. Quid hac utilitate
magis necessarium? quid istis lucris commodatius? quid hac dilectione suauius? quid hac felicita
te beatius? teste etiā propheta qui in principio psalmorū suorū beatū uirum describens, summam
beatitudinē eius in hoc uersiculo collocauit: si in lege dei meditatur die ac nocte. Bona est quidē
diurna meditatio, sed efficacior est nocturna. Quia per diē necessitates obstrepunt: occupationes

distrahũt mentẽ: sensum duplex cura dispergit. Nox aũt secreta, nox quieta, opportunã se præbet C
orantibus, aptissimã uigilantibus: dum carnalib. occupationibus expeditũ, collectũ sensum in totum hominẽ diuinis cõspectib. sistit. Curandũ est etiã ne nimietate cibi uel potus uigilaturi pectus oneretur: nẽ cruditates eructãtes & crapulam: nõ solũ ipsi nobis, sed etiã gratiæ spiritus indigni iudicemur. Ergo tanctꝫ diuino functuri ministerio ante nos per abstinentiã parare debemus: ut ingrauati expeditius uigilare possimus. Cogitatio quoꝫ mala pellat: ne male uigilãtis oratio fiat, sicut legitur, in peccatũ. Sunt em̃ & ex maligno uigiliæ: sicut in prouerbijs legit: Ablatus est somnus ab oculis eorũ: Non enim dormiunt, inquit, nisi malefecerint. Absint, absint ab hoc conuentu tales uigiliæ: sit potius uigilantibus pectus clausum diabolo, apertũ Christo, ut quem labijs sonamus, corde teneamus. Tunc erunt acceptabiles nostræ uigiliæ: tunc pernoctatio salutaris: si cõpetenti diligentia & deuotione syncera, ministerium nostrum diuinis obtutibus offeratur.

De uestibus.

FVsca tunica uestiaris, uilis tunica cõtemptũ mũdi probet: Ita dũtaxat ne animus tuus tumeat: ne habitus sermoꝫ dissentiant. Nã uestis ipsa uilis & pulla, animi tacentis indiciũ est. Qui enim mollibus uestiunt̃, in domibus regum sunt. Tales nanctꝫ uestes habeas: nõ quibus uestita corpora nudentur, quæ nec sint mundæ, nec sordidæ & nulla diuersitate notabiles: quia nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conueniunt Christiano. Sed ne hoc ipsum iactantiam tibi generet, ꝙd seculi iactantiam contẽpsisti: ne cogitatio tacita subrepat, ut quia forsitan in auratis uestibus placere desisti, placere coneris in sordibus. Nihil em̃ intulimus in hunc mundũ, nec auferre quid possumus. Ac nunc plerosꝫ uideas armaria stipare uestibus: tunicas mutare quotidie, tamen tineas nõ posse superare. Et qui te religiosior est unum exerit uestimentũ, & plenis arcis pannos trahit: inficiuntur membranæ colore purpureo: aurum liquescit in literas, gemmis codices uestiuntur, & nudus ante fores eorũ Christus moritur. Pulla enim tunica minus cum humi iacuerit sordidatur. Sit cingulum laneum cum tota simplicitate purissimũ, & quod possit adstringere uestimenta magis quam scindere. Idem semper habitus, neglecta mundicies, inculta uestis, & cultus ipse sine cultu: plumarum quoꝫ mollicies iuuenilia membra non foueat.

De laboribus manuum.

NE uacet mens tua uarijs perturbationibus, quæ si pectori insederint, dominabunt̃ tui, & deducẽt te ad delictũ maximũ. Facito aliquid operis: ut semper te diabolus inueniat occupatũ. D
Si apostoli habentes potestatẽ de euangelio uiuere, laborabãt manibus suis ne quẽ grauarent, & alijs tribuebant refrigeria, quorũ pro spiritualib. debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessura nõ præparas? Vel fiscellam texe iunco, uel canistrũ lentis plecte uiminibus, sarriatur humus: areolæ æquo limine diuidantur: in quibus cum holerum iactata fuerint semina, uel plantæ positæ per ordinem, aquæ ducantur irriguæ. Inserantur infructuosæ arbores, uel gẽmis uel surculis, ut pauo post tẽpore dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia: ad quos te mittũt Solomonis prouerbia, & monasteriorũ ordinẽ, ac regiam disciplinam, in paruis disce corporibus. Texantur & lina pro capiendis piscibus. Scribantur & libri, ut & manus operet̃ cibum, & anima lectione saturetur. Nam in desiderijs est omnis ociosus. Ægyptiorũ monasteria hunc morem tenent, ut nullum absq; labore atq; opere suscipiant: nõ tam propter uictus necessitatẽ, q̃ propter animæ salutem. Ne uagetur pernicijs cogitationibus mens, & ad instar fornicantis Hierusalem, omni transeunti diuaricet pedes suos. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est: quia deo propitio nulla re indiges. Sed ideo cum omnib. laborãdum, ut per occasionẽ operis nihil aliud cogites, nisi quod ad domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar, quum omnem censum tuum in pauperes distribueris: nihil apud Christum erit pretiosius, q̃ quod manibus tuis ipse confeceris. Sudore enim & labore nimio ad ubertatem fructuum perueniemus.

De laude religionis, & de inductione ad eam.

EXtruis quidem monasteria, & multus à te per insulas Dalmatiæ sanctorum numerus sustentatur: Sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos uiueres. Difficile imò impossibile est, ut & præsentibus quis & æternis fruatur bonis, & ut hic uentrem, ibi mentem impleat, & de delicijs trãseat ad delicias, ut in utroq; seculo primus sit, & in cœlo & in terra gloriosus appareat. Quod autem asseris eos melius facere qui utuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionũ pauperib. diuidunt, q̃ illos qui possessionibus uenditis semel omnia largiuntur: nõ à me, sed à domino respondeatur: Si uis perfectus esse, & cætera. Nec à suo studio monachi retrahendi sunt lingua uiperea, morsu sæuissimo: quibus argumentaris & dicis: Si omnes se clauserint & fugerint in solitudinem, quis celebrabit ecclesias, quis seculares homines lucrifaciet, quis peccantes ad uirtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omẽs tecum fatui fuerint, sapiens esse quis poterit? Si uirgines omnes fuerint, nuptiæ non erunt, interibit genus humanum. Sed rara est uirtus, nec à pluribus appetitur. Et utinam hoc omnes essent quod pauci sunt. De quibus dicit: Multi sunt uocati, pauci uero electi. Ideo licet paruulus ex collo pẽdeat nepos: licet sparso crine & scissis uestib. ubera quibus te nutri

A nutrierat mater ostẽdat: licet in limine pater iaceat per calcatum perge patrem. siccis oculis ad uexillum crucis cuola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelẽ. Gladiũ tenet hostis ut me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Delicatus es frater charissime: si hic uis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo. Multa nos facere cogit affectus. Et dum propinquitatẽ respicimus corporũ, & corporis & animæ offendimus creatorem. Qui amat patrem, aut matrem super Christum, nõ est deo dignus. Vnde discipulus ad sepulturam patris ire desiderans, saluatoris prohibetur imperio. Quanti monachorum dum patris matris q̃ miserentur, suas animas perdiderunt? Super patre & matre pollui non licet, quanto magis super fratre, sororibus, consobrinis, familia, seruulis? Genus regale & sacerdotale sumus: illum attendamus patrem, qui nunquam moritur, & qui ideo uiuens mortuus est, ut nos mortuos uiuificaret. Sola causa pietatis est, ubi nulla carnis nocitia est. Honora patrẽ tuum, si te à uero patre nõ separat. Tamdiu scito carnis copulam, quamdiu ille suum nouerit creatorem. Alioquin Dauid protinus tibi canet. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum: quoniã ipse est dñs deus tuus. Grande præmium est parentis obliti: quia concupiscet rex decorem tuum. Solent etenim miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filios, quia dignos matrimonio non inueniunt, religioni tradere. Sed si tu perfectus esse desideras, exi cum Abraham de patria tua, & de cognatione tua, & perge quo nescis. Et si habes substantiam: uende, & da pauperibus. Si non habes, grandi onere liberatus es: nudus Christum nudum sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos præponatur ipsius laboris utilitas. Sed & nauigantibus longa serenitas spem pollicetur: nauis ualida & diuturna tempestas. Sectemur ergo nos mulierculas: sexus nos doceat infirmior. Quantæ, diuitijs pariter ac nobilitate pollentes (nolo earũ uocabula dicere, ne uidear adulari) relictis facultatibus, pignoribusq; contemptis hoc factu facile iudicarunt, quod tu putas proprio timore difficile? Vnde habeto simplicitatem columbæ, ne cuiq; machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorũ supplanteris insidijs. Nõ multũ distat in uitio, uel decipere, uel decipi posse Christianũ. At illa tibi ad hoc de uarijs floribus lumen exornẽt. Coluber ad bibendũ ueniens, in aqua uenenũ deponit, ne eũ uenenũ aqua cõcretũ occidat. Nudũ hominẽ timet, caput tamẽ suũ cælat quando percutitur, ubi scit esse mortẽ suam. Serpens quidẽ si calamo percutitur, moritur: si uero iterũ percutiatur confirmat̃. Hyemali tẽpore infirmior efficitur, & à soricibus deuincitur. Igitur ante hyemẽ circa se segetes colligit, ut illis escam præbeat. Anguis quando senuerit, perdit aspectũ, & si uoluerit redire ad iuuentutem, ieiunat quadraginta diebus ut laxetur pellis eius, & sic angustũ foramẽ perquirit, ut dũ nititur inde exire, pellem senectutis dimittat. Pellicani cum à serpente filios mortuos inueniunt, lugent, & se & latera percutiunt, & sanguine excusso ad corpora mortuorũ sic reuiuiscunt. Aquila quoq; cum senuerit, grauantur eius pennæ & oculi, & quærit fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorẽ, & sic oculi eius sanantur, & in fontem ter se mergit, & ita ad iuuentutẽ redit. Multa dicuntur in scripturis, quæ uidentur impossibilia, & tamen uera sunt. Nihil enim dicas impossibile, ubi est uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites: ubi plenitudo adest deitatis. Sed quid te ad iugum domini præsentis uitæ prouocare exemplis conor: cum nullũ penè sciamus fuisse sanctorũ: qui procello sum huius temporis agonẽ, absq; tribulatione & tẽpestate transierit? Sic etenim bellator uulneris dolorem aut cõtẽnit aut nescit, dum uiuacitatis sensibus solam uidetur cogitare uictoriam. Et qui hyemis tẽpore uadit ad balnea, prius asperitatẽ frigoris nudus patienter excipit, quia eum futura calefactio consolatur: omniũq; creaturarũ difficile propter deum exultatio aliqua nisi mœrore præeunte succedit. Sit ergo in nobis tanta futurorũ fides, ut admodum non sentiamus nos illa sustinere quæ patimur, sed ea potius arbitremur nos obtinere quæ credimus. Quanta autem apud deum merces, si in præsenti homines precium nõ sperarent? Quãtis sudoribus hæreditas cassa expetitur? Minori precio margaritum Christi emi poterat. Finis militiæ tuæ erit regnũ non terræ & temporis, sed æternitatis & cœli. Nihil est filij quod possit, aut debeat præferri ei, qui est uerus dominus & uerus pater, & imperator æternus. Cui enim rectius uitam nostram impẽdimus, q̃ illi à quo ipsam accepimus, & cui eam debemus usq; ad finem, quia ipsius beneficio uiuimus? Vnde si maluerimus Cęsari militare, q̃ Christo: postea nõ ad Christũ, sed ad gehennã transferemur. Igitur nec affectum, nec patriam, nec honores, nec diuitias præferre debemus: quia scriptũ est: Prętерit huius
B mundi figura: Et qui hunc mundum dilexerint, cum mundo peribunt. Illi ergo militemus, qui militantibus sibi gloriam uitæ æternæ, honorem regni cœlestis, diuitias hæreditatis suæ, & diuinæ cognitionis consortium perenne largitur. Nam nullus rex terrenus, totius orbis dominus est, Christus autem totius mundi rex est: quia omnia per Christum facta sunt. Et quia regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: talis uiolentia deo grata est, quæ neminem concutit, nullius damno nititur. In hanc rapinam manus tuas mitte, quæ crimen non habet, & confert salutem. Sollicitudines enim nostræ carnales, quanto chariores sunt: tanto plus nos discruciant & fatigant. Ac proinde nunquam in carnalibus affectionibus ita requiescit animus, ut cruciatu careat:

dum

dum neceſſitudines ſuas, aut bonas amat cum amittendi metu, aut malas odit cum amittẽdi uoto, C
in utroq; ſuſtinendis miſerijs ſemper obnoxius eſt. Cõmuta ergo in melius uitam tuam, ut æterno
deo incipias militare, & deum habeas protectorẽ. Sunt tamen multi qui nõ metu pœnarũ, ſed be-
nedictionũ & repromiſſionũ deſiderio ueniũt ad ſalutẽ. Nihil enim eſt dignius, q̃ ut homo ſit au-
toris imitator, & ſecundũ modum propriæ uoluntatis, diuini ſit operis executor. Nam qui edere
uult nucleum, frangat nucẽ. Apoſtolus ait: Rectius enim fuerat hominẽ ſubiiſſe coniugiũ, & ambu
laſſe per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum inferni cadere.

De laude & detractione uitanda, & periculis huius uitæ.

NOn credas laudatoribus tuis: imò irriſoribus aurẽ ne libenter accõmodes. Omnis falſa præ-
dicatio ſectatur lucra, & gloriã quærit humanam: ut per gloriam naſcantur cõpendia. Lau-
dent te eſurientiũ uiſcera, non ructuantium opulenta cõuiuia: adulator quippe blandus inimicus
eſt. naturali ducimur malo: Adulatoribus noſtris libenter fauemus. quanquã nos reſpondeamus
indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamẽ ad laudem ſuam intrinſecus anima lætatur. Sed ue
ritas angulos nõ amat, nec quærit ſuſurrones. Laus quippe iuſtos cruciat, iniquos exaltat, ſed iu-
ſtos dum cruciat purgat: iniquos dum lætificat, reprobos mõſtrat. Nulli detrahas: nec in eo te ſanc-
tum putes, ſi cæteros laceras. Accuſamus ſæpe q̃d facimus, & cõtra noſmetipſos diſerti, in noſtra
uitia inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Nunq̃ huiuſcemodi hominibus appliceris; ne
declines cor tuum in uerba maliciæ, & audias: Sedens aduerſus fratrẽ tuum loquebaris, & aduer-
ſum filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Et apertius in Eccleſiaſte. Sicut mordet ſerpẽs in ſilen-
tio, ſic & qui fratri ſuo in oculto detrahit. Sed dicis: ipſe nõ detraho, alijs loquentibus quid facere
poſſum? Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus. Chriſtus arte non deluditur,
nequaq̃ mea, ſed Apoſtoli ſentẽtia eſt: Nolite errare, deus nõ irridetur, ille in corde, nos uidemus
in facie. Solomon loquitur in Prouerbijs: Vẽtus aquilo diſſipat nubes, & uultus triſtis linguas de-
trahentium. Sicut enim ſagitta ſi mittatur contra duram materiam, nonnunq̃ in mittentem reuer-
titur, & uulnerat uulnerantem: iuxta illud. Facti ſunt mihi in arcum prauum, Et alibi: Qui mittit in
altum lapidẽ, recidit in caput eius: ita detractor, cum triſtem uiderit faciẽ audiẽtis: imò non audien
tis quidẽ, ſed obturãtis aures ſuas, ne audiat iudiciũ ſanguinis: ilico cõticeſcit, pallet uultus, hærẽt
labia, ſaliua ſiccat. Vnde idem uir ſapiẽs, Cum detrectatoribus, inquit, ne miſcearis, quoniã repen-
te ueniet perditio eorũ, & ruinam utriuſq; quis nouit? tam ſcilicet eius qui loquitur, q̃ illius qui au D
dit loquentem. Et Timotheo dicitur: Aduerſus presbyterũ accuſationẽ ne acceperis. Peccantem
autem coram omnibus argue, ut cæteri metũ habeant. Non eſt facile de perfecta ætate credendũ:
quam & uita præterita defendit, & honorat uocabulum dignitatis. Si me igitur uis corrigi delin-
quentẽ, aperte increpa: tantũ occulte ne mordeas. Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpa-
bit. Oleũ aũt peccatoris nõ impinguet caput meũ. Nam in cõparatione duorum malorum, leuius
malũ eſt aperte peccare, q̃ ſimulare & fingere ſanctitatẽ. Quid uulneribus tuis prodeſt, ſi ego fue-
ro uulneratus? an ſolatiũ percuſſi eſt amicũ ſecum uidere morientẽ? Quid enim mihi prodeſt, ſi a-
lijs mala mea referas, ſi me neſciente, peccatis meis, imò detractionibus tuis aliũ uulneres: & cũ
certatim omnib. narres, ſic ſingulis loquaris, quaſi nulli alteri dixeris? Hoc non eſt me emendare,
ſed uitio tuo ſatisfacere. Præcepit enim dñs peccantes interdum arguere debere ſecreto uel adhi-
bito teſte: Et ſi audire noluerint, referri ad eccleſiã, habẽdosq; in malo pertinaces, quaſi ethnicos
& publicanos. Nã ingenia liberaliter educata, facilius uerecundia q̃ metus ſuperat, & quos tormẽ
ta nõ uincunt, interdum uincit pudor: licet multo melius eſt timore pœnarum emendare peccata,
quàm ſpe proſperorum diuinæ ſubiacere ſententiæ. Qui enim non ſenſerit deum per beneficia, ſen
tiet per ſupplicia. Cæterum, grande peccatum eſt odiſſe corripientem: maxime ſi te non odio, ſed
amore corripiat. Contra nos aũt omnis conſonat chorus, & latrant uniuerſa ſubſellia: iunguntur &
noſtri ordinis, qui & roduntur & rodunt: aduerſum nos loquaces, pro ſe muti, quaſi ipſi alij ſint q̃
monachi, & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres ſunt monachorũ.
Detrimentum pecoris paſtoris ignominia eſt: ſicut è regione illius monachi uita laudanda eſt, qui
uenerationi habet ſacerdotes Chriſti, & non detrahit gradui, per quem factus eſt Chriſtianus. Nã
quando & inimicis præbemus beneficia, ipſorum maliciam noſtra bonitate ſuperamus, & molli-
mus duritiam, & iratum animum ad beneuolentiam flectimus. Sed nec ille abſq; inuidiæ infectio-
ne eſſe poterit, qui ſoli deo placere geſtierit: Inuidia enim non tam humanas amicitias quàm ſo-
lam iuſticiam perſequitur. Qui inuidus eſt, aliena felicitate torquetur: quoniam uirtus ſemper in-
uidiæ patet. Difficile quoq; euadit opprobria, cui eſt amica iuſticia: imò ſi quis pie uiuere uoluerit,
iniqui protinus irriſione blaſphemant. Hæc quoque eſt conſuetudo detrahentis, ut malum ſu-
um ſemper uelit negando geminare, & dicere, aut non feciſſe quod fecit, aut bono operatum
zelo. Nihil mirum ergo ſi contra me paruum homunculum immundæ ſues gruniunt, & pedi-
bus margaritas conculcant: meq; procul ab urbibus, foro, litibus, turbiſq; remotum, ſicq; latentem
reperit inuidia. Tantum enim me diligunt hæretici, quod ſine me eſſe non poſſunt. Omittam per-
ſonas

A ſonas, rebus tantum & criminibus eſt reſpondendũ. Nihil cauſæ prodeſt maledicentibus maledi-
cere, & aduerſarios talione mordere: cum præceptum ſit, malum pro malo non reddi: unde non de
aduerſario uictoriam, ſed contra mendaciũ quærimus ueritatẽ. Sed nec timeamus odia ſubire quo
rundam. Nõ enim hominibus debemus placere, ſed deo. At ſcitote me nunq̃ hæreticis peperciſ-
ſe, ſed omni ſtudio peregiſſe, ut hoſtes eccleſiæ, mei fierent hoſtes. Vnde meam iniuriam patiẽter
tuli: impietatẽ contra deum ferre non potui. Latrant canes pro dominis ſuis: tu non uis me latrare
pro Chriſto? Falſus rumor cito opprimitur, & uita poſterior iudicat de priore. Fieri quidem nõ po
teſt, ut abſq; morſu hominũ uitæ huius curricula quis pertranſeat. Malorumq; ſolatium eſt, bonos
carpere, dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis ſti
pulæ conquieſcit, & exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim emoritur. Nam ſi ante
anno præterito fama mentita eſt, aut ſi certe uerũ dixit: ceſſet uitium, ceſſabit & rumor. Prima nanq;
uirtus monachi eſt contẽmere hominum iudicia. Igitur non timebo hominum iudiciũ, habiturus
iudicem meum. Cupiunt enim uicini non ſuam, ſed alienam diſcutere uitam. Sed qui amicus eſt, e-
tiam praua recta iudicat. Inuenti ſunt enim ſcioli tantum ad detrahendum, qui eo ſe doctos oſten-
tare uolunt, ſi cunctorũ uitam lacerent. Sed nihil deo clauſum eſt, & tenebræ lucent apud deum.
Fuge tamen eos in quibus poteſt malæ conuerſationis eſſe ſuſpicio: nec paratũ habeas illud: Suffi-
cit mihi cõſcientia mea: non curo quid de me loquanẽ homines. Certe Apoſtolus prouidebat bo-
na, non ſolum coram deo, ſed etiam coram hominibus: ne per illum nomen dei blaſphemaretur in
gentibus: nec uolebat ſe iudicari ab infideli conſcientia: Si ſcandalizat, inquit, eſca fratrem: in æter
num carnem non manducabo. Tollo igitur occaſionẽ, uolentibus occaſionem. Nam caſtigare ui-
detur alium, quiſquis ab eius conuerſatione diſſentit. Sic & nos in iſta prouincia ædificato mona-
ſterio, & diuerſorio propter extructo: ne forte & modo Ioſeph cum Maria Bethlehem ueniens nõ
inueniat hoſpitium: tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorũ: ut nec cœptũ
opus deſerere, nec ſupra uires ferre ualeamus. Vnde quia nobis illud de euangelio contigit: ut fu-
turæ turris non ante cõputaremus impenſas, compulſi ſumus fratrem Paulinianũ ad patriam mitte
re: ut ſemirutas uillulas, quæ barbarorũ manus effugerunt, & parentũ cõmunium cineres uende-
ret: ne cœptũ ſanctorũ miniſterium deſerentes, riſum maledicis & æmulis præbeamus. Vnde om-
nia plena periculis, omnia plena ſunt laqueis. Incitant cupiditates, inſidiantur illecebræ, blandiunt
B lucra, damna deterrẽt. Amaræ ſunt obloquentiũ linguæ, nec ſemper ueracia ſunt ora laudantium:
inde ſæuit & odit, hinc decipit officium: & facilius eſt uitare diſcordem, q̃ declinare fallacem. Syl-
ua ſuccreſcit ut poſtea reſcindatur: ideo ager ſeritur, ut metatur. Iam plenus eſt orbis: terra nos nõ
capit, quotidie bella ſecant, morbi ſubtrahunt, naufragia abſorbent: & nihilominus detrahimus &
litigamus. Vides quoq; in eccleſia imperitiſſimos quoſq; florere. Et quia nutrierunt frontis auda-
ciam, & mobilitatem linguæ conſecuti ſunt: dum non recogitant quid loquantur, prudentes ſe &
eruditos arbitrantur: maxime ſi uulgi fauorem habuerint, qui magis dictis leuioribus cõmouen-
tur. Et econtrario uides eruditum uirum in obſcuro latere, & perſecutiones pati, & non ſolum in
populo gratiam no habere, ſed inopia & egeſtate tabeſcere. Hęc autem fiunt, quia non eſt hic me-
ritorum retributio, ſed in futuro.

De iuramento, uindicta, mendacio, ſtultiloquio prohibendo.

DIxiſti enim (ni fallor) iure te mala malis reddere, & cũ iurantibus iurare debere, quia aliquan-
do iurauit dominus, aut mala malis reſtituit. Scio primum, non omnia nobis conuenire ſer-
uis, quæ domino cõueniunt: ne in cõparatione famulorum, domini uideatur iniuria. Alioquin for
ſitan reclamare incipimus: cur non è uirginibus, ſed de alijs mulieribus generamur? Aut cur mor-
tui noſtri tertia die non reſurgunt? Iurauit ſcio ſæpe dominus qui nos iurare prohibuit. Nec ſtatim
ex hoc temere blaſphemare debemus eum, quod alios uetuerit dominus quod ipſe faciebat: quia
dici nobis poteſt: Iurauit dñs: quaſi dominus: quẽ iurare nemo prohibebat. Nobis quaſi ſeruis nõ
licet, qui domini noſtri lege iurare uetamur. Verum ne in eius exemplo ſcandalum patiamur: ex
quo tempore nos iurare noluit, nec ipſe iurauit. Et qualiter de iuramenti cauſa breui ſermone ſa-
tisfactum eſt: ita etiam ad uindictæ negocium hunc eũdem ſenſum, facile proſpicis poſſe ſufficere:
quia aliud eſt nunc tẽpus gratię, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud pro-
phetarũ. dicente domino: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, ne occiderẽt. Ego autem perfectiora
præcipio, quæ in ordine euangelij digeſta, ſuo loco lector inueniet. ex quo enim filius dei, filius ho
minis factus eſt: ex quo uetus fermentum Iudaicæ traditionis eſt factum noua conſperſio, ex quo
agnus non in figura, ſed in ueritate comeditur: ex quo ſecũdum Apoſtolum uetera tranſierunt, &
facta ſunt omnia noua, ex quo iuſſum eſt imaginẽ terreni hominis deponere & aſſumere formam
cœleſtis: ex quo commortui ſumus: ex quo uirtutibus conſurreximus in Chriſto, iurare non di-
ſcas: mentiri ſacrilegium putes. Admonendi itaq; ſunt omnes, ut diligenter periurium caueãt: non
ſolum in altari, ſeu ſanctorum reliquijs, ſed etiam in communi loquela. Omne enim quod nõ ædi-
ficat audientes, in periculum loquentiũ uertitur. Veritas quidem claudi & ligari poteſt, uinci non

poteſt

potest: quæ & suorum paucitate cõtenta est, & multitudine hostium non terretur. Possunt homines quamuis iusti aliqua simulare pro tempore ob suam aliorumq; salutem. Consideremus ergo quid loquamur: quia pro omni uerbo otioso reddituri sumus rationem in die iudicij. Verbum quidem otiosum est, quod sine utilitate dicentis & audientis profertur. Stultiloquium autem æstimo non illorum tantum, qui aliqua turpia narrant, unde risum moueant, & fatuitate simulata magis illudant illis quibus placere desiderant: sed etiam illorum qui prudentes seculi putantur, & de rebus physicis disputantes, dicunt se arenas littorum, guttas oceani, & cœlorum spatium, terræq; punctum liquido comprehendisse.

De patientia, reconciliatione, & mortuis non lugendis.

NVnc iam nobis de patientia, & eius bonis loquendum est. Est igitur patientia omnium iniuriarum & passionum tolerantia, & expectationum omnium sine præcipitatione sufficientia: quam si quis intellexerit & habuerit, contraria uitæ grauia baiulat: bona omnia continet. Sororem habet spem, & affines eius sunt res bonæ omnes: patitur enim libenter, quia sperat, sperando tolerat. Impatienter enim fertur quod non speratur. Omni aũt uirtuti patientia præferẽ, quod spe præeunte dignoscitur: aut si spes fructus patiẽtię subsequitur. Hæc matre gaudet fide, & gubernaculum habet deum, cõscientiam, genus, & propinquitatem: Inde glorioſi testes efficiuntur: dum fide pleni, dum dei timore sollicíti, dum continentię discipuli, dum filij spei, duce pœnitentia reperiuntur. Deinde cohæredes Christi: dum illum usq; ad mortẽ patientiæ uirtutibus imitantur. Vnde tu passus iniuriam taceas, iram uince patientia. Sanctus enim amor impatientiam non habet. Mansuetudo nanq; nulla passione turbatur, & specialiter ira & furore nõ rumpitur: Quam qui habuerit, beatitudinem cõsequetur uoce domini promissam: ut terram possideat, id est, imperet & dominetur corpori suo. Nulla enim res ita inebriat ut animi perturbatio. Est tristicia quæ ducit ad mortem: est quædam ira quæ iusticiam deo non operatur, & furori proxima mentis suæ impotẽ facit: intantum ut labia tremant, dentes concrepent, uultus quoq; pallore mutetur. Animi uero lætitia interdum dolores corporis mitigat. Quod si ad ægrotationem corporis accedat ægritudo animi, duplicatur infirmitas. Dicit quoque Apostolus: Sol non occidat super iracundiam uestram. Quid agemus in die iudicij, super quorum iram non unius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? Igitur mitescat sæuitia, mansuescat iracundia, remittant sibijnuicem culpas suas: nec sit exactor uindictæ, qui petitor est ueniæ. Grandis offensa est, nolle placare offensum: quancũ affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo huius corporis habitamus & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Ideo psalmista dicit: Irascimini & nolite peccare. Quia irasci hominis est, & finem iræ ponere Christiani. Vnde quidam ait: Iam te uerberibus enecassem, nisi iratus essem. Inde enim iusti dicuntur, dum omnia opera patiẽter operantur. Multo quoq; melius est stomachum te dolere, quàm mentem: gressu uacillare, q̃ pudicitia. nec statim nobis pœnitẽtiæ remedia blandiantur: quæ sunt infelicium remedia. Cauẽdum est uulnus quod dolore curatur: nec scire possumus ægrotationis mala, nisi cum fuerit sanitas subsecuta, & quantum boni uirtus habeat, uitia demonstrant: clariusq; fit lumẽ comparatione tenebrarum. Sed consideremus quid ethicus ille psalmus sonet: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Hoc non potest dicere, nisi ille qui ad uniuersa quæ patitur magnificat dñm, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriat. Necesse est eñ, ut qui se credere dicit in Christo, in omnib. Christi iudicijs gaudeat, dicens: Sanus sum, gratias refero creatori. Langueo, & in hoc laudo domini uoluntatẽ. Quando enim infirmor, tunc fortior sum: & uirtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Nam fortitudo corporis, imbecillitas animæ est. Patitur & Apostolus aliquid quod non uult, pro quo ter dominum deprecat, sed dicitur ei: Sufficit tibi gratia mea: Nam uirtus in infirmitate perficitur: Cur igitur durum sit quod aliquando patiendum est? Dolemus autem quenquam mortuum? Ad hoc enim nati sumus, ut maneamus æterni. Lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœnã æternus ignis exæstuat. Nam mors nostra peccatum est. Nos uero quorum exitum angelorum turba comitatur, quibus Christus occurrit obuiam: grauemur magis si in tabernaculo isto mortis habitemus. Cęterũ nõne uereris, ne tibi saluator dicat: Irasceris quia frater tuus, meus factus est filius? Indignaris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriam possidẽti? Cibum tibi negas, non ieiuniorum studio, sed doloris. Non amo frugalitatem istam. Ieiunia ista ad uersarij mei sunt. Nullam animam recipio, quæ me nolente separatur à corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotum, & Catonem. Si uiuentem crederes fratrem, nunquã plangeres ad meliora migrasse. Nam sicut præter hanc uitam, est uita alia beatorum: ita præter hanc mortem, est mors alia impiorum. Aduersum mortis ergo duritiã & crudelissimam necessitatẽ hoc solatio erigimur, quod in breui uisuri sumus eos quos dolemus absentes: neq; eñ mors, sed dormitio & somnus appellat. Nos dolendi magis qui quotidie stamus in prælio, & peccatorum uitijs sordidamur, & accipimus uulnera. Absit tamen à fide nostra, ut aliquam plagam dicam esse, quæ non habeat consolationem, cum propheta proclamet: Nunquid medicus nõ est in

A Galaad? Deus eñ permisit te istius seculi fluctibus uentisq; iactari, ut expertus naufragiũ, de cætero similiter periclitari caueas. Ita cuncta quæ passus es, sicut intelligis uulnera corporis tui, sic animæ remedia sunt. Breuis enim uitæ spatium, æterna memoria compensat.

De tribulationibus & opprobrijs perferendis.

OPortet nos per multas tribulationes introire in regnũ cœlorũ. Beati estis cũ uos maledixerint homines, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos: gaudete ergo et exultate: quia merces uestra copiosa est in cœlis. Futuræ uitæ gloria, præsentis uitæ incõmodis cõparetur: præcipue quia non qui patitur, sed qui facit iniuriã miser est. Vnde & Christianis uexilla crucis sunt delicíæ: trophea nostræ uitæ nõ pompis, sed miserijs reportantur. In nostra classe uiri fortes opprobria sciunt portare, nõ munera. Nam Christi uincula uoluntaria sunt, & uertuntur in amplexus. Si quis aũt corpore imbecillis est, si absit sapientia, non aduersarij certamina uincit, maxime quoniam liberi arbitrij sumus, sed ipsius dei nutritur auxilio. Paupertati, non nobilitati futurorum beatitudo promittitur. Retrahit quidem uerecundia senatorem, ne sequatur pauperem Christum, sed audiat à Christo: Qui me confessus fuerit & mea uerba in generatione hac adultera & peccatrice, & filius hominis cõfitebitur eum in gloria patris sui, cum angelis sanctis. Turpe est inter parentes senatores pro Christo uoluntaria humilitate esse defectum. Displicet amicis, si post ambitiosi habitus cultum plebeia & ignobilia uestimenta mutentur. Sed si hominibus placerem, Christi seruus non essem, inquit Apostolus, & propheta in psalmo: Quoniam deus dissipat ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam deus spreuit eos. Quantum bona & humana offensio, per quam inuenitur seruus Christi: tantum pernicíosa est amicitia, quæ dei præstat offensam: sicut scriptũ est: Qui uoluerit amicus fieri huius mundi, inimicus dei cõstituetur. Dicat unusquisq; quod uelit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicaui: melius esse cõfundi coram peccatoribus super terram, q̃ coram angelis sanctis in cœlo: uel ubicunq; iudicium suum uoluerit demonstrare. Vnde Esaias, uir in sua gente nobilissimus, qui socer regis Ezechiæ fuisse refert, iussu dei depósito cilicio nudus incedit: nec tam arduí præcepti pudore deterritus est, quo minus dei imperium sequeretur: quia nihil honestius esse homini, q̃ suo creatori parere iudicabat. Ioannes quoq; baptista nobilis & in carne & in spiritu natus: cilicium à pueritia in habitum elegit, & locustas in cibum: qui nec peccati conscientia, nec paupertatis inopia, ad huius gloriam oneris, sed sola futuri seculi
B beatitudine trahebatur. Vnde & apostoli stulti & inutiles & tenuis fidei arguuntur. Inde Paulum apostolum proferam: quẽ quoties lego, uideor mihi non uerba audire, sed tonitrua. qui oculo mentis futura contemplans dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi: tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Illos pericula non separant, nos uero uoluptates. Illi catenas baiulant innocentes, nos aurum circunferimus criminosi. Illi in carceribus uincti, nos in triclinijs delicati. Illi in neruo positi, deum puro corde & sincera cogitatione laudantes, nos forte in ipsa ecclesia de forensibus calumnijs cogitamus. Et cum omnibus æqualiter legis data sit gratia, gehenna seu regula promissa sint, alij de diuitijs, alij de uirtutibus meditantur. Cũq; dictũ sit generaliter omnibus: Dominũ deum tuũ adorabis, & illi soli seruies, alijs innocentia, misericordia, castitate, ieiunijs deo fideliter & sine fine seruientibus, nos nobis adulteros eligimus, quibus seruire uolumus. Siquidẽ iuxta euangelij sententiam: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. Re uera si amator pecuniæ sum: si gloriæ, si superbiæ, si ambitionis, aut pompę: dum illi omne studium meæ uoluntatis impendo, dño seruire non possum: Quia duobus dominis neminem seruire posse, scriptum est. Non estis uestri, dicit Apostolus: Empti estis precio magno: glorificate & portate deũ in corpore uestro. Clementer spiritus sanctus iure nostro nos conuenit: sciens hoc in usu publico apud omnes homines custodiri, ut tanto seruus in opere domini esset cautior, quãto maiorí precio esset comparatus: ut intelligamus quàm strenui esse debeant in opere domini, qui redempti sunt sanguine Christi: uel quàm criminosi debeant iudicari, qui cum sciant pro precio suæ salutis Christi sanguinem esse datum, alteri qui nihil præstitit, magis præbeant seruitutem. Rogo quo pudore obsequij aut laboris sui mercedem sperabit à cœlo, cuius fuerit sollicitudo omnis in terra? Mercenarius seculi non potest accipere Christi mercedem. Omnis miles in castris iure spectat annonam, qui fortiter in prælio pro ciuibus laborauerit. Et dignus est quidem mercenarius mercede sua. Nemo tamen militans deo, implicat se negocijs secularibus, ut placeat ei cui se probauit, est apostoli uox. Amplectenda est igitur tristitia quæ gaudium parit: nec eius consideranda materia: quia sæpe per dulcedinẽ fructus placent: quorũ amarum horruit in radice: & qui literarũ scientiam habere desiderat, si discendi nõ susceperit tædia, peritiæ gaudia adipisci non poterit: nec cuiusquam eruditionis quisquam habere sufficiet gloriam, nisi æstus fuerit ante perpessus. Cumq; nos dei auxilio destitutos, hostis inuaserit, duxeritq; captiuos: non desperemus salutem, sed iterum armemur ad prælium. Potest fieri ut uincamus, ubi uicti sumus, & in eodem loco triumphemus, ubi fuimus aliquãdo captiui. Nam si iuuat dominus miseros, habemus salutẽ. Si despicit peccatores, habemus sepulchrum. Multo grauior expectata mors, q̃ illata. Ad hoc enim laboremus

& in seculi periclitemur militia: ut in futuro seculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere, cum dñs ipse tentatus sit: & de Abrahã scriptura testetur, quod deus tentauerit eum. Quam ob causam Apostolus loquitur: Gaudentes in tribulatione, & scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia probationẽ, probatio spem, spes aũt non cõfundit. Scriptũ est etiam: Quia propter te mortificamur tota die, & æstimati sumus ut oues occisionis. Sed magna miseriæ consolatio est, quando in tormentis quis positus, scit prospera secutura.

C

De timore ultimi iudicij, & defectu huius uitæ.

INde satis timeo, ne in illa tribulationis die, quando ante tribunal Christi unicuiq; secundum sua facta reddendum est: his qui in terrenis magis negocijs q̃ in cœlestibus laborarunt, iusti iudicij responsione dicatur: Ite si potestis, & illic ubi tota deuotione seruistis, mercedẽ exigite. Talis causa uirginum est in euangelio quinq; stultarũ: quæ dum solicitudine secularium uanitatũ se contra professionis suę ordinẽ occuparent: oleum unde uerum lumen accenderent nõ habentes, in tenebris remanserunt. Ecce enim si umbrato repente cœlo, solis claritas nostris aspectibus denegetur, & productæ in nostrã humilitatẽ pluuiæ terris immineant: si cõmotis, ut assolent, elementis, ut in rotam sui currus tonitrua concitentur: & de hinc fulgurum iacula palbebris terribiliter obiecta corruscent: quanq; & consuetudine ista contingant, pauemus, contremiscimus, & proni ad terram deposita superbia ceruices submittimus: Quid faciemus in illa die miseri: quãdo reuoluto cœlo cum angelicis uirtutibus igneus dñs totus aduenier? Quando cadentib. desuper stellis, sol in tenebras, & in sanguinẽ luna mutabitur? Quando montes sicut cera liquescent? Quando terra ardebit, & arescent flumina, & maria siccabuntur contra rerum naturam: insumpto diuinitus humore, ariditatem in aquis ignis operabitur? Quãdo peccatores dicent montibus, cadite super nos, & collibus, tegite nos? Quando uocabunt homines mortem, & uocata non ueniet? Quando discrimina uertentur in uota, & quod semper oderunt homines, cõcupiscent? Quando illud implebitur tempus, quod lugubri Hieremias dicit affectu, dicens: Respexi in terram, & ecce non erant luminaria: Vidi montes, & ecce erant trementes, & uniuersos colles turbari, intendi aerem, & ecce non erat homo, & omnes uolucres cœli pauebant, Vidi, & ecce Carmelus desertus, & omes ciuitates succense igni à facie dñi, & à facie iræ indignationis eius, & interierunt uniuersa. Verum ne ex suggestione diaboli hæc ad terrorem dicta nõ ad ueritatem credantur: de præteritis futura probantur: quando talia in diluuio, in Sodomis, in Ægypto, in Hierosolymis, sæpe ob delicta hominum facta referuntur. Sed ueniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionẽ induet & immortalitatem. Tunc ad uocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo dño, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribus ferient pectora. Potentissimi quondam reges nudo pectore palpitabũt. Exhibebit tunc cum prole sua Venus. Tunc ignitus Iupiter adducet, & cum suis stultus Plato discipulis: Aristoteli argumẽta nõ proderũt: tunc rusticanus & pauper exultabis & ridebis, & dices: Ecce crucifixus deus meus: ecce iudex, qui inuolutus pannis in præsepio uagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic qui matris gestatus sinu, hominẽ deus fugit in Ægyptum: hic est uestitus coccino: hic qui sentibus coronatus. Cerne manus ludæ quas fixeras, cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit quod dicebatis clãm nocte tulisse discipulos. O quot uirgines & quantorũ infamata pudicitia à deo iudice coronabitur. O quantis in illa die expediret, si membrorum sensu & uiscerum uigore in hac uita caruissent, & quanti illic elingues & muti feliciores loquacibus erunt, & quanti pastores philosophis: quãti rustici oratoribus, & quanti hebetes argumentis præferendi sunt Ciceronis. Ibi enim cum ante tribunal Christi uenerimus: scimus nec Iob, nec Danielem, nec Noe rogare posse pro quoquam: sed unumquenq; portare onus suum. Igitur siue leges, siue dormies, siue scribes, siue uigilabis, Amos tibi semper buccina in auribus sonet. & Apostoli qui hunc horrendũ diem impijs & peccatoribus præuidere meruerũt, humiles erant, mortuos suscitantes: & nos super omnes erigimur, qui peccando quotidie nosmetipsos occidimus: nõ respicientes flebilem infirmãq; naturã, quæ in aduersis fortis, & nec in prosperis aliquando secura. Si enim intemperate cibus sumptus, aut immoderate potus acceptus, leuem corpori febriculam concitauerit, deijcimus animã, affligimur, suspiramus. Nulla cura tunc seculi est, nulla uillarum: nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro. Omnes calumnię, omia lucra in periculo corporis cõquiescunt. Curritur ad medicos, & pro remedio carnali promittunt munera, aurum & argentum: interdum & mancipia traduntur, & penè totum patrimoniũ, aut negligitur, aut donatur, ut consulatur uitæ quandoq; perituræ. Et pro æterna salute omnis admodum homo negligens est, omnis auarus. Illic omnis frugalitas largitoris animi tenacitate cõstringitur, ubi promptior uoluntas, & copiosior largitas deberet operari. Et cum scriptura dicat: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: sic humana cõcupiscimus, sic amamus, quasi aliquid nascẽtes in tulerimus in seculũ: aut recedẽtes de seculo nobiscũ auferre possimus. Nemo ad breuitatẽ tẽporis, nemo ad naturæ respicit conditionem: nemo considerat, nemo retractat uana esse omnia quæ aliquo fine clauduntur. Labuntur enim tempora, & prę terita relinquentia, ad futura festinant. Sed

& dominus

A & dominus scit cogitationes hominũ, quoniã uanæ sunt. Cũq; omnia cogitauerint per triginta annos, una febriciuncula uenit, & tollit oẽs cogitationes eorũ. Nam sicut mane uirens herba & florens delectat oculos cõtemplantiũ, paulatimq; marcescens pulchritudinẽ perdit, & in fœnum q̃d conterendum est transit: ita species hominum uernat in paruulis, floret in iuuenibus, uiget in perfectæ ætatis uiris, & repente dum senescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extensa contrahitur. Hoc etiam languor, facit & inedia, ut uultus primo pulcherrimus, ad tantam transeat fœditatem: tamen qui quotidie recordatur se esse moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festinat. Sed quanto in hoc seculo persecutionibus, paupertate, inimicorum potentia, uel morborum cruciatibus fuerimus afflicti: tanto post resurrectionem in futuro maiora premia consequemur. Igitur in die iudicij securus inuenietur, si nulla dei offensa reperiatur. De his ergo tantum sollicitudinem habere debemus. Ambiant terrena gentiles, quibus cœlestia non debentur. Concupiscant præsentia qui futura non credunt.

De uirtute humilitatis & simplicitatis, ac tumenti animo uitando.

CAue ne rumusculos hominũ aucuperis, ne offensam dei, populorũ laude cõmutes. Per bonã & malam famã, à dextris & à sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec uituperatione frangitur: non diuitijs tumet, nõ contrahitur paupertate, & læta contẽnit & tristia. Nam iusti & fortis uiri est, nec aduersis frangi, nec prosperis subleuari: sed in utroq; esse moderatũ. Nolo te orare in angulis platearũ, ne rectum iter precum tuarũ frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & cõscientia repugnante, pharisaica ambitione circunda ri. Fidelis mecum lector intelligis quid taceam, & quid tacẽdo magis loquar. Quanto melius erat hæc in corde portare, q̃ in corpore, & deum habere fautorem, non aspectus hominũ? Quamuis enim alijs uitijs carere possumus, hypocriseos tamen maculam non habere, aut nullorũ, aut paucorum est: Sed sicut deprecantis humilitas meretur præmia: ita superbia confidentis, dei auxilio deseritur. Tu aũt frater inferius accumbe, ut minore ueniente, sursum iubearis ascendere. Super quẽ enim, ait dñs, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementẽ uerba mea? Sed uis scire quales ornatus dñs quærat? Habeto prudentiam, iusticiã, temperantiã, fortitudinem. His plagis cœli includere, hæc te quadriga, uelut aurigam Christi, ad metam concita ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum uarietate distinctius: ex omni parte decori & ornamento
B tibi sint & tutamini. Philosophorum sententia est, sibi hærere uirtutes, & apostoli Iacobi: Cui una defuerit, omnes deesse. Et sicut quatuor sunt uirtutes, quibus pugnamus & regimur: sic quatuor uitia sunt, quibus ab hoste percutimur, stultitia, iniquitas, luxuria, formido: sed malitia finem non habet. Cognatæ quoq; sibi sunt uirtutes, rectitudo & simplicitas: nec ab inuicem separari queunt. Simplex & humilis & rusticus qui arcana sapientiæ comprehendere nequit, si tamen sapiẽtum exempla in uiuendo sectetur, iure inter sapientes connumerabitur. Melius est enim parua bona cũ charitate facere sine scientia, quàm magnis effulgere uirtutibus cum admixtione discordię. Excelsa namq; periculosius stant, & citius corruunt quæ sublimia sunt. Sed perspicuũ est omnem creaturam quamuis ad perfectionem uenerit: tamen indigere misericordia dei, & plenam perfectionem ex gratia dei, nõ ex merito possidere. Nihil sic placet deo sicut simplicitas & innocẽtia. Vnde spiritus sanctus in uolatilibus nõ apparuit, nisi in columba propter simplicitatẽ: in quadrupedibus in oue, propter mansuetudinẽ. Illud quoq; tibi uitandum est cautius ne uanæ gloriæ ardore capiaris. Cum facis eleemosynã, deus solus uideat. Cum ieiunas, læta sit facies tua, ne ad te obuia prætereuntium turba consistat, & digito demonstreris. Ne satis religiosus uelis uideri, nec plus humilis q̃ necesse est: ne gloriã fugiendo, quæras. Plures enim paupertatis, misericordiæ ac ieiunij arbitros declinantes, hoc ipso placere cupiunt, quod placere contẽnunt, & mirum in modum laus dum uitatur, appetitur. Ceteris perturbationibus quibus mẽs hominis gaudet & ægrescit, sperat & metuit, plures inuenio extraneos: hoc uitio pauci admodum sunt qui caruerint. Igitur nõ quęras gloriam, & cum inglorius fueris, nõ dolebis. Qui em uerba increpantis humiliter recipit, iam propinquam habet ueniam reatus quem gessit. Grauius est enim perficere malum, q̃ facere. Non est tamen tanta uirtutis ab alijs factam iniuriã sustinere, quantæ gratiæ domini est, mitem atq; tranquillum iniuriam facere nõ posse. Neq; uero te moneo, ne de diuitijs glorieris, ne de generis nobilitate iactes, ne te cæteris præferas. Scio humilitatẽ tuam: scio ex affectu te dicere: Domine non est exaltatum cor metum, neq; elati sunt oculi mei. Stultissimum quippe est docere, quod nouerit ille quem doceas. Vox ex industria quasi confracta ieiunijs tenuis non sit & deficiens. Sunt quippe nonnulli exterminãtes facies suas: ut appareant hominibus ieiunantes: qui statim cum aliquem uiderint, ingemiscunt, demittũt supercilium, & operta facie, uix liberãt unum oculũ ad uidendũ. Vestis pulla, cingulũ sacceũ, & sordidis manibus pedibusq;, uenter solus, quia uideri nõ potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille cantatur: Deus dissipauit ossa hominum sibi placentium. Tristitiam simulant, & quasi longa ieiunia furtiuis noctium cibis protrahunt. Puder reliqua dicere: ne uidear potius inuehi quã monere: omnia hæc argumenta sunt diaboli. Imitare igitur eum potius, cuius pallor

cxiciunijs, eleemosynę in pauperes, obsequiū in seruos dei, humilitas, & cordis & uestiū, ac in cun C
ctis sermo moderatus. Trade quoq; te illi, cuius sermo & habitus & incessus, doctrina uirtutū est.
Non cothurnatā affectes eloquentiā, nec more puerorū, argutas sententiolas in clausulis struas.
Hæc prætereiens tetigi, ut eruditis contentus auribus, non magnopere cures quid imperitorū de
ingenio tuo rumusculi iactitent: sed prophetarum quotidie medullas bibas. Quod patritij generis
inter monachos esse cœpisti, nō tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, ut imiteris filium hominis,
qui non uenit ministrari, sed ministrare. Nam quanto humilior, tanto sublimior es: lucet marga-
rita in sordibus. Quantūcunq; enim te deieceris, humilior Christo non eris. Ideo quanq; mihi mul-
torum sum conscius delictorū, & quotidie in oratione flexis genubus, loquar: Delicta iuuentutis
meæ ne memineris domine. Vnde sciens dictum ab Apostolo: Ne inflatus in superbia incidat in
iudicium diaboli. Et in alio loco scriptū. Superbis deus resistit, humilibus aūt dat gratiā, nihil ita à
pueritia uitare conatus sum, q̄ tumentem animū & ęream ceruicem, dei contra se odiū prouocan-
tem. Noui enim magistrum dn̄m & deum meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me, quia mi
tis sum & humilis corde: Et ante per os Dauid cecinisse: Memento domine Dauid, & omnis man
suetudinis eius. Et in alio loco legimus: Ante gloriam humiliatur cor uiri: & ante ruinam eleuatur.
Nihil enim, ut crebro diximus, tam periculosum est: q̄ gloriæ cupiditas & iactantia & tumens ani-
mus conscientia uirtutum. Idcirco plus est animum deposuisse, q̄ cultum. Difficilius arrogantia, q̄
auro caremus & gemmis. Nihil itaq; prodest uile palliolum, furua tunica, corporis illuuies, simula
ta paupertas: si nominis dignitatē operibus destruas: si inter sordes & inopiam peccata non caue-
as. Fidele nanq; testimonium est, si non habet causas mentiendi. Cui enim plus creditur, ab eo plus
exigitur. Potentes potenter tormenta patientur. Nec sibi quisquam de corporis tantummodo ca
stitate supplaudat: cum etiam conuicium in fratrem homicidij sit reatus. Cadit quidem mundus,
& ceruix erecta non flectitur. Pereunt diuitiæ, & nequaq; cessat auaritia. Congregare quàm mul-
ti festinant quæ rursus ab alijs occupentur.

De humilitate Christi, quem imitari debemus.

CHristus baptizatur à seruo: & à deo filius appellatur: inter publicanos, meretrices, & pecca-
tores ad lauacrū uenit, & sanctior est baptista suo: qui de cœlo uenit in uterū: de utero in præ
sepe, de præsepe in crucem: de cruce in sepulchrum, de sepulchro ad inferos: de inferis uictor re-
meauit ad cœlos. Imitemur ergo saluatorē nostrum: quia ipse mitis & humilis pastor, agnus & ari- D
es appellat. Qui pro nobis immolatus est. Qui ab Isaac cornibus tenetur. Ex quo nil hac humilita-
te sublimius. Qui Bethlehem in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est. Hic inuo
lutus pannis: hic uisus à pastoribus: hic monstratus à stella, hic adoratus à Magis. In baptismo humi
litas Christi, nostra sublimitas. Illius crux, nostra uictoria: illius patibulū, noster triumphus est. Cū
igitur lauacrum & crucis signum in frontibus dæmon aspexerit, contremiscit. Qui aurea capito-
lia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia & purpuras Cæsarum & dapes,
Christianorum sordes tamē & ieiunia pertimescunt. Iubet enim Christus, ne quis discipulorum di
cat, quia ipse est Christus. Mira ratio, non uult prædicari, qui gaudet intelligi: agnosci amat, & odit
ostēdi: magis uult se inuentum esse, q̄ proditum, ut uirtus sua illum, non fauor ostenderet alienus.
Quæ autem maior potest esse clementia, q̄ ut filius dei, filius hominis nasceretur, decem mensium
fastidia sustineret, partus expectaret aduentū, inuolueretur pannis, subijceretur parentibus, per sin
gulas adoleret ætates, & post contumelias uocum, alapas, & flagella, crucis quoq; nobis fieret ma
ledictum, ut nos à maledicto legis absolueret. Patri factus est obediens usq; ad mortem, ut id ope-
re impleret, quod ante ex persona mediatoris fuerat deprecatus, dicens: Pater, uolo ut quomodo
ego & tu unum sumus: ita isti in nobis unum sint. Ergo quia ad hoc uenerat, ut quod impossibile
erat legi (quia nemo iustificabatur) ineffabili misericordia uinceret, publicanos & peccatores ad
pœnitentiā prouocabat. Vnde nouum & mirabile est apud nos. Dominus solus petentes se amat,
solus irascitur nisi petatur. Illo enim tempore quo supplicia mereantur, deus argumentū saluatio-
nis ostenditur: intelligere possumus, quantum ualeret præstare non læsus, qui tantum donaret ira
tus. Amemus & nos Christū, eiusq; semper quæramus amplexus, & facile uidebitur omne diffi-
cile: breuia putabimus uniuersa quæ longa sunt. Quodq; beata dei genitrix à filio suo non didicit,
cœlos fabricare, angelos creare, mira deitatis insignia operari: sed tantū humiliari, cæteraq; uirtu-
tum documenta intra humilitatis custodiam aggregare.

De iustitia, & uitæ rectitudine.

ET iam de iustitia differamus, quæ est singularum rerum & personarum æquissima distributio:
quam quis obtinens, & cui quis adhærens, uitā suam dispositē & sine turbatione cōseruat: cu
stodit in omnibus æquitatē: scit quid deo debeat, quid sanctis, & quid æqualibus reddat: quid non
deneget potestatibus huius seculi: quid sibi retineat, quid proximo competat, quid alienis con-
cedat aut congruat. Iustum est enim deum colere & diligere ex toto corde, & ex tota anima, &
ex tota uirtute, sanctos & coæquales honorare, & tributa impendere potestatibus, superbum
non esse

A non esse, sed magis mitem & humilē: proximos tanq; se diligere, alienos & inimicos non prosequi
odio, sed amore: subiectū esse prioribus uel ætate maioribus: quia & dn̄s dum esset omniū domi-
nus, à Ioanne qui maior est in natis mulierū: quia prior illo in natiuitate hominū erat, baptizatur. Et
sic impleri omnem iustitiā protestatur. Ex hac misericordia nascitur, obsequiū deificū generatur.
In his omnibus qui inuenit, nō immerito in Christo dicitur permanere: quoniā hęc omnia ipse Chri
stus est. Paulus nos gloriosus informat & instruit de Christo, dicens: Qui est factus nobis à deo iu-
stitia, & sanctificatio & redemptio. Item in alio loco: Quia est misericordia & pax & dilectio, quā
Græci agapen uocāt. Iniquus enim si sequitur iustitiā, negat iniquitatē. Stultus si sequatur dei sapi
entiam, negat stulticiam: quodq; sapientia, fortitudo, temperantia, & castitas solum prodest haben
tibus: iustitia uero alijs & miseris prodest, quæ patrem uel fratrem non nouit, sed nouit ueritatem:
personas nō accipit, & deum imitatur. Discite ergo bene facere. Virtus enim discenda est. Nec na
turę tantum bonum sufficit ad iustitiam, nisi quis erudiatur congruis disciplinis. Discenda est ergo
iustitia, & magistrorū terenda sunt limina. Secularis aūt iudex acceptis muneribus condemnat in-
sontem, & reum liberat. Quod interdū de ecclesiæ principibus dici potest, quod propter munera
lacerent legem, & non perducunt iudicium ad finem.

De fide, spe, & timore.

SI autem fides (ut inquit apostolus Paulus) est substantia sperandarū rerum, quas speramus, &
index rerū quas non uidemus: credere & fidere quis debet, quod deus ea quæ promittit, po-
tens est adimplere, & spem suā in futurū transferre, & tunc plena fide poterit ad ea quæ promissa
sunt, facile peruenire. Hæc nobis uniuersa inuisibilia ante oculos ponit. Ad hanc ingressi, diaboli
& potestatū huius mundi & harū tenebrarū uniuersa deseruimus: deo cū fiducia proximamus. Cre
dere enim & sperare necesse est quæ deus iussit: cum quæ diabolus inseruerat, abnegemus. Fidem
spes sequitur: itaq; de ipsa loquamur. Est igitur spes expectatio rerum omniū futurarū, quam in fi-
de habemus, qua saluamur, Paulo scribente apostolo: Spe enim salui facti sumus. Spes aūt quæ ui-
detur, nō est spes. Quod aūt uidet quis, quid sperat? Si aūt quod non uidemus, speramus per pati-
entiam expectamus. Hæc in se habet timorem, non illum cuius obliuisci, & quem foras debet mit-
tere quisquis in fide uiuit: sed qui unus est de spiritibus, quibus impletur Iesus, sicut Esaias testatur:
Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & quiescet super eum spiritus scientiæ &
B pietatis, & replebit eum spiritus timoris dn̄i: illum spiritū quem Dauid canit, dicens: Timete dn̄m
iusti eius. Vnde & beati efficiuntur eodem protestante & dicente: Beatus uir qui timet dominum:
illum dicit timorem, qui castus est & pudicus. Quoniam timor domini castus, inquit Dauid, ma-
net in seculum seculi. Ergo est duplex timor: unus appetendus, alius fugiendus est. Igitur appeten
dus timor, admonitio & custodia omnium rerum, quas credimus aut speramus. Timemus enim iu
dicium, quia speramus: & metuimus dominum, quia fortem illum iudicem credimus. Vera nam-
que uita est deum nosse, timere eius potentiam, amare pietatem. Timor nanq; uirtutum est custos,
securitas ad lapsum facilis. Si pauorem habueris, sollicitus eris: & si sollicitus fueris, leo in caulas
ouium tuarum intrare non poterit. Quod ad præpositos ecclesiarum uel ad animæ custodem per-
tinet. Qui cautus est & timidus, potest ad tēpus uitare peccata: qui securus est de iustitia, repugnat:
illiusq; auxilio destitutus, insidijs hostium patet. Nunquam tuta est humana fragilitas, & quanto
magis uirtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. Si iuxta
Ecclesiasten: Radix sapientiæ est timere deum: fructus sapientiæ quis est, nisi uidere deum? Bo-
num autem diligit, qui non inuitus, aut necessitate, aut legum metu facit bonum, sed idcirco, ut
mercedem bonam operis habeat.

De charitate, & pace.

AD charitatem nunc trāsitum faciamus: quia omnibus maior est. Inter cætera sic fatetur Pau
lus: Manent autē tria hæc: Fides, spes, & dilectio: sed maior his dilectio est. Est ergo dilectio
uinculorum animorū, casta, & syncera, & sine æmulatione charitas: cōsummatio omniū mandato-
rum, breuis omniū præceptorum: quam cum quis habuerit, omnia habet: sine hac in alijs remanet
imperfectus. Et ut cognoscat uestra prudentia, quantum charitas ualeat: legimus responsum domi
ni in euangelio dicentis, cum interrogaretur: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, &
ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua: Et diliges proximum tuum tanq; teipsum: in his duobus
præceptis pendet lex & prophetæ. Vides in hac sola uniuersa legis contenta penderi? Vere quis-
quis hanc habet, iam deus & dei filius dici potest: ex hac sola poterit deo similis esse. Cōsidera, qui
deum diligit: nunquid sperat, nunquid timet, nunquid fidit? Non, sed tantum diligit. Deus, inquit
Paulus, cum dilexisset mundum: misit unicum filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de
peccato condemnaret peccatum in carne: qui præponit eam rebus omnibus, dicēs: Et si linguis lo-
quar hominum & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æramentum tinni-
ens, aut cymbalum concrepans. Et si habuero prophetiam, & cognouero omnia mysteria, & om-
nem scientiam, & si habuero fidem, ita ut montes transferam, & si tradidero corpus meum ita ut

ardeam: charitatem autem non habeam, nihil sum. Charitas magnanima est: charitas benigna est, C
charitas non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non irritatur, non confundit, non quærit quæ sua sunt, non cogitat malum, non gaudet super iniusticia, gaudet autem de ueritate. Omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat: charitas nunc̃ excidit. Nihil enim amantibus durum est, nullus difficilis est cupientibus labor. Solus tamen ille amor probabilis est, qui deo & uirtutibus animæ coaptatur. Nihil est enim quod non toleret, qui perfecte diligit. Qui autem clementiam non habet, nec indutus est uiscera misericordiæ & lachrymarum: quamuis spiritualis sit, non adimpleuit legem Christi. Vnde legitur, quod beatus Ioannes euangelista cum Ephesi senex uix inter discipulorum manus deferretur, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas: nisi filioli mei diligite alterutrum. Discipulis aũt petentibus, quare semper id diceret: Respondit, quia præceptum domini est, & si fiat, solum sufficit. Sed obsecro ne amicus, qui diu quæritur, uix inuenitur, difficile seruatur, pariter cum oculis amittatur. Nam amicitia quæ desinere potest nunc̃ uera fuit. Vera namc̃ amicitia nullo liuore, in quanto augetur numero, tanto crescit & robore. Declina igitur à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. Quin potius faciendum est bonum, ut declinemus à malo. Pax quærenda est ut fugiamus bella, nec sufficit eam quærere, nisi inuentam fugiẽtemc̃ omni studio persequamur: quæ exuperat omnem sensum, in qua habitatio dei est, propheta dicente, Et factus est in pace locus eius. Infernus itac̃ inter fratres diuidit. Quicquid igitur separat inter fratres, infernus dicendus est. Concordia enim paruæ res crescunt: sic & discordia maximæ dilabuntur. Pulchre igitur persecutio pacis dicitur: iuxta illud apostoli: Hospitalitatem persequentes: ut non leni usitatoc̃ sermone & (ut ita loquar) summis labijs hospites inuitemus: sed toto mentis ardore teneamus: quasi auferentes secum de lucro nostro atc̃ compendio.

De infirmis & pauperibus recreandis.

SI quis cœperit ægrotare, transferatur ed exedrã latiorẽ, & tanto senum ministerio cõfoueatur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum. Nec liceat dicere cuic̃: tunicam & sagum textac̃ iuncis strata non habeo: Ita œconomus uniuersa moderetur, ut nemo quid postulet, habeat. Seruias fratribus, hospitum laua pedes, pauperibus & fratribus refrigeria exhibe: sumptum manu propria distribue: Quoniam quicquid habẽt clerici, pauperum est, & domus eorum, omnibus debent esse cõmunes. Susceptioni enim peregrinorum & hospitum inuigilare debent. Docet Solomon misericordiæ operibus insistendum: nec nostris fidendum uiribus, sed à deo esse auxilium flagitandum. Sed esto quod æqueris pauperibus, inopum cellulas dignãter introeas, manus debilium sis, aquam portes, ligna conscidas, focum extruas: Sed ubi uincula: ubi alapæ: ubi sputa: ubi flagella: ubi patibulum: ubi mors: Et cum hæc omnia, quæ dixi feceris, ab Eustochio Paulac̃ uinceris. Hæc dico, non quod de ardore mentis tuæ quicquam dubitem, sed quod currentem impellam, & acriter dimicanti feruorem augeam.

De pœnitentia, & misericordia dei

ARripe quæso occasionẽ, & fac de necessitate uirtutem. Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finiuit. Iudæ laudantur initia, sed finis proditione damnatur. Et licet deus nõ uelit mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: tamen tepidos odit, & cito ei nauseam faciunt. Cuic̃ plus dimittitur, plus diligit. Vnde meretrix illa Christi dilectrix in euangelio, baptizata lachrymis, & crine, quo multos ante ceperat, pedes domini tergẽs, saluata est. Non quidem habuit crispantes mitras, nec stridẽtes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos, Nam quanto fœdior, tanto pulchrior, quæ demum plorat ad crucem, unguenta parat, quærit in tumulo, hortulanũ interrogat, pergit ad apostolos, repertum nunciat: illi dubitant, ista cõfidit. Nõ enim tam peccati crimen arguitur: c̃p uelox conuersio in pœnitentiæ celeritate laudatur. Nec deus cogeret pœnitere, si non esset pœnitentibus ueniam concessurus. Nihil enim tam repugnat deo c̃p cor impœnitẽs. Hoc solum crimen est, quod ueniã consequi nõ potest: præcipue quia nõ iniustus, ut propter multa mala paucorum obliuiscatur bonorum: imò de nullo sic irascitur deus, quomodo si peccator superbiat, & erectus & rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam postulet pro delicto. Nihilc̃ sic offendit deum, sicut erecta ceruix post peccata, & ex desperatiõe cõtemptus. Vnde & uos nõ desperetis ueniam scelerum magnitudine: quia magna peccata, magna delebit pœnitẽtia. Nam deus non uult inferre supplicia, sed terrere passuros. ipsec̃ ad pœnitentiã prouocat, ne faciat quod cõminatus est. Dæmonum enim nullus est qui pareat. Omnes ad prædam festini uenient: ante faciem ipsorum uentus urens. Et quicquid uultui eorum obuium fuerit, urere desiderabunt & perdere. Sed nec quisquam per patientiam bonitatis dei, de peccatorum suorum impunitate contendat: nec illum non æstimet offensum, quia necdum expertus iratum: Imò magna est ira, quando peccantibus non irascitur deus. Vnde Ezechiel ad Hierusalem: Iam non irascar tibi, zelus tuus recessit à me. Sed reuera deus hominibus non irascitur, sed uitijs: quæ cum in homine non fuerint, nequaquam punit. Habet autem ira dei mensuras

quantum

A quantum & quanto tempore, & ob quas causas & quibus inferatur, iuxta illud quod scriptum est: Cibabis nos pane lachrymarum in mensura. Misericordiam igitur à deo consequitur, qui se putat esse miserum. Nam deus qui nullis uiribus superari potest, publicani tamen precibus uincit. Quãto ergo tempore te errare nosti, quanto tempore deliquisti, tanto tempore humilia teipsum deo, & satisfacito ei in confessione pœnitentiæ. Quoniam qui peccator est aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici. Igitur quia errauimus iuuenes, emendemur senes, iungamus gemitus, & lachrymas copulemus, culpã simpliciter cõfitendo. Nam qui post lapsum peccatorum ad ueram pœnitentiam se conuertit, cito à misericorde iudice ueniã impetrabit: quoniam apud deum non tam ualet mensura temporis, quàm doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio uitiorum. Sed & magnum peccatũ magnis diuturnisc̃ cruciatibus luitur, culpac̃ leuis præsenti supplicio compensata lit. Et sic magnum peccatum, magna indiget misericordia. Concluſit enim deus omnia sub peccato, ut omnibus misereat. Sed frustra uoce assumitur, si permanent opera. Sed ne diutius pertraham, habeto pauca pro pluribus, in quibus nõ tam ordo quæritur, quàm profectus, Age ergo tu caue, curre, festina. Age ut in hac spiritualitate perficias: Caue ne quod accepisti bonum, incautus & negligens custos amittas: Curre, ut nõ negligas: Festina ut celerius comprehendas. Nam cœpisse multorũ est, ad culmẽ peruenisse paucorum. Tribuat tibi Christus, ut audias & taceas, & intelligas, & sic loquaris.

Finis concludens regulam.

ET quoniam ita se natura habet, ut amara sit ueritas, & blanda uitia existimentur, ut Paulus ait apostolus: Inimicus uobis factus sum uerum dicens: Vnde & quia saluatoris dura uidebant eloquia, plurimi discipulorum retrorsum abierunt, non mirum est, si & nosipsi uitijs detrahentes, offendimus plurimos. Disposui tamen nasum secare fœtentem, timeat qui strumosus est. Quid tamen ad te qui intelligis te innocentem? Nemo reprehendat quod aliquos, aut laudamus, aut carpimus, cum & in arguendis malis sit correptio cæterorum, & in optimis prædicandis boni ad uirtutum studia concitentur. Nos enim, ut scitis, Hebræorum lectione detenti, in latina lingua rubiginem induximus, intantum ut loquentibus quoc̃ stridor quidam non Latinus interstrepat. Vnde ignosce aridi tati. Et si imperitus sum sermone, inquit Apostolus, sed non scientia. Illi utrunc̃ non deerat & unum humiliter renuebat. Nobis utrunc̃ deest, quia & quod pueri plausibile habueramus, amisimus: nec scientiam quam uolebamus, consecuti sumus, iuxta Ecclesiasten fabulam: dum magna sectamur, etiam minora perdimus. Non prolongabuntur ultra sermones mei quoscunc̃ loquor: ea propter moneo, & flens gemensc̃ cõtestor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus tunicis, id est, duplici animo uestiamur: non calciamentorum pedibus, uidelicet operibus prægrauemur, non diuitiarum onera ad terram premant, non uirgæ, hoc est, potentiæ secularis, quæratur auxilium, non pariter Christum uelimus habere & seculum, sed pro breuibus & caducis æterna succedant. Sed & precor qui fideles estis ut ita uitam nostram & conuersationem seruetis, ne in ipsa uel ipsi scandalum patiamini, uel alijs scandalum faciatis, sed sit in uobis summi studij, summæc̃ cautelæ, ne quis in hanc sanctorum congregationem pollutus introeat, ne quisquis lebusæus habitet in uobis. Dominus Iesus conterat satanam sub pedibus uestris, & incolumes uos & prolixa ætate florentes, Christus deus noster tueatur omniporens. Sed & spiritus sanctus nobis præstare dignetur, ut in hoc seculo factores mandatorum suorum effecti, in huius uitæ agone probati, & fideles inuenti, spiritalibus fructibus dilatati, his continentibus mereamur adiungi: ipsi gloria & imperium cum eodem spiritu sancto in cuncta secula seculorum: Amen.

Finis regulæ monachorum.

DIALOGVS SVB NOMINE HIERONYMI ET AVGVSTINI EX VTRIVSQVE SCRIPTIS, AB INCERTO AVTORE COLLECTVS.

CVm apud uos cœlestis eloquentia purissimi fontis, & literarum omnium fluenta redundent, ac solida secundum ueterem sanitas, uestra cũcta firmo statu membra contineat, miror stupore mentis attonitus, cur stillicidium insulani riuuli dignemini haurire, nitores corporis infirma medentes. Magis ergo quæ de Græcorũ mutuaui fontibus, sitientibus præferam: atc̃ Latinorum latices limpidissimos ad uestri cordis secreta perducam. Origenes igitur qui nullũ proprie de anima edidit librũ in catalogo ecclesiasticę prædicationis animæ faciẽs mentionẽ, hęc dicit: De anima uero utrũ ex seminis traduce ducatur, ita ut ratio ipsius uel substãtia inserta ipsis corporis seminibus habeat, an uero aliud habeat initiũ, & hoc ipsum si genitũ est aut nõ genitum, uel certe si extrinsecus corpori inditur, necne, non satis manifesta prædicatione distinguitur. Item in libro quem de epistola apostoli ad Titum scripsit: Si quis, ait, rationẽ humanæ animæ requirat, cum de ea nec̃ q̃d ex seminis traduce ducat, nec̃ quod

honorabilior & antiquior corporũ compage sit, tradiderit ecclesiastica regula, propter quod mul C
ti nec cõprehendere potuerunt aliter sentiri oportere de animæ ratione. Sed & qui aliter sentire uel dissererẽ uisi sunt, à nonnullis in suspitione habentur uelut noui aliquid introducentes. Fatẽ autem idem ipse Origenes in præfatis opusculis, sed & Eusebius Cæsariẽsis, & Pamphilus martyr, Basilius quoq; & Gregorius, Didymusq; & Ruffinus similiter in suis, unius substantiæ omnes esse animas, & immortales & rationabiles liberi arbitrij ac uoluntatis, iudicãdas quoq; esse pro his quæ in hac uita gesserũt, esse tamẽ eas factas à deo qui uniuersa creauit & condidit. Quando autẽ factæ sint olim simul, aut tunc per singulos nascentium, quid periculi esse aiunt, alterũ è duobus opinari. Athanasius, Hilarius & Ambrosius præparatis iam in uentre mulierũ, deformatisq; corporibus, tunc ad præsens creari animas, & inseri deformato iam corpori criminant. Iam uero illi qui ex traduce animas uenire confirmant, & simul corporali eas semine seminari, siquidem, ut quidã ipsorum affirmare solent, nõ aliud dicunt esse animam, q̃ insufflationem spiritus dei, illam scilicet quam initio facturæ mundi, deus insufflasse dicitur in Adam, de ipsa dei esse eam substantia profitentes: quomodo nõ isti uidebuntur quodãmodo hæc præter scripturæ regulam & rationem pietatis asserere, quod substantia dei est quæ peccat, si anima quæ de substantia dei est peccat, insuper etiam quod & pœnis subdenda sit pro peccato. Sed & illud se quod perabsurdũ est incurrere nõ uident, quia necesse est eam simul cum corpore mori, & esse mortalem, si simul cum corpore, uel seminata, uel formata, uel nata est. Tum deinde illi: id est, Apollonius, Tertullianus, Põpeius, Arnobius, Lactantius, atq; Apollinarius, qui unam quidem ex nullis substantijs à deo factam esse dicunt animam, id est, illam quæ prima facta est in Adam, & ex Adam omniũ hominũ animas existere, & secundum corporalem sine dubio successionẽ, traducẽ quoq; fieri animarũ: etiam ipsi quid aliud ostendunt, nisi animas esse mortales? Si em̃ sicut animalia cætera ex solo semine oriuntur, ita etiam de hominibus sentimus, ut cũ corpore simul in eodem semine, etiam anima defundatur, quid dicimus de his qui imperfecti adhuc, & de uentre aborsi sunt, & qui nonnunq; etiam anteq; uasculorum naturalium receptaculis semina sint suscepta, depereunt? In quibus sine dubio inuenitur, quod simul etiam illæ quæ naturali ratione seminibus insertæ erant animæ, extinctæ sint pariter & corruptæ? Siue ergo ex insufflatione domini sunt, siue ab una quæ prima facta est, necessarium est, simul ut cũ corporibus corrumpantur, si eandem cum corporibus etiã originem sumunt secundum ipsorum rationem. Aut enim nihil omnino ex rationabili atq; immortali anima partici D
pauit illud quod adhuc in uentre corruptum est, & repulsa est illa ratio, quæ affirmat eam in seminis traduce simul cum corporibus seminatam: aut si participat, necessitas imminet cõfiteri mortalem esse animam, quod fides nostra utiq; nõ recipit, domino declarãte defunctorũ animas & colloquium apud inferos habuisse, & Lazari scilicet in beatorũ sedibus ouantẽ, & diuitis flagrantem in incendijs. Esse nanq; animas immortales, nõ tantũ diuini, sed & philosophorũ pleni sunt libri. Quod taliter esse Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro Socrate disputante didicerat: qui homicida sibi esse nõ timuit, ac se de altissimo præcipitauit muro, dum & nullũ post mortem autumat restare iudiciũ, & sine discrimine aliquo meritorũ, omnes animas post corpora æqualiter ferri arbitratur ad cœlũ. Quod adeo pro uero tenuerũt, & sic illos omnes seculi sapientes una nebula huius erroris inuoluit: ut & ipse tam laudabilis, ut putãt, doctor homicidæ, ipsum se priuatim ne publice occideret, occiderit. Sic quoq; Cato lecto in nocte ad lucernas Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet: stricto gladio reuelatũ manu pectus semel iterũq; percussit. Redeamus ad illas præterea sanctorum nobilissimas disputationes: nõ in Academiæ nemorosæ obscuris tectas umbraculis, sed cœlesti illustratas ex lumine. Beatus itaq; Hieronymus tam sanctũ Victorinum martyrem, q̃ plerosq; catholicos secutus: se potius fieri, q̃ propagari animas: secũdum illud quod in euangelio scriptũ est: Pater meus quotidie operatur, & ego operor, credere significauit. Sanctus quoq; Augustinus hanc opinionem in octo admodũ uoluminibus, uerbis tueri cernitur. Sed cum originale peccatum pœnasq; paruulorum qui sine baptismo moriuntur, declarare nitiur, à deo factam in Adam, & ex ipsa omniũ hominum animas existere: tam suis argumentis quàm scripturarum testimonijs: ut est illud: Animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob Ægyptum, & egressæ de fœmore illius, amplecti perpensius comperitur. Huius assertionibus beatus Gaudiosus episcopus, animarum & corporum promptissimus medicus, nostrisq; temporibus unus martyr: cum nobiscum colloquium familiariter habuisset, per totam orationis suæ seriem euidentissimis approbationibus usus est. At uero sanctus Ambrosius, quem iam superius inter uiros apostolicos memorauimus: Inhonestum, inquit, puto animas cum corporibus generari: ut anima nascatur ex anima, quod nec animæ ipsi competit: aut si certe singulæ cœlesti potestate factæ sunt, & ex ipsis cæteræ natæ sunt: potest ex una Adæ anima credibile uideri cæteras nasci, sed non conuenit: quia soli deo hoc possibile fuit, ut simplex generaret, nec cæteris concederetur: quod tam mysticum est in causa saluatoris, ut non solum à solis gentilibus uel ludæis, uerum etiam ab ipsis qui Christianos se dicunt, incredibile putetur. Photiniani enim hanc fidem spernunt, non credũt deum generasse.

Nam

A Nam si eo tempore quo seminatur corpus & anima, costam sublatam legimus: nõ tamen animam natam ex anima: Sed si costa secum habuit animam, iam nõ nata est, si detracta in partem. Sed nec hoc scriptũ est. Propheta em̃ Zacharias inter cætera: Qui plasmas, inquit, animã hominis in eum. Nec Esaias ab his dissentiens, ait: Sic dicit dominus deus qui fecit te, & finxit te in utero. Si ergo in utero fingitur, iam formato corpori tribuitur. Cum enim omnia membra implet corporis, figurata dicitur in corpore, ut sicut aqua cum sit sine effigie, missa tamen in uas, figurata uidetur, ita & anima cũ sit natura incorporea & simplex, formatur in corpore, singula membra uiuificãs, quod quidem Moyses manifestius tradidit, dicens: Si quis percusserit mulierem in utero habentẽ & abortiuerit, si formatũ fuerit, det animam pro anima, si autẽ informatum fuerit, mulcterur pecunia: ut probaret nõ inesse animam antequam formam. Itaq; si iam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata: nam si cum semine & anima existit ex anima, multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu quodã non profecit natiuitati. Sed si prius respiciamus, uidemus quid sequi debeamus. Contemplemur facturã Adæ: in Adam enim exemplum datum est, ut ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accepit animam. Nam poterat deus animam limo terræ admiscere, & sic formare corpus. Sed ratio infirmatur: quia primum oportebat domũ compaginari, & sic habitatorem induci. Anima certe, quia spiritus est, in sicco habitare nõ potest, ideo in sanguine sertur. Cum ergo corporis liniamenta compacta non fuerint, ubi erit anima? An foras uagatur quamdiu immittatur, cum ratio tradat sic dari eam, ut anima in corpus nõ ociosa uagetur. Sed ex quo detur, dicant qui aliud putant, ex mare an ex fœmina? Non conuenit, quia aliud in exemplo est: proponunt em̃ ex uiro cum costa datam & animam, quod multis rationibus infirmari docuimus. Vnde forte uideatur dari ex fœmina, maxime propter saluatorem, quem scimus sine complexu carnis, de spiritu sancto natum ex fœmina: quod si arbitrantur, plus dant fœminis, autoritatem em̃ uiri mutant in fœminam. Cum enim tam corporis q̃ animæ originem ex uiro dicant, conuertunt se, ut id quod potius est, ex muliere dicant, id est, animam, quod uero minus, ex masculo, id est corpus: manifestum sit ordinem exempli à deo traditum immutari non posse. qui ergo animas ex una propagari asserunt, & non in corpora iuxta exemplum primi hominis à deo quotidie fieri, anathema sint. AVGVST. Sancte frater Hieronyme, consulens te de his quæ nescio, oro deum ut fructuosum esse nobis uelit. Quanquã enim te multo, quàm ego sim ætate maB iorem, tamen etiam ipse iam senex consulo: sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas sera uideri potest: quia & si senes magis decet docere quàm discere, magis tamen discere quàm quid doceant ignorare. HIERON. Beate papa Augustine, in scripturarum, si placet, campo sine nostro inuicem dolore ludamus. Noli igitur annorum existimare nos numero, nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam, scriptura testante: Cani hominis prudentia eius. Noli inq; fidem pensare temporibus: nec me idcirco meliorẽ putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare, ma multos mouet, in quibus & me esse cõfiteor, nam quid de anima firmissime teneam, nõ tacebo. HIERON. Metiris nos uirtutib. tuis, & paruos magnus extollis: ultimamq; partem cõuiuij occupas: ut patrisfamiliãs iudicio proueharis. Sed uelle fateor, sed eniti præfero: magistrũ renuens, comitẽ spõdeo: petenti datur, pulsanti aperitur, quærẽs inuenit, discamus in terra, quorũ nobis scientia perseueret in cœlo. AVGVST. Certus etiã sum, animã nulla dei culpa, nulla dei necessitate uel sua, sed propria uoluntate in peccatũ esse collapsam, nec liberari posse de corpore mortis huius, uel suæ uoluntatis uirtute, tanq̃ sibi ad hoc sufficiẽte, uel ipsius corporis morte, sed gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrũ. HIERON. Anima immortalis, inuisibilis & incorporalis est, secundum gratiorẽ dico corporis nostri substantiã, dico uel eo certe tempore punietur, & supplicium sentiet, quando pristinũ corpus receperit, ut cũ quo peccauit, cũ ipso puniat. AVGVST. Dicitur cõceptio humana sic procedere, ut primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinẽ: sequẽtibus nouem diebus cõuertatur in sanguinem. Deinde duodecim diebus solideꝰ, reliquis quindecim formetur usq; ad perfecta liniamẽta omniũ membrorũ: & hinc iam reliquo tempore usq; ad tẽpus partus magnitudine augeatur. HIER. Sicut nescis uiam spiritus & animæ ingredientis in paruulum, & ignoras ossium & uenarũ uarietates in uentre prægnãtis, quomodo ex uili elemento corpus hominis in diuersas effigies artusq; uarietur, & de eodẽ semine aliud molleſcat in carnibus, aliud duretur in ossibus, aliud in uenis palpitet, aliud ligeꝰ in neruis: ita dei opera scire, non poteris qui factor est omniũ. AVG. De animæ incarnatione utrũ ex illa una quæ primo homini data est, sic cæteræ, ppagentur, An singulis quibusq; nouæ etiã modo fiant, An alicubi iam existẽtes, uel mittantur diuinitus, uel spõte labant in corpora? Quæ nã sit eligenda opinio scire desidero. HIER. Super animæ statu memini uestræ quæstiunculæ: imò maxime ecclesiasticæ quæstionis: Vtrum lapsa de cœlo sit, ut Pythagoras philosophus omnesq; Platonici & Origenes putãt, an propria dei substantia, ut Stoici, Manichæus, & insana Priscilliani hæresis suspicant: an in thesauro habeantur dei olim conditæ, ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidunt, an quotidie à deo fiant, & mittantur

tantur in corpora, secundum illud quod in euangelio scriptū est: Pater meus usq; modo operatur, C
& ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occidentaliū au
tumant, ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis anman
tibus cōditione subsistat. AVGVST. Hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascentibus
etiam modo deus faciat. Cui sententiæ ne obijciatur, quod omnes creaturas sexto die consumma-
uerit deus, & septimo requieuerit: adhibes testimoniū ex euangelio, pater meus usq; nunc operat.
HIERON. Quid ēm ambiguitatis in dicto est, ut diuersæ intelligentiæ tribuatur occasio? Constat,
& super hoc nulla cōtentio est. AVGVST. Doce ergo quæso, quæ doceam, doce quod teneam. Et
dic mihi si animæ singillatim in singulis hodieq; nascētibus fiunt, ubi in paruulis peccent, ut indi-
geant sacramento Christi, remissione peccati peccantes in Adam, ex quo caro est propagata pec-
cati: aut si nō peccant, qua iusticia creatoris ita peccato obligentur alieno, cū exinde propagatis
membris mortalibus inseruntur: ut eas nisi per ecclesiam subuētum fuerit, damnatio cōsequatur,
cum in earum potestate nō sit, ut eis possit gratia baptismatis subuenire. HIERON. Alienati sunt
peccatores à uulua, errauerūt ab utero, locuti sunt falsa, statim ut nati sunt, subiacuere peccato, in si
militudinē præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Illud quoq; quod in uolumine Iob scriptum
est: nunquid mundus erit homo coram deo, aut in operibus suis irreprehensibilis uir? Si aduersus
famulos suos nō credit, & contra angelos suos prauū quid reperit, quanto magis in his qui habi-
tant domos luteas, è quibus & nos de eodē luto sumus? Nullus ēm absq; peccato: ne si unius qui
dem diei fuerit uita eius. Si ēm stellæ non sunt mundæ in conspectu dei, quanto magis uermis &
putredo, & hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxij? AVGVST. Obsecro te quomo-
do hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ nō ex illa una primi hominis fieri omnes, sed si-
cut illa una uni, ita singulis singulæ. Ea uero quæ dicuntur alia cōtra hanc opinionem, facile me pu
to posse refellere, sicut est illud, quo quidam sibi eam uidentur urgere, quomodo cōsummauerit
deus omnia opera sua sexto die, & septimo die requieuerit, si nouas adhuc animas creat? Quibus
si dixerimus, quod ex euangelio supra posuisti: Pater meus usq; nunc operatur: Respondent: Ope
ratur dictum est, instituras administrando, nō nouas instituendo. HIERON. Hic locus apud impe-
ritos & scripturarū sanctarum meditationem usumq; & scientiam non habentes, uidetur opinioni
tuæ prima fronte blandiri. Cæterū discussus facile soluitur, & cum testimonia scripturarum alijs
comparaueris testimonijs, ne sibi spiritus sanctus pro qualitate locorū & temporum uideatur es- D
se contrarius: secundum illud quod scriptum est: Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum
suarum. Cerno quò tua tendat assertio: sed de hoc in posterioribus differendū est, ne dum misce-
mus quæstionib. quæstiones, obscuram audientibus intelligentiam relinquamus. AVGVST. Ve
rum est quod à rebus quæ nō erant instituendis requieuit, & hoc uerum est, quod non solum gu-
bernando quæ fecit, uerum etiam aliquid non quod nondum est, sed quod iam creauerat numero
sius creando, usq; nunc operatur. Vel sic ergo uel alio quolibet modo eximus ab eo quod nobis
obijcitur de requie dei ab operibus: ne propterea non credamus nunc usq; fieri animas nouas, nō
ex illa una, sed sicut illam unam. Nam quod dicitur, quare facit animas eis quos nouit cito moritu
ros? Possumus respondere parentū hinc peccata, uel uinci uel flagellari. HIERON. Super quo quid
mihi uideretur, in opusculis cōtra Ruffinū olim scripsisse me noui, aduersum eum libellum quem
sanctæ memoriæ Anastasio episcopo Romanæ ecclesiæ dedit. In quo lubrica & stulta ac subdo-
la confessione, dum auditorum simplicitati illudere nititur, suæ fidei, imò perfidiæ illusit. AV-
GVSTINVS. Quod in libro aduersum Ruffinum posuisti quosdam huic sententiæ calumniari,
quod deum dare animas adulterinis conceptibus uideatur indignum: unde conātur astruere me
ritis gestæ ante carnem uitæ, animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perduci, non me
mouet multa cogitantem, quibus hæc potest calumnia refutari. Et quod ipse respondisti, non esse
uitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatū, sed in eo qui frumēta furatus est, nec id-
circo terram non debuisse gremio suo semina confouere, quia sator immunda ea proiecerit manu,
elegantissima similitudo est. quam & antequam legerem nullas mihi obiectio ista de adulterinis
fœtibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona deum facere, etiam
de nostris malis prauisq; peccatis. Animalis autem cuiusq; creatio si habeat prudentem piumq;
consideratorem, ineffabilem creatori laudem excitat: quanto magis creatio non cuiuslibet anima
lis, sed hominis? Si autem causa creandi quæritur, nulla citius & melius respondetur: nisi quia om
nis creatura dei bona est. Et quid dignius, quàm ut bona faciat deus bonus, quæ nemo potest fa-
cere nisi deus? Hæc & alia quæ possum, & sicut possum, dico aduersum eos, qui opinionem hanc,
qua creduntur animæ sicut illa una singulis fieri, labefactare conanē. HIERO. Antonius orator e-
gregius, in cuius laudibus Tullius personat, disertos se ait uidisse multos, eloquentē adhuc nemi-
nem. Noli igit mihi oratorū & non tuis floribus ludere, per quos solent imperitorū atq; puerorū
aures decipi, sed simpliciter dic quid sentias. AVGVST. Cum ad pœnas uentū est paruulorū, ma-
gnis, mihi crede, coartor angustijs, nec quid respondeā, prorsus inuenio. Nō solū eas pœnas dico,
quas

A quas habet post hanc uitā illa damnatio, quò necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Chri
stianæ gratiæ sacramēto, sed eas ipsas quæ in hac uita dolentibus nobis uersanē ante oculos, quas
enumerare si uelim, prius tempus cū exempla deficient. Languescunt ægritudinibus, torquentur
doloribus, fame & siti cruciant, debilitantur membris, priuantur sensibus, uexantur ab immundis
spiritibus. Demonstrandum est itaq; quomodo ista sine ulla sui mala causa iustè patiantur. Non e-
nim dici fas est, aut ista ignorante deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut iniustè ista
uel facere, uel permittere. HIERO. Diuersis testimonijs scripturarum eadem in quæstione uteris
in theatrales præstigias, qui unum eundemq; hominem personarum uarietate mutata in Martem
Veneremq; producunt: ut qui prius rigidus & truculentus incesserat, postea soluatur in mollitiem
fœminarum. AVGVST. Cum te iratum sensero, nihil aliud quàm ueniam deprecabor. HIERO.
Quæso ut patienter audias: non enim de aduersario uictoriam, sed contra mendacium quærimus
ueritatem. AVGVST. Nunquid nam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in usus dari natu
ris excellentioribus, & si uitiosis, sicut apertissime in euangelio uidemus, porcos ad usum desidera
tum concessos esse dæmonibus, hoc & de homine recte possumus dicere? animal est enim, sed ra-
tionale, & si mortale. Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit.
Deus bonus est, deus iustus est, deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est. Tanto-
rum ergo malorum, quæ fiunt in paruulis causa iusta dicat. Nam cum maiores ista patiantur, sole-
mus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri, & quibusdam ex
emplis, quæ deus manifesta esse uoluit, alia quæ obscura sunt hominū coniecturæ concedunē, sed
hoc in maioribus. De paruulis aūt quid respondeamus edissere, si tantis pœnis nulla in eis sint pu
nienda peccata. Nam utiq; nulla est in illis ætatibus examinanda iustitia. HIERO. Dedit Eccle-
stes primo omnium mentē suam ad sapientiam requirendam, & ultra licitum se extendens, uoluit
causas rationesq; cognoscere, quare paruuli corriperenē à dæmone. Cur naufragia & iustos & im
pios pariter absorberent. Vtrum & hæc & his similia casu euenirent, an iudicio dei? Et si casu, ubi
prouidentia: si iudicio, ubi iustitia dei? AVGVST. Doce igitur, quid dicere, quid sentire debea-
mus, ut cōstet nobis ratio nouarū animarum, singulis corporibus singillatimq; factarum. HIERO.
Videris mihi obliuiosus esse, & quasi nihil suprà dictum sit, per easdē disputationis reuerti lineas:
hoc enim longa dissertione discussum est. AVGVST. Damnationis in paruulos causam requiro:
B quia neq; animarum, si nouæ fiunt singulis singulæ, uideo esse ullum in hac ætate peccatum, nec à
deo damnari aliquam credo, quam uidet nullum habere peccatum. An fortè dicendū est in paruu
lo carnem solam esse peccati, nouam uero illi animam fieri, qua secundum dei præcepta uiuente in
adiutorio gratiæ Christi, & ipsi carni edomitæ ac subiugatæ possit incorruptionis meritum com-
parare. HIERO. Demus operam, ut pernicioſissima hæresis de ecclesia auferatur, quæ semper si-
mulat pœnitentiam, ut docendi in ecclesijs habeat facultatem, ne si aperta se luce prodiderit, foras
expulsa moriatur. AVGVST. Quærenda causa atq; reddenda est, quare damnentur animæ, quæ
nouæ creantur singulis quibusq; nascentibus, si præter Christi sacramentū paruuli morianē. Dam-
nari enim eas, si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis ecclesia. Vnde illa de
animarum nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si
oppugnat, non sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptū est: Qui
finxit spiritum hominis in ipso, & qui fingit singillatim corda eorum. Aliquid fortissimū atq; inui-
ctissimum requirendum est, quod nos non cogat deum credere ullarum animarum sine culpa ali-
qua damnatorē. Nam uel tantundē ualet, uel plus est forsitan creare q̄ fingere, & tamen scriptum
est: Cor mundū crea in me deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusquam
aliquid esset. Sicut ergo iam existens creat innouatione iustitiæ, sic iam existens fingitur confirma
tione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptū est: Tunc conuertetur in terram puluis sicut
fuit, & reuertetur spiritus ad dominū qui dedit illum, istam confirmat sententiam, quam uolumus
esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex una putant omnes esse animas. Nam sicut con-
uertitur, inquiunt, puluis in terram sicut fuit, & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominē non
reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram unde primus homo factus est: sic & spiritus ex ipsi-
us unius spiritu propagatus, non tamen ad eum reuertitur, sed ad dominum à quo illi datus est.
Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, ut non omnino huic opinioni, quam defendi uo-
lo, uideatur esse contrarium, admonendam tantum credidi prudentiam tuam, ne talibus testimo-
nijs ex his angustijs conetis me eruere. Nam licet nemo faciat optando, ut uerum sit quod uerum
non est, tamen si fieri posset, optarē, ut hæc sententia uera esset, sicut opto, ut si uera est, abs te liqui
dissime atq; inuictissime defendatur. HIERO. Proposuisti testimonia, quæ non de alterius scriptu
ræ loco, sed de proprijs libris absoluta sunt: Reuertat puluis in terrā suā unde sumptus est, & spiri-
tus reuertatur ad dominū qui dedit illum. Ex quo satis sunt ridendi, qui putant animas cum corpo
ribus fieri, & non à deo, sed à corporū parente generari. Cum enim caro reuertat in terram, & spi-
ritus redeat ad deum qui dedit illum, manifestum est, deum parentem esse animarū, non homines.

AVGVST.

AVGVSTINVS. Illam nero opinionem, quod ex una fiant omnes animæ, nec discutere uolo nisi C
necesse sit. Atq; utinam ista de qua nunc agimus, si uera est, sic abs te defendat, ut hoc necesse iam non sit. Quamuis autem desiderem, rogem, uotis ardentibus exoptem & expectem, ut per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam, tamen si (quod absit) minime meruero, patientiam mihi petam à domino nostro. HIERON. Iuxta beatum apostolum: Vnusquisq; in suo sensu abundat, alius quidem sic, alius autem sic. Certe quicquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarũ sanctarum hauriri fontibus, à te positum atq; dissertum est. Sed quæso uerecundiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos cũ inter nos eruditionis causa disserimus. Cæterũ æmuli, & maxime hæretici, cum diuersas inter nos sententias uiderint, de animi calumniabunt rancore descendere. Mihi autem decretũ est te amare, suspicere, colere, mirari, tuaq; dicta quasi mea defendere. AVGVST. Qui animas ex una propagari asserunt, quam deus homini primo dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse cõtendunt, & corpulentis seminibus exoriri, quo peruersius quid potest dici? HIERON. Qui dicunt prius animas fuisse quàm natæ sunt, & non corpori secundum exemplum primi hominis à deo quotidie fieri, anathema sint. AVGVST. Quis negat nõ unius tantũ, sed omnis animæ creatorem factoremq; deum, nisi qui eius eloquijs apertissime refragatur? Sine ulla quippe ambiguitate per Prophetam dixit: Omnem flatum ego feci, animas scilicet intelligi uolens. HIERON. Dominus in euangelio: Videte, inquit, ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis, quia angeli eorum semper uident faciem patris mei qui in cœlis est. Magna dignitas animarum ut unaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum designatum. Sufficiat nobis memorata credulitas, & nostra tandem finiatur oratio. Ecce deo fauente feci quod flagitasti, imò quod potui, rationem animæ iuxta exemplum primi hominis, & uerbum saluatoris à domino deo quotidie fieri, iamq; formato corpori dari, totumq; cursum eius breuiter licet, saltibus potius, si dici fas est, quàm passibus pro festinatione ad finem usq; perduxi, atq; pro tenuitate ingenioli mei per cunctos ecclesiæ magistros, præsertim per duos pinguedinis libros, Augustinum uidelicet & Hieronymum, assistentes aureo dextra læuaq; candelabro instar duorũ cœli luminarium, cognitioni ad liquidum tradidi, de quamplurimis eorum opusculis, sua eis solerti uigilantia, & sagaci perquisitione inuestigata restituens dicta, loqui ueluti præsentes alternis uicibus feci. Quid tam rectum, quid tam uerum, quid tam catholicum, quid sole clarius, ad instructio D
nem omnium magis utile, uel contra hæreticos certe, qui inimica aduersum nos mente desæuiunt, quid tam irreprehensibile? Vos ergo catholicorum uirorum præcepta tenaciter assequẽdo, iusti hæredes, sed & necessarij inueniemini, qui Latiali eloquio pollentes, sapientioribus præsera mini, & non magis stillantis liquoris, sicut præfatione comprehendi, quàm inundantium fluuiorũ ubertate rigati, redundetis fluentis sanctorum.

DE CORPORE ET SANGVINE CHRISTI HOMILIA incerto autore.

MAgnitudo cœlestium beneficiorum angustias humanæ mentis excedit, & propterea ordinauit ita diuina prouidentia, ut quod capere in nobis ratio rerum mole uicta nõ poterat, fides deuota cõciperet, & intellectum credulitas robusta nutriret. Cum ergo propter transgressionem Adæ, origini & morti teneremur obnoxij, prospiciens ex alto deus, ex quo essemus graui debitores, iuxta qualitatem captiuitatis, reparauit munus redemptionis, id est, ut pro debita morte offerret indebitam, quia nec nos habebamus unde uiueremus, nec iste unde moreretur. Materiam ergo de nostra mortalitate suscepit, ut de sua immortalitate collata, mori posset uita pro mortuis. Et quia corpus assumptũ ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessariũ erat, ut nobis in hac die sacramentũ corporis & sanguinis sui cõsecraret, ut coleretur uel iugiter, iure per mysterium quod semel offerebatur in precium: ut quia quotidiana & indefessa currebat pro hominũ salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa uictima, uiueret in memoria, & præsens semper esset in gratia. Vera unica & perfecta hostia fide existimanda nõ specie, nec exterioris censenda uisu hominis, sed interioris affectu. Vnde merito cœlestis cõfirmat autoritas, quia caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguũ, quandoquidem qui autor est muneris, ipse est etiam testis ueritatis. Nam uisibilis sacerdos, uisibiles creaturas in substantiã corporis & sanguinis sui, uerbo suo secreta potestate cõuertit, ita dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meũ. Et sanctificatione repetita: Accipite, inquit, & bibite, hic est sanguis meus. Ergo ut ad nutum præcipientis domini, repente ex nihilo subsiterunt excelsa cœlorũ, profunda fluctuũ, uasta terrarum: ita parem potentiam in spiritalibus sacramentis uerbis præbet uirtus, & rei seruit effectus. Quanta itaq;, & quàm celebranda uis, diuinæ benedictionis operetur: & quomodo tibi nouum & impossibile uideri non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur

A tantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus interroga. Dudũ alienus à uita, peregrinus à misericordia, à salutis uia, intrinsecus mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus, & salutarib. mysterijs innouatus, in corpus ecclesiæ nõ uidendo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus dei fieri occulta puritate meruisti, in mensura uisibili permanẽs, maior factus es teipso inuisibiliter sine quãtitatis augmẽto, cũ ipse atq; idem esses, multo aliter fidei processibus extitisti. In exteriore nihil additũ est, & totum in interiore mutatũ est, ac sic homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mẽte formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præterita uilitate deposita, subito noua indutus es dignitate, & sicut hæc quæ in te deus læsa curauit, infecta diluit, maculata detersit, nõ sunt oculis, nec sensibus tuis credita: ita cũ reuerendo altari cœlestibus cibis satiãdus accedis, sacrũ dei tui corpus & sanguinẽ respice, honora, mirare, mente cõtinge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume. Quod si illius ueteris legis mãna de quo legitur: Pluit eis manna ut ederẽt, hoc unicuiq; sapiebat quod desiderijs cõcupierat, aliudq; erat quod sumebat, aliud quod uidebatur: inuisibiliterq; sapor ille in singulorũ sensibus formabat: si ergo illud ueteris legis manna, cœlitus elapsum per multimodas suauitates, naturæ suæ meritũ & generis sui excedebat intuitũ, & si creaturã suam dispensatio largitoris multiplici diuersitate cõtinebat, ut præberet gustus quod ignorabat aspectus: quia iuxta recipientis desideriũ, escæ illius nouitas & dignitas nascebatur: Vnũquenq; cũ uarijs & alienis saporib. reficiebat mellifluũ pluuiæ illius donũ, & multiplex sicci imbris obsequiũ: quæ cũ ita sint, q̃d illic auiditas faciebat, hic fides faciat, & sicut in corpore cibus sapiebat, in pectore deus credulitate proficiat, sicut legimus: Accedat homo ad cor altum, & exaltabit deus: Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operet in sensibus. Ad cognoscendũ & percipiendũ sacrificiũ ueri dominici corporis, ipsa te roboret potentia cõsecratoris, & qui tunc latuit præfiguratus in manna, sit tibi tunc manifestatus in gratia. Ipsum autem fuisse in mannæ illius specie præfiguratũ, etiã propheta euidenter ostendit dicens: Panem cœli dedit eis, panẽ angelorũ manducauit homo. Et quis panis est angelorũ nisi Christus, qui cibo suæ charitatis & lumine claritatis nos satiat? Et hunc dat panẽ, dicente propheta: Sexta die duplum colliges. Dum cũ primo à dominica die in lege tribuitur, & in solo sabbato denegatur, iam tunc Christus ab ecclesia cui dominicũ resurrectionis diem cõsecrauit, recipiendus ostendit: & synagogæ ad quã cultus sabbati pertinebat, negandus esse percipit, dum dies qui est dies septimus,
B cœlestis panis fraude mulctatur. De quo pane uetus narrat historia, Nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus: eo quod eucharistiæ perceptio non in quantitate, sed in uirtute consistat, quod corpus domini sacerdote dispensante tantum est in exiguo quantum esse cõstat in toto. Quod cũ ecclesia fideliũ sumit, sicut plenũ in uniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apostolica sententia deriuata est dicens: Qui multa habet non abundabit, & qui modicũ habet, nõ minorabit. Non enim de cõmuni pane accipi dictum potest, quem si forte esurientibus apponeremus, nõ ex toto peruenire ad singulos, quia particulatim & minutatim pro portione sua unusquisq; præsumeret. De hoc uero pane cum assumitur, nihil minus habent singuli q̃ uniuersi, totũ unus, totum duo, totũ plures sine diminutione accipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nec scit distributione cõsumi. Sacramẽti itaq; huius formam, etiam in ludæorum paginis uidemus ex pressam. Nam de Melchisedec in Genesi legimus: Et Melchisedec rex Salem obtulit panem & uinũ & benedixit Abrahæ. Fuit autem sacerdos dei altissimi: dumq; à præputio, id est, à gentili, circuncisio futura benedicitur: ecclesiæ gloria prædicat, & synagogæ infideli populus ex gentibus acquisitus præponitur. Huius ergo Melchisedec genealogia uel origo noticiam illius temporis latuit, & oblatione panis & uini, hoc Christi sacrificium præfigurauit, de quo propheta pronunciat: Tu es sacerdos in æternum secundũ ordinem Melchisedec. Nam & Moyses de eo mysterio loquens, uinum & sanguinẽ sub una appellatione significat, & in benedictione patriarchæ dominicam passionem multo amplius demonstrat ita inquiẽs. Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum. Aduerte q̃ euidenter constat uini creaturam, Christi sanguine nuncupatam. Et quid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas, ipso domino attestante cognosce. Nisi, inquit, manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis uitam in uobis. Quod testimonium contra Pelagij blasphemias euidentissimum atq; ualidissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, non propter uitam, sed propter regnum cœlorum, baptismum paruulis conferendum. Sub his enim dei uerbis, quibus euangelista pronunciat: nõ habebitis uitam in uobis, aperte intelligendum est, quod omnis anima munere baptismi uacua: non solum gloria careat, sed & uita. Hoc itaq; dominici sanguinis uinum aqua esse miscendum, non solum traditione sed ipso genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceæ illisione profluxit, sicut & propheta multo ante præcinit dicens: Percussit petram & fluxerunt aquæ. Et Apostolus: Bibebant, inquit, de consequente eos petra. Vides quod qui biberit de Christi gratia, sequitur eum Christi misericordia. Sed & in Solomone de ipso deo prædictum legimus: sapientia, inquit, ædificauit sibi domũ, id est corpus hominis as-

sumpsit,in quo habitat plenitudo diuinitatis:Excidit columnas septem,quia illum benedictio gra C
tiæ septiformis impleuit.Mactauit hostias suas,miscuit in cratere uinũ suum,& parauit,mẽsam suã.
Et in sequenti:Venite,& edite de meis panibus,& bibite uinum quod miscui uobis. Admixtum
ergo aqua uinũ legimus.Nunc causam quare utrunq; dñs misceri uoluerit,inquiramus. Quando
in Iudæorum cõuiuio nuptiali uinũ,id est,fides in eis deficiebat:uinũ,inquit,deficiebat:quia uinea
fructum negabat,de qua dicitur:Expectabam ut faceret uuas,fecit aũt spinas. Vnde & sertũ spi-
neum capiti redemptoris imposuit,quando dominus nuptiali tempore, id est,quando sponsus se
ecclesiæ suæ paschali exultatione iungendo aquas in uinum conuertit,manifeste præfigurans mul
titudines gentium de sanguinis sui gratia esse uenturas.Per aquas enim populos significari,sacris
aperitur eloquijs,sicut legitur:Aquæ istæ quas uidisti,populi sunt & gẽtes & linguæ.Vnde & ad-
uertimus in aquis figuram gentium demonstrari, in uino autem sanguinẽ dominicæ passionis o-
stendi.Ac sic cum in sacramentis uino aqua miscetur,Christo fidelis populus incorporatur & iun
gitur,& quadam ei copula perfectæ charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: Quis nos
separabit à charitate Christi?tribulatio,an angustia,an persecutio?& reliqua.Deus autem homini
susceptæ sanctificatione miscetur,quam fides in ipso peccatore affectus iustitiæ,misericordia pie-
tatis infundit.Etiam in hocipso,quod in numerosis tritici granis panem cõficinouimus,unitatem
cõstat assignare populorum.Sicut em̃ frumentum quod sola purgantis sollicitudine ad candidam
speciem molarũ labore perficitur,ac per aquã & ignẽ in unius panis substantia cõgregatur: sic ua-
riæ gentes,diuersæq; nationes,in unam fidem cõuenientes,unũ de se Christi corpus efficiunt, &
Christianus populus quasi tritici grana innumerabilia in sacrilegis nationibus fide purgata atque
cribrata discernitur.Et in unum,quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur, & duorum testa-
mentorum institutione,uelut frumentum gemino molarũ opere curatum niteſcit, & in illam pri
mæ originis dignitatem natiuo candore mutatur, ac per aquam baptismi,uel per ignem spiritus
sancti æterni illius panis corpus efficitur.Sicut ergo separari grana ab illius cõfectione panis adu
natione nõ possunt,& sicut aquæ ad propriam redire substantiam in uinum permixtæ,iam nõ pos-
sunt:sic & fideles quiq; atq; sapientes,qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscũt,
ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo,fidei obseruatione & ardentissima religione so-
ciari,ut ab eo nõ uoluntate,nõ necessitate seiungi,nõ ulla terrenæ spei ambitione, non deniq; ip-
sa possint morte diuelli.Nec dubitet quisquam primarias creaturas,nutu diuinæ potentiæ,præsen D
tia summæ maiestatis in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem uideat
artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum.Sicut autem quicunq; ad fidem Christi ue
niens ante uerba baptismi adhuc in uinculo est ueteris debiti,his uero memoratis, mox exuit om
ni fece peccati:ita quando benedicendæ uerbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur,
antequam inuocatione sui nominis cõsecrantur,substantia illic est panis & uini,post uerba autem
corpus & sanguis est Christi. Quid autẽ mirũ est,si ea quæ uerbo potuit creare,uerbo possit crea-
ta conuertere?Imò iam minoris uidetur esse miraculi,si id quod de nihilo agnoscitur condidisse,
iam conditum in melius ualeat cõmutare.Require quid ei possit esse difficile,cui facile fuit homi
nem de limi materia figurare:imaginẽ etiam suæ diuinitatis induere,cui promptum est eum rursum
reuocare de inferis,restituere de perditione,reparare de puluere,de terra in cœlum leuare, de ho-
mine angelum facere,corpus humanũ conforme corpori suæ claritatis reddere, figmentum suum
in regni sui consortio sublimare:ut qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ
immortalitatis assumat,ad quam gloriosam resurrectionẽ pijs nos operibus præparare dignetur,
qui uiuit & regnat in secula seculorum Amen.

HOMILIA SVPER EVANGELIVM MAT-
thæi,incerto autore.

Sanctus euangelista docet nos necessitatem inopiæ tolerantes,subsidij causa amicũ
debere requirere,& id quod deest ad refectionẽ alterius,oportere ab altero mutuari.Intantum autem ad postulandum peruicacem esse uoluit petitorem ut nec noctur
nis horis pulsare amici ianuam desinat,nec excitare eum dubitet quiescentẽ, ita etiã
ut tædium inferens impudentia mereatur,quod amicitia non meretur,& cõmunica-
tionem panis extorqueat importunitas,quam nõ impetrat humanitas. Ait enim: Quis uestrũ ha-
bebit amicum,& ibit ad illum media nocte.&c. Videtur ergo secundũ literam aliquid persuade-
re,ut media nocte quiescẽti amico & clauso cubiculo dormienti molesti esse minime desinamus.
Sed si ad spiritalem nos intelligentiam reuocemus,inueniemus nõ dure dominũ, sed utiliter præ-
cepisse.Nam utiq; postq; discipulos orationem dominicam docuit, hanc subiecit parabolam,ut
intelligeremus importunos nos amicos esse debere, non expostulando aliquid, sed potius pre-
cando,id est,Christum nõ carnali manu percutiendo,sed spiritali oratione pulsando. Ipse em̃ si re
cte uiuimus,amicus noster est.Nam quis amicior nobis est,quàm ille qui precio sui sanguinis nos
redemit?Ipse,inquam,amicior omnibus est,qui cum sit dominus,amicus esse dignatur, dicens ad
apostolos

A apostolos:Iam non dicam uos seruos,sed amicos.Huius ergo amici ostium incessabiliter pulsare
debemus,& horis eum inquietare nocturnis:& usqueadeo molesti esse,ut importuni etiã iudice-
mur.Sed non huius importunitatis uereamur offensam,quia hæc apud dominũ importunitas op-
portuna est.Acceptior em̃ est illi impudens deprecatio q̃ secura præsumptio: hoc est, plus meret
qui sollicitus orat instanter,q̃ qui confidens dissimulat negligenter.Ait em̃ & ille:si perseuerauе-
rit pulsans.Perseverans igitur meretur accipere,quod alibi euidentius dicit: Qui perseuerauerit
usq; in finem,hic saluus erit.Non multũ ergo iuuat frequenter orare, cui cõtigerit aliquando ces-
sare.Semper igitur & sine intermissione petendũ est & pulsandum,ne precatio ante acta nihil pro
sit,si non ad finem eodem quo cœperit tenore peruenerit. Dico, inquit,uobis,& si non dabit illi
surgens,eo quod amicus eius sit,propter importunitatẽ eius surget & dabit. Magna perseueran-
tia est,quæ q̃uis importuna est,quanquam molesta sit deo,tamen plus amica est,quã amicus. Ec-
ce em̃ quod amico negatur, perseuerãtia promeretur.Illi recusat de fiducia,huic de contentione
compatitur.Illi nõ largitur familiariter pulsanti,huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsemus igit̃
ostium domini,nõ solum per fidem,sed etiã perseuerantia,ut aperiatur nobis,& media nocte pul-
semus,ne grauis nos ad uigilandũ peccatorũ somnus inuadat,quoniã scriptũ est: Beati serui quos
cum uenerit dominus inuenerit uigilantes.Hoc autẽ ostium aperiri sibi Apostolus exposcit,non
solum suis,sed etiam proprijs orationibus obsecrans se iuuari,dicens: Vt aperiatur mihi ostium ad
loquendum mysterium Christi:scilicet aperto ostio illos sacramenti panes accipere desideras, de
quibus esurientis gentilis populi ad cognoscendum dominũ inedia saturetur.Et nos ergo pulse-
mus hoc ostium & perseueranter oremus,ut ex ipso sapientiæ & scientiæ panem accipere merea-
mur.Nam nisi substantiam exinde sumpserimus, fraternitatis istius desiderium proprio sermone
reficere non ualemus.Vel homo iste quilibet Christianus intelligitur, qui fidem trinitatis tantum
modo intelligit,& quod necessarium est,nisi alter eum doceat,ignorat.Amicus uero eius,ut dixi-
mus, Christus est. Quod dicit:uadit ad illum media nocte,id est,in nouissimo tempore, & dicit il-
li:commoda mihi tres panes,ac si dicat anima illa ad Christum:commoda mihi fidem trinitatis,&
fac me intelligere quemadmodũ operari me oportet.Amicus meus uenit de uia,ac si dicat, sensus
meus ambulauit per diuersas regiones,& rediens ad me uacuus est, non habeo alimenta spirita-
lia quæ ante illum ponam,nisi tu me doceas fidem trinitatis,spem,charitatem,& omne quod ei tri
B buam,nec unde eum doceam habeo. Ad quem ille respondens deintus dicat:Noli mihi molestus
esse.& cætera.Distulit quidem desiderium,sed non abstulit,ut plus nos quæramus,& inuetus stri-
ctius teneatur.Quod uero dicit:Pueri mei mecũ sunt, ac si dicat dominus Christus omniporens:
sancti mei quos uolui iam mecum sunt.Non possum surgere & dare tibi.Ideo negat petitionem,
ut probet cuiuslibet perseuerantiam.Et quod dicit:si nõ dabit illi surgẽs eo quod amicus eius est,
propter improbitatem tamen eius surget & dabit illi quotquot habet necessarios:sic & dominus
Iesus amicus & frater noster Christianorũ,omni importune fideliterq; perenti pro iugi petitione
quicquid in nomine eius petierit,sine difficultate tribuet.Sicut & sequitur:ego uobis dico: Peti-
te & dabitur uobis,quærite,& inuenietis,pulsate & aperietur uobis,id est,petite patrem, quærite
filium,pulsate spiritum sanctum. Vel petite cogitationibus,quærite uerbis, pulsate operibus. Si-
ue petite fide,quærite opere,& pulsate scientia,& ecce omnia aperientur uobis. Quis autẽ ex uo-
bis patrem petit panem,nunquid lapidem dabit illi?Ac si dicat:qui petit à domino charitatem &
dilectionem,nõ illi dat duritiem cordis. Aut piscem,nunquid pro pisce serpẽtem dabit illi?Per pi
scem fides intelligitur,per serpentẽ infidelitas:ac si dicat:si petis à domino fidem,non tribuit tibi
infidelitatẽ.Aut si petit ouum,nunquid porriget illi scorpionẽ?ac si dicat:Si habes in deum spem
ueram,siue cogitationẽ sanctam in corde tuo cogitaueris,nõ contrarietatem,nec insidiarum calu
mniam à domino pertimescas.Si ergo uos cum sitis mali,nostis bona dare filijs uestris, quãto ma-
gis pater uester de cœlo dabit uobis spiritũ bonum timentibus se?Ac si diceret: si homines carna-
les inter bonum & malum discernitis,& nõ uultis ut quisq; uestrum de manu uestra malũ pro bo-
no recipiat:quanto magis deus qui cuncta condidit homini,quem ad imaginem suam fecit, fideli
ter sibi petenti tribuet bona?Ignem ueni mittere in terram,& quid uolo nisi ut accendatur?Quid
hoc loco ignem nisi spiritum sanctum intelligimus,quem dominus in terram misit,ut urat uitia &
peccata,& accendat animas per charitatem atq; illuminet?

PETRI PAVLI VERGERII IVSTINOPOLITANI
de diuo Hieronymo oratio.

Sanctissimum doctorem fidei nostræ Hieronymũ, cuius dies solennis adest, ita mihi
dari cupio recte laudare,ut in eo laudando laudem ipse meã non quæram: Sed sit ei
quemadmodũ sermo,ita & mens propria intentione dedicata:quanquam quid spe-
randũ sit laudis loquuturo,non uideo,ubi magnitudine rerũ, eloquentiæ uis omnis
obruitur,& excellentiæ meritorum omnis impar est sermo. Me uero minime omniũ
sperare id conuenit,ac si quid talium mentẽ subeat,planè desipio, qui cum obire quotannis munus

hoc laudum ſoleo, ſemper tamen poſteaquã id cœpi, ita deinceps per annos affectus ſum, ut auge C
ri mihi deſideriũ ſentiam, minui facultatem. Euenit autem hoc fortaſſe, ſiue quod nõdum ſatis ſint
mihi uires ingenij mei perpenſæ, qui ſubire tanti oneris cauſam nõ uerear, quod quantũ ſit, & in-
tellexi tantiſper dudum, & indies perſpicio magis: Siue quod illius merita apud plurimos quidẽ
diligenter parũ animaduerſa, à me uero etiam ſummo ſtudio cõſiderata, quo magis eluceſcunt eo
magis affectũ mentis alliciunt, & à cõſequendi ſpe ingenij acumen magis magiſq; deterrent. Siue
quod præ deſiderio meo ſtudioq; religionis in illum, tãto mihi retardari facultas uidetur ingenij,
quanto præcurrit ſtudiũ uoluntatis. Quarum equidem rerũ, ut ſubeſſe utranq; primarum non ne-
go, ita adeſſe poſtremam magnopere mihi cupio. Nam officio quidem ille meo, aut cuiuſquam al
terius in reddendis de ſe laudibus nihil indiget, ac non delectari opinor, niſi boni profectusq; no-
ſtri gratia, cum per ſe ipſe infinito proprio bono in beata illa æternaq; uita fruat: deuotione uero,
cultu, religione, pietate, ac fide, cum in hunc, tum in reliquos cœlites nos ipſi noſtra cauſa indige-
mus. Atq; in primis ego, qui meritis huius ſancti glorioſi, multa magnaq; ſæpenumero beneficia
apud deũ immortalẽ cõſecutus ſum, manifeſta fide me deprehẽdi, & difficillimis temporibus fu-
iſſe de grauiſſimis periculis eius ope atq; interceſſione liberatum. Quod ſi antehac deuotionis ul
lum ſtudium à me debebatur, multo certe nunc amplius adhibendum eſt mihi, ut parentis nuper
rime diem functi (qui erat deuotiſſimus tibi ſancte pater Hieronyme) uicẽ hic referam, cuius a-
pud te preces, mea cauſa, plurimũ ualuiſſe, ſum crebro expertus: Vt quemadmodũ præclari huius
inſtituti, familiariſq; deuotionis diſcipulus uiuẽtis fui, ita & ei quoq; defuncto ſim hæres, & quod
mihi patrociniũ in illo erat, nunc omne ſit in meipſo: Quanquam eum cõfido tuis meritis atque
precibus, præterea quod rectus homo erat, & timens deum, excedẽtem ex hac luce in ea loca de-
ductum, ubi à te, & per te multo facilius cõſequi quiduis poſſit. Quod igitur ad me attinet: quem-
admodũ deuotio animi, & ſeruãda, & augmẽtanda eſt: ita munus hoc annuũ reddendarũ laudum
nullatenus negligendum, in quo qualiſcunq; ſit ſermo, dum mens ſit integra, ac penitus illi deuo-
ta, nõ magnifaciendũ arbitror, quod in eum magis eſſe gratus cupio & diſertus. Nec me fallit, eum
qui laudare quempiã ex illuſtribus accedat, maxime uero quod ad rem diuinam attineat, debere
& ipſum quoq; laude dignum eſſe labeq; omni carere, ne dicentis uitam reprehendat oratio, uer-
biſq; ſpecioſis mores ſordidi fidem abrogent. Quod ut in me nõ ſit, boni tamen pñq; ingenij ſo- D
let eſſe argumentum, laudare ſtudioſe uirtutem, & rebus ſacris cultũ adhibere præcipuũ. Quod ſi
ex me quiſpiam quærat, quam huius ſancti glorioſi primã potiſſimamq; laudem exiſtimem, hanc
ſcilicet incontanter reſpondebo, quod meo quidem iudicio nõ poſſit digne humano ore laudari,
deinde quod in unoquoq; genere laudum earum, quæ ad doctũ rectumq; hominẽ, ac planè reli-
gioſiſſimũ Chriſtianũ pertinent, laudari eximiè de ſingulis poteſt. Quod ſi iam in eo laudando cœ
pero literarum peritiam cõmemorare, diuerſarum experientiam linguarũ, orationis facundiã, re-
ctos fabularũ ſenſus, multam hiſtoriarũ memoriam, naturalium rerum cognitionem, moraliumq;
ſermonũ: tum uero ſcripturæ ſacræ, ueraq; theologiæ perceptionem, nõ uidebor forſitan aliquid
magnum dicere, quod hæcipſa malis etiam hominibus poſſunt aduenire, neq; eã iſta bonos faci-
unt, ſed eruditos. Aut ſi præterea cõtinentiam, fortitudinem, prudentiam, conſtantiã, manſuetudi
nem, patientiam, benignitatemq; in illius laudibus recognouero, nec ſic quidem forſitan magno-
pere eum ornare iudicabor, quod & his uirtutibus plurimi gentiliũ prædiți fuere: ſuntq; hæ laudes
ut debitæ quidem uiro bono, ita planè non propriæ homini Chriſtiano. Poſtremo ſi fidem cõſtan
tem, ſpem certam, charitatem intenſam, omnemq; ſanctimoniam, & ceremoniarũ cultum religio-
niſq; ſtudiũ demõſtrauero, nec ſic quoq; fortaſſis laus erit eximia, quod hæcipſa debet unuſquiſ-
que de ſe rectus fideliſq; Chriſtianus exhibere. At uero, ſi hæc omnia, & quæcũq; his nominibus,
aut omnino uirtutis nomine continentur, in eo fuiſſe uniuerſa conteſter, eaq; ipſa nõ mediocriter,
aut uulgari quodam ſummotenus modo, ſed excellentiſſime atq; incomparabiliter affuiſſe con-
ſtet, nõnne hoc diuinũ quiddam in homine uideri neceſſe eſt? Ego ſanè cum trita iſta uulgo uoca
bula, eruditionem, eloquentiam, fortitudinem, prudentiam, fidem ac charitatẽ, & cætera huiuſmo
di commemoro, talia quædam dicere mihi uideor, qualia ſolent in communi hominum uita repe-
riri, & non eminentiſſimas illas uirtutes, quas in excellentiſſimis uiris, paucis illis quidẽ omni æ-
tate fuiſſe conſtat. Quamobrem ægre ferre ſoleo, & Latinæ orationi indignari, quod propriis atq;
exquiſitis nominibus, exquiſitiſſimas laudes efferre non licet: quæ tantum pene à cõmunibus di-
ſtant uirtutibus, quantum fermè uirtus à uitio. Verum quod orationi deeſt, oro ſuppleat audientis
intellectus, & non quod dicam, ſed quod dicere uelim accipiat. Quod & hinc quoq; licebit intel-
ligere, nam ſolent pauca horum aut ſingula quædam, dum intenſo gradu cuipiam adſunt, magnũ
uirum cõſtituere, admirabiliſq; excellentiæ eum uideri, qui plura ex his ſit aſſequutus. Quid ergo
is debet exiſtimari, qui omniũ uirtutum cunctarumq; bonarum artium cumulum non perfunctorie, ſed ad ſummum in ſe collegiſſet, cuius uita totius ſanctitatis exemplũ, eloquentia, ſtupor, do-
ctrina, miraculũ. Itaq; nõ tam ſanctum nomẽ habuit, quod quidem ipſum denotat Hieronymi no-
cabulum

A cabulum, quãm ipſam in ſe habuit ſanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata eſt in initio ſacra
religio, prædicatione ſcilicet apoſtolorũ, & ſanguine martyrũ, cumq; quod illi ſermone docebant
hi per carceres & tormenta, ac denicq; mortem ipſam aſtruerẽt, in utrorumq; locũ ſuo gradu ſubie
runt ſancti doctores, qui quod illi cõpendioſe docuerant, latius explicarẽt, quodq; martyres ſan-
guine ſuo teſtati ſunt, hoc iſti ſanctimonia uitæ cõfirmarent, atq; aduerſus omnẽ hæreſim, omnẽq;
uitiorum labem, pro fide iuſticiaq; cõſiſterent, ijdem & militũ uires gererent & ductorum. Multa
autem uarlaq; Hieronymus, uti fortis miles, in hac uita bella ſuſtinuit, cũ mundo quippe bellum
geſſit & uicit, quando ſacerdos iam factus, & ſummo ſacerdotio dignus habitus, ab urbe ceſſit,
pompiſq; ſeculi & omni ambitioni mundanorũ honorum renunciauit, cũ carne ac dæmonibus,
cum in illa trans mare uaſta ſolitudine, quæ ut ipſe ait, exuſta ſolis ardoribus, horridum monachis
habitaculum præſtabat, carnem quidem ieiunijs frangeret, ſpiritales autem hoſtes oratioñib. effu
garet, cum improbis atq; æmulis, in quos ſæpe per prologos, ſæpe per epiſtolas ſcribendo inue-
ctus eſt, cum hæreticis, quos libris tractatibuſq; ſcribendis ſæpenumero de diuerſis cõuicit erro-
ribus, diſputandoq; rationũ ui ſuperauit. Doctoris ergo nomen ut habet, ita & officium ſtudioſiſ-
ſime uſuens geſſit: præſentes uoce & exemplis erudiens, abſentes ſcriptis. Vtroſq; uero tam ſuę ę-
ratis quàm poſteros, uoluminibus diuerſi idiomatis, uaria interpretatione linguarũ uirorũ docto-
rum eruditionem adiuuans, rudiores hiſtoria delectans, acutiores inſtruens arcanis ſacræ ſcriptu-
ræ ſenſibus explicandis. Eloquentiam certe iam eius laudare tentarem, quæ tanq; riuus limpidiſſi
mus leniter defluens, & aſpectu & ſono delectat: niſi ipſe ſe multo melius & à me fieri poſſit, ele-
gantia ſua legentibus cõmendaret, ad quam digne prædicandam, eius ipſius eloquentia opus eſ-
ſet. Nec me deterret, quod damnatus fuerit eius ſtudij aliquãdo Hieronymus, cũ extatica uiſione
tractus ad iudicis æterni tribunal, & quinã eſſet interrogatus, pro Chriſtiani nomine, quod inter
metum trepidationemq; profitebatur, Ciceroniani ſibi nomen obijci audiuit: Neq; enim res ipſa
damnata eſt, ſed fortaſſis eius ſtudiũ uehementius, ſine qua profecto uix ſacræ literæ, certe non
tanta cũ uoluptate legerentur. Hæc igitur ut cæteræ quoq; dotes quas ſtrictim cõmemoraui, mul-
tos acerbiſſimosq; illi æmulos comparauere, quorum ut improbitati cederet, Roma migrauit, &
qui doctor late clariſſimus habebatur, Gregorio Nazianzeno in diſciplinã ſe tradidit. Poſtq; ſtu-
dia, cum de frequentiſſima urbe ceſſiſſet, ad eremum ſe tranſtulit, & qui in urbe omnium urbaniſ-
B ſima homines perpeſſus erat beſtiales, in deſertiſſima eremo beſtias eſt expertus humanas. Ibiq;
leo natura ſæuiſſimus imperium eius pertulit, cum hic homo natura mitis in ſe ſæuiret. Roma igi-
tur Bethlehem permutauit: diuitiisq; ex urbe non tam pulſus q; cedens, elegit ibi pauper uiuere, u-
bi pauper Chriſtus eſt natus, & inde ſalutem petere, unde ortus eſt autor ipſe ſalutis. Quid enim ad
uerſus malignitatem tutum uſpiam eſſe poterit, quando tanta uirtus perſecutore nõ caruit? Quod
ſi quid nobis tale accidat, ex eius caſu cõſolari nos ipſos debemus. Interea uero maledi-
cos benefaciendo uincere, & eorum in nos odium uirtute patientiæ man
ſuetudinisq; ſuperare, illo præſtante qui uiuit &
regnat in ſecula ſeculorum.

Secundæ ſeriei huius tomi finis.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS DIVINARVM STVDIO-

SIS LITERARVM S. D.

HAVD me fallit optime lector, in primi huius tomi serie, quædam à nobis esse relicta, quæ & stulticiã & balbutiem resipiant eiusdem impostoris, cuius næ-nias in hunc extremum huius uoluminis locum, uelut in sentinam reiecimus: nullo alioqui dignas loco, nisi quemadmodũ ante sum restatus, humanius ac modestius esse duxissem, in hanc peccare partem, ut quædam residere patere mur, quæ merebãtur abiici, quàm ut quicquam loco moueremus, aliquo mo do lectu dignum, uidelicet æquos imitati iudices, qui propensiores esse solẽt ad absoluendum, q̃ ad damnandum: Siue quod humanius est liberare peri-culo nocentem, q̃ insontem perdere: Siue quod præter meritum absolutus, rursum in ius uocari potest, ac pœnas dare legibus: cum non perinde cõmode succurri possit præter æquum damna-to. Quanq̃ & illic censuris additis opinionem nostram uerius q̃ sententiam indicauimus. Cęterũ hac in parte nihil omnino reperies, non dicam quod Hieronymi dignitati respõdeat, sed aliqua ex parte dignum, in quo bonarum horarum ullam portionem collocent, qui uel pietatis studio, uel bonarum literarum amore ducuntur. Verum hoc datum est quorundam imperitorum inui-ctæ pertinaciæ, qui quicquid semel insedit animo, nunq̃ patiuntur reuelli, stupidiores q̃ ut ipsi re cte iudicare queant, & ijdem præfractiores, q̃ ut alienæ sententiæ uelint accedere: quod quidem hominum genus, omnium extremum ac prorsus inutile merito iudicauit Hesiodus. Ego sanè quo ties ineptissimas hominis ineptias, & nugacissimas nugas mecum expendo, parum liquet utrum potius debeam admirari, huius ne scriptoris, quisquis fuit, impudentissimã insaniam, qui fato quo dam natus ad perdendos bonos autores, omneis uires, totum otium, imò totius uitæ studium, in hoc unum cõtulisse uidetur, ut insignium uirorum eruditissimas lucubrationes, insulsissimis blate rantis contaminaret: an nostram magis oscitantiam, uel ut uerius dicam stuporem, qui iam secu lis aliquot Hieronymi nomine, uiri doctrina, facundia, sanctimonia prorsus incomparabilis, legamus obscuri nebulonis nugas, in quibus nec ulla sententiarũ grauitas, neq; uerborum cultus, nec lepos, nec argutia, nec eruditio, nec ullum denique sanæ mentis uestigiũ, sed temere utcunq; in buc-cam uenerunt effusa uerborum uolumina, rerũ nullus delectus, Soloecismis, ac sordidissimis uer- D
bis & nuper in culina natis undiq; referta omnia: Exclamationes insanæ subitęq;, quas sic adhibet, ut prorsus intelligas histrionem personatum agere, non grauem & sanctum uirum ex animo lo-qui. Ita scilicet nobis hic rhetor Hieronymi refert epiphonemata. Quid multis? Sic notis omnib. discrepat ab Hieronymo, ut non sit facilius suem ab homine dignoscere, nisi si quis sit omni sue stolidior. Et tamen hæc, ô rem pudendam, Hieronymi titulum occupant. Verum ea res hinc euenit, quod bona pars hominum iudicio careat. Quid enim de tam excellentis uiri monumentis iu-dicent ij, qui linguarum omnium imperiti, ignari antiquitatis, in nullo scripti genere exercitati, in nullis bonorum autorum libris uersati, præter sophisticas ineptias nihil unquam didicerũt? Non nulli rursum dum impendio candidi uideri studeant, dum inhumanum iudicant quicquam omni-no reprehendere, dum quicquid semel chartis illitum fuerit, id nefas esse ducunt ullo pacto cõuel lere, rabularũ ineptias, pro doctissimorũ hominum egregijs monumentis amplectuntur, & alba (quod aiunt) amussi legunt omnia. Quare fiat necesse est, ut dum intempestiua modestia, flagris etiam aut pistrino dignum nebulonem, lædere uerentur, in summos uiros existant cõtumelioli, ni mirum quos illis æquant, ut hic optimo iure possis illo uersu Homerico stomachari, ὃν δ' ἐν τιμῇ ἄμεινον ἐόντα κατὰ δῆμον ἐόλδε. Sunt alij qui sedulo quidẽ illi, sed parũ prudenter Hieronymi gloriæ fauen-tes, ipsi sibi scientes dataq; opera occludunt oculos, ut quod cernant nõ uideant, quod audiũt nõ audiant, quod manibus tangunt, nõ sentiant, neq; quicquam putant interesse, cuius ore, quã ue ra tione laudetur aliquis, modo laudetur, cum Alexander ille Macedonum rex nõ à quouis artifice uel fingi uoluerit uel pingi. Tum à quibusdam laudari, uituperari est, ut uere scripsit Seneca. Nec usq; adeo gloriæ inops est sanctissimus Hieronymus, ut indocti blateronis mẽdacijs debuerit cõ-mendari. Sunt rursum quibus nõ omnino deest iudiciũ, sed uix est credibile quantum ualeat ima-ginatio persuasioq;, si prior animum occuparit, idq; nõ solum in uulgo, uerum etiam in eruditissi-mis magnisq; iudicij uiris. Sic quotidie fallunt oculi, sic populi totius aures olim Parmenonis suem requirebant, quæ quidẽ res & in prouerbiũ deinde cessit. Nõ pigebit fabulas aliquot hoc referre loco, quo magis q̃d dico fiat perspicuũ. Fuit olim iuueni mihi cũ Petro Santeramo Siculo, homi-ne nõ minus festiuo q̃ erudito, familiaritas, in ædibus inclyti uiri Henrici uulgari cognomẽto de Bergis, episcopi Cameracensis. Is, uti referebat, cũ Parisijs ageret, ludẽs huiusmodi scripserat epi-gramma, ueluti τῷ ἐχθὲ referens. Tempora fatalis quoniam sic limitis itis, Tristia cõcentu funera solor olor. Affinxerat titulũ: Cygnus moriẽs pro specu. Sub id adhibuit scribendi pulchre peritũ artificem, qui distichon hoc q̃ maxime posset ad imitationem antiquitatis pingeret, literis aliquot data

A data opera relictis mutilis, ceu iam obliteratis uetustate. Carmen adornatum exhibuit Fausto An-drelino, qui multos iam annos illic poeticen profitetur. Addidit eam schedulã inter uetustissimas antiquitatis reliquias sibi repertam fuisse, uidelicet quod sciret hominem aspernaturum, si dixisset nudiustertius apud sese natam. Legit iterum atq; iterum Faustus, & difficile dictu, quam stupuerit quamq; osculatus sit, quam penè adorauerit doctam illam & inimitabilem antiquitatem. Nec fi-nis nec modus admirãdi antiquitatem, donec ipse Santeramus sui proditor, rem omnem risissim uerteret. Lusit olim ad consimilem modum Guilielmus Copus, immortalis Basilieñsis urbis or-namentum, quæ talem prodiderit heroa, imò totius nostræ Germaniæ numquam intermoriturũ de-cus, Galliarum felicitas, quę tanto uiro tot iam annos fruitur, atq; utinam quàm diutissime fruatur, aulę regalis honestamẽtũ, in qua apud regem regum omniũ hauddubie principẽ, principem agit medicum: imò (ut quod est illo dignius dicam) totius orbis præsidium, qui rem omniũ saluberri-mam, nempe medicinã, inscitia professorum propemodum extinctam, eruditissimis suis lucubra-tionibus uindicat ac restituit. Is igitur, ut est non solum integritate doctrinaq; singulari, uerumeti-am gratissima quadam morum festiuitate præditus, sed quæ bonum uirum nequaquam dedece-at: cum in cœna catinus appositus esset, diuersi generis olerum plenus, & forte fortuna complures simul accũberent medici, uulgo quoq; notissimam herbam delegit, quam Græci petroselinon ap pellant, apij genus. Medicorũ, inquit, est herbarũ formas & uires nosse. En adsumus tot medici, di cat qui potest, quod sit huius herbæ nomen. Nemo ausus est pronunciare, quod oẽs iam teneret persuasio, rarum aliquod ac peregrinum oleris genus esse, de quo uir tantus tam sollicite percon-taretur, donec ipse problema risu solueret, & accersitam culinæ famulam, pro medicis respõdere iuberet: Ea nihil contata nomen edidit. Iam tertiã quoq; fabulam accipies, sed ὠνώνυμον. Cuidam apud Italos inter primos erudito, in manum dedit nescio quis, paginam è codice quopiam reuul-sam, sic ut nullus esset titulus qui proderet autorem. Qui tradiderat admonuit, sibi uideri recẽtio-ris cuiuspiam scriptoris opus esse. Erat aũt is ex istorũ numero, qui studio fauoreq; uetustatis, om-nia neoterica fastidiunt. Ibi protinus offensus homo spurcitia sermonis, ut tum quidẽ uidebatur, multa conuicia cõgessit in barbarum scriptorem, qui tam indoctis nugis miseras perdidisset char-tas. Nec modus aut finis irridendi, donec alter ostẽderet, id quod tantopere damnasset fragmentũ esse Ciceronis. Agnouit admonitus, & risit homo doctus tantã ex imaginatione deliratiõnẽ. Tan tum ualet in eruditis quoq; præsumpta persuasio, nec alia res in iudicãdo magis uel auertit, uel ad mit oculos. Quo minus mirandũ, si nobis idem usuuenit in Hieronymo. Videmus in singulis pa-ginis asscriptũ Hieronymi titulum: uidemus admixta his, quæ citra cõtrouersiam Hieronymi sunt. Audimus hæc passim citari, legi, cani Hieronymi nomine. Cum hac persuasione ad legendũ acce dimus. Verum qui uel leuiter admonitus fuerit, statim animaduertet errorẽ suum, iamq; uelut ex-perrectus, qualiq̃ subito reddita oculis, tam profundã hallucinationẽ suã ipse demirabitur. At il-lud magis & stomachor & admiror, qui tandẽ in mentẽ uenerit, si quid omnino mentis habuit im-postor ille, ut nõ unã aut alterã epistolã, sed ingentia multaq; uolumina, titulis alienis proderet in uulgus. Nec eñ hunc lusum lusit duntaxat in Hieronymo, uerũ eiusdẽ artificis sunt illæ Augusti-ni nomine homiliæ ad fratres Eremitas, & aliæ rursum, quas inscripsit de tẽpore, pauculis aliquot exceptis. Has casus ne admiscuerit incertũ est, an (quod magis arbitror) illius ars: hoc nimirum ingenio, quo mentiẽtes assolent, ut magis fallant, ueri nõnihil admiscere falsis. Quod & apud Ma-ronem facit Græculus ille Sino. Eiusdẽ est oratio Ambrosii Mediolanensis episcopi nomine, qua Christianæ plebi baptizatũ Augustinũ gratulatur. Nec his cõtentus, medijs enarrationibus, quas diuus Hieronymus in Prophetas & in psalmos edidit, suas ineptias intermiscuit, id quod alias lo-cis aliquot nominatim proditis, docebimus. Nã eundẽ fuisse cuculũ, uox ipsa palàm arguit. An ea putandũ est inter tam innumera insaniæ genera, quibus humanũ laborat genus, hunc illius fuisse morbũ, ut felicem se crederet, si consequi potuisset, ut orbe decepto, nebulonis ineptiæ, tantorũ uirorum titulis celebrarentur (sunt enim quidam sic ad impostură nati, ut uel gratis, imò suo quoq; malo gaudeant fallere; tanta est imponẽdi libido) ipse interim legentiũ errore frueretur, atq; hanc uoluptatem tot laboribus bene putaret emptam? An magis conñciendũ est, fuisse qui suis scriptis sacros illos doctores uoluerit illustrare, simulq; pietati cõsulere, atq; id quo facilius assequeret, gra tiosi nominis titulũ prætexuisse? Verũ quid aliud est, si hoc nõ est, maculam & labem aspergere ui-ris suapte uirtute clarissimis: siquis tã insulsas ineptias illorũ titulis traducat? Deinde cũ quæ præ-cipit, eius sint generis, ut eadẽ à quauis muliercula dici possint, quorsum opus erat tã insigniũ com mendatione nominũ? Si noua & paradoxa prodidisset, quæ tamen ad pietatis studiũ magnopere conducerẽt (tametsi mea quidem sententia nec mendacijs ornandi sint sancti, nec mendacio com mendanda pietas) tamen fortasse tolerari poterat fucus, quo & uereres illos Christianos sæpius usos fuisse constat, qui iuxta Platonis & Origenis opinionem, mendaciũ nõ improbabant, quod ad magnam aliquam reip. utilitatem adhiberetur. Sed adferã ipse meam coniecturã, & quod uero proximum esse uidetur simplici ter eloquar, hac lege, ut nihilo secius liberum sit suum cuiq; super

hac re iudiciū. [redacted] C

[redacted] uidelicet laudatissimorum uirorum titulis ad eam rem est abusus. Et iccirco in Hieronymi uita, quam nos in extremo huius ordinis calce subiecimus. idem tidem inculcat illum Eremitam fuisse, quo tam inclytum uirum suo assereret gregi. Deinde tot lepidissimas scilicet homilias addidit, ad fratres Eremitas Augustini titulo, cum omnes fermè ueterum conciones non in tractandis communibus locis, sed in exponendis diuinis literis uersari soleant. Postremo quod est omnium uenustissimum, orationem finxit Ambrosii nomine: cuius initium est: Quod his diebus contigit fratres charissimi: in qua Christianæ gratulatur religioni, de tanti militis, nempe Augustini, accessione: miroq; artificio illud agit homo suauis, ut in ipso statim baptismo diuus Augustinus, nigram cucullam, & baltheū coriaceum ab ipsis Ambrosii manibus sumpsisse putetur: nimirum eius professionis insignia, ut totum etiam Augustinum suo uindicaret ordini: eumq; cingulum à Simpliciano donatum affingit. Ad hæc de hymni uicissim decantati fabula meminit. Postremo uaticinatur futurū, ut ex Augustino multæ religionis constitutiones nascerentur: cum Ambrosii temporibus nemo religionis uocabulum in eum sensum usurparit, quo nunc uulgus utitur illiteratum. Vt ne dicam interim, quod ipsa tam diligens historiæ inculcatio, de disciplinis citra præceptorem perceptis, de Monicæ lachrymis, de Simpliciano, de Adeodato D. & Alipio, affectatæ impostura suspicionem habet. Quemadmodum eleganter Quintilianus parietem undique palmis cruentatum, cæterasq; nimirum consentientes coniecturas, in ipsam retorquet nouercam. Atque hæc quidem studiose lector, tametsi mihi quidem coniectura uehementer probabilis ac propemodum certa uideatur, tamē haud est animus super hac re cum quoquam digladiari. nec enim ita magni refert, quis fuerit huius actor fabulæ. Certe impudentissimum fuisse rabulam & sacrilegum impostorem, ipsa res indicat. In confesso est illum, quisquis fuit, hoc affectasse, ut nunc Hieronymus, nunc Augustinus, nunc Ambrosius, nūc Cyrillus, nunc Eusebius, nunc alius atque alius uideretur, Vertumnū quendam aut Empusam Proteumq; referens, & cum sit idem, alia atque alia specie nobis occurrens. Idq; cum nec eloquentia possit assequi, homo insantissimus: nec eruditione, illiteratissimus: nec pectoris sanctimonia, circulator: quod erat in proclui, fictis titulis rem agit. Hieronymū se uisum iri credit, si sæpicule nominet Paulam & Eustochium: Augustinum, si plus uicies in singulis paginis iteret, fratres charissimi, quod aliquoties his uerbis ille sit usus. Sed astutulus admisceat nonnihil ex historia, quod quidem facit etiam in homilijs ad Eremitas: uerum adeo coacte frigideq;, ut facile suboleat mendacium, & continuo succurrat illud Ciceronis: nisi fingeres, non sic ageres impostor. Cæterum in regula uirginum, quam scripsit iam centenarius, totas hic furcifer hebdomadas uersatur inter angelorum choros: & affatim cum diuina triade confabulatus, tandem in terras deuolat, iam uates factus ac futurorum præscius. Quid hac impudentius hypocrisi? Imò quid magis impium? Nam longe alium fuisse, quàm uideri studet, primū ipsa prodit inscitia, deinde prodigiosa sermonis balbuties, plurimis & sordidissimis horum temporum uocabulis inquinati. Atq; hic est certissimus index, & Lydius (quod dici solet) lapis. Nihil enim hic succulentum, nihil exactum, nihil elaboratum inuenies: sed tumultuariam modo uulgarium uerborum & ineptissimarum sententiarum congeriem. Iam & illud planè coarguit hominem, quod cum plurimū interfit inter Hieronymianam, Ambrosianam, & Augustini dictionem, apud hunc eodem orationis filo loquuntur omnes. atq; ille quidem coccycis in morem, subinde alijs atq; alijs conuestitus plumis sese ostentat: at cantum illum suum natiuū mutare non potuit infelix, & uelut histrio uaria tectus persona, subinde alius nobis prodit in prosceniū: sed uox semper eadem, eadem gesticulatio prodit subornatum. Nam & Cyrillus qui Græce scripsit, apud hunc Latine loquitur, nec aliter loquitur, quàm Augustinus aut Hieronymus. Nimirum declarauit fallendi studium sibi non defuisse, cum deesset facultas. Ac cætera quidem ipsa causæ præstabit æquitas. Vnum illud precibus meis lector donet uelim, ne quid obstrepat nostro

iudicio

A iudicio, ne reclamet, ne tumultu misceat omnia, priusq; attentius quæ reiecimus, perlegerit. Si in his quæ diui Hieronymi titulis insigniuntur uel unica periodus inueniatur eo uiro digna, non obsistam, quo minus omnia Hieronymo transscribant. Sin totus sermo à capite (quod dici solet) usq; ad calcem, sic cū omnibus Hieronymi dotibus pugnat, sic omnibus dissidet notis, ut plus conueniat homini cum camelo: quæ malum dementia est perpeti, ut cum summa & tanti uiri, & studiosorum omnium contumelia, fictis titulis ista uenditentur? Bene res habet, quod tali animo non contigerit eruditio. Deum immortalem, quid si huic impostori uel mediocris accessisset eloquentia, si uel tantillum eruditionis & ingenij, ut qualecunq; simulacrū Hieronymianę dictionis effingere potuisset? Quis ausurus erat hæc iam recepta conuellere? Nunc præter titulos adeo nihil potest imitari eorum, quorum personam sumit, ut qui credat, non ab illo, sed à suo ipsius animo deceptus esse uideatur. Quot dotes prędstandæ sunt ei qui Hieronymus uelit haberi? Habet Augustinus floridum quiddam & picturatum, atq; ut ita loquar, Punicum, habet argutiam non iniucundam, habet sua schemata, quibus se delectatū ipse fatetur in opere cui titulus, De doctrina Christiana. Diuus Ambrosius acumen quoddam è schola declamatoria refert, tacitis ac crebris titillat allusionibus. Ex his notis tantum abest, ut quicquā potuerit adumbrare noster histrio, ut nec semilatinam exhibeat orationem, ut nec cordatam, nec sanam. Et tamen homo perfrictæ frontis non dubitauit insulsissimis blateramentis excellentium uirorum titulos præfigere. Tantum illi addidit fiduciæ, mortalium uel inscitia, uel oscitantia. O sacrilegum caput, cui id tantopere studio fuit, ut sacras tantorum uirorum lucubrationes suis conspurcaret ineptijs. O spem improbam, qua sibi promisit futurum, ut hæc indoctissima deliramenta, cœlestium doctorum titulo circunferrentur. O lethargum nostrum, quorum oscitantia factum est, ut huic impostori tam impius conatus successerit, totq; iam annis insulsissimæ nænię, excellentissimorum heroum nomine legantur citēturq;. Neque uero quisquam hæc contumeliosius à me dici putabit. Non est enim contumelia detrahere personam histrioni, sed pium est, sanctissimos uiros simul & studiosum lectorem ab indignissima contumelia uindicare. Non est contumelia prodere sacrilegum, sed officium est excellentium hominum famæ consulere. Non est hoc truncare Hieronymum, sed aurum plumbo uitiatum repurgare. Nec amat Hieronymum, nec intelligit Hieronymi dotes, qui nugas eiusmodi illius legit nomine. Plusquam cæcus est, qui hæc non perspicit: plusquam impius, qui cum perspici
B at, ferre tamen potest. Semper inter sacras res habita sunt eruditorum monumenta, atque hac gratia ueteres illi libros immortalitate dignos cedrina conditos capsula, in Apollinis templo reponere consueuerunt. Autorum imagines in bibliothecis reponebantur, ac nunc quoq; Ciceronis bibliotheca Puteolis ceu res sacra dicataq; uisitur. Quāto magis nobis sacras esse cōuenit diui Hieronymi lucubrationes, quē iuxta cōmendat & eruditio singularis, & rara uitæ sanctimonia? Quē ita Romanus orbis summum habet theologum, ut habeat penè solum. Sacrilegij genus habetur, parum reuerenter attractare sacrorum reliquias, puta cingulū Annæ, aut calicem Edmundi, Georgij pectinem, aut calceum Thomæ. Hæc quoq; uenerabundi exosculamur, oculis admouemus. Quantum igitur debetur religionis, tam diuini uiri literis, quę nobis nō pileum illius exhibent aut strophium, sed uiuam & adhuc spirantem pectoris imaginem, unde Christi spiritus inhabitator ea mundo prodidit oracula? Exhibēt nobis apices illi muti, quod uiuū Hieronymi corpus non exhiberet. Quid enim magni sit hominis figuram intueri? Hic, hic arcanum illum mentis habitum intueor, hic mihi quod in illo fuit optimum, supereſt. Hic mihi totus uiuit Hieronymus, docens, exhortans, consolans, ac ueluti de sui pectoris igni inflammans ad pietatem. Hæ sunt uere sacrosanctæ diuini confessoris reliquiæ: quas illotis pedibus simul ac manibus contaminare, conspurcare, adulterare, ac modis omnibus prophanare, nónne summa uideatur impietas? Omnes inexpiabile facinus clamitent, si quis Sardanapali cineres, pro diui Ioannis cineribus exhibeat osculandos. At longe grauius piaculum est, nebulonis indocti nænias, pro sanctissimi doctissimiq; uiri monumentis in uniuersam ecclesiam inducere. Nam illic quidē aut nihil aut nō multum lædit error: cum affectum non factum in hisce rebus soleat imputare diuina bonitas. At hic deceptus, pro salutaribus præceptis, hypocritæ somnia in animum trajicio. Nemo non summam ducat esse impietatem, si quis sancti Francisci tunicam in cœnum abijciat, ac pedibus conculcet. At quanto irreligiosius salutares optimi uiri lucubrationes, admixtis obscuri nebulonis nugamentis, deprauare, prophanare, corrumpere? Irenæus, Eusebius, Ruffinus, cumq; his alij complures, si quando uolumen ederent in uulgus, per omnia sacra scriptorem obtestabātur, ne quid immutaret, ne quid adderet ne quid prætermitteret: sed quod in exemplari reperisset, bona describeret fide. Quod nam igitur hoc tam impiū sacrilegij genus, omnes sacrosancti uiri libros, utcunq; libuit, truncare, augere, miscere, uitiare, tollere, supponere, nec aliter in hos, quàm sus solet in segetem, debacchari? Ipse profecto qui nihil sum, non solum ad Hieronymum, uerum etiam ad mediocres, tamen haud ferendam contumeliam mihi factam putarem, si quis eiusmodi nænias meo prodat nomine, cuiusmodi impostor hic attribuit Hieronymo. Tam multæ sunt principum & pontificum constitutiones de

rebus

rebus penè nihili. Super hoc negocio, quo non aliud magis pertinet ad hominum uitam uel inſtituendam, uel corrumpendam, nulla cautio, nulla exactio, nulla pœna, ſed quicquid librarijs libuerit, idem licere ſinimus. neq; ſecus atq; medici & pharmacopolę, quodcunq; nomen herbæ dixerit anicula quę attulit, hoc accipiunt, & ægrotis miniſtrant: ita nos quocunq; titulo librarij librū euulgarint, eo legimus & amplectimur. Quod quanto cum periculo fiat, uel hinc ęſtimes, licebit. Comprobatus eſt tum omnium conſenſu, tum Pontificum autoritate diuus Hieronymus. Proinde fieri poteſt, ut huius titulo rabula quiſpiam peſtilentes opiniones ſuas in uulgus diſſeminet. Quod ſi Hieronymo refragari non licet, & illius eſſe cenſetur, quicquid huius præfert titulum, futurū eſt, ut uel impius habeatur qui reclamet, uel ue nenū hauriat pro remedio qui legerit aſſentiens. Nūc reſtat unus ille ſcrupulus eorum, qui plus operæ contriuerunt inſophiſticis contentionibus quàm in euoluendis bonis autoribus. Hi forte cauillabuntur nimis audacter à me reiſci quædam, è quibus tamen permulta citat Gratianus in Pontificum decretis. Reſpondere poteram, quemadmodum & ante ſum teſtatus, opus illud uſu modo ſcholaſticorum receptum. Nec enim ullis cōſtat argumentis, quis fuerit Gratianus, quo tempore ſuum exhibuerit opus, cuius Pontificis, cuius concilij fuerit autoritate comprobatum. Nam ea quidem fabula, quæ de palea iactatur in ſcholis, prorſus affinis uidetur illi, quæ de permutatione Diomedis & Glauci, deq; legibus à Græcis petitis fertur in Pandectarum gloſſematis. Deinde in tam confuſa rerum cōgerie, cum interim uelut à diſputante pugnantes ſæpenumero ſententiæ recitentur, non continuo pro oraculo conuenit accipi, quicquid ibi ſcriptum offenderis. Primas illic tenet Iſidorus, ac ſummis de rebus pronunciat homo grāmaticus. Nihil enim is aliud (quod equidem ſciam) ſcripſit, & ita grammaticus, ut à grammaticorum quoq; collegio reiiciatur. Ac mihi quidem uidetur is, quiſquis fuit, ſiue Gratianus, ſiue Craſſianus, hoc potiſſimum cōſilio ueterem illam decretorum collectionem antiquare noua uoluiſſe, ut Iſidorum ſuum conterraneum, opinor, & alios quoſdam recentiores nobilitaret. Nam Bedam inter eruditos numero. Hoc eam ob cauſam admonui, ne cui mirum uideatur, ſi quem librum Hieronymi nomine citat Gratianus, qui non ſit Hieronymi, uidelicet homo ſeculo natus in feliciſſimo & ueteris literaturæ prorſus rudis & imperitus, adeo ut ſæpenumero cum ex Hieronymianis commentarijs citat teſtimonia: ſi quid incidit, quod uel ob antiquitatem uel Græcitatem admixtam minus intellexerit, tranſiliat, cum ea magis etiam ad rem pertineant. Poſtremo labi potuit ſummus Pontifex, hallucinari potuit ſummum Pontificis conſilium, in his inquam quæ ad fidei neceſſitatē non pertinebāt. Nec enim continuo periclitatura ſit Chriſtiana religio, ſi quis euangelium Marci, Petri titulo legere malit, à quo nonnulli dictatum exiſtimarunt: aut Pauli ad Hebræos epiſtolam Clementi malit aſſerere. Rem potiſſimum approbauit eccleſia, de autore nō reclamans quidem, ſed neq; digladians. Ad hęc multa paſſim irrepunt in publicam conſuetudinē, epiſcopis uel inſcijs uel conniuentibus, quæ deinde, quoniam extorqueri uix poſſunt, publicis condonantur affectibus, & tolerantur uerius quàm approbantur. Atque utinam tantum eſſet ocij Romanis Pontificibus, ac cæteris epiſcopis: ut in his quæ ad Chriſtianam pertinent eruditionem, tantum ſtudij curæq; poſſent impendere: quantum & ipſa meretur res, & publica flagitat utilitas. Hoc loco ſentire puto cordatum lectorem, quid reticeam, ac tacitæ cogitationi relinquam. Siquidem expedit nonnunquam & uera tacuiſſe. Ad hæc, ut repetam quod iam ſuperiore præfatione diximus, non hoc agebatur id temporis à Gratiano, cuius eſſent ij libri quos citat, Hieronymi ne, an alterius, ſed quod ad argumenti propoſiti comprobationem facere uiſum eſt, in reliquum agmen aſſcripſit. Et quoniam iureconſultis titulos citare mos eſt, eum addidit, quem forte reperit in codice. Quemadmodum & diuus Hieronymus, opus ad Herennīū, Ciceronis nomine citauit. Atqui ſi hac de re incidiſſet diſputatio, non dubito, quin negaturus fuerit à Cicerone profectum. Niſi forte quoties apud eundem Gratianum deprehendimus Hieronymi nomine citata, quæ ſunt Origenis: aut Cypriani titulo, quæ ſunt Auguſtini: id quod in multis accidere palàm eſt: aut cum offenderimus in Catalogo ſcriptorum pro Iuuenco ſubditum Vincentium aut aliud ſimile: quod uel autoris errore, uel librarij cōmiſſum ſit incuria: protinus actum putabimus de fide deq; autoritate totius uoluminis. Proinde quod iſta ſemouimus, nihil, opinor, attinet ad fidei Chriſtianæ ueritatem, ſed ad Hieronymi gloriam pertinet, in quem indignum erat huiuſmodi conferri nænias, quem uirum haud conueniebat à tali præcone laudari: pertinet ad ſtudioſorum utilitatem, quos paſſus nō ſum, pro doctiſſimis optimi uiri ſcriptis, inſulſa obſcuri nebulonis blateramenta legere. Porrò quod audio quoſdam inepte meticuloſos obijcere, ſi in receptis ſanctorū doctorum uoluminibus aliqua conuellantur, periculum fore, ne diuinæ ſcripturæ uacillet autoritas: etiam ſi nihil ad hanc rem pertineat, tamen nō alienum fuerit paucis refellere. Nec enim hic de diuinis agitur literis, ſed de libellis falſo inſcriptis Hieronymo. Quod ſi maximè ageret, ſuccenſere conueniebat, non ei qui falſitatē coarguit, ſed qui admiſcuit. Etenim quo quicq; ſacratius eſt, ac propius ad Chriſtianam attinens pietatem, hoc ſceleratius eſt uitiare quod ſcriptum eſt. Rurſum quo grauius crimen corruptoris, hoc magis amplectendum officium reſtituentis. Nō hóc eſt fallſitatē inducere ſacris

A ſacris literis, ſed excludere. Nec ob id periculum eſt, ne minoris fiat aurū, ſi fuerit ab aurifice repurgatum: aut ne abijciant gemmæ, ſi quis adulterinas & factitias ſemouerit. Imò hoc certior erit diuinæ ſcripturæ autoritas, ſi nihil in ea uel ſubditicium, uel mendoſum reſidere patiamur. Niſi forte nunc non credimus quatuor euangelijs, quod reliqua ueluti fabuloſa damnauit eccleſia. Aut metuendū eſt, ne mundus uniuerſus deſciſcat à Chriſto, ſi quid in arcanis literis indicaro, uel ab indoctis aut ſupinis librarijs deprauatum, uel à dormitante interprete parum commode redditum. Nihil credit, qui quiduis credit, ut qui non iudicio, ſed animi credat leuitate. Nemo uerius credit euangelijs, quàm qui non omnibus credit euangelijs. Nemo plus defert ſacris libris, q; qui à uere ſacris ſecreuit apocryphos. An is tibi uidetur honorem habere Hieronymo, qui nolit Hieronymū à nebulone dignoſcere? Plinius ita demum credit placuiſſe librum, ſi quædam diſplicuerint, uſq; adeo non exiſtimat probari, niſi quod iudicio probaris. Et ſuperiore præfatione ſatis, opinor, demonſtratum eſt, nullum eſſe ſcriptorū genus, quod non alicubi ſit ſubditicijs huiuſmodi libris contaminatum. Num illud pium & candidum eſſe duces, cuiuis indocto permittere, ut quilibet inuehat, deprauet quidlibet: non permittere ſtudioſis & eruditis, ut quod ſuppoſitum fuerit reijciant, quod uitiatum, emendent? Sed illud fortaſſis exigis, ut hoc autoritate fiat epiſcoporum. Orem præpoſteram. Non indignantur impoſtori, qui citra ullius autoritatem uitiauit ſacros libros: in eos ſtomachātur, qui citra totius eccleſiæ autoritatem, quæ uitiata ſunt, corrigunt. Quanquam nos haud conamur præire principibus eccleſiæ, ſed illorum occupationes hac noſtra qualicūq; ad iuuamus opera. Admonemus, non decernimus: indicamus, non iudicamus. Neq; quicquam addubito, quin & illi uel potiſſimū ſint noſtrā cōprobaturi ſententiā. Sed odioſum eſt, inquiunt, tot iam ſeculis recepta labefactare. At quid olim ſeptuaginta editione receptius? Nec tamen hanc ueritus eſt Hieronymus, fruſtra reclamantibus cum Auguſtino quibuſdam epiſcopis, ſua interpretatione corrigere. Quid illa de ſeptuaginta cellulis fabula decantatius? At non dubitauit Hieronymus rem nulli nō creditū, non ſolum Auguſtino, mendacium appellare. An quicquam eſt hac noui teſtamēti editione uulgatius? At quid deceſſit de pondere ueritatis euangelicæ, quod Laurentius homo rhetoricus magis q; theologus, locos aliquot reprehendit perperam ab interprete redditos? An minore fide iam epiſtolæ Paulinæ leguntur, quod earum editionem hanc qua uulgo utimur, Iacobus Faber Stapulenſis, uir non minus integritate uitæ q; eruditione probandus, negauit
B eſſe Hieronymi, quod Laurentium imitatus, permulta mutauit, uel deprauata, uel male reddita? Qua quidem in re nos quoq; per idem tempus nauabamus operā, ac mire factū eſt, ut cum uterq; de altero neſciret, tamen ambo rem eandem, eodem moliremur tempore, etiamſi illius anteuertit editio. Quæ utinam eſſet eiuſmodi, ut noſtra quam paramus, prorſus ſuperuacanea uideri poſſit. Plurimum tribuo Fabro, ut uiro non uulgariter erudito: uenero r, ut optimum: faueo, ut amiciſſimo. Verum ſi in prophanis rebus Ariſtoteles, ueritatis potius q; amici Platonis rationem habendam eſſe iudicauit, multo magis id par eſt facere in his literis, quas inter ſacras habemus ut ita dicā, ſacratiſſimas. Nec hoc dixerim, quod illius editionem minus approbem, ſed ut mihi detur uenia, ſicubi uidebor à tāto uiro diſſentire. Verum ut ad id quod agitur redeam: quid proximis hiſce diebus accidit eccleſiæ? Num labaſcit orbis Chriſtianus, quod Paulus Middelburgus epiſcopus Foroſempronienſis, publicum de ratione feſti Paſchalis errorem, libris editis coarguit? Quod ſi tantarum nouatione rerum, non ſolum non labefactatur eccleſiaſtica autoritas, uerum etiam conſtabilitur: quid pauitant ne cœlum ruat, ſi nos ab eruditiſſimis Hieronymi libris illiteratas ineptias ſtuduimus ſemouere? Atque utinam quod in epiſtolarum uoluminibus præſtitimus, in cæteris item illius commentarijs præſtare licuiſſet. Quod ſi omnino requiritur autoritas, molimur hæc multis ac magnis, & his eruditis præſulibusr fauentibus, adhortantibus, extimulantibus, nec approbantibus modo: uerum etiam effuſiſſima liberalitate noſtram induſtriam adiuuantibus. Quorum princeps & anteſignanus unicus ille ſtudiorum meorum Mœcenas Gulielmus Vuaramus Archiepiſcopus Cantuarienſis, totius Angliæ primas, uir omni literarum ac uirtutum genere ſic abſolutus: ut quæ uix ſingula reperias in alijs, in hoc mireris uniuerſa, & unus abunde ſufficiat ad omnes conſummati præſulis dotes, uelut in tabula repræſentandas. Nec alij ſanè ſua laude fraudabuntur. Verum in præſentia non eſt onerandus longiore præfatione lector. Illud modo adijciam, admonitus eſt iamprídem ſuper hoc noſtro labore Leo Pontifex modis omnibus maximus, idq; non tantum mei, ſed complurium item excellentium uirorum literis, à quo ceu doctiſſimo ſimul & optimo, non illud ſolum expectamus, ut hos conatus noſtros ſua comprobet autoritate, uerum etiam ut ampliſſimis præmijs proſequatur. Verboſius quidem hæc, fateor, à nobis ſunt diſputata, q; prologorum modus patiatur. Sed nihil non tentauimus, nullum non mouimus lapidem, quo nemini non eſſet ſatisfactum, ut alios aliæ res uel offendunt, uel placant. Quod ſiquis adhuc reperietur uel adeo ſtupidus, uel adeo ſibi ipſi inimicus, uel ita diutina conſuetudine corruptus, ut in hiſce blateramentis bonas horas uelit male collocare, ne is quidē habebit quod nobis ſuccenſeat, quandoquidem per nos habet omnia, quæ ſuperiores editiones complectebantur

ctebantur, eaq; multo quàm antehac emendatiora. Nonnullis etiam additis, quæ illic nõ habeban C
tur. Adeõ cauimus ne quem offenderemus, ut eruditis pariter & ineruditis, æquis & iniquis, deplo
ratis simul & bonæ spei ingenijs studuerimus morem gerere. Bene uale lector amice Basi-
leæ, Anno M. D. XV. Mense Augusto.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

ANimaduerte quæso lector q; totus sermo iacet, adeo non facundus, ut nec semilatinus. Dein
de q; nulla felix inuentio. Tum q; rara frigidaq; sacrarum testimonia scripturarum. Sentias
impudentissimum aliquem rabulam effutientem non proloquentem, & quicquid in buccam ue-
nerit eblaterantem. Et tamen ausus est homo suauissimus, addito suis nugis Hieronymi nomine,
sperare futurum, ut hæc pro Hieronymianis legerent. Ac uerissime quidẽ dictũ est, nihil tam absur
de fieri, quod nõ reperiat admiratorẽ. Non solum leguntur hæc à magnis, ut sibi uidentur, Theolo
gis, uerumetiam in grauissimis quæstionibus, uelut oracula citantur.

AD TYRASIVM

BEnedicto & dilectissimo parẽti Tyrasio Hieronymus. Charitatis tuæ scripta
percepi, in quibus animum tuum dolore commotum de filiæ dormitione co-
gnoui. Nõ aliud principaliter admiratus sum, q; Christiani pectoris in te abla
tam uirtutẽ fuisse, ut animum flecteres ad dolorẽ. Stupeo murum fidei pene-
tratũ uulneribus orbitatis: quem sepire debuerat spes resurrectionis & regni
cœlestis. Nunq; spes cum dolore concordat, nec fides aliquando sentit quan
tamcunq; iacturã. Resurgere credimus mortuos & plangimus? Quid facere-
mus si mori tantummodo sine resurrectione præciperet deus? Voluntas eius
utiq; sola sufficeret ad solatium, cui nullum præponere iubemur affectum. Quod dederat, abstulit
qui creauerat, Quis est qui plangat quod ad tempus acceperat? Cõmodauerat ut haberes, quanto
cunq; tempore uoluisset, ut cum uellet, rursum auferret. Nihil abstulit tuum, qui dignatus est reci-
pere proprium. Creditum suum recipere decuit creditorem, & nihil aliud decet, quàm creditori
suo gratias agere mutuantem. Sic Iob legimus: quam sequamur deuotissimam uocem: Dominus,
inquit, dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomẽ domini benedictum.
Parua ergo non erat hæc consolatio contra luctum, quod nemo lugere debeat, cum aliquid reddi D
derit alienum: quia fas non erat apud alium retineri, quod domino suo fuerat necessarium. Addi-
tur consolationis alia prouidentia: quæ iaculis orbitatis occurrat. Plangere debuimus de seculo re
cedentes, si seculi inimicitias cõtra nos minime sentiremus, & plangimus domini beneficia, qui no
uit infirmitati nostræ quid præstet. Periclitari uolebat adhuc, qui dolet aliquem dormientem, & in
ter fluctus uitæ præsentis uidere cupiebat miserum laborare. Talibus ac tantis tempestatibus uitæ,
tot impugnatiões diaboli, tot corporis bella, tot seculi clades euasit. Et lachrymas fundis, quasi ne-
scias quid in teipso quotidie patiaris. Propter quod admonet dñs apostolos suos, dicens: Si dilige-
retis me, gauderetis, quia uado ad patrem. Planè Lazarum fleuit mortuũ, sed non tuas lachrymas
sudit. Resurrectionis promissor dolorem docere nõ poterat: ne fidem perfidiam faceret, quam do
cebat. Doluit Lazarum non dormientẽ, sed potius resurgentẽ, & flebat, quem cogebatur propter
saluandos alios ad seculum reuocare. Hanc uitam dans dñs, ingemiscebat, quam tu doles esse sub-
latam. Contra lachrymas eius pugnant lachrymæ tuæ, & amor tuus amori eius non conuenit. Hic
fletus non habet pietatem. Ille nolebat reddere laboribus, quem dilexerat, & tu amare credebas
te, cui laborum uolebas adhuc præstare tormenta? Cæterum si putas eum Lazarum doluisse, antè
non permisisset exire, qui repellere potuit mortem. Aut certe non fleret, qui mortuum suscitare
postmodum habuerat potestatem. Vnde apparet, sola eum causa fuisse commotum, quod ad hosti
lem uitam charissimum reuocare denuo, & propter credituros aliquos & cõfundendos incredu-
los, urgebatur. Denic; sic subsecutus est, dicens: Ergo pater, ut credant, quia tu me misisti, ait clara
uoce: Lazare prodi foras. Et factum est. Gaude ergo unde ille coactus est flere, ne tu saltem uide-
ris dormientis felicitatibus inuidere. Ab alieno mundo proprium transiuit ad dñm, & de hostili pa-
tria migrauit ad cœlum. Contra sic Apostolus cõmemorat, dicens: Quàm diu sumus in hoc seculo
peregrinamur à domino. Non ergo nobis luctum debet incutere quisquam, cum à peregrinatio-
ne redire meruerit ad propriam regionem, maxime cum non inanis & uacuus redire noscatur, qui
Christianitatis mercatus est lucrum: propter quod descendit ad mundi cõmercium. Et ego, inqui-
es, nulla promissionum cœlestium dubitatione conturbor, sed sola separatione dormientis æstu
ans, desolatus solatio pij pignoris iactor. Excusatio est hæc benedicte sine dubio fragilitatis huma
næ: quæ patrocinari nõ potest diffidentiæ. Si enim desolationes homines ferre nõ ualerent, nunq;
prorsus parentes à se sua pignora dimisissent. Destitutos se à morientibus conqueruntur, & uiuos
filios, aut propter honores, aut propter negocia peregrinis regionibus credũt, & gaudẽt tota uita
sine affectibus commorari, dummodo capiant, quod cupiunt de suis pignoribus adipisci, & ut ad
palatia

A palatia pergant, peregrinant. Ad studia dignitatis nauigant acquirenda, uel ad causas patrimonij
aliquas explicandas cũ labore & periculo, proficiscentes oẽs impellunt, nec secum uacare quos
diligunt, patiuntur. Et ut ad palatia cœli, ad studia Christi, ad honorẽ uitæ perpetuæ, & patrimoni-
um possessionis æternæ cum securitate ualeant peruenire, nemo filios suos à se libẽter gratulatur
abscedere. Ad cõparanda peccata gaudent tam parentes à filijs, q; filij à parentibus, prouocante
diabolo, separari. Ad indulgentiã percipiẽndam, nolunt ab inuicem deo uocante, discerni: ut appa
reat non pro nostra ratione nos dolere quemcunq; uidemur amittere, sed indicium magis osten-
dere diffidentiæ. Mihi crede, sola in omnibus incredulitas mœret. Et sicut nõ potest fides nosse q̃d
doleat, sic diffidentia sola doloribus inuenitur ancilla. Nam si dormientes dicimus, dormientes ut-
iq; credere debemus, non mortuos, sed requiescentes, secundũ uocem dñi. Omnis enim, inquit,
qui credit in me, licet moriatur, uiuit. Si tibi medicus hoc promitteret quisquam, nullam sine du-
bio promissioni eius negare poteras omnino lætitiã. Nunc quia Christus fabricator & resuscita-
tor promittit: non times eam plangere, ut fideliorem Christo pariter & potentiorem medicum ui-
dearis in promissione iudicare. Sed destituram, dicis, doleo senectutem meam: qui debueram li-
beros meos potius antecedere, ne in laboribus remanerem. Quando de spiritualibus bonis quod
cunq; tractatur: nihil est omnino de carnalibus ante oculos proponendum. Ego tibi melius profi
teor euenisse: qui non carnalem, sed spiritualem circa te consilio felicitatẽ. Tu te dicis de pigno-
ris tui obitu in senectute confectum: ego econtra probo subleuatum. Senectuti tuæ amputauit do
minus magis sollicitudinẽ, quæ torquebat de uiua filia ne periret. Melius utiq; nunc mortuam se-
culo credis esse apud deum uiuam, q; hic uiuam mortuã. Gaude tibi quod filiam Christianã mere-
beris sequi: quam secutus, in cœlo gaudeas rursus amplecti. Nõ te deseruit, sed præcessit. Misisti nu
trimenta tua Christo. Si luctum horrueris, & te obtulisse pignus deo, deputari poteris. Secundum
uotum tuum habe post Abraham, si non potes primũ: ut quod ille nõ dubitabat offerre: tu forte ui
dearis de sublato gaudere. Ab illo dñs postulauit, à te tulit, ille iussioni paruit, tu uoluntati consen
tias. Illum per illicitã legem naturæ probauit sibi deuotum: te saltem per licitam conditionẽ morta
litatis annotet religiosum. In qua parte Christianum te poteris approbare. Erubescat incredulitas
nostra: quæ nec cum gentilibus deo uult esse subiecta. Communis est nobis cum illis exitus mor-
tis, & dolores illorũ superamus doloribus nostris: Quid ageremus, si peculiare aliquid exigeretur
B à nobis? Quod ad dedecus nostrũ pertinet: gentiles dolores sæpe contemnunt, cum non ad pro-
missa cœlestia, sed ad pœnas tartari rapiantur, & nos plangimus euntes ad cœlum? Cõsidera, Chri
stianus talis quid merebitur deinceps: qui nec imitari cõtendit exempla sanctorũ, nec contemptũ
habere gentilium? Illi luctus desperando despiciunt: nos & sperando despicere nõ conamur. Illi
seruire intrepidanter filios suos mortalibus tradunt, & nos deo nostro simul & suos liberos, &
nostros liberandos dimittere sacrilega mente cunctamur: quasi tutius apud homines iudicemus
magis quam penes deum condemnari. Aliquem filiorũ Christiani nolunt uel gratulatione sua de-
ducere ad bona: gentiles tradere nõ cunctantur ad mala. Postremo uel cum ipsa felicitate nostrorũ
morientiũ cogamur animum flectere: ne desiderijs eorũ desideria nostra incipiant reluctari. Esto
religiosus, uel uoto eius quæ euasit, si nõ potes tuo. Exulta, quia placuisse cognoscis tui participiũ
sanguinis Christo: maxime quod de occasione debeas tolerare dñi uoluntatẽ, cui nõ potes contra
dicere. Et cum sit omnibus cõmunis hic casus: uanus dolor est, qui nec primus uidetur esse, nec so-
lus. Sed dicis: Nullus me de mea consolatione mentis angor exulcerat: sed pro derelictis paruulis
morientis humanitatis affectus impulsat. Nec licet cõmoueri animum Christianũ, ne contra Chri-
sti imperia reluctetur, Quid interest quandocunque & qualescunque filios dimisisse: quos iu-
bemur à domino causa deuotionis odisse? Melius nunc saluam animam suam moriens dereliquit
in pace: ne in persecutione dimittere cum suo interitu non ualeret. Ipsis auxiliabitur in mundo,
quorũ matrem habet in cœlo. Et qui matri subuenit, & filijs certe succurret. Postremo uide, si ali-
quid debeat dolori concedi, ubi sine aliquo remedio potest animus fatigari. Sapienter debet dole
re qui dolet: ne perdat sine causa quod dolet. Nunc aũt contra luctum sumenda sunt arma: ut spes
nostra possit habere uictoriam. Principaliter quod uoluit deus suscipere gratulemur. Deinde quia
hoc nobis in mundo commune est, additur priuatim peculiare nostrum, quod ad requiem de-
ducatur. Sequitur consummatio omnium gaudiorum, quod in resurrectione inuicem nobis do-
mino reformante, reddemur: quod Apostolus pollicetur: Nolo uos ignorare fratres de dormi-
entibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Si enim credimus quia Christus
mortuus est & resurrexit: ita & deus eos qui dormierunt in Christo adducet cum illo. Hæc tibi be-
nedicte pro charitate cõmuni transmisi. Cæterum scio te ualere, alios cõsolari. Tunc te orbitas nõ
inueniet penetrabilem, si alios contra illam non cesses amare.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Hæc in quibusdam exemplaribus inscribitur ad Oceanum, uerum homiliarũ more desinit. Sa-

pit eundem

pit eundem authorē, cuius est superior epistola, quippe nec eloquens, nec erudita, nec ullo modo C
spirans pectus Hieronymianum.

AD OCEANVM DE FERENDIS OPPROBRIIS HORTATORIA

Diuersorum opprobria, tribulationes multiplices, quibusdam insidiantibus, te sustinere cognoui. Cuius rei causam non tantum, si hæc refellas, doleo, quantum gratulor si libenter excipias: in hoc enim in nobis Christi ostenditur fides, timor cernitur, manifestatur mors, si opprobrijs & tentationibus pro suo nos gratanter amore subiugemus. Nec hoc nobis contrarium debet esse, sed gratum, pro eo uel parua perpeti, qui maiora pro nostra salute perpessus est: præsertim cum sciamus regnum cœlorū non sine uarijs tentationibus adijpsci: ut scriptum est: Oportet nos per multas ttibulationes introire in regnum dei. Si ergo per multas tribulationes, quibusdam cœlestis regni aditus aperitur: illis utiq; clauditur, qui uolūt sustinere uel pauca. Oportet ergo nos diuersa tentationum genera æquo animo perpeti, per quæ nobis cœlestis ianua promittitur aperiri. Beatus apostolus Iacobus nos hortatur et docet, quales in tribulationibus esse debeamus, cum dicit: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis. Vnde satis præposterū & contrarium est, nos in huiusmodi rebus mœsticia aliqua fatigari: in quibus gaudium potius iubemur habere, q̄ luctum. Et alibi idem Apostolus dicit: Beatus uir qui permanet in tentationibus: quoniā cum probatus fuerit, accipiet coronam uitę, quam repromisit deus diligētibus se. Vide ergo quantū homini tentatio prosit: per quam beatitudinē consequitur & coronam. Sed illud intelligendum est, cum ita dicit: quoniā cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit deus diligentibus se. Illos inquit probatos, & ab his deum diligi, qui nominis eius causa in tentatione perstiterint, quibus merito corona promittitur: illos uero reprobos & nullius uitæ præmio dignos, quos nulla tentationum causa uexarit. Quapropter & nos gaudere in tentationibus oportet, & portare debemus, per quæ & probati æternæ uitæ præmio coronemur. Hoc etiam ipse dñs in euangelio suo declarauit, dicens: Beati estis cum uos maledicent, & persequentur, & dicent omne malum aduersum uos propter iusticiam. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Quis ergo post huiusmodi uocē tentari se non sinat? Quis ab hominibus perse qui se iusticiæ causa non optet? Quis non tribulari uellet? Quis se non maledici desideret: ut mereatur Christi uoce laudari, & cœlesti copiosaq; mercede munerari? Vtinam ob D
domini mei nomen atq; iusticiam cuncta infidelium turba me persequatur & tribulet. Vtinam in opprobrium meum solidus hic mundus exurgat: tantum ut ego merear à Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Grata itaq; & desideranda tentatio est, cuius præmium speratur à Christo in cœlo: nec maledictio grauis est, quæ diuina laude mutatur. Sustineamus ergo nos paululum in hac uita tentari: ut æternā postmodū possimus pro temporali capere tentatione mercedem. Hominum quoque opprobria detractionesq; patienter & leniter toleremus: ut domini laudibus digni esse possimus. Nam si humanam laudem quærimus, diuinam amittimus. Quisquis enim ab hominibus laudatur, culpatur à Christo, sicut scriptum est: Væ uobis diuitibus, qui consolationem uestram habetis. Væ uobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ uobis qui ridetis & gaudetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint uobis omnes homines. Vide ergo q̄ grauis & molesta sit humana laudatio, cui ita dominus comminatur. Homines enim animales atque terreni, non nisi quæ temporalia & terrena sunt, diligunt, & quæ diligunt, hæc laudare uidentur. De illis scriptum est: Omne animal diligit simile sibi, & sic omnis homo secundum genus suum laudat opes, epulas, & diuitias, & eos qui preciosis & mollibus gloriantur in uestibus: quæ omnia lex sancta prohibet atque condemnat. Eos uero qui dilectione & timore domini cogente, abijciunt hęc omnia, & sanctos secundum legis ordinem se exhibent, irrident atq; subsannant, infelices atq; miseri suorum malorum nimietate cæcati: quibus non sufficit quod propria nolunt lugere peccata, adhuc insuper eos qui lugere uidentur, irrident, & in subsannatione habent, quos debuerant imitari. Sed ueniet tempus, ut eorum risus uertatur in luctum: quibus nunc noster planctus est risus, & ut se fuisse diuites lugeant, qui nunc Christi pauperibus imprudenter insultant. De quibus scriptura dicit: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabunt timore horribili, & subitatione insperatæ salutis dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem eorum sine honore. Quomodo ergo nunc computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo nos errauimus à uia ueritatis, & iusticiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus in solitudines difficiles, dum uiam domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia nostra, aut diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Transierunt omnia ista tanquam umbra. O si hæc nunc glorioſi & diuites lugerent, & qui alios irrident, dum tempus est & ipsi se flerent,

non

A non necesse haberent eo tēpore gemere, quo nullus iam gemitus fletusq; proficiet. Cuius temporis indicium beatus apostolus Iacobus cernitur memorare: dum diuites ut in præsenti se lugeant, hortatur & commonet, dicens: Agite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs quæ aduenient uobis. Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt. Aurū & argentum uestrum eruginauit, & erugo eorum in testimoniū uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis, Epulati estis, & in luxurijs nutristis corda uestra in die occisionis. Sciebat enim quod quisquis se in præsenti tempore flesset, in futuro non fleret. Hoc & ipse dñs dicit: Beati qui lugēt, quoniam ipsi consolabuntur. Qui lugent, inquit, hoc tempore, ipsi postmodum consolabuntur à Christo. Ridentibus uero dicitur: Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis. Sed ne quis putet quod dominus generaliter omnibus ridentibus comminetur, cum alibi dicat scriptura: Vir aūt sapiens tacitus ridebit. Est ergo sine crimine risus, & est risus in crimine. Sapientis risus, nihil in se criminis habet. Ille uero indignus est, qui sanctos & eos qui se deo exhibent, irridet: de quo dictum esse puto: Qui irridet inopem, ad iracundiam prouocat eum qui fecit illum. Sed quis est iste inops, cuius subsannationis causa dñs prouocatur ad iram: nisi ille qui humanas terrenasq; opes idcirco cōtempsit, ut illi placeret pauper, cui difficile opulens placere potuisset? Merito illis irascitur dñs, qui propter se pauperem factum irridere non metuunt. Irridebant enim scribæ & pharisęi Christū, quia diuitias contempserat: sicut scriptum est: Hæc audientes scribæ & pharisæi qui erant auari, irridebant eum. Habemus & nos scribas: habemus etiam pharisæos, qui nunc discipulos Christi spernentes diuitias, irrident: sicut illi irrisere dominum ac magistrum. Sed dicendum est eis, quod tūc temporis dictum est illis: Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus. Quod enim hominibus altum est, abominatio est apud deum. Non oportet ergo nos quorundam risu uel subsannatione terreri, cum etiam ipsum dominum à talibus non ignoremus irrisum: sed exultare potius & gaudere debemus, si & nos illa omnia quæ dominus noster ante pertulit, perferamus, recepturi etiam pro ipsa subsannatione mercedem. Quia nihil est quod nobis pro Christi nomine sine præmio irrogetur. Vide ergo quàm beati sint atq; felices, quibus etiam insipiētium risus proficit ad salutem. Ita etenim dominus diligentes se diligit, ita se timentes honorat: ut nec irrideri eos gratuito sinat: quibus & pro subsannatione retribuit ultionem. Hæc igitur tu sapiens sanctaq; anima uide, ne insipientium & infidelium fabulis terrearis: quo minus ea quæ sunt legis, facias. Neq; enim de gehennæ ignibus nos hominum fabulæ poterunt liberare uel risus: sed Christi timor atq; iustitia. Nolo te nec in hac parte confundi: si tibi pro Christi nomine uel opere, à perituris & uanis hominibus B derogetur: quibus & interitum felicitas præstat. Sed gaude potius & lætare, sciens tibi repositam etiam pro ipsa derogatione mercedem. Nam satis iniquum & impium est, si tu tibi pro eius nomine detrahi patiaris, qui propter te tanta perpessus est. Quàm uero graue sit pro domino non sustinere omnia, quæ aduenerint in hac uita, siue damna, siue derogationes, suspiciones, detractiones, uel cætera, quādo ille cum deus & dei filius esset, pro tua salute opprobria hominum iniuriasq; sustinuit? Valde ab eo alienus est, qui nec detractiones saltem sustinere contentus est. Nam quomodo eum amare dicimus, si pro eo nihil sustinere parati sumus? Quod si in nobis est ipsius uera dilectio, quæcunq; pro eius nomine (quamuis grauia) irrogentur, exigua censemus, & dicimus: Parua sunt ista quæ patimur: maiora ille pro uita nostra pertulit. Nihil nobis dignum pro eius nomine irrogatur. Quod si sententiæ ipsius memores simus, intelligemus. Ait enim: Non est discipulus super magistrum: nec seruus super dominum suum. Si patrem familias Beelzebub uocauerūt, quanto magis domesticos eius? Et nos ergo si discipuli, si domestici Christi sumus, debemus opprobria, detractionesq; amplecti, & sustinere libenter, & æquo animo ea omnia ferre, quæ pro nobis magister & dominus pertulit noster. Qui uero hæc sustinere non uult, nec discipulum eius se depromat esse, nec seruum, nec filium, nec domesticum. Ille enim innocēs, immaculatus, intactus, in quo nulla potuit peccati macula reperiri: de quo propheta prædixerat: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, pro nobis sacrilegis & peccatoribus & æterno supplicio mancipatis: tanquam atrocissimus reus ab iniquis iudicio sistitur, flagellis cæditur, sputaminibus irridetur, & nos propter eum confundimur erubescere, qui propter nos tanta perpessus est. Ille enim pro salute nostra dorsum uerberibus, sputaminibus faciem, maxillas palmis, non confunditur parare, & nos pro eo leue etiam confundimur audire conuicium? Gaudeamus potius & lætemur, si pro tam magnis eius & pro nostra salute passionibus uel parua sustineamus. Cæterum quæ spes nobis est, si ob eum audire blasphemiam, aut sustinere confundimur: qui nostri causa de cœlis descendit ad terras? & ut nos exaltaret, humiliauit se. Et cum immortalis esset, mori contentus est: ut nos ab æterno mortis laqueo liberaret: Coronatus est spinis, ut nos qui ante spinei & infructuosi steteramus, fructum bonæ arboris apportaremus. Felle & acero potatus est: ut in nobis iam nec fellis amaritudo, nec aceti esset asperitas. Filius hominis factus est, ut nos filios dei faceret. Vide ergo si pro isto confundi debemus aliquid sustinere. Vere illa est anima felix & angelis æquanda, quæ pro nomine & opere Christi, tanta, quanta pro nobis ille, sustinuit, uoluerit sustinere. Cæ-

terum grande periculum est iusticiæ, eius erubescere exemplo uiuere, qui nostram iniusticiam nō C
erubuit sustinere. Deinde si æquo animo pensamus idipsum quo nobis quis detrahere uidet iniu-
ste, laudari nos potius q̄ accusari probamur. Nam quid aliud faciunt cum uera de sanctis dicunt:
nisi ut ea dicant quæ facimus, ieiunos, abstinentes, sobrios: qui iam delicijs nō delectamur & epu-
lis, qui diuitias spernimus, & preciosis nō gloriamur in uestibus. Qui auri cupiditate minime capti
uamur, qui non adipiscimur argentum, & quæcunq; humana uanitas uidetur amplecti, contemni-
mus. Nullus hic confusionis est locus, nullus uerecundiæ aditus. Illi magis erubescere debent atq;
confundi, qui ea quæ sanctis displicent concupiscunt. Erubescant igitur ebriosi, uoraces, iniusti, ra
ptores, adulteri, & quicunq; suis gloriantur in malis, quos gehennæ ignis expectat, & quibus sup-
plicia præparantur æterna. Facientes aūt domini uoluntatē, confundi non debent: in quibus nul-
la confusionis sunt opera. O q̄ indignum est atq; præposterū, ut iusti cōfundantur in bonis, & pec-
catores glorientur in malis. Videat ergo anima deo deuota, ne insipientiū risus eam, aut stultorum
hominum uanissimus sermo confundat, & à suo proposito retrahat: in quo magis per dies singu-
los proficere debet in melius. Videat ne quis à timore Christi se reuocet, ne quis ab eius dilectio-
ne se diuellat, propter quem omnē seculi gloriam pompamq; contempsit, cui nihil dignum pœni-
tentiæ comparauit, quem parentibus filij, quem liberis patres, quem coniugijs præferunt cōtinen
tes. Crescat in nobis quotidie amor Christi, crescat fides, quia magna nos pro dei amore merces
expectat: tantum ne ab eius cultura, uel opere, semel deuota mens se retrahat, ne ei dicatur: Habeo
aduersum te pauca, quod charitatem priorem reliquisti. Vnde certum est, non hominibus placen
dum, sed Christo: nec humanam laudem quæri debere, sed diuinam. Quid nobis prodest, si illi nos
laudent, quibus placere peccatum est? Quid ue obest, si uituperent hi, quorum non plus uitupera
tio prodest, q̄ obest laudatio? Audiamus magis quid ille uas electionis doctor gentium dicat: &
quo nos ne hominibus placere uellemus, hortetur exemplo. Si hominibus, inquit, placere uellem,
Christi seruus non essem. Vnde nulli dubium est, eos Christo seruire non posse, qui hominibus o-
ptant potius quàm Christo placere. Contenti ergo interim sumus hominibus displicere, tantum
ut Christo placeamus. Nec eorum laudibus delectemur, qui non alios quàm sibi similes laudant.
Nos potius laudent prophetæ & apostoli, laudet in euangelio suo Christus. Tunc erimus uere fe-
lices, si à talibus laudari digni erimus. Omnium enim horum uoce laudabimur: si quæcunq; domi
nus per apostolos uel prophetas uidetur præcepisse, seruauerimus. Nobis igitur detrahentibus D
cunctis & uituperantibus uniuersis simus sobrij, sancti, humiles, & pudici, & deū semper fideli cor
de precemur: ut ipse semper in nostra mente sit, & lex eius nostro semper in pectore, ut possimus
prophetica loqui uoce: Pro eo ut me diligerent, detrahebāt mihi: ego aūt orabam pro eis. Et alibi.
Humiliaui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium. Et posui uestimētū meum
cilicium, & factus sum illis in parabolam. Et iterum: Genua mea infirmata sunt ieiunio, & infirma-
ta est caro mea propter oleum. Et ego factus sum in opprobrium illis: uiderunt me et mouerunt ca
pita sua. Adiuua me domine deus meus. Vides ergo omes prophetas & sanctos propter hoc sem
per hominum subsannationes pertulisse, quia deo uellēt fideliter seruire. Hoc & Apostolus ait: Fi-
delis sermo. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in deum uiuum, qui est salua-
tor omnium, maxime fidelium. Quid plura? nisi ut sæpe iam diximus: Cursum quem in timore dei
cœpimus, consummemus. Simus cæteris in amore dei forma: custodicres ne quis in nobis aliquid
scurrilitatis reprehendat aut uanitatis, sed magis quicquid est grauitatis & modestiæ: quia Christia
ni uita omnibus in speculo posita est. Qui etiam si quippiam titubauerit, iam cecidisse iactatur, &
amplius etiam dicitur quàm uidetur. Simus ergo sapientes, graues, quieti, nunq; uanitatem, nun-
quam opera hominum lingua nostra loquatur, sed sine intermissione legem dei nostri meditetur.
Tunc si quis extiterit suę salutis inimicus, qui subsannet & detrahat & derideat: hæc nō solum non
metuamus, sed potius gaudeamus. Et hinc nos aliquatenus consolemur, si mereamur odio magis
seculi uiuere, quàm Christi. Caueamus quoq; ambulare indecenter & inquiete, sicut & sanctus A-
postolus monet, dicens, Rogo autem uos ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulāte inordinate,
& non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Cum hæc à nobis omnia omnino nostra
uirtute fuerint custodita: quicunq; putauerit derogandum nobis, propheticæ simus sententiæ me
mores, per quam dominus sui nominis causa tribulatos hortatur, dicēs: Et tu fili hominis ne timue
ris eos, neq; paueas à facie eorum, quoniam insanient & conuenient aduersus te. In gyro & in me-
dio scorpionum tu habitas, uerba eorum ne timueris, & à facie eorum ne paueas. Et alibi dicit: Au
dite me qui nostis iudiciū, populę meus, in quorū corde lex mea est: Nolite timere opprobria ho-
minum, & blasphemias eorum ne meuatis: quia sicut uestimentū, ita per tempus deficient, & ut la
nam, comedet eos tinea: iusticia aūt mea in æternū manet. Salutare uero meum in seculum seculi.
Seruandū præ omnibus: ne alterius laudē uelimus seruare, q̄ Christi: ut & nos cū propheta possi-
mus dicere: Apud te laus mihi in ecclesia magna. Et iterū: Tāquam prodigium factus sum multis,
& tu adiutor fortis. Et iterum: Maledicent illi, & tu benedices. Qui insurgunt in me cōfundantur,
seruus

A seruus autem tuus lætabitur in te. Hæc ad consolationem in dei timore, deuotis mentibus: prout
ingenij tenuitas potuit prosecutus sum breuiter. Nunc superest ut aliquid amplius faciat mens de
uota: quàm nostra paruitas sufficit admonere. Salutate omnes qui diligunt dominum nostrum Ie-
sum Christum, cui cum patre omnipotente sit laus, uirtus & gloria cum spiritu sancto, & nunc &
semper & in omnia secula seculorum.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

QVis non rideat hunc simiū? In ipsa statim salutatione addidit Hieronymo patris nomen. Nec
hoc contentus, Sophroniū adiecit, tritaui opinor, ne nō haberet tria nomina, cum ipse Hie-
ronymus nusquam se nisi simplici nomine notet: in Catalogo, propter historiæ fidem, presbyteri
tantum titulum addens: nonnunq; modestiæ causa peccatoris. Patris nomen & patriam indicauit
duntaxat, nō usurpat. Deinde affinxit Oceani uocabulum, quod ad hunc extent quædam ab Hie-
ronymo scripta, ut ne dicam interim, totam salutationis figuram alienam esse ab Hieronymi cōsue
tudine. Tum aūt quàm uenuste rem aggreditur: Deprecatus es, inquit, ut tibi breuiter exponerē,
qualiter clerici debeant uiciitare in hac uita mortalium: Iam illud quod sequitur, q̄ concinne co-
hæret cum superioribus. Hinc me pleriq; maledictis æmuli præstolantur, quia non fileo ueritatē.
Rursum illud iam disputationis caput, q̄ dextre attexuit: Tamen mihi charissime ab Apostolo su-
mamus exordium, qui ait. Quis nō statim sentiat hunc scriptorem, ut libere quod sentio dicam, aut
temulentum fuisse, aut febri laborasse? Atq; huius elegantiæ totus est sermo reliquus, infans, in-
compositus, insulsus, diffluens, sordidissimis uerborum portentis scatēs: quod genus sunt illa, me-
liorare, secretaliter. Nam agape Græco uocabulo, quod è diuo Hieronymo sublegit, mire sibi
placuit, planè futurū ratus, propter unam hanc uoculam neminem dubitaturū, quin hæc ipse suis
articulis scripsisset Hieronymus. Adde his, quod tam reuerenter citat Sulpiciū, qui diui Martini
uitam conscripsit. Atq; is uidit quidē diuum Hieronymum, sed senem iuuenis. Nec huius ullam fa
cit mentionē in Catalogo, nec is Hieronymo mos, recentiores scriptores præsertim Latinos, tanta cum reuerentia citare. Sed quid opud argumentis? Quisquis hunc sermonis characterē nō po-
test ab Hieronymiano secernere, is nec asinum ab equo distinguet. Proinde epistola hæc pro suo
merito tractata fuit à librarijs, qui eam deprauatissime scriptā, deprauatius transcripserunt. Et quē
admodum ille sibi permisit scribere quicquid in buccam uenerit, ita hi sibi permiserunt, quicquid
B in calamum incideret, chartis illinire.

AD OCEANVM DE VITA CLERICORVM

Sophronius Eusebius Hieronymus Oceano suo salutē, Deprecatus es, ut tibi breui-
ter exponerē, qualiter clerici debeāt uiciitare in hac uita mortalium. Hinc me pleriq;
maledictis æmuli præstolantur, quia nō fileo ueritatē: tamen mihi charissime, ab Apo
stolo sumamus exordiū, qui ait humanus sermo & omni acceptiōe dignus. Si quis e-
piscopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet em̄ episcopum irreprehensibi
lem esse, sobrium, pudicum, benignū, ornatum, hospitalem, docibilem, nō percussorem, sed mode
stum, non litigiosum, non uinolentum, domui suæ qui bene præest, & reliqua. Totum comprehen
dit esse cauendum, cum irreprehensibilem ponit. Quomodo igitur alterum reprehendet, cum ip-
se qui accepit potestatem ut doceat, sit irreprehensibilis? Quia uita episcopi: forma debet esse
clericorum. Ex episcopo gradus cæteri clericorum condiscunt quomodo debent uiuere in hac ui
ta mortali. Seipsos imitabiles debent proponere sacerdotes, ut alij iuniores, gradus humiles con-
secuti, uita & testimonio sacerdotū possint exurgere. Præcipue illud reor attentius tibi esse proui-
dendum: quia prima tentamēta sunt clericorum, mulierū frequentes accessus: iste sexus reprehen-
sibiles exhibet clericos. Quid tibi reuera cū fœminis, qui ad altare cum domino fabularis? Te cun
cti in publico, te in agro rustici, aratores ac uinitores quotidie grauiter lacerabunt, si contra dispo
situm fidei, cum fœminis habitare cōtendis. Et quia (ut arbitror) concupiscis irreprehensibilis in-
ueniri, testimonio bono utere. Nunquid in choro apostolorum fœminę affuerunt? Prohibe tecum
uirgines morari, etiam quæ de genere tuo sunt. Diligе eas, exterius ordina, frequenter uisita iun-
ctus obsequio clericorū: ne dum secretaliter ac solus ingrederis, macules testimoniū tuum. Illud e-
tiam adijciendum est: quia si uxorem duceres: lex te non prohiberet habitare cum conserua. Cum
uxoris enim consensu eiusmodi ad regimen sacerdotij promouentur: maxime cum apostoli epi-
stola præceptum hoc habeat: Vnius uxoris uirum ad honorem clericatus eligendum. Te uero nō
ita salutaria precepta cōstringunt. Aliter coniugati, aliter uirgines admouentur ecclesiastici onus
subire ministerij. Fœminarum cum clericis nullo pacto coniuncta præcipitur conuersatio. Ianua
diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumq; genus est fœmina: cum proximat, stimu-
lat, incendit ignem. Flamigero igne percutit fœmina conscientiam pariter habitantis: exuritq;
fundamenta montium. Ego iudico, si cum uiris fœminæ habitent, uiscarium non deerit diaboli: ex
eis aucupatus est ab initio peccatū. Ferreas mentes libido domat. Si alligauerit quis ignem in sinu

suo, uestimenta eius nō cōburentur? Aut si quis ambulauerit super carbones ignis, pedes suos nō C
comburet? Mihi crede, non potest toto corde cum dño habitare, qui fœminarū accessibus copulatur. Sed dicis, qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Bene & argute. Sed oportet te testimonium bonum habere ex his qui foris sunt. Licet coram deo recte incedas: tamen coram hominibus bona prouidenda sunt: quia & astutiores sunt filijs lucis filij tenebrarum. Cum ergo hoc genus à te nō amputatur, das reprehendentibus te locum, ipse te detrahentium morsibus tradidisti, si agapetarum consortiū nō dimiseris. Benignus es, gaudeo: pudicus, falsum est. Si aliquis senserit clericum habitare cum fœminis, non credit eum esse castum. Si pudicitiam quæris: quare habitas cum fœminis? Fœminam quam bene uideris conuersantem, mente dilige, non corporali frequentatione. Non uestis tenera clericum facit, aut sacerdotem: sed casta mentis intētio. Hæc enim de uotionem honoris in te custodit. Honorē quidē gloriosum, boni operis fama conseruat. Sacerdotes quippe decet, uel cæteros clericorū gradus, ut supra dictū est, à fœminis segregari. Si igitur generis gratia iudicas easdē nullo pacto dimittere: memēto Thamar, quod ab Amnon fratre suo corrupta sit. Idipsum persequor dilectissime: ubi unius est tabernaculi cōuersatio, carnis nō facile tollitur delectatio. De duobus enim quod unus desiderat: etsi loqui nō potest, tentatur tamē. Remotio igitur uiri, castitatis collocat arma: cōstruit in melioribus castra: pudoris honorē consolatur. Potuit enim & Maria mater domini de choro apostolorū non discedere, si liceret. Tecla post tentationem passionis Antiochiæ, à Paulo prohibet pariter pergere. Nemo miles cū uxore pergit ad bellū. Nō inuideo charitati tuæ: sit tibi cū castis uirginib. longæua dilectio. Tunc in bono meritū collocabis, & famā meliorabis, si congregationes constituis puellarū: pulchre censeo in hebdomada secunda uisitatione ad benedicendū cōgregationē uenias: sed nō solus, ne rumigeruli linguis te lacerantibus maculent. Alienā enim cupiunt uicini discutere uitā, nō suam. Propterea digne accipe meorum præcepta uerborū, & monita humilitatis, quæ fraterno affectu calamo imperante expressimus, dulciter lege. Iam uero ut reprehēsibilis diuini altaris nō sit sacerdos: pauca de reliquis apostoli testimonijs, quantū dñs donat, exponam. Sufficiant superiores causæ, quæ dictæ sunt. Verum ne aliquis minus intelligens ad episcopos tantū sentiat apostolū fuisse locutū: quid de diaconibus ad Timotheū præceptū sit: quid de presbyteris ad Titum, cōmemorare delectat. Sed præterendum nō est superiorē explanare sententiā. Vnius uxoris uirum, & noua & uetus præceptio sacerdotē censuit eligendū: quia digamos ad ministeriū plericq; episcopi applicuerunt: sicq; asserūt, D
concubina fuit illa, hæc uxor: quasi nō eadem sint cōmercia fœditatis in illa, quæ in hac exercentur, quæ uxor asseritur. An quia coniugij tabulas non fecit, cōcupiscentia aliena nō fuit? Nullo pacto digamos, uel cōcubinarū catenis insertos, decet subire sacerdotij ministeriū. In Leuitico scriptum est ac præfinitum, quales eligi debeant sacerdotes, sicut habes: Et dixit dñs ad Moysen: Sacerdos uxorē accipiat uirginē de semine patrum suorū. Viduam uero aut destitutā: aut à uiuo marito derelictam non accipiat. Bene audiui præcipiente domino Moysi: quia nec uxor debet sacerdoti digama conuenire, ne honorē polluat sacerdotij. Sicut unius uxoris uirum, sic unius uiri mandat uxorem: Si ergo clericus monogamus fuerit, & uxor eius digama, noli eum ministerio applicare. Digamam enim duxit uxorem. Hæc Tito præcepta idem Apostolus de ordinandis clericis dedit. Et quia liber finē expectat, ad id redeamus unde digressi sumus: Nec si duæ uel tres pariter deancillæ morentur, solū ad eas ingredi conuenit sacerdotē. Si quis hæc præcepta nō obseruauerit, hostis est animę suę. Quod si post monita nostra aliquis clericus agapetas amplius quęsierit amare q̄; Christum, secundū synodalem regulam cōueniatur, & præcepta patrū in Nicea definita ei legantur. Iam uero si cōuentus fugerit prædicta & reliquerit, cōsecuti sumus maximū lucrum. Alioquin si neglexerit, talis ab ecclesia Christi anathematizandus est. Germinant enim fœminæ spinas cum uiris habitantes, & arcana mentiū acuto mucrone percutiunt. Proh nefas: dolor est dicere, sed præterire nō decet. Christo istæ nubere uouerunt, non clericis. Vnde sine nuptijs genus nouū uxorū? Et hoc ad nos quid pertinet, quod infamare nō cessamus? A machęra cessemus. Bonus honor est in ecclesia, si à cōsortio uirorum fœminæ sint longe. Monachum uel clericū solitudo facit, non publicum. Quid te uirginale delectat alloquiū? Cur sanctimoniales cōtra fidē frequētas in ecclesia, uel in ipso publico. Si eos quos diligūt uiderint, ridētibus oculis salutationis tenera uerba producunt. Deinde cum salutauerint: si eas dei uiros præterire celerius uiderint: contēptores suos iudicant & irascunt. Ordinatur deinde desertæ satisfactio: post satisfactionē prandiū, quasi noua lætitia disponitur. Inter pocula improperant uerba contēptus: ille uero lamentari se simulat, quasi peccati genus inducens. Lege quia talis debet esse solitarius: qualē Hieremias esse descripsit. Ait em̄: Sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se. Bonū est uiro cū leuauerit iugū ab adolescentia sua. Et quia Iesus relictis apostolis, solus ibat orare. Mariā quoq; in penetralib. angelus solam inuenit, nō cum agapeta loquentem, & illa uirilem introitum trepidauit. Tu quæ fornax es malitiæ, quid à uiro desideras frequētius salutari? An nescis quia dupliciter famā perdis, tuam simul & clerici: cuius uita ecclesia Christi debet ornari. Inordinata cōsuetudo est, & delicati sermōis fabulo

sa calamitas

A sa calamitas. Sed si hospitalitatem cupis habere, habes tuas sorores, illæ apud te in domū tuam uocari debent, non clerici. Erit ad ædificationem tuam sancta uirgo quod dixero: In beatissimi Martini uita legimus cōmemorasse Sulpitium, quod transiens sanctus Martinus, quandam uirginem moribus & castitate præcelsam, cupiens uisitare, illa noluit, sed xenium misit ei, ac per fenestram respiciens, ait sancto uiro: Ibi pater sancte ora, quia à uiro nunquam sum uisitata. Gratias egit deo sanctus Martinus, & quod talibus imbuta moribus, castam custodierit uoluntatem, & benedicēs eam, abijt lætus. Hucusq; sufficiat de fœminis dictum. Consummata quippe uirginum causa, transeamus ad reliqua. Hospitalem præcepit Apostolus clericum ordinandum. Hoc præcepto pater Abraham & Loth angelos susceperunt, quia hospitalitatē inter cæteras dilexerunt uirtutes. Sic & Onesiphorus Paulum doctrinæ fontem suscepit. Hæc imitationes sint uestræ, & ne sinatis incolā præterire, qui apud uos panem non comedat. Sequitur. Non percussorem. Non enim pugilem describit apostolus, qui conscientias percutiat singulorum, sed modestum, & reliqua. Domum suam bene regentem: perquam horribile erit, si domui clerici detrahatur. Lędet sacerdotis opinionem in plebe, quando de proximis eius male loquitur populus. Super omnia hæc præcepit clericis boni testimonij Apostolus fundamenta componere, ut bonorum operū testificatio, casto confirmetur affectu.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

CLarius est q̄; ut admoneri debeat hanc epistolam eiusdem esse artificis cuius est ea quæ proxime sequitur, & eadem febri laborantis. Deum immortalem, quæ fuit impudentia hoc tribuere Damaso, cuius elegantiam etiam in scribendis uersibus approbat Hieronymus, & extant alia quædam eiusdem è quibus character hominis deprehendi possit. Saltem mutasset aliquantulum sermonis habitum, cū nunc Damasus pro Dama nunc Hieronymus uideri studet. Sed quid faceret? cupressum modo simulare norat, nec alium habebat sermonis florem. Cumq; deesset fallendi facultas, animum tamen non defuisse declarauit. Non saltem illud cauit, ne sacerdotem uocaret, qui non esset episcopus, cum eo seculo non uocarentur sacerdotes nisi episcopi? Demiror cur non eadem opera uocarit cardinalem, cum hoc uocabulum illis temporibus adhuc fuerit inauditum.

DAMASVS HIERONYMO.

B DAmasus episcopus fratri & cōpresbytero Hieronymo in domino salutem. Dum multa corpora librorum in meo arbitrio oblata fuissent, cōtigit ut librū psalmorū in meo animo festinus cognoscerem detineri, & memoriam capacitatis meæ imbuere. Cogitaui frater amantissime & in Christo semper sacerdos, ut secūdum septuaginta interpretes, id est, Matthiam & Ptolemæum, Muchium, Sacreum, Hydronium, Pamphilum, Zoastirem, Didymum, Sanium, Epiphanium, Ciatrem, Simonem, & cæteros in quantum nostra recurrit cōscientia, de septuaginta inuenire uestigia. Peto item charitatem tuam ut sicut à creatore tuo Alexandro coepiscopo nostro didicisti in gremio Græcorum psallere, ita & ad nos tua fraternitas dirigere delectetur: quia tantæ simplicitatis indago est apud nos: ut tantum in die dominica Apostoli epistola una recitetur: & euangelij capitulum unum dicatur: & nec psallēdi mos tenetur: nec hymnidicus in nostro ore cognoscitur. Peto ergo per fratrem & compresbyterū nostrum Bonifacium, ut iubeat fraternitas tua rei huius nobis aperire uestigiū. Missa quinto Kalendas Nouembris per Bonifacium presbyterum Hierosolymam.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

NIhil uereor quantumuis sancte deierare, nō caruisse febri quisquis hanc scripsit epistolā. At primum demiror, illum fuisse tam stupidum, aut certe Φίλαυτον, qui sperarit futurum, ut hæc epistola qua nihil fingi potuit, nec insulsius, nec indoctius, nec infantius, à quoq; pro Hieronymiana legeret. Sed nihil est tam absurdum in rebus mortaliū, quod nō reperiat approbatorem. Quid nō audeant histriones isti, posteaquam uiderint huic etiam impudentiæ nō defuisse successum? Inuenti sunt tam nullis auribus, tam nullis oculis, imò tam nulla mēte, ut has nugacissimas nugas ab Hieronymo scriptas putarent? At quis nō ex ipsa statim salutatione deprehendat impostorem nisi prudens clauserit oculos? Damaso sedis apostolicæ urbis Romæ Hieronymus supplex. Quæso, quando sic unq; salutauit Hieronymus? Deinde q̄; cōcinnerem ingreditur: Legi literas apostolatus tui poscētes, & reliqua quæ sequunt, tam insulsa, tamq; frigida, ut Iouinianus ipse cuius infantiam tot salibus insectatur Hieronymus, ad hunc collatus, Cicero quispiam uideri possit.

HIERONYMVS DAMASO.

BEatissimo papæ Damaso sedis apostolicæ urbis Romæ, Hieron. supplex. Legi literas apostolatus tui, poscentes ut secūdum simplicitatem septuaginta interpretū canens psalmographum interpretari festinem propter fastidium Romanorū: ut ubi obscuritas impedit, apertius & latine trahatur sensus. Precatur ergo cliens tuus, ut uox ista psallentium in sede Romana die noctuq; canatur, & ut in fine cuius liber psalmi, siue matutinis horis siue

uespertinis coniungi præcipiat apostolatus tui ordo, Gloria patri & filio & spiritui sancto: Sicut C
erat in principio & nunc & semper, & in secula seculorum amen. Istud carmen omni psalmo coniungi præcipias, ut fides trecentorū decem & octo episcoporum Niceni cōcilij, etiam uestri oris consortio declaretur. Vbi autem deus & homo honorabili uoce cantatur, Alleluia semper cum omnibus psalmis affigatur, ut in omni loco communiter respondeatur nocturnis temporibus. In ecclesia autem post resurrectionem usq; ad sanctum pentecosten finiatur, inter dierum uero spacia quinquagesimæ, propter nouitatē sanctæ Paschæ, uox ista laudis canatur in Aleph, quod Græce prologus, Latine præfatio dicitur.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

DE hoc opusculo nō possim aliud iudicare, q̄ quod ipsum præ se fert. Nec ipsa febris quicquā scribere posset insanius, nec ipsa temulentia temulētius. Deinde quid stultius, q̄ ubi professus sit se de luminaribus toto mundi firmamento lucentibus dicturū, Pelagium, Iouinianū, & consimiles inculcare tenebriones. Ad hæc q̄ bello digerit ordine Catalogum, Augustinum omnium ætate postremum, primo recensens loco, quosdam sic admiscens, ut nescias de quibus loquatur. Ambrosium fratrem uocat, Heliodorum presbyterum. In summa nō queo suspicari, quid isti bubulco uenerit in mentem, nisi quod aliquis inepte fauens Augustino, eum hoc tam bello monumento uoluerit cohonestare. Et tamen hæc stupidissima belua affectauit ut Hieronymus uideret, cum de Iouiniano loquens, & me, inquit, quanquam in omnibus laborioſum assidue quæstionib. infinitis afficit & uexat. Et ne quis dubitaret hunc esse Hieronymum, in fine attexuit treis uitas ex Catalogo quē scripsit Hieronymus de uiris illustribus, Hilarij, Damasi, & Gregorij Nazianzeni. Ne quid mireris optime lector, si uideor hæc cum stomacho scribere. Quis enim uel literis fauens, uel tam incomparabilis uiri gloriæ, non indigne ferat, tam indocta, tam stulta, tam insana blatera menta in Hieronymi conferri nomen?

SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM CATALOgus ad Desyderium.

VIs nunc acriter mi frater Desyderi, ut tibi quasi de luminaribus, quæ toto firmamento mundi refulgent, pauca de scriptoribus, qui nobis multa de obscuritatibus, quæ propter carnalem mentē intelligentiam impediunt ad splendorem cōsiderationis spiritualē proferre potuerunt, manifestissime dicam. Sed uereor Susannæ Helchiæ filiæ, ne in me sententia iniquo iudicio presbyterorum impleatur, dicentis: Angustiæ mihi undiq; sunt, & mihi similiter sunt angustiæ. Si enim uoluero aliquem ex his reprehendere, aduersarios atq; inimicitias mihi undiq; cōcitabo. Si autem noluero, nunq; quæ postulasti inuenies. Sed unius tantum uoluntatem cōdemnare q̄ multorum cōsilia transire uel despicere, melius esse uidetur, quia unusquisq; eorum in scripturis sanctis diligenter laudari meruit, sed omnes breuiter leuiterq; cum omni amore tangam, ut utrunq; pacifice impleam. D

AVgustinus episcopus uolans per montiū cacumina quasi aquila, & ea quæ in radicib. montium fiunt, nō considerans, multa cœlorū spatia, terrarumq; litus, & aquarum circulū, claro sermone pronunciat. Qui enim in lignū fructuosum ascendere uult, paulatim ad superiora & maiora capere poma festinat, ramos autem proximos paruulis relinquit. Nos autem qui paruuli sumus, infirmiq; atq; minores, si inferiora congregare ualuerimus, nobiscum bene agetur.

HIllarius episcopus Romanorū, lucifer lucernaq; ecclesiarū, & preciosus lapis, ad quem mortalia uix ascendunt, pulchro sermone aureoq; ore uniuersa loquitur. Etsi enim aliqua secus uiam cecidisse potuissent, tamen ab eo in scripturis messis exorta est magna.

ORigenes Adamantius, altiora atq; maiora cogitans, propriumq; ingenium ferre nō sufficiens, dum aliud loquitur, per aliud se nectit. Et cum hæc nimio mentis ardore cogitasset, oneribus maioribus carricabat se, & cum sic incedere nō potuisset, ruina magna illuc deuolutus est, ut ruina eius pareret doctrinas per aliquas seductiones ineptas, multosq; de uia recta in aliam uiam perducit, & uenenū eius quasi tinnulis uocibus, syrenarumq; canticis, plures necare potuit. Melior omnibus in bonis, peior in malis. Aliqua uero per eum secus uiam seminata sunt, multi tamen aliquos eius pessimos discipulos, multa uenenosa sub eius nomine ędidisse testantur.

EVsebius Cæsariensis clauis scripturarum, custosq; noui testamenti, multis maior in conscriptionibus à Græcis comprobatur. Scripsit quatuor canones euangeliorum, & undecim libros historiæ ecclesiasticæ, qui nouū testamentum narrant atq; custodiunt, & χρονικὸν, id est, temporum breuiarium. Hæc tria sunt præclara, quæ in operibus eius testantur, & nos ante omnia eius uestigia qui imitari potuisset, nunquam repperimus.

HEliodorus presbyter, domum amplissimam per modicum foramen respiciens, tentansq; ostia conclusa, clauesq; non habens, uix pauca ad lucem prodere conaluit, sed quæ potuit narrare, fideliter narrauit.

Ambrosius

A AMbrosius frater, profundorum penna raptus, & aeris uolucer, quandiu in profundum ingredi dicitur, fructum de alto carpere uidetur. Et omnes eius sententiæ, fidei ecclesiæ, & omniū uirtutum firmæ sunt columnæ.

DArdanus multas quæstiones arripiens per mentis astutiam, nucemq; circa nucleum non confringens, multa impossibilia de scripturis cum fiducia loquitur.

PAulino uisum est magistrum fieri, & non erat ante discipulus, & fructum sine radice oriri fieriq; tentauit. Ideo eius conscriptiones, scriptore & cartha non indigent.

PElagius de quo apud fideles sermo est de quo etiā & mihi grauis causa disputationis eius uertitur, aureum colorem super nigrum uenenum componens, fontem dulcem primi mellis, amaritudinis malitiæ commiscuit.

IOuinianus læta facie, & corde aspero, potu dulcissimo felle commixto, multos potauit, & contrarias sententias per odium occasionum Christianis proferens composuit, & me (quanquā in omnibus laborioſum) assidue quæstionibus infinitis afficit & uexat.

IVlius Africanus, cuius uestigiū omnes orientales australesq; diligenter unanimiterq; in Danielis hebdomadibus inuestigant, uniuersa temporum spacia cū omni peritia iugiq; sermone construxit, & nulla ab omnibus quæ dicta sunt per eum in toto orbe unq; data est contradictio.

FAuonius à multis culpabilis, dura sententia fortiterq; uniuersa difficillima ingerere conatus est, & quasi qui contra undas maris nauigare nō potest, uel contra impetum torrentis aquæ natare nō ualet, ita cuncta quæ scripsit contra scripturas sanctas, obstare nō poterant: Ideo quasi umbra secus hominem sunt.

HIllarius Pictauorum Aquitaniæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi, de synodo Byterensi in Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arrianos cōfecit libros. Et alium librum de synodis, quem Galliarum episcopis scripsit, & in psalmos tres commentarios, primum uidelicet & secundum, & à centesimo decimo octauo, usq; ad extremum. In quo opere imitatus Origenem, nōnulla etiam de suo addidit. Est eius ad Cōstantium libellus, quem uiuenti Cōstantinopolim direxit, & alius in Constantium, quem post mortem eius scripsit, & liber aduersus Valentem & Vrsatium, Ariminensis & Seleucensis synodi historiam cōtinens, & ad præfectum Salutium siue contra Dioscorum. Et liber hymnorum & mysteriorum alius, & cōmentarius in Matthæum & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit. Et alius elegans libellus contra Maxentium, & nōnullæ epistolæ ad diuersos. Aiunt quidam scripsisse eum & in Cantica B canticorū, sed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictauis, Valentiniano & Valente regnantibus.

DAmasus Romanæ urbis episcopus, elegans in uersibus cōponendis ingenium habuit, multaq; & breuia metra edidit, & prope octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

GRegorius Nazianzenus episcopus uir eloquentissimus præceptor meus, ex quo scripturas exp̄lanante didici, ad triginta milia uersuum omnia sua opera composuit, ex quibus illa sunt de morte fratris Cypriani, laudes Athanasij, laudes Maximi philosophi post exiliū reuersi, quem falso nomine quidam Herona subscripserunt, quia est & alius liber uituperationem eiusdem Maximi cōtinens, quasi non licuerit eundem laudare & uituperare pro tempore. Et liber hexametro uersu uirginitatis & nuptiarum cōtra se differentium. Aduersum Eunomium libri duo. Et de spiritu sancto liber unus. Contra Iulianum imperatorem liber unus. Secutus est autem Polemonē dicendi charactere, uiuoq; se episcopū in loco suo ordinans, rursum uita monachi se exercuit, deceſſitq; ante hoc fermè triennium sub Theodosio principe.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ne tantulus quidem in hac Hieronymi gustus, imò barbarum quiddā ac neotericum sapit.

AD PAVLAM ET EVSTOCHIVM DE VIRTVTE PSALMORVM.

QVia me dulcissimæ filiæ meę, in spe misericordię dei petistis, ut uobis diuersos psalmos per ordinem sequestrarem: qui ubi psalli debeant. Vos quoq; ego petij pro me deprecare dominum deum nostrum, ut dono suo mihi cōcedere dignetur, quo possim sanctam petitionem uestram arripere, uel ipso donante cōplere, in cuius misericordia speciæ petitioni uestræ, pro affectu domini nostri obedire. Pro quo opere si nobis gratia fuerit integre assignata, de omnibus quæcunq; dicta sunt, ipsi domino nostro omnipotenti pro humilitate mea orantes, gratias referte, qui etiā asinę loqui præcepit quæ ipse dñs uoluit. Licet eñ uniuersi psalmi qui requisitus fuerit, legis diuinæ ꝓpemodū omnia habeāt, tñ donante deo & domino Iesu Christo & spiritu sancto in cōfessione trinitatis, qui psalmi proprie ad singulos dies feriatos domini saluatoris nostri filij dei pertineāt, sequestratim exposuimus: Qui ad natalem, qui ad sanctam

epiphaniam

epiphaniã,id est,ad baptismũ dominicũ siue apparitionis stellæ diẽ, & qui in quinta feria ante pas- C
sionem domini,& qui in ipsa passione dominica,qui in pascha resurrectionis ipsius domini nostri
redemptoris,& qui in ascensione eius in cœlos,qui etiam in aduentu eius,& qui de iudicio futuro
& qui de ciuitate æterna,in qua Christus dominus noster, sanctos suos à principio mundi usq; ad
finem huius seculi,sibi congregat secũ conregnaturos in æterno regno cœlesti, sanctus dominus,
trinus & unus deus æternus,qui etiam ad dominũ deũ deprecandũ in letania,uel qui à pœnitenti-
bus psalli debeant,qui etiã in natali sanctorũ dici debent.Cæteros uero psalmos inuenies qui quo
tidie legendi sunt.Omnes tamen psalmi quotidie in toto anno per ordinem psalli possunt, secun-
dum consuetudinem ecclesiarũ & monasteriorũ. Sane qui legis, considera quia unus psalmus ad
multos dies sanctos pertinet,& psalmi deo multipliciter iterantur per singulos dies. Nam est psal-
mus qui ubiq; psalli potest.Alij iterum sunt qui ad unius diei figuram pertinent,ad pausantes uero
qualis personæ fieret,utrum religiosæ an laicę.De psalmis qui quinta feria ante passionem:aut qui
in ipsa passione domini dicuntur,atq; in natales sanctorum exinde eligendi sunt psalmi, ita etiã de
canticis prophetarum fecimus,ut non in diebus supradictis confuse psallantur, sed qui in quo die
dici debeant qui legis inuenies.Ad maiores operas pertinet psalmus LXXVII.Catechumenis et
electis XXIIII. Per ieiunium XIX. XXXIIII. & LXXII. De baptismo per pascha LXIIII.
De lamentatione CXXXI. Ad conuentionẽ fratrum CXXXII. Ad benedictionẽ CXXXIII.
Vt laudes ante deum fundantur, nonus. Vt pœniteat homo L. De fixa fide X. De monendo
CVIII. Vt oculum pudicitiæ agas, I.De uigilijs & grabbato VI.De iustitia XIIII. De honesta
oratione LXXXV. De communione cum omnibus hominibus uel pauperibus XL. De natali
domini CIX. De trinitate, ut non timeatur homo IX. De insidijs hæresum III. De monendo
proximum IIII. De spe in deum XXII. De credulitate X. De oratione in homine XXX.Bene
dictio super principes XX. De amore legis XXVI. De tribulatione inimicorum XXV. Vt crea
tura creatorem laudet CII. De martyrio XLIIII. & L. De persecutoribus LXXXII. Dum in-
tras ad alienigenam LXXXI. Oratio super agrum LXXXIII. Oratio nocturni temporis XC.
Oratio ad altare XXXIII.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

ET hic quisquis fuit,conatus est suaa nugas Hieronymiani nominis umbra prætexere. Quàm
apte uero congerit autorum nomina,è quibus tamẽ nihil adducit, quia nihil illorum legerat. D
Chrysostomi cõmentarios nominatim citat,cum diuus Hieronymus Chrysostomũ prorsus igno-
rarit, ut taceam interim ætate diui Hieronymi non solere quenquam à cõmunione depelli,quod
nouo uerbo uocat excommunicari, nisi qui ad eandẽ pertinuisset ecclesiã. Quàm uerò serio agit
rem de panibus non eripiendis.Credas uentrem loqui,non hominem.

AD DAMASVM DE OBLATIONIBVS ALTARIS

NOuerit sancta autoritas tua, Papa uenerande, quia de quæstione quam clientulo tuo
proposuisti,& congrua responsa per epistolam mandasti, hoc est de panibus à fideli-
bus in altari oblatis,quis illis iure uti debeat, quantum à præcipuis ecclesiæ doctori-
bus inuestigare ualui,in paucis tibi rescribere curaui. Testes aũt idonei quos ad hanc
rem corroborandam cõcitaui,hi sunt:Gregorius Nazianzenus mirabilis doctor,Cy-
rillus,Athanasius,Theophilus,Anatolius,Ioannes Chrysostomus,Eustachius,Eusebius chrono-
graphus,& noster Hilarius:qui omnes uno ore eodemq; consensu ueluti uera sancti spiritus orga-
na,anathematis mucrone censent esse feriendos,qui in usus laicorum panes oblationum contule-
rint,quia omnino sacerdotibus solis debẽtur,nisi fortè religionis gratia,laici pro benedictione de
manu sacerdotis accipiant. Non solum autem de panibus in ecclesia hoc sanxerunt patres nostri,
sed de omnibus quæ altari offeruntur,dicentes atq; docentes,magnũ nefas esse, & per omnia dia-
bolica temeritate hoc fieri ubicunq; acciderit,& ualde esse intolerabile sanctæ ecclesiæ,ut sine uin
dicta sanctorum canonum remaneat. Vnde Chrysostomus in cõmentarijs super Matthæũ ubi di-
scipuli spicas manibus uellebant sabbato,& Pharisæi reprehendebant,sic ait:Si nõ licuit Dauid &
uiris eius adhuc sub umbra legis comedere panes propositionis,quando ab Abimelech panes pe
tijt fame stimulante,quomodo nunc Euangelio coruscante persuaderi debet laicis,ut oblationem
panum deo oblatorum suis usibus rapiant? Dicit nanq; perinde Apostolus: Qui altari seruiunt,de
altari participent.Ergo quia sacerdotes pro omnibus orare solent, quorum eleemosynas & obla-
tiones accipiunt,qua fronte præsumunt laici oblationes,quas Christiani pro peccatis suis offerũt,
uel comedere,uel alijs concedere,cum ipsi non debeant pro populo orare? Ob hoc Papa glorioſe
mittere oportet illos præsumptores in excõmunicationem perpetuam,ut cæteri metum habeant,
& amplius hæc in ecclesia ne fiant.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS

QVid opus est in hoc argumẽtis uti,regulã hãc nõ esse Hieronymi,cũ id totus sermonis insul-
sissimi character adeo palã præ se ferat,ut uel ab indoctissimis sentiri queat? Ipse nõ possum
satis

A satis admirari tam insignem hominis impudentiam. Quanta cum autoritate loquitur: Putes apo-
stolum aliquem esse.Et hic impostor ipso Paulo felicior,in corpore constitutus, fruitus est uisione
diuina,totos opinor menses inter seraphim uersatus.Deinde corpori redditus cum antea dixisset,
in corpore cerni,redibat nobis præscius futurorum.Nam huiusmodi portenta de se scribit suppo-
sititius hic Hieronymus:qui si prodigiosam balbutiem suã, & ineptissimã loquacitatẽ mutare po-
tuisset,plane Hieronymus erat.Nunc auriculæ prominentes produnt asinum,& totus sermo cla-
mitat indignum fuisse qui in D. Hieronymi culina ministri locũ teneret.Sed audi iam lector bel-
lam præfationem,qua non Hieronymũ exprimit iam senem,quemadmodum conatur,sed ebrium
aliquem, uino simul & ætate delirantem.

PROOEMIVM IN REGVLAM MONACHARVM.

IEpescens in membris procliuũ corpus ad terrã ex qua exijt,iamq; rugosa fronte senẽ
& naturæ penè portentũ,uester prædilectæ in domino filiæ,& dominæ Christi uirgi
nes sacratissimæ,Eustochiũ & reliquæ,ad agni nouas nuptias,sub obedientiæ, pudi-
citiæ,paupertatis,& religionis in domo domini adunatæ proposito, nimiũ sollicitat
piæ deuotionis ac charitatis,affectus,ut tremulenta manus suæ parumper uetustatis
oblita,deo uiuendi,nõ mundo,spiritui,nõ carni,& quod arduũ est,nõ sibijpsi,normã & regulã,ex
Christi & apostolorũ uita collectã,ex sanctorũ etiam patrũ anachoritarum,quos per septẽ annos
eremorum antra circumiens, non sine admiratione & informatione reperi,obseruationis & imi-
tationis digno cõmendandam præconio,in præsenti libello edoceat officio calami,paratas men-
tes ad bonũ,ueluti lingua iamdudum solebat uoce nõ mortua.O felix affectio:O desideriũ in do-
mino cõmendandum,ut quæ deficiente per senium cõmunem ætatis finem lingua doctoris,de ca
su timetis:qui promptus est,præsumptuose & nõ timide ambulantibus in uia dei,in qua tot latent
aduersa,quot momenta sunt temporũ.Exposcit uestra pietas, ut depicta sibi pericula, & fomenta
remedij procliuus semper ad malum à primordio iuuentutis rationalis & animalis animus cernẽs,
gradiatur per tuta.O prudens cõsilium,ut pro uoce scripturam,& pro faciliter transeũti,diu man-
surum cõmutet. O iusta & sancta exhortatio,& perdigna exaudition is beneficio. Sed prædilectæ
filiæ,& si iustum & sanctum est,quod petitis à patre:patris tamen negat ætas, prohibet insufficien
tia,licet ingerat charitas.Stupent oculi palpitantes in tenebris, horret naturæ phreneſi inconstãs
B manus peragere iuuenilia. Hortatur tamen semper charitatis ardor,ne parcatur labori, unde tan-
tus colligitur fructus,quem nõ putarem in uobis carpere,quæ scripturis de domini uoluntate me-
lius estis edoctæ,ut blandimenti aliquid fatear,licet ueritatis, nisi ad alias succedentes per tempo
ra informandũ traherete tantus hic labor. Vincat igitur duellũ hoc charitas,quæ ipsum inuincibi-
lem uicit,ut immortalis moreretur pro nobis. Verũ frustra hæc sperat uictoria in tanta impossibi-
litate naturæ,nisi deuotæ orationes filiarum adsint,quibus deus paruit intantum ab antiquo, ut e-
tiam eum pœniteret eorum quæ primitus minando spoponderat,quamuis pœnitere nõ possit.

DE CHARITATE ET VNITATE SERVANDA. Cap. I

VIs aũt in monasterio cõstitutis sororibus,primus sit arripiendus modus deo ui
uendi & regula,ipse solus Christus huius propositi inceptor & doctor, in unius
respõsione instruit uniuersos.Si uis (inquit idem magister hæc petenti) ad uitã
ingredi,serua mandata. Quod si forte quæratur quæ sint,ilico percunctanti,expo-
suit:Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde,mente,& uiribus tuis,& plus q̃ te
ipsum,& proximũ tuũ sicut teipsum.In his duobus præceptis pendet quicquid
est legis,quicquid etiã prophetæ & sancti uiri perscrutati sunt.Et attendite soll
cite quæso charissimæ,quæ ingredi nõ solũ totis affectibus cupitis ad uitã,quæ uere uita est (nam
uiuentibus in mundo uita nõ est,sed mors) sed iam dei auxilio estis iter ingressæ, quod sine præce
ptis charitatis nõ ingreditur quisq; ad deo uiuendũ.Propter hoc eũ apostolus Paulus nõ gloriat
in linguis angelorũ & hominũ,non in cognitione mysteriorũ dei,nõ in spiritu prophetiæ,nõ in a-
speritatib. carnis, nõ etiam in eleemosynarũ operibus,quanq; ad omnia pietas ualeat,dummodo
charitas nõ desit. Hæc itaq; sola reddit hominem deo uiuentem, hæc religiosos, hæc monachos
facit,sine hac monasteria sunt tartara, habitatores sunt dæmones.Cum hac uero sunt paradisus in
terris,& in eis degentes sunt angeli.Ideoq; mihi dilectæ filiæ:licet longa uos macerẽt ieiunia,abie
cta & nigra uestis deformet,longa officiorũ & operũ texatur series, si intus desit charitas, ad infi-
mum nondũ religionis gradum peruentũ est. Propterea charissimæ hic incipiendũ est iter, ad a-
postolicæ perfectionis apicem.Si uero relatiua est charitas,& ad unum nõ potest proprie dilectio
fraterna dici,idcirco est necesse quod plures sint,qui se mutuo ex charitate diligãt, ut dicat iuxta
prophetam:Bonũ & iocundum est habitare fratres in unum. Quod satis approbat sapientia dicẽs:
Frater qui simul iuuatur à fratre,quasi ciuitas firma.Et iterũ, Si fuerint duo simul,fouebunt se mu-
tuo,sed si unus gradiatur & cadat,uæ soli,quoniã subleuantem non habet.Propterea solitariorum
uita quã satis expertus sum,periculosissima est & ardua, & si bona & quãpluries deo uicina,non
tamen

tamen æque ſecura eſt,ut ſimul habitantiũ in uinculo dilectionis & charitatis affectu. Qui ſibi in- C
uicem per tentamẽta deficientibus auxiliantur,ſibi inuicẽ adminiſtrant pietatis & charitatis obſe-
quia.Sed certe ſi fratres aut ſorores ſimul in unũ nõ habitent:nõ iam bonum, ſed malum eſt.Nihil
bonum diuiſum.Omne etiam ſecundũ philoſophos intantũ habet bonitatis,inquantũ unitatis at-
tinens ſuæ naturæ.Quod ſi ſingulũ unum in tota mundi machina per ſe creatũ eſt bonũ,non tamẽ
eſt optimũ,niſi cæteris nexũ.Propterea in exordio mundi uidit deus, quod cuncta quæ fecerat, e-
rant ualde bona.Idcirco chariſſimę in apoſtolica uita uobis de ſeculo adunatis per corpora,ſit cor
unum,& anima una in domino,uelut de apoſtolis & de ipſis apoſtolicis uiris in actibus eorum le
gitur:Multitudinis enim credentiũ erat cor unũ & anima una in domino. Nulla uita pro certo eſt
deterior q̃ ſimul degere corpore & non mente.Et uere infelices ſunt,quibus nõ ineſt una,ſed di-
uerſa uoluntas.Sit itaq; uobis ſemper unus affectus, una uoluntas, una fraternitas, una proportio
morũ,una iocunditas,una triſticia:ne quod alteræ placet,diſpliceat alteræ, quo gaudet altera, tri-
ſtetur & altera.Et ſic habere poteritis religiõis propoſitũ,ſi unanimes in domo dei habitetis.Hæc
uera uita dei,non diaboli,uere monaſterium,non infernus,uere uita religioſa,non diabolica.

De non habendo aliquid proprium. Cap. II

ANte mentis ueſtræ oculos ſemper euangelicũ illud appareat ſtolidiſſimi uiri illius exemplũ
qui ædificiũ ſuum quod ſummopere fecerat,ingruentibus fluminibus,flantib. uentis,& im-
bribus inundantibus pluuiarũ,totũ amiſit in caſura:quoniam ædificatũ erat in ſabulo.Nec mirum
chariſſimæ,firmũ enim quid aut ſtabile,in mobili diu manere nõ poteſt.Ædificat fatuus ille in ſa-
bulo,qui in uita apoſtolica & religionis propoſito appetit temporales diuitias. Hic attendite filiæ
diligenter,hic periculum omne eſt,hic interitus, hic mors æterna. Qui iam renunciauerunt om-
nibus quæ poſſident:qui relictis omnibus quæ habebant in ſeculo,ad Chriſtum imitandũ pauper
culum,qui ubi caput reclinet nõ habet,cõcurrentes ex uoto,ſub iuramenti pollicitatione promi-
ſerunt,nihil temporale,nihil terrenũ præter Chriſtũ ſolum,nõ ſolum poſſidere, ſed nec etiam ap-
petere,quæ iam dimiſerunt,tenere uel quærere debent.Hinc Chriſtus apoſtolis non portare fac-
culum,neq; peram,neq; æs in zonis mandat,ut ex hoc intelligant eorũ uitæ ſectatores,quod ni-
hil propriũ in monaſterijs licet habere.Certe nõ tunicam,niſi quæ ex neceſſitate portatur,nõ cal
gam,nec aliud minimũ quodq;.Verũ & ſi Chriſtus & apoſtoli aliqua quæ ſibi dabantur, propter D
neceſſitatem tenebant, nulli ſingulorũ licebat aliquid ex his cõtingere tanq; ſuum, ſed peſſimus
ille proditor atq; latro,ferens loculos,omnia portabat in eis ueluti totius cõgregationis commu-
nia,& miniſter cõmunis,ſingulorũ neceſſitatibus prouidebat.Et ex hoc edocti apoſtoli & fideles
poſt Chriſti aſcenſionem nihil omnino ſuum eſſe dicebant,ſed erant illis omnia cõmunia,& ſin-
gulis diuidebatur prout unicuiq; opus erat.Sic & uos chariſſimæ filiæ,& ſi liceat habere aliquid
temporale,ut uictum & tegumentũ,quæ duo plene ſufficiunt Chriſtiano,nihil horũ alicuius ſit ue
ſtrum,ſed commune quodcunq; etiam minimis puellulis quibuſq; diſtribuatur ut decet.

De eligendo ſorores ad recipiendum & ad miniſtrandum bona monaſterij. Cap. III

ITaq; obteſtor uos omnes & ſingulas coram deo Chriſto Ieſu,qui iudicaturus eſt omnes,ut au-
rum & argentum, atq; cito tranſiens pecunia,nulla cor ueſtrum ratione ſeducat, ut nitatur ali-
qua ueſtrum cum Anania & Sapphira mentiri ſpiritui ſancto quem nihil latet, retinendo apud ſe
aliquid quantumcunq; minimũ temporale,ultra ea quæ ex neceſſitate portantur,nec tamẽ hoc,ni
ſi de licentia abbatiſſæ.Semper eorum mortis iudicium terribile uos terreat.Nam legitur quod ex
eorum morte,factus eſt timor magnus in uniuerſa eccleſia,& omnes qui audierunt,timuerũt.Nu
dus Ieſus nudas quærit amicas & ſponſas. Quod ſi ipſum ſequi,temporale aliquid appetens ſeu de
ſiderans forte uolueris,onerata grauedine,nudum ſequi nõ poteris. Hinc beati pauperes dicunt
ſpiritu,ut ex hoc ſciatur quod nõ ſufficit cuncta temporalia in mundo relinquendo ad monaſterij
paupertatem accedere,ſi mens miſera appetit quæ reliquit.Magis enim cõtemplantur oculi domi
ni affectum q̃ cenſum.Melius eſt enim in ſeculo cum cæteris diuitibus, diuitijs inſiſtere,q̃ in mo
naſterio pauper ipſas appetere.Propter quod uolo, hortor & moneo uos chariſſimæ,ut hæc per-
petuo in ueſtro monaſterio obſeruatio maneat,quod nulla ſcilicet omnino tangere,aut aliqualiter
retinere audeat per horam cenſum,aut obulũ,aut aliquid quantumcunq; minimum quanquã
à matre aut ſorore mittatur. Eligantur autem iuxta apoſtolorum ritum communi uoto abbatiſſæ
& cæterarum,ſingulis annis,aut ſi decens uidebitur & utile,confirmentur duæ aut plures ex ſoro
ribus,boni teſtimonij,plenæ ſpiritu ſancto & ſapientia,quibus iniungatur hoc opus,ut quoſcum-
que prouentus tam domus quàm ſingularum ſororum recipiant,& ex his ſororibus neceſſaria fi-
deliter adminiſtrent.Caueant quoq; ne aut ex parcitate murmur, aut ex abundantia tumor in ſo-
roribus habeat locũ,ſed iuxta apoſtolorũ uitam,nõ plus cuiq; aut minus tribuatur:iuxta quod e-
xigit neceſſitas,nõ uoluntas tribuatur,ut nõ iam altera ſit egens, altera abundans, ſed unaquæq;
ex prouiſione cõdecenti moueatur ad dei laudẽ.Prouideant inſuper ſic, quibus hic pietatis iniun
ctus eſt labor,ut ſingulis mẽſibus aut hebdomadis ſiue diebus paratæ ſint,tam de his quæ proue-
niunt

A niunt,quàm de his quæ expenduntur in capitulo coram abbatiſſa & cõuentu ſororum ſingulatim
reddere rationem. Quod fiat ſaltem ſemel in menſe,ne & ipſæ apud ſorores furti ſint ſuſpectæ, &
eis ex negligentia,male exequendi materia detur.

De communitate & humanitate ſeruanda. Cap. IIII

SIc ſic dei ſponſæ ſponſum Ieſum aſtringite mentibus mundis à terrenorũ cõtagione, quoniam
ſecũ in habitatione nihil patitur eſſe terrenũ.Sic ſic apoſtolicæ fœminæ proijcite peras & fac-
culos,ut neq; marſupia ex latere pendeant,neq; opus ſit clauibus,ut iam ex ipſis monſtretur exte
riorum indicijs,quod nihil habeẽ intrinſecũ præter Ieſum,quod nihil eſt clauſum,quod eſt deditũ
uſibus omniũ.Veſtimenta duplicia,ſunt ex euangelio prohibita uobis,ut diſcatis ea ſolũ habere,
quæ naturæ tantũ ſubueniant,& nõ quæ nutriant tineas.Si qua uero ſuperſunt,uno claudantur in
loco,ut ex his quæcunq; ſoror eget,indui poſſit.Nulla unquam in ueſtibus precioſitas,nulla me-
lioritas,alterã dominam,alteram ancillã oſtentet,ſed in omnibus æqualitas exiſtat, quæ uno ſpon
ſo nuptæ,cõmuni uoto profeſſæ ſunt.Nõ quærat obſecro filia regis filiæ militis præeminere pom-
pis terrenis,in Chriſti & apoſtolorum cõſortio.Non enim Petro uili piſcatori Bartholomeus no-
bilis anteponitur à Chriſto,imò piſcatori totius mundi monarchiæ traditur principatus.Dignita-
tibus carnis,ſpiritualis uita nõ eget,& carnis arras Chriſtus in ſuo nõ quærit coniugio.In ſeculo
nubant paribus filiæ regum,filiæ militum præeminentias quærant & honores. In monaſterio ue-
ro oblitæ populi ſui & domus ſuæ, in domino ſolum gloriam quærant,& exultent, quod de maio
ri præcipitio mõtis ſunt ad uitam apoſtolicã ſumptæ.Propter quod admoneo uos filiæ,ut quæcun
que officia uobis domus à matre monaſterij impoſita,libenti animo expleatis:Hilarem em̃ dato-
rem diligit deus.Ne uerecundeñ in uilibus nobiles,nec illa recuſent, ſed audiant ſapientẽ:Quan
to maior es,humilia te in omnibus.Audiant & Chriſtũ quid apoſtolis de huiuſmodi pompis in ul
tima cœna,humana mente diſceptantibus diffiniuerit.Reges gentiũ dominantur eorũ,& qui po-
teſtatem habent ſuper eos benefici uocantur.Vos autem nõ ſic,ſed qui maior eſt in uobis, fiat ſi-
cut minor,& qui præceſſor eſt,ſicut miniſtrator.Verum ne doctoris doctrina,ex cõtraria opera-
tione uileſcat,ſtatim ſubinfert ex ſimilitudine quadam cũ interrogatione concludens: Nam quis
maior eſt,qui recumbit,an qui miniſtrat?Nónne qui recumbit?Ego autem in medio ueſtri ſum ſi
cut qui miniſtrat.Erubeſcat ſiquidem ſtercus uiliſſimũ,& uapor ad modicũ parens, humana mẽs
B ſe extollere,& domus officia abnuens,à cæteris ſororibus ſibi uelle ſeruiri.Nam Chriſtus cuius ge
nerationem quis enarrare poteſt,nõ uenit miniſtrari,ſed miniſtrare.Et in ultima cœna diſcipulo-
rum abluens pedes,hoc ſuis reliquit humilitatis exemplum.

De ſimonia uitanda in recipiendo ſorores. Cap. V

DEteſtabilem hæreſim ſimoniæ, quam cõmuni prauitate diaboli moniales aſſuetæ commit-
tunt,etiam in auditu horreat ueſtra ſocietas. Hiezi pœna, & Simonis uos terreat prauitas.
Vox Chriſti uicarij ad Simonem,nunq; de ueſtris exeat auribus: Pecunia tua tecum ſit in perdi-
tionem.Exiſtimas enim donum dei haberi pecunia?Donum dei eſt ſpiritus ſanctus. Communis
mercatorũ habet uſus,ut uenditio cõmutetur in melius.Aſſerit quippe ſimoniacus, pecuniã eſſe
præſtantiorem dono dei,cum idem in ipſam cõmutat.Ad uos uenientes ſorores,ad ſanctas Chri-
ſti ſuſcipite nuptias gratis,præponatur ſanctitas pecuniæ,exquiratur bonitas uitæ,nõ generoſitas
carnis,nõ utilitas mundi.Nulla omnino pactio,nulla opinio quæ mentis puritatem perturbat pre
ueniat.Beatũ ſapientia clamat,qui excutit manũ ab omni munere,& qui poſt aurum nõ abijt,nec
ſperat in pecunia,quæ ſubuertit iudiciũ.Si qua ſororum inopiam ex ſua abundantia ſupplere deſi
derat,iuxta apoſtolicum ritum,omnia quæ habet in ſeculo ante ſororum pedes ponat,& cunctis
quæ habebat in ſeculo renuncians intratura,fiat ſicut una ex minimis,& ſublato domino cum af-
fectu,omnia quæ portantur,electis adminiſtratricibus domus præbeantur ut ex his tribuant pro
ut unicuiq; opus eſt.Nec murmuret quidem,quæ ſua monaſterio tradidit,ſi ſibi nõ maiori ſumptu
adminiſtretur q̃ cæteris quæ ex paupertate uenerunt. Nec extollatur,& ceruice erecta more fœ
mineo improperet cæteris,ſe tantum ex ſuis facultatibus attuliſſe:plus enim attulit ſoror pauper-
cula,ſi ingrediens,affectum habendi dimiſit,q̃ quæ multa afferens dona ſuperbiam tulit.Glorie-
tur aũt potius,quoniã diuitiæ quæ ſolitæ ſunt poſſeſſores præcipitare in mortem: nõ præualuerunt
aduerſus eam:& quæ communi uſu ſunt malæ,ex ſubuentione ſororum ſibi factæ ſunt bonæ.Alio
quin melius fuiſſet ſibi cũ parua pœna,cũ ſuis diuitijs in mundo permanendo damnari, quàm ip-
ſas relinquendo monaſterio, exorta ſuperbia ad infernum cum maiori pœna deduci. Humilien-
tur etiam pauperes,quæ ex paupertate nihil ſubuentioni domus potuerunt cõtribuere,ſicut & il-
læ.Et gratias deo in humilitate retribuant, quod quæ prius in mundo uiuere non poterant,ex a-
lienis laboribus habent quæ ſibi ſufficiũt,ſicut & diuites.Mirum quidẽ de infelici cõditione plu-
rium hominũ.Sunt eñ nõnulli uiles & abiecti in ſeculo,qui quotidianis laboribꝰ. ſe ultra uires af-
fligentes pro uictu captãdo uiliſſimo,& uix raris fabis & rapis cũ rudi & hordeaceo pane ſaturan-
tur.Cũ uero ad Chriſti menſam accedũt,& militiã Chriſti ſuſcipiunt, ſuæ egeſtatis obliti, lautiora

quærunt quã mílites, qui sunt assueti magnificis. Hæc igitur omnia in Christi & apostolica uita locum nõ habeant. Omnes ex ministerio sint cõtentæ, ne ex murmuratione pereant. Si abundanter sibi tribuant administrantes, recipiant, siquidem naturæ necessaria, necessitatum limites non excedunt. Si uero modicũ, discat cum apostolo seruire domino in fame & in siti, & in egestate nudita tis & frigoris: ita ut accepta cruce gradiatur post Christum abnegans semetipsam.

De obedientia exhibenda prælatis. Cap. VI

VOlo autem uos mortuas seculo, uitijs & cõcupiscentijs, carnem crucifigere cum Christo, & quæ iam cœperunt proprio sese uoto castrare sub perpetuæ uirginitatis & castitatis proposito, in monasterio uelut in duritia lapidis, sore cum Christo sepultas: atq; iuxta decretũ summi post Christũ pontificis Petri, qui ligandi soluendiq; tenet principatum à domino, resuscitandarũ in gloria cum Christo sic deuotione firmetur uestrum propositũ, ut fides & spes sit tota in deo. Castigẽt animas in obedientia charitatis & fraternitatis, amore simplici & corde inuicem se diligentes attẽctius. Nihil ut puto stultius, nihil intolerabilius, q̃ peregrinos & aduenas præcipere ciuibus, & in loco nõ solito se ostendere directorem itineris, & de semitis, & de securitate itineris, & de breuitate tramitis, iuxta uoluntatis libitum uelle docere. Monstraretur quippe portentũ nauigatoribus, & pro certo nunq; ueniretur ad portũ, si de directione & gubernatione nauigij, quicunq; remigator ordinaret ad uotum. Non ciuitas, non regnum, nõ minima domuncula diu maneret in rure, si cuius uoluntati pareretur deesset. Propter quod ipse papa Petrus, qui religionis apostolicæ uitam uolebat instruere, sicut à magistro didicerat, ut magis intelligatur qualiter anima castigetur in obedientia charitatis & fraternitatis amore, exponit apertius: Omnes, inquit, honorificate, fraternitatem diligite, deum timete, regem honorificate. Et ne excusationis arripiatur scutum, sub particulari nomine præeminẽtis dignitatis, generaliter infert omnibus: Serui, subditi, inquit, estote in omni timore dominis. Et ne prælati in medium perducatur prauitas, quæ plerũq; subditis præstat causam magni casus: Non tantũ, inquit, bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Verum ne forte uideatur graue humanæ uoluntati se abnegare, & crucem tollere, obedientiæ proponit meritũ, quo omnis labor dulcescat etiam grauis. Hæc, inquit, est gratia. O felix & abundans gratia. In obedientia summa uirtutum clausa est. Nam simplici gressu hominem ducit ad Christum, & non solum mens excusatur ad reddendam deo rationem de subditis, sed nec etiam obligatur reddere de se ipsa. O summa libertas, qua obtenta uix possit homo peccare.

De regimine Abbatissæ. Cap. VII

ATtende diligenter mi domina charissima Eustochium, q̃ grauis imponitur sarcina humeris tuis, quæ de subditarum animabus, de corpore, de uerbis, de moribus obligaris apud diuinum examen reddere rationem. Caue quæso, ne de te etiam leuis suspitio in malo possit oriri, ne dispergas, quas conaris educere. Sic ordinata, sic rationi cõformia mandata sororibus proferas, ut etiam deprauatæ superbæq; mentes animentur ad obedientiæ semitas. Sic dulcis, sic mitis sit sermo, ut duritiæ furorem nõ suscitet, sed frangat exortũ. Sic erga inobedientes, uirilis & constans sit animus, ut omnis muliebris mollicies discedat è medio. Excidãtur in ortus primordio uepres, ne nimium excrescentes, germina seminũ suffocent. Nihil quippe in rectore periculosius est q̃ uana humilitas ad corruptionem erga superbos proteruosq; subditos. Singularum sororũ uoluntates in re difficili pertractanda semper auide audias: nec tamen cuiuscunq; uoluntati inniteris. Verum tamen si quicq; utile prodatur, nõ attendatur persona quæ protulit. Elegit eñ deus infirma mundi, ut fortia quæq; confundat. Tuam uero in rebus gerendis cõmunibus nõ tantum uoluntatẽ exquiras & teneas, nisi maior pars discretarum filiarum id cõmuni uoto collaudet. Superbarum insensatarumq; mentium est, suo tantum uti consilio. Nõ audiatur cuiusquam uoluntas sub uerborum murmure & loco abscondito: sed palam cunctis præsentibus cum omni charitate liceat dicere & audire. Si cõceptui proprio maior pars sororum dissidet, nõ uelis sola omnibus contraire. In exercendis furor, odium, inuidia, seu derisio sic penitus discedat, ut non nisi pax, charitas, amor, & alterutrum supportatio cognoscatur, quatenus fiendorum solus spiritussanctus author meliora inspiret. Nõ sit inter uos quas charitas simul unit, fœminalis quædam abusio, ut undiq; cachinnis & uocibus aer resonet, & audientium aures præ strepitu terreantur, sed cum omni modestia stantes, una loquente, cæteræ sileant. Nec altera alteram ex auditate loquendi interrumpat, & præbeat impedimenta dicenti.

De reuerentia & subiectione erga abbatissam. Cap. VIII

PRopter quod hortor, moneo, & oro uos charissimæ & dilectissimæ filiæ, quæ iam mortuæ estis & sepultæ cũ Christo, quæ iam carne cõtempta cũ eius gloria, cognito quod omnis caro fœnum, & eius gloria flos fœni, ad nouitatẽ uitæ spiritus estis renatæ, nõ ex corruptibili semine, sed incorruptibili, per uerbũ dei uiuentis & permanentis in æternũ, ut tanquam peregrinæ & aduenæ abstineatis uos ab omnibus desiderijs carnalibus, quæ militant aduersus animã: subijcientes uos in omni obedientia & timore, & reuerentia præpositæ matri uestræ, ut iam omnino nihil aliud uelle

A uelle uel nolle alicui liceat, nisi quæ abbatissa domus mandauerit faciẽda, nihil graue, nihil importabile uideatur, si iussum proprię non concordet uoluntati. Vere obediens & qui pro Christo caret omni arbitrio uoluntatis, nihil nouit difficile, nihil iniustum. Memẽtote carissimę, quoniã Christo in uestræ religionis ingressu, dimisistis omnem uolendi et nolendi licentiam, nisi quæ eius uices gerentes ordinarent de uobis. Obeditis enim Christo firmissime, cum præpositæ matri uobis parere studetis. Tunc enim sponso Christo, cui desponsatæ fidem totam uouistis, præter quem nullum ultra amatorem admittere in desponsatione iurastis, magis gratæ, magis placẽtes estis, citiusq; meremini duci ad thalamum, ut cum omni iucunditate dulcibus amplexibus astringamini, cum eius studueritis in uicaria parere mãdatis. Vicarij enim honor redundat in deum. Sic iubet lex congugij, ut sponsa sub lege sit sponsi. Æmulamini semper inter uos hac dei æmulatione, ut certatim ad inuicem altera conetur excedere alteram in obedientia. Non igitur est monasterium, non religiosi, non monachi, ubi subditis obedientia deest erga prælatum. Destructioni est corpus expositum, cum membra discordant à capite.

De correctione facienda, & generali accusatione criminum in feria sexta. Cap. IX.

COntumax, presumptuosa, ac superba mulier, in sancto uestro consortio, quę dedignatur esse subiecta, ac suis litibus & iurgijs scãdalum præbet quieti sororum, & eis inobedięti̇ę demonstrat exemplum, arduis crebrisq; ieunijs castigetur, cum resistit mandatis impositis. Si ieunia non castigant superbiam, edometur uerberibus, contumelijs, & grauibus disciplinis, ut iam discat cum Petro, q̃ nisi prælato, imò Christo in eo obediat, partẽ cum Christo in regno Christi & dei non habebit: quanq̃ imposita uideantur extranea, nec consona rationi. Sed si nec sic indomita superbia studuerit obedire, cum apostatis angelis expellat, quæ partem non habebit in regno. O infelix superbia uitæ, ut pro implendis uolupratib. carnis, renunciet hæreditati cœli, quam fuerat assecutura per Christũ. Nondũ deo uiuit, nondum religionis semitã Christiq; nuptias attigit, quæ nõ efficitur ita simplex & pura, ut quicquid sibi mandatum fuerit per præpositam matrem, angelico putet ore transmissum. Tunc unaquæq; cæteris se beatiorẽ existimet, cum in laboribus præponitur reliquis. Non pudeat singulis hebdomadis sexta feria, quo die saluator opprobria & mortẽ pro homine ab homine pertulit, unamquamq; sororũ suam uitã coram omni cœtu sororum discutere, & de commissis contra præcepta & regulam, se proprio ore criminari, ac disciplinã subire, quatenus stimula
B ta mens cogitationis, stimulo accusationis ac uerborum, caueat accusanda pudendaq; cõmittere. Nec tamẽ propter hoc occulta cogitamina cordium prodantur: nec occulta peccata, quæ solis debent sacerdotibus confiteri, sed solũ quæ præceptis obuiant publicis, & exempla peccandi sororibus præbent. Si uero uel timore uel uerecundia seipsam accusare neglexerit, liceat unicuiq; proximo lare tale crimen alterius, ut nullatenus radices inobedięti̇a & superbia in sancto hortulo uestro arripiant, non euellendas de facili. Verum si quæpiam iuxta fœminarum modum, quę nihil retinere norunt absconditũ, imò antè garrulando manifestant, q̃ sciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, subeat grauissimam pœnam, ut doctrina tacendi doceatur in pœna.

De uita mirifica sanctorum patrum, quos in eremo reperit. Cap. X

REferam uobis quædam nõ minus imitanda per opera, quàm audienda de aliquibus sanctissimis uiris, ut bonorum exempla, obedientiæ humilitatem, qua carente, in ædificij spiritualis structura, fundamento uirtutum quicquid ædificatur, est uanum, uestras mentes doceãt, & crebra memoria sanctorum gestorum uitæ religionem instruant & uirtutem. Dum igitur per eremorum antra septem annis sanctos patres degentes, ibidem in terris uelut in cœlis angelos assistentes assiduo labore itineris, arduisq; uiuendi incommodis, cæterisq; innumeris calamitatibus peragrando uisitarem, de quorum uita moribusq; mirificis, quæ luculẽter ipse perspexi, libellum compegi, qui uobis sit ut lucerna in candelabro ad meditationem religionis & uitæ: nihil ita charum, ita studiosum appetebatur à monachis, q̃ quod in eis qui iuberet, posset inueniri. Profecto non taceam tantam charitatem, tantamq; humilitatem, quam sanctæ illæ mentes habebant, ut hæc cernẽs, omnis laboris & grauedinis oblitus itineris, eremos humanæ naturæ tam detestabiles & ingratas, in paradisos putarem penè conuersas. Mirum auditu, sed felix obtentu, sic sanctorum hominum corda charitas transformauerat in creaturas deificas, ut caro penè esset nescia carnis. Licet per Ioannem dicatur, quod quicquid est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscẽtia carnis, aut superbia uitæ. Nam sic simplicia & humilia corda, obediẽtiæ & humilitatis inmitebantur uestigijs, ut quasi quorundam philosophorum uideretur in eis uerificari opinio, qui unã ponunt in hominibus uniuersis animã solam. Nam abbates & patres nihil omnino uelle sciebãt, nisi illud quod subditi: & subditi antea conabantur iussa implere, quàm forent emissa, & quibusdam quodammodo indicijs nitebantur prophetare de uoluntate mandantis.

De uanitate scientiæ mundialis. Cap. XI

OSancta fatuitas, quæ natos ad labores homines in mundo, mereris transuehere ad gloriam, ereptos de pœnis. Non hanc fatuitatem doctissimam Athenis Plato didicit, nõ Aristoteles,

non Anaxagoras, nõ cæterorum ſtultorũ mundi ſapientũ turba percepit. Nõ certe miſer ego Hie- C
ronymus ſatuorum ſapientũ imitator, antequam ſancta uerbera luerem. Quanc̃ ut meas miſerias
deregam, me antec̃ uiceſimũ annum ætatis attingerem, urbs Roma in ſummũ præelegerat magi
ſtrum, in omnibus penè liberalibus artibus. Nondum ſanctiſpiritus ſcholas intraueram, nondum
cæcutiens peruenire ad ſanctæ ueritatis poteram diſciplinam. Nõ academiæ, non certe Romæ,
huius doctæ ſatuitatis reſonauere gymnaſia, quæ ſancta retinet æremus. Verum nõ ſine labore di
diciſti tuam ſapientiam ſatuam Plato, quem mundus retinere non poterat, mundi ſapientiã inſe
quentem, per diuerſarum nationum & gentiũ, regionumq̃ partes, infinitis erumnis, innumeriſq̃
peragrando laboribus. Nec tamen ſatuiſſimæ ſapientiæ finem, qui eſt ſummũ bonum, ad quod te
naturæ mouebat intentio, in orbe uniuerſo reperire ſciuiſti, quem ſancti hi ruſtici hanc fugientes,
inuenerunt in eremis latitantes. Attende & tu ſatuorum ſapientium princeps Ariſtoteles, & ſi fue
ris abſq̃ dubitatione, prodigiũ grandeq̃ miraculũ in tota natura, cui penè uidetur infuſum, quic
quid naturaliter eſt capax humanum genus, quoniam ſapientia mundi, ſtultitia eſt apud deum, ſi
charitas nõ informat, ſi intellectus non captiuatur ad fidem, ſi cor ad Chriſti ſeruitutem non incli
natur. Qui ludæis eſt ſcandalum, paganis ſtultitia, nobis uero credẽtibus honor & gloria, in quo
ſolum gloriatur Apoſtolus: Qui gloriatur, inquiens, in domino glorietur.

De promptitudine adimplendi mandata impoſita. Cap. XII

NIhil honorabilius, nihil ue glorioſius chariſſimæ, q̃ ſeruitus Chriſti. Hæc ſanè præferẽda im
peratorum faſtigio, hæc dignitati regiæ, hæc cuicunq̃ ſeculi gloriæ. Huius ſeruitutis Chriſti,
quidam inter cæteros quos uidi in eremo doctus ex monachis, ex iuſſu patris ſenioris, ſuæ charita
tis & humilitatis fructũ cupiens augere, & obediendi aliis iuuenibus tradere normam, pergran
dem lapidem humeris hominum proculdubio grauem, bis quolibet die per tria miliaria geſtabat
in ſcapulis, nulla alia neceſſitate coactus, quod iam per octo annos effecerat. Sed ſi ſorte quære
batur quid in eius mente uoluebatur, ex hoc quod forte noſtræ ſuperbæ menti, quæ nondum ad
huius ſanctæ ſatuitatis perfectionem aduenit, uidetur extraneum puerorumq̃ ludus, & ocioſita
tis. Teſtor deum quod mihi ab eo ſollicite percunctanti, tanta ſimplicitas & humilitas eſt reperta,
quod extunc incœpi ducere monaſticam uitam. Nam ſic deuote, ſic affectanter, ſic hilariter conti
nuis diebus explebat tam inſolitum opus, ut ſibi uideretur poſt expletionem captare omnẽ glo
riam. Quinimo in huius operis fatigatione minime contentus, pene moleſtabat patrem, ut medio D
tempore nouos induceret labores, & opera perficienda per eum. Quid ergo uagor per ſingula?
Non eſt opus exponere, quicquid in ſimilibus cõtinue exercetur à monachis. Hoc unum apud
omnes obſeruationis præcipuũ eſt, & celebre per Ægyptum, ut nullum niſi obediẽtem & humi
lem ad omnes labores perficiendos & opera ſuſcipiant. Quatenus domita caro ex grauedine, co
gitationibus uanis & uoluptatibus non uacet ex ocio. Teneatis firmiſſime, quod omnis concupi
ſcentiæ & immundiciæ atq̃ peccati mater eſt ocioſitas.

De ſororum operibus faciendis. Cap. XIII

HAnc ſanctam ſtulticiam ſtultamq̃ ſapientiam, quotidie in monaſterijs diſcite filiæ, quam ſan
cti in eremo uos docẽt ruſtici. Subtilia & alta nolite ſapere, ſed ſuperbis & tumidis ſeculi ea
relinquite, ut poſt peractum, incipiant noſcere quod litera occidit, ſpiritus uiuificat, & quod de
us elegit abiecta & infima. Hanc ſæpe ſcholam intrate, quocunq̃ die & quacũq̃ nocte ex his no
uam diſcite lectionem. Nõ ocium, nõ torpor, & ignauia uos ad dei ſeruitia tepidas & frigidas red
dat. Semper aut officijs, aut orationibus, aut manuum operibus ſanctis, cæteriſq̃ laboribus fatiga
tum corpus, requiem & refocillationem, nõ uoluptatem exquirat. Sed cauete potiſſime ne quid
operis uanitatis ueſtris uerſetur in manibus, immundus reputatur, qui immundum quicq̃ tetige
rit, uel morticinũ. Non deaurata marſupia, nõ cingulos, nõ etiam chirothecas, quæ omnia laſciuæ
& ſuperbæ mentes exoptant. Horreat deo dicatũ cor talia ſcire, ſed aut ſacri codices, uel legẽdo,
uel ſcribendo genua premant, aut hortulorũ cultus exerceatur: aut aliud ſanctum opus & utile, ut
ex relaxatione quadam refocillatus ſpiritus, ad diuinũ ardorem fortius accendatur. Sanctorũ ge
ſta quæ legitis, ueſtro accõmoda propoſito imitemini, uelitis imitari quod laudatis, & ſequi quod
cupitis. Veſtram inter gentes cõuerſationem bonam habeatis, ut ex odore famæ ueſtræ ſanctita
tis, etiam malorum corda ad ſancta deſideria moueantur. Et in eo quod deprauatæ gentes detra
ctant de uobis tanquam de malefactricibus, ex operibus ueſtris bonis glorificent deum. Hæc eſt
enim dei uoluntas, ut imprudentium hominum ignorantiam obmuteſcere faciatis.

De officio & poteſtate abbatiſſæ. Cap. XIIII

CAue quæſo quæcunq̃ ſis illa quæ præmines, ne ex officio regendi eleueris in altũ, ut impe
res illicita, & quæ ſunt importuna, uel importabilia, & inquieta ſubiectis, ne tibi ille prophe
ticus ſermo cõueniat: Quid eſt Iſrael q̃d in terra inimicorũ es, inueteraſti in terra aliena, coinquina
ta es cum mortuis, deputata es cum his qui in inferno ſunt? Dereliquiſti fontem ſapientiæ, nam
ſi in uia dei ambulaſſes, habitaſſes utiq̃ in pace ſuper terram. Nõ enim ambulant in uia dei, qui in
admini-

A adminiſtratione regiminis, honores & utilitates proprias expoſcunt. Reuolue ſæpius in mẽtis ar
cano, & ſtilo ferreo ſcribe in ſilice cordis, quid dominus, cuius uices geris ad ſubditas, cõtenden
tes apoſtolos quis maior eſſet eorum inſtruxerit, ſequenti die receſſurus ab eis, & ſi in ſuperiorib.
dictum, tamen iterum narratum fortius teneatur in corde: Reges gentiũ dominantur eorũ, & qui
poteſtatem habent ſuper illos, benefici uocantur. Vos autem nõ ſic, ſed fiat ſicut minor qui eſt ma
ior in uobis, & ſit præceſſor ſicut miniſtrator. Diſce igitur à magiſtro officium quod tibi iniungit,
ne tuo uicariatu, poteſtatis traditæ limites excedas. Non efficieris certe domina, ſed miniſtra, unus
eſt enim dominus. Et ſi tibi reliquæ ſorores ut Chriſti adminiſtratrici & uicariæ obediunt: propte
rea non eſt tradita tibi poteſtas, ut inter ſorores & filias hanc eleues, hanc uero deprimas ſicut ue
lis. Sed quid tibi iniungatur ab inſtitutore regiminis, diligenter inueſtiga. Rerum enim omniũ mo
naſterij, & ſororũ ſollicitudo in adminiſtratione & prouidentia tibi traditur, ut iam cæteris dormi
entibus ſororibus, te deceat noctes crebras inſomnes ducere, & ſenem iunioris animum ſumere,
pro utilibus & neceſſarijs domui prouidendis. Itaq̃ non tantum tibi honor, quantum onus impo
nitur. Et ſi ſic feceris ſicut decet, præmium multo maius conſequeris.

De periculo præeminentiæ & dignitatis. Cap. XV

NOn tibi obſecro blandiaris de domini pietate, qui tam diu peccatores miſericorditer ſuſtinet
in peccatis. Et ſi diuturna eſt expectatio, non minus formidanda eſt uindicta, quæ tanto du
rior eſt, quanto longius tempus in ſuſtinendo præceſſit. Propterea ſi ſecus q̃ debes egeris, pericu
lum expaueſcas: nec ideo minus, ſi ſtatim diuinum non incurras iudiciũ. Dominus enim tuus qui
ſuis te ouibus adminiſtratricem, & in ſua te poſuit uinea cuſtodem, à te uult de ſingulis etiã occul
tis exigere rationem. Et ſi quid eum defraudaueris, tunc diabolo uenundatam in carcere exterio
ris inferni poni te iubet, ubi fletus eſt æternus & ſtridor dentium, ut exprimatur in his quicquid do
loris & pœnæ excogitari poteſt, quouſq̃ debitum uniuerſum reddideris. Sed ſi fortè de reſtituen
do debitum confidis, ô te fatuã. Nam pro minimo quoq̃ delicto non habent unde reſtituãt ſimul
homines uniuerſi, niſi ipſe idem uelit remittere, cui facienda eſt reſtitutio. Felices itaq̃ magiſq̃ ſe
curæ quæ ſubſunt, illis quæ ſuperſunt, & quibus potius miniſtratur, q̃ quæ miniſtrant. Sed tamẽ ſu
perba mens hominum improuida periculi, ſemper maiorum dignitatũ aſcenſum expetit, nec niſi
poſt factum ex deſcenſu terretur, quia quanto altior eſt aſcenſus, tanto durior eſt deſcẽſus. Sed for- B
te deſcenſum rarũ æſtimas. Sed firmiſſime doctus experientijs, & non paucis dicam: Raro per gra
dus dignitatis aſcendit homo, quin multo grauius non deſcendat. Verum & ſi à propoſito digre
diar, nõlo opuſculum hoc pertranſire exemplum quoddam, quod ſancto quodam mihi referente
ſene in eremo ex ueritate didici. Cum iuuenis quidã ſancto propoſito & uita, electus foret ad epi
ſcopale faſtigium, quo grauius periculoſiusue nequit aliud cogitari, patruum ſuum quendam, ui
rum utiq̃ ſanctum, & prophetiæ ſpiritu plenum, eremi in cella ut eum ex hoc conſuleret, adijt non
incautus. Audita itaq̃ narratione nepotis, uir ſanctus non uerbis, ſed ſignis potius percunctanti re
ſpondit. Et ne contra Apoſtolum, qui deſiderantem epiſcopatum in bono opere laudat, cõtrairet
diſſuadendo, & ne iuuenem periculo exponeret ſuadendo. Iuſſit itaq̃ ſenex quadratum diſcum à
terra uehementer pedibus eleuatum aſcendere iuuenem, & quater per quatuor diſci latera ſupi
num reuoluere ſemetipſum uſq̃ ad horam caſus: ſicq̃ caſu imminente, ſi altera ſuccederet reuolu
tio, mandauit ut extra ſummitatẽ diſci, adhuc ſe uolueret iterato. Cui cum nepos ſe non poſſe ex ti
more caſus reſponderet, ſilico eum fecit deſcendere, & per quandam latam planiciem diutius uolu
tare. Cumq̃ ex multitudine uolutationum utriſq̃ faſtidium eueniret, ſurge (inquit ſenex) & perge
quò uis, facito quod tibi ſecurius cernitur. Dedignatus namq̃ iuuenis, abſceſſit, & alteri ſancto ſe
ni patrui, delyramentum putans, factum retulit, à quo de periculo præeminentiæ edoctus, electio
ni renunciauit, ut teneret quod eſt tutum. Qui poſt modicum felici obitu ex ſeculo exiens, hilaris
& iucundus apparuit patruo: Gratias, inquit, pater tibi refero ex diſſuaſione epiſcopatus. Nam ſci
to quia nunc eſſem de numero damnatorum, ſi fuiſſem de numero epiſcoporum.

De ordine in operibus abbatiſſæ. Cap. XVI

HÆc idcirco mea domina Euſtochium dixerim, ut aduertas quanto ſis expoſita periculo, &
quanta te oporteat in uia dei prudẽtia ambulare, ne derelictis ſemitis iuſtitiæ, capiaris ab ini
micis, quibus plena ſunt omnia, & in terram alienã deducta, coinquinata cum mortuis, miſerabili
ter deputeris cum his qui ſunt in inferno. Volo autem te diſcere, ubi ſit ſapientia, ubi uirtus, ubi ſit
prudentia, ubi ſit longiturnitas uitæ & uictus, ubi ſit lumen oculorum & pax, ut intelligas uiam di
ſciplinæ, & deducas ſubiectas tibi per uiam pacis & diſciplinæ. Te morientem filiæ plangant, non
gaudeant, tibi iuſta & ſancta præcipienti, omnes æquanimiter obedire lætentur. Non propinquæ,
non affines ſic exaltẽtur quod cæteræ inuideant. Non carnalis dilectio in multis nociua, in ſanctis
mentibus habenda eſt. Omnes itaq̃ amato æquali charitate, & ſpirituali dilectione ut filias. Cum
tempus exigit correptionẽ, uniuerſas ſimili modo uelut ignotas, in omiſſis corrigas. uerũ ſemper
in ira miſericordiæ memor eſto, ut nulla mouearis ratione ad crudelitatem ex furore uel odio. Nec

tamen habeas manus remissas ad puniendum scelera, ne ex impunitate, peccandi licentia sororibus cōcedatur. Non sis ad pertractandū ardua monasterij & sororū, præceps pro libito, sed sororum plurium & meliorum uoluntas semper accedat, ne rea & dissipatrix bonorū cœnobij crimineris. Non omnibus qui loquuntur, sis facilis ad credendum. Leuitas ēm in credendo, leuem denotat mentem. Nequaquā effrenis lingua reperiaris, nō impudica oculis, nō crapulosa, nō ebria. Sic te exornes uirtutibus, sic muniaris moribus, ut uniuersas opere & exemplo sanctitatis & uitæ prompta sis ad docendum, ut iam ab omnibus in exemplum uirtutū ducaris, ut secura ex dispensatione ministerij tibi traditi, occurrere ualeas domino, & ei reddere rationem de singulis. C

De iurisdictione episcopi in sorores. Cap. XVII

DEbilis est nimium sexus quē geritis, ac fragilis, ac mobilis si suo relinquatur arbitrio, & si uirtuosus sit animus: tamen nisi regatur, nisi dirigatur cōtinue, cito deijcitur à sancto proposito. Hoc in Eua scitis expertæ, quæ suggerenti diabolo, cȝ facile assensum præbuerit cōtra diuinū pręceptum, & tristicia partus, & conditionis uilitas ipsa perhibent testimonium. Profecto nihil in uobis foret uirtutum durabile, nihil sine graui periculo, si de uobisipsis uosipsæ haberetis curā. Propterea episcopus uester, cui ecclesiæ commissum est regimen, quem deus speculatorem posuit in uinea sua, pastorem ouiū, directorē gregis, ac ductorem plebis & populi, ciuitatis & parochiæ in qua degitis, uos custodia singulari foueat, sanctæ doctrinæ uos pabulo nutriat, & coram deo, animarum uestrarum curam gerat specialē. Cui cōmissa est ciuitas uniuersa, huic æquanimiter sicut deo omnes deuote obediant, hunc patrem, hunc zelatorem uirtutū, tam præposita ueneretur, cȝ subditæ. Lex ipsa seruetur, quam posuerit uobis in uia dei. Si qua sororum effrenis est, & disciplinæ præuaricatrix, & incorrigibilis à præposita, emēdetur, castigetur, & puniatur per ipsum. Hunc directionis baculum, & uirgam disciplinæ, cū à semitis iusticiæ deuiat, ipsamet etiam abbatissa cognoscat cum cæteris. Reddatur eidem bis aut pluries singulis annis patens ratio, de bonis monasterij, de statu sororum, de uita, de moribus, ne iam ualeat oues ignorare quas regendas suscepit. Nihil arduum uendendi, emendi, seu perpetrandi in cœnobio sine eius uolūtate liceat. Abbatissa uero domus moriente, quam cōmunis sororum uoluntas in matrem elegerit, & abbatissam monasterij ipse benedicendo, anulo uice Christi subarret in uero coniugio, si ad officiū reperiatur idonea. Sororum uero recipiendarum modus, introitus & cōditio, omnino nullatenus eum pertranseat. Si quid dubitandum in fide, si quid obscurum, si quid periculosum occurrerit in uia dei, ipse declaret, ipse uos instruat in omni pudicitia, & spiritussancti uirtute. D

De ordine seruando inter episcopum & sorores. Cap. XVIII

NOn nimiū sit stricta familiaritas, nō suspecta colloquia, & si spiritualis pater, quamuis episcopus sanctus sit, tamē homo est debile animal, tam cito perdit, nisi fortiter custodiatur, quod charum habetur & utile. In sancto cōmercio diabolus minime quicȝ inueniat, ne unde regimen, unde ducatus, inde sentiatur interitus. Omnes æqualiter pertractentur. nulla carnalis, sed spiritualis dilectio interueniat, nec stricta sit nimiū. Principiū ēm spiritualis operis, si non sit matura prouisio, solet subsequi quoddam carnale. Vere nō taceam, ut in pluribus solet contingere, cōditionis muliebris infelicem miseriam, sub feruore spiritus, sub charitate nimium stricta, nisi custodia grauitatis ori ponatur, ut nemo delinquat in lingua, si utatur loquendi uiuendicȝ copia, statim libido, actu turpissimum, dictu infelicissimum, de spiritu & charitate nascitur. Propterea charissimæ, hoc hortor, hoc moneo, hoc mando uobis, ut quæ Christi desponsatæ estis cōiugio, cui omnem castitatis uestræ fidem uouistis, cui nullū præter ipsum amatorem cognoscere sub iureiurādo estis pollicitæ, uiri cuiuscumcȝ etiam si eum sanctitas exornet, etiam si baptistæ æquaretur in meritis, quæratis effugere faciem, nec liceat secum dilectione seruenti astringi per diem. Credatis experto, nihil est periculosius uiro, cȝ mulier, & mulieri, cȝ uir. Vtercȝ palea, utercȝ ignis. Dicā audacter, proh dolor dei templa, spiritussancti uasa, & deo dicata ædificia, nisi diligenti seruentur custodia, prosti bula fiunt. Et aufertur tam nobile depositum, tam præciosus thesaurus, irrecuperabile decus castitatis, si tenui cuiusuis dilectionis ineptæ rimula cōtinuus insidiator diabolus intuitum ualeat infigere. Ideo omni custodia cor seruetur. Super muros Hierusalem ponātur custodes tota die, & nocte non dormiant, ne fur introeat, ne spolia auferat, quæ penitus recuperari non possunt.

De præposito presbytero post episcopum sororibus adhibendo. Cap. XIX

ANimus diffusus ad plurima, circa singula nō potest attendere, curam omnium gerit episcopus, homo est, nec locis singulis potest adesse: nec diuersorum simul habere scientiam, Ne ex absentia securitas sit in uitio, sacerdotem sanctum: quem sanctitas prædicat, quem subornat scientia, quem talem reddit ætas & uita: quod etiam apud improbos lubricosc̄ sinistra opinio non possit haberi, post episcopum habeatis præpositum. Hic episcopi in uobis teneat uicem, hic doceat, hic prædicet, hic corrigat uniuersas, huic soli occulta domus pateant, huius consilio innitatur ab omnibus. Nō diuersarum opiniones in cōuentu sororum, diuersas sectas ponant, non diuersos ritus, ut quicquid altera uituperat, altera consulat: sic diuisæ domus pax, quies, & charitas ipsa

discedit

A discedit. Credite mihi sacerdotum ac religiosorum circumuenientium turma, ex mulierum consortio omnem sanctitatem expellunt. Intimetur episcopo, qui circa multa diuisus, uni soli in omnibus continue non potest adesse: quicquid pro utilitate agendum: quicquid sanctum euenerit ordinandum. Confiteantur singulæ singulis mēsibus bis aut pluries crimina occulta: aut episcopo, aut prępposito soli presbytero: uel cui cōmiserit. & sacra dominici corporis cōmunione munitę pugnaturæ uiriliter dæmonum castra subintrent. In hac uita mortalibus nihil est inualidius: non est quic quam salubrius, quàm ut statim peracto delicto, confessionis non differatur medela. Testantur & medici uniuscuiuscȝ ægritudinis morbos auferri ex corpore, si exorientibus subueniatur in principio. Quod si memor cōditionis humanæ, leui etiam opinione ipse etiam sacerdos erga aliquam sororum inepta familiaritate uideretur astringi: non sinatur oriri, quod non sine malo, non sine scandalo remoueri potest exortū. Emendetur si opus est, ab episcopo: si uero emendatus minime uult inceptis finem imponere, remoueatur: etiam si utilissimus, si necessarius existeret loco. Nulla prævaleat utilitas, ex qua formidatur animarū periculum. Adhibeatur uero sanctus successor, quem castitas longa commendet & uita.

De ordine seruando per sorores erga mares, & specialiter in loquendo. Cap. XX

IMpudici pedes cuiusuis nuncȝ monasterij limina terant, inordinati animi nuncia uoce immundiciæ aures uestrę nuncȝ sordescant. Vox omnis mulieris, ignita sagitta diaboli est, & econtrario. Propterea cōgemens Psalmista exorat animam suam liberari à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Nam subdens postmodum, quare sic affectāter liberari postulet: Sagittæ potentis acutæ, cū carbonibus, inquit, desolatorijs. Labia uiri, uenena præbēt mulieri: si nō sit astuta fallacijs linguæ dolosæ, cȝ potens diabolus miserum uulnerat cor sagittis tentationum cum ardore libidinis. Hę fenestræ sunt mortis: quæ nisi claudantur, statim mors dira subintrat. Vir cuiuscȝ cōditionis existat: aut nūquam appareat: aut uisus, uisum terreat uestrum, uelut horridum monstrū. Propterea uolo charissimæ: ut si cum uiro ex necessitate loqui oporteat, uelum in fenestrula, tractum, alterutram faciem tegat, ne liceat uideri, quod concupisci non licet. Excusationem nullam sibi arripiat sanctitas. Sanctus Dauid in uidendo capitur. Dina ut uideret egressa, uisa corrūpitur. Sic infinita forent exempla, quæ sæpius ruminānda uobis relinquo. Quid per multa uagor? Penè sacræ scripturæ clamant syllabæ singulæ: penè instruimur corporis proprij singulis motibus: quod uictoria nō speratur in hoc certamine, nisi ex fuga. Nemo ex fortitudine audeat resistere uiribus: quoniā nisi fugiat, cito succumbet. In cōmuni etenim uita nec uerbum sit proprium: secreta uerbula non carent suspitione. Ideocȝ præcipio: ut nulla soror alicui exteriorum sine plurium sanctarū sororum & abbatissæ seu alterius præpositæ domus potissime præsentia loqui audeat: his duntaxat exceptis, quæ sacerdoti in cōfessione dicuntur. Solent profecto talia uerba, femina multa mala proferre. Inter uos de uiro nequaquam si fieri potest, habeatur mentio. Vltra quàm creditur, exultat diabolus, ut in corde uirgineo, uirorum memoria uigeat. Nullum uenenum nociuius fœminæ, quàm affectio erga uirum, quacunque de causa procedat. Proh dolor infelix conditio sexus uestri. Sanctior mulier ultra cȝ dici liceat, si uiro adhæreat quantūcunc̄ spirituali, instinctu naturali inclinatur tandem ad nefas, si in uiro uirtus deficiat. Piget quæ noui cuncta narrare. Etiā argumenta sunt diaboli, & mortis æternæ indicia, filiationes & maternitates: quibus uocabulis sub uelamine spūs inter se utuntur mares & fœminæ. Munuscula omnia, & suspectas literulas, hæc cuncta luxuriæ nuncia, uobis interdico sub anathemate, & æternæ mortis pœna. Adhibeat summa diligentia, ut extra cœnobij limites litera qualiscunc̄ nō exeat, nisi abbatissæ & sororum accesserint uota. Et si opus est, & gra uitas ita rei exigat: adsit episcopalis licentia, seu sacerdotis consilium. Grauissimæ pœnæ subiaceat, quæcunc̄ huius reperta fuerit rea.

De fictitijs & nociuis sermonibus euitandis. Cap. XXI

SEruis dei frequentiam populi, sancti omnes patres prædicant inter cætera summe nociuam. In multiloquio nequaq̄ peccatum deesse potest. Lingua hominū ad iudicia præceps: absentium uitam ut plurimū non cessat hincinde corrodere. Pessimū quorundam spiritualiū genus, non attendentes, quod deus filio suo dedit omne iudicium de uniuersorum hominum uita, ac de moribus, & quod plus est de conscientia: cuius occulta scire, solius est diuinæ scientiæ, iudicare sibi licere putant: proferētes in medium, quod spiritualis homo dijudicat omnia. Heu immundo spiritu pleni, quid conamini de oculo fratris festucā extrahere, qui fertis cōtinue in uestro trabem? Hypocritæ tristes exterminant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes, & barba prolixa, crine cinere aspersō, fracta undicȝ ad rudi & deformi ueste, colloquio blando, uerbis fictitijs, se sanctos ostendunt, & dealbati parietes inter mulierculas seminant sectas errorum. Denique loquentes cuiuscunque uitam simul cum fama denigrant: instrumenta diaboli hæc sunt omnia. Infortunatissimum mulierum genus: hamo capiuntur ut pisces: ad macellum ducuntur ut bestiæ. Proteruæ nimirum fœminę, semper fictitia cupiunt: semper subornata uerba deposcunt, exquirunt mendacia,

fabulas nouas nunc̄ꝙ faſtidiunt: Augurijs, ueneficijs, & incantationibus dæmonū delectantur. Si C
qui talia proferant, hi prędilecti filij, hi ſpirituales patres & fratres, hi profecto (ut uerius licet dici)
concubinarij, & corruptores mentis, & uentris nutriuntur: exquiſitis ferculis & delicatis eſcis, uina preciosa non deſunt. Et furtiuis ſæpe uirorum laboribus, & inter crapulas & ebrietates ructantes fauces, ſpiritus dulcedinē prædicant. Proponitur iterū atqꝫ iterum illud Apoſtoli. Quod omnia munda mundis. De talibus loqui nefas eſt, & proh pudor. Sed cupio dei ſeruitricibus detegere omnes artes diaboli: ut nihil delit quod caueri poſſit.

De ſilentio & diebus & horis debitis obſeruandis. Cap. XXII

Hæc itaqꝫ omnia ſponſæ dei dilectę procul expellite: in his diabolū cognoſcite principantem. Inter uos nunquam de uita diſputetur alterius. Manet diuino examini oīe iudicium. Pecca ta ueſtra cognoſcite: delicta ueſtra plorate. Omnib̄ uobis uita, ſanctitatis exemplū appareat. Vos uniuerſis æſtimate peiores: ſic puritas mētibus ueſtris inhæreat, ut cogitare ſit indecens & credere nefas, aliquē propter uos poſſe peccare. Si quem alicui detrahētem audieritis, procul fugientes, dimittite ut ſerpentē, ut uerecundia uictus, diſcat de factis aliorum ſilere: Mulierculārū quarundam ſolet eſſe moris ut plurimum, ut ſemper garrulæ, nihil ſecretum habeant quod audiunt: imò potius quod ſæpe neſciunt, dicunt: nihilq̄ ſcandali ſeminarij, norunt tacitum tenere: hinc inde aut proferentes uerba nociua, aut ſeminantes diſcordiam: aut audientes, alios ad detractionem incitant: aut maledicta confirmant, ut duplicis delictı reæ habeantur. In hoc conuentu ancillarum dei, muliebris omnis expellatur infirmitas. Illud Iacobi uerbum in corde ueſtro multotiens repetatur in die: Si quis putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum: huius uana eſt religio. Religio igitur ſancta non poteſt eſſe in loquacibus, quæ nullo poſſunt tempore ſilere, nec abſtinere ab inutilibus uerbis. Et hoc enim in eremo ſancti patres edocti, ſumma cum diligentia obſeruant ſancta ſilentia, tanquam ſanctæ contemplationis cauſam. Plures me reperiſſe nō ambigo, qui per ſeptennium nullum prorſus uerbum homini alteri emiſerant: ſcientes quod non in cōmotione dominus poteſt haberi. Propterea uolo chariſſimæ, ut in cōuentu ueſtro, ter aut pluries in hebdomada, exceptis feſtiuitatibus loqui omnino, niſi urgēte cauſa perutili, & neceſſaria, nullatenus liceat: nec ſimul, nec cum alijs extra. Diebus uero omnibus, quibus & pro remedio, & pro ſalute loqui conceditur: non ſingulis horis uacandum eſt uerbis: quæ uix proferri ſine peccato poſſunt, ſed hæc inuiolabilis obſeruatio uigeat, quod ſingulis nocūbus poſt peractam horam D
completorij, uſqꝫ poſt miſſam, & à tertijs uſqꝫ ad nonam, ſacra obſeruentur ſilentia: quatenus & linguæ deum laudandi cōcedatur opportunitas, & inutilia uerba penitus abſcindantur. In choro uero eccleſiæ ad diuinas laudes parato, dormitorio, cœnaculo, clauſtro, ac capitulo, oīni tempore loqui non deceat, niſi ad ea quæ ordinata ſunt loca in laudibus dei, ut iam & tempus & locus religionis ueſtræ prædicent ſanctitatem, & loquacibus compunctionem ingerant, & intrandi ad ſocietatem ueſtram, ſancta deſideria incitent, & affectus ad cœleſtia moueantur.

De refrenatione linguæ in loquendo. Cap. XXIII

Nequaquā chariſſimæ, Iacobus apoſtolus experientiā poneret religionis in refrenatione linguæ, niſi certo ſciret indicio, quod mors & uita eſt in manibus linguæ. Nam ut innuit, cū ipſa benedicimus & maledicimus deum. Propterea poſt multa, quæ de lingua pronūciauerat, quandā ex omnibus dictis generalem concluſionē infert: Quicunqꝫ, inquit, refrenat linguā ſuam, hic beatus in facto ſuo erit. Ecce quod in refrenatione linguæ beatitudo ponitur: ut detur intelligi quod in multiloquio deus, qui eſt beatitudo noſtra, haberi & cōtemplari non poteſt. Refrenatio linguæ eſt: cum linguæ quæ ex ſui uitio ſemper prona eſt ad mendacia, unde & mendaces appellantur homines, & uani filij hominum: aut ſilentium imponitur, ne in diſplicentiam dei prorumpere audeat: aut ad bonum exercetur, ut diuinas laudes exoluat. Sic igitur chariſſimæ & dilectiſſimæ filiæ, temporibus quibus præſtatur opportunitas: ut beatæ eſſe poſſitis, linguas domate, ne conuertantur ad lites, ne iurgia, contentiones, rixas & ſcandala reſonent, ne iuramēta, ne blaſphemias ne opprobria, & aliorum diſplicentiam prodant. Quod ſi ex inſtinctu diaboli, qui ſemper diſcordias ſeminat: inter ſorores leuis etiam diſſenſio exorta fuerit, penitus ſtatim per abbatiſſam, aut per epiſcopum, ſiue præpoſitum domus, nequitia elidatur in ſemine: ita ut occaſus ſolis in domo dei non inueniat iracundiam, & ira conuertatur in odium, & domus pacis iam ebrioſorum efficiatur taberna. Mendacia uero tanc̄ꝫ infernū expellite. Semper aūt diuina officia, aut ſacrorū codicū uerba tam inter ſorores, c̄ꝫ etiā inter aduenientes deducantur in mediū. Si quando mulierculę de uiris proprijs, de filijs, de ueſtibus, de mundi uanitatibus, garrulando loquacitenr ut moris eſt: eis mox uerba frangantur, mox ocioſum uerbū & nociuū diuino cedat ſermoni. Si diuinū introduci nō poterit tali colloquio: in deteſtationē criminis feneſtra claudatur in faciē, & uelox fuga teſtetur ſanctitatē intrinſecā. Nihil itaqꝫ per exteriora corporis intrās, mentē cogitationib. moleſtet, cum diuinæ cōtemplationi exponitur. Raro cogitatur in mente, quod exteriores ſenſus nō mittūt. Hæ ſunt feneſtræ: hæc ſunt oſtia: quæ ſi clauſa nō fuerint, morti patet introitus, & nō niſi funeſte ingrediūtur.

De conſortio

A De conſortio marium fugiendo. Cap. XXIIII

Credite chariſſimæ: credite ſeni penè omnia experto: nō poſſunt claudi ſenſus ueſtri extrinſeci in tumultibus hominū. Si color opponat oculo, nequaqꝫ poteſt nō uidere oculus: ſic & auris, non audire ſonos nō poteſt. Ideoqꝫ in ſilentio & quiete, cogitationes peruerſæ uitantur, quæ ſeparant nos à deo. Propterea hortor uos & moneo, ut non niſi ſanctarū mentiū audire uerba uelitis: nō niſi pudicas & honeſtas facies quas macerant honeſta ieiunia, liceat intueri. Sic rarus uir appareat, ſic rara de uiro mentio habeat, ut puellulę ueſtræ penè uirilē ſexum ignorent. Non animal certe maſculū cœnobij limites tranſeat, ut omnis ceſſet occaſio loquendi de maribus. Sic pudica, ſic caſta uerba in omni colloquio ſancta perſonent ora: ut generationis modus & ortus, iuuencularum lateat corda. Hæc profecto catena diaboli eſt: quam ſi abſtuleritis de medio ueſtri, non extendendo digitum ad inquirendū omnia per curioſitatē, & deſieritis loqui quod non prodeſt, & per longa ſilentia nō inueniat ueſtra uoluntas, ut loquamini ſermones inutiles: tunc orietur in tenebris lux ueſtra, & erunt tenebræ ſicut meridies, & erit uobis à dño requies, qualem mundus iſte non nouit: Et implebit ſplendoribus anima ueſtra: quos obtenebratæ mentes caligine ſeculi apprehendere nequeunt. Felix itaqꝫ anima quæ ſpreto turbine ſeculi pertranſiens corporis clauſtra, illius ſummę & incōprehenſibilis lucis poteſt aliquali illuſtrari radio. Sic dulce, ſic iucundū eſt ſolacium, quod deſpiciant protinus cuncta terrena: Mors formidabilis uniuerſis animantibus terræ optatur pro gloria, ut limpidius liceat intueri, quod modica hora uiſum, tam delectabile & iucundum ſentitur. Sic itaqꝫ agite chariſſimæ, adimplete quæ eſtis profeſſæ: gaudete, quia poteſtis. Non uos uiri, nō filiorū, nō ſuppellectilis cura, nō cæterum maritale onus moleſtat. Hominū conſortia ſic fugite: ſic ſecularia omnia expellite: ut nequaqꝫ perueniat ad uos quicquid agitur in ſeculo. Solus ſponſus ueſter Chriſtus ſtrictis ueſtris fruatur amplexibus. Solæ cum ſolo ſponſo aut lectionibus ſacris: aut ſanctis meditationibus ſecum confabulemini, & ipſe uobiſcum.

De obſequijs ſeruitricū quærentiū uictum & neceſſaria ſororibus. Cap. XXV

Zelotypus nimium eſt ſponſus ueſter chariſſimæ, nullatenus patitur ſponſas proferri in publicis ſponſis morari deſiderat: neminē uult admittere ad ſolaciū: de cunctis dubitat: de nullo cōfidit. Sic arrogans, ſuperbus eſt ſponſus: quod ſi aliū quæritis amatorē, protinus recedit: ſic proteruus, B
quod protinus diſſoluit omne coniugiū. Idcirco dominæ: quia ſponſæ dñi mei eſtis, uoſipſas omni cuſtodia ſibi ſeruate: ne ſponſus tam dulcis ſeparetur à uobis. Semper Dina egreſſa uidere filias regionis illius, uos cautas faciat de periculo illius. In monaſterio ueſtro uelut in thalamo maneatis cū ſpōſo. Extra monaſterij limites nulli omnino ueſtrū phas ſit pertrāſire. Hęc lex, hæc norma, hęc ſumma profeſſio omnib. uobis: ut quæ ſemel intrauerit ex ſororibus, nunc̄ꝫ ſi fieri poteſt, exire per mittatur. Non etiam mulieres illæ quæ religionis habitū geſtant, & uoto obligatæ noſcuntur cœnobio, per ciuitatē & uicos, uictus & neceſſaria quærant. Hæ ſiquidem extra manentes in aliqua parte lucelli, cum omni ſanctitate & modeſtia adminiſtrent quæ opus ſunt uobis, recepturæ cum Martha ſortem mercedis. Has aūt uolo tales ſeruitrices adeſſe, quod ex conuerſatione uitæ & habitu, interior ſanctitas monaſterij prædicetur. Quod ſi ob neceſſaria domus captanda exeunt, nō circumeant uicos in fabulis: non matronarū domus in potibus: ſed omne opus bonum exerceant, ut non uituperetur miniſterij ſuū. Cum his non liceat ſororibus intra degentibus ſecretis colloqui fabulationibus: ne aliquid poſſit intrare intrinſecus, quod poſſit obeſſe. Harum omnium abbatiſſa domus curam gerat aſſiduam, ne & ipſæ operentur, quod non deceat ſanctitatē. Hæ obſeruantiarum & ieiuniorum ſint adſtrictæ legibus, & præuaricatrices diſciplinæ ſubiaceant ferulæ. Quæ ſi emendari ex prauitate contemſerint, in ſanctitatis conſortio prauitas locum non habeat: & membrum putridum de ſancto corpore excidatur.

De dulcedine contemplationis erga diuina. Cap. XXVI

Sole idcirco filiæ & dominæ meæ, ſponſæ domini mei intus manentes nihil ſentiant, niſi pium Ieſum: hunc paradiſum ſolæ poſſideāt, ubi dulci & iucunda quiete ineffabilē trinitatē intueantur in ſacris literis, choris interſint angelicis: dulcibus eorū melodijs miſceantur, diuina in eccleſia concinēdo myſteria. Informet montem ſanctorum patriarcharū, & patrum antiquorum obedientia: prophetarum oracula dulci meditatione cor accendant ad promiſſa felicia. Apoſtolica documenta, fidei cuncta detegant ſacramenta. Euangeliorūq̄ codex ſemper ut ſpeculū teneatur in manibus. Martyres ſancti, cuncta ſeculi aduerſa, & tempeſtates huius maris procelloſi cum omnib. diabolicis uerſutijs, & infeſtationes dæmonum doceant cōculcare. Confeſſorū precioſa deuotio: ad diuiniorum cōtemplationē aſſiduam affectus aſtringat. Regularem uitam inſtruat ſanctorum monachorum mira cōuerſatio. Frangere omnem ſexus molliciem & ſanctæ uirginitatis ſeruare propoſitū, precioſiſſima uirgo uirginum cum cæteris uirginibus ſacris ſemper edoceat. O felix ſoſtram ipſæ cognoſcitis: quæ omniū regi & domino, reginæ ſpecioſæ matrimonio copulatæ, ipſum

dummodo

dummodo uelitis habere meremini: quē angelici spūs uidere cōcupiscunt. O ineffabilis gloria. In fragili siquidē corpore deū intueri potestis. Hic quæso mēs uestra uigeat. Hęc dies diei eructet uerbum, & scientiā hanc nox indicet nocti. Angelicis choris, sanctorū societatibus, hic studeatis interesse: ut postmodū in corporis exitu, uobis gaudētes & læti tanq; notis occurrant. Si sic feceritis: nihil uobis dulcius, nihil iucundius q; his interesse cōuiuijs, his pabulis saturari: quibus semel degustatis, terrena omnia amara cernuntur. Vere tunc clausura cœnobij cuius tędet mētes uagabundas & deuias, uobis pro summa deputabit gloria, & reputabitur exire limites monasterij esse necesse potius mori. Experto itaq; seni deuote cōsulēti credite filię. Si semel gustatis q; dulcis est dns: ad quē accedētes poteritis ab eo illud audire: Venite, & ostendā uobis omne bonū: & tunc ostendet uobis talia qualia nō nisi mentes assuetę norūt. Scio quid loquor charissimæ. Nam ut meā insipientiam loquar: ego homunculus sic abiectus, sic uilis in domo domini: adhuc uiuens in corpore angelorū sæpe choris interfui: de corporeis per hebdomadas nihil sentiens, diuinæ uisionis intuitu: post multorū forte dierū spatia, præscius futurorū, redditus corpori flebam. Quid ibi manens felicitatis habebā? quid inenarrabilis delectationis sentiebam? testis est ipsa trinitas quam cernebā nescio quo intuitu. Testes sunt & ipsi beati spiritus qui aderant. Testis est etiam conscientia mea: qui tantis bonis ipse fruebar, quot & qualia nescit proferre mollicies corporis mei.

Cap. XXVII

De clausura domus.

NOn potest ad tantæ cōtemplationis dulcedinē cor secularibus plenū negocijs aspirare: sed oportet ut seculo moriatur, & soli deo per tantas meditationes & desideria superius inhære at. Vnde granum frumenti cadens in terram, nisi mortuū fuerit, semper sic solum manet ut cecidit: quod si moriatur, fructū plurimū affert. Sic & charissimæ, domū paternam & seculares uestes relinquere, & monachi nomē assumere, modicū prodest homini: si mens ipsa misera quæ in mundo habentur affectibus optet, & quæ reliquerat, desiderijs repetat. Exeunti etenim Lot cum filiabus & uxore de Sodomis, mandat ab angelis ne retrospiciant quæ iam perambulando reliquerant. Cuius uxor more fœminarū, quæ semper petunt contraria, obuians mandato, statim est cōuersa in statuam salis. Hæc itaq; uos doceat, qua pœna sint puniendę, quę mundi uanitates affectant in monasterijs. Num efficiuntur insensibiles statuæ salis, ut iam nihil de supernæ contēplationis dulcedine sentire ualeant: sed manent in amaritudine seculi, quæ seculo uiuunt. Propterea charissimæ, monasterij uestrum uobis sepulchrū eligite: ubi mortuæ cum Christo, mundo & concupiscentijs eius, solæ cum Christo ibidem maneatis sepultæ: quousq; resurgētes cum eo apparebitis in gloria eius. Demum timendū est plurimū, ne quis ingrediatur nocte ad furandū pretiosum thesaurum qui latet in tumulo. Hinc inde fures fodiunt, ut furētur infinitis astutijs, quod intus habetur. Custodiatur ergo sepulchrū per episcopū: quē deus in uinea sua primū custodē præposuit. Custodiatur & per præpositū presbyterū, qui uicem eius tenet in loco: ne quis incaute introeat, ne quis ad minuendū pergat. Murorū munitionibus sic undiq; circūcingatur locellus: quod uix auibus præbeat aditus. Sic tendantur muri in altum, quod non solum nō liceat pedibus, sed nec oculis, quæ intus geruntur agnoscere. Ostia serentur fortiter clauibus. Claues uero disponat episcopus: ne quis nisi habēs uestes nuptiales introeat uel exeat sine eius consensu. Sit aūt una uel plures fenesterulæ iuxta dispositionem episcopi: sic ferreis uirgis artatæ undiq;, ut uix digito pateat aditus. Per has horis debitis, aut necessitatis, aut ædificationis siue recreationis causa, sanctis sermonib. cum sanctis uiduis, & alijs mulieribus, quas uestiū habitus & facies tenues & pudicæ reddunt uenerabiles, sororibus liceat simul loqui. Prohibitis & suspectis horis, fenesterulæ clausæ maneāt. Et claues Abbatissa domus, uel sancta alia soror custodiat, ne coruus egrediatur per fenestrā ex arca. Credite hic timendū est thesauro à timore nocturno. A sagitta uolante in die, à negocio per ambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Semper horæ hæ suspectæ sint mentibus castis.

Cap. XXVIII

De detestatione præciosarum uestium.

PRopheticus hic sermo nequaquam proferatur à uobis: Filiæ eorum compositæ circumornatæ ut similitudo templi, & dealbatæ ab extra ut monumenta, quę extra auro relucent: intus autem sunt turpissima & immunda, plena cadaueribus mortuorum: huiusmodi non filiæ regis Christi, sed Tyri. Hæ semper in muneribus: hæ uultus impudicitia per diuites plebis capiunt & capiūt. Imperfectissimus mulierū affectus. Semper in uestibus, semper in auro, lapidibus preciosis & ornamentis extrinsecis, gloriam ponunt. Non sufficit eis libido innata naturæ, sed occasiones quærunt explendæ libidinis. Affectant proculdubio, ut oculi uirorum aurum contemplantes & gēmas, tandem figantur in faciem, ut oculorum suorum nutibus facilius incitent ad libidinosum incendium. Quid meretrix communis gloriaris in margaritis & gemmis? Quid ad te attinet argentum & aurum? Quid exaltaris in pulchritudine panni? Non est omnis caro cinis & fœnum & (ut uerius dicam) massa putredinis, cibus uermium, & fœtidissimum stercus? Quid in te mirandum: quid laudandum puerorum spectaculum? Nonne & si laudetur gemmarum & metallorum preciositas, quam sibi natura tradidit: semper tamen cognoscēris cinis, fœnum, & stercus immundum ex immundo

A ex immundo productū semine? O si te uelles intueri uilissima mulierū, & uerecundareris de corpore quod tanto cultu excolis? Ipsa etenim iumento & bestijs terræ, aut es æqualis, aut deterior: intus est unde glorieris, non extra. In uase isto tam turpi thesaurū tenes, quē summa cum diligētia colere debes & seruare summa custodia. Nihil ad te de uase fictili, si turpis forma sit extra, dummodo intus sit nobile: intus sit pulchrum quod latet, intus sit integrum quod seruatur.

De periculo ambitionis uestium.

Cap. XXIX

PRopterea uos charissimæ quæ estis sponsæ & filiæ regis æterni: cuius regnum non corrumpetur, nec auferetur ab eo: sit ab intus omnis gloria uestra. Sedete ad dextrā sponsi in uestitu nō exteriori sed interiori, deaurato auro charitatis: in limbrijs aureis: id est charitatis præceptis: sit undiq; uestis circūdata uarietatibus: ut iam nihil in ornamētis de uirtutib. desit. Sint myrrha, gutta & casia à uestimētis: ut in odorē uirtutum & uitæ, cæteræ ad sanctitatē uestram adolescentulæ currāt de seculo. In hoc honore uestro delectemini filiæ regis æterni. Hunc uestrum decorē concupiscet rex uester & sponsus. Sic decoratæ adducemini in templum regis. Sic secū manebitis in thalamo in lætitia & exultatione. Tunc nascentur ex uobis filij, qui non terram sed cœlum replebunt: quos pater cōstituet principes super omnem terram. Quod si uos exteriorum uestium delectaret ambitio: si egressæ de seculi pompa: de domo diaboli, & de congregatione malorū, populi uestri & domus patris non essetis oblitæ totaliter: extollentes uos aut de parentū dignitatibus, aut de carnis prosapia: siue de huiusmodi uanitatibus caduciss imis, terræ uaporibus, uti solitū est incolis terræ: protinus assurgens rex potentissimus accinctus super femur suum gladio bis acuto, expellet uos undiq; uulneratas dextera sua de tabernaculo suo. Tunc acutissimæ eius sagittæ perforabunt corda uestra in amaritudine: quoniā uirga directionis, uirga regni sui. Et postmodū abiectas de domo domini uestri, omnes deridebunt uos, & dicent de singulis uestrū: Filia Babylonis misera: quæ nō posuisti deum adiutorem tibi, sed speraſti in uanitate tua: sede iam super flumina Babylonis: plange & suspende in salicibus organa, dum recordaris unde expulsa es. Nam quę solebas cantare canticum laudis & lætitiæ: modo ploras ad terram alienam deducta.

De consideratione extremi dei iudicij.

Cap. XXX

B ITaq; charissimæ dominæ, cum Apostolo arbitremini uos in hoc seculo stercora, & mundi purgamenta: ut sponso uestro placēre possitis. Nihil ad uos de pompis seculi attinet: quæ abrenuntiastis in baptismate mundo, diabolo, & pompis eorum: quod & postmodum confirmastis sub pollicitatione iuramenti, in uestræ religionis ingressu. Nullus unquam inter uos sermo habeatur de nobilitatib., generis, de prosapia carnis. Sit æqualis in dei obsequio, filia regis siue rustici. Omnes simul nobilitatem & dignitatem unam habetis ex sponso. Exeatis continue extra castra cum Christo: ut cum Christo crucifigamini mundo & uitijs: portantes cum ipso impropria, & amore eius, officiorum domus labor, dulcis appareat. Non disputetur de maioritate officiorū: sed de deuotione & affectu implendorum. Nunquam murmur, nunquam uerborum turpium, nunquam litium sonitus, inter mortuas seculi sonent. Sepulta cadauera nunquam inter se iurgia peragunt in sepulchris: nunquam blasphemant: nunquam contendunt: Sic & uos charissimæ, sopitæ somno quietis & pacis expectetis sponsum & iudicem uestrum: expectetis magnum & terribilem diem iudicij, diem uidelicet iræ: diem calamitatis: ubi cœlum simul cum terra pauebit: cœlorum omnes mouebuntur uirtutes: trementes erunt angeli simul cum sanctis omnibus, tunc singulorum uitę discutientur discrimina, & merita apparebunt. Semper tuba illa terribilis uestris perstrepat auribus: Surgite mortui, uenite ad iudicium. Ecce rex in manu potenti uenit: à cunctis uult exigere rationem: certe de cogitationibus minimis: certe de leuibus & ociosis uerbis. Si reddere de singulis rationem paratæ non eritis: proijciemini in carcerem exteriorem: audietis à iudice: Ite maledictæ in ignem æternum paratum diabolo & angelis eius.

De abiectione exquirenda in uestibus.

Cap. XXXI

HEu cor infelicissimum, mens infortunatissima, quæ diem iudicij tam horrendā nō meditatur quotidie, si meditatur, fatuissimum si appetit quicquam de seculo & pompis eius. Nullo uos die, nulla uos hora transeant hæc omnia. Quilibet paries domus, quilibet angulus, uestris demonstretur in oculis, ista die depictus. Si hæc non prætermittatur lectio: tunc abiectio uestium, cuius tędet mulierculas fatuas, uos delectabit. Tūc rusticanus & abiectus pannus, purpuræ præponuntur & byssо. Tunc crassa & rudia uelamina capitis æstimabunt ex sericis. Certe tanta erit deformitas in melotis: tanta grossities in cucullis: caputia tam rudi artificio præparata: quod si sic forent secularium indumenta, artificum panni breui tempore perirent omnis industria. Ista charissimæ decent monachas: non strictis manicis, preciosis & compositis pannis, subtili uelamine uelatis supercilijs, cor meretricum nō tam prætendere quàm habere. Nō tales existimo monachas, sed pessimas mererices & scortum uilissimū. Nō enim opus cadaueribus mortuorū preciosis & compositis ornamentis in sepulchris. Monumēta nō indigent talibus: monasterij lapides nō appetunt gloriam

uestium

ueſtium,quæ ſine peccato grandi minime poſſunt haberi. Hiſtrionibus & luſoribus regũ & prin- c
cipum ſeculi,mollia ſunt relinquẽda.Ioannis de pilis camelorũ intereſt ueſtiri.Pudeat igit̃ religio-
nis nomẽ habere,& ſe cultu ueſtiũ hiſtrionẽ oſtendere.Ideoq; chariſſimæ, uolo uos mortuas ſecu
lo,quę totaliter mundũ calcaſtis,procedere ſic deformi & incõpoſita ueſte:quod ſi impudicis ocu
lis liceret intueri uos: riſus potius prouocaretur q̃ cogitatio mala. Fateor quidẽ illos mentiri, qui
gloriantur ſe ſeruare caſtitatẽ,& in ueſtibus lubricitatẽ ſectantur.Pannus itaq; ueſter,& ſi albus &
candidus,tamen groſſus & utilis ſit,ut & color candorẽ caſtitatis intrinſecum,& utilitas contemptũ
terrenorũ exhibeant.Hæc gloria monacharũ:hoc ſtudiũ religioſarũ mentium: hoc iudicium ſpon
ſarum dei æterni:hoc ſignum mortuarum ſeculo & ſepultarum cum Chriſto.

De auſteritate exquirenda in ſtratu. Cap. xxxii

COniugatæ & uiduæ quæ manent in ſeculo,circa plurima, circa laborioſa ſollicitæ ſint:quoti-
die circa frequens miniſterium occupatæ cum Martha:ſaluentur per opera pietatis, Ieſu mi-
niſtrantes in paupere:frangant eſurientibus panem ſuum: egenos & uagos domum inducãt:coo-
periant nudos:inſiſtant miſericordiarum operibus: proculdubio tam fructuoſis & bonis,quod im
poſſibile eſt quod deum non placent iratum.Colligationes impietatis diſſoluant,& faſciculos diſ-
ſoluentes, & omne onus dirũpant. Vos autem chariſſimæ, quæ meliorem partem,imò optimam
elegiſtis cum Maria:ſedete continuo ſecus pedes Ieſu:ſacrarum ſcripturarum uolumina, ſacris re-
uoluendo lectionibus.Lauate eius pedes aſſiduis compunctionis & gaudij,charitatis & deuotio
nis lachrymis,contemplationis intentæ dulcedini.Capillis extergatis:terrenorum omnium ſuper
fluitatem per eam expellentes de corpore.Audiatis de ore Ieſu uerbũ quaſi gladiũ anceps pertran
ſiens corda:ſcindens compagem membrorum uſq; ad diuiſionem ſpiritus.Hoc uerbum dulce erit
faucibus ueſtris ſuper mel & fauum. Hoc uerbũ per quod facta ſunt omnia: hoc uerbũ quod Cen
turionis poſcebat deuotio:ut ſanaretur puer eius. Huius uerbi dulcedinem ſolum norunt, qui au-
diunt. Hoc uerbum audire non poſſunt ſomnolenti & ignauiæ dediti. Quapropter chariſſimæ:
uolo uos ſingulis noctibus breui & duro ſtratu iacere in cellulis ueſtris; nõ in plumis & mollibus,
ſed aut in paleis aut ſtraminibus: ſiue in ligneis potius capſis quàm lectulis:ut & membra domata,
potius ſtratum horreant q̃ affectent:potius ſomni imminentis quietem magis compellat neceſ-
ſitas quàm uoluntas.Sic ob duriciem breuis & leuis occupet ſopor,quod non ſit fas ſolitis illuſio- D
nibus noctium, mentem ſopitam torqueri.

De matutino & modo dicendi diuinum officium. Cap. xxxiii

AD matutinas excubias,media nox uos præparet. Nullã ex uobis dormientẽ reperiat campa
nilis ſonitus. Non ignoret̃ an fuerit ob ſoporẽ: ſed potius ob contemplationis extaſim.De
cellulis oratione præmiſſa, mediæ noctis ſumma quiete, ad eccleſiã ſingulæ ſorores aduenientes:
ſpõſum dilectũ matutinis excitẽt laudibus:ut exurgat in earũ auxiliũ.Sic diſtincte alternatim pſal
mi lectionesq; ſacræ proferantur: ut ob colliſiones & hiatus ac barbariſmos: ad riſum non prouo-
centur angelici ſpiritus.Sit ſemper moderatus,attẽtus,quietus,& ſuauis ſonus in uocibus: ut nul
la pompa,nullaq; carnalis delectatio habeat locum in diuinis præconijs: ſumma deuotio, crebra
ſuſpiria & lachrymas fundat. Sic moroſitas, ſic uelocitas teneatur in modo:quod nec faſtidium,
nec impeditio linguæ poſſit oriri. Nulla unquam uerba quantumcunq; utiliſſima proferantur in-
ter pſallentes:ſed illud in mentis arcano, ſumma cum diligentia ruminetur intrinſecus, quod per-
tractatur extrinſecus.Nullius eſt meriti ore diuina officia uerboſitare, & miſera mente quæ extrin
ſecus imminnet,uagando circumire.Expletis uero laudibus matutinalibus: nec tum ſomnus arri-
piat:ne differatur quid ſponſus petitionibus ſponſarum reſpondeat.In capitulo mox attentis & de
uotis ſororibus,ſanctorum librorum deuota lectio de uoluntate domini ſui pandat quicquid agẽ-
dum ſit.Et ſic cedant illuſiones, & dæmonum phantaſmata, quæ dormientes illuderent. Illico lec-
tionem alia ſuccedat breuiſſima lectio,de his quæ ad apoſtolicæ uitæ inſtructionẽ pertinẽt:quali
cunq; ſtilo præſenti opuſculo pertractato, ut ſic ſingulis diebus quaſi quodã bolo pia mens depa-
ſta,dulcedinẽ appetat:nec retardetur faſtidio,& de modicis eximia cogitet.Sequantur lectiones,
confeſſiones criminũ in regularibus diſciplinis coram Abbatiſſa domus & cæteris ſororibus. Pro
dantur in publicũ quæcunq; geſta ſunt contra regulares obſeruantias & obedientias,ut iam nulla
tenus quicq; inemendatum & impune pertranſeat:nec lateat matrem & ſorores uniuſcuiuſq; con-
ditio:quatenus & uerecundia & diſciplina quam mater imponit circa futurum tempus unaquęq;
reddatur aſtura. Extra uero capitulum aliquid de his unquam qualicũq; uerbo uel nutu proferre,
ſit anathema. Hoc itaq; fine nox ſancta clauſa diſcedat.

De ordine dicendarum horarum, primæ,tertiæ,ſextæ & nonæ. Cap. xxxiiii

CVm laudibus primæ, dies ſalutaris incipiat:quibus expletis, ſacræ miſſæ myſteria ob ſponſi
præſentiam,ſponſarũ corda lætificẽt, charitatis inebrient poculo, deuotionis & fidei ſatient
pabulo in conuiuio ſalutari.Sit poſtmodum unicuiq; cõmodum, aut orandi, aut legendi ſacra uo-
lumina,ſiue aliter operandi quę ſancta ſunt.Deinde doctę puellulas nouitias de euãgelica uita:de
ſanctis

A ſanctis moribus,de officijs domus,de regularibus diſciplinis uſq; ad refectionis horam inſtruant.
Præparentur & interim cibi, quibus corpora refocillentur ad pœnitentiæ iugum. Nullo unquam
detur otio animus:ne quando cogitationes & motus,mentibus titillent illicita:quod ſi aliqualiter
inſurgere inceperint,ſtatim eligantur in ſemine:ne creſcant zizania cum tritico: aut laboribus aut
operibus manuum quicquid male concipitur,euaneſcat. Adeat ſanctam ſororem ut locutionibus
ſacris proficiatur immũdum. Tutiſſimum ualde eſt fidelem & iuſtum habere amicũ: cui quicquid
arcano cordis ſinu latet protinus referetur. Nõ enim in ſuis ſæpe poteſt homo negotijs rectum ha
bere iudicium. Aduenięte uero refectionis hora, qua reddere corpori debitum natura compellit:
diebus cõmunibus laudes tertiæ & ſextæ horarum prius deo deuote ſoluantur.Poſtmodum cum
omni modeſtia, benedictione ab Abbatiſſa præmiſſa, cibum ſumant, parsq; miniſtret. Poſtquam
uero cæteræ comederint, & ipſæ quæ miniſtrauerant comedant, & ſibi miniſtretur ab alijs. Cum
uero ieiunij tempus refectionem tardiorem effecerit: ſacra myſteria miſſæ, tertia & ſexta & nona
præueniantur,cæteris diebus poſt refectionem nona dicatur hora ſtatuta:cum iam ſol in medio gy
ro diem exhibet medium.

De cibis & ordine comedendi. Cap. xxxv

QVando eñ uos ad refectionẽ hora debita adunauerit:in cibis ueſtris minime refulgeat coco
rum induſtria. Nõ ciborũ nobilitas appetitum moueat ſed fames,non apponantur incitatiua
libidinũ,ſed quæ poſſint famem extinguere,aut legumina,aut holera condiant̃ in oleo. Carnes ue
ro ſolum ſint ex licentia Abbatiſſæ indultæ debilibus & infirmis:alioquin cuius ſint ſaporis ignо-
ret cœnobiũ.Oua & lacticinia poſt ieiunia debilitatis ſororibus & præcipuis feſtiuitatibus permit
tantur ex gratia.Raro ſciantur quæ in aquis oriant̃ & uiuant, niſi parui piſciculi. Gulæ horridum
ſcelus, genitrix luxuriæ, & caſtitatis carnifex cũ dei ancillis nullam habeat ſortem. Ideoq; tanta ſit
in ſumẽdo ſobrietas, tanta taliſq; parcitas,ut uẽter potius cõqueratur q̃ gaudeat.Non egeat in di-
gerendo ſtomachus medicinis: ructus potius uacuatio q̃ nimia repletio inducat. Nec cinguli am
pliatione ſit opus:ut & ſic mens à dei meditationibus minime retardetur per crapulam, & corpus
non egeat medicinis.Sit ſemper ordinata & cõpoſita in ſuo modo comeſtio. Non ſit in ſumendo
ferculo talis uelocitas faucium & tam uelox maſticatio boli,quod merito de ingluuie aliqua poſſit
oriri ſuſpicio.Non tam in comeſtione cibus,q̃ turpis modus reprehendendus eſt.Sæpe etenim in
B fabis & panibus hordeaceis nimia auiditas grande peccatum cauſat.Nequaq̃ auidi & uagabundi
oculi per diſcumbentes huc illucq; uagando: hanc uel illam magis uel minus denotent comeden-
tem. Non prandentium numerus animum occupet uniuſcuiuſq;.

De ſobrietate & ieiunio. Cap. xxxvi

VInum quoq; in quo eſt luxuria,ſponſis Chriſti tanquam uenenum ſuſpectum ſit. Potius ſto-
machi languor,& afflictæ naturæ debilitas conſulat:quàm delectatio aut ingluuies.Quod ſi
ſumere cogit penè ipſa neceſſitas:tunc aut ſic debile uinum, aut ſic aqua permixtum præbeatur in
potum,quod nequaq̃ ex fumoſitatibus repletũ caput,ridiculoſa aut puerilia uerba depromat.Sa-
crilegium reputatur ebrietas, in fœmina præcipue, ſed infinito plus in domini ſpõſa. Noe denuda
tio uerendorũ,& Lot inceſtus ob ebrietatem,uos cautas inſtituat:uos ſemper reddat timidas ſem
perq; ſuſpectas. Vere credatis quod ignẽ portat in gremio, qui aſſiduo utitur uino. Nequaquam
quæſo inter mortuas corpori,quæ omnibus uoluptatibus ſe abdicarunt pro Chriſto, de gulæ hor-
rendo facinore,& ebrietatis immundicia ſermo etiam minimus habeat̃. Vẽtris ingluuies & ebrie
tas,tam animæ infirmitatis,q̃ corporis cauſam & materiam tribuunt.Ideoq; medicinale ieiunium,
omnem auferat languorem,omnem tribuat uirtutem & gratiam. Hoc uos legislator edoceat: cui
lex non datur priuſquam ieiunium quadradrageſimale perficitur. Elias in fortitudine ſubcinericij
panis,ieiunus per quadraginta dies perrexit ad montem dei Oreb.Quid uero uirtutis cõtineat ſa-
crum ieiuniũ,à ueſtro inueſtigemini ſponſo:qui quadragenario peracto ieiunio,tentationẽ diabo
li uicit. Viri Niniuitæ non ſileant,qui ieiunijs cõmune euaſerunt exitium,& irreuocabilem dei mu
tauerunt ſententiam.Hæc uos chariſſimæ imitamini:ſed aſſequamini ſapienter,ne dicatur à domi-
no:Non eſt hoc ieiunium quod elegi.Caſtigate membra ueſtra, ſed nolite interficere. Non cauſet
ieiunium uerecundiam,ut ſcandalum ſit cæteris:non dolore capitis,& debilitate corporis ſacrę o-
mittantur lectiones:nec orationes deficiant, ne neceſſe ſit contemplationes deſerere. Vnaquæq;
ſuæ ſalutis ieiuniũ ſibi medelã adhibeat.Frangatur corpus ieiunijs, caſtigeť in cella uerberibus, Si
quicquam concupiſcit illicitum,multiplicentur abſtinẽtiæ,adhibeantur grauiſſimæ diſciplinæ,do
nec ſic humile,ſic benignum fiat quod nihil ſibi uendicet noxium,nihil exigat quod nõ uultis.Eri
gatur domina,principetur in omnibus:ſubijciatur,ſuppeditetur & cõculcetur ancilla.Quod ſi ite-
rum atq; iterum erigit ſe contra dominam: eijciatur ancilla, denudetur, fatigetur & humilietur ad
uotum. Si uero quietum corpus ultra uires,ultra condecentiã uelitis exaſperare,indignatum uos
in foueã deijcier indiſcretas.Nil quippe poteſt habere uirtutis,quod indiſcretio facit,quod impru
dentia inijcit, & improuiſio docet.

De lectionibus ad mensam. Cap. XXXVII

SIc dulcia sano palato eloquia dñi sunt, quod nunc degustata fastidiunt. Sẽper nouos generãt pręsuauitate & dulcedine appetit⁹. Vos semper ea degustare decet. Nullo unq tẽpore uobis est ab oratione cessandũ. Sẽper uos orare Apostolus instruit: quæ nõ pro carnis illecebris uacare ad tẽpus obligamini uelut cõiugatę. Ideoq semper pro posse oretis: ut dum corpus saginat cibo, saturet anima lectione. Nõ est fas etiã secularibus simul cibum terere, & inania uerba ructare. Sacram de ueteri testamẽto,& de nouo,sanctorũ gestis & dictis, singulis hebdomatib. deputata soror comedentib.lectionẽ legat. Tunc uniuscuiusq mens sobria intenta sit dulcedini uerbi dei, suspiret anxia,cum propheticus aut historicus sermo dei sæuitiam mõstrat in prauos. Gaudio repleatur immenso cũ benignitas dei annunciat in bonos. Respiret spes: cũ erga pœnitẽtes indulgentiã posse exhiberi monstrat promisso uel facto. Erigatur fides: cũ in promissis deus fidelis ostendit. Charitas accendatur:cũ tot priuilegijs & muneribus ex Christi natiuitate, & eius uita & passione & resurrectione,nostra dotatur humanitas:atq nostra uilitas sublimat. Nõ resonent uerba, sed gemitus:nõ risus & cachinnus,sed lachrymæ. Nõ occupent manus incisionibus inutilibus: sed exercordatione criminũ tundantur pectora. His em frenis agitata sæua gulæ rapacitas,sobrietatis non excedit limites:foribus uentris nõ aderit crapula:demũ æstuans libido nõ nocebit quicquam.

De operibus sororum post prandium. Cap. XXXVIII

SVmpto deniq cibo:nec tunc adeundum est fabulas,sed Christi exemplo,cum dei laudibus ad gratiarum actiones consurgant,deoq in ecclesia hymnos persoluant. Deinde cum omni silentio,ut sacra lectio lecta proficiat,ut menti inscribantur narrata: unaquæq sigillatim relegat & confirmet,aut in ecclesia de his quæ didicit meditetur,quousq simul diebus cõmunibus,post prandiũ horæ nonæ in ecclesia celebrauerint dignas laudes, aut si forte prandiũ præuenerit hora nona diebus ieiuniorũ,quousq campanella in claustro pulsabitur:interim si breuitas noctiũ & tẽporũ conditio & naturæ necessitas exegerit:post aliquã horulam in qua legendũ est post prandiũ,uel orandum,liceat paulisper uolentibus quiete potius q somno corpus refocillare:ut fortius reddat laboribus. Post quietem quidem hora nona decursa uel pulsata campanella, ne quicq ociosum possit diabolus reperire,ne uanis drsiderijs pateat cordis aditus: altera sororum libros scribat, ut & manus labore,& mens diuino repleatur pabulo. Suat altera cucullas sororum, & tunicas & melotas. Plantas holerum plantet altera in hortulo, ut crescentes uobis præbeant escas. Altera semina iactet. Irrigentur areolæ:ut seminibus aptæ fiant. Inserãtur fructiferæ arbores infructuosis,& ars uim repellat naturę. Ex his resurgat mens propter uisibilium horum inspectionem ad meditandum de inuisibilibus dei:oriatur admiratio diuinæ potentiæ in semine: quod ex sic paruo, sic arido, tantæ magnitudinis & uiriditatis & pulchritudinis creatura formetur. Ex admiratione crescat deuotio: ex deuotione eleuatio mentis:ita ut iam ipse hortulus fiat oratorium:& creaturæ insensibiles,creatoris magnitudinem prædicent. Sed cauendum est potissime, ne manus uestræ quicquam contingere audeant, quod uanis usibus possit aptari.

De horis uespertinis & completorio. Cap. XXXIX

SErpens morum,omnis ociosus sermo expellatur de medio uestri. Nunc risus: nunc cachinnus cor uanũ pronunciet. Sic sancti,sic pudici sint actus corporis cuncti:ut mentis sanctitatem exponant. Homo nempe exterior, interioris index est. Sancto uos in labore, sancto uos in opere debellantes diabolum, uespertina hora reperiat:qua in ecclesia sanctis deus laudetur officijs. Si festiuitatis celebritas: si nimia debilitas cõmunem cœnulam breuemq refocillationẽ corporis potius q ad delectionẽ paratam indulserit:uespertinæ laudes deo tempestiuius persoluantur q ceteris ieiuniorũ diebus:ut nec etiã debitæ laudes in ultima hora diei: uel omittantur, uel in aliquo detrũcent ob cœnam. Post peractã cœnã, uel si omittitur post aliquã horulam,iuxta exigentiã temporis ad ecclesiam sorores cãpanella uocet, ubi uel de sanctorũ gestis uel de alijs mirabilibus dei lectio deuota dicatur: Cui succedant cõpletorij laudes:ut ex his roboratæ mentes diuino pabulo, nocturnis phantasijs occultisq fallacijs diaboli occurrere nõ formidẽt, nec timeãt dimicare,& sic à diuinis obsequijs exortus dies,diuinis finiatur in laudibus,Post cõpletoriũ uero nihil aliud q silentium sentiat:ut sorores quietę semotæ totaliter corporeis sensibus,quæ in pręterito tẽpore diuinis audierũt lectionibus, ruminent mente & restringant in corde. Hæc meditans unaquæq suam cellulam adeat:benedictione matris susceptа, & religionis habitũ gestans, ut si natura exegerit se in stratu ad quiescendũ cõponat. Si uero dormientẽ dæmon insequi cœperit quam uigilantẽ meuerat:si illusiones immiserit,si turpi cogitatui opposuerit: mox ut dei sponsa persenserit exurgat: cedatq ignauiæ & sopori, uelox excubitus. Inde protinus horrendum & tremendum diabolo signum crucis opponat,sponsi dilecti inuocet auxilium,& sponsus zelotypus qui nimio zelo sponsam custodit, exurget protinus in auxilium sponsæ suæ. Scuto circundabit eam, ne iam timeat à timore nocturno. Et cadẽt statim à latere eius mille, & decem milia à dextris eius nec appropinquabunt ad eam. Postremo angelis suis mandabit ut custodiant eam in omnibus uijs eius, ne forte offendat ad lapidem pedem suum.

De charitate

De charitate seruanda erga infirmas sorores. Caput XL

A BAlnearum molliciẽ,caro sponsæ dei nõ suscipiat. Harum usus castis corporibus non cõpetit. Satis nosipsi experti quotidie quantus in mẽbris nostris libidinis ignis exurat sentimus,etiã si ignis fomenta auferantur pro posse. Nimis est demens & fatuus, qui materiã præparans igni ad incendium,nõ uult ut ardeat. Ista decent miserrimas mulierculas:cum periclitantur naufragio partus. Tamen si extrema necessitas infirmanti consuluerit:seruato omnis pudicitiæ honore,cũ omni modestia fiat. Aliâs in seruis dei talia cogitare sit nefas. Summopere seruetur in uobis: ut erga infirmantes sorores,cũ omni sollicitudine, omnis exhibeatur cura hospitalitatis,& præbeãtur integræ ad totius pietatis obsequia. Si periculum exegerit:medicum sobriũ & pudicum,& omni suspicione carentẽ,protinus consulant:& quæ mandauerit sanitati congrua,omni domus necessitate posita,benigne fiant. Si uero desunt necessaria, uendantur quæ monasterij sunt: ne temporale aliquod misericordiarum impediat opera. Nulla lex escę,uel potus,aut stratus astringat infirmam uel debilem. Tamen sollicite cauendũ est ne ingluuies gulositatis sub infirmitatis uelamine, sua commoda quærat,& ne infirmitas sub specie sanctitatis,corpus abstinentijs conterat ultra uires:ne corpus duplici fractum stimulo,apud iustum iudicem deficiẽs, impium criminetur cœnobium & homicidam. Deputentur custodes infirmantibus discretæ & sanctæ sorores, quæ sollicite præcauent pericula,quæ imminere possunt infirmis, ne quid aliqualiter contingat aduersi. Onera quæso non aggrauent seruitrices. Semper Christum cogitent in infirma sorore latentem: semper se cogitent posse in futurum talibus indigere. Semper lex illa naturæ astricta teneatur sinu mentis:hominem debere alijs id exhibere,quod ab ipsis ipse deposceret. Non inficiat quæso hospitalitatis opera murmur,sed quod fieri decet,cum omni mansuetudine fiat,iuxta Apostolum dicentem:Hospitalitatem sectantes,inuicem in charitate sine murmuratione.

De autoritate episcopi & præpositi circa obseruationes ordinis. Cap. XLI

ECce uobis mea domina Eustochium & cæteræ dilectissimæ filiæ Christi, apostolicã uitam rudi & crasso stilo his chartulis scriptã,senex pater & propinquus iam morti, utpote centenarius in ætate,deuoto affectu transmisit. Hoc speculum æternũ, per hoc ænigmatice in præsenti uita, felicitatis uiã unaquæq filiarũ,assidua meditatione cernat. Non causet grossities corticis,medullã requirendi contemptũ. Non imperitus & rusticanus sermo fastidiũ generet. Talia decent poeticas fabulas Nõ est opus pietatis & totius ueritatis legi rhetorũ pompis. Hæc omnia iuuenũ intersunt.
B Ex hac singulis diebus uelut ex delectabili ferculo,singulũ uobis sumite bolum. Hunc nõ trãsglutiendo,sed magna morositate masticando,hinc inde transferte per ora,ut sentire ualeatis dulcedinem. Fateor enim uobis quod ex his quæ scribuntur si sedula sit meditatio, exurgent uobis talia, qualia lingua humana nõ nouit,quanq & hoc imperfectũ sit opus. Nulla enim tam sancta,tam iusta, & diu prouisa est cõstitutio:quæ in futurũ, plurimos non patiatur defectus,quæ aliquando correctione non egeat. Propterea si quid in hac normula apostolicæ uitæ & religionis,dispensatione, correctione,uel immutatione indiget:episcopo uestro, aut præposito uestro presbytero sancto cõmitto, ut secũdum plenitudinẽ spiritussancti dispenset, mutet & corrigat. Sic itaq charissimę filię, sanctos uiuite dies: sic Christo nuptiali fœdere copulatæ, ut non uacua lampade paratas uos semper media in nocte cum uenerit sponsus uocaturus ad nuptias inueniat,nequaq uobis per exteriora quærentibus oleum:ne tanquã fatuis ex tarditate,thalami negetur introitus. Senectutem uestri deuoti Hieronymi,sanctis uestris iuuate orationibus.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

ABunde satis arbitror admonere tantum hoc opus eiusdem artificis esse, cuius id quod proxime præcessit.

CHROMATIVS ET HELIODORVS EPISCOPI HIERONYMO

DIlectissimo fratri Hieronymo presbytero, Chromatius & Heliodorus episcopi salutem in domino. Ortum Mariæ reginæ uirginis,simul & natiuitatẽ atq infantiam domini nostri Iesu Christi in apocryphis inuenimus libris:in quibus multa cõtraria nostræ fidei cõsiderantes scripta,recusanda credimus uniuersa:ne per occasionem Christi, lætitiã anti christo traderemus. Ista igitur nobis cõsiderantibus, extiterunt uiri dei, Armenius & Virinus, qui dicerent sanctitatẽ tuam beatissimi Matthæi euangelistæ manu scriptum uolumen Hebraicum in uenisse, in quo & uirginis matris & saluatoris infantia esset scripta, & idcirco tuam charitatem per ipsum dominum nostrum Iesum Christum expetimus: quatenus & illud ex Hebræo Latinis auribus tradas:non tantum ad percipiendum quæ sunt Christi insignia, quantum ad hæreticorũ astutiam excludendam:qui ut doctrinam malam instituerent, bonam Christi natiuitatẽ, suo mẽdacio miscuerunt:ut post dulcedinẽ uitæ,mortis amaritudinem occultarẽt. Erit ergo purissimæ pietatis, uel ut rogantes fratres exaudias,uel episcopos exigentes charitatis debitũ,quod idoneum crediderit recipere facias. Vale in domino & ora pro nobis.

HIERONYMVS CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS C

OMnis sanctis & beatissimis, Chromatio & Heliodoro episcopis, Hieronymus exiguus Christi seruus in domino salutem. Qui terram auri conscium fodit, non ilico arripit quicquid fossa profuderit lacerata, sed priusquam fulgens pondus uibrantis iactus ferri suspendat: interim uertendis suspendendisq; cespitibus immoratur, & specialiter qui nondum lucris augetur. Arduum opus iniungitur, cum hoc fuerit mihi à uestra beatitudine imperatum, quod nec ipse sanctus Matthæus apostolus & euangelista uoluit in aperto conscribi. Si enim hoc secretum non esset, euangelio utiq; ipsius quod edidit addidisset, sed fecit hunc libellum Hebraicis literis obsignatum: quem usq; adeo edidit, ut & manu ipsius liber scriptus Hebraicis literis à uiris religiosissimis habeatur, qui etiam à suis prioribus per successus temporũ susceperunt. Hunc aũt ipsum librum, nunc̃q; alicui transferendũ tradiderunt: textum eius aliter atq; aliter narrauerunt. Sed factum est ut à Manichæi discipulo nomine Seleuco: qui etiam apostolorũ gesta falso sermone conscripsit: hic liber editus, non ædificationi, sed destructioni materiam exhibuerit, & quod talis probaretur in synodo cui merito aures ecclesiæ non paterent. Cesset nunc oblatrantiũ morsus, non istum libellum canonicis nos superaddidimus scripturis: sed ad detegendum hæreseos fallaciam, apostoli atq; euangelistæ scripta transferimus: in quo opere non tam pijs iubentibus episcopis obtemperamus, q̃ impijs hæreticis obuiamus. Amor igitur est Christi cui satisfacimus, credentes quod nos suis orationibus adiuuet: qui ad saluatoris nostri infantiam sanctam per nostram potuerint obedientiam peruenire.

DE NATIVITATE SANCTAE MARIAE

PEtitis à me ut uobis rescribam, quid mihi de quodam libello uideatur, qui de natiuitate sanctæ Mariæ à nonnullis habetur. Et ideo scire uos uolo multa in eo falsa inueniri. Quidam namq; Seleucus, qui passiones apostolorum cõscripsit, hunc libellum composuit. Sed sicut de uirtutibus eorum & miraculis per eos factis uera dixit, de doctrina uero eorum plura mentitus est: ita & hic multa non uera de corde suo confinxit. Proinde ut in Hebræo habetur: uerbum ex uerbo transferre curabo. Si quidem sanctum euãgelistam Matthæum eundem libellum liquet composuisse, & in capite euangelij sui, Hebraicis literis obsignatum opposuisse: quod an uerum sit, autori præfationis & fidei scriptoris committo. Ipse enim ut hęc dubia esse pro D
nuncio: ita liquido falsa non affirmo. Illud autem libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto, siue hæc uera sint siue ab aliquo conficta, sacrosancta sanctæ Mariæ magna miracula præcessisse: maxima cõsecuta fuisse, & idcirco salua fide ab his qui deum ista facere posse credũt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse. Deniq; in quantum recordari possum, sensum nõ uerba scriptoris sequens, & nunc eadem semita nõ eisdem uestigijs incedens: nunc quibusdam diuerticulis ad eandem uiam securrens: sic narrationis stilum tentabo, & non alia dicam q̃ quæ aut scripta sunt ibi, aut consequenter scribi potuerunt. Igitur beata & gloriosa semper uirgo Maria de stirpe regia & familia Dauid oriunda: in ciuitate Nazareth nata, Hierosolymis in templo domini nutrita fuit. Pater eius Ioachim: mater uero Anna dicebatur. Domus paterna ex Galilæa & ciuitate Nazareth. Maternum aũt genus ex Bethlehem erat. Vita eorũ simplex & recta apud dñm, apud homines irreprehensibilis erat & pia. Nam omnem substantiam suam trifariam diuiserunt. Vnam partem templo & templi seruitoribus impendebant: aliam peregrinis & pauperibus erogabant: tertiam suæ familiæ usibus & sibi reseruabant. Ita isti deo chari, hominibus pij, per annos circiter uiginti, castum domi coniugium sine liberorum procreatione exercebant. Vouerunt tamen si forte deus donaret eis sobolem: eam se dñi seruitio mancipaturos: cuius rei gratia & templum domini singulis per annum festis frequentare solebant. Factum est aũt ut encæniorũ festiuitas appropinquaret: unde cum nonnullis contribulibus suis Hierosolymam & Ioachim ascendit. Ea uero tempestate Isachar ibi pontifex erat. Cumq; inter cæteros conciues suos etiam Ioachim cũ oblatione sua uideret: despexit eũ, & munera eius spreuit: interrogãs cur inter fœcundos infœcundus ipse sta re præsumeret: dicẽs, munera nequaq; deo digna posse uideri: quem ipse prole indignũ iudicasset, scriptura dicente: maledictũ omnem esse, qui non genuisset masculum in Israel. Dicebat ergo prius eum ab hac maledictione, sobolis generatione soluendum, & sic demum in conspectu domini cum oblationibus esse uenturũ. Cuius opprobrij obiectu, pudore magno suffusus Ioachim, ad pastores qui cum pecudibus erant, in pascuis suis secessit. Neq; enim domum repetere uoluit: ne forte à contribulibus suis, qui simul aderant, & hoc à sacerdote audierant: eodem opprobrij elogio notaretur. Verũ cum ibi aliquandiu esset: quadam die cum esset solus, angelus domini ei cum immenso lumine astitit. Qui cum ad eius uisionẽ turbaretur: angelus qui ei apparuerat, timorem eius cõpescuit dicens: Noli timere Ioachim, neq; in uisione mea turberis. Ego enim sum angelus domini, missus ab ipso ad te: ut annunciẽ tibi preces tuas esse exauditas, & eleemosynas tuas ascendisse in cõspectum eius. Videns quippe uidit pudorem tuũ, & audiuit sterilitatis opprobriũ nec recte

tibi

A tibi obiectũ. Peccati namq; nõ naturæ ultor est deus, & ideo cũ alicuius uterũ claudit: ad hoc facit, ut mirabilius denuo aperiat: & nõ libidinis esse quod nascit̃, sed diuini muneris cognoscat̃. Prima enim gentis uestræ Sara mater, nõne usq; ad octogesimũ annũ infœcunda fuit: & tamen in ultima senectutis ætate genuit Isaac, cui repromissa erat benedictio omniũ gentium. Rachel quoq; tantũ dño grata, tantumq; à sancto Iacob adamata: diu sterilis fuit, & tamen Ioseph genuit, non solũ dñm Ægypti, sed plurimarũ gentium fame periturarũ liberatorẽ. Quis in ducibus uel fortior Sampsone, uel sanctior Samuele? Et tamen hi ambo steriles matres habuere. Si ergo ratio uerbis meis tibi non persuadet credere dilatos diu cõceptus & sterilis partus mirabiliores esse solere. Proinde Anna uxor tua pariet tibi filiam, & uocabis nomen eius Mariam: hæc erit, ut nouistis, ab infantia sua dño cõsecrata, & spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris. Omne immundum neq; manducabit neq; bibet, neq; inter populares forinsecus turbas, sed in templo domini conuersatio eius erit: ne quid de ea sinistrum uel suspicari saltem possit, uel dici. Itaq; ætate procedente, sicut ipsa mirabiliter ex sterili nascetur, ita incõparabiliter uirgo generabit altissimi filium, qui Iesus uocabitur: secundum nominis etymologiam saluator omnium gẽtium erit. Et hoc tibi eorum quæ annuncio signum erit: Cum perueneris ad auream, in Hierosolymis portam: habebis ibi obuiam Annam uxorem tuam, quæ de tuæ regressionis tardatione modo sollicita: tunc in aspectu tuo gaudebit. His dictis angelus discessit ab eo. Deinde apparuit Annę uxori eius dicẽs: Ne timeas Anna, neq; phantasma putes esse quod uides. Ego enim sum angelus ille, qui preces & eleemosynas uestras obtuli in cõspectu dei, & nunc missus sum ad uos, ut annunciẽ uobis nascituram filiam: quæ Maria uocata, super omnes mulieres erit benedicta. Hæc à natiuitate sua statim domini gratia plena tribus ab lactationis suæ annis in domo paterna permanebit: postea seruitio dñi mãcipata, à templo usq; ad intelligibiles annos non discedet: ibi denicq; ieiunijs & orationibus nocte ac die deo seruiens, ab omni immundo se abstinebit, uirum nunquam cognoscet, sed sola sine exemplo, sine macula, sine corruptione, sine uirili cõmixtione: uirgo filium, ancilla dñm, & gratia & nomine & opere saluatorem mundi generabit. Itaq; surge, ascende Hierusalem, & cum perueneris ad portam, quæ aurea, pro eo quod deaurata est, uocatur, ibi pro signo uirũ tuũ pro cuius incolumitatis statu sollicita es, obuium habebis. Cum hæc igitur ita euenerint, scito quod quæ annuncio, sine dubio cõplenda erunt. Igitur iuxta angeli præceptũ: uterq; de loco in quo erant promouentes, ascenderunt Hierusa
B lem: & cum ad locum peruenissent angelico uaticinio designatũ, ibi sibi inuicẽ obuiauerũt. Tunc de mutua sua uisione læti, & promissæ prolis certitudine securi, debitas dño humilium exaltatori gratias egerunt. Itaq; adorato dño domum regressi, diuinũ promissum certi & hilares expectabãt. Concepit ergo Anna & peperit filiã, & iuxta mandatũ angelicum, parentes uocabant nomẽ eius Mariam. Cumq; trium annorũ circulus uolueretur & ablactationis tẽpus cõpletum esset: ad templum domini uirginẽ cum oblationibus adduxerunt. Erant aũt circa templũ iuxta quindecim graduum psalmos, quindecim ascẽsionis gradus. Nam quia tẽplum erat in monte cõstitutũ, altare hoc lacusti quod forinsecus erat, adiri nisi gradibus nõ ualebat. In horũ itaq; uno beatam uirginẽ Mariam paruulam parentes constituerunt. Cumq; ipsi uestimenta quæ in itinere habuerant exuerent, & cultioribus ex more uestibus se & mundioribus induerent: uirgo dñi cunctos sigillatim gradus sine ducentis & leuantis manu ita ascendit, ut perfectæ ætati in hac duntaxat causa nihil deesse putares. Iam quippe dñs in uirginis suæ infantia, magnũ quid operabatur, & quanta futura esset, huius miraculi indicio præmonstrabat. Igitur sacrificio secundum consuetudinẽ legis celebrato, & uoto suo perfecto: uirginẽ intra septa templi, cum alijs uirginibus ibidem educãdam dimiserunt: ipsi uero domũ regressi sunt. Virgo aũt dñi, cum ætatis processu & uirtutibus proficiebat, & iuxta psalmistã, pater & mater dereliquerãt eam: dñs aũt assumpsit eam. Quotidie namq; ab angelis frequentabatur: quotidie diuina uisione fruebatur, quæ eam à malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat. Itaq; ad quartũdecimũ annũ usq; peruenit: ut non solũ nihil de ea mali reprehensione dignũ cõfingere possent: sed & boni oẽs qui eam nouerant: uitã & cõuersationẽ eius, admiratione dignã iudicarent. Tunc pontifex publice denunciabat: ut uirgines quæ in tẽplo constituebantur, & hoc ętatis tempus impleissent, domũ reuerterentur, & nuptijs secundũ morem gentis, & ætatis maturitatẽ operam darent. Cui mandato cum cæteræ pronæ paruissent: sola uirgo domini Maria hoc se facere non posse respondit, dicens: Se quidẽ & parentes suos domini seruitio mancipasse, & insuper seipsam dño uirginitatẽ uouisse, quam nunq; uiro aliquo cõmixtionis more cognito uiolare uellet. Pontifex uero in angustia constitutus animi, cum neq; contra scripturam quæ dicit: Vouete & reddite: uotum infringendũ putaret, neq; morem genti insuetum introducere auderet, præcepit ut ad festiuitatẽ quæ imminebat, omnes ex Hierosolymis & uicinis locis primores adessent: quorũ consilio scire posset: quid de tam dubia re faciendũ esset. Quod cum fieret, omnibus in cõmune placuit dñm super hac re esse consulendũ. Et cunctis quidẽ orationi incũbentibus, pontifex ad cõsulendũ deum, ex more accessit. Nec mora cunctis audientibus, de oraculo & de propiciatorij loco uox facta est secundũ Esaię uaticinium, requirendũ esse cui uirgo illa

commendari & desponsari deberet. Liquet enim Esaiã dicere: Egredietur virga de radice Iesse, & flos C
de radice eius ascẽdet, & requiescet super eũ spiritus dñi: spũs sapientiæ & intellectus: spiritus consilij & fortitudinis: spũs scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris dñi. Secundũ hanc ergo prophetiã, cunctos de domo & familia Dauid, nuptui habiles nõ coniugatos, uirgas suas allaturos ad altare prædixit, & cuiuscunq; post allationẽ uirgula florem germinasset, & in eius cacumine spiritus dñi in specie columbę cõsedisset: ipsum esse cui uirgo cõmendari & desponsari deberet. Erat aũt inter cæteros Ioseph homo de domo & familia Dauid grandæuus, cunctis uero uirgas suas iuxta ordinẽ deferentibus, solus ipse suã subtraxit. Vnde cũ nihil diuinæ uoci consonũ apparuisset: pontifex iterato deũ consulendũ putauit. Qui respõdit solum illum ex his qui designati erant uirgã suam nõ attulisse, qui uirginẽ desponsare deberet. Proditus est itaq; Ioseph. Cũ enim uirgã suam attulisset: & in cacumine eius, columba de cœlo ueniens consedisset, liquido omnib. patuit ei uirginẽ desponsandã fore. Igitur nuptiarũ iure de more celebrato, ipse quidẽ in Bethlehem recedit ciuitatẽ, domũ suã disposituros, & nuptijs necessaria procuraturus. Virgo aũt dñi Maria cum alijs septem uirginibus coæuis & collectaneis quas à sacerdote acceperat: ad domũ parentũ suorũ in Galilæã reuersa est. His uero diebus, primo scilicet aduentus sui in Galilæã tẽpore, missus est ad eam angelus Gabriel à deo, qui ei conceptũ dominicũ narraret, & conceptionis uel modũ uel ordinem exponeret. Deniq; ingressus ad eã, cubiculum quidẽ ubi manebat, ingẽti lumine perfudit, ipsam uero gratantissime salutans dixit: Aue Maria uirgo dñi gratissima: uirgo gratia plena, dñs tecum: benedicta tu præ omnibus mulieribus: benedicta præ omnibus hactenus natis hominibus. Virgo aũt quæ iam angelicos bene nouerat uultus, & lumen cœleste insuetũ nõ habebat neq; angelica uisione territa, neq; luminis magnitudine stupefacta: sed in solo eius sermone turbata est, & cogitare cœpit qualis ista salutatio tam insolita esse posset, quid ue portẽderet: uel quẽ finem esset habitura. Huic cogitationi angelus diuinitus inspiratus occurrens: Ne timeas, inquit Maria, quasi aliquid contrariũ tuæ castitati hac salutatione prætexã. Inuenisti enim gratiam apud dñm: quia casti tatem elegisti. Ideoq; uirgo sine peccato cõcipies, & paries filium. Hic erit magnus: quia dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ. Et filius altissimi uocabit̃: quia qui in terris nascit̃ humilis, in cœlo regnat sublimis. Et dabit illi dñs deus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis. Ipse quippe rex regum & dñs dominantiũ est, & thronus eius in seculum seculi. His angeli uerbis uirgo nõ incredula, sed modũ sci D
re uolens, respondit: Quõ istud fieri potest? Nam cũ ipsa uirum iuxta uotum meum nunq; cognosco: quõ sine uirilis seminis incremento parere possum? Ad hoc angelus: Ne existimes, inquit, Maria quod humano more cõcipias. Nã sine uirili cõmixtione, uirgo cõcipies, uirgo paries, uirgo nutries. Spiritus enim sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi cõtra oẽs ardores libidinis. Ideoq; quod nascetur ex te solum erit sanctũ, quia solum sine peccato cõceptũ, & natum uocabitur filius dei. Tunc Maria manibus expansis, & oculis ad cœlum leuatis, dixit: Ecce ancilla dñi (neq; enim dominæ nomine digna sum) fiat mihi secundũ uerbũ tuum. Longum forte & quibusdam tædiosum erit, si cuncta huic opusculo inserere uoluerimus: quæ natiuitatẽ dominicã uel præcessisse uel subsecuta fuisse legimus. Vnde his omissis quæ in euãgelio plenius scripta sunt: ad ea quæ minus habent̃, narranda accedamus. Ioseph igitur à Iudæa in Galilæã ueniens, desponsatã sibi uirginẽ uxorẽ ducere intendebat. iã nanq; tres fluxerant menses, & quartus instabat, ex eo tẽpore quo sibi desponsata fuerat: interea paulatim utero puerperæ intumescẽte: puerperã se manifestare cœpit: neq; hoc latere potuit Ioseph. Nã sponsi more liberius ad uirginẽ introiens, & familiarius cũ ea loquens, grauidã esse deprehẽdit. Æstuare itaq; animo & fluctuare cœpit, quia ignorabat quid sibi potissimũ esset faciendũ. Neq; eam traducere uoluit: quia iustus erat. Neq; fornicationis suspicione infamare, quia pius. Itaq; cogitabat clã dissoluere coniugiũ, & occulte dimittere eã. Hæc aũt eo cogitante: ecce angelus dñi ei apparuit in somnis, dicens: Ioseph fili Dauid noli timere: hoc est, ne uelis fornicatiõis suspicionẽ in uirgine habere, uel aliquid sinistrũ cogitare, neq; timeas eã in uxorẽ ducere. Quod enim in ea natũ est, & nunc animũ tuũ angit: nõ hominis, sed spiritus sancti est opus. Pariet enim omniũ uirgo sola dei filiũ, & uocabis nomen eius Iesum, id est saluatorẽ: ipse enim saluũ faciet populũ suum à peccatis eorũ. Igitur Ioseph secundũ angeli præceptũ uirginẽ uxorem duxit: nec tamẽ cognouit eã, sed caste procurãs custodiuit. Iamq; nonus à cõceptione instabat mensis, cũ Ioseph uxore cũ alijs q̃ necessaria erãt assumpta, Bethlehẽ ciuitatẽ unde ipse erat tetendit. Factum est aũt cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, sicut sancti euangelistæ docuerunt, dominũ nostrum Iesum Christum: qui cum patre & filio & spiritu sancto uiuit & regnat deus per omnia secula seculorum.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

EAdem facundia, eadem eruditio, idem sermonis lepos. Illud ridiculum, hominẽ ne tantulum quidem potuisse dictionis figuram uariare. Omni, quod aiunt, pedi eũdem inducit calceum. Apud hũc artificẽ eodẽ utuntur charactere omes, Hieronymus, Augustinus, Cyrillus, Eusebius, & Ambro-

A & Ambrosius, apud hunc opinor balbutiret ipse Tullius. Illud breuiter admoneo pium lectorem, nihil hic esse, in quo bonarũ horarum ullam partem collocet, nec eget D. Hieronymus huiusmodi fucis, nec dignatur à tam insulso pingi artifice.

EVSEBIVS DE MORTE HIERONYMI AD DAMASVM.

PAtri reuerẽdissimo Damaso Portuẽsi episcopo, & Christianissimo Theodosio Romanorum senatori, Eusebius olim Hieronymi sanctissimi discipulus, nũc uero eodẽ orbatus lumine, pium dolorẽ & suauissimũ gaudiũ. Multifariã multisq; modis olim deus locutus est omnib. nobis per suũ dilectissimũ filium sanctum Hieronymũ de scripturis in uirtutibus & prodigijs multis, quæ per illum fecit ipse dominus in medio nostri, sicut uos scitis, de quo & testes sumus qui eum uidimus, & oculis nostris eius sanctitatẽ perspeximus, & manus nostræ cõtrectauerunt de uerbo eius sciẽtiæ & doctrinæ, quibus uita manifestata est. Quod ergo uidimus & audiuimus, annunciamus uobis. Eramus em̃ tanquam oues errantes, erroneis & superstitiosis fabulis, nõ audientes sanam doctrinã, sed coaceruantes nobis pseudoprophetas, qui surgentes in populo magistri mendaces, introducebant sectas uariæ perditionis, donec iste illucesceret dies, qui tanq; sol refulgens quinquaginta annis & sex mẽsibus, multis laboribus & ærumnis, in lectionibus & uigilijs, ut nobis frangeret panem doctrinæ desudãs, tenebras errorũ profugãs, & cunctos à perditione liberans, effulsit in templo dei. Incipiensq; ab oriente usq; ad occidentem auferens bella hæreticorũ, eorumq; arcũ cõterens, arma & scuta eorum combussit igni. Quoniã in ipso deus posuit prodigia super terram, ut nomẽ suum manifestũ fieret in nationibus. Deinde pertransiens usq; ad fines terræ, sanando oppressos ab hæreticorũ iaculis, illuminando mẽtes hominum, scripturarũ ænigmata reserando, soluendo nodos, obscura dilucidando, dubia exponendo, cõfutando & corrigendo falsitates, & uerissima ex linguis quamplurimis adunando, ut nobis notas faceret uias uitæ, & nos adimpleret gaudio, lætitia & exultatione, templũ domini corroborauit, & eius aditũ instar lucernæ non sub modio, sed supra candelabrũ in domini aula positæ, dominico irriguo rore plenissime fœcundatæ, posteris omnib. suorũ uerborum præ cæteris elegantia singulari, excellentius omnib. alijs patefecit: ut irent in ciuitatem habitationis, & locũ glorię in uenirent, & ne fierent uelut priores eorũ genus peramarum, quos direxit & liberauit ab errorum perditione. Cum em̃ sim sicut stipula ante faciem uenti, & sicut lutũ platearum balbutiẽs loqui ne
B sciens, nec uerba plenè formare ualens, qui d impertiar uobis charissimi patres & domini suæ laudis? Nempe iuxta illud Apostoli: Si linguis hominũ loquerer & angelorum, suũ laudandi genus necdũ attingerẽ. Idcirco nõ in arcu meo sperabo, nec gladius meus saluabit me, sed dominus erit illuminatio mea. Qui docuit & docebit manũ meam ad scribẽdum, & diriget linguam meã ad loquendum, ut quondam asinæ Balaam. Quoniam ipsius est regnũ & imperiũ, & dominatur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarum. In cuius cuncta sunt posita ditione, coram quo procident reges, nec est qui suæ posset resistere uoluntati. Quoniam omnia quęcunq; uoluit, fecit in cœlo, terra, mari & in abyssis. Et sic lingua mea tanti uiri laudẽ meditabit̃, & nomen suum annũciabit uniuersis. Hic uere fuit ille Israelita in quo dolus nõ fuit, electus secundũ cor domini ad loquendũ omnia quæ sibi mandauerat dominus, uniuersis gentibus, & regnis, & doctor datus in gentibus, ut sentes euelleret, destrueret, disperderet & dissiparet, & sapientiam uerã seminaret, ædificaret atq; plantaret. Hic est fratrũ amator, hic est qui populo Christiano tot librorũ uolumina ex linguis Hebraica & Græca in Latinam nõ paruo põdere transtulit. Ecclesiæ officium primitus ordinauit, & totius sacræ scripturæ aspera fecit plana. Certe in huius lumine uidemus lumen, & pane suæ salutiferæ doctrinæ pasti, ambulamus usq; ad mõtem dei Oreb. Hic est flumẽ aquæ uiuæ splendidũ tanq; crystallus, procedens de sede dei in medio ecclesiæ. Et ex utraq; parte eius lignũ uitæ, afferens fructus tempore suo, cuius folia ligni, sunt ad gẽtium sanitatem. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, & deo dilectus & hominibus, orat nunc pro ecclesia sancta. Vas uere admirabile, omni ornatũ lapide precioso, opus excelsi. Veruntamen de hoc quid plura dicam? cuius enarrant cœli gloriam, & opera scripturarũ manuũ eius annunciat firmamentũ? Nec sint loquelæ neq; sermones, cuius nõ audiantur doctrinæ uerba, cũ in omnem terram exijt sonus eius. O ineffabilis misericordia saluatoris, quæ tot gratiarum cumulos in Hieronymo adunasti, ut ad ea quæ solus possidet, penè nulli hominũ nisi particulariter fas sit aspirare. Hic certe dux nostræ fidei ad se currentes in cœli cõtrahit arcem. Hunc præ cæteris potioribus ornatũ insignijs dignitatũ, in cantilenis & prouerbijs operationib. & interpretationib. miratæ sunt gentes. Cuius nota facta est in populis uirtus, quia impletus fuit quasi flumine sapientia. Sed ut uera dicam, iuxta illud reginæ Saba: Maior est em̃ sapientia & opera sua q̃ rumor quem audistis. Quam certe bonus est iste his qui recto sunt corde, quoniam maliciam semper odiuit. Fecit enim mirabilia in terra nostra. Sub umbra illius sedimus, & fructus illius dulcis gutturi nostro. Quanta autem de eo audiuimus & cognouimus, quomodo annunciabimus? Atq; ego qui sum ut narrẽ laudẽ eius & uirtutes eius & mirabilia quæ fecit? Sed quoniã nõ sum eloquẽs ab heri & nudiustertius, ut breuiter

dícam,si uultis accipere.Iohannes baptista ipse est,uterq; uirgo,uterq; eremita. De Iohanne dicitur:Erat Iohānes uestitus pilis camelorū in deserto.De se idē Hieron.dicit.Horrebant sacco membra deformia,& squalida cutis,situ Æthiopicæ carnis obduxerat.De Iohanne iterū: Locustas & mel syluestre edebat:De se iterum Hieron.dicit:De cibis & potu taceo,cū etiā languentes monachi aqua frigida utantur,& coctū aliquid accepisse luxuria sit.Quid plura?Ille propter iusticiā martyr,iste uero etsi eius spiritū materiale ferrū nō abstulit,tamē martyrij præmij non est expers.Duplex nanq; martyriū est.Vnum succumbere gladijs impiorū,alterum in infirmitatib.& aduersitatibus in animo patientiā custodire.Certe hic est uere martyr,qui propter iusticiam, & mansuetudinem,& salutifera doctrinæ suæ uerba,in huius mundi lachrymarū salo,certamen forte à malorum cœtu uiriliter supportauit,sciens quoniā omniū fortior est sapientia.Nec impie gessit in cōspectu dei,sed in omnib.tribulationibus suis,inuocans dominū,nō peccauit labijs suis,nec stultū aliquid contra deum locutus est.Taceā nanq; quot tribulationes,labores,afflictiones,cruciatus,agones, flagella,fames,sitim,amaritudines,tempestates,tentationes,abstinētias, uigilias,peregrinationes, carnis macerationes,nuditates,ieiunia,erumnas,& nō solum hæc, sed grauiora & innumerabilia propter Iesu Christi nomē,in suo glorioſissimo perpessus est corpore,ut idem loquitur:Stabam in eremo cōstitutus,& in illa uasta solitudine,quæ exusta solis ardoribus monachis horridū præstat habitaculū,cogitans me Romanis potiri delitijs,quotidie gemitus,quotidie lachrymæ.Et si quando me somnus imminens oppressisset repugnantem,nuda humo, uix ossa hærentia collidebam. Horrebant sacco membra deformia,aqua frigida languens utebar,& coctum aliquid accepisse luxuria erat.Cutis mea propter incōmoda squalida,carnis Æthiopicæ situm obduxerat,& tamē socius scorpionū tantum & ferarum,sæpe choris intereram puellarū,& in frigido corpore, etiam in præmortuo iam homine,sola libidinū incēdia bulliebant.Teste deo meminí me diem crebro iunxisse cum nocte,nec à pectoris cessasse uerberibus,donec iubente domino,in me rediret tranquillitas.Flebam cōtinue,& repugnantem carnem,hebdomadarū inedia subiugabam.Cellulā meam quasi cogitationū conscíam pertimescebam,& mihimet iratus & rigidus,solus deserta penetrabā, & si concaua uallium,& prærupta mōtium cernebam,illud meæ miserrimæ carnis erat ergastulū, ibi meæ orationis locus. Quis ergo infirmatus est,& nō ipse? Quis scandalizatus, & nō ille? Sed si in infirmitatibus & laboribus laudandi sunt sancti,certe & hic laudandus est. Veníam autem ad cōtumelias & persecutiones, quas ab improbis & falsis pertulit fratribus in huius ualle miseriæ. Quid aliud in hoc mundo sua semper fuit uita,nisi quædam iugis aduersus improbos hæreticorū omnium & malorū cuneos pugna,cōtinuumq; certamen? Super eum rugierunt ut leones hæretici quoniā corripuit eos,& tabescere fecit sicut araneas animas eorum,& fructus eorū de terra perdidit,& semen eorū à filijs hominum.Aperuerūt in eum clerici lasciuijs diditi ora sua,& despexerunt eum,& locuti sunt labijs dolosis,& odio iniquo oderunt eum, quoniam eorū insectatus est uitam pessimā & crimina.Circundederunt eum canes multi,& tauri pingues obsederunt eum,& insurrexerunt in eum testes iniqui,acuentes linguas suas sicut serpētes,& uenenū aspidum sub labijs eorum,cogitantes malicias in corde,tota die cōstituentes prælia supplantantes gressus eius. Et funes extenderunt in laqueos pedibus eius,ut delerent de terra memoriā eius,& ejcerēt eum de nationibus,ut opprobrium fieret uicinis suis.Super Romanū populum fuit magnificētia eius, & uirtus eius mirabilis in uerbis,& sanctus in omnib.operibus suis,alleuans corruentes, soluens cōpeditos,illuminans cæcos,& dirigēs iustos,dans fortitudinem & uirtutem plebi dei,& quasi tuba altisonās,annunciās cunctis iniquis scelera,portas peccatorum,& uectes ferreos cōfregit romphea doctrinæ suæ.Audientes aūt hæc impij dissecabant cordib.suis,& stridētes dentibus in eum cogitauerunt & locuti sunt nequitias.Arcū suum tetēderunt,& illum parauerūt,& in ipso parauerunt uasa mortis.Cum aūt esset ille plenus spiritu sancto,in orationib.& in operibus bonis perseuerās, uitia mortificās,bona uiuificans,suscitans de puluere egenum,& de stercore erigens pauperem: Quoniam nō in uiribus equi,neq; in tabernaculis uiri beneplacitū fuit sibi,nec sperauit in diuitijs sed fortitudine domini corroboratus,nō formidauit aduersarios suos,sed super ipsos correctionibus & doctrinis sanctis tonuit,dans imperium regi suo,& sublimans cornu Christi sui:Alios docens laborando,sicut bonus miles Christi,sciens quod nō coronabit qui in agone certat,nisi legitime certauerit. Videntes autē hæc uiri iniqui,irati sunt, & dolores comprehenderunt eos quia sunt generatio praua & peruersa,filij in quibus fides aliqua nō est.Et exacerbauerunt eum in consilijs,& in abominationib.ad iracundiam cōcitauerunt ipsum.Et perdito consilio sine disciplina, ueste muliebri irridentes ei tanq; uiro luxurioso & iniquo impetum fecerunt unanimiter in eum, & eiecerunt eū extra Romanā ciuitatē.At ille benignus,patiens,humilis & mansuetus eorū uesaniæ locum dans,proficiens post tergū suum omnia peccata eorum,recedens inde peragrauit in Cōstantinopolim ad antistitē sanctissimum Gregorium Nazianzenum. O uir ineffabilis,ô uirtutum uas admirabile,ô splendor patientiæ,ô lampas præfulgida,ô diadema honoris & gloriæ,angularis lapis firmissimus,exemplar innocentiæ,columna aurea,& totius ecclesiæ fundamentum.

Cum

A Cum plus tunderis,minus confunderis.Agnus innocens quid loqueris, pressus collo tot iugis? Gratias ago deo meo,quia dignus sum habitus,ut me odiat mundus.Scio me nanq; peruenire ad cœlestem gloriā per infamiam & bonam famā.Aperuit aūt cœlos patientia eius,quia ibi cōfirmata semper fuit uirtus gloriæ eius,& in deo posuit firmā fortitudinē suam,nec à domino recessit unquam cor eius.Arcus fortium superatus est,& ipse accinctus est robore, & prævaluit infirmitate sua,& fortis factus est in bello,& dextera sua glorificata est in uirtute. Dextera manus sua cōfregit inimicos,quoniā adiutor & protector factus est sibi dñs in salutē. Et ideo cātemus domino,quoniam magnifice fecit.Annūciemus hoc in uniuersa terra. Hauriamus aquas in gaudio de fontib. saluatoris.Euanuerunt impij de cogitationib.suis,quia obscuratū fuit insipiēs cor eorū,& credentes se esse sapientes in malicijs suis,stulti facti sunt,quia mutauerūt ueritatē in mendaciū,sed tamē ueritas de terra orta est,& iusticia de cœlo prospexit. Etenim fatui in lacū quē aperuerūt, & in foueam quam fecerūt,inciderūt.Et iustus nunq; fuit cōturbatus,quia dominus firmauit eius manū. Vnde sanctissimi patres & domini,considerate uirū istum,q; fidelis & iustus semper in domo domini fuit ad docendū nos,& illuminandum abscondita tenebrarū,& effugandū nequitias peccatorum.De quo nobis grandis esset sermo & ininterpretabilis ad dicendum,sed nimis imbecillis factus sum,quoniam introiuit tremor in ossa mea,& subtus me turbata sunt uestigia mea,ne nimis ascendam.Est em̄ angusta porta,& arta uia,& cibus iste solidus perfectorū est & sapientum,qui exercitatos habent sensus ad discretionem.Quapropter non modica relinquens difficilia & ardua tanti uiri ineffabilis,cuius laude plena est terra,cuius splendor est sicut lumē,& cornua sunt in manibus eius,ad præsens sui exitus glorioſi aliqua breuissime cupio referare. Deus em̄ omnipotēs, cuius misericordia præit ante faciem suam,qui & iustus est,& rectū iudicium suum,redderis mercedem laborū sanctorum suorū,pastor uerus & bonus,in misericordia disponens omnia,& congregās oues suas in sinu suo,quæ nouissime diebus istis cursu intolerabili & oneroso,agonis grauissimi,in quo caro cōcupiscit aduersus spiritū,& spiritus aduersus carnem,feliciter cōsummato, portu iam diu cōcupito,de nauigatione huius maris procelloſi,in quo sunt reptilia innumerabilia,& inimicorū agmina colluctantia,ut decipiant & trucident rectos corde iam obtento,dilectissimum filiū suum Hieronymū exutū toga mortalitatis & putredinis huius carnis miserrimæ, perpetuo immortalitatis brauio decoratū,ad cœleste atriū euocauit,ut quod uidebat hic in ænigma-
B te,ibi uideat facie ad faciem.Quem cū extrema eius hora egredi de corpore eius urgeret, iam cōpletis nonaginta & sex annis,febre æstuans ualida,suos circa se uoluit esse in unum filios,quos sicut nouellas plantationis stabiliuit à iuuentute sua. Quorū luctu uultus graues intuens,ut pius & misericors,his paulisper motus fletibus infremuit spiritu:& lachrymās, imò aliquantulū eleuans oculos,plana uoce inquit:Fili Eusebi,cur istas inutiles fundis lachrymas? Nōne uanū est super defunctum fundere lachrymas? Quis uiuens nō uidebit huius corporis dissolutionē? Quod semel locutus est deus & audisti,audes cōtradicere? Et nosti nullum posse resistere uoluntati eius.Iam fili rogo nō secundū carnem ambules,flere desine.Certe nostræ militiæ arma carnalia nō sunt.Deinde uultu hilari & iucundo,alacri uoce cæteros alloquēs filios,exclamauit:Cesset mœror,luctus abeat,sit omniū una uox gaudentiū. Quoniā ecce tempus acceptabile,ecce dies iubilatiōis & lætitiæ præ omnib.diebus uitæ meæ,in quo fidelis dominus in uerbis suis,& sanctus in omnib.operibus suis,aperuit manū suam,ut meā exulē animā hucusq; in carcere mortis huius ob reatus mei genitoris Adæ,reuocet ad supernam patriā,recuperatā sui filij sanguine precioso. Nolite filij dilectissimi(quos semper habui in uiscerib.charitatis)impedire gaudiū meum,ne prohibeatis reddere terræ,quod suū est.Corpus meū statim exuite,terræ date,ex qua factū est, ut redeat unde uenit. Quibus finitis uerbis,omnes fratres lachrymis madefacti,denudantes suū sacratissimū corpus,ita squalidum & deforme abstinentijs,quod quidem terribile cunctorū uisui cernebatur, nam tanta erat affectum macie,ut ossa eius potuissent per articulos numerari,sic uerberibus cruentatum, ut leproſi potius corpus crederetur,nuda humo protinus tradiderunt,& ipsum sacco lineo cooperuerunt. Ast ubi uir domini,terræ sensit asperitatem,nimium iucundatus, conuersusq; ad fratres præ dolore & angustia lachrymarum fontibus inundantes,inquit:Hortor uos charissimi mei & dilectissimi filij,quos genui in uiscerib.Iesu Christi,per dilectionem & charitatem qua dilexi uos, ut pacificati nunc pacem habeatis.Debetis em̄ uos,tanq; dei ministros domesticos & amicos decet,ad spiritualia anhelare,ut sitis alijs ad exemplum. Vos qui spirituales estis, cur istas tam infructuosas funditis lachrymas? Peccatorū uobis semper recordatio lachrymas inducat. Tāto prompti estote ad lachrymas, quanto fuistis ad culpam. Si quis peccato moritur, flete. Nam si malus cum per pœnitentiam à morte surgit,angeli gaudent in cœlis,certe si bonus peccato moritur,angeli dolent.Me uero non tanq; morientem lugeatis,sed mecum tanquam portū salutis attingente gaudeatis.Quid imbecillius miseria huius uitæ,qua tot dolorum & passionum agminibus circundamur,ut nulla pene hora sit,in qua uiuens quicunq; homo liber à dolore transeat? Si diues, undique angustiatur timore,ne quod possidet, amittat. Si pauper, nunquam quieſcit ut inueniat.

Sibo-

Si bonus, hinc diaboli timet periculũ, hinc ne nauis mortalis corporis, in huius mundi pelago naufragetur, non mediocriter pertimescit. Idcirco nullus sexus, uel ætas, uel cõditio, doloris trãsit expers, quousq; in hac manet miseria uitæ. Si quid in me esse scitis meum impediens iter, dolete. Heu quot nauigantiũ per hoc mare magnũ & spaciosum in quo sum, tot diuersa genera inimicorum secundum cuiuslibet uiriũ quantitatem colluctantiũ, post multam nauigandi felicitatem, post multas uictorias iam credentes finem capere peroptatũ, aliqua diabolica suggestione in hac hora in laqueũ perditionis, sua indiscretione peruenerũt? Heu quot hic & uita recomendat & fama, quibus unico peccati assensu, dira mors imminet et ruina? Idcirco dum uiuitis, timeatis fratres. Principium sapientiæ timor domini. Vita nostra militia est super terrã, qui hic uicerit, alibi coronabitur. Dum hac pelle tegimur, nulla nobis inest certa uictoria. si noster genitor timuisset, nunq; cecidisset. Principiũ omniũ malorũ, sui præsumptio. Qui nõ timet, de se præsumit. Quomodo inter latrones quis onustus auro securus gradit? Saluator quid nos aliud docet, nisi timere? Vigilate (inquit) quia ne scitis qua hora fur uenturus est. Nam si sciret paterfamilias qua hora fur ueniret, uigilaret utiq;, & non sineret perfodi domũ suam. Summus ille clauiger Petrus: Sobrij, inquit, estote fratres, & uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Nemo inter serpentes cum securitate habitat. Qui sanctior & sapientior est, plus semper timeat. Nam qui altius est cadens, maiores casus recipit. Esca diaboli electa est, de malis nõ curat, quia sui sunt. Cecidit ille sapiens Salomon, cecidit & eius genitor Dauid, electus secundũ cor dei. Timeatis fratres, iterũ rogo, undiq; timeatis, quia beatus est uir timens dominũ. Etenim si consistant aduersum eum castra, non timebit cor eius. Si exurrexerit in eum prælium, in hoc ipse sperabit. Perfectus dei timor foras uanũ mittit timorem. Timorem uanũ non habet charitas. Charitas & timor dei unum sunt. Considerãs enim hęc propheta, clamãs dicebat: Confige timore tuo carnes meas. Quis ex uobis est cupiens uidere dies bonos, accedat huc, & illuminetur, & facies sua non confundet. Qui timet deum, faciet bona, & demorabitur in bonis anima eius, & semẽ eius hæreditate possidebit terram. Quia firmamentum est dominus timentibus eum, & testamentum ipsius ut manifestetur illis. Si quid boni facitis, cum magna cautela timeatis. Multi bona faciunt, quorũ fructus surripit humanæ laudis appetitus. Decem iuerũt uirgines, & tamen mediæ à cœli ostio sunt exclusæ. Heu quot hodie sacro sunt renati baptismate, & Christiano funguntur nomine, quibus foret melius nõ fuisse. Est enim gehennalis pœna paganorũ infinito minor, q̃ malorum Christianorũ. Vtinam non foret talium maior pars. Nauis undiq; sana uno mergitur foramine. Errauerunt homines in hac lata solitudine, alij colla iugo auaritiæ submittentes, alij luxuriæ fœditate, ut turpissimæ sues deturpati: alij circa inutilia diripienda occupati. Vnde abiecto rationis usu cooperãtes ut iumenta insipiẽtia (& utinam similes essent illis) uiã ciuitatis nouæ Hierusalem non inuenerunt. In regnũ cœlorũ reprobus nullus ingredit. Centuplo arta est uia eius q̃ creditur, quamuis larga sit uere timentibus. Timenti centurioni promittit Christus ad eũ accedere: præsumẽti regulo, cũ illo ipse ire denegat. Vere non omnes hodie obediunt Euangelio. Veniet (dicebat Apostolus) tempus, in quo sanam doctrinã non sustinebunt homines. Plures prædicãt, sed non omnes ueritatẽ prædicãt, simplicium corda in peccatis alligant. Alligant onera grauia in peccatis minimis, in grauibus oculo transeunt conniuẽte. Est enim doctor fallus gladius anceps, hinc scindit opere & exemplo, hinc percutit & interficit uerbis dolosis & iniquis. Quomodo ignis frigiditatẽ donat, aqua caliditatẽ? Lapis quomodo sursum gradit? & uir luxuriosus quomodo prædicabit castitatẽ? Et si prædicat, quæ audientibus inde ueniet utilitas? Quid poterit dicere audiens: nisi quare uoce prędicas, quæ opere denegas? Bene loquẽs ore, & male uiuẽs opere, semetipsum damnat. Ecce quantũ deo talis prędicatio sit acceptabilis, ostenditur per Psalmistam: Peccatori dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Multi legunt grandia, addiscunt ardua, subtiliter disputant, ornate loquuntur, ut à populo honores capiant, in plebibus magistri nominẽtur, & nihil faciũt. Si experto creditur, mihi credite. plus mouet corda hominũ uitæ sanctitas, q̃ ornata eloquia. Facite, & postea prædicate. Cœpit Iesus facere, & postea prædicare. Valet facere sine prædicare, sed nõ prædicare sine facere. Nõ dixit deus: Qui prædicauerit uoluntatem patris mei, sed, qui fecerit. Non uitupero prædicationem, nisi non facientium ea quæ prædicant. Subtilium uerborum doctor tantum & non operum, est quædam leuis auriũ inflatio & ueritatis fumus, cito sine fructu pertransiẽs. Intelligite fratres, intelligite quæ dico: Multo plus meretur qui facit & prædicat, quàm qui facit & tacet. Si bonum solus facio, mihi soli prosum, sed si prædicãs facio, & mihi & alijs prosum. Vnde qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sunt enim sancti prædicatores lux ad illuminandum: quia per eorum doctrinam corda caligantia & cæca nube peccati, Christo uero lumine qui lucet in tenebris illuminãtur. Sunt sal etiam ad condiendũ uerbum dei, quod cibus est animę operibus bonis. Cuilibet scienti iniungitur prędicationis officiũ, dummodo faciat, imò ut plus dicam: Qui scit & solum facit, & alios non docet, tenebitur domino reddere rationem. Quum enim iuxta apostolum

apostolum Iohannem: Qui odit fratrem suum, homicida sit, & qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem suũ necessitatem patientem, & clauserit uiscera sua ab illo, quomodo manet in eo charitas dei? Quanto magis qui uiderit fratrem suum errantem, & mortalibus oppressum criminibus, & nõ ministrauerit ei uerbũ doctrinæ, ille qui doctus est, homicida & sine charitate est? Timeatis ò doctores & rectores, quibus iniungit dominus prædicationis officia, ut populo suo uerbum dominicum ministretis. Quot emẽ uel uestro exemplo, uel uestri negligentia peccatis moriuntur, tot de manu uestra requiret dominus. Quanto enim estis altiores gradu, tanto maiorib. cruciabimini cruciatibus. Nõ estis domini, sed pastores. Vnus dominus est, & unus pastor principalis qui cognoscit oues suas, & exquiret eas de manibus uestris. Heu quot hodie in ecclesia sunt nõ pastores, sed mercenarij, ad quos nihil pertinet de ouibus Iesu Christi. Quinimò (ut & uera dicam, & ipsimet sciunt) sunt lupi rapaces, qui & oues rapiunt & dispergunt. Certe nil peius, nil abominabilius, q̃ cum ille qui custodire deberet, dissipat. Heu quod hodie in aliquibus ecclesiæ nõ pastoribus, sed destructoribus, quorũ non est pars minor, factum est, ut substantias & labores hominum tanquam infernus insaturabiliter deglutiant. Et nõ solum eos à peccatis non emendant, sed & ipsimet uel ex sui negligentia, uel suis pessimis ministris, uel suis nephandis operibus eos contrahunt ad illicita. Ira quidem dicam, hos tales si impunes deus relinqueret, deus amplius nõ esset. Et ideo (ut sæpe dictum est) filij charissimi, dum uiuitis, seruite domino in timore, & exultate ei cũ tremore. Apprehendite disciplinam eius, ne quando pereatis de uia iusta. Gustate filij mei charissimi, iterum dico: Gustate & uidete, quoniã suauis est dominus. Diuites egerunt, & esurierunt, & dormientes hic in diuitijs & uoluptatibus suis, nihil inuenerunt in manibus suis. Inquirentes uero dominũ, nõ deficient omni bono. Iunior fui & senui, & nunq; uidi iustũ in fine derelictũ, nec semen eius egens pane. Imitatores paupertatis estote, ut sequamini uestigia eius, qui cum in forma dei esset, portans omnia uerbo uirtutis suæ, in cuius domo sunt diuitiæ & gloria, semetipsum exinaniuit formã serui accipiẽs, & pauper & inops natus est. Pauper & plus q̃ inops fuit quousq; uixit. Pauperrimus mortuus & sepultus est. Vnde uulpes, inquit idem, foueas habẽt, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nõ habet ubi caput suũ reclinet. Apostolis etiam iubet nõ portare sacculum neq; peram. Et iuueni cõsuluit uendere quæ habebat, & pauperibus erogare. Si Christum deum creditis, eum nõ falli posse credite, alioquin nõ esset deus, & si ipsum falli nõ posse creditis, ipsum sequamini. Impossibile est diuitijs affluere & Christum sequi. Natura denegat ut contraria misceantur. Aut egò fallor, aut ipsi in fine decipientur. Qui mihi nõ credunt, credent cum diuitiæ suæ transierint in egestatẽ. Diues hic epulabat quotidie splẽdide, indutus purpura & bysso: sed mortuus quod Moysi & prophetis noluit credere, in tormentis positus sensit. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus. Nõ saluabitur rex per multam uirtutem suam, nec diues diuitijs suis. Est enim equus diuitiarum fallax ad salutem. Nõne diuitijs cõiuncta est superbia? Et ubi superbia est, ibi peius. Nõne omnia oriuntur mala ex superbia, tanq; ex una radice? Cum enim diues factus est homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, nõne superbit? Et cum superbierit, nõne polluuntur uiæ eius in omni tempore? Et tunc sedens in insidijs cum diuitibus in occulto, cogitat ut interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem respiciunt, & insidiantur in occulto ut rapiat eum tanq; leo in cubili suo, dicẽs in corde suo: Oblitus est deus, auertit faciem suã ne uideat usq; in finem. Etenim est dominus aliquãdo dormiens, quasi crapulatus à uino. Cũ uero plus moratur deus sapiẽtia ad inferendũ iudicia, plus inebriatur ira. Et ideo plus centuplo timendum est, cum lõganimiter tolerat mala, q̃ cũ festinanter punit. Permittit emẽ deus aliquo tempore cruciari bonos ab iniquis & superbis, ut supra dorsum bonorũ fabricent peccatores, & prolongent iniquitatem sibi. Et ideo quamuis aliquantulũ obliuiscat deus, pauperẽ tamẽ in finem nõ obliuiscetur misereri. Sed quoniã pupillo ipse adiutor est, cui derelictus est pauper, & superbis resistit deus, humilibus dans gratiã, cõterit brachiũ peccatoris & maligni, exaudiens desideriũ pauperis, iudicansq; pupillo & humili, ut nõ apponat ultra superbus magnificare se homo super terrã. Quapropter dilectissimi filij mei, si pauperes estis, humiliamini sub potenti manu dei, ut nõ amittatis, quod absit, quæ facitis. Nihil paupertas deo gratiosa est sine humilitate. Maluit deus de beata Maria incarnari propter humilitatẽ, q̃ propter aliam quancunq; uirtutem. Sicut emẽ ex sola superbiæ radice, omnia oriuntur mala, sic ex sola radice humilitatis generantur omnia bona. Discite à saluatore, quia mitis est & humilis corde, humiliauit semetipsum pro nobis: factus obediens usq; ad mortẽ: mortẽ autem crucis. Propter quod dico uobis, & si humiles esse uultis, estote etiã obedientes omni humanæ creaturæ propter deũ. Cõsiderate filij charissimi, quo censeamini uocabulo: Monachus, id est unus. Nõ decet monachũ uelle habere & nolle, nisi in non peccando. Sit emẽ uobis uelle & nolle hoc unũ, in omnib. bonis, in reb. licitis obedire. Nec sint uobis plura præcepta ut faciatis. Nõ est obediens, sed negligens qui secundũ expectat mandatũ. Ad unius uobis dicitur iussionis uocem, Petrũ & Andreã relictis retibus & omnib. quæ habebant, domini secutos esse uestigia. Hoc semper uera optat obedictia nunq; suæ obtẽperare uoluntati, sed reuerẽter

alienæ

alienæ. Istud nanq; in ultima cœna exemplum Christus reliquit, cum suorum abluens pedes discipulorum, Petro dixit: quod nisi obediens fieret, nō haberet partem secū. Idcirco dilectissimi filij, sicut uobis unū est nomen monachi, ita sit unū uelle & unum nolle. Bonū est enim & iucūdum habitare fratres in unū. Nec sit in uobis maior aut minor, sed qui præcessor est, fiat sicut iunior, ne uidelicet regum gentiū instar, qui maior est in uobis, dominetur cæteris fratribus, ut ab eis gaudeat superuacuis laudibus attolli. Sed ad exemplum regis Iesu Christi, maior humilitate efficiatur, quasi minor quibus regendis præest. Sit enim uester maior per humilitatem socius minori cum bene agit, sed cum delinquit, sit erectus contra uitium per zelum iusticiæ. Nullum sit unquam cū uitijs fœdus, sic diligatur homo, ut eius uitiū odiatur. Magnū dilectionis signū est hominem in quibuscunq; minimis reprehendere. Sæpe multū uana nocet humilitas. Nō uera humilitas est, uitia tacendo permittere. Clama, ne cesses (Esaias inquit) quasi tuba exalta uocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum. Vtinam & cōtra uitia omnis clamaret creatura. Quia si peccator deū nō timet, tamen homines reueretur. Quod Apostolus nos docens dicit: Irascimini & nolite peccare. Sol nō occidat super iracundiam uestrā. Iustus est dominus, & iusticiam dilexit, æquitatē uidit uultus eius. Si iustus, & uos iusti estote. Negligentia & uana pastoris humilitas, efficit ut lupi in agnos audere possint. Ne respiciatis in uultum potentis, nō est personarum acceptio apud deum. Vbiq; quod iustum est operemini. Vult uera iusticia unicuiq; reddere quod suum est. Obedire oportet deo, & nō hominibus. Nónne si ueritatem tacetis metu potentum, iudicatis apud uosmetipsos & facti estis iudices cogitationū uestrarum, & nō plus uestra abundat iusticia, q̄ scribarum & pharisæorum? Non plus diuitem honoretis quàm pauperem, nisi melior sit. Quinimò (ut uerius dicā) multo plus pauperem honoretis. Relucet em̄ in paupere imago Iesu Christi, in diuite autem, mundi. Omnes nos ex una sumus carnis radice geniti, omnes inuicem membra sumus in uno corpore, cuius caput est Iesus Christus. Quid ergo plus honoris meruit dives & potens, quàm pauper? Forte quia dives est & potens? Sed si hoc, quare diuitias in seculo detestamur, quare mundi gloriam cōtemnendam prædicamus? Neminem certe malorū usu honorandum puto. Si diuites honoras diuitijs plus paupere, deo præponis mundū. Et si plus deo aliquid in mundo dilígis, nō dignus es deo. Reddite quæso quæ sunt dei, deo, & quæ sunt mundi, mundo. Bonitas ubiq; honoretur, malicia omnino deturpetur. Sed quoniam mihi nūc de his qui in caducis diuitijs suis gloriantur, quiq; de quadam fœtidæ carnis post modicū in cinerem reuersuræ, nobilitate, potentia, & dignitate uana & leui, siquidem aurium quorundam stultorū nominum insufflatione extolluntur, & alios contemnendo deprimunt, ac se ob hoc credunt illam attingere gloriam, quam solis humilibus & mundi cōtemptoribus pius dominus præparauit, sermo est, quid de eis ut cōuenit, differā? Væ uæ uobis qui ad cœlorum regna diuitiarum itinere festinatis: Quoniam facilius est transire camelum per foramen acus, q̄ diuitem intrare in regnū cœlorum. Nō mea sunt hæc uerba, sed Christi. Si hæc reuocabilis est sententia, Christus omnino non est deus. Cœlum (idem inquit) & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Vlulate uos ó miseri, nomen instabilis fortunæ, nobiles & potētes, qui alios confunditis, & tanq; ignobiles conculcatis, quia huius mundi honorū & falsarum dignitatum fumis obcæcati, cum uestræ uitæ breuissimæ tela à morte uelut à texente, forte hac nocte succidetur, in inferno fine interminabili præ alijs cruciabimini, cōtinue moriēdo. Viuentes in laboribus hominum, mundi non estis: imò cum hominibus non solum labores non fertis, sed laborantes uiuere non permittitis, idcirco nō cum hominibus, sed cum diabolis flagellabimini. Quanto enim in mundo maior fuit gloria & lætitia, tanto maior in inferno præparatur pœna. Sed quid dicam? Duodecim fatemur Christū apostolos elegisse: quorum omniū solus Bartholomeus carnis origine fuit nobilis, & Matthæus diuitijs (antequam reciperet apostolatum) insistebat. Cæteri uero erant pauperrimi piscatores. Cur hæc retuli, audiatis. Si Christus uerax est, & si omnia quæ ex ore eius audiui mendacia nō sunt, huiusmodi hominum uix unus aptus regno dei inuenitur de mille. Qui uero eorum mihi non credunt, post modicum tempus in tormētis positi sentient. Sed forte quis ueritatis lumine cæcus iam mirabitur. Ad quem ego, si ex hoc me interrogaret, responderem: Nónne unico credimus damnari hominē mortali peccato? Sed si hoc (inquit) ita est, ergo quomodo saluabitur centum milibus? Sed quid dives & mortalis famæ aura pastus aliud est, q̄ quoddam peccatorum omnium uas putridum? Vbi superbia? Vbi auaricia? Vbi luxuria? Nónne in diuitibus, nobilibus & potentibus? Nónne latrones sunt, qui pauperum mercedem uolenter deprædantur, & eos deprimunt atq; necant? qui ex ubertate domini faciunt iniqua, quam ut pauperibus necessaria cōdonarent, receperunt? Certe superfluitatem uestimentorū superfluitati nimiæ addunt, de pauperibus frigore & nuditate morientibus non curantes. Palatia & magna erigunt ædificia, ut humanis oculis cōtemplentur, & pauperes in plateis moriuntur incommodis. Cōuiuia frequenter alijs præparant diuitibus, ut ferculis delicatissimis suam uentris repleant ingluuiem, quibus pauperes fame pereunt. Quid aliud est eorū uita, q̄ peccata? Si uenter repletus tanta ciborum est copia, nónne ad fores eius adest luxuria? Et quid ergo amplius

A amplius loquar, cum omnis mortalium lingua deficeret, ut quæ milia peccatorum faciunt, intimaret, nec deum nisi somniando cognoscunt, nec se (ut puto) morituros arbitrantur. Nō enim facile in peccata labitur, qui se moriturum cogitat, & deum sibi fore iudicem nō ignorat. Vere nimis imbecillis & miser est, cui harum rerum est memoria, si cuncta diabolica tentamēta nō facile uilipendit. Idcirco uere dicam, si deum iudicem suū agnoscerent, & se mori crederent, nō peccarent saltē tam secure. Cur hi miserrimi ad ecclesias properant, ut diuinis intersint mysterijs, an ut mulierum cōtemplentur uultus? Hæc sua est meditatio, hæc prædicatio, & dei cognitio. Sic diuinam percunctantur legem, ut pecuniam, terram, mareq; peragrantes, crebris uigilijs, & meditationibus sibi & suis filijs congregent, certatim uestimenta in societate, mira artificij uarietate frequenter mutent: quin ut ludos, hastiludia, choreas, procationes, ebrietates, magna cōuiuia, delicata fercula, suis alternatim exhibeant sodalibus, mulieres ad suam uoluptatem explendū sufficienter habeant. Sed uæ miseri, quid facitis nō cognoscitis, corpus ante tempus destruitis, & animā interficitis. Vnde infirmitates & mors tam intempestiua, nisi ex nimia ciborum copia, & frequenti mulierū usu? Deū deludere creditis? Certe deluditis uosmetipsos. Pro corpore obluiscimini animā, & ecce corpus simul cum anima destruitis ante tempus, & ideo gaudete, & iocundamini, & lætamini in hoc breuissimo temporis spatio quod habetis, ut postmodū cum diabolis sine fine omni tempore lugeatis. Quod facitis, nō differatis, frequentissime uestimenta permutetis, ne forte uestra dispereat nobilitas, nec sit qui uos excedat, ut in inferno uerecundiam recipiatis & cōfusionem. Vbi cōuiuia? Vbi delicata fercula? Vbi uina preciosa melle mixta, & aromatibus præparata? Epulemini, & inebriemini: nō em̄ post mortem amplius facietis, sed cum diuite, qui quotidie epulabatur splendide, in tormentis gehennalibus guttam aquæ minimā peroptabitis, nec habere poteritis. Agite solatia uestra, in luxurijs explete uoluptates. Seminate in corruptione, ut de corruptione colligatis diutinam sententiam, quā iustus ille dabit iudex, in magni iudicij die dicens: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Heu cor lapideū, si cū talem tibi cogitas ob huius mundi praua solatia imminere sententiā, nō formidas. Si illū expectas diem tam terribilem & crudelem, in quo nō solū de luxurijs, uestibus, & ebrietatibus, comessationibus, & de toto tempore amisso quo uixisti, sed etiam de qualibet te oportebit cogitatione uana domino reddere rationem, cur nō emendaris? Cur moraris de die in diem miser cōuerti ad dominū? Cur te iammalorū nō pæ
B niter? Ecce mors properat, ut te cōterat, die noctuq; currens. Ecce diabolus iam properat ut te rapiat. Ecce diuitiæ tuæ tibi deficient. Ecce uermes corpus, quod tāta enutris diligentia, expectāt, ut illud rodant, quousq; iterum cōiunctum animæ, cū illa pariter pœnas habeat infinitas. Quid errando per huius seculi inuia, in uanitatib. petis solatia? Diuitias, gaudia, gloriam, & cætera tibi placita nō inuenies hic: quia nō hic sunt. Sed si uera quæris gaudia, ad illam cœlestem gloriam properа, ad quam factus es. Ibi certe illa gaudia sunt uera, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Dimitte quæso caduca & momētanea, & quære habere perpetua. Sed quid de his qui nec dei timore, nec amore, nec mortis & tormentorū subsequentiū terrore à peccatis cessant, sed cōdolent, si, ut optant, praua agere nō possunt, dicam? Væ uæ miseri qui hic ridetis, quia plangetis. Væ cū ista optatis gaudia temporalia, quia uobis inuitis sustinebitis tormēta infernalia. Ecce uobis modicū restat temporis, implete mensuras maliciarū uestrarū, ut ueniat super uos omnis diuina indignatio. Fruamini hoc paruo tempore in iocis, ebrietatibus, prælijs & contentionibus, choreis, & procationibus, nec uacuum præterire tempus dimittatis. Quid moramini dum uiuitis? Cōgregate filijs uestris honores, diuitias & potentias, uestrā augete nobilitatem & famam, ut uestri filij quæ feceritis explere & ipsi queant, quatenus cū illis pariter in inferno ampliora patiamini cruciamenta. Sed forte quis dicet: Benignus est dominus & misericors, qui omnem peccatorem ad se redeuntē recipit & indulget. Verū quidem hoc esse confiteor. Benignior est enim dñs, q̄ creditur, & unicuiq; parcit ad se (ut cōdecet) redeunti. Nōne benignissimus est dominus, qui tantas tolerat iniurias à peccatoribus, dans eis temporis spaciū ut emendentur? Sed hoc noueris, quia sicut benignus est in tolerādo, ita iustus est in puniendo. Sed forte quis iterū dicet, uir qui toto tempore quo uixit malefecit, in mortis articulo accepta pœnitentia, à deo ueniam obtinebit. Heu q̄ uana suspicio & falsa meditatio. Vix de centum milibus hominū, quorū mala semper fuit uita, meret à deo habere indulgentiā unus. Vir totus in peccatis genitus & enutritus, qui nec deū uidit, nec agnouit, nec de eo audire uoluit, nec se peccasse cognoscit, nec quid pœnitētia sit, nisi forte dormiendo nouit, totus adhuc secularibus innodatus negocijs, quē angustia premit filiorum quos deserit, quem infirmitas cōterit, quem dolor diuitiarum, & temporalium bonorū cōcutit, cum eis nō posse frui amplius se cernit, q̄ acceptam deo accipit pœnitentiam quam nō acciperet, si adhuc se posse sanari crederet. Certe uere cōcludam, qui dum sanus est & iuuenis, deum offendere nō formidat, in morte nō merebitur diuinam obtinere indulgētiam. Quæ dilectissimi filij est pœnitentia, quam solum quis accipit, quia se uiuere nō posse amplius cernit, qui si ex infirmitate conualescceret, peior q̄ prius fieret? Scio non modicos pecuniosorum, accepta in mortis

articulo patientia cõualuisse corpore & peioraſſe uitam. Hoc teneo, hoc uerum puto, hoc multiplici experientia didici, quod ei nõ bonus eſt finis, cui mala ſemper fuit uita, qui peccare nõ timuit, ſed in mundi uanitatibus ſemper uixit. Preciosa (inquit propheta) in cõſpectu domini mors ſanctorum eius. Et mors peccatorũ peſſima. Et ideo filij prædilectiſſimi accingimini potentia, eſtote filij potentes, & nolite horũ miſerorũ diuitũ, & potentum (quorũ iam tãtam oſtendimus imbecillitatem & miſeriam eſſe, quantã nõ diceret lingua carnis.) tenuem potentiã formidare in operãdo iuſticiam. Qui eñ propter iuſticiam perſecutionẽ patitur, beatus eſt, & bene ſibi erit, & ſi moritur, beatior. Preciosa nempe eſt in cõſpectu domini, mors ſanctorũ eius. Si cupis uitam tenere in Chriſto, noli mortẽ timere pro Chriſto. Nõ eñ potes illa ſuſtinere pro Chriſto, quæ ſunt cõdigna ad futuram gloriam, quæ reuelabitur cum apparuerit gloria noſtra quæ ſurſum eſt, & nõ ſuper terram. Nõ ſperet mercedem qui nõ laborat. Nõ ſufficit ſolum Chriſtiani nomen. Chriſtianus es, imitare Chriſtum. Fruſtra Chriſtiani habet ille nomen, qui diabolũ ſequitur. Quinimõ Chriſtianus omnino nõ eſt, ſed antichriſtus, iuxta illud beati euangeliſtæ Iohannis: Audiſtis quia antichriſtus uenit, nunc antichriſti multi ſunt. Vis ergo regnare cũ Chriſto, patiaris cũ Chriſto. Si Chriſtũ dominũ & regem, cui eſt nomẽ ſuper omne nomẽ oportuit pati, ut ſic intraret in gloriam ſuam, quã fiduciam habes te intrare ſine labore? O q̃ ſtulti ſumus & tardi corde ad credendũ. Volumus hic gaudere cum ſeculo, & poſtea regnare cũ Chriſto. Dominus nudus ingreditur, ſeruus ſuperfluitate onuſtus ueſtium, auri & gemmarũ intrabit? Ille ieiunus, iſte crapula & luxuria plenus, ille in cruce pro ipſo moriens, iſte in lecto delicate dormiẽs? Quod dñs nõ facit, ſeruus faciet? Promittit dñs Zebedæi filijs regnum ſuũ, ſi calicem quẽ bibiturus erat, poſſent bibere. Sic fatui filij hominũ nõ recte iudicantes: neq; quod uerũ eſt, cognoſcentes, dicẽtes malum bonũ, & bonum malum. Reuertimini ad cor, uenientes audite me, & narrabo uobis quæ audiui & cognoui, & patres noſtri narrauerũt mihi, nec occultetur à filijs hominum. Adhærere deo bonum eſt, & ſicut ille ambulauit, ſic ambulare. Sicut Chriſtus animam ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos (ſi opus eſt) pro ueritate quæ ipſe deus eſt, debemus animas ponere. Qui amat animam ſuam in hoc mundo, perdet eam. Chriſtus pro nobis paſſus eſt, nobis relinquens exemplum, ut ſequamur veſtigia eius. Nõ ſe cogitet Chriſtianum, qui pro Chriſto mori ſe nõ inuenit præparatum. Qui Chriſto miniſtrat, ipſum ſequatur. Dicas homo qui ſolum nomine & uerbo Chriſtianus es: Fidem Chriſti habeo & prædico: Bonũ eſt, ſed ubi opera? Fides ſine operibus mortua eſt. Certe dicã, qui Chriſtũ tantum ore & nõ opere laudas, ipſum negas: quia ſi quæ dicit crederes, ſaltem eum timeres, & de peccatis uerecundareris. Et ſi credis & mala facis, cẽtuplo puniendus es. Nõne peccatũ quod fit ex certa malicia, infinito peius eſt peccato quod ſit ex ignorantia? Peccauit angelus, peccauit homo, alter ueniam potuit inuenire, alter nõ. Qua de re? Ille ex propria malicia, homo ſuggeſtione diabolica. Et forte dices: Et ego ſimiliter pecco ſuggeſtione diabolica. Ad quod ego, quod miſer mereris præmiũ, ſi nullũ haberes præmium? Nõnne terreſtris miles ad omne ſe exponit periculũ, ut ſuo regi placeat? Nec certe ulla tibi eſſe poteſt excuſatio, ſi te peccare diabolica dicis ſuggeſtione ſicut & ille, quia tibi nõ eſt occaſio quæ illi. Vnũ ſolum habuerat præceptũ, ut de ligno nõ comederet. Nõdum quid diabolica foret ſuggeſtio nouerat, nec quantum peccatũ deo diſpliceat, ſcierat, & tu (ut dicis) noſti, & bene credis, & tot milia facis peccata. Et quid cõcludam? Qui tales ſunt Chriſtiani, diligunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiunt? ei. Cor aũt eorum nõ eſt rectũ cum eo, nec fidem habent in teſtamento eius. Si quis diligit Chriſtum, ſi quis uerus eſt Chriſtianus, & ſpecialiter ſacerdos & monachus, in quo tanq̃ in ſpeculo reluceat perfectio, nõ ſolum renunciet omnib. quæ poſſidet, ſed etiam abneget ſemetipſum, ita ut totus ſit mortuus mundo. Quia niſi granum frumenti cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolũ manet. Qui mundi uiuit negocijs, mortuus eſt deo. Oportet nanq̃ hominem qui uult capere perfectionem & tenere, ita mortuũ eſſe mundo, ut tanq̃ mortuus nihil de rebus ſecularibus ſentiat, ita ut cum Apoſtolo dicat: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et iterum: Viuo iam nõ ego, uiuit autem in me Chriſtus. Idcirco qui uere iuſtus eſt, uitam hãc quæ mors eſt, nõ metuat amittere, ut uitam quæ Chriſtus eſt, ualeat inuenire. Eos qui occidunt corpus, nõ timeat, quia animam nõ poſſunt occidere. Hic tribulationes quæ cito labuntur, ſuſtineat, ut gaudia quæ ſine fine manent, habeat. Hæc ſola uia eſt, qua itur ad patriã cœli. Certe ſi alio poſſet iri tramite, in toto mẽdax deus fieret. Nõ eñ quæ dico uobis uerba, accepi ab homine, neq; per hominem didi ei, ſed per euangeliũ ſuum. Itaq; oportet nos per multas tribulationes acquirere regnũ dei. Errat in uia, qui per diuitias & delicias feſtinat ire. Signũ manifeſtæ damnationis eſt, in hoc mundo ſua beneplacita aſſequi, & à mũdo diligi. Quos deus diligit, hos ſæpe corripit & caſtigat. Si in mũdo gloriari oportet, libẽter gloriemini in tribulationib. & aduerſitatibus ueſtris. Promiſit eñ Chriſtus hæc ſuis diſcipulis, quos dilexit uſq; in finem in ſignũ præcipuæ dilectionis, cũ in ultima cœna dixit: Amẽ dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Gaudete filij mei prædilectiſſimi, cum odit uos mundus. Deſiderate ſufferre cõtumelias & opprobria ab hominibus, quia beati eritis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum

A malum aduerſum uos, mentientes propter filium hominis, gaudete tunc & exultate, quoniã merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Vtinam in uos inſurgeret totus iſte mundus. Scitote quod de mundo nõ eſtis, quoniam ſi de mundo eſſetis, mundus quod ſuũ eſſet diligeret. Omne gaudiũ ueſtrum exiſtimate, cũ multa habetis in ſeculo opprobria & aduerſitates, ſciẽtes quod fortitudo & patientia ex ipſis oriuntur. Patiẽtia aũt perfectum opus habet. Probantur autẽ uirtutes in homine per patientiam, tanq̃ aurum per ignem. Qui cæteras habet uirtutes ſine patientia, aurũ in uaſis fictilibus portat. In ſola, dicebat ſaluator, patientia ueſtra poſſidebitis animas ueſtras. Fortitudo cõnexa eſt patientiæ. Vir patiens, fortis eſt animo. Qui patiens & fortis eſt, ſecure bona ſequentis uitæ ſperare poteſt. Seruate patientiã in mente: eamq̃ dum tempus eſt, exercete in operatione. Eſt eñ patientia uelum, quo in huius mundi procellis, nauis noſtra quocunq̃ flante uento nauigat ſecure, nullum timens periculũ. Nullum ueſtrũ ad uindictam uel odium proximi, cõtumelioſa uerba cõmoueant. Eſtote miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt, qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem ſuum facit oriri ſuper bonũ & malum. Iudicium ſine miſericordia illi fiet, qui nõ facit miſericordiam. Miſericordia ſuperexaltat iudicium. Si nõ remiſeritis de corde ueſtro illis qui offendunt uos, nec pater ueſter dimittet uobis. Fruſtra petit miſericordiam, qui alijs denegat miſericordiã. Suſtinetis, inquit Apoſtolus, ſi quis uos in ſeruitutem redigit, ſi quis in faciem uos cædit. Hic ueſtra ſtabilitur uirtus, hic tota merces & præmiũ, ut amicos diligamus in deo, & inimicos propter deum. Seruus ille nequã accepta miſericordia, cõſeruo ſuo denegauit miſericordiam, & ideo meruit habere ſeueritatẽ iuſticiæ. Iuſticia ſine miſericordia, crudelitas eſt, & ideo iuſticię miſericordia miſcenda eſt. Lex noſtra tota in miſericordia eſt. Propter peccatũ quoq; poterat dãnare nos deus iuſticia, quos ſua ſaluauit miſericordia. Quapropter qui miſericordia caret, chriſtianus nõ eſt. Impoſſibile eſt eſſe hominẽ miſericordẽ & pium, & iram nõ plãcare diuinã. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã cõſequentur. Sacerdos & monachus præcipue ſine miſericordia, nauis eſt in medio pelagi undiq̃ perforata. Vana eſt religio, quæ caret miſericordia. Parũ prodeſt differentem eſſe ueſtimẽtis à ſecularibus, & cõcordem uita. Nõ ueſtimentis & ordine ſolum quis eſt ſacerdos & monachus, ſed uita. Heu quid dicã? Sæpe ex magna abundantia triſticiæ, homo multa loquitur. Ecce mundus undiq̃ feruet monachis & ſacerdotibus, & tamẽ iam ſunt rariſſimi ſacerdotes & monachi: quod uix de centũ unus reperiatur bonus. Nulla certe in mũdo tam crudelis beſtia,
B q̃ malus ſacerdos uel monachus, nam corrigi nõ patitur, nec ueritatẽ unq̃ audire poteſt, & ut breuiter dicam, omnes præeminet malicia. Sunt hi tales ſacerdotes & monachi ſolum habitu & nomine, quorũ uana eſt religio. Religio munda & immaculata apud deũ patrem hæc eſt: Viſitare pupillos & uiduas in tribulatione eorũ, & immaculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Heu quantum inquibuſdam ſpiritualib. habitu & nomine creuit cupiditas, imõ ut uerius dicã, cauſa huius ſpiritualitatis eſt auaricia, qui certe ſunt lupi rapaces in ueſtimẽtis ouiũ. Vbi ſacerdos & monachus cupidus eſt, & ſine miſericordia, ab eodẽ plus q̃ ſerpente fuge. Sunt etiam nõnulli qui totũ ſuum fructum exiſtimant eccleſias & monaſteria miro modo & opere ex pauperum mercede ædificare, in quibus tanta uiget cupiditas, ut terrã ſibi & omnia deficere putent. Ibi cor, ibi mens, ibi ſemper ſua eſt cogitatio, ut aliena poſſint expoliare marſupia. Hos tales ſaluator increpãs: Væ uobis (inquit) qui ædificatis monumẽta prophetarum. Ecce qui monaſteria ædificãt, eccleſias miro artificio aptant, bonum uidenẽ opus facere. Sed ſiquidẽ miſericordiam pauperib. faciunt, bonũ eſt. Vis ut opus tuum deo placeat, fac ut de hoc pauperes gaudeant. Quod templũ eſt deo charius, q̃ homo? Templum dei uos eſtis, inquit Apoſtolus. Cum pauperi manum tribuis, cum uiro in ſuis neceſſitatibus ſubuenis, cũ errantem ad uiam rectam reducis, ò q̃ admirabile & deo gratum templum ædificaſti. Frange eſurienti panem tuũ: & egenos uagosq; duc in domũ tuam. Nemo ſe excuſans dicat: nõ habeo quod pauperi fratri tribuam. Si ueſtimentum uel aliquid ultra extremam poſſides neceſſitatẽ, & pauperi indigenti nõ ſubuenis, fur es & latro. Sumus dilectiſſimi filij in rebus temporalibus ſolum diſpenſatores, & nõ poſſeſſores. Si quid ſuperfluũ quo frater egeat poſſidemus, furamur, imõ peius q̃ qui furatur aliqua ex inopia & neceſſitate. Iſte tantũ ultra neceſſitatem retinet, quo centum uiuerent, qui fame pereunt. Ille uni furtum facit, iſte tot, quot nõ condonat patientibus neceſſitatem. Dices forte miſer, meum eſt: nam hoc dimiſerunt mihi parentes. Quomodo tibi potuerũt dimittere quod ſuum nõ erat? Aſt ſi ſuum nõ erat, inquies, unde habuerũt? quis dedit eis? quid in mundum uenientes apportauerunt? quid recedentes ſecum ferent? Certe quę pauperum poſſidemus, in die iudicij coram oculis diuinæ iuſticiæ uindictam exclamabunt. Qui habet aures audiendi, audiat. Qui mihi non uult credere, heu quàm grauiter ſentiet, cum diuitiæ ſuæ tranſierint in egeſtatem. Lex naturalis hoc præcipit, ut quod ab alijs deſideramus, hoc alijs faciamus. Quid aliud lex uetus prædicat? Ac euangelicam doctrinam percontare undiq̃, quid aliud inſinuat? Vere coram deo iudice erunt teſtimonia. Quid ergo dicam de his, qui ſolum lapides cõgregant, & muros erigunt in altitudinem, quorum eſt cor & cogitatio, ut humanis oculis opus appareat? Laudatur ædificium, & totam hic ſuam arbitrantur iuſticiam? Sunt etiam aliqui

qui de rapinis & pauperū sudore oblationes & uictimas deo offerunt. Tales oblationes ante diuinam clementiam nō parum sunt abominabiles. Quis tam insipiens est, ut nō intelligat quod talia ædificia nō cedunt ad dei gloriam, sed ad mundi pompam? Sed si quis diceret: Quid dicis: Nō ne bonum est ædificare monasteria, ut inde honoretur deus? Ad quod ego: Bonū est, dummodo pauperes uiolētiam nō sint passi, nec interpellent deū cōtra eos. Quomodo possum ædificare domum deo placitam uel sanctis eius exillis pecunijs, de quibus pauperes plorant? Qualis iusticia posset esse munerare mortuos, & spoliare uiuentes, & de indigentia pauperū offerre deo? Certe si hæc placeret deo iusticia, foret socius uiolētiæ. Et si hanc à nobis uellet oblationē, cōscius fieret in peccato. Ast si deo displicet, nō potest placere sanctis. Qua de re filij dilectissimi, deponentes omnem maliciā, omnem dolū, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac cōcupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis, quoniam dulcis est dns. Vere si nō eritis sicut paruuli, nō intrabitis in regnū cœlorū. Paruulus uidens pulchram mulierē, nō delectatur. Preciosam uestē intuens, nō desiderat. In iracundia nō perseuerat læsus, nō recordatur, nec odit. Patrē sequitur, matrem nō deserit. Et ideo nullus se regnum cœlorū cogitet attingere, nisi hanc paruuli innocētiam & simplicitatē imitari studeat, id est, castitatem habere, mundū spernere, fratrē diligere, patientiam seruare, patrem Christū sequi, & in gremio matris ecclesiæ semper incumbere. Et exuite uos dilectissimi ueterē hominē, & induite uos armatura dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Diabolus nihil in mundo possidet. Expoliati ergo mūdanis rebus momētaneis, & cito uelut umbra labētibus, cum nudo pugnetis. Qui oneratus uestibus cum nudo luctat, citius ad terram deijcitur, quia unde teneatur, habet. Vis firmiter cum diabolo dimicare? uestimēta projce ne succumbas. Terrena omnia sunt, quasi quædā corporis indumenta. Qui plus possidet, citius uincetur. Arma uestra pugnaturis sint castitas, patientia humilitas, & charitas. Hæc sunt arma aduersus uersutias diaboli, quibus si muniti fueritis, accingetis fortitudine lumbos uestros, & roborabitis brachiū uestrū. Fortitudo & decor indumentum uestrū erit, & cum eritis in prælio, ridebitis. Nō timebitis à frigorib. niuis, & uere fundata erit domus uestra super firmam petrā, quæ Christus est. Ensis diaboli, luxuria. Heu quod illa interficit romphæa? Nō est aliquod peccatū, quo totiens diabolus uictor existat. Fugite luxuriā: nam sicut uirginitas hominē æquat angelis, imò plus eum facit q̄ angelū, ita luxuria hominē quasi bestificat, & (ut ita dicam) multo peius bestia eum efficit. De nullo alio peccato legit deum dixisse se pœnitere fecisse hominē. Hęc huiusmodi facit opera: Corpus debilitat, & quasi semper ipsum morte destruit, famā denigrat, marsupia euacuat, furta instruit, homicidia causat, memoriam hebetat, cor aufert, oculos utriusq; hominis cæcat, & præ cæteris iram dei prouocat. Ex radice gulæ oritur. pro nullo alio reatu, tam manifestam iusticiā exercuit deus sine misericordia q̄ pro isto. Propter hoc nanq; legit peccatum, deū mundo induxisse diluuiū, Sodomam & Gomorram cōbussisse, & multos alios homines interemisse. Hoc rete diaboli, si quis hoc capitur, nō cito soluit. In isto tam graui prælio, nemo potest uincere, nisi fugiat, nemo potest firmiter perdurare, nisi carnē domet. Qui uino utitur ignem portat in gremio. Nolite, inquit Apostolus, inebriari uino, in quo est luxuria. Hoc prælium nō sustinetur, nisi in abstinētia & ieiunio. Vinum nocet, sed uultus cētuplo magis mulierum. Mulier diaboli sagitta est, qua in luxuriam homo cito trahitur. Nullus in hoc confidat uiuens. Si sanctus es, nec tamē securus es. Mulier, uiri preciosam animā rapit. Nūquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut uestimēta illius nō ardeant? aut ambulare super prunas, ut nō comburantur plantæ eius? Homo & mulier, ignis, & palea, Diabolus nunq; insufflare cessat, ut accendatur. Huius prælij nunq; fiet uictor, nisi fugiens. Nunq; uiro cum muliere sint lōga colloquia. Sola insimul loqui faciat necessitas. Vir mulieris cuncta spernat munuscula, & blanda uerba, si nō uult luxuriæ capi laqueis. Tanta sit inter uirū & mulierem raritas, ut alter alterius nomen nesciat. Plurimi sanctissimi iam ceciderūt hoc uitio, ꝓpter suam securitatē. Timeatis filij, si in alijs peccatis timendū est, in isto multo plus, sed uere dicam: Hodie sub spiritualitatis nomine, nouum fit fornicationis genus à pluribus. Heu quid ꝓferam? Hodie nō uerecundantur homines, quinimò gloriantur cū malefecerint. Aliqualis in mulierib. uiget uerecundia, quanq; parua, sed in uiris ita hæc creuit malicia, ut ille putetur insipiens, qui huiusmodi doctus nō est. Quid plura? Hæc sua est festiuitas, hæc omnis prædicatio. Ob hoc frequētant ecclesias, ut mulieres uideant, & earū utantur colloquijs, quatenus inde luxuriæ amplius crescat appetitus. Sed quid uir miser gloriaris in malicia ista? Forte quia potēs es in iniquitate? Cētuplo plus peccas q̄ mulier. Mulier mollis, & tu fortem te existimas. Illa in domo sedet, & tu uagando mille modis eam illaqueas, & aliquando eam cogis, ut ui faciat. Hæc cū facis, quia deus tacet, tu cogitas, quod sit tibi similis. Sed ueniet tēpus quo arguet te, & statuet cōtra faciem tuā. Vnde filij estote prudētes sicut serpētes, & simplices sicut columbæ, & pugnate uiriliter cū antiquo serpēte. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manib. uestris, & tunc uiriliter agite, & cōfortetur cor uestrū: quoniam illi qui debellabant uos, timebunt, & in deo facietis uirtutem, & ipse ad nihilū deducet tribulātes uos. Prędilecti

mei

A mei, diligite uos inuicem. Nō enim accepi hoc ab homine, sed à saluatore: Hoc est, inquit, præceptum meum, ut diligatis inuicem. In sola dilectione omniū uirtutum bona cōsistunt. Sicut ex una radice multi exeunt rami, sic ex charitate omnes generantur uirtutes. Si linguis hominū (inquit Apostolus) loquerer & angelorū, si omnem habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia & omnem scientiam, si habuero omnē fidem, ita ut mōtes transferam, charitatē aūt non habeā, nihil sum. Qui ueram habet charitatem, benignus est & patiēs. Ille ueram habet charitatem, qui nō tantum ꝓximos diligit per affectum cognationis & carnis, sicut ethnici & publicani faciūt: sed ita diligit inimicum, sicut amicū. In hoc uno potest homo agnoscere si manet in charitate, si ab eo diligitur qui ei aduersatur. Certe hic quāplurimū animaduertēdum est. Sunt quamplurimi qui diligūt, sed male. Intantum em̄ aliquem diligūt, ut dilectionem dei perdant. Qui aliquid supra deum diligunt, deo nō sunt digni. In cunctis uirtutibus requiritur temperantia. Virtus semper uult mediū. Nimis diligere malum est, minus diligere malum est: sed ut ius exigit diligere, bonum est. Omnis dilectio quæ nocet, uitanda est propter nimiam dilectionem aliqui in luxuriam ceciderunt, propter modicam aliqui in inuidiam deuenerunt, multi orationes & dei obsequia dimiserunt. Hoc quippe agit superfluus amor, ut quem diligit, semper uidere uellet. Nimius & stultus amor, ignorat siquidem iusticiam & ueritatem, ratione caret, modum nescit, neq; aliud cogitare potest, quam quod diligit. Amor iste nō accipit de impossibilitate solatium, neq; ex difficultate remedium. Impossibile est hominem qui talem habet amorem, deo posse acceptabiles orationes facere aut placere. Hic amor non est charitas sed stulticia. Omnes nostros debemus diligere fratres, sicut nosmetipsos, ita tamen ut uitia nō diligantur. Punire malum, charitas est, plus meliorem diligere, iustum est. Sic diligendi sunt homines, ut bonitas exaltetur, & uitium deturpetur. Vera charitas exigit, ut deum diligamus ex toto corde, & ex tota mēte, & ex totis uiribus nostris, & ita singulariter, quod cū deo nihil aliud diligamus, & proximum nostrū sicut nos. In istis duobus mādatis tota pēdet lex, & ꝓphetæ. Qui sine charitate est, sine deo est, quia deus charitas est, & charitas deus est. Qui manet in charitate, in cœlo iam cœpit habitare. In cœlo nata est charitas omniū beatorū. Vbi charitas uera est, ibi inuidia nulla est, ibi ambitio nulla cognoscit, nec murmuratio, nec detractatio, nec irrisio, sed est omnib. una & eadē uolūtas. Hoc scitote fratres, quia si nō habetis charitatem perfectā sub diabolica potestate estis, nec ultra uobiscū deus habitat, & qui sine deo est, in in-

B ferno est. Idcirco prædilectissimi mei filij, hortor uos dum tempus habetis, ne in uacuū gratiam dei recipiatis, gratia dei data est omnibus, per mortē filij eius. Dum tempore isto breuissimo uiuimus, seminemus, quod postmodum suo tempore metemus. Breues dies hominis sunt. Præciditur uelut à texente uita uestra, tanq; fur, mors uenit. Cum mortuus fuerit homo, nō simul descēdit cū eo gloria domus eius. Diuites in bonis q̄uis minimis, ducūt dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Opera cuiuslibet sequūtur illum. Perrarum est, ut hominis cuius semper mala fuit uita, bona sit mors. Siue malum siue bonū tempore isto fecerimus, illud idem post finē mortis inueniemus. Nō expectetis, quia tempus illud acceptabile est. Dum lucē habetis, nō ambuletis in tenebris. Qui ambulat in tenebris, nescit quo uadat. Lux uestra Christus est, quæ lucet in tenebris, & illuminat omnem hominē uenientē in hunc mundū. Vt ergo filij lucis sitis, & tenebræ uos nō comprehendant, ad ipsum accedētes lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatū, à deo autem electum & glorificatū: & ipsi tanq; lapides uiui superædificamini, & in omnib. exhibeatis uosmet ipsos sicut dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in lōganimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate nō ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute dei. Nō sit inter uos mendaciū. Omnis uir mendax, abominabilis est deo. Est em̄ deus ueritas, & ueritati obstat mendaciū. Omne fugiatis uerbum ociosum. De quolibet em̄ uerbo ocioso & uano reddemus deo rationem. Silentiū diligite. Vbi est multiloquiū, ibi frequenter mēdacium, ubi mendaciū est, ibi peccatū. Sermo indicat qualis est homo. In ore sacerdotis uel monachi, nullū unq; sit uerbū, in quo nō sonet Christi nomē, semper diuinā ruminet legem: Et enim qui in lege domini meditatur die ac nocte, nō abiens in cōsilio impiorum, neq; in uia peccatorū, erit tanq; lignum plantatū secus decursus aquarū: cuius folia nō decident, sed dabit fructum in tempore suo, & omnia quæcunq; fecerit, semper prosperabuntur. Certe nil tam nocet homini, q̄ mala societas. Talis em̄ efficitur homo, qualium societate fruitur. Nunquam cum agno lupus habitat. Vir certe castus, luxurioſi societatē fugit. Plusquam impossibile puto uirum diutius in bonis permanere operibus, qui malorum assidua cōuersatione utitur. Cum sancto, Psalmista uociferat, sanctus eris, & cū uiro innocente, innocens eris, & cum electo electus eris, & cū peruerso peruerteris. Sicut enim mala nocet cōuersatio, ita bona prodest. Nihil potest huic cōparari thesauro. Qui bonam inuenit societatem, uitam inuenit, diuitijs affluit. Certe uere dicam: Perraro homo uel bonus, uel malus efficitur, nisi ob societatis causam. Pueri cor tanquam tabula in qua nihil pictum est, fore dicitur. Illud ergo quod à societate recipit, usq; ad senectā retinet, siue bonū siue malum sit. Raro cū iuuene iuuenis

habitet

habitet. Nam ignis si apponatur igni, calorē nō extinguit sed enutrit. Semper uir quem delectat c
sapientia, se maiori ætate & sapientia socius existat, Alioquin si sibi simili societur, assidua societate, de stultitia in stultitiam dilabetur. Ante omnia autē filij mei, nolite iurare omnino, neq; per cœlum, neq; per terram, neq; aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem sermo uester est, est, non, non. Cuius in ore frequens sonat iuramentum, in ipso homine parua est dei cognitio & dilectio. Si nō est quod iuro, deum esse nego. Præceptū enim dei prohibet: Non assumetis nomen dei in uanū. Orationibus instate cōtinuis. Multum ualet frequens oratio & deuota. Oratio hominem à terra subleuat, ad cœlestia uehit, & facit hominem cum deo loqui. Gratias ab eodem obtinet, dummodo sit deuota & mixta lachrymis. Multum ualet oratio frequens cōsperſa lachrymis ad promerendam diuinam clemētiam, ad exaudītionis beneficium. Obtinuit Ezechias statim gratiam à domino suis lachrymis & orationibus, ut mutaret sententiam quam sibi indixerat. Liberauit dominus Susannam à iudicio diræ mortis, propter orationem & lachrymas. Orationibus Eliæ, cœlū dedit pluuiam, quod clausum fuerat tribus annis & sex mensibus. Si quo egetis, petatis à domino orationibus & lachrymis in fide nihil dubitantes. Quia qui fidē habet ut granū sinapis, quicquid petierit fiet statim illi. Idem dominus est dies in omnibus, qui tunc erat & nunc est. Spes uestra, gaudium uestrū cogitatio uestra, & omne desiderium uestrum sit semper deus. Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, in quo uiuimus, per quem mouemur & sumus, sine quo penitus nihil sumus. Iam filij mei nō multa loquar uobiscū. Venit enim hora ad quam natus sum. Hac cōditione huc ueni ut exirē. Nunq; natus fuissem, si mori nō debuissem. Suo proprio nō pepercit dominus filio, sed pro nobis omnib. fecit eū mori in crucis stipite, per cuius mortē mors nostra mortua est. Nemo em̄ nostrū sibi uiuit uel moritur. Siue em̄ uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, dño morimur. Siue ergo uiuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc em̄ uocatus Christus uiuorum dominus & mortuorū. Si em̄ Christus mortuus est (certe nō est seruus maior domino suo) id circo & nos moriemur. Si em̄ resurrexit, habemus spem firmissimā quod & nos resurgemus. Et si Christus sic resurrexit ut amplius nō moreretur: certe & nos post resurrectionem nostram nunq; moriemur, sed semper cū ipso in gloria stabimus. Cum em̄ mortuus fuit Christus, uetus homo noster simul mortuus est, ut destrueret corpus peccati, & fieremus unum corpus cum illo. Idcirco si resurrexit Christus, & nos resurgemus cū illo: quia sumus membra eius. Si aūt & Christus nō plus morietur, & nos similiter. Quo quidem dilectissimi filij mei, si nunc morior, credo quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circūdabor hac pelle mea, & in ista ꝓpria carne mea uidebo ipsum saluatorē, quem uisurus sum ego ipse qui nūc loquor, quē hic nūc cernitis morientē, & nō certe alius loco mei. Et isti proprij mei oculi quib. uos uideo, cōspecturi sunt. Vnde dilectissimi filij mei uidete quomodo caute ambuletis, nō quasi insipientes, sed ut sapientes. Et nolite secundū carnē ambulare: quia si secundū carnem ambulaueritis, morie mini. Sed spiritu ambulantes, & facta carnis mortificantes, nunc mecū exultate, cantate & psallite. Abijcite uestimenta luctus & tristiciæ. Spargite cinerē de capite uestro. Iubilate deo, psalmū dicite nomini eius, date gloriam laudi eius, quoniā hucusq; transiui per ignem & aquā, & ecce nūc inducit me in refrigeriū. Introibo in domum domini, & reddam uota mea de die in diem. O quātum lucrum mihi est mori, quoniam uiuere deinceps meum Christus erit. Ecce terrestris domus huius habitationis dissoluit̄, ut alia succedat nō manufacta, habitatio æterna in cœlis. Ecce quod mortale est uestimentū exuor, ut æternū induar. Hucusq; peregrinatus sum, iam redeo ad patriā. Ecce brauiū capio, pro quo in agone cucurri. Ecce portū attingo quē tanto desiderauī desiderio. Ecce de tenebris ad lucem, de periculis ad saturitatem, de inopia ad diuitias, de prælio ad uictoriam, de tristicia ad gaudiū, de temporali uita ad perpetuam, de fœtore ad odorem suauissimū uehor. Hic cæcus sum & illuminor, undiq; uulneratus & sanor. Hic semper cōtristatus sum, & ecce iam lætificor. Vere hic uiuens mortuus sum, & iam uere uiuificor. Vita mundi non uita sed mors, uita fallax, uita onusta tristicijs, imbecillis & umbratica, uita mendax. Nunc flores, & statim aresci, uita priuans, uita cui ines, uita fragilis, uita momētanea & caduca: quæ quanto magis crescit, tāto magis decrescis. Cū plus ꝓcedis, plus ad mortē propinquas. O uita plena laqueis, quot in mūdo homines illaqueas, quot per te iam sustinent tormēta infernalia? Quàm beatus qui tuas agnoscit fallacias, & beatior qui detuis nō curat uanis blanditijs, & beatissimus qui te bene priuatus est. Melior est negociatio mortis argēto & auro, primi & purissimi eius fructus. O mors dulcis & iocūda. Non certe mors quæ uitam ueram largiris, quæ fugas febres & uulnera, fames, extinguis & sitim. O mors iustissima & pia bonis, & malis aspera, humilias superbū, diuitem & potentem, & exaltas humilem. Per te pauperes satiantur cum auarū proijcis. Tu malis das supplicīū, & iustis æternum præmium. Veni soror mea, sponsa mea, amica mea, dilecta mea, indica mihi quem diligit anima mea. Ostende mihi ubi pascat dominus meus, ubi cubet Christus meus. Ne dimittas me amplius uagari per inuium huius incolatus mei. Exurge gloria mea. Porrige mihi manum, trahe me post te. Apertum est cor meum, ut exurgam, & post te curram in odore unguentorum tuorum, donec intro-

A introduxeris me in cellaria domus domini mei, ut exultem & gaudeam cum apparebo ante faciem suam. Tunc cantabo & psalmum dicam domino. Ecce tu pulchra es amica mea: iam noli morari amplius. Ecce omnes dies mei defecerunt & anni mei transierunt uelut umbra. Conuertere aliquantulum super me: quia te inuenire exultaui, & in te delectatus sum omnibus diebus uitæ meę. Suscipe me: nam cum suscepisti dñm meum, me saluasti, me uiuificasti. Iam respice in me, saluū me fac, et libera me de aquis multis, et de manu filiorū alienorū. Erue de carcere animā, et reduc eā per gratiam, quam operata fuisti suscipiendo dñm meum, unde exulaui per culpam, quam perpetrauit meus genitor Adam. Veniam per te in hortum dilecti mei, ut comedam fructū pomorū suorum. Defecerunt sicut fumus dies mei, & caro mea iam sicut fœnum aruit. Ecce iam uenit tempus miserēdi mei, noli tardare, accelera ut eripias me, quia amore langueo. Per te bona mors, fructū recipimus bonorū quæ facimus, cognoscimus præmia quæ speramus. Anteq; uenias, deum ex parte cognoscimus: dum ueneris, perfecte uidebimus eum sicuti est. Nigra es sed formosa, pulchra es & decora, fauus distillans labia tua. Terribilis es, & quis resistet tibi? Terribilis quidē apud reges terræ: aufers spiritū principū: notam facis humilibus uirtutē tuam: tu cōfringis cornua peccatorū, & exaltas cornua iustorū. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terrę, uidit & cōmota est terra. Aperi mihi dulcis soror & anima mea ianuas uitæ, quas aperire mihi promisisti cum fuisti cum domino meo, ut iam sit in pace locus meus, & habitatio mea in Sion. Expolia me ista mortali tunica mea quam fero, ut induam me uestimentis lætitiæ. Anima mea liquefacta est, ut inuenire possim dilectū meum quē in mundo quæsiui & non inueni. Inuenerunt me in hac solitudine custodes, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, & uulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum custodes murorum. Percussus sum & humiliatus sum à uoce malorū & dolorū. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: loquentes aduersum me lingua dolosa, & sermonib. odij circundantes me, & expugnantes me gratis, posuerunt aduersum me mala pro bonis & odium pro dilectione mea. Ergo iam bona mors propera: confringe arcum, cornu, scutum, gladium & bellum. Si moraris, iam deficit paulisper spiritus meus propter multitudinē dolorum meorum. Iam consolationes tuæ lætificent animam meam. Hodie uocem meam audiens, noli obdurare cor tuū. Quando ueniā & apparebo ante faciē dei: ut inhabitem in domo sua in longitudine dierum? Fuerunt mihi in miseria huius uitæ lachrymæ panes die ac nocte: labores, cōtumeliæ, afflictiōes, ærumnæ, fames, sitis, iciunia, uigiliæ,
B tentationes & pestilentiæ. Audi gemitus uinculati, solue colligationes meas, Accipe filium hic famelicū in regione aliena, et redde eum patri suo. Suscipe ulceribus plenū, & colloca eum in sinum Abrahæ patriarchæ. Fac me intrare in uineā dñi sabbaoth, ut nō stem hic ociosus. Suscipe me de manu iniquitatis & deduc me in uitam æternā. Educ me de tenebris & umbra mortis. Disrumpe uincula, solue cōpeditum, illumina cæcum, erige elisum, custodi aduenā & pupillū. Sedenti in tenebris, & habitanti in regione umbræ mortis, ostende lumē tuum: illumina nunc me, & nunquam amplius obdormiā in morte. Hæc & his similia prosequente sanctissimo uiro, omniū astantiū creuit mœror & tristicia, nec quis nostrū poterat se à lachrymis cōtinere, sed omniū una erat uox plangentium. Quid sine te faciemus pater? quò pergemus? Vineā istam ex Ægypto trāstulisti & plantasti eam: ut quid auertis faciē tuā ab ea? In lumine uultus tui ambulabamus: gloria uirtutis nostræ tu eras. Heu quid sine te amplius faciemus? Tu pater, tu doctor & refugiū, tu exemplar innocentiæ: utinam nobis tecum mori liceat. Iam ad nihilū deueniemus: sicut oues erimus sine pastore. Ad nihilū deueniemus uelut aqua decurrens: non erit qui consoletur nos. Fient filij tui orphani: & famē patientē ut canes: circūeuntes undiq; te nō inuenientes. Heu quātus super nos cecidit ignis. Nō te deinceps uidebimus solē. Cōgregatio quid faciet fideliū sine te? Tu dispersio hęreticorū eras, tu interfector eorū gladio oris tui. Tu eorū malleus & securis, cōterens eorū dentes in ore ipsorū: molas leonū cōfringēs, & deducēs eos in puteū interitus. Gaudebūt nūc & exultabūt & humiliabunt populum tuū, & hæreditatē tuā uexabunt. Captabunt animam iusti, & sanguinē innocentē condemnabunt. Incēdent igni sanctuariū dei, & ueritatē fidei lacerabunt. Tunc ille motus his uerbis, aliquantulū lachrymatus est, ut totus semper in dño misericordiæ uisceribus affluebat, cōuersusq; ad eos, hac eis flentibus uoce respondit: Eia boni milites Christi, confidatis in dño, & in potentia uirtutis eius. Nolite timere, cōsequemini à domino misericordiā, si sperabitis in eum. Est enim ipse pius & misericors, & nullum deserit sperantium in se. Quis confisus est in domino & derelictus est? Si aūt nunc uos derelinquo, dñs nonne uos recipiet? Ipse enim legem uobis constituet in uia sua, diriget uos in semitā rectam, & non tradet uos in manus persequentiū uos. Viriliter ergo agite, & confortet̄ cor uestrū & sustinete dñm. Est enim deus in cœlo pius & misericors, qui suos mille modis scit iuuare famulos. Non turbetur cor uestrum neq; formidet. Sperate in domino, & effundite corā illo corda uestra, quia ipse adiutor erit uester. Si enim abeo nunc, iterū me uidebitis, & gaudebimus insimul. Quia non multo post hos dies quò ego uado, & uos poteritis uenire, & ubi ego ero, & uos eritis in gaudio, quod nemo tollet à uobis. Mementote filij chariſſimi, quomodo post mortem Moysi deus elegit Iosue in ducem & protectorem populo suo: Et eleuato

Elia per turbinem curru igneo in cœlum, fecit Heliseum in populo esse prophetam, in quo du- C
plex requieuit spiritus Heliæ. Nunquid nunc exinanita est manus domini? An oblitus est deus mi
seri, aut continebit in ira misericordiam suam? Dominus erit pars hæreditatis uestræ & calicis ue
stri, & ipse restituet uobis hæreditatem uestram. Suscitabit namq; ex uobis alium pastorem, cui da
bit uerbum euangelizandi, & ille ingredietur sine macula, & operabitur iusticiam. Et rogo deum
meum, qui eduxit & reduxit me secundum uoluntatem suam, ut si quis in me fuit spiritus ad obe
diendū præceptis suis, quod in isto quem uobis mittet in paracleto & pastore fiat duplex. En Euse
bium filiū meum dilectissimū habebitis uobiscum, & ipsum tanq; me audietis. Ipse enim erit uobis
in patrem, & uos ei tanq; filij obedietis in charitate cum omni humilitate & mansuetudine, & cum
omni patientia. Si quid uobis fuerit necessitatis referetis ad eum. Obsecro uos ut sollicīti sitis ser
uare unitatē spiritus in uinculo pacis. Vnū corpus & unus spiritus sit, sicut uocati estis in una spe
uocationis uestræ. Vnus est deus & pater omnium Iesus Christus: cui soli in una simul uiuentes fra
ternitate placere cupiatis. Ergo eius estote imitatores sicut filij charissimi, & ambulate in dilectio
ne, sicut & ipse dilexit uos, & tradidit semetipsum pro uobis, ut uos redimeret, & faceret uos sibi
acceptabiles sectatores bonorum operum. Vnicuiq; uestrum det ipse gratiā secundum mēsuram
donationis suæ. Det uobis de rore spiritus sancti abunde, ut habeatis cor ad colēdum eum. Adape
riat cor uestrum in lege sua, & in præceptis suis, ut cognoscatis eum, & faciatis eius uoluntatē, nec
uos unquam deserat. Tu aūt mi fili Eusebi consurge, induere fortitudinē, semper subditus esto do
mino, nec æmuleris eum ut nequiter facias. Salus tua deus in sempiternum erit, & iusticia tua non
deficiat. Humilior sis omnibus, leua in cœlum oculos tuos: lex dei semper sit in corde tuo. Noli ti
mere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuas. Si sperabis in domino, assumes
fortitudinem, & uenient tibi pennæ ut aquilæ, & uolabis, & non deficies. Vniuersa legis domini
secure loqueris omnibus. Ne timeas à facie hominum, quia cum illis semper est dominus eum qui
bus est ueritas: descenditq; cum illis in foueam, & in uinculis nō derelinquit eos, sed à seductori
bus est ueritas: deseenditq; cum illis in foueam, & in uinculis nō derelinquit eos, sed à seductori
bus tutatur eos, & est illis adiutor & protector in tēpore tribulationis. Certe non facile timet mor
tem hanc: imò ut plus dico, odit hanc uitam, qui se bene agere cernit. Ecce constituo te super socie
tatem istam, ut euellas & destruas, & dissipes & disperdas, reædifices & plantes: Oportet te enim
esse irreprehensibilem. Potest male alios corrigere, cui potest is quem corrigit dicere: Et tu simili
ter facis. Tibi amodo maior erat labor, sed maius præmium. Esto sobrius, prudens & pudicus, ho- D
spitalis & doctor. Nemini uiolentiam facito, sed omnes æqualiter dilige: & tanto plus quanto me
liores. Non sis persequutor, sed modestus: non litigiosus, nec cupidus. Tu autem prædica opportu
ne uerbum dei. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendū. Acquire uerba quæ præ
dices orationibus. Valet enim huiusmodi prædicatio & doctrina ad illuminandum & arguen
dum, ad corripiendum & ad erudiendum in iusticia, ut perfectus sit audiens, & in omni bono o
pere instructus. Est enim Iesus Christus in cœlo sedēs ad dexteram uirtutis dei, reuelans mysteria,
& docens omnem scientiam. In omnibus fili dilectissime teipsum præbe exemplum bonorum o
perum, in omni sanctitate & bonitate. Nam capite patiēte, totum debilitatur corpus. Vt ergo bre
uiter te doceā facies omnia bona si timueris deum. Patri meo reuerendissimo Damaso Portuensi
episcopo scribens, facies mei memoriam, ut habeat me in orationibus suis, nec corrumpi dimittat
opera, quæ tanto labore cōtexui, ab hominibus iniquis & dolosis. à quibus sæpe expugnatus sum
à iuuentute mea. Ecclesiam prudenter custodiat, sciens quoniam mali erigent se illaqueantes ani
mas simplicium, quos conatus sum educere in uiam rectam, loquentes in ore suo, & gladium ha
bentes in labijs suis. Quoniam obmutui & silui à bonis, & proiectus sum in monumento dormi
ens. Spero enim in dño quod benignus est, & nō derelinquet fideles suos. Gaudium enim habeo
magnū & consolationē, præsumens de misericordia domini, quod uirum mirabilē & multæ scien
tiæ & bonitatis Augustinum Hipponensem episcopum post me relinquo. Propter quem multam
habeo fiduciam in Christo Iesu sustentandi fidem uestram. Cui de me scribens hocipsum rogato,
ut tanquam fidelis pugnet miles, ne ueniant (quod absit) mala genti nostræ. Theodosio senatori,
& omnibus in Christo fratribus me recommendes. Finitis his uerbis, uir sanctissimus iucunda uo
ce uersus ad fratres inquit: Accedite huc ut tangam uos filij mei antequam à uobis recedam. Ad
quem appropinquantibus illis, singulos brachijs ut melius poterat amplectens, cuilibet pacis
osculum tribuit. Deinde uocē mediocriter eleuans, uultu placido & iucundo, extensis in cœlum
manibus, conuersisq; ad dñm oculis gaudij lachrymis inundantibus dixit: Pie Iesu, uirtus mea, re
frigerium meum, susceptor meus & liberator meus, laus mea, in quē speraui, cui credidi, & quem
dilexi, summa dulcedo, turris fortitudinis, & spes mea à iuuentute mea: uoca me dux uitæ meæ, &
ego respōdebo tibi: Operi manuum tuarum, quod tu de limo terræ creator omniū formasti, quod
ossibus & neruis compegisti, cui uitam & misericordiam moriens tribuisti, tuæ clementię porrige
dexteram. Iube domine, ne moreris: quia tempus est ut puluis in puluerem reuertatur, & spiritus
redeat ad te saluatorem, qui huc misisti illum. Aperi illi ianuas uitæ. Nam cum pro me in ligno cru
cis tanq;

A cis tanquam latro pependisti, tu promisisti mihi quod eum reciperes. Veni dilecte mi: teneam te,
nec dimittam te, introduc me in domum tuam. Tu susceptor meus es, gloria mea, & exaltans ca
put meum: salus mea & benedictio mea. Suscipe me misericors deus secundum multitudinem mi
serationum tuarum. Nam latronem ad te currentē in cruce moriens suscepisti. Possideam te beati
tudo sempiterna. Cæcum iuxta uiam clamantem: Iesu fili Dauid miserere mei, lumine tuæ uisionis
æternæ illumina. O lux inuisibilis, qua carens Tobias clamabat: Quale mihi gaudiū est cum in te
nebris sedeo, & lumen cœli non uideo? O lux sine qua non est ueritas, non est discretio, non est sa
pientia neq; bonitas: Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quādo dicat ini
micus meus: prævalui aduersus eum. Tædet animam meam uitæ meæ, loquar in amaritudine ani
mæ meæ, ægrotus sum: Infirmata est in paupertate uita mea, ossa mea sicut in frixorio cōfrixa sunt.
Et ideo ad te domine curro medicum. Sana me domine & sanabor: saluum me fac & saluus ero. Et
quoniam in te confido non erubescam. At quis ego sum pijssime deus, ut tam audacter loquar ad
te? Peccator sum, & in peccatis totus natus, & genitus & educatus, cadauer putridū, uas fœtidum,
esca uermium. Heu mihi domine, parce mihi. Quæ uictoria si pugnando mecum me uiceris, qui
sum minus quàm stipula ante faciē uenti? Dimitte omnia peccata mea, & erige de stercore paupe
rem. Certe domine si placet dicam, non debes me ad te currētem fugare: quia tu es deus meus. Ca
ro tua de carne mea, & ossa tua de ossibus meis. Propter hoc namq; nō relinquēs patris dexteram
adhæsisti meę humanitati, factus deus & homo, quod prius eras permanens in una eademq; perso
na. Et hoc quare tam arduū & inopinabile perpetrasti, nisi ut cōfidēter ad te recurrerē quasi ad fra
trem, & ut mihi tuā misericorditer cōdonares diuinitatē? Quapropter exurge & adiuua me dñe,
exurge & ne repellas me in finē. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū, ita litiens anima mea pe
tit te fontē uiuū, ut hauriat aquas in gaudio de fontibus saluatoris, ne sitiat amplius. Quādo ueniet
& apparebit ante faciē tuam? Domine mi quando respiciens restitues animā meā à malefactis eo
rum, & à leonibus unicam meā? Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & cala
mitas quam patior in statera, quasi arena maris grauior hæc appareret. Vnde & si amplius expe
ctes, tribulationē & dolorē inueniā. Veni gaudium spiritus mei, ut delecter in te. Reuela mihi mi
sericordiā tuam lætitia cordis mei, inueniā te desiderium meum. Sicut seruus præstolatur finē ope
ris sui, sic & ego expecto te. Intret postulatio mea in conspectu tuo domine, & fiat manus tua ut
B saluum me faciat. Ecce uirū qui descēdens à Hiericho, captus à latronibus, uulneratus sum, semiui
uus relictus sum, tu pie Samaritane recipe me. Peccaui nimis in uita mea & malum corā te feci. Nō
te cognoui, ingratus fui tot beneficiorū tuorū, non ut decebat te laudaui. Forte multoties uerita
tem tacui. In corde meo cum pulsabas ad ostiū cordis mei, piger fui, ut te reciperē reuerenter. Cor
pus putridum quod uelut umbra declinatur, nimio dilexi affectu. Verbis uanis os inquinaui. Mēs
mea non semper fuit in testamento legis tuæ. Non auerti oculos meos ut non aliquādo uiderent
uanitatem. Aures meas quandoq; uerbis inutilibus inquinaui. Manus meas ad proximi necessita
tem multoties non extendi. Pedibus ad iniquitatē cucurri. Quid plura dicā? A planta pedis usq;
ad uerticem capitis non est in me sanitas. Certe nisi in ligno crucis moriens me adiuuisses, digna e
rat habitare in inferno anima mea. Ego pie Iesu sum pars tanti precij, pro me fudisti sanguinē tuum
precioſum, nō me refutes. Ego sum ouis quæ erraui: require eam bone pastor, & appone eam oui
li tuo, ut iustificeris in sermonibus tuis. Nam promisisti mihi, quod quacunq; hora peccator inge
muerit saluus erit. Dolēs factus sum, iniquitates meas ego cognosco, & delicta mea corā me sunt.
Vere non sum dignus uocari filius tuus, quia peccaui in cœlum & coram te. Auditui meo dabis
gaudium & lætitiā. Auerte faciē tuam à peccatis meis. Dele iniquitates meas secundum magnam
misericordiam tuam. Ne proijcias me à facie tua. Nō secundum peccata mea facias mihi, neq; se
cundum iniquitates meas retribuas mihi. Sed adiuua me deus salutaris meus, & propter honorem
nominis tui libera me. Benigne fac in bona uoluntate tua, ut inhabitem in domo tua omnibus die
bus uitę meę, ut in seculum seculi cum habitantibus in ea laudē te. Surge propera sponse dilectis
sime animæ meæ, & noli considerare quod fusca & nigra est peccatis. Ostende illi faciem tuam. So
net uox tua in auribus suis: Vox tua dulcis, & facies tua decora. Ne auertas eā à me, & ne declines
in hac hora à seruo tuo. Ne tradas me in animas persequentium me, expecto te domine. Credo ui
dere bona domini in terra uiuentiū. Veni ergo dilecte mi, egrediamur in agrū, uideamus si floruit
uinea. Cōuerte planctum meum in gaudium mihi. Inclina ad me aurem tuam: accelera ut de hac la
chrymarum & miseriarum ualle eripias me. Hæc ubi uir sanctissimus cōtinuatis lachrymis, & ma
nibus in cœlum erectis dixit, parumper siluit. Deinde fratres intuens dixit: Præcipio uobis filij mei
dilectissimi per uirtutem & nomen dñi Iesu, ut dum corpus meum dissolutum fuerit, in terra iuxta
præsepe domini nostri nudum sepeliatis, ut illud ferat secum rediens, quod ueniens apportauit.
Nudus inde egressus sum, nudus reuertar illuc. Societur terra terræ: non licet terram sociari lapi
dibus. Appetit enim naturaliter suum simile quodlibet. Iterū rogo uos ut domini mei afferatis cor
pus quatenus in suo lumine uideā lumen, ut firmās super me oculos suos det mihi intellectum &
instruat

C

instruat me in uia qua gradior. Tunc quidam frater ad locum accedens, sacratissimum corpus Iesu Christi obtulit. Quod ubi uir domini uidere potuit, nobis ei auxiliantibus, prostrauit se in terram pronus, uoce & lachrymis quantum poterat clamans: Domine quis ego sum, ut sim dignus quod sub tectum meū intres? Meruit hoc peccator homo? Certe domine nō sum dignus. Nunquid ego melior sum q̄ omnes patres mei? Tu noluisti Moysi uno ictu oculi te monstrare. Cur nunc tantum te humilias, ut patiaris ad hominē descendere publicanū & peccatorē? Et no solum cum illo manducare uis, sed ipsum manducari ab illo iubes. Cumq̄ prope illum esset sacerdos, erigens se uir glorioſus, genubus flexis eum cunctis tenentibus, magnis lachrymis & suspirijs, & quampluries percutiens pectus suum dixit: Tu es deus meus & dñs meus, qui pro me passus es, an forte alius? Certe tu es ille, qui cū deus esses solus ante omnia tempora & sine principio genitus à deo patre æterna & inuestigabili generatione, qui cū ipso patre & spiritu sancto unus deus es, permanens illud idem quod eras & es, intra unius puellæ corpusculum te clausisti factus homo sicut ego sum. Vere & deus & homo es. Sic enim in uirginali utero hominem suscepisti, quod nec sine homine deus es, nec sine deo homo: quamuis neq̄ humanitas sit diuinitas, nec diuinitas humanitas. Non sunt consusæ naturæ, quamuis sit una & eadem in te persona. Nonne es caro & frater meus? Vere sic. Famem habuisti, sitisti, fleuisti, meas infirmitates habuisti ut ego. Sed tamen in te peccandi infirmitas & defectus non fuit ut in me: non enim peccare potuisti ut ego. In te fuit corporaliter & est omnis plenitudo gratiæ: non enim data fuit tibi gratia ad mensuram. Tua enim anima statim cum unita inseparabiliter fuit diuinitati, omnia perfecte sciuit & potuit, quæ ipsa scit & potest diuinitas. Quantum ad diuinam naturam, quæ in te est, æterno patri deo æqualis es. Sed ob illam, quam pro nostra redemptione assumpsisti humanitatem, minor es, nec tamen ex eo aliquod incurris uituperium. Tu nempe es ille quem in Iordanis alueo baptizante Ioanne, uox subito paterna cœlitus intonuit: Hic (inquiens) est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Et spiritus sanctus in te ut columba descendens, te unum esse cum patre, & eundem in substantia declarauit. Tu bone Iesu pro me crucis tam grande in tuo isto, quod præsens cerno, corpore subisti supplicium, ut mortem, quam meis incurreram flagitijs, interimeres: animas antiquorum quas dudum diabolica potestas miseras infernalibus mansionibus retinebat recuperares, & totam humanam naturam, quæ corruerat in mortem perpetuam, tuo cum ipso pacificato patre ad uitam interminabilem, tuo, quem pro ipsa fudisti precioso sanguine, reuocares. Cuius quidem uitæ, D die resurgens tertia, de illo in quo mortuus iacuisti barathro, certitudinem firmissimam comprobasti. Quo quidem nostra est solidata fides & aucta spes: ut sicut incorruptibilis & impassibilis & immortalis resurrexisti, ita similiter & nos resurgamus. Tu certe bone & pie domine post tuam mirabilem & singularem resurrectionem quadraginta expletis diebus, quibus experientia lucida in discipulorum multiplicium, te ab inferis uiuum resurrexisse declarasti, & ut nulla dubitatiōis oriretur caligo, ad cœlos cunctis cernētibus discipulis tua propria uirtute ascendisti, mihiq̄ ianuas reserās paradisi, ad dei patris omnipotentis dexteram consedisti, ubi sine fine sedes. Tu insuper bone Iesu à deo constitutus iudex uiuorum æ mortuorum: sicut in illa die ascendisti, ita in tremendo & horribili uniuersalis iudicij die descendes reddere singulis secundum opera quæ fecerunt. Coram te certe tunc procident reges, omnis strata erit dominatio. Te tunc omnes timebunt, qui te nunc cō temnunt. Quid tunc tibi infelices, qui nunc cum malefecerint gloriantur, dicent: qui te omnia scientem cernent, quibus nullum amplius erit remedium misericordiæ? Quid in conspectu potentis omnia, cernentis omnia, & solum quod iustum est iudicātis, facient miseri, qui totum suum in mundi uanitatibus & flagitijs amiserunt tempus, plus diuitijs fallacibus quàm tibi insistentes, plus filios & filias, & mundi gloriam momentaneam quàm te diligentes, cum tuum erga eos iratum cernent uultum, cum tam seueram expectabunt sentētiam, cum eos de minimo quoq̄ cogitamine & propria accusabit cōscientia, & dæmonum caterua, & simul quælibet creatura, quam te deum offendendo offenderunt: cum uidebunt statim cum fuerit sentētia diuulgata, se adepturos tormenta quibus & corpus & anima simul cruciabitur, cum diabolis sine fine nullū inde in perpetuū refrigerium expectantes? Væ, uæ miseris, qui in isto tam breui tēpore uilissimis bonis tēporalibus ebrij, quæ non solum inopiam non auferunt suis possessoribus, sed & ipsa suam faciunt indigentiam, negligentes in beluam rediguntur. Væ, uæ qui saltem tanto hoc timore peccare, & tuam prouocare iracundiam non desinunt, si tuo nolunt amore ut tenētur. Sed quomodo pie Iesu tu cuius tanta est magnificentia, ut nulla queat explicare creatura, quem cœli, mare & omnia quæ eius ambitu continentur, capere nō possunt, qui idem totus ubiq̄ locorū præsens es, nec intus incluſus, nec extra excluſus, idē in cœlo ad patris dexterā omniū supernorū ciuium beatitudo & gloria, qui tuæ cellī tudinis speciē contēplant, idē in terra pugillo ipsam cōtinens & cōcludens, idē in mari & in abyssis ad nutū regens omnia & cōseruans, idem in inferno potenter dominans, sub tanta panis breuitate contineris, non particulariter sed integre & perfecte ac inseparabiliter. O ineffabilis admiratio, ó omnium nouitatū nouitas. Oculi in te uidēt albedinē, saporem sentit gustus, odorē olfactus, tactusq̄

A tactusq̄ subtilitatē reperit. Sed auditus cordi repr̄sentat in te illa nō fore accidētia. Hinc certe per se sola exist̄unt accidētia sine subiecto: Quia nō ut humanis uidet sensibus panis es, sed Iesus Christus integer, sicut in cœlo ad patris dexterā resides deus & homo. Aue panis uitæ qui de cœlo descendisti dans te sumentib. digne uitā: non sicut manna quod in deserto nostris pluit patribus, de quo oēs qui manducauerunt mortui sunt. Certe qui te digne sumit, quanq̄ morte corporali anima à corpore separetur, non morie̅ in æternū: quia non illa separatio mors est, sed de morte ad uitam transitus. Vnde qui te digne manducat in mūdo, moriens tecum æterne uiuere incipit. O q̄ preciosa mors illa est, ante quam homines mortui sunt, post quam incipiunt uiuere. Tu panis angelorum, tua uisione angelos reficis & glorificas. Tu esca es animæ, non corporis: impinguās mentem, non uentrē. Qui in te non inpinguatur in uirtutibus, nimis æger iacet in flagitijs. Tu te manducantem, ut cōdecet in te transmutas, ut tui participatione efficiatur deus: nec tamē in illum transmutaris, uelut alia corporea facit esca. Sed uæ te indigne sumentibus. Certe ad sui pœnam & reatum iterum te crucifigunt, non quod te dijudicet illa manducatio: quoniā impassibilis & immortalis omnino es. Heu dñe mi quid dicam? Quod hodie te sacerdotes comedunt in altari ut carnes pecudū & uolucrū, imò peius. Nocte mulierum fruuntur actu turpissimo, & te mane masticando comedunt. Vbi dñe latitas? dormis ne an uigilas? Est tibi hoc acceptum sacrificium? Est hęc oblatio quā elegis? Exaudis preces eorum de cœlo, & de sede maiestatis tuæ? Vere si hoc uelles sacrificium & libamen, mendax fieres & peccatorū socius. Certe dñe si uera sunt quæ per os loquutus es prophetarum, si iustis solum supplicationibus præsto es: & si tibi placet æquitas, hoc tale est impediēdum sacrificium ne fiat: quanquam in se & natura sui sacrificium bonum sit, nec possit uiolari malis sacerdotibus: quia malicia non dijudicat sacrificium. Vnde huiusmodi sacrificium sit ad sacerdotis præiudicium & damnationem, nec pro quibus fit prodest: imò (ut uerissime dicam) qui uitam sacerdotis agnoscit, & eum pro se celebrare facit, fit in eiusdem peccato conscius, nec non & pœnæ particeps. O magnum & inscrutabile mysteriū. Panis accidentia franguntur per partes, & tamen in qualibet permanes particula, totus & integer Christus sicut eras antea. O humanorum illusio sensuum. Franguntur illa quæ humanis sensibus in te uidentur accidentia, & tamen nec corrumperis, nec frangeris. Te dentes uidentur masticare ueluti materialē panem, & tamen nunq̄ masticaris. O nobile conuiuium, in quo sub panis & uini specie, totus Christus deus & homo sumitur,
B & ita totus in specie panis, & qualibet eius particula, & in uini specie cum qualibet gutta, sicut in panis totius & uini specie simul. Nam totus perfectus & integer Christus, sub panis specie, & sub qualibet quantumcunq̄ minima continetur particula, & idem totus in uini specie & in qualicūq̄ gutta permanet. O esca sacratissima, quam uere comedens, deus efficitur, iuxta illud: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Liberatur à malis, impletur bonis, & immortalis indubitanter efficitur. O sacrum peregrinationis nostræ uiaticū, quo de hoc nequam seculo peruenitur ad cœlestis Hierusalem consortium. Patres nostri in deserto manna comedentes, non peruenerunt ad terram promissionis. Qui uere te comedit, in fortitudine tui ambulabit usq̄ ad mōtem dei Oreb. O comestio delicatissima, in qua omnis saporis & odoris est suauitas, omne delectamentū, omnis medicina, omnis sustentatio, omnis requies à labore, nec nō & omne q̄d desiderari potest. Tu certe uita es, qua omnis uiuit creatura, & sine qua morit̄. Tu es uita uitalis, dulcis & amabilis atq̄ iucūda. Odoris tui suauitas egros recreat & debiles, quos tuus facit sapor salubres & fortissimos. Tu lux illa incōprehensibilis, quæ omnē illuminas hominē uenientē in hunc mundū. Tua mi dñe est omnis potentia, tuum omne regnū, ante te curuabitur omne genu. Omnia quæcunq̄ uis facis in cœlo, & in terra, & in mari, & abyssis. Tuæ nihil est quod possit resistere uoluntati. In te, & ex te, & per te sunt omnia, & sine te nihil. Eia ergo fidelis anima gaude, epulare, ne moreris his pasci delicijs, ne pigriteris hoc frui conuiuio, in quo non carnes hircorum aut taurorum, ut olim in lege, sed saluatoris tui corpus sumendum proponitur. O signum dilectionis inopinabilis, ut idem sit dator quod datur, & donator idem sit quod ipsum donum. Quàm magna dulcedo tua domine quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eam sperantibus in te. O ferculum excellentissimum, uenerandum, colendum, adorandum, glorificandum, & amplectendum, omnibus extollendum laudibus, exaltandum cunctis præconijs, firmiter in cordis uisceribus retinendum, & perpetuis temporibus alligandum animo. Cecidit homo per cibum ligni uetiti ad miseriam, per te releuatur ad æternam gloriam. Tu certe in rectis & eruditis habitas cogitationibus. Tu miserrimum, arrogantem, & superbum detestaris diuitem, eum dimittis inanem & uacuum, ac de te famelicum. Tu pauperē iustum, pium & humilem, omnibus eum implens diuitijs, tuæ domus ubertate satias. In te & per te est rectum iudicium & æquitas, tecum prudentia & fortitudo & omnis uictoria. Per te sancti regnāt in cœlestibus. Per te doctores prædicāt. Per te iustus uiriliter contra hostes dimicat. Tu superbum potentem deponis de sede, exaltando humilem. Tecum sunt omnes diuitiæ & gloria. Te diligentes diligis. Qui ad te puro corde uigilant, te inueniunt: quoniā cum simplicibus & rectis corde gradieris. Tu solus ante omne principium, omnium eras & finis & principium. Tu solus sine tempore

æterne

æterne à deo patre genitus. Quàm beati qui te diligunt, qui aliud quàm te nō desiderāt, qui de te C
assidue cogitant, qui te digne comedūt, qui tecum manentes omnes uias tuas omni tēpore custodiunt. Certe qui te inueniunt, inueniunt uitē, & hauriunt uitam interminabilem. O esca mirabilis ac stupenda, delectabilis ac iucunda, tutissima ac super omnia peroptanda. In qua tot sunt innouata signa, & mirabilia immutata. In qua omne habetur delectamentū, & ad omniū gratiarū profici-
mus incrementū. Quàm singularis & inaudita tua liberalitas. Quàm superabundantissima ac prodiga largitas, ut tui neminem exortem facias, nisi ad te uenire cōtemnat. Si quis ergo paruulus est, secure ad te ueniat, & te comedens fiat magnus, & relinquens semitas infantię, per uias ambulabit prudētiæ. Si quis debilis est, ad te declinet, & protinus fiet fortis. Si quis infirmus, sanabitur. Si quis mortuus est, si audire te uoluerit, uitam interminabilem apprehendet. Sed qui magnus est & fortis, nec hic desiderat: nam superabunder in te inueniet quo pascatur. Nemo certe sine te potest uiuere ad momentum. Tu solus uitam das omnibus creaturis. Idcirco defecit cor meum, & caro mea: deus cordis mei & pars mea deus in secula. In te solum delectatur cor meum. In te exultat anima mea. Tibi soli adhærere cupit mens mea: quoniam qui elongant se à te peribunt. Tu autem domine ne longe facias auxilium tuum à me, sed tuam ad me inclina aurem misericordiæ. Te edat pauper & inops, & satiet, & tunc uiuēs collaudabit te. O lux inuisibilis, inextinguibilis, & omnia uere illuminās, sedenti cœco huic secus uiam, miserere mihi filij Dauid clamanti, uisum tribue quæ uere illuminās, sedenti cœco huic secus uiam, miserere mihi filij Dauid clamanti, uisum tribue quæ so, quo te uideat. Propitius quæso domine huic esto peccatori, ut sis in adiutoriū & in locum refugij, ut saluum me facias. Et tunc ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Mortuus en pie Iesu iaceo, exurge & resuscita me, & confitebor tibi. Æger & infirmus sum, cui nulla est amplius in carne sanitas: medicus es, sana me. Nudus affligor frigore: diues es, indue me. Fame in hac solitudine pereo: cibus es, satia me. Sitio: salubre poculum es, inebria me. Infixus sum in limo profundo, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Laborauī clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Iam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Educ me de laqueo isto protector meus, gubernator meus, firmamētum meum, refugium meum, dux meus, & rex meus, & deus meus. In cuius commendo manibus spiritum meum, quem in crucis stipite redemisti, cui uitam & misericordiam tribuisti. Respice domine humilitatē meam, nec concludas me in manus inimici, Hodie tecum ingrediar in locū tabernaculi admirabilis, ut in habitem in domo tua, in longitudine dierum in seculum seculi. His finitis, uir domini gloriosus sa- D
crum domini corpus suscipiens, ad terram supinus redijt. Deinde manus in modū crucis supra pectus tenens, Symeonis prophetæ uaticiniū decantauit. Quo finito, subito cunctis qui aderāt cernentibus, tanta in loco in quo iacebat diuinitus lux effulsit, ut instar solis radij splendor quorumlibet uibraret oculos, ne possent morientē uirum glorioſum aliqualiter intueri. Qua quidem luce ad horam permanente, circunstantium quidam agmen angelicum ibidem uiderunt undiq; discurrentium, uti scintillæ in arundineto solent. Quidam uero angelos nō uiderunt, sed uocem lapsam cœlitus audierunt sic dicentē: Veni dilecte mi: tempus est enim, ut mercedem accipias pro laboribus, quos mei causa uiriliter supportasti. Quidam nec uiderunt angelos, nec hanc audierunt uocem: sed tantum cum his à beato Hieronymo illa finita uoce, hæc audierūt uerba: Ecce ad te uenio pie Iesu: suscipe animam quam toto recuperasti sanguine. Tunc subito illa lux disparuit, & illa anima sanctissima tanquam sydus omnibus uirtutibus radians, carnis resoluta cœno, cœlorum regna adijt glorioſa. In quibus iam certe tanquam luminare conspicuū renitet, & splēdore beatitudinis, & multorum coruscatione prodigiorū. Quoniam non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Nec uoluit deus ut in morte ipsius lateret sanctitas, cuius uita sanctitatis causa fuerat, & salutis totius ecclesię militantis. Tantus deniq; illa recedente sanctissima anima odor subsequutus est per dies non modicos, ut nulla forte uetustatis recordetur ætas. Sed certe dignum erat, ut illius merita, odoris præcipue clarerent indicio: qui ad unitatem fidei intemeratæ mēbra fœtida suorum uerborum odore euocauerat. Hora nanq; charissimi patres & domini, huius transitus glorioſæ dieī erat ultima. In qua quidem & sui athletæ pius dominus gloriam demonstraret, & omnibus qui in ecclesiæ domo habitant proferret clarum lumen: hoc modo Cyrillo episcopo transitum glorioſi Hieronymi ipse dominus reuelauit. Cumq; dicta iam hora Cyrillus episcopus deuotis in sua cellula orationibus inhæreret, sursum in spiritu raptus, uelut in extasi factus, subito quoddam à monasterio, à quo uir sanctissimus migrauerat, usq; ad cœlum, mirabile & speciosissimum uidit iter. Cuius tanta erat pulchritudo & admiratio, ut (sicut eodem postmodum testante cognouimus) stupore uelut amens effectus, huc illuc admirans, sui paulisper credebat obliuisci. In hac siquidem mentis positus anxietate, eleuauit oculos, & ecce angelorum maxima à monasterio societas ueniebat, alternatim melodiarum & mellifluorum cantuum uocibus concinentium, quorum uidebantur uocibus cœlum & terra, & omnia quæ continentur eorum ambitu, undiq; resonare. Ferebant etiam singuli angelorum singulos manibus accensos cereos, quorū claritas solis repellebat lumen. Sed quid addi tur admirationi admiratio? Ad cœlos uertens Cyrillus oculos, non minorem angelorū cernit numerum

A merum, modo simili istis obuiā uenientiū, qui rei huius anxius expectās euentū, interrogasset quidem quid hoc esset: sed ita eū stupor oppresserat, ꝺd quid diceret nesciebat. Ast illo diutius expectante, glorioſam uidit Hieronymi animā præ cūctis qui prębāt angelis & sequebant, mira decoratā pulchritudine uenientē. Ad cuius erat dexterā saluator cū illa pariter ueniendo. Quę quidē in loco, quo Cyrillus degebat, gradū figens & stans, ei taliter est loquuta: Agnoscis ne me? Ad quā ille: Minime quidē. Quis em̄ es, qui tāto cæteris honore emines? At illa: De Hieron. unc̄ fuit aliqua tibi cognitio? At ille: Certe quē nominas, singulari affectu diligo charitatis. Sed quęso ille es? Et illa: Eius sum anima, quæ gloriā iam obtineo quā sperabā. Ad meos pergito filios, & quæ uidisti nuncia, ut & à luctu desināt, & meo statui cōgaudeant quē elegi. Quibus omnib. finitis, omnis illa beata uisio ab eius enanuit oculis, & fuit in semet reuersus protinus Cyrillus ineffabili gaudio perabundans: ita tamen ꝺd per totā noctē illam nō se potuit à lachrymis præmentis lætitia cōtinere. Quàm ergo mirabilis est dns in sanctis suis: mirabilis in maiestate, faciens prodigia. Dextera domini fecit uirtutē, dextera dni exaltauit eum, notā faciens in populis uirtutē eius. O diuini amoris immensitas, diuinæ largitatis affluentia. Quid enim isti suo potuit facere filio honoris & gratiæ, & non fecit, cū tam copioſa & in uita & in morte erga eum fuerit munificētia? Dedit enim ei dns claritatem æternā, & nomine æterno hæreditauit illū, & fecit eum hæredē gaudiorū supernorū: in quibus permanebit in secula. Quàm singularis honor & admiranda gloria, excedens penè aliorū gloriam sanctorum & honorē. Vbi non solum illam sanctissimā animā omnes cœlestes comitantur cohortes: sed etiā ipse proprius saluator. Nec enim sola in cœlo fulget insignijs dignitatū illa beata anima: sed etiā corpus suum nō cessat in terris radiari miraculis. Ad cuius narrationē cōgruum est redire. Defuncto nanq; (ut dictum est) uiro sanctissimo hora cōpletorij, corpus illud tantis fragrans aromatib. custodiētes, totā illā insomnē noctē ducentes circa eum: in magnis siquidem pro damno quod cunctis euenerat fletibus, & pro sua quā iam obtinuerat gloria gaudijs uigilauimus. Mane aūt facto, diuinis peractis (ut condecebat) mysterijs, debitisq; obsequijs honore debito consummatis, in Bethlehem iuxta præsepe, in quo pro nobis Christus de intemerata ibidem natus uirgine infās uagijt, corpus illud sacratissimū, facci coopertū linteo, in terrā (ut ordinauerat) sepeliuimus. Quātis aūt ipso die & etiā ad præsens miraculis glorioſis mirificauit dns filium suum sanctum Hieronymū, certe non foret enarrare sufficiens lingua carnis. Sed tamen aliqua de multis (ne no- B
ster nimis prolongetur sermo) referam. Quidā à natiuitate cæcus, in ipso sepulturæ die, uidēdi beneficiū, corpus tangens sanctum, obtinuit. Cuidā etiam iuueni surdo & muto sanctissimū corpus deosculanti, soluto auris & linguæ ligamine, & loquendi & audiendi gratia est cōcessa. Et certe dignum erat, ut qui cæcitatis ueræ lucis, quæ Christus est, tenebris obcęcatos, suis sanctissimis doctrinis & exemplis illuminauerat, surdis quoq; & mutis in diuinis operibus uerā exercuerat medelā, ut & diuina intelligerent documenta, & catholicæ fidei confiterent̄ rationes quas spernebant, in die sui obitus glorioſi, & cæcis lumen tribueret corporale, & surdis ac mutis cōcederet sanitatem. Quamplurimi (ut asserūt qui uiderūt) à nefandis spiritibus obumbrati, in loco quo sanctū quiescit corpus clamātibus diris uocibus dęmonibus: sancte Hieronyme, cur nos tā grauiter insequeris: tu nostrū semper flagellū fuisti, & uiuus & nūc mortuus, per eū sunt mirabiliter liberati. Hæreticus quidā dum prædictū beatū Hieronymū blasphemaret, & eius fore dignū corpus incēdio diceret, ultione diuina ad aliorū hæreticorū formidinē, in ligni speciē est mutatus. Et subito cunctis qui aderant uidētibus, ignis cœlitus eū inuasit, ac eū taliter cōbussit, quod totus in cinerē est cōuersus. Ad hæc magna hæreticorū multitudo, cum tantā suæ sanctitatis aduerterent experientiā, & ad ueritatē sacræ fidei tantis & tot apertis signorū indicijs tanc̄ quibusdā clamantibus præconibus uocarentur, ad ipsius sacratissimæ & intemeratæ fidei lumen redierunt. Quid plura dicam? Certe in generatione & generationē uix annunciarē quæ per illum deus ostendere uoluit, ut magnificaret eum & colendū exhiberet uniuersis. Quàm magnus certe est iste tot faciēs mirabilia, cui certe nō est similis secundū opera sua. Magna magnalia de hoc per mundū resonāt uniuersum, sui glorioſi exilit triūphi fama per omnē terrā, & in extrema terrarū spacia rutilant sua lucida signa, iam tātorū miraculorū multitudine corroboratur intemerata fides. Quot em̄ infirmis integram sanitatē conceſſerit peroptatā, enarrare cederet in immēsum. Et tēpus & uita, & omnis humanus deficeret sensus si uellet omia indagare quę operatus est in dieb. nostris: quę aurib. audiuimus, nec sunt occulta à filijs hominū. Lætetur itaq; totus fideliū cœtus, & canticū lætitiæ & exultationis deo cōcrepēt alta uoce, quod ex eis profilijt stella micans, cuius fulgentes lucis radij, eos dirigent ad cœlestem patriam adeundā. Istius certe uita sacratissima est omnibus disciplina. Mores sui sunt omniū fideliū institutā. Adsint hodie sacræ matri ecclesiæ, & pro tanti filij recessu piæ lachrymæ, & pro tanta eius gloria, inæstimabile gaudium. Liceat ergo instar piæ matris ei pias lamentationes impendere, cum tanto se cernit priuatam filio, uiduatā uiro, destitutā pugile, & capitaneo uitis suæ incisam palmite, quā in agro fidei plantauit & coluit. Non mihi quæso imputetur filio tanto orbato patre, si præ dolore damni tam inæstimabilis ea referam quæ non decent. Sæpe nanq; nimia cordis

abundantia plura homo loquiꝛ q̄ uellet. Quid heu chariſſimi patres & dñi nūc uobis referā. Circūquaq; proſpiciēs & pergēs, ut ſi forte meū, quē dira mors abſtulit patrē Hieronymū inuenirē, & non inuenio quē diligit anima mea, cuius amore langueo. Tędet animā meā uitæ meæ q̄m ablata eſt à me uita mea, & excuſſus ſum ſicut locuſta, & exaruit uirtus mea, & lumen oculorū meorū extinctum eſt. Quale amplius erit mihi gaudiū in mundo, cū lumē meū uidere non poſſim? obſcuratus eſt em̄ ſol meus, & luna nō ſtat in ordine ſuo. Ouis cū lupis quid faciet, paſtoris priuata munimine? Quō uiget arbor radice detrūcata? Quid heu dira feciſti mors? cur patrē recipiens filiū tam mendicum & omnib. bonis exulem dimiſiſti? O mors crudelis, nō illi ſed mihi, & penè toti eccleſiæ, quē ſurripuiſti athletā? Cur non diſtuliſti eum recipere? Quare aliquātulum nō auertiſti faciem tuam ab eo? Scis quid feciſti? Nunquid nō cōſideraſti quē tam uelociter à nobis ſurripuiſti, ꝙd nō ſit in mundo ei ſimilis, in uirtute, in doctrina, in ſanctitate? Hic certe princeps pacis, dux iuſticiæ, doctor ueritatis & æquitatis, armiger intemeratæ fidei, contra hæreticos bellator fortis, cuius ſagitta nunq̄ abiit retrorſum, nec declinauit clypeus eius in bello, & eius nunq̄ eſt auerſa haſta. Incliti Chriſtianorū plebis flete, q̄m cecidit dux ueſter. Vox in Rama ſonet. Tanti filij receſſum deploret eccleſia. Iam circundabunt eam canes multi, & conſilium malignantiū obſidebit eā: q̄m longe factus eſt ab ea auxiliator eius. Iam ad ſuā non aſpicit defenſionē. Iam tribulatio proxima eſt, & nō eſt qui adiuuet. Iā in ſepulchro iacet protector ſolitus: nō certe exurget aduerſus malignātes in ea. Idcirco clama in cilicio & planctu pia mater, induere uiduitatis ueſte tanto uiduata filio. Heu uaticinabuntur pſeudoprophetæ, & prophetabunt uiſiones mendaces, & fraudulentas diuinationes, & ſui cordis in nobis ſeductiones, & certe nō erit qui reſiſtat eis. Siccatus eſt enim fons uitæ, & uena diſparuit aquarū uiuentiū. Sed & tu quid dices chariſſime pater Damaſe? Vbi quē plus diligebas q̄ te Hieronymus? Vbi tui norma itineris? Cōſiliator, doctor & rector quò abiit tuus? Quando quæſo ſcribes ei: Sine tuo ſum Hieronyme chariſſime cōſilio, uelut abſciſſum à corpore membrum? Scribe, ſcribe quęſo, ne pigriteris, ut ſi tua locorū diſtātia peroptata careo uiſione, ſaltē tua mihi adſit memoria frequēs tuis aſſiduis literis gratioſis. Teſte deo in nullo uiuentiū ut in te meæ ſpei firmaui anchorā. Plora igitur, plora: deducāt oculi tui lachrymas per diem & noctē, q̄m defecit anchora tuæ ſpei. Aruit ſcribētis manus tanq̄ flos fœni: iam nō erit tibi amplius memoria eius. Vox certe ſua dulcis & iucunda: quæ erat in fideliū aurib. mel dulciſſimū, ſiluit. Heu qualē amiſiſti cōſiliatorē & adiutorē. Certe iam in multitudine cōſiliorū tuorū defeciſti. Nō erit qui panē frangat tibi uitæ. Extincta eſt lucerna in medio eccleſiæ micans, ut nō nobis, ſed ſibi luceat: nō mūdo, ſed cœlo ſplendeat. Quid ergo dicā? Cui conquerar? Vnde mihi in hoc ueniet auxiliū ut cōſoler? Certe, ut intueor, à dño factū eſt iſtud, & ideo ſibi dicā: Cur bone Ieſu tam uelociter à tua ſpōſa, quā in cruce moriens deſpōſaſti, tantum abſtuliſti filium protectorē, & contra eius hoſtes belligerum? Forte uoluiſti eum tecū eſſe. Certe dñe non eo egebas ut ipſa. Bene quidē ei ſubueniſti, ſed nos orphanos reliquiſti. Non cōqueror quod aliud q̄ iuſtum & æquum feceris: quoniā certe iam ipſe merebatur finem imponere huius uitę laboribus, & tecū eſſe. Sed doleo quod tantū incurrit damnū eccleſia eo abeunte. Vtinā eum redderes ut tuā regeret, ſtabiliret & defenderet eccleſiā uelut prius. Quid bone dñe eius deinceps facient filij, iacentes, eſurientes, circumeuntes famelici ciuitatē ut canes, nō habentes qui eis panem frangat? Sunt oues errantes non habentes paſtorē, diſcipuli ſine doctore, cæci ſine ductore. Heu pater pie Hieronyme, noſtræ ſuſtentationis baculus ubi es? Quid tuus faciet currus ſine te dulcis auriga? Vbi cubas indica nobis. Cur es nunc terrę ſocius, qui in te nihil uoluiſti eſſe terrenū? Bethlehem, Bethlehem ciuitas Iuda, quæ non minorē de principibus eccleſiæ retines, quid feciſti? Redde nobis quē retines patrē. ſed & tu terra, quare audes retinere hominē nō tuū, qui nihil geſſit terrenū, nil carnale certe ſua redoluit caro. Suſpēde & tu pijſſime Theodoſi tua in ſalicibus organa. Non pius ceſſet fletus, cum tui dilecti Hieronymi recordaris quē amiſiſti. Tanta deniq; tibi inſit doloris affectio, quanta extitit dilectio: tanta ſit lamentatio, quantū damnū. Sed quæ poſſet mortaliū explicare lingua, quāta eo ſuperſtite aderat toti eccleſiæ utilitas, quanta Chriſtianorū ſingulis ſalubritas, quantū certamē, quantaq; hæreticis deſtructio ac diſperſio? Hic certe omnibus Chriſticolis amabilis erat & decorus in uita ſua, & ideo eius receſſu ſingulis flere licet, nec eſt qui abſcondere uel excuſare poſſit. Ne igitur noſter nimis protrahatur ſermo, ut breuiter concludā quæ pro noſtro damno ad dolorē attinent, ut quę ex illo prouenie bat omnibus utilitas & exultatio, explicari nō poteſt, ita dolorū eſt lamētatio. Ceſſet igitur dolor, abeat triſticia, quibus tamē attingere nō poſſumus quæ uellemus, quæ non ſolum nullū remediū adhibet dolori, ſed auget. Si patrem noſtrū diligimus, de eius lætitia gaudeamus. Non uere diligit qui ſuam tantū utilitatē diligit. Idcirco & pro ea quę nobis euenit inutilitate doleamus, & pro eis quæ recepit gaudijs collætemur. Adſit ergo hodie nobis cauſa magnæ lætitiæ. Cantet quiſlibet noſtrū nouum domino canticum. Sonoris iubilet uocibus mater eccleſia. In hymnis & confeſſionibus plaudat hodie plebs catholica. Vndiq; iucundetur Chriſtiana concio. Hodie certe obtinuit Hieronymus quod tanto æſtuabat deſiderio. Hodie deuictis hoſtibus, ſecurum obtinuit triumphum.

Certe

A Certe omībus expletis laboribus, requiē poſſidet ſine fine. Iam nō eſuriet neq; ſitiet amplius, neq; cadet ſuper illū ſol, neq; ullus æſtus. Ablata eſt ab oculis eius omis lachryma, abijt em̄ luctus. Iam certe ſibi dolor deinceps nō erit, iam certe mercedē habet pro qua toto uitæ ſuæ tēpore laborauit. Conſolemur ergo, demus magnificentiā deo noſtro, q̄m dei perfecta ſunt opera, & oēs uiæ eius iudicia. Confiteamur dño & collaudemus deum ſaluatorē noſtrū, q̄m non dereliquit ſanctū ſuum ſine adiutorio in tribulationibus, quæ in agone huius uitæ miſerrimæ circundederunt illum, ſed adiutor & protector ſuus factus, liberauit corpus ſuū à perditione, à laqueo linguæ iniquæ, & à labijs operantiū mendaciū, & eum ſublimiter collocauit infra patris manliones, ubi omne eſt gaudium, omnis ſuauitas, omne quod deſiderari poteſt. Vbi glorioſa & felix eſt refectio animarū poſt labores & erumnas, ubi dulcis ſolennitas angelorū, ubi una ſocietas & charitas omniū ciuium ſupernorum. Ibi certe neminē timor aut dolor cōcutit. Ibi nulla penitus agnoſcit anguſtia, tribulatio aut diuerſitas. Nulla ibi infirmitas nominat̄. Nemo em̄ fraudatur ſuo deſiderio. Procul ibi diſtat mors. Nulla ibi prorſus præſentis gloriæ expectat̄ minoratio, ſed augmentū, ſcilicet cū omniū uniuerſalis erit reſurrectio mortuorū, ibi tunc corpus cuiuslibet beatorū ſimul cum anima, prædictā gloriam, quam nunc ſola poſſidet anima, ſine interminabili poſſidebit. Quis aūt angelorū uel hominū, quanta ſit minor particula gaudiorū & gloriæ quæ ibi ſunt, eſſet ſufficiens enarrare? Quis eſſet intellectus ad hæc intelligendū idoneus, quę nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt? Certe ſi hæc quanta ſint gaudia cōſiderētur, terrena omnia uiliora omni ſtercore apparebunt. Si hæc tēporalis uita illi comparetur, hanc quilibet hominū extinguere q̄ citius poterit ardeſcet, ut illius capax efficiatur. Hæc uita caduca & momentanea, reſpectu illius mors potius dicenda q̄ uita. Omnis mundi fallax & uana lætitia, pondus amariſſimum & grauis ſarcina eſt. Hanc quippe ſarcinā deponēs Hieronymus ſacratiſſimus, optimā illā elegit partē, quæ ab eo nullo tēpore auferetur. Rogo gaudete & exultate, cantate, & pſallite, quia pater noſter glorioſus nauim plenam cœleſtibus diuitijs, æternis mercibus iam cōcupito in littore collocauit, anchorā ſpei trāquilla iam in ſtatione firmauit. Iam certe brauiū obtinet, pro quo in agone huius ſeculi ab omnib. ſe illi citis abſtinēdo cucurrit. Iā uictor de ſuis hoſtibus triūphauit, cum quibus ſcuto amoris dñi munitus uiriliter dimicauit. Iam denariū accepit, pro quo tanto labore in uinea ſanctæ eccleſiæ laborauit. Iam talentū dño reddidit duplicatū, pro cuius mercede in gaudiū domini meruit introire. Propter hæc gaudens gaudebo, & cantabo dilecto patri meo canticū nouū, ut ſit laus eius in eccleſia B ſanctorum. Ecce dilectus pater meus, candidus, ſpecioſiſſimus, electus ex milibus, in quo nulla eſt macula, paſcitur inter lilia in uinea dñi ſabaoth. Ecce flos campi, & roſa nimio fragrans odore, de horto nuper eccleſiæ, in uiridariū eſt dñi trāſplantatus. Ecce cypreſſus ad cœli altitudinē ſe extollit. Ad inſulas longe diuulgeī nomen ſuū, ut ſit in æternū eius memoria in benedictione. Exultate igitur chariſſimi patres & dñi, lætamini & laudate dominū, qui mirabilē ſe in ſuis declarat ſanctis. Lætetur totus orbis. Erubeſcant fallaces hæretici, & iam ſe noſcant ad nihilū deueniſſe. Certe nō eſt mortuus, ut exiſtimant ſui hoſtes, ſed certe uictor regnat in terra uiuentiū: iam certe eius reſulget claritas per ęterna palatia: iā ueteribus depoſitis armis fragilibus, noua induit ac perpetua. Hodie undiq; facta ſit in populo Chriſtiano lætitia. Exultet præcipue ſacra mater eccleſia, cuius hodie glorioſus filius & cultor, amator & propugnator præcipuus, omnibus extirpatis hęreticis dogmatibus, cū ſuis fallacibus autoribus de agro fidei catholicæ, & doctrinis ſacratiſſimis & præfulgidis ſignis ac prodigijs, ut ſol relucet inter agmina beatorū. Vale igitur Hieronyme glorioſe, noſtri ſemper faciens apud deum memoriā, ut tua ualeamus pijſſima interceſſione, & in præſenti ab omnibus protegi nociuis, & in futuro gaudia (quæ iam tu poſſides) adipiſci.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

DEum immortalem, ſic ineptiret Auguſtinus? Vitam impoſtor ille ſtultiſſime ſimul & indoctiſſime deſcripſit: hic ſeipſum ita refert, ut propemodum uincat balbutie. Neq; uero ſolam eloquentiam requiro, hominem deſidero. Mutauit perſonam noſter hic hiſtrio, ſed uocem ac geſtum mutare non potuit.

AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI AD CYRILLVM HIEROſolymitanum epiſcopum, de magnificentijs beati Hieronymi.

GLorioſiſſimi Chriſtianæ fidei athletæ, ſanctæ matris eccleſiæ lapidis angularis: in quo ad modum firmata conſiſtit: nunc uero in cœleſti gloria ſideris radiantis, olim Hieronymi presbyteri laudes uenerabilis pater Cyrille ſilendum ne putas, aut lingua balbutientis pueri, ut uirū pollutum labijs me loquuturum fore reris? Cœli enarrant gloriam dei, & omnia quæ fecit dominus, eum in ſanctis ſuis laudant. Silere debet rationalis creatura à laude dei irrationabili non ſilente? Taceam, an loquar? cum ſi taceam lapidibus iubetur clamare. Certe loquar, & non tacebo totis niſibus eximium Hieronymum laudare. Qui quamuis indignus & inſufficiens laudator exiſtam, cum nō ſit pulchra in ore peccatoris laus, tamē ab eius laudibus minime ceſſabo. Firmetur itaq; manus noſtra, & lingua noſtra palato non adhæreat: quoniā certe ma-

gnus est iste uir sanctissimus mirabilis & metuēdus super oēs qui in circuitu nostro sunt. Magnus C
certe in uitæ excellentissimæ sanctitate: magnus in sapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in maioris nunc glorię quantitate. Mirabilis in prodigijs insuetis. Metuendus ob sibi à dño traditam potestatē. Quām itaq; magnus sit iste gloriosissimus Hieronymus, in uitæ suæ excellētissimæ sanctitate, quō patefaceret mea lingua, cū præcipue cunctorū nō sufficerent mortaliū linguæ, ut eius excellentiā explicarēt? Liceat ergo dici: alter hic Elias, alter hic Samuel, alter hic Ioānes baptista, uitæ excellentissimæ sanctitate. Elias & Ioannes Eremitæ, magis ciborū & uestiū asperitatibus carnem macerauerunt. Non minoris uitæ Hieronymus gloriosissimus Eremita, idem per quadriennium in eremo, ferarū tantū socius perstitit. Quinquaginta annis (ut uenerabilis Eusebij literæ, quas pridie recepi, plenius fatebantur, & ut me certius tu idem nosti) uinū, & sicerā aliqualiter nō gustauit. Ab omni carniū, & etiā piscium esu, ita se abstinuit, quod uix ea nominare uolebat. Coctū quid non nisi in ultima ægritudine bis comedit. Cilicino facco carnem ueluti Æthiopis macerans, desuper panno uilissimo se tegebat. Stratum aliud nisi terrā nunq; sciuit. Non nisi semel fructibus, aut herbarū folijs siue radicibus pastus in die: post uesperas se orationibus præbens: deinceps usq; secundam noctis horam quotidie uigilabat. Postmodū uero somno sessus in terra dormiens, usq; ad mediam noctē quiescebat. Qua quidē continue surgens hora, lectionibus & scripturis sanctissimis (quibus tota radiat ecclesia uti lapidibus preciosis) intentus, usq; ad esus horā perdurabat. Ita leuissima flebat peccata, ut quis eū æstimasset hominē interemisse. Ter in die cōtinue carnē diris uerberib. flagellauit, ita ut ex eius corpore riuuli sāguinis effluebāt. Quin uerbū ociosum aliquod ut pestem maximā fugiebat. Sibi ociū nullū erat: semper aut sacris lectionibus, aut scribēdo, aut docendo cūctos exercitabat. Quid plura loquar? Si sanctorū singulorū perquirerē uitas, eo (ut puto) maiorē neminē inuenirē. Sed quia superius Samuelē nominauimus, fuisse hunc Samuelem ostendamus. Hic certe ille Samuel qui de uanis literarū studijs uerberibus euocatus, sacrę scripturæ ministerio deputat: in cuius uultus lumine diuina gratia influente, utriusq; testamēti lumen uidimus, & in cuius brachij fortitudine hæreticorū pars maxima est dispersa. Hic certe gloria uirtutis nostrę transferens utrunq; testamentū ex Hebræorum lingua in Græcam pariter & Latinam: disponēsq; ipsum posteris in æternum, declarans ænigmata & obscura dubia & nodosa, præparans officiorū seriem cunctis ecclesiæ ministris, totam penè ecclesiā ædificauit. Vnde bene magnus apparet in sapiētiæ ineffabilis profunditate. Liberales aūt sciētias ita perfecte sciuit, quod relatiōe omniū nullus sibi similis apparet adhuc. De scripturis uero sacris, uti multarū suarū epistolarū, quas ad me direxit, experiētia didici, æqualem sibi neminē unq; nouimus. Hebraicorū, Græcorū, Chaldæorum, & Persarum, & Medorū, Arabicorū, & penè omnium nationum linguas & literas, tanq; si fuisset in eisdem natus & educatus, sciuit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignorauit in natura humana, nullus hominum unquam sciuit. Non me ista uenerabilis pater existimes dicere, ut putem re Hieronymi & uitam & uirtutes peius me scire, cum sibi socius extiteris multo tēpore. Sed testor deum: quoniā ob tam ineffabilis uiri sanctitatē, si uoluissem tacere nō potuissem. Cōfitentur mirabilia & sanctitatē suam & ipsi cœli, in quibus magnus, maioris gloriæ quantitate, q̄; multi sanctorū, habitat sine fine. Nulli itaq; dubiū est, intra patris māsiones ipsum unam ex maioribus & sublimioribus sedibus obtinere. Cum enim homo secūdum opera præmietur, & iste perfectioris penè uitę extiterit, clare patet ipsum unum de maioribus & sublimioribus cęlestis Hierusalem ciuibus fore. Quod ut à uobis plenius & certius credatur in mundo: præ cunctis, quorū nostra recordatur ætas, ualde mirabilis apparet prodigijs insuetis & miraculis infinitis: quorū mihi aliqua uenerabilis Eusebius suis literis declarauit. De cæteris uero prodigijs quæ mirabiliter fiunt quotidie, ut continue intelligo relatibus plurimorū, auidus peraudire, tibi ipsi pater charissime supplico, ut mihi in breui uolumine quęcunq; poteris uera & utilia miracula collecta, quàm citius facultas aderit, eiusdem Hieronymi sanctissimi deuotione transmittere non deneges. Sed ut multa merita Hieronymi sanctissimi non lateant, quid erga me, diuina annuente clementia, in ipso sui obitus die acciderit, enarrabo. Eodē nanq; die & hora, qua exutus putredinis & immundiciæ carnis toga Hieronymus sanctissimus, uestimentū perpetuæ immortalitatis, inæstimabilis lætitiæ & gloriæ induit, dum Hipponæ in cellula mea quiescens, auide cogitarē qualis inesset animabus beatorū, qui cum Christo gaudent, gloriæ & lætitiarū quantitas, cupiēs inde ex hac materia breuē cōponere tractatū, precibus compulsus nostri Seueri, quondā uenerabilis Martini Turonēsis episcopi discipuli, chartis, calamo, pugillarique in manibus susceptis, breuē uellem scribere epistolā sanctissimo Hieronymo destinandam: ut quicquid ex hoc sentiret, responderet: sciebam enim in tam difficili quæstione à nullo uiuentiū me posse doceri euidentius: cumq; iam scribēs salutationis exordiū Hieronymo prænotarem, ineffabile subito lumen nostris inusitum temporibus, nostris minime linguis declarandum, cum ineffabili inauditaq; odorum omnium fragrātia, cellulā in qua stabā, intrauit hora cōpletorij. Quo à me uiso, stupore admirationeq; cōmotus, animi & membrorum uirtutes repente amisi. Ne sciebam enim tunc quod dextera mirabilis dei, exaltasset seruū suum, notas faciens in populis uirtutes

A tutes suas. Nesciebā etenim quod deus antiquæ miserationis, seruū suū fidelē à carnis immūdicijs dissoluisset, & tam sublimē ei in cœlo sedē præparasset. Nesciebā certe inuestigabiles uias dñi. Nesciebā thesauros infinitæ dei sapiētiæ & scientiæ. Secreta & occulta dei iudicia nō agnoscebā: q̄m quos uult, facit sua ineffabili sapientia ad sui agnitionē uenire. Quos aūt prædestinat, uocat, iustificat, & beatificat, prout discernit cōuenire. Itaq; quia talē oculi mei nunq; perspexerant lucē, talem olfactus meus odorem non senserat: tam nouis, tam inauditis miris obstupebā. Inter hæc aūt meis in me perstrepentibus cogitationibus quid hoc esset, de luce hæc dicens uerba, uox emicuit: Augustine, Augustine quid quæris? Putasne breui immittere uasculo mare totū, breui includere pugillo terrarū orbem: cœlum firmare nec ualitatos exerceat motus? Quæ oculus nullus hominū uidere potuit, tuus uidebit? Quæ auris nulla per sonum hausit, audiet tua? Quæ cor humanū nullatenus intellexit, nec etiā cogitauit, existimas te posse intelligere? infinitæ rei quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris? Potius totum mare in artissimo clauderetur uasculo: potius terrarū orbem paruulus teneret pugillus: potius cœlum à motu cōtinuo desisteret, q̄; gaudiorū & gloriæ quibus beatorū animæ sine fine potiunt, minorē intelligeres particulā, nisi uti ego, experientia docereris. Discurre adhuc breue tēporis spatiū: impossibilia facere ne coneris, donec tuus impleat uitæ cursus. Hic non quæras, quæ non alibi, nisi quò tam feliciter propero, inueniri possunt. Hic satage talia exercere opera, ut postmodū ibi quæ aliqualiter hic intelligere cupis, totaliter in æternū habeas: inde qui intrant, nullatenus exeunt. Ad hæc ego pauore stupens, admiratione tam inusa penè amens, omni quasi uigore carens, his uerbis aliqualem sumens audaciā, tremebunda uoce dixi: Fas utinā mihi foret, qui tam felix es, tam gloriosus, honorifice ad illa properās gaudia: qui tā dulcia eloquia gutturi meo faris, non ambigere. At ille, inquit, nomen meū quæris? Hieronymi illius presbyteri, cui transmittendā epistolā iam scribēs cœpisti, sum anima: quæ in hac hora in Bethlehē Iuda, carnis onere depositō, Christo omniq; cœlesti comitata cohorte, oīni decorata pulchritudine, oīni illustrata splēdore, illo induta immortalitatis deaurato uestimēto, circūamicta omnium bonorū & gaudiorū uarietate, terrenorū omniū triūphatrix, omni diademate coronata, & omni beatitudine & felicitate uallata: ita gloriose, tamq; ineffabiliter pergo ad regna cœlorū, sine fine māsura. Iam nullū etenim deinceps expecto glorię defectū, sed augmentū, qn iterum iungar corpori glorificando, & non morituro: sed gloriam quam nunc sola habeo cum illo habitura: in illa scilicet uni-
B uersæ carnis resurrectionis die. Tunc ego amplius animi in me collectis uiribus præ gaudio à lachrymis nō cessans, sic respondi: Vtinā uirorum eximie, tui mererer fieri pedisse quus. Sed quæso tui seruuli quanq; uilissimi, quem dilexisti in mundo nimia charitatis affectione, recorderis: ut tuis interuentionibus à peccatis emunder: tua gubernatione recto calle, inoffenso pede procedā: tuis defensionibus assiduis, ab inimicis mihi cōtinue insidiantibus protegar: tuoq; sancto ductu salutis attingā portum. Placeret utinā uoluntati tuæ aliqua mihi interrogāti respōdere. Ac illa: Quod optas, dicito: me omni tuę uoluntati respōsurā sciēs. Vellē, inquā, intelligere, utrum beatorū animæ quædā uelle possint, quæ obtinere nequeant. At illa: Vnum Augustine noueris, q̄d sanctorum animæ ita in illa æterna gloria in deo sunt solidatæ & firmatæ: quod nulla sibi inest alia uoluntas, nisi dei, q̄d nil uelle aliud possunt, nisi quæ deus uult: ideo quæ uolunt, obtinere possunt. Etenim quæ cunq; uolunt, deus & uult & implet. Nemo quippe nostrū suis fraudatur desiderijs: quia nil præter deum aliquis nostrū optat. Quoniā uero semper ut uolumus, deum habemus: nostra semper desideria sunt plenissime adimpleta. Longa quidem pater charissime Cyrille uerborū texerem series: si omnia quæ mihi glorioſa illa anima perscrutanti patefecit, scriberē hac breuitatis epistola. Spero enim quod Bethlehem ad tantas reliquias uisitandū ueniam non post multos annorum circulos: ubi tunc quæ audiui, & in scriptis tradidi, uidebo perspicaciter. Pluribus itaq; horis illa gloriosissima anima ibidē mecum manēs, trinitatis sanctissimæ unitatē & unitatis trinitatē, filij à patre generationē, spūs sancti à patre & filio processionē, angelicas hierarchias & ordines, & eorundē beatorum spirituū mysteria, beatarum etiā animarum felicitates, & alia utilia & grauia humanis intellectibus, q̄; subtiliter, q̄; euidenter, q̄; mirabiliter mihi patefecerit auido, si omniū hominū linguis loquerer, non explicarē sermone. Deinde à meis oculis lux illa disparuit, sed multis postmodum diebus ineffabilis odorum suauitas remansit. Quàm mirabilis ergo iste est, faciens tot mirabilia, tot & tanta insueta hominibus prodigia? Ad ipsum ergo ore nostro clamemus & exultemus: demusq; gloriam laudi eius: quoniā certe dignus est omni laude: nec sumus sufficiētes eum laudare. Introiuit enim in domum domini candidus & pulcherrimus: ubi sine dubio de sublimioribus & præclarioribus gloriæ sedem obtinet. Quod ut iterum clarius ueritatis lumen pateat, pluribus testibus quàm uno, censui quid supradictus noster Seuerus, uir doctrina & sapiētia pollens cum tribus alijs in ipso die & hora obitus Hieronymi in Turonensi ciuitate uiderit, mea addere uisioni: de quo quidem solūmodo ipsemet pridie ad me ueniēs, fuit testis. Volens itaq; deus ut sublimis Hieronymi gloria mundū non lateret: ueluti sanctitas sublimis, & penè cunctorum uiuentiū excellentissima non latebat: ne illi quos sanctitatis illius delectabat sequi uestigia, habiturum præmium ignorantes

rantes, aliquādo à sanctitatis deuiarēt tramite: & ut etiā alij sibi tot & tanta elargiri cernentes præ- C
mia, illius sanctitatis & uirtutis inhærerēt uestigijs: minuit ēm laborē ponderis præmiorū spes: die
& hora qua idem glorioſus Hieron. feliciter expirauit, elargiendā sibi gloriā Seuero & tribus a-
lijs cum eo stantibus, taliter declarauit. Hora cōpletorij die illo in domo sua Seuerus cum tribus
uiris catholicis, quorum duo monasterij quondā uenerabilis Martini erant monachi, in diuinis le
gens locutionibus, in cœlo, in æthere, terraq; cantuū suauissimorū, inauditorum, ineffabilium & in
credibiliū infinitas repente audiuit uoces, & organorū, tympanorū, & psalteriorum, & totius sym-
phoniæ & instrumentorum sonos: quibus cœlū & terra & omnia (ut sibi uidebatur) undiq; resona
bant: quorum suauitatibus eorum animæ penè à corporibus exhalabant. Stupefacti ilico omnes
illi eleuantes oculos, cœlum totū, æthera, & omnia q̄ eorū continent ambitu, quadā uiderunt luce
septies solis luce præclariore clarescere: ex qua omnia odorum aromata erumpebāt. Hæc illi tam
miranda cernentes, deum exorarunt precibus: ut eos cur talia fierent, non lateret. Quibus uox de
cœlo ueniens, ista dixit: Nulla uos moueat admiratio: nil uobis uideatur admirabile, si talia & uide
tis & auditis: hodie enim regum rex, & dñs dominantiū, Christus dñs, exeunti de hoc nequam se-
culo, animæ glorioſissimi Hieronymi presbyteri in Bethlehem luda cōmorantis, totus festiuus ob
uiam uenit: ut eam præ cæteris tanto honorificentius, tanto excellentius & sublimius ad sua intro-
ducat regna, quanto præ cæteris sublimioris & sanctioris uitæ meritis fulget. Hodie omnium an-
gelorum ordines exultantes, & talibus uocibus alternatim concinentes, suum sociantur dñm. ho-
die omnium patriarcharum & prophetarum cœtus: hodie apostolorum & discipulorū chorus: ho
die omnes sancti martyres: hodie confessores, hodie glorioſa dei genitrix sanctis omnibus comita
ta uirginibus, hodie omnium beatorum animæ lætabundæ & festiuæ suæ occurrunt cōpatriotæ &
ciui. His auditis, uox siluit: sed tamen lux & cantus & odor per horam postmodū perdurantes ces-
sauerūt. Itaq; liquido patet ipsum de sublimiorib. & maioribus ciuibus fore: quo & magnus & mi-
rabilis est, & metuendus super penè omnes sanctos ob sibi traditā potestatē. Nulli sit dubium, ita
præ cæteris quæ uult, posse ipsum assequi, sicut præ cæteris sua uoluntas diuinæ magis cohæret.
Nullus uero me tantæ audaciæ putet, ut fatear ipsum Ioanne baptistā, quo (testāte ipso saluatore)
nullus maior surrexit, Petro & Paulo, & cæteris duodecim apostolorū, qui ab ipso Christo electi &
sanctificati sunt, præstare gloria. Sed tamen & si prohibeat ratio ipsum illis maiorē obtinere glori- D
am in cœli regno aliquem audere dicere: tamen nullas uideo rationes, cur sit nefas dicere, æqua
lem illis in gloria Hieronymū fore, dummodo illis in uitæ sanctitate discors non fuerit: cum nō sit
personarum acceptor deus, sed singulorū merita decernens, & reddens unicuiq; quod meruit. At
si cuiquam uideatur minorē Ioanne & apostolis Hieronymum gloriā obtinere, parum uideat mi-
norem ipsum obtinere, cum & si illius sanctitatis merita, illius laboris grauia, illius scripturæ & ue-
rissimæ translationis utriusq; testamenti, officiorūq; ordinationis fructus, non solum præsentibus,
sed etiam futuris, perspicaciter cernat: paulominus fore nil ipsum ab eisdem in gloria discordem,
ut uerum testor deum, puto iudicabit. Porrò ne aliquibus deridendi laqueum inijcere uideat: dum
Ioanni & apostolis in sanctitate & gloria, æqualem esse Hieronymum sanctissimum fateor: unum
quod expletis nōdum diebus quatuor in uisione uidi, enarrabo: ut ueritas nō lateat, & ne quis me
has laudes retexere credat, uel amore carnali, quo homo à ueritatis cognitione maxime deuiat,
uel uesanæ mentis imperitia, uel alia quacunq; causa. Sed me hoc ambigant ab homine intellexis-
se minime: sed per reuelationē quam deus omnipotens, qui suos exaltat sanctos, & exaltando ma
gnificat. Quarta præeunte nocte, mihi auide cogitanti, quid laudis quid'ue debitæ reuerētiæ Hie-
ronymo in breui retexerē epistola, demōstrauit hoc modo. Dum itaq; (ut dixi) disponens hanc e-
pistolam tibi scribere, cogitarē aptam laudis materiam inuenire: hora aduenientē noctis media, me
somnus oppressit, & ecce maxima mihi affuit angelorū multitudo: inter quos fulgentes plus infini
to sole duo erant uiri ita similes & uniformes, ut nulla in eis uideretur differētia, qua alter ab altero
differre posset: nisi quod tria serta ferebat alter in capite, ex auro & lapidibus preciosis, alter uero
duo. Hi candidissimis induti collobijs, undiq; auro gēmisq; contextis, tantæ erant pulchritudinis,
ut non ualeat quispiā imaginari. Accedentes itaq; illi ambo prope me, sub silentio paulisper stete-
rūt. Deinde ille qui tria ferebat serta, his me uerbis fuit allocutus. Cogitas Augustine quid debeas
laudis de Hieronymo in ueritate proferre? Et certe diu cogitās, nondū nosti, sed huc amboueni-
mus, ut eius tibi gloriā indicemus. Hic certe meus socius quē uides, Hieronymus ipse est: qui sicut
æqualis mihi in uitæ sanctitate fuit: ita per oīa in gloria æqualis est. Et quæ possum, & ipse potest,
& quę uolo, & ipse uult, & sicuti deum uideo, & ipse uidet, & cognoscit & intelligit: In quo omnis
nostra, & sanctorū omnium consistit gloria & beatitudo. Nec habet maiorem uel minorem glori-
am alter ab altero sanctorū: nisi in quantū magis & minus diuinam cōtemplatur speciē, siue cogno
scit. Sertum uero tertiū quod plus illo fero, aureola martyrij est: quo uitam finiui corporis. Qui &
si in mundo ob labores, pœnitentias, ærumnas, afflictiones, uerbera, contumelias, & hominū op-
probria & derisiones, & cætera ualde grauia: quę ita pacifice pertulit, ita gaudēter propter deum,
ut in

A ut in infirmitatibus exultaret, & uerus martyr extiterit, & præmia martyrij nō amiserit: tamen quia
gladio uitam nō finiuit, aureolā quæ in signū datur martyrij, nō habet. Serta uera duo alia quæ ha-
bemus, aureolę sunt, quæ solum uirginib. & doctoribus dantur, ut ab alijs discernant. Ad hæc (ut
mihi uidebat) respondi: Quis enim es dñe mi? Et ille, Ioannes, inquit, Baptista sum, qui huc ad te
descendi, ut nunciarē tibi Hieronymi gloriam: quatenus ipsam gentibus nuncies. Hoc enim noue
ris: quia honor & reuerentia quæ singulis sanctorū exhibet, cęteris omnib. exhibet: ne putes ut ali
qua sit in cœlo inuidia, ut in mūdo. Sicut ēm in mūdo quilibet hominū cæteris præesse potius uel-
let, q̄ subesse: ita in cœlo, ppter charitatē ineffabilē, qua se inuicē diligūt beatę animæ: quilibet san-
ctorū ita alterius gloria gaudet, sicut sua. Quinetiā uellet quisq; maior, ut quisq; minor sibi esset æ-
qualis & penè maior: quia eius gloria esset sua: ita minor maioris gloria gaudet, sicuti si eā haberet:
nec uellet eā habere, ut ille nō haberet: imò potius de sua, si fas esset, impartiret. Vnde gloria singu
lorū, est gloria cunctorū: & gloria cunctorū, est gloria singulorū. His dictis, societas omnis illa di-
cessit. Et expergefactus ita à somno, tātos in me subito sensi charitatis ardores, quātos in me nun-
quam senseram. Nam deinceps hactenus nunq; aliqualis in me inuidiæ, uel superbiæ, siue arrogan
tiæ fuit appetitus uel cogitatio. Testis enim est deus, qui omnia anteq; fiant, nouit, quod inde tan-
tus in me extitit charitatis feruor, quod plus alieno bono gaudeo, q̄ meo: plus affecto omnibus
subesse q̄ præesse. Hæc idcirco dixerim: nō ut laudis acquiram tamam: sed ut quis hæc nō putet ua
na fuisse somnia: quibus sæpe deluditur mens nostra. Sæpe enim deus abscondita & maxima per
somnia referat. Magnificemus ergo opera sua: quoniā perfecta sunt: nec est in eis iniquitas. Sanctū
domini Hieronymū, propter deus cum quo regnat secure, magnificemus: quoniam in uita sua ma
gnifice fecit, in morte sua magnifica recepit. Quapropter magnus est in medio nostri, & sanctus &
excelsus, in uitæ excellentissimæ sanctitate. Magnus, sanctus & excelsus, in sapiētiæ ineffabilis pro
funditate. Magnus & præexcelsus, in maioris nunc gloriæ quātitate. Mirabilis & laudabilis & glo
rioſus in orodigijs inuisis, inauditis, & insuetis. Metuendus, colendus, & uenerandus, ob sibi tradi
tam a domino potestatem, honorem, & gloriam sempiternam. Magnificemus ergo obsecro eum,
ne taceamus: quoniam maior est omni laude. Notas faciamus in populis gloriæ suæ laudes. Non
miretur homo si eum quem deus magnificauit & coluit, laudamus. Non hominem pigeat ue-
nerari & colere, quem deus coluit & ueneratus est. Non putet quispiam Ioanni & apostolis in glo
B ria & sanctitate æquando Hieronymum, Ioanni & apostolis exercere iniuriam: quoniam illis præ
stare & gloria & sanctitate si possent, optarent. Gloria enim & beatitudo eius, eorum est gloria: &
beatitudo eorum est sua. Honor, laus, & reuerentia à nobis exhibita Hieronymo eorum singulis
exhibetur: & quæ illis sigillatim exhibetur, Hyeronymo exhibetur. Si ergo cupis Ioannē baptistā
& apostolos uenerari, simul uenerare ipsum: quoniā illis per omnia est æqualis. Secura igitur men
te omni depulsa formidine, Ioannē baptistā Hieronymo æqualem & non maiorē: quoniam nul-
lus maior surrexit omni deuotione & reuerētia, fateamur: quem si minorem facimus, Ioannis glo-
riæ derogamus, & magis iniurias exercemus q̄ laudes. Huius mei imperiti sermonis opus, quanq;
insufficienter, quanq; uilissime, quanq; nihil: tamen deuote & reuerenter à nobis expletū: ad te ue
nerabilis pater puro corde & magni animi deuoti affectione dirigo: supplicans ut ingenioli mei
uerbula, quæ de meæ imperitię pauperie in laudes eximij Hieronymi obtuli, nō deridēdo, sed cha
ritate debita æquanimiter tolerando legas. Et quæ minus debite dixi ad tanti uiri laudes, & meæ
imputes imperitiæ & epistolæ breuitati, & eius laudū immensæ maiestati. Quoniā certe si omnium
mortaliū linguæ solum eius laudes promerent, minus debito satis esset. Mei peccatoris uenerabi-
lis pater esto memor: ut dum in illo steteris loco, quo illud sacrum eximij Hieronymi cadauer quie
scit, eius me interuentionibus recōmendes: quoniā nulli dubiū est quod ea quę optat, idem Hiero
nymus potest continuo obtinere. Non enim suo aliqualiter defraudatur desiderio.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

IDem & hic stilus, idem pectus, eadem insania, semper fuit similis est, quocunq; titulo personatus
prodeat huius actor fabulę. Quid si hic rabula ualuisset literis & eloquentia, quibus ludibrijs or
bem impleſſet uniuersum? Nunc ob insignē infantiā, nulli potest imponere, nisi sit Moricho stul-
tior, aut nisi quis ultro falli cupiat. Reijcienda sunt à Christianis huiusmodi fabulamenta. Quod si
quid etiam tolerandum est ad exemplum pietatis confictum, artificem uolo non huiusmodi rabu-
lam, nulli rei, nisi perdendis chartis natum.

CYRILLI EPISCOPI HIEROSOLYMITANI DE MIRACVLIS HIE
ronymi ad sanctum Augustinum Episcopum Hipponensem.

VEnerabili uiro, episcoporum eximio, Augustino Hipponensi præsuli, Cyrillus Hie-
rosolymitanus pontifex, & omnium sacerdotum infimus: illius sequi uestigia, cuius
in terra sanctitas radiare non cessat, illius scilicet Hieronymi glorioſi: cuius memoria
erit in benedictione in seculum seculi. Qui quantus sit, & tu similiter bene nosti: eius
usus maxime colloquijs & doctrinis: de quo me uelle disserere, cum sim reprobus in

toto & indignus, quasi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, ut aliqua tibi scri- C
bam de prodigijs hominibus insuetis, quæ per illum in diebus nostris fecit dominus: ut eum cele
brem mũdo faceret, & cunctis hominibus gloriosum: tuis confisus orationibus opus aggrediar: ut
tua poscit deuotio, & breuiloquio perstringã de multis pauca. Glorioſum huius uiri obitum, uisio
nemq; meam: necnon & mirifica tunc temporis peracta, te nosse non ambigo. Nam uir utiq; reue
rẽdus, & memoriæ obliuioni nõ dandus, Eusebius nobilis Cremonensis eius discipulus: in quo
magistri refulsit sanctitas & doctrina: cuius sapientiam, probitatem, & excellentiam non ignoras:
qui post biennium à nostræ mortalitatis miseria ereptus, suum prædilectissimum magistrum Hie-
ronymum in cœli patriam est secutus: ut nobis indicant eius crebra miracula: de quibus etiam inse
rius aliqualiter pertractabo: Reuerendo patri Damaso portuensi episcopo, & Theodosio Roma
norũ senatori, eius fratri Seuero probissimo uiro, Eustochio sanctissimæ mulieri, & tibi & multis
alijs quos sigillatim nominari non eget: tunc temporis per suas literas totius eius obitus seriem in
timauit. Vnde amplius ea quæ nosti, reiterare esset superfluum, & dicendorum impedimentum.
His ergo omissis, ad eiusdem quæ non cessant continue clarere miracula, noster se stilus uertat: ut
tua poscit deuotio. Et primo ab Eusebio uiro sanctissimo, eiusdẽ Hieronymi sanctissimi discipulo
sumat initium. Post obitum glorioſissimi Hieronymi, quædam hæreſis inter Græcos, id est, secta
surrexit: quæ ad Latinos usq; deuenit: quæ suis nefandis nitebatur rationibus probare, quod ani-
mæ beatorũ usq; ad uniuersalis iudicij diem, in quo eorum corporibus erant iterum cõiungendæ,
uisione & cognitione diuina, in qua tota consistit beatitudo sanctorum, priuabuntur, & damnato
rum animæ similiter usq; ad diem illum, nullis cruciabuntur pœnis. Quorum ratio talis erat: Sicut
anima cum corpore meruit uel peccauit: ita cum corpore præmia recipit, siue pœnas. Asserebant
etiam illius sectæ nequissimi, nullum fore purgatorij locum: in quo animæ quæ nõdum de suis pec
catis in mundo plenam egissent pœnitẽtiam, purgarentur. Qua quidem secta pestifera crebrescen
te, tantus in nos dolor irruit: ut nos amplius pigeret uiuere. Quo circa meis cunctis suffraganeis
episcopis, & alijs uiris catholicis cõuocatis, eis ieiunia & orationes indixi: ut suã sic agitari fidem,
diuina non permitteret bonitas. Mira res, & forte huic similis nunquam uisa: Tribus expletis die-
bus ieiuniorum & orationum, subsequẽti nocte glorioſus Hieronymus, suo prædilectissimo filio
Eusebio orationibus incumbenti manifeste apparens: benignaq; eum allocutione confortans, ei
dixit in hac secta pestifera minime formidandum, cum sibi finis iam ponendus erat. Quem Euse- D
bius nimio fulgentem splendore: ita ut eum oculis humanus aspicere non ualet intuitus, quasi de
graui somno euigilans, dulces per oculos fundens lacrymas: ita ut penè uocem formare non pos-
set, quantum poterat, clamare cœpit: Pater meus Hieronymus es? Quare meam societatem sper-
nis? Certe teneam te, nec dimittam: nec sine tuo quem dilexisti filio, gradieris. Ad quem glorioſus
Hieronymus: Non te fili dilectissime deseram. Confortare, uicesimo namq; die me sequeris, & si-
mul in gaudio permanebimus sine fine. Sed Cyrillo cunctisq; fratribus nuncia: ut crastina die iux-
ta præsepe domini, ubi meum quiescit corpus, omnes in unum conueniant: tam catholici, quàm
etiam illius sectæ uiri. Et tu trium hominum, qui in hac sunt urbe hac nocte defuncti, cadauera in-
humata in locum in quo meum est humatum corpus facies deportari: super quibus saccum quo
utebar pones: & statim uitæ pristinæ redditi, hanc radicitus hæresim extirpabũt. Cui ualedicens
glorioſus Hieronymus disparuit. Mane autem facto, ad me, qui Bethlehem tunc eram, uenerabi-
lis Eusebius ueniens, cuncta quæ uiderat, enarrauit. Quo immensas creatori gratias agens, & glo-
rioſo Hieronymo omnibus in prædicto loco, in quo pro nobis de intemerata uirgine saluator na
tus est: ut ubi etiam sacratissimum Hieronymi cadauer humatum est cõgregatis, prædictorum de-
functorum cadauera deferri fecit. O mira erga homines dei miseratio & dispensatio. Quot modis
in se sperantes scit iuuare: quantis & quot honoribus suos exaltat sanctos. Fiebat interea ab illius
sectæ cultoribus derisio: credentibus quod foret exinanita manus domini. Lætatur itaq; omnis fi-
delium cœtus, & deo in uoce exultationis psallũt, quãdo suscipimus misericordiam in medio tem-
pli sui. Accedens namq; uir uenerabilis Eusebius ad singulorum cadauera: flexis genibus, mani-
busq; in cœlum extensis, cunctis audiẽtibus sic orauit: Deus, cui nihil est impossibile, nihil graue,
inuictæ fortitudinis & uirtutis: qui facis mirabilia magna solus, & nullum in te sperantium spernis:
nunc preces tuorum exaudi fidelium, & ut tua, quam dedisti, fides intemerata inuiolataq; per se-
cula maneat: ac etiam ut horum error appareat, & per merita & intercessiones glorioſi tui Hiero-
nymi dilecti, introduc in hæc cadauera animas quas de ipsis egredi uoluisti. Qua quidem oratione
finita, singula sacco quo supra carnem glorioſus Hieronymus utebatur tangens cadauera, proti-
nus in ea uitæ spiritum introduxit. Qui homines apertis oculis, omnibusq; uitæ signis ostẽ-
sis, sunt perfecte resuscitati, & cœperunt beatarum animarum gloriam, & peccatorum pœnas,
tam purgatorij, quàm inferni clara uoce omnibus intimare. Nam, ut mihi postmodum interro-
ganti dixerunt, beatus Hieronymus eos conduxerat secum in paradisum, purgatorium, & infer-
num: ut quæ ibi agebantur, patefacerent uniuersis. Sibiq; dixerat quod ad corpora redirent, & de

perpe-

A perpetratis peccatis ibi agerent pœnitentiam, quia eo die & hora uenerabilis Eusebius migratu-
rus erat, & ipsi morituri erant, ac etiam si bene agerent pœnitentiam, cũ eo gloriam adepturi, quod
& factum est, ut inferius declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorũ tam fideliũ,
quàm etiam illius sectæ defensorum, qui ad tam grande cõcurrerant spectaculũ, tam certum indi-
cium, & ueritatis experimentũ, necnon B. Hieronymi merita egregia cernentes, magnis uocibus
immensas gratias referunt creatori, qui suos in se sperantes nõ deserit. Et sic Augustine charissi-
me, pius dominus nauiculam suæ fidei sacratissimæ, in huius mundi mari eructantibus malorum
omnium fluctibus agitari permittit, sed minime naufragari. Quo quidem forti quæso esto animo,
uiriliter age: non formides contra fidei persecutores magnanimus dimicare, sub umbra alarũ tam
pij patris, qui suorum fidelium preces inefficaces non finit: dummodo tota spe & puro fiant ani-
mo. Non enim nostræ nequeunt exaudiri preces, nisi cum in deo nostra non perfecte spes consi-
stit, uel quia petimus non petenda. Ad ipsum ergo dominum non tantum ore, sed toto corde cla-
memus dum affligimur, & ipse qui dominatur in uirtute sua, & nos quotidie oculo respicit pieta-
tis, nõ permittet nos tentari supra id quod possimus. Sed ne nimis deuius à proposito modo gra-
diar, ad incepta redeam, & uenerabilis Eusebij obitum explens primo, & uirorũ illorum trium si-
militer, quos resuscitatos nosti, migrationem scribens, quia eadem hora sunt & die, qua Eusebius
de huius mundi & ualle miseriæ exempti, aliqua Hieronymi miracula de multis introducam. Ad-
ueniente autem die quo uenerabilis Eusebius à B. Hieronymo in uisione, de qua supra fatus sum,
se migraturum scierat, die tertia præeunte, languore febrium concussus ualide, se super terrã (ma-
gistri non immemor) nudum deferri fecit à fratribus, & singulum fratrem benigna consolatione
confortauit, & ut in sancto manerent proposito, admonuit. Deinde saccum quo glorioſus indue-
batur Hieronymus, deferri fecit, & supra se poni iussit, ordinauitq; se nudum instar glorioſi magi-
stri extra ecclesiam in qua iacebat sanctum Hieronymi cadauer sepeliri. Post hæc communione sa
cratissimi corporis Iesu Christi se muniens, domino se & beato Hieronymo commendauit, & sic
per triduum locutione coporaliq; uisione priuatus, circunstantibus fratribus alternatim psalteriũ,
passiones domini, & alia sacra continue legentibus, iacuit. Durum quippe & cunctis recte in mũ-
do degentibus formidabile hoc quod narro. Die autem quo moriturus erat, per duas horas ante
animæ beatæ exitum, uenerabilis Eusebius tam terribiles actus cœpit peragere, quod circunstan
B tes monachi pauore perterriti, uelut amẽtes in terra iacerent. Nam quandoq; transuersis oculis,
manibus iunctis, facie terribili, uoceq; dira quasi sæuiens clamabat: Non faciam, non faciam, men
tiris, mentiris. Post hæc ad terram rediens, faciem firmabat in terram quantum potuit, clamãs:
Adiuuate me fratres ne peream. Quod monachi uidentes, lachrymantes & trementes, cum in-
terrogauerunt: Quid habes pater? Ad quos ille: Non uidetis dæmonum agmina, quæ me debel-
lare cupiunt? Et illi: Quid te facturum uolebant, cum dicebas: Non faciam? Et ille: Conantur
nanq; ut diuini nominis blasphemus inueniar: & ideo hoc me non facere clamabam. Et illi: Qua
re pater faciem abscondebas in terram? Et ille: Ne eius aspectum cernerem, qui tam turpis & ter-
ribilis est, quod omnes penè formidines quæ in mũdo sunt, respectu eius nihil sunt. Inter hæc uer-
ba actus priores reiterans, sic ad extremam horam usq; deuenit. Fratres autem qui astabant, pa-
uore & dolore perterriti, uelut mortui stabant, quid facerent, nescientes. Glorioſus deus in san-
ctis suis, mirabilis in maiestate sua, benignus, & se amantibus misericors, sanctos suos non dere-
linquit in tempore necessitatis. Ad extremam nanque horam uenerabili Eusebio peruenienti,
glorioſus Hieronymus apparuit, eum benigne confortans. Cuius aduentu omnis illa dæmonũ
turba quasi infinita, eius timore perterrita, ab eo uelut fumus euanuit, ut plures testantur mona-
chi, qui propriis oculis dispensatione diuina se hoc uidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur,
nam omnes circunstantes audierunt has ab Eusebio uoces: Vnde uenis pater? Quare tantum mo
ratus? Cui subito cunctis audientibus, alia uox respondit: Expecta fili, ne formides, quia te nõ de-
seram, quem tantũ diligo. Qua audita uoce, breui inde decursa morula, uenerabilis Eusebius expi
rauit. Qua quidem hora & illi tres qui resuscitati sunt, migrauere, & (ut puto) cum Eusebio ad æ-
terna gaudia peruenerunt. Nam per illos omnes uiginti dies, quibus postquam (ut nosti) resuscita-
ti sunt, se in tanta pœnitentia tradiderunt, quod sine dubio æterna beatitudine potiãtur: & præ-
miantur. Silentio prætermittendum nequaquam puto, quæ ab eisdem tribus uiris per illos dies,
quibus uixerunt, didici: continue toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta uitæ illius, quam
post hanc breuem & momentaneam expectamus, rimari cupiens, alternam diem ducens ad ue-
speram. Sed quamuis multa ab eisdem didicerim, tamen ad præsens breuitatis causa quædã tan-
tum referam, cætera uero aliâs ea dicturus omittam. Quadam uice ad unum eorum me iuisse cõ-
tigit, quem dure lachrymantem, nec meis uerbis consolationem aliquam admittentem compe-
riens, tanti fletus causam ab eo cœpi inquirere. Qui pluries de hoc à me interrogatus, nec tamen
ad interrogata respondens, tandem meis coactus importunitatibus, sic respondit: Si quæ pridie
sum expertus, nõ ignorares, tibi inesset semper causa fletus. Ad quem ego: Quæso ut quæ uidisti,

edisseras. Tunc ille paulisper tacens, dixit: Quales credis pœnas & tormenta, non solum damnatis, sed etiam in purgatorio existentibus, præparari? Ad quem ego: De incertis quæ uera potest proferri sententia? Vt enim puto, nostris quibus affligimur pœnis, æquari non possunt. Ad quod ille: Si omnes quæ in mundo cogitari possunt pœnæ, tormenta, afflictiones, minori quę illic habentur pœnæ & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet uiuentium (si illas experientia nosceret pœnas) usq; ad finem mũdi, omnibus his simul sine remedio cruciari pœnis, quas omnes homines ab Adam hucusq; sigillatim pertulerũt, quàm uno die in inferno, siue purgatorio minori quæ illic habetur pœna, torqueri. Et ideo si causam mei fletus interrogas, timor pœnarũ est, quæ peccatoribus iuste dantur. Scio namq; me erga deum meũ peccasse, & ipsum iustum fore non dubito. Qua de re non mireris, si plango, cum potius si nõ plangerem, uehementer admirari deberes, sed potius admirare, quare homines qui se mori non dubitant (saltem aliorum experimento) tanta hic securitate uiuunt, nec tantas cogitant euadere pœnas. Ad hæc dolore tactus intrinsecus, ut uix uerba formare possem, dixi: Heu quid audio? Sed quæso, in quo tormẽta differũt infernalia ab his quæ sunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter se differunt, quia eadem sunt magnitudine, pœnæ purgatorij & inferni. Sed unum est quo differre possunt, quia infernales finem non expectant, sed augmentum: scilicet in iudicij infernalis die, quando corpora ibidem cruciabuntur cum animabus, & purgatorij pœnæ sunt cum fine. Nam post expletam pœnitentiã inde exempti, gaudijs beatissimis perfruentur. Ad hæc ego: Sunt omnibus in purgatorio existentibus, æqualia tormenta an diuersa? Ad hæc ille: Diuersa quidẽ. In aliquibus maiora, aliquibus ue leuiora, iuxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam beatorum omnes animæ gloriosæ diuinã contemplantur speciem, in quo omnis consistit gloria. Quæ quamuis singulæ tanta habeãt gaudia, quanta uelle uel cogitare possunt, tamen gaudijs non sunt pares, quia maiora hæc possidet, minora illa, iuxta opera quæ fecerunt. Sed si tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, ut sanctis possit inesse diuersitas gaudiorũ, quorũ causa est solus ipse deus: in quo nulla potuit unquam esse diuersitas, solutio satis patet. Nam cum diuina contemplatio & cognitio, siue intelligẽtia sit tota merces & gloria, in aliquo potest esse sanctorum minor, in aliquo uero maior. Idcirco cum omnes simul animæ deum sicuti est, uideant & cognoscãt, aliqua minus uidet & intelligit, & sic minor inest sibi gloria. aliqua uero clarius uider, & subtilius intelligit, & sic maiorẽ possidet gloriam. Sic etiam de illorum miserorum damnatorum pœnis dici potest, nam cum omnes animæ damnatorũ in uno consistant pœnarum loco, tamen diuersis cruciantur pœnis, iuxta uitiorum qualitates. Tantum siquidem differt inter Christianorum, qui ibi torquentur, pœnas, & paganorum, ut paganorum cruciamenta respectũ eorum quæ falsi Christiani & peccatores sustinent, sint quasi nulla, quanquam ineffabilia sunt, nec à uiuentibus cogitabilia. Et dignum est. Nam illi gratiam dei in uanum receperunt, nec uoluerunt à peccatis corrigi dum uixerunt, sacris continue uociferantibus scripturis, quas pro nihilo putauere. Tum ego: Horribile est, inquam, quod dicis, & utinam sedulo mortalium insisteret mentibus: ut uel tantarum pœnarum terrore à prauis cessarent, si nollent amore gloriæ. Sed quæso quid erga te pridie exeunte anima peractum est, breuiter innotesce. Ad quod ille: Adueniente inquit, mortis meæ hora, tanta in loco quo migraturus iacebam, nefandorum affuit spirituum multitudo, quod præ multitudine dinumerari omnino nõ possent, quorum species talis erat, quod ea nil pœnosius, nilue horribilius excogitari potest. Potius enim quilibet hominum flammis ardentibus arsurũ se exponeret, quàm earũ formarũ ictu oculi uisione potiri. Qui ad me uenientes, omnia quæcunq; perpetrauí opera contra deum, ad meam memoriam reuocabant: suadentes mihi ut amplius diuinam misericordiam quam tam grauiter offenderam, non sperarem. Et certe noueris quod nisi me diuina miseratio adiuuisset, eis resistere non ualuissem. Nam dum omni uigore spiritus destitutus, eorum uerbis paulominus assentirẽ, gloriosus affuit Hieronymus, magno uallatus agmine angelorum, septies sole splendidior, me confortans. Qui ubi illos spiritus immundos fuit intuitus, me tam dure exacerbantes, ualde cõmotus erga eos, uoce terribili eis dixit: Quid ad hũc nequitiæ & omnis maledictionis spiritus uenistis? nesciebatis hunc meis fore fouendum auxilijs? Protinus hunc relinquentes abite, & uestras ab eo elongate nequitias, quantum distat ortus ab occasu. His illa maledictorum spirituum societas perterrita, diris ululatibus & clamoribus, limen loci in quo iacebam excessit. Tunc gloriosus Hieronymus aliquibus imperans angelis, ne à me discederent, sed quousq; reuerteretur, expectarent, cum cæteris angelis festinãter abscessit. Eodem quoq; abeunte, angeli qui ad custodiendum remanserant, me confortare cœpere, blandaq; & dulcia pronunciantes, si forti animo perdurarem. Inter hæc aũt consolationis colloquia, hora quasi decursa, secundo beatus Hieronymus ueniẽs stansq; in limine, uelociter, inquit, uenite. Tunc subito anima corpus relinquens, tam grauiter & acerbe, quod certe quãtæ fuerint pressuræ & angustiæ, intellectu non caperet mens humana, nisi ut ego, experientia didicisset. Si enim omnis humanorum intelligẽtia quas uellet angustias & dolores æstimaret, respectu animæ dissolutionis a corpore tanquam pro nihilo computaret. Hæc & alia nõ minus ardua & ualde mortalibus formidanda, quæ

quæ pro longitudine, præsenti operi nõ inscribam, eo loquente, incipiebat claudi dies occasu solis, quo necesse fuit quid ei post mortem cõtigerit nõ explere. Sed quia præ cæteris affectabam, sequenti die, duobus alijs cum eo insimul cõuocatis ad narrationis illius seriem redij, hoc cupiens ab illis etiam duobus alijs peraudire, ut trium testimonio solidius edoceret. Itaq; cum hi iam dicta re inciperent, sic respondi: Quanq; hæc utilia sint, nec tederet in uacuũ sæpius ipsa fari, tamen his quæ iam audiui omissis, quæso ut quid uobis post dissolutionẽ corporis euenerit, meo hianti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi, quæ audisti, transacto narrauerat die: Quod Cyrille, inquit, interrogas, nõ est possibile plenè fari, quoniã spiritualia nostris minime sensibus comprehẽduntur. Scis nanq; nõ te exanimem fore, tamẽ quid aut qualis sit anima, nõ agnoscis. Deum certe scis omniũ esse principiũ & finẽ, à quo incipiunt omnia, & ad qnẽ tendunt, & tamẽ quid sit deus aut qualis, dum carnis istius grauissimę corruptibile portas onus, nõ intelligis, nisi per speculũ & in ænigmate, sic etiã de angelis & cæteris incorporeis idem liquet. Cũ eñ multa quæ sunt notissima in natura, nostræ paruæ intelligentiæ defectu, intelligere non possumus, supercœlestia & spiritualia omnino aliena à naturæ cognitione, quõ intelligemus? Vt dicis, inq;, est, sed uti potes, quæso dicas. At ille: Circumloquar, inquit, id quod optas, & dicã paulominus quod nõ possum. At hi qui mecũ ea quæ pridie dixi, sunt experti, si ita est, testificabunt. Mea pridie anima à corpore tot (ut suprà fatus sum) pressuris & doloribus dissoluta, subito in ictu oculi ineffabiliter fuit ante dei iudicantis præsentiã deportata. Sed à quibus & quo modo, nõ agnosco. Nec certe mirũ: nam nũc carnis mole aggrauor, tunc aũt erat anima sine carne. Fuerũt etiã ibidem istorũ animæ, terroribus inexcogitabilib. quid iudex ageret formidantes. Heu cur mortales nesciunt, quibus hoc eueniet quod tunc nobis? Certe si illius nõ foret ignorãtia, toties nõ peccarent. Nullũ quę toto tẽpore gessimus peccatorũ, iudicẽ latere potuit: imõ cũcta quæ fecimus tanq; si forent præsentia, cunctis astantib. clara erant, ita ut minimũ nostrorũ cogitaminũ, sicuti fuerat, apparebat. Cõsidera nanq; quibus & quot agitabamur terroribus, hinc dæmonũ multitudo strabat, mala testificantes quę fecimus, locũ, modũ & tempora declarantes. Hinc nosmetipsi quæ obijciebantur, nullatenus cõtradicere poteramus, tum quia iudicẽ cũcta scientẽ, tum quia ipsum quilibet nostrũ iustissimũ cognoscebat. Heu quid dicam? Quã sentẽtiam præstolabamur, ob eius memoriã, nũc formido. Hinc inde mala undique, uindictã iudici acclamabant, nec ullum penè apparebat bonũ quo quid misericordiæ sperare mus. Hinc nos dignos supplicio omnes qui aderant, exclamabãt. Cumq; iam nihil deesset nisi sententiam publicari, quæ peccatorib. digna datur, ecce glorioſus Hieron. cunctis splendidior astris, B. Ioanne baptista, summoq; Apostolorũ principe Petro, necnõ angelorũ ingenti multitudine comitatus, ad præsidentis iudicis thronũ ueniens, nostram sententiam suspendi modico temporis, nosq; sibi dari ob reuerentiam & deuotionẽ quã sibi cõtuleramus, & ppter erroris destruendi necessitatem, ut uoluit impetrauit. Deinde nos secũ ducens, omni illa beata uallatus societate, ubi fidelium animæ inæstimabili gloria perpetuo perfruunt, quæ ibi gerebantur, ut redderemus testimonium, declarauit. Post hæc ad purgatoriũ & infernũ nos deducens: nõ solum quæ ibi erant, indicauit, sed uoluit ut pœnarũ experientiã probaremus. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadauera sacco quo beatus usus fuit Hieronymus, tetigit uenerabilis Eusebius, idem glorioſus Hieron. nobis imperauit, ut ad corpora rediremus, mãdans ut de his quæ uidimus, testaremur, promittensq; nobis uicesimo die, si de perpetratis peccatis nos cõtingeret debitam pœnitentiam exercere, cum B. Eusebio, qui tunc erat ex hoc sæculo migraturus, gloriã finis nesciam adipisci, sicq; corporibus, nostræ animæ sunt cõiunctæ. Multa siquidẽ Augustine charissime formidanda, quæ mortalium impressa mentibus, ab eisdem labentiũ omnium terrenorũ amorem, & curam peruigilẽ, qua tot aberrant homines, ut puto, funditus extirparent, patenter didici: quæ si his charactis imprimerem, plus cogitato opus procederet, nec essem cõpos subscribere iam promissa. Itaq; cum de proximo te expectẽ, uisitaturũ glorioſi Hieronymi reliquias, ut tuæ quas pridie recepi, literæ fatebantur, hæc omnia hoc fine claudã, tangens uenerabilis Eusebij sepulturã, ut ad miracula redeã enarrãda, quæ superius sum pollicitus enarrare. Obitus nnq; Eusebij uenerabilis & trium hominũ prædictorum seriem, in præcedentibus q; breuius potui, inserui, quædam tibi, ut puto, affectuosa interponẽs. Sed prædictorũ sepulturæ series ita patet. Mortuo nãq; uenerabili Eusebio, plura sunt miracula cunctis uisa, quæ præcedentis uitæ sanctitatẽ testãtur: quorũ ad præsens duo solum dicam. Monachus quidam cuiusdã cœnobij, præ lachrymis & uigilijs priuatus corporali lumine oculorũ, statim ut Eusebij corpus uenerandũ facie tetigit, pristinæ lucis gratiam est adeptus. Dæmoniacus aũt quidam, dum sacrũ corpus ad ecclesiam duceremus, eidem obuians, est protinus liberatus. Iuxta ecclesiam in qua glorioſi Hieronymi cadauer sanctissimum est humatum, uenerabilis Eusebij corpus honore debito nudum, magistri instar sepeliuimus. In cuius etiam ecclesiæ cœmiterio, hominũ illorum trium, qui eadem sunt hora mortui, fuere corpora tumulata. His ergo dictis, uenerabilis Eusebij cuncta sileant: ut prægrandia & ineffabilia locum teneant prodigia eximij B. Hieronymi iam promissa. In amœno & iucundissimo siquidem mirabilitũ gestorum sanctiſſi-

sanctissimi Hieronymi prato positus:uti sertum faciens,præcipuos & decoros miraculorũ flores, c
ad huius opusculi uenustatẽ,& nostræ,posteriorum' ue saluti utiles pro posse legam. Quorũ omnium quid pridie erga Sabinianum hæresiarcham pestiferum (quem agnoscis) peractum est, primo dicam:Sabinianus nanq; hæreticorum fautor,duas in Christo asserens uolũtates,& quod peius est,inter se quandoq; discordes,ad cuius tam inopinabilis falsitatis probationẽ, introducebat illud quod in euangelio Christus dixit:Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, eliciens ex hoc rationes grauissimas & penè inextricabiles,quod passionem uoluerit una fugere uoluntate,& altera eandem coacte subire oportuerit passionẽ,& ex his dicebat,quod multa Christus uoluit,quę obtinere nõ potuit:tantũ in nos doloris exercuit,ut magnitudinẽ explicare nequiuimus. Peruertebat nanq; idem pestifer anguis & lupus rapax,se uestimento ouium induens, nobis cõmissum gregem.Et ut sæuitiam diri pectoris effica cius exerceret, opusculum quoddam cõpilauerat, falsis probans rationib.hoc sic esse. Quod quidem opusculum,ut fidem ei daremus,glorioso Hieronymo,totius ueritatis speculo intitulauerat. Cuius falsitatis notitiam cõperiens , sciens tibi Hieronymum epistolam super huius erroris destructione,non multum ante sui obitum edidisse,prædictum hæresiarcham cum suis discipulis,& eiusdem nequitiæ ministris, inuitauit quodam dominico die in ecclesiam Hierosolymitanã ad disputandũ,& suum errorem nequissimum comprobandum.Quo nanq; die uniuersis meis suffraganeis episcopis, & alijs quãpluribus orthodoxis , nec non & ipso hæresiarcha cũ suis nefandis discipulis in prædicta ecclesia adunatis, disputatio à nona incepta, ad uesperas usq; tenditur. Cum autẽ idem hæresiarcha cõtra nos opusculũ ab ipso falso compositum,quod glorioso intitulabatur Hieronymo, allegaret, has tantas B. Hieronymi iniurias ferre nõ ualẽs bonæ memoriæ Syluanus,sanctæ Nazareth ecclesiæ archiepiscopus,qui tanta beatum Hieronymũ affectione animi & deuotione colebat,ut si quid faceret,diuinum nomen & beati Hieronymi præmittebat,unde quasi ab omnibus Hieron. dicebatur, prædicto hæresiarchæ protinus assurrexit,dire eum increpans,quod tot & tantas exercuisset nequitias . Dum autẽ inter eos longa oriretur cõtentio,& uterq; opprobria sibi inuicem pro posse diceret,in fine sic ambo pariter statuerunt,quod si usq; in subsequentis diei horam nonam, B. Hieronymus hoc opus falsõ cõpositum euidenter ostenderet,prædictus hæresiarcha capite puniretur, sinautem, archiepiscopus. Quibus finitis,singuli ad propria remearunt. Per totam autem noctem quisq; nostrum orationibus uacabat, ut nobis in opportunitatibus auxiliũ eueniret à domino, qui neminem unD
quam in se sperãtium spreuit.Magnus dominus & laudabilis nimis,cuius certe sapientiæ non est numerus. Statuto autem die & hora lætus hæresiarcha in ecclesiam cum suis nequitiæ filijs ueniens,huc illucq; discurrens,quærebat dei seruum,tanquam leo rugiens paratus eum deuorare,ueluti si foret deus nõ intelligens,nec suorum seruorũ preces exaudiens.Sed tamen cum solidius se fatuus stare crederet,miserabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in ecclesia,quilibet sancti Hieronymi clamans nomen. Clauserat siquidem glorioſus Hieronymus aures,fingẽs se dormire,orationes supplicantium nõ intendens,ut mirabilior appareret. At ego totus perfusus lachrymis,stupens & admirans,cur Hieronymus sic abesset,quid deinceps accideret,expectabam.Denicq; cũ nil miraculi appareret,sæuire cœpit hæresiarcha canina rabie, ut Syluanus quod promiserat,iam expleret.Ad locum autem quo decollandus erat Syluanus sanctissimus, gaudẽs & intrepidus,tanquã ad nuptias ueniens,lachrymantes episcopos & omnes alios catholicos qui ad hæc concurrerant,his confortabat uerbis: Exultate mecum charissimi, gaudete & nolite contristari,quoniam non derelinquit deus sperantes in se.Si non exaudiar,plus meis iam perpetratis meruí peccatis.Post hæc genua flectens,sancte (inquit) Hieronyme adesto mihi si placet,quanquam & hoc maiore sim dignus supplicio,tamen ne falsitas locum teneat,ueritati succurre.Quod si fas non est ut adiuuer,propitius mihi esto in hora mortis,ut gloriæ finis nesciæ non sim expers. Hæc dicens,speculatori collum præbuit,ut feriat,ipsum rogat.Eleuat autem speculator ensem,antistitis uenerandi caput uno ictu cupiens amputare.Adest subito Hieronymus glorioſus cunctis cernentibus,manu extensa tenens ensem, Syluano imperans ut exurgat. Deinde hæresiarcham increpans,scripturas falsõ cõpositas innuens,eicq; minans ab omnium euanuit oculis. Quod huic eiusq; similibus utinã eueniret.cõfestim ut glorioſus Hieronymus disparuit, hæresiarchæ caput terrã petijt à corpore detruncatum, tanq; si ense speculatoris manus amputasset ictu uno. Quod tam mirabile cuncti uidentes qui aderant,illico stupefacti,deo gratias egerunt & Hieronymo glorioso,& ad ueritatis tramitem hæresiarchæ discipuli rediere.Ecce quãtum uenerabilis antistitis fiducia in domino & B.Hieronymo fuit efficax,qui pro ueritate mori minime formidauit.Exemplar certe factus est uenerandus antistes cæteris Christianis.Nõ enim Christianus ille est,qui pro ueritate mori timet.Si eñ Christus pro nobis animam posuit,ut nos ab omni redimeret seruitute, & nos pro ipso dum tẽpus est,animas ponere minime timeamus, quia nemo nisi legitime certãs, potest coronã gloriæ obtinere. Verũ quia de Syluano aliquid dictum nosti , aliud quoddam non minus(ut puto) mirabile erga eum factum narro,cuius tot fuerunt testes,quod Nazareth urbs & Bethle-

A Bethlehẽm tenent,qui proprijs oculis hoc uiderunt. Serpens ille antiquus diabolus ob suam delectus superbiam in inferni profundũ uenerandi antistitis Syluani nimiæ inuidens sanctitati,in eũ dolis,ut callidior cunctis animantibus grauiter est cõmotus.Qui ut uirum dei infamem redderet, quatenus qui suæ sanctitatis exemplo releuabantur ad rectæ cõuersationis semitas, suo casu deciderent ad peiora:Nocte quadam formã sancti uiri sumens,cuidam mulieri nobilissimæ iam in stratu quiescenti appatuit,& se ad eam illicite accedere fingẽs, cõsensum sui corporis inquirebat. Ad quod perterrita mulier,uiri ignorans speciem, dum se cum homine solã in thalamo cerneret, nec quid faceret,sciret, diras cœpit uoces emittere illa,ita ut clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes,& nõ solum de illa domo,sed etiam cõuicini.Qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum accurrentes,quid hoc esset,interrogauere pauidam mulierem. Interea callidus serpens sub thoro se ponens,cœpit latere,qui autẽ accurrerant hæc audientes,quis hic homo fuerit,ubiq; per quirere inceperunt. Verum illi diu perscrutantes,tandem ad locum uenientes,ubi pestifer latebat anguis,aliena specie occultatũ hominem inuenerunt. Qui eundem candelis accensis intuentes, Syluanum archiepiscopũ crediderunt.Ad quod omnes qui aderant, stupefacti & uelut amentes effecti,quasi quid agerent,quid'ue dicerent,ignorabant,scientes eiusdem sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileq; cernebant,eum interrogauerũt,cur tantas nequitias perpetrasset.At ille:Quid(inquit)male feci,si mulier hæc me ad huiusmodi negociũ inuitauit? Quod mulier audiens,eum fore mendacẽ lachrymans,respondit. Tunc ille ut homines illos erga dei uirum ad maius odium incitaret, quatenus illũ citius diffamarent,talia cœpit & tam abhorrẽda uerba fari,quod nullus præ turbatione auribus poterat sustinere. Quocirca eũ cõtumelijs & opprobrijs exacerbantes,coacte extra domiciliũ expulerunt.Mane autem facto,quæ gesta fuerant enarrantes,Syluanũ archiepiscopũ hypocritam,& dignũ incendio acclamabant. Qua de re quasi tota est Nazareth cõmota aduersus archiepiscopum:ita ut audiendo eius nomen,quilibet blasphemaret.Mira huius uiri patientia,& magnæ sanctitatis indiciũ. Volat ad innoxij antistitis aures,tanti fama discriminis,os tamen nõ mouet ad iniurias.Inter tot aduersa,cor manet immobile,ad nullam se uertens impatientiã,gratias diuino semper agens nomini, sua hoc cõfitetur noxa meruisse. Heu quid dicam Augustine? Non solum iniurias & opprobria ut possum, fugio, sed etiã quibusque uerbulis frangor,præmia opto,nec de laboribus curo, quanquam sciam ad regna cœlorũ nõ
B aliter quempiam,nisi laborum & afflictionũ tramite peruenire. Quid enim aliud debeo iudicare, cum me à sanctis in moribus & uita discordem inuenio,nisi & discordem in morte & præmio reperiri? Flebilia & grauia mihi adsunt,si sanctorum uitam & meam recordor. Miro quippe auditu sanctorum gesta reuoluunt homines uti ego,& tamen nil ipsi uolunt peragere,Porro hoc ad meam detegendam insipientiã est quod dicam, pluries me ab eiusdem Syluani ore audisse scio,nunquam tantum se felicem fuisse, quantum cũ se ab hominibus despici & cõculcari cernebat.creuit in tantum eius infamia,quod eius opinio usq; ad Alexandriam , Cyprum, & per ciuitates affines penè ore omnium est delata.Atqui limen domus innoxij antistitis, calx alicuius tangere nõ audebat. Manens uero in supernis dñs spectator omniũ , suos sinit labi sanctos in tribulationũ ęrumnas,ut tunc fideles patientia eos reddat,sed eos exigente necessitate in pressuris minime derelinquit.Reuoluto itaq; anno,quo diaboli astutia talia erga dei hominem perpetrauerat,ciuitatẽ Nazareth,ut illarum gentium aliqualiter scandalũ mitigaret,uir dei occulte deserens,ad ecclesiam in qua glorioſi Hieronymi humatum quiescit corpus,tanquam ad refugij portum ueniens, se in sepulturæ loco posuit oraturus.Quo per duarum horarũ spaciũ sic manente, uir quidam nequitiæ spiritu inflammatus,in prædictam ecclesiam intrans,sanctumq; reperiens super sepulchrũ in oratione positum,ad eum uelut draco cucurrit,ei improperans quod mulierũ mentes, ad libidinosas suas uoluptates cõtinue incitaret.Cui agnus innocens Syluanus, se despici gaudens , humilitate solita,ut ista sæpe ei diceret,blandis colloquijs inuitabat. Quod pessimus ille latro audiens , gladium ex uagina suo pendentem lateri,impudica trahẽs dextera,ipsum ut in Syluani antistitis guttur immergeret,eleuauit.Cui cum hoc uerbũ, Succurre Hieronyme glorioſe,uenerandus antistes opponeret,in guttur proprium eleuatum gladium immersit, uiri illius dextera retrouersa. Et sic (ut decebat) seipsum uir nequissimus interemit,ut in lacum caderet,quem effodit.Admirabile hoc,sed nõ minus est mirabile quod restat.Casu itaq; alius superueniens uir nequissimus, hoc quod ultione diuina perpetratum fuerat ut uidit, protinus gladium arripiens, à dei uiro hominẽ illum existimans interemptũ,Syluanũ interficere conabatur.Ne nimia uerba loquar,id quod primo acciderat,huic euenit. Quin nondũ uir iste secundus in terram ceciderat, duo alij uiri ecclesiã intrauere,Qui id uidentes,diuini ignari iudicij , hoc tantum fuisse peractum scelus à dei homine putauerunt,quorum unus id præ alio graue ferens,furia uesaniæ undiq; inflammatus,latro cœpit quantũ poterat exclamare,usq; quo tua uiget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis uoluptates,& homines interficis in occulto,certe tuæ hodie nequitię finis erit.Et subito pro posse cucurrit ut eũ extingueret uibrato & denudato ense.At ubi Syluanꝰ more solito,Succurre glorioſe

Hiero-

Hieronyme,exclamauit:uir ille ut duo primi se manu & ense proprio interfecit. Vir aũt alius qui C
cum ipso uenerat,hoc intuens,tremebundus ob uisionem,ad ecclesiæ fores cucurrit.Qui id quidem maleficijs factũ putans,quantũ poterat,exclamare cœpit:Huc omnes accurrite,ecce maleficus Syluanus archiepiscopus,nõ solũ mulieres uituperat,sed suis etiam incãtationib.necat homines toto pro posse.Fit his auditis nimius uirorum & mulierũ cõcursus,uerberant aera uoces,combustione dignũ Syluanum archiepiscopũ nequissimum acclamantes. Hæc ad meas sonãt aures, tristis ego & lachrymans,ad tantum pergo monstrũ.Stabat agnus inter lupos atrocissimos sæuientes ut canes famelici,rabie nõ minima,mitissimus & lætus tanq; fungens ,pperis, nil dicens aliud, nisi hoc,iuste patior,quia in deũ meum peccaui grauiter. Verberat uir innocens, capitur ab omnibus,ut ad supplicia lætior,quanto pœna grauior,deducatur.At dum ego manu silentium populo,eius optans furorem nimiũ mitigare insinuo,eo amplius iracundia & furore populus inflammatur.Cumq; iam captus Syluanus extra ecclesiã duceretur, subito gloriosus Hieron. (ut uisum est) de loco in quo iacebat surgens,tanto circumfusus lumine, quod radijs in eum intuẽtium oculi uibrarentur,cunctis apparuit,suo deuotissimo antistiti auxilia donaturus,qui sua dextera Syluani uenerandi capiens dexteram,his qui eundem captũ retinebant antistitem, uoce terribili, ut eundem dimitterent imperauit. Tantæ siquidem fuit uirtutis hæc uisio,ut anteq; finiretur uox talis,omnes repente tantus timor inuaserit,quod omni uigore corporis destituti,in terrã uelut mortui cecidere. Inter hæc mulier quædam à nefando spiritu obumbrata, catenis uincta,cõpedibus, manicisq; ferreis alligata,plurium hominũ manibus liberationis obtinendæ causa ad ecclesiã deportatur.At ubi mulieris pes tangit limẽ,ululatus & uoces terribiles,Miserere mei glorioſe Hieronyme,nam per te crucior ante tempus,diabolus emittere non cessabat. Cui Hieron.gloriosus: Nefande,inquit,spiritus ab hac exi famula dei,& tuas detege quas erga Syluanum egisti fallacias, in Syluani forma omnib.te demonstrans.Tunc diabolus ut gloriosus Hieron.iusserat, in Syluani forma,ita ut ab omnib.Syluanus archiepiscopus putaretur,apparuit, & rem quam fecerat, ut infamem redderet dei famulum enarrauit.His dictis diris clamoribus & ululatibus,nefandus spiritus de templo disparuit.Quod ubi tam mirabile negocium est peractũ, gloriosus Hieronymus antistitis sui dexteram nõ relinquens, quid optas,inquit uoce leni,Syluane charissime tibi placitũ me facturum? At ille,Mi domine,ut me hic amplius non relinquas.Ad quem gloriosus Hieronymus correspondit:Quod postulas,ita fiat.Post me uelociter ergo ueni. Hæc dicens , cunctorum usui D
se negauit.Interuallo autem horæ unius facto,Syluanus archiepiscopus expirauit.Fit ob hoc cunctis stupor & admiratio inaudita. Vndiq; mulierum & uirorum necnõ & puerorum cõfluit multitudo.Lachrymarũ terra effusione madet,uoces,lamentationes, ululatus,gemitus, & suspiria in Rama sonant,quilibet se reum,eo quod in Syluanum cõmisisset,ueniam petens clamabat.Per totam autem sequentem noctem gentiũ multitudo ab ecclesia nõ recedit.Itaq; mane facto,clero ad antistitis funus præparato,corpus eiusdem ad Nazareth ecclesiam deportatur,tam istius ciuitatis q; illius scilicet Bethlehem populi multitudine comitatũ.In qua quidem ecclesia Nazareth, corpus illud uenerandum humauimus ut decebat. Longa certe adhuc uerba , ac etiam admiranda miracula Syluani uenerandi præsulis merita plene promerent, sed quia dicendorum prægrandis area,eiusdem uenerandi præsulis actus finiam,quædam alia non minus grandia, breui uerborum schemate narraturus.Narrandum puto quoddam satis mirabile, quod partim relatione ueridicorum testium didici,partim oculorum usu.Duo uiri nobilissimi, & rebus transitorijs locupletes, licet catholicæ fidei ueritatis inscij,tamen ut in gẽtili ritu geniti satis boni, glorioſi Hieronymi mirabilia audientes,ex ciuitate Alexandrina,multis adunatis opibus,deuotione eiusdẽ feruidi,cœperunt iter,ut eiusdem glorioſi Hieronymi reliquias uisitarent.Cumq; iam incepto itinere quodã à tramite deuij introissent nemus,ubi nulla hominũ aut equorum uestigia uidebantur, B. Hieronymi inuocantes nomen,eiusdem se custodiæ tradiderunt.In eodem siquidẽ nemore,quidam latronũ habens sub se plures quingentis latronibus,habitabat princeps,hos & illos ad aliquod prę destinans iter,ut transeuntes interficerent, & ad eundem & cæteros spolia reportarent.Is itaque princeps hos transeuntes intuens,tribus cõuocatis latronibus,ut ad eos interficiendũ accederẽt, imperauit.Qui sui principis implere iussa cupientes, assumptis armis illorsum quâ gradiebantur Alexandrini cõcito cursu tendunt.Magna siquidem glorioſi Hieronymi merita, magna & prodigia,forte ut puto,à sanctis modicis nõ talia unq; uisa.Accelerant latrones ut transeũtes mactẽt, sed dum prope fiunt,quos prius solum duos cernebant, paulominus innumerabiles esse uidẽt. Inter quos uir præibat tanto lumine circumfusus, ut intuendi in eum aliqualiter fas nõ esset. Apprehẽdit timor,stupor & admiratio hos latrones,quid aliud possint facere nesciũt,nisi ad latrones alios remeare.At ubi iam forent à lõge redeũtes retrouersi,solũ duos ut prius homines reuiderũt. Mirantur nimis latrones,& se illusos arbitrantes,cœperunt ad transeuntes homines retrogredi. At ubi appropinquarũt,uti prius uiderant,nũc uiderũt.Magis ac magis stupefacti latrones,cernẽtes in uacuũ se rediisse,terga uerterunt,& uelociter ad suũ quid hi fecissent expectantẽ principem deuene-

A deuenerunt.Increpat eos quid tamdiu peregissent.Sed cum rem gestam audisset,eos insipientes & fatuos existimans,duodecim alijs latronibus cõuocatis,cum eisdem uersus homines transeuntes meat.Rursum à lõge duos cernũt,sed ppinqui,uti primi uiderant, sic & isti. Eorundem protinus tremũt bases,trepidat cor,fiunt uelut amentes,omni uigore animi destituti. Tandem in se redeuntes,eos latenter sequũtur,cupientes quid deinceps accidat edoceri. Trepidant uero huius nesciũ transeuntes hos uidentes homines,& inter se qui hi sint auide percunctantur. Denicq; iam occasu solis inclinata die,cũ quid in nocte faciant nesciant,illos duodecim latrones, uiatores existimantes,ad eosdem cõsolandum statuunt declinare.At ubi ad latrones ueniendi iter carpunt,eosdem ipsi latrones solum duos cernũt. Quo uigorẽ latrones adepti,transeũtibus & ipsi protinus obuiauerunt: Qui omnes inuicẽ iuncti,se simul salutarũt.Interim interrogãt latrones qui sint, unde ueniant & quò pergant. At illi inquiunt: Sumus de Alexandria, inde uenientes Bethlehem petimus,ut glorioſi Hieronymi reliquias uisitemus. Ad hæc latronũ princeps: Qui, inquit, fuerunt uiri,qui hucusq; uobiscũ tantũmodo ueniebant? Mirantur hos talia fari uiatores,& se postq; nemus intrauerunt,neminem nisi ipsos & tres alios uidisse uel audisse dicunt. Quæ gesta fuerant tunc latronum narrat princeps,illos obsecrans,ut ipsis ob quã causam hoc acciderit,si noscant debeant indicare. Quibus illi,nõ ob aliam causam,nisi quia glorioſi Hieronymi custodiæ se dederũt, hoc euenisse se nescire dicũt. Ad hoc latrones spiritu sancto,qui ubi uult spirat,subito inspirante, omni quam prius habebãt ferocitate deposita,in terram eorũ pedibus prouoluti,pro excogitatis flagitijs ueniam postulantes,illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dico nõ minus patet ad cõtuendum.Hora prima noctis ad latrones expectãtes deueniunt,post hoc quid acciderat declarant,eosdem suppliciter exorantes,ut his flagitijs solitis iam expulsis,ad glorioſum uisitandũ cadauer Hieronymi secum irent.Fit his uerbis cæteris latronibus irrisio. Promittunt si quidem suo principi,& illis alijs necem durissimã,si audeant amplius ista fari.Nõ cessantib.illis priora iterum loqui uerba:latronũ quam plurimi canis rabie furibundi, mox in eos insurgunt ensibus denudatis.Potuerunt nempe rompheas eleuare,sed ipsis glorioſi Hieronymi auxilia postulantibus, enses deponere nullatenus ualuerũt, donec illi qui fuerant occidendi à Hieronymo postularũt.O ineffabilis clemẽtia saluatoris, quot modis quos uult facit ad agnitionem sui nominis deuenire? Repente hæc tam insueta omnis illa latronũ uidens cõcio, altis deo & glorioſo Hieronymo uoci
B bus debitas agunt laudes, eiusdem se uouẽtes reliquias uisitare.Facto igit mane,plures trecentis hominib.qui tũc temporis ibi erãt talia perpetrantes,cum eisdẽ Alexãdrinis ex illo exeuntes nemore,ad glorioſi Hieronymi tumulũ deuenerũt,cũctis tam insueta,pdigia enarrantes.Baptizant itaq; gentiles Alexãdrini,& cũctis mundi uanitatib.cõculcatis,religiosam in quodã cœnobio uitam ducunt.Latrones aũt illi similiter ad lucẽ ueritatis sanctæq; & laudabilis uitæ,diuina gratia & glorioſi Hieronymi meritis peruenerũt.Sicuti Cõstantinopolitanis literis hac de re mihi specialiter directis,trãslato nõ longo dierum spacio intellexi,simile penè miraculum illi quod supra fatus sum,duobus accidit Romanis iuuenibus à Romana urbe Bethlehẽ uenientibus,pro glorioſi Hieronymi uisitando corpore. Quod tractabo sicuti breuius potero. Cum igit duo illi iuuenes cuidam appropinquarent ruri, à Cõstantinopoli per duodecim forte distanti miliariorũ spacium, antequam rus à duobus miliaribus introirent,eadem ferè hora duos cõtigerat homines interimi. Quorũ mortis rumore prædicto resonãte ruri,loci eiusdem uiri cõgregati circumquaq; , quis horum fuerit interfector,cœperũt inquirere uehementer.Cumq; diligẽter perquirerẽt usquequaq; , adesse cernũt neminem nisi prædictos iuuenes,qui iam propè uenerãt:reperientes eosdem protinus tenuerunt,ab eisdem credẽtes fore homines interfectos.Mirãtur itaq; huius ignari iuuenes, & horum se nihil scire,totis nisibus cõiurabant.At illi eorum pro nihilo cõputantes uerba, captos eosdem ad rus conãtur ducere festinãter . Post hoc de rure quia ad eosdem uiros iusticia non spectabat,cum accusationib.ad Cõstantinopolitanum dominium capti iuuenes destinant. Quin (ne nimis lõgus fiam uerbis) quod nõ fecerãt,tormentorum rigore iuuenibus iam cõfessis,adjicitur more solito sententia decollandi.Heu quale cor audiendo tot lamẽta innocẽtium,quos & iuuentutis & pulchritudinis maxima uenustas,& ortus nobilissimus decorabant, posset se à lachrymis cõtinere? Flentes itaq; iuuenes grauibus lachrymis,pallidas facies irrigantes,ululatus gemitusq; & suspiria promere nõ cessantes:Glorioſe dicebant, Hieronyme, hoc tale ne est præmium quod obsequentib.tibi præstas? Est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana urbs nostri præscia ortus,nõ sic te credebamus nesciam nostri finis.Ad locum itaq; tanti supplicij, ibidem gentiũ multitudine maxima expectante,innoxij iuuenes cõducuntur.O ineffabilis misericordia dei nostri,qua cœlum redundat & terra,nec ulli ad se currenti obliuiscitur misereri. Flexis in loco quo plectendi erant genubus,in cœlũ uterq; iuuenis manibus eleuatis: Glorioſe, magna uoce inquiunt:Hieronyme,nostræ salutis & auxilij portus, nostræq; spei anchora saluberrima & uitalis, hac inclina hora nostris indignis supplicationibus pias aures tuas, ut si hoc quo punimur scelus nõ gessimus,tuas liberationis opes pietate solita sentiamus. Quod si fecimus, exigẽte iusticia

iustícia eōdemnemur. Hæc ubi dixerunt, colla extenderunt carnificíbus ferienda, nil dicentes aliud q̄ succurre, succurre Hieronyme glorioſe. Quid mirum ſi tot lachrymis cunctorū ad ſe currentium miſericors opiſer Hieronymus, ſe à miſerendo nō potuit abſtinere, cum circūſtantiū omnium & carnificū etiam corda ad cōpaſſionem mouerentur? Eleuatis ſiquidē enſibus, iuuenū carnifices colla feriunt, ac colla percuſſionū ſigna uti porphyritici lapides forent, recipiunt. Mirantē carnifices, credentes ſe ictus fefelliſſe, denuo eleuāt, ut plus poſſunt, enſes feriūt, ſed tunc uti prius inſenſibilia iuuenū colla manent. At iterū & iterū feriunt, ſed enſes uti eſſent paleæ, iuuenes nunquam lædunt. Oritur ex hoc inter aſtātes admiratio, & ſtupor uehemētiſſimus omnes capit. Hinc inde gentiū ad tam inſuetam uiſionē cōfluit multitudo. Audit hoc & ipſe ſentētiæ lator, & currit: iubet iterum carnificibus, ut ſe uidente denuo ſeriant, & tamē omnimode illæſa iuuenū colla manent. Stupens magis ac magis iudex, tantiq̄ ignarus miraculi, nil ſcit aliud cur hæc fiant q̄ uenefícia cogitare. Præcepit itaque miniſtris, omni mora poſtpoſita, nudos tradi arſuros iuuenes rogi flammis. Circa illos mox copioſus ignis accendit, infunditur lignis oleum & pix, ut uita eorū citius deſtruatur. Quid mirandū ſi cōpos ptegendi ab enſibus glorioſus Hieronymus, à flāmis etiam ſuos ſe inuocantes ſedulis uocibus iuuenes potuit liberare? Surſum igniū flammæ in immenſum ſcandūt. At iuuenes ſub alis cōſiſtentes Hieronymi glorioſi, ſalubriter permanēt, ueluti in amœno ſi quieſcerēt uiridario & iocundo. Poſt hæc iudex utrū hoc ſit aſſcribendū miraculis an ueneficijs, certius cupiens experiri, ut ſi hi diebus octo ſuſpenſi uiuerent, quò uellent abirent ſoluti & liberi cenſuit. Suſpenſis itaq̄ illis, mox Hieronymi glorioſi præſentia minime defuit, qui plantas manib. tenens pedū, illæſos & uiuaces ſtatutis diebus mirabiliter obſeruauit. Currūt igit octauo die totius ciuitatis & circumadiacentiū uillarū uiri, currit & iudex, cernūt clare glorioſum miraculum, patefacientib. quæ uiderunt, qui ad cuſtodiendos iuuenes fuerant deputati. Mirantē omnes, in uocibus excelſis, laudes peragunt creatori & Hieronymo glorioſo. Mox de eculeo innoxij iuuenes deponunt, & maximis honorū obſequijs ab omni populo ueneranē. Verū qui in urbem Cōſtantinopolitanam capti, & dolore uehemētiſſimo intrauerant, liberi honorifice & cum gaudio ineffabili exierunt. Et tandem annuente deo, à multis Cōſtantinopolitani populi comitati, Bethlehem attingētes, uenerationē debita glorioſi Hieronymi reliquias uiſitauerūt. Statimq̄ depoſita ſecularium omni cura, cœnobiū in quo uixit glorioſus Hieron. intrauerunt, & uacantes die noctuq̄ pœnitētiæ & orationibus, celebri uita ſanctitatis perſpicuæ in prædicto cœnobio ad huc manent. Magnæ admiratiōis gaudij deuotionisq̄ cauſa præcedēs iuuenum miraculū extitit, ſed multæ formidinis extat ſequens in ſacris ordinibus maxime cōſtitutis. Apud ſuperiorē Thebaidem quoddā dominarū fuiſſe ante duos annos dicit eximium & diues monaſteriū, omni pulchritudine ac excellētia decoratū, in quo penè ducentæ dominæ uita honeſtæ religionis reclusione cōtinua, decoriſq̄ moribus permanebāt. Ad hæc, quibus inſunt figant aures, ne quòd una hauſerit auricula, fundat altera. Nauis quantūcunq̄ ſana ſit & integra modicū imò nihil prodeſt, ſi alta uolens ſecare maria, paruum quod fundo ineſt foramē relinquat, ut dira naufragia nō admittat. Cur hæc ſim fatus, præſentis narrationis hiſtoria referabit. Multis itaq̄ pollens prædictū monaſterium uirtutibus, unum peſſimū quo ruit ſimoniæ uitium retinebat. Nam inſtigante diabolo in eiſdem dominabus hæc obſerua bat abuſio, ut ſi quam uellent in monialem recipere, nō tantum intuitu charitatis & miſericordiæ recipiendæq̄ monialis bonitate, quantū recipiebant reſpectu pecuniæ. Nulla eñ monaſteriū intrare manſura potuerat, niſi certa pecuniæ quātitas ſecū iret. In hoc ſiquidem erat monaſterio ſanctimonialis quædam domina, ætate grandæua, quæ ab infantia ſua ieiunijs & orationib. omni terreno reſoluta cœno, deo uixerat, quæ uitiū illud q̄ plurimum abhorrebat. Cui nocte quadam (ut erat ſolita) in oratione poſitæ, glorioſus Hieronymus apparens, locum illum immenſo illuſtrans lumine, eidem præcepit, ut ad abbatiſſam cæterasq̄ illius cœnobij moniales mane pergeret, nunciās quod niſi à peccato iam inueterato manū retraherent, ultionē ſubito expectarēt. His dictis diſparuit. Perterrita uiſione inſueta ſanctimonialis domina, quis hic fuerit, iubens talia nunciari in ſemetipſa auide pertractans, totam illam noctem peregit inſomnē. Crepuſculo diei adueniente, omnes in capitulo moniales pulſato tintinnabulo cōgregauit. Quibus admirantibus, ad quæ forēt tanta feſtinatione in capitulo cōuocatę, ſanctimonialis domina ex earū aſſurgens medio, quæ uiderat & audierat, omnib. patefecit. Fit ilico ex hoc monialib. cunctis irriſio, hanc exclamant fatuā, multisq̄ garriūt deriſionib. hanc forte illa nimia ebrietate ſomniaſſe. Illa uero accepta cōtumelia, patiētiæ ſe ſcuto muniens, de earū ſiquidem pertinacia nimiū dolens, ſed de ſua deſpectione gaudēs, ad ſolitas redijt orationes, ſupplicans cōtinuo, ne ſuis monialibus quod audierat eueniret. Tranſactis igitur diebus decē, nocte media prædictæ ſanctimoniali dominæ, hac de re deuotis orationib. incumbēti, glorioſus iterū apparuit Hieronymus, eidem, ut quæ prius nunciauerat monialibus denuo intrepide nūciaret, allocutione mādauit benigna. Ad quē illa: Quis, inquit, es domine talia mihi mandās? Hieronymus, inquit, ſum, & ab eiuſdem euanuit oculis. Illa uero ſciens earum duriciem, quid ageret, quidue diceret neſciebat. Tamē

malens

malens à monialibus inſana & ebria reputari q̄ diuinis cōtraire præceptis, cōgregatis iterum monialibus, quæ uiderat & audierat uoluit intimare. Aſt ut eam aſſurgere moniales peſtiferæ cōſpexerunt, diuini neſciæ iudicij ſibi de proximo futuri, anteq̄ uerba inciperet, è capitulo cū magnis cachinationibus exierūt. Quin trāſactis inſuper diebus tribus dormiēti prædictæ ſanctimoniali dominæ glorioſus Hieron. ineffabili quadā ſocietate uallatus angelorū, nocte apparens media, eam excitauit, eiq̄ iuſſit protinus, ut de illo exiret monaſterio, nec ſubito futurā ſententiā expectaret. Cum illa uero multis lachrymis ſupplicaret ne hoc fieret, glorioſus inquit Hieronymus, ad abbatiſſam & cæteras pergito omni mora poſtpoſita, eiſdē nuncians, quod niſi pœniteāt, hac nocte diuinam ſentient ultionē. Si aūt in ſua permanebunt duricia, ſtatim exiēs, amplius in monaſterio ne moreris. His finitis abſceſſit. Hæc igit audiens ſanctimonialis, anxia, plenaq̄ triſticijs, capitulū ad ijt, & campanā cœpit uehemēter ut ad capitulum accederēt moniales reſonare. Quo abbatiſſa de ſomno euigilās, cognoſcensq̄ ab hac fore campanam pulſatam, cū iracūdia ad capitulū pperauit. At ubi illam uidit, diris eam minis increpans, nullū uoluit audire uerbū, pmittens quod niſi ceſſaret hoc agere, ſecū amplius in monaſterio nō maneret. Cui ſanctimonialis domina, ne tardes quæ ſo agere quæ promittis. Profecto me noſcas in hoc loco amplius nō manſuram, glorioſus equidē Hieron. apparens mihi tantummodo hoc ſtatim monaſterio futurū iudicium patefecit. Hæc audiens Abbatiſſa, deridere cœpit, hanc æſtimans ueſano capite iſta fari. Et oſtiariam cōuocans, iuſſit ut hanc de monaſterio ptinus effugaret, mandans eidē, ut aliqua hora ſic extra dimiſſam, poſtmodum faceret introire, ut ſic ab inceptis operibus iam ceſſaret. Hac de re læta ſanctimonialis domina, quā citius potuit è monaſterio eſt egreſſa, lachrymis transfuſa, doloribusq̄ repleta, pro his quę na, quā citius potuit è monaſterio eſt egreſſa, lachrymis transfuſa, doloribusq̄ repleta, pro his quę monaſterio nouerat euenire. Terribilis ſiquidē deus fortis atq̄ potens, & quis reſiſtet ei? Heu cur homines eum nō formidāt, ſcientes ſe nullatenus poſſe ab eius effugere manibus, ut eius eos magnū & inenarrabile iudicium nō cōprehendat: ſaltem his miſeri terreantur exemplis. Audiāt qui in ſuis cōfidunt diuitijs, quiq̄ in iram cōcitant excelſum dominū, ſuæ auaricię ſiccitate, quale huic monaſterio à deo propter pecunias faciem auertenti, de cœlo eſt iudicium iaculatum. Penè limē oſtij ſanctimonialis domina exceſſerat, & ſubito totū corruit monaſteriū, omnes opprimens moniales, ita ut ex eis uiua aliqua nō remanſit. Sanctimonialis uero illa in quodā uenerabili domina rum monaſterio quod eſt apud inferiorē Thebaidē, hactenus ſanctitate præcipua uiua manet. Di
B gnum cēſui præmiſſis miraculis aliqua alia diuini cōtra peccātes manifeſti iudicij declaratiua iungere, ut ſi forte præ indiciorū multitudine, peccatorum corda tenacia & plus q̄ lapidea in carnea uerterent, quatenus cū ſe ob peccata cernerēt fieri beluas, ratione & cognitione ſui conarentur uerterent, quatenus cū ſe ob peccata cernerēt fieri beluas, ratione & cognitione ſui conarentur ut fierent homines adipiſci. Abiecta etenim ratione, qua ſunt homines, infra bruta animalia redi-ut fierent homines adipiſci. Abiecta etenim ratione, qua ſunt homines, infra bruta animalia redi-guntur. Græcorū quidā hæreticus, die quadā cum ſacerdote quodā in Hieroſolymitana eccleſia publice diſputabat. Cūq̄ Sacerdos ob ſuæ partis defenſionē authoritatē quandā glorioſi Hieronymi allegaret, ut Græci deſtrueret rationes, temerario peſtifer Græcus ore, glorioſum fuiſſe Hieronymū totius ueritatis lumen mentitū nō erubuit uoce fari. At quia uoce talē nequitiā perpetra uerat: uocē deinceps ullatenus nō formauit. Quidā inſuper alius hæreticus peſtifer Arianorū, in quadā diſputatione cuidā glorioſi Hieronymi authoritatē cōtra eum inducenti, ut mentitur, ſua temeritate reſpōdit. Subito fuit diuina ultione percuſſus. Nam nōdum uerbum uoce finiens, clamare per totū diem ſine aliqua ceſſatione nō deſijt: Miſerere mei Hieronyme glorioſe: quia à te pœnis duriſſimis torqueor. Et hoc per totū illum diem quātis poterat uocibus clamās: hora completorij miſerabiliter cunctis, qui ad hæc cōcurrerant cernentib. expirauit. Hæreticus quidā alius peſtiferæ hæreſis Arianæ: cui ante meū obitum, finē pius imponat dñs, in eccleſia Sion glorioſi Hieronymi imaginē cernens: Vtinā, inquit, ſic te cū uiuebas meis manib. tenuiſſem: quia te meo gladio iugulaſſem. Hæc ut ita dixit, gladiū euaginās, tota ui ipſum in imaginis illius guttur infixit. Quām magnus iſte Hieronymus, tot faciens mirabilia: cui ſecundū ſua opera ſimilis nō apparet, potuit equidē imbecillis in imaginis gutture gladiū figere dextera, ſed de imagine gladiū, & à gladio manū quouſq̄ res innotuit, extrahere nullatenus fuit cōpos. Mox quoq̄ ex percuſſionis loco, tanq̄ ex hominis corpore uiui, ſanguinis unda fluxit, quæ uſq̄ modo pro miraculo declarando fluere nunq̄ ceſſat. Eadē inſuper hora, qua res ſic acta eſt, iudici in atrio exiſtēti, idē glorioſus Hieron. cū gladio gutturi infixo apparēs, pro offenſione huiuſmodi uindictā fieri poſtulauit, narrans equidē ſibi factū. Et hæc dicēs abijt. Supefactus itaq̄ iudex cū cæteris qui aſtabāt ad eccleſiā properans, hæreticū manu gladiū imaginis gutturi infixū tenentē repperit. Qui ptinus ut hi uiderunt manū fuit compos à gladio remouendi. Captus itaq̄ hæreticus in ſua permanens duritia, ob aliud ſe nō dolere, niſi quod uiuū nō teneret Hieronymū garriens, à populi multitudine lapidibus, lignis, enſibus & lanceis iugulat. Nepos meus Iohannes, quē agnoſcis, omni fulgēs pulchritudine, quē mihi in locū filij adoptaui, ut puto tibi pridie quid ei euenerit enarraui. Sed tamen ut præſtātius memoriæ cōmendetur, ſilentio nō tranſibo. Captus itaq̄ idem Iohannes ante duos annos à Perſis, & Perſarū regis miniſtris uenditus, propter eminentē ſuā pulchritudinē ad regis ex-

ercenda obsequia deputat. Cumq; per annū in curia regis, nō paruo dolore & tædio permansisset, C
eodem reuolutionis anni die prandenti regi seruiens, præ tristitia se à lachrymis non potuit continere. Hoc rex intuēs, lachrymarū ab eo auide quærit causam. Qua cōperta, in quodam eum castro à quibusdam præcipit militibus custodiri. Sequēti namq; nocte, eodem in castro existente, diris lachrymis undiq; madefacto, in somnis eidem glorioſus Hieronymus uenies, manumq; eius (ut sibi uidebatur) capiens, cd ciuitatē Hierusalem secum duxit. Expergefactus mane, putans se in castro a militibus retineri, in domo qua maneo se inuenit. Qui admiratione uelut amens factus, utrū in castro uel in domicilio meo staret, nullatenus discernebat. In se postremo rediens, emissa uoce, dormientem familiam excitauit. Currunt igitur ad me famuli, adesse Ioannem ineffabili gaudio nunciantes. Quare dubius accurrens, quem à Persis uinctum putabam, præsentem cerno. Quo quidē quid ei acciderit enarrante, deo & glorioso Hieronymo laudes maximæ persoluuntur. Sanctimonialis quædam domina, omnium penè pulcherrima fœminarū, ætate iuuencula, sed animi sapientia ualde cana, beati Hieronymi deuotissima, in quodam cœnobio dominarū multa sanctitate (ut opinor) adhuc uiuit, cui quod audies dicit contigisse. Sit mulier hæc aliis in exemplum, quæ huc illucq; per plateas & uicos discurrere non cessant, sua stultorū hominū illaqueantes animas uisione. Nullo tot diabolus animas reti capit, quot laqueo pessimo mulierum. Sanctimonialis hæc (ut omnium dominarum testimonio comprobatur) nunquam nisi ea maxima compellat necessitas, extra suam cellam, gradum figit. Neq; enim aliud agit opus, quin aut orationibus uacat, aut lectionibus & meditationibus implicat, aut corpus reficit dormiendo, aut aliqua exercet manibus opera, semper tamen dominicam scripturam ruminando. His dirus serpens antiquus diabolus operibus inuidens, ut eam à sancto proposito reuocaret, cuiusdam nobilissimi iuuenis animum in eiusdem Sanctimonialis in tantum incitauit concupiscentiam, quod nil poterat die noctuq; aliud, nisi quomodo posset eam attingere cogitare. Circa monasteriū ueri luminis obcæcatus continue pergēs, nullum remediū aliud reperire quibat. Tanta namq; insciticę nube caligatus extitit, ut multoties se suis perniciosis turbatū affectibus cernens, uoluerit se aquis tradere suffocandū. Stulti amoris stultum iuuenem catena de die in diem stringit. Vt hæc ad Sanctimonialis aures resonent, ob suam non audet pudicitiam. Qua de re omni ad hoc auxilio destitutus, quendam inueniēs magū, ueneficia dęmonū & incantationes nefandis artibus exercentē adijt, & magnā promittit (si quod optat expertus fuerit) pecuniæ quantitatē. Tunc ueneficiorū magus, suis carminibus conuocatū dæmonē, de D
cipiendi causa, nocte media festine ad sanctam destinat monialē. Ad cellulā itaq; accedēs dęmon, transire ultra cellulæ Hieronymi imaginis in cella pictæ timore nimio nequit limē. Mira res Augustine (ut multiplicibus patet exemplis) tantus glorioſi Hieronymi timor diabolo inest, ut etiā suæ picturæ non audeat apparere. Nam si cui obsesso corpori preciosa demonstret imago, ab eodem continuo diabolus effugatur. Igitur cōmissum explendi opus nequā spiritus desperans, ad mittentem reuertit: sibiq; negari ad monialem introitū pandit, ob glorioſi Hieronymi imaginē in cella picta, quem deridens magus dimisit. Moxq; conuocatū aliū dæmonē, cui potest mittit citius ad huiusmodi opera finienda, sitq; secundo id quod primo. At secundus per horā forte manens, coactus excelsas cœpit uoces emittere: Si me Hieronyme hinc finis recedere, huc ulterius nō reuertar. Ad hæc stupefacta mulier, quæ orationib. in cellula inhærebat, quis istas fundat uoces, nimio pauore percunctat. Nō cessante diabolo sic exclamare: excitatæ illius cœnobij moniales timore percussæ grandi, tremulæ ad illam accurrūt cellā cruce domini præeunte. At ubi illum nequā spiritū sciunt, eundem coniurant ut debeat qua de causa uenerit, intimare. Narrās equidē diabolus rei seriē, secq; gemitibus & ululatibus pandens catenis igneis uinctū à Hieronymo retineri, rogat eas, ut suis meretur precibus abeundi gratiā inuenire. At ubi moniales hęc audiūt, deo & glorioso Hieronymo laudes reddunt, suppliciter postulātes, ut dęmonē hunc nullatenus reuersurum de eodem cœnobio effugaret. Vix orationum uerbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodem loco recedēs, magū adijt, eumq; capiēs, tantis uerberibus & cruciatib. flagellauit, ut per multa horarū spacia aliquod uitale signū paulominus appareret, diris clamās uocibus: Mei cruciatus causa fuisti ad illam me destinans monialem. Certe in te eisdē uerberibus uindicabor. Inter hæc aūt uerbera tā horrenda, magus cū se penè perniciei propinquū cerneret, suas uidēs artes nullum sibi auxiliū adhibere, ad totius refugij portū Hieronymū glorioſum iam naufragus se dirigens: Glorioſe, inquit, Hieronyme, huic ad tuam clementiā subueni misero accurrenti, ei solita misericordiæ dona prægrandia non denegās. Promitto nanq; si tuis hac hora adiutus auxilijs perniciei tā horribili nō succumbā, quod deinceps cunctis exutus fallacijs, à tuis obsequijs nō recedā. His finitis, uelut fumus ab eodē nequā spiritus euanuit. Per annum aūt idem iacuit uerberibus magus in rantū sui corporis impos, quod nō nisi alieno auxilio potuit se mouere. Mox idem accepta pœnitētia magus anteq; de lecto surgeret, cunctis cōbustis codicibus, quibus artes illas nequissimas exercebat, uēditisq; omnibus quæ habebat, & pauperib. erogatis, cōpleto anno se ob pœnitentiā peragendam in quadam spelunca claudens in eremo, in qua per quadriennīū glorioſus stetit Hieronymus, multa sanctitate &

uitæ

A uitæ & pœnitentiæ asperitate pollet. Huc quæso iuuenes omnes currant, & insani iuuenis exemplo discant, ne quod illi cōtigit, sibi postmodū doleant cōtigisse. Insanus itaq; iuuenis tantis circūligatus luxuriæ laqueis, uidens se omnimode suę miserimæ uoluptatis desiderio nefandissimo defraudari, quadā nocte laqueo se suspendit. Et sic se infelix temporali uita potius & perpetua priuauit. Ecce quot malorū causam turpissimū luxuriæ uitiū esse liquet. Nil tam ruinę animæ pariter & corporis promptū, quātum istud nequissimū arbitror scelus. Ex ipso nanq; homicidia, ebrietates, cōtentiones, & pene uniuersa oriuntur mala, ut ueteris & noui testamēti infinitis patet exemplis: necnō & cōtinuis manifestisq; experimētis declarat. Ad hoc aūt ut maior iuuenibus detur astutia se tuendi (nam status ullus periculosior nō est insipientis iuuentutis statu) aliud censui exemplū mei nepotis Ruffi, ætate forte annorū decem & octo, quanq; dolore nimio subrogare. Nō est ambiguum ista quæ incipio enarrare magnis tribulationib. meæ memoriæ reuocari: sed tñ ut premissum est ut omnib. & maxime iuuenib. ,pueniat in exemplū, silentio illa nequeo præterire. Nepos quidam meus Ruffus nomine, utroq; priuatus parente, anniculus ad meas aduenit manus, qui utinam ex matris uisceribus nō exisset, ne illi quod sustinet cōtigisset. Quem tanta diligentia suo infortunio enutriui, ut à pluribus à me genitus putaretur. Crescens itaq; in diem puer infelix ætate, sed nō sapientia, ingenti pulchritudine corporis, sed nō animę, decorisq; & probis moribus, honestate, bonitate & multæ sapientiæ elegantia quanq; uane decoratus, à cūctis dilectione superflua colebatur. Is nanq; in decimo octauo suæ ætatis anno, imbecillis & miserrimus, expirauit. Propter quē tantus ab omnib. sonuit luctus, ut uix per mensem finem potuerit inuenire. Sed certe luctus pro eo quod euenerat nō sufficit. Ast ego eius nimiæ incūbens dilectioni, pluries glorioſum rogaui Hieronymū, ut mihi quid nepoti meo acciderat reuelaret. Igit meis annuens glorioſus Hier. precibus, obtinui quod gliscebā. Oranti eñ mihi die quodā hora nona, tantus euenit fœtor, quod nullatenus naribus poterā tolerare. Hæc dum mecū tacitus reputans, unde hic tantus ad esset fœtor admirarer, supra meū uerticē eleuatis oculis, infelicem nepotē meū uidi terribilis uisionis, ita quod in eum uisum imprimere nō audebā. Nam catenis igneis circunligatus fornacis instar flammas fœtidissimas erumpebat. Ad hāc itaq; uisionē subito me tam uehemēs timor arripuit, ut dum pluries loqui uellem, formandi uocē nullatenus cōpos eram. Postremo aliquantulū in me rediēs, si meus esset nepos, uoce cœpi perquirere tremebunda. Ad hæc ille ululatibus & suspirijs. Vtinā,
B inquit, nō fuissem, ne tam diris essem cruciatibus deputatus. Nam scias me in tartareis mansionibus perpetuis temporib. permansurū. Heu quid dicam? His dictis, tantus mihi dolor affuit, ut sim pluries admiratus, quomodo è uita protinus nō discesserit. Longis aūt expletis colloquijs, ab eodē scisitatus fui, cur diuinæ fuisset misericordiæ sic expers, cum in mūdo tot uirtutibus polleret. Pro nulla, inquit, me scias causa fore damnatū, nisi quia in ludis maxime delectabar. At quia in morte accepta pœnitentia quasi stulta ignorātia ut debebā postposui cōfiteri, diuinam nō meruī uenīā adipisci. Et hæc dicens, à meis disparuit oculis. Talis aūt eo abeunte remansit fœtor, ut in locū illum hactenus nullus audeat introire. Ecce quantū turpissimum ludi scelus diuinæ abhorrēt maiestatis oculi. Timeamus ergo ne nos bonorū rapiat inermes tam repentinus interitus, ne nō pœnitere nos uitiorū cōtingat, dum tempus inest: quia postmodū pœnitētia foret frustra. Vt igitur à Christianis tantæ ruinæ ludi procul effugiat nefas: imò ut ab omniū memoria deleatur, exempla quædam, cui breuius potero subrogabo. In Samaria quindecim nondum expletis diebus dum miser quidam ludens, quasi omnia quæ habere poterat cōsumpsisset, glorioſi cœpit Hieronymi nomen ausu temerario blasphemare. Quem nefanda blasphemiæ uix finiētem uerba, uidentibus & stupentibus cunctis, mox è cœlo fulmē ueniens interemit. Tribus alijs in Tyro ludētibus, hoc accidit quod enarro. Cum eñ illi suum uellent incipere ludū, ut hi qui se hoc ab eisdem audisse, & totam rei seriem etiam se uidisse fantur & referunt, sic dixerūt: Quamcunq; potes exerce uim Hieronyme, quia te inuito ludū istum alacriter finiemus. His itaq; dictis, suum inceperūt ludū, quo quidem primordiato, quasi uno elapso instanti, se terra aperiēs, illos solū absorbuit, ita ut nil ex eis amplius fuerit uisum. Quod uisu noscit, uerissimo testimonio cōprobatur. Idcirco quæ dico quanq; multis possent cōprobari testibus, tamē meipso teste qui ea uisione ppria didici cōprobabo. Iuxta meā in qua in Hierusalem habito ædem, nobilissimus quidā miles fuit, transitorijs nimium locuples, qui unicū habēs filium, eiusdem stultissimi amoris cæcitate percussus, nō solum à prauis eum nō corrigere, sed etiam eum ipsemet praua instruere conabatur. Parentes fatui & isti similes, mentis quæso oculos huc inclinēt, ut quis finis eueniat, nō ignorent. Multi eñ homines, magnas animæ & corporis inciderunt ruinas ob prauorū parentum insipientiam. Crescens namq; illius militis filius, cunctis bonis moribus destitutus, de die in diem peierando, totum suū tempus amittens in ludis & blasphemijs cunctisq; immundicijs patre causante, annū attigit duodenum. Qui quodam adueperascente die, solitis cū patre ludis insistens, ludum eodē ut gliscebat nō habente, primo prorupit in hæc uerba: Si quid ille potest Hieron. qui ludos prohibet exerceri, iam exerceat, nam se inuito hinc nō nisi uictor exurgam. Verum hæc duntaxat ipso prosequente, nequā spiri-

tus teternimi hominis specie,cunctis uidentibus locum in quo ludebat, ueloci gradu adiens,eun C
dem puerū infelicē rapuit:Sed quò eum detulit,nulli hactenus hominū est cōpertū. Verū ut puto,eum detulit in infernū. Eadē nanq; hora casu ad quandā meæ domus fenestrā, quæ in loco in quo ludentes degebant pater & filius ex opposito sita est me posuerā,quo me uidere fuit necesse ueritate perspicua seriem tam formidandę rei gestę.Discant ergo iuuenes in iuuētutis tempore q̄ cæteris est præstantius,expetēdis moribus se fulcire, ne uilibus caducisq; moribus iuuenilis animus informatus,statū in canicie nequeat permutare. Quod ēm nouæ chartæ inscribīt, de facili nō deletur.Discāt etiā parentes fatui,filios correctionib.& uerberibus erudire,nec uiciorū sināt uepres radices figere nō facilīter euellendas,ne fiendi & hic & in futuro eis succedat euentus.Nam (nisi fallor) ad æternorū gaudiorū patriā deueniendi,artissima & sine ambiguitate aliqua, à paucissimis certe cognita extat uia.Eundi ad perditionē,& multis,imò penè infinitis limitibus plenū fore cōstat. Quodlibet ēm mortaliū peccatorum ad perditionē suam tramitē struit:quorundā hominum nō solū paganorū,sed etiam illorū quos sacri baptismatis unda lauit, nam de paganis nulla oritur quæstio quod nō damnent,maiorē fore liquet numerū multiplicib. insistentiū flagicijs, quorū nulla penè unq; cognoscitur emendatio. Quinimo respectiue quidē dico,pariter bonis & malis hominib.cōsideratis:nō est qui faciat bonum,nō est usq; ad unū, sed omnes post suas improbas & pessimas ambulant uoluptates. Cōsequenter concludi debet, quod ad æternæ beatitudinis gaudia rarissimi gradiantur.Infinitæ,quinimo omnes penè sacræ scripturæ authoritates hoc testantur,infinita quoq; exempla possemus perspicaciter intueri,ad huiusmodi ueritatē sufficiētius demonstrandā.Hoc ex omnibus unū censeri debet,nec ab hoc discrepari potest, nullum scilicet ad æterna modo aliquo peruenire posse gaudia,nisi omnib.nō particulariter sed totaliter uitijs extirpatis,uirtutū studeat itinere festinare.His iam fine dato, exempla & prodigia quædā iam huius operis sint propinquus breuiter introducā.Et duo præcipue admiranda,quę à uenerabili uiro Nicolao Cretensis insulæ archiepiscopo referente didici,primo dicam. Venerabilis idem archiepiscopus pridie glorioſi Hieronymi deuotione nimia Bethlehē ueniens,ut eiusdem cunctis honoribus colendas reliquias uisitaret,& totus charitate feruidus redire noluit, donec me sua grauissima uisitatione eximijs læticijs adimpleret.Qui uti donorū præcipuus, ut gratissima mihi donaria super abūdantissime more solito impertiret,me uisitare minime cōtentus, mecū dignatus est iam D
diebus pluribus cōmorari,& etiam adhuc manet,quod utinā tēpore lōgo duret. In Christo nanq; Augustine charissime uenerabilis idem pōtifex te salutat.Quam pluries igitur mihi suorū uerborum auido,uenerabilis idem pōtifex enarrauit hoc tale in ciuitate Candia cōtigisse.Sacerdos quidam suus,suæ maioris ecclesiæ custos,impudicus,luxuriæ ebrietatiq; deditus,nondū cōpleto anno de hoc seculo migrauit.Cuius corpore in cæterorū sepulto atrio sacerdotū: ut eius punitio cunctis innotesceret ad exemplū,sub sequēti nocte tantus in ecclesia eiusq; cœmiterio fuit strepitus, quod rumore nimio in urbe illa cōmorantes excitati, pauore ingēti uelut amentes ad ecclesiā cucurrerūt.Stant itaq; omnes circa ecclesiā,strepitus uehemētes,campanarūq; sonitus audiētes,diuinam quidē exorāt clementiā,quatenus cur ista fiant debeat reuelare,sed nullū exauditionis sentiunt adiuuamē.Diluculo hoc cessante,cūcta quæ fuerāt in ecclesia reperiūt reuoluta,& quasi undique flāmis igniū uiolata.Ad hęc memoratus pōtifex orationes indicēs populo,quid sequēti eueniat nocte præcipit expectari.Ne nimis succumbā uerbis,sequēti nocte duplex strepitus & pauoris tribulatio est secuta. Qua de re repletus populus amaritudine & dolore,cernēs nullū sibi à dño adiutoriū euenire,sicut uulnerati,qui in tormētis ,plecti dormiunt,existebat.Die aūt eluescente, omnib.in ecclesia ,p orationibus cōgregatis,glorioſus Hieron.subito septies sole splēdidior in ecclesiā ueniens,ad altareq; gradiēs,cūctis uidentib. & mirātibus,per horā forte sub silentio manēs, obstupenti populo,hoc ,ppter sacerdotis illius miserrimi cadauer, sacris indigne locis cōditum, ad terrorē peccantiū cōtigisse intimauit:eidemq; mandās,ut cadauer miserū,tartareis post resurrectionē omniū mansionib.deputandū,dissepultū flammis traderēt protinus cōcremandum, alioquin incepta pestilētia nō abiret:& sic ab intuentiū oculis est inuisus.Quod ut ordinauerat, lætabundus populus protinus adimpleuit,deo & B.Hieronymo laudes præcipuas persoluēdo,& sic pestis illa cessauit. Qui deinceps beatissimū Hieronymum omnes unanimiter deuotione maxima inceperunt colere.In eadē insuper ciuitate quidā pulcherrimus extitit iuuenis, Titus nomine,honestus moribus,ingenio luculētus,carnali nō ignobiliori natus progenie,prędiues ualde,totā penè deuotionē & fiduciā habens in B.Hieronymo. Hic siquidē iuuenis uirgineo nitens candore, in eiusdē sanctæ uirginitatis proposito usq; ad uicesimum annū probis uitæ moribus perdurauit. Quo itaq; tempore,sui fratris nefando cōsilio incitatus,spretis tam nobilissimis uirginitatis gemmis,auri preciosissimū metallū calcans,ad carnis spurcitias & lutū ac fœtorē luxuriæ uehementer declinans,puellā quandā omni pulchritudine corporis nitentē, sibi in matrimoniū copulauit,in cuius amoris retibus ita se capiens,q; aliud præter ipsam poterat minime cogitare, de die in diem cœpit diuina obsequia obliuisci.At quia miser dereliquit iusticiam, & oblitus fuit deum alentē se,

oblitus

A oblitus fuit sibi dominus misereri.Completo nanq; anno,quo cum puella iuuenis insensatus stetera rat,non ut in matrimonio,sed causa explendæ libidinis copulatus,suggerente diabolica astutia iuuenis frater,puellæ illaqueatus amore,auide diu quærens eius amplexibus frui,tandē quod optauerat est adeptus.Huc accurrāt iuuenes,& exēplo iuuenis sint astuti.Fiunt nota iuueni,puellæ uiro iam peracta.Tacēs idem cogitat auide,quo ualeat modo certitudinē reperire. Expectat diebus aliquot,se simulans hoc nescire.Ast die quadā ordinat,urbē deserēs,peregre proficiisci,et latēs per diē in ciuitate,nocte media domū ueniēs,reseratis seris à puella seruitrice, clam ut prius simul ordinauerant,ambo usq; ad thalamū in quo eius frater & uxor in lecto stabant procedentes, sibi postu labat aperiri.Mirant illi,& timore perterriti uehementi, pulsanti negligūt ostiū reserare. Tandem cōfractis seris thalami,iuuenis ira & furore nimio,fornacis instar ardentis undiq; inflāmatus,uxorē primo euaginato gladio interfecit. Deinde sub thoro propriū latitantē fratrē inueniens,interemit.His itaq; gestis ex ciuitate exiens, multo tempore per mundū huc illucq; errans, cum quibusdam alijs cœpit quosdā transeuntes in itinere deprædari, ac etiā iugulare. Permanēte itaq; eodem Tito per decē annos talibus negocijs implicato, glorioſissimus Hieronymus salubre refugium & uitale,die quadam iam adueſperascente luce, in modū mercatoris se monstrauit, ne ille solūmodo habitæ deuotionis præmijs priuaretur. Nam ille quanq; tot & tanta uitia abhorrenda cōtinue exerceret, tamen in beato Hieronymo deuotionē aliquā retinebat, ita ut eidem quotidie se cōmendans,boni aliquid diebus singulis ad eius honorē facere,nullatenus postponebat.Cernēs itaq; Titus mercatorē,nefandis socijs ad solita nequitiæ opera cōuocatis,cōcito cum eisdem pergens cursu,uibratis lanceis,Hieronymo mercatoris instar obuiant uenienti.Moxq; in eum insurgens à socijs,eundē præcepit retineri,donec eius lateri gladius infigatur. Deinde manū eleuat interficiendi gladiū retinētē,ut scelus tantū ualeat iam explere.Ad hæc Hieronymus glorioſus:Amore, inquit, Hieronymi quem tu diligis,aliqua loquendi breuis licētia mihi detur,postmodū si uoluerīs,facito id quod optas.Ad hæc Titus,Amore,inquit,eius quem nominasti, & loquendi & uiuendi licētia tibi ut postulas cōcedatur, tantū quæ portas mercimonia iam depone. At glorioſus Hieronymus: Ego ipse sum Hieronymus,qui huc propter tuam liberationē ueni, ne mihi à te impensa obsequia inuanū præterirent.Te tot quæ gessisti peccaminū,iam pœniteat,ad teipsum redeas, ne formides, hucusq; me noueris propter tuam salutē, & animæ & corporis, supplicē apud deum & erga te ira-
B tam diuinā iustitiā extitisse,ne in te dignas sæuitias exerceret. Ad pœnitentiæ igit quam citius per ge callē,& peccatorū onera iam depone,alioquin me tui custodē & supplicē non habebis.His dictis,Hieronymus glorioſus ab illorum oculis disparuit. Ad hæc stupefactus Titus,& qui cum illo erant timore & admiratione tam ingēti,ad terrā procidēs per horā non potuit eleuari. Tūc subito in Titū & qui cum illo erant,spiritus sancti gratia est effusa,& lux eos cœlitus illustrauit.Qui protinus in uiros alteros iam mutati,spretis cunctis spurcitijs uitiorū,ad pœnitētiæ tramitē rediere.Deinde ad eremorū antra deuia & ignota properantes, magnis se corporū asperitatibus & uitæ sanctissimæ tradiderunt.Miraculū aliud quod ueridicorū testimonio solidissime in superioribus Aegypti partibus peractū intellexi,quatenus hominib.& maxime iuuenibus quantūcunq; castis proueniat in exemplū ad euitandū periculū mulierū, præcedenti miraculo addere cogito fore ratum. Monachus quidam iuuenis & decorus,honestate præcipuus,morū maturus, quasi senex uirginalis pudicitiæ custos,cūctisq; illius monasterij monachis speculū sanctitatis, & glorioſissimi Hieronymi amator deuotissimus fuit,duodecim degens annis in monasterio, cōtinue in orationibus uacans,& studio scripturarū.Hic amore castitatis timens ne cor aliqualiter uiolaret,mulierū uisus ineffabiliter abhorrebat,ita ut earū memoriā formidaret.Huic proposito diabolus antiquus serpens & hominū inimicus inuidens, suæ nequitiæ inueteratæ contra eum dolos & artes multiplices incitauit,continue cogitationū stimulis iuuenē pessimus tentator affligens, die noctuq; à tentationibus duobus mensibus non cessauit.Iuuenis uero prouidus,sese domini & beati Hieronymi,cuius dilectionis ardore feruebat cōmendans custodiæ, uictrici dextera, tentamenta diaboli ieiunijs & orationibus se muniens triumphabat.Confluant huc quæso iuuenes atq; senes,& quanti sit casus, mulierū fallax pulchritudo hic doceant,maxime per exemplū. Cernens se aspis perfidus diabolus à iuuene superari,tanq; leo rugiens,subtiliores nocendi artes cœpit quærere.Fit itaq; inter eos pugna grauis.Hinc astutijs consuetis castra aduersus iuuenem struit pessimus inimicus,hinc iuuenis orationes & glorioſi Hieronymi protectio,castrorum sternunt munitiones, & uires eius triūpho nobili uilipendunt.Interea genitoris ad mortē ægrotantis uisitationis causa ingruente, ex monasterio in ciuitatē ad paternā ædem uenire iuuenis est compulsus. Nam se pater dolore nimio moriturū,si uisione frustraretur filij,crebris clamoribus acclamabat.Ob hoc dolens monachus,timens ne mulierū usu,cor mundum & uirgineo candore nitidum uiolaret,potius,nisi fratrū sui cœnobij fuisset supplicationibus inclinatus,erga patrem crudelitatem uolebat propter dominum exercere,quàm eidē infirmanti cōpati à monasterio recedendo. Sciebat enim monacho nil tam nocuū, detestabile & mortale,q; uicos & ciuitates,& gentium multitudinē circumire. Nulla certe perma

net in homine quies mentis, qui multorũ uerbositatibus & uanilo quĩs implicatur. Quod aqua pi scibus, monachis idem præcipue silentiũ operatur. In paterna itaq; manẽs æde monachus diebus tribus, tædio tam uehementi affectus est, quod sibi potius uidebat tetris se fore carceribus mancipatum. Cõpleto die tertio dum eum cũ sorore sua quadã pulchritudinis inauditæ, infirmitatis causa patris cura simul cõtingeret cõfricare, casu sororis dextra eiusdẽ tangente dexterã, tam diris libidinis & eiusdem sororis ineptæ & abominabilis cõcupiscentiæ fuit subito iaculis cor eiusdẽ monachi instigante diabolo uulneratum, quod penè eam ad illicita, & omnino ab hominibus abhorrenda, nisi extitisset timor uerecundiæ, inuitasset. Heu quid dicã? Quæ monachis illis inerit obseruantia castitatis, qui cõtinue mulierũ uisibus potiuntur in simul colloquendo. Sic manet in castita te homo faciẽs intuens assidue mulierũ, sicut manet palea stans in igne. Fallax certe & ruinæ maximæ, ppinquus casus, ineuitabileq; periculũ est fœminæ pulchritudo. Timor certe monacho euenit, quem timebat, & sibi accidit quod tanto tempore uerebatur, nec sine exemplo maximo aliorum. Nõ in illo iussum est parentib. obedire, in quo animæ periculũ formidat. A monasterio inuite monachus egreditur, sed ardore libidinis tam infandæ cor inflãmate, nil aliud q̃ſ sororis hoc ne scientis scelus facie improbis oculorũ uisib. uidere cogitãs, penè nunq̃ſ fuisse se in monasterio recordatur. Sanat interim pater. At monachus excusationib. adinuentis, tardat de die in diẽ ad monasteriũ remeare. Manẽte aũt eodẽ in paterna domo tribus mẽsibus, hinc monachos, hinc patrẽ maxima mouit admiratio omnẽq; familiã, cur istũ tã uehemẽs irrepserit mutatio, & alteratio inaudita. Ignorant siquidẽ rei causam, idcirco effectũ eos cõtigit ignorare. Ad monasteriũ cũ duobus ad se ex monasterio destinatis monachis tandẽ reuertitur, illud referẽs tædiũ radeũdo quod prius detulerat exeundo. Cœpit itaq; in monasterio corpus degere monachi, cor uero à sorore aliqualiter nõ recedit. Hoc sibi fit studiũ scripturarũ, ut attingat pessima quæ affectat. Hæc cõtemplatio diuinorum, ut peccatorũ modũ inueniat explendorũ. Percutit alienus sui, & à ueritatis cognitione deuius, cõtinue à diabolo cuius iugo grauissimo imbecille collum submisit, libidinis nouæ telis. Sicut fumus deficiunt dies eius, cõfriguntur sicut in frixorio ossa eius, & infirmatur doloribus uita eius, irrationabili fit similis animali. Obliuiscitur in toto diuinã clementiã exorare, tota die cogitans quis modus appareat habilis, ut poculũ mortis ualeat degustare. Heu q̃ſ sunt inopes & miseri & ab omnib. bonis egentes & exules qui à dño se elongãt. Tanto fit peior brutis animalib. uir in peccatis, quib. ab anima deus maiori spacio elongat, q̃ſ id quo cœlũ à terra distat & oriens ab occasu, quãto eisdẽ præstat cũ diuina gratia est fulcitus. Cogitãti denicq; monacho ueritatis luminis nescio, nefandissimæ & autitui horribilis uoluptatis adipiscẽdæ reperire modum, mali consilij seminator diabolus hoc sibi tale insinuat cõsilium occulto cogitamine uani cordis, ut scilicet intẽpestę noctis medio cũctis dormiẽtibus, ueste deposita monachali, sumptoq; habitu laicali ex monasterio exiens, paternas clam adeat mãsiones, & domũ crepusculo noctis latenter intrãs, sub thoro sororis lateat: donec dormiẽte ipsa, ad eandẽ accedat suæ uoluptatis libidines expleturus. Placet insanæ mẽtis imperitiæ consiliũ erogatũ, studetq; ipsum toto posse q̃ſ põt breuius effectui mancipare. Sequẽti igit adueniẽti noctis medio, sub silentio ad fores cœnobij claues gerẽs manibus, pperat, sed ad ostia ueniens per totã illam noctẽ huc illucq; discurrẽs, quo sint in loco posita nõ inuenit. Stupore & admiratione perterritus, cur hoc sit nesciẽs, interim iam matutinali qua ad laudes debitas dominicas monachi excubabãt appropinquãte hora, cõpellitur ille ad cellulam regredi. Manet in cellula ille admirans per diem illũ, pponit sequẽti nocte facere quo d nõ fecit. Audet imbecillis dextera quæ non potest, sperat, stultum pecus contra leonem pugnans triumphi gloriã adipisci. Quid insensate reris? Putas agere uile pecus, quæ leo fortissimus Hieron. cõtra dicit? Cessa imagini gloriosissimi Hieronymi genua flectere, ipsum ulterius nõ salutes, & tibi potestas protinus cõcedetur, ut cadas in soueã, quã effodis, ut dira naufragia iam admittas. Nõ possunt impensa gloriosissimo Hieronymo seruicia, quoquo modo fiant, mercedib. uacuari. Retinebat siquidẽ in cellula monachus ille deuius & errans & diabolico dominio mancipatus, imaginẽ gloriosi Hieronymi tabula insignitã, cui diebus singulis antiqua cõsuetudine flectens genua, se eidem pluries cõmendabat. Idcirco ut eius mira clemẽtia cunctis innotesceret, illum eo die retinebat, ne malũ faceret quod uolebat. Ignorans uero hæc ille monachus, subsequenti nocte ad cœnobij iterum fores pergit. Sed quod præcedẽti nocte fecerat, id hac fecit. Ne igitur inhæream uerbis, per unum ferè mensem, singulis noctibus cõtinue hoc euenit. Completo itaq; ut puto mensis circulo, in somnis B. Hieronymus sanctissimo cuidam illius monasterij monacho apparuit, in strato suo quiescenti nocte, eidem reuelans quid iste monachus faciebat, mandansq; illi ut debeat eidẽ monacho sic erranti declarare, quomodo ipse eum, ob sibi impensam reuerentiã custodiuit, ut ostia nõ uideret ad cogitatum perpetrandum scelus. Et quod nisi sibi uelox de inceptis subsequat emẽdatio, sese de ipsius custodia remouebit, discessitq; protinus ab eodẽ. Mane aũt facto quę uiderat monachus, alteri monacho enarrauit. At ille se quid hic dicat nõ intelligere pluribus detestans sacramentis, cœpit dicere, ppter cerebri uacuitatẽ hæc somnia euenisse. Tacet monachus &

recedit

recedit. Hic gaudens proponit nocte sequẽti, nullam amplius exhibẽs solitam Hieronymo reuerentiam, ostia monasterij ad nequã opus, quod tam diu affectauerat peragendũ, ad suũ libitũ reserare. Vt breuiter dicã. Quod miser diu hianti animo cogitauerat, mala operandi à Hieronymo honore solito priuato sibi tradita potestate, ut uoluit sic effecit: sed tamen in fine gloriosissimi Hieronymi clemẽtia nõ defecit. Recedẽs itaq; ille de monasterio nocturna hora: alieno habitu occultatus, patris domũ aduenies, per diem illũ undiq; circũiuit. Cumq; noctis crepusculo domũ intrasset ad lectũ in quo uirgo soror quiescere tũc solebat: clam, pcedens, tamdiu sub eodẽ latitauit, quãdiu sororẽ dormire potuit existimare. Tunc idem exiens, expoliatis uestibus, sororis se dextero lateri applicauit. Ad hæc soror leui somno dormiens excitat, & uirũ iuxta se manu sentiens, admodũ expauescẽs diris emissis clamoribus. ad se omnes pariter euocauit. Currũt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, & tandẽ in lecto inuenerũt hunc iacentẽ. Mirantur parẽtes & stupẽt: cernũt hæc cuncti qui cucurrerãt & cõdolent. Interrogat à filio pater discriminis tanti causam: reatũ suũ filius silentio cõfitetur. Vt eñ dixi, uoluit gloriosus Hieron. hanc suam stultitiã experiri, ut in posterum humilior & astutior fieret ad cauendũ, & in prælio se tuendũ. Et ne amplius exẽplo suo, quis de sanctitate cõfideret & speraret. Quanto eñ maior inest homini sanctitas, dum in mari mũdi huius, procelloso, & inimicorũ agminib. pleno, imbecilli carnis nauicula nauigat, tanto maior inest timor & astutia se tuendi. Infinitas pessimus ille tentator diabolus nocẽdi possidet artes. Qui incautus pergit, leuissime capitur. Qui in cũctis timet, ab omnib. diabolis hic timetur. Certe nil plus nocet, q̃ſ spreto aliorũ cõsilio, ut propria uoluntas præcipit ambulare. Qui suæ tantũ uolũtati credit in cunctis quæ facit finem odibilem adinueniet. Magnus exemplo iam finito timor de fragilitate nostra maxima, & de diabolica calliditate & astutia nobis omnib. demõstratur, magna & spes ueniæ peccatoribus declarat. Cernens namq; se monachus sic à diabolo deturpatũ, delusum, ac etiã in tanta miseria captiuatũ, protinus suffragijs gloriosissimi Hieronymi (cui semper deuotus extiterat) sit am miseriam & culpã uehementissimam recognoscẽs, in seipsum redijt, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abiecta, lugens & dolens, ad fontẽ pœnitẽtiæ properauit. Deinde uero in suo monasterio per annos duos in tãta se abstinentiæ asperitate afflixit, ut foret cor hominum insufficiens cogitare, & cõpleto annorum duorũ spacio, ante dies modicos ex hoc seculo sese liciter expirauit. Venerabilis Damasi Portuensis episcopi, pridie receptis literis, aliqua eis inscripta corde auido intellexi: quæ ob eius reuerentiã nõ dimittam. Romæ cardinalis quidam Cœlestinus nomine, Hieronymi glorioſi æmulus & detractor, dum die quodã in cõuentu existens cardinalium more solito ore audaci & temerario, in eundẽ iniuriæ uerba prorũperet, dolore subito uiscerum impellẽte, ad occulta naturæ loca, pperans, uiscera omnia, ptinus emanauit: & anteq̃ſ illinc recederet, expirauit. Alius quoq; presbyter Cardinalis Andreas nomine, isti non similis, sed gloriosissimi Hieronymi deuotissimus cultor, pridie in eadẽ Romana urbe, multis circumstantib. expirauit. Qui cũ iam in ecclesia esset paratis exequijs q̃ solent fideliũ tumulãdis exhiberi corporibus, assistẽte summo põtifice cũ penè toto clero & populo Romanorũ, qui ad eundẽ Andream cõuenerant honorandũ, emissis ululatib. & crebris gemitib. in feretro, cunctis stupentib. & ueluti amentibus effectis, tanq̃ſ si à somni dormitione excitaret, mirabiliter exurrexit. Cumq; à Romano põtifice, remoto de ecclesia maiori B. Petri apostoli uniuerso populo, clausisq; foribus interrogaretur, intulit ista uerba. Dum starẽ diuino examini iudicandus: & iam per uestiũ & ciborũ quibus hactenus usus eram, nimiã superfluitatem, tartareis cruciatibus cõdemnarer, subito aduenies qui dam sole splendidior, niueq; candidior, quẽ fuisse gloriosum Hieronymũ ad se inuicem referentibus qui astabant intellexi, præsidẽti iudici flexis genubus animã meã corpori iungi, porrectis preeibus impetrauit. Quibus finitis uerbis, in ictu oculi inde recedens anima (uti cernitis) corpori est cõiuncta. Ad hoc miratur summus põtifex & cæteri audiẽtes. Fiunt hæc nota populo extra ecclesiam expectanti, cõfractis ecclesiæ foribus, ptinus ecclesiã intrãt, omnes magnis uocibus deum & gloriosum Hieronymũ collaudantes. Multa nos mentis afflictio cõmouet & cõtristat, intellecto quod quamplurimi episcoporũ deum & dominũ Iesum Christũ (cuius uicem gerũt) abnegãtes, terrenorũ, quorum deus uenter est, uestigijs inhærentes, de stipendijs pauperũ & sanguine Iesu Christi, delicatissimis ferculis, cum histrionibus & cæteris diuitibus, suam uentris replent ingluiem, ad fœditatẽ luxuriæ incitandam, uestimentorumq; de die in diem superfluitatibus abuuntur, de pauperibus, quorũ mercedem raptam manu latrocinij deuorant, fame morientib. & frigore, nõ curantes. Hi certe nõ episcopi sed diaboli. Episcopus aũt, aut sanctissimus est aut diabolus. Magni certe meriti status episcopalis, sed periculi infiniti, leuissimũ peccatũ alijs imputandũ, gratuissimum episcopo imputat. Põtificis eñ uitium in subditos diffunditur per exemplũ. Maiora recipienti, ratio maior crescit. Quot eñ ouium Christi uel negligentia episcopi uel exemplo in peccata deuiant, de tot tenetur domino reddere rationẽ. Heu quid Augustine charissime dicam? grauenobis inest põdus, grauis sarcina. Sed debiles ego habens humeros, quid portabo? Sunt certe angustiæ mihi undiq; me torquẽtes. At dum graues mihi pröptos casus intueor, timore maxi-

mo fuccrescente cõtinue affligor & cõtristor. Securius est episcopalẽ statũ fugere q̃ appetere. Laudo certe episcopatũ tanq̃ uicariatũ dñi nostri Iesu Christi, sed illos qui in eo uitam agunt militum terrenorũ, qui mundi gloriam & pompas appetunt, nõ collaudo, imò eis cõsulo, ut effugiant quãtum possunt. Melius certe fuisset eis cum terrenis uitam agere terrenorũ, q̃ in pontificali culmine hoc agentes, ad infima & ꝓfundiora inferni loca decidere, tanto præ cæteris cruciandi, quãto pre cæteris plura donaria receperũt. Intelligẽtes itaq; episcoporũ plurimos potius nomẽ gerere q̃ essentiam, potius lupos rapaces fore Christi ouium, q̃ pastores, destructores magis esse Christi ecclesiæ, q̃ rectores, qui Christianorũ eleemosynas deprædantes, mercedẽ pauperum, lupinis faucibus superfluitatib. ciborũ & uestium deuorant & cõsumunt, quod absurdũ est, abominabile & detestandum. hæc idcirco dixerim, ut talis abominatio cunctis gentibus innotescat, quatenus si deum non metuũt, homines uerentes, à suis aliqualiter abominationib. retardent. Audiant quæso hi tales episcopi quæ narranda proponimus, & saltem aliorũ calamitatibus terreantur. In superioribus Ægypti partibus, in deserto quodã ab hominib. propter uitæ incõmoda inhabitabili, quidã degebat monachus Elias nomine, antiquissimus & magnæ uitæ sanctitate radians, qui in uita beatissimi Hieronymi eidẽ familiarissimus ualde fuit, quẽ idem beatissimus Hieronymus, habuisse ꝓphetæ spiritũ, pluries enarrauit. Hic die quodã, ut plures mihi testificabant monachi uita uenerabiles fideq; digni, qui se dixerunt hæc ab eiusdẽ sancti uiri ore multotiens peraudisse, solitis incumbens orationibus, somno repentino adueniente aliquantulũ obdormiuit: Et ecce in uisione, quoquidẽ modo multotiens deus omnipotẽs, grandia & occulta suis fidelibus referat sacramẽta, in quodam palatio miræ pulchritudinis, & ineffabilis, & à mortalib. nunq̃ uisæ, ut sibi uidebat, erat. Cũq; per horam per palatiũ illud, huc illucq; gradiẽs, eius admiraret pulchritudinẽ uehementẽ, uidit quod dam præparari tribunal à quibusdã nimiæ pulchritudinis iuuenibus, stratis tapetibus, & uestib. auro & gemmis, ac multa artificij uarietate decoratis, circũquaq; pariete inuoluto. In quo postmodũ rex quidã maximus & decorus, cuius aspectus tantæ erat suauitatis, ut nil uellet aliud quis habere, magna uirorũ sole lucidiorũ comitatus societate ueniens, se posuit ut iudicia exerceret. Inter hæc cuiusdã anima, quẽ fuisse Anconitanũ præsulem ab aliquibus ibidẽ cõsistentibus postmodũ intellexit, à nequã spiritibus, catenis, igneisq; uinculis uincta, instar fornacis flãmas erumpens sulphureas, deportata maiestati regiæ præsentat. Quæ priusq̃ de aliquo interrogaretur, cœpit diris uocibus se infernalibus mansionib. dignissimã acclamare: hanc inter cæteras maxime assignans principalem causam, quoniã uanis mundi pompis intẽtus, in cõtuitijs & uestib. & huiusmodi stulticijs delectabatur. Quibus finitis, lata per iudicem sentẽtia, ut pœnis infernalib. traderetur, donec corpori iuncta, duplices pœnas in perpetuũ sustineret, mox illam secum ferẽs, omnis illa nequã spirituum turba, inde diris clamoribus recessit. Deinde alterius cuiusdã anima, quã fuisse Theodosij senatoris fratris uenerabilis Damasi prædicti episcopi Portuensis similiter intellexit, ante maiestatẽ regiam circumstantib. multis nequã spiritibus eam grauissime accusantibus præsentatur. Cumq; à diabolis in longũ accusatio traheret, & nullus ex aduerso aliqua respõderet, uir quidã septies sole splendidior, & ut sibi uidebat pene cæteris astantibus eminẽtior, ad regis sedens dextrã in pedibus se erexit, quo quidẽ surgẽte, silentiũ rex manu propria à cunctis fieri imperauit. Tunc qui steterat, omnib. opponens accusantibus, hunc suũ fuisse fidelissimũ & deuotũ, & ei cõtinue exhibuisse reuerentiã specialẽ, eisdem mox loquẽdi audaciã abstulit & taciturnitate prænotauit. Postmodum uero is flectens ante regẽ genua, huic suo fidelissimo ueniã & æternam requiẽ, solita pietate & misericordia infinita clementissima, ita tamẽ quod pro cõmissis in mũdo flagitijs, in purgatorio purgaretur, suis precib. ut uoluit est adeptus. Tunc omis illa nefandorũ spirituũ multitudo gemẽs & ululans, de illo loco, ꝓtinus se remouit. Interuallo aũt facto horæ unius, iuuenis quidã pulcherrimus cõcito gradu, per palatiũ ueniens, ad huncq; accedens qui tam eminens & præclarus in auxiliũ exurrexerat Theodosij senatoris, se fore dixit à Petro patricio Romanorũ eius deuotissimo missum, quatenus eiusdẽ preces exaudiẽs, sibi impetrare à dño filiũ dignaret. Ad hæc rex: Quod inquit, à filio meo Hieronymo Petrus postulat, certe fiat. His omnib. sic finitis, à somno illo mox Elias monachus excitat, laudes immẽsas deo reddẽs & Hieronymo glorioso. Qui diẽ illũ in quo tam mirãda uiderat prænotãs, eodẽ postea intellexit die episcopũ Anconitanũ & Theodosiũ senatorẽ ex hoc seculo migrauisse. Quo liquide patet, hęc uana somnia nõ fuisse. Magnam putabas Augustine charissime aliquib. admirationem inducere, uelut si quid nouũ & inauditũ eis ꝓponeres, dũ in tuis pristinis literis quas recepi, Ioãni baptistę & cæteris apostolis Hieronymũ sanctissimum æqualẽ in sanctitate & gloria, rationib. sine dubio efficacib. & uisionibus mirificis cõprobabas. Certe nõ est aliqualis ambiguitas, uerissima & omi fide & deuotiõe dignissima ista fore. Nec puto aliquib. eius uitã sanctissimã & eius tãta prodigia hominib. insueta nõ ignorantibus, admirationis aliquid euenire. Sed quoniã tales tuæ fuerũt rationes ad ueritatẽ huiusmodi declarandã, q̃d meas leuissimas & imperitas nũc illis apponere nõ deceret, omissis omnibus, uisionẽ mirabilẽ quam uenerabilis uir Cyrillus episcopus Alexandrinus se uidisse, suis ad me diebus pluribus iam elapsis

elapsis, destinatis literis affirmabat, breuiter introducam. Post beati Hieronymi obitum glorioſum anno cõpleto: in die natiuitatis glorioſiſſimi Ioannis domini præcurſoris, laudibus expletis matutinis: dum memoratus pontifex more ſolito in eccleſia ſolus ante altare eiuſdem præcurſoris domini glorioſi flexis genibus ipſius gloriã & excellentiam, multa ſpiritus dulcedine contẽplaretur: repentino ſomno aliquantulũ ibidem obdormiuit. Et ecce in eccleſiã (ut ſibi clariſſime uidebat) binatim quorundam ſpecioſiſſimorũ hominũ ultra humanam æſtimationẽ, cantus alternatim ſuauiſſimos concinentiũ, turba uehemẽtiſſima miro ordine ueniebat. Deinde binatim omnes ad altare procedentes, & ibidẽ flectentes genua: ad ſedendũ ſinguli ſe ponebant. Cumq; illorum hominum eccleſia eſſet ualde plena, poſt oẽs duo uiri eminentiores cæteris, in toto ſimiles atq; pares, in finito ſole lucidiores: ſtola induti candidiſſima, auro & gẽmis undiq; ineffabiliter rutilante, uenientes ad eccleſiã pariter intrauerunt. Ad quorum introitum, oñes in eccleſia reſidentes, protinus flexis genibus eiſdẽ ſummã reuerentiam perſoluerunt. Tunc duo illi uiri ante altare ab eiſdem reuerentia exhibita: in duabus cathedris aureis, mira lapidũ precioſorũ uarietate & pulchritudine decoratis, ſibi à quibuſdã pulcherrimis iuuenib. præparatis: ambo pariter cõſederunt, & ſic ſilentes aliquantulũ permanſerũt. Interim facto inter illos ſilentio: cœpit alter eorũ duorum alterũ impellere ad loquendũ. Cumq; longa ad inuicẽ altercatio oriret, ut quis primo inciperet prædicare: cœperunt ſinguli, ut Hieronymus Ioannis, cuius erat in die illa ſolennitas, laudes & magnificẽtias explicaret, magnis uocibus acclamare. Quo unus illorũ ſermonẽ mox incipiẽs: laudes beatiſſimi præcurſoris dñi, tanta loquelæ dulcedine, tantoq; uerborũ ornatu, necnon & ſententiæ grauitate contexuit: quod fas non eſſet linguæ hominũ declarare. Finito itaq; ſermone illo: alter, quem Ioannem baptiſtã cuncti qui aderant nominabant, eidem gratias referens multiplices: hęc circunſtantibus ad eius honorem & gloriã eſt locutus. Socius iſte meus chariſſimus Hieron. æqualis mihi in gloria, æqualis etiã in ſanctitate: ſeriem mearũ laudũ eſt hactenus proſecutus: idcirco dignum eſt ut eius laudibus nunc inſiſtã. Hic uere lux eſt eccleſiæ, tenebras effugans errorũ, & cunctos illuminans homines ueritatis claritate cæcos. Hic fons eſt aquæ ſapientiæ ſalutaris: ad quem ſitientes dum accedunt, largiſſime ſatiant. Hic arbor altiſſima, cuius cacumen cœlum aſcẽdit: ſub cuius doctrinæ frõdibus, de ſuaui eiuſdẽ oris fructu, aues cęli, ſcilicet homines multũ intelligẽtes, & beſtię terræ, ſcilicet homines parum intelligentes, uberrime ſatiantur. Hic mecum fuit in ſeculo eremita: certe nõ minus me carnẽ abſtinentijs macerauit. Hic mecũ uirgo nitidus atq; purus. Hic mecũ fuit prophetico ſpiritu illuſtratus. Hic mecum doctor extitit ueritatis. Ego propter iuſticiã & ueritatem, uitam corporeã dereliqui: hic & ſi non amiſerit uitam corporalẽ propter iuſticiæ & doctrinæ ſuę perſpicaciſſimæ ueritatẽ: tempus ſuũ tamẽ totũ geſſit in ſeculo in martyrio, afflictionibus & dolore. Ego Chriſtianæ fidei prędicatori nuncius & gentiũ inuitator: hic poſtmodũ ueniẽs, eiuſdẽ extitit ſuſtentator, & ab hæreticis eadẽ lacerantibus defenſator. Ego ſemel in baptiſmate manibus proprijs Chriſtũ dñm tetigi in Iordane: hic ipſum nõ ſolum manibus proprijs habuit multotiẽs in altari, ſed & ore proprio manducauit. Hic mihi in ſanctitate per omnia fuit æqualis: nũc uero æquali ambo uitæ æternæ præmio inſimul cõgaudemus. Hæc & alia multa proſequente beato Ioanne, quæ idẽ beatus Cyrillus non potuit totaliter memoriæ cõmendare: iam hora diei prima aduiente, eccleſiã cuſtos intrans, epiſcopũ intuitus dormientẽ, eundẽ manibus excitauit. Expergefactus itaq; pontifex, ſtupore & admiratiõe & gaudio admodũ plenus: quæ uiderat, cuſtodi cum lachrymis enarrauit. Deinde illo die miſſam ſolẽniſſime celebrans: uiſionẽ mirabilẽ omni populo declarauit. Sunt infinito plura quæ dici poſſent miracula ueriſſima & utilia enarrãda q̃ ea quæ in breui hoc opuſculo ſunt inſcripta. Sed ne prolixitate operis aliquid legẽtibus tædij oriatur, uno ſolo miraculo quod nondũ expleto mẽſe in Bethlehem peractũ eſt perfecto, huic operi finis erit. Die dominico trãſacto poſt octauas pentecoſtes, omnib. meis ſuffraganeis epiſcopis, & multitudine maxima, tã uirorũ q̃ mulierũ in eccleſia, in qua ſanctiſſimũ quieſcit Hieronymi cadauer, inſimul congregatis, honore debito & ueneratiõe tã debita q̃ deuota: primo egomet ſacris indutus ueſtib. ad locũ foueæ in qua corpus uenerandũ iacet accedens, terrã cœpi effodere ſepulturæ: quatenus ſacratiſſimũ illud corpus inde ablatũ, in tumulo marmoreo mira pulchritudine undiq; decorato, q̃d hac de cauſa fuerat fabricatũ poſtmodũ poneretur. Cumq; iam foſſa foret uacua: cunctis cernentibus, corpus beatiſſimũ in medio foueæ tanquã in aere à nulla parte terram tangens permanebat integrum, nec corruptione aliqua uiolatũ. Quod inde eleuantes cum odore tam uehementiſſimo & ſuaui, quod talem olfactus hominum nunquã ſenſit: collocauimus in altari: quatenus à populo reliquiæ ſanctiſſimæ uiderentur. Quot autẽ illo die me cunctis q̃ aderant aſtantibus, ſunt peracta miracula glorioſa, explicare ea nullatenus cõpos eſſem. Cæci ſedecim illas reliquias tangentes facie, uiſum protinus receperunt. Tres præcipue dæmoniaci catenis uincti, in illam eccleſiam plurimorũ hominũ manibus deportati, ſunt protinus liberati. Mulieris cuiuſdam uiduæ pauperculæ puerulus, eius unicus filius, in eccleſia fuit præ gentium multitudine ſuffocatus. Quem mater inueniẽs, dolens & lugens, mox in ulnis pueruli cadauer ad foueã, in qua ſepultũ fuerat corpus

Hieronymi glorioſi deferens, eum in foueā proiecit, hæc dicens uerba: Sancte Hieronyme glorioſe, hinc nō recedā donec reſtituas mihi unicū meum filium quem amiſi. Mirabilis certe deus in ſanctis ſuis, facies prodigia inſueta. Statim ut terrā extincti pueruli corpus tetigit, eidem anima eſt cōiuncta. Quidam uir corpus cuiuſdā ſui filij de ſepultura in qua per triduū ſteterat, extractū mox ad foueam illam detulit: & illud in foueam ſic proiecit. Qui iuuenis, fuit ilico uitę priſtinæ reſtitutus. Innumerabilia penè ſunt miracula, quæ perfecta ſunt à mane, uſq; ad ueſperas: quo quidem tēpore glorioſum Hieronymi corpus diſſepultum in altari extitit collocatum. Sed tamē ad huiuſmodi miracula ulterius non procedam: unum quod nocte ſequenti accidit, nō ſilebo. In hora ſiquidem ueſpertina corpus illud ſacratiſſimum in monumento quod præparauimus, poſuimus. Sed mane monumentum uacuum fuit inuentum, & corpus ſanctiſſimum foueæ priſtinæ inuenimus reſtitutum. Quod dum ego plurimum admirarer: nocte ſequenti mihi dormiēti, beatus Hieronymus apparens in uiſione, plurima mihi grandia patefecit. Sed inter cætera, talia mihi uerba dixit: Noueris Cyrille, quod corpus meū de fouea in qua iacet, nullatenus extraheſ: quouſq; ciuitas Hieruſalem ab infidelibus capietur. Quo quidem tempore Romam delatū, ibidem multo tēpore requieſcet. Ad hęc expergefactus, quę uiderā cūctis epiſcopis & alijs uiris catholicis enarraui. Quid & quando hæc eueniunt, aliter non agnoſco. Si quid utile aut bonū in hac epiſtola dixi: non meis, ſed glorioſiſſimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid uero ſuperfluum, inutile & non bonum, ſolum meæ inſipientiæ & negligentiæ cauſa hoc accidiſſe, ab omnibus iudicetur. Mei Auguſtine chariſſime in tuis orationibus memor eſto.

CENSVRA EPISTOLAE SEQVENTIS.

HAnc hiſtoriā parum reſpondere tanti uiri meritis, indicatū eſt & ab alijs ante nos. Nec omnino nænias huiuſmodi uerius cę libros eramus edituri, niſi quēadmodum dixi, decretum fuiſſet, nihil omittere: quod uel eruditus deſideraret lector, uel ineruditus.

VITA DIVI HIERONYMI INCERTO AVTORE

PLeroſq; nimirum illuſtrium uirorum non ambigo noſſe: quo natus, quibusq; doctoribus, quibus'ue eruditus ſit literis: quo denicq; quieſcat ſanctus Hieronymus loco. Veruntamen quibus non uacat: uel legere plurima non ualent: hoc ſi uoluerint opus compendioſa breuitate poterūt ſcire. Beatus igitur Hieronymus nobili genere ortus: patre uero Euſebio nomine, oppido Stridonis: quod à Gothis euerſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæq; confiniū fuit. Cōgrue ſcilicet Euſebio generatus eſt patre. Euſebius nāq; attice, Romane dicit pius. Hieronymus quoq; Æolice, latine omnino ſacra lex intelligitur. Iure igitur Hieronymus, id eſt ſacra lex, de pio gignitur patre: ut ſtudioſo eius labore ex Hebræorum ſcriptis abſq; ſcrupuloſitate alma pateret lex: quæ humano generi, ſua auſteritate remota, pium ac ſacrum, miſericordemq; patrem nunciaret uenturū. Qui cum dum inter pueritiam adoleſcētiamq; incederet medius: inſtinctu tactus cœleſti, affinibus cunctis, cenſuq; paterno relictis: ut perfectus euāgelij imitator quiuiſſet exiſtere, ingreſſus nauē, aura flante ſecunda, ad limina ſublimiū apoſtolorū Petri & Pauli diuina diſpenſante clementia, Romanam adijt urbem. In qua uidelicet literis Græcis & latinis diligēter apprime eruditus, & Chriſti ueſtem ſuſcipiēs, presbyter quoq; cardinalis ibidem eſt ordinatus. Nam ut inexpugnabilē ſuæ eccleſię dominus murum contra perfidos demētesq; hæreticos exigeret, huic uiro in literarum ſtudijs plericq; cathagetæ, id eſt, præceptores fuere. Donatus nempe artigraphus, Romanis eum imbuens elemētis: liberaliumq; artium ſapore ſufficienter replens, magiſter extitit illi, ſicut ipſe in Cronica ſua meminit dicens: Victorinus rhetor, & Donatus grāmaticus, magiſtri & præceptores mei, Romę inſti gnes habebantur. Gregorium nanq; Nazianzenum (ut idem in tertio explanationum Eſaiæ refert libro) didaſcalum, id eſt, magiſtrum ſuum fuiſſe teſtatur. Nam cum in prædicto propheta ad eum ueniſſet locum: in quo de Seraphim quiddā debuiſſet exponere, ita intulit, dicēs: De hac uiſione ante annos circiter triginta, cū eſſem Cōſtantinopoli, & apud uirū eloquentiſſimū Gregorium Nazianzenum præceptorē meum, tunc eiuſdem urbis epiſcopū, ſacrarū ſcripturarum ſtudijs erudirer: ſcio me breuem dictaſſe ſubitumq; tractatū, ut experimentum caperem ingenioli mei, & amicis iubentibus obedirē. Quid uero de huius uiri eleganti induſtria, quam erga latinos, & Græcos, Hebræos, & Arabicos, Chaldæosq; in diſcēdo elementorū apices habuit: præſtantius dici poteſt, cę ipſius ad Pāmachiū & Oceanū miſſa profitētur uerba dicētis? Dum eſſem, inquit, iuuenis, miro diſcendi ferebar ardore: nec iuxta quorundā preſumptionē ipſe me docui. Apollinariū audiui Antiochię frequēter, & coluiſiam tunc cū me in ſcripturis ſanctis erudiret, canis ſpargebaē caput, & magiſtrū potius cę diſcipulū decebat. Perrexi tamen Alexandriā, audiui Didymū: in multis ei gratias ago. Quod neſciui, didici: q̄d ſciebā, illo docente nō perdidi. Putabāt me homines finē feciſſe diſcendi. Veni rurſum Hieroſolymā & Bethlehem: quo precio, quo labore Barrabanū Hebręum nocturnum habui præceptorē? Timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Hæc itaq; contuli: ut qui ſcire cupiūt, noſſe queant, ſicut prędixi: quo natus loco, quibus'ue tantis uir

A uir magiſtris fuerit informatus. Cōmorans itaq; Hieronymus Romæ, mentis corporiſq; uirginitatem & delictorū pœnitentiā cuſtodiens, fidelibus prædicabat. Multaq; iuxta Septuaginta librorum uolumina atq; pſalteriū emendauit, apoſtolicę ſedi Liberio preſidente pōtifice. Ea proculdubio tēpeſtate Romanum populum per Conſtantium Auguſtum Arriana hæreſis maculabat. Id circo ergo prædictus uir, occaſione quā ſemper optauerat accepta, ut ſuperius eſt dictū, relicta domo, parentibus, ſorore, cognatis, & inclyta ac glorioſiſſima Petri urbe: corpus & ſola tantū ferens quę itineri utilia eſſe ualuere: una cū bibliotheca quam ſummo ſtudio in præfata confecerat urbe, Hieroſolymā propter regnum cœlorum iuuenis militaturus aduenit. Poſtq; uero omne mundanarum literarum ſtudium adeptus eſt, probatiſſimorū quoq; monachorum habitum, factumq; imitatus eſt: Cupiditatē ſiquidē animi iugi ſinceritate calcans, uoluptatemq; corporis perenni frangens ieiunio, pleroſq; bonorum religioſorū, meliores fore ſuo docuit inſtituto. Quodam igitur tēpore, cum ex more idē Hieronymus, diuina ad legendū panderet uolumina: & immortalē bibliothecæ ſuæ autorē recordaretur Tullium: mox cœlitus natales quandoq; reuolueret libros, ſalutifero caſtigatus eſt uerbere. Ita enim ipſe de ſe ad Euſtochium ſcribens aſſerit: Cum ante annos plurimos, domo, parētibus, ſorore, cognatis, & quod his difficilius eſt, cōſuetudine lautioris cibi propter cœlorum me regna caſtraſſem: & Hieroſolymā militaturus pergerē: bibliotheca quam mihi Romæ ſummo ſtudio ac labore confecerā, carere nō poterā. Itaq; miſer ego lecturus Tullium ieiunabā. Poſt noctiū crebras uigilias, poſt lachrymas, quas mihi præteritorū recordatio peccatorū ex imis uiſceribus eruebat, Plautus ſumebaē in manus. Si quādo in memet reuerſus prophetas legere cœpiſſem, ſermo horrebat incultus. Et quia lumē cæcis oculis nō uidebam: non oculorum putabam culpam eſſe, ſed ſolis. Dum ita me antiquus ſerpēs illuderet, in media fermē quadrageſima, medullis infuſa febris, corpus inuaſit exhauſtū: & ſine ulla requie, quod dictu quoq; incredibile eſt, ſic infelicia membra depaſta eſt, ut oſſibus uix hærerem. Interim parabantur exequiæ, & uitalis animæ calor, toto frigeſcēte iam corpore, in ſolo tantum repēte pectuſculo palpitabat: cum ſubito raptus in ſpiritu, ad tribunal iudicis pertrahor: ubi tantum luminis & tantum erat ex circunſtantium claritate fulgoris: ut proiectus in terram, ſurſum aſpicere non auderē. Interrogatus de conditione, chriſtianum me eſſe reſpondi. Et ille qui præſidebat, mētiris ait: Ciceronianus es, nō Chriſtianus. Ubi enim theſaurus tuus, ibi & cor tuum. Ilico obmutui, & inter uerbera (nam me cædi iuſſerat) conſci
B entiæ magis igne torquebar: illum mecum uerſiculum reputans: In inferno autem quis cōfitebitur tibi? Clamare autem cœpi, & eiulans dicere: Miſerere mei domine, miſerere mei. Hęc uox inter flagella reſonabat. Tandem ad præſidētis genua prouoluti qui aſtiterant, precabantur ut ueniam tribueret adoleſcentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret: exacturus deinde cruciatū, ſi gentilium literarum libros aliquando legiſſem. Ego qui in tanto cōſtrictus articulo, uellem etiam mora promittere, deierare cœpi, & nomē eius obteſtans dicere: Domine, ſi unquam habuero codices ſeculares, ſi legero, te negaui. In hæc ſacramenti uerba dimiſſus, reuertor ad ſuperos, & miranti bus cunctis, oculos aperui, tanto lachrymarum imbre perfuſos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec uero ſopor ille fuerat, aut uana ſomnia, quibus ſæpe deludimur. Teſtis eſt tribunal illud ante quod iacui, teſtis triſte iudicium quod timui, ita mihi nunquam contingat talem incidere quæſtionem: liuoribus habuiſſe me plenas ſcapulas, plagas ſenſiſſe per ſomniū, & tanto dehinc ſtudio diuina legiſſe, quāto mortalia ante perlegeram. Idem igitur Hieronymus quod prætermiſeramus, dum in Romana adhuc eſſet urbe, os Damaſi papæ, & ſacræ bibliothecæ ſcrutator, diuinorum diſſertor uoluminum: dum per triennium cōtinuum, charus, acceptuſq; popularibus uneneretur, omniumq; iudicio pontificatu dignus decerneret: ordinatuſq; à præfato papa presbiter cardinalis (ut ſuperius ſcriptum eſt) fuiſſet: quidam ex clericorum, monachorūq; ordinibus, pro petulantia, ingluuieq; diſcurſantes, ad effugandum de urbe eundem Hieronymū, qui utrorūq; eorum ſcribens uitia, eos reprehenderat, inſidias parauerūt. Verum enimuero hunc ego felicem dixerim huius fugæ euentum, corrigētis Chriſti iudicio potius diſpenſatum, quàm prauorū hominum perſecutionibus paratum fore exiſtimo, ſcilicet ut Romana eccleſia Petri inſtituta regimine, omnium ueteris teſtamenti librorū Chriſto deo uolente, & Hieronymo ſpirituali ſtudio deſudāte, Hebraicam quoq; haberet ueritatē: & Græcorū quorundā leuitas, quæ ſibi à deo omnes ſcripturas diuinitus inſpiratas accepiſſe plaudebat, eos habere, quod ipſa nō habet, recognoſcat. Igitur Hieronymus (ut iam dictum eſt) Roma egreſſus, ad orientem tendens, profectus eſt ad Gregorīū Nazianzenum Conſtantinopolitanæ urbis epiſcopū: ubi ita proficere ſtuduit, ut ſanctarum ſcripturarum ſtudijs eruditetur: & ſupplex, docilisq; diſcipulus, adijt præceptorē: eumq; in Conſtantinopolitana urbe obſeruabat. Hoc diſcipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit, & dū in poſſeſſione Euagrij presbyteri moraretur, Malchum monachū aliquando captiuum reperit: percūctatuſq; eum, omnem eius captiuitatis didicit hiſtoriam, quam poſtea edidit, ſcriptamq; Romanis fidelibus miſit: hæc in iſtius hiſtoriæ inſerens prologo. Scribere, inquit, diſpoſui: ſi tamen deus uitam dederit: & ſi uituperatores mei ſaltem fugientē me, & clauſum perſequi deſierint. Ad deſerta deinde

loca

loca, ad quæ olim ob agendā inibi pœnitentiā properare cupiebat, ita lętus accinctusq; accessit ut C
uolasse eū magis q̄ measse crederes. Quō uero per quadrieniū cōtinue Christi potius auxilio pœ
nituerie, idem Hieronymus quæ sponte pertulerit, ipsius dei gratiā affuisse, huiusmodi uerbis indi
cauit. Quotiēs in eremo constitutus in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum
monachis præstabat habitaculū: putaui me, inquit, Romanis interesse delitijs. Sedebā solus: quia
amaritudine repletus erā: horrebāt sacco mēbra deformia, & squalida cutis situ Æthiopicę carnis
obduxerat: quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quādo repugnantē, somnus imminēs op
preſſiſſet, nuda humo uix ossa hærentia collidebā. De cibis uero & potu taceo: cum etiā languen
tes monachi aqua frigida utantur, & cōctū aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego qui ob ge
hennæ metum, tali me carcere ipse damnauerā, scorpionū tantū socius & ferarū, sępe choris inter
eram puellarū: pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat. In frigido corpore & ante homi
nem suū iam carne præmortua, sola libidinū incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus, ad
Iesu iacebam pedes: rigabā lachrymis, crine tergebā, & repugnantē carnē, hebdomadarū inedia
subiugabam. Non depudesco infelicitatis meæ, quin potius plango nō esse quod fuerim. Memini
me clamantē diem crebro iunxisse cum nocte: nec prius à pectoris cessasse uerberibus, q̄ dño in
crepante rediret tranquillitas. Ipsam quoq; cellulam meam quasi cogitationū mearū conscium per
timescebam, & mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabā. Si cubi concaua uallium, aspera
montium, uel rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, illud miserrimæ carnis ergastu
lū, & (ut mihi ipse testis est dñs) post multas lachrymas, post cœlo oculos inhærētes, nōnunq; uide
bar mihi interesse agminibus angelorū, & lætus, gaudensq; cantabam: Post te in odorem unguen
torum tuorum curremus. Quadriennio itaq; dedicatæ pœnitentiæ exacto, ad Bethlehē oppidum
idem Hieronymus remeauit: ubi quasi prudens animal ad præsepe dñi sese contulit, quod ab Hie
rosolymis sex milibus separat contra meridianā plagam, accedensq; ad eiusdem urbis pontificem
Cyrillum nomine: petijt ut parochiæ, quæ Bethlehē fuerat sita, locum sibi habitanti tribueret. Cui
nimirum mox quod deuotione popoſcit, digne cōcessit. Digni etenim habitaculi Bethlehem ad
iuuātibus uiris uicinis, catholicis cōstruxit monasteriū. In quo statuta ab apostolis regula degens,
cœpit, quod olim multum cupierat, cum fratribus habitare, & cum Eusebio Cremonensi nobili ui
ro, cuius postulatione ex Græco sermone quandā epistolam transtulit in latinū. In quo uere scien
dum, hanc matutinā psalmodiæ quæ nunc obseruat in occiduis maxime regionibus, canonicam D
functionē monasterio primitus institutā, ubi prædictus uir ociosus nō fuisse credendus est: qui tan
tum nobis in translatione diuinæ scripturæ præstitit, ut ad Hebræorū fontem penē non egeamus
accedere: quoniā nos facundiæ suæ multa cognoscitur ubertate satiasse: plurimis libris, copiosis
epistolis fecit esse beatos: quibus scribere domino præstante dignatus est. Inter cætera profecto
studiorū suorū opuscula, à beato Petro sumens exordium, usq; ad semetipsum de uiris illustribus
scripsit: imitatus Tranquillum, Græcumq; Apollonium: ubi de se ita refert: Post catalogum plurimo
rum, me quoq; in calce uoluminis quasi abortiuum & minimū omnium Christianorū posui: quo
mihi necesse fuit usq; ad quartūdecimum annum Theodosii principis, quæ scripserim, breuiter an
notare. Innumeris præterea iste libris, apostolorū, prophetarūq; cōstructionibus editis, immobilē
catholicæ turrim ecclesiæ, contra perfidorū iacula consummauit. Omnes ueteris testamēti libros,
ex Hebræorū codicibus in Latinum conuertit. Danielem quoq; prophetā Chaldaico stilo prolo
cutū: & Iob iustum Arabico, in Romanā linguam utrunq; autorē perfecta interpretatiōe mutauit.
Matthæum nihilominus ex Hebręo fecit esse Romanū: Epistolam quidē suam ad Paulinum ex se
natore presbyterū mirificā destinauit: docens quemadmodū scripturas diuinas adhibita cura per
legeret: ubi breuiter uirtutē uniuscuiusq; libri, ueteris & noui testamenti mirabiliter indicauit: mi
rabiliter planus, honeste doctus, ac dulcis, parata copia sermonū ad quancunq; partē uertit ingeni
um: ut undecunq; interrogatus fuisset, paratū haberet & cōpetens sine aliqua dilatione respōsum.
Modo humilibus suauiter blanditur, modo superborū colla constringit, modo derogatoribus suis
uicem necessaria mordacitate restituens: modo uirginitatē prædicans: modo matrimonia casta de
fendēs: modo uirtutū certamina gloriosa collaudās: modo lapsus in clericis monachisq; prauitatis
accusans. Sed tamē ubicūq; locus se attulit, gentiliū exempla dulcissima uarietate permiscuit. Sed
nō erat hoc suæ uolūtatis, sed (ut ita dicā) grauissimę necessitatis: ut probaret ea quæ à sanctis pro
phetis ante secula prædicta sunt, tam Græcorū, q̄ Latinorū, & aliarū gentiū literis cōtineri: uere to
rum explicās, totū exornās, & per diuersa disputatiōis genera disertus semper & æqualis incedēs.
Tanta nāq; utriusq; linguæ peritia fungebat: ut quoscūq; libros Æolicos in manibus acciperet, la
tine sine offensiōe trāscurreret: iterūq; latinos Attico sermōe relegeret: ut crederes hic esse scriptū,
q̄d os eius inoffensa uelocitate fundebat. Vere dixerim catholicā istius hoīs prudentiā, sanāq; do
ctrinā, quocūq; cōuersatus fuisset loco, stabilis perstitit fidei in firmitate: Nā certissime ignorātię in
uidiæq; morbo languētes desipiunt: qui eū deuiasse à catholicæ ecclesiæ, id est beati Petri fide, uel
hæreticū fuisse arbitrant: quod Eustochio mādauerit. Caue quæso, ne quando & de te dicat deus:

Virgo

A Virgo Israel cecidit: nō est qui suscitet eā. Vbi ad terrēdos lubricos atq; incautos, quia deus iustus
sit iudex: subdēs ista, dixerit doctor: audēter loquor, cū omnia possit deus: suscitare uirginē nō po
test post ruinā. Valet quidē liberare de pœna, sed nō ualet reformare corruptā. Hoc proculdubio
ita dicēdo: nō omnipotentiā abstulit deo: sed iustū iudicē manifestās asseruit. Nā (nisi fallor) qua
lia sanctus Hieronymus Eustochio mandauit, talia ad Domicillā neptem imperatoris Domitiani
admonitionis legimus. Sed & ipsa uerba qua de causa sint illi prolata, audire gratū puto. Hæc omni
no uirgo Nereū & Achilleū eunuchos cubicularios habuit: quos beatissimus apostolus Petrus
lucratus fuerat Christo. Isti dum uiderent dominam suam gēmis ornari, & purpureis uestibus, atq;
auro textis, induī, dixerunt ei: Quanto studio ornaris in corpore, ut filium consulis Aurelianū ho
minem mortalem accipias maritum: si tanto studio in animo ornareris, regem immortalem dei fi
lium adipisci poteras sponsum: Qui etiam teipsam æternam faceret, & nunquam tibi neq; ornamē
tis tuis, neq; gaudijs finem permitteret aut terminū euenire. Respōdit eis Domicilla, & ait: Quæ
potest esse melior charitas, q̄ habere uirum, suscipere filios, per quos posteritas dulcissima possit
propagari, & tam generis dignitas, q̄ memoria nominis non deleri? Cui Nereus respondit. Me
lior est uirginitas, quę quando de matris tuæ utero existi, tecum nata, tecum lactata, tecum semper
fuit à carnis corruptione aliena, quæ est deo amabilis, eiusq; angelis chara, quam profecto cū quæ
libet perdiderit uirgo, huius reatum per pœnitentiam euadere potest, ipsam uero integritatē adipi
sci nequaquam ualet. Omnis namq; sanctitas dum per aliquam uoluptatem aut necessitatem uio
lata aut amissa fuerit, uel quæq; perdita uirtus, ad statum suum uel integritatē, seu ad suam gloriam
per pœnitentiæ lachrymas recuperari & reuocari potest. Sola uirginitas si semel perierit, ad pristi
næ integritatis stabilitatem pertingere minime ualet. Cumq; Nereus & Achilleus hæc, laudando
uirginitatem, & alia proferendo, differerent plurima, quibus æternā mereretur actibus uitam, Do
micilla prudentissima uirgo dixit: Vtinam ad me olim ista dei sententia peruenisset, & nunq; ego
nomen sponsæ suscepissem, nec hominis mortalis sponsionē. Nunc uero quia uobis deus aperuit
os ad lucrandum animam meam, quicquid me facere uultis, accelerate quantocius. Quid multa?
A sancto Clemente papa consecrata, Aureliano sponso cōtempto ob hoc in Pontiana exiliata est
insula. Inde Tarracinā adducta, nolensq; idolis sacrificare, cum Euphrosina & Theodora sponsis
Sulpitij & Seruiliani, à Luxurio fratre Aureliani igne crematę, palmā suscepere martyrij, quas san
B ctus Cæsarius diaconus, qui etiam postea & ipse à prædicto Luxurio est martyrizatus, in sarcopha
go nouo simul condens sepeliuit. Hęc ideo licet non fuerat hic tantū necesse loqui, addidimus ta
men, quia penè quod Nereus prudentissimæ uirgni Domicillæ dixerat, uirginitatem perditam de
reatu posse per pœnitentiā ueniam consequi, nequaq; tamen ualeret fieri uirgo, sicut fuerat prius:
hoc sanctus Hieronymus Eustochio ad meliora studuit hortando mandare: cum omnia possit de
us, suscitare uirginē non potest post ruinam. Quid enim est hic aliud non posse, q̄ nō uelle? quod
nonnullis alijs dici poterat uerbis, Per quendā nāq; sapientē dicitur: Tu aūt dominator uirtutum,
cum tranquillitate iudicas: & cum digna reuerētia disponis. Subest enim tibi cum uolueris, posse:
ergo ubi non est uelle dei, deest posse. Deus quippe ut immutabilis est naturæ, ita immutabilis est
uoluntatis. Et utiq; cū sit uerax & iustus, nō illū mendaciū, neq; iniusticia decet: quia sicut nō ualet
mentiri, qui est ueritas: ita iniustus esse non potest, hoc est, nolens iniuste facere quicq;. Nam om
nia (teste propheta) quæcunq; uoluit dñs, fecit in cœlo & in terra: omniaq; eius iudicia iusta. Dum
igitur niteremur ostēdere quid uolente deo fieri possit: quid uero illo nō nolente, fieri nō ualeret,
& ut ueridico eximioq; doctori: cui quoad uiueret, in omni scientia se cōparare nemo audebat: nō
usurparet uaniloquus detrahere quispiā, cœpto ab ordine lōgius sumus digressi. Verūtamen qua
lis, quantus, ue uir iste fuerit: solius sancti Augustini testimonio qui uelit plenius cognoscere ualet.
Nam cū in lib. primo quē contra errorē Iuliani Manichæi scripserat: qui nuptias sine dubitatione
dicebat damnari: q̄d uero ex eis nasceret, ab omni esse liberū obligatione peccati: plurimos cōtra
huiusmodi pestiferū dogma, catholicos introduxisset testes, intulit dicēs: Nec sanctū Hieronymū
qui presbyter fuit, cōtemnēdū arbitreris, qui Greco & latino insuper & Hebręo eruditus eloquio,
ex occidentali ad orientalē transiens ecclesiā, in locis sanctis, atq; in literis sacris usq; ad decrepitā
uixit ætatē: cuius nobis eloquiū ab oriente in occidentē instar solis lampadis resplenduit. Omnes
deniq; uel penè omnes qui ante illum aliquid ex utraq; orbis parte de doctrina ecclesiastica scripse
rant, legit: nec aliā de hac re q̄ prædixi tenuit, prōpsitq; sententiā. Qui cum exponeret Ionam pro
phetam, apertissime dixit: q̄d etiā paruuli peccato offensionis Adæ tenerentē obnoxij. Hæc Augu
stinus in prædicto libro. Idem itaq; Hieronymus contra Celsum, Porphyrium, & Iulianum Augu
stum, rabidos aduersus Christū canes, & contra insectatores ecclesiæ, uel eorū qui putant ecclesiā
nullos philosophos & eloquentes habuisse doctores, magno desudauit ingenio, ut sciant quales
& quanti uiri eam fundauerint, extruxerint, atq; ornauerint, & desināt fidē nostrā rusticę simplici
tatis arguere: suamq; potius imperitiā recognoscant. Innumeris prętera libris apostolorū prophe
tarumq; constructionibus. Et post pauca: Nunc, inquit, mysterium iniquitatis operatur, & garrit

unus-

Universidad de Bibliotecas

C uiuſquiſq; quod ſentit: ego ſolus ſum qui cunctorū gloria mordear. Pluribus quippe ait, qui me di cunt hoc opus inflāmatū inuidiæ facibus ſcribere: breuiter reſpondebo, nunq; me hæreticis peper ciſſe, ſed omi egiſſe ſtudio ut hoſtes eccleſiæ, mei quoq; hoſtes fierēt. Impoſſibile eſt oīno & lon gum de iſto uiro, eiusq; deſtricta uita, et illius moribus retexere omnia. Vnius enim miraculi huius monaſterij quoddā priſcorū ſimile, q̄d per ſuccedentiū relationē memoriæ nondū obliuio abſtu lit, & à religioſis uiris, qui cœleſtis patriæ amore Bethlehē fuere, huc eſt delatū, huic compendioſo necto ſermoni. Quadam namq; die adueſperaſcente, cum beatus Hieronymus unà cum fratribus (ut monachis mos eſt) ad ſacrā lectionē audiendā ſedisſet, & præcepta diuina declararet, ſubito tribus claudicans, quarto ſuſpenſus pede, ingens leo cœnobij clauſtra ingreſſus eſt. Quo utiq; uiſo fratres perterriti, nōnulli in fugā ſunt (ut eſt metus fragilitatis humanæ) conuerſi. Sanctus uero Hieronymus uelut aduenientī hoſpiti, intrepidus leonis aduentui obuiauit. Qui uidelicet dum ſibi pariter propinquaſſent, & quia loqui leo, ut ſuę naturæ eſt, minime poterat, utcūq; ualuit, prędicto patri, læſi quem habebat pedis obtulit plantā: uocatis tunc fratribus præcepit, ut diligenter læſum abluerent pedē, inquirentes cur ita leo claudicans iret. Quod dum factum ſtudioſe fuiſſent intuiti, uulneratam à ſentibus inuenerunt plantam leonis. Ei igitur cum alimento diligenter adhibita cura, de leſionis ictu, illico cōualuit. Omni ergo beluinæ feritatis depoſita rabie, cœpit inter eos ultro citroq; quaſi domeſticū & tranquillum animal pariter cōmorari. Hoc etenim beatus Hieronymus cognito, ſic fratribus ait: Eia fratres, ſtudioſe adinuicem rogo perpendite: quid huic leoni operis cōgruī, noſtræ utilitatis addamus, quatenus ab eo leuiter perfici, & efficaciter fieri poſſit: quia cer te credo, quod non tantum pro ſui pedis ſalute huc illum miſerit deus, qui ei mederi ſine nobis po tuerat: quantum ut nobis ſuæ uiſitationis demonſtraret indicio, per hunc noſtræ neceſſitati, mira biliter ſe uelle præbere iuuamen. Tunc prædicti fratres, tale concorditer humiliterq; patri reſpon ſum dedere dicentes. Tu pater bene noſti, quod aſinus qui à ſaltu uſui noſtro ligna deferre ſolitus eſt, cuſtodis ſollicitudine indiget, & ne à qualibet improba beſtia deuoretur, ſatis ueremur. Idcir co ergo ſi tibi placet, & rectū uidetur, huic leoni aſelli noſtri iniungatur ſolertia, ut eum ſubſequēs ducat ad paſtum: reducatq; remeans domum. Ita & factum eſt: nam iniuncta leoni cura aſini, more paſtoris induſtrij eundo ad paſtum ſocius inceſſanter itineris, rure paſcendo ubicunq; defenſor tu tiſſimus erat. Veruntamē ut ſe cibaret, & aſinus ſolitum perficeret opus, cōſuetis ſemper horis cū D eo domum redibat. Interea dum hæc dilato tēpore gererētur: educto quadam die ad loca paſcuę aſino, graui leo ultra modū ſomno oppreſſus obdormiuit. Leone namq; tunc grauiter ſoporato, contigit ut per eandem uiam negociatores gradiētes, olei emendi cauſa pergerent in Ægyptum. Qui ipſum ſæpe uidentes aſinum paſcentē: dum neminē uidiſſent adeſſe cuſtodem, iniqua ſurripi ente cupiditate, rapientes ſecum duxerunt. Expergiſcens itaq; leo quid ſibi damni accidiſſet, ne ſciens: ut requireret tamen paſcentem quem cōmiſſum habuit, ire cœpit. Qui cum ſolito nō appa reret in loco paſcēdi, cōſtrictus de diſcrimine leo, mœſticia anxius, rugiendo aliqua parte dici, huc illucq; ibat quærēs quē perdiderat. Sed cum iam omnis reperiendi aſini ſpes fuiſſet ablata, ad mo naſterij ianuā ueniens perſtitit. Conſcius enim culpæ non auſus eſt ingredi quod prius cum aſello ſolebat. Quē beatus Hieronymus unà cum fratribus abſq; aſino uidens ad cellæ fores morari, & quia nō ſolita hora fuerat reuerſus, inſtigante famis neceſſitate cōpulſum, putauerūt eum occidiſ ſe animal ſuū: nolentesq; ei retribuere annonā conſuetā, dicebāt: Vade, & reliquū aſelli quod tibi remanſit, mande: tuamq; ingluuiem reple. Et licet hæc illi dicerent: erant tamē incerti utrū hoc ma li, an nō is perpetraſſet. Quapropter exeūtes fratres ad loca paſcua, quo iam præfatū animal dedu cere leo ſolitus erat, longe lateq; peragrantes, ut quoddā mortis indicium poſſent inuenire. Qui nullum interēptionis eius ſignum reperientes, redeuntes hoc ſtuduerunt beato Hieronymo nun ciare. Quo audito, ait fratribus: Obſecro uos fratres, quanq; ſuſtineatis aſini damnū: hunc tamē ne exaſperetis, necq; abijciatis leonē: ſed eum ut dudum gubernantes, præbentesq; alimēta nutrite: in cidentesq; in nemore ligna, ut ea uice aſini nobis huc trahens deferre ualeat moderate nectentes ligate. Ita & factū eſt. Cumq; ſibi opus tunc nexū crebrius gereret, & iam redeundi tēpus negocia torū adeſſet, expleto die quodā opere, quāuis animal brutū, diuinitus tamē ut puto admonitū, exi ens iuit ad agrū: hac illucq; diſcurrēs gyrādo, noſſe plenius cupiēs quid fuiſſet de ſocio ſuo factum. Qui fatigatus iam nimiū, quādoq; ad publici itineris locū deuenit ſublimē: quo dum anxius ut po terat, circūſpiciendo proſpiceret: cernebat procul uenientes cōtra ſe homines cum onuſtis came lis, quos præcedens aſinus ueniebat: ſed quia ualde procul erat, hūc cognoſcere minime potuit: ta men pedetentim ſe illis obuiam obtulit. Mos quippe illi dicitur eſſe regioni: ut quotiens cum ca melis longius proficiſcunt, totiens antecedente aſino funem camelorū geſtante collo, ſubſequan tur cameli. Nam dum prædicti itinerantes, id eſt negociatores: appropinquaſſent leoni: ille cogni to aſino, ſæuum rugiens, cum ingenti ſtrepitu irruit in eos: neminem nempe lædens eorū. Qui om nibus ſtatim relictis, dementesq; ut dignum fuerat effecti, in fugam cōuerſi ſunt. Quibus uidelicet fugiētibus, terribiliter rugiēs leo percutiebat cauda fortiter terrā: perterritosq; camelos, ſicut erāt

onuſti

A onuſti, ante ſe ad cellam ire coegit. Inſolitam ergo rem fratres uidentes, quod præcedēs aſinus ſarcinatiq; in medio cameli, & ſubſequens eorū terga leo pariter ueniret, mox exeuntes modeſte, cu rauerunt beato nunciare Hieronymo. Quo audito foras egrediēs, ianuas monaſterij patefieri iuſ ſit benigne: ſummūq; ſilentiū imperauit dicēs: Hoſpitib. noſtris, id eſt camelis & aſino, auferentes ſarcinas eos leuiate, pedesq; abluite, eſcas præbete, expectantes quid in hoc facto, ſuis uoluerit dñs ſeruis demōſtrare. Omnibus deniq; quæ erga camelos fuerāt iuſſa peractis, cœpit leo iam dū dum huc atq; illuc gratulabundus per clauſtra monaſterij ire, ſingulorū ſe fratrū ueſtigijs ſternens, & quaſi de perpetrata, quā non fecerat culpa, alludens cauda ueniā poſtulabat. Quo uiſo, fratres pœnitentiā agentes, q̄d ei crudelitatis intuliſſent crimen, dicebant: Ecce paſtorē noſtrū, quē pau loante ut uoratorē crudeliter damnabamus: cum quanto eum præconij miraculo, ut huic crimen auferret, ad nos dignatus eſt mittere dñs. Beatus ergo Hieronymus futurorū præſcius, ſic fratrib. ait. Parati eſtote fratres in his quæ uſui refectionis ſunt neceſſaria: ut hi qui nobis ſunt futuri, abſq; moleſtia ut dignū eſt, hoſpites ſuſcipiant. Mox utiq; imperata ſubſecuti, ueloci quęq; obedi entia ſunt expleta. Peractis quoq; iuſſis, ſermocinantibusq; cū beato Hieronymo fratribus, ſubito uenit nuncius, qui diceret ante monaſterij fores hoſpites adeſſe, qui cœnobij patrē uellent uidere. Hoc ſæpe dictus pater audito, portas cellæ patefieri, eosq; ad ſe ingredi iuſſit. Qui quāuis uocati, erubeſcendo tamen introeuntes: uiſoq; beato Hieronymo, eius ſe proſtrauere ueſtigijs pro culpa ueniā poſtulantes. Quos ipſe clementer eleuans, admonuit, ut ſuis cum gratiarū actione utentes rebus alienas tangere nō uſurparēt: ac deinde ſub dei præſentia caute uiuerent ſemper. Qua nimi rum prædicatione expleta, præcepit ut reficerent, receptisq; camelis abirēt. Tunc illi una uoce pa riter dixerunt: Obſecramus pater, ut ad eccleſiæ luminaria, neceſſitatēq; fratrum, dimidium liquo ris olei quod attulerunt cameli, ſuſcipi iubeas: quia ſcimus & certi, quod plus propter ueſtram quàm pro noſtra utilitate, ut negociaremur perreximus in Ægyptū. Quibus beatus Hieronymus ait: Non recte proculdubio poſtulatis: quia ualde durum uidet: ut nos qui alijs cōpati, aliorūq; ne ceſſitatē ſubleuare dando debemus, uos grauemus, ueſtra quibus nō indigemus tollentes. Tunc illi: neq; (inquiunt) hic cibum, neq; quæ noſtra ſunt, accipiemus: niſi quod poposcimus, prius iuſſe ris fieri. Itaq; ut prædiximus, nunc dimidiū quod attulerunt cameli olei liquorem ſuſcipiatis, & de inceps pollicemur nos noſtrosq; hæredes, uobis ueſtrisq; ſucceſſoribus omni anno olei mēſuram B hic eſſe daturos. Sicq; conſtrictus beatus Hieronymus, coactusq; eorū precibus uiolentis, quæ ro gauerant, impleri præcepit. Sumpto quoq; cibo, ac benedictione cū camelis accepta, exultantes gratulantesq; ad propria remearunt. Hæc aūt Bethlehē acta, & ab incolis loci illius hactenus aſſe rendo ita fuiſſe narrantur. Bethlehem uero locus ſplendidus ciuitas fuit Dauid in tribu Iuda: ubi quondam dñs & ſaluator, ut impleretur prophetia: Veritas de terra orta eſt, in præſepio intra ſpe luncam, ex uirgine naſci dignatus eſt: & paruulus uagijt. Quo d præſepe auro argentoq; ornatum (ſicut ſanctus refert Antonius) inceſſanter in eo luminaria ardent: plurimisq; ſeruorū dei habita culis undiq; circundatur. Os enim ſpeluncæ ad ingrediendū omnino anguſtum eſt. In cuius itaq; ore, id eſt in ipſo præſepij ingreſſu, beatus Hieronymus ſaxum ſcalpendo, monumentum ſibi fieri iuſſit. Tanta uero idē corporis laſſitudine fatigatus eſt: ut etiam in ſtratu ſuo iacens, funiculo ad tra hem ſuſpenſo, ſupinisq; manibus apprehenſo erigeretur, ut officiū monaſterij prouꝛ poterat, exhi beret, tranſeuntesq; in ſqualore corporis, uocisq; tenuitate dies plurimi fluerent. Dehinc ipſe uir beatus in librorum abundātia fultus, dictis ſuis ſancto ſpiritu dedicatis, immobilem catholicæ tur rim eccleſiæ, contra perfidorum iacula cōſummauit. Pergunt itaq; ad uſſitandum cōſolandumq; Hieronymum, dum in labore eſſet itidem caholici ſenſores: ad beatumq; Auguſtinum epiſcopum ſecum quidem animo eccleſiæ catholicæ cooperantem: corpore aūt in Africa ſcribentē, ſic inter cæteraſcripſit: Noſtra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc te currente & longa ſpacia tranſmittente, nobis debetur ocium. Igitur idem beatiſſimus, diebus uitæ ſuæ in ſpiri tuali opere irreprehēſibiliter cōſummatis, nonageſimo octauo ætatis ſuæ anno in domino requie uit. Bethlehem eum alma tenet iterum uenturo domino offerendum. Dormiuit autem beatus Hie ronymus anno imperij Theodoſii iunioris duodecimo: imperante utiq; illo, cuius anni nec incho antur, nec finientur: Qui uiuit & regnat per immortalia ſecula ſeculorum, Amen.

Tertiæ ſeriei huius Tomi finis.

Index chartarum quarti tomi.

abcdefghiklmnopqrstuxyz ABCDEFGHI. Omnes ſunt terniones præter duos ultimos quaterniones.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA PER HIER. FROBENIVM, ET NIC. EPISCOPIVM ANNO M. D. LIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca